

శ్రీ వేదవ్యాస విరచిత
శ్రీమద్భగవద్గీత

శ్రీ నీలకంఠీయ వ్యాఖ్యానువాద సహితమ్

ఉదాత్త్యగ పర్వ
ద్వితీయో భాగః

అనువక్త

ఆచార్య శలాక రఘునాథశర్మ

ఆర్ష విజ్ఞాన ట్రస్టు

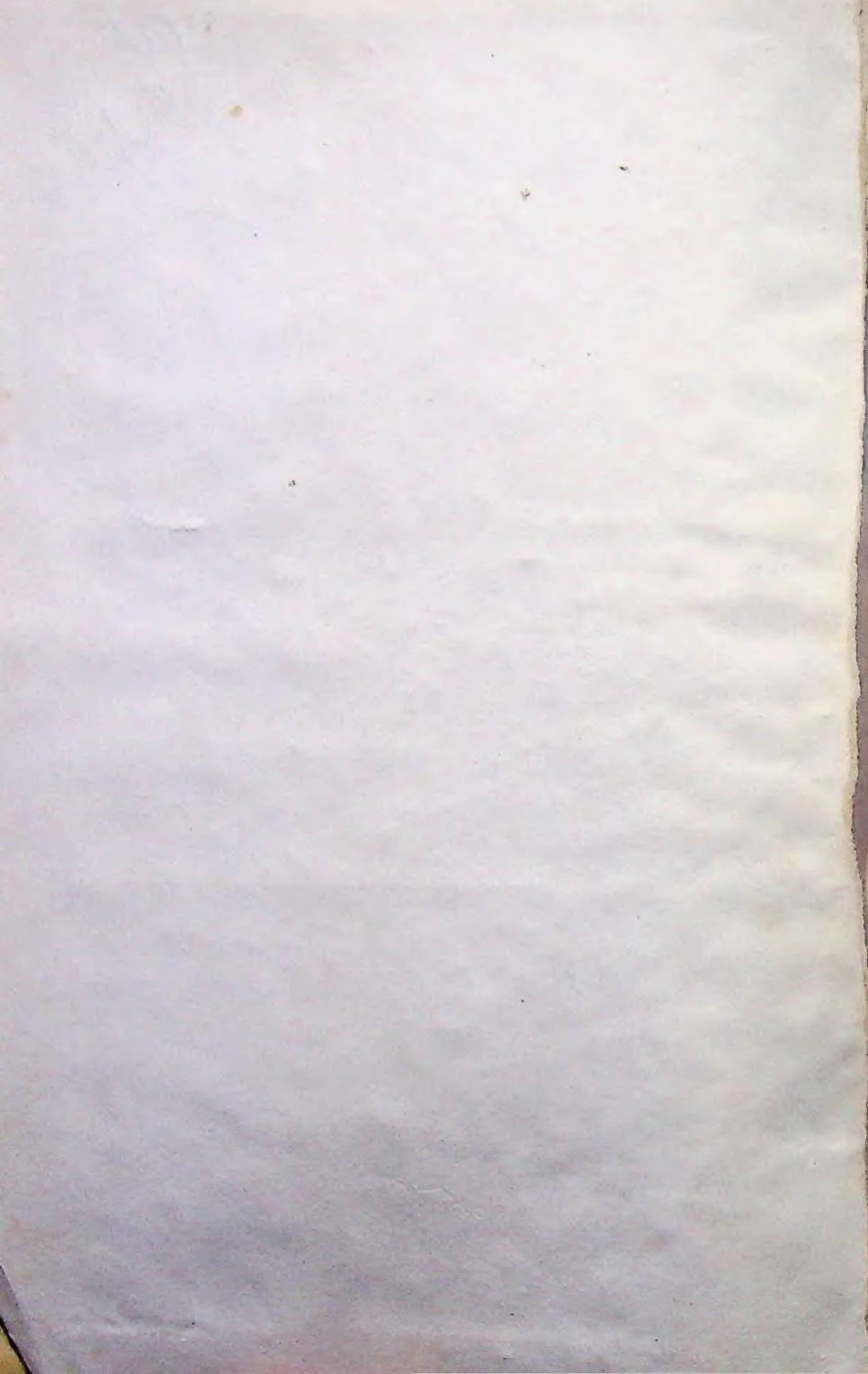
హైదరాబాద్

bed.

182
20/4/80

శ్రీ మన్మహాభారతము ఉద్యోగపర్వము

ద్వితీయ భాగము

ఆంధ్రభార్య నీలకంఠీయ వ్యాఖ్యానువాద సహితము

అనువక్త

ఆచార్య శలాక రఘునాథశర్మ

శ్రీకృష్ణదేవరాయ విశ్వవిద్యాలయం

అనంతపురం.

ప్రచురణ

ఆర్ష విజ్ఞాన ట్రస్టు

హైదరాబాదు

1990

ప్రథమ ముద్రణ : ప్రమోద ఉగాది 1990

ప్రతులు వేయి

© ఆర్ష విజ్ఞాన ట్రస్టు, హైదరాబాదు.

ప్రతులకు :

1. శ్రీ పమిడిఘంటం శ్రీరఘురామ్,
శ్రీరామనదనము, ప్లాట్ నం. 1361, రోడ్ నం. 45,
జూబిలీ హిల్స్ కో - ఆపరేటివ్ హౌసింగ్ సొసైటీ,
హైదరాబాదు - 500 034. ఫోన్ : 238237
2. శ్రీమతి శలాక రాజేశ్వరి
A-2, స్టాఫ్ క్వార్టర్స్,
శ్రీకృష్ణదేవరాయ విశ్వవిద్యాలయం, శ్రీవేంకటేశ్వరపురం,
అనంతపురం - 515 003.

మూల్యం : రూ. 60/-

గ్రంథాలయ ప్రతి వెల రూ. 80/-

ముద్రణ :

పద్మావతి ఆర్ట్స్ ప్రింట్స్

హైదర్ గూడ, హైదరాబాదు - 500 029.

ట్రస్ట్ బోర్డు సభ్యులు

శ్రీ నీలంరాజు వేంకటేశయ్య ఎడిటర్, ఆంధ్రప్రభ (రిడెర్), హైదరాబాదు.	అధ్యక్షులు
శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజరావు హైదరాబాదు.	సభ్యులు
శ్రీ ఆకెళ్ల నత్యనారాయణమూర్తి హైదరాబాదు.	"
డా॥ వి. శాంతారామ్ హైదరాబాదు.	"
డా॥ ముక్తి సూతలపాటి గురునాథ్ విజయవాడ.	కోశాధ్యక్షులు
శ్రీ వమిడిఘంటం శ్రీరఘురామ్ హైదరాబాదు.	కార్యదర్శి

ఆర్ష విజ్ఞాన ట్రస్టు

శ్రీరామనదనమ్

ప్లాట్ నం. 1381, రోడ్ నం. 45

జూబ్లీ హిల్స్ కో-ఆపరేటివ్ హౌసింగ్ సొసైటీ

హైదరాబాదు - 500 034

ఫోన్ : 288237

ఈ సారస్వతయజ్ఞమునకు సహాయపడిన వదాన్యులు

శ్రీ జొల్లంపల్లి సుభాషణరెడ్డి
డా॥ నీలంరాజు గంగాప్రసాదరావు
ప్రొ॥ యన్. విశ్వనాథం
శ్రీ వి. కె. రావు
వనపర్తి ఎడ్యుకేషనల్ & చారిటీస్ ట్రస్టు
శ్రీ పదాల రామారెడ్డి
శ్రీమతి & శ్రీ సారంగపాణి
శ్రీమతి & శ్రీ రాజగోపాలన్
శ్రీ వై. జి. రామమూర్తి
శ్రీమతి వై. శారదాదేవి
శ్రీమతి టి. వెంకటలక్ష్మి
కామిశెట్టి శకుంతల మహిళా అభ్యుదయ సేవా ట్రస్టు
శ్రీ చూరగాయల నత్యనారాయణ
కుమారి సంధ్యావందనం గోదావరీబాయి
కుమారి తంగిరాల లలితాబాయి
శ్రీ నలకా నరసింహయ్య
శ్రీ శర్మ - దిట్టకవి

హైదరాబాదు.
వాల్తేరు.
రాజమండ్రి.
హైదరాబాదు.
వనపర్తి.
హైదరాబాదు.
బెంగళూరు.
బెంగళూరు.
హైదరాబాదు.
హైదరాబాదు.
హైదరాబాదు.
అనంతపురం.
తాడిపత్రి.
అనంతపురం.
అనంతపురం.
బెంగళూరు.
అంటారియో (కెనడా).

అక్షరార్చన

నారాయణం నమస్కృత్య
నరం చైవ నరోత్తమమ్,
దేవీం సరస్వతీం వ్యాసం
తతో జయ ముదీరయేత్.

* * *

నమోఽస్తు తే వ్యాస వికాబబుధే
పుల్లారవిందాయతపత్రనేత్ర,
యేన త్వయా భారతతైలపూర్ణః
వ్రజ్ఞాశ్రితో జ్ఞానమయః ప్రదీపః.

* * *

ధర్మమూలం జగత్సర్వం
ధర్మశ్చ శ్రుతిమూలకః,
భారతం పంచమో వేదః
శ్రుతిసర్వస్వవిస్తరః.

శ్రీ వ్యాసులకు, భారతమునకు కవిత్రయము వారి నీరాజనము

భారత భారతీ కథ గథ స్తి చయంబులఁ జేసి మోర సం
సార వికార సంతమన జాల విజృంభము వాపి సూరిచే
తోరుచిరాబ్జబోధనరతుం దగు దివ్యఁ బరాశరాత్మజాం
భోరుహ మిత్రుఁ గొల్చి ముని పూజితు భూరియశోవిరాజితున్.

*

*

*

ధర్మతత్త్వజ్ఞులు ధర్మశాస్త్రం బని
యధ్యాత్మవిడులు వేదాంత మనియు
నీతివిచక్షణుల్ నీతిశాస్త్రం బని
కవివృషభులు మహాకావ్య మనియు
లాక్షణికులు సర్వలక్ష్యసంగ్రహ మని
యైతిహాసికు లితిహాస మనియుఁ
బరమపౌరాణికల్ బహుపురాణసముచ్చ
యం బని మహిఁ గొనియాడుచుండ

వివిధవేదతత్త్వవేది వేదవ్యాసుఁ
దాదిముని పరాశరాత్మజుండు
విష్ణుసన్నిభుండు విశ్వజనీనమై
సరగుచుండఁ జేసె భారతంబు.

విద్యర్థంస్తవసీయ భవ్యకవితావేదండు, విజ్ఞాన సం
పద్విభ్యానుడు సంయమిప్రకరసంభావ్యానుభావుండు కృ
ష్ణ ద్వైపాయనుఁ డర్థి లోకహితనిష్ఠం బూని కావించె ధ
ర్మాద్వైప స్థితి భారతాఖ్యమను లేఖ్యంబైన ఆహ్వాయమున్.

వేదములకు నఖిల స్మృతి
వాదములకు బహుపురాణవర్గములకున్
వాదైన చోటులను దా
మూదల ధర్మార్థకామమోక్షస్థితికిన్.

శ్రీమన్మహాభారతమును గూర్చి ప్రముఖ పండితాభిప్రాయములు

అం గ్ల ము న

It is really the Mahabharata that is one of the outstanding books of the world. It is a colossal work, and encyclopaedia of tradition and legend and political and social institutions of Ancient India.

—JAWAHARLAL NEHRU

An encyclopaedia of moral teaching.

—ARTHUR MACDONELL

The Mahabharata is a comprehensive work, dealing with the whole problem of man in relation to nature and God.

—N. V. THADANI

ఉ ద్యో గ ప ర్వ ము

ద్వితీయ భాగము

విషయ సూచిక

6. భగవద్భాగవతపర్వము

అధ్యాయము	విషయము	పుట
72.	శ్రీకృష్ణుని దౌత్య ప్రస్తావన	... 1
73.	శ్రీకృష్ణుడు యుధిష్ఠిరుని యుద్ధమునకు పోత్సహించుట	... 22
74.	భీమసేనుడు శాంతిప్రసంగము చేయుట	... 29
75.	శ్రీకృష్ణుడు భీమసేనుని యుద్ధమునకు పురికొల్పుట	... 38
76.	భీముడు శ్రీకృష్ణునికి తన సామర్థ్య మెరింగించుట	... 41
77.	శ్రీకృష్ణుడు తనమాట పొరుషము రెచ్చగొట్టుటకే యని చెప్పుచు భీము నూరడించుట	... 45
78.	అర్జునుని పలుకు	... 51
79.	శ్రీకృష్ణుడు అర్జునుని మాటకు బదులు చెప్పుట	... 57
80.	నకులుని పలుకు	... 63
81.	సహదేవసాత్యకుల అభిప్రాయమును యోధ లందఱు సమర్థించుట	... 66
82.	ద్రౌపది శ్రీకృష్ణునకు తన దుఃఖము నెఱిగించుట, శ్రీకృష్ణు డామె నూరడించుట	... 68
83.	శ్రీకృష్ణుడు హస్తినకు బయలుదేరుట	... 77
84.	శుభాశుభశకునములను చూచుచు కృష్ణుడు వృకస్థలము చేరి విక్రమించుట,	... 91

85. దుర్యోధనుడు శ్రీకృష్ణుని సత్కరించుటకై విడిచిపట్టుల నేర్పాటు చేయుట	...	97
86. శ్రీకృష్ణునకు ధృతరాష్ట్రుడు కానుకలు సమర్పించుట	...	101
87. విదురుడు శ్రీకృష్ణుని యాజ్ఞ పాలింపుమని ధృతరాష్ట్రుని ప్రబోధించుట	...	105
88. దుర్యోధనుడు శ్రీకృష్ణుని విషయమున తన ఆలోచనను చెప్పుట, భీష్ముడు కోపించి వెడలిపోవుట	...	109
89. శ్రీకృష్ణునకు స్వాగతసన్నాహము	...	114
90. శ్రీకృష్ణుడు కుంతి యింటికరిగి ఆమె నోదార్చుట	...	119
91. శ్రీకృష్ణుడు దుర్యోధను నింటి కరుగుట, అతని యింట భోజనము చేయనొల్లక విదురునింటి కేగుట	...	140
92. విదురుడు శ్రీకృష్ణునకు దుర్యోధనాదుల చెడుతల పెరిగించుట	...	149
93. శ్రీకృష్ణుడు సంధిప్రయత్నమునందలి ఔచిత్యమును ప్రతిపాదించుట	...	156
94. శ్రీకృష్ణుని సభాప్రవేశము	...	161
95. శ్రీకృష్ణుని ప్రసంగము	...	178
96. పరశురాముడు కృష్ణార్జునుల మహిమను వర్ణించుట	...	185
97. కణ్వుడు దుర్యోధనునకు మాతలి ఉపాఖ్యానమును చెప్ప నారంభించుట	...	195
98. మాతలి వరు నన్వేషించుచు వరుణలోకమున కరుగుట	...	200
99. నారదుడు మాతలికి పాతాళలోకమును చూపుట	...	206
100. హిరణ్యపురమును సంగ్రహముగా వర్ణించుట	...	212
101. గరుడలోకమును, గరుడసంతానమును వర్ణించుట	...	216
102. సురభిని, సురభిసంతానమును, రసాతలసుఖమును వర్ణించుట	...	219
103. నాగలోకమునందలి నాగులను వర్ణించుట, మాతలి చరనిర్ణయము	...	228

104.	గుణకేశీసుముఖుల వివాహము	...	228
105.	శ్రీవిష్ణువు గరుడుని గర్వమణచుట, దుర్యోధనుడు కణ్వమునిని వెక్కిరించుట	...	284
106.	యముడు విశ్వామిత్రుని పరీక్షించుట	...	241
107.	గాలవుడు చింతించుట, గరుడు దాతని నూరదించుట	...	248
108.	గరుడుడు గాలవునకు తూర్పు దిక్కును వర్షించి చెప్పట	...	258
109.	దక్షిణ దిక్కు వర్షనము	...	258
110.	పశ్చిమ దిక్కు వర్షనము	...	264
111.	ఉత్తర దిక్కు వర్షనము	...	270
112.	గరుడు నెక్కి తూర్పున కరుగుచున్న గాలవుడు వేగమునకు బెగడుట	...	277
113.	గరుడగాలవులు శాండిలి యను తపస్వినిని గాంచుట, గరుడక్షిణకై విచారించుట	...	282
114.	గరుడగాలవులు యయాతి గృహమున కరిగి గుట్టముల నిమ్మని వేడుట	...	287
115.	యయాతి గాలవునకు తన కన్య నొసగుట	...	292
116.	హర్యశ్వదు యయాతికన్యయందు పుత్రుని పొందుట	...	296
117.	దివోదాసుడు యయాతికన్యయందు ప్రతర్దనుడను కుమారుని పొందుట	...	302
118.	ఉశీనరమహారాజు మాధవి యందు శిబిని పొందుట	...	306
119.	గాలవుడు మాధవిని విశ్వామిత్రుని కర్పించుట	...	310
120.	మాధవి తపశ్చర్య, యయాతి పతనము.	...	315
121.	యయాతి స్వర్గమునుండి భ్రష్టుడగుట, అతని దౌహిత్రాదులు తమ పుణ్యము నాతని కొనగ గోరుట	...	319
122.	యయాతి మరల స్వర్గమున కరుగుట	...	325
123.	స్వర్గమున యయాతికి స్వాగతము - నారదుడు దుర్యోధనునకు హితము చెప్పట.	...	329

124.	ధృతరాష్ట్రుని మాటపై శ్రీకృష్ణుడు దుర్యోధనునకు బోధ చేయుట	...	335
125.	భీష్మ ద్రోణ విదుర ధృతరాష్ట్రులు దుర్యోధనునకు బోధ చేయుట	...	347
126.	భీష్మ ద్రోణులు మరల దుర్యోధనునకు హితము చెప్పుట	...	353
127.	శ్రీకృష్ణునకు దుర్యోధనుడు పాండవులకు రాజ్య మీయనని తెగజేసి చెప్పుట	...	357
128.	శ్రీకృష్ణుడు దుర్యోధనుని గట్టిగా మందలించుట	...	362
129.	ధృతరాష్ట్రుడు గాంధారిని పిలుచుట, ఆమె దుర్యోధనునకు హితము చెప్పుట	...	371
130.	సాత్యకి దుర్యోధన దురాలోచనను బయటపెట్టుట	...	382
131.	శ్రీకృష్ణుడు విశ్వరూపమును ప్రదర్శించుట	...	393
132.	కుంతి పాండవులకు పంపిన సందేశము	...	401
133.	కుంతి విదురోపాఖ్యానమును ప్రారంభించుట	...	409
134.	విదుల తన కొడుకును యుద్ధమునకు పురికొల్పుట	...	421
135.	విదుల కుమారునకు జయోపాయముల నెరిగించుట	...	431
136.	విదులబోధ విని ఆమె కొడుకు మరల యుద్ధమునకు సిద్ధపడుట	...	443
137.	కుంతి సందేశమును గొని శ్రీకృష్ణుడు ఉపప్లవ్యమునకు బయలుదేరుట	...	449
138.	భీష్మద్రోణులు దుర్యోధనునకు బోధచేయుట	...	455
139.	ద్రోణుడు శాంతికై దుర్యోధనుని మందలించుట	...	461
140.	శ్రీకృష్ణుడు పాండవుల వైపు చేరుమని కర్ణునకు బోధించుట	...	466
141.	కర్ణుడు తన నిర్ణయమును తెలుపుట	...	472
142.	శ్రీకృష్ణుడు కర్ణునకు పాండవుల గెలుపును నిర్ణయించి చెప్పుట	...	485

143. కర్ణుడు చన స్వప్నవృత్తాంత మురిగించుట	...	490
144. కుంతి కర్ణునికడ కరుగుట	...	501
145. కుంతి కర్ణునకు ఆస్త్మరహస్య మురిగించుట	...	508
146. కర్ణుడు కుంతికి బదులు చెప్పుట	...	511
147. శ్రీకృష్ణుడు ధర్మరాజునకు భీష్ముని మాటలను వినిపించుట	...	518
148. ద్రోణవిదురగాంధారుల మాటలను ధర్మరాజునకు కృష్ణుడు తెలుపుట	...	527
149. ధృతరాష్ట్రుడు దుర్యోధనునకు చెప్పిన మాటలు	...	536
150. శ్రీకృష్ణుడు కౌరవుల యిత పరిణామములను నిరూపించుట	...	548

7. సైన్య నిర్వాణ వర్ణము

151. పాండవపక్షమున సేనాపతిని నిర్ణయించుట	...	547
152. కురుక్షేత్రమున పాండవసేన విడియుట	...	562
153. యుద్ధ సంబంధమైన ఏర్పాట్లు	...	566
154. కర్తవ్యమునుగూర్చి శ్రీకృష్ణయుధిష్ఠిరార్జునులు ప్రసంగించుట	...	571
155. దుర్యోధనుడు సేనాపతులను నిర్ణయించి యభిషేకము చేయుట.	...	577
156. దుర్యోధనుడు భీష్ముని ప్రవాస సేనాపతిగా అభిషే కించుట.	...	588
157. యుధిష్ఠిరుడు చన సేనాపతుల కభిషేకము గావించుట, బలరాముడు పీఠయాత్రకు కరుగుట.	...	595
158. సాయము చేయుటకు రుక్మి వచ్చుట; రెండు పక్షముల వాచను ఆచనిని తిరస్కరించుట.	...	602
159. ధృతరాష్ట్రసంజయుల సంవాదము.	...	610

8. ఉలూకదూతాగమన పర్వము

160. దుర్యోధను డులూకుని పాండవుల కడకు పంపుట	...	614
161. పాండవులకు ఉలూకుడు దుర్యోధన సందేశమును విని పించుట	...	640
162. పాండవులు దుర్యోధనునకు ప్రతిసందేశ మొసగుట	...	649
163. ఉలూకుడు తిరిగి దుర్యోధనుని కడకు వచ్చుట	...	661
164. పాండవసేన యుద్ధక్షేత్రమునకు బనుట	...	674

9. రథాతిరథసంఖ్యాన పర్వము

165. దుర్యోధనునకు భీష్ముడు కౌరవసేనయందలి రథాతిరథులను పరిచయము చేయుట	...	677
166. కౌరవరథుల పరిచయము	...	684
167. కౌరవపక్షమునందలి రథులను, మహారథులను అతి రథులను వర్ణించుట	...	688
168. కర్ణభీష్ముల సకౌపసంవాదము	...	696
169. పాండవపక్షమునందలి రథులు మున్నగు వారిని వర్ణించుట	...	705
170. పాండవపక్షమున రథులను, మహారథులను, విరాట ద్రుపదులను ప్రశంసించుట	...	711
171. ఇతరమహారథులను వర్ణించుట	...	714
172. భీష్ముడు శిఖండిని, పాండవులను చంపనని చెప్పుట	...	719

10. అంబోపాఖ్యాన పర్వము.

173. భీష్ముడు కాశిరాజకన్యకల నపహరించిన వృత్తాంతము	...	728
174. అంబ కాల్వరాజునెడ అనురాగము గలదని చెప్పి అతని జేరుటకు భీష్మననుమతి వేడుట	...	728
175. కాల్వ దంబును తిరస్కరించుట, అమె లాపసాశ్రమమున కరుగుట	...	731

176.	అంబ హోరవాహనావృత్తివ్రణులతో సంభాషించుట	...	740
177.	అకృతవ్రణ పరశురాము లంబితో సంభాషించుట	...	751
178.	పరశురాముడు భీష్ముడు యుద్ధమునకై కురుక్షేత్రమున కరుగుట	...	760
179.	భీష్మ పరశురాముల యుద్ధారంభము	...	773
180.	భీష్మ పరశురాముల ఘోరసంగ్రామము.	...	786
181.	భీష్మ పరశురాముల యుద్ధము	...	798
182.	భీష్మ పరశురాముల యుద్ధము	...	798
183.	అష్టవసువులవలన భీష్ముడు ప్రస్వావనాస్త్రమును పొందుట	...	805
184.	భీష్మపరశురాములు శక్తి బ్రహ్మాస్త్రములను ప్రయోగించుట	...	809
185.	భీష్మ పరశురాముల యుద్ధసమాప్తి	...	814
186.	అంబ ఘోరతప మొనరించుట	...	821
187.	అంబ మరుణస్త్నమున మరల తపమొనరించుట	...	829
188.	అంబ ద్రుపదునింట కన్యగా వుట్టుట, ద్రుపదుడు పుత్రుడని ప్రకటించుట	...	838
189.	శిఖండిపెండ్లి, అతడు స్త్రీయని ఎరిగి నశార్థరాజు మండిపడుట...	...	837
190.	ద్రుపదుడు ముప్పతప్ప నుపాయము చెప్పుమని మహారాజ్ఞి నడుగుట	...	842
191.	మహారాజ్ఞి బదులుచెప్పుట	...	847
192.	శిఖండి మగరసము పొందుట	...	854
193.	దుర్యోధనునకు భీష్మాదులు తపఃతప క్తుల నెరిగించుట	...	868
194.	అర్జునుడు తమవారి శస్త్రులను పరిచయము చేయుట	...	872
195.	కౌరవసేన రణమునకు బయలుదేరుట	...	876
196.	పాండవసేన యుద్ధమునకు బయలుదేరుట పరిశిష్టము	...	880
		...	837

శ్రీమహాభారతమ్

*భగవద్గీతా పర్వ - ౬

శ్రీమహాభారతము

భగవద్గీతా పర్వము - 6

ద్విసప్తతితమోఽధ్యాయః
 డెబ్బదిరెండవ అధ్యాయము

యుధిష్ఠిరస్య శ్రీకృష్ణం ప్రతిస్వాభిప్రాయప్రకాశనమ్, తద్దౌత్య ముక్తీకృత్య
 శ్రీకృష్ణస్య కారవసదసి గన్తు ముద్యమనమ్, తయోరేతద్విషయేనంవాదశ్చ.
 యుధిష్ఠిరుడు శ్రీకృష్ణునకు తన అభిప్రాయమును వెల్లడించుట,
 అతని దౌత్యము నంగీకరించి శ్రీకృష్ణుడు కారవసనభ కరుగ
 దలచుట, ఈ విషయమున వారిరువురి నంవాదము.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశమ్పాయను డిట్లు చెప్పెను.
 సజ్జాయే ప్రతియాతే తు ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః,
 అభ్యభాషత దాశార్హ మృషభం సర్వసాత్త్వతామ్. 1
 సంజయుడు తిరిగి వెళ్ళిన తరువాత ధర్మరాజైన యుధిష్ఠిరుడు సాత్త్వత
 శ్రేష్ఠుడగు శ్రీకృష్ణునితో నిట్లు ప్రసంగము చేసెను.
 అయం స కాలః సంప్రాప్తో మిత్రాణాం మిత్రవత్సల,
 న చ త్వదన్యం పశ్యామి యో న ఆవత్సు తారయేత్. 2

-
- * భగవంతుడగు శ్రీకృష్ణుడు దౌత్యమునకై చురిగిన వృత్తాంతము గుం
 పర్వము.
2. మిత్రవత్సల - మిత్రులయందు, విద్దలయందు, తలదండ్రుల కుండు
 సహజప్రేమ గలవాడా!

కృష్ణా! మిత్రులకు తోడ్పడవలసిన కాలము వచ్చినది. మిత్రులయందు వత్సంత గల మహానుభావా! మమ్ములను ఆపదలు గద్దెంచువాడవు నీవు కాక మఱియొకడు లేడు.

త్యాం హి మాధవ మాశ్రిత్య నిర్భయా మోఘదర్పితమ్,
ధార్తరాష్ట్రం సహమాత్యం స్వయం సమనుయుజ్మహే. 3

మాధవుడగు నిన్ను శరణు పొంది భయము లేనివారమై పనికిమాలిన గర్వము గల ఆ దుర్యోధనుని, వాని మంత్రులతోపాటు, స్వయముగా ప్రార్థింతుము.

యథా హి సర్వాస్వావత్సు పాసి వృష్టి నరిందమ,
తథా తే పాణ్డవా రక్ష్యాః పాహ్యస్మాన్ మహతో భయాత్. 4

శత్రుసంహారకా! నీవు వృష్టివంశమువారిని ఆపద లన్నింటినుండి కాపాడునట్లు ఈ పాండవులను కూడ నీవు కాపాడవలయును. మమ్ము ఈ పెను భయమునుండి రక్షింపుము.

శ్రీభగవా నువాచ - శ్రీభగవంతు డిట్లు పలికెను.

అయమస్మి మహాబాహో బ్రూహి యతే వివక్షితమ్,
కరిష్యామి హి తత్సర్వం యత్త్వం వక్ష్యసి భారత. 5

ఓ మహాబాహూ! ఇదిగో నేనిట నున్నాను. నీవు చెప్పదలచినది చెప్పుము. నీ వేమి చెప్పదువో యది-యంతయు నేను చేసెదను గదా!

యుధిష్ఠిర ఉవాచ - యుధిష్ఠిరు డిట్లు చెప్పెను.

శ్రుతం తే ధార్తరాష్ట్రస్య సపుత్రస్య చిక్కితమ్,
ఏతద్ధి సకలం కృష్ణ సజ్జాయో మాం యదబ్రవీత్. 6

ఆ ధృతరాష్ట్రుడు, వాని కొడుకును చేయదలచినది సంజయుడు నాకు చెప్పగా కృష్ణా! అది యంతయు నీవు వినియుంటివి గదా!

8. మోఘదర్పితః - పనికిమాలిన బింకము కలవాడు;

అనుయుజ్మహే - ప్రార్థింతుము.

తన్మతం ధృతరాష్ట్రస్య సోఽస్యాత్మా విప్రుతాన్తరః,
యథోక్తం దూత ఆచక్షే వధ్యః స్యాదన్యథా బ్రువన్. 7

అది ధృతరాష్ట్రాని ఆభిప్రాయము. ఆ సంజయుడు ఆతని ఆత్మ. ఆతని హృదయము తెలిసినవాడు. దూత రాజు చెప్పినది చెప్పును. వేరు విధముగా చెప్పినచో చంపదగినవాడగును.

అప్రదానేన రాజ్యస్య శాన్తి మస్మాను మార్గతి,
లుబ్ధః పాపేన మనసా చరన్ననమ మాత్మనః. 8

ఆ పిసినిగొట్టు పాపబుద్ధితో సమముగా ప్రపత్తింపక రాజ్యమీకయే మనయందు శాంతిని అపేక్షించుచున్నాడు.

యత్ ద్వాదశవర్షాణి వనేషు హ్యుషితా వయమ్,
చద్మనా శరదం చైకాం ధృతరాష్ట్రస్య శాసనాత్. 9

ధృతరాష్ట్రాని అజ్ఞమేరకు మేము పండ్రెండేండ్లు అడవులలో నివసించితిమి. ఒక యేడు అజ్ఞాతముగా (గుట్టుగా) నుండిమి.

స్థాలా నః సమయే తస్మిన్ ధృతరాష్ట్ర ఇతి ప్రభో,
నాహస్మ సమయం కృష్ణ తద్ధి నో బ్రాహ్మణా విదుః. 10

పదునాల్గవ యేట, మాకు కట్టుబడి, చెప్పినమాట ప్రకారము మాకు రాజ్య మొసగలేదు. అది బ్రాహ్మణు లెరుగుదురు.

గృద్ధో రాజా ధృతరాష్ట్రః స్వధర్మం నానువశ్యతి,
వశ్యత్వాత్ పుత్రగృద్ధిత్వా న్మన్దస్యాన్వేతి శాసనమ్. 11

లోబియగు ధృతరాష్ట్రాడు తన ధర్మమును పరికించుట లేదు. కొడుకు చెప్పచేతలలో చిక్కి వాని మాట వెంటబడి పోవుచున్నాడు.

7. విప్రుతాన్తరః - వెల్లడి చేయబడిన హృదయభావము కలవాడు. ధృతరాష్ట్రాని హృదయ మెరిగినవాడని తాత్పర్యము.

10. స్థాలా - నిలుచును, నః = మామొక్క, పదునాల్గవ యేట, నిపు రాజ్యము కొనుమను మాటను పాటించకున్నాడని తాత్పర్యము.

సుయోధసమలే తిష్ఠన్ రాజాఽస్మాసు జనార్దన,
మిథ్యా చరతి లుబ్ధః సన్ చరన్ హి ప్రియమాత్మనః. 12

జనార్దనా! ఆ రాజు సుయోధనుని ఇష్టము మేరకు లోభియై తనకు
ప్రియము చేసికొనుచు కపటముగా ప్రవర్తించుచున్నాడు.

ఇతో దుఃఖతరం కిం ను యదహం మాతరం తతః,
సంవిధాతుం న శక్నోమి మిత్రాణాం వా జనార్దన. 13

జనార్దనా! ఇంతకంటె పెద్ద దుఃఖ మేముందును: నేను తల్లిని, మిత్రులను
చక్కగా పోషించుకొనలేకున్నాను.

కాశిభి శ్చేదిపాశ్చాల్యై ర్మిత్రైశ్చ మధుసూదన,
భవతా చైవ నాథేన పశ్యగ్రామా వృతా మయా. 14

కాశి చేది పాశాల మత్స్యరాజులు మధుసూదనా! నీవును దిక్కుగా
నున్న నేను చివరకు అయిదు శిష్టుండిని.

అవిస్థలం వృకస్థలం మాకన్ధీ వారణావతమ్,
అవసానం చ గోవిన్ద కళ్ళిదేవాత్ర వశ్చమమ్. 15

అవిస్థలము, వృకస్థలము, మాకండి, వారణావతము ఏదో ఒకటి అయి
దవదియు, గోవిందా! బ్రదుకుతుదిదాక ఇమ్మని నే నడిగితిని.

వశ్చ సస్తాత దీయంతాం గ్రామా వా నగరాణి వా,
వసేమ సహితా యేషు మా చ నో భరతా నశన్. 16

మేము నివసించుటకు అయిదుగ్రామాలు, నగరములలో ఇచ్చిన చాలును. మా
వలన భరతవంశమువారు నశింపకుండురు గాక!

12. సంవిధాతుమ్ - చక్కగా సాకుటకు - తల్లిని, మిత్రులగు విదురాదులను
పోషింపలేనివాడనై తిని. వారందున్నారు అని దుఃఖము.

14. నాథేన - మీ యనుగ్రహముచేత శక్తిమంతుడనై యుండియు అని
భావము.

15. అవసానమ్ - బ్రతుకుకడదాక - బ్రతికియుండునంత కాలము.

16. సః - మాకొరకయ; భరతాః - భరతవంశము వారగు భిష్మాదులు;
మా నశన్ - నశింపకుండురుగాక!

న చ తానపి దుష్టాత్మా ధార్తరాష్ట్రోఽనుమన్యతే,

స్వామ్య మాత్మని మత్వాఽసా వతో దుఃఖతరం ను కిమ్. 17

ఆ దుష్టబుద్ధి వారినికూడ మన్నింపడు. వాడు తనయందు ప్రభుత్వమును తలపోయుచున్నాడు. ఇంతకంటె మిక్కిలి కష్ట మేముండును?

కులే జాతస్య వృద్ధస్య వరవిత్తేషు గృధ్యతః,

లోభః ప్రజ్ఞాన మాహ ని ప్రజ్ఞా హ ని హతా హ్రియమ్. 18

మంచి కులమున పుట్టిన పెద్దవాడు, పరుల సొమ్ములకు కక్కురి పడు నేని ఆ లోభము వాని ప్రజ్ఞను నాశనము చేయును. అట్లు చచ్చిన తెలివి లజ్జను రూపుమాపును.

హీ ర్హతా జాధతే ధర్మం ధర్మో హ ని హతః శ్రియమ్,

శ్రీ ర్హతా పురుషం హ ని పురుషస్యాధనం వధః. 19

చెడిన లజ్జ ధర్మమును బాధించును. ధర్మము చచ్చి ధనమును రూపు మాపును. ధనము నశించి పురుషుని చంపును. ధనము లేకపోవుటయే పురుషుని దావు.

అధనాద్ధి నివర్తనే జ్ఞాతయః సుహృదో ద్విజాః,

అపుష్పా దఫలా ద్యృతా ద్యథా కృష్ణ వత్ర్రిణః. 20

చుట్టములు, చెలిమికాండ్రు, బ్రాహ్మణులు దరిద్రునినుండి మరలి పోవుదురు. పూవులు పండ్లు లేని చెట్టుపై పవులుండవు గదా!

17. తాన్ - అపి - భీష్మాదులను కూడ; న అనుమన్యతే-మన్నింపకున్నాడు; స్వామ్యమ్ - స్వామిత్వమును - నేనే వీరందరకు స్వామిని అని తల పోయుచున్నాడని భావము. అతః దుఃఖతరం కిమ్-వారిని నేను కాపాడ దలచుకొన్నను వాడు కాపాడదలచుచున్నాడు - ఇంతకంటె దుఃఖము ఏమున్నది? యని భావము.

18, 19. ఈ రెండు శ్లోకములలో గర్వమువలన పుట్టు అనర్థపరంపరను చెప్పు చున్నారు.

20. ద్విజాః - యాచకులైన బ్రాహ్మణులని భావము.

ఏతచ్చ మరణం తాత యన్మతః పతితాదివ,

జ్ఞాతయో వినివర్తనే ప్రేతసత్త్వాదివాసవః.

21

చుట్టములు, మరణించిన దేహమునుండి ప్రాణములు పోయినట్లు, నేనేదో
త్రస్తుడ నన్నట్లు, నన్ను వదలి పోవుచున్నారు. ఇది నాకు చచ్చిన చావుగా
నున్నది.

నాతః పాపీయసీం కాఞ్చీదవస్థాం శమ్పరోఽబ్రవీత్,

యత్ర నైవాద్య న ప్రాతరోజనం ప్రతిదృశ్యతే.

22

ఇంతకంటె పరమనికృష్టమైన అవస్థను దేనిని శంఖరుడును చెప్పలేదు.
నేటికనియే కాదు, ఈ పూటకు కూడ కానవచ్చుట లేదు.

ధనమాహుః పరం ధర్మం ధనే సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్,

జీవన్తి ధనినో లోకే మృతా యే త్వదనా నరాః.

23

ధనమునే పరమధర్మముగా వక్కాణింతురు. ధనమునందే అంతయు
నెలకొనియుండును. లోకమున ధనవంతులే బ్రదుకుదురు. ధనములేని నరులు
చచ్చినవారే.

యే ధనా దవకర్షన్తి నరం స్వబల మాస్థితాః,

తే ధర్మ మర్థం కామం చ ప్రమథన్తి నరం చ తమ్.

24

బలము పుంజుకొని యెవరు గాని ఒక నరుని ధనమునుండి తొలగించి
రేని వా రా నరుని, ఆతని ధర్మమును, అర్థమును, కామమును గూడ కాలరాచి
వైచెదరు.

ఏతా మవస్థాం ప్రాప్యైకే మరణం వప్రిరే జనాః,

గ్రామా యైకే వనా యైకే నాశా యైకే ప్రవప్రజాః.

25

21. ప్రేతసత్త్వాత్ - బుద్ధిపోయిన వానినుండి - చచ్చినవానినుండి అని
తాత్పర్యము.

22. ధన్యమ్ - ధర్మకారణమని భావము; సర్వమ్ - యజ్ఞము, దానము
మొదలగునవి;

23. ఏతామ్ - ఈ దరిద్రతను; ప్రాప్య - పొంది; ఏకే - కొందరు - నగర
వాసులని భావము; గ్రామాయ - పల్లె బ్రదుకునకు; వనాయ - మావలె
అడవులకై; నాశాయ - చచ్చుటకు.

ఇట్టి పేదరికపు అవస్థను పొందిన కొందరు చావునే వరించిరి. కొందరు పల్లెలకు పారిపోయిరి. మరికొందరు అడవుల బడిరి. మరికొందరు సర్వనాశనము పొందిరి.

ఉన్నాద మేకే పుష్యన్తి యాన్త్యన్యే ద్విషతాం వశమ్,
దాన్య మేకే చ గచ్ఛన్తి వరేషా మర్థహేతునా. 26

ధనము కారణముగా కొందఱు పిచ్చివా రగుదురు. కొందఱు పగవారి పాలగుదురు. కొందరు ఇతరులకు దాసు లగుదురు.

ఆవదేవాన్య మరణాత్ పురుషన్య గరియసీ,
శ్రియో వినాశ స్తద్ధ్యన్య నిమిత్తం ధర్మకామయోః. 27

ధనము పోవుట అను నీ ఆపద చావుకంటె మోరమైనది. ఏలయన ధనమే కదా ధర్మకామములకు హేతువు.

యదన్య ధర్మ్యం మరణం శాశ్వతం లోకవర్త తత్,
సమంతాత్ సర్వభూతానాం న తదత్యేతి కశ్చన. 28

చావు అనునది యున్నదే - అది తప్పనిదగు లోకవర్తనము. ధర్మబద్ధ మైనదియే. కనుక అన్ని ప్రాణులకు అది పోద్రోవరానిది. దాని నెవ్వడు మీర జాలడు.

న తథా బాధ్యతే కృష్ణ ప్రకృత్యా నిర్ధనో జనః,
యథా భద్రాం శ్రియం ప్రాప్య తయా హీనః సుఖైధితః. 29

కృష్ణా! చక్కని సంపద నొంది సుఖములతో వృద్ధిపొందినవాడు పిమ్మట ధనము కోల్పోయి పడు అవస్థ పుట్టుపేద అవస్థకంటె మించినది.

27. తదేహి - ధనమే కదా !

28. ధర్మ్యమ్ - దేహస్వభావమువలన వచ్చినది - అంతేకాని లేమివలన నయ్యేది కానిది; మరణమ్ - చావు; తత్ - అది; శాశ్వతమ్ - నెపము లేనిది; సమంతాత్ - అన్నియెడల, పరిహరింపరానిదని కలిపికొన వలయును; న - అత్యేతి - మీరజాలడు.

స తదాత్మాపరాధేన సంప్రాప్తో వ్యసనం మహత్,
సేన్యాన్ గర్హయతే దేవాన్ నాత్మానం చ కథञ్చన. 80

చేతులార ముప్పు తెచ్చుకొన్న ఆ నరుడు పెనుకష్టములపాలై ఇంద్రునితో
పాటు సర్వదేవతలను తిట్టుచుండును. తన తప్పుమాత్ర మెన్నటికిని గుర్తింపడు.

న చాస్య సర్వశాస్త్రాణి ప్రభవన్తి నిబర్హణే,
సోఽభిక్రుధ్యతి భృత్యానాం సుహృద శ్చాభ్యసూయతి. 81

ఆ కష్టము రాకుండుట కతనికి శాస్త్రము లన్నియు అక్కరకు రావు.
అతడు సేవకులపై తీవ్రకోపము వెలిగింపును. మిత్రులను తప్పుపట్టుచుండును.

తత్రదా మన్యురేవైతి స భూయః సంప్రముహ్యతి,
స మోహవశ మాపన్నః క్రూరం కర్మ నిషేవతే. 82

ఎల్లవేళల నాతనికి కోపము పెల్లురేగుచుండును. దానితో ఒడ తెరుగని
తనము వచ్చును. దానివలన క్రూరకర్మముల కలవాటుపడును.

పాపకర్మతయా చైవ సజ్జరం తేన పుష్యతి,
సజ్జరో నరకా యైవ సా కాష్ఠా పాపకర్మణామ్. 83

పాపపు పనులవలన అతడు సంకరమును పండించును. సంకరము
వలన నరకమే సిద్ధించును. అది పాపకర్మముల కట్టకడపటి దశ.

న చేత్రబుధ్యతే కృష్ణ నరకాయైవ గచ్ఛతి,
తస్య ప్రబోధః ప్రజ్ఞైవ ప్రజ్ఞాచక్షు సరిష్యతి. 84

80. తదా - సంపద ఉన్నవేళ; ఆత్మాపరాధేన - బుద్ధిదోషముచేత; రాగా
దికము చేతనని భావము.

81. అస్య - వ్యసనముయొక్క; నిబర్హణే - నిలువద్రొక్కటయందు.

82. తత్రదా - అన్ని వేళలయందును అని భావము; మన్యుః - క్రోధము;
సః - ఆ క్రోధము గలవాడు; సంప్రముహ్యతి - కార్యమిది, అకార్య
మిది యని యెరుగదని భావము.

84. సంపదలేని వానికి నరకము కలుగునని చెప్పి దాని నుండి వెలికివచ్చు
ఉపాయమును చెప్పుచున్నారు. తస్య - శ్రీమంతునకు; అజ్ఞానముచేత
నిద్రించుచున్నవానికి; ప్రజ్ఞా - వివేకము; ప్రబోధః - మేల్కొనుట;
తరిష్యతి - అవిద్యను దాటునని భావము.

కృష్ణ! అప్పటికైన మేల్కొనడేని సరకమునకే పోవును. వివేకమే ఆతనిని మేల్కొల్పును. వివేక మను చూపు గంవాడు తరించును.

ప్రజ్ఞాలాభే హి పురుషః శాస్త్రాజ్యే వాన్మవేక్షతే,

శాస్త్రనిష్ఠః పునర్ధర్మం తస్య హ్రీ ర్జ్ఞ ముత్తమమ్.

35

వివేకము సాధించిన పురుషుడు శాస్త్రములనే పరికించును. శాస్త్రములందు చెదరని బుద్ధికంవాడు ధర్మమునే ఆచరించును. ఆతనికి లజ్జ యనునది ఉత్తమ మగు అంగము.

హ్రీమాన్ హి పాపం ప్రద్యోష్టి తస్య శ్రీరభివర్ధతే,

శ్రీమాన్ స యావద్భవతి తావద్భవతి పూరుషః.

36

లజ్జ కలవాడు పాపమన్నచో కక్కసించుకొనును. వానికి సంపద వృద్ధి పొందును. అట్టివాడు బ్రదికియుండునంతవరకు శ్రీమంతుడే యగును.

ధర్మనిత్యః ప్రశాంతాత్మా కార్యయోగవహః సదా,

నాధర్మే కురుతే బుద్ధిం న చ పాపే ప్రవర్తతే.

37

ధర్మమును విడనాడనివాడు, ప్రకాంతముగు చిత్తము కలవాడు, ఆ యా పనులయందు చక్కగా ప్రవర్తించును. అధర్మమున బుద్ధిపెట్టడు. పాపము నందు ప్రవర్తించడు.

అహీకో వా విమూఢో వా నైవ శ్రీ న పునః పుమాన్,

నాస్యాధికారో ధర్మేఽస్తి యథా శూద్ర స్తథైవ సః.

38

సిగ్గులేనివాడు, వివేకములేనివాడు శ్రీయు గాడు. పురుషుడు గాడు. వానికి ధర్మ మాదరించు అధికారము లేదు. వాడు శూద్రునివంటివాడు.

హ్రీమా నవతి దేవాంశ్చ పితౄనాత్మాన మేవ చ,

తేనామృతత్వం వ్రజతి సా కాష్ఠా పుణ్యకర్మణామ్.

39

35. దాటుటలోని శ్రమమును చెప్పుచున్నారు. హ్రీః-తప్పడు పనులు చేయుటకు జంకుట - తస్య హ్రీ ర్జ్ఞ ముత్తమమ్ - లజ్జలేనివాడు చేయు ధర్మముకూడ అధర్మమే యగునని భావము.

38. యథా శూద్రః— ఇతట శూద్రశబ్దము ధర్మభ్రష్టుని సూచించును.

లజ్జకలవాడు దేవతలను, పితృదేవతలను, తన్ను కాపాడును. దానిచేత అమృతత్వమును పొందును. అది పుణ్యము చేయువారు పొందు తుదిదశ.

తదిదం మయి తే దృష్టం ప్రత్యక్షం మధుసూదన,
యథా రాజ్యాత్ పరిభ్రష్టో వసామి వసతీ రిమాః.

40

మధుసూదనా! ఆ లజ్జణము నాయందు నీవు కన్నులార చూచితివిగదా!
రాజ్యము కోల్పోయియు నిన్ని బ్రదుకులు బ్రదికితిని.

తే వయం న శ్రియం హాతు మలం న్యాయేన కేనచిత్,
అత్ర నో యతమానానాం వధ శ్చేదపి సాధు తత్.

41

అట్టి మేము ఏ న్యాయముచేతను సంపదను వదలుకొనరాదు. ఇందు ప్రయత్నించు మాకు చావు వచ్చినను మేలే.

తత్ర నః ప్రథమః కల్పో యద్వయం తే చ మాధవ,
ప్రశాంతాః సమభూతాశ్చ శ్రియం తా మశ్నువీమహి.

42

అందు మాకు మొదటి సంకల్పము మేమును, వారును కలతలేనివారమై పగను విడనాడి సంపదను సమముగా ననుభవించవలయు ననునది.

తత్త్రైషా పరమా కాష్ఠా రౌద్రకర్మక్షయోదయా,
యద్వయం కౌరవాన్ హత్వా తాని రాష్ట్రాణ్యవాప్నుమః.

43

చిట్టిచివరిదశ యన్ననో పరమభయంకరమైన సర్వనాశనము. మేమా కౌరవులను చంపి ఆ రాష్ట్రములను చేజిక్కించుకొనవలయును.

40. పాపకార్యములకు సిగ్గుపడనివాడు పశువులతో పక్షులతో సమానుడని భావము.

41. అత్ర - సంపదకొరకు; నః - మాకు;

42. ప్రథమః కల్పః - మొదటి పక్షము; సమభూతాః - పగలేనివారమై.

43. రౌద్రకర్మ - రౌద్రకర్మములకు, పరమా కాష్ఠా - తుదిదశ అని సంబంధము చెప్పుకొనదగును; క్షయోదయా - క్షయము మున్నుగా గల ఉదయము గలది - క్షయమే - నాశమే ఉదయముగా భావించవలసినది అని భావము.

యే పునః స్యు రసంబధ్ధా అవార్యాః కృష్ణ శత్రవః,

తేషా మప్యవధః కార్యః కిం పునర్యే స్యురీదృశాః.

44

కృష్ణా ! చుట్టరికము లేని వారును, పరమనీచులు నగు పగవారిని కూడ
చంపరా దన్నచో ఇట్టి వారి విషయము చెప్పనేల ?

జ్ఞాతయ శ్చైవ భూయిష్ఠాః సహాయా గురవశ్చ నః,

తేషాం వధోఽతిపాపీయాన్ కిం ను యుద్ధేఽస్తి శోభనమ్.

45

వారు మాకు మిక్కిలి దగ్గరబంధువులు. వారికి తోడ్పడువారు మాకు గురు
వులు. వారందరిని వధించుట మిక్కిలి పాపము. ఇక యుద్ధమున మేలేమి గలదు ?

పాపః శ్శత్రీయధర్మోఽయం వయం చ శ్శత్రుబంధవః,

స నః స్వధర్మో ధర్మో వా వృత్తి రన్యా విగర్హితా.

46

శ్శత్రీయధర్మ మిది ఏంత పాపమైనది ! మనమేమో శ్శత్రుబంధువులము.
అది మనకు స్వధర్మము. ధర్మమైనను పెరధర్మము నిండకు పాత్రమగును.

శూద్రః కరోతి శుభ్రహషాం వైశ్యా వైవణ్యజీవికాః,

వయం వధేన జీవామః కపాలం బ్రాహ్మణై ర్హృతమ్.

47

శూద్రుడు సేవ చేయును. వైశ్యులు వ్యాపారముతో బ్రతుకుదురు. మనము
వధయొనర్చి బ్రదుకుదుము. బ్రాహ్మణులు విశ్వాపాత్రను చేపట్టిరి.

శ్శత్రీయః శ్శత్రీయం హన్తి మతోన్యో మత్స్యేన జీవతి,

శ్వా శ్శానం హన్తి చాశ్శార్ద వశ్య ధర్మో యథాగతః.

48

44. అసంబధ్ధాః - చుట్టములు కానివారు; అవధః - వధము చేయకుండుట.
రక్షించుట అని భావము. ఈదృశాః - బంధువులు, ఆర్యులు, శత్రు
వులు కానివారు అయిన కొరపులను చంపరా దనుటతో అశ్చర్యమేమి ?
అని భావము.

45. భూయిష్ఠాః - మిక్కిలి పెద్దవారు.

46. శ్శత్రుబంధవః - పాడుశ్శత్రీయు లన్నట్లు ఇది యొక తిట్టుగా వ్యవహరించు
పదము.

48. యథా - ఏ పద్ధతిగా; ఆగతః - వచ్చిపడినదో; వశ్య - చూడు అని
సంబంధము.

కృష్ణా ! శ్మత్రియుడు శ్మత్రియుని చంపును. చేప చేపలను తిని బ్రదుకును.
కుక్క కుక్కను పరిమార్చును. చూడవయ్యా ! ధర్మమైతైనదో !

యుద్ధే కృష్ణ కలి ర్నిత్యం ప్రాణాః సీదన్తి సంయుగే,
బలం తు నీతి మాధాయ యుద్ధ్యే జయపరాజయో. 49

కృష్ణా ! యుద్ధమున పాపము తప్పదు. తలపడినచో ప్రాణములు పోవును.
అయినను నీతిబలముతో పోరుదును. యుద్ధమున గెలుపొటములు మన ఇష్టమును
బట్టి కలుగవు.

నాత్మచ్ఛన్దేన భూతానాం జీవితం మరణం తథా,
నావ్యకాలే సుఖం ప్రాప్యం దుఃఖం వాఽపి యదూత్తమ. 50

ప్రాణులకు తమ యిచ్ఛమేరకు బ్రదుకో, చావో కలుగదు. పొందవలసిన
సుఖమో దుఃఖమో, కాంక్ష కలసిరానిచో కలుగదు.

ఏకో హ్యపి బహూన్ హన్తి ఘ్నన్త్యేకం బహవోఽప్యత,
శూరం కాపురుషో హన్తి ఆయశస్వీ యశస్వినమ్. 51

ఒక్కడు చాలమందిని చంపును. అనేకు లొక్కనిని జంపుదురు. శూరుని
నీచుడు చంపును. పేరుప్రఖ్యాతులు లేనివాడు పేకాంచిన వీరుని చంపును.
(యుద్ధమున నిట్టివి సంభవించునని తాత్పర్యము).

జయో నై వోభయో దృష్టో నోభయోశ్చ పరాజయః,
తథై వాపచయో దృష్టో వ్యవయానే శ్చయవ్యయో. 52

రెండుపక్షములకు జయము కలుగదు. రెండుపక్షములకు ఓటమియు
కలుగదు. ఓటమి యగునని పారిపోయినచో దీనత, నాశము, వ్యయము కలుగుట
కస్పృహచనే యున్నది.

49 బలం తు నీతి మాధాయ యుద్ధ్యే - నీతినే బలముగా చేసికొని పోరుదును;
జయపరాజయో అను పదముతో తరువాలి శ్లోకమునందలి న + ఆత్మ
చ్ఛన్దేన అనుదానిని కలుపుకొనవలయును - గెలుపొటములు తన ఇష్ట
మునుబట్టి కలుగవని తాత్పర్యము.

52. పరాజయము కలుగునని యుద్ధమునుండి విరమించినచో దీనత, మరణము,
వ్యయము కలుగునుగాన యుద్ధము మానిపోవుటయు, శ్రేయస్కరము,
కాదని తాత్పర్యము.

సర్వథా పృజినం యద్దం కో ఘ్నున్న ప్రతిహన్యతే,

హతస్య చ హృషీకేశ సహ జయపరాజయౌ.

53

హృషీకేశా! అన్ని విధముల పోరు పాపమే. తన్ను కొట్టువానిని కొట్టనరుడు ఊరకుండునా? కావున దెబ్బతిన్నవానికిని గెలుపొందినవానిని సమానములే.

పరాజయశ్చ మరణా నృన్యే నైవ విశిష్యతే,

యస్య స్యా ద్విజయః కృష్ణ తస్యాప్యపచయౌ భ్రువమ్.

54

ఓటమి చావుకంటె మేలైనదిగా భావించను. గెలుపొందినవానిని దైన్యము తప్పదు.

అంతతో దయితం ఘ్నున్ కేచి దప్యవతే జనాః,

తస్యాజ్ఞ బలహీనస్య పుత్రాన్ భ్రాతృనామశృణు.

55

గెలుపొందెనే యనుకొనుము. కొడుకులు, అన్నదమ్ములు మొదలగువారు చచ్చిరి గదా! పగవానికి సంబంధించిన యితర జనులు తన ప్రేమపాత్రుని చంపుదురు.

నిర్వేదో జీవితే కృష్ణ సర్వత శ్చోపశాయతే.

56

అట్లు తనవారు మిగులక పొందిన గెలుపువలన బ్రతుకును ముఖమే ఎటు చూచినను కలుగును.

యే హ్యేవ ధీరా హ్రేమన్త ఆర్యాః కరుణవేదినః,

త ఏవ యుద్ధే హన్యన్తే యఏయాన్ ముచ్యతే జనః.

57

ఎవరు ధీరులో సిగ్గు విడియములు కలవారో, మంచి నడవడి కలవారో, దయ, ధర్మము తెలిసినవారో వారే పోరులలో చతురు. తక్కువవాడు తప్పకొనును.

54. గెలుపు కలిగినను ఇష్టజన నాశమును కావున అదియు పరాజయము వంటిదే యనుచున్నారు.

55. దయితమ్ - ప్రియుని - కొడుకు మొదలగు వారిని;
బలహీనస్య - జాతిబలము నశించినవానికి;

56. కరుణవేదినః - దయాధర్మములు తెలిసినవారు;

హత్వాఽ ప్యనుశయో నిత్యం పరానపి జనార్దన. 57

శత్రువులను చంపినను, జనార్దనా! పశ్చాత్తాపము నిత్యము క్రుంగ
డియును.

అనుబంధశ్చ పాపోఽత్ర శేషశ్చాస్యావశిష్యతే,
శేషో హి బల మాసాద్య న శేష మనుశేషయేత్. 58

దానినంటి పాపము వచ్చును. మరియు పగవారివైపు మిగిలిపోయిన
వారుండురు. వారు ఐదు పుంజుకొని గెలిచినవారి పక్షమున మిగిలినవారిని
మిగులనీయరు.

సర్వోచ్చేదే చ యతతే వైరస్యాన్తవిధిత్సయా,
జయో వైరం ప్రస్పృజతి దుఃఖమాస్తే పరాజితః. 59

అట్లు పగవారిలో మిగిలినవాడు పగను తుదముట్టింపగోరి గెలిచినవానిని
కూకటివ్రేళ్ళతో పెకలించివైచుటకు ప్రయత్నించును. ఇట్లు గెలుపు పగను
స్పృశించును. ఓడినవాడు దుఃఖపడుచుండును.

సుఖం వ్రశాంతః స్వపితి హిత్వా జయపరాజయౌ,
జాతవైరశ్చ పురుషో దుఃఖం స్వపితి నిత్యదా. 60

గెలుపోటములను వట్టింపుకొనక వ్రశాంతముగా నుండువాడు సుఖముగా
నిద్రించును. పగవట్టిన పురుషుడు ప్రతిదినము దుఃఖముతో పండుకొనును.

అనిర్వృతేన మనసా ససర్ప ఇవ వేశ్మని,
ఉత్పాదయతి యః సర్వం యశసా స విముచ్యతే. 61

సుఖములేని మనసుగల జనుడు పామున్న యింటిలో నున్నవాని వలె
సర్పమును పాడుచేసికొనును. వానికి మునుపున్న కీర్తియు తారిపోవును.

అకిర్తిం సర్వభూతేషు శాశ్వతీం స నియచ్ఛతి,
న హి వైరాణి శామ్యన్తి దీర్ఘకాలధృతాన్యపి. 62

57. అనుశయః - పశ్చాత్తాపము

58. శేషః - శత్రువువైపు మిగిలినవారు, శేషం - తన పక్షమున మిగిలినవారిని,
న అనుశేషయేత్ - మిగులనీయరు.

అట్టివాడు ఎన్నడు చెడని ఆపకీర్తిని సర్వభూతములనుండియు
పొందును. ఎంత కాలము వట్టివేలినను పగలు అజగవు గదా !

న చాపి వైరం వైరేణ కేశవ వ్యవశామ్యతి,
హవిషాగ్ని ర్యథా కృష్ణ భూయ ఏవాభివర్ధతే. 63

కేశవా ! పగతో పగ యజగదు హోమపదార్థముతో అగ్ని ప్రజ్వలిల్లి
నట్లు మరల మరల వృద్ధి పొందుచునే యుండును.

అతోఽన్యథా నాస్తి శాన్తి ర్నిత్య మన్తర మన్తతః. 64

ఇట్లు దోషము తప్పదు. ఎవరికో చావు మూడవ శాంతి కలుగదు.

అన్తరం లిప్సమానానా మయం దోషో నిరన్తరః,
పౌరుషే యో హి బలవా నాధి ర్హృదయబాధనః,
తస్య త్యాగేన వా శాన్తి ర్మరణేనాపి వా భవేత్. 65

దోషము వెదకు వారిలో ఈ దోషము ఎడలగన యుండును. మగతనము
విషయమున బలవంతుడగువాడు మనోవ్యాధి వంచెవాడై హృదయమును దాధించు
చుండును. వానిని వదిలి వైదురీ చేతనో, మరణము చేతనో శాంతి వుడిల్లును.

అథవా మూలఘాతేన ద్విషతాం మధుసూదన,
ఫలనిర్వృత్తి రిద్ధా స్యాన్న నృశంసతరం భవేత్. 66

అట్లుకాక శత్రువులను ప్రేక్షతో పెకలించివైదురీచో పంసిడి దేదీప్య
మానముగా నగును. అది పెద్ద ఘోరము కాదు.

65. 64 వ శ్లోకమున చెప్పిన దోషమును దీనివలన వ్యాఖ్యానించుచున్నాడు.
ఒక పక్షమున బలవంతుడున్నను పగ పెరుగుచుండును. వానిని
వదిలుట వలననో, వాని చావువలననో మాత్రమే పగ యజగనని శ్లోక
తాత్పర్యము.

66. దాగుగా బలము పుంజుకొని పగవారిని హుటిప్రేక్షతో పెకలించి
వైచెదము అన్న పక్షమున ఫలము సిద్ధించుటలో సందేహము లేదు. అది
అంత ఘోరమైన విషయముకూడ కాదు. కాని కొంతవరకు క్రూరమైన
సంగతియే కదా! అని భావము.

యా తు త్యాగేన శాన్తిః స్యాత్తదృతే వధ ఏవ సః,
సంశయా చ్చ సముచ్చేదా ద్విషతా మాత్మనస్తథా.

67

సోనీ : రాజ్యమును వదలివైచి శాంతి పొందుదుమన్నచో, అది చావే
యగును. శత్రువు ప్రవృత్తి సందేహముతో కూడినను, తాను నశింపుట
తథ్యము కనుక రాజ్యము వందనుకొనుట వధతో సమానము.

న చ త్యక్తుం తదిచ్ఛామో న చేచ్ఛామః కులక్షయమ్,
అత్ర యా ప్రణిపాతేన శాన్తిః సైవ గరీయసీ.

68

కావున రాజ్యమును వదలుకొనుటయు కోరము. అట్లని, కులక్షయమును
కొండ్రింపము. ఇది పేడికొనుటవలన శాంతి చేకూరినచో అది చాల మేలైనది.

సర్వథా యతమానానా మయుద్ధ మభికాజ్ఞతామ్,
సాత్వే ప్రతిహతే యుద్ధం ప్రసిద్ధం నావరాక్రమః.

69

శాంతికై అన్నివిధముల ప్రయత్నించు వారికి, పోరు కారాదని కోరు
వారికి మందిరనము దెబ్బలిన్నపుడు యుద్ధము రప్పనిదే యగును. అప్పుడు
పరాక్రమము చూపకుండరాదు.

67. రాజ్యము వందనుకొండ మన్నచో - అది చావుతో సమానము. వందను
కొన్నను శత్రువు ఊరకుండునో ఊరకుండడో యను సంశయము
వలనను చావే. లేదా రాజ్యము లేని కారణమున సంపద నశింపుట
వలనను చావే యగును. కావున రాజ్యర్యాగము శ్రేయస్కరము కాదని
భావము.

68. ఇట్టి స్థితిలో సిద్ధాంతము నీ శ్లోకమున చెప్పుచున్నారు. అటు రాజ్యము
వందనుకొనరాదు. ఇటు కులమును రూపుమాపరాదు. కావున బ్రతిమాలి
శాంతి పొందుటయే అన్నిందికన్న మిన్న - అని భావము.

69. సర్వథా - సామదానభేదము లను ఉపాయములతో; యతమానానామ్ -
రాజ్యముకొరకు ప్రయత్నించువారికి; యుద్ధమ్-యుద్ధమున; ప్రసిద్ధమ్ -
రప్పనిసరిగా చేయదగినవని; అవరాక్రమః-పరాక్రమము చూపకుండుట;
న-యుక్తము కాదని భావము.

ప్రతిఘటేన సాన్త్యస్య దారుణం సంప్రవర్తతే,
తచ్చనా మివ సంపాతే వజ్జితై రుపలక్షితమ్.

70

సామూహ్యము దెబ్బతిన్నచో దారుణముగు యుద్ధము జరుగును. అది కుక్కల కొట్టట వంటిదని పండితులు భావించును.

లాఙ్గాలచాలనం శ్వేడా ప్రతివాచో వివర్తనమ్,
దన్తదర్శన మారావ సైతో యుద్ధం ప్రవర్తతే.

71

తోక ఆపించుట, గురగురలాడుట, మొరుగునకు బదులు మొరుగుట, నేలపై దొరలుట, కోరలు చూపించుట, గంధరగోళముగా నరచుట - ఆపై కొట్టట సాగును.

తత్ర యో బలవాన్ కృష్ణ జిత్యా సోఽత్తి తదామిషమ్,
ఏవ మేవ మనుష్యేషు విశేషో నాస్తి కశ్చన.

72

చివరకు బలముగల కుక్క గెలిచి ఆ మాంసము మ్రింగును. మనుష్యుల యందును ఇంతియే. విశేషమేమియు లేదు.

సర్వథా త్వేత దుచితం దుర్బలేషు బలీయసామ్,
అనాదరో విరోధశ్చ ప్రణిపాతీ హి దుర్బలాః.

73

70. దారుణముగు యుద్ధము జరుగును. అది కుక్కల పోరువలె అతి నీచమైనదని భావము.

71. పై మాటనే వివరించుచున్నారు - లాఙ్గాలచాలనమ్ - తోక ఆపించుట, యుద్ధమున జెండా లెగురుట, దానివంటిదని భావము. శ్వేడా - గురగురలాడుట - అది యుద్ధమున నొకరినొకరు తిట్టుకొనుట వంటిది; ప్రతివాచః - మొరుగునకు బదులు మొరుగుట - యుద్ధమున ఒకరినొకరు తప్పులుచూపి నిందించుకొనుట. తన్ము తాము పొగడుకొడుట వంటిది, వివర్తనమ్ - నేలపై పొరలాడుట; దంతదర్శనమ్ - మొగము వికారముగా తెరచి అరచుట, ఆరావః - పెద్దగా మొరుగుట;

72. అనాదరః - పిడెంత యని యూరకుండుట - అట్లైనచో రాజ్యము వక్రము; విరోధః - కయ్యము - అదియైనచో కులక్షయమగును; ప్రణిపాతీ - బ్రతిమాలువాడు - బ్రతిమాలుకొన్నచో దుర్బలుడన్న ప్రసిద్ధి యేర్పడును.

SMB-2 (II)

బలహీనుల విషయమున బలవంతుల కిది అన్ని విధముల ఉచితమగు పద్ధతి. పగవానిని లెక్కచేయకుండుట - కాదా పగ సాధించుట. వేడుకొనువాడు బలహీనుడే యగును.

పితా రాజా చ వృద్ధశ్చ సర్వథా మాన మర్హతి,
తస్మా న్మాన్య శ్చ పూజ్య శ్చ ధృతరాష్ట్రో జనార్దన. 74

జనార్దనా! ధృతరాష్ట్రుడు మాకు తండ్రి, రాజు, పెద్దవాడు. అన్ని విధముల మన్నింపవలసినవాడు. కావున మే మాతనిని మన్నింపవలయును. పూజింపవలయును.

పుత్రస్నేహ శ్చ బలవాన్ ధృతరాష్ట్రస్య మాధవ,
స పుత్రవశ మావన్నః ప్రణిపాతం ప్రహాస్యతి. 75

మాధవా! ఆ ధృతరాష్ట్రుగారు కొడుకుమీద ప్రేమ కొండంతటిది. అతడు కొడుకు త్రిప్పలకు లోబడి మా ప్రార్థనను మన్నింపడు.

తత్ర కిం మన్యసే కృష్ణ ప్రావృకాల మనన్తరమ్,
కథ మర్థాచ్చ ధర్మాచ్చ న హీయేమ హి మాధవ. 76

కృష్ణా! ఇప్పుడు మన మేమి చేయవలయును? నీ తలంపేమి? అర్థము నుండియు, ధర్మమునుండియు మేము చెడని విధమేమి?

ఈదృశేత్యర్థకృచ్ఛ్యైఽస్మిన్ కమన్యం మధుసూదన,
ఉపసంప్రప్తు మర్థామి త్వా మృతే పురుషోత్తమ. 77

ఇట్టి మహాకష్టము వచ్చిపడగా పురుషోత్తమా! మధుసూదనా! నిన్నుగాక మఱి యెవ్వనిని హిత మడుగుదును?

ప్రియశ్చ ప్రియకామశ్చ గతిజ్ఞః సర్వకర్మణామ్,
కోపా కృష్ణాఽస్తి నస్త్యాదృక్ సర్వనిశ్చయవిత్ సుహృత్. 78

75. ప్రహాస్యతి - వదలును - స్మికరింపడు.

77. ఉపసంప్రప్తుమ్ - ప్రతిగా దగ్గరకు జేరి హిత మడుగుటకు; త్వామ్, మృతే - నిన్నుగాక.

కృష్ణా! ప్రియుడు, మా ప్రియుము రోచువాడు, అ యా సర్వకార్యముల స్థితిగతు లెరిగినవాడు, చక్కని నిశ్చయములు తెలిసినవాడు, స్నేహము నిండిన వాడు - మాకు నీవంటివాడు ఎవడు గలడు?

వై శమ్పాయన ఉవాచ - వై శంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

ఏవముక్తః ప్రత్యువాచ ధర్మరాజం జనార్దనః,

ఉభయో రేవ వామర్థే యాస్యామి కురుసంసదమ్.

79

ధర్మరా జిట్లు పలుకగా జనార్దనుడు ఇట్లు బదులు చెప్పెను. "మీ రెండు పక్షములవారికొరకే నేను కౌరవుల సభ కరుగుదును".

శమం తత్ర లభేయం చే ద్యుష్మదర్థ మహావయన్,

పుణ్యం మే సుమహద్రాజం శ్చరితం స్యాన్మహాఫలమ్.

80

"మీపని చెడకుండ నేనందు శాంతిని సాధింప గలుగుదునేని రాజా! నా పుణ్యము పండినట్లు. గొప్ప ప్రయోజనము సిద్ధించినట్లు".

మోచయేయం మృత్యుపాశాత్ సంరథ్థాన్ కురుస్సృజ్ఞయాన్,

పాణ్డవాన్ ధార్తరాష్ట్రాం శ్చ సర్వాం చ వృధివీమిమామ్.

81

"కోపముతో పరవళ్ళు త్రొక్కుచున్న కౌరవులను, స్పృశయులను, పొందుని కొడుకులను, దృతరాష్ట్రుని కొడుకులను, ఈ భూమినంతటిని మృత్యువు పాశమునుండి తప్పింప గలుగుదునేమో".

యుధిష్ఠిర ఉవాచ - యుధిష్ఠిరు డిట్లు వలికెను.

న మమైత న్మతం కృష్ణ యత్త్వం యాయాః కురూన్ ప్రతి,

సుయోధనః సూక్తమపి న కరిష్యతి తే వచః.

82

కృష్ణా! నీవు కౌరవుల కద కరుగుట నా కిష్టముగాదు. నీ వెంత మంచి చెప్పినను సుయోధనుడు నీ మాటను పాటింపడు.

సమేతం పార్థివం క్షత్రం దుర్యోధనవశానుగమ్,

తేషాం మధ్యావతరణం తవ కృష్ణ న రోచయే.

83

అక్కడ కూడబడిన రాజుల, క్షత్రియుల సముదాయమంతయు దుర్యోధనుని చెప్పవేతులరో నున్నది. వారినడుమ నీవు దిగుట నాకు రుచింపదు.

న హి నః ప్రిణయేద్ ద్రవ్యం న దేవత్వం కుతః సుఖమ్,
న చ సర్వామరైశ్వర్యం తవ ద్రోహేణ మాధవ. 84

మాధవా! నీకు చేటు వచ్చినచో ధనము కాదు, దేవత్వము కాదు, దేవత
లందరిపై ప్రభుత్వము కాదు, మఱి యేదియు మారు ప్రీతి కలిగింపదు.

శ్రీ భగవానువాచ-శ్రీ భగవంతు డిట్లు పలికెను.

జనామ్యేతాం మహారాజ ధార్తరాష్ట్రస్య పాపతామ్,
అవాద్యాసు భవిష్యామః సర్వతోకే మహీక్షితామ్. 85

మహారాజా! నీవు చెప్పిన మర్యోధనుని చెడుబుద్ధి యెరుగుదును. కాని
(మనము మన ప్రయత్నము చేసినచో) సర్వతోకమునందలి రాజులకును
మనము నింద్యులము కాకుండవలయును.

న చాపి మమ పర్యాప్తాః సహితాః సర్వపార్థివాః,
క్రుద్ధస్య సంయుగే స్థాతుం సింహస్యే వేతరే మృగాః. 86

నేను కోపించినచో రాజులందరు కట్టగట్టుకొని వచ్చినను, సింహమునకు
ఇతర మృగములవలె, యుద్ధమున నెలువజాలరు.

అథ చేతై ప్రవరేత మయి కిచ్చి దసామృతమ్,
నిర్దహేయం కురూన్ సర్వా నితి మే ధీయతే మతిః. 87

నీ వాడనగు నా విషయమున నేదేని జరుగరానిది జరిగినచో ఆ కౌరవుల
నందరిని మాడ్చి మసిచేసి వైచెదను. ఇది నా మనోనిశ్చయము.

న జాతు గమనం పార్థ భవేత్తత్ర నిరర్థకమ్,
అర్థప్రాప్తిః కదాచిత్ స్యా దంతతో వాఽవ్యవాయతా. 88

అటకు నేనరుగుట యెన్నటికిని వ్యర్థము కాదు. ఒకప్పుడు మన పని
నెరవేరవచ్చును. లేదా కడకు మనపై నింప లేకుండును.

యుధిష్ఠిర ఉవాచ-యుధిష్ఠిరు డిట్లు పలికెను.

యత్తుభ్యం రోచతే కృష్ణ స్వస్తి ప్రాహ్నుహి కౌరవాన్,
కృతార్థం స్వస్తిమంతం త్వాం ద్రక్ష్యామి పునరాగతమ్. 89

87. తే - నీ వాడనగు; మయి - నాయందు; చేత్ అసామృతమ్ ప్రవరేత -
జరుగరాని కీడకి అయిన కౌరవుల వలన జరిగినచో; కురూన్ - కౌరవు
లను; నిర్దహేయమ్ - తాల్చితైచెదను.

కృష్ణా : నీ చిష్టమైనట్లే కానిమ్ము. మేలు. కౌరవుల కడ కరుగుము. పని చక్కచేసికొని సుఖముగా తిరిగివచ్చు నిన్ను చూతును.

విష్యక్తేన కురూన్ గత్వా భరతాన్ శమయన్ ప్రభో,

యథా సర్వే సుమనసః సహ స్యామ సుచేతసః.

90

విష్యక్తేనా ! కౌరవుల కడ చరిగి భరతవంశమువారి మందరము కలతలులేని మనస్సులతో బుద్ధులతో నుండువిధము సాధింపుము.

భ్రాతా చాసి సఖా చాసి బీభత్సో ర్మమ చ ప్రియః,

సౌహృదే నావిశజ్జోఽసి స్వస్తి ప్రాప్నుహి భూతయే.

91

నీవు మాకు సోదరుని వంటివాడవు. మాకు సఖుడవు. ఆర్జునునకును నాకును మిక్కిలి ప్రియమైన వాడవు. చెలిమి విషయమున నీయందు మాకు శంకయే లేదు. మేలు, మంగళము పొందుము.

అస్మాన్ వేత్త పరాన్ వేత్త వేత్తార్థా న్వేత్త భాషితుమ్,

యద్య దన్మద్ధితం కృష్ణ తత్త ద్వాచ్యః సుయోధనః.

92

మమ్మెరుగుదువు. ఎదిరి నెరుగుదువు. ప్రయోజనముల నెరుగుదువు. పలుకుతీ నెరుగుదువు. మాకు మేలైన దెల్ల దుర్యోధనునితో పలుకుము.

యద్యద్ధర్మేణ సంయుక్త ముపపద్యేద్ధితం వచః,

తత్త త్కేశవ భాషేథాః సాన్త్యం వా యది వేతరత్.

93

కేశవా ! ధర్మముతో కూడిన హితమైన మాకు నీకు తోచిన దెల్ల - అది సామమో, మరియొకటియో - పలుకుము.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి

యుద్ధిష్ఠిరకృత కృష్ణప్రేరణే ద్విసప్తతితమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున యుద్ధిష్ఠిరుడు కృష్ణుని వంపుట గల దెబ్బదిరెండవ అధ్యాయము.

— : 0 : —

90. తథా వద - అట్లు పలుకుమను మాట కలుపుకొనవలయును.

92. అన్మద్ధితమ్ - మాకు - అనగా మా కురువంశమువారి కందరకును - అని భావము.

93. సాన్త్యమ్ - అయిదున్నామ్మను మాటతో సామమార్గమును. ఇతరత్ - కానిచో జూదమాడు. మను మరియొక పద్ధతి వైనను, భాషేథాః - పలుకుము.

త్రినైతమోఽధ్యాయః

దెబ్బది మూడవ అధ్యాయము

శ్రీకృష్ణేన యధిష్ఠిరస్య యద్ధార్థం ప్రోత్సాహనమ్
శ్రీకృష్ణుడు ధర్మరాజును యద్ధమునకై పురికొల్పుట.

శ్రీ భగవానువాచ-శ్రీ భగవంతు డిట్లు పలికెను.

సంజయస్య శ్రుతం వాక్యం భవతశ్చ శ్రుతం మయా,
సర్వం జానామ్యభిప్రాయం తేషాం చ భవతశ్చ యః. 1

సంజయుని పలుకు వింటిని. నీ మాటను గూడ వింటిని. వారి
అభిప్రాయ మేమో, మీ తలపేమో అంతయు గుర్తించితిని.

తవ ధర్మాశ్రితా బుద్ధి సేషాం వైరాశ్రయా మతిః,
యదయుద్ధేన లభ్యేత తత్రే బహుమతం భవేత్. 2

నీ బుద్ధి ధర్మమును పట్టియున్నది. వారి మతి పగనుబట్టి యున్నది.
యుద్ధము కాకుండ లభించున దేదో యదే నీకు కొండంత.

న చైవ నైష్ఠికం కర్మ క్షత్రియస్య విశామ్పతే,
ఆహు రాశ్రమిణః సర్వే న భైషం క్షత్రియశ్చరేత్. 3

క్షత్రియుడు బ్రదుకు తుదిదాక బ్రహ్మచర్యమును, సన్యాసమును
పాటింపరాదనియు, దిచ్చమెత్తరాదనియు అన్ని ఆశ్రమములవారు చెప్పుదురు.

జయో వధో వా సంగ్రామే ధాత్రాఽఽదిష్టః సనాతనః,
స్వధర్మః క్షత్రియ స్త్రైష కార్పణ్యం న వ్రశస్యతే. 4

3. నైష్ఠికం కర్మ - యావత్తీవము బ్రహ్మచర్యమునో, సన్యాసమునో
పాటించుట.

4. కార్పణ్యమ్ - ఐదూత్సేనను ఇమ్మును జాలిమాట;

యధమున గెలుచో, చావో శ్రియనుడు అహ్మ నిర్ణయించిన సనాతన మగు స్వధర్మము. దీనముగా బ్రదుకుట మేలు గాదు.

నహి కార్పణ్య మాస్థాయ శక్యా వృత్తి ర్యుద్ధిష్ఠిర,

విక్రమస్య మహాబాహో జహి శత్రూన్ వరంతప.

5

దైన్యము నవలంబించి బ్రదుకుట, యుద్ధిష్ఠిరా! సాధ్యముకాదు. మహా బాహూ! విక్రమింపుము. వరంతపా! శత్రువులను రూపుమాపుము.

అతిగృద్ధాః కృతస్నేహా దీర్ఘకాలం సహాషితాః,

కృతమిత్రాః కృతబలా ధార్తరాష్ట్రాః వరంతప.

6

ధృతరాష్ట్రుని పుత్రులు మిక్కిలి పిసినిగొట్టులు. అయినను మీరు పెద్ద కాలము వారితో స్నేహముచేసి కలిసి నివసించియున్నారు. వారితో మైత్రిని పెంపొందించి యున్నారు. బలమును కూడ పెద్దచేసి యున్నారు.

న పర్యాయోఽస్తి యత్సామ్యం త్వయి కుర్యుర్విశామృతే,

బలవత్తాం హి మన్యంతే భీష్మద్రోణకృపాదిభిః.

7

నీయందు సమభావముతో వారు ప్రవర్తించు ఉపాయము లేదు. ఏలయన వారు భీష్ముడు, ద్రోణుడు, కృపుడు మున్నగువారితో బలవంతుల మనుకొను చున్నారు.

యావచ్చ మార్దవే నైతాన్రాజ స్తుపచరిష్యసి,

తావదేతే హరిష్యంతి తవ రాజ్య మరిందమ.

7

నీవు మెత్తగా వారిని కొలుచుచున్నంతవరకు వారు నీ రాజ్యమును కొల్ల గొట్టుచునే యుందురు.

నానుక్రోశాన్న కార్పణ్యాన్న చ ధర్మార్థకారణాత్,

అలంకర్తుం ధార్తరాష్ట్రా స్రవ కామ మరిందమ.

9

5. వృత్తిః - బ్రదుకుతెరువు.

6. అతిగృద్ధాః - మిక్కిలి లోభబుద్ధి గలవారు.

7. పర్యాయః - ఉపాయము

8. అనుక్రోశాత్ - మీయందు జాలివలన : కార్పణ్యాత్ - వారికి దైన్యము కలుగునను భయమువలన; అలంకర్తుమ్ - పూర్తిచేయుటకు; సమర్థులు కారని భావము.

ఆ ధృతరాష్ట్రుని కొడుకులు మీయందు దయవలననో, తమ కిబ్బంది యగుననియో, ధర్మము, అర్థము అనునవి కారణములుగనో మీ కోరికను పండింపరు.

ఏతదేవ నిమిత్తం తే పాణ్డవాస్తు యథా త్వయి,
నాన్యతప్యన్త కౌపీనం తావత్ కృత్వాఽపి దుష్కరమ్.. 10

పాండుపుత్రా! నీవు గోచిపెట్టుకొని అంతగా వనవాసాదికము చేసినను వారు పశ్చాత్తాపము పొందలేరు. ఇదియే నీకు పరాక్రమింప కారణము కావలయును.

పితామహస్య ద్రోణస్య విదురస్య చ ధీమతః,
బ్రాహ్మణానాం చ సాధూనాం రాజ్ఞశ్చ నగరస్య చ, 11

వశ్యతాం కురుముఖ్యానాం సర్వేషామేవ తత్త్వతః,
దానశీలం మృదుం దాన్తం ధర్మశీల మనువ్రతమ్, 12

యత్త్వా ముపధినా రాజన్ ద్యూతే వజ్చితవాంస్తదా,
న చావత్రవతే తేన నృశంసః స్వేన కర్మణా. 13

తాత, ద్రోణుడు, బుద్ధిమంతుడగు విదురుడు - సాధుస్వభావము గల బ్రాహ్మణులు, రాజు, నగరవాసులు, ఇతర కురు ముఖ్యులు అందరు గ్రుడ్లప్పు గింది చూచుచుండగా, దానశీలము కలవానిని, మెత్తనివానిని, అణకువ కలవానిని, వారి ననుసరించుటయే వ్రతముగా గల వానిని నిన్ను కపటముతో జూదమున నాడు వంచించెను. పైగా ఆ క్రూరుడు తన నీచ కర్మమునకు సిగ్గు పడకున్నాడు.

10. పాణ్డవ-అస్తు అని వదవిభాగము; నిమిత్తమ్ - పరాక్రమించు కారణము; అస్తు-అగుగాక! హే పాణ్డవ-ఓ పాండుపుత్రా! త్వయి-నీవు; కౌపీనం ధారయతి-గోచిపెట్టుకొనగా; తే-కౌరవులు - నాన్యతప్యన్త-పశ్చాత్తాపము పొందలేదు; తావత్-అంతటి వనవాసాదికమును; దుష్కరమ్-చేయరాని దానిని; కృత్వాఽపి - చేసినప్పటికి-వారికి పశ్చాత్తాపము కలుగలేదని భావము.

11. తాత మున్నగు వారిని కూడ లెక్కచేయక; ఉపధినా - కపటముతో మిమ్ము వంచించెనని భావము.

తథాశీలసమాచారే రాజన్ మా వ్రణయం కృథాః,

వధ్యాస్తే సర్వలోకస్య కిం పునస్తవ భారత.

14

అట్టి శీలము, నడవడికల వానితో పొత్తుపెట్టుకొనకుము. వారు సర్వ లోకమునకు వధింపదగినవారు. భారతా: నీకేం కారు?

వాగ్మి స్త్యవతిరూపాభి రతుద త్వాం సహానుజమ్,

శ్లాఘమానః వ్రహ్మష్టః సన్ భ్రాతృభిః సహ భాషతే.

15

పొలిక చెప్పరాని తులువపలుకులతో నిన్ను, నీ తమ్ములను పొడిచి వైచెను. పొంగిపోవుచు తన గొప్పలు చెప్పకొనుచు తమ్ములతో పలుకుచుండును.

ఏతావత్ పాణ్డవానాం హి నాస్తి కిచ్ఛేదిహ స్వకమ్,

నామధేయం చ గోత్రం చ తద ప్యేషాం నశిష్యతే.

16

ఇంతకు పాండవులకు తమది యని చెప్పకొనుటకు ఏమియు లేదు. పేరు, గోత్రము (నామరూపములు కూడ) వారి కిక మిగులవు.

కాలేన మహతా చైషాం భవిష్యతి వరాభవః.

ప్రకృతిం తే భవిష్యతి నష్టప్రకృతయో మయి.

17

“పెద్దకాలము గడువగా వీరికి పరాభవము కలుగును. నాకడ మాన మర్యాదలు పోగొట్టుకున్న ఆ పాండవులు చతురు” అని దుర్యోధనుడు తమ్ములతో బీరము లాడును.

దుఃశాసనేన పాపేన తదా ద్యూతే ప్రవర్తితే,

అనాథవ త్తదా దేవీ ద్రౌపదీ సుదురాత్మనా,

18

ఆకృష్య కేశే రుదతీ సభాయాం రాజసంసది,

భీష్మద్రోణప్రముఖతో గౌరితి వ్యాహృతా ముహూః.

19

15. అతుదత్ - పీడించెను.

17. మయి - నాకడ; నష్టప్రకృతయః - చచ్చిన శౌర్యాదిరూపమగు స్వభావము కలవారై.

19. గౌః ఇతి వ్యాహృతా ముహూః - ఆవు, ఆవు అని పలుమారులు పలికెను. ఆవు అన్ని ఆటోతులకు భోగ్యవస్తువైనట్లు నీవు కూడ అందరకు అగుమని చెక్కిరింత.

పరమనీచుడు, పాపి ఆ దుష్కాసనుడు జూదము జరుగుచుండగా
ద్రావదీదేవిని దిక్కుమాలినదానినివలె జుట్టుపట్టి రాజులున్న నిండు సభలో
భీష్మద్రోణుల ముందు, ఆమె ఏడ్చుచుండగా 'అవు' అని పలుమారులు
కూసెను.

భవతా వారితాః సర్వే భ్రాతరో భీమవిక్రమాః,
ధర్మపాశనిబద్ధాశ్చ న కిఞ్చిత్ ప్రతిపేదిరే. 20

భయంకరమగు విక్రమముగల నీ తమ్ములందరు నీవు వారింపగా ధర్మ
పాశమునకు కట్టువడి కొంచెమైన ప్రతికారము చేయలేదు.

ఏతాశ్చాన్యాశ్చ పరుషా వాచః స సముదీరయన్,
క్లాఘతే జ్ఞాతిమధ్యే స్మ త్వయి ప్రవ్రజితే వనమ్. 21

ఇవే కాక మరియు నెన్నో కారుకూతలు కూయుచు వాడు నీవు వనమేగు
చుండగా చుట్టముల నడుమ గొప్పలు చెప్పకొనుచుండెను.

యే తత్రాసన్ సమాసీతా స్తే దృష్ట్వా త్వా మనాగసమ్,
అశ్రుకంఠా రుదంతశ్చ సభాయా మాసతే సదా. 22

అప్పు డట సభలో నున్నవారందరు ఏ పాప మెరుగని నిన్ను గని
పెగిరిరాని కంఠములతో ఏడ్చుచు ఊరకుండిరి.

న చైవ మభ్యనన్దంస్తే రాజానో బ్రాహ్మణైః సహ,
సర్వే దుర్యోధనం తత్ర నిన్దన్తి స్మ సభాసదః. 23

సభలోనున్న దొరలు, బ్రాహ్మణులు అందరు దుర్యోధనుని మెచ్చక
తిట్టుచుండిరి.

కులీనస్య చ యా నిన్దా వధో వాఽ మిత్రకర్షణ,
మహాగుణో వధో రాజ న్నతు నిన్దా కుజీవికా. 24

శత్రుసంహారకా! సత్కులమున పుట్టిన వానికి నింద యనగా చావే. కాని
నిందతోడి పాడు బ్రదుకు కంటెను చావు వేయిరెట్లు గొప్పది.

తదైవ నిహతో రాజన్ యదైవ నిరపత్రవః,
నిన్దితశ్చ మహారాజ పృథివ్యాం సర్వరాజభిః. 25

కూమిలో గల రాజులందరు దుమ్మెల్లి పోసినప్పుడే ఆ సిగ్గు లేనివాడు చచ్చినవాడు.

ఈషత్కార్యో వధస్తస్య యస్య చారిత్ర మీదృశమ్,
ప్రస్కన్ధేన ప్రతిస్తబ్ధ శ్చిన్నమూల ఇవ ద్రుమః. 26

ఇట్లు పాడుబ్రదుకు గల - వానిని చక్రమువంటి ఆకారము గల పాదులో వ్రేళ్ళు తెగి నిలిచిన చెట్టును వలె చంపుట గోటి మీది పని.

వద్యః సర్ప ఇ వానార్యః సర్వలోకస్య దుర్మతిః,
జప్యేనం త్వ మమిత్రఘ్న మా రాజన్ విచికిత్సథాః. 27

నీచుడు, దుష్టబుద్ధి అయిన వానిని - పామును వలె - లోకమెల్ల చంపనే వలయును. శత్రుసంహారకా! వీనిని చంపుము. ఏ మాత్రము సంశయింప వలదు.

సర్వథా త్వత్క్షమం చైతద్ రోచతే చ మమానఘ,
యత్త్వం పితరి భీష్మే చ ప్రణిపాతం సమాచరేః. 28

నీవు నీ తండ్రియందు, భీష్మునియందు గౌరవము చూపుట తగినదే. నాకు దుచించు కార్యమే.

అహం తు సర్వలోకస్య గత్వా ఛేత్స్యామి సంశయమ్,
యేషా మస్తి ద్విధాభావం రాజన్ దుర్యోధనం ప్రతి. 29

ఎవరికైన దుర్యోధనుని గూర్చి రెండు భావములున్నచో నేను వెళ్ళి వారి సంశయము పటాపంచలా చేసెదను.

28. ఈషత్కార్యః - మిక్కిలి తేలికయైన పని; ప్రస్కన్ధేన - చక్రమువంటి ఆకారముగల వేదికతో వ్రేళ్ళు తెగి కూలుటకు సిద్ధముగా నున్న చెట్టు చుట్టు గుండ్రముగా కొంచెము పాడు తీసినచో అది కూలి పోవును. ఆ విధముగా దుర్యోధనుని చంపుట తేలిక అని భావము.

29. ద్విధాభావమ్ - సంశయము - దుర్యోధనుడు కూడ మంచివాడేమో అను సంశయము.

మధ్యే రాజ్ఞా మహం తత్ర ప్రాతిపౌరుషికాన్ గుణాన్,
తవ సంకీర్తయిష్యామి యే చ తస్య వ్యతిక్రమాః. 80

అచట రాజుల నడుమ సర్వమానవులకు సాధారణములగు నీ గుణము లను, ఆ దుర్యోధనుని పెడసరి లక్షణములను నొక్కి వక్కాణింతును.

బ్రువత స్తత్ర మే వాక్యం ధర్మార్థసహితం హితమ్,
నిశమ్య పార్థివాః సర్వే నానాజనపదేశ్వరాః. 81

త్వయి సంప్రతిపత్స్య నే ధర్మాత్మా సత్యవాగితి,
తస్మిం శృద్ధిగమిష్యన్తి యథా లోభా దవర్తత. 82

ధర్మము, అర్థము పొందుపడునట్లు నేను హితముగా ఫలము వాక్యమును విని అనేక దేశముల రాజులందరు నీవు ధర్మాత్ముడవనియు, సత్యవాక్కుడవనియు నిశ్చయము పొందుదురు. అతడెట్లు లోభముతో మెలగెనో అదియు తెలిసికొందురు.

గర్హయిష్యామి చైవైనం పౌరజానపదేశ్వపి,
వృద్ధబాలా నుపాదాయ చాతుర్వర్ణ్యే సమాగతే. 83

ఊరూర, వాడవాడల నాలుగువర్ణములవారు పెద్దలను పిన్నలను తీసికొని వచ్చి జనులు మూగిన రాపులలో ఈ దుర్యోధనుని చెడ్డగుణములను వక్కాణింతును.

శమం వై యాచమాన స్త్వం నాధర్మం తత్ర లవ్యసే,
కురూన్ విగర్హయిష్యన్తి ధృతరాష్ట్రం చ పార్థివాః. 84

నీవు శాంతినే కోరుచున్నావు కాన అందెవ్వరు నీయందు అధర్మమును భావింపరు. కౌరవులను, ధృతరాష్ట్రుని దుష్కృత్తి పోయుదురు.

80. ప్రాతిపౌరుషికాన్ - సర్వపురుషసాధారణములైనవానిని; - మానవులలో ఉండవలసిన మంచిగుణములను - అని తాత్పర్యము; తస్య - ఆ దుర్యోధనుని; వ్యతిక్రమాః - విరుద్ధములగు గుణములు; యే - ఏవి కలవో - వానిని.

తస్మిన్ లోకపరిత్యక్తే కిం చార్యమపశిష్యతే,

హతే దుర్యోధనే రాజన్ యదస్యైత్ర ప్రయతామితి. 35

వారిని లోకము వారెడగా మనవి మిలిన పని యేముందును; దుర్యోధనుడు అట్లు చాచగా మన మేమి చేయవలయునో చూతము.

యాత్వా చాహం కుహన్ సర్వాన్ యుష్మదర్థ మహావయన్,

యతిష్యే ప్రశమం కర్తుం లక్షయిష్యే చ చేష్టితమ్. 36

నేనా కౌరవు లందరికడ కరిగి, మీ పని చేయకుండ, శాంతికి ప్రయత్నింతును. వారి చేష్టలను కూడ తెలిసికొందును.

కౌరవాణాం ప్రవృత్తిం చ గత్వా యుద్ధాధికారికామ్,

నిశమ్య వినివర్తిష్యే జయాయ తవ ధారత. 37

కౌరవుల ప్రవృత్తి యెట్టిది? యుద్ధమున వారికిగల ఆనుపాను లెట్టివి? మున్నగు విషయములు విని నీ జయమునకై రిరిగివత్తును.

సర్వథా యుద్ధ మే వాహ మాశంసామి వరైః సహ,

నిమిత్తాని హి సర్వాణి తథా ప్రాదుర్భవన్తి మే. 38

ఎన్ని విధముల చూచినను పరులతో యుద్ధమే యగునని తోచుచున్నది. ఆ శకునము లెన్నియో నాకు గోచరించుచున్నవి.

మృగాః శకునా శ్చ వదన్తి ఘోరం

హస్త్యశ్వముఖ్యేషు నిశాముఖేషు,

ఘోరాణి రూపాణి తథైవ చాగ్ని -

ర్వర్ణాన్ బహూన్ పుష్యతి ఘోరరూపాన్. 39

మృగములు, పక్షులు భయంకరముగా నరచుచున్నవి. ఏనుగులు, గుఱ్ఱములు సంజలలో ఘోరరూపములతో కానవచ్చుచున్నవి. అగ్నియు పలు రంగులలో ఘోరరూపములను ప్రకటింపుచున్నది.

35. హతే - చచ్చినవానితో సమానము కాగా.

36. యాత్వా - వెడలి;

మనుష్యలోకక్షయకృత్ సు ఘోరో
 నోచే దనుప్రాప్త ఇహోన్తకః స్యాత్,
 శస్త్రాణి యన్త్రం కవచా రథాంశ్చ
 నాగాన్ హయాంశ్చ ప్రతిపాదయిత్వా.

40

మనుష్యలోకము నంతటిని రూపుమాపు మహాఘోరము దాపురించినది.
 శస్త్రములు, ఫిరంగులు, కవచములు, రథములు, ఏనుగులు, గుఱ్ఱములు అను
 వాని నన్నింటిని మూకగా చేసి యము దిటకు వచ్చి కూర్చుండడేని యీ శకునము
 లిట్లుండవు గదా !

యోధాశ్చ సర్వే కృతనిశ్చయాస్తే
 భవన్తు హస్త్యశ్వరథేషు యత్రాః,
 సాక్షామికం తే యదుపార్జనీయం
 సర్వం సమగ్రం కురు తన్నరేన్ద్రే.

41

నీ యోధులందరు యుద్ధమునకే నిశ్చయము చేసికొని ఏనుగులయందు,
 గుఱ్ఱములయందు, రథములయందు సిద్ధముగా నుండురుగాక! యుద్ధమునకై
 నీవు కూడబెట్టవలసిన దంతయు లోపము లేకుండ సమకూర్చుము.

దుర్యోధనో న హ్యల మద్య దాతుం
 జీవం స్తవై తన్నృపతే కథశ్చిత్,
 యత్రే పురస్థా దభవత్ సమృద్ధం
 ద్యూతే హృతం పాణ్డవముఖ్య రాజ్యమ్.

42

నీకు మునుపున్న సమృద్ధమైన రాజ్యమును, జూదమున కొల్లగొట్టిన
 దానిని దుర్యోధనుడు ప్రాణములుండగా నీకీ నొల్లడు.

ఇతి శ్రీ మహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్భాగవత్పర్వణి
 కృష్ణవాక్యే త్రిసప్తతితమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్భాగవత్పర్వమున
 కృష్ణవాక్యముగల డెబ్బదిమూడవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

40. నోచేత్...యము దివటకు చేరి యుండకున్నచో ఈ ఘోరములన్నియు
 జరుగవుగదా అని భావము - యంత్రమ్ - గుండ్లు ప్రేల్చు యంత్రము;
 నివచా - కవచములు; ప్రతిపాదయిత్వా - అన్నింటి నొక్క చోటికి
 చేర్చి;

చతుస్సప్తతితమోఽధ్యాయః

దెబ్బదినాల్గవ అధ్యాయము

భీమసేనస్య శాస్త్రప్రస్తావః.

భీమసేనుడు శాంతినిగూర్చి పలుకుట.

భీమ ఉవాచ - భీము డిట్లు పలికెను.

యథా యథైవ శాంతిః స్యాత్ కురూణాం మధుసూదన,
తథా తథైవ భాషేథా మా స్మ యుద్ధేన భీషయే. 1

మధుసూదనా! తొరపుం కెదెట్లు పలికిర శాంతియగునో యట్లు పలుకుము. యుద్ధముతో వారిని భయపెట్టకుము.

అమర్షీ జాతసంరంభః శ్రేయోద్వేషీ మహామనాః,
నోగ్రం దుర్యోధనో వాచ్యః సామ్రై వై నం సమాచరేః. 2

ఆ దుర్యోధనుడు కోపిష్టి. తొందరపాటువాడు. శ్రేయస్సును ద్వేషించువాడు, మొండివాడు; అట్టివానిలో సానుమార్గముననే పలుకవలయును. ఉగ్రముగా పలుకరాదు. మునుపును నీవట్లే వాని విషయమున వ్యవహరించితివి.

ప్రకృత్యా పాపసత్త్వశ్చ తుల్యచేతాస్తు దన్యుభిః,
ఐశ్వర్యమదమత్తశ్చ కృతవైరశ్చ పాణివైః. 3

సహజముగనే పాపస్వభావము గలవాడు. వానిది రక్కసుల బుద్ధిపంటి బుద్ధి. ఐశ్వర్య మదముచే ఒడలెరుగనివాడు. పొండవులతో పగగొన్నవాడు.

1. భీషయేః - శాంతిని చెడగొట్టు భయము వారికి కలిగింపకుము.

2. మహామనాః - కరగని చురుగు గల వాడని ఛావము. మొండివాడు; సమాచరేః - మునుపును అట్లే ప్రవర్తించితివి.

అదీరదర్శి నిఘారి షేప్తా క్రూరపరాక్రమః,
దీర్ఘమన్యు రనేయశ్చ పాపాత్మా నికృతిప్రియః.

4

ముందుచూపు లేనివాడు. నిఘరము లాడుచుండును. ఇతరులను తూల
నాడును. క్రూరమైన పరాక్రమము గలవాడు. తెగని కోపము కలవాడు,
బోధలకు బాగుపడువాడు కాదు. పాపాత్ముడు. అపకారములు చేయుటయే ఆతనికి
ప్రియము.

మ్రియేతాపి న భజ్యేత నైవ జహ్యత్ స్వకం మతమ్,
తాదృశేన శమః కృష్ణ మన్యే పరమదుష్కరః.

5

చావనైన చచ్చును గాని లొంగిరాడు. పట్టిన పట్టు వదలడు. కృష్ణా! అట్టి
వానితో శాంతి నొందుట పరమదుష్కరము.

సుహృదా మవ్యవాచీన స్త్యక్తధర్మా ప్రియాన్మతః,
ప్రతిహస్త్యేవ సుహృదాం వాచశ్చైవ మనాంసి చ.

6

సావాసగాండ్రకు కూడ పెడసరియే. ధర్మము పాటించడు. అబద్ధము
లన్నచో ప్రాణము. మిత్రముల పలుకులను మనసులను త్రిప్పికొట్టుచునే
యుండును.

స మన్యువశ మావన్నః స్వభావం దుష్టమాస్థితః,
స్వభావాత్ పాపమభ్యేతి తృణైశ్చన్న ఇవోరగః.

7

ఆ దుర్యోధనుడు కోపమునకు లోబడి యున్నవాడు. దుష్టస్వభావమున
నిలుకడ కలవాడు. గడ్డి పరకలలో దాగిన పామువలె ఆ స్వభావమువలన పాప
మార్గముననే పోవును.

దుర్యోధనో హి య త్సేనః సర్వథా విదితస్తవ,
యచ్ఛీలో యత్స్వభావశ్చ యద్భలో యత్పరాక్రమః.

8

దుర్యోధనుని సేన యెట్టిదో, శీల మెట్టిదో, స్వభావ మెట్టిదో, బల మెట్టిదో,
పోలిరితన మెట్టిదో అన్ని విధముల నీకు తెలిసినదే.

4. నిఘారి - నిఘరములు పలుకువాడు; షేప్తా - నోటిదురుసుతనము కలవాడు;
అనేయః - ఎవరి విషయము లొంగనివాడు.

6. అవాచీనః - పెడసరి.

పురా వ్రసన్నాః కురవః సహపుత్రా స్తథా వయమ్,
ఇన్ద్రజ్యేష్ఠా ఇవాభూమ ఘోదమానాః సబాన్ధవాః.

9

మునుపు కౌరవులు వారి కౌడునులు మాయందు కలతలేకయు యుండిరి.
మేమును వారియెడ ఆ విధముగనే యుంటిమి. ఇంద్రుని పెద్దచేసికొన్న
దేవతలవలె బందుగులతోఁపాటు ఆనందించుడు సుంటిమి.

దుర్యోధనస్య క్రోధేన భరతా మధుసూదన,
ధక్ష్యన్తే శిశిరాపాయే వనానీవ హుతాశనైః.

10

మధుసూదనా ! అట్టి భరతవంశమువారు దుర్యోధనుని క్రోధముచేత,
ఎండకాలమున దావాగ్నుచేత అడవులు మాడినట్లు మాడిపోవనున్నారు.

అష్టాదశేమే రాజానః ప్రఖ్యాతా మధుసూదన,
యే సముచ్చిచ్చిధు ర్జాతీన్ సుహృదశ్చ సబాన్ధవాన్.

11

ఈ పదునెనిమిదిమంది రాజులు కులమువారిని, మిత్రులను, బంధువు
లను కూకటివ్రేళ్ళతో కూలద్రోసినవా రని పేకొంటిరి.

అసురాణాం సమృద్ధానాం జ్వలతా మివ తేజసా,
వర్యాయకాలే ధర్మస్య ప్రాప్తే కలి రజాయత.

12

ధర్మమునకు కాని కాలము రాగా గొప్ప సంపదలు కలవారు, తేజస్సుతో
ప్రజ్వరిల్లుచున్నవారు నగు రాక్షసుల నాశమునకై కలి పుట్టెను.

వ్రాహ్మణానాం ముదావర్తో నీపానాం జనమేజయః,
బహుల స్త్రాలజ్ఞానాం కృమీణా ముద్ధతో వసుః.

13

వ్రాహ్మణులకు ముదావర్తుడు, నీపులకు జనమేజయుడు, తాళజులకు
బహుళుడు, కృమిలకు పొగరెక్కిన వసువు -

అజబిన్దుః సువీరాణాం సురాష్ట్రాణాం రుష్టికః,
అర్కజశ్చ వలీహానాం చీనానాం ధౌతమూలకః.

14

12. వర్యాయకాలే - ధర్మము రాక్షసులను వదలి పోయిన కాలమున అస
ువము - రాక్షసులు హద్దు మీరినపు డని తాత్పర్యము.

SMB-3 (II)

సువీరులకు అజయిండువు, సురాష్ట్రులకు చుషర్దికుడు, వలీహులకు అర్కజుడు, చీనులకు ధౌతమూలకుడు.....

హయగ్రీవో విదేహానాం వరయశ్చ మహాజసామ్,
బాహుః సున్దరవంశానాం దీప్తాక్షాణాం పురూరవాః. 15

విదేహులకు హయగ్రీవుడు, మహాజసులకు వరయుడు, సుందర వంశములకు బాహువు, దీప్తాక్షులకు పురూరపుడు.....

సహజ శ్చేదిమత్స్యానాం ప్రవీరాణాం వృషధ్వజః,
ధారణ శ్చన్ద్రవత్సానాం మకుటానాం విగాహనః. 16

చేదిమత్స్యులకు సహజుడు, ప్రవీరులకు వృషధ్వజుడు, చంద్రవత్సులకు ధారణుడు, ముకుటులకు విగాహనుడు...

శమశ్చ నన్దివేగానా మిత్యేలే కులపాంసనాః,
యుగా నై కృష్ణ సంభూతాః కులే కుపురుషాధమాః. 17

నందివేగులకు శమడు - అనువారలు కులమున బుట్టిన చీడపురుగులు. కృష్ణ! ఇట్టి పరమనీచులు ఆ యా యుగముల అంతములందు పుట్టిరి.

అవ్యయం నః కురూణాం స్యాద్యుగా నై కాలసంభృతః,
దుర్యోధనః కులాక్షారో జఘన్యః పాపపూరుషః. 18

ఈ యుగాంతమునందును కౌరవులకు చేటు కాలము మూడినది కాబోలు, నిష్పకణిక వలె పరమనీచుడు పాపపురుషుడు దుర్యోధనుడు కాలమునుబట్టి యేర్పడెను.

తస్మాన్మృదు శనై ద్రూపయా ధర్మార్థసహితం హితమ్,
కామానుబద్ధం బహులం నోగ్ర ముగ్రవరాక్రమ. 19

కృష్ణ! నీవు ఉగ్రమైన పరాక్రమము కలవాడవు. అయినను మెత్తగా మెల్లగా అర్థధర్మములు కలిసివచ్చునట్లు హితము పలుకుము. వాని చిత్తము ననుసరించు పలుకులే యెక్కువగా పలుకుము. ఉగ్రముగా పలుకవలదు.

అపి దుర్యోధనం కృష్ణ సర్వే వయ మధశ్చరాః,
నీచై ర్హృత్వాఽనుయాస్యామో మా స్మ నో భరతా నశన్. 20

కృష్ణా ! దుర్యోధనుని బట్టి మేమందరము నేలబారు మనుజులము
కావలయునా ? రావున తగ్గి నడుచుకొందుము. మమ్ములను బట్టి భరతవంశము
వారు నశింపనుదురుగాక !

అప్యదాసీనవృత్తిః స్యా ద్యథా నః కురుభి స్సహ,
వాసుదేవ తథా కార్యం న కురూ ననయః స్ప్రుశేత్. 21

కౌరవులతో మారు సామరస్యమగు తీరు, వాసుదేవా! నీవు చేయవలయును.
కౌరవులకు కులక్షయమను దోష మంటకుండు గాక !

వాచ్యః పితామహో వృద్ధో యే చ కృష్ణ సభాసదః,
బ్రాతృజా మస్తు సౌబ్రాత్రం ధర్తరాష్ట్రః ప్రశామ్యతామ్. 22

పెద్దవాడగు లాతతో, మరియు నట సభలో నున్నవారితో నా మాటగా
చెప్పుము. అన్నదమ్ములకు అన్నదమ్ములరనము చక్కగా నిలుచుగాక !
దుర్యోధనుడు శాంతి నొందుగాక !

అహ మేత ద్రుపీమ్యేనం రాజా చైవ ప్రశంసతి,
అర్జునో నైవ యద్ధార్థీ భూయసీ హి దయార్జునే. 23

నేనిట్లు పలుకుచున్నాను. రాజు శాంతినే మేలనును. అర్జునుడు యద్ధమును
కోరనే కోరడు. అర్జునునియందు దయ ఎక్కువ గదా!

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి భగవద్వానపర్వణి
భీమవాక్యే చతుఃసప్తతితమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వమున భగవద్వానపర్వమున
భీమవాక్యముగల డెబ్బదినాలుగవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

21. అనయః - కులమంతయు రూపుమాయులు యను దోషము.

22. ప్రశంసతి - శమమునే ప్రశంసించు నని భావము;

పశ్చిమ ప్రతితమోఽధ్యాయః
 డెబ్బదియైదవ అధ్యాయము

శ్రీకృష్ణేన భీమసేనస్య యుద్ధాయ ప్రోత్సాహనమ్.
 శ్రీకృష్ణుడు భీమసేనుని యుద్ధమునకు పురికొల్పుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు పలికెను.
 ఏతచ్ఛ్రుత్వా మహాబాహుః కేశవః ప్రహసన్నివ,
 అభూతపూర్వం భీమస్య మార్దవోపహితం వచః. 1

గిరేరివ లఘుత్వం తచ్ఛీతత్వ మివ పావకే,
 మత్వా రామానుజః శౌరిః శార్ఙ్గధన్వా వ్యకోదరమ్. 2

సంతేజయం సదా వాగ్విర్మాతరిశ్లేవ పావకమ్,
 ఉవాచ భీమ మాసీనం కృపయాభివరిష్ణతమ్. 3

మహాబాహువగు కేశవుడు భీమునినోట మునుపెన్నడు లేని మెత్తదనపు
 మాట వినెను. అది కొండ బెండయినట్లు అగ్ని చల్లబడిన ట్లాతనికి తోచెను.
 అగ్నిని వాయువు బాగుగా మండించు విధమున కృష్ణుడు నిజవెల్ల జాలితో నిండి
 కూర్చున్న భీమునికి తన మాటలతో ఉడుకెక్కించుచు నిట్లు పలికెను.

శ్రీభగవా నువాచ-శ్రీ భగవాను డిట్లు పల్కెను.
 త్వమన్యదా భీమసేన యుద్ధమేవ ప్రశంససి,
 వధాభినందినః క్రూరాన్ ధార్తరాష్ట్రాన్ మిమర్దిషుః. 4

భీమసేనా! నీవు చావు కోరిన క్రూరులగు ధృతరాష్ట్రపుత్రులను మర్దించి
 గోరువాడవై ఇతరసమయములలో యుద్ధమే మేలైన దనుచుండువు!

న చ స్వపిషి జాగర్షి న్యుబ్జః శేషే వరంతవ!,
 ఘోరా చుకాంతాం రుషశీం సదా వాచం ప్రభాషసే. 5

నీవు నిద్రలో లేవు. మేల్కొనియే యున్నావు. జబ్బుచేసి పడియుండ లేదు. మును పెల్లవేళం భయంకరముగా విజృంభించుచు రోషపు పలుకులు పలుకుచుండువు!

నిఃశ్వస న్నుగ్నివతేన సంతప్తః స్వేన మన్యునా,
అవశా న్తమనా భీమ సదూమ ఇవ పావకః.

6

నీ కోపముతో నీవే మండిపోవుచు నిట్టూర్పులు పుచ్చుచుండువు. కలత తేరని మనస్సుతో పొగచూరిన నిప్పువలె కానవచ్చుచుండువు.

ఏకా నే నిఃశ్వసన్ శేషే భారార్థ ఇవ దుర్బలః,
అపిత్యా కేచి దున్మత్తం మన్యనే తద్విదో జనాః.

7

ఒంటరిగా నిట్టూర్చుచు పెద్దలచువు మోయు బలహీనునివలె పడియుండు వాడవు. అంతకుముందు నిన్నెరిగినవారు కొందరు వీడేమి పీచ్చివాడయ్యెనా? అనియు తలచుచున్నారు.

ఆరుజ్య వృక్షాన్నిర్మూలాన్ గజః వరిరుజన్నివ,
నిఘ్నన్ పద్మిః క్షితిం భీమ నిష్టనన్ వరిధావసి.

8

ఏనుగు విరచినట్లు చెట్లను విరచుచు పెకలించుచు అడుగులతో నేలను పగులగొట్టుచు పెద్ద అంగలు వేయుచు పరువెత్తువాడవు.

నాస్మిన్ జనేన రమసే రహః క్షిపసి పాణ్డవ,
నాన్యం నిశి దివా చాపి కదాచిదభినన్దసి.

9

అడవిలో జనముతో వినోదింపక ఒంటరిగా కాలము పుచ్చుచుండెడి వాడవు. రాత్రింబవళ్ళు ఎన్నడును ఎవ్వనిని ఉత్సాహముతో పలుకరింపవు.

అకస్మాత్ స్మయమానశ్చ రహస్యాస్సే రుదన్నివ,
జాన్వో ర్మూర్ధాన మాధాయ చిరమాస్సే ప్రమీలితః.

10

ఊరక నవ్వుచు అంతలో ఏకాంతమున కరిగి ఏడ్చుచున్నట్లుండువు. మోకాళ్ళలో తల పెట్టుకొని కనులు మూసికొని చాలసే పుండెడివాడవు.

8. ఆరుజ్య - విరుగగొట్టి; నిష్టనన్ - పెద్ద అంగలు వేయుచు; అస్మిన్ - ఈ అడవిలో; జనేన, న, రమసే - జనముతో కలిసి వినోదింపవు. క్షిపసి - కాలము పుచ్చువు.

భ్రుకుటిం చ పునః కుర్వ న్నోష్ఠా చ విదశన్నివ,
అభీక్షం దృశ్యసే భీమ సర్వం తన్మన్యకారితమ్. 11

మాటి మాటికి కనుబొమల ముడుచుచు, పెదవులు కొరకుచు ఎక్కువ
సమయము కానవచ్చెడివాడవు. అదంతయు ఆ కోపపు చేష్టయే కదా!

యథా పురస్తాత్ సవితా దృశ్యతే శుక్రముచ్చరన్,
యథా చ వశ్చాన్నిర్ముక్తో ధ్రువం పర్యేతి రశ్మిమాన్. 12

తథా సత్యం బ్రవీమ్యేత న్నాస్తి తస్య వ్యతిక్రమః,
హస్తాఽహం గదయాభ్యేత్య దుర్యోధన మమర్షణమ్. 13

ఇతి స్మ మధ్యే భ్రాతృజాణం సత్యే నాలభసే గదామ్,
తస్య తే వ్రశమే బుద్ధి ర్గ్రియతేఽద్య వరంతవ. 14

సూర్యుడు తేజమును వెలిగ్రక్కుచు తూర్పున కానవచ్చును. పడమటి
దిక్కున అస్తమించును. మరల మరల మేరువును చుట్టి వచ్చుచుండును. ఆ
విధముగా ఇదిగో సత్యము పలుకుచున్నాను. నా మాటకు తిరుగులేదు. ఆసూయతో
నిండిన ఆ దుర్యోధనుని గదతో మార్కొని చంపివై చెదను. అని అన్నదమ్ముల
కడ ప్రతిజ్ఞలు పలుకుచు గద త్రిప్పుచుండెడివాడవు. ఓయి వరంతవా! అట్టి
నీ కీనాడు శాంతిపై బుద్ధి నెలకొన్నది.

అహో యుద్ధాభికాక్షాణాం యుద్ధకాల ఉపస్థితే,
చేతాంసి విప్రతీపాని యత్త్వాం భీర్యమ విన్దతి. 15

అయ్యో! యుద్ధము కోరువారి మనస్సులు యుద్ధకాలము వచ్చునప్పటికి
మారిపోవును. ఇదిగో భీమా! నీకు భయ మొదవినది.

అహో పార్థ నిమిత్తాని విపరీతాని పశ్యసి,
స్వప్నానే జాగరానే చ తస్మాత్ వ్రశమ మిచ్చసి. 16

12. శుక్రమ్ - తేజస్సును; ఉచ్చరన్ - వ్యాపింపజేయుచు; నిర్ముక్తః -
అస్తమించినవాడై; ధ్రువమ్ - నిశ్చయముగా; అభ్యేతి - మేరుపర్వత
మును తిరిగి తిరిగి ప్రదక్షిణము చేయుచుండును.

16. నిమిత్తాని - దున్నపోతు నెక్కినట్లు కానవచ్చుట, విదమ కన్నదరుట
నంటి చెడు శకునములు.

అయ్యో ! రుంతికొడుకా ! నిద్రయందు, మేలుకొన్నప్పుడును వెదు
శకునములు చూచియుండువు. కావున కాంతినే కోరుచున్నావు.

అహో నాశంససే కిళ్ళీత్ పుంస్త్యం క్లిబ ఇవాత్మని,
కశ్మలే నాభివన్నోఽసి తేన తే వికృతం మనః. 17

పేదవానివలె గుండెలో పౌరుషము కొంచెమైన భావింపకున్నావు. నిలువెల్ల
నిన్నేదో జబ్బు పట్టినది. దానితో నీ మనస్సు విరిగి పోయినది.

ఉద్వేపతే తే హృదయం మనసే ప్రతిసీదతి,
ఊరుస్తమృగ్యహీతోఽసి తస్మాత్ ప్రశమ మిచ్ఛసి. 18

నీ గుండె వణికిపోవుచున్నది. నీ మనస్సు క్రుంగిపోవుచున్నది. స్తంభ
ముల వంటి తొడలలో చిక్కి ముడుచుకొనిపోయితివి. కావుననే కాంతిని కోరు
చున్నావు.

అనిత్యం కిల మర్త్యస్య పార్థ చిత్తం చలాచలమ్,
వాతవేగవ్రచలితా అష్ఠీలా శాల్మలే రివ. 19

భీమా! మనుజుని చిత్తము మిక్కిలి చంచలమైనదట! శాల్మలి కాయతొడిమ
గాలికి ఊగులాడు విధమున మనసు ఊగులాడుచుండును.

తవైషా వికృతా బుద్ధి ర్గహం వాగివ మానుషీ,
మనాంసి పాణ్డుపుత్రాణాం మజ్జయ త్యప్తవానివ. 20

గోవులకు మానవహక్కు గలిగినట్లు నీ కీ వికారపు బుద్ధి పుట్టినది. అది
పాండుపుత్త్రుల మనసులను, తెప్పలేని వారినివలె ముంచివైచుచున్నది.

ఇదం మే మహా దాశ్చర్యం పర్వతస్యేవ సర్పణమ్,
యదీదృశం ప్రభాషేథా భీమసేనామయం వచః. 21

భీమసేనా! నీపైటువంటి తెవులు మాట పలుకుట కొండ కదలాడినంతగా
వింత గొలుపుచున్నది.

17. కశ్మలేన - గుండె దిగులుతో

18. అష్ఠీలా - తొడిమ - శాల్మలికాయ తొడిమ కేవలము దూచివలె ఏ చిరు
గాలికై నను ఊడిపోవునట్లుండును.

స దృష్ట్యా స్వాని కర్మాణి కులే జన్మ చ భారత,
ఉత్తిష్టస్య విషాదం మా కృథా వీర స్థిరో భవ. 22

మునుపటి నీ పనులు తలచుకొని, ఉత్తమకులమున పుట్టుటను స్మరించి
లెమ్ము. నీరు గారిపోకుము. వీరుడవై చెదరకుండుము.

న చైత దనురూపం తే యతే గ్లాని రత్నినమ,
యదోజసా న లభతే శ్శత్రియో న తదశ్నుతే. 23

శత్రుమర్దనా ! ఇట్టి నిరుత్సాహము నీకు తగదు. శ్శత్రియుడు కండబల
ముతో సాధింపని దానిని అనుభవింపడు.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి
భీమోత్తేజకశ్రీకృష్ణవాక్యే పంచసప్తతితమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున
భీముని కుడుకెక్కించు కృష్ణవాక్యముగల డెబ్బదియైదవ అధ్యాయము.

షట్సుప్తతితమోఽధ్యాయః దెబ్బదియారవ అధ్యాయము

భీమేన కృష్ణం ప్రతి స్వసామర్థ్య కథన
పూర్వకం స్వశాన్తిప్రస్తావనశ్చ కృపామూలక త్వకథనమ్
భీముడు కృష్ణునికి తన సామర్థ్య మెరిగించుచు
శాంతిప్రస్తావన దమతో చేసినదే యని చెప్పుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు పలికెను.

తథోక్తో వాసుదేవేన నిత్యమన్యు రమర్షణః,
సదశ్వపత్ సమాధావత్ బభాషే తదనన్తరమ్.

1

వాసుదేవు డిట్లనగా భీముడు మంచి గుణము వలె కదను ద్రోక్కుచు నిట్లు పలికెను.

భీమసేన ఉవాచ - భీమసేను డిట్లు పలికెను.

అన్యథా మాం చిక్తిర్హస్త మన్యథా మన్యసేఽచ్యుత,
ప్రణీతభావ మత్యర్థం యుధి సత్యపరాక్రమమ్.

2

నేను చేయగోరిన దొకటి. నీవు నన్ను తలచునది వేరొకటి. అయ్యలా!
నేను తీర్చిదిద్దిన భావము గలవాడను. యుద్ధమున సత్యమగు పరాక్రమము గల
వాడను.

వేత్సి దాశార్హ సత్యం మే దీర్ఘకాలం సహోషితః,
ఉత వా మాం న జానాసి వ్రవన్ హ్రద ఇవాప్తవే.

3

కృష్ణా! నాతో పెద్దకాలము కలిసి యుంటివి. కావున నన్నెరుగుదువు.
లేక తెప్పలేని చెరువులో తేలుచున్న వానివలె నన్నెరుగకున్నావు.

తస్మా దనభిరూపాభి ర్వాగ్నిర్మాం త్వం సమర్చసి,
కథం హి భీమసేనం మాం జానన్ కశ్చన మాధవ.

4

బ్రూయా దప్రతిరూపాణి యథా మాం వక్తు మర్హసి,

తస్మాదిదం ప్రవక్ష్యామి వచనం వృష్ణినన్దన.

5

కాపున, నన్ననరాని మాటలతో నొప్పించుచున్నావు. మాధవా! భీమసేనుడ నైన నన్నెరిగి యెరిగి, నీవు పలికినట్లు ఎవడుగాని, చిరుద్దమైన పలుకులు పలుకునా? కాపున వృష్ణినందనా! ఇదిగో పలుకుచున్నాను వినుము.

ఆత్మనః పౌరుషం చైవ బలం చ న సమం వరైః,

సర్వథాఽనార్యకర్తైతత్ ప్రశంసా స్వయమాత్మనః

6.

అతివాదావవిద్ధస్తు వక్ష్యామి బలమాత్మనః.

నా పౌరుషము, బలము పరులతో పోల్చదగినది కాదు. తన్ను తాను పొగడుకొనుట సర్వవిధముల ఆర్యులు చేయు పని కాదు. కాని నీ అధిక ప్రసంగము పోటు దిని నాబలమునుగూర్చి చెప్పుచున్నాను.

వశ్యేమే రోదసి కృష్ణ యయో రాసన్నిమాః ప్రజాః,

అచలే చాప్రతిష్ఠే చా వ్యనన్తే సర్వమాతరా.

7

యదిమే సహసా క్రుద్ధే సమేయాతాం శిలే ఇవ.

8

చూడు. ఈ భూమి ఆకాశములు, ప్రజలందరు దీని నంటిపెట్టుకొని యున్నారు. చలనము లేనివి. భాగుగా కుదురుకొన్నవి. అంతము లేనివి. అన్నింటికి తల్లివంటిది. నేను ఒక్క పెట్టున క్రుద్ధుడనై సచో ఈ రెండును-రాల వలె- ఏకమైపోవును.

అహమేతే నిగృహ్ణీయాం బాహుభ్యాం సచరాచరే

చరాచరములతో పాటు ఈ రెంటిని నేను చేతులతో పట్టి నిలువగలను.

పశ్యైతదన్తరం బాహ్వోర్మహావరిఘయో రివ,

య ఏతత్ప్రాప్య ముచ్చ్యేత న తం వక్ష్యామి పూరుషమ్.

9

చూడు, గొప్ప గడియమానుల వలెనున్న నా బాహువుల వైశాల్యము. ఇందు చిక్కి విడిపించుకొనగల మగవాని నే నెందును చూడలేదు.

హిమవాంశ్చ సముద్రశ్చ వజ్రీ వా బలభిః స్వయమ్,
మయాఽభివన్సం త్రాయేరన్ బలచాస్థాయ న త్రయః. 10

హిమవంతుడు, సముద్రుడు, బలని చంపిన వజ్రహస్తుడు దేవేంద్రుడు-
ఈ మువ్వరు కలిసియు బలమంతయు పుంజుకొని కూడ నా చేతికి చిక్కిన
వానిని రక్షింపజాలరు.

యుద్ధార్థాన్ శత్రుయాన్ సర్వాన్ పాణ్వే ష్వాతలాయినః,
అధః పాదతలేనైతా నధిష్ఠాస్యామి భూతలే. 11

పాండవులయందు ద్రోహబుద్ధి గలిగి యుద్ధమునకు సిద్ధపడిన శత్రుయుల
నందరను అఱికితొక్కి నేలలో పాతిపెట్టుదును.

నహి త్వం నాభిజానాసి మమ విక్రమ మచ్యుత,
యథా మయా వినిర్జిత్య రాజానో వశగాః కృతాః. 12

అచ్యుతా ! నా పరాక్రమము నీ వెరుగవనుటకు పీలులేదు. నేను రాజు
లందరను గెలిచి నావశము చేసికొనుటను నీవెరుగుదువు.

అథ చేన్మాం న జానాసి సూర్యస్యే వోద్భవః ప్రభామ్,
విగాధే యుధి సంబాధే వేత్స్యసే మాం జనార్దన. 13

అయినను, ఉదయించుచున్న సూర్యుని వెలుగు నెరుగనట్లు. నన్నెరుగ
వేని ఘోరమైన దొమ్మికయ్యము కలిగినపుడు నీవే చూతువు గదా !

వరుషై రాక్షిపసి కిం వ్రణం పూతి మివోన్నయన్. 14

పుండు తెలికినట్లు వాడి మాటలతో నన్ను పొడిచెన వేలః

యథామతి బ్రవీమ్యేత ద్విద్ధి మామధికం తతః,
ద్రష్టాఽసి యుధి సమ్బాధే వ్రవృత్తే వైశసేఽహని. 15

ఏదో తోచినంతవరకు చెప్పుదును. కాని నిజమున కంతకంటె మించిన
వాడ నని యెరుగుము. శత్రువులను చావగొట్టు ఘోరయుద్ధము కలిగినపుడు
నీవే చూతువు గదా !

మయా ప్రణున్నా న్మాతజ్ఞానధినుః సాదిన స్తథా,
తథా నరా నభిక్రద్ధం నిఘ్నంతం శ్చత్రియర్షభాన్. 16

ద్రష్టా మాం త్వం చ లోకశ్చ వికర్షంతం వరాన్ వరాన్,
న మే సిదన్తి మజ్ఞానో న మమోద్వేషతే మనః. 17

ఏనుగులు, రథికులు, గుట్టములవారు, కాల్పంటులు, శ్చత్రియశ్రేష్ఠులు,
వీరిలో గట్టిగట్టివారి నేరి యేరి లాగి చావగొట్టుచున్న నన్ను సివును లోకమును
చూడగలరు. అట్లు చేయుచున్న నా క్రొవ్వరుగడు, హృదయము బెదరదు.

సర్వలోకా దభిక్రుద్ధా న్న భయం విద్యతే మమ,
కింతు సౌహృద మేవైతత్ కృపయా మధుసూదన,
సర్వాం స్తితిషే సంక్లేశాన్ మా స్మ నో భరతా నశన్. 18

లోకములన్నియు తీవ్రకోపముతో నెదుర్కొన్నను నాకు భయము లేదు.
అయినను మంచితనముతో జాలితో మధుసూదనా! ఈ క్లేశము లన్నింటిని
సహింతును. భరతవంశమువారు నశింపకుందురు గాక.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి

భీమసేనవాక్యే షట్సప్తతితమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీ మహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున
భీమసేనుని వాక్యముగల డెబ్బదియారవ అధ్యాయము.

సప్తసప్తతిలమోఽధ్యాయః దెబ్బదియేడవ అధ్యాయము

శ్రీకృష్ణేన స్వవార్యస్య రేఃసందిషన్వార్థత్వ
కథనపూర్వకం భీమస్యాశ్వాసనమ్.

శ్రీకృష్ణుడు తనమాట పొరుషము రెచ్చ
గొట్టుటకే యని చెప్పుచు భీము నూరడించుట.

శ్రీ భగవానువాచ-శ్రీ భగవాను డిట్లు పలికెను.

భావం జిజ్ఞాసమానోఽహం వ్రణయాదిద మబ్రువమ్,
న చాక్షేపాన్న పాణ్డిత్యా న్న క్రోధాన్న వివక్షయా. 1

భీమా : నీ భావ మెరుగగోరి చనవుతో నిట్లందిని. అంచేతాని, నిన్నాక్షే
పించుటకో, నా తెలివి చూపుటకో, క్రోధమువలననో, నీ స్వరూప మెరుగగోరియో
కాదు.

వేదాహం తవ మాహాత్మ్య ముత తే వేద యద్బలమ్,
ఉత తే వేద కర్మాణి న త్వాం పరిభవా మ్యహమ్. 2

నీ గొప్పతనము, నీ బలము. నీవు సాధించిన ఘనకార్యములు అన్నియు
నే నెరుగుదును. నేను నిన్ను పరాభవింపను.

యథా చాత్మని కల్యాణం సంభావయసి పాణ్డవ,
సహస్రగుణ మప్యేత త్వయి సంభావయా మ్యహమ్. 3

నీయందు, నీవు భావించు మేలుగుణమునకు, పాండువమారా! మేయిదెట్లు
నేను సంభావించును.

యాదృశే చ కులే జన్మ సర్వరాజాభివ్రాజితే,
విన్దుభిశ్చ సుహృద్భిశ్చ భీమ ర్షమసి తాదృశః. 4

భీమా! రాజులందరు గొప్పగా మన్నించు కులమునకు, బంధువులకు, మిత్రులకు తగిన పుట్టుక నీయది.

జిజ్ఞాసనో హి ధర్మస్య సందిగ్ధస్య వృకోదర,
పర్యాయం నాధ్యవస్యన్తి దేవమానుషయో ర్జనాః. 5

వృకోదరా! దేవతలకు సంబంధించినదియు, మానవత్వమునకు సంబంధించినదియు నగు ధర్మము విషయమున సందేహ మేర్పడినపుడు దానిని నిశ్చయముగా తెలియగోరువారు సరియగు నిర్ణయమును పొందజాలరు.

స ఏవ హేతుర్భూత్వా హి పురుషస్యార్థసిద్ధిషు,
వినాశేఽపి స ఏవాస్య సందిగ్ధం కర్మ పౌరుషమ్. 6

మనుషుని కార్యములు సిద్ధించుటయం దా ధర్మమెట్లు కారణమై పురుషకారమును సందేహరూపమున నుండునో, కార్యములు చెడుటయందును అట్లే సందేహరూపముననే యుండును.

అన్యథా పరిదృష్టాని కవిభి ర్దోషదర్శిభిః,
అన్యథా పరివర్తనే వేగా ఇవ నభస్యతః. 7

5. సందిగ్ధస్య - సందేహముతో కూడిన, ధర్మస్య - ధర్మమును; జిజ్ఞాసన్తః - తెలియగోరు; జనాః - జనులు; స, అధ్యవస్యన్తి - నిశ్చయింపలేకున్నారు. ఇచట ధర్మము, దేవధర్మమనియు, మానుషధర్మమనియు రెండు విధములు. దేవధర్మ మనగా రాజోపు పుణ్యపాపఫలమని భావము; పర్యాయమనగా - పర్యంతము తుదిఫలము - బుద్ధి కుశలత గల దైవజ్ఞులు నిర్ణయించిన విషయములు కూడ తారుమారగుచుండుట తన్నట్టుచున్నది. ఇక మానుషధర్మ మనగా పురుషుడు చేయు ప్రయత్నము మొదలగునది. దాని తుదిఫలము కూడ నిశ్చయించి చెప్పజాలము. ఎట్లన పురుషును ఒక్కొక్కప్పుడు నీరుగారి పోవుచున్నాడు. దైవజ్ఞులు నిర్ణయించిరనియో, నేను పౌరుషము కలవాడననియో భావించి ఫలితమిట్లే యగునని నిర్ణయింపజాలమని తాత్పర్యము.

6. స ఏవ - ఆ ధర్మమే; సందిగ్ధమ్ - సందేహముతో కూడిన ఫలము కలది యగుచున్నది.

7. పరిదృష్టాని - చేయదగినవిగా యుక్తపూర్వకముగా నిర్ణయించిన కార్యములు.

రాజోపు కీడులను ముందే పరిపించు మేధావులు నిష్క్రమించిన కార్యము లొకవిధముగా నుండగా అవి, గాలి వేగమువలె మరియొక రిరున మార్పులు చెందుట గానవచ్చుచున్నది.

సుమన్వితం సునీతం చ న్యాయత శోపపాదితమ్,

కృతం మానుష్యకం కర్మ దైవేనాపి విరుధ్యతే.

8

చక్కగా ఆలోచించి చక్కగా న్యాయమార్గమున చేసిన మానుషకర్మ మును కూడ దైవము నిష్పంము చేయుచున్నది.

దైవమ వ్యకృతం కర్మ పౌరుషేణ విహన్యతే,

శీతముష్ణం తథా వర్షం ఘృత్విపాసే చ భారత!

9

ఒకప్పుడు చలి, ఎండ, వాన, ఆకలిదప్పులు మొదలగు తనంతలానుగా నగు దైవకర్మముకూడ పురుషప్రయత్నముతో చెడుచున్నది.

యదన్య ద్విష్టభావస్య పురుషస్య స్వయంకృతమ్,

తస్మా దనువరోధశ్చ విద్యతే తత్ర లక్షణమ్.

10

పురుషుడు ప్రారబ్ధకర్మముకంటె వేరైనదియు, స్వయముగా చేసినదియు నగు సంవిరకర్మము కూడ మరుజన్మమున చెడుట కానవచ్చుచున్నది. ఆ విషయమున ప్రమాణము కూడ కలదు.

8. సునీతమ్ - చక్కగా ఆనుష్ఠింపబడినది; విరుధ్యతే - నిష్పంముగుచున్నది.

9. దైవమ్ - అదృష్టరూపమున వచ్చునది, అపూర్వమ్ - తానై చేయనిది - కాలస్యభావమునుబట్టి ఏర్పడునది; అట్టివికూడ పౌరుషేణ - పురుష ప్రయత్నము చేత, విహన్యతే - చెడుచున్నది. చలి వేసినచో దుప్పటి కప్పుకొని మానవుడు దానిని పోగొట్టుకొనుట వంటిది.

లేదా :- తన సుఖముకొరకు చేయవలసిన పుణ్యకర్మము తాను చేయక పోయినను, భవిష్యత్తులో దుఃఖము కూర్చునని దైవజ్ఞులు నిర్ణయించి నప్పటికిని అది జరుగుట లేదు. అనగా పురుషకారము దైవమును త్రోసి వేయుట కానవచ్చుచున్నదని తాత్పర్యము.

10. దిష్టః - ఫలము ననుభవించుటకై దైవము ఆదేశించిన; భావః - దినికి కంటి - అనగా ప్రారబ్ధకర్మము - అది భోగమువలననే నశించును -

లోకస్య నాస్యతో వృత్తిః పాణ్డవాన్యత్ర కర్మణః,
ఏవం బుద్ధిః ప్రవర్తేత ఫలం స్యాదుభయాన్వయే.

11

పాండుకుమారా ! పురుషకారముకంటె విడిగా ఎందును లోకమునకు
బ్రదుకులేదు. మానవు డిట్టి బుద్ధితో మెలగవలయును. ఫలము మాత్రము దైవ
మునుబట్టియు మానవప్రయత్నమును బట్టియు సిద్ధించును.

య ఏవం కృతబుద్ధిః స కర్మస్వేవ ప్రవర్తతే,
నాసిద్ధౌ వ్యథతే తస్య న సిద్ధౌ హర్ష మశ్నుతే.

12

విష్టభావస్య లస్యత్ - ప్రారబ్ధముకంటె వేరై నది యగు సంచితకర్మము;
పురుషస్య - పురుషునిచేత; సంచితమితి యత్ - సంచిత మనునది
యేది కంటె; అట్టి స్వయంకృతం కర్మ - స్వయముగా చేసిన
కర్మము; తస్మాత్ - అట్టి కర్మమువలన; అనుపరోధః - నిరోధము -
అటంకము - లేకుండుట కానవచ్చుచున్నది. సంచితకర్మముకూడ మరు
జన్మమున పురుషప్రయత్నముచేత చెడిపోవుచున్నదని తాత్పర్యము.
అట్లు చెడుట జ్ఞానముచేతనో, ప్రాయశ్చిత్తాదికము చేతనో, తత్ర - ఆ
విషయమున; లజణమ్ - ప్రతిస్మృతులు చెప్పిన ప్రమాణము; విద్యతే -
కలదు. “క్షీయంతే చాస్య కర్మాణి తస్మిన్ దృష్టే పరావరే,” “ధర్మేణ
పాప మవనుదతి” వంటివి. అన్ని విషయములలో పురుషకారము తప్పక
చేయవలయునని తాత్పర్యము.

11. కర్మణః అన్యత్ర - పురుషము కంటె భిన్నముగా; అన్యతః - మరి
యొకదానివలన - అనగా కేవలము దైవమువలన - వృత్తిః -
బ్రదుకు; న-లేదు; ఏవంబుద్ధిః - ఇట్టి జ్ఞానము గలవాడై, ప్రవర్తతే -
మెలగవలయును; ఉభయాన్వయే - దైవపురుషకారముల సంబంధము
నందు; ఫలం - ఫలము; స్యాత్ - కలుగును. కేవలము దైవమువలననే
ఫలము కలుగునని పురుషకారము మానరాదని తాత్పర్యము.

12. తై తు ప్యవసాయము చేసి దైవ మనుకూలంపగా పంట పొంది పొంగిపోడు.
ఏలయన ఫలము ఆకస్మికముగా గలిగినది కాదుకదా! దైవ మనుకూలం
పని దారణముగా పంట రానిదో క్రుంగిపోడు. ఇట్లుగలయు సంభవించును
నదా! అట్లే ఇందును భావింపవలయునని తాత్పర్యము.

ఇట్లు నిశ్చితబుద్ధుగల మనుజుడు కర్మములందు ప్రవర్తించుచునే యుండును. ఆ కర్మము ఫలింపకున్నచో వ్యథ చెందడు. ఫలింపినచో పొగి పోవడు.

తత్రేయ మనుమాత్రా మే భీమసేన వివక్షితా,

నైకాననీధి ర్వక్తవ్యా శత్రుభిః సహ సంయుగే. 13

భీమసేన! ఇందు నిశ్చయమేదో నేను చెప్పగోరుచున్నాను. శత్రువులతో పోరు కలిగినపుడు తప్పక జయమే కలుగునని చెప్పజాలము.

నాతిప్రహీణరశ్మిః స్యాత్తథా భావవిపర్యయే,

విషాద మర్చేద్ గ్లానిం వాఽప్యేత మర్థం బ్రవీమి తే. 14

అనుకొన్నది తారుమారైనపుడు వెంట తెలి పోరాదు. విషాదమును పొంద రాదు. నీరుగారి పోరాదు. ఈ విషయమును నీకు చెప్పచున్నాను.

శ్వోభూతే ధృతరాష్ట్రస్య సమీపం ప్రావ్య పాణ్డవ,

యతిష్యే వ్రశమం కర్తుం యుష్మదర్థ మహాపయన్. 15

రేపు ధృతరాష్ట్రుని కడ కరిగి, మీ పని చెడకుండ శాంతి గావించుటకు యత్నింతును.

శమం చేతే కరిష్యన్తి తతోఽనన్తం యశో మమ,

భవతాం చ కృతః కామ సేషాం చ శ్రేయ ఉత్తమమ్. 16

వారు శాంతి పొందుదురేని దానివలన నాకు అంతులేని కీర్తి కల్గును. మీ కోరికయు నెరవేరును. వారికి గొప్పమేలు చేకూరును.

13. పై విషయమును ప్రకృతార్థమున సమన్వయించుచున్నారు. అను మాత్రా - నిశ్చయము - 'మాత్రం కాన్తేన్యైః వధారణే' అని కోశము. సపుంసకలింగశబ్దమును స్త్రీలింగముగా వాడుట ఆర్థము.

14. ప్రహీణరశ్మిః - ప్రభ తరిగిపోయినవాడు; న ఆర్చేత్ - పొందరాదు.

16. తే అను పదమును కురవః అని దానితో కలిపి అర్థము చెప్పుకొన వలయును. ఆ కౌరవులు.

తే చే దభినివేష్యనే నాభ్యుపైష్యని మే వచః,
కురవో యుద్ధమేవాత్ర ఘోరం కర్మ భవిష్యతి.

17

అట్లుకాక ఆ కౌరవులు మొండిపట్టు పట్టి నా మాట వినక యుద్ధమునకే
సిద్ధపడినదో మహాఘోరము సంభవించును.

అస్మిన్ యుద్ధే భీమసేన త్వయి భారః సమాహితః,
ధూ ర్జునేన ధార్యా స్యా ద్దోష్ఠవ్య ఇతరో జనః.

18

భీమసేనా! ఈ యుద్ధమున భారమంతయు నీయందే నిలిపితిమి.
అర్జును డొక కొమ్ము వాయును. తక్కిన బరువంతయు తక్కినవారు పూనుదురు.

అహం హి యన్తా భీభరోస్స ర్భవిరా సంయుగే సతి,
ధనన్జాయస్యైష కామో నహి యుద్ధం న కామయే.

19

యుద్ధమే అయినచో నేను అర్జునునకు సారథి నగుదును. ఇది అర్జునుని
కోరిక. నేను యుద్ధము చేయగోరనని కాదు.

తస్మా దాశక్కుమానోఽహం వృకోదర మతిం తవ,
గదతః క్లీబయా వాచా తేజస్తే సముదీపితమ్.

20

ఆ కారణమున, వృకోదరాః నీవు మగతనము లేని పలుకు పలుకగా
నీ బుద్ధి యేమో తెలియక దానిని ఎగనన ద్రోసితిని.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి
కృష్ణవాక్యే సప్తసప్తతితమోఽధ్యాయః

ఇది శ్రీ మహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున
కృష్ణవాక్యము గల దెబ్బదియేడవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

-
17. అభినివేష్యనే చేత్ - పట్టు పట్టుదురేని; న - అభ్యుపైష్యని చేత్ -
పట్టించుకొనరేని;
18. రీముడు రథమువంటివాడు. అర్జునుడు గుఱ్ఱమువంటివాడని లాత్పర్యము.
19. నహి యుద్ధం న కామయే - నేను యుద్ధము కోరనని కాదు. నిజమునకు
నేనే యుద్ధము చేయగలను. చేయగోరుదును. కాని అర్జునుడు సారథ్యము
చేయుమనియే యడిగెను. కావున ఆ పనినే చేయుదునని భావము.

అష్టసప్తతితమోఽధ్యాయః తెబ్బదియెనిమిదవ అధ్యాయము

అర్జునవాక్యమ్
అర్జునుని పలుకు

అర్జున ఉవాచ-అర్జును డిట్లు పలికెను.

ఉక్తం యుధిష్ఠిరేణైవ యావద్వాచ్యం జనార్దన,
తవ వాక్యం తు మే శ్రుత్వా ప్రతిభాతి వరంతవ. 1

జనార్దనా! చెప్పవలసిన దంతయు యుధిష్ఠిరుడే చెప్పెను. కాని నీ మాట విన్న నాకు ఇట్లనిపించుచున్నది.

నైవ ప్రశమ మత్ర త్వం మన్యసే సుకరం ప్రభో,
లోభా ద్వా ధృతరాష్ట్రస్య దైన్యాద్వా సముపస్థితాత్. 2

ధృతరాష్ట్రుని లోభమువలననే మనకు దైన్యము వచ్చిపడుననియో ఇదట కాంతి యగుట సుకరమే కాదని నీవు తలపోయుచున్నావు.

ఆఫలం మన్యసే వాఽపి పురుషస్య పరాక్రమమ్,
న చాంతరేణ కర్మాణి పౌరుషేణ బలోదయః. 3

మానవు డందరను రక్షింప బూనుకొనుట నిష్ఫలమనియు నీ తలంపు. అంతయు పూర్వకర్మమును బట్టియే జరుగును కాని కేవలము పౌరుషము వలన బలము పెంపొందదనియు నీ భావన.

2. దైన్యాద్వా - మదైన దైన్యమువలన.

3. పరాక్రమమ్ - ఇదట ఈ పదమునకు సందర్భమును బట్టి అందరను రక్షించు యత్నము అను నర్థము గ్రహింపవలయును.

కర్మాణి - జీవమునకు విత్తనముం వంటివగు పురాకృతకర్మములను,

అంతరేణ - వదలి, పౌరుషేణ - కేవలపౌరుషముచేరి, బలోదయః -

బలము పెరుగుట, నస్యాత్ - కలుగదు.

తదిదం భాషితం వాక్యం తథాచన తద్దైవ తత్,
న చైత దేవం ద్రష్టవ్య మసాధ్య మపి కిన్చన.

4

నీవు పలికిన మాటయు సది యట్టిదే. కాని శాంతిని సాధించుటయు నీకు అసాధ్యమైనదిగా నాకు కానరాదు.

కించైత న్మన్య సే కృచ్ఛ్ర మస్మాక మవసాదకమ్,
కుర్వన్తి తేషాం కర్మాణి యేషాం నాస్తి ఫలోదయః.

5

కృష్ణా : మేనువరము నశించు ఈ యుద్ధ మను సంకటమును నీ వంగీ కరింతువా ? ఏ ఫలమును సాధింపని మనుజుల కర్మములు హింసించునవే యగును గదా !

4. తదిదం భాషితం వాక్యమ్ - 'నేను యుద్ధమును కాంక్షించుట లేదనను' అని నీవంటివే, తద్దైవ తత్ - ఆ మాట అట్టిదే, తథాచన - అయినప్పటి కిని - నిజమునను యుద్ధమగుట నా కిష్టము కానప్పటికిని నీ మాటను బట్టి యుద్ధమే యగు ననుకొందము' అని తాత్పర్యము. శాంతిని సాధించుటయు నీకు శక్యమే అనుచున్నాడు. ఏవమ్ - అదే విధముగా, ఏతత్ అపి - ఇదియును - శాంతిని సాధించుటయు; కిన్చన - ఏ మాత్రమును, అసాధ్యమ్ - సాధ్యము కానిదిగా; న ద్రష్టవ్యమ్ - చూడరానిది, నీవు తలచుకొన్నదో శాంతిని కూడ సాధింపగలవని తాత్పర్యము.

5. ఏతత్ కృచ్ఛ్రమ్ - ఈ యుద్ధ మనెడు సంకటమును; అస్మాకమ్ - మా కురుపాండవుల(ను); అవసాదకమ్ - నాశనము చేయుదానిని; మన్యసే- కిమ్ - అంగీకరింతువా యేమి? యేషాం - ఏ మనుజులయొక్క, ఫల- ఉదయః-ఫలము సిద్ధించుట; నాస్తి-లేదో; తేషామ్-ఆ నరుల; కర్మాణి- కర్మములు; కుర్వన్తి - హింసించును. ఈ కుర్వన్తి అనునది కృ' హింసాయామ్ అను ధాతువునుండి యేర్పడిన రూపము. 'కృణ్వన్తి' అను దానికి ఆర్షరూపము. లేదా లేఖకప్రమాదమువలన ఏర్పడినది.

ఫలము సాధింపని కర్మములు హింసించుటకే తప్ప మఱి దేనికిని కారగావని తాత్పర్యము. దండముతో సాధింపదగిన శత్రువునందు సామము పనికిరాదని న్యాయము. దానిని బట్టి బ్రదుకు తెరువు కూడ కల్పింపగోరని కౌరవులయందు సామము దుష్కరమని తాత్పర్యము. అయినచో సామము నేల కోరుచున్నావు ? అను ప్రశ్నకు సమాధానమును పై శ్లోకమున చెప్పుచున్నారు.

సంపాద్యమానం సమ్యక్ చ స్యాత్ కర్మ సఫలం ప్రభో,
స తథా కృష్ణ వర్తస్య యథా శర్మ భవేత్సరైః.

6

ప్రభూ : చేయుపని చక్కగా నెరవేరినచో సఫలము అగును. కృష్ణా !
పరులతో శాంతి యగు రీరున నీవు మెలగవలయును.

పాణ్డవానాం కురూణాం చ భవాన్నః ప్రథమః సుహృత్,
సురాణా మసురాణాం చ యథా వీర ప్రజాపతిః.

7

దేవతలకు రాక్షసులకు ప్రజాపతి యెట్లో యట్లే నీవు పాండవులకును,
కౌరవులకును కావలసినవారిలో ముఖ్యుడవు.

కురూణాం పాణ్డవానాం చ ప్రతిపత్స్వ నిరామయమ్,
అస్మద్భిత మనుష్టానం మన్యే తవ న దుష్కరమ్.

8

కౌరవులకు పాండవులకు కుశలమును సాధింపుము. మా అందరకు హిత
మును కూర్చుట నీకు దుష్కరమని నే ననుకొనను.

ఏవం చ కార్యతా మేతి కార్యం తవ జనార్దన,
గమనా దేవమేవ త్వం కరిష్యసి జనార్దన.

9

ఇట్లున్నచో నీ పని బావిత్వమును పొందును. ఇట్లు నీచేగుట వలననే ఆ
పని సాధింపగలవు.

చిక్కిరిత మథాన్యరై తస్మిన్ వీర దురాత్మని,
భవిష్యతి చ తత్సర్వం యథా తవ చిక్కిరితమ్.

10

ఓయి వీరుడా! ఆ దురాత్మునియందు మణిచేని నీవు చేయగోరుదుచేని అది
యంతయు నీ కోరికప్రకారమే కాగలదు.

6. మనము చేయు పని ఏ లోపము లేకుండ నిర్వహించినచో ఫలితము
తప్పక లభించునని భావము. 'ప్రభో' అను సంబోధనలో నీవు తలచు
కొన్నచో అట్టి వారి నుండియు సామోషాయమున కార్యసాఫల్యము
సిద్ధించుననుట వ్యంగ్యము.

8. నిరామయమ్ - కుశలమును.

9. కార్యతామ్ - బావిత్వమును.

శర్మ తైః సహ వా నోఽస్తు తవ వా యచ్చిక్కిరీతమ్,
 విచార్యమాణో యః కామస్తవ కృష్ణ స నో గురుః,
 న సనార్హతి దుష్టాత్మా వధం ససుతబాన్ధవః.

11

కృష్ణా! మాకు వారితో శాంతియే యగుగాక! లేదా నీ వేది చేయగోరితివో
 యదియే యగుగాక! నీవు విచారించి నిర్ణయించిన నీ యిష్టమే మాకు గురువు. ఆ
 దుష్టాత్ముడు కొడుకులతో బంధుగులతో వధమునకు తగినవాడు కాదని మా
 భావము కాదు.

యేన ధర్మసుతే దృష్టా న సా శ్రీ రువమర్షితా,
 యచ్చాప్యవశ్యతోపాయం ధర్మిష్ఠం మధుసూదన.
 ఉపాయేన నృశంసేన హృతా దుర్హ్యుతదేవినా.

12

ఆ నీచునకు ధర్మరాజునందు కానవచ్చిన సంపదను చూచి కన్ను
 కుద్దెను. దానిని సాధించుటకై మిక్కిలి ధర్మమగు ఉపాయము వానికి తోచలేదు.
 అతిక్రూరమగు జూదమను ఉపాయముతో కపటమార్గమున దానిని కొల్ల
 గొద్దెను.

11. కృష్ణునితో తనకు వ్యవహారరీతిలో అభిప్రాయభేద మున్నట్లు పలికినను
 అర్జునుడు తత్త్వమును చెప్పుచున్నాడు. విచార్యమాణః కామః - నీవు
 చక్కగా విచారించి చేయదలచినది; నః - మాకు; గురుః - ఉపదేశించు
 నది. మే మట్లు నడుచుకొందుమని భావము. 'ప్రాణమునకు ప్రాణము,
 కంటికి కన్ను, చెవికి చెవి, మనస్సునకు మనస్సుగా బ్రహ్మము నెరిగిన
 వారు నిశ్చయించురు' అను శ్రుత్యర్థమువలన నా మనస్సునకు నీచే
 ప్రభుడవు. కావున నీ యిచ్చయే మమ్ము నడుపునది యగును. - అని
 అర్జునుని భావన. నిజమునకు నీ యిచ్చయే తగినదని 'న స నార్హతి'
 ఇత్యాదివాక్యముచే చెప్పుచున్నాడు. దుర్మోధుడు దుష్టబుద్ధి కనుక
 పుత్రులతో బంధువులతో వధకే అర్హమైన వాడని నీవు తలచునదియే
 యుక్తమని తాత్పర్యము.

12. ధర్మిష్ఠమ్ - యుద్ధము మొదలైన ధర్మమార్గమును.

కథం హి పురుషో జాతః క్షత్రియేషు ధనుర్ధరః,
సమాహూతో నివర్తత ప్రాణత్యాగేఽప్యవస్థితే.

13

క్షత్రియకులమున పుట్టిన ధనుర్ధనుడు జూరమునకై పరుడు పిలువగా
ప్రాణము పోయెడు పరిస్థితి దాపురించినను ఎట్లు మరణను?

అధర్మేణ జితాన్ దృష్ట్వా వనే ప్రవాజితాం స్తథా,
వద్యతాం మమ వార్ణేయ నిర్గతోఽసౌ సుయోధనః.

14

ఆ దుర్యోధనుడు అధర్మముతో మమ్ములను గెలుచుటను, అదవులకు
మమ్ము త్రోలుటను గాంచి, కృష్ణా! వాడు నాకు వద్యుడని నీవు నిశ్చయించితివి.

నచైతదదృబ్ధతం కృష్ణ మిత్రార్థే యచ్ఛిక్షీర్షసి.

చెలిమిగల మాకై నీవు చేయగోరిన దానియందు అచ్చెరువు వదవలసిన
దేమియు లేదు.

క్రియా కథం చ ముఖ్యా స్యా న్మృదునా చేతరేణ వా.

15

అథవా మన్యసే జ్యాయాన్ వధస్తేషా మనస్తరమ్,

తదేవ క్రియతా మాకు న విచార్యమత స్త్వయా.

16

సామముచేతనో, దానికంటె ధిన్నుడుగు దండముచేతనో మన కార్యము
ఎట్లయినను ఫలవంతము కావలయును. అట్లుకాక వారి వధయే మేలైనదిగా నీవు
తలచినచో అట్లే కానిమ్ము. ఆ పిదప నీవు విచారించరాదు.

జానాసి హి యతైతేన ద్రౌపదీ పాపబుద్ధినా,

పరిక్లిష్టా సభామధ్యే తచ్చ తస్యోపమర్శితమ్.

17

ఆ పాపబుద్ధి నిండు సభలో ద్రౌపది నెంత కష్టపెట్టెనో నీ వెరుగుదువు.
ఆ నీచుని ఆ పాదు పనిని కూడ మేము సహించితిమి.

13. హృతా-సంపద కొల్లగొట్టబడినది.

14. సమాహూతః (ద్యూతమునకు) పిలువబడినవాడు.

15. నిర్గతః-నిశ్చయించబడినవాడు; కథం చ-ఎట్లయినను, ముఖ్యా - ఫలము
నిచ్చునది; మృదునా-సామముచేత, ఇతరేణ వా-యద్ధము చేతనైనను.

స నామ సమ్యగ్వర్తేత పాణ్డవేష్వీతి మాధవ,
న మే సంజాయతే బుద్ధి ర్భీజము ప్రమివోషరే. 18

మాధవా! వాడు పాండవులయందు తిన్నగా ప్రవర్తించునను బుద్ధి నాకు నిశ్చయముగా గలుగుట లేదు. మేము చేసినదంతయు వాని యెడ చవిజినేలలో విత్తిన విత్తనమువలె నైనది.

తస్మాద్యన్మన్యసే యుక్తం పాణ్డవానాం హితం చ యత్,
తథాశు కురు వార్తేయ యన్నః కార్యమనన్తరమ్. 19

కృష్ణా! కావున పాండవు లేది చేయవలయునో, వారి కేది మేలైనదియో, నీవు తలచినట్లు వెంటనే చేయుము.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి
అర్జునవాక్యే అష్టసప్తతితమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీ మహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున
అర్జునవాక్యముగల డెబ్బదియెనిమిదవ అధ్యాయము.

— : 0 : —

-
18. నామ - నిశ్చయముగా; సః - ఆ దుర్యోధనుడు; పాణ్డవేష - పాండవుల విషయమున; సమ్యక్ - తిన్నగా, వర్తేత - ప్రవర్తించును అను; బుద్ధిః - తలపు; మే - నాకు; న సంజాయతే - కలుగుట లేదు. వాడెన్నటికిని తన తప్పు తెలిసికొని బుద్ధి మార్చుకొనడని భావము.

ఊనాశీతితమోఽధ్యాయః
దెబ్బదితొమ్మిదవ అధ్యాయము

శ్రీకృష్ణే నాన్దనకథన సోత్తరదానమ్
శ్రీకృష్ణుడు అర్జునుని మాటకు బదులు చెప్పుట.

శ్రీ భగవానువాచ-శ్రీభగవాను డిట్లు పలికెను.

ఏవమేత నృహబాహో యథా వదసి పాణ్డవ,
పాణ్డవానాం కురూణాం చ వ్రతివత్స్యే నిరామయమ్. 1

పాండుకుమారా! మహాబాహూ! నీవు పలికిన మాట అట్టిదే. పాండవులకు
కౌరవులకు కుశలము కూర్తును.

సర్వం త్విదం మమాయతం వీభత్సో వర్మణోర్ద్వయోః,
క్షేత్రం హి రసవచ్చుద్ధం కర్మజైవోపపాదితమ్. 2
ఋతే వర్షాన్న కౌన్తేయ జాతు నిర్వర్తయేత్ ఫలమ్.

ఓయి వీభత్సూ! ఈ రెండు పనులలో అందరకు కుశలము కూర్చుట
యనునది నామీద నిలిచియున్నది. చక్కగా దున్నిననేల కలుపు మొక్కలు
లేనిదై నీటితో తడిసియున్నది. కాని వర్షము లేనిచో ఎన్నడికిని పంట నొసగదు
గదా!

---

2. ద్వయోః - రెండిలో - కాంచి కూర్చుట, యుద్ధము అను రెంటిలో;
సర్వమ్ - అంతయు; మమ - దూకనైన నాయొక్క; అధీనమ్ - వశ
మున నున్నది; కర్మణా - దున్నుట చేత, నూతినిరు పెట్టుట మొదలగు
దానిచేత, శుద్ధమ్ - కలుపు లేకుండ చేసిన, రసవత్ - తడిసినదిగా;
ఉపపాదితమ్ - చేసిన; క్షేత్రమ్ - పొలము.

బొత్తుగా వర్షము లేనిచో పంట పండని విధమున దైవానుకూల్యము
లేనిచో పురుషప్రయత్నముకూడ కేవలముగా ఫలదాయకము కాదని
భావము.

తత్ర వై పౌరుషం బ్రూయురాసేకం యత్ర కారితమ్. 3

తత్ర చాపి ధ్రువం పశ్యేచ్ఛోషణం దైవవారితమ్,
తదిదం నిశ్చితం బుద్ధ్యా పూర్వైరపి మహాత్ముభిః. 4

తడుపుట వరకు చేసిన ఆ పనిసంతటిని పురుషకార మందురు. అయినను బావి మొదలగునది యెండిపోవుటయు నిశ్చయముగా కానవచ్చుచున్నది. అది దైవము చేష్ట. ఇది యట్లని మహాత్ములగు పూర్వులు నిశ్చయించిరి.

దైవే చ మానుషే చైవ సంయుక్తం లోకకారణమ్,
అహం హి తత్కరిష్యామి వరం పురుషకారతః. 5

దైవం తు న మయా శక్యం కర్మ కర్తుం కథంచన.

లోకమునకు హిరము కూర్చు సాధనము దైవమునందు, మనుష్యు యత్నమునందును కలిసి నెలకొనియున్నది. నేను మాత్రము పురుషప్రయత్న మును తుడిదాక చేయుదును. దైవమగు కర్మము మార్చుటకు నాకెన్నటికిని సాధ్యముకాదు.

స హి ధర్మం చ లోకం చ త్యక్త్వా చరతి దుర్మతిః,
నహి సంతవ్యతే తేన తథారూపేణ కర్మణా. 6

ఆ దుర్మతి దుర్మోధనుడు ధర్మమును కైకొనక, లోకమును లెక్కగొనక తిరుగుచున్నాడు. అట్టి నీచకార్యమునకు ఏ మాత్రము బాధపడడు.

తథాఽపి బుద్ధిం పాపిష్ఠాం వర్ధయన్త్యస్య మన్త్రిణః,
శకునిః సూతపుత్రశ్చ బ్రాతా దుఃశాసన స్తథా. 7

మరియు అతనికి బుద్ధులు గరపు శకుని, వర్ణుడు, తమ్ముడు దుశ్శాసనుడు అతని పాపిష్ఠమగు బుద్ధిని పెంచుచునే యున్నారు.

స హి త్యాగేన రాజ్యస్య న శమం సముపైష్యతి,
అంతరేణ వధం పార్థ సానుబంధః సుయోధనః. 8

5. సంయుక్తమ్ - కూడియున్నది; లోకకారణమ్ - లోకహితసాధనము.

6. దైవమ్ - పూర్వకర్మఫలమైన, కర్మ - కర్మమును; కర్తుమ్ - అట్లు కాకుండ చేయుట; మయా న శక్యమ్ - నాకు సాధ్యము కాదు.

ఆ దుర్యోధనుడు తనవా రందరితోపాటు చావనైన చచ్చును గాని రాజ్యము నొసగి శాంతి నొందడు.

న చాపి ప్రణిపాతేన త్యక్తు మిచ్ఛతి ధర్మరాట్,
యాచ్యమానశ్చ రాజ్యం స న ప్రదాస్యతి దుర్మతిః. 9

ధర్మరాజు మ్రొక్కులు చెల్లించియైనను రాజ్యము వదలగోరడు. ఆ దుష్ట బుద్ధి ఎంత వేడినను రాజ్యము నొసగడు.

న తు మన్యే స తద్వాచ్యో యద్యుధిష్ఠిరశాసనమ్,
ఉక్తం ప్రయోజనం యత్తు ధర్మరాజేన భారత. 10

ధర్మరాజు పలికిన అయిదూళ్ళిమ్మున్న పదమును ఆ దుర్యోధనునకు చెప్పరా దనియే నా భావన.

తథా పాపస్తు తత్సర్వం న కరిష్యతి కౌరవః,
తస్మిం శ్చాక్రియమాజేఽసౌ లోకే వధ్యో భవిష్యతి. 11

ఆ పాపాత్ముడగు దుర్యోధనుడు అది యెట్లును చేయడు. అట్లు చేయని కారణమున ఆతడు లోకమున వధ్యుడు కాగలడు.

మమ చాపి స వధ్యో హి జగత శ్చాపి భారత,
యేన కౌమారకే యూయం సర్వే విప్రకృతాః సదా. 12

వాడు నాకే కాదు. లోకమున కంతటికి వధ్యుడు. ఏయన పిన్నతనమున మిమ్ముల నందర నెల్లవేళల పీడించెను.

విప్రలుప్తం చ వో రాజ్యం నృశంసేన దురాత్మనా,
న చోవశామ్యతే పాపః శ్రియం దృష్ట్వా యుధిష్ఠిరే. 13

ఆ క్రూరాత్ముడు పాపబుద్ధి మీ రాజ్యమును గొల్లగొట్టెను. ధర్మరాజు కడనున్న సంపదను గాంచి ఆ పాపికి గుండె కుచురుకొనలేదు.

-
10. యుధిష్ఠిరశాసనమ్ - యుధిష్ఠిరుడు నిర్దేశించిన అయిదూళ్ళిమ్మున్న మాటను, న వక్తవ్యః - చెప్పరాదు. దానివలన మనము దీనుల మను భావము తోచును అని భావము. మరియు ఫలితము కూడ సున్న అనియు భావము.

అసకృచ్చాప్యహం తేన త్వత్కృతే పార్థ భేదితః,
న మయా తద్గృహీతం చ పాపం తస్య చిక్కిరితమ్. 14

వాడు మీ కారణముగా నా తోడను ఎన్నో మారులు వగగొనెను. వాడు చేయదలచిన పాపపు పనిని నేను పట్టించుకొనలేదు.

జానాసి హి మహాబాహో త్వమవ్యస్య పరం మతమ్,
ప్రియం చిక్కిరమాణస్య ధర్మరాజస్య మామపి. 15

ఓయి మహాబాహూ! నీవును వాని తుదితలం పేమో యెరుగుదువు. ధర్మ రాజునకు ప్రీయము చేయగోరు నన్నును ఎరుగుదువు.

సజ్ఞానంస్తస్య చాత్మానం మమ చైవ పరం మతమ్,
అజానన్నివ మాం కస్మా దర్జునాద్యాభిశంకసే. 16

వాని హృదయము, నా పరమాభిప్రాయమును చక్కగా ఎఱిగి యెఱిగి, అర్జునా! ఈనాడు ఏమియు నెరుగని వానివలె నన్నేల శంకింతువు?

యచ్ఛాపి పరమం దివ్యం తచ్ఛాప్యనుగతం త్వయా,
విధానం విహితం పార్థ కథం శర్మ భవేత్ పరైః. 17

మరియు నీవు దివ్యమగు విధానమును ఆచరించి దిగివచ్చితివి. పార్థా! ఆ శత్రువులతో శాంతి యెట్లగును?

యత్తు వాచా మయా శక్యం కర్మణా వాఽపి పాణైవ,
కరిష్యే తదహం పార్థ న త్వాశంసే శమం పరైః. 18

కుంతితనయా! మాటతో, చేతతో చేయగలిగిన దెల్ల చేయుదును. కాని వారు శాంతి నొందుదురని నేను భావింపజాలను.

16. అభిశంకసే - నేను శాంతిని కోరుట లేదని శంకించుచున్నావు.

17. దివ్యం విధానమ్ - భూభారమును తొలగించుటకు స్వర్గమునుండి దేవత లవతరించుట. అనునది.

కథం గోహరణే హ్యుక్తో నై రచ్చర్మ తథా హితమ్,
యాచ్యమానో హి భీష్మేణ సంవర్చరగతేఽధ్వని. 19

గోగ్రహణసమయమున అజ్ఞాతకాంతుపర్చరము పూర్తికాగా తిరుగు దారిలో భీష్ముడు ఈ శాంతినే కోరి బ్రతిమాలి పారము చెప్పలేదా ?

తదైవ తే పరాభూతా యదా సంకల్పితా స్త్వయా,
లవళః షణ్ణశ శ్చాపి న చ తుష్టః సుయోధనః. 20

అనాడే నీచేత చావలసినదారు రప్పించుకొనిరి. ఏ కొండెమో రాజ్యము మనము గైకొన్నను సుయోధనుడు తృప్తిపడడు.

సర్వధా తు మయా కార్యం ధర్మరాజస్య శాసనమ్,
విభావ్యం తస్య ధూయశ్చ కర్మ పాపం దురాత్మనః. 21

కానిమ్ము. నేను ధర్మరాజు శాసనము నెట్లును చేయవలయును. అ దురాత్ముని పాపకర్మమును గూర్చి మరల విచారించము.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్భాగవతపర్వణి
శ్రీకృష్ణవాక్యే ఊనాశీతితమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీ మహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్భాగవతపర్వమున
శ్రీకృష్ణవాక్యముగల చెబ్బదిలొమ్మిదవ అధ్యాయము.

— : 0 : —

19. భీష్ముడు బుజ్జగించి పారిము చెప్పినను అ ముష్టుడు దానిని వట్టిండుకొన లేదని భావము.

20. సంకల్పితాః - వధ్యులుగా నిశ్చయింపబడినవారు
లవళః - కొండెమైన రాజ్యముయొక్క
షణ్ణశః - స్వీకరించు విషయమున
న తుష్టః - తృప్తిపడడు.

21. విభావ్యమ్ - విచారణీయము.

అశీతితమోఽధ్యాయః ఎనుబదియవ అధ్యాయము

నకులస్య నివేదనమ్
నకులుని పలుకులు

నకుల ఉవాచ-నకులు డిట్లు పలికెను.

ఉక్తం బహువిధం వాక్యం ధర్మరాజేన మాధవ,
ధర్మజ్ఞేన వదాన్యేన శ్రుతం చైవ హి తత్త్వయా. 1

మాధవా! ధర్మము చక్కగా ఎఱిగినవాడు, పలుకు పొందు తెలిసినవాడు అగు ధర్మరాజు ఎన్నో తీరులు గల పలుకు పలికెను. నీవును అదియంతయు వింటివి.

మతమాజ్ఞాయ రాజశ్చ భీమసేనేన మాధవ,
సంశమో బాహువీర్యం చ భ్యాపితం మాధవాత్మనః. 2

మాధవా! రాజు భావపెరిగి భీమసేనుడు తనదైన చక్కని శాంత లక్షణమును వెల్లడించెను. తన భావము ననుసరించి భుజముల సత్తువను వ్యక్త పరచెను.

తథైవ ఫాల్గునేనాపి యదుక్తం తత్త్వయా శ్రుతమ్,
ఆత్మన శ్చ మతం వీర కథితం భవతాఽసకృత్. 3

-
2. రాజుః మతమ్ ఆదాయ - రాజైన ధర్మరాజుని అభిప్రాయము ననుసరించి; సంశమః - చక్కని శాంతి, భ్యాపితః - వక్తాఁడెఱపబడినది; ఆత్మనః, మతమాదాయ - తన అభిప్రాయము ననుసరించి-బాహువీర్యం, చ-భుజ బలమును, భ్యాపితమ్ - వక్తాఁడెఱపబడినది - అని అర్థము చెప్పుకొన వలయును. ఈ శ్లోకమున మాధవశబ్దమును రెండుమారులు ఉపయోగించిరి. మొదటిదానికి మధుదేశమున పుట్టినవాడనియు - రెండవదానికి మా-లక్ష్మీ - ధర్మదేనియు సర్థములు గ్రహింపవగును.

అట్లే అర్జునుడు పరివర్తము నీవు వింటివి. ఏమహా : నీ అభిప్రాయమును పలుమారులు వక్కాణించితివి.

సర్వమేత దత్తిక్రమ్య సుర్వా పరమతం భవాన్,

యత్రాప్తకాలం మన్యేథా సత్కుర్యాః పురుషోత్తమ. 4

ఇతరుల భావమును విని యుండివి. పురుషోత్తమా! దీని సంకటిని ఆటించి, కాలమున కేడి తగునని నీకు రోచుకో చుండి చేయుము.

తస్మిం సస్మిన్నియైతే హి మతం భవతి కేశవ,

ప్రాప్తకాలం మనుష్యేణ షడమం కార్యమర్హిన్దమ. 5

కేశవా : ఆయా కారణములను బట్టి మత చేతము లేర్పడును. కాని కాలమునకు తగిన దానిని మనుష్యుడు చేయుచుండుచుండును.

అన్యథా చిన్తితో హ్యర్థః పునర్భవతి సోఽన్యథా,

అనిత్యమతయో లోకే నరాః పురుషసత్తమః. 6

పురుషోత్తమా! మనమొక రేరున తలచిచేసి మరియొక విధముగా నగు చుండును. లోకమున నరుల బుద్ధులు నిజకవగా నుండువు (ఒక తీరుననుండవు).

అన్యథా బుద్ధయో హ్యస న్నస్మాను వనవాసిషు.

అదృశ్యే వ్యన్యథా కృష్ణ దృశ్యేషు పునరన్యథా. 7

5. తస్మిన్, తస్మిన్, నిమిత్తే - ఆయా నిమిత్తములను బట్టి. కులశ్రేష్ఠుడగు ధర్మరాజు కులభ్యేషము చే నరానని అభిప్రాయపడును. బుద్ధులట్టి తన్ను హింసించిన కారణమున ద్రౌపది దగవారిని నామరూపములు లేకుండ తుడిచివేయవలెనని భావించును. ఇట్లు అనేకభావములలో కాలమున కేడి తగునో నీవని చేయవలయునని నరకుని రాత్పర్యము.

6. అనిత్యమతయః - షడషదము మారుచుండు బుద్ధిగలవారు.

7. కేవలము వ్యక్తిని బట్టియే చుతభేదము అందుననియు భావింపరాదు. ఒక వ్యక్తికే అవస్థాభేదములను బట్టియు అభిప్రాయభేదము లేర్పడ వచ్చునని చెప్పుచున్నారు. అదృశ్యేషు - అజ్ఞాతవాసకాలమున ఎప్పురికి కానరాకుండ గడుపుట యెట్లా అనియే తపన. దృశ్యేషు - ఇప్పుడా కష్టములు గడిచి యుండువదిలప్పుడు రాక్షసిజుట్లు పొందుచుమా? అని తహతహ.

మేము అడవులలో నుంచగా మా బుద్ధుల విధముగా నున్నవి. అజార వాసమున వేరొక విధముగా నున్నవి. ఇప్పుచందరకు కానపచ్చనపుడు మరి యొక విధముగా నున్నవి.

అస్మాక మపి వారేయ వనే విచరతాం తదా,

న తథా ప్రణయో రాజ్యే యథా సంప్రతి వర్తతే.

8

అడవులలో లిరుగునాడు, కృష్ణ! మా కిప్పటివలె రాజ్యాళ లేదు.

నివృత్తవనవాసాన్నః శ్రుత్వా వీర సమాగతాః,

అశ్చహిణ్యో హి సప్తేమా స్త్వత్ప్రసాదా జ్ఞనార్దన.

9

మేము వనవాసము ముగించుకొని వచ్చితిమని విని నీ దయవలన - ఇదిగో - ఏడక్షాహిణులు వచ్చి మమ్ము చేరినవి.

ఇమాన్ హి పురుషవ్యాఘ్రా నచిన్త్యబలపౌరుషాన్,

ఆ త్తశస్త్రిన్ రణే దృష్ట్వా న వ్యథేదిహ కః పుమాన్.

10

ఉహింపనలవెకొని బంము, పౌరుషము కలిగి ఆయుధములు చేపట్టిన ఈ పురుషశ్రేష్ఠులను గాంచి ఏ మగవాడు కలత నొందడు?

స భవాన్ కురుమధ్యే తం సాన్త్యపూర్వం భయోత్తరమ్,

బ్రూయా ద్వాక్యం యథా మన్తో న వ్యథేత సుయోధనః.

11

కాపున కృష్ణ! నీవు కౌరవుల నడుమ ఆ దుర్యోధనునితో ముందు మెత్తగా, పిదప భయము కలుగునట్లుగా, ఆ మూఁడు కలత నొందని విధముగా పలుకవలయును.

యుద్ధిష్ఠిరం భీమసేనం బీభత్సుం చాపరాజితమ్,

సహదేవం చ మాం చైవ త్వాం చ రామం చ కేశవ.

12

సాత్యకిం చ మహావీర్యం విరాటం చ సహాత్మజమ్,

ద్రుపదం చ సహమాత్యం ధృష్టద్యుమ్నం చ మాధవ.

13

కాశిరాజం చ విక్రాంతం ధృష్టకేతుం చ దేదివమ్,

మాంసశోణితభృన్మర్త్యః ప్రతియుధ్యేత కో యుధి.

14

8. ఇట్లు పై శ్లోకములు రెంటితో ఒక వ్యక్తికి అపస్థనుబట్టి అభిప్రాయములు మారుచుండుటను నకులుడు నిరూపించెను.

10. న వ్యథేత్ - కలతనొందడు.

కృష్ణా ! యుద్ధిష్ఠిరుని, భీమసేనుని, ఎందును ఓటమి యెరుగని
విష్వచ్చుని, సహదేవుని, సన్ను, నిన్ను, బలరాముని, మహాకర్ణిగల సాత్యకిని,
కొడుకులతోపాటు విరాటుని, మంత్రులతో కూడిన ద్రుపదుని, ధృష్టద్యుమ్నుని,
పైకి దూకివచ్చు కాశిరాజును, చేదిరాజగు ధృష్టశ్రేతువును ఒడలియందు రక్త
మాంసములున్న ఎవ్వరైనను యుద్ధమున నెదుర్కొన గలడా ?

స భవాన్ గమనాదేవ సాధయిష్య త్యసంశయమ్,

ఇష్టమర్థం మహాబాహో ధర్మరాజస్య కేవలమ్. 15

కావున మహాబాహూ ! నీవు అచటకు వెళ్ళుట మాత్రముననే ధర్మరాజు
కోరు ప్రయోజనమును తప్పక సాధింపగలవు. ఇందు సంవియము లేదు.

విదురశ్చైవ భీష్మశ్చ ద్రోణశ్చ సహ బాహ్లికః,

శ్రేయః సమర్థా విజ్ఞాతు ముచ్యమానా స్త్యయానఘ. 16

విదురుడు, భీష్ముడు, ద్రోణుడు, బాహ్లికుడును నీవు చెప్పబడగా
శ్రేయ మేదియో తెలియజాలినవారే యగుదురు.

తే చైవ మనునేష్యన్తి ధృతరాష్ట్రం జనాధిపమ్,

తం చ పాపసమాచారం సహమాత్యం సుయోధనమ్. 17

వారు రాజైన ధృతరాష్ట్రుని, మంత్రులతో కూడిన పాపాచారుడగు
సుయోధనుని చక్కదిద్దుదురు.

శ్రోతా చార్థస్య విదుర స్త్యం చ వక్తా జనార్దన,

కమి వార్థం నివర్తన్తం స్థాపయేతాం న వర్తన్తి. 18

విషయమును అలకించువాడు విదురుడు. జనార్దనా! బోధించువాడవు నీవు.
జారిపోవు ఏ ప్రయోజనమునైనను మీరిరువురు సరియగు మార్గమున నిలుప
గలుగుదురు.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి భగవద్భాగవతవర్వణి

నకులవాక్యే ఆశీతితమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వణమున భగవద్భాగవతవర్వణమున

నకులవాక్యము గల ఎనుబదియవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

18. నివర్తన్తమ్ - జారిపోవుచున్న; అర్థమ్ - ప్రయోజనమును.

SMB-5 (II)

ఏకాశీతమోఽధ్యాయః

ఎనుబదియొకటవ అధ్యాయము

సమరోద్యోగార్థం సహదేవసాత్యక్యైః సమ్మతేః
సర్వయోద్ధృఖిః సింహనాదైః సమర్థనమ్.

యుద్ధప్రయత్నమునకై సహదేవసాత్యకులు ఇష్టము చూపగా
యోధు లందరు సింహనాదములతో వానిని సమర్థించుట.

సహదేవ ఉవాచ - సహదేవు డిట్లు పలికెను.

యదేతత్కృథితం రాజ్ఞా ధర్మ ఏష సనాతనః,
యథా చ యుద్ధమేవ స్యాత్ తథా కార్య మర్హిన్దమ.

1

శత్రుసంహారకా! ఈ రాజు పలికిన దంతయు సనాతనమగు ధర్మమే.
కాని యుద్ధ మెట్లగునో యట్లు ప్రయత్నింపవలయును.

యది ప్రళమ మిచ్ఛేయుః కురవః పాణ్డవైః సహ,
తథాఽపి యుద్ధం దాశార్వా యోజయేథాః సహైవ తైః.

2

కృష్ణా! ఒకవేళ కౌరవులు పాండవులతో శాంతినే కోరినను నీవు వారితో
యుద్ధమే కూర్చుము.

కథం ను దృష్ట్వా పాశ్చాతీం తథా కృష్ణ సభాగతామ్,
అవధేన ప్రళామ్యేత మమ మన్యః సుయోధనే.

3

ఆ నిండు సభలో పాంచాలి నా విధముగా చూచిన నాకు దుర్యోధనుని
చంపక కోప మెట్లు చల్లారును ?

యది భీమాద్జునౌ కృష్ణ ధర్మరాజశ్చ ధార్మికః,
ధర్మ ముత్సృజ్య తేనాహం యోద్ధు మిచ్ఛామి సంయుగే.

4

కృష్ణా! ఒకవేళ భీమాద్జునులును ధర్మరాజును ధర్మమార్గముననే
ప్రవర్తించినను నేను ఆ ధర్మమును విడనాడి వానితో యుద్ధరంగమున పోరుటకే
కోరుదును.

4. భీమాద్జునులు ధర్మమును వట్టి వ్రెలివను నేను మాత్రము యుద్ధము
చేయుటకే ఇష్టపడుదును.

సాత్యకి రువాచ - సాత్యకి పలికెను.

సత్యమాహ మహాబాహో సహదేవో మహామతిః,

దుర్యోధనవధే శాన్తిస్తస్య కోవస్య మే భవేత్.

5

దొడ్డుబుద్ధి గల ఈ సహదేవుడు నిజమాడెను. దుర్యోధనుని వధించినపుడే అతని కోపము, నా కోపము చల్లారును.

న జానాసి యథా దృష్ట్వా చీరాజినధరాన్ వనే,

తవాపి మన్యు రుద్భూతో దుఃఖితాన్ ప్రేష్య పాణ్డవాన్.

6

కృష్ణా: అడవిలో నారచీరలు - చర్మములు కట్టుకొని దుఃఖించుచున్న పాండవులను గాంచి నీకును కోపము పెట్టుబికినది. అది యెరుగవా?

తస్మా స్మాద్రీసుతః శూరో యదాహ రణకర్కశః,

వచనం సర్వయోధానాం తన్మతం పురుషోత్తమ!

7

పురుషోత్తమా! యుద్ధమున రాటుదేలిన శూరుడు మాడ్చికొడుకు పలికిన పలుకు యోధు లందరకు ఇష్టమైనది.

వై శంపాయన ఉవాచ-వై శంపాయనుడు చెప్పెను.

ఏవం వదతి వాక్యం తు యుయుధానే మహామౌళే,

సుభీముః సింహనాదోఽభూ ద్యోధానాం తత్ర సర్వశః.

8

దొడ్డుబుద్ధి గల ఆ సాత్యకి ఇట్లు పలుకగా అం దన్నివైపుల మిక్కిలి భయము గొలుపు సింహనాదము చెలరేగెను

సర్వే హి సర్వశో వీరా స్తద్వచః ప్రత్యపూజయన్,

సాధు సాధ్వితీ శైనేయం హర్షయన్తో యుయుత్సవః.

9

మేలు మేలని సాత్యకి సుహృద్రుల జేయుచు అచట నున్న వీరులందరు ఆ మాటను కొనియాడిరి.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్భాగవతపర్వణి

సహదేవసాత్యకివాక్యే ఏకాశీతితమోఽధ్యాయః

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్భాగవతపర్వమున

సహదేవసాత్యకుల పలుకు గల యెనుబదియొకటవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

ద్వ్యశీతితమోఽధ్యాయః ఎనుబదిరెండవ అధ్యాయము

ద్రౌపద్యాః శ్రీకృష్ణనన్నిధౌ స్వీయదుఃఖ
నివేదనమ్, శ్రీకృష్ణేన తస్యాః నమాశ్వాసనం చ.
ద్రౌపది శ్రీకృష్ణనకు తన దుఃఖము నెరిగించుట,
శ్రీకృష్ణు డామె నూరదించుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ-వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

రాజును వచనం శ్రుత్వా ధర్మార్థసహితం హితమ్,
కృష్ణా దాశార్వా మాసీన మబ్రవీ చోక్తకర్మితా. 1

ధర్మము, అర్థములతో హితమైన రాజు మాట వినిన ద్రౌపది మాత్రము
దుఃఖముతో కుమిలిపోయినదై కూర్చుండియున్న కృష్ణనితో నిట్లు పలికెను.

సుతా ద్రుపదరాజస్య స్వసితాయతమూర్ధజా,
సంపూజ్య సహదేవం చ సాత్యకిం చ మహారథమ్. 2

భీమసేనం చ సంశాంతం దృష్ట్వా పరమదుర్మనాః,
అశ్రుపూర్ణక్షణా వాక్య మువాచేదం మనస్విని. 3

పొడవైన కేశములు గల ద్రుపదరాజతనయ సహదేవుని, మహారథుడగు
సాత్యకిని కొనియాడుచు, చప్పగా చల్లారిన భీముని గాంచి గుండెలో కుమిలి
పోవుచు కన్నులనిందుగా నీరు పెట్టుకొని అభిమానవతియై యిట్లు పలికెను.

విదితం తే మహాబాహో ధర్మజ్ఞ మధుసూదన,
యథా నికృతి మాస్థాయ భ్రంశితాః పాణ్డవాః సుఖాత్. 4
ధృతరాష్ట్రస్య పుత్రేణ సామాత్యేన జనార్దన.

---

2. సు + అసిత + ఆయత, మూర్ధజా - మిక్కిలి నల్లని పొడవైన కురులు
గలది.

మహాబాహు! ధర్మ మెరిగినవాడా! మరుసూదనా! ఈ పాండుకుమారులను ధృతరాష్ట్రుని కొడుకు, వాని మంత్రులు పంచనకు లోబరచి యెట్లు సుఖమునకు దూరము చేసెనో నీకు తెలిసినదే.

యథా చ సజ్జయో రాజ్ఞా మంత్రం రహసి శ్రావితః, 5

యుధిష్ఠిరస్య దాశార్హ తచ్ఛాపి విదితం తవ,

యథోక్తః సజ్జయ శ్చైవ తచ్చ సర్వం శ్రుతం త్వయా. 6

ఆ రాజు సంజయుడగు ఏకాంతమున ఏమంత్రము ధర్మరాజు నుద్దేశించి వినిపించెనో, ఆ సంజయుడగు మన మేమి చెప్పితిమో అది ఎంతయు నీ వెరుగుదువు.

వశ్చ నస్తాత దీయంతాం గ్రామా ఇతి మహాద్భుతే,

అవిస్థలం వృకస్థలం మాకన్ధీం వారణావతమ్. 7

అవసానం మహాబాహో కశ్చిదేకం చ వశ్చమమ్,

ఇతి దుర్యోధనో వాచ్యః సుహృద శ్చాస్య కేశవ. 8

ఓయి మహాలేఖస్వీ! కేశవా! “అయిదు గ్రామములు. అవిస్థలము, వృకస్థలము, మాకన్ది, వారణావతము, కడ కయిదవది యేదియో యొకటి - మాకిండు” అని దుర్యోధనునకు వాని చెలికాండ్రకు చెప్పవలయును!

న చాపి హ్యకరో ద్వాక్యం శ్రుత్వా కృష్ణ సుయోధనః,

యుధిష్ఠిరస్య దాశార్హ శ్రీమతః సన్ధి మిచ్ఛతః. 9

ఈ శ్రీమంతుడు యుధిష్ఠిరుడు సంధిని కోరుచుండగా అతని మాట విని, కృష్ణా! దుర్యోధనుడు ఎప్పుడైన అట్లు చేసెనా?

అప్రదానేన రాజ్యస్య యది కృష్ణ సుయోధనః,

సన్ధి మిచ్ఛేన్న కర్తవ్యం తత్ర గత్వా కథంచన. 10

ఆ దుర్యోధనుడు రాజ్య మీక సంధి కొడంజుడునేని కృష్ణా! అక్కడ లేగి నీవు చేయదగిన దేమియు లేదు.

శక్యని హి మహాబాహో పాణ్డవాః సృజాయైః సహ,
ధాతరద్రాష్ట్రబలం ఘోరం క్రుద్ధం ప్రతిసమాసితుమ్. 11

ఓయి మహాబాహూ! ఘోరమైనదియు, కోపముతో ఉడికిపోవునదియునగు
సుయోధనుని సేనను పాండవులు స్పంజయులతోపాటు ఎదుర్కొనజాలుదురుగదా!

న హి సామ్నా న దానేన శక్యోఽర్థస్తేషు కశ్చన,
తస్మాత్తేషు న కర్తవ్యా కృపా తే మధుసూదన. 12

వారియందు సామముతో గాని, దానముతో గాని సాధించగల అర్థ మొక్క-
టియు లేదు. కావున, మధుసూదనా! వారియందు నీకు కృపతో పనిలేదు.

సామ్నా దానేన వా కృష్ణ యేన శామ్యన్తి శత్రవః,
యో క్రవ్య స్తేషు దణ్డః స్యా జ్జీవితం పరిరక్షతా. 13

సామముతోడనో దానముతోడనో శాంతి నొందని శత్రువుల యెడ, తన
బ్రదుకు కాపాడుకొనువాడు, దండమునే ప్రయోగింపవలయును.

తస్మాత్తేషు మహాదణ్డః క్షే వ్రవ్యః క్షిప్ర మమృత,
త్వయా చైవ మహాబాహో పాణ్డవైః సహ స్పంజయైః. 14

కావున ఓ మహాబాహూ! నీవు, పాండవులు, స్పంజయులు కలిసి వెను
వెంటనే వారియందు గొప్ప దండమును ప్రయోగింపవలయును.

ఏతత్సమర్థం పార్థానాం తవ చైవ యశస్కరమ్,
క్రియమాణం భవేత్ కృష్ణ క్షత్రస్య చ సుఖావహమ్. 15

ఇట్లు చేయుట పాండవులకు తగిన పని. నీకు దీనివలన కీర్తి కలుగును.
క్షత్రియజాతికి సుఖము సిద్ధించును.

క్షత్రియేణ హి హస్తవ్యః క్షత్రియో లోభమాస్థితః,
అక్షత్రియో వా దాశార్హ స్వధర్మ మనుతిష్ఠతా. 16

11. ప్రతిసమాసితుమ్ - ఎదుర్కొని నిలుచుటకు.

12. కశ్చన అర్థః - శాంతి ఉపాయము.

14. సమర్థమ్ - యుక్తమైనది.

16. లోభమ్, అస్థితః - లోభమును వట్టి గట్టిగా నిలిచినవాడు.

కృష్ణాః లోభము పైకొన్న వాడు శత్రుయై నను, శత్రుయగు కాసున్నను
అట్టివానిని తన ధర్మము ననుష్ఠించు శత్రుయగు చంపనే వలయును.

అన్యత్ర బ్రాహ్మణా తాత సర్వపాపే ష్వవస్థితాత్,
గురుర్హి సర్వవర్ణానాం బ్రాహ్మణః ప్రసృతాగ్రభుక్. 17

బ్రాహ్మణుడు ఎన్ని పాపములలో మునిగి తేరినను వానిని మాత్రము
చంపరాదు. ఏలయన ఆతడు అన్నివర్ణములవారికి గురువు. అందరు కోరి
యిచ్చిన గౌరవమును అనుభవించువాడు గదా!

యథాఽవధ్యే వధ్యమానే భవేద్దోషో జనార్దన,
స వధ్యస్యావధే దృష్ట ఇతి ధర్మవిదో విదుః. 18

జనార్దనా! చంపరానివానిని చంపునపు డే పాపము వాటిల్లునో చంపదగిన
వానిని చంపకున్నను ఆ పాపమే కలుగునని ధర్మవేత్తలు గుర్తింతురు.

యథా త్వం న స్పృశేదేష దోషః కృష్ణ తథా కురు,
పాణ్డవైః సహ దాశార్హైః సృష్టయైశ్చ ససైనికైః. 19

ఈ పాండవులతో, యాదవులతో, సృంజయులతో వారి వారి సైనికులతో
పాటు నిన్నీ దోష మంటకుండు విధ మాచరింపుము.

పునరుక్తం చ వశ్యామి విశ్రమ్యేణ జనార్దన,
కా తు సీమ నినీ మాదృక్ పృథివ్యా మస్మి కేశవ. 20

ఓ జనార్దనా! కేశవా! నీమీది నమ్మకముతో చెప్పిన మాటనే మరల చెప్పు
చున్నాను. నా వంటి యింటి ఈ భూమియందుండునా?

సుతా ద్రుపదరాజస్య వేదిమధ్యాత్ సముత్థితా,
ధృష్టద్యుమ్నస్య భగినీ తవ కృష్ణ ప్రియా సఖీ. 21

ద్రుపదరాజు యజ్ఞవేదికనుండి వెలువడితిని. ధృష్టద్యుమ్నుని తోడ
బుట్టువను. కృష్ణా! నీకు ప్రിയమైన చెలిని.

17. ప్రసృతాగ్రభుక్ - ఇచ్చిన మన్ననను అనుభవించువాడు.

ఆజమీధకులం ప్రాప్తా స్నుషా పాణ్డో ర్మహాత్మనః,
మషిహీ పాణ్డుపుత్రాణాం వజ్జేన్ద్రసమవర్చసామ్. 22

ఈ ఆజమీధవంశము మెట్టితిని. మహాత్ముడగు పాండురాజు కోడలిని.
అయిదుగు రింద్రులతో దీదైన తేజము గల పాండుకుమారుల పట్టమహిషిని.

సుతా మే వజ్జుభి ర్వీరైః వజ్జ జాతా మహారథాః,
అభిమన్యు ర్యథా కృష్ణ తథా తే తవ ధర్మతః. 23

ఈ వీరు లైదుగురివలన నాకు మహారథులగు నైదుగురు కొడుకులు
పుట్టిరి. కృష్ణ! నీ చెల్లెలికొడు కభిమన్యు డెట్లో వీరును ధర్మమునుబట్టి నీ కట్టివారే.

సాహం కేశగ్రహం ప్రాప్తా పరికిష్టా సఖాం గతా,
వశ్యతాం పాణ్డుపుత్రాణాం తవ జీవతి కేశవ. 24

అట్టి నేను ఈ పాండుపుత్రులు చూచుచుండగా, నీవు బ్రతికియుండగా
జుట్టుపట్టి ఈడ్వబడితిని. సభలో పడరాని పాట్లు పడితిని.

జీవత్సు పాణ్డుపుత్రేషు వజ్జ తేష్వథ వృష్టిషు,
దాసీభూతాస్మి పాపానాం సఖామధ్యే వ్యవస్థితా. 25

ఈ పాండుపుత్రులు, పాంచాలురు, యాదవులు అందరు బ్రదికియుండగా
నిండుకొలుపున నిలువబెట్టి నన్నా పాపాత్ములు దాసిని చేసిరి.

నిరమర్షే శ్వచేష్టేషు ప్రేక్షమాజేషు పాణ్డుషు,
పాహి మామితి గోవిన్ద మనసా చి నితోఽసి మే. 26

ఈ పాండుకుమారులు సిగ్గు లేక చేష్టలుడిగి గ్రుడ్లప్పగించి చూచుచుండగా
గోవింద! నన్ను పాలింపుమని నిన్ను మనసున పేడుకొంటిని.

యత్ర మాం భగవాన్ రాజా శ్వశురో వాక్య మబ్రవీత్,
వరం వృణీష్య పాశ్చాలి వరాహ్లాసి మతా మమ. 27

అప్పుడా రాజు, నా మామ భగవంతుని వలె పాంచాలీ! వర మడుగుము.
నీవు వరము పొందుటకు యోగ్యురాలవని పలికెను.

22. ఆజమీధకులం - ఆజమీధుడు కురుకులమున నొక రాజు. ఆతని పేరున
వెలసిన కులము.

అదాసాః పాణ్డవాః సస్తు సరథాః సాయుధా ఇతి,
మయోక్తే యత్ర నిర్ముక్తా వనవాసాయ కేశవ.

28

పాండవులు రథములతో, ఆయుధములతో దాస్యములేనివారు కావలయు
నని నేను కోరగా ఆతడు వారిని అడవుల నుంచుటకై తోరెను.

ఏవంవిధానాం దుఃఖానామభిజ్ఞోఽసి జనార్దన,
త్రాయస్వ పుణ్డరీకాక్ష సభర్తృజ్ఞాతిభాన్ధవాన్.

29

జనార్దన! పాండవులు వదిన యీ పాట్లన్నియు పూర్తిగా నెరుగుదువు.
వీరిని కులమువారితో, బంధువులతోపాటు రక్షింపుము.

నన్వహం కృష్ణ భీష్మస్య ధృతరాష్ట్రస్య చోభయోః,
స్నుషా భవామి ధర్మేణ సాఽహం దాసీకృతా బలాత్.

30

కృష్ణా! నే నా భీష్మనకు ధృతరాష్ట్రునకు ఇరువురకు ధర్మము ననుసరించి
కోరలను కానా? అట్టి నన్ను బలాల్కారముగా దాసిని చేసిరి.

ధిక్ పార్థస్య ధనుష్మతాం భీమసేనస్య ధిగృలమ్,
యత్ర దుర్యోధనః కృష్ణ ముహూర్త మపి జీవతి.

31

కృష్ణా! ఇంకను ఆ దుర్యోధనుడు బ్రతికియే యున్నాడు. ఛీ! ఈ పార్థుని
విలుకానితన మేల; ఆ భీమసేనుని ఇంమేల?

యది తేఽహ మనుగ్రాహ్యో యది తేఽస్తి కృపామయి,
ధార్తరాష్ట్రేషు వై కోపః సర్వః కృష్ణ విధీయతామ్.

32

కృష్ణా! నాయందు నీ కనుగ్రహ మున్నచో, జాలి యున్నచో నీ కోప
మంతయు ఆ ధృతరాష్ట్రుని కొడుకులపై క్రుమ్మరింపుము.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

ఇత్యుక్త్వా మృదుసంహారం వృజినాగ్రం సుదర్శనమ్,
సునీల మసితాపాణ్ణీ సర్వగన్ధాధివాసితమ్,

33

33. మృదుసంహారమ్ - జడగా నట్లుకొని పోయినను మెత్తగా నున్నదియు;
వృజినాగ్రమ్ - వంపులు తిరిగిన చివుళ్ళు గలదియు - 'వృజినః
కుడిలేఁనృవత్' - అని విశ్వము; సుదర్శనమ్ - చూడ ముచ్చట
అయినదియు.

సర్వలక్షణసంపన్నం మహాభుజగవర్చసమ్,
కేశవక్షం వరారోహా గృహ్య వామేన పాణినా, 34

పద్మాక్షీ పుణ్డరీకాక్ష ముపేత్య గజగామినీ,
అశ్రుపూర్ణేక్షణా కృష్ణా కృష్ణం వచన మబ్రవీత్. 35

ద్రౌపది యిట్లు పలికి జడగట్టినను మెత్తగా నున్నదియు, వంపులు తిరిగిన చివళ్ళు గలదియు, చూడ ముచ్చట గొలుపునదియు, నల్లని వస్త్రెతో నిగనిగలాడుచున్నదియు, చక్కని వాసనతో అలరారుచున్నదియు, మంచి లక్షణములతో నొప్పుచున్నదియు, నల్లని త్రాచువంటి వస్త్రె గలదియు నగు కురుల సముదాయమును ఎడమచేత బట్టుకొని ఏనుగు నడక వంటి నడకతో, పద్మములవంటి కన్నులతో, కన్నీరు నిండిన చూపులతో కృష్ణుని దరి చేరి యిట్లు పలికెను.

అయం తే పుణ్డరీకాక్ష దుఃశాసనకరోద్ధృతః,
స్మరవ్యః సర్వకార్యేషు పరేషాం సన్ని మిచ్ఛతా. 36

పుణ్డరీకాక్షా! ఇచికో! ఇది దుస్ససేనుడు చేతబట్టి లాగిన జుట్టు. పగవారితో సంది చేయగోరు నీ కిది అన్ని పనులలో స్మరింపదగినది.

యది భీమార్జునౌ కృష్ణ కృపణౌ సన్ధికాముకౌ,
పితా మే యోత్యతే వృద్ధః సహ పుత్రైర్మహారథైః. 37

కృష్ణా! ఒకవేళ ఈ భీమార్జునులు దీనులై సంధినే కోరుదురేని, పెద్ద వాడగు మా నామన మహారథులగు తన కొడుకులతో కూడి యుద్ధము చేయును.

పఞ్చదైవ మహావీర్యాః పుత్రా మే మధుసూదన,
అభిమన్యుం పురస్కృత్య యోత్యతే కురుభిః సహ. 38

మధుసూదనా! మహాశక్తిసంపన్నులగు నా కొడుకు లయిదుగురు అభిమన్యుని ముందిడుకొని కౌరవులతో పోరుదురు.

దుఃశాసనభుజం శ్యామం సంభిన్నం పాంసుగుణితమ్,
యద్యహం తు న వశ్యామి కా శానిర్హృదయస్య మే. 39

తెగిపడి దుమ్ముగొట్టుకొన్న నల్లని దుశ్శాసనుని భుజమును చూడనైతినేని నా హృదయమునకు శాంతి యొక్కడిది?

త్రయోదశ హి వర్షాణి ప్రతీక్షన్త్యా గతాని మే,
విధాయ హృదయే మన్యుం వ్రదీప్తమివ పావకమ్. 40

చెలరేగుచున్న నిప్పువలె నున్న ఈ కోపమును గుండెలో నిడుకొని
ఎదురుచూచుచున్న నాకు పదమూడేడులు గడచి పోయినవి.

విదీర్యతే మే హృదయం భీమవాత్సల్యపీడితమ్,
యోఽయమద్య మహాబాహు ర్ధర్మ మేవానువశ్యతి. 41

శత్రుభయంకరుడా! కృష్ణా! కారుకూతలు విని టూట్లు పడిన నా గుండె
పగిలిపోవు చున్నది. నీ వేమో ధర్మమునే విడువక చూచుచున్నావు.

ఇత్యుక్త్వా బాష్పరుదేన కణ్ఠేనాయతలోచనా,
రురోద కృష్ణా సోత్కృమ్పం సస్వరం బాష్పగద్గదమ్. 42

అని పలికి ద్రావడి పెగలిరాని కంఠముతో వణకుచు పెద్దగా ఏడ్చెను.

స్తనౌ పీనాయతశ్రోణీ సహితా వభివర్షతే,
ద్రవీభూత మివాత్యుష్ణం ముక్చతీ వారి నేత్రజమ్. 43

బలసిన, విశాలమైన పిరుదులు గల ఆ యింతి స్తనముపై ద్రవముగా
నైన అగ్నివంటి కన్నీటిని ప్రమృరించుచుండెను.

తామువాచ మహాబాహుః కేశవః పరిసాన్త్యయన్,
అదిరాద్ ద్రక్ష్యసే కృష్ణే రుదతీ ర్భరతస్త్రియః. 44

మహాబాహువగు కేశవుడు ఆమె నోదార్చుచు నిట్లు పలికెను. "కృష్ణా !
ధరతవంశపుత్రీలు ఏడ్చుచుండగా త్వరలోనే చూడెదవు".

ఏవం తా భీరు రోత్యున్తి నిహతజ్ఞాతిభాన్ధవాః,
హతమిత్రా హతబలా యేషాం క్రుద్ధాసి భామిని. 45

41. భీమ - ఓయి భయంకరుడా! కృష్ణా! చాక్ శల్య పీడితమ్ - పలుకు
లనెడి ములుకులతో నొచ్చి; మే హృదయం-నా గుండె; విదీర్యతే - చీలి
పోవుచున్నది; యః, అయమ్ - అట్లన్నియు నెరిగిన నీవు; ధర్మమునే
తలచుచున్నావు. అట్లయినచో నా పగ యణగుట యెట్లని భావము.

42. అత్యుష్ణమ్ - అగ్నిని.

43. రోత్యున్తి - ఏడ్చురు.

భామినీ! నీ వెవరిపై కోపించితివో ఆ కౌరవుల కాంతలు తమ బంధువులు,
అన్నదమ్ములు. మిత్రులు. సైనికులు - అందరు చావగా నీవరెనే ఏడ్చురు.

అహం చ తత్కరిష్యామి భీమార్జునయమైః సహ,
యుధిష్ఠిరనియోగేన దైవాచ్చ విధినిర్మితాత్. 46

ఈ యుధిష్ఠిరుని ఆజ్ఞమేరకు, బ్రహ్మ కల్పించిన వ్రాతమేరకు ఈ
భీముడు, అర్జునుడు, సకులసహదేవులు అను వారితో కూడి ఆ పని గావించును.

ధార్తరాష్ట్రాః కాలవక్తాః న చేచ్ఛుంజన్తి మే వచః,
శేష్యనే నిహతా భూమౌ శ్వస్సగాలాదనీకృతాః. 47

కాలము పండినవారై ఆ ధృతరాష్ట్రుని కొడుకులు నా మాట వినరుందురేని
కుక్కలకు, నక్కలకు తిండిగా నై నేల వ్రాలుదురు.

చలేద్ధి హిమవాన్ శైలో మేదిసీ శతధా ఫలేత్,
ద్యౌః వతేచ్ఛ సనక్షత్రా న మే మోఘం వచో భవేత్. 48

హిమవత్పర్వతము కదలాడినను, భూమి వందలకొలదిగా ముక్క
లై నను, నక్షత్రములతో పాటు నింగి నేల గూలినను నామాట పొల్లుపోవదు.

సత్యం తే ప్రతిజ్ఞానామి కృష్ణే బాష్పో నిగృహ్యతామ్,
హతామిత్రాన్ శ్రియా యుక్తా నచిరాద్ ద్రక్ష్యసే పతీన్. 49

ద్రౌపది! సత్యము వక్కాణించుచున్నాను. కన్నీ రడచికొనుము. త్వర
లోనే శత్రువులను రూపుమాపి సంపదలందిన భర్తలను చూతువు.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి భగవద్భావనపర్వణి
ద్రౌపదీకృష్ణసంవాదే ద్వ్యశీతితమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీ మహాభారతము ఉద్యోగవర్వమున భగవద్భావనపర్వమున
ద్రౌపదీకృష్ణసంవాదము గల ఎనుబదిరెండవ అధ్యాయము.

త్ర్యశీతితమోఽధ్యాయః

ఎనుబదిమూడవ అధ్యాయము

శ్రీకృష్ణస్య హస్తినాపురం ప్రతి ప్రస్థానమ్, యుద్ధిష్ఠిరస్య కున్తిం
కురూం శౌద్ధిశ్య సన్దేశః, మార్గే శ్రీకృష్ణకర్తృకం
దివ్యమహాద్వీణాం దర్శనమ్.

శ్రీకృష్ణుడు హస్తినకు బయలుదేరుట ధర్మరాజు కుంతికి, కౌరవులకు
సందేశ మొనగుట. మార్గమున శ్రీకృష్ణుడు దివ్యర్షులను గాంచుట.

అర్జున ఉవాచ - అర్జును డిట్లు పలికెను.

కురూణా మద్య సర్వేషాం భవాన్ సుహృదనుత్తమః,

సంబన్ధీ దయతో నిత్య ముభయోః పక్షయోరపి.

1

కృష్ణా! నేడు నీవు కౌరవులందరకు ఆందరికంటె మిన్నయగు చెలి
కాదవు. చుట్టమవు. రెండు వైపులవారికి ఎల్లవేళల ప్రിയుకవు.

పాణ్యై ర్ధారరాష్ట్రాణాం ప్రతిపాద్య మనామయమ్,

సమర్థః ప్రళమం చైవ కర్తు మర్హసి కేశవ.

2

కేశవా! నీవు ధృతరాష్ట్రుని కొడుకులకు పాండవులతో క్షేమమును
సాధింపవలయును. కాంతిని సాధించుటకు నీవే సమర్థుడవు.

ర్షమితః పుణ్డరీకాక్ష సుయోధన మమర్షణమ్,

శాన్త్యర్థం భ్రాతరం బ్రూయా యత్ర ద్వాచ్యమమిత్రహన్.

3

పుండరీకాక్షా! నీ విటనుండి యరిగి మొండిపట్టుగల ఆ దుర్యోధను డెట్లు
పలికిన కాంతి నొందునో యట్లు పలుకుము.

1. అనుత్తమః - తనకంటె ఉత్తముడు లేనివాడు-అందరికంటె ఉత్తముడని
భావము.

2. అనామయమ్ - కుశలము

ప్రతిపాద్యమ్ - సంపాదించదగినది.

త్వయా ధర్మార్థయుక్తం చేదుక్తం శివ మనామయమ్,
హితం నాదాస్యతే బాలో దిష్టస్య వశ మేష్యతి.

4

ధర్మము, అర్థము కలసివచ్చు మంగళకరము, కుశలము హితము నగు
నీ పలుకు ఆ పనివాడు పట్టించుకొనకున్నచో మృత్యువునకు వశమగును.

శ్రీ భగవానువాచ - శ్రీ భగవాను డిట్లు పలికెను.

ధర్మ్య మస్మద్ధితం చైవ కురూణాం యదనామయమ్,
ఏష యాస్యామి రాజానం ధృతరాష్ట్ర మభీష్పయా.

5

ధర్మము వదలనిది, కౌరవులకు కుశలము గూర్చునది, మనకు హితమై
నదియు నగు పని సాధించుటకై ఇదిగో ధృతరాష్ట్రానికద కరుగుచున్నాను.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

తతో వ్యపేతమసి సూర్యే విమలవద్గతే,
మైత్రే ముహూర్తే సంప్రాప్తే మృద్వర్చిషి దివాకరే.

6

పిదప చీకటి పోయి సూర్యుడు నిర్మలాకాశమున చిరువెలుగులతో ఉద
యింపగా మైత్రతారతో గూడిన ముహూర్తమున—

కౌముదే మాసి రేవత్యాం శరదన్తే హిమాగమే,
స్ఫీతసస్యసుఖే కాలే కల్పః సత్త్వవతాం వరః.

7

శరత్తు చివర, శీతా కాలము వచ్చు సమయమున కార్తిక మాసమున
పుష్టిగల పంటలతో, సుఖమైన కాలమున సత్త్వగుణము గల వారిలో శ్రేష్ఠుడగు
కృష్ణుడు సన్నద్ధుడై

5. యాస్యామి - పోయెదను; 'నీవు చెప్పినది చేయుటకు' అని భావము;
అభీష్పయా - పొందు కోరికతో.

6. విమలవద్గతే - నిర్మలమైన ఆకాశమునకు రాగా; మైత్రీ - మిత్రతార
యందు; జన్మనక్షత్రము మొదలుకొని ఎనిమిదవతారయందు దూకుత
ప్రభువు బలముతోడనే బలము కలుగునని భావము.

7. కౌముదే - కార్తికమున; అర్జునుడు ఘల్గిని నక్షత్రమున పుట్టెను కావున
నతనికి రేవతి మైత్ర తార యగును.

మజ్జిల్యాః పుణ్యనిర్వోషా వాచః శృణ్వంశ్చ సూన్యతాః,

బ్రాహ్మణానాం వ్రతీతానా మృషీణా మివ వాసవః.

8

మంగళకరములు, పవిత్రములు, యథార్థములగు పరిచితులగు బ్రాహ్మణుల వాక్కులను ఇంద్రుడు ఋషుల వాక్కులను వినుచున్న విధమున వినుచు.....

కృత్వా పౌర్వాష్టాకం కృత్యం స్నాతః శుచి రలంకృతః,

ఉవత్థనే వివస్వంతం పావకం చ జనార్దనః.

9

జనార్దనుడు స్నానమాడి, శుచియై భూషణములు ధరించి ఉదయ కాల కృత్యములు గావించి సూర్యుని, అగ్నిని ఉపాసించెను.

ఋషభం పృష్ఠ ఆలభ్య బ్రాహ్మణా నభివాద్య చ,

అగ్నిప్రదక్షిణం కృత్వా వశ్యన్ కల్యాణ మగ్రతః.

10

తత్రప్రతిజ్ఞాయ వచనం పాణ్డవస్య జనార్దనః,

శినేర్నప్తార మాసీన మభ్యభాషత సాత్యకిమ్.

11

ఎద్దు పిచ్చ స్పృశించి, బ్రాహ్మణులకు మ్రొక్కి, అగ్నికి ప్రదక్షిణము చేసి ముందు శుభశకునములను గాంచుచు జనార్దనుడు ధర్మరాజు పలుకును తంపోయును నెదురుగా కూర్చున్న శిని ముని మనుమడు సాత్యకిరో ఇట్లు పలికెను.

రథ ఆరోవ్యతాం శఙ్ఖశ్చక్రం చ గదయా సహ,

ఉపాసన్గాశ్చ శక్త్యశ్చ సర్వప్రహరణాని చ.

12

శంఖము, చక్రము, గద, అంపహిడులు, శస్త్రము, తక్కిన అన్ని విధములగు అయుధములు రథమున గూర్చుము.

దుర్యోధనశ్చ దుష్టాత్మా కర్ణశ్చ సహసౌబలః,

న చ శత్రు రవక్షేయో దుర్బలోఽపి బలీయసా.

13

ఆ దుర్యోధనుడు, కర్ణుడు, శకుని పాదుబుద్ధి కలవారు. ఎంత బలము గలవాడైనను ఎంతటి బలహీనుడైనను శత్రువును తేలికగా టావించువాడు.

11. నప్తారమ్ - మునిమనుమనిని; ప్రతిజ్ఞాయ - స్మరణకు తెచ్చుకొని.

తత స్తన్నత మాజ్ఞాయ కేశవస్య పురఃసరాః,
ప్రసస్ర ర్యోజుష్యన్తో రథం చక్రగదాభృతః. 14

అంతనాతని భావమెరిగి చక్రమును, గదను పట్టుకొని రథమును
గూర్చుచు సాత్యకి మొదలగువారు కేశవుని ముందు చరచర నడువసాగిరి.

తం దీప్త మివ కాలాగ్ని మాకాశగ మివాశుగమ్,
సూర్యచంద్రప్రకాశాభ్యాం చక్రాభ్యాం సమలజ్క్రృతమ్. 15

కాలాగ్నివలె ధగదధలాడిపోవుచు, వేగముతోపోవు సూర్యునివలె నున్న
దానిని, సూర్యచంద్రులవంటి వెలుగుగల చక్రములతో అలరారు దానిని...

అర్థచంద్రైశ్చ చంద్రైశ్చ మత్యైః సమృగపక్షిభిః,
పుష్పైశ్చ వివిధై చ్చిత్రం మణిరత్నైశ్చ సర్వశః. 16

అర్థచంద్రులు, చంద్రులు, చేపలు, మృగములు, పక్షులు, వివిధములగు
మణులు, రత్నములు మున్నగువాని స్వరూపములతో అంతట చిత్రమైన
దానిని...

తరుణాదిత్యసంకాశం బృహన్తం చారుదర్శనమ్,
మణిహేమవిచిత్రాజం సుధ్వజం సువతాకినమ్. 17

లేత సూర్యునివలె నున్నదానిని, పెద్దదానిని, చూడముచ్చటయైనదానిని,
మణులతో బంగారముతో చేసిన విచిత్రములగు ఆవయవములుగల దానిని,
మంచి ధ్వజము, పతాకము గందానిని...

సూపస్కర మనాధృష్యం వై యాఘ్ర పరివారణమ్,
యశోఘ్నం వ్రత్యమిత్రాణాం యదూనాం నన్దివర్ధనమ్. 18

14. ప్రసస్రః - చర చర నడచిరి.

15. ఆకాశగమ్ - ఆకాశమున పోవు సూర్యునివలె నున్న దానిని;
ఆకాశమివ - అనియు పాఠము - అపుడు విశాలముగానుండి నక్షత్రముల
వంటి అలంకారములతో కూడినది కనుక ఆకాశమువలె నున్నదానిని;

18. సూపస్కరమ్ - చక్కని సాధనములతో కూడిన దానిని;

చక్కని సాధనములతో కూడిన దానిని, ఎవ్వరికిని తొంగని దానిని, పులితోలు కప్ప కలదానిని, శత్రువుల కీర్తిని ధ్వంసము చేయు దానిని, యదు వంశమువారికి ఆనందము పెంపొందించుదానిని...

వాటిభిః శైబ్య సుగ్రీవ మేఘపుష్ప వలాహకైః,
స్నాతైః సంపాదయామాసుః సంవన్దైః సర్వసంపదా. 19

చక్కగా స్నానమాచరించుచు, అన్ని సంవత్సరాలతో నిండియున్నగు శైబ్యము, సుగ్రీవము, మేఘపుష్పము, వలాహకము - అను గుణములతో కూడిన దానిని రథమును సిద్ధపరచి.

మహిమానం తు కృష్ణస్య ధూయ ఏవాభివర్తయన్,
సఘోషః పతగేష్టైః ధ్వజైః యయుజే రథః. 20

కృష్ణుని మహిమను మరింతగా పెంపొందించుచు గరుత్మంతుడు గుర్తొనముతో రథము చెవి కిందైన నాదముతో సిద్ధమొనెను.

తం మేరుశిఖరవ్రణ్యం మేఘదున్దుభినిస్త్వనమ్,
ఆరురోహ రథం శౌరి ర్విమాన మివ కామగమ్. 21

మేరుపర్వతము శిఖరమువలె నున్నదియు, మేఘము, దున్దుభి అను వాని నాదమువంటి నాదము గలదియు, ఇట్లమునుబట్టి పోవు విమానమువలె నున్నదియు నగు రథమును శ్రీకృష్ణు డధిరోపించెను.

తతః సాత్యకి మారోవ్య ప్రయయౌ పురుషోత్తమః,
పృథివీం చాన్తరిక్షం చ రథఘోషేణ నాదయన్. 22

రథఘోషముతో నేలను నింగిని దద్దరిల్లజేయుచు సాత్యకిని రథ మెక్కించుకొని పురుషోత్తముడు బయలుదేరెను.

వ్యపోడాభ్ర స్తతః కాలః క్షణేన సమపద్యత,
శివ శ్చానువవౌ వాయుః ప్రళాన్త మభవ ద్రజః. 23

ఆకాశమున మేఘములు తొంగిన సమయము క్షణములో నేర్పడెను. వాయువు కుభప్రదముగా అనుసూయముగా వీచెను. దుమ్ముఁగెను.

19. - సంపాదయామాసుః - సిద్ధము చేసిరి.

SMB-6 (II)

ప్రదక్షిణానులోమాశ్చ మజ్జిల్యా మృగవక్షిణః,
ప్రయాణే వాసుదేవస్య బభూవు రనుయాయినః. 24

మృగములు, పక్షులు వాసుదేవుని ప్రయాణమున భభమును సూచించుచు
ప్రదక్షిణముగా అనులోమముగా వెంటనంటి తిరిగినవి.

మజ్జిల్యార్థప్రదైః శబై రన్యవ ర్తన్త సర్వశః,
సారసాః శతపత్రాశ్చ హంసాశ్చ మధుసూదనమ్. 25

విజయము కలుగునను సర్థమును సూచించు కూకలతో తెగ్గురు పక్షులు,
నెమళ్ళు, హంసలు శ్రీకృష్ణుని వెంట ప్రయాణించినవి.

మన్త్రాహుతిమహాహోమై ర్హూయమానశ్చ పావకః,
ప్రదక్షిణముఖో భూత్వా విధూమః సమవద్యత. 26

అగ్నిదేవుడును పొగలేక ప్రదక్షిణముఖుడై మంత్రములతో ప్రేల్చిన
హోమపదార్థములతో ప్రజ్వరిల్లుచు కన్నదైనను.

వసిష్ఠో వామదేవశ్చ భూరిద్యుమ్నో గయః క్రథః,
శుక్రనారదవాల్మీకా మరుతః కుశికో భృగుః. 27

దేవబ్రహ్మర్షయశ్చైవ కృష్ణం యదుసుఖావహమ్,
ప్రదక్షిణ మవ ర్తన్త సహితా వాసవానుజమ్. 28

వసిష్ఠుడు, వామదేవుడు, భూరిద్యుమ్నుడు, గయుడు, క్రథుడు, శుక్రుడు,
నారదుడు, వాల్మీకుడు, మరుత్తు, కుశికుడు, భృగువు - మరియు దేవర్షులు,
బ్రహ్మర్షులు అందరు కలిసి యదువంశమువారికి సుఖభారకుడు, ఇంద్రుని
తమ్ముడు నగు కృష్ణునికి ప్రదక్షిణము గావించిరి

ఏవమేతై ర్మహాభాగై ర్మహర్షిగణసాధుభిః,
పూజితః ప్రయయౌ కృష్ణః కురూణాం సదనం వ్రతి. 29

24. అనురోహః - పైకి ఎక్కు ధోరణి కలవియై - ఆరోహణ క్రమమున.

25. మజ్జిల్యార్థప్రదైః - 'విజయీ భవ' వంటి-ధ్వనులను సూచించు, శత
పత్రాః - నెమళ్ళు, రామచిలుకలు.

ఇట్టి మహాగుణాపులు, మహాద్గులు, సాదువులు పూరించుచుండగా కృష్ణుడు
కొరపుల సభకు బయలు దేరిను.

తం ప్రయాన్త మనుప్రాయాత్ దుస్తిపుత్రో యుధిష్ఠిరః,
భీమసేనార్జునౌ చోభౌ మాద్రీపుత్రౌ చ పాణ్డవౌ. 30

కుంతి కొడుకగు యుధిష్ఠిరుడు, భీమసేనుడు, అర్జునుడు, మాద్రీ కొడు
కులు - ఈ అయిదుగురు పాండవులు అట్లు బయలుదేరిన కృష్ణుని వెంటనంది
నదచిరి.

చేకితానశ్చ విక్రాన్తో ధృష్టకేతుశ్చ చేదివః,
ద్రుపదః కాశిరాజశ్చ శిఖిణీ చ మహారథః, 31

ధృష్టద్యుమ్నః సపుత్ర శ్చ విరాటః కేకయైః సహ,
సంసాదనార్థం ప్రయయ్యః శ్శత్రియాః శ్శత్రియర్షభమ్. 32

మాక్రమవంతుడగు చేకితానుడు, చేదిరాజగు ధృష్టకేతువు, ద్రుపదుడు,
కాశిరాజు, మహారథుడగు శిఖిణి, ధృష్టద్యుమ్నుడు, కొడుకులతోపాటు విరాటుడు,
కేకయులు, ఇతర శ్శత్రియులు శ్శత్రియశ్రేష్ఠుడగు కృష్ణుని వెంట నదచిరి.

తతోఽనువ్రజ్య గోవిన్దం ధర్మరాజ్ఞో యుధిష్ఠిరః,
రాజ్ఞాం సకాశే ద్యుతిమా నువా చేదం వచన్తదా. 33

అంత కాంతితో వెలుగొంచుచున్న ధర్మరాజు యుధిష్ఠిరుడు కృష్ణుని
వెంటనంది నవచుచు రాజులవద్ద కృష్ణునితో నిట్లు వచెను.

యోవై న కామా న్న భయా న్న లోభా న్నార్థకారణాత్,
అన్యాయ మనువర్తేత స్థిరబుద్ధి రలోలుపః. 34

ధర్మజ్ఞో ద్యుతిమాన్ ప్రాజ్ఞః సర్వభూతేషు కేశవః,
ఈశ్వరః సర్వభూతానాం దేవదేవః సనాతనః. 35

తం సర్వగుణసంపన్నం శ్రీవత్సకృతలక్షణమ్,
సంపరిష్కృజ్య కౌన్తేయః సన్దేష్టు ముపచక్రమే. 36

కామమువలననో, భయమువలననో, లోభమువలననో, ధనకారణము వలననో అన్యాయముగా ప్రవర్తింపనివాడు, చెవరని బుద్ధిగలవాడు, దేనియందు ఆసలు లేనివాడు, ధర్మ మెరిగినవాడు, తేజస్సుతో వెలుగొందువాడు, గొప్ప ప్రజ్ఞ కలవాడు, అన్ని భూతములందుండువాడు, సర్వభూతములకు ప్రభువు, దేవదేవుడు, సనాతనుడు, సర్వగుణములు సమృద్ధిగా గలవాడు, శ్రీపత్న మను పుట్టుమచ్చ గుర్తుగా గలవాడు నగు కృష్ణుని కౌగిలించుకొని కుంతీకుమారుడు సందేశము చెప్ప నారంభించెను.

యుద్ధిష్ఠిర ఉవాచ - ధర్మరా జిట్లు వలికెను.

యా సా బాల్యా త్రృభృ త్యస్మాన్ వర్యవర్ధయ తాబలా,
ఉపవాసతపఃశీలా సదా స్వస్యయనే రతా. 37

ఆ మా అమ్మ పసితనమునుండి మమ్ములను కడుపు కట్టుకొని తపస్సు చేయుచు మా సుఖమునందే ప్రీతి కలదై పెంచినది.

దేవతాతిథిపూజాసు గురుశుశ్రూషణే రతా,
వత్సలా ప్రియపుత్రా చ ప్రియాఽస్మాకం జనార్దన. 38

ఎల్లవేళల దేవతలయు, ఆదిధులయు పూజలయందును, గురువుల సేవ యందును ప్రీతి కలది. విద్ధలయందు నిండైన అనురాగము, ప్రేమ కలది. మా కామెయం దెంతో ప్రేమ.

సుయోధనభయాద్యా నోఽత్రాయతామిత్రకర్శన,
మహతో మృత్యుసంబాధా దుద్ధరే న్నౌరివార్ణవాత్. 39

శత్రుసంహారకా! ఆమె సుయోధనుడు మమ్మేమి చేయునో యని భయ పడుచు మమ్ము కాపాడినది. పెనుమిత్తి పట్టునుండి, సముద్రము నుండి నావ వలె, ఆమె మమ్ము పైకి తీసినది.

అస్మత్కృతే చ సతతం యయా దుఃఖాని మాధవ,
అనుభూతా న్యదుఃఖార్హా తాం స్మ పృచ్ఛే రనామయమ్. 40

మాధవా! మాకొరకై ఆమె పడరాని పాట్లు పడినది. నిజమున కామె ఏ దుఃఖము పొందరానిది. ఆమెను కుశల మడుగుము.

భృశ మూర్ఖానయే శ్రౌణాం పుత్రశోకపరిష్ఠతామ్,
అభివాద్య స్వతేజా స్త్వం పాణ్డవాన్ పరికీర్తయన్. 41

పుత్రులను గూర్చిన దుఃఖముతో మునిగి లేచుచున్న ఆపెను పాండవులను గూర్చి నాలుగు పుంధిహుతులు పలికి, మ్రొక్కి ఊరడింపుము.

ఊధా త్రుభృతి దుఃఖాని శ్వశురాణా మఽన్యథా,
నికారా నతదర్శా చ వశ్యన్తీ దుఃఖ మహ్నుతే. 42

పెండ్లి అయినది మొదలుకొని అత్తమామల యింట ఈ యమ, పదరాని అవమానములు పడుచు, దుఃఖ మనుభవించుచున్నది.

అపి జాతు స కాలః స్యాత్ కృష్ణ దుఃఖవివర్జయః,
య దహం మాతరం క్లిష్టాం సుఖం దద్యా మఽన్యథా. 43

కృష్ణా! ఈ చేటుకాలము మారి నలగిన మాయమ్మను సుఖపెట్టురాలము ఎన్నటికైన వచ్చునా!

ప్రప్రజన్తోఽనుధావన్తిం కృపణాం పుత్రగృద్ధినీమ్,
రుదతీ మువహో యైనా మగచ్ఛామ వయం వనమ్. 44

మే మదపులకు సోపుచుండగా దీనురాలై పుత్రులను వివశాలక ఏడ్చుచు వెంటబడి వచ్చుచున్న ఆ తల్లిని వదలి అదపుల కరిగిరిమి.

స నూనం మ్రియతే దుఃఖైః సా చే జ్ఞీవతి కేశవ,
తథా పుత్రాధిభి ర్గాఢ మారా హ్యేనర సత్కృత,
అభివాద్యాథ సా కృష్ణ త్వయా మద్వచనా ద్విభో. 45

ఆ కొడుకులను గూర్చిన దెంగంతో చిక్కిరిగి నొచ్చి ఆపె చావక బ్రదికియున్న యెదల, కృష్ణా! ప్రభూ! నా మాటగా ఆమెకు ముందు మ్రొక్కు చెల్లింపుము.

42. ఊధా - పెండ్లి మొదలుకొని, లేదా - ఊధ మనగా బాల్యమనియు నర్థము. బాల్యము మొదలుకొని అని అర్థము. రెండర్థములలోను 'ఊధ' శబ్దము భావార్థకము.

ధృతరాష్ట్రశ్చ కౌరవ్యో రాజానశ్చ వయోఽధికాః. 46

అట్లే కురువంశమున పెద్ద ధృతరాష్ట్రునకు, వయసున పెద్దవారగు రాజులకు నా నమస్కారములు తెలుపుము.

భీష్మం ద్రోణం కృపం చైవ మహారాజం చ బాహ్లికమ్,
ద్రోణిం చ సోమదత్తం చ సర్వాంశ్చ భరతాన్ ప్రతి. 47

విదురం చ మహాప్రాజ్ఞం కురూజాం మన్తధారిణమ్,
అగాధబుద్ధిం మర్మజ్ఞం స్వజేథా మధుసూదన. 48

భీష్ముని, ద్రోణుని, కృపుని, మహారాజగు బాహ్లికుని, అశ్వత్థామను, సోమదత్తుని, తక్కిన భరతవంశరాజు లందరను, దొడ్డబుద్ధిగలవాడు, కురు వంశము వారికి మంచి మాటలు చెప్పవాడు, అతిగంభీరమగు హృదయము గలవాడు, ఎదుటివారి మర్మము నెరుగువాడు నగు విదురుని నా మాటగా కౌగి లింపుము.

ఇత్యుక్త్వా కేశవం తత్ర రాజమధ్యే యుధిష్ఠిరః,
అనుజ్ఞాతో నివవృతే కృష్ణం కృత్వా ప్రదక్షిణమ్. 49

యుధిష్ఠిరుడు రాజుల నడుమ కృష్ణునితో ఇట్లు పలికి ప్రదక్షిణమొనరించి అనుమతి గైకొని వెనుదిరిగెను.

ప్రజన్నేవ తు భీభత్సుః సఖాయం పురుషర్షభమ్,
అబ్రవీత్ పరవీరమ్నం దాశార్హ మపరాజితమ్. 50

అట్లునుడు మరికొంత దూరము నడచుచు, శత్రువీరులను పరిమార్చు వాడు, ఎందును ఓటమి నెరుగనివాడు, తనకు ప్రాణమిత్రము, పురుషోత్తముడు నగు కృష్ణునితో ఇట్లనెను.

యదస్మాకం విభో వృత్తం పురా వై మన్తనిశ్చయే,
ఆర్ధరాజ్యస్య గోవిన్ద విదితం సర్వరాజసు. 51

“ప్రభూ! మునుపు మనము మంతనములాడి నిశ్చయించినపుడు ఆర్ధ రాజ్యమునకు సంబంధించిన మా సంగతి రాజులందరకు తెలిసినది.”

తచ్చే ద్దద్వా దసజ్గేన సత్కృత్యానవమన్య చ,
ప్రియం మే స్యాన్మహాబాహో ముచ్చ్యేర న్మహతో భయాత్. 52

“ఆ దుర్మోధనుడు మన్మథునితో, అవమానింపక చట్టునకు వదలి దానిని
బిచ్చెనో, ఇది నాకు ప్రియమైన విషయము. వారందరు మహాభయమునుండి
బయటపడుదురు.”

అత శ్చే దన్యథా కర్తా ధార్తరాష్ట్రోఽనుపాయవిత్,
అ న్తం నూనం కరిష్యామి శ్శత్రుయాణాం జనార్దన. 53

అట్లుగాక ఆ ధృతరాష్ట్రుని కొడుకు తెలివిమాలినవాడై మరొక విధముగా
చేసెనేని అక్కడి శత్రుయుండరి అందు చూచెదను.

వైశమ్పాయన ఉవాచ-వై శంపాయను డిట్లు చెప్పెను.
ఏవము క్తే పాణ్డవేన సమహృష్యద్వ్యోకోదరః,
ముహుర్ముహుః క్రోధవశాత్ ప్రావేవత చ పాణ్డవః. 54

అర్జును డిట్లు పలుకగా భీముడు పొంగిపోయెను. క్రోధవశమున మాది
మాదికి ఊగిపోవ జొచ్చెను.

వేపమాన శ్చ కౌ న్తేయః ప్రాక్రోశ న్మహతో రవాన్,
ధన్జాయవచః శ్రుత్వా హర్షోత్పిక్తమనా భృశమ్. 55

అర్జునుని మాట విని అనంతముతో మునిగి లేచుచున్న మనస్సుగలవాడై
భీముడు ఊగిపోవుచు పెద్దగా అరువసాగెను.

తస్య తం నినదం శ్రుత్వా సంప్రావేపన్త ధన్వినః,
వాహనాని చ సర్వాణి శకృన్మాత్రే ప్రసస్రపుః. 56

అతని ఆ బొబ్బలు విని విలుకాండ్రందరు మిక్కిలిగా ఊగిపోవజొచ్చిరి.
ఏనుగులు, గుట్టములు మొదలగు వాహనములన్నియు పేదవైచుచు, మూత్రము
వదలుచు నుండెను.

ఇత్యుక్త్వా కేశవం తత్ర తథాచోక్త్వా వినిశ్చయమ్,
అనుజ్ఞాతో నివవృతే పరిష్వజ్య జనార్దనమ్. 57

అర్జును డిట్లు పలికి తన నిశ్చయ మెరిగించి. జనార్దనుని కౌగిలించి,
అనుమతి గొని వెనుదిరిగెను.

తేషు రాజసు సర్వేషు నివృతేషు జనార్దనః,
తూర్ణ మభ్యగమ ధృష్టః శైబ్యసుగ్రీవవాహనః. 58

ఆ రాజులందరు మరలగా జనార్దనుడు సంతోషముతో మెల్లగా శైబ్యము
సుగ్రీవము మున్నగు గుఱ్ఱములు గల రథముతో బయలుదేరెను.

తే హయా వాసుదేవస్య దారుకేణ ప్రచోదితాః,
వన్ధాన మాచేమురివ గ్రసమానా ఇవామ్బరమ్. 59

ఆ వాసుదేవుని గుఱ్ఱములు, దారుకుడు తోలుచుండగా, బాటను పీల్చివేయు
చున్నచో యనునట్లు ఆకసమును మ్రుంగుచున్నచో యన్నట్లు పరువెత్తినవి.

అథావశ్య నృహాబాహు రృషీ నధ్వని కేశవః,
బ్రాహ్మ్య శ్రియా దీప్యమానాన్ స్థితానుభయతః పథి. 60

అంత నా మహాబాహుడు మార్గమున బాట కిరువైపులను నిలిచి బ్రహ్మ
తేజస్సుతో వెలిగిపోవుచున్న ఋషులను గాంచెను.

సోఽవతీర్య రథాత్తూర్ణ మభివాద్య జనార్దనః,
యథావృతా నృషీన్ సర్వా నభ్యభాషత పూజయన్. 61

కృష్ణుడు రథమునుండి యొక్కపెట్టున దిగి ఆ విధముగా నున్న ఋషుల
నందరను పూజించుచు నిట్లు పలికెను.

కచ్చిర్లోకేషు కుశలం కచ్చిద్ధర్మః స్వనుష్ఠితః,
బ్రాహ్మణానాం త్రయో వర్ణాః కచ్చిత్త్వతి శాసనే. 62

‘లోకములకు క్షేమమా? అందరు ధర్మమును చక్కగా పాటించు
చున్నారా? బ్రాహ్మము నెరిగిన బ్రాహ్మణులు చెప్పు ధర్మమునందు తక్కిన
మూడు వర్ణముల వారు నిలిచియున్నారా ?

తేభ్యః ప్రయుజ్య తాం పూజాం ప్రోవాచ మధుసూదనః,
భగవన్తః క్వ సంసిద్ధాః కా వీధీ భవతా మిహ. 63

63. కా వీధీ-మీరు పోవు మార్గమేది? ఎచటకు పోవుచున్నారని తాత్పర్యము.

వారిసట్లు రుశం ప్రశ్నలతో సత్కరించి వృష్ణుడు తిరిగి యిట్లడిగెను.
అయ్యలారా ! మీ రెవరికి బయలు దేరితిరి? మీ మార్గమేది ?

కిం వా కార్యం భగవతా మహం కిం కరవాణి వః,

కేనార్థేనోపసంప్రాప్తా భగవన్తో మహితల్లమ్.

64

“పూజ్యులారా! తమకిదట ఏమి పని గలదు? నేను తమకేమి చేయవలయును? ఏ ప్రయోజనమునకై తాము భూరమునకు విచ్చేసిరి?”

తమబ్రవీ జ్ఞామదగ్న్యై ఉపేత్య మధుసూదనమ్,

పరిష్కృజ్య చ గోవిందం సురాసురవతేః సఖా.

65

అప్పుడు జమదగ్ని కుమారుడు పరచూచుచు, సర్వలోకప్రభువునకు సఖుడు గోవిందుని సమీపించి కౌగిలించుకొని యిట్లు పలికెను.

దేవర్షయః పుణ్యకృతో బ్రాహ్మణాశ్చ బహుశ్రుతాః,

రాజర్షయశ్చ దాశార్హ మానయన్త సప్తస్థినః,

దేవాసురస్య ద్రష్టారః పురాణస్య మహామతే.

66

పుణ్యము చేసిన దేవర్షులు, గొప్ప హిందూమతగల బ్రాహ్మణులు, రాజర్షులు, మన్నన గల రహస్యులు ప్రాతకాలపు దేవదానవుల సముదాయమును చూడగోరుచున్నారు.

సమేతం పార్థివం షట్రం దిదృక్షన్తశ్చ సర్వతః,

సఖాసదశ్చ రాజాన స్త్వాం చ సత్యం జనార్దనమ్.

67

వీరందరును, సభలోనున్న రాజులును అన్నివైపుల నుండి వచ్చి చేరు చూపిపరుచును. సత్యస్వరూపుడవు జనార్దనుడవు అగు నిన్ను చూడగోరుచున్నారు.

ఏతన్మహా త్రైక్షణీయం ద్రష్టుం గచ్ఛామి కేశవ,

ధర్మార్థసహితా వాచః శ్రోతు మిచ్ఛామి మాధవ.

68

త్వయోచ్యమానాః కురుషు రాజమధ్యే పరంతప.

“ఇది గొప్ప చూడదగిన విషయము. కేశవా! దీనిని చూచుటకై పోవుచున్నాము. మరియు మాధవా! రాజులందరి నును కౌరవులను గూర్చి నీవు పలుకు ధర్మముతో, అర్థముతో గూడిన వాక్యములను వినుగోరుచున్నాము”.

68. దేవాసురస్య - దేవదానవులయొక్క సముదాయమును.

భీష్మద్రోణాదయ శ్చైవ విదురశ్చ మహామతిః. 69

త్వం చ యాదవశార్థూం సభాయాం వై సమేష్యథ,
తవ వాక్యాని దివ్యాని తథా తేషాం చ మాధవ, 70
శ్రోతుమిచ్ఛామ గోవింద సత్యాని చ హితాని చ.

“భీష్ముడు, ద్రోణుడు మొదలగువారు, దొడ్ల బుద్ధిగల విదురుడు, నీవును సభలో కలియుదురు. అప్పటి దివ్యములు, సత్యములు, హితములు నగు నీ వాక్యములను, వారి పలుకులను వినగోరుచున్నాము.”

ఆవృష్టోఽసి మహాబాహో పునర్ద్రక్ష్యామహే వయమ్,
యాహ్యవిఘ్నేన వై వీర ద్రక్ష్యామస్త్వాం సభాగతమ్,
ఆసీన మాసనే దివ్యే బలతేజఃసమాహితమ్. 72

“ఓయి మహాబాహూ! సెలవు గైకొందుము. మరల నిన్ను చూతుము. వీరుడ! విష్ణుములు లేకుండ అరుగుము. సభలో దివ్యముగు ఆసనమున బలముతో లేజన్నుతో విరాజిల్లు నిన్ను చూడగలము”.

ఇతి శ్రీ మహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్భానపర్వణి
శ్రీకృష్ణప్రస్థానే త్ర్యశీతితమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీ మహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్భానపర్వమున శ్రీకృష్ణుడు బయలుదేరుట యను ఎనుబదిమూడవ అధ్యాయము.

చతురశీతితమోఽధ్యాయః

ఎనుబది నాలుగవ అధ్యాయము

పథి శుభాశుభశకునవర్జనమ్, మార్గే జనానాం సత్కారం హ్రస్వవతః
శ్రీకృష్ణస్య వృకస్థలం గత్వా తత్ర విశ్రమణం చ.

మార్గమున శ్రీకృష్ణునకు తోచిన శుభ, అశుభ శకునముల వర్జనము,
దారిలో జనుల సత్కారము పొందుచు శ్రీకృష్ణుడు వృకస్థలమున కరిగి
అందు విశ్రమించుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

ప్రయానం దేవకీపుత్రం పరవీరయతో దశ,

మహారథా మహాబాహు మన్వయః శస్త్రపాణయః.

1

అట్లు బయలుదేరిన మహాబాహువగు దేవకీపుత్రుని వెంట కత్తువీరులను
సంహరించువారు, శస్త్రములు చేత ధరించిన వాడునగు మహారథులు పదిమంది
యరిగిరి.

పదాతీనాం సహస్రం చ సాదినాం చ పరంతప,

భోజ్యం చ విపులం రాజన్ ప్రేష్ఠాశ్చ శతశోఽవరే.

2

వేయిమంది క్షాంతిలు, వేయిమంది గుఱ్ఱములవారు, పెద్దయెత్తున
భోజనపదార్థములు గొని నూర్లకొలది సేవకులు బయలుదేరిరి.

జనమేజయ ఉవాచ - జనమేజయు డిట్లు పలికెను.

కథం ప్రయాతో దశార్హో మహాత్మా మచనూదనః,

కాని వా ప్రజత స్తస్య నిమిత్తాని మహాజనః.

3

మహారథుడు, దశార్హవంశమున బుట్టిన శ్రీమన్నారాయణుడు
ప్రయాణము చేసిన విధమెట్టిది? గొప్ప శక్తిగల ఆ కృష్ణుడు పోవుచుండగా
తోచిన శకునము లెట్టివి?

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

తస్య ప్రయాణే యాన్యాస నిమిత్తాని మహాత్మనః,

తాని మే శృణు సర్వాణి దైవా న్యోత్పాతికాని చ.

4

రాజా! ఆ మహాత్ముడు ప్రయాణము చేయుచుండగా కలిగిన భవశపనములను, అభవశకునములను అన్నింటినీ చెప్పుదును. వినుము.

అనభ్రేషనినిర్హోషః సవిద్యు త్సమజాయత,

అన్వగేవ చ వర్జన్యః ప్రావర్ష ద్విమనే భృశమ్.

5

మేఘము లేకయే మెరుపులలో పిడుగుల చప్పుడు ఉప్పరిల్లెను. వెను వెంటనే ముఱులు లేకయే పెనువాన కురిసెను.

ప్రత్యగూహు ర్మహానద్యః ప్రాజ్ఞాభాః సిన్ధుసప్తమాః,

విపరీతా దిశః సర్వా న ప్రాజ్ఞాయత కిచ్చన.

6

తూర్పుగా ప్రవహించు ఏను మహానదులు తూర్పునకు ప్రవహించునవి పడమటికి పారజాచెను. ఓక్కులు చారుమా రయ్యెను. ఏదియు ఏ కొండెము తెలియరాకుండెను.

ప్రాజ్వల న్నగ్నయో రాజన్ పృథివీ సమకమ్పిత,

ఉదపానా శ్చ కుమ్భాశ్చ ప్రాసిచ్చన్ శతశో జలమ్.

7

అగ్నులు చెలరేగెను. భూమి కంపించెను. నూతులు, కుండలు నూర్లకొలది ధారలతో నీరు కురిపించెను.

తమఃసంవృత మప్యాసీత్ సర్వం జగదిదం తథా,

న దిశో నాదిశో రాజన్ ప్రజ్ఞాయతే స్మ రేణునా.

8

లోకమెల్ల చీకట్లు క్రమైను. దుమ్ములో దిక్కు లేవో, దిక్కులు కాని వేవో తెలియరాకుండెను.

4. దైవాని - శకునములు; ఔత్పాతికాని - కీడు సూచించు అభవశకునములు;

6. ప్రత్యక్ - ఎదురుగా; ఊహః - ప్రవహించినవి.

ప్రాదురాసీ నృహన్ శబ్దః థే శరీరం న దృశ్యతే,
సర్వేషు రాజన్ దేశేషు తదద్యుత మివాధవత్.

9

ఆకాశమున శరీరము కానరాకయే పెద్ద శబ్దమొంది పుట్టెను. ఇది అన్ని దేశములందును అద్భుతమయ్యెను.

ప్రామధ్నా ద్ధాస్తి నపురం వాతో దక్షిణపశ్చిమః,
ఆరుజన్ గణశో వృషాన్ వరుషోఽశనినిఃస్వనః.

10

నైర్మలములగా వీరిన పెనుగాలి పినుగుల ద్రావతో అతి రీత్రమై రాసులు రాసులుగా చెట్లను విరగగొట్టుచు హస్తినాపురమును అల్లవల్లోము చేసెను.

యత్ర యత్ర చ వార్షాయో వర్షతే వథి భారత,

తత్ర తత్ర సుఖో వాయుః సర్వం చాసీత్ ప్రదక్షిణమ్.

11

మార్గమున శ్రీకృష్ణుడున్న చోటులందెల్ల వాయువు సుఖముగా నీచెను. అంతయు అతనికి ప్రదక్షిణముగా తిరిగెను.

వవర్ష పుష్పవర్షం చ కమలాని చ భూరిశః,

సమశ్చ వన్మా నిర్దుఃఖో వ్యపేతకుశకణ్ఠకః.

12

పూలవాన పరిసెను. కమలములు పెల్లుగా విరసించెను. దారి యెగుడు పగుళ్ళు, చర్పలు, ముళ్ళు లేనిదై సుఖముగా నుంచెను.

సంస్తుతో బ్రాహ్మణై ర్గీర్భి స్తత్ర తత్ర సహస్రశః,

అర్యతే మధువర్కైశ్చ వసుభిశ్చ వసుప్రదః.

13

అందరకు అన్ని సంపదలొసగు కృష్ణుని మార్గమున బ్రాహ్మణులు వేం సంఖ్యలో వచ్చి చర్కుని చాక్కులతో స్తుతించిరి. మధువర్కములతో, సొమ్ములతో అర్పించిరి.

9. థే - గగనమున; శరీరం - నీడవలె కన్పట్టు పురుషశరీరము.

10. దక్షిణపశ్చిమః - నైర్మలములగా వచ్చినది.

11. ఇంతవరకు కౌరవులకు కలుగబోవు అరిష్టములను సూచించు అపధ శకునమును చెప్పి యిటుపై శ్రీకృష్ణుని ప్రయాణమునకైన పద శకునములను చెప్పుచున్నారు.

తం కిరన్తి మహాత్మానం వన్యైః పుష్పైః సుగన్ధిభిః,
 త్రియః పథి సమాగమ్య సర్వభూతహితే రతమ్. 14

సర్వప్రాణులకు మేలు చేయుటయందు ప్రితిగల ఆ మహాత్ముని చరికి
 వచ్చి కాంఠలు చక్కని వాసనిగల అరవిపూలను అరనిపై జల్లిరి.

స శాలిభవనం రమ్యం సర్వసన్యసమంచితమ్,
 సుఖం పరమధర్మిష్య మభ్యగా ద్భరతర్షభ. 15

పుష్కలమైన పంటతో మాడముచ్చట గొలుపుచు సుఖముతో గొప్ప
 ధర్మముతో నిండున పంట పొంతుల నాతడు చేరుకొనెను.

పశ్యన్ బహువశూన్ గ్రామాన్ రమ్యాన్ హృదయతోషదాన్,
 పురాణి చ వ్యతిక్రామన్ రాష్ట్రాణి వివిధాని చ. 16

మనోహరములై ఎదను పులకరింపజేయు పశుసంపద గల పల్లెలను
 చూచుచు, పట్టణములను, వివిధములగు రాష్ట్రములను చాటుచు నతడు పోవు
 చుండెను.

నిత్యం హృష్టాః సుమనసో భారతై రభిరక్షితాః,
 నోద్విగ్నాః పరచక్రాణాం వ్యసనానా మకోవిదాః, 17

ఉపప్లావ్యా దథాగమ్య జనాః పురనివాసినః,
 పథ్యతిష్ఠన్త సహితా విష్యక్తేనదిదృక్షయా. 18

భరతపంశపు రాజులు రక్షించుచుండగా ఎల్లవేళల సంతోషము కలిగిన
 వారు, మంచిమనసు గలవారు, పరుల బందయాశ్రయవలన గుండె చెవరని
 వారు, వ్యసనము లన్నిమాట యెరుగనివారు నగు పురజనులు ఉపప్లావ్యము
 నుండి గుంపులు గుంపులుగా వచ్చి శ్రీకృష్ణుని దర్శింపగోరినవారై మార్గమున
 నిలిచియుండిరి.

తే తు సర్వే సమాయాన్త మగ్ని మిద్ధమివ వ్రభుమ్,
 అర్చయామాసు రర్పార్హం దేశాతిథి ముపస్థితమ్. 19

15. శాలిభవనమ్ - శాలి అనగా ధాన్యము; భవనమనగా 'పంటపుట్టుదోటు'
 అను నర్థమున పంటపొలము;

18. ఉపప్లావ్య మొక గ్రామము పేరు.

వారందరు ఆవిధముగా వచ్చుచున్నవాడు. వెలుగొందుచున్న అగ్నివలె
సున్నవాడు, ప్రభువు. తమ దేశమున కతిథిగా వచ్చినవాడు పూజలకు యోగ్యుడు
నగు శ్రీ కృష్ణుని అర్పించిరి.

పృథ్వీలం సమాసాద్య కేశవః పరవీరహః,
ప్రకీర్ణరశ్మా వాదిత్యే వ్యోమ్ని వై లోహితాయతి. 20

అవతీర్య రథా త్పూర్ణం కృత్వా చంచం యథావిధి,
రథమోచన మాదిత్య సన్ధ్యామువవివేశ హ. 21

పరవీరులను పరిమార్చు కేశవుడు పృథ్వీలము చేరుకొని సూర్యుడు
మించి ఎఱ్ఱబాలుడు కిరణములను వెదజల్లుచుండగా రథము నుండి దిగి యథా
విధిగ పరివర్తము నాచరించి, రథము విడువ దించి సంద్యావంబన మొనరించెను.

దారుకోఽపి హయా స్మక్త్యా పరిచర్య చ శాస్త్రతః,
ముమోచ సర్వయోక్తాది ముక్త్యా చైతా నవాస్పజత్. 22

దారుకుడును గుఱ్ఱముల మెదతాళ్ళు పిదదీసి వానికి శాస్త్రము ప్రకా
రము సేదదీర్చి విశ్రాంతికై వదలెను.

అభ్యతీత్య తు తత్సర్వ మువాచ మమసూదనః,
యుధిష్ఠిరస్య కార్యార్థమిహ వత్స్యామహే శ్శపామ్. 23

కృత్యములన్నియు పీర్చుకొని శ్రీకృష్ణుడు, 'ధర్మరాజు పనికి పోవు
చుంటిమి. ఈ రాత్రి ఇటు గడుపువము' అని పలికెను.

తస్య తన్మత మాజ్ఞాయ చక్ర రావసథం నరాః,
శ్శణేన చాన్నపానాది గుణవన్తి సమార్జయన్. 24

అతని అభిప్రాయ మెరిగి అచటి చునువ్యుంబరు శీఘ్రముగా మేలైన
అన్నపానాదులను సమకూర్చుచు విసిది ఏర్పరచిరి.

రస్మిన్ గ్రామే ప్రభానాస్తు య ఆసన్ బ్రాహ్మణా నృప,
ఆర్యాః కులీనా ప్రీమన్తో బ్రాహ్మీం వృత్తిమనుష్ఠితాః. 25

తేఽభిగమ్య మహాత్మానం హృషీకేశ మరిన్ద్రమమ్,
పూజాం చక్ర ర్యథాన్యాయ మాశీర్మజ్జలసంయుతమ్. 26

ఆ గ్రామమున పెద్దలు మంచి నడవడియు, కులమును, వినయశీలము గలవారు. బ్రహ్మమునందే ప్రవృత్తి గలవారు అగు బ్రాహ్మణులు మహాత్ముడగు శ్రీకృష్ణుని సమీపించి ధర్మము ననుసరించి ఆశీస్సులు, మంగళవాక్యములు వలుకుచు పూజ యొసర్పిరి.

తే పూజయిత్వా దాశార్వాం సర్వలోకేషు పూజితమ్,

న్యవేదయన్త వేశ్మాని రత్నవన్తి మహాత్మనే.

27

సర్వలోకములకు పూజించుట శ్రీకృష్ణుని పూజించి వారు ఆ మహాత్ము నై రత్నములతో విలువగల భవనములను నివేదించుకొనిరి.

తాన్ ప్రభుః కృత మిత్యక్త్వా సత్కృత్య చ యథార్హతః,

అభ్యేత్య చైషాం వేశ్మాని పునరాయాత్ సమైవ తైః.

28

ఆ ప్రభువు వారితో మన్నన అయినట్లే పలికి వారి యోగ్యతకు తగినట్లు సత్కరించి వారి భవనములు పావనము చేసి తిరిగి వారితో తిరిగి వచ్చెను.

సుమృష్టం భోజయిత్వా చ బ్రాహ్మణాం స్తత్ర కేశవః,

భుక్త్వా చ సహ తైః సర్వై రవసత్ తాం క్షపాం సుఖమ్.

29

తన విడిదిలో ఆ బ్రాహ్మణులందరికీ తృప్తికరమగు భోజన యేర్పాటు చేయించి వారితో పాటు భుజించి ఆ రాత్రి అందు సుఖముగా నివసించెను.

ఇతి శ్రీ మహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్భావనపర్వణి

శ్రీకృష్ణ ప్రయాణే చతురశీతితమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీ మహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్భావనపర్వమున

శ్రీకృష్ణప్రయాణము గల ఎనుబది నాల్గవ అధ్యాయము.

పజ్ఞాశీతితమోఽధ్యాయః
ఎనుబదియైదవ అధ్యాయము

దుర్యోధనస్య ధృతరాష్ట్రప్రభృతీనా-మనుమత్యా
శ్రీకృష్ణస్య సత్కారార్థం మాన్దే విశ్రామస్థాననిర్మాణమ్.

దుర్యోధనుడు ధృతరాష్ట్రుడు మున్నగువారి అనుమతితో
శ్రీకృష్ణుని సత్కరించుటకై మార్గమున విడిది పట్టుల నేర్పాటు చేయుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు పలికెను.

తథా దూతైః సమాజ్ఞాయ వ్రయాన్తం మధుసూదనమ్,
ధృతరాష్ట్రోఽబ్రవీద్దీష్ట మర్చయిత్వా మహాభుజమ్. 1

అట్లు మధుసూదనుడు వచ్చుచున్నాడని దూతల వలన విని ధృతరాష్ట్రుడు
మహావీరుడగు భీష్ముని గౌరవించి యిట్లు పలికెను.

ద్రోణం చ సజ్జయం చైవ విదురం చ మహామతిమ్,
దుర్యోధనం సహమాత్యం హృష్టరోమాఽబ్రవీదిదమ్. 2

ద్రోణునితో, సంజయునితో, మహామతియగు విదురునితో, చెలికాండ్రతో
గూడిన దుర్యోధనునితో ఒడలు పులకరించుచుండగా నిట్లు పలికెను.

అద్భుతం మహదాశ్చర్యం శ్రూయతే కురునన్దన,
స్త్రియో బాలాశ్చ వృద్ధాశ్చ కథయన్తి గృహే గృహే. 3

కురునందనా! అద్భుతము, ఆశ్చర్యమునగు వార్త వినవచ్చుచున్నది.
ఇంటింట స్త్రీలు, పసివారు, వృద్ధులు అందరు చెప్పుకొనుచున్నారు.

సత్కృత్యా చక్షతే చాన్యే తథైవాన్యే సమాగతాః,
వృథగ్యాదాశ్చ వర్తన్తే చత్వరేషు సభాసు చ. 4

కొంద రితరులను మన్నించి చెప్పచున్నారు. కొందరు గుమిగూడి చెప్పకొనుచున్నారు. కూడలుండును, సభలయందు అనేకవిధములగు మాటలు సాగుచున్నవి.

ఉపాయాస్యతి దాశార్హః పాణ్డవాథే పరాక్రమీ,

స నో మాన్యశ్చ పూజ్యశ్చ స ర్వథా మధుసూదనః. 5

కృష్ణుడు పాండవుల పనిమీద వచ్చుచున్నాడు. గొప్ప పరాక్రమము గల ఆరడు మనకు మన్నింపవలెనవాడు. మన మాతని నన్నివిధముల నర్చింప వలయును.

తస్మిన్ హి యాత్రా లోకస్య భూతానా మీశ్వరో హి సః,

తస్మిన్ ధృతిశ్చ వీర్యం చ వ్రజ్ఞా చౌజశ్చ మాధవే. 6

ఈ లోకమెల్ల అతనియందే నడచుచున్నది. అతడు సర్వభూతములకు ఈశ్వరుడు గదా! ఆ మాధవునియందు నిలకడ, మనోబలము, బుద్ధిబలము, దేహబలము నిండుగా గలవు.

స మాన్యతాం నరశ్రేష్ఠః సహ ధర్మః సనాతనః,

పూజితో హి సుఖాయ స్యాదనుభుః స్యాదపూజితః. 7

ఆ పురుషోత్తముని మనము సమ్యానింపవలయును. అతడు సనాతనమగు ధర్మము. అతనిని పూజించినచో సుఖము, పూజింపనిచో దుఃఖము కలుగును.

స చేత్రుష్యతి దాశార్హ ఉపచారై రరిందమః,

కృష్ణాత్ సర్వా నభిప్రాయాన్ ప్రాప్స్యమః సర్వరాజసు. 8

మనము చేసిన పూజలతో ఆ శత్రుమర్దనుడు కృష్ణుడు సంతసించెనా అతని దయవలన రాజులందరియందును మన కోరికలన్నియు నెరవేరును.

తస్య పూజార్థ మ ద్వైవ సంవిధత్స్వ పరంతప,

సఖాః పథి విధీయంతాం సర్వకామసమన్వితాః. 9

అతని పూజ కొరకు నేడే అన్ని ఏర్పాట్లు చేయుము. అతడు వచ్చు బాటలో అన్ని కోరికలు తీరునట్లు విడుదు లేర్పరుపుము.

యథా ప్రీతి ర్మహాబాహో త్వయి జాయేత తస్యవై,
తథా కురుష్వ గాన్ధారే కథం వా భీష్మ మన్యసే.

10

నాయనా! గాంధారిపుత్రా! ఆ మహాబాహువునకు నీపై ప్రీతి పుట్టు
నట్లంతయు సమకూర్చుము. భీష్మా! నీ అభిప్రాయ మేమి?

తతో భీష్మాదయః సర్వే ధృతరాష్ట్రం జనాధిపమ్,
ఊచుః పరమ మిత్యేవం పూజయంతోఽస్య తద్వచః.

11

అంత భీష్ముడు మొదలగువా రందరు అతని ఆ మాటను మెచ్చుకొనుచు
ఇది ఉత్తమమని ధృతరాష్ట్రమహారాజుతో పలికిరి.

తేషా మనుమతం జ్ఞాత్వా రాజా దుర్యోధనస్తదా,
సభావాస్తూని రమ్యాణి వ్రదేష్ట ముపచక్రమే.

12

దుర్యోధనదంత వారి యొప్పుదల నెరిగి అందమైన శాలలు కట్టింప
మొదలిడెను.

తతో దేశేషు దేశేషు రమణీయేషు భాగశః,
సర్వరత్న సమాకీర్ణాః సభా శృక్తు రనేకశః.

13

అంత ఆ యా దేశములలో ఇంపైన భాగములలో రత్నములన్నియు
పరచి పెక్కు విడిచిపట్టుల నేర్పరచిరి.

ఆసనాని విచిత్రాణి యుతాని వివిధై ర్గుణైః,
శ్రీయో గన్ధా నలజ్జ్వరాన్ సూక్ష్మాణి వసనాని చ.

14

విచిత్రములగు. ఆసనములను కొల్లలుగా కూర్చిరి. శ్రీలు, గంధములు,
అలంకారములు, మేలైన సన్నని వస్త్రములు మున్నగువాని నందుంచిరి.

గుణవన్త్యన్నపానాని భోజ్యాని వివిధాని చ,
మాల్యాని చ సుగన్ధీని తాని రాజా దదౌ తతః.

15

మేలైన అన్నపానములను, వివిధములగు పిండివంటలను చక్కని
వాసనగల మాలలను రాజు వానియందు ఏర్పరచెను.

విశేషతశ్చ వాసార్థం సభాం గ్రామే వృకస్థలే,
విదధే కౌరవో రాజా బహురత్నాం మనోరమామ్. 16

ప్రత్యేకముగా వృకస్థలగ్రామమున చురురాజు పెక్కురత్నములతో
హృదయము నలరించు విడిది కట్టించెను.

ఏతద్విధాయ వై సర్వం దేవార్హ మతిమానుషమ్,
ఆచభ్యో ధృతరాష్ట్రాయ రాజా దుర్యోధన స్తదా. 17

సర్వం కలవికాని దేవయోగ్యమగు నిట్టి ఏర్పాటంతయు గావించి దుర్యో
ధనుడు తండ్రికి ఎరిగించెను.

తాః సభాః కేశవః సర్వా రత్నాని వివిధాని చ,
అసమీత్యైవ దాశార్హ ఉపాయాత్ కురుసద్మ తత్. 18

కృష్ణుడు ఆ విడిదిశాలలను వివిధములగు రత్నములను చూడనైన
చూడకయే కురుదేశమునకు బయలుదేరెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి
మార్గే సభానిర్మాణే పఞ్చాశీతితమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీ మహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున
మార్గమున విడిది నిర్మించుట యను ఎనుబదియైదవ అధ్యాయము.

షడశీతితమోఽధ్యాయః

ఎనుబదియారవ అధ్యాయః

శ్రీకృష్ణం ప్రత్యుద్గమ్య ధృతరాష్ట్రేణ వివిధోపహారసమర్పణమ్,
దుఃశాసనగృహే తదీయనివాసాయ విచారప్రకటనం చ.

శ్రీకృష్ణున కెదురేగి ధృతరాష్ట్రుడు పెక్కుకానుకలు సమర్పించుట,
దుశ్శాసను నింట ఆతనిని విడియుమని ప్రార్థించుట.

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ-ధృతరాష్ట్ర డిట్లు వలికెను.

ఉపప్లవ్యా దిహ శ్చ త్ర రుపాయాతో జనార్దనః,

వృకస్థలే నివసతి చ స చ ప్రాతరిహైష్యతి.

1

నాయనా! విదురా! జనార్దనుడు ఉపప్లవ్యమునుండి ఇచటకు బయలు
దేరెనట. వృకస్థలమున ఉన్నాడట. రేపిటకు పచ్చను.

ఆహుకానా మధివతిః పురోగః సర్వసార్వత్వతామ్,

మహామనా మహావీర్యో మహాసత్త్వో జనార్దనః.

2

ఆ జనార్దనుడు ఆహుకవంశము వారికి ప్రభువు. సార్వత్రు లందరకు
నాయకుడు. ఆతని చేవ, బలము, బుద్ధియు మిక్కిలి గొప్పవి.

స్థితస్య వృష్టిరాజ్యస్య భర్తా గోప్తా చ మాధవః,

త్రయాణా మపి లోకానాం భగవాన్ ప్రపితామహః.

3

సర్వసంపదలు సమృద్ధిగా గల వృష్టిరాజ్యము నా మాధవుడు పాలించు
చున్నాడు. కాపాడుచున్నాడు. అదియే యననేం? మూకులోకములకు ఆతడు
ప్రభువు. పితామహుడైన బ్రహ్మకును తండ్రీ.

వృష్ట్యేంద్రకాః సుమనసో యస్య వ్రజ్ఞా ముపాసతే,

ఆదిత్యా వసవో రుద్రా యథాబుద్ధిం బృహస్పతేః.

4

అదిత్యులు, వసువులు, రుద్రులు, బృహస్పతిప్రజ్ఞను మన్నింపనట్లు మంచి మనసుగల వృష్టి. అంధక వృశములవారు శ్రీకృష్ణుని ప్రజ్ఞను మన్నింతురు.

తస్మై పూజాం ప్రయోజ్యామి దాశార్థాయ మహాత్మనే,
ప్రత్యక్షం తవ ధర్మజ్ఞ తాం మే కథయతః శృణు. 5

మహాత్ముడగు ఆ శ్రీకృష్ణునకు పూజ నొనరింతును. ఓము ధర్మ మెరిగిన చాదా! ఆ పూజను గూర్చి నీకు ఉన్నది యున్నట్లు చెప్పుచున్నాను. చినుము.

ఏకవర్తైః సుకపాజై ర్బాహ్నిజాతై ర్హయోతతమైః,
చతుర్యుక్తాన్ రథాం సస్మై రౌక్మాన్ దాస్యామి షోడశ. 6

చిక్కని అవయవములుగల బాహ్నిజాతి గుట్టములు ఒకే రంగు గలవి నాలుగేసి కట్టిన బంగారు రథములు పదునారంటిని ఆతనికి సమర్పింతును.

నిత్యప్రభిన్నాన్ మాతజ్ఞా నీషాదస్తాన్ ప్రహారిణః,
అష్టానుచర మేకైక మష్టౌ దాస్యామి కౌరవ. 7

నాగలి యేడికోల వంటి దంతములు గలవియు, బాగుగా మడిచినవియు, పోటునకు దూకునవియు నగు ఏనుగుల నెన్నింటిని ఒక్కొక్కదానికి ఎనిమిది మంది చొప్పున సేవకుల నేర్పరచి యిత్తును.

దాసీనా మప్రజాతానాం శుభానాం రుక్మవర్చసామ్,
శతమస్మై ప్రదాస్యామి దాసానామపి తావతామ్. 8

బిడ్డలను కనని, పథలక్షణములు, బంగారువన్నెయు గల దాసీజన మును నూరుమందిని, దాసులను నూరుగురిని ఆతనికి సమర్పింతును.

ఆవికం చ సుఖస్ఫర్కం పార్వతీయై రుపాహృతమ్,
తదవ్యస్మై ప్రదాస్యామి సహస్రాణి దశాష్ట చ. 9

కొండరాజులు తెచ్చియిచ్చిన సున్నితమైన పడునెనిమిదవేల ఉన్ని వస్త్రములున్నవే అవియు సతనికి ముట్టజెప్పుదును.

7. ఈషాదస్తాన్ - నాగటి. కొయ్యవలె గట్టివి, పొడవైనవి యగు దంత ములు గల వానిని;

అజినానాం సహస్రాణి చీనదేశోద్భవాని చ,
తాన్యవ్యస్మై ప్రదాస్యామి యావద్ధర్మ తి కేశవః.

10

చీనదేశమున పుట్టిన చర్మములు వేయించి నా కృష్ణున కర్పింతును. ఆ
కృష్ణుని కడనే యవి యుండదగినవి.

దివా రాత్రౌ చ భాత్యేష సుతేజా విమలో మణిః,
తమవ్యస్మై ప్రదాస్యామి తమర్హతి హి కేశవః.

11

ఇదిగో ఈ మణి గొప్ప రేణువు గలది. స్వచ్ఛమైనది. రాత్రింబవళ్ళు
ప్రకాశించునది. దీనిని కూడ అరున కిత్తును. దానిని పొంగదగినవాడు కేశవుడే
గదా !

ఏకే నాభిపతత్యహ్న యోజనాని చతుర్దశ,
యాన మశ్వతరీ యుక్తం దాస్యే తస్మై తదవ్యహమ్.

12

ఒక్కదినమున పడునాలుగామదలు పోగలదియు, కంచరగాడిదలు పూన్చి
నదియునగు నీ బండిని కూడ నాతని కొనగెదను.

యావన్తి వాహనాన్యస్య యావన్తః పురుషాశ్చ తే,
తతోఽష్టగుణమవ్యస్మై భోజ్యం దాస్యామ్యహం సదా.

13

అతని తెన్ని వాహనములు గలవో, యెందరు ధనులు గలరో ఆ సంఖ్య
తెనిమిదింతలుగా నిత్యానుభవమునకై యొసగుదును.

మమ పుత్రాశ్చ పౌత్రాశ్చ సర్వే దుర్యోధనా దృతే,
ప్రత్యుద్యాస్యన్తి దాశార్హం రథైర్మృషైః స్వలంకృతాః.

14

ఒక దుర్యోధనుని పక్షి నాకొడుకులు మనుషులును చక్కగా అలంకరించుకొని సర్వ సంపదలతో తులతూగురథములతో కృష్ణున కెదురేగుదురు.

స్వలంకృతాశ్చ కల్యాణ్యః పాదై రేవ సహస్రశః,
వారముఖ్యా మహాభాగం ప్రత్యుద్యాస్యన్తి కేశవమ్.

15

చక్కగా అలంకరించుకొన్న శుభలక్షణములు గల వారకాంతలు వేల
కొలదిగా మహాత్ముడగు శ్రీకృష్ణునకు నడకతో ఎదురుగా వెళ్ళుదురు.

నగరాదపి యాః కాశ్చి ధ్గమిష్యన్తి జనార్దనమ్,
ద్రష్టుం కన్యాశ్చ కల్యాణ్యస్తాశ్చ యాస్యన్త్యనావృతాః.

16

శ్రీ కృష్ణుని దర్శించుటకై నగరము నుండియు కన్యలు, పుణ్యస్త్రీలు-
మేలి ముసుగులు లేకయే వెళ్ళుదురు.

సస్త్రీపురుషబాలం చ నగరం మధుసూదనమ్,

ఉదీక్షతాం మహాత్మానం భానుమన్మవ ప్రజాః.

17

నగరమునందలి స్త్రీలు, పురుషులు, బాలురు అందరును ప్రజలు
సూర్యుని దర్శించునట్లు మహాత్ముడగు మధుసూదనుని చూతురు గాక:

మహాధ్వజవతాకాశ్చ క్రియన్తాం సర్వతో దిశః,

జలావసిక్తో విరజాః పథా స్తస్యేతి చాన్వహాత్.

18

అన్ని దిక్కులందును ఎత్తుగా ధ్వజములు, పవాకములు గట్టుదు. ఆతడు
వచ్చు దారిని నీళ్ళుబల్లి దుమ్ము లేకుండ చేయుడు.

దుఃశాసనస్య గృహం దుర్యోధన గృహద్వరమ్,

తదద్య క్రియతాం షివ్రం సుసంమృష్టమలంకృతమ్.

19

దుర్యోధనుని భవనము కంటె దుశ్శాసనుని నిలయము మేలైనది. దానిని
చక్కగా అలంకరించి వలసిన పదార్థములు కొల్లలుగా నుండునట్లు త్వరగా
చేయుడు.

ఏతద్ధి రుచిరాకారైః ప్రాసాదై రుపశోభితమ్,

శివం చ రమణీయం చ సర్వర్తు సుమహాధనమ్.

20

ఇది సుందరమైన ఆకారములు గల ప్రాసాదములతో చూడముచ్చట
గొలుపుచుండును. శుభమైనది. రమణీయమైనది. అన్ని ఋతువుల శోభయు
ఒక్కమారుగా నందు సాక్షాత్కరించును. గొప్ప విలువగండి.

సర్వ మస్మిన్ గృహే రత్నం మమ దుర్యోధనస్య చ,

యద్యదర్హతి వార్షేయ సత్తద్దేయ మసంశయమ్.

21

ఈ యింటను, నా యింటను, దుర్యోధనుని యింటను గల ఎట్టి రత్న
మైనను రృష్టరకు యొగ్గమైనది. ఆతనికి వెనుకాడక ఒనగుదుము.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానవర్వణి

ధృతరాష్ట్రవాక్యే షడశీతితమోఽధ్యాయః

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానవర్వమున

ధృతరాష్ట్రుని వాక్యముగల యెనుబదియారవ అధ్యాయము

సప్తాశీతితమోఽధ్యాయః ఎనుబదియేడవ అధ్యాయము

విదురేణ శ్రీకృష్ణస్యాజ్ఞాం హరియతుం ధృతరాష్ట్రస్య ప్రబోధనమ్
విదురుడు శ్రీకృష్ణుని యజ్ఞ హరింపుమని
ధృతరాష్ట్రునకు ప్రబోధించుట.

విదుర ఉవాచ-విదురు డిట్లు వలికెను.

రాజన్ బహుమత శ్చాసి త్రైలోక్యస్యాపి సత్తమః,
సంభావితశ్చ లోకస్య సంమత శ్చాసి భారత.

1

రాజా: మన్ననగలవాడవైతివి. మూడు లోకములలో ఉత్తమునవైతివి.
లోకమెల్ల నిన్ను కొనియాడును. అందరు నిన్ను ఇష్టపడుదురు.

యత్త్వమేవంగతే బ్రూయాః పశ్చిమే వయసి స్థితః,
శాస్త్రాద్వా సుప్రతర్కాద్వా సుస్థిరః స్థవిరో హ్యసి.

2

బ్రాలెడు వయస్సున నున్న నీ విట్లు పలుకుచున్నా వరగా శాస్త్రమును
బట్టి చూచినను, చక్కని తర్కమును బట్టి ఆలోచించినను నీవు వెక్కువైనరని
వృద్ధుడవని భావము.

లేఖా శశిని భాః సూర్యే, మహాశ్మిరీవ సాగరే.

ధర్మస్తయి తథా రాజన్నితి వ్యవసితాః ప్రజాః.

చంద్రునియందు శీతయు, సూర్యునియందు కాంతియు, సముద్రమున
పెద్ద అలయు నున్న తీరున నీయందు ధర్మము నెంతొన్నదని ప్రజలు పమ్మ
కము పెట్టుకొందురు.

సదైవ భావితో లోకో గుణామైస్తవ పార్థివ,

గుణానాం రక్షణే నిత్యం ప్రయతస్య సభాన్తవః.

4

నీయిట్టి గుణముల ప్రోవులచేత, రాజా! లోకమెల్ల నెల్లవేళల సంత
సించును. నీ బంధువులతోపాటు నిత్యము ఇట్టి గుణములు కాపాడుకొనుటకు
ప్రయత్నింపుము.

ఆర్జవం ప్రతిపద్యస్య మా బాల్యాద్భవం నీనశః,
రాజన్ పుత్రాంశ్చ పౌత్రాంశ్చ సుహృదశ్చైవ సుప్రియాన్. 5

రాజా! ఋజువర్తనము గట్టిగా అలవరచుకొనుము. చపలబుద్ధితో కొడు
కులను, మనుమలను, మిక్కిలి ప్రియమైన మిత్రజనమును చంపుకొనకుము.

యత్త్వ మిచ్చసి కృష్ణాయ రాజన్నతిథయే బహు,
ఏత దన్య చ్చ దాశార్హః పృథివీ మపి చార్హతి. 6

మనకు అతిథిగా వచ్చుచున్న శ్రీకృష్ణునకు నీ వీగోరిన దెల్ల ఈవలసినదే.
ఇది యేమి? ఆతనికి భూమి నంతటిని ఈదగును.

నతు త్వం ధర్మ ముద్దిశ్య తస్య వా ప్రియకారణాత్,
ఏతద్దిత్తసి కృష్ణాయ సత్యేనాత్మాన మాలభే. 7

నీవు ధర్మమును భావించియో, ఆరనికి ప్రియము చేయగోరియో కృష్ణు
నికిది యిగోరవు. సత్యముపై ఒట్టువేసి చెప్పుచున్నాను.

మా యైషా సత్యమేవైత చ్చద్మైత ద్యూరి దక్షిణః
జానామి త్వన్మతం రాజన్ గూఢం బాహ్యేన కర్మణా. 8

ఇది మాయయో, సత్యమో, వంచనయో గొప్ప దక్షిణలిచ్చు ఓ రాజా!
గూఢముగా నున్న నీ భావమును వెలికి కానవచ్చు నీ చేష్టద్వారా నేనెరుగుదును!

పశ్చ పక్షౌచైవ లిప్సన్తి గ్రామకాన్ పాణ్డవా నృప,
నచ దిత్తసి తేభ్య స్తాం సచ్యమం న కరిష్యసి. 9

పాండవులైదుగురు అయిదు చిన్న వల్లియలను పొందగోరుచున్నారు.
నీవు వారి కవి ఒసగగోరవు. ఆ విధముగా శాంతిని సాధింప నిష్పపదవు.

5. ఆర్జవమ్ - కపట స్వభావము లేకుండుట; మానీనశః-చంపుకొనవలదు.

8. మాయా - ఇంద్రజాలము; చద్మ - వంచనము.

అర్థేన తు మహాత్మానం వార్ణాయం త్వం జిహీర్షసి,

అనేన చాప్యపాయేన పాణ్డవేభ్యో విభేత్స్యసి. 10

మహాత్ముడగు శ్రీ కృష్ణుని ధరముతో కొనివేయదలచుచున్నావు. ఈ ఉపాయముతో అతనిని హింసించునుండి వేరు చేయవలచుచున్నావు.

నచ విత్తేన శక్యోఽసౌ నోద్యమేన న గర్హయా,

అన్యో ధనశ్చాయాత్ కర్తు మేతత్తత్త్వం బ్రవీమి తే. 11

ధరముతోగాని, ఎట్టి ప్రయత్నముతోగాని. దోషములు చూపిగాని శ్రీ కృష్ణుని అర్హునుని నుండి విడిపోవునట్లెవ్వడు చేయజాలదు. ఉన్నదున్నట్లు చెప్పుచున్నాను.

వేద కృష్ణస్య మాహాత్మ్యం వేదాస్య దృఢభక్తితామే,

అత్యాజ్య మస్య జానామి ప్రాణై స్తుల్యం ధనశ్చాయమ్. 12

నేను కృష్ణుని మహిమ నెరుగుచును. మరియు అర్హునుని బెరరని భక్తిని కూడ నెరుగుచును. ప్రాణములతో సమానుడగు అర్హును నా కృష్ణు డెన్నటికి విడువ దనియు నెరుగుచును.

అన్యత్ కుమ్భాదపాం పూర్ణా దన్యత్ పాదావసేచనాత్,

అన్యత్ కుశలసంప్రశ్నా న్నైవేష్యతి జనార్దనః. 13

ఆ కృష్ణుడు నీవిచ్చు పూర్ణకుంభమునో, కాళ్ళు కడుగుకొను నీటితో, కుశల మడుగుటనో కాక తక్కిన దానిని కన్నెత్తి చూడదు.

యత్త్వస్య ప్రియ మాతిథ్యం మానార్హస్య మహాత్మనః,

తదస్మై క్రియతాం రాజన్ మానార్హోఽసౌ జనార్దనః. 14

ఆ మహాత్ముడు అన్నివిధముల మన్నింపదగినవాడు అతనికి ప్రయమైన ఆతిథిమర్యాద ఏదో అది చేయుము.

10. విభేత్స్యసి - శత్రునివలె వేరుచేయ గోరుచున్నావు.

11. గర్హయా - తిట్టుటచేర - తప్పులు చూపుట చేత అని భావము.

12. వేద - ఎరుగుదును.

ఆశంసమానః కల్యాణం కురూనభ్యేతి కేశవః,

యేనైవ రాజన్నరేన తదేవాస్మా ఉపాకురు.

15

అందరకు శుభమును కోరుచు, ఏ ప్రయోజనమునకై ఆ కృష్ణు డిటకు వచ్చుచున్నాడో దానినే ఆతనికి సమహర్షము.

శమమిచ్ఛతి దాశార్హ స్తవ దుర్యోధనస్య చ,

పాణ్డవానాం చ రాజేన్ద్ర తదస్య వచనం కురు.

16

రాజేంద్రా ! నీవును దుర్యోధనుడును పాండవులును శాంతించుటయే శ్రీకృష్ణుడు కోరునది. ఆమాట పాటింపుము.

పితాసి రాజన్ పుత్రాస్తే వృద్ధస్త్వం శిశవః వరే,

వర్తస్య పితృవత్ తేషు వర్తనే తేహి పుత్రవత్.

17

రాజా ! నీవు తండ్రివి. వారు పుత్రులు. నీవు వృద్ధుడవు. వారు బాలురు. నీవు వారియందు తండ్రివలె మెలగుము. వారు నీయందు పుత్రులవలె మెలగుచున్నారు.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి భగవద్వానవర్వణి

విదురవాక్యే సప్తాశీతితమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీ మహాభారతము ఉద్యోగవర్వణమున భగవద్వానవర్వణమున

విదురవాక్యముగల ఎనుబదియేడవ అధ్యాయము

—: 0 :—

అష్టాశీతితమోఽధ్యాయః ఎనుబదియెనిమిదవ అధ్యాయము

దుర్యోధనస్య శ్రీకృష్ణవిషయే స్వీయవిచార ప్రకటనం. తస్య
కుమస్త్రీణ కుపితస్య భీష్మస్య నభారః సముత్థానం చ.
దుర్యోధనుడు శ్రీకృష్ణుని విషయమున తన ఆలోచనను చెప్పుట,
వాని చెడుతలపునకు కోపించిన భీష్ముడు నభనుండి వెడలిపోవుట.

దుర్యోధన ఉవాచ - దుర్యోధను డిట్లు పలికెను

యదాహ విదురః కృష్ణే సర్వం తత్ సత్య ముచ్యతే,
అనురక్తో హ్యసంహార్యః పార్థాన్ వ్రతి జనార్దనః.

1

విదురుడు కృష్ణుని విషయమున చెప్పిన చంతయు సత్యమే. ఆతడు
పార్థులయందు మిక్కిలి అనురాగము గలవాడు. వారినుండి జనార్దనుని వేరు
చేయ శక్యము కాదు.

యతత్సత్కారసంయుక్తం దేయం వసు జనార్దనే,
అనేకరూపం రాజేన్ద్ర న తద్దేయం కదాచన.

2

మన మిప్పుడు సత్కారపూర్వకముగా శ్రీకృష్ణుని కియవంచిన అనేక
విధమగు సొమ్ము ఎన్నటికిని ఈరాదు.

దేశః కాల స్తథాఽయుక్తో న హి నార్హతి కేశవః,
మంస్య త్యధోక్షజో రాజన్ భయా దర్పతి మామితి.

3

కృష్ణుడు సర్వవిధముల పూజించుట కర్తుడే కాని ఇచ్చుటకు ఈ తావు,
ఈ వేళ తగినవి కావు. ఆ కృష్ణుడు నన్నీతడు భయపడి పూజించుచున్నాడని
భావించును.

---

3. కృష్ణుడు పూజకు యోగ్యుడే అయినను ఈ దేశము, ఈ కాలము అందుకు
తగినవి కావు. దానికి కారణము చెప్పుచున్నాడు. భయపడి అర్పించు
చుండెనని కృష్ణుడు తలచునని.

అవమానశ్చ యత్ర స్యాత్ శ్మశ్రియస్య విశామృతే,
న తత్ కుర్యాద్ బుధః కార్యమితి మే నిశ్చితా మతిః. 4

రాజా! శ్మశ్రియు డైనవాడు అవమానము కలుగు కార్యమును తెలివి
గలవా డైనచో ఎన్నటికి చేయరాదని నా నిశ్చయమైన తలపు.

స హి పూజ్యతమో లోకే కృష్ణః పృథులలోచనః,
త్రయాణా మపి లోకానాం విదితం మమ సర్వథా. 5

కృష్ణుడు లోకమున నందరకంటె మిక్కిలి పూజ్యుడు. ఈ లోకమునకే
కాదు. మూడు లోకములకు మాన్యుడు. ఈ విషయము అన్నివిధముల నాకు
తెలియును.

న తు తస్మై ప్రదేయం స్యాత్ తథా కార్యగతిః ప్రభో,
విగ్రహః సముపారణ్ధో న హి శామ్యత్యవిగ్రహాత్. 6

కాని అతని కేమియు నొసగరాదు. అది కార్యపద్ధతి. మున్ను మొదలైన
దేవము ఈనాటి పన్నునతో మర్యాదతో అణగిపోదు.

వైశంపాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా భీష్మః కురుపితామహః,
వైచిత్రపీఠ్యం రాజాన మిదం వచన మబ్రవీత్. 7

అతని ఆ మాట విని కౌరవుల తాత భీష్ముడు ధృతరాష్ట్రునితో నిట్లు
పలికెను.

సత్కృతోఽసత్కృతో వాపి న శ్రుద్ధ్యేత జనార్దనః,
నాల మేన మవజ్ఞాతుం నావజ్ఞయో హి కేశవః. 8

నీవు సత్కరించినను సత్కరింపకున్నను కృష్ణుడు కోపగింపడు. నీ
వారని నవమానింపజాలవు ఆ కృష్ణు డెవరికి చిన్నచూపు చూడదగినవాడు కాదు.

యత్తు కార్యం మహాబాహో మనసా కార్యతాం గతమ్,
సర్వోపాయై ర్న తచ్ఛక్యం కేనచిత్ కర్తు మన్యథా. 9

అతడు మనసున చేయ నిశ్చయించిన కార్యము నెట్టివాడును, ఎన్ని ఉపాయములతోడను మార్చజాలడు.

స యద్రూపా నృహాబాహు స్తత్కార్య మవికల్పయా,
వాసుదేవేన తీర్థేన క్షిప్రం సంశామ్య పాణ్డవైః. 10

ఆ మహాబాహుడు చెప్పినది శంకరిణిచి చేయుట మనసు కర్తవ్యము.
వాసుదేవు డను రేవును అశ్రయించి హింసపురితో దేగమే సంధి చేసికొనుము.

ధర్మ్య మర్థ్యం చ ధర్మాత్మా ప్రవం వక్తా జనార్దనః,
తస్మిన్ వాచ్యాః ప్రియా వాచో భవతా బాన్ధవైః సహ. 11

ధర్మబుద్ధిగల జనార్దనుడు, ధర్మము, అర్థము తప్పని పలుకే తప్పక పలుకును. నీవును నీచుట్టములను ఆతని విషయమున ప్రేమములగు పలుకురే పలుకవలయును.

దుర్యోధన ఉవాచ-దుర్యోధను డిట్లు పలికెను.

న పర్యాయోఽస్తి యద్రాజన్ శ్రియం నిష్కేవలా మహమ్,
తైః సహమా ముపాశ్నియాం యావద్భవం పితామహ. 12

రాజా! నేను బ్రదికియుండునంతకాలము మొత్తము సంపదను వారితో కలసి అనుభవించువద్దనికి మారువిధానము లేదు.

ఇదం తు సుమహత్ కార్యం శృణు మే యత్సమర్థితమ్,
వరాయణం పాణ్డవానాం నియచ్ఛామి జనార్దనమ్. 13

మరియు నేనొక దౌధపని సంకల్పించితిని. దానిని ఎనుము. హిందవులకు పెద్దదిక్కుయిన శ్రీకృష్ణుని బంధించును.

తస్మిన్ బద్ధే భవిష్యతి వృష్ణయః పృథివీ తథా,
పాణ్డవాశ్చ విధేయా మే స చ ప్రాత రిహైష్యతి. 14

10. తీర్థేన - స్నాన పుష్టముతో; సంశామ్య - శాంతుడ వగుము.

12. పర్యాయః - వేరు దారి, నిష్కేవలామ్ - మొత్తమును, వారిని వాసులు గనే యుండుటకు ముందు చెప్పిన దారి కంటె మరియొకటి లేదని తాత్పర్యము.

అతడు నాకు చిక్కినచో వృష్టివంశమువారు, ఈ భూమియు ఆ పొండపు
లును నాచేతి కిలుబొమ్మ లగుదురు. మరునాడు ప్రొద్దునే అత డిటుకు వచ్చును.

అత్రోపాయాన్ యథా సమ్యజ్ఞు బుధ్యేత జనార్దనః,
న చాపాయో భవేత్కృశ్చ తద్భవాన్ ప్రబ్రవీతు మే. 15

కావున నాతడు తప్పించుకొనుటకు ఉపాయములు చక్కగా భావింపలేదు
మన కెట్టి అపాయము రానివిధమును మీరు చెప్పడు.

వైశంపాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా ఘోరం కృష్ణాభిసంహితమ్,
ధృతరాష్ట్రః సహమాత్యో వ్యథితో విమనాఽభవత్. 16

కృష్ణుని మోసపుచ్చు ఆ ఘోరమగు అతని మాట విని ధృతరాష్ట్రుడును.
అతని దగ్గరివారును కళవళపడిరి. వారికి మనసు మనసులో లేకపోయెను.

తతో దుర్యోధన మిదం ధృతరాష్ట్రోఽబ్రవీ ద్వచః,
మైవం వోచః ప్రజాపాల నైష ధర్మః సనాతనః. 17

అంత ధృతరాష్ట్రుడు దుర్యోధనునితో నిట్లు పలికెను. ప్రజల కేలిక వైన
ఓ దుర్యోధనా! ఇట్లు పలుకరాదు. ఇది సనాతన మగు ధర్మము కాదు.

దూతశ్చ హి హృషీకేశః సంబన్ధీ చ ప్రియశ్చ నః,
అపాపః కౌరవేయేషు స కథం బన్ధ మర్హతి. 18

ఆ హృషీకేశుడు దూత కదా! మరియు మనకు చుట్టము. ప్రియుడు,
అతనికి కౌరవులయందు పాదుబుద్ధి లేదు. అట్టివాని నెట్లు బంధించువు?

భీష్మ ఉవాచ - భీష్ము డిట్లు పలికెను.

పరీత స్తవ పుత్రోఽయం ధృతరాష్ట్ర సుమన్దధీః,
వృణో త్యనర్థం నైవార్థం యాచ్యమానః సుహృజ్జనైః. 19

ధృతరాష్ట్రా! నీకొడుకు బుద్ధి పూర్తిగా మందగించినది. వీడు చావుతో
చుట్టుకొని పోవుచున్నాడు. కోరి కోరి కిదే తెచ్చుకొనుచున్నాడు. మేలుకోరువా
లెంత బ్రతిమాలినను మేలు పరికింపకున్నాడు.

ఇమ ముత్పథి వర్తంతం పాపం పాపానుబంధినమ్,
వాక్యాని సుహృదాం హిత్యా త్వమవ్యస్యానువర్తనే. 20

మేలు కోరు హితుం చూడలు పట్టించుకొనక నీవును, వచ్చిన పాపములే
చేయు ఈ పాపాత్ముని బెంటబడి పోవుచున్నావు.

కృష్ణ మక్లిష్టకర్మాణ మాసాద్యాయం సుదుర్మతిః,
తవ పుత్రః సహమాత్యః శతేన స భవిష్యతి. 21

తేలికగా అన్ని పనులు చక్కబెట్టు ప్రస్తున్నని చూడేది యీ పరమనీచుడు
తన మిత్రులతోపాటు ఒక్కడైనా మునున గలించిపోవును.

పాపస్యాన్య నృశంసస్య త్వక్తధర్మస్య దుర్మతేః,
నోత్సహేఽనర్థసంయుక్తాః శ్రోతుం వాచః కథభృన. 22

పాపాత్ముడు, క్రూరుడు, ధర్మమును విడనాడినవాడు, దుష్టబుద్ధియు నగు
ఈ నీ కొడుకు పలుకులు ఎన్నటికిని ఎననొల్లను.

ఇత్యుక్త్వా భరతశ్రేష్ఠో వృద్ధః పరమమన్యుమాన్,
ఉత్థాయ తస్మాత్ ప్రాతిష్ఠ ద్వీష్టః సత్కవరాక్రమః. 23

ధరతశ్రేష్ఠుడు, సర్వమగు పరాక్రమము గలవాడు, పెద్దవాడు అగు
భీష్ముడు మిక్కిలి కోపముతో నిట్లు పలికి అటనుండి లేచిపోయెను.

ఇతి శ్రీ మహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి భగవద్దానపర్వణి
దుర్యోధనవాక్యే అష్టాశీతితమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వమున భగవద్దానపర్వమున
దుర్యోధనవాక్యము గల యెనుబదియెనిమిదవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

వీకోననవతిత మోఽధ్యాయః

ఎనుబదితొమ్మిదవ అధ్యాయము

శ్రీకృష్ణస్య స్వాగతనమారోహః

ధృతరాష్ట్రవిదురగృహయో స్తస్య సత్కారశ్చ.

శ్రీకృష్ణనకు స్వాగతసన్నాహము

ధృతరాష్ట్రవిదురభవనములలో ఆతనికి సత్కారము.

వైశంపాయన ఉవాచ-వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

ప్రాత రుత్థాయ కృష్ణస్తు కృతవాన్ సర్వ మాహ్నికమ్,

బ్రాహ్మణై రభ్యనుజ్ఞాతః ప్రయయౌ నగరం వ్రతి. 1

అట్ల కృష్ణుడును పెందలకడ లేచి పగటి కృత్యము చన్నియు నిర్వర్తించి
బ్రాహ్మణు లనుమతింపగా నగరమునకు బయలుదేరెను.

తం వ్రయాన్తం మహాబాహు మనుజ్ఞాప్య మహాబలమ్,

పర్యవర్తన తే సర్వే వృకస్థలనివాసినః. 2

అట్లు ప్రయాణ మగుచున్న మహాబలుడైన ఆ శ్రీకృష్ణుని వృకస్థలము
సందు నివసించు జను లందరు సలువైపుల చేరి సెలవు గైకొనిరి.

ధార్తరాష్ట్ర స్తమాయాన్తం వ్రత్యుజ్జగ్ముః స్వలంకృతాః,

దుర్యోధనా దృతే సర్వే భీష్మద్రోణకృపాదయః. 3

ఒక్క దుర్యోధనుని విడచి తక్కిన ధృతరాష్ట్రుని వారందరు - భీష్ముడు
ద్రోణుడు కృపడు మొదలగువారు - చక్కగా అలంకరించుకొని, వచ్చుచున్న
కృష్ణున కెదురేగిరి.

పౌరాశ్చ బహులా రాజన్ హృషీకేశం దిదృక్షవః,

యానై ర్భహువిదై రన్యైః పద్మిరేవ తథావరైః. 4

పురమువారును పెద్దసంఖ్యలో శ్రీకృష్ణుని చూడగోరి పలువిధములగు వాహనములతో కొందరు, కాలినడకతో కొందరు వచ్చి యుంకిరి.

స వై పథి సమాగమ్య భీష్మకాక్లిష్టకర్మణా,
ద్రోణేన ధార్తరాష్ట్రైశ్చ తైర్వృతో నగరం యయా. 5

ఆ కృష్ణుడును మార్గమున వారిని కలిసికొని సుఖమైన కార్యములు గల భీష్మునితో, ద్రోణునితో, ధృతరాష్ట్రుని కొడుకులతో గూడి నగరమున కరిగెను.

కృష్ణసంమాననార్థం చ నగరం సమలంకృతమ్,
బభూవ రాజమార్గశ్చ బహురత్నసమంవితః. 6

కృష్ణుని గౌరవించుటకై నగరమంతయు అలంకారములతో రళరళలాడి పోవుచుండెను. రాజమార్గము నిండ అనేకములగు రత్నములను బెడజల్లిరి.

న చ కల్పి ధృహ రాజం స్తదాఽసీ ద్భరత్పథః,
న శ్రీ న వృద్ధో న శిశు ర్వాసుదేవదిదృశ్యయా. 7

రాజా! శ్రీలు, ముదుసలులు, పసివారు మొదలుకొని యందరు వాసు దేవుని చూచు కోరికతో ఇంటి నిలువక వెలువడిరి

రాజమార్గే నరా స్తస్మిన్ సంస్తువ న్త్యవనిం గతాః,
తస్మిన్ కాలే మహారాజ హృషీకేశప్రవేశనే. 8

కృష్ణుడు నగరమున ప్రవేశించు వా సమయమున రాజమార్గమున జను లందరు క్రిందకు దిగి స్తోత్రములు చెసిరి.

ఆవృతాని వరశ్రీభి ర్గృహాణి సుమహాన్త్యపి,
ప్రచలన్తివ భారణ దృశ్యనే స్మ మహీతలే 9

ఉత్తమజాతిశ్రీలతో నిండిన గొప్పరథనములు బరువుతో నేలపై నూగు లాడుచున్నవా యన్నట్లు కానవచ్చెను.

తథా చ గతిమన్త సే వాసుదేవస్య వాజినః,
ప్రణవ్దగతయోఽభూవన్ రాజమార్గే నరై ర్వృతే. 10

మహావేగము గల శ్రీకృష్ణుని గుఱ్ఱములు జనులతో నిండిన రాజ మార్గమున అడుగు ముందునకు వేయజాలకపోయినవి.

స గృహం ధృతరాష్ట్రస్య ప్రావిశ చ్చత్రుకర్మనః,
పాణ్డురం పుణ్డరీకాక్షః ప్రాసాదై రుపశోభితమ్. 11

అంత నా పుండరీకాక్షుడు, శత్రుసంహారకుడు పెమ్మ భవనములతో
రమణీయముగా నున్న తెల్లనిదగు ధృతరాష్ట్రుని దివాణము ప్రవేశించెను.

తీస్రః కష్యా వ్యతిక్రమ్య కేశవో రాజవేశ్మనః,
వైచిత్రవీర్యం రాజాన మభ్యగచ్ఛ దరిద్దమః. 12

ఆ రాచనగరులో మూడు వ్రాకారములు దాటి శ్రీకృష్ణుడు ధృతరాష్ట్రుని
చేరుకొనెను.

అభ్యాగచ్ఛతి దాశార్థే ప్రజ్ఞాచక్షు ర్నరాధిపః,
సప్తైవ భీష్మద్రోణాభ్యా ముదతిష్ఠ న్మహాయశాః. 13

శ్రీకృష్ణుడు తనవైపు వచ్చుచుండగా గొప్పకీర్తిగల గ్రుడ్డిరాజు భీష్మ
ద్రోణులతోపాటు లేచి నించెను.

కృపశ్చ సోమదత్తశ్చ మహారాజశ్చ బాహ్లికః,
ఆసనేభ్యోఽచలన్ సర్వే పూజయన్తో జనార్దనమ్. 14

కృపుడు, సోమదత్తుడు, మహారాజగు బాహ్లికుడు జనార్దనుని గౌరవించుచు
ఆసనములనుండి లేచిరి.

తతో రాజాన మాసాద్య ధృతరాష్ట్రం యశస్వినమ్,
స భీష్మం పూజయామాస వాణ్ణయో వాగ్భి రజ్ఞసా. 15

కీర్తిగం ధృతరాష్ట్రుని సమీపించి శ్రీకృష్ణుడు మంచిమాటలతో భీష్ముని
పూజించెను.

తేషు ధర్మానుహర్షిం తాం ప్రయుజ్య మధుసూదనః,
యథావయః సమీయాయ రాజభిః సహ మాధవః. 16

మిగిలినవారియందును ధర్మమును, వయస్సును బట్టి మధుసూదనుడు
చున్నన నెరపి అటుపై తక్కిన రాజులను కలిసికొనెను.

అథ ద్రోణం సబాహ్లికం సప్తత్రం చ యశస్వినమ్,
కృపం చ సోమదత్తం చ సమీయాయ జనార్దనః. 17

పిదప బాహుని, ప్రసీద్ధిగన్న ద్రోణుని, అతని కొడుకును, కృపని, సోమదత్తుని జనార్దనుడు దరి జేరి మన్నించెను.

తత్రాసీ దూర్జితం మృష్టం కాశ్చానం మహదాననమ్,
శాసనా దృతరాష్ట్రస్య తత్రోపావిశ దద్యుతః. 18

అచట గొప్పది, శుభ్రపరచినది పెద్దది యగు బంగారుపీట యొకటి యుండెను. దృతరాష్ట్రుని కోరికపై శ్రీకృష్ణుడు దానిపై హర్షించెను.

అథ గాం మధువర్కం చాహ్నుదకిం చ జనార్దనే,
ఉపజహ్రు ర్యథాన్యాయం దృతరాష్ట్రపురోహితాః. 19

దృతరాష్ట్రుని పురోహితులు శాస్త్రవిధానమును బట్టి శ్రీకృష్ణునకై గోవును, మధువర్కమును, జలమును అందించిరి.

కృతాతిథ్యస్తు గోవిన్దః సర్వాన్ పరిహసన్ కురూన్,
ఆస్తే సాంబన్ధికం కుర్వన్ కురుభిః పరివారితః. 20

అట్లు అతిథిమర్యాద ముగిసిన పిదప శ్రీకృష్ణుడు అందరిని నవ్వింపుచు చుట్టరికమునుబట్టి కౌరవులతో మాడియుండెను.

సోఽర్చితో దృతరాష్ట్రేణ పూజితశ్చ మహాయశాః,
రాజానం సమనుజ్ఞాప్య నిరక్రామ దరిన్దమః. 21

దృతరాష్ట్రుడు అతిథిపూజ గావించి స్తుతి చేసిన పిమ్మట రాజుకడ సెలవు దీసికొని ఘనకీర్తించు గు శ్రీకృష్ణుడు అడుగుండి బయలుదేరెను.

తైః సమేత్య యథాన్యాయం కురుభిః కురుసంసది,
విదురావసథం రమ్య ముపాతిష్ఠత మాధవః. 22

వారి వారి యోగ్యతను బట్టి కురుసభలో నున్న కౌరవు లందరిని పలుకరించి మనోహరముగు విదురుని గృహము చేరుకొనెను.

విదురః సర్వకల్యాణై రభిగమ్య జనార్దనమ్,
అర్చయామాస దాశార్హం సర్వకామై రుపస్థితమ్. 23

18. మృష్టమ్ - శుద్ధి చేయబడినది, దోషములు లేకుండ చేయబడినది.

20. పరిహసన్ - వేళాకోళపు మాటలు పలుకుచు, చమత్కారములు పలుకుచు; సాంబన్ధికమ్ - చుట్టరికమునుబట్టి చేయు వ్యవహారమును.

తన కోరికలన్నియు పండి యింటికి వచ్చిన జనార్దనున తెదురేగి
విదురుడు సమస్తమంగళవస్తువులతో కృష్ణునకు పూజచేసెను.

యా మే ప్రీతిః పుష్కరాక్ష త్వద్ధర్మససముద్భవా,
సా కిమాభ్యాయతే తుభ్య మన్తరాత్మాఽసి దేహినామ్. 24

పుండరీకాక్షా! నిన్ను చూడగా నాకు గలిగిన ప్రీతి యెట్టిదో నేనేమి
వర్ణింపగలను: నీవు ప్రాణు లందరకు అంపరాత్మవు గదా!

కృతాతిథ్యం తు గోవిందం విదురః సర్వధర్మవిత్,
కుశలం పాణ్డుపుత్రాణా మప్యచ్చ నృధుసూదనమ్. 25

సర్వధర్మము తెలిగిన విదురుడు గోవిందునకు అతిథిమర్యాద లన్నియు
చక్కగా చేసి పిదప పాండుపుత్రుల కుశలమును గూర్చి యడిగెను.

ప్రియమాణస్య సుహృదో విదురో బుద్ధిసత్తమః,
ధర్మార్థనిత్యస్య సతో గతరోషస్య ధీమతః, 26

తస్య సర్వం సవిస్తారం పాణ్డవానాం విచేష్టితమ్,
క్షత్తు రాచష్ట దాశ్వాః సర్వం ప్రత్యక్షదర్శివాన్. 27

బుద్ధిమంతుడు విదురుడు మంచిహృదయముగల పాండవుల గూర్చి ప్రేమతో
అట్టిడిగెను. అంత శ్రీకృష్ణుడు ధర్మము, అర్థము విదనాదనివాడు, సత్పురుషుడు,
రోషము లేనివాడు బుద్ధిమంతుడు నగు విదురునకు పాండవుల వృత్తాంతమంతయు
కన్నులకు కట్టినట్లు వివరించెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి
ధృతరాష్ట్రగృహప్రవేశపూర్వకం శ్రీకృష్ణస్య విదురగృహప్రవేశే
ఏకోననవతితమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున
శ్రీకృష్ణుడు ధృతరాష్ట్రుని భవనము చేరి పిదప విదురుని భవనమున
కరుగుట యను ఎనుబదితొమ్మిదవ అధ్యాయము.

— : 0 : —

24. అంతరాత్మవు గదా యనుటతో నేను ప్రత్యేకించి చెప్పకున్నను నా
మనోభావములు నీకు తెలియును గదా: అని భావము.

నవతితమోఽధ్యాయః తొంబదియవ అధ్యాయము

శ్రీకృష్ణస్య కున్త్యాః సమీపే గమనమ్. యువిష్ఠిరస్య కుశలవృత్తాంత
మాపృచ్ఛ్య స్వీయదుఃఖం న్మృత్యా విలపన్త్యాః కున్త్యాః సమాశ్వాసనం చ.
శ్రీకృష్ణుడు కుంతియింటి కరుగుట. ధర్మరాజు కుశలవార్త నడిగి కుంతి
తనపాట్లు తలపోసి యేడ్చుచుండగా శ్రీకృష్ణ దామె నోదార్చుట.

వైశంపాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

అథోపగమ్య విదుర మపరాష్టే జనార్దనః,

పితృష్వసారం స పృథా మభ్యగచ్ఛ దరిన్దమః.

1

అట్లు విదురునికడ కరిగిన శ్రీకృష్ణుడు మధ్యాహ్నము దాటిన పిమ్మట
తన మేనత్తయగు కుంతిదేవిని చూడబోయెను.

సా దృష్ట్వా కృష్ణ మాయాంతం ప్రసన్నాదిత్యవర్చసమ్,

కంతే గృహీత్వా ప్రాక్రోశత్ స్తర నీ తనయాన్ పృథా.

2

ప్రసన్నముగా నున్న సూర్యునితో సమమగు దేహాంతి గల శ్రీకృష్ణుడు
వచ్చుచుండగా కుంతి కంతమున కరిగిలింది కొడుకులను తలచి పెద్దగా ఏడ్చెను

తేషాం సత్త్వవతాం మధ్యే గోవిన్దం సహచారిణమ్,

చిరస్య దృష్ట్వా వార్జ్యేయం బాష్పమాహారయత్ పృథా.

3

ఆ బలసంపన్నుల సదుడు రనచు మిక్కిలి దగ్గరవాడైన గోవిందుని
బహుకాలమునకు చూచి కుంతి కంట తడిపెట్టెను.

సాబ్రవీత్ కృష్ణమాసీనం కృతాతిథ్యం యుధాం పతిమ్,

బాష్పగర్గదపూర్ణేన ముఖేన పరిశుష్కతా.

4

ఆతిథ్యము స్వీకరించి కృష్ణుడు కూర్చున్న పిదప శోకముతో పెగిలిరాని,
ఎండిపోవుచున్న మోముతో ఆమె యిట్లు పలికెను.

యే తే బాల్యాత్ ప్రభృత్యేవ గురుశుశ్రూషణే రతాః,

వరస్పరస్య సుహృదః సమ్మతాః సమచేతసః,

నికృత్యా భ్రంశితా రాజ్యా జ్ఞనార్థా నిర్జనం గతాః.

5

నాయనా ! ఆ నా కుమారులు పసికనమునుండియు పెద్దవారిని ప్రీతితో సేవింపిరి. ఒకరిమీద నొకరికి చెడని చెలిమి కలదు. అందరకు నిష్ఠలు. ఒకే బుద్ధి గలవారు. అట్టి వారిని వారు వంచనతో రాజ్యమునుండి వెడలగొట్టిరి. ఎప్పుడు నలుపురిలో నుండవలసిన నా పుత్రులు జనములేని వనము పాలైరి.

విసీతక్రోధహర్షాశ్చ బ్రహ్మణ్యః సత్యవాదినః,

త్యక్త్వా ప్రియసుభే పార్థా రుదతీ మవహాయ మామ్,

6

అహోర్షశ్చ వనం యాన్తః సమూలం హృదయం మమ.

కోపమును సంతోషమును అదుపులో పెట్టుకొన్నవారు, బ్రహ్మమును చక్కగా నెరిగినవారు, సత్యము పలుకువారు నగు నా పుత్రులు ప్రీయమును సుఖమును వదలి, ఏడ్చుచున్న నన్ను విడనాడి అదవుల కరుగుచు నా హృదయమును మొత్తముగా అవహరించుకొనిపోయిరి.

అతదర్హా మహాత్మానః కథం కేశవ పాణ్డవాః,

ఊష ర్మహావనే తాత సింహవ్యాఘ్రగజాకులే,

7

బాలా విహీనాః పిత్రా తే మయా సతతలాలితాః.

8

కేశవా ! ఆ కష్టము వారికి రావలసినది కాదు. తుద్రడి లేని పిల్లలను నేను ఎల్లవేళల లాలించి పెంచితిని. అట్టి దొడ్డబుడ్డిగల పాండవులు - నాయనా ! సింహములు, పులులు, ఏనుగులు విచ్చలవిడిగా తిరుగు కారడవిలో ఎట్లు నివసించిరి;

అవశ్యంతశ్చ పితరౌ కథ మూష ర్మహావనే.

తల్లిదండ్రులను చూడక వా రడవిలో ఎట్లు నిలువగలిగిరి;

శఙ్ఖదున్దుభినిహ్తోషై ర్మృదక్షై ర్వేణునిఃస్వనైః,

పాణ్డవాః సమఖోధ్యన్త బాల్యాత్ప్రభృతి కేశవ.

9

8. ప్రియసుభే - ప్రియ మనగా రాజ్యము మొదలయినది. సుఖ మనగా భోగములవలన కలుగు ఆహ్లాదము.

నాయనా ! కృష్ణా ! పాండుపహారులు చిన్నతనమునుండియు శంఖములయు, దుండుభులయు, మద్దెలయు, వేపులయు నావములతో నిద్రనుండి మేల్కొనుచుండిరి.

యే స్మ వారణశబ్దేన హయానాం హేషితేన చ,

రథనేమినినాదైశ్చ వ్యభోధ్యంత తదా గృహే.

10

చా రిండునున్న దినములలో ఏనుగుల ఘంకారములు, గుట్టముల హేషితములు, రథచక్రముల నావములు వినుచు మేల్కొంచెడివారు.

శబ్దభేరినినాదేన వేణువీణానునాదినా,

పుణ్యాహమోషమిశ్రేణ పూజ్యమానా ద్విజాతిభిః.

11

శంఖములయు భేరులయు నావములకు వీణావేణువుల ధ్వనులు శ్రుతి కలుపుచుండగా పుణ్యాహమంత్రములు చదువుచు ద్రాహ్మణులు మన్నించుచుండగా మేల్కొనెడివారు.

వస్త్రి రత్నై రలక్ష్మరైః పూజయంతో ద్విజన్మనః,

గీర్భి ర్మగ్గలయక్తాభి ర్భ్రాహ్మణానాం మహాత్మనామ్.

12

అర్చితై రర్చనారైశ్చ స్తువద్భి రభినన్దితాః.

13

వస్త్రములతో, రత్నములతో, అలంకారములతో ద్రాహ్మణులను పూజించెడివారు. మహాత్ములగు ద్రాహ్మణులు మంగళముతో కూడిన వేదవాక్కులతో శ్రేష్ఠములగు స్తోత్రములతో వీరిని కొనియాడుచుండెడివారు.

ప్రాసాదాగ్రే వ్యభోధ్యంత రాజ్కూవాజినశాయినః,

క్రూరం చ నినదం శ్రుత్వా శ్వాపదానాం మహావనే.

14

అట్టివారు గుడుల గోపురములపై జింకచర్మములపై పడియుండి క్రూరమృగముల మోరనావములు వినుచు ఆ కారదవిరో మేల్కొనుచుండిరి.

న స్మోవయాన్తి నిద్రానేన తదర్హా జనార్దన,

భేరీమృదగ్గనినదైః శబ్దవైణవనిఃస్వనైః.

15

శ్రీజాం గీతనినాదైశ్చ మధురై ర్మధుసూదన,
వన్దిమాగధసూతైశ్చ స్తువద్భి ర్భీధితాః కథమ్, 16
మహావనే ష్వబోధ్యంత శ్వావదానాం రుతేన చ.

భేరీమృదంగనాదములతో శంఖముల వేణువుల ధ్వనులతో చెవి కింపైన
శ్రీం పాటలతో వందిమాగధసూతుల స్తోత్రపాఠములతో మేర్కొనెడివారు.
పెద్ద అడవులలో హ్రూరమృగముల చకోరధ్వనులతో ఎట్లు మేర్కొనిరి? వారికి
పాటు రావలసినది కాదు గదా! నిద్ర లేచి వారు నాకడకు రాకున్నారు గదా!

హ్రీమాన్ సత్యధృతి ర్దాన్తో భూతానా మనుకమ్పితా,
కామద్వేషౌ వశే కృత్వా సతాం వర్తమానువర్తతే. 17

నా పెద్దకొడుకు పాడు పనులను సిగ్గుపడువాడు, సత్యమున పట్టువల కల
వాడు. ఇంద్రియములపై ఆడుపు గలవాడు. సర్వప్రాణులయందు జాలి కల
వాడు. కామమును ద్వేషమును ఆడుపున నుంచుకొని సత్పురుషుల జాతిలో ఎల్ల
వేళల నడచుచున్నాడు.

అమృరీషస్య మాన్ధాతు ర్యయాతే ర్నహుషస్య చ,
భరతస్య దిలీపస్య శిబే రాశీనరస్య చ, 18
రాజర్షీణాం పురాణానాం ధురం ధత్తే దురుద్వహమ్. 19

అంబరీషుడు, మాంధాత, యయాతి, నహుషుడు, భరతుడు, దిలీపుడు,
ఉశీనరరాజు శిబి వంటి ప్రాతకాలపు రాజుల భారమును - ఎవ్వరు మోయ
జాలనిదానిని మోయుచున్నాడు.

శీలవృత్తోపసంవన్నో ధర్మజ్ఞః సత్యసంగరః,
రాజా సర్వగుణోపేత స్త్రైలోక్యస్యాపి యో భవేత్. 20

చక్కని శీలము, నడవడియు నిందుగా గలవాడు. ధర్మతత్త్వ మెరిగిన
వాడు, సత్యమున నిష్ఠ గలవాడు. మంచి గుణములన్నియు కుదురుకొని మూడు
లోకములకు ఏలిక కాదగినవాడు.

అజాతశత్రు ర్దర్మాత్మా శుద్ధజామ్బూనదప్రభః,
 శ్రేష్ఠః కురుషు సర్వేషు ధర్మతః శ్రుతవృత్తతః,
 ప్రియదర్శో దీర్ఘభుజః కథం కృష్ణ యుధిష్ఠిరః. 21

అరనికి పగవార్షి భావనయే ఉండడు. అతని నియత్యై ధర్మమే. నిర్మలమైన బంగారు వన్నెలో వెలిగిపోవుచుండును. ధర్మమును పొందిత్యమును గడవదని బట్టి చూచినచో కారవు లందరిలో శ్రేష్ఠుడు చూత ముచ్చట అయిన వాడు. పొడవైన భుజములతో నొప్పువాడు. కృష్ణయ్యా! ఆ యుధిష్ఠిరు డెట్లున్నాడు?

యః స నాగాయుతప్రాణో వాతరంహో మహాబలః,
 సామర్షః పాణ్డవో నిత్యం ప్రియో భ్రాతః ప్రియంకరః. 22

ఆ భీముడు పది వేల యేనుగుల సత్తువ. వాయువు వంటి గొప్ప బలము కలవాడు. ఎల్లప్పుడు కోపముతో చిరచిరలాడుచుండును. అయినను మనసులో మాలిన్యము లేనివాడు. అన్న యన్నచో ప్రేమ. అతని ప్రియమే తన ప్రియముగా చేయుచుండును.

కీచకస్య తు సజ్ఞాతే ర్యోహంతా మధుసూదన,
 శూరః క్రోధవశాంతాం చ హిడిమ్బస్య బకస్య చ. 23

జ్ఞాతు లందరితో పాటు కీచకుని మట్టుపెట్టెను. క్రోధముతో తీవ్రస్వభావము గల హిడింబుని, బకుని రూపుమాపిన శూరుడు.

వరాక్రమే శక్రసమో మాతరిశ్వసమో బలే,
 మహేశ్వరసమః క్రోధే భీమః ప్రహరతాం వరః. 24

21. ప్రియదర్శః - ప్రియమైన దర్శము - దర్శనము కలవాడు లేదా దర్శముగా బ్రాధతర్మాచిరము - వానియందు ప్రీతి కలవాడనియు చెప్పవచ్చును.

22. పాండవః - పాండువే పాండవుడు - శుద్ధమైనవాడని భావము - కోపము కలవాడయ్యు దోషము లేనివాడని తాత్పర్యము - లేదా పాండుని కొడుకని సామాన్యార్థము.

పరాక్రమమున ఇంద్రునికి, బలమున వాయుదేవునకు, క్రోధమున మహేశ్వరునకు దీదైవవాడు, పోటుగాండ్రలో మిన్న.

క్రోధం బల మమర్థం చ యో నిధాయ వరంతపః,
జితాత్మా పాణ్డవోఽమర్షీ భ్రాతు స్తిష్ఠతి శాసనే. 25

పరులను కాలివేయునట్టి కోపిష్ఠుడు భీముడు క్రోధమును, బలమును, అసహనమును ప్రక్కకు పెట్టి మనసు నరుపు చేసికొని అన్నమాటపై నిలబడి యుండెను.

తేజోరాశిం మహాత్మానం పరిష్ఠ మమితౌజసమ్,
భీమం ప్రదర్శనేనాపి భీమ సేనం జనార్దన. 26

తం మమాచక్ష్య వాగ్దేయ కథమద్య వృకోదరః,
ఆసే పరిఘబాహుః స మధ్యమః పాణ్డవో బలీ. 27

ముద్దకట్టిన లేజము, మహాత్ముడు, అంపరికంటె మిన్న. ఇంత అని చెప్పరాని బలము గలవాడు. చూచిన మాత్రముననే భయము పుట్టును. అయ్యా! శ్రీకృష్ణ! ఆ వృకోదరుడు, ఆ పరిఘవంటి భుజము గలవాడు, ఆ బలశాలి, ఆ నా నడిమికొడు కెట్లున్నాడు?

ఆర్జునే సార్జునో యః స కృష్ణ బాహుసహస్రిణా,
ద్విబాహుః స్ఫుర్ధతే నిత్య మతీతేనాపి కేశవ. 28

వేయిచేతులుగల ఆ కార్తవీర్యార్జునుడు చనిపోయిన పిమ్మటకూడ రెండు చేతులుగల యీ యర్జును డెప్పుడు ఆతనిని మించజూచుచుండును.

క్షిపత్కేనేన వేగేన పశ్చబాణశతాని యః,
ఇష్టస్త్రై సదృశో రాజ్ఞః కార్తవీర్యస్య పాణ్డవః. 29

ఆ పాండుకుమారుడు ఒకే వేగముతో అయిదువందల బాణములను గుప్పించగలడు. ధనుర్విద్యలో ఆతనికి కార్తవీర్యార్జునుడే సాటి.

తేజసాఽదిత్యసదృశో మహర్షిసదృశో దమే,
క్షమయా వృధీవీతులో మహేంద్రసమవిక్రమః. 30

లేజస్సున సూర్యునకు, నిగ్రహమున మహర్షికి, ఓర్పున భూదేవికి, పరా
వ్రదుమున మహేంద్రునకు ఆతడు సమానుడు.

ఆధిరాజ్యం మహద్దీప్తం ప్రథితం మధుసూదన,
అహృరం యేన పీఠ్యేణ రురూణాం సర్వరాజసు. 31

లోకములో ప్రసిద్ధి నంది విక్కిరి విలుగొందుచున్న మహాసామ్రాజ్యమును
కారవులకై రాజులందరినుండి యొడిచి తెచ్చిచి ఆతని కర్తవ్యే కదా !

యస్య దాహుబలం సర్వే పాణ్డవాః పశ్యుపాసతే,
స సర్వరథినాం శ్రేష్ఠః పాణ్డవః సత్యవ్రతమః. 32

పాండుకుమారులందరకు ఆతని భుజబలమే అంత. రథకులలో శ్రేష్ఠు
దగు ఆ అర్జునుడు సత్యమైన వరాక్రమము గలవాడు.

యం గత్వాభిముఖః సంఖ్యే న జీవన్ కచ్ఛిద్రావణేత్,
యో జేతా సర్వభూతానా మజేయో జిష్ణు రచ్యుత. 33

జయము పొందుటయే లక్షణముగా గల ఆ అర్జునుని యుద్ధమున నెదు
ర్కొని బ్రదికి బయటపడువా డుండడు. వాడు సర్వభూతములకు జయింపరాని
వాడు.

యోఽపాశ్రయః పాణ్డవానాం దేవానామివ వాసవః,
స తే బ్రాతా సఖా చైవ కథ మద్య ధనజ్ఞయః. 34

దేవతల కింద్రునివలె పాండవుల కారడు పెద్దదిక్కు. అట్టి నీ ముద్దు
మరచి ప్రాణమిత్రుడు అగు ధనంజయు దీప్పు డెట్లున్నాడు:

దయావాన్ సర్వభూతేషు హీనిషేవో మహాస్త్రివిత్,
మృదుశ్చ సుకుమారశ్చ ధార్మికశ్చ ప్రియశ్చ మే. 35

సహదేవో మహేష్వాసః శూరః సమితిశోభనః
బ్రాతృణాం కృష్ణ శుశ్రూష ర్థరార్థకుశలో యువా. 36

34. బ్రాతా - తెలుగునుడికారమునుబట్టి 'మరచి' అను నర్థము గ్రహించుట
యుక్తము.

కృష్ణయ్యా! ఆ సహదేవుడు, అన్ని ప్రాణులకుండు దయ గలవాడు. పాడుపనులకు సిగ్గుపడును. గొప్ప ఆశ్రయే తల్లి. మెత్తనివాడు. సుకుమారస్వభావము గలవాడు. ధర్మమును పాటించువాడు, నాకు ప్రియమైనవాడు. గొప్ప విలుకాడు. శూరుడు. యుద్ధమున రాజించును. అన్నలకు సేవలు చేయుచుండును. ధర్మము నందును, అర్థమునందును అతితేరినవాడు. యువకుడు.

సదైవ సహదేవస్య భ్రాతరో మధుసూదన,

వృత్తం కక్యాణ్మవృత్తస్య పూజయన్తి మహాత్మనః. 37

దొడ్డుబిడ్డియు, మంగళమున నడవడియు గల సహదేవుని ప్రవర్తనను కృష్ణా! అన్నలు ఎల్లవేళల కొనియాడుదురు.

జ్యేష్ఠాపచాయినం వీరం సహదేవం యుధాంపతిమ్,

శుశ్రూషం మమ వార్తేయ మాద్రీపుత్రం ప్రచక్ష్యే మే. 38

నాయనా! కృష్ణా! అన్నలను మన్నించువాడు, వీరుడు, యుద్ధములందు నాయకుడు, నన్ను సేవింపగోరువాడు నగు మా మాద్రీకొడుకును గూర్చి నా కెరిగింపవయ్యా!

సుకుమారో యువా శూరో దర్శనీయశ్చ పాణ్డవః,

బ్రాతృజాం చైవ సర్వేషాం ప్రియః ప్రాణో బహిశ్చరః. 39

చిత్రయోధీ చ నకులో మహేష్వాసో మహాబలః,

కచ్చితస్య కుశలీ కృష్ణ మమ వత్సో సుఖైధితః. 40

సుకుమారుడు. చిన్నవాడు, శూరుడు. అందగాడు, అన్నదమ్ముల కందరకు వెలుపలి ప్రాణమువలె మిక్కిలి యిష్టుడు. చిత్రయుద్ధములు చేయువాడు. గొప్ప ధనుర్ధరుడు, మహాబలుడు, నేను ముద్దుచేసి పెంచినవాడు అగు నకులుడు కృష్ణా! శ్రేయముగా నున్నాడా?

సుఖోచిత మదుఃఖార్తం సుకుమారం మహారథమ్,

అపి జాతు మహాబాహో వశ్యేయం నకులం పునః. 41

సుఖముం కలవాటు వడినవాడు, దుఃఖ మెట్టిదో యెఱుగరానివాడు, సుకుమారుడు, మహారథుడు నగు నకులుని ఎన్నటికైన కాంతునా?

38. జ్యేష్ఠ + అపచాయినమ్ - అన్నల అభివృద్ధికి పాటుపడువాడని తాత్పర్యము.

పశ్యసంపాతజే కాలే నరతేన వినాకృతా,
న లభామి ధృతిం వీర సాఽద్య జీవామి పశ్య మామ్. 42

తెప్పపాటు కాలమైనను నరతుని చూడర నిలువసందెడివానను. ఓయి
వీరుడా ! అట్టి నేను నేను బ్రతికియే యున్నాను. చూడు.

సర్వైః పుత్రైః ప్రియతరా ద్రౌపదీ మే జనార్దన,
కులీనా రూపసంపన్నా సర్వైః సముదిరా గుతైః. 43

జనార్దనా : ఆ ద్రౌపదమ్మ నా కొడుకుల పేరే ప్రియమైనది. మంచి
కుంమున బుట్టినది. నిండైన రూపసంపద గలది. మంచి సుగుణములన్నియు ఆమెలో
నెలకొనియున్నవి.

పుత్రలోకాత్ పతిలోకం వృణ్వానా సత్యవాదినీ,
ప్రియాన్ పుత్రాన్ పరిత్యజ్య పాణ్డవా ననురధ్యతే. 44

పుత్రుల సన్నిధికంటె పతుల సన్నిధానమే స్వయముగా కోరి ప్రియులగు
పుత్రులను వదిలి సత్యవాదినీ యగు ఆ యిల్లాలు పాండవుల వెంట నందేనది.

మహాభిజనసంపన్నా సర్వకామైః సుపూజితా,
ఈశ్వరీ సర్వకల్యాణీ ద్రౌపదీ కథమచ్యుత. 45

గొప్పయింట పుట్టినది, కోరిక కోరికలన్నియు తీర్చుకొన్నది, సర్వ
కథములను నెలవైనది, తనంత రానొక ప్రభువుగా బ్రదికినది. అచ్యుతా ! ఆ
ద్రౌపది యెట్లున్నది ?

పతిభిః పభృభిః కూరై రగ్నికల్యైః ప్రహరీభిః,
ఉపపన్నా మహేష్వాసై ర్ద్రౌపదీ దుఃఖభాగినీ. 46

నిప్పువంటి పోటుగాం దైదుగురు పెనువిల్లు పట్టిన పురుషశ్రేష్ఠులు
వరలై యుండగా ఆ ద్రౌపదికి కాని దుఃఖము వచ్చి పడినది.

42. పశ్యసంపాతజే - కన్ను మూసి తెరచునంత కాలమునందు;

44. పుత్రలోకాత్ - పుత్రుల సన్నిధికంటెను, పతిలోకమ్ - పతులకడ నుండు
టనే; వృణ్వానా - తనంత రాను కోరుచు.

చతుర్దశ మిదం వర్షం యన్నాపశ్య మర్హిన్దమ,
పుత్రాభిః పరిద్యూనాం ద్రౌపదీం సత్యవాదిసీమ్. 47

న కొడుకులతో పాటు పడరాని పాట్లు పడి నుంగిపోయిన సత్యవాదిని
యగు ద్రౌపదిని ఈ పడునాలుగవయేట కూడ చూచకున్నాను.

న నూనం కర్మభిః పుణ్యై రన్నతే పురుషః సుఖమ్,
ద్రౌపదీ చేత్రథావృత్రా నాన్నతే సుఖ మవ్యయమ్. 48

అటువంటి మంచి ప్రవర్తన గల ద్రౌపది తరుగుచోని సుఖ మనుభ
వించలే దనగా మానవుడు కేవలము పుణ్యకర్మములతో సుఖము పొందడు. ఇది
నిక్కము.

న ప్రియో మమ కృష్ణాయా బీభత్సు ర్న యుధిష్ఠిరః,
భీమసేనో యమా వాఽపి యదవశ్యం సభాగతామ్. 49

సభలో అన్ని పాట్లుపడిన ద్రౌపదిని చూచిన నాకు గాని, ఆమెకు గాని
ఆ బీభత్సుడు, ఆ యుధిష్ఠిరుడు, ఆ భీమసేనుడు, ఆ కపాలు ప్రియులు గారు.

న మే దుఃఖతరం కిచ్ఛి ద్భూతపూర్వం తతోఽధికమ్,
శ్రీధర్మిణీం ద్రౌపదీం యచ్ఛృణురాణాం సమీపగామ్. 50

ఆనాయితా మనార్యేణ క్రోధలోభానువర్తినా,
సర్వే ప్రేక్షంత కురవ ఏకవస్త్రాం సభాగతామ్. 51

క్రోధము, లోభము ప్రపిగట్లు తిరుగు తున్న దొడకు శ్రీధర్మము
గట్టిగా పాటించు ఆ ద్రౌపదిని మాచులవద్దకు గుంజుకొని వచ్చెను. ఒంటిబట్టతో
సభకు వచ్చిన ఆమెను కొరపులందరు స్రుద్ధప్సగించి చూచిరి. ఇంత పెను
దుఃఖము, దీనికంటె మించినది గాని నాకు మునుపెన్నడు దాపురింపలేదు.

47. పరిద్యూనామ్ - మిక్కిలి నలిగినదానిని;

49. నాకును, ద్రౌపదికిని ప్రియమైన కార్యమును - ఆ దుష్టులను శిక్షించుట
అనుదానిని - ధర్మరాజాదులు చేయక నాకు అప్రియము గావించిరని
తాత్పర్యము.

తత్త్రిప ధృతరాష్ట్రస్థ మహారాజస్య బాహ్నిరః,
కృపశ్చ సోమదత్తశ్చ నిర్విణ్ణాః కురప స్తదా.

52

ధృతరాష్ట్రుడు, మహారాజు బాహ్నుడు, కృపడు, సోమదత్తుడు, కర్కసి
కౌరవులును ఆ సభయందే చేష్టులడిగి యుంటిరి.

తస్యాం సంసది సర్వేషాం శత్రురం పూజయా మ్యహమ్,
వృత్తేన హి భవత్కార్యో న ధనేన న విద్యయా.

53

అసభలో అందరిలో ఆ విదురు మౌనముని గౌరవించును. భగవంతుని
చదు వేరః నదవడితో ఆరడు పూజు చనుచున్నాను.

తస్య కృష్ణ మహాబుద్ధే ర్గమ్భిరస్య మహాత్మనః,
క్షత్రః శీల మలచ్ఛారో లోకాన్విష్టభ్య తిష్ఠతి.

54

దొడ్డుబుద్ధి గలవాడు, గంభీరుడు, మహాత్ముడు నగు ఆ విదురుని పేరును
అలంకారమై లోకముం నన్నింటిని ఆవరించి నిలిచినది.

వైశమ్పాయన ఉవాచ-వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

సా శోకారా చ హృష్టా చ దృష్ట్యా గోవిన్ద మాగతమ్,
నానావిధాని దుఃఖాని సర్వాజ్యేవా న్యకీర్తయత్.

55

తనకడకు వచ్చిన కృష్ణుని చూచి పరమానందమును, కౌడుకుం బెట్టు
తలచి పరమదుఃఖమును మౌనమున ఆచరించి వెక్కిరింపుచుండు పాత సుఖము
లన్నింటిని వెప్పుకొని బాచగను.

పూర్వైరానరీతం యత్త చ్చుర్రాజభి రరిన్ద్రమ,
అక్షద్యౌతం మృగవధః కచ్చిదేషాం సుఖావహమ్.

56

శత్రుమర్దనా! మునువడి నీమలగు రాజులు అడిగి జూదము, వే... యును
నది. అయ్యో! ఏరికి సుఖము కూర్చున వయ్యోవా?

56. కచ్చిత్ - అను కాకువుచేత అది యేమి సుఖము అను అర్థము చక్క
మగును.

తన్మాం దహతి యత్కృష్టా సభాయాం కురుసంనిధౌ,
ధార్తరాష్ట్రేః పరికిష్టా యథా న కుశలం తథా. 57

కృష్టా! నిండుసభలో కౌరవులందరు ఉన్నదోట, అ ధృతరాష్ట్రుని కొడుకులచేత ద్రౌపది అమంగళకరముగ అవమానింప బడినది. అది చిచ్చైనా హృదయమును దహించివేయుచున్నది.

నిర్వాసనం చ నగరాత్ ప్రవ్రజ్యా చ వరంతప,
నానావిధానాం దుఃఖానా మభిజ్ఞాస్మి జనార్దన. 58

ఊరినుండి వెడలగొట్టిరి. అవపుండు ద్రోలిరి. ఇట్టి నానావిధములగు దుఃఖములను ఎరిగినదాననయ్యా! జనార్దనా!

అజ్ఞాతచర్యా బాలానా మవరోధశ్చ మాధవ,
న మే క్లేశరమం తత్ స్మాత్ పుత్రైః సహ వరంతప. 59

పసివారు అజ్ఞాతచర్యము చేయవలసి వచ్చినది. రాజ్యము లేకుండబోయినది. నాకు నా కొడుకులకు అచితాదు పెద్ద దుఃఖము!

దుర్యోధనేన నికృతా వర్ష మద్య చతుర్దశమ్,
దుఃఖాదపి సుఖం నః స్మృ ద్యది పుణ్యఫలక్షయః. 60

మరేమనగా, ఇన్నినాళ్ళు దుర్యోధనునిచేత పడరాని పాట్లు పడితిని. ఇప్పుడిది పదునాలుగవ యేడు. మా పాపములు నశించి యిటుపై సుఖము గలుగవలయును. ఏలయన, పుణ్యఫలము లేకయే గదా మేము దుఃఖ మనుభవించినది!

న మే విశేషో జాత్వాసీత్ ధార్తరాష్ట్రేషు పాణ్డవైః,
తేన సత్యేన కృష్ణ త్వాం హతామిత్రం శ్రియావృతమ్,
అస్మాద్విముక్తం సఖ్యామాత్ పశ్యేయం పాణ్డవైః సహ. 61

57. న కుశలమ్ - అమంగళము.

59. అవరోధః-రాజ్య మీకుండుటవలన నేర్పడిన బ్రదుకుతెరువులేని స్థితి.

60. దుఃఖాత్ - పాపఫలము నశించుటవలన, నః - మాకు; సుఖం స్మృత్ - సుఖము కలగవలయును. ఏలయన, పుణ్యఫలక్షయః - పుణ్యఫలము నశించగా - దుఃఖము ఏర్పడినది కనుక.

61. అస్మాత్ సంగ్రామాత్ - రావోపు యుద్ధమువలన - కలమున పుట్టిన ఈ కయ్యములో భేదబుద్ధికలవారికి వినాశము, సమబుద్ధికలవారికి సుఖము కలుగుగాక అని భావము.

కృష్ణా! నేనెన్నడును పృథరాష్ట్రాని కోతునిలను పొందునుమాదులందు పేరుగా చూడలేదు. ఆ సర్వమువలన శత్రువులను పరిహర్చి, సంపదతో గూడి రాబోవు యుద్ధమునుండి బయటపడు నిన్ను పొందవులతోపాటు నేను చూడ వలయును.

నైవ శక్యః పరాజేతుం సర్వం హ్యేషాం రథావిధమ్. 62

పొందవుల అవిధమైన సమవర్తనమును బట్టి చాలని ఓడించుట శక్యరీతిని సాధ్యము కాదు.

పితరం త్వేవ గర్హేయం నాత్మానం న సుయోధనమ్,
యేనాహం కున్తిభోజాయ ధనం వృత్తై రివార్చితా. 63

కృష్ణా! ఇంతకు, నన్ను కాదు, మరొకరుని కాదు, ఆ యా నాయన ననవలయును. దాతలుగా పేరొందినవారు ధన మిచ్చినట్లు నన్ను చెలిమిగల మహాత్ముడగు కుంతిభోజాన కిచ్చివేసెను.

బాలాం మా మార్యక స్తుభ్యం క్రిడన్తిం కన్దహస్తిరామ్,
అదాత్తు కున్తిభోజాయ సఖా సఖ్యే మహాత్మనే. 64

మీ తాత ఆర్యకుడు బంతి చేతబట్టి ఆడుకొనుచున్న చిన్నదానను నన్ను చెలిమిగల మహాత్ముడగు కుంతిభోజాన కిచ్చివేసెను.

సాహం పిత్రా చ నికృతా శ్వశురైశ్చ వరంతప,
అత్యన్తదుఃఖితా కృష్ణా కిం జీవితఫలం మమ. 65

అట్లు నేను రంక్రిడిని చూచులను కానిదాననై వదరాని పాట్లు పడితిని. ఇంత పెనుదుఃఖములు పొందిన నేను కృష్ణా! బ్రదుకువలన పొందిన ఫలమేమి?

62. ఏషామ్ - ఈ పొందవుల, రథావిధమ్ - భేదభావము లేని; సర్వమ్ - సమస్తముగు ప్రవర్తనను.

63. వృత్తైః - దాతలుగా పేరొందినవారిచేత 'వృత్తోఽతీతే దృఢే భ్యాతే' అని విశ్వనిఘంటువు. తుభ్యం - నీ; ఆర్యకః - తాత.

64. శ్వశురైః - భిష్ముడు మొదలగువారిచేత; భర్తకు అన్న కనుక కృప రాష్ట్రమును మామగా పరిగణింపదగినవాడు.

యన్మాం వాగ బ్రవీ స్స కం సూతకే సవ్యసాచినః,
పుత్రస్తే పృథివీం జేతా యశశ్చాస్య దివం స్పృశేత్. 66

హత్వా కురూన్ మహాజన్యే రాజ్యం ప్రాప్య ధనజ్ఞయః,
భ్రాతృభిః సహ కౌనేయ శ్రీన్ మేధా నాహరిష్యతి. 67

ఈ అర్జునుడు పుట్టిన పురిటివనమున ఆరాటహాటి నాకిట్లు చెప్పినది. ఈ నీ కొడుకు భూమి సంరక్షని జయించును. పని చేర్చి స్వర్గము ముట్టును. మహా యుద్ధమున పని తీరపున గెలిచిని చంపి రాజ్యము లొంది అన్నదమ్ములతోపాటు మూడు అశ్వమేధములను సాధించును.

నాహం తా మభ్యసూయామి నమో ధర్మాయ వేధసే,
కృష్ణాయ మహతే నిత్యం ధర్మో ధారయతి ప్రజాః. 68

కృష్ణయ్యా! ఆ మాటను నేను రహస్య పట్టను. అన్నింటికీ కర్తవు, ధర్మ స్వరూపుడవు. గొప్పవాడవు నగు నీకు నిత్యము మ్రొక్కుదును. ధర్మమేగదా ప్రజలను పట్టి నిలుపుచు!

ధర్మ శ్చేద స్తి వార్జ్యేయ యథా వాగభ్యభాషత,
త్వం చాపి తత్రథా కృష్ణ సర్వం సంపాదయిష్యసి. 69

కృష్ణా! ధర్మ మనునది యున్నయెడల, ఆ గగనవాక్కు పలికిన రీతిని, నీ పది యంతయు సమకూర్చగలవు.

67. మహాజన్యే - ఘోరయుద్ధమున, మెథాన్ - అశ్వమేధములను.

68. న అభ్యసూయామి - నిందింపను; వేధసే - విశ్వమును సృజించిన వానికి; మహతే - మహాపురుషునకు - ఈ మాటలతో కృష్ణుని దెప్పి దానుజేయున్నది; ధర్మో ధారయతి ప్రజాః - ధర్మమే ప్రజలను పట్టి నిలుపును. కర్మమే అన్నింటికంటె ప్రబలము. ధర్మపదము అర్థము దానినే సూచించుచున్నది అను భావముతో ఈ వాక్యమును పలికినది. ధర్మమే చేయునది, చేయించునది. ఈశ్వరాధానము వ్యర్థము - అని దుఃఖభారముతో వింపించుచున్న కుంతి హృదయభావన.

69. ధర్మముకూడ సంశయమునకు తావునుగినపుడు ఈశ్వరుడే సర్వము నిర్వహింపవలయునని భావము.

న మాం మాధవ వైధవ్యం సార్థనాశో న వైరతా,
తథా శోకాయ దహతి యథా పుత్రై ర్విదాభవః. 70

మాధవా ! ఈ విభవరసముగాని, ఈ లేమిగాని, ఈ వగగాని కొడుకులకు
దూరమగుట నన్ను దుఃఖపెట్టి కార్మిన్లు వాల్చును లేదు.

యాఽహం గాఢీవధన్వానం సర్వశత్రుభృతాం వరమ్,
ధనజ్ఞాయం న వశ్యామి కా శాని ర్హృదయస్య మే. 71

గాంధీవము చేపట్టినవాడు, ఆయుధము ధరించినవా రందరిలో శ్రేష్ఠుడు
అగు అర్జునుడు నాకు కానరాదు. నా ఎడకు కాంతి ఎక్కడిది ?

ఇతశ్చతుర్దశం వర్షం యన్నావశ్యం యుద్ధిష్ఠిరమ్,
ధనజ్ఞాయం చ గోవింద యమా తం చ వృకోదరమ్. 72

గోవిందా ! ఆ ధర్మయ్యను, ఆ ధనంజయుని, ఆ కవలలను, తోడేలు
పొట్టపంటి పొట్టగం ఆ భీమయ్యను చూచి యిప్పటికి పదునాలుగవ యేడు.

జీవనాశం ప్రసప్తానాం శ్రాద్ధం కుర్వన్తి మానవాః,
అర్థత సే మమ మృతాసేషాం చాహం జనార్దన. 73

ప్రాణములు పోయి నశించినవారికి చురుప్పులు శ్రాద్ధము పెట్టుదురు.
నిజమునకు నాకు వారు నేను వారికి చచ్చినవారమే అయ్యితిమి.

బ్రూయా మాధవ రాజానం ధర్మాత్మానం యుద్ధిష్ఠిరమ్,
భూయాంస్తే హియతే ధర్మో మా పుత్రక వృథా కృథాః. 74

మాధవా ! ధర్మము ధర్మమనిపట్టి వ్రేలుచున్న ఆ ధర్మరాజుతో చెప్పుము.
నాయనా ! కుమారా ! నీ ధర్మము పెద్దపెట్టుక జారిపోయినది. వ్యర్థముగా దానిని
పట్టి వ్రేలకుము.

పరాశ్రయా వాసుదేవ యా జీవతి ధిగస్త తామ్,
వృత్రైః కార్పణ్యలబ్ధాయా అవ్రతివైవ జ్ఞాయసీ. 75

వాసుదేవా ! పరులపై ఆధారపడి బ్రదుకుదాని బ్రతుకేం? దీనముగా వచ్చు
బ్రదుకుతెరువుకంటె చచ్చుటయే మేలు.

అథో ధనజ్ఞాయం బ్రూయా నిత్యోద్యుక్తం వృకోదరమ్,
యదర్థం శ్చత్రియా సూతే తస్య కాలోఽయమాగతః. 76

ఆ అర్జునునకు, ఎల్లవేళల ఎగిరిపడుచుండు భీమునకును శ్చత్రియకాంత
దేనికై కొడుకులను కనునో దానికి తగిన కాలము వచ్చినదని చెప్పుము.

అస్మింశ్చ దాగతే కాలే మిథ్యా చాతిక్రమిష్యతి,
లోకసంభావితాః సన్తః సున్యశంసం కరిష్యథ. 77

అట్లు వచ్చిన సమయమును వృథగా జారవిడిచితిరేని లోకమెల్ల కొని
యాడు సజ్జనులగు మీరు మిక్కిలి ఏవగొలుపు పని చేసినవా రగుదురు.

న్యశంసేన చ వో యుక్తాం స్త్యజేయం శాశ్వతీః సమాః,
కాలే హి సమనుప్రాప్తే త్యక్తవ్య మపి జీవనమ్. 78

అట్లు నీచపు బ్రదుకు బ్రదుకు మిమ్ములను బ్రదుకు తుదిదాక వదలి
వేయవలసి వచ్చును. కాలము మూడినపుడు జీవనమునైన వదలివేయవలయును
గదా !

మాద్రీపుత్రౌ చ వక్తవ్యో శ్చత్రధర్మరతౌ సదా,
విక్రమే జార్జిలాన్ భోగాన్ వృణీతం జీవితాదపి. 79

నకులసహదేవులతో, 'ఎల్లవేళల శ్చత్రియధర్మమునందు మక్కువతో
బ్రదుకుడు, పరాక్రమముతో సాధించిన సుఖమునే ప్రాణములు పోయినను
కోరుకొనుడు' అని చెప్పుము.

విక్రమాధిగతా హ్యర్థాః శ్చత్రధర్మేణ జీవతః,
మనో మనుష్యస్య సదా ప్రీణన్తి పురుషోత్తమ. 80

పురుషోత్తమా! శ్చత్రియధర్మముతో బ్రదుకు నరుని హృదయమునకు
పోరుషముతో సాధించిన అర్థములే ఆనందము చేకూర్చును.

గత్వా బ్రూహి మహాబాహో సర్వశత్రుభృతాం వరమ్,
అర్జునం పాణ్డవం వీరం ద్రౌపద్యాః పదవీం చర. 81

75. అతిక్రమిష్యతి - యుద్ధము లేకయే దాటి పోయినదైన.

76. సున్యశంసం - మిక్కిలి అసహ్యము గొలుపుపని.

ఓయి మహాదాహా! అట్ల కేగి ఆయురధారులతో అగ్రేసరుడు, పాండుని
కొడుకు, వీరుడు అగు అర్జునునితో ద్రౌపదిమార్గమున నడచుకొమ్మని చెప్ప.

విదితౌ హి తవాత్యంతం క్రుద్ధౌ తౌ తు యథాంతకౌ,
భీమార్జునౌ నయేతాం హి దేవానపి పరాం గతిమ్. 82

తయోశ్చైత దవజ్ఞానం యత్సా కృష్ణా సభాం గతా. 83

కృష్ణా! నీవు దాగుగానే ఎరుగుదువు. ఆ భీమార్జునులు క్రోధము పూనినదో
యములవలె దేవతలవైనను రూపుమాపుదురు. అట్టివారికి ద్రౌపది నలుగురి
ముందు నిలువవలసి వచ్చుట అవమానకరమైనది.

దుశ్శాసనశ్చ కర్తశ్చ పరుషాణ్యభ్యభాషతామ్,
దుర్యోధనో భీమసేన మభ్యగచ్ఛ నృనస్త్వినమ్. 84
వశ్యతాం కురుముఖ్యానాం తస్య ద్రక్ష్యతి యత్ఫలమ్.

దుశ్శాసనుడును, కర్తుడును కాబులు మాసిరి. దుర్యోధనుడు కురువంశ
మున పెద్దవారందరు చూచుచుండగా అభిమానముగల భీమసేనుని పైకి లేచెను.
ఆ దానికి ఫలము నాతడు తప్పక అనుభవించును.

న హి వైరం సమాసాద్య ప్రశామ్యతి వృకోదరః,
సుచిరాదపి భీమస్య నహి వైరం ప్రశామ్యతి,
యావదంతం న నయతి శాత్రవాన్ శత్రుకిర్యవః. 85

పగబట్టి భీముడు అణియుండడు. ఎంతకాలము గడచినను భీముని పగ
శత్రువులను సర్వనాశము చేయక అణగిపోదు.

యత్తు సా బృహతీ శ్యామా ఏకవస్త్రా సభాం గతా,
అశృణోత్ పరుషా వాచః కిం ను దుఃఖతరం తతః. 86

రాజ్యము కొల్లగొట్టుట, జూదమున ఓడించుట, కొడుకులను దేశము
నుండి వెడలగొట్టుట-ఇవి కావు నా ఏడుపునకు హేతువులు. మరియేమన ఆ
దొడ్డ యిల్లాలు ఒంటి బట్టతో సభలోనికి వచ్చి కారుకూతలు వినెను. ఇంతకంటె
మిక్కిలి దుఃఖ మేముండును?

శ్రీధర్మచో వరాచోహ శత్రధర్మరతా సదా,

నాభ్యగచ్ఛత్ తదా నాథం కృష్ణా నాథవతీ సతీ. 87

ఆ కృష్ణ శ్రీధర్మమును చక్కగా పాటించునది. చక్కని యాపనంపద గలది. శత్రుధర్మమునందు ముక్కువగలది. మగలుండియు ఆనాడు దిక్కు లేనిదెనది.

యస్యా మమ సపుత్రాయా స్త్వం నాథో మధుసూదన,

రామశ్చ బలినాం శ్రేష్ఠః ప్రద్యుమ్నశ్చ మహారథః. 88

సాహ మేవంవిధం దుఃఖం సహాయం పురుషోత్తమ,

భీమే జీవతి దుర్ధరే విజయే చావలాయని. 89

మధుసూదనా! నాకు నా కొడుకులకు, నీవు, బలవంతులలో శ్రేష్ఠుడు బలరాముడు, మహారథుడగు ప్రద్యుమ్నుడు దిక్కెయుండగా, ఎవ్వరికిని లొంగని భీముడు, యుద్ధమున వెన్ను చూపని అర్జునుడు బ్రదికియుండగా ఇట్టి దుఃఖము పొందవలసి వచ్చినది!

వైశమ్పాయన ఉవాచ-వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

తత ఆశ్వాసయామాస పుత్రాధిభి రభిప్లుతామ్,

పితృష్వసారం శోచన్తిం శౌరిః పార్థసఖః పృథామ్. 90

అట్లు కొడుకుల మనోబాధతో మునిగిపోయి ఏడ్చుచున్న కుంతిని- తన మేనత్తను - పార్థులకు ప్రాణమిత్రమైన కృష్ణుడు ఓదార్చెను.

వాసుదేవ ఉవాచ-వాసుదేవు డిట్లు పలికెను.

కా తు సీమన్తిసీ త్యాదృక్ లోకేష్వస్తి పితృష్వసః,

హరస్య రాజ్ఞో దుహితా ఆజమీధకులం గతా. 91

అత్తా! హరరాజు విద్యపు ఆజమీధకులము మెట్టినదానవు. నీవంటి దొడ్డ యిల్లాలు లోకములందు గలదా?

మహాకులీనా భవతీ హ్రదా ద్ధృద మివాగతా,

ఈశ్వరీ సర్వకల్యాణీ భర్త్రా పరమపూజితా. 92

89. అవలాయని - పారిపోనివాడు కాగా.

90. పితృష్వసారమ్ - తండ్రినోదరిని, మేనత్తను.

గొప్పవంశమున పుట్టిన పుణ్యురాలవు. పెద్ద సరస్సునుండి మరియుక
సరస్సునకు వచ్చినట్లు మరియు గొప్పవంశమును జేరితివి. సర్వభవములకు
నెలవైనదానవు. రాణివి. భర్త చున్నచట పుష్కలముగా పొందినదానవు.

వీరసూ రీర్వరపత్ని త్వం సర్వై స్సముదితా గుణైః,
సుఖదుఃఖే మహాప్రాజ్ఞే త్వాదృశీ సోభమర్హతి. 93

వీరులను కన్నతల్లివి. పిరుదైన పతిని పొందితివి. సద్గుణము లన్నింటితో
అలరారుచున్నదానవు. పండిన తెలివి గలదానా! నీవంటి యిల్లాలు సుఖదుఃఖము
లను సహింపవలయును.

నిద్రాతస్యై క్రోధహర్షా యుత్తిపాసే హిమారపౌ,
ఏతాని పార్థా నిర్జిత్య నిత్యం వీరసుఖే రతాః. 94

నిద్దుర, అలసట, క్రోధము, హర్షము, ఆకలి దప్పలు, చలియెందలు-అను
వీనిని చెప్పచేతలలో పెట్టుకొన్న నీకొడుకులు వీరులు పొందు సుఖమునందు
ప్రీతిగలవారై యున్నారు.

త్యక్తగ్రామ్యసుఖాః పార్థా నిత్యం వీరసుఖే రతాః,
న తు స్వల్పేన తుష్ట్యేయ ర్మహాత్సాహ మహాబలాః. 95

నీ కొడుకులు వీరుల సుఖమందు పరమాపరము గలవారు కనుక నీవ
సుఖములను త్రోవెత్తెదిరి. అల్పసుఖములతో తృప్తిపడు లేకవారు కాదు. గొప్ప
ఉత్సాహము, గొప్పబలము గలవారు.

అన్తం ధీరా నిషేవన్తే మధ్యం గ్రామ్యసుఖప్రియాః,
ఉత్తమాం శ్చ పరిక్లేశాన్ భోగాం శ్చాతీవ మానుషాన్. 96

ఉత్తములుగలవారు తుష్టియునకై పాలుపనుచురు. అల్పసుఖము
వలచువారు మధ్యవిధపు భలమునకై వృషిచేయుచురు వీరులు హెచ్చుస్థాయి కష్ట
ములను, మనుష్యుల కంటని భోగములను పొందుచురు.

96. అన్తమ్ - రాజ్యమో, పశుమో అయినది, మధ్యమ్ - అంతంతమాత్రమైన
సంపద, రెండవపాదమున 'అంత' పదమును వ్యాఖ్యానించుచున్నాడు.
ఉత్తమాన్ - తీవ్రవైరాగ్యమువలన పుట్టిన పరమకష్టములను - అట్టి
కష్టములు అనుభవించినవారు సాధారణమనుష్యుల కంటని మహాభోగ
ములు పొందుదు రని తాత్పర్యము.

అనేకు రేమిరే ధీరా న తే మధ్యేషు రేమిరే,
అనప్రాప్తిం సుఖామాహు ర్దుఃఖ మన్తర మేతయోః. 97

ధీరులు తుదిఫలములలో ఆసక్తి చూపుదురు. వారు నడిమిఫలములలో ఆసక్తి చూపరు. తుదిఫలము సుఖమే నిజమగు సుఖమందురు. ఈరెంటికి నడిమిది దుఃఖము.

అభివాదయన్తి భవతీం పాణ్డవాః సహ కృష్ణయా,
ఆత్మానం చ కుశలినం నివేద్యాహు రనామయమ్. 98

పాండు కుమారులు కృష్ణతోపాటు నీకు తమ క్షేమవార్త తెలిపి, నీ క్షేమ మడుగుచు మ్రొక్కులు చెల్లించుచున్నారు.

ఆరోగాన్ సర్వసిద్ధారాన్ క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి పాణ్డవాన్,
ఈశ్వరాన్ సర్వలోకస్య హతామిత్రాన్ శ్రియా వృతాన్. 99

ఏ వ్యాధియు లేక, సర్వప్రయోజనములను నెరవేర్చుకొని, శత్రువులను పరిమార్చి, సంపదలు పొంది, లోకమున కంతటికి ప్రభువులైన పాండుకుమారులను త్వరలో చూచువు.

ఏవ మ్యాసితా కున్తీ ప్రత్యువాచ జనార్దనమ్,
పుత్రాధిభి రభిర్వస్తా నిగృహ్యబుద్ధిజం తమః. 100

జనార్దను డిట్లు ఓదార్చగా, పుత్రదుఃఖములతో మిక్కిలి క్రుంగిపోయిన కుంతి అజ్ఞానమువలన కలిగిన చీకటిని నిలువదొక్కి యిట్లు పలికెను,

97. అనేకు - చివరివగు బ్రహ్మానందము, లేక గాఢనిద్ర అనువానియందు. ఈ రెంటియందే ద్వైతభావము కానరాదు కాన అచ్చమగు సుఖము అనుభవమునకు వచ్చును. మధ్యేషు - ఈరెంటికి నడిమివగు మెలకువ, కల అను దశలందు; ఇది దుఃఖమయములు - స్వయముగా ఆత్మ దుఃఖము లేనిదే అయ్యు మెలకువ, కల అను ఆధారముల సంబంధము చేత అందు దుఃఖము గోచరించును. అద్విదుఃఖము వచ్చుచు పోవుచు నుండును గాన నీ కొడుకులు దానిని సహించుచున్నారు. నీవును ఓర్వ వలయునని భావము.

100. అబుద్ధిజమ్ - జ్ఞానము లేకపోవుటవలన పుట్టిన; తమః - చీకటి - విపరీత జ్ఞానము - అర్థము కాని దేహము మొదలగు దానియందు ఆత్మ యనుకొనుట.

కున్యువాచ - కుంతి ఇట్లు పలికెను.

యద్యత్తేషాం మహాబాహో పథ్యం స్యా న్మధుసూదన,
యథా యథా త్వం మన్యేథాః కుర్యాః కృష్ణ తథా తథా. 101
నాయనా ! కృష్ణా ! మహాబాహూ ! అ పాదపుః కేవేది మేలని నీరు
తోచునో అది అది చేయుము.

అవిలోపేన ధర్మస్య అనికృత్యా వరంతవ,
ప్రభావజ్ఞాఽస్మి తే కృష్ణ సత్యస్యాభిజనస్య చ 102
ధర్మము చెడని కారణమునను, కపటము లేని కారణముచేతను సత్యము,
కులము అనువానియొక్కయు నీయొక్కయు ప్రభావము నే నెరుగుదును.

అవస్థాయాం చ మిత్రేషు బుద్ధివిక్రమయో సతా,
త్వమేవ నః కులే ధర్మ స్త్వం సత్యం త్వం తపో మహత్. 103
ఈ దశయందును, నీ మిత్రులగు పాండవుల బుద్ధివిక్రమముల విషయ
మునను మా కులమున నీవే ధర్మము. నీవే సత్యము. నీవే గొప్ప తపస్సు.

త్వం త్రాతా త్వం మహద్ద్రహ్మా త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్,
యథైవాత్మ తథైవైత త్వయి సత్యం భవిష్యతి. 104
నీవే రక్షకుడవు. నీవు మహాబ్రహ్మవు. నీయందే యంతయు నిలిచి
యున్నది. నీవు పలికిన దెల్ల నీ యందు సత్యమగును.

వైశంపాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.
తామామన్యో చ గోవిందః కృత్వా చాభిప్రదక్షిణమ్,
ప్రాతిష్ఠిత మహాబాహు ర్దుర్యోధనగృహాన్ ప్రతి. 105
కృష్ణ దామె కద సెలపు గైకొని ప్రదక్షిణము చేసి దుర్యోధనుని భవ
నమునకు బయలుదేరెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్ణనీ భగవద్గీతాసవర్ణణీ
కృష్ణకున్తీసంవాదే నవతితమోఽధ్యాయః.
ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్ణమున భగవద్గీతాసవర్ణమున
కృష్ణకున్తీసంవాదము గల తొంబదవ అధ్యాయము.

— : 0 : —

102. అనికృత్యా - నెపము లేని;

103. త్వమేవ - 'నీవే' అని భగవదుడే సత్వాత్మ. సర్వమునకు నెప్పుడు అను
లక్షణమును వ్యక్తము చేయుచున్నది.

ఏకనవతితమోఽధ్యాయః తొంబదియొకటవ అధ్యాయము

శ్రీకృష్ణస్య దుర్యోధనగృహే గమనం, తదీయం నిమన్త్రణ
మనన్లీకృత్య తస్య విదురగృహే భోజనగ్రహణమ్.

శ్రీకృష్ణుడు దుర్యోధనుని గృహమున కరుగుట. అతని యింట
భోజనము చేయనొల్లక విదురునియింట భోజనము చేయుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ-వైశంపాయను డిట్లు పలికెను.

పృథా మామన్త్ర్యి గోవిన్దః కృత్వా చాభిప్రదక్షిణమ్,
దుర్యోధనగృహం శౌరి రభ్యగచ్ఛ దరిన్దమః.

1

కుంతిని పిమ్మని, యామెకు ప్రదక్షిణము చేసి గోవిందుడు దుర్యోధనుని
యింటి కరిగెను.

లక్ష్మ్యా వరమయా యుక్తం పురన్దరగృహోపమమ్,
విచిత్రై రాసనై ర్యుక్తం ప్రవివేశ జనార్దనః.

2

గొప్ప సంచదకు నెలవై దేవేంద్రుని భవనముపర నున్నదియు, విచిత్రము
లగు ఆసనములు గలదియు సగు ఆ భవనమును శ్రీకృష్ణుడు ప్రవేశించెను.

తస్య కఙ్కా వ్యతిక్రమ్య తిస్రో ద్వాస్తై రవారితః,

తతోఽభ్రమనసంకాశం గిరికూట మివోచ్చ్రితమ్.

3

క్రియా జ్వలన్తం ప్రాసాద మారురోహ మహాయశాః,

1. వెనుకటి అధ్యాయము చివరి శ్లోకమున బయలుదేరుటను మాత్రము చెప్పి
ఈ శ్లోకమున దుర్యోధను నింటికి వచ్చుటను చెప్పుటవలన పునరుక్తిలేదు.

3. అభ్రమనః - నీటితో కూడిన మేఘము. అదియే గదా మెరఘలతో
గూడియుండును. అప్పుడు దాని పోలికతో ఇంద్రసింహులు, బంగార
ముల కలయిక తోచును ఇతరులు 'అభ్రమన' మనగా ఆకాశమునందున్న
మేఘము. అని అర్థము చెప్పి శరరాగల సంబంధమువలన ఆ పోలికతో
ఆ భవనము తెల్లగా నున్నదని వ్యాఖ్యానించిరి.

ద్వారపాలకుల అష్టగింపులు లేక శ్రీకృష్ణుడు మూడు రోగిన్లుదాటి నీరున్న
మేఘమువలెను, ఎత్తైన కొండకొమ్మువలెను ఉండి సంపదతో వెలిగిపోవుచున్న
ఆ ప్రాసాదమును ఎత్కెను.

తత్ర రాజసహస్రైశ్చ పురుధిశ్చాభిసంవృతమ్,
ధార్తరాష్ట్రం మహాబాహుం దదర్శాసీన మాసనే. 4

అందు వేలకొలది రాజులు, పురుషులు చుట్టయింపగా అసనమున
కూర్చున్న మహాబాహువును మర్యాదనుని గాంచెను.

దుఃశాసనం చ కర్ణం చ శకునిం చాపి సౌభలమ్,
దుర్యోధనసమీపే రానాసనస్థాన్ దదర్శ సః. 5

దుర్యోధనునియొద్ద అసనములందున్న కుశాసనుని, కర్ణుని, సుభలరాజు
శకునిని కూడ శ్రీకృష్ణుడు చూచెను.

అభ్యాగచ్ఛతి దాశార్హే ధార్తరాష్ట్రే మహాయశాః,
ఉదతిష్ఠత్ సహమాత్యః పూజయన్ మధుసూదనమ్. 6

అట్లు శ్రీకృష్ణుడు వచ్చుచుండగా మిక్కిలి ప్రసిద్ధిగల మర్యాదనుడు తన
సన్నిహితులతో పాటు శ్రీకృష్ణుని మన్నించుచు లేచి నిలుచుండెను.

సమేత్య ధార్తరాష్ట్రేణ సహమాత్యేన కేశవః,
రాజభి స్తత్ర వార్షేయం సమాగచ్ఛ ద్యథావయః. 7

సన్నిహితులతో కూడియున్న మర్యాదనుని కలిసి పిదప శ్రీకృష్ణుడు
వయస్సునుబట్టి వర్ణింప వలెనందరను కలిసికొనెను.

తత్ర జామ్బూనదమయం పర్యవృత్తం సువరిష్కృతమ్,
వివిధాస్తరణాస్తీర్ణ మభ్యుపావిశ దచ్యుతః. 8

అందు చక్కగా తీర్చిదిద్దినదియు, వివిధములగు పరపులు పరచినదియు
నగు బంగారుపాన్పుపై అచ్యుతుడు కూర్చుండెను.

తస్మిన్ గాం మధువర్కం చాప్యదకం చ జనార్దనే,
నివేదయామాస తదా గృహన్ రాజ్యం చ కౌరవః. 9

కురురాజు కృష్ణునకు గోవును, మధుపర్కమును, ఉదకమును సమర్పించెను. తన భవనములను రాజ్యమును గూడ కృష్ణునకు నివేదించెను.

తత్ర గోవిన్ద మాసీనం వ్రసన్నాదిత్యవర్చసమ్,
ఉపాసాంచక్రిరే సర్వే కురవో రాజభిః సహ. 10

వ్రసన్నుడైన సూర్యుని కాంతివంటి కాంతితో వెలుగొందుచు ఆ పాన్నుపై కూర్చున్న శ్రీకృష్ణుని కొరవలు, ఇతర రాజులు కొలిచియుండిరి.

తతో దుర్యోధనో రాజా వారేయం జయతాం వరమ్,
న్యమన్త్రయ ద్భోజనేన నాభ్యనన్దచ్చ కేశవః. 11

అంత దుర్యోధనమహారాజు జయశాలి యగు శ్రీకృష్ణుని భోజనము చేయుమని కోరెను. కేశవుడు దానిని పున్నింపజాయెను.

తతో దుర్యోధనః కృష్ణ మబ్రవీత్ కురుసంసది,
మృదుపూర్వం శతోదర్కం కర్ణ మాభాష్య కౌరవః. 12

అంత కురురాజు కర్ణుని కలుపుకొని కురుసభలో కృష్ణునితో పైకి మెత్తగా, రోపం వెక్కిరింత తోడునట్లుగా నిట్లు పలికెను.

కస్మా దన్నాని పానాని వాసాంసి శయనాని చ,
త్వదర్థ ముపసీతాని నాగృహీస్త్యం జనార్దన. 13

ఉభయోశ్చ దదత్సాహ్య ముభయోశ్చ హితే రతః. 14

కృష్ణా! నీవు రెండు వైపుల వారికి సాయము కూర్చును ఇరువుర హితము కోరువాడవు గదా! నీకై కూర్చున అర్జునులు, హసనులు, వస్త్రములు, ఏల కైకొనవు ?

9. నివేదించె ననగా మర్యాదకొరకు 'ఇవన్నియు నీవే' అనిన విధమని తాత్పర్యము.

12. శతోదర్కమ్ - తుదికి వంకరతనము తోడునట్లుగా, ఆభాష్య - పలుకరించి, సంబోధనతో తన వైపు బ్రిచ్చుకొని అని భావము.

సంబన్ధి దమురశ్చసి ధృతరాష్ట్రస్య మాధవ,
త్వం హి గోవింద ధర్మార్థౌ వేత్త తత్త్వేన సర్వశః,
తత్ర కారణ మిచ్ఛామి శ్రోతుం చక్రగదాధర. 15

మాధవా ! ధృతరాష్ట్రమహారాజును చుట్టమును; ప్రియుడవు. ధర్మార్థములను అన్ని విధముల మూలములుగా నిర్దిశించావవు. అప్పుడాసము లొల్లని కారణమేమో విచారించున్నా నోయి చక్రగదాధరా !

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.
స ఏవ ముక్తో గోవిందః ప్రత్యువాచ మహామనః
ఉద్యన్తేషుస్వనః కాలే ప్రగృహ్య విపులం భజమ్. 16

ఆత డిట్లు పలుకగా గోవిందుడు పట్టువల గల మనస్సుతో దుర్యోధనుని చేరిని చేతబట్టి ఉరుమువంటి రంకధ్వనితో ఇట్లు బదులు పలికెను.

అలఘూకృత మగ్రస్త మనిరస్త మసంకులమ్,
రాజీవనేత్రో రాజానం హేతుమ ద్వాక్య ముత్తమమ్. 17

తేల్చిచేయని, అక్షరములు చారిపోని, తొట్రుపాలు లేని, స్పష్టత కౌరవదని ఉత్తమమై యుత్తులతో నిండిన వాక్యమును పద్మములవలె ప్రకాశించు కన్నులుగల శ్రీకృష్ణుడు రాజుతో పలికెను.

కృతార్థా భుజ్జలే దూతాః పూజాం గృహ్లాని చైవ హ,
కృతార్థం మాం సహమాత్యం సమర్పిష్యసి భారత. 18

-
15. తత్ర - భోజనము వలదనుటతో.
16. మహామనః - సంవర్పమును బట్టి విగిచ్చెన మనస్సు గలవాడు అను నర్థము చెప్పకొనవగును.
17. అలఘూకృతమ్ - ప్రమత్తుములతో పరిగెనబాట లేనిదానిని - 'ఒత్తి పలికిన' అని భావము; అగ్రస్తమ్ - అక్షరములు ప్రింగివేయని; అనిరస్తమ్ - 'మిక్కిలి స్పష్టత గల' అని భావము; అసంకులమ్ - అక్షరముల తడబాటులేని;
18. కృతార్థా భుజ్జలే దూతాః పూజాం గృహ్లాని చైవ హ, - కృతార్థం మాం సహమాత్యం సమర్పిష్యసి భారత.

ఓము ధారలా! దూతలు వచ్చినవని నెరవేరిన పిదపనే భోజనము చేయుదురు. సత్కారము లందుదురు. నేను వచ్చినవని నెరవేరిన పిదప నన్ను, నా వారిని మన్నింతువులే.

ఏవ ముక్తః ప్రత్యువాచ ధార్తరాష్ట్రం జనార్దనమ్,
న యుర్తం భవతాస్మాను ప్రతివత్తు మసాంప్రతమ్. 19

జనార్దను డిట్లనగా దుర్యోధను డిట్లు బదులొడెను. 'నీవు మాముం డిట్లు మర్యాద తప్పి ప్రవర్తించుట పనికిరాదు.'

కృతార్థం వాఽకృతార్థం చ త్వం వయం మధుసూదన,
యతావహే పూజయితుం దాశార్హ స చ శక్నుమః. 20

'మధుసూదనా! నీ పని నెరవేరునో నెరవేరదో? మేము నిన్ను మన్నింప ప్రయత్నింతుము. ఫలమును గూర్చి చెప్పజాలము'.

న చ తత్కారణం విద్యో యస్మిన్నో మధుసూదన,
పూజాం కృతాం ప్రియమాదై ర్నామంస్థాః పురుషోత్తమ. 21

మేము మహనుపపి చేసిన పూజను ఒల్లరున్నావు. అందు కారణమేమో మే మెరుగకున్నాము.

వైరం నో నాస్తి భవతా గోవింద న చ విగ్రహః,
స భవాన్ ప్రసమీత్యైత న్నేదృశం వక్తు మర్హతి. 22

'మాకు నీయండు ద్వేషము లేదు. నీతో ఘోరుసకు కలవరము. ఇది నీవు చక్కగా గుర్తించి యిట్లు పలుకరాదు.'

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.
ఏవ ముక్తః ప్రత్యువాచ ధార్తరాష్ట్రం జనార్దనః,
అభివీక్ష్య సహమాత్యం దాశార్హః ప్రహసన్నివ. 23

దుర్యోధను డిట్లు పలుకగా జనార్దనుడు ఆతనిని, ఆతని నన్నిహితులను, నిలువెల్ల పరికించి నవ్వుమోముతో ఇట్లు బదులొడెను.

22. వైరమ్ - ద్వేషము, విగ్రహః - రాజ్యము మున్నగునది కారణముగా జరుగు యుద్ధము.

నాహం కామా స్మ సంరంధా స్మ ద్వేషా స్మార్థకారణాత్,
న హేతువాదా ల్లోభాద్వా ధర్మం జహ్యం కథంచన. 24

కామమువలననో, తొందరపనియో, పగబూనియో, ధనమాశించియో,
కుంటి సాకులవలననో, హేతువాదవలననో నేనెన్నడిని ధర్మము తప్పను.

సంప్రీతిభోజ్యా న్యన్నాని ఆపద్యోజ్యాని వా పునః,
న చ సంప్రీయసే రాజ స్మ చైవాపదతా వయమ్. 25

రాజా ! అన్నములు ప్రీతితో తినదగినవియో లేక కీడు మూడినప్పుడు
తినదగినవో యగుచున్నది. నాయుండు నిరు ప్రీతి లేడు. మారు కీడేమియు మూడ
లేదు.

అకస్మా ద్వేష్టి వై రాజన్ జన్మవ్రథృతి పాణ్డవాన్,
ప్రియానువర్తినో భ్రాతృహన్ సర్వైః సముదితాన్ గుణైః. 26

రాజా ! పుట్టినది మొదలు ప్రేమతో మీ వెంటబడి తిరుగు అన్నదమ్ము
లను, మంచిగుణము లన్నింటితో పెండ్లొందిన వారిని ఆ పాండు మహారుణుని ఏ
కారణమును లేకయే ద్వేషించుచున్నావు.

అకస్మా చ్చైవ పార్థానాం ద్వేషణం నోవపద్యతే,
ధర్మే స్థితాః పాణ్డవేయాః కస్తాన్ కిం వక్తు మర్హతి. 27

కుంతి కొడుకులకు మీ పై పగయన్ననో కారణము లేక కలిగినదికాదు.
ఆ కుంతితనయులు ధర్మమున నిలబడినవారు. వారి నెవ డేమనగలడు ?

యస్తాన్ ద్వేష్టి స మాం ద్వేష్టి యస్తా నను స మా మను,
ఐకాత్మ్యం మాం గతం విద్ధి పాణ్డవై ధర్మచారిభిః. 28

వారి నెవడు ద్వేషించునో వాడు నన్ను ద్వేషించినవాడే యగును. వారిని
మన్నించువాడు నన్ను మన్నించువాడే యగును. ధర్మమును తప్పక పాటించు
పాండవులకును నాచును ఆత్మ యొక్కజేయే. ఇది తెలుసుకో.

24. సంరంధాత్ - క్రోధమువలన లేక తొందరపాటు వలన; హేతువాదాత్ -
కుంటిసాకువలన.

కామక్రోధానువర్తీ హి యో మోహో ద్విరుపత్సతి,
గుణవన్తం చ యో ద్వేష్టి తమాహుః పురుషాధమమ్. 29

కామము, క్రోధము త్రిప్పినట్లు తిరుగుచు విపరీతబుద్ధితో విరోధమునే
కోరుచు గుణవంతుని ద్వేషించువానిని పురుషాధముడందురు.

యః కళ్యాణగుణాన్ జ్ఞాతీన్ మోహో త్లోభా ద్దిదృక్షతే,
సోఽజితాత్మాఽజితక్రోధో న చిరం తిష్ఠతి శ్రియమ్. 30

మేలైన గుణములు గల తన వంశము వారిని మోహముతో, దురాశతో
చూచువాడు, మనసుపై, కోపముపై ఆదుపు తప్పినవాడు చల కాలము సంపదను
కాపాడుకొనజాలడు.

అథ యో గుణసంపన్నాన్ హృదయస్యాప్రియానపి,
ప్రియేణ కురుతే వంశ్యాం శ్చిరం యశసి తిష్ఠతి. 31

మరియు తన హృదయమున కిష్టము కానివారినైనను, గుణసంపదతో
అలరారు వంశము వారియందు ప్రేమతో వ్యవహరించువాడు కలకాలము కీర్తితో
నిలుచును.

ద్విషదన్నం న భోక్తవ్యం ద్విషన్తం నైవ భోజయేత్,
పాణ్డవాన్ ద్విషసే రాజన్ మమ ప్రాణా హి పాణ్డవాః.

పగవారి కూడు రినరాదు. పగవారికి అన్నము పెట్టరాదు. రాజా!
పాండవులను ద్వేషింతువు. వారు నాకు ప్రాణములు గదా.

సర్వ మేత న్న భోక్తవ్య మన్నం దుష్టాభిసంహితమ్,
క్షత్తు రేకస్య భోక్తవ్య మితి మే ధీయతే మతిః. 32

చెడు భావములతో కూడిన యీ యన్నమంతయు తినరాదనియు ఒక్క
విదురుడు పెద్దెని మన్నము తినదగినదనియు నా బుద్ధి నిశ్చయించుచున్నది.

29. విరురుత్సతి - విరోధము పెట్టుకొనుటకు కోరుచున్నాడు.

30. మోహః - మంచిన చెడుగా భావించుట.

లోభః - ఇతరుల వనము కొల్లగొట్టు బుద్ధి.

ఏవ ముక్త్యా మహాబాహు ర్దుర్యోధన మమృణుమి,

నిశ్చరామ తత శ్శుభ్రా ధ్ధార్తరాష్ట్రనివేశనాత్. 33

ఆ మహాభూషణుఁ - శ్రోతమూర్తి యగు దుర్యోధనునితో నిట్లు పలికి చక్కగా వెలుగొందు అతని భవనము నుండి బయలుదేరెను.

నిర్యాయ చ మహాబాహు ర్వాసుదేవో మహామనాః,

నివేశాయ యయా వేశ్మ విదురస్య మహాత్మనః. 34

దొడ్డబుద్ధి గల వాసుదేవు డా భవనము నుండి ఎలువడి మహాత్మునిగు విదురునింట విడిచి చేయుటకై యరిగెను.

తమభ్యగచ్ఛ ద్ద్రోణశ్చ కృపౌ భీష్మైఽథ బాహ్లికః,

కురవశ్చ మహాబాహుం విదురస్య గృహే స్థితమ్. 35

విదురునింట నున్న కృష్ణుని కడకు ద్రోణుడు, కృపడు, భీష్ముడు, బాహ్లికుడు, తక్కిన కౌరవులు చేరుకొనిరి.

త ఊచు ర్మాధవం వీర కురవో మధుసూదనమ్,

నివేదయామో వార్షణ్యే సరత్నాం సై గృహన్ వయమ్. 36

ఆ కౌరవు లందరు కృష్ణునితో, 'వృష్టివంశమువాడా! రత్నములతో పాటు మా భవనముల నన్నింటిని నీకు సమర్పించుకొందుము' అని పలికిరి.

తానువాచ మహాతేజాః కౌరవాన్ మధుసూదనః,

సర్వే భవన్తో గచ్ఛన్తు సర్వా మేఽవచితిః కృతా. 37

మహారేణస్యి యగు మధుసూదనుడు ఆ కౌరవులను గాంచి 'మీ పూజ యంతయు స్వీకరించితిని. మీరందరు మీ యింద్ల కరుగుడు' అని పలికెను.

యాతేషు కరుషు ష్శతా దాశార్హ మపరాజితమ్,

అభ్యర్చయామాస తదా సర్వకామైః ప్రయత్నవాన్. 38

33. శుభ్రాత్ - నానారత్నములతో నిండినది కనుక వానితో వెలిగిపోవు

చున్న - 'శుభ్రం ప్రదీప్తే భవశేఽత్రకే చ' అని ఎక్కునిఘంటువు.

37. అపచితిః - పూజ.

వారందరు వెదరిగపింప విడురుడు మిక్కిలిప్రద్యతో తన కోరికలన్నియు
పండినట్లు ఎందును ఎదురులేని శ్రీకృష్ణుని ఆర్పించెను.

తతః క్షతాఽన్నపానాని శుచీని గుణవన్తి చ,

ఉపాహర దనేకాని కేశవాయ మహాత్మనే.

39

పరిశుభ్రములు, రుచిరములు అగు అన్నపానములు అనేకములు
మహాత్ముడగు కేశవునకు విడురుడు సమకూర్చెను.

తై స్తర్పయిత్వా ప్రథమం బ్రాహ్మణాన్ మధుసూదనః,

వేదవిద్యో దదౌ కృష్ణః ప్రథమం ద్రవిణాన్యపి.

40

కృష్ణుడు ముందుగా ఆ అన్నములను బ్రాహ్మణులకు తృప్తిరగా పెట్టిం
చెను. మరియు వేదములం దారితేరిన ఆ బ్రాహ్మణులకు దక్షిణ తొసగెను.

తతోఽనుయాయుభిః సార్థం మరుద్ధిరివ వాసవః,

విదురాన్నాని బుభుజే శుచీని గుణవన్తి చ.

41

పివప తనవారితోపాటు, దేవతలతో కూడిన యింద్రునివలె శ్రీకృష్ణుడు
విడురుడు పండి వడ్డించిన శుచి, రుచి, పుష్టిగల భోజనములను భుజించెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి

శ్రీకృష్ణదుర్యోధనసంవాదే ఏకనవతితమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున

శ్రీకృష్ణదుర్యోధనుల సంవాదము గల తొంబదియొకటవ అధ్యాయము.

ద్విసవతితమోఽధ్యాయః

తొంబదిరెండవ అధ్యాయము

విదురేణ ధార్తరాష్ట్రాశాం దుర్వాపనాం వోరయిత్వా కౌరవసభాయాం
శ్రీకృష్ణగమన స్యాన్వచిత్యప్రతిపాదనమ్.

విదురుడు ధృతరాష్ట్రుని కొడుకుల చెడుతల పెరిగించి
కౌరవసభకు శ్రీకృష్ణు డరుగుట మంచిది రాదని తెలుపుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ-వై శంపాయను దిట్లు చెప్పెను.

తం భుక్తవన్త మాశ్వస్యం నిశాయాం విదురోఽబ్రవీత్,

నేదం సమ్యగ్గ్యవసితం కేశవాగమనం తవ.

1

భోజనము చేసి విశ్రమించిన కృష్ణునితో ఆ రాత్రి విదురు దిట్లు పలికెను.
కృష్ణా! నీ విటకు వచ్చుట మంచిపనిగా నేను భావింపను.

ఆర్థధర్మాతిగో మన్దః సంరంభీ చ జనార్దన,

మానఘ్నో మానకామశ్చ వృద్ధానాం శాసనాతిగః.

2

ఈ దుర్బోధనుడగు అర్థము, ధర్మము రానిట్లు. ముద్దిహీనుడు కోప
మెక్కువ. పరువు దక్కనీయను. తన మానము కాపాడుకొనుటయే వాని కాంక్ష.
షెడలమాట వినుడు.

ధర్మశాస్త్రాతిగో మూఢో దురాత్మా ప్రగ్రహం గతః,

అనేయః శ్రేయసాం మన్తో ధార్తరాష్ట్రో జనార్దన.

3

జనార్దనా! దుర్బోధనుడు ధర్మశాస్త్రమును ధిక్కరిండు మొద్దు.
దురాత్ముడు మొండిపట్టువల గలవాడు శ్రేయములు వానికి తలకెక్కవు.

---

8. ప్రగ్రహం గతః - మొండిపట్టు పట్టువాడు.

అనేయః - తీర్చిదిద్దరానివాడు.

కామాత్మా ప్రాజ్ఞమానీ చ మిత్రధ్రుక్ సర్వశక్తి-తః,
అకర్తా చాకృతజ్ఞశ్చ త్యక్తధర్మా ప్రియాన్యతః.

4

వాని మనసంతయు కామమే. తన్ను గొప్ప ప్రజ్ఞగలవాడని తల
పోయును. మిత్రులకును ద్రోహము చేయును. ఎందును సమృద్ధము పెట్టడు.
ఇతరులకు మేలు చేయడు. ఇతరులు చేసిన మేలు తలపడు. ధర్మమును విడ
నాడెను. కల్లలే వానికి ప్రియము.

మూఢ శ్చాకృతబుద్ధిశ్చ ఇన్ద్రియాణా మనీశ్వరః,
కామానుసారీ కృత్యేషు సర్వే ష్వకృతనిశ్చయః.

5

వివేకము లేనివాడు. బుద్ధి నిలుకడ లేదు. ఇంద్రియములు త్రిప్పినట్లే
తిరుగును. పనులలో ఇచ్చ వచ్చినట్లు ప్రవర్తించును. దేనియందును నిశ్చయము
పొందడు.

ఏతై శ్చాన్యైశ్చ బహుభి ర్దోషై రేవ సమన్వితః,

త్వయోవ్యమానః శ్రేయోఽపి సంరంభా న్న గ్రహీష్యతి.

6

ఇవియు మరియు నిట్టివి యగు నెన్నో దోషములు వానిలో కలవు. నీవు
వానికి మేలైనదానినే చెప్పినను మూర్ఖతవలన దానిని పట్టించుకొనడు.

భీష్మే ద్రోణే కృపే కర్ణే ద్రోణపుత్రే జయద్రథే,

భూయసీం వర్తతే వృత్తిం న శమే కురుతే మనః.

7

భీష్ముడు, ద్రోణుడు, కృపుడు, కర్ణుడు. ఆశ్వత్థామ, సైంధవుడు అను
వారియందు తన బ్రదుకు పెద్దగా నిలుపుకొనెను. శాంతియందు మనసు పెట్టడు.

నిశ్చితం ధార్తరాష్ట్రాణాం సకర్ణానాం జనార్దన,

భీష్మద్రోణముఖాన్ పార్థా న శక్తాః ప్రతివీక్షితుమ్.

8

కర్ణునితోపాటు ధృతరాష్ట్రుని కొడుకు లందరు పాండవులు. భీష్ముడు,
ద్రోణుడు మున్నగువారిని తేరపారజూడజాలరని నిశ్చయించిరి.

7. వృత్తిమ్ - బ్రదుకును - వీరు యుద్ధమున నాకు రాజ్యము తెచ్చిపెడుదు
రన్న ఆశను.

సేనాసముదయం కృత్వా పార్థివం మధుసూదన,

కృతార్థం మన్యలే బాల ఆత్మాన మవిదక్షణః.

9

భూమియందున్న సేనల నన్నింటిని సమకూర్చుకొని, వివేకములేని ఆ కబ్బడు తన్ను కృతార్థుడైనట్లు తలపోయుచున్నాడు.

ఏకః కర్ణః పరాన్ జేతుం సమర్థ ఇతి నిశ్చితమ్,

ధార్తరాష్ట్రస్య దుర్బుధ్దేః స శమం నోపయాస్యతి.

10

మందబుద్ధి యగు ఆ దుర్యోధనుడు ఒక్క కర్ణుడే శత్రువులను గెలువ గలడని నమ్మియుండెను. వాడు శాంతి నొందుట ఇరుగదు.

సంవిచ్చ ధార్తరాష్ట్రాణాం సర్వేషా మేవ కేశవ.

ఆ ధృతరాష్ట్రాని కొడుకులందరి బుద్ధియు నిజ్జేదే.

శమే ప్రయతమానస్య తవ సౌభ్రాత్రకాక్షిణః,

న పాణ్డవానా మస్మాభిః ప్రతిదేయం యథోచితమ్.

11

ఇతి వ్యవసితా సేష వచనం స్యాన్నిరర్థకమ్.

12

పాండవులకు మనము తగుమాత్రముగా నైనను తిరిగి యిచ్చునది లేదని వారు బిగిసియున్నారు. నీవు శాంతికొందు ప్రయత్నించుచు, వారి అన్నదమ్ముల చక్కని నెయ్యమును నిలుపగోరుచు పలుకు పలుకు పనికిమాలినదే యగును.

యత్ర సూక్తం దురుక్తం చ సమం స్యా న్మధుసూదన,

న తత్ర ప్రలపేత్ ప్రాజ్ఞో బధిరేష్వివ గాయనః.

13

మంచి చెప్పినను చెడు చెప్పినను ఒకటే యయిన వారి విషయమున చెవిచేవారియందు గాయుడు వర, తెలివిగలవాడు పలుకనే రాదు

అవిజానత్సు మూఢేషు నిర్మర్యాదేషు మాధవ!

న త్వం వాక్యం బ్రువన్ యుక్త శ్చాన్డాలేషు ద్వితో యథా.

14

9. పార్థివమ్ - పృథివీసంబంధమైనదానిని - అన్ని రాజ్యములలో నున్న దానిని అని భావము.

12. ప్రతిదేయమ్ - తిరిగి యిచ్చగత; వ్యవసితాః - నిశ్చయముతోనున్న వారు.

చెప్పినను చిరని మూఢులు, మర్యాద లేనివారు నగు కౌరవులకు,
చందాలురకు ద్విజునివలె, నీవు హిరమైనమాట చెప్పుచు ఏమియు సాధింపజాలవు.

సోఽయం బలస్థో మూఢశ్చ న కరిష్యతి తే వచః,

తస్మిన్నిరర్థకం వాక్య ముక్తం సంవత్సరే తవ. 15

వాడు తెగబలిసినవాడు. మూఢుడు, నీమాట వినడు. అట్టి వానికి నీవు
చెప్పమాట పనికిమాలిన దగును.

తేషాం సముపవిష్టానాం సర్వేషాం పాపచేతసామ్,

తవ మధ్యావతరణం మమ కృష్ణ న రోచతే. 16

ఒక్కచోట మూగిన ఆ పాపబుద్ధు లందరిమధ్య నీవు దిగుట కృష్ణయ్యా !
నాకు రుచింపదు.

దుర్బుద్ధీనా మశిష్టానాం బహూనాం దుష్టచేతసామ్,

వ్రతీవం వచనం మధ్యే తవ కృష్ణ న రోచతే. 17

పాడుబుద్ధి, పాడుతలపులు గలిగి మంచితన మేకొంచెమును లేని
పెక్కండ్రనడుమ నీవు పలుకు ఏటికెదురీతవంటి పలుకు నాకు ఇష్టము కాదు.

అనుపాసితవృద్ధత్వా ద్చియో దర్పాచ్చ మోహతః,

వయోదర్పా దమర్షాచ్చ న తే శ్రేయో గ్రహిష్యతి. 18

పెద్దలను సేవింపని కారణమునను, సంపద ఉన్న కారణమునను,
గర్వమువలనను, అజ్ఞానమువలనను, వయస్సు తెచ్చిన పొగరువలనను, పట్టు
దల వలనను వారు నీనుండి హితమును గ్రహింపదు.

బలం బలవద వ్యస్య'యది వ్యస్యసి మాధవ,

త్వయ్యస్య మహతీ శజ్జా న కరిష్యతి తే వచః. 19

ఆ ధర్మరాజు బలము గొప్పదని నీవు చెప్పినను, నీయందు వానికి పెద్ద
అనుమానము కనుక నీమాటను పట్టించుకొనడు.

నేద మద్య యుధా శక్య మిన్ద్రేణాపి సహామరైః,

ఇతి వ్యవసితాః సర్వే ధార్తరాష్ట్రా ఇనార్దన. 20

‘జనార్దనా ! బేపర లందరితో గూడి యింద్రుడే పోరవచ్చినను నే
దేమియు సాధింపజాలని ఆ ధృతరాష్ట్రుని కొడుకు లందరి నిర్ణయము.

తేష్ఠేవ ముపపన్నేష కామక్రోధానువర్తిషు,

సమర్థమపి తే వాక్య మసమర్థం భవిష్యతి.

21

కామక్రోధముల బ్రిష్టులగు లోనై యీ విధముగా నున్నవారియందు
నీవాక్య మెంత చేపగలదియైనను పనికిమాలినదే యగును.

మధ్యే తిష్ఠన్ హస్త్యనీకస్య మన్తో

రథాశ్వయుక్తస్య బలస్య మూఢః,

దుర్యోధనో మన్యతే వీరభీతిః

కృత్స్నా మమేయం పృథివీ జితేతి.

22

ఏనుగులు, రథములు, గుఱ్ఱములు నిందుగా నున్న సేననడుమ నిలబడి
ఆ బుద్ధిహీనుడు చెప్పినను తెలియని దుర్యోధనుడు భయమింతయు లేక ఈ
భూమి యంతయు తనకు దక్కినట్లే తలచుచున్నాడు.

ఆశంసలే వై ధృతరాష్ట్రస్య పుత్రో

మహారాజ్య మసవత్సం పృథివ్యామ్,

తస్మిన్ శమః కేవలో నోపలభ్యో

బద్ధం సత్తం మన్యతే లబ్ధమర్థమ్.

23

ఆ ధృతరాష్ట్రుని కొడుకు భూమిపై పగవారు లేని మహారాజ్యమునకై
తొట్టలు వేయుచున్నాడు. వాని విషయమున శాంతి వొత్తుగా పొందరానిది. చేక
చిక్కిన సొమ్ము తనకు దక్కిననియే తలచుచున్నాడు.

వర్యస్తేయం పృథివీ కాలవక్త్రా

దుర్యోధనార్థే పాణ్డవాన్ యోద్ధుకామాః,

సమాగతాః సర్వయోధాః పృథివ్యాం

రాజాన శ్చ క్షితిపాలైః సమేతాః.

24

ఈ నేలకు కాలము మూడినది. పెల్లగిల్లిపోవుచున్నది. కావుననే నేలపై గల నేలనేలువారితో పాటు పోటుగాండ్రైన రాజులందరు కట్టకట్టుకొని దుర్యోధనునికై పాండవులతో పోరాడగోరి వచ్చియున్నారు.

సర్వే చైతే కృతవైరాః పురస్తాత్

త్వయా రాజానో హృతసారాశ్చ కృష్ణ!

తపోద్వేగాత్ సంశ్రితా ధార్తరాష్ట్రాన్

సుసంహతాః సహ కర్షేన వీరాః.

25

ఈ రాజులందరు మున్ను నీపై పగపెట్టుకొన్నవారు. నీవు ముందే వారి సారమంతయు లాగివైచితివి. అట్టి నీయందలి పగతో ఈ వీరులందరు కర్డునితో పాటు ఒక్కటిగానై ధృతరాష్ట్రపుత్రులను ఆశ్రయించిరి.

త్యక్తాత్మానః సహ దుర్యోధనేన

హృష్టా యోద్ధం పాణ్డవాన్ సర్వయోధాః,

తేషాం మధ్యే ప్రవిశేథా యది త్వం

న తన్మతం మమ దాశార్హ వీర.

26

దుర్యోధనునితోపాటు ఆ యోధులందరు జీవితాశలనుగూడ విడచి పాండవులతో పోరుటకై పొంగిపోవుచున్నారు. అట్టివారి మధ్య నీవు చొరబాడుట, కృష్ణా! నా కిష్టము కాదు.

తేషాం సముపవిష్టానాం బహూనాం దుష్టచేతసామ్,

కథం మధ్యం ప్రవద్యేథాః శత్రూణాం శత్రుకర్మన.

27

కుశ్కుబుద్ధితో ఒక్కచోటికి చేరిన పెక్కండ్రు శత్రువు మధ్యకు, కృష్ణా! నీ వెట్లు చేరుదువు.

సర్వథా త్వం మహాబాహో దేవైరపి దురుత్సహః,

ప్రభావం పౌరుషం బుద్ధిం జానామి తవ శత్రుహన్.

28

ఓయి శత్రుసంహారకుడా! నిన్ను దేవతలు కూడ ఏ విధముగను ఏమియు చేయజాలరు. నీ మహిమను, నీ పౌరుషమును, నీ తెలివినీ నే నెరుగుచును.

యా మే ప్రీతిః పాణ్యవేష భూయః సా త్వయి మాధవ,
 ప్రేక్షా చ బహుమానా చ్చ సౌహృదాచ్ఛ బ్రవీమ్యహమ్. 29
 నాకు పాండవులన్న నెంత ప్రేమయో నీపై మరియు నంత ప్రేమ,
 కావున మాధవా ! ప్రేమతో, మన్ననతో, మైత్రిలో పలుకుచున్నాను.

యా మే ప్రీతిః పుష్కరాక్ష త్వద్దర్శనసముద్భవా,
 సా కిమాఖ్యాతే తుభ్య మస్తరాత్మాఽసి దేహినామ్. 30
 నిన్ను చూడగా నాకు పుట్టిన ప్రీతి యెట్టిదో యేమని చెప్పగలను ? నీవు
 ప్రాణులందరకు లోనున్న ఆత్మవు గదా !

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి భగవద్గీతాసంకల్పమున
 శ్రీకృష్ణవిదురసంవాదే ద్వివచితమోఽధ్యాయః.
 ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వణమున భగవద్గీతాసంకల్పమున
 శ్రీకృష్ణవిదురసంవాదముగల తొంబదిరెండవ అధ్యాయము.

త్రినవతితమోఽధ్యాయః
తొంబదిమూడవ అధ్యాయము

శ్రీకృష్ణేన కౌరవపాణ్డవయోః
సన్నిష్ఠాపనప్రయత్న స్వాచిత్యప్రతిపాదనమ్.
శ్రీకృష్ణుడు కౌరవపాండవులకు సంధిగూర్చు
ప్రయత్నమునందలి జాచిత్యమును ప్రతిపాదించుట.

[వైశంపాయన ఉవాచ - వై శంపాయను డిట్లు చెప్పెను.
విదురస్య వచః శ్రుత్వా ప్రశ్రితం పురుషోత్తమః,
ఇదం హోవాచ వచనం భగవాన్ మధుసూదనః.

తీర్చి దిద్దినట్లున్న ఎదురుని మాట విని పురుషోత్తముడు భగవానుడు
నగు మధుసూదను డిట్లు పలికెను.]

శ్రీ భగవా నువాచ-(శ్రీ భగవంతు డిట్లు పలికెను.

యథా బ్రూయా న్మహాప్రాజ్ఞో యథా బ్రూయా ద్విచక్షణః,

యథా వాచ్య స్తద్విధేన భవతా మద్విధః సుహృత్.

1

ధర్మార్థయుక్తం తథ్యం చ యథా త్వయ్యుపపద్యతే,

తథా వచన ముక్తోఽస్మి త్వయైత త్ప్రత్యమాత్మవత్.

2

గొప్ప ప్రజ్ఞ గలవాడు. వివేకమున్నవాడు ఎట్లు పలుకవలయునో, నా
వంటి మిత్రుడు నీవంటి వానిచేత ఎట్లు ఉపదేశము పొందవలయునో ఆ విధముగా
ధర్మముతో, అర్థముతో నింపిన సత్యమగుమాట పలికితివి. ఇది నీకే తగును.
ఈ నీమాట తండ్రియు తల్లియు బుజ్జగించి చెప్పి ట్లున్నది.

సత్యం ప్రాప్తం చ యుక్తం వాఽప్యేవమేవ యథాత్మ మామ్,

శృణు ష్వాగమనే హేతుం విదురావహితో భవ.

3

నీవు నాకు చెప్పినది నిజము కాదుమునకు తగినట్లు వచ్చినది. తగినది
విదురా! నా రాకయందలి కారణమును మెలకువతో వినుము.

దౌరాత్మ్యం ధృతరాష్ట్రస్య శ్చక్రియాదాం చ వైరతామ్,
సర్వమేత దహం జానన్ శ్చత్రః ప్రాప్తోఽద్యౌ కౌరవాన్. 4

ఓయి విదురా! ధృతరాష్ట్రాని విష్ణుబుద్ధిని, శ్చక్రిముల వైరమును - దీని
నంతటిని ఎరిగి ఎరిగి కౌరవులదకు నేడు వచ్చితిని.

పర్యస్తాం పృథివీం సర్వాం సాశ్వాం సరథశుజ్ఞరామ్,
యో మోచయే స్మృత్యుపాశాత్ ప్రాప్నుయాద్ ధర్మ
ముత్తమమ్. 5

గట్టములలో ఎనుగులతోపాటుగా ఈసేన మురియు చలక్రిందులగు
చున్నది. దీనిని మృత్యుపాశము నుండి తప్పించగలవాడు ఉత్తమధర్మము
చేసినవా డగును.

ధర్మకార్యం యతన్ శక్త్యా నో చేత్ ప్రాప్నోతి మానవః,
ప్రాప్తో భవతి తత్పుణ్య మత్ర మే నాస్తి సంశయః. 6

మనుజుడు శక్తిమేరకు ధర్మకార్యమునకై ప్రయత్నించుచు ఒకవేళ
ఫలము పొందకున్నను ఆ పుణ్యమును పొందువా డగును. ఇందు నాకు
సంశయము లేదు.

మనసా చిన్తయన్ పాపం కర్మణా నాతిరోచయన్,
న ప్రాప్నోతి ఫలం తస్యే త్యేవం ధర్మవిదో విదుః. 7

మనసుతో పాపమునే భావించుచు కార్యముతో పరులకు ప్రీతి కలిగింపని
వాడు ఆ కర్మము ఫలమును పొందవని ధర్మమెరిగిన వారికి తెలియును

సోఽహం యతిష్యే ప్రశమం శ్చత్రః కర్తు మమాయయా,
కురూణాం సృజ్ణాయానాం చ సజ్జామే వినశిష్యతామ్. 8

శ్చత్రాః అట్టి నేను పోరులో చాపనున్న కౌరవులకు స్పృహయులకు శాంతి
కూర్చుటకై కల్ల కపటములు లేని తీరుతో ప్రయత్నము చేసెదను.

5. పర్యస్తామ్ - చలక్రిందులగున దానిని - సర్వసాధనము పొందుచున్న
దానిని అని భావము.

6. యతన్ - 'యతమానః' అనుదానికి ఆర్థరూపము.

సేయ మావ నృహఘోరా కురుష్వేవ సముత్థితా,
కర్ణదుర్యోధనకృతా సర్వే హ్యేతే తదన్వయాః.

9

కర్ణుడు, దుర్యోధనుడును కల్పించిన ఈ మహామోరమైన ఆపద కురు
వంశమువారియందు తలసూపినది. ఏలయిన ఈ అందరును ఆ వంశమువారే
కదా!

వ్యసనే క్లిశ్యమానం హి యో మిత్రం నాభిపద్యతే,
అనర్థాయ యథాశక్తి తన్నృశంసం విదు ర్బుధాః.

10

ఆపదలో నలిగిపోవుచున్న మిత్రుని ఆదుకొనని క్రూరస్వభావము గల
మిత్రుడు చేతనైన మేరకు కీడే కలిగించువాడగునని పెద్దలు చెప్పుదురు.

అకేశగ్రహణా నిమిత్త మకార్యాత్ సంనివర్తయన్,
అవాచ్యః కన్యచి దృవతి కృతయతో యథా బలాత్.

11

ఉన్న శక్తిసంతయు నుపయోగించి ప్రయత్నము చేసి జుట్టుపట్టి లాగుట
మొదలగు పాడుపనినుండి మిత్రుని చక్కగా మరలించువాడెవనికైన నిందింప
దగినవాడగునా?

తత్సమర్థం శుభం వాక్యం ధర్మార్థసహితం హితమ్,
ధార్తరాష్ట్రః సహమాత్యో గ్రహీతుం విదు రార్హతి.

12

కాబట్టి విమరా! తన సన్నిహితులతోపాటు ఆ దుర్యోధనుడు, ప్రయోజ
నము గలదియు, ధర్మముతో, అర్థముతో కూడినదియు తనకు మేలు కూర్చు
నదియు నగు శుభమైన పలుకు పట్టించుకొనవలయును.

9. చేసినవారు కర్ణదుర్యోధనులే అయినను అనుభవించువారు వంశము
నందలి సర్వులును - అని తాత్పర్యము.

10. అనర్థాయ - అనునీయ - అనియు పాతము - బ్రతిమాలి జాగుచేయ
వలయునని భావము. తత్ - నృశంసమ్ - ఆ క్రూర స్వభావము గల
మిత్రుడు; అనర్థాయ - కీడునకే అని, బుధాః - పండితులు; విదుః -
ఎరుగుదురు.

హితం హి ధార్తరాష్ట్రాదాం పాణ్డవానాం తథైవ చ,
 పృథివ్యాం ధృతియాణాం చ యతిష్ఠ్యేహ మమాయయా. 13
 నేను ధృతరాష్ట్రాని కొడుకులను, అట్లే పాండుకుడులను మరియు
 నేలపై గల రాజులందరకు హితము కూర్చుటకై కపటములేకుండ
 ప్రయత్నింతును.

హితే ప్రయతమానం మాం శక్యే ద్ధుర్యోధనో యది,
 హృదయస్య చ మే ప్రీతి రాన్యణ్యం చ భవిష్యతి. 14
 మేలుచేయుటకై ప్రయత్నించు నన్ను దుర్యోధనుడు శంకించునేని అది
 నా ఎదకు ప్రీతిలే కల్గించును. పాండవుల అప్పు తీర్చుకొన్నట్లుగును.
 జ్ఞాతీనాం హి మిత్రో భేదే యన్మిత్రం నాభివద్యతే,
 సర్వయత్నేన మాద్యస్థ్యం న తన్మిత్రం విదు ర్భుధాః. 15
 ఒక వంశమువారు తమతో రాము చీలిపోవుచున్నపుడు ఇద్దరకును
 కావలసినవాడై అన్ని ప్రయత్నములతో ఆమెననివాడు మిత్రుడు కావని
 పండితుల భావన.

న మాం బ్రూయు రధర్మిష్ఠా మూఢా హ్యనుహృద స్తథా,
 శక్తో నావారయత్ కృష్ణః సంరథ్థాన్ కురుపాణ్డవాన్. 16
 ధర్మ మేకొంచెము లేనివారు, చెప్పినను తెలియనివారు, మంచిమనసు
 లేనివారును నన్నుగూర్చి 'కృష్ణుడు సమర్థుడై యుండియు కౌరవపాండవులు
 కొట్టుకొనుచుండగా మరలించలే' దని అనకుండురు గాక !

ఉభయోః సాధయ న్నర్థ మహ మాగత ఇత్యుత,
 తత్ర యత్న మహం కృత్వా గచ్ఛేయం నృష్యవాచ్యతామ్. 17
 రెండు పక్షముల వారి ప్రయోజనము సాధించుటకై నేనిటకు వచ్చితిని.
 అందు తగిన విధముగా ప్రయత్నము చేసి నేను మానవులతో నింద నొంద
 కుండును.

మమ ధర్మార్థయుక్తం హి క్రుత్వా వాక్య మనామయమ్,
 న చే దాదాస్యతే బాలో దిష్టస్య వశమేష్యతి. 18
 ధర్మార్థములతో కూడిన కుశలమును గూర్చు నామాట నా పిల్లగాడు
 పట్టించుకొనకున్నచో సర్వనాశనమగును.

-
13. హితం, యతిష్ఠ్యే - హితము చేయుటకు ప్రయత్నింతును.
 15. న అభివద్యతే - ఉపకారము చేయదు.

అహపయన్ పాణ్డవార్థం యథావ-

చ్చమం కురూణాం యది చాచరేయమ్,
పుణ్యం చ మే స్యాచ్చరితం మహాత్మన్
ముచ్యేరం శ్చ కురవో మృత్యుప్రాశాత్.

19

పాండవుల పని చెడకుండు చేదనైన మేరకు కౌరవులకు శాంతి కూర్చు కరిగినదో ఓము మహాత్మా! నా చరితము పంపినట్లే. మరియు కౌరవు లందరు మృత్యుప్రాశమునుండి బయట పడుదురు.

అపి వాచం భాషమాణస్య కావ్యాం

ధర్మారామా మర్థవతీ మహింసామ్,

అవేక్షేరన్ ధార్తరాష్ట్రాః శమార్థం

మాం చ ప్రాప్తం కురవః పూజయేయుః.

20

చక్కని నీలికి, ధర్మమునకు ప్రయోజనమునకు చెందై ఎట్టి హింసకు తావులేని పలుకును శాంతికై పలుకుదును. వృతరాష్ట్రాని కొడుకులు పట్టించు కొందురుగాక! వచ్చిన నన్ను కౌరవులు మన్నింతురు గాక!

న చాపి మమ వర్యాప్తాః సహితాః సర్వపార్థివాః,

క్రుద్ధస్య ప్రముఖే స్థాతుం సింహస్యే వేతరే మృగాః.

21

క్రోధముతో విజృంభించు నాముండు నేలపైగల రాజు లందరు కలిసి వచ్చియు, సింహముముందు కక్కిన మృగములవలె, నిలువ జాలరు.

వైశమ్పాయన ఉవాచ-వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

ఇత్యేవ ముక్త్యా వచనం వృష్ణీనా మృషభ స్తదా,

శయనే సుఖసంస్పర్శే శిశ్నే యదుసుఖావహః.

22

యదువులకు సుఖముగూర్చు వృష్టివర్షు డిట్లు పలికి మెత్తని పాస్సుపై నిద్రించెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి

శ్రీకృష్ణవాక్యే త్రినవతితమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీ మహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున

శ్రీకృష్ణ వాక్యముగల తొంబదిమూడవ అధ్యాయము.

చతుర్నామకమోక్షాధ్యాయః తొంబదినాలుగవ అధ్యాయము

దుర్యోధనశత్రునిధ్యా మహర్షితస్య శ్రీకృష్ణస్య రఘోన ప్రస్తానం,
కౌరవసభాయాం ప్రవిశ్య కృతాదరస్య తస్య తత్రాననగ్రహణమ్.
దుర్యోధనశత్రునులు ప్రార్థింపగా శ్రీకృష్ణుడు రఘుమతో ఐయుచేడుట.
కౌరవసభలో ప్రవేశించి అందరి మన్ననలు గొని యారకు
ఆననమును స్వీకరించుట.

- వైశమ్పాయన ఉవాచ-వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.
తథా కథయతో రేవ తయో దృద్ధిమతో స్తదా,
శివా నక్షత్రసంపన్నా సా వ్యతీయాయ శర్వరీ. 1
- అట్లు ఆ బుద్ధిమంతు రిరువురు మాటాడుకొనుచుండగా నక్షత్రములు
పెల్లగా వెలుగొందు కుభమైన రాత్రి అట్లే గడచిపోయెను.
- ధర్మార్థకామయుక్తాశ్చ విచిత్రార్థపదాక్షరాః,
శృణ్వతో వివిధా వాచో విచరస్య మహాత్మనః. 2
- కథాభి రనురూపాభిః కృష్ణ స్యామితలేజసః,
అకామస్యైవ కృష్ణస్య సా వ్యతీయాయ శర్వరీ. 3
- ధర్మము, అర్థము, కామము అనువానికి సంబంధించినవియు, విచిత్రము
లగు అర్థములు గల పదములు. అక్షరములు గలవియు, నగు వివిధములగు
వాక్కులు వినుచున్న మహాత్ముడు ఎదురుసకు, పట్టకకృష్ణముగాని లేజముగల
కృష్ణుని అనురూపములగు కథలతో రాత్రి గడచెను. ఏ కోరికయు లేనట్లున్న
కృష్ణునకును రాత్రి గడచెను.

---

1. నక్షత్రసంపన్నా - శరత్కాలమున మేఘములు లేని కాలమున నక్షత్ర
ములు చక్కగా ప్రకాశించునున్న రాత్రి యని వాచము.

తతస్తు స్వరసంపన్నా బహవః సూతమాగధాః,
శబ్దదుస్తుభినిర్ఘోషైః కేశవం వ్రత్యబోధయన్. 4

మంచి కంఠస్వరముగల సూతమాగధులు శంఖములయు, భేరులయు
నాదములతో శ్రీకృష్ణుని మేల్కొలిపిరి.

తత ఉత్థాయ దాశార్హ ఋషభః సర్వసాత్వతామ్,
సర్వ మావశ్యకం చక్రే ప్రాతఃకార్యం జనార్దనః. 5

అంత సాత్వతులలో శ్రేష్ఠుడగు శ్రీకృష్ణుడు నిద్ర లేచి ప్రాతఃకాలమున
చేయదగిన పనులన్నియు నిర్వహించెను.

కృతోదకానుజవ్యః స హుతాగ్నిః సమలంకృతః,
తతశ్చాదిత్య ముద్యంత ముపాతిష్ఠత మాధవః. 6

స్నానసంధ్యలు ముగించి అగ్నిని వ్రేల్చి, చక్కగా అలంకరించుకొని
మాధవుడు ఉదయించుచున్న సూర్యుని ఉపాసించెను.

అథ దుర్యోధనః కృష్ణం శకునిశ్చాపి సౌబలః,
సన్ధ్యాం తిష్ఠంత మభ్యేత్య దాశార్హ మపరాజితమ్. 7

ఆచక్షేతాం తు కృష్ణస్య ధృతరాష్ట్రం సభాగతమ్,
కురూంశ్చ భీష్మప్రముఖాన్ రాజ్ఞః సర్వాంశ్చ పార్థివాన్. 8

అంత దుర్యోధనుడును, సుబలరాజు శకునియు సంధ్య వార్చుచున్న
కృష్ణుని కడ కరిగి 'ధృతరాష్ట్రుడు, భీష్ముడు మొదలగు కురువంశమువారు,
భూమిపాలురగు రాజులందరు కొలుపుదీరి యున్నారని పలికిరి.

త్వా మర్థయ నే గోవింద దివి శక్ర మివామరాః,
తావత్సనన్త ద్గోవిన్దః సామ్నా పరమవల్లనా. 9

4. సూతమాగధాః - స్తోత్రపాఠములు చేయువారు.

6. కృతోదక - అనుజవ్యః - ఉదక మనగా స్నానము, ఆచమనము మొద
లగు పని; అనుజవ్యమనగా సంధ్య నుపాసించుట మొదలగునది. ఈ
రెండును చేసినవాడు.

'గోవిందా! స్వర్గమున ఇంద్రుని కొరకు దేవతలవలె వారందరు నిన్ను చూడగోరుదున్నా'రని విన్నవించిరి. అంత గోవిందుడు మిక్కిలి చక్కని మంచి మాటతో వారి నాదరించెను.

తతో విమల ఆదిత్యే బ్రాహ్మణేభ్యో జనార్దనః,
దదౌ హిరణ్యం వాసాంసి గాఢాశ్వాంశ్చ పరంతపః. 10

అంత సూర్యుడు తెల్లని వెలుగులతో అందారుచుండగా శత్రుసంహారకు డగు జనార్దనుడు బ్రాహ్మణులకు బంగారము, వస్త్రములను, గోవులను, గుఱ్ఱముల నొసగెను.

విస్మయ బహురత్నాని దాశార్థ మపరాజితమ్,
తిష్ఠన్త ముపసంగమ్య వషణ్డే సారథి స్తదా. 11

రత్నములు పెక్కింటిని దాన మొసగి, ఎందును ఓటమి యెరుగని కృష్ణుడు కూర్చుండి యుండగా సారథి దరికి జేరి మ్రొక్కెను.

తతో రథేన శుభ్రేణ మహతా కిక్కిణీనా,
హయోత్తమయుజా శీఘ్ర ముపాతిష్ఠత దారుకః. 12

పిదప శుభ్రమైనదియు, గొప్పదియు, చిరుమువ్వల గలగంటల గండియు, ఉత్తమాశ్వములు పూన్చినదియు నగు రథముతో దారుడుడు సమీపించెను.

[తస్మై రథవరో యుక్తః శుశుభే లోకవిశ్రుతః,
వాజిభిః శైబ్యసుగ్రీవమేఘపుష్పవలాహకైః.

శైబ్యము, సుగ్రీవము, మేఘపుష్పము. వలాహకము అను పేర్లుగల గుఱ్ఱములు పూన్చిన ప్రసిద్ధికెక్కిన శైవ్యమును రథము అరనికి సన్నద్ధమై విరాజిల్లెను.

శైబ్యస్తు శుకవత్రాభః సుగ్రీవః కింశుకప్రభః,
మేఘపుష్పో మేఘవర్ణః పాణ్డరస్తు వలాహకః.

శైబ్యము చిలుకరెక్కల వన్నెతో నొప్పారెను. సుగ్రీవము మోచుగ పువ్వుకాంతితో నలరారెను. మేఘపుష్పము మబ్బువన్నెతో అందగించెను. చలాహకము తెల్లని కాంతితో విరిసిల్లెను.

11. తిష్ఠన్తమ్ - ఆసీనుడై యున్న.

దక్షిణం చావహ చైబ్యః సుగ్రీవః సవ్యతోఽవహత్,
వృష్ణవాహో రయోరాస్తాం మేఘపుష్పవలాహకౌ.

శైబ్యము చుట్టెట్టునను, సుగ్రీవమెడమవైపునను మోయుచుండెను.
మేఘపుష్పవలాహకములు ఆ రెంటి వెనుకనుండి రథమును మోయుచుండెను.

వైనతేయః స్థిత స్తస్యాం ప్రభాకర మివ స్పృశన్,
రస్య సర్తవరః కేతా భుజగారి రశోభర.

సూర్యుని లాడుచున్నాడో యన్నట్లు గరుష్మంతుడు బలకారి యగు
కృష్ణుని రథము ద్వజముపై ఆలరారెను.

రస్య క్షీర్తిమత సేన భాస్వరేణ విరాజతా,
శుశుభే స్యన్దనశ్రేష్ఠః పతగేన్ద్రిణ కేతునా.

క్షీర్తితో నులారు ఆ శ్రీకృష్ణుని శ్రేష్ఠుడుగు రథము కాంతితో ధగధగ
లాడు గరుడద్వజముతో విరాజిల్లెను.

రుక్మజాలైః పతాకాభిః సౌవర్ణేన చ కేతునా,
బభూవ స రథశ్రేష్ఠః కాలసూర్య ఇవోదితః.

బంగారు తోరణములతో, పూవలతో, బంగారుచెక్కెముతో కూడిన
ఆరథము పైకివచ్చిన మధ్యాహ్న కాల సూర్యునివలె వెలుగొందెను.

పక్షిద్వజవితానైశ్చ రుక్మజాలకృతాంతరైః,
రణమార్గవిభాగైశ్చ సుకృతై ర్విశ్వకర్మణా.

విశ్వకర్మ దానియందు బంగారు జాలరులను, పక్షులను, ద్వజములను,
చాండిసీలను, చక్కని అమరికగల స్తంభములను ఎంతో నేర్పుతో అమర్చెను.

ప్రవాళమణిహేమైశ్చ ముక్తావై ధూర్యభూషణైః,
కిక్కిణీశతసంఘైశ్చ వాల్మజాలకృతాన్తరైః,

కారస్వరమయీభిశ్చ పద్మినీభి రలంకృతః,
శుశుభే స్యన్దనశ్రేష్ఠ స్తావనీయైశ్చ పాదపైః.

పగడములతో, మణులతో, బంగారపు అలంకారములతో ముత్యములతో
గరుడపక్కలలో గూడిన తాదవులతో నూర్లకొల్లడి చిరుగంట్లతో సరియగు

దూరములలో నీర్పిడిద్దర ప్రేలాడు జాంతులతో బంగారువద్మలతలతో, బంగారు
చెట్లతో ఆ ఉత్తమరథము ప్రకాశించెను.

వ్యాఘ్రసింహవరాహైశ్చ గోవృషై ర్మృగవక్షిభిః,
తారాభి రాస్కరై శ్చాపి వారజైశ్చ పిరణ్మయైః,
వజ్రాంశుశవిమానైశ్చ కూబరావృతసన్నిభు.

ఆ రథము నొగ, వంపులు, మూలలు మొదలగు వానియందు బంగార
ముతో పులులను, సింహములను, వండులను, ఎడ్డులను, అవులను, మృగము
లను, పక్షులను, నక్షత్రములను, సూర్యబింబములను విశ్వరత్న పరమ
సుందరముగా చెక్కెను.]

తమువస్థిత మాజ్ఞాయ రథం దివ్యం మహామహాః,

మహాభ్రమననిర్ఘోషం సర్వరత్నవిభూషితమ్.

13

దొడ్డబుద్ధి గల కృష్ణుడు, గొప్పమేలు మరిమిక్లువ్వు ధ్వని గలదియు,
అన్ని విధములగు రత్నములతో అలంకరింపబడినదియు నగు తన దివ్యరథము
సిద్ధమై వచ్చెనని యెరిగి—

అగ్నిం ప్రదక్షిణం కృత్వా బ్రాహ్మణాంశ్చ జనార్దనః,

కౌస్తుభం మణి మూముచ్య త్రియా పరమయా జ్వలన్.

14

అగ్నిని బ్రాహ్మణులకు వంగొని కౌస్తుభమణిని పఠించి పరమశోభతో
ప్రకాశించుచు.....

కురుభిః సంవృతః కృష్ణో వృష్ణిభి శ్చాభిరక్షితః,

ఆతిష్ఠత రథం శౌరిః సర్వయాదవసన్దనః.

15

యాదవు లందర తానందము గూర్చు శౌరి కౌరవులు చుట్టి రాగా, వృష్ణి
పంశమువా రన్నివైపుల అంగరక్షణ చేయుచుండగా రథము నధిరోపించెను.

అన్వాయరోహ దాశ్చార్థం విదురః సర్వధర్మవిత్,

సర్వప్రాణభృతాం శ్రేష్ఠం సర్వబుద్ధిమతాం వరమ్.

16

ధర్మము లన్నియు చక్కగా నెరిగిన విదురుడు ప్రాణు లందరితో
శ్రేష్ఠుడు బుద్ధిమంతు లందరితో మిన్న యగు శ్రీకృష్ణుని వెనుక రథ మెక్కెను.

తతో దుర్యోధనః కృష్ణం శకుని శ్చాపి సౌబలః,

ద్వితీయేన రథేనై న మన్వయాతాం పరంతపమ్. 17

పిదప దుర్యోధనుడు, సుబలరాజు శకునియు మరొక రథము నెక్కి
పరంతపుడగు శ్రీకృష్ణుని వెనుక బయలుదేరిరి.

సాత్యకిః కృతవర్మా చ వృష్ణీనాం చాపరే రథాః,

పృష్ఠతోఽనుయయుః కృష్ణం గజై రశ్వై రథై రపి. 18

సాత్యకియు, కృతవర్మయు, వృష్ణివంశము నందలి యితర వీరులును
ఏనుగులతో, గుఱ్ఱములతో, రథములతో కూడి కృష్ణుని వెనుక నరుగసాగిరి.

తేషాం హేమపరిష్కారై ర్యుక్తాః పరమవాజిభిః,

గచ్ఛతాం మోషిణ శ్చిత్రరథా రాజన్ విరేజిరే. 19

బంగారుభూషణములతో నొప్పురు గొప్ప గుఱ్ఱములు పూన్నిన మోషితో
కదలుచున్న వారి చిత్రములగు రథములు చూడముచ్చట గొలిపినవి.

సంమృష్టసంసిక్తరజః ప్రతిపేదే మహాపథమ్,

రాజర్షిచరితం కాలే కృష్ణో ధీమాన్ శ్రియా జ్వలన్. 20

చక్కగా ఊడ్చి నీరు చల్లుటచేత అణగిన దుమ్ముగలదియు, రాజర్షులు
తిరిగినదియు నగు రాజమార్గమునకు ధీమంతుడు కృష్ణుడు, దివ్యశోభతో శ్రకా
శించుచు, చేరుకొనెను.

తతః ప్రయాతే దాశార్హే ప్రావాద్యనైకపుష్కరాః,

శఙ్ఖాశ్చ దద్ధిరే తత్ర వాద్యా న్యన్యాని యాని చ. 21

శ్రీకృష్ణ డట్లు మార్గమున పోవుచుండగా కాహళలు, శంఖములు, తక్కిన
వాద్యములు చక్కని నాదములు వెల్లార్చినవి.

ప్రవీరాః సర్వలోకస్య యువానః సింహవిక్రమాః,

పరివార్య రథం శౌరే రగచ్ఛన్త పర న్తపాః. 22

19. చిత్రరథాః - చిత్రములై న రథములు.

20. సంమృష్టసంసిక్తరజః - ఊడ్చి నీరు జల్లుట చేత అణగిన దుమ్ముగల.

21. ఏకపుష్కరాః - కాహళలు.

లోకమున దెల్ల గొప్పవీరులు, పయసువారు, సింహమువంటి పరాక్రమము గలవారు, శత్రువులను కాల్చి పారవేయువారు సగు వారు కృష్ణుని రథమునరు నలువైపుల నిలిచి నడువసాగిరి.

తతోఽన్యే బహుసాహస్రా విచిత్రాద్భుతవాససః,

ఆసిప్రాసాయుధధరాః కృష్ణ స్యాసన్ పురఃసరాః.

23

మరియు చిత్రచిత్రములగు వస్త్రములు ధరించి, కత్తి, ఈటె మున్నగు ఆయుధములు చేతబట్టిన పలువేండుమంది వీరులు కృష్ణునకు ముందు నడచిరి.

గజాః పక్షుశతా స్తత్ర రథాశ్చాసన్ సహస్రశః,

ప్రయాన్త మన్వయు ర్వీరం దాశార్హ మవరాజితమ్.

24

అయిదుసూర్లు వీనుగలు, వేలకొలది రథములు, ఎందును ఓటమి యెరు గని వీరుడు శ్రీకృష్ణుడు వెడలుచుండగా వెంట నందెను.

పురం కురూణాం సంవృత్తం ద్రష్టకామం జనార్దనమ్,

సదాలవృద్ధం సశ్రీకం రథ్యాగత మరిన్దమ.

25

పసిపిల్లలతో, ముదుసలలతో శ్రీలతోపాటు కొరపుల పోరుకొరెల్ల విరుగ బడి శ్రీకృష్ణుని చూడగోరి బాటలలో నిలిచియుండెను.

వేదికామాశ్రితాభిశ్చ సమాక్రాంతా న్యనేకశః,

ప్రచలన్తీవ భారేణ యోషిద్భి ర్భువనా స్మృత.

26

అరుగుల నెక్కి చూచుచున్న ఆడువారిలో పలుమంది లాచుచున్న పలుతావు లన్నియు బరువుతో పోగులాడిపోవుచున్న ట్లుండెను.

స పూజ్యమానః కురుభిః సంశృణ్వన్ మధురాః కథాః,

యథార్థం ప్రతిసత్కుర్వన్ ప్రేక్షమాణం శనై ర్యయా.

27

కురువంశమువారు మన్ననతో ఆదరించుచుండగా తీయని పలుకు లాంకించుచు, తగినట్లు తిరిగి మన్ననలు చేయుచు అందరను చక్కగా చూచుచు శ్రీకృష్ణుడు మెల్లగా పోవసాగెను.

తతః సఖాం సమాసాద్య కేశవ స్యానుయాయినః,

సశక్తై ర్వేణునిర్ఘోషై ర్దిశః సర్వా వ్యనాదయన్.

28

అంతట శ్రీకృష్ణుని వెంటనున్నవారు సభలోనికి ప్రవేశించి శంఖనాదములలో, వేణుగానమునలో దిక్కులు పిక్కబిల్లు జేసిరి.

తతః సా సమితిః సర్వా రాజ్ఞా మమితతేజసామ్,
సంప్రాకమ్పత హర్షేణ కృష్ణాగమనకాఙ్క్షయా. 29

గొప్ప ముఖకాంతిగల రాజులలో నిండిన ఆ సభ యెల్ల శ్రీకృష్ణుని రాకను గోరుచు ఆనందపు పొంగుతో ఊగిపోయెను.

తతోఽభ్యాశగతే కృష్ణే సమహృష్యన్ నరాధిపాః,
శ్రుత్వా తం రథనిర్ఘోషం పర్జన్యనినదోపమమ్. 30

ఉటుమువలె వెలువడు ఆతని రథము చప్పుడు విని కృష్ణుడు దగ్గరకు వచ్చెనని యెరిగి రాజులందరు పొంగిపోయిరి.

ఆసాద్య తు సభాద్వార మృషభః సర్వసాత్త్వతామ్,
అవతీర్య రథాచ్ఛౌరిః కైలాసశిఖరోపమాత్. 31

నవమేఘప్రతీకాశాం జ్వలన్తీ మివ తేజసా,
మహేన్ద్రసదనప్రభ్యాం ప్రవివేశ సభాం తతః. 32

విష్ణుభక్తులకు నాభుడైన శ్రీకృష్ణుడు సభాద్వారము దరి జేరి కైలాస శిఖరము వలె నున్న రథమునుండి దిగి, కాంతులతో, కనులు మిరుమిట్లు గొలుపు చున్నదియు క్రొత్త మేఘమువలె నొప్పురుచున్నదియు, దేవేంద్ర భవనమువలె అలరారు చున్నదియు నగు సభలోనికి ప్రవేశించెను.

పాణౌ గృహీత్వా విదురం సాత్యకిం చ మహాయశాః,
జ్యోతీం ష్యాదిత్యవ ద్రాజన్ కురూన్ ప్రాచ్ఛాదయన్ శ్రియా. 33

మహాయశస్త్రి శ్రీకృష్ణుడు విదురుని సాత్యకిని చేతులతో పట్టుకొని, సూర్యుడు నక్షత్రములను వలె, తన తేజస్సుతో కౌరవులను కప్పివేయుచు ప్రవేశించెను.

29. సమితిః - సభ.

30. అభ్యాశగతే - దగ్గరకు రాగా.

31. సర్వసాత్త్వతామ్ - సాత్త్వగుణసగ విష్ణుభక్తులు. వారికి ఋషభః - ప్రభువు.

అగ్రతో వాసుదేవస్య కర్ణదుర్యోధనా వుభౌ,
వృష్ణయః కృతవర్మా చాప్యాసన్ కృష్ణస్య పృష్ఠతః. 34

కర్ణడు దుర్యోధనుడును వాసుదేవునిముందు నడుచుచుండిరి. యాదవులును కృతవర్మయు వెనుకవైపు నిలిచియుండిరి.

ధృతరాష్ట్రం పురస్కృత్య భీష్మద్రోణాదయ స్తతః,
ఆసనేభ్యోఽచలన్ సర్వే పూజయంతో జనార్దనమ్. 35

వచ్చుచున్న కృష్ణుని గౌరవించుచు ధృతరాష్ట్రుని ముందిరుకొని భీష్మ ద్రోణులందరు ఆసనములనుండి కదలి ఎదురేగిరి.

అభ్యాగచ్ఛతి దాధార్మ్యే ప్రజ్ఞావతు ర్నరేశ్వరః,
సహైవ ద్రోణభీష్మాభ్యా ముదత్తిష్ఠన్మహాయథాః. 36

కృష్ణుడు తనకడకు వచ్చుచుండగా స్రుద్ధిరాజు ద్రోణభీష్ములతో లేచి నిలచెను.

ఉత్తిష్ఠతి మహారాజే ధృతరాష్ట్రే జనేశ్వరే,
తాని రాజసహస్రాణి సముత్తస్థః సమస్తతః. 37

ప్రజలు కేలికయగు మహారాజు ధృతరాష్ట్రుడు లేచి నిలువగా అచట అన్ని వైపులనున్న వేలకొండి రాజులు లేచి నిలిచిరి.

ఆననం సర్వతోభద్రం జామ్బూనదపరిష్కృతమ్,
కృష్ణార్థే కల్పితం తత్ర ధార్తరాష్ట్రస్య శాసనాత్. 38

దుర్యోధనుని ఆజ్ఞపై ఆచార కృష్ణుని కొరకు సర్వతోభద్రమైన బంగారు పీఠమును తెచ్చిపెట్టిరి.

స్మయమానస్తు రాజానం భీష్మద్రోణౌ చ మాధవః,
అభ్యభాషత ధర్మాత్మా రాజ్ఞ శ్చాన్యః స్యథావయః. 39

ధర్మబుద్ధిగల శ్రీకృష్ణుడు రాజును, భీష్మద్రోణులను, తక్కిన రాజులను చారి యశస్సునుబట్టి మన్నించుచు చిరునవ్వుతో పలుకరించెను.

38. సర్వతోభద్రమ్ - ఎందును ఏతోపములేని; జామ్బూనదపరిష్కృతమ్ - బంగారపు శృంగారముగల.

తత్ర కేశవ మానర్చ్యః సమ్యగభ్యాగతం సభామ్,

రాజానః పార్థివాః సర్వే కురవశ్చ జనార్దనమ్. 40

అట్లు సభలోనికి వచ్చిన శ్రీకృష్ణుని దొరలు, ఏలికలు, కౌరవులు అందరు చక్కగా గౌరవించిరి.

తత్ర తిష్ఠన్ స దాశార్హో రాజమధ్యే పరంతపః,

అపశ్య దన్తరిక్షస్థా నృషీన్ పరపురంజయః.

అట్లు రాజులనడుమ నిలిచిన శ్రీకృష్ణునకు ఆకసమున నిలిచియున్న ఋషులు కానవచ్చిరి.

తతస్తా నభిసంప్రేక్ష్య. నారదప్రముఖా నృషీన్,

అభ్యభాషత దాశార్హో భీష్మం శాన్తనవం శనైః. 41

అంత నారదుడు మొదలగు ఆ ఋషులనందరను చక్కగా పరికించి కృష్ణుడు శంతనుకుమారుడగు భీష్మునితో మెల్లగా నిట్లు పలికెను.

పార్థివీం సమితిం ద్రష్టు మృషయోఽభ్యాగతా నృప,

నిమన్త్యితా మాసనైశ్చ సత్కారేణ చ భూయసా. 42

రాజా! రాజులతో నిండిన యీ సభను చూచుటకు ఋషులు విచ్చేసిరి. వారికి ఆసనములు చూపి గొప్ప మన్ననతో స్వాగతము పలుకుము.

నైతే ష్వనుపవిష్టేషు శక్యం కేనచి దాసితమ్,

పూజా ప్రయుజ్యతా మాశు ముసీనాం భావితాత్మనామ్. 43

వీరు కూర్చుండక మన మెవ్వరము కూర్చుండరాదు. వేగమే మహానుభావులగు ఆ మునులకు పూజ గావింపుము.

ఋషీన్ శాన్తనవో దృష్ట్వా సభాద్వార ముపస్థితాన్,

త్వరమాణ సతో భృత్యా నాసనానీ త్యచోదయత్. 44

కాంతనవుడు సభ ద్వారము కడ నిలిచియున్న ఋషులను గాంచి త్వర త్వరగా పనివారలను “ఆసనములు” అని తోలెను.

ఆసనాన్యథ మృష్టాని మహాని విపులాని చ,

మణికాంచనచిత్రాణి సమాజహు సత సతః. 45

చక్కగా శుభ్రపరచి తెచ్చిన విశాలముంగు మహాసనములను మణులతో
బంగారముతో చిరములైన వానిని భటులు అందంచు తెచ్చి నిలిపిరి.

తేమ తత్రోపవిష్టేషు గృహితార్హేషు భారత,
నిషసా దాసనే కృష్ణో రాజానశ్చ యథాసనమ్. 46

ఆ ఋషులు పూజగొని రమ పీఠములయందు కూర్చున్న పిదప కృష్ణుడు
ఆసనముపై కూర్చుండెను. పిదప దొరలెల్ల వారివారికై పెట్టిన పీఠములపై
కూర్చుండిరి.

దుఃశాసనః సాత్యకయే దదా వాసన ముత్తమమ్,
వివింశతి ర్దదౌ పీఠం కాశ్చానం కృతవర్మజే. 47

దుశ్శాసనుడు సాత్యకికి ఉత్తమముగు ఆసన మొసగెను. వివింశతి
బంగారుపీఠము కృతవర్మకు కూర్చెను.

అవిదూరే తు కృష్ణస్య కర్ణదుర్యోధనా వుభౌ,
ఏకాసనే మహాత్మానౌ నిషీదతు రమర్షణౌ. 48

కృష్ణుని కల్లంతదూరమున ఒక్క పీఠమున మహాత్ములు కర్ణదుర్యో
ధనులు బిగిమొగములతో కూర్చుండిరి.

గాంధారరాజః శకుని ర్గాంధారై రభిరక్షితః,
నిషసాదాసనే రాజా సహపుత్రో విశాంవతిః. 49

గాంధారు లందరు చుట్టియుంచగా గాంధారరాజు శకుని కొడుకులతోపాటు
ఆసనమున కూర్చుండియుండెను.

విదురో మణిపీఠే తు శుక్లస్పర్ధ్యాజినోత్తరే,
సంస్పృశ న్నాసనం శౌరే శ్మహామతి రుపావిశత్. 50

మహామతి విదురుడు శ్రీకృష్ణుడు కూర్చున్న ఆసనమును భక్తితో తాకుచు
తెల్లనితోలు పరచిన మణిపీఠము నంచు కూర్చుండెను.

చిరస్య దృష్ట్యా దాశార్హం రాజానః సర్వ ఏవ తే,
అమృతస్యేవ నాతృవ్యన్ ప్రేక్షమాణా జనార్దనమ్. 51

ఎంతో కాంక్షునకు కానవచ్చిన జనార్దనుని అమృతమువలె చూచుచున్న
రాజు లందరకు తృప్తి తీరకుండెను.

అతసీపుష్పసంకాశః పితవాసా జనార్దనః,

వ్యభ్రాజత సభామధ్యే హేమ్ని వోపహితో మణిః.

53

నల్లని యవిసెపువ్వువలెనుండి పచ్చని వస్త్రము ధరించిన కృష్ణుడు
సభామధ్యమున బంగారమున పొదిగిన ఇంద్రసీలమణివలె ప్రాశించెను.

తత స్తూష్ణీం సర్వ మాసీ ద్గోవిన్దగతమానసమ్,

న తత్ర కశ్చిత్ కిణ్చిద్వా వ్యాజహార పుమాన్ క్వచిత్.

54

అంత నా సభయంతయు కృష్ణునియందే మనసు పెట్టి మిన్నకుండెను.
అచటి నరుడెవ్వడు ఏమాత్రము నోరు మెడపకుండెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి

శ్రీకృష్ణసభావ్రవేశే చతుర్నవతితమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున
శ్రీకృష్ణుడు సభలో వ్రవేశించుట యను తొంబదినాలుగవ అధ్యాయము.

పచ్చసవరితమోఽధ్యాయః

తొంబదియైదవ అధ్యాయము

కౌరవసభాయాం శ్రీకృష్ణస్య ప్రధానకాలి భాషణమ్

కౌరవసభలో శ్రీకృష్ణుడు ప్రధానము తోచునట్లు ప్రసంగము చేయుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు పలికెను.

తేష్వాసీనేషు సర్వేషు రూష్టింభూలేషు రాజసు,

వాక్య మభ్యాదదే కృష్ణః సుదంష్టో దున్దుభిస్వినః.

1

వారండురు హర్షున్న పిదప రాజులందరు మిన్నకుండగా చక్కని పలువరుసయు, దుందుభినాదమువంటి కంఠధ్వనియు గల శ్రీకృష్ణుడు మాట నందుకొనెను.

ఋమూత ఇవ ఘర్మా నై సర్వాం సంశ్రావయన్ సభామ్,

ధృతరాష్ట్ర మభిప్రేక్ష్య సమభాషత మాధవః.

2

గ్రీష్మము చివర తోచిన మేఘమువలె కృష్ణుడు సభ యంతటికి వినవచ్చునట్లు ధృతరాష్ట్రుని చక్కగా చూచుచు ఇట్లు పలికెను.

శ్రీభగవా నువాచ - శ్రీభగవంతు డిట్లాడెను.

కురూణాం పాణ్డవానాం చ శమః స్యాదితి భారత,

అప్రణాశేన వీరాణా మేత ద్యాచితు మాగతః.

3

భారతా! వీరులు సర్వనాశము కాదుల కౌరవులకు పొందవులకు పొందు కలుగునని దానిని వేడికొనుటకై నీరడకు పచ్చితిని.

రాజన్నన్యం ప్రవక్తవ్యం తవ నైఃశ్రేయసం వచః,

విదితం హ్యేవ తే సర్వం వేదితవ్య మరిందమ.

4

రాజా! శత్రువుడనువా! నీకు మేలు కూర్చు ఒక్కమాట నొక్క చెప్పవలయును. ఎరుగదగిన దెల్ల నీకు తెలిసినదే.

ఇదం హద్య కులం శేష్టం సర్వరాజసు పార్థివ,
శ్రుతవృత్తోపసంపన్నం సర్వైః సముదితం గుణైః. 5

రాజా! ఈ సీ కులము ఇప్పటి రాజకులము లన్నింటితో పరమోత్తమమైనది. చక్కని తెలివి, మంచి సడవడి యను సంపదలతో అలరారుచున్నది. మంచి గుణము లన్నింటితో ఒప్పురుచున్నది.

కృపానుకమ్పా కారుణ్య మాన్యశంస్యం చ భారత,
తథార్జవం శ్రమా సత్యం కురుష్యేత ద్విశిష్యతే. 6

దయ, జాలి, కరుణ, మెత్తదనము, ఋజుస్వభావము, ఓర్పు, సత్యము, ఇవి కురువంశమువారియందు వన్నె కెక్కినవి.

తస్మి న్నేవంవిధే రాజన్ కులే మహతి తిష్ఠతి,
త్యన్నిమిత్తం విశేషేణ నేహ యుక్త మసామృతమ్. 7

అట్టి యీ గొప్ప కులమునందు, ముఖ్యముగా నీవు కారణముగా తగని ధోరణి ఏర్పడుట తగదు.

త్వం హి ధారయితా శ్రేష్ఠః కురూణాం కురుసత్తమ,
మిథ్యా ప్రచరతాం తాత బాహ్యే ష్యాభ్యంతరేషు చ. 8

6 కృపా - పరుల సుఖమునకై యత్నించుట, అనుకమ్పా - పరుల దుఃఖమును చూచి మదిలో కదలిపోవుట; కారుణ్యమ్ - ఇతరుల దుఃఖమును పోగొట్టుటకై ప్రయత్నించుట; ఆన్యశంస్యమ్ - పరులకు నొప్పి కలుగ నీకుండుట; ఆర్జవమ్ - కల్లకపటములు లేని స్వభావము;

7. అసామృతమ్ - తగని ధోరణి-పైని చెప్పిన కృపాదులకు ఏరుద్దమగు పద్ధతి - పరుల దుఃఖమునకై యత్నించుట, పరుల దుఃఖమును చూచి పరమానందమందుట, పరులకు దుఃఖమును గూర్చు మోసములు చేయుట వంటిది; ఇహ - ఈ కులమున; న యుక్తమ్ - తగదు.

8. బాహ్యేషు - అందరకు వెల్లడియగునట్లు చేసిన జూదము మొదలగు దానియందు; ఆభ్యంతరేషు - గుట్టుగా కావించిన లక్కయిల్లు కాల్చుట మొదలగు వనియందు; మిథ్యా - కపటస్వభావమును; ప్రచరతామ్ - నడపునట్టి.

ఓయి కురుశ్రేష్ఠా : నాయనా ! నెలువం లోపం గోతులు త్రవ్వకున్న
కొరవు లందరకు నీవే పట్టుగొమ్మ. పెద్దవాడవు.

తే పుత్రా స్తవ కొరవ్య దుర్యోధనపురోగమాః,
ధర్మార్థౌ పృథ్విః కృత్వా ప్రచరన్తి నృశంసవత్. 9

కురువరా! దుర్యోధనుడు మున్నుగాగం నీ కొడుకులు ఛర్మమును, అర్థ
మును వెనుకకు త్రోసివైచి ద్రూపంపలె రిచుచున్నారు.

అశిష్టా గతమర్యాదా లోభేన హరచేతసః,
స్వేషు బన్ధుషు ముఖ్యేషు తద్వేత్త పురుషర్షభ. 10

నీ వారైన దగ్గర చుట్టముం విషయమున ఏరు చుంచినము లేనివారై,
హద్దు మీరి, అత్యాశతో చచ్చిన హృదయము గలవారై ప్రవర్తించుచున్నారు.
ఇది తెలిసికొనుము.

సేయ మాపన్మహాఘోరా కురుష్వేవ సముత్థితా,
ఉపేక్ష్యమాణా కొరవ్య పృథివీం ఘాతయిష్యతి. 11

కురువంశమునందు పుట్టిన ఈ మహాఘోరమైన అపద ఉపేక్షించినచో
భూమి నంతటిని నాశనము చేయును.

శక్యా చేయం శమయితుం న చేద్దిత్ససి భారత,
న దుష్కరో హ్యత్ర శమో మతో మే భరతర్షభ. 12

నీ వీ కులమును ముక్కలు చేయ గోరవేని ఈ అపదను రూపుమాపుట
నులభమే. భరతశ్రేష్ఠా! ఇతడు శాంతి చేకూర్చుట సాధ్యము కాదని నేను అను
కొనను.

11. కురుషు - ఏద - కొరవులని ప్రముఖముగా పేరొందిన మీయందే.
పొండుకుమారులందు కాదని లాచర్యము.

12. న చేత్ దిత్ససి - కులమును ముక్కలు చేయగోరనివాడ వగుదువేని;
స్వం చేత్ ఇచ్ఛసి - అనియొక పాశము. ఆ పక్షమున - నీవై నీవారిని
అదుపున పెట్టిగోరుదువేని - శాంతి సాధించుట దుష్కరము కాదని
భావము.

త్వయ్యధీనః శమో రాజన్ మయి చైవ విశాంపతే,

పుత్రాన్ స్థావయ కౌరవ్య స్థావయ్యోమ్యహం వరాన్. 12

రాజా! శాంతి నీచేతిలో నా చేతిలో నున్నది. నీవు నీ కొడుకులను అడుపులో నుంచుము. నేను నీకు పరులైన పాండవులను నుంచెదను.

అజ్ఞా తవ హి రాజేన్ద్ర కార్యా పుత్రైః సహస్వయైః,

హితం బలవదప్యేషాం తిష్ఠతాం తవ శాసనే. 14

నీ కొడుకులు, బలవంతులైన వీరుగువారును రాజేంద్రా! సహస్రులు పాడింపవలయును. నీమూటమీద నించినచో వీరికే మిక్కిలి మేలు.

తవ చైవ హితం రాజన్ పాణ్డవానా మథో హితమ్,

శమే ప్రయతమానస్య మమ శాసనకాఙ్క్షిణః. 15

నీవుత్రులను శాసింపు మని కోరుచు శాంతికై ప్రయత్నించుచున్న నాకు, నీకు, పాండవులకు ఇది హితమైనది.

స్వయం నిష్ఫల మాంశ్య సంవిధత్స్వ విశామృతే,

సహాయభూతా భరతా సైవైవ స్యు ర్జనేశ్వర. 16

రాజా! పగ పనికిమాలినదని నీచే గుర్తించి బొందుకూర్చుము. భరత వంశము వారందరు నీకే చేదోడువాడోడుగా నుందురు గదా!

ధర్మార్థయో స్తిష్ఠ రాజన్ పాణ్డవై రభిరక్షితః,

న హి శక్యా స్తథాభూతా యత్నాదపి నరాధివ. 17

రాజా! పాండవులు నిన్ను కాపాడుచుండగా ధర్మమునందును, అర్థమునందును నిష్క్రొత్తుకొనుము. నరాధిపా! ఎంత యత్నించినను నీ కట్టివారు లభింపరు గదా!

14. బలవత్ - మిక్కిలి; ఏషామ్ అపి - ఏషామేవ - వీరికే - ఇతరు 'అపి' శబ్దమునకు 'ఏవ' అను నర్థము గ్రహింపవలయును.

15. శాసనకాఙ్క్షిణః - పుత్రులను శాసింపుమని కోరుచున్న;

16. నిష్ఫలమ్ - పగ పనికిమాలినదని భావము; సంవిధత్స్వ - బొందుకూర్చుము;

నహి త్వాం పాణవై ర్జేతుం కష్టమాణం మహాత్మభిః,
ఇన్ద్రోఽపి దేవైః సహితః ప్రసహేత కుతో నృపః 18

మహాత్ములగు పాండవులు రక్షించుచున్న నిన్ను దేవతలందరితో కూడిన ఇంద్రుడును గెలువజాలడు. ఇక నిన్ను ఎదుర్కొను రాజెవ్వడు ?

యత్ర భీష్మశ్చ ద్రోణశ్చ కృపః కర్ణో వివింశతిః,
అశ్వత్థామా వికర్ణశ్చ సోమదత్తోఽథ బాహ్లికః. 19

సైన్యవశ్చ కశిజ్ఞశ్చ కామౌజశ్చ సుదక్షిణః,
యుధిష్ఠిరో భీమసేనః సవ్యసాచీ యమో తథా. 20

సాత్యకిశ్చ మహాతేజా యయుత్సుశ్చ మహారథః,
కోను తాన్వివరీతాత్మా యుద్ధ్యేత భరతర్షభ. 21

భీష్ముడు, ద్రోణుడు, కృపుడు, కర్ణుడు వివింశతి, అశ్వత్థామా, వికర్ణుడు, సోమదత్తుడు, బాహ్లికుడు, సింధురాజు, కలింగరాజు, కాంభోజరాజుగు సుదక్షిణుడు, ధర్మరాజు, భీమసేనుడు, అర్జునుడు, నకుల సహదేవులు, గొప్పరేజుస్సుగల సాత్యకి, మహారథుడగు యయుత్సుడు అనువా రున్నచోట వారితో తలపడు మఱిచెడినవా డెవ్వడు ?

లోకస్యేశ్వరతాం భూయః శత్రుభి శ్చావ్యధృష్యతామ్,
ప్రాప్స్యసి త్వ మమిత్రఘ్న సహితః కురుపాణవైః. 22

నీవు కౌరవులతో పాండవులతో కూడి, భగవారిని పరిమార్చుచు, ఎల్ల లోకమునకు ప్రభువవు, శత్రువులకు తేరిపార జూడరానివాడవు అగుదువు.

తస్య తే వృథీవీపాలా స్త్వత్సమాః వృథీవీపతే,
శ్రేయాంసశ్చైవ రాజానః సన్ధాస్మనే వరంతప. 23

రాజా! అట్టి నీకు, నీతో సాటివచ్చు రాజులు, నిన్ను మించిన రాజులు - మిత్రము లగుదురు.

28. సన్ధాస్మనే - పాండవులతోపాటు అందరు నిన్ను కలసికొందురు.

స త్వం పుత్రైశ్చ పౌత్రైశ్చ పితృభి ర్భ్రాతృభి స్తథా,
సుహృద్భిః సర్వతో గుప్తః సుఖం శత్యతి జీవితుమ్. 24

అట్టి నీవు కొడుకులు, మనుమలు, తండ్రి వరుసవారు, అన్నదమ్ములు,
మిత్రులు అన్ని వైపుల రక్షించుచుండగా సుఖముగా బ్రతుకజూలుదువు.

ఏతానేవ పురోధాయ సత్కృత్య చ యథా పురా,
అభిలాం భోక్ష్యసే సర్వాం పృథివీం పృథివీవతే. 25

రాజా! వీరిని, మునువడివల, మండిడుకొని, మన్నించినచో పగవాడులేని
భూమినంతదీని అనుభవించగలవు.

ఏతై ర్హి సహితైః సర్వైః పాణ్డవైః సైశ్చ భారతః
అన్యా నివృజ్ఞేష్యసే శత్రూనేష స్సార్థ స్తవాచిలః. 26

పాండుకుమారు లందరితో నీవారితో కూడిన నీవు ఎట్టి శత్రువులనైన
గెలువగలవు. ఇట్టిది యెల్ల నీ మంచితే యగును.

తై రేవోపార్జితాం భూమిం భోక్ష్యసే చ పరంతప,
యది సంవత్స్యసే పుత్రైః సహమాత్రై ర్నరాధివ. 27

నీవు నీ కొడుకులే యగు పాండవులతో వారి సన్నిహితులతో కూడి
యుండువేని వారే సంపాదించి పెట్టిన భూమినంతదీని అనుభవించువు.

సంయుగే వై మహారాజ దృశ్యతే సుమహాన్ షయః,
షయే చోభయతో రాజన్ కం ధర్మ మనువశ్యసి. 28

అట్లుగాక యుద్ధమే కలిగినచో, మహారాజా! గొప్ప వినాశము కానవచ్చు
చున్నది. రెండువైపుల నెవరికి వినాశము కలిగినను నీవు సాధించు ధర్మ మేమి?

పాణ్డవై ర్నిహితైః సజ్జ్యై పుత్రైర్వాపి మహాబ్రతైః,
యద్విన్దేథాః సుఖం రాజంస్త ద్రూపి భరతర్షభ. 29

యుద్ధమున గొప్పబలముగల పాండవులో నీ కొడుకులో చతురు. దాని
వలన నీవు బాముకొను సుఖమేదో చెప్పవయ్యా మహారాజా!

25. అభిలాస్ - నిష్కంతుకమైన - దాధించవాడు, లేని;

హూరా శ్చ హి కృతాస్త్రాశ్చ సర్వే యద్భాభికాక్షణః,
పాణ్డవా స్తావకాశ్చైవ రాక్షసా మహతో భయాన్. 30

అటు పాండవులును, ఇటు సీతారును హూరులు. అత్రవిద్యతో అరితేరిన వారు. కయ్యమునకై కాలుడువ్వుచున్నవారు. రానున్న మహాభయమునుండి వారిని కాపాడుము.

న వశ్యేమ కురూన్ సర్వాన్ పాణ్డవాంశ్చైవ సంయుగే,
క్షీణా నుభయతః శూరాన్ రథినో రథిభిర్ద్రుతాన్. 31

యుద్ధమున రెండు వైపులనున్న రథికులు రథికులను మట్టుపెట్టుగా నిటు కొరపులనుగాని, అటు పాండవులనుగాని మొత్తముగా చూచము.

సమవేతాః పృథివ్యాం హి రాజానో రాజసత్తమ,
అమర్షవశమావన్నా నాశయేయు రిమాః ప్రజాః. 32

రాజవరేణ్యా ! నేలపై గల రాజులందరు ఒక్కచోటను చేరి కోపమునకు వశులై ఈ ప్రజల నందరను చంపుదురు :

త్రాహి రాజన్నిమం లోకం న నశ్యేయు రిమాః ప్రజాః,
త్వయి ప్రకృతి మావన్నే శేషః స్యాత్ కురునన్దన. 33

రాజా ! ఈ లోకమును కాపాడవయ్యా ! నీవు మంచితనము పొందినచో ఈ నీ బిడ్డలందరు చావరుందురు. లోకము మిగులును.

శుక్లా వదాన్యా ప్రీమన్త ఆర్యాః పుణ్యాభిజాతయః,
అన్యోన్యసచివా రాజం స్తాన్ పాహి మహతో భయాన్. 34

నీ పుత్రులు మచ్చలేనివారు. మాట పొందికరనము కలవారు. పాడు పనులకు సిగ్గుపడుదురు. శ్రేష్ఠమగు నడవడి కలవారు. పుణ్యము పండి పుట్టిన వారు. ఒకరికొకరు మేలు చేసికొందురు. రాజా ! వారి నందరిని ఈ పెను భయమునుండి కాపాడుము.

శివేనేమే భూమిపాలాః సమాగమ్య వరస్సరమ్,
సహ భుక్త్వా చ పీత్వా చ ప్రతియాన్తు యథాగృహమ్. 35

34. ఈ లోకమున చెప్పిన లక్షణము లన్నియు పాండవులకు వర్తించును.

ఈ వచ్చిన రాజులందఱొకరి నొకరు కలిసికొని, పథ మంది, కంసి అన్నము తిని, హానియములు ద్రావి ఎవరి యిండ్లకు వా రరుగుదురు గాక!

సువాసనః స్రగ్విణశ్చ సత్కృతా భరతర్షభ,
అమర్షం చ నిరాకృత్య వైరాణి చ వరంతప. 36

నీవు సర్కరింపగా చక్కని వస్త్రములు ధరించి పూజనీయములు పెట్టుకొని కోపము త్రోసివైచి, మనసు హాపుమాపి యిండ్లకు తిరిగి పోవుదురుగాక:

హార్దం యత పాణ్యవేష్యాసీత్ ప్రాప్తేఽస్మి న్నాయుషః శ్చయే,
తదేవ తే భవత్స్వస్య సంధత్స్వ భరతర్షభ. 37

నీ కి పాండవులు చనివారుగా నున్నపు డెట్టి ప్రీతి యుండెడిదో యిప్పుడు చావుమూడిన కాలమున అదే ఏర్పడుగాక! కొడుకులను కొడుకులతో కలుపుము

బాలా విహీనాః పితౄ తే త్వయైవ పరివర్ధితాః,
తాన్ పాలయ యథాన్యాయం పుత్రాంశ్చ భరతర్షభ. 38

పసివారు, తండ్రిలేనివారు, నీవే వారిని పెంచి పెద్ద చేసితివి. అట్టి ఆ కొడుకులను గూడ న్యాయము తప్పక పాలింపుము.

భవతైవ హి రక్ష్యా సే వ్యసనేషు విశేషతః,
మా తే ధర్మ స్తథైవార్థో నశ్యేత భరతర్షభ. 39

ముఖ్యముగా కష్టములలో నీవే వారి నాదుకొనవలయును. భరతశ్రేష్ఠా! నీయెడ ధర్మము, అర్థము చెడిపోకుండును గాక:

ఆహు స్త్వం పాణ్డవా రాజ న్నభివాద్య ప్రసాద్య చ,
భవతః శాసనా ద్ధుఃఖ మనుభూతం సహానుగైః. 40

పాండవులు నీకు మ్రొక్కి నమస్కరించి కలత దీర్చి యిట్లనుచున్నారు : 'రాజా! నీమహిమై మేము మావారితోపాటు పడరాని పాట్లు పడితిమి'.

ద్వాదశేమాని వర్షాణి వనే నిర్వ్యుషితాని నః,
త్రయోదశం తథాజ్ఞాతైః సజనే పరివత్సరమ్. 41

'పంద్రెండేండ్లు మాకు అడవులలో గడచిపోయినవి. మిగిలిన పదుమూడవ యే డెవరికి తెలియరాకండ. జనులలో గడచితిమి'

స్థాతా నః సమయే తస్మిన్ పితేతి కృతనిశ్చయాః,
నాహస్మ సమయం తాత తచ్చ నో బ్రాహ్మణా విదుః. 42

‘మాతండ్రి అన్నమాటపై నింబడునని గట్టిగా నమ్మి మేము మాట తప్ప
కుంటిమి. ఆ మా సంగతి బ్రహ్మవేత్త లెరుగుదురు’.

ధర్మజ్ఞేషు సభాసత్సు నేహ య క్త మసాంప్రతమ్,
యత్ర ధర్మో హ్యధర్మేణ సత్యం యత్రాన్యతేన చ,
హన్యతే ప్రేక్షమాణానాం హతాస్తత్ర సభాసదః. 48

ధర్మ మెరిగిన సభాసదు లందఱు ఇట్టి పాడుపని తగదు. ధర్మము
అధర్మముచేతను, సత్యము అసత్యముచేతను చచ్చుచుండగా చూచును దొరకున్న
సభాసదులకే అది చేటు.

విద్ధో ధర్మో హ్యధర్మేణ సభాం యత్ర ప్రపద్యతే,
న చాస్య శల్యం కృన్తన్తి విద్ధాస్తత్ర సభాసదః. 49
ధర్మ ఏతా నారుజతి యథా నద్యనుకూలజాన్. 50

ధర్మము, అధర్మముతో దెబ్బ తిని సభలోనికి ప్రవేశించినపుడు దాని
ముల్లు పెకలించని సభాసదులే దెబ్బతించుదు. అట్టి వారిని ధర్మమే, ఉద్ధున పుట్టిన
చెట్లను నది పెకలించివేసి, నల్లు పెకలించి వేయును.

యే ధర్మ మనుపశ్యన్త స్తూషీం ధ్యాయన్త ఆసతే,
తే సత్య మాహు ధర్మ్యం చ న్యాయ్యం చ భర్తర్షభ. 51

ధర్మమునే వసలన పరికించుచు, దానినే ధ్యానించుచు కాలముగడుపు
వారు సత్యమును, ధర్మబద్ధమైనదానిని, న్యాయము తప్పనిదానిని పలుకుదురు.

50. అశ్య - ధర్మము యొక్క; శల్యమ్ - ముంటిని; కృన్తన్తి - పెక
లించరు (ఎవరు రీసివేయకో వారు అని భావము).

51. ఈ శ్లోకమునుండి మరల కృష్ణుని స్వవాక్యములు - 40 వ శ్లోకము
మొదలుకొని 50 వ శ్లోకము వరకు పాండవుల వాక్యములను శ్రీకృష్ణు
డనువదించెను. యే - ఏ పాండవులు - ధర్మమును నిలబెట్టదలచి; తూష్టి
మాసన్ - మిన్నకున్నారో వారి మాట ధర్మబద్ధము, న్యాయ సహితము,
సత్యము అని భావము.

శక్యం కిమన్య ద్వత్తం తే దానా దన్య జ్ఞనేశ్వర,
బ్రువన్తు తే మహిపాలాః సభాయాం యే సమాసతే. 52

జనాధిపా! రాజ్య మిత్తు ననుటకన్న మరియొకటి నీవేమి పలుకగలవు;
ఈ సభలో కూర్చున్న రాజులను చెప్పమనుము.

ధర్మార్థౌ సంప్రధార్యైవ యది సత్యం బ్రహ్మహమ్,
ప్రముఞ్చేమాన్ మృత్యుపాశాత్ శ్మత్రియాన్ పురుషర్షభ. 53

నేను ధర్మార్థములను చక్కగా పట్టుకొని సత్యము పలుకుదునని నీవు
నమ్మినచో ఆ శ్మత్రియుల నందరను మృత్యుపాశమునుండి తప్పింపుము.

ప్రశామ్య భరతశ్రేష్ఠ మా మన్యువశ మన్యగాః,
పిత్ర్యం తేభ్యః ప్రదాయాంశం పాణ్డవేభ్యో యథోచితమ్. 54

భరతశ్రేష్ఠడా! శాంతి నొందుము. పనికిమాలిన పట్టుదలను బట్టి పోకుము.
ఆ పాండవులకు వారితండ్రి పాలు తగుమాత్రముగానైన నిమ్ము.

తతః సపుత్రః సిద్ధార్థో భుజ్జ్వ భోగాన్ వరంతవ.

అటుపై కొడుకులతోపాటు ప్రయోజనము నెరవేరినవాడవై సుఖము
లనుభవింపుము.

అజాతశత్రుం జానీషే స్థితం ధర్మే సతాం సదా, 55
సపుత్రే త్వయి వృత్తిం చ వర్తతే యాం సరాధివ,
దాహితశ్చ నిరస్తశ్చ త్వామే వోపాశ్రితః పునః. 56

పగయేమో యెరుగని ఆ ధర్మరాజు, సజ్జనుల ధర్మమున నెల్లవేళల
నెట్లు నిలిచియుండునో నీయందు నీ కొడుకులయందు ఎట్టి తీరున మెలగెనో నీవు
బాగుగా నెరుగదువు. కొంపకు నిప్పుపెట్టినను, నిలువనీడ లేకుండ చేసినను
మరల ఆతడు నిన్నే ఆశ్రయించుకొని యున్నాడు.

ఇన్ద్రప్రస్థం త్వయై వాసౌ సపుత్రేణ వివాసితః,
స తత్ర నివసన్ సర్వాన్ వశమానీయ పార్థివాన్, 57
త్వన్ముఖా నకరో ద్రాజన్ న చ త్వా మత్యవర్తత.

55. దాహితః - కాల్చబడినవాడు - లక్కయింట,

నిరస్తః - త్రోసివేయబడినవాడు - దూతమున,

కొడుకులతోపాటు నీవే యాతనిని ఇంద్రప్రస్థమునకు త్రోసివై చిలివి.
అత డందు నివసించుచు రాజుల సందరను వశము చేసికొని వారిని నీవైపు
త్రిప్పెనే కాని నిన్ను కాదనలేదు.

తస్యైవం వర్తమానస్య సౌఖ్యేన జిహ్వాతా,
రాష్ట్రాణి ధనధాన్యం చ ప్రయుక్తః పరమోపధిః. 58

అత డట్లు తన బ్రదుకు తాను బ్రదుకుచుండగా ఆతని రాష్ట్రములు ధన
ధాన్యములు కొల్లగొట్టుటకై నీవు శకునితో గొప్ప వంచనను ప్రయోగించిలివి.

స తామవస్థాం సంప్రాప్య కృష్ణాం ప్రేక్ష్య సభాగతామ్,
క్షత్రధర్మా దమేయాత్మా నాకమృత యుధిష్ఠిరః. 59

అంతటి అవస్థ పొందియు కృష్ణను నిండుసభలోనికి ఈడ్చుకొనిరాగా
చూచియు, దొడ్డబుద్ధి గల ధర్మరాజు క్షత్రియధర్మమునుండి ఆవంతయు
కదలలేదు.

అహం తు తవ తేషాం చ శ్రేయ ఇచ్ఛామి భారత,
ధర్మా దర్శాత్ సుఖాచ్చైవ మా రాజ స్తీనశః ప్రజాః. 60
అనర్థ మర్థం మన్వానోఽప్యర్థం చానర్థ మాత్మనః. 61

రాజా! నేను మాత్రము నీకు, వానికిని శ్రేయమే కోరుచున్నాను. నీకు
కీడైనది మేలుగా, మేలైనది కీడుగా తలపోయుచు ధర్మమునుండియు, అర్థము
నుండియు, సుఖము నుండియు ప్రజలను భ్రష్టును చేయకుము.

లోభేఽతిప్రసృతాన్ పుత్రా నిగృహ్ణిష్య విశాంపతే,
స్థితాః పశూషితుం పార్థాః స్థితా యోధృ మరిన్దమాః,
యతే వత్సతమం రాజం స్తస్మిం స్తిష్ఠ పరంతప. 62

లోభమున చాందూరము పోయిన నీ కొడుకులకు కన్నెము వేయుము. ఆ
కుంతి కొడుకులును నిన్ను సేవించుటకు సిద్ధముగా నున్నారు. యుద్ధము
చేయుటకును పూనియున్నారు. నీకేది మిక్కిలి హిరమో దానియందు నిలబడుము.

59. పరమోపధిః - పెద్ద వంచన.

60. అమేయా + అత్మా - ఊహింపవలవికాని ఓర్పుగలవాడని తాత్పర్యము.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను
 తద్వాక్యం పార్థివాః సర్వే హృదయైః సమపూజయన్,
 న తత్ర కశ్చి ద్విత్తుం హి వాచం వ్రక్రామ దగ్రతః. 68

ఆట నున్న రాజు లందరు ఆ మాటను మనసులలో గొప్పగా మెచ్చు
 కొనిరి. అచట నోరు విప్పుటకు ఒక్కడును ముందుకు రాలేదు.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి
 శ్రీకృష్ణవాక్యే పంచనవతితమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున
 శ్రీకృష్ణవాక్యము గల తొంబదియైదవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

షణ్ణపతితమోఽధ్యాయః తొంబదియారవ అధ్యాయము

పరశురామేణ దమ్పాద్భవకథాముఖేన నరనారాయణరూపయోః

కృష్ణయో ర్మాహాత్మ్యస్య వర్ణనమ్.

పరశురాముడు దంభోద్భవకథ ద్వారమున

నరనారాయణరూపులగు కృష్ణుల మహిమను వర్ణించుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

తస్మి న్నభిహితే వాక్యే కేశవేన మహాత్మనా,

స్త్రీమితా హృష్టరోమాణ శ్చాసన్ సర్వే సభాసదః. 1

మహాత్ముడగు కేశవుడట్లు పలుకగా సభలో నున్న వారందరు పులక
రింతలు కలవారైరి.

కశ్చి దుత్తర మేతేషాం వక్తుం నోత్సహతే పుమాన్,

ఇతి సర్వే మనోభి స్తే చిన్తయన్తి స్మృ పార్థివాః. 2

'వీరిలో ఒక్క మగవాడును బిమ్మలు పలుక నొల్లదు' అని ఆ రాజు
లందరు మనసులలో తలపోసిరి.

తథా తేషు చ సర్వేషు యాష్టీంభూతేషు రాజసు,

జామదగ్న్యౌ ఇదం వాక్య మబ్రవీత్ కురుసంసది. 3

ఇట్లు వారందరు నోరు మెదపకుండాగా జమదగ్ని కుమారుడు పరశురాము
డిట్లు కురుసభలో పలుకజూచెను :

ఇమాం మే సోపమాం వాచం శృణు సత్వా మశక్యితః,

తాం శ్రుత్వా శ్రేయ ఆదత్స్వ యది సాధ్యితి మన్యసే. 4

రాజా! నేను దృష్టాంతరూపముగా చెప్పు సత్యమగు వాక్కును, శంక
వీడి యాలకింపుము. అది విని మంచినది భంతుడేని మేలు పొందుము.

రాజా దమ్బోద్భవో నామ సార్వభౌమః పురాభవత్,
అభిలాం బుభుజే సర్వాం పృథివీమితి నః శ్రుతమ్. 5

పూర్వము దంభోద్భవుడను సార్వభౌముడొక డుండెను. అతడు భూమినెల్ల విష్కంతురముగా అనుభవించెనని వినియుంటిమి.

స స్మ నిత్యం నిశాపాయే ప్రాతరుత్థాయ వీర్యవాన్,
బ్రాహ్మణాన్ క్షత్రియాం కైవ పృచ్ఛన్నాస్తే మహారథః. 6

ఆ మహారథుడు ప్రతిదినము ఉదయమున నిద్ర లేచి బ్రాహ్మణులను, క్షత్రియులను అడుగుచుండెడివాడట!

అస్తి కశ్చి ద్వీశిష్టో వా మద్విధో వా భవేద్యుధి,
శూద్రో వైశ్యః క్షత్రియో వా బ్రాహ్మణో వాఽపి శత్రుభృత్. 7

'యద్దమున నన్ను మించువాడు కాని, నావంటివాడు గాని హుద్రుడో, వైష్ణుడో, క్షత్రియుడో, బ్రాహ్మణుడో ఆయుధము పట్టినవాడు గలడా?

ఇతి బ్రువ న్నన్వచరత్ స రాజా పృథివీ విమామ్,
దర్పేణ మహతా మత్తః కశ్చి దన్య మచి న్తయన్. 8

పొగరెక్కిన ఆ రాజు మరియొక చింతనలేక ఇట్లడుగుచు పెనుగర్వమున భూమి యంతయు తిరుగుచుండెను.

తం చ వైద్యా అకృపణా బ్రాహ్మణాః సర్వతోఽభయాః,
ప్రత్యక్షేధన్త రాజానం క్లాఘమానం పునః పునః. 9

విద్యలలో ఆరితేరినవారు, దీనచ యెరుగనివారు, ఎందును భయము లేని వారు నగు బ్రాహ్మణులు అట్లు తన్ను దాను పొగడుకొను ఆతనిని మాటిమాటికి ఇది తగదని వారించిరి.

నిషిద్యమానోఽవ్యసక్యత్ పృచ్ఛత్యేవ స వై ద్వితాన్,
అతిమానం శ్రియా మత్తం తమూచు ద్రాహ్మణా స్తదా. 10

9. వైద్యాః- విద్యలలో ఆరితేరినవారు; అకృపణాః- దీనభావము లేనివారు - తమ అభిప్రాయమును నిర్భయముగా చెప్పగలిగినవారని తాత్పర్యము.

తపస్విన్లో మహాత్మానో వేదప్రత్యయదర్శినః,

ఉదీర్యమాణం రాజానం క్రోధదీప్తా ద్విజాతయః.

11

ఎన్ని మారులు చగదని చెప్పినను అతడు బ్రాహ్మణుల నడుగుచునే యుండెను. అప్పుడు బ్రాహ్మణులు మిరిమిరిన విడిసిపాటు గలవాడును, సంపదతో ఒడతెరుగనివాడును, పెచ్చుపెరిగి పోవుచున్నవాడును అగు ఆ రాజుతో క్రోధముతో మండిపడినవారు, రావసులు, మహాత్ములు, వేదము ప్రతిపాదించిన బ్రాహ్మ మొక్కచే సత్యమును తత్త్వమునే చూచు స్వభావముగల వాడును అగు బ్రాహ్మణులు ఇట్లు పలికిరి.

అనేకజయినో సంఖ్యే యా వై పురుషసత్తమా,

తయో స్త్వం న సమో రాజన్ భవితాసి కదాచన.

12

రాజా ! యద్దమున పెక్కుజయములు పొందిన పురుషోత్తము లిరువురు కలవు. వారితో నీ వెన్నటికి సాటి రావు.

ఏవ ముక్తః స రాజా తు పునః పవ్రచ్చ తాన్ ద్విజాన్,

క్వ తౌ వీరా క్వజన్మానౌ కింకర్మాణౌ చ కౌ చ తౌ.

13

వారట్లు పలుకగా ఊరకుంచర ఆ రాజు మరల ఆ బ్రాహ్మణులను 'వా రెక్కడ? ఎక్కడ పుట్టిరి? ఏమి చేయుచురు? వా రెవ్వరు? అని యడిగెను'.

బ్రాహ్మణా ఊచుః - బ్రాహ్మణు లిట్లు పలికిరి.

నరో నారాయణ శ్రైవ తాపసా వితి నః శ్రుతమ్,

ఆయాతౌ మానుషే లోకే తాభ్యాం యద్భస్య పార్థివ.

14

వారు నరనారాయణులను తాపసులని మేము విని యుంటిమి. వారు నరలోకమునకు వచ్చియుండిరట. రాజా! వారితో పోరుము'

శ్రూయేతే తౌ మహాత్మానౌ నరనారాయణా పుభౌ,

తపో ఘోర మనిర్దేశ్యం తప్యేతే గన్ధమాదనే.

15

11. వేదప్రత్యయదర్శినః - వేదమువల్లన పుట్టిన జ్ఞానము - బ్రాహ్మము. ఊహించుకొని అనునది - దానినే దర్శించుట శీఘ్రముగా గలవారు ఉదీర్యమాణమ్ - రెచ్చిపోవుచున్న;

15. తప్యేతే - వారిచేత తపము చేయబడినది.

ఆ సరనారాయణులను సుహృత్తు లిరువురును గంధమాదన పర్వతమున నిట్టిదని చెప్పరాని ఘోరమగు రహము చేయుచున్నా రని విసవచ్చుచున్నది.

స రాజా మహతీం సేనాం యోజయిత్వా షడఙ్గినీమ్,
అమృష్యమాణః సంప్రాయా ద్యత్ర తావపరాజితౌ. 16

అంత నా రాజు దానిని సహింపక ఆరు అంగములు గల గొప్పసేనను సమకూర్చుకొని, ఓటమి యేరుగని ఆ మహిరాత్ము లున్నచోటికి బయలుదేరెను.

స గత్వా విషమం ఘోరం పర్వతం గన్ధమాదనమ్,
మార్గమాణోఽన్వగచ్ఛ త్రా తావసౌ వన మాశ్రితౌ. 17

అట్లతడు అడవి బట్టిన ఆ తాపసులను వెదకుచు ఎగుడు దిగుళ్ళతో ఘోరముగా నున్న గంధమాదనపర్వతము చేరుకొనెను.

తౌ దృష్ట్వా క్షుత్ప్రిపాసాభ్యాం కృశౌ ధమనిసన్తౌ,
శీరవాతాతప్తైశ్చైవ కర్షితౌ పురుషోత్తమా,
అభిగమ్యౌవసంగృహ్య పర్యవృచ్చ దనామయమ్. 18

ఆకలిదప్పలతో చిక్కి శల్యమైనవారు; వెలి కులికిన సరములు కలవారు, చలి, గాలి, ఎండలచేత ఎండిపోయిన వారు అగు ఆ పురుషోత్తములను చూచి మెల్లగా వారి దరిజేరి అడుగులంటి రుశల మడిగెను.

త మర్చిత్వా మూలఫలై రాసనే నోదకేన చ,
న్యమన్త్రయేతాం రాజానం కిం కార్యం క్రియతా మితి, 19
తతస్తా మానుషూర్వీం స పునరే వాన్వకి ర్తయత్. 20

ఆ తాపసులు ఆతనికి దుంపలు, పండ్లు, ఆసనము, నీరు ఒసగి మన్నించి మేము నీకేమి చేయవలయునని యడిగిరి. అంత నాతడు తన పాకపాటనే మరల వర్ణించెను.

16. షడఙ్గినీమ్ - ఆరు అంగములు గలదానిని - ఆ ఆరు :

1) రథములు	2) ఏనుగులు	3) గుఱ్ఱములు
4) కాలాము	5) బండ్లు	6) ఒంటెలు.

18. ఉపసంగృహ్య - అడుగు లంటి.

బాహుభ్యాం మే డితా భూమి ర్నిహతాః సర్వశత్రవః,
భవద్భ్యాం యుద్ధ మాకాంక్ష న్నువయాతోఽస్మి పర్వతమ్. 21

నేను నా భుజబలముతో భూమి సంరక్షిని గెలిచితిని. పగవారి నందరిని
పరిమార్చితిని. మీతో పోరాడగోరి యీ పర్వతము కడకు వచ్చితిని.

ఆతిథ్యం దీయతా మేతత్ కాంక్షితం మే చిరం వ్రతి.

‘ఇది నా చిరకాలవాంఛ. నాకీ అతిథ్య మొసగును.’

నరనారాయణా పూజతుః - నరనారాయణు లిట్లనిరి.

అపేతక్రోధలోభోఽయ మాశ్రమో రాజసత్తమ,

న హ్యస్మి న్నాశ్రమే యుద్ధం కురు శత్రుం కుతోఽన్యజ్ఞః. 22

అన్యత్ర యుద్ధ మాకాంక్ష చహవః శ్శత్రియాః క్షిప్తా. 23

ఓయి దొడ్డరేడా! ఈ ఆశ్రమము క్రోధము, లోభములేనిది. ఈ ఆశ్రమ
మున యుద్ధ మెక్కడ? ఆయుధ మెక్కడ? హూరస్వభావ మెక్కడ? మరియొక
చోట పోరునకు పొమ్ము - భూమిపై శత్రుయులు చాలమంది కలరు.

రామ ఉవాచ - పరశురాము డిట్లు చెప్పెను.

ఉచ్యమాన స్తథాఽపి స్మ భూయ ఏవాభ్యభాషత,

పునః పునః శ్శమ్యమాణః సాన్త్యమానశ్చ భారత. 24

వారట్లు మరల మరల శమించుచు, బ్రతిమాలించు పలుకుచున్నను మరల
నత డదే యడుగజొచ్చెను.

దమ్భోద్భవో యుద్ధ మిచ్చ న్నాహ్వయత్యేవ తావసౌ.

సంభోద్భవుడు పోరాడ గోరుచు తావసంను కవ్వించుచునే యుండెను.

తతో నర స్త్విక్షికాణాం ముష్టి మాచాయ భారత, 25

అబ్రవీ దేహి యుద్ధ్యస్య యుద్ధకాముక శ్శత్రియ.

సర్వశస్త్రాణి చాదత్స్వ యోజయస్వ చ వాహినీమ్, 26

అహం హి తే వినేష్యామి యుద్ధశ్రద్ధా మితః పరమ్.

అంత నరుడు గడ్డిపరకలు విడిచెను చేతగొని యిట్లు పలికెను; రా!
పోరు! పోరుతీరుగల ఓ శత్రుయుడా! నీ ఆయుధము లన్నింటిని గొనిరా; సేనను
సిద్ధము చేయుము. ఇటుపై నీకు పోరుతీరు మాపివైచెదను.

దమ్బాద్భవ ఉవాచ - దంభోద్భవుడు ఇట్లు పలికెను.

యద్యేత దస్త్త మస్మాను యుక్తం తాపస మన్యసే, 27
ఏతేనాపి త్వయా యోత్యే యుద్ధార్థీ హ్యహ మాగతః.

తాపసా! ఈ అస్త్తమే మాయందు పగినదని నీవు తలచినదో దీనితోడనే
నీతో పోరెదను. నేను యుద్ధము కోరికదా వచ్చితిని'

రామ ఉవాచ - రాము డిట్లు చెప్పెను.

ఇత్యుక్త్వా శరవర్షేణ సర్వతః సమవాకిరత్, 28
దమ్బాద్భవ స్తాపసం తం జిహంసుం సహ సైనికః.

దంభోద్భవు డిట్లు పలికి ఆతాపసుని చంపగోరినవాడై తన సైనికులతో
పాటు ఆతనిపై ఎల్లయెడల అమ్ములవాన కురిపించెను.

తస్య తా నన్యతో ఘోరా నిఘాన్ వరతనుచ్ఛిదః, 29
కదర్థీకృత్య స ముని రిషీకాభిః సమార్పయత్.

పరు యొడకు చిల్చివైచెడు వాడి ములుకులను వాడట్లు గుప్పించు
చుండగా అముని వానిని సరకు సేయక గడ్డి పరకలతో రూపు మాపెను.

తతోఽస్మై ప్రాసృజ ధ్వోర మైషీక మపరాజితః, 30
అస్త్త మప్రతిసన్ధేయం తదద్భుత మివాభవత్.

అంత నా జయశాలి నరుడు వానిపై తిరుగులేని ఘోరమగు ఐషీకాస్త్ర
మును విసరెను. అది అచ్చెరువు గొల్పెను.

తేషా మక్షీణి కర్ణాంశ్చ నాసికాశ్చైవ మాయయా, 31
నిమిత్తవేధీ స ముని రిషీకాభిః సమార్పయత్.

గురుచూసి కొద్దెడు అముని వారల కన్నులను, చెవులను, ముక్కులను
మాయతో గడ్డిపరకలచేత రూపుమాపెను.

స దృష్ట్వా శ్వేత మాకాశ మిషీకాభిః సమాచితమ్, 32
పాదయో ర్ఘ్నోపత ద్రాజా స్వస్తిమేఽస్త్వితి చాబ్రవీత్.

ముంజగడ్డి పరకలు పరచుకొని తెల్లగానైన ఆకాశమును గాంచి ఆరాజు
అమునికాళ్ళపై వ్రాలెను. నాకు శుభమగుగాక! యనియు పలికెను.

తమబ్రహ్మీ స్వరూప రాజన్ శరణ్యం శరణైషిదామః, 33
బ్రహ్మణ్యో భవ ధర్మాత్మా మా చ స్మైవం పునః కృథాః.

శరణువేడువారికి శరణ మొసగెడు ఆ గురుడు అతనితో నిట్లు పలికెను:
రాజా! బ్రహ్మమునందు నిష్ఠ గలవాడ వగుము. ధర్మబుద్ధి కలవాడ వగుము.
మరియొకమా రిట్లు చేయకుము.'

నైతాదృక్ పురుషో రాజన్ శ్రతధర్మ మనుస్మరన్, 34
మనసా నృపశార్థాల భవేత్ పరపురజ్ఞయః.
మా చ దర్పసమావిష్టః షేషీః కాంభిల్ కథంచన. 35

ఇటువంటి మానవుడు శ్రత్రయధర్మమును మనసున నెల్లవేళల స్మరించుడు
ఇతరుల పురములను గెలువజూచరాదు. నియెల్ల పొగరు క్రమ్ముకొన్నవాడవై
ఎప్పుడు ఎవ్వరిని చులకన చేయకుము.

అప్రీయాంసం విశిష్టం వా తత్రే రాజన్ సమాపాతమ్,
కృతప్రజ్ఞో వీతలోభో నిరహంకార ఆత్మవాన్. 36
దాంతః శాన్తో మృదుః సౌమ్యః ప్రజాః పాలయ పార్థివ,
మా స్మ భూయః షీపేః కచ్చే దవిదిత్వా బలాబలమ్. 37

రాజా! అవలివాడు నీకంటె తక్కువవాడే కానిమ్ము. గొప్పవాడే
కానిమ్ము. అని నీకు సమానమే యగుగాక: తెలివి గలిగి, లోభ ముడిగి, ఆహం
కారము వదలి. బుద్ధి గలిగి నిగ్రహము, ఓర్పు కలవాడవై, మృదుస్వభావముతో
ప్రసన్నుడవై ప్రజలను పాలింపుము. మరల ఎప్పుడును బలాబలములు తెలి
యక ఎవనిని చులకన చేయకుము.

అనుజ్ఞాతః స్వస్తి గచ్ఛ మైవం భూయః సమాచరేః,
కుశలం బ్రాహ్మణాన్ పృచ్ఛే రావయో ర్వవనాద్ భృశమ్. 38
అనుమతించితిమి. మేలు. పోయి రమ్ము. తిరిగి యిట్లు ప్రవర్తింపకుము.
మా మాటగా బ్రాహ్మణులనంపన్నులను కుశల మడుగుము.

సుమహద్భాషి తత్కర్మ యన్న రేణ కృతం పురా,
తతో గుణైః సుబహుభిః శ్రేష్ఠో నారాయణోఽభవత్. 40

మున్ను సరముగ గావించిన అ పని మిక్కిలి మనమైనది. ఇర నారాయణు
డంతకంటె ఎన్నో కెట్లు మిన్ను.

తస్మా ద్యావ ధన్వత్రేష్ఠే గాణీవేంద్రం న యుజ్యతే,
తావత్త్వం మాన ముత్సృజ్య గచ్ఛ రాజన్ ధనజ్ఞయమ్. 41

రావున రాజా ! మిక్కిలి గొప్పప యగు గాంధీవమును వింటియందు
అస్త్రము కూర్చకమున్నే నీవు విగింపు వడలి ఘనంజయుని చేరుకొనుము.

కాకుదీకం శుకం నాక మక్షిన్ నర్జనం తథా,
సన్తానం నర్జకం ఘోర మాస్య మోదక మష్టమమ్. 42

కాకుదీకము, శుకము, నాకము, అక్షి సంతర్జనము, సంతానము,
నర్జకము, ఘోరము, అస్యమోదకము అని అస్త్రజాతు లెనిమిది.

42. ఈ శ్లోకమున ఎనిమిది విధములగు అస్త్రముల జాతులను చెప్పుచున్నారు.
1. కాకుదీకము - దీనితో కొట్టినచో రథము నొగలో, ఏనుగు మూపుపై
వీరు లట్లే పడియుందురు - దీనిని ప్రస్వాపన మనియు నందురు;
  2. శుకము - దీనిని ప్రయోగించినపుడు వీరులు భయము లేనిచోట
భయము పొందుచు గుట్టముల ఏనుగుల కాళ్ళకు చుట్టుకొని పోవుదురు.
దీనిని మోహన మందురు. 3. నాకము, దీని ఏటు తిని స్వర్గమును
చూతురు. దీనిని ఉన్మాదకమని యందురు. 4. అక్షిసంతర్జనమ్ - దీనితో
కొట్టిన వెంటనే దెబ్బతిన్న వారు పెనుభీతితో మలమూత్రవిసర్జనము
చేయుదురు. దీనికి త్రాసన మని పేరు. 5. సంతానము - ఎదతెగకుండ
బాణముల వర్షము కురిపించునది - ఇంద్రాది అస్త్రము - దీనిని దివ్య
మందురు. 6. నర్జనము - ఇది ప్రయోగించినచో పరులు ఒడతెరుగక
నాట్యమాడుదురు. ప్రైశాచము దీనిపేరు 7. ఘోరము - తమలో తాము
కొట్టుకొనునట్లు చేయును - ఇది రాక్షసము; 8. అస్యమోదకమ్ - దీని
దెబ్బతిన్నవారు నోట రాలు గ్రుక్కకొని చచ్చుటకు పరపు లెత్తుదురు.
దీని పేరు యామ్యము.

ఏతై ర్విధౌ సర్వ ఏవ దురణం యాన్తి మానవాః.
 వీనితో బెప్పు తెన్ను మారపు లంపిడ రత్నక బద్ధులు.
 కామక్రోధో లోభమోహా మదమానా రథైవ చ,
 మాత్సర్యాహంకృతీ చైవ ప్రమా దేర ఉదాహృతాః. 43

కామము, క్రోధము, లోభము, మోహము, మదము, మానము, మాత్సర్యము, అహంకారము - అను నీ దోషములు ప్రచుముగా చెప్పబడినవి.
 ఉన్నతాశ్చ విచేష్టనై నష్టసంజ్ఞా విచేతనః, 44
 స్వవని చ వ్రవనై చ ఛర్దయన్తి చ మానవాః,
 మూత్రయనై చ సతతం రుదన్తి చ హసన్తి చ. 45

ఈ దోషములు పట్టిన మానవులు పిచ్చిచార్లై రక్కువనులు చేయుదురు. ఒడలు తెలియక పడియుందురు. నిద్రలో మునుగుదురు. గంతులు వేయుచుందురు. క్రమ్మచుందురు. మూత్రము చేయుదురు. ఏడ్చురు. నవ్వుదురు.

నిర్మాతా సర్వలోకానా మీశ్వరః సర్వకర్మవిత్,
 యస్య నారాయణో బ్రహ్మ రత్ననో దుస్సహో యుధి. 46
 సకలలోకములను నిర్మించినవాడు, సర్వకర్మముల కేలిక, సర్వకార్యములు తెలిసినవా డగు. నారాయణు డబ్బనునికె చుట్టము. అట్టి యర్జునుని యుద్ధమున సహించుట చాల కష్టము.

కస్త ముత్సహతే జేతుం త్రిమ లోకేషు భారత,
 వీరం కపిధ్వజం జిష్ణుం యస్య నాన్తి సమో యుధి. 47

44-45 ఉన్నతాశ్చ - అనునది మొదలుకొని చెప్పిన ఈ వినిపిది దోషములను పైని చెప్పిన కామదీకము మొదలగు అస్రములు కలిగించు వికారములతో తగు విధముగా కలుపుకొనవలయును.

1. కామదీకము - నిద్రలో మునుగుట. 2. మదము - ఒడ తెలియకుండుట. 3. నాకము - నవ్వుట. 4. అశిసంలరత్నము - మూత్రము చేయుట. 5. సంతానము - క్రమ్మకొనుట. 6. నర్తకము - గంతులు వైచుట; 7. మోహము - పిచ్చి పట్టుట. 8. ఆస్యమోహకము - ఏడ్చుట.

48-44 శ్లోకములలో చెప్పిన కామక్రోధాదిదోషములను గూడ వీనితో రగులబ్రవ్వయించుకొనదగును.

నీరుడు, కపివ్యతిము గంవాడు, జయశాలి, యుద్ధమున సాటిలేనివాడు
నగు ఆ అర్జునుని గెలుచుటకు మూడులోకములందును ముందుకు వచ్చువా
డెవ్వడు ?

అసంఖ్యేయా గుణాః పార్థే తద్విశిష్టో జనార్దనః,
త్వమేవ భూయో జానాసి కున్తిపుత్రం ధన్జాయమ్. 48

అర్జునుని గుణములు లెక్కింప నలవికానిది. శ్రీకృష్ణుడంతకంటె మిన్న.
రాజా ! కుంతికొడుకు ధనంజయుని నీవును బాగుగా ఎరుగుదువు.

నరనారాయణౌ యౌ తౌ తావే వార్జునకేశవౌ,
విజాసిహ మహారాజ ప్రవీరౌ పురుషోత్తమౌ. 49

నరనారాయణులు అన్నవారే అర్జునకేశవులు. మహారాజా ! బాగుగా తెలిసి
కొనుము. వారు మహావీరులు. పురుషోత్తములు.

యద్యేత దేవం జానాసి న చ మా మభిశంకసే,
ఆర్యాం మతిం సమాస్థాయ శామ్య భారత పాణ్డవై. 50

ఇది నీవు తెలిసికొన్నచో నన్ను నీ వనుమానింపవు. పవిత్రమైన బుద్ధిని
కుడుచ్చుకొని పాండవులతో పొందు పొందుము.

అథ చే నృన్యసే శ్రేయో న మే భేదో భవేదితి,
ప్రశామ్య భరతశ్రేష్ఠ మా చ యుద్ధే మనః కృథాః. 51

ఇది శ్రేయ మనియు, నాకు ముప్పు రాదనియు తలతువేని భరతవరేణ్యా!
శాంతి పొందుము. యుద్ధమున మనసు పెట్టరుము.

భవతాం చ కురుశ్రేష్ఠ కులం బహుమతం భువి,
తత్రైవాస్తు భద్రం తే స్వార్థ మేవోపవిన్తయ. 52

కురుశ్రేష్ఠా! మీ కులము చూడ భూమిపై ఎంతో మన్నన పొందినది. అది
యట్లే యుండుగాక! నీకు మేం గుగాక! ఈ నీ స్వార్థమునైన ఎవలో భావింపుము.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి భగవద్వానవర్వణి
దంభోద్భవోపాఖ్యానే షణ్ణవతితమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వమున, భగవద్వానవర్వమున
దంభోద్భవోపాఖ్యానముగల తొంబదియారవ అధ్యాయము.

సప్తనవతితమోఽధ్యాయః
తొంబదియేడవ అధ్యాయము

శమాయ దుర్యోధనం బోధయతా కజ్వేన మారలే దుపాధ్యాన స్మారమ్మః.
శాంతికై దుర్యోధనునకు బోధ చేయు కజ్వుడు మారలికథను మొదలిడుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

జామదగ్న్యవచః శ్రుత్వా కణ్వోఽపి భగవా నృషిః,

దుర్యోధన మిదం వాక్య మబ్రవీత్ కురుసంసది.

1

పరశురాముని మాట విన్న పిదప భగవంతుడగు కజ్వు డను ఋషియు
కారవసభలో దుర్యోధనునితో నిట్లు పలికెను.

కణ్వు ఉవాచ - కజ్వుడు పలికెను.

అక్షయ శ్చావ్యయశ్చైవ బ్రహ్మ లోకపితామహః,

తథైవ భగవన్తౌ సౌ నరనారాయణా వృషీ.

2

లోకముల కెల్ల తండ్రియగు బ్రహ్మ నాశము లేనివాడు. మూర్ఖులు లేని
వాడు. ఆ నరనారాయణులును భగవంతులు, అట్టివారే.

ఆదిత్యానాం హి సర్వేషాం విష్ణు రేకః సనాతనః,

అక్షయ్య శ్చావ్యయశ్చైవ శాశ్వతః ప్రథు రీశ్వరః.

3

దేవత లందరిలో విష్ణు తొక్కఁడు అందరకు మూందైవము అక్షయము,
వ్యయము లేనివాడు. శాశ్వతుడు. అందరి పుట్టుకకు కారణమైనవాడు. అందరను
పాలించువాడు.

---

3 ప్రథుః - అందరి, అన్నింటి పుట్టుకకు కారణమైనవాడు. అక్షయ్యః -
ఆచరి నెవ్వరు నశింపజేయలేరు. అవ్యయః - వ్యయ ముగా కలిగి
పోవుట - అది లేనివాడు; ఆదిత్యులు - అదితి కొడుకులు.

నిమిత్తమరణా శ్చాన్యే చంద్రసూర్యౌ మహా జలమ్,

వాయు రగ్ని స్తథాకాశం గ్రహ స్తారాగణా స్తథా.

4

చంద్రుడు, సూర్యుడు, భూమి, నీరు. గాలి, నిప్పు. నింగి, గ్రహములు, నక్షత్రగణములు - ఈ యన్నియు ఏదో కారణమున నశించుననియే.

తే చక్షయానే జగతో హిత్వా లోకత్రయం సదా,

క్షయం గచ్ఛన్తి వై సర్వే సృజ్యన్తే చ పునః పునః.

5

జగత్తు ప్రపంచము దొందునపుడు వారందరు (ఆ యన్నియు) మూడు లోకములను వదలి నాశము పొందుదురు. మరల వారందరిని మాటిమాటికి పరమార్థ పుట్టించును.

ముహూర్తమరణా స్త్వన్యే మానుషా మృగపక్షిణః,

తైర్యగ్యోన్యశ్చ యే చాన్యే జీవలోకచరా స్తథా.

6

ఇక ప్రాణిలోకమునందు తిరుగు మనుష్యులు, మృగములు, పక్షులు, ఇంకను తక్కిన జంతుజాలము అతిస్వల్పకాలమున మరణించును.

భూయిష్ఠేన తు రాజానః శ్రియం భుక్త్వాఽఽయుషః క్షయే,

తరుణాః ప్రతిపద్యన్తే భోక్తుం సుకృతదుష్కృతే.

7

మంచి వయసు నున్న రాజు లెందరో సంపద లనుభవించి ఆయువు నిండుకాలమున పుణ్యపాపముల ఫలమును పొందుటకై సిద్ధ మగుదురు.

స భవాన్ ధర్మపుత్రేణ శమం కర్తు మిహర్హతి,

పాణ్డవాః కురవశ్చైవ పాలయన్తు పసున్ధరామ్.

8

కాపున రాజా! నీవు ధర్మపుత్రునితో పొందు గావించదగును. పాండవులు, కౌరవులు కలిసి భూమి నేలుదుమ గాన!

4. నిమిత్తమరణాః - ఏదో కారణమున నశించువారు; నిమిత్తకారణాని అని ఒక పాఠము - లప్పుడు కూడ ఏర్పడుచు కారణములైన సారే, చందము, కుమ్మరి మొదలగువాని వంటివని భావము.

7. తరుణాః - భోగము లనుభవించదగిన కాలమున యుద్ధమాడి భావరాదని రాత్వర్యము.

బలవా నహ మిత్యేవ న మనస్వం సుయోధన,

బలవంతో బలిభ్యో హి దృశ్యంతే పురుషర్షభ.

9

నాయనా: సుయోధనా: నేను బలవంతుడను. నాకేమి యని తలపరాదు. తాడి దన్నువాని తండన్నువా దున్నట్లు బలవంతులందఱు బలవంతులు గాన వత్తురు.

న బలం బలినాం మధ్యే బలం భవతి కౌరవ!

బలవంతో హి తే సర్వే పాణ్డవా దేవవిక్రమాః.

10

బలవంతుల నడుమ తన బలము బలము కాకాండు. ఆ పాండవు లందఱును దేవతలవలె గొప్ప పరాక్రమము కలిగిన బలవంతులే గదా!

అత్రాప్యదాహరంతిమ మితిహాసం పురాతనమ్,

మాతలే ర్ధాతుకామస్య కన్యాం మృగయతో చరమ్.

11

ఈ విషయమున ప్రాతకాంక్ష చరిత్ర నొక దానిని తన కూతు నియగోరి వరుని వెదకుచున్న మాతలి కథను ఉదాహరించును.

మత స్త్రిలోకరాజస్య మాతలి ర్నామ సారథిః,

తస్యైకైవ కులే కన్యా రూపతో లోకవిక్రతా.

12

ముల్లోకముల నేలు దేవేంద్రున కిష్టుడైన సారథి మాతలి యనువాడు కలగు. అతనివలమున సువచరి యని ఎల్లలోక మెరిగిన రస్య యొకతె యుండెను.

గుణకేశీతి విఖ్యాతా నామ్నా సా దేవరూపిణీ,

శ్రీయా చ వపుషా చైవ శ్రీయోఽన్యః సాఽతిరిచ్యతే.

13

అమెమేమ గుణకేశి. దేవరూపిణీ సర్వము లిరికి. సంచరతో రూపసంపదతో తక్కిన యింతుల సంచరను రలచన్ని పట్టితి.

11. మాతలే: - మాతలి ఇతిహాసమని భావము.

13. వపుషా - దేహముతో. మిక్కిలి సుందరము, సుకుమారము నైన దేహమునే వపుశ్శబ్దముతో వ్యవహరించురు.

తస్యాః ప్రదానసమయం మాతలిః సహ భార్యయా,

జ్ఞాత్వా విమమృశే రాజం సత్పరః పరిచిత్తయన్. 14

అమెకు పెండ్లియాడు వచ్చెనని యెరిగి మాతలి భార్యతోపాటు అదేపనిగ
చింతించుచు నిట్లు భావింపదొడగెను.

ధి క్థల్వలముశీలానా ముచ్చితానాం యశస్వినామ్,

సరాణాం మృదుసత్వానాం కులే కన్యావరోహణమ్. 15

గొప్ప శీలము, మహిమ, యశస్సు మెత్తని స్వభావము గల వారియింట
కన్య పుట్టె ననగా అది యెంత కష్టమో గదా!

మాతుః కులం పితృకులం యత్ర చైవ ప్రదీయతే,

కులత్రయం సంశయితం కురుతే కన్యకా సతామ్. 16

తల్లి వంశమును, తండ్రి వంశమును, మెట్టిన యింటిని, ఈ మూడింటిని
సత్కులమున బుట్టిన కన్య సంశయావస్థలో పడవేయును.

దేవమానుషలోకౌ ద్వౌ మానుషేజైవ చక్షుషౌ,

అవగాప్త్యైవ విచితౌ న చ మే రోచతే వరః. 17

మానవసంబంధమగు జ్ఞానముతో దేవలోకమును, మానవలోకమును
గాలించివైచితిని. నాకు నచ్చిన వరుడు దొరకలేదు.

కణ్ఠ్య ఉవాచ-కణ్ఠ్య డిట్లు చెప్పెను.

న దేవా నైవ దితిజౌ న్న గన్ధర్వా న్న మానుషాన్,

అరోచయ ద్వరకృతే తథైవ బహులా నృషీన్. 18

ఆ మాతలి దేవతలను, రాక్షసులను, గంధర్వులను, మనుష్యులను, అట్లే
ఎందరో ఋషులను పరికించెను. కాని ఆతని కే వరుడును నచ్చలేదు.

భార్యయాఽను స సంమన్త్య సహ రాత్రౌ సుధర్మయా,

మాతలి ర్నాగలోకాయ చకార గమనే మతిమ్. 19

15. ఉచ్చితానామ్ - గొప్పవారని పేరొందిన వారియొక్క.

17. చక్షుషౌ - కంటితో - జ్ఞానముతో అని భావము.

తన భార్యయగు సుధర్మతో ఒక రాత్రి బాగుగా ఆలోచించి నాగలోకము నకు వెళ్ళుటకై నిశ్చయము చేసెను.

న మే దేవమనుష్యేషు గుణకేశ్యాః సమో వరః,
రూపతో దృశ్యతే కశ్చిన్నాగేషు భవితా ధ్రువమ్. 20

గుణకేశికి రూపమున సాచియగు వరుడు నాడు నేవలలో మానవులలో కానరాదు. నాగులలో తప్పక దొరుకును.

ఇత్యామన్త్యై సుధర్మాం స కృత్వా చాభిప్రదక్షిణమ్,
కన్యాం శిర స్సుపాఞ్మాయ ప్రవివేశ మహితలమ్. 21

అని భార్య యగు సుధర్మకు చెప్పి, ప్రదక్షిణము చేసి కన్నెలల మూర్కొని భూలోకమునకు పోవ దొడగెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి భగవద్వానవర్వణి
మాతలివరాన్వేషణే స వ్రనవతితమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వమున భగవద్వానవర్వమున
మాతలి వరుని వెదకుట యను తొంబదిఏడవ అధ్యాయము.

అష్టనవతితమోఽధ్యాయః

తొంబదియెనిమిదవ అధ్యాయము

పుత్రాః కృతే పరమసునందదతో మాతలేర్నారదేన
సహ పరుణలోకే గమనం, తత్ర వివిధాశ్చర్యదర్శనం చ.
పుత్రికౌరకు పరుని వెదకుచు మాతలి నారదునితో పాటు
పరుణలోకమున కరుగుట, అందు ఎన్నో వింతలు కనుట.

కణ్వు ఉవాచ-కణ్వు డిట్లు పలికెను.

మాతలిస్తు వ్రజన్ మార్గే నారదేన మహర్షిణా,
పరుణం గచ్ఛతా ద్రష్టుం సమాగచ్ఛ ద్యద్భుచ్చయా. 1

మాతలి బాటలో పోవుచు, పరుణుని చూడగోరి పోవుచున్న మహర్షి యగు
నారదుని అనుకొనకుండ కలసికొనెను.

నారదోఽథాబ్రవీ దేనం క్వ భవాన్ గతు ముద్యతః,
స్వేన వా సూత కా ర్యేణ శాసనా ద్వా శతక్రతోః. 2

మాతలి! ఎటుకు బయలుదేరితివి? నీ పనిమీదనా? లేక దేవేంద్రుని ఆజ్ఞ
మీదనా? అని నారదుడు మాతలి నడిగెను.

మాతలి ర్నారదే నైవం సంపృష్టః పథి గచ్ఛతా,
యథావత్సర్వ మాచష్ట స్వకార్యం నారదం వ్రతి. 3

దారిని పోవుచున్న నారదు డిట్లుడుగగా మాతలి ఉన్నదున్నట్లు తనపని
యంతయు నారదున కెరిగించెను.

త మువాచాథ స ముని ర్గచ్ఛావః సహితా వితి,
సలిలేశదిదృశార్థ మహమ ప్యుద్యతో దివః. 4

అంత నా ముని - 'మన మిద్దరము కలసిపోవుదము. నేను జలాధిపతి
వగుణుని దర్శనముకొరకై స్వర్గమునుండి బయలుదేరితిని'

అహం తే సర్వ మాథ్యాస్యే దర్శయన్ వసుధాతలమ్,

దృష్ట్వా తత్ర వరం కల్పి ద్రోచయిష్యావ మాతలే. 5

మాతలీ! నేను భూమండల మంతయు చూపి యంతయు నీ కెరిగింతును.
అందు చూచి ఒక మంచి పెండ్లికొడుగును ఎన్నుకొందము అని పలికెను.

అవగాహ్య తు తౌ భూమి ముఖౌ మాతలినారదౌ,

దదృశాతే మహాత్మానౌ లోకపాల మపాంపతిమ్. 6

మహాత్ములగు మాతలినారదు లిరువురు భూమికి పిగి జలముల కధిపతి
యగు లోకపాలుని గాంచిరి.

తత్ర దేవర్షిసదృశీం పూజాం స ప్రాప నారదః,

మహేన్ద్రసదృశీం చైవ మాతలిః ప్రత్యవద్యత. 7

అందు నారదుడు దేవర్షికి తగిన పూజను, మాతలి దేవేంద్రునికి యోగ్య
మైన పూజను అందుకొనిరి.

తావుభౌ ప్రీతమనసౌ కార్యవంతౌ నివేద్య హ,

వరుణే నాభ్యనుజ్ఞాలౌ నాగలోకం విచేరతుః. 8

వారిద్దరు మనసుగ ప్రీతి చెంది పనిగలవారు కనుక విన్నవించి వరుణుని
అనుమతి పొంది నాగలోకమున సంచరించిరి.

నారదః సర్వభూతానా మన్తరూపినివాసినామ్,

జానం శ్చకార వ్యాభ్యానం యస్తః సర్వ మశేషతః. 9

నారదుడు భూమి క్రింద నున్న ప్రాణులందరి స్వభావ మెరిగినవాడు.
కనుక సారథి కది యెల్ల వివరించి చెప్పెను.

నారద ఉవాచ - నారదు డిట్లు పలికెను.

దృష్టస్తే వరుణః సూత పుత్రపౌత్రసమన్వితః,

వశోదకపతేః స్థానం సర్వతోభద్ర మృద్ధిమత్. 10

సూతా! కొడుకుతో, మనుమలతో కలసియున్న వరుణుని చూచితివి
కదా! జలాధిపతి స్థానము ఎందును భద్రత కలిగి సంపదలతో నిండియున్నది.
చూడుము.

ఏష పుత్రో మహావ్రజ్ఞో వరుణస్యేహ గోవతేః,

ఏష వై శీలవృత్తేన శౌచేన చ విశిష్యతే.

11

గొప్ప వ్రజ్ఞ గల ఇతడు ఇలపాటుడగు వరుణుని కొడుకు. మంచి స్వభావము, చక్కని నడవడి, శుచిత్వము అనునవి యాతని విశేషగుణములు.

ఏషోఽస్య పుత్రోఽభిమతః పుష్కరః పుష్కరేక్షణః,

రూపవాన్ దర్శనీయశ్చ సోమపుత్ర్యా వృతః పతిః.

12

ఈత డితనికి మిక్కిలి ప్రియమైన తనయుడు. పుష్కరు డితని పేరు. కమలముల వంటి కన్నులు గలవాడు. చక్కని రూపము గలిగి చూడముచ్చట యైనవాడు. చంద్రుని కూతురు ఈతని భర్తగా వరించినది.

జ్యోత్స్నా కాలీతి యా మాహు ద్వితీయాం రూపతః శ్రీయమ్,

అదిత్యా శ్చైవ యః పుత్రో జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠః కృతః స్మృతః. 13

రూపమున లక్ష్మియే యనదగిన చంద్రుని రెండవ కూతురు, జ్యోత్స్నా కాళి యను పేర్లు గల యింది అదితి కొడుకులలో పెద్దయు మిన్నయునగు సూర్యుని భర్తగా చేసికొనెను.

భవనం వశ్య వారుణ్యం యదేత త్సర్వకాఞ్చనమ్,

యత్ప్రాప్య సురతాం ప్రాప్తాః సురాః సురవతేః సఖే!

14

నిలువెల్ల బంగారమే యగు ఈ వారుణీభవనము చూడుము. సురాధిపతి మిత్రమా! దీనిని పొందియే దేవతలు 'సుర' నామము గలవారైరి.

ఏతాని హృతరాజ్యానాం దైతేయానాం స్మ మాతలే,

దీవ్యమానాని దృశ్యనే సర్వప్రహరణాన్యత.

15

11. గోవతేః - గోవనగా ఇలమనియు సర్థము - 'భూ వాగ్ వారిష గౌర్మతా'

అని విశ్వకోశము - దానికి పతియగు వరుణునియొక్క.

13. ద్వితియామ్ - (సోముని పుత్రికలలో) రెండవ దానిని; అదిత్యాః పుత్రః -

అదితి కొడుకు సూర్యుడు; శ్రేష్ఠః కృతః - భర్తగా చేసికొనబడెను.

14. వారుణ్యమ్ - వారుణి యనగా మద్యము - దానికి సంబంధించినది. ఈ మద్యమునే 'సుర' అందురు. అది కలవారు కనుక దేవతలు 'సురలు.'

ఇవిగో రః వెలుగొందుచున్న ఆయుధములన్నియు రాజ్యము పోగొట్టు
కొన్న రాక్షసులవి.

అక్షయాణి కిలైతాని నివర్తనే స్మ మాతలే,

అనుభావప్రయుక్తాని సురై రవజితాని హః. 16

మాతలీ! ఇవి తరుగువోని వట! వీనిని శత్రువులపై విసరినను తిరిగి
వెనుకకు వచ్చి చేరు మహిమ గలవి. దేవతలు వీని నొడిచికొనిరి.

అత్ర రాక్షసజాత్యశ్చ దైత్యజాత్యశ్చ మాతలే,

దివ్యప్రహరణా శ్చానన్ పూర్వదైవతనిర్మితాః. 17

ఈ దివ్యములగు ఆయుధములు రాక్షసులు నిర్మించినవి. రాక్షసులవంటివి.
దైత్యులవంటివి.

అగ్ని రేష మహార్పిష్మాన్ జాగర్తి వారుణే హ్రదే,

వైష్ణవం చక్ర మావిధ్ధం విధూమేన హవిష్మతా. 18

ఈ పెద్దజ్వాలలు గల అగ్ని, వరుణసంబంధమైన పెద్దమడుగున
మేల్కొనియే యుండును. పొగలేని యీ యగ్ని విష్ణుచక్రమును గూడ
నిలువరించెను.

ఏష గాణ్ధీమయ శ్చాప్రో లోకసంహారసంభృతః,

రక్ష్యతే దైవతై ర్నిత్యం యతస్తద్గాణ్ధీవం ధనుః. 19

17. రాక్షసజాత్యః - రాక్షసజాతియములు - రాక్షసులవంటి వని అర్థము;
దైత్యు లనగా దిరి కొడుకులు. రాక్షసులు, దైత్యులు, దానవులు-స్వభావ
ముతో ఒక్కవిధమువారే కాని జాతితో భిన్నులు. పూర్వదైవతము లనగా
రాక్షసులు - వారిచేత నిర్మింపబడినవి. సర్వదైవతనిర్మితాః అనియు
పాఠము. ఆ పక్షమున దేవత లందరు ప్రయోగించినవని యర్థము.

18. హవిష్మతా - రః అగ్నిచేతః; వైష్ణవం - విష్ణుసంబంధమైన; చక్రమ్ -
చక్రము; ఆవిధ్ధమ్ - అడ్డగొంపబడినది - విష్ణుచక్రమువలన కూడ ఇందు
భయము లేదని భావము.

19. గాణ్ధీమయః - గాంధీ యనగా ఖడ్గమృగము. దానితో చేసినది గాంధీ
మయము. దాని వెన్నెముకతో విల్లు చేయుదురట. గాంధీమయము

ఇదిగో ఇది గాండితో నేర్పడిన విల్లు. లోకము లన్నింటిని రూపు మాపు శక్తి గలది. దీనిని దేవతలు అనుక్షణము లాపాడుదురు గాండివ మను ధనుస్సు దీనినుండి యేర్పడినదే.

ఏష కృత్యే సముత్పన్నే తత్ర ధారయతే బలమ్,

సహస్రశతసంఖ్యేన ప్రాణేన సతతం ద్రువః.

20

ఈ విల్లు ఎంత పని పడినచో అంత బలము పొందుచుండును. లక్ష విండ్ల బలముతో ఎల్లపుడు స్థిరమై యుండును.

అశాస్యానపి శాస్త్ర్యేవ రక్షోబన్ధుషు రాజసు,

సృష్టేః ప్రథమత శ్చణ్డో బ్రహ్మణా బ్రహ్మవాదినా.

21

ఇది వేదము పఠించుచు బ్రహ్మ ధయంకరముగా మొదట సృష్టి చేసినట్టిది. రక్కసులవంటి రాజులయందు ఏ ఆయుధమునకు లొంగనివారిని కూడ లొంగ దీయును.

ఏతచ్ఛ్రుం నరేంద్రాణాం మహచ్ఛక్రేణ భాసితమ్,

పుత్రాః సలిలరాజస్య ధారయన్తి మహోదయమ్.

22

రాజులకడ ఈ ఆయుధము చక్రముకంటె గొప్పదయి విరాజిల్లినది. జలపాంకుడగు వరుణుని కొడుకులు గొప్పమహిమగల దీనిని పట్టి నిలుపుదురు.

కనుకనే అది గాండివ మయినది. విశారథమున గాండి శబ్దమునకు 'వ' ప్రత్యయము చేరినది. గాండి యనగా వజ్రపుముడి - దానివలన నేర్పడినది యని ఇతరులు.

20. కృత్యే సముత్పన్నే . పని పడినపుడు - ఎంత గొప్ప లక్ష్యమును భేదింపవలయునో అంత శక్తిగలది యగును అని 'తత్ర ధారయతే బలమ్' అనుదాని రథము. సహస్రశతసంఖ్యేన-వేయివూర్ల-అనగా లక్ష విండ్ల; ప్రాణేన - బలముతో, సతతం - ఎల్లవేళల; ద్రువః - స్థిరమై యుండును. ఎల్లపుడు లక్షధనువుల బలము గలదైనప్పటికి పని పడినచో అంతకు మించిన శక్తిని గూడ పొందునని భావము.

21. రక్షోబన్ధుషు - రక్కసులలో సాటియగు వారియందు.

22. చక్రేణ - చక్రముకంటెను.

ఏతత్ సలిలరాజస్య ఛత్రం ఛత్రగృహే స్థితమ్,

సర్వతః సలిలం శీతం జీమూత ఇవ వర్షతి.

23

ఇదిగో ఇది పరుణజేవుని గొడుగులతో ఉన్న గొడుగు. ఇది అన్ని వైపుల మేఘమువలె చల్లనిజల్లు పరిచుచుండును.

ఏతచ్ఛత్రాత్ పరిభ్రష్టం సలిలం సోమనిర్మలమ్,

తమసా మూర్ఛితం భాతి యేన నారృతి దర్శనమ్.

24

ఈ గొడుగునుండి జారిన నీరు చంద్రునివలె నిర్మలమై యుండును. ఇది చీకటి క్రమ్మి యుండును. అందువలన జనులు దీనిని చూడజాలరు.

బహూ నృద్భుతరూపాణి ద్రష్టవ్యాసీహ మాతరే,

తవ కార్యావరోధ స్తు తస్మా ద్గచ్ఛావ మా చిరమ్.

25

మాతరి : ఇవట ఇంకను చూడదగిన అద్భుత విషయములు పెక్కులు గలవు. కాని నీ వనికి అడ్డమగును. కాన త్వరగా పోదము.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్భాగవతపర్వణి

మాతలివరాన్వేషణే అష్టనవతితమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్భాగవతపర్వమున

మాతలి వరుని వెదకుట యను తొంబదియెనిమిదవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

24. తమసా - చీకటితో; మూర్ఛితమ్ - కప్పబడినదై; భాతి - ప్రకాశించును.

ఈ గొడుగు అందరకు కానరావని భావము; యేన - ఏ కారణముచేత -

అనగా చీకటి క్రమ్మియున్న కారణమున; జనః - జనము; అస్య -

దీనిని - (ఈ రెండు పదములను కలుపుకొనవలయును); దర్శనమ్ -

చూచుట; న, అర్పతి - పొందదు. జనులు ఆ కారణమున దీనిని చూడ

జాలరని భావము.

ఊనశతతమోఽధ్యాయః తొంబదితొమ్మిదవ అధ్యాయము

నారదేన మాతలేః పాతాలలోకదర్శనమ్.
నారదుషు మాతలికి పాతాళలోకము జూపుట.

నారద ఉవాచ - నారదు డిట్లు పలికెను.

ఏతత్తు నాగలోకస్య నాభిస్థానే స్థితం పురమ్,
పాతాల మితి విభ్యాతం దైత్యదానవసేవితమ్.

1

ఇదిగో ఇది నాగుల లోకమునకు మధ్యభాగమున నున్న పట్టణము.
పాతాళమని పేరు గన్నది. దితికొడుకులు దనువు కొడుకులు నిందుందురు.

ఇద మద్భిః సమం ప్రాప్తా యే కేచి ద్భువి జంగమాః,
ప్రవిశంతో మహానాదం నదన్తి భయపీడితాః.

2

భూలోకమున తిరుగువారు నీటితోపాటు ఇందు ప్రవేశించుచు భయము
పీడింపగా గొంతెత్తి అరచెదరు.

అత్రాసురోఽగ్నిః సతతః దీప్యతే వారిభోజనః,
వ్యాపారేణ ధృతాత్మానం నిబద్ధం సమబుధ్యత.

3

2. అద్భిః సమమ్ - నిడతో పాటు, నీటి ఉరవడికి కొట్టుకొని వచ్చినవారై -
అని భావము; మహానాదం నదన్తి - పెద్దగా కేరలు వేయుదురని భావము;

3. వ్యాపారేణ - గట్టి ప్రయత్నముతో; దేవైః - దేవతలచేత - (ఇది అధ్యా
హర్యము, ధృతః - హద్దులో తన్ను; సమబుధ్యత - (అగ్ని) తెలియు
చున్నది.

అట్లు దేవతలు పట్టియుంచనిచో ఒక తెరుగక ఆ అగ్ని మొత్తము సము
ద్రమును, లోకములను కాల్చివేయునని తార్పర్యము; ధృతః - ఆత్మా
నమ్ - ధృతాత్మానమ్ అనుచో - సంధి ఆర్షము.

ఇందు రాక్షసమైన అగ్ని ఎల్లవేళల సేరే ఇంధనముగా నుండుచుండును. దేవత లెంతో ప్రయత్నముతో పట్టియుండగా తన్ను వా నెరుగుచుండును.

అత్రామృతం సురైః పిర్వా నిహితం నిహతారిభిః,
అతః సోమస్య హనిశ్చ పృథ్విశ్చైవ ప్రదృశ్యతే.

4

శత్రువులను మట్టుపెట్టు చేవత విదే అమృతమును త్రాని మిగిలినదానిని దాదీయుండురు. ఈ తోట చంద్రునిచే రకునిలయు, పెరుగుదలయు గోచరింపవు.

4. చంద్రునిచుందలి అమృతమును దేవత లిదచేత త్రాగుదురు.

బలివంటి భూగోళమును చంద్రుడు సూర్యుడు చుట్టివత్తురు. ఒక భూగోళప్రదేశము అడ్డుగా వచ్చుటచేత ఆ యిద్దరలో ఒకరు కానరా కుండురు. సూర్యుడు కానరానిచో రాత్రి. చంద్రుడు కనబడనిచో పగలు. గోళమునకు పైభాగమునను, క్రింది భాగమునకు ఉన్నవారికి ఎప్పుడు సూర్యులుగా కానవత్తురు. అందు జలముతో నింకిన చంద్రునిచందము లేతోహపముగల సూర్యకిరణము లతో వెలుగొందుచుండును.

ఆ సూర్యచంద్రులకు దూరము పెరుగుచున్నకొలది చంద్రనింజము ఎక్కువ ప్రమాణముతో కనబడుచుండును. దగ్గరకనుమును బట్టి సూర్యునకు ముందున్న అగ్ని మున్నగు దేవతలచేత కనబడకపోవును. దీనిని చక్కగా పరికించియే శాస్త్రము 'ప్రథమాం పిబతే వహ్ని ర్ద్విరీయాం పిబతే రమః' ఇత్యాదిగా చెప్పినది. చంద్రుని మొదటికళను అగ్ని. రెండవకళను సూర్యుడు త్రావు చున్నారు. అని దాని కర్థము. త్రాగుట యనగా ఇచ్చట దగ్గరగా నుండుటవలన కలుగు స్పర్శ మాత్రమే. పాతాళమునకు నట్టనదుమ నున్నవారికి మేరుశిఖరము నందున్నవారికి వలె ఎల్లవేళల నిండుచంద్రుడే కానవచ్చును; ఏలయక అది కానవచ్చు తావున అగ్ని మొదలగు ఆవరణములు లేవు గదా!; అతః- ఈ స్థానమునుండి చంద్రునకు హనివృద్ధులు. ప్రవృత్త్యేతే-వ్యతిరేకక్షణచేత కానరావని భావము; న చృశ్యేతే-కానరావు అను పాతమే బహుళః లేఖక ప్రమాదము వలన 'ప్రదృశ్యతే' అని మారియు నుండవచ్చును.

అత్రాదిత్యో హయశిరాః కాలే పర్వణి పర్వణి,
ఉత్తిష్ఠతి సువర్ణాఖ్యం వాగ్ని రాహూరయన్ జగత్. 5

ఇక్కడ అదితికుమారుడగు విష్ణువు గుర్తింపుతలం గల రూపముతో ప్రతి పర్వమునందును వాక్కులతో సువర్ణమును పేరుగల జగత్తును నింపుచు పైకి వచ్చును.

యస్మాదలం సమస్తాస్తాః పతన్తి జలమూర్తయః,
తస్మాత్ పాతాల మిత్యేవ భ్యాయతే పుర ముత్తమమ్. 6

నీటి స్వరూపము లన్నియు ఇందు పడును గావున ఉత్తమమగు ఈ పురము పాతాలమని పేరు గాంచినది.

ఐరావతోఽస్మాల్ సరిలం గృహీత్వా జగతో హితః,
మేఘే ష్వాముఖ్యతే శీతం యన్మహేన్ద్రః ప్రవర్షతి. 7

లోకమునకు మేలుగోరిన ఐరావతము దీనినుండి నీటిని గ్రహించి మబ్బు లలో చల్లగా నింపును. దానినే మహేంద్రుడు వర్షముగా కురిపించును.

అత్ర నానావిధాకారా సిమయో నైకరూపిణః,
అప్పు సోమవ్రథాం పీత్వా వసన్తి జలచారిణః. 8

పెక్కు ఆకారములు పెక్కురూపములు గల తిములు ఇందు చంద్ర కాంతిని త్రావి నీటియందు తిరుగుచు ఇచట నివసించును.

5. ఆదిత్యః-ఆదితి పుత్రుడగు విష్ణువు; హయశిరాః-గుర్తింపు తలవంటి తల గలవాడై; సువర్ణ-సువర్ణమును పేరుగల-వేద రూపమైన నామాత్మక ప్రపంచమును-‘నామ వా ఋగ్వేదః’ అని ప్రతి. వాగ్నిః-వాక్కులతో; అహూరయన్-నింపుచు; ఉత్తిష్ఠతి-వేదము నధ్యయనము చేయువారి కింతనాదమును పెంపొందించుచు చెలికి వచ్చును.

6. జలమూర్తయః-నీటి ఆకారములు; చంద్రుడు మొదలగునవి. చంద్ర కాంతమువంటి నీరిండు స్రవించును. ఆ విధముగా వర్షజలము అను పదము పాతాల మయినది.

అత్ర సూర్యాంశుభి ర్భిన్నాః పాతాలతలమాశ్రితాః,

మృతా హి దివసే సూర పునర్జీవన్తి వై నిః.

9

ఇదటి ప్రాణులు సూర్యకిరణముల లాకిడికి పిరిపోయి పాతాళము అట్టడుగునకు చేరుకొని పగలు చనిపోయిన వారై తిరిగి రాత్రి బ్రదుకుచుండును.

ఉదయ నిత్యశ శ్చాత్ర చన్ద్రమా రశ్మిభామాభిః,

అమృతం స్పృశ్య సంస్పర్శాత్ సంజీవయతి దేహినః.

10

ఇదట ప్రతిదినము ఉదయించు చంద్రుడు తన కిరణములనెడు చేతులతో అమృతమును లాకి ఆ స్పర్శవలన ప్రాణులను బ్రదికించు చుండును.

అత్ర తేఽధర్మనిరతా బద్ధాః కాలేన పీడితాః,

దైతేయా నివసన్తి స్మ వాసవేన హృతశ్రియః.

11

ఇదిగో ఆ రాక్షసులు అధర్మమునందే తగులుకొని ఇంద్రుడు సంపదలను లాగివేసి కట్టి పడవేయగా బహుకాలము బాధ లనుభవించుచు నివసించుచున్నారు.

అత్ర భూతవతి ర్నామ సర్వభూతమహేశ్వరః,

భూతయే సర్వభూతానా మాచర త్తవ ఉత్తమమ్.

12

సర్వభూతములకు అధిపతి యగు భూతనాథుడు ప్రాణులన్నింటి సుఖమును గోరి యిందు గొప్పతన మాచరించెను.

అత్ర గోవ్రతినో విప్రాః స్వాధ్యాయామ్నాయకర్మితాః,

త్యక్తప్రాణా జితస్వర్గా నివసన్తి మహర్షయః.

13

ఇందు గోవ్రతము చేసినవారు, వేదపాఠము చేసి చేసి చిక్కి శ్రద్ధామై వారు, స్వర్గమును సాధించినవారు, విజ్ఞాన సంపన్నులగు మహర్షులు ప్రాణములు వదలి నివసించుదురు.

9. మఱియొక ప్రదేశమును చూపుచున్నారు. దివసే - మానవులకు రాత్రి భాగమునందు; నిః - మానవులకు పగటి భాగమునందు.

13. స్వాధ్యాయామ్నాయః - వేదమును శ్రద్ధాసక్తులతో నియమపూర్వకముగా పఠించుట.

యత్రతత్రశయో నిత్యం యేనకేనచి దాశితః,
యేనకేనచి దాచ్చన్నః స గోవత ఇహోచ్యతే.

14

ఎవఁడనో యొకఁడు నిద్రించుచు, ఏదో యొకటి తినుచు, ఏది దొరకినదో
దానిని వస్త్రముగా ధరించుచుండువాడు గోవ్రతుడని యిటు చెప్పుదురు.

ఐరావతో నాగరాజో వామనః కుముదోఽఞ్జనః,
ప్రసూతాః సుప్రతీకస్య వంశేవారణస త్తమాః.

15

ఏనుగులలో ప్రసిద్ధి రెక్కిన ఐరావతము, వామనము, కుముదము,
అంజము అనునవి, సుప్రతీకము అను ఏనుగువంశమున నిందు పుట్టినవి.

పశ్య యద్యత్ర తే కశ్చి ద్రోచతే గుణతో వరః,
వరయిష్యామి తం గత్వా యత్న మాస్థాయ మాతలే.

16

మాతలీ! నీ కివట నచ్చిన గుణవంతుడగు వరుడు కలదేమో చూడు,
నేను పనిబూని అతనికడ కరిగి యెప్పించెదను.

అణ్ణమేత జ్జలే న్యస్తం దీప్యమాన మివ శ్రియా,
ఆ ప్రజానాం నిసర్గాద్వై నోద్భిద్యతి న సర్పతి.

17

ఇదిగో ఈ గ్రుడ్డు శోభతో వెలిగిపోవుచున్నది. దీనిని నీట నిక్షేపించిరి.
సృష్టి మొదలైన నాటినుండియు పగులదు. కదలదు.

నాస్య జాతిం నిసర్గం వా కథ్యమానం శృణోమి వై,
పితరం మాతరం చాపి నాస్య జానాతి కశ్చన.

18

దీని పుట్టుక యెట్టిదో, స్వభావ మెట్టిదో, ఎవరును చెప్పికొనగా నేను విన
లేదు. దీని తల్లిదండ్రు లెవ్వరో యెవ్వరు నెరుగరు.

14. గోవ్రత మననేమో యీ శ్లోకమున వ్యాఖ్యానించిరి.

17. ఆ ప్రజానాం నిసర్గాత్ - ప్రజల ఉత్పత్తి మొదలుకొని.

18. జాతిమ్ - జన్మమునుగూర్చి; నిసర్గమ్ - స్వభావమునుగూర్చి - ఎవ్వరు
ఎరుగరు. దానికి ముందు పుట్టినవా రెవ్వరు లేరు కనుక.

అతః కిం మాహానగ్ని రస్తాతే సముత్థితః,
ధశ్యతే మాతలే సర్వం త్రైలోక్యం సచరాచరమ్.

19

మాతలి: దీనినుండియే ప్రళయకాలమున గొప్ప అగ్ని పెనుమంటలతో
లేచి స్థావరములతో జంగమములతో కూడిన మాడు లోకములను గల్పి
వేయునట!

మాతలి స్తవబ్రవీ చ్చుత్వా నారద స్యాథ భాషితమ్,
న మేత్ర రోచతే కశ్చి దన్యతో వ్రజ మాచిరమ్.

20

నారదుని మాట విన్న పిదప మాతలి - 'ఇదట నా కౌక్కుడును సచ్చ
లేదు. మరియొకచోటికి త్వరగా పర' - అని పలికెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి
మాతలివరాన్వేషణే ఊనశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున
మాతలి వరుని వెదకుట యను తొంబదితొమ్మిదవ అధ్యాయము.

శతతమోఽధ్యాయః

నూరవ అధ్యాయము

హిరణ్యపురస్య దిగ్దర్శనం వర్ణనమ్

హిరణ్యపురమును సంగ్రహముగా వర్ణించుట.

నారద ఉవాచ-నారదు డిట్లు చెప్పెను.

హిరణ్యపుర మిత్యేతత్ భ్యాతం పురవరం మహత్,

దైత్యానాం దానవానాం చ మాయాశతవిచారిణామ్.

1

దితి, దనువు అను కాంచల కొడుకులు, వందలకొలది మాయలతో
తిరుగుచుండువారు నగు రక్కసుల పుర మియ్యది. దీనిని హిరణ్యపుర మందురు.
చాల పెద్దది.

అనల్పేన ప్రయత్నేన నిర్మితం విశ్వకర్మణా,

మయేన మనసా సృష్టం పాతాలతల మాశ్రితమ్.

2

మయు డను విశ్వకర్మ మనసుతో గొప్ప ప్రయత్నముతో దీనిని
నిర్మించెను. ఇది పాతాళము అడుగున ఉన్నది.

అత్ర మాయాసహస్రాణి వికుర్వాణా మహౌజనః,

దానవా నివసన్తి స్మ శూరా దత్తవరాః పురా.

3

ఇందు వేలకొలది మాయలు చేయుచుండు గొప్పశక్తిగల శూరులగు
దానవులు నివసింతురు. వారు మునుపు వరములు పొందినవారు.

నైతే శక్రేణ నాన్యేన యమేన వరుణేన వా,

శక్యనే వశ మానేతుం తథైవ ధనదేన వా.

4

వీరు ఇంద్రునకు గాని, యమునికి గాని, వరుణునకు గాని కుబేరునకు
గాని మరియెవనికి గాని లొంగనివారు.

అసురాః కాలఖజ్ఞాశ్చ తథా విష్ణువదోద్భవాః,
 నైర్మతా యాతుధానాశ్చ బ్రహ్మపాదోద్భవాశ్చ యే. 5
 దంష్ట్రిణో భీమవేగాశ్చ వాతవేగవరాక్రమాః,
 మాయావీర్యోపసంపన్నా నివసన్త్యత్ర మాతలే. 6

కాలఖంజులను అసురులు, విష్ణుపాదమునుండి పుట్టిన నైర్మతులు, బ్రహ్మ
 పాదమునుండి పుట్టిన యాతుధానులు అను రక్కసులు, పెద్ద కోరలతో, భయము
 పుట్టించు వేగముతో, వాయువేగమువంటి పరాక్రమముతో, మాయాశక్తితో
 కూడినవారై యిందు నివసించుదురు.

నివాతకవచా నామ దానవా యుద్ధదుర్మదాః,
 జానాసి చ యథా శక్తో నైతాన్ శక్నోతి బాధితుమ్. 7

యుద్ధమున చెడు పొగరు గల నివాతకవచులను రాక్షసులును ఇందు
 గలరు. నీ వెరుగుదువు కదా. ఇంద్రుడును వారిని బాధింపజాలడు.

బహుళో మాతలే త్వం చ తవ పుత్రశ్చ గోముఖః,
 నిర్భగ్నో దేవరాజశ్చ సహపుత్రః శచీపతిః. 8

మాతరి! నీవు నీకొడుకు గోముఖుడు, ఇంద్రుడు, అతని కొడుకు పలు
 మారులు వీరిచేత విరిగి పారిరి.

వశ్య వేశ్మాని రౌక్మాణి మాతలే రాజతాని చ,
 కర్మణా విధియుక్తేన యుక్తా న్యువగతాని చ. 9

ఆ బంగారు భవనములు, వెండి భవనములు చూడు. బ్రహ్మమాటపై
 విశ్వకర్మ వీనిని నిర్మించెను. వీరు వానిని ఆక్రమించుకొనిరి.

వైదూర్యమణిచిత్రాణి ప్రవాలరుచిరాణి చ,
 అర్కస్ఫటికశుభ్రాణి వజ్రసారోజ్జ్వలాని చ. 10

పార్థివానీవ చాభాని వద్మరాగమయాని చ,
 శైలానీవ చ దృశ్యనే దారవాణీవ చాఘృత. 11

ఈ భవనము లన్నియు పైకి మట్టితో, రాలతో, కొయ్యతో కట్టినట్లు కన్పట్టుచున్నవి. కాని నిజమునకు గరుడపచ్చలతో చిత్రము లయినవి. పగడము లతో అందమైనవి. సూర్యకాంతమణులతో తెల్లగా వెలుగొందునట్టివి. వజ్రము లతో గట్టివై ప్రకాశించునట్టివి. కెంపులు కూర్చినట్టివి.

సూర్యరూపాణి చాఖాని దీప్రాగ్నిసదృశాని చ,

మణిజాలవిచిత్రాణి ప్రాంతాని నిబిడాని చ. 12

మండుమన్న అగ్నితో సమానములై సూర్యుని వంటి రూపములతో ప్రకాశించుచున్నవి. మణుల సముదాయముతో విచిత్రములైనవి. ఎత్తైనవి. నిండైనవి.

నైతాని శక్యం నిర్దేష్టుం రూపతో ద్రవ్యత స్థా,

గుణత శ్చైవ సిద్ధాని ప్రమాణగుణవన్తి చ. 13

పీని రూపమిట్టిది, వెలయింత, గుణము లిట్టివి యని నిరూపించి యెవ్వరు చెప్పజాలరు. గొప్ప ప్రమాణములతో, గుణములతో రూపొందినవి.

ఆక్రిడాన్ పశ్య దైత్యానాం తథైవ శయనా న్యుత,

రత్నవన్తి మహార్హాణి భాజనా న్యాసనాని చ. 14

ఈ రాక్షసుల ఆటల తావులు చూడు. ఆ పాన్సులు, ఆ పాత్రలు, ఆ ఆసనములు అన్నియు నిలువెల్ల రత్నములతో గొప్ప విలువ గలిగియున్నవి.

జలదాఖాం స్థా శైలాం స్తోయప్రసవణాని చ,

కామపుష్పఫలాం శ్చాపి పాదపాన్ కామచారిణః. 15

మేఘముల వంటి పర్వతములను, సెలయేళ్ళను, కోరిన పూవులను ఫలములను ఇచ్చుచు ఇచ్చవచ్చినట్లు కదలాడు వృక్షములను చూడుము.

మాతలే కశ్చి దత్రాపి రుచిరస్తే వరో భవేత్,

అథ వాన్యాం దిశం భూమే ర్గచ్ఛావ యది మన్యసే. 16

మాతలీ! ఇందైనను నీకు నచ్చెడు అందమైన పెండ్లికొడుకు దొరక వచ్చును. లేదా ఇటు కాదని నీ వనుకొన్నచో భూమి మరయొక దెసకు పోవుదము.

మాతలి స్వబ్రహ్మ దేనం భాషమాణం తథావిధమ్,
దేవర్షే నైవ మే కార్యం విప్రియం త్రిదివౌకసామ్.

17

అట్లు పలుకుచున్న నారదునితో మాతలి యిట్లనెను. దేవర్షీ! స్వర్గమున నుండువారికి విప్రియము కాని పని నాకు వలదు.

నిత్యానుషక్తవైరా హి భ్రాతరో దేవదానవాః,
పరపక్షేణ సంబంధం రోచయిష్యా మ్యహం కథమ్.

18

దేవతలను దానవులను అన్నదమ్ములు. కాని ఎప్పుడు తెగని పగ కలవారు. అట్టి శత్రువక్షముతో వియ్యము నే నెట్లు ఇష్టపడుదును ?

అన్యత్ర సాధు గచ్ఛావ ద్రప్తుం నార్హామి దానవాన్,
జానామి తవ చాత్మానం హింసాత్మకమనం తథా.

19

మేలు ! మరియొక చోటికి పోవము. దానవులను చూడజాలను. నేను నీ ఆత్మ యెట్టిదో హింసయే స్వభావముగా గల ఆ రాక్షసుల కోరిక ఎట్టిదో యెఱుగుదును.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి భగవద్భాగవతవర్వణి
మాతలివరాన్వేషణే శతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వణమున భగవద్భాగవతవర్వణమున
మాతలి వరు నన్వేషించుట యను నూరవ యధ్యాయము.

— : 0 : —

19. తవ - నీయొక్క; ఆత్మానమ్ - ఆత్మను - (అహింసయే తత్త్వము కలదానిని); తథా = అట్లే; హింసాత్మకమనమ్ - హింసయే స్వభావముగా గల రాక్షసుల కోరికలను; జానామి - ఎఱుగుదును.

ఏకశతతమోఽధ్యాయః

నూటయొకటవ అధ్యాయము

గరుడలోకస్య, గరుడసంతరినాం చ వర్ణనమ్.
గరుడలోకమున గరుడసంతానములను వర్ణించుట.

నారద ఉవాచ - నారదు డిట్లు పలికెను.

అయం లోకః సువర్ణానాం పక్షిణాం వన్నగాశినామ్,
విక్రమే గమనే భారే నైషామస్తి పరిశ్రమః. 1

మాతలీ! ఇది గట్టి రెక్కలు కలిగి, పాములను తినెడు గరుడుల లోకము.
విక్రమించునపుడు, పోవునపుడు, బరువులు మోయునపుడు వీరికి అలసత లేదు.

వైనతేయసుతైః సూత షడ్విస్తత మిదం కులమ్,
సుముఖేన సునామ్నా చ సునేత్రేణ సువర్చసా. 2
సురుచా పక్షిరాజేన సుబలేన చ మాతలే,

వర్ధితాని ప్రస్ఫుత్యా వై వినతాకులకర్తృభిః. 3

గరుత్మంతుని కొడుకు లారుగురితో ఈ కులము పెంపొందియున్నది.
వారు సుముఖుడు, సునాముడు, సునేత్రుడు, సువర్చసుడు, సురుచుడు, సుబలుడు
అనువారు. వినతకులమునకు మూలకర్తలగు వీరు మిక్కిలి వేగముతో ఈ కులము
లను పెంపొందించిరి.

పక్షిరాజాభిజాత్యానాం సహస్రాణి శతాని చ,
కశ్యపస్య తతో వంశే జాతై ర్భూతివివర్ధనైః. 4

పక్షిరాజాకొడుకుల సంతానము వేలువందలుగా విస్తరిల్లినది. వీరందరు
కశ్యపుని వంశమున పుట్టి సంపదలను పెంపొందించినవారు.

సర్వే హ్యేతే శ్రియా యుక్తాః సర్వే శ్రీవత్సలక్షణాః,

సర్వే శ్రియ మభీష్వన్తో ధారయన్తి బలాన్యుత.

5

వీరందరు సంపదలు పుష్కలముగా గలవారు. వీరందరకు శ్రీవత్సమను గుర్తు గలదు. వీరందరును మతీయు సంపదలు పెంచుకొనగోరుదు సేనలను పోషించుచున్నారు.

కర్మణా శ్శత్రియా శ్చైతే నిర్భుజా భోగిభోజనాః,

జ్ఞాతిసంక్షయకర్తుత్వా ద్రూహ్మాణ్యం న లభన్తి వై.

6

వీరు వృత్తిచేత శ్శత్రియులు. దయ లేనివారు. పాములే వీరికి లిండి. తమకులమువారిని చంపుకొనువారు గావున వీరికి బ్రాహ్మణత్వము సిద్ధింప కున్నది.

నామాని చైషాం వజ్ఞామి యథా ప్రాధాన్యతః శృణు.

మాతలే శ్లాఘ్య మేతద్ధి కులం విష్ణువరిగ్రహమ్.

7

పెద్దతనమునుబట్టి వీరి పేర్లను చెప్పెదను. వినుము. మాతలీ! విష్ణువు వీరిని చేపట్టుటచేత ఈ కులము కొనియాడదగినది గదా!

దైవతం విష్ణు రేతేషాం విష్ణురేవ పరాయణమ్,

హృది చైషాం సదా విష్ణుర్విష్ణు రేవ సదా గతిః.

8

వీరికి విష్ణువు దైవము. విష్ణువు తప్ప మరియొకని నెరుగరు. వీరి హృదయమున నెల్లవేళల విష్ణువు నిలిచియుండును. విష్ణువే వీరికి చిక్కు.

సువర్ణచూడో నాగాశీ దారుణ శృణ్ణతుణ్ణకః,

అనిల శ్చానల శ్చైవ విశాలాక్షోఽథ కుణ్ణలీ.

9

సువర్ణచూడుడు, నాగాశీ. దారుణుడు, చందతుండకుడు, అనిలుడు, అనలుడు, విశాలాక్షుడు, కుండలీ.....

వజ్రజ్జి ద్వజవిష్కంభౌ వైనతేయోఽథ వామనః,

వాతవేగో దిశాచక్షు ర్నిమేషోఽనిమిష స్తథా.

10

పంకజిత్తు, వజ్రవిష్కంభుడు, వైనతేయుడు, వామనుడు, వాతవేగుడు, దిశాచక్షువు, నిమేషుడు, అనిమిషుడు.....

త్రిరావః సప్తరావశ్చ వాల్మీకి ర్ద్వీపక స్తథా,

దైత్యద్వీపః సరిద్వీపః సారసః పద్మ కేతనః.

11

త్రిరాపుడు, సప్తరావుడు, వాల్మీకి, ద్వీపకుడు, దైత్యద్వీపుడు, సరిద్వీపుడు, సారసుడు, పద్మకేతనుడు.....

సుముఖ శ్చిత్రకేతుశ్చ చిత్రబర్హ స్తథానఘః,
మేఘహృత్ కుముదో దక్షః సర్పాన్తః సహభోజనః. 12

సుముఖుడు, చిత్రకేతుడు, చిత్రబర్హుడు, అనఘుడు, మేఘహృత్తు, కుముదుడు, దక్షుడు, సర్పాంతుడు, సహభోజనుడు...

గురుభారః కపోతశ్చ సూర్యనేత్ర శ్చిరాన్తకః,
విష్ణుధర్మా కుమారశ్చ పరిబర్హో హరిస్తథా. 13

గురుభారుడు, కపోతుడు, సూర్యనేత్రుడు, చిరాంతకుడు, విష్ణుధర్ముడు, కుమారుడు, పరిబర్హుడు, హరి.....

సుస్వరో మధువర్కశ్చ హేమవర్ణ స్తథైవ చ,
మాలయో మాతరిశ్వా చ నిశాకరదివాకరౌ. 14

సుస్వరుడు, మధువర్కుడు, హేమవర్ణుడు, మాలయుడు, మాతరిశ్వుడు, నిశాకరుడు, దివాకరుడు...

ఏతే వ్రదేశమాత్రేణ మయోక్తా గరుడాత్మజాః,
ప్రాధాన్యత సై యశసా క్షిరితాః ప్రాణినశ్చ యే. 15

అను నీ గరుడుని కొడుకులను గూర్చి నీకు సంగ్రహముగా చెప్పితిని. పెద్దతనము, క్షిరి, బలము అనువానిని బట్టి గొప్పవారిని మాత్రమే చెప్పితిని.

యద్యత్ర న రుచిః కాచి దేహి గచ్ఛావ మాతలే,
తం నయిష్యామి దేశం త్వాం వరం యత్రోపలప్స్యసే. 16

మాతలీ! నీకిందు నచ్చినవాడు లేకున్నచో పర. మంచి వరుడు దొరకు మరియొకచోటికి తీసికొని పోదును.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి
మాతలివరాన్వేషణే ఏకాధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున
మాతలివరాన్వేషణమున నూటయొకటవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

ద్వ్యధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటరెండవ అధ్యాయము

సురభిణా తత్సంతతిభిశ్చ నహ రసాతలసుఖస్య వర్జనమ్.

సురభిని, దాని సంతానమునుగూర్చియు రసాతలసుఖమునుగూర్చియు
వర్జించుట.

నారద ఉవాచ - నారదు డీట్లు చెప్పెను.

ఇదం రసాతలం నామ సప్తమం వృథాపీతలమ్.

యత్రాస్తే సురభి ర్మాతా గవా మమృతసమృవా.

1

మాతలీ! ఇది భూమికి ఏడవ పొర. దీనిని రసాతల మందురు. ఇందు
అమృతమున బుట్టినదియు గోవుతల్లియు నగు సురభి నివసించును.

క్షరస్తీ సతతం క్షీరం వృథాపీసారసంభవమ్,

షణ్ణాం రసానాం సారేణ రసమేక మనుత్రమమ్.

2

ఆ తల్లి నేలలోని సారమువలన ఏర్పడినదియు, ఆరు రుచుల సారముతో
రూపొందినదియు, మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనదియు నగు క్షీరమును ఎల్లదేశల కురియు
చుండును.

అమృతే నాభిత్వప్తస్య సార ముద్గీరతః పురా,

పితామహస్య వదనా దుదతిష్ఠ దనిన్దితా.

3

అమృతముతో నిండుగా తృప్తి పొంది సారమును వెలిగ్రక్కూచున్న
బ్రాహ్మనోటినుండి ఏ దోషములేని ఈ గోమాత పుట్టినది.

3. సురభి బ్రాహ్మముఖమునుండి వెలువడెను. కాపుననే విరాట్పురుషుని
ముఖమునుండి పుట్టిన బ్రాహ్మణులతో దానికి సమానకులత్వము 'బ్రాహ్మ
ణాశ్చైవ గావశ్చ కుల మేకం ద్విరా కృతమ్' — బ్రాహ్మణులును
గోవులును ఒక్క కులము వారే. రెండుగా నయిరి. అని చెప్పుట.

యస్యాః క్షీరస్య ధారాయా నివతన్త్యా మహీతలే,
హ్రదః కృతః క్షీరనిధిః పవిత్రం పర ముచ్యతే.

4

భూమిపై పడుచున్న ఈ తల్లి పాలధారలతో ఒక పెద్ద మడు గేర్పడి
పాలసముద్రమైనది. అది మిక్కిలి పవిత్రమైనదని పేరొందినది.

పుష్పితస్యేవ ఫేనేన వర్జ్యస్త మనువేష్టితమ్,
పిబన్తో నివసన్త్యత్ర ఫేనపా మునిసత్తమాః.

5

విరగబూచినట్లు దీని నురుగు ఒడ్డంతయు చుట్టుకొనియుండగా దానిని
ప్రీతితో తిలకించుచు ఫేనపులను మునివరు లిందు నివసించురు.

ఫేనపా నామ తే భ్యాతాః ఫేనాహారాశ్చ మాతలే,
ఉగ్రే తపసి వర్తన్తే యేషాం బిభ్యతి దేవతాః.

6

ఫేనపులను పేరుగల నురుగును భుజించువారు ప్రసిద్ధముగా నొకరు
కలరు. మిక్కిలి తీవ్రమైన తపస్సుచేయు వారికి దేవతలను భయపడుదురు.

అస్యా శ్చతస్రో ధేన్వోఽన్యా దిక్షు సర్వాసు మాతలే,
నివసన్తి దిశాం పాలోః ధారయన్తో దిశః స్మృతాః.

7

ఈ సురభి బిడ్డలు నాలుగు నాలుగు దిక్కులను పాలించుచు దిక్కులను
వట్టి యుంచుచున్నవి.

పూర్వాం దిశం ధారయతే సురూపా నామ సౌరభీ,
దక్షిణాం హంసికా నామ ధారయత్యపరాం దిశమ్.

8

తూర్పుదిక్కును సురూప, దక్షిణదిక్కును హంసిక యను సురభి
కూతుండ్రు మోయుచున్నారు.

5. పుష్పితస్య - తెల్లగానున్న అని భావము; వర్జ్యస్తమ్ - ఒడ్డు ప్రదేశ
మును; అనువేష్టితమ్ - నురుగుతో చుట్టియున్న; పిబన్తః - త్రావుచున్న -
ఆదరముతో చూచుచున్న అని భావము.

6. ఇందు చెప్పిన ఫేనపుల వేరని యెరుగదగును.

వశ్యమా వారుణీ దిక్ప దార్యతే వై సుభద్రయా,
మహానుభావయా నిత్యం మాతలే విశ్వరూపయా.

9

వరుణుని దగు పడమటిదిక్కును మహానుభావురాలు, మలగళస్వరూపిణి
యగు విశ్వరూప యను గోవు మోయుచున్నది.

సర్వకామదుఘా నామ ధేను ర్ధారయలే దిశమ్,
ఉత్తరాం మాతలే ధర్మ్యాం తథైలబిలసంజ్ఞితామ్.

10

కుబేరుని దైన ఉత్తరదిక్కును ధర్మముతో కూడినదానిని సర్వ
కామదుఘ అను గోవు ధరించుచున్నది.

అసాం తు వయసా మిశ్రం వయో నిర్మథ్య సాగరే,
మన్థానం మన్దరం కృత్వా దేవై రసురసంహితైః,
ఉద్భృతా వారుణీ లక్ష్మీ రమృతం చాపి మాతలే,
ఉచ్చైఃశ్రవా శ్చాశ్వరాజో మణిరత్నం చ కౌస్తుభమ్.

11

12

వీని పాలు కలిసిన పాలసముద్రమును దేవతలు, రాక్షసులు కలిసి
మందరమును కవ్వముగా చేసికొని చిలికి, సుర, లక్ష్మి, అమృతము, ఉచ్చైశ్రవ
మను శ్రేష్ఠమగు గుఱ్ఱమును, మణులలో గొప్పదియగు కౌస్తుభమును వెలికిదీసిరి.

సుధాహారేషు చ సుధాం స్వధాభోజిషు చ స్వధామ్,
అమృతం చామృతాశేషు సురభీ శ్చరతే వయః.

13

సుధను భుజించువారికి సుధను, స్వధను ఆహారముగా గొనువారికి
స్వధను, అమృతము తినువారికి అమృతమును ఈ సురభి పాంయావమున
కురియును.

అత్ర గాధా పురా గీతా రసాతలనివాసిభిః,
పౌరాణీ హ్రూయతే లోకే గీయతే యా మనీషిభిః.

14

10. ఐలబిలసంజ్ఞితామ్ - 'ఇలబిల' కుబేరుని తల్లి. కావున కుబేరుని ఐలబిల
దందురు. అతనికి సంబంధించినది - ఉత్తర దిక్కు.

11. అసురసంహితైః - రాక్షసులతో కూడిన.

ఈ లోకము విషయమున రసాతలమున నివసించువారు పాడుకొను గాథ యొకటి కలదు. అది పురాణరూపమున భూలోకమున పండితులు పాడుకొనగా వినవచ్చుచున్నది.

న నాగలోకే న స్వర్గే న విమానే త్రివిష్టపే,
పరిహాసః సుఖ స్తాద్యక్ రసాతలతలే యథా.

15

ఈ రసాతలముపై నివసించు సుఖము వంటిది నాగలోకమున గాని, స్వర్గమున గాని, దేవతల విమానమున గాని లేదు.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్భావనపర్వణి
మాతలివరాన్వేషణే ద్వ్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్భావనపర్వమున
మాతలి వరుని వెదకు కథయందు నూటరెండవ అధ్యాయము.

— : 0 : —

త్ర్యధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటమూడవ అధ్యాయము

నాగలోకస్థనాగానాం వర్ణనం, నాగకుమారేణ సుముఖేన సహ
స్వతన్యాయాః పరిణయం కర్తుం మాతలే ర్నిశ్చయః.

నారదుడు నాగలోకమునందలి నాగులను వర్ణించుట, నాగకుమారుడగు
సుముఖునితో తనవిత్తకు పెండ్లి చేయుటకు మాతలి నిశ్చయించుట.

నారద ఉవాచ - నారదు డిట్లు పలికెను.

ఇదం భోగవతీ నామ పురీ వాసుకిపాలితా,
యాద్యశీ దేవరాజస్య పురీవర్యాఽమరావతీ.

1

ఇది భోగవతి యను పట్టణము, వాసుకి దీని యేలిక. దేవతం ప్రభువు
ఇంద్రుని శ్రేష్ఠుడుగు పురము అమరావతి వంటిది.

ఏష శేషః స్థితో నాగో యేనేయం ధార్యతే సదా,
తవసా లోకముఖ్యేన ప్రభావసహితా మహీ.

2

లోకమెల్ల కొనియాడు తపస్సుతో మహిమలతో కూడిన ఈ భూమి
నంతటిని అన్నివేళల మోయుచున్న నాగుడు శేషు డిదిగో యిందున్నాడు.

శ్వేతాచలనిభాకారో దివ్యాభరణభూషితః,
సహస్రం ధారయన్ మూర్ధ్నాం జ్వాలాజిహ్వో మహాబలిః.

3

ఈయన వెండికొండవంటి ఆకారము గలవాడు. దివ్యములగు భూష
ణములు ధరించినవాడు. వేయితలలు గలవాడు. జ్వాలలవంటి నాలుకలు గల
వాడు. గొప్పబలము కలవాడు.

ఇహ నానావిధాకారా నానావిధవిభూషణాః,

సురసాయాః సుతా నాగా నివసన్తి గతవ్యథాః.

4

ఇందు అనేకవిధములగు రూపములతో పెక్కుతీరులగు ఆధరణములను
ధరించి, ఏ బాధయు లేని, నాగులు సురస యను నామె కొడుకులు నివసించుదురు.

మణిస్వస్తికచక్రాజ్ఞాః కమణ్ణలుకలక్షణాః,

సహస్రసంఖ్యా బలినః సర్వే రౌద్రాః స్వభావతః.

5

మణులు, స్వస్తికములు, చక్రములు కమండలువు గుర్తులుగా గలవారు,
గొప్పబలము గలవారు, స్వభావమునుబట్టి భీతి పుట్టించువారు నగు వేలకొలది
నాగు లిందు గలరు.

సహస్రశిరసః కేచిత్ కేచిత్ వజ్రశతాననాః,

శతశీర్షా స్తథా కేచిత్ కేచి త్త్రిశిరసోఽపి చ.

6

వేయితలలవారు కొందరు, ఆయిదువందల నోళ్ళవారు కొందరు, నూరు
తలలవారు కొందరు, మూడుతలలవారు మఱికొందరు.

ద్వివజ్రశిరసః కేచిత్ కేచిత్ సప్తముఖా స్తథా,

మహాభోగా మహాకాయాః పర్వతాభోగభోగినః.

7

పదితలలవారు కొందరు, ఏడుముఖములవారు కొందరు, పెద్దపడగలు,
పెద్దదేహములు కలవారు ఇందు గలరు. కొండకొమ్ములవంటి పడగలుగల
వారును గలరు.

బహునీహ సహస్రాణి ప్రయుతా న్యర్బుదాని చ,

నాగానా మేకవంశానాం యథాశ్రేష్ఠం తు మే శృణు.

8

ఒకే వంశమున పుట్టిన నాగులు ఎన్నో వేలసంఖ్యలో పదిలక్షల, వంద
లక్షల సంఖ్యలో ఉన్నారు. వారిలో ముఖ్యులను జెప్పెదను. వినుము.

వాసుకి స్తక్షక శైవ కర్కటకధన్వజాయా,

కాలీయో నహుష శైవ కమ్బులాశ్వతరా వుభౌ.

9

వాసుకి, తక్షకుడు, కర్కటకుడు, ధనంజయుడు, కాలీయుడు,
నహుషుడు, కంబులుడు, అశ్వతరుడు.....

7. పర్వతాభోగభోగినః - కొండకొమ్మువంటి పడగ గలవారు.

బాహ్యమంతో మది ల్నాగ న్నతైవానూరణః ఖగః,
వామన శైచలపత్రశ్చ కుకురః కుకుట స్తథా.

10

బాహ్యకుండదు, మణిరాగదు, అపూరణదు, ఖగః, వామనుడు, ఏ
పత్రుడు, కుకురుడు, కుకుటుడు...

ఆర్యకో నన్దకశ్చైవ రథా ఏలశపోతర,
కైలాసకః పిష్టరతో నాగ శ్చైరావర స్తథా.

11

ఆర్యకుడు, నందకుడు, ఎలకుడు, పోతకుడు, కైలాసుడు, పింజరకుడు,
చరావతుడు...

సుమనోముఖో దధిముఖః శజ్ఞో నన్దోవనన్దర,
ఆవ్రః కోదరచ శ్చైవ శిభి నిష్ఠూరిక స్తథా.

12

సుమనోముఖుడు, దధిముఖుడు, శంఖుడు, నందుడు, ఉపనందుడు,
ఆవుడు, కోదరుడు, శిభి, నిష్ఠూరికుడు...

తిత్తిరి ర్హస్తిభద్రశ్చ కుముదో మాల్యపిణ్డకః,
ద్వౌ వద్మా పుణ్డరీకశ్చ పుష్పో ముద్గరపర్ణకః.

13

తిత్తిరి, హస్తిభద్రుడు, కుముదుడు, మాల్యపిండుడు, పద్మ రిద్దుడు,
పుంపరీకుడు, పుష్పుడు, ముద్గరపర్ణకుడు...

కరవీరః పీతరకః సంవృత్తో వృత్త ఏవ చ,
పిష్టారో బిల్వపత్రశ్చ మూషికాదః శరీషకః.

14

కరవీరుడు, పీతరుడు, సంవృత్తుడు, వృత్తుడు, మింజారుడు, బిల్వ
పత్రుడు, మూషికాడుడు, శరీషకుడు.....

దిలీపః శఙ్ఖశీర్షశ్చ జ్యోతిష్క్రి-అథాపరాశిరః,
కౌరవ్యో ధృతరాష్ట్రశ్చ కుశురః కుశక స్తథా.

15

దిలీపుడు, శంఖశీర్షుడు, జ్యోతిష్క్రి-అథాపరాశిరుడు, కౌరవుడు, ధృత
రాష్ట్రుడు, కుశురుడు, కుశకుడు...

విరజా ధారణ శైవ సుబాహు ర్ముఖరో జయః,

బధిరాన్ధో విశుణ్ణిశ్చ విరసః సురస స్తథా.

16

విరజాడు, ధారణుడు, సుబాహువు, ముఖరుడు, జయుడు, బధిరుడు, అంధుడు, విశుండి, విరసుడు, సురసుడు.....

ఏతే చాన్యే చ బహవః కశ్యప స్యాత్మజాః స్మృతాః,

మాతలే వశ్య యద్యత్ర కచ్ఛితే రోచతే వరః.

17

ఏరును మరియు చామండి కశ్యపుని మూరులగు నాగులు గలరు. మాతలీ! వీరిలో నీకు సచ్చివ వరు కచ్చితో చూచికొనుము.

కణ్వ ఉవాచ - కణ్వ డిట్లు చెప్పెను.

మాతలి స్వైక మవ్యగ్రః సతతం సంనిరీష్య తై,

వప్రచ్చ నారదం తత్ర ప్రీతిమానివ చాభవత్.

18

మాతలియు ఒకనివైపు చాలసేపు చృష్టి నిలపి చూచి, ప్రీతి పొందినట్లయి నారదు నిట్లడిగెను.

మాతలి రువాచ - మాతలి యిట్లనెను.

స్థితో య ఏష పురతః కౌరవ్య స్యార్యకస్య తు,

ద్యుతిమాన్ దర్శనీయశ్చ కస్యైష కులనన్దనః.

19

ఇవిగో నాముండు నిలిచియుండెనే, యాతడు చక్కని తేజస్సుతో చూడ ముచ్చట గొలుపుచున్నాడు. ఇతడు కౌరవ్యుని కులమువాడా? ఆర్యకుని కులము వాడా?

కః పితా జనసి చాస్య కతమస్యైవ భోగినః,

వంశస్య కస్యైష మహాన్ కేతుభూత ఇవ స్థితః.

20

"ఇతని తలిదండ్రు లెవరు? ఏ నాగకులమువాడు? ఏ వంశమునకు పీడు గొప్ప పతాకవలె ఒప్పియున్నవాడు?

ప్రచిధానేన ధైర్యేణ రూపేణ వయసా చ మే,

మనః ప్రవిష్టో దేవర్షే గుణకేక్యాః పతి ర్వరః.

21

శ్రద్ధ, ధైర్యము, రూపము, ప్రాయము అనువానితో పీడు నా మనస్సు చొచ్చెను దేవర్షి! ఈతడు గుణకేళికి రగిన భర్త.

కణ్వ ఉవాచ - కణ్వ డిట్లు చెప్పెను.

మాతలిం ప్రీతమననం వృష్ట్యా సుముఖదర్శనార్,
నివేదయామాన తదా మాహాత్మ్యం జన్మ కర్మ చ. 22

మొగమును చూచియే మారలి ప్రీతి నిండి, మునుపటి సున్నాడిని
యెరిగి నారమ దంచ నా పుహుని పుహును, పట్టుకను, వృత్తిని గూర్చి వివ
రించెను.

నారద ఉవాచ - నారదు డిట్లు చెప్పెను.

ఐరావతకురే జాతః సుముఖో నామ నాగరాదే,
ఆర్యకన్య మతః పౌత్రో దాహిత్రో వామనస్య చ. 23

ఏడు ఐరావతపుంమూర పుట్టినవాడు. సుముఖుడను పేరు గల నాగరాజు.
ఆర్యకుని కొడుకు కొడుకు. వామనుని హుతు కొడుకు.

ఏతస్య హి పితా నాగ శ్చికురో నామ మాతలే,
న చిరా ద్వైనతేయేన వజ్రాత్వ ముపపాదితః. 24

వీని తండ్రి చికురు డను నాగుని ఇతివల గరుత్మంతుడు చంపెను.

తతోఽబ్రవీత్ ప్రీతమనా మాతలి ర్నారదం వహః,
ఏష మే రుచిత స్తాత జామాలా భుజగోత్తమః. 25

ప్రీతి చెందిన మనస్సుగల మాతలి నారదునితో నిట్లు పలికెను: 'తాతా !
ఈ నాగరాజు నాకు దాగుగా నచ్చిన అల్లుడు'.

క్రియతా మత్ర యత్నో వై ప్రీతిమా నస్మ్యనేన వై,
అస్మై నాగాయ వై చాతుం ప్రియాం దుహితరం మునః. 26

ఓ మునీ ! ఇందు ప్రయత్నము చేయవలెను. ఈ నాగునకు నా పుట్ట
నిచ్చుటకు నేను చిచ్చిలి ప్రీతితో ఉన్నాను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్భాగవతపర్వణి
మాతలివరాన్వేషణే త్ర్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్భాగవతపర్వమున
మాతలి వరుని వెదకుట యను కథయందు నూటమూడవ అధ్యాయము.

చతురధిరశతతమోఽధ్యాయః

నూటనాలుగవ అధ్యాయము

నాగరాజార్యకస్య సమ్ముఖే సుముఖేన సహ మాతలిరన్యాయాః
పరిణయార్థం నారదస్య ప్రస్తావనః; మాతలిప్రధితితి రిన్ద్రేణ సుముఖాయ
దీర్ఘాయుష్ష్వప్రదాపనం, గుణతేశీసుముఖయో ర్వివాహశ్చ.

నాగరాజును ఆర్యకునియొద్ద సుముఖునితో మాతలిరన్యకు వివాహము
చేయుమని నారదుడు ప్రస్తావన చేయుట; మాతలి మున్నగువారు ఇంద్రునితో
సుముఖునకు దీర్ఘాయుర్దాయ మిప్పించుట; గుణతేశీసుముఖుల వివాహము.

[కణ్వు ఉవాచ - కణ్వు డిట్లు చెప్పెను.

మాతలే ర్వచనం ప్రత్యా నారదో మునిసత్తమః,

అబ్రవీ న్నాగరాజాన మార్యకం కురునన్దన.

దురునందనా! మాతలిమాతలి మునిశ్రేష్ఠుడగు నారదుడు నాగరాజుగు
ఆర్యకునితో ఇట్లు పలికెను]

నారద ఉవాచ - నారదు డిట్లు పలికెను.

సూతోఽయం మాతలి ర్నామ శక్రస్య దయితః సుహృత్,

ఘడిః శీలగుణోపేత సైజస్వీ వీర్యవాన్ బలీ.

1

ఈయన మాతలి. ఇంద్రునకు ప్రియుడు, మిత్రమునైన సారథి. పరి
ఘట్టుడు. మంచి స్వభావము, గుణములు కలవాడు. లేజము, వీర్యము, బలము
గలవాడు.

శక్ర స్యాయం సథా చైవ మస్త్రీ సారథి రేవ చ,

అల్పాన్తరప్రభావశ్చ వాసవేన ఓణే రణే.

2

దేవేంద్రున కీరడన్న ప్రాణము. ఇత దాతనికి మంత్రి, సారథియు.
అల్పవత్ సంభావన గలవాడనుకొనె మునునిటుగా ఇంద్రు నంతటివాడు;

అయం హరిసహస్రేణ యుక్తం జైత్రం రథోత్తమమ్,
దేవాసురేషు యుద్ధేషు మనసైవ నియచ్ఛతి. 3

‘దేవదానపుల యుద్ధములలో నీరతు వేయి గుఱ్ఱములు పూనిన, జయము పొందు శ్రేష్ఠుడు రథమును మనసుతోనే అడుపులో నుంచుకొనును’.

అనేన విజితా నశ్వైర్దోర్భ్యాం జయతి వాసవః,
అనేన బలభీత్ పూర్వం ప్రహృతే ప్రహరత్యుత. 4

‘ముం దీతడు గుఱ్ఱములతో గెలిచినవారిని ఇంద్రుడు దేవులతో గెలుచును. ముం దీతడు కొట్టినవారిని బలారి చావగొట్టును’.

అస్య కన్యా వరారోహ రూపేణాసదృశీ భువి,
సత్యశీలగుణోపేతా గుణకేశీతి విశ్రుతా. 5

ఈయనకు చక్కని తూతు గలదు. రూపములో ఆమె కీడైనవారు భూమిలో లేరు. సత్యము, శిష్టము, గుణము కలిగిన ఆయనను గుణకేశీ యందురు’.

తస్యాస్య యత్నా చ్చరత స్త్రైలోక్య మమరద్యుతే,
సుముఖో భవతః పౌత్రో రోచతే దుహితుః వతిః. 6

పని బూని మూడులోకములు రిరుగుచున్న ఆట్టి యాయనకు నీ మనుమడు సుముఖుడు, ఓ అమరద్యుతీ! తన తూతునకు వరుడుగా నచ్చెను.

యది తే రోచతే సమ్మగ్ భుజగోత్తమ మా చిరమ్,
క్రియతా మార్కక షిప్రం బుద్ధిః కన్యావరిగ్రహే. 7

ఓ భుజగరాజా! అర్చకా! నీ పని దానిగా నచ్చినచో ఎనువెండువేల కన్యను గ్రహించుటలో మనసు పెట్టము. ఆలసింపవలదు

యథా విష్ణుకులే లక్ష్మీ ర్యథా స్వాహా విభావసోః,
కులే తవ తథైవాస్తు గుణకేశీ సుమధ్యమా. 8

విష్ణునింట లక్ష్మీవలె, అగ్నియింట స్వాహాదేవి వలె నీయింట చక్కని చుక్క గుణకేశీ నిలుచుగాక!

పౌత్రస్యార్థే భవాంస్తస్మాద్ గుణకేశీం ప్రతీచ్ఛతు,
సదృశీం ప్రతిరూపస్య వాసవస్య శచీమివ.

9

‘అపురూపమైన నీ మనుమనికి దేవేంద్రునకు శచీదేవివలె గుణకేశిని భార్యగా నీవును ఇష్టపడుము.’

పితృహీనమపి హ్యేనం గుణతో వరయామహే,
బహుమానాచ్చ భవత స్తథై వైరావతస్య చ.

10

‘నీయందు, బరావతునియందు ఉన్న మన్నననుబట్టి తండ్రితేనివాడైనను ఈ బాలుని వరించుచున్నాము’.

సుముఖశ్చ గుణైశ్చైవ శీలశౌచదమాదిభిః,
అభిగమ్య స్వయం కన్యా మయం దాతుం సముద్యతః.
మాతలి స్తస్య సంమానం కర్తు మర్హో భవానపి.

11

‘సుముఖుడును శీలము, షడ్వి, నిగ్రహము, మున్నగు గుణములతో అలరారుచున్నాడు. కావుననే ఈ మాతలి తనకు దానై వచ్చి తన కన్య నిచ్చుటకు సిద్ధముగా నున్నాడు. నీ వాతనిని మన్నింపదగును.’

కణ్వ ఉవాచ - కణ్వ డిట్లు చెప్పెను.

స తు దీనః ప్రహృష్టశ్చ ప్రాహ నారద మార్యకః.

12

ప్రియమాణే తథా పౌత్రే పుత్రే చ నిధనం గతే,

కథ మిచ్ఛామి దేవర్షే గుణకేశీం స్నుషాం ప్రతి.

13

అంత నా ఆర్యకుడు తన మనుమని వరించుటకు వచ్చిరని ఒక ప్రక్క-
పొంగిపోవుచునే, కొడుకు మరణించెనని విచారించుచు ‘దేవర్షీ! గుణకేశిని కోడలుగా నెట్లు కోరుచును?’ అనెను.

ఆర్యక ఉవాచ - ఆర్యకు డిట్లు పలికెను.

స మే నైత దృఢహుమతం మహర్షే వచనం తవ,

సఖా శక్రస్య సంయుక్తః కన్యాయం నేప్పితో భవేత్.

14

మహర్షీ! ఈ నీ మాట నాకు మన్నింపరానిది కానే కాదు. దేవేంద్రుని ప్రాణమిత్రము చుట్టము అగుట నెవడు వాంఛింపడు?

కారణస్య తు దౌర్బల్యా చ్చిన్తయామి మహామునే,
అస్య దేహకర స్రాత మమ పుత్రో మహద్భుతే, 15
భక్షితో వైనతేయేన దుఃఖారా సేన వై వయమ్.

‘ఒక కారణమునుబట్టి బంధము చెడినవాడైన మహామునీ! చింతించుచున్నాను. ఈ సుముఖునికి దేహమిచ్చిన నా కొడుకును గరుత్మంతుడు తినివైచెను. ఆ కారణమున మేము దుఃఖపడుచున్నాము.

పునరేవ చ తేనోక్తం వైనతేయేన గచ్ఛతా,
మాసే నాన్యేన సుముఖం భక్షయిష్య ఇతి ప్రథో. 16

ప్రథా! ఆ వినర కొడుకు వెళ్ళుచు ఒక్క-నెంరో సుముఖుని తిందుననియు పలికెను.

ద్రువం తథా తద్భవితా జానీను స్తస్య నిశ్చయమ్,
తేన హర్షః ప్రణఙ్గో మే సుపర్ణవచనేన వై. 17

ఆ మాట యట్లే యగును. మే మాతని నిశ్చయ మెరుగుదుము. ఆ సుపర్ణుని మాటతో మా డిల్లాస మంతయు చచ్చిపోయినది.

కణ్వ ఉవాచ - కణ్వ డిట్లు చెప్పెను.

మాతలి స్త్రైటపీ దేనం బుద్ధి రత్ర కృతా మయా,
జామాతృభావేన వృతః సుముఖ స్తవ పుత్రజః. 18

‘అంత మాతలి యిట్లు పలికెను - ‘నా బుద్ధి యిదట నిలిచినది. నేను నీ కొడుకు కొడుకగు సుముఖుని ఆల్లానిగా వరించితిని’.

సోఽయం మయా చ సహితో నారదేన చ పన్నగః,
త్రిలోకేశం సురవతిం గర్వా పశ్యతు వాసవమ్. 19

‘అట్టి యీ నాగరుమారుడు నాలో నారదునితో కలిసి మూడు లోకములను ప్రభువు, దేవతలకు నాథుడు అగు ఇంద్రునివడ కలిగి ఆరని చూడవలయును’.

శేషేణైవాస్య కార్యేణ ప్రజ్ఞాస్యా మ్యహ మాయుషః,
సుపర్ణస్య విఘాతే చ ప్రయతిష్యామి సత్తమ. 20

వీని ఆయు వెంత మిగిలెనో నేను తెలిసికొందును. సుపద్మని దెబ్బకొట్టుట కును ప్రయత్నింతును.

సుముఖశ్చ మయా సార్థం దేవేశ మభిగచ్ఛతు,
కార్యసంసాధనార్థాయ స్వస్తి తేఽస్తు భుజంగమ! 21

'సుముఖుడు ఈ కార్యము సాధించుటలై నాతోపాటు దేవేంద్రుని కడకు రావలయును. నాగరాజా! నీకు శుభ మగుగాక!'

తతస్తే సుముఖం గృహ్య సర్వ ఏవ మహాజనః,
దద్యుః శక్రమాసీనం దేవరాజం మహాద్యుతిమ్. 22

అంత ఆ గొప్పబలము గల వారందరు సుముఖుని తీసికొని గొప్ప తేజస్సుతో కూర్చున్న దేవరాజు దర్శనము చేసికొనిరి.

సంక్లత్యా తత్ర భగవాన్ విష్ణు రాసీ చ్చతుర్భుజః,
తత స్తత్ సర్వ మాచఖ్యౌ నారదో మాతలిం వ్రతి. 23

అప్పు డవట నాలుగు భుజముల వాడగు విష్ణువు కూడ ఉండుట తటస్థించెను. అంత నారదుడు మాతలిని గూర్చి యంతయు చెప్పెను.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

తతః పురన్దరం విష్ణు రువాచ భువనేశ్వరమ్,
అమృతం దీయతా మస్మై క్రియతా మమరైః సమః. 24

అంత విష్ణువు లోకముల కధిపతి యగు దేవేంద్రుని చూచి యిట్లు పలికెను. దేవేంద్రా! ఈ బాలున కమృత మొసగుము. వీనిని దేవతలతో సమానముగా చేయుము

మాతలి ర్నారద శ్చైవ సుముఖశ్చైవ వాసవ,
లభన్తాం భవతః కామాత్ కామమేతం యథేష్ఠితమ్. 25

వాసవా! మాతలియు నారదుడును, సుముఖుడును నీ యిచ్చ వచ్చినట్లే కోరిన కోరికలు పొందుదురు గాక!

పురన్దరోఽథ సజ్జ్ఞంత్య వై నతేయపరాక్రమమ్,
విష్ణుమే వాబ్రవీ దేనం భవానేవ దదాత్వితి. 26

అంత నా యంద్రుడు గరుత్మంతుని పరాక్రమమును మనసున తలపోసి
వారి కోరికల నీవే రీర్ష్యము అని విష్ణువుతో పలికెను.

విష్ణు రువాచ - విష్ణు విట్లనెను.

ఈశ స్త్వం సర్వలోకానాం చరాదా మచరాశ్చ యే,
త్వయా దత్త మదత్తం కః కర్తు ముత్సహతే విభో. 27

ప్రభూ! నీవు జంగమములు, స్థావరములు నగు సర్వలోకములకు
ఈశ్వరుడవు. నీ విచ్చినది కాదనదలచుదా డెవ్వడు :

ప్రాదా చ్చక్ర సత స్తస్మై వన్నగా యాయు రుత్తమమ్,
న త్వేన మమృతప్రాశం చకార బలవృతహా. 28

అంత దేవేంద్రుడు వానికి ఉత్తమమగు ఆయువు నొసగెను. కాని ఆమృ
తమును మాత్ర మొసగలేదు.

లభ్యా వరం తు సుముఖః సుముఖః సంబభూవ హా,
కృతదారో యథాకామం జగామ చ గృహాన్ వ్రతి. 29

సుముఖుడు, వరము పొంది చక్కని మోముతో అంజరాలెను. తన యిచ్చ
మేరకు వివాహమాడి యుండికేగెను.

నారద స్త్రావ్యక శ్రైవ కృతకార్యో ముదా యతో,
అభిజగ్మురు రభ్యర్చ్య దేవరాజం మహద్భృతిమ్. 30

వసులు ధీమత నారదుడును, అర్హుడును, సంపదించి గొప్ప తేజస్సుగల
దేవరాజును పూజించి తమకాపుల కరిగిరి.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్భాగవతపర్వణి
మాతలివరాన్వేషణే చతురధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్భాగవతపర్వమున మాతలి
పెండ్లికొడుకును వెదకుట యను కథగల నూటనాలుగవ అధ్యాయము.

పఞ్చాధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటఅయిదవ అధ్యాయము

శ్రీవిష్ణునా గరుడగర్వస్య భజ్జనం
దుర్యోధనేన కణ్వమునే రుపదేశస్యావహేలనమ్.

శ్రీవిష్ణువు గరుడుని గర్వము త్రుంచుట.
దుర్యోధనుడు కణ్వముని ఉపదేశమును వెక్కిరించుట.

కణ్వ ఉవాచ - కణ్వ డిట్లు చెప్పెను.

గరుడ స్తత్ర శుశ్రావ యథావృత్తం మహాబలః,
ఆయుఃప్రదానం శక్రేణ కృతం నాగస్య భారత.

1

ఇంద్రుడు నాగకుమారున కాయువు నొసగిన వృత్తాంత మున్నదున్నట్లు
గొప్ప బలముగల గరుడుడు వినెను.

వక్షవాతేన మహతా రుద్ధ్వా త్రిభువనం భగః,
సువర్ణః పరమక్రుద్ధో వాసవం సముపాద్రవత్.

2

అంత నా పక్షిరాజు గొప్పనియగు రెక్కల గాలితో మూడు లోకములను
బిగించి పరమకోపముతో ఇంద్రుని వదలు పనువెలెను.

గరుడ ఉవాచ - గరుడు డిట్లు వలికెను.

భగవన్ కిమవజ్ఞానా ద్వృత్తిః ప్రతిహతా మమ,
కామకారవరం దత్త్వా పునశ్చలితవా నసి.

3

‘ఏమయ్యా! భగవానుడా! నన్నీసడించి నా నోటిముందు కూటిని ఏల
లాగివైచిదివి! ఇష్టము వచ్చినట్లు ప్రవర్తింపునుని వరమిచ్చి మరల కడిలిపోతి
వేల’?

3. కామకారవరం - ఇష్టము వచ్చినట్లు ప్రవర్తింపవచ్చు నను వరమును.

నిసర్గాత్ సర్వభూతానాం సర్వభూతేశ్వరేణ మే,
ఆహోరో విహితో ధాత్రా కిమర్థం వాచ్యతే త్వయా. 4

ప్రాణులన్నింటికి సహజమైన తీరుగ సర్వభూతములకు ప్రభువగు
బ్రహ్మ నా కి లిండి ఏర్పరచెను. దానిని నీవేం అడ్డుకొందువు:

వృత త్రైవ మహానాగః స్థాపితః సమయశ్చ మే,
అనేన చ మయా దేవ భర్తవ్యః ప్రసవో మహాన్. 5

నే నీ పెనుబాము నెన్నుకొంటిని. కట్టుబాటుకూడ చేసికొంటిని. దీనితో
గదా నేను పెద్దదియగు నా సంతానమును పోషించుకొనవలయును.

ఏతస్మింస్తు తథాభూతే నాన్యం హింసితు ముత్సహే,
క్రిడసే కామకారేణ దేవరాజ యథేచ్ఛకమ్. 6

వీ డిట్లయినచో మరియొకని చంపనొచ్చును. దేవరాజా! యిష్టము వచ్చినట్లు
కామకారునితో ఆటలాడెదవా?

సోఽహం ప్రాణాన్ విమోక్ష్యామి తథా పరిజనో మమ,
యే చ భృత్యా మమ గృహే ప్రీతిమాన్ భవ వాసవ. 7

అట్టి నేను, నా కుటుంబము, నా యింట గల పరిచారకులు అందరము
ప్రాణములు వదలెదము వాసవా! నీవు సంతోషింపుము.

ఏత చైవ హ మర్హామి భూయశ్చ బలవృత్రహన్,
త్రైలోక్య స్యేశ్వరో యోఽహం పరభృత్యత్వ మాగతః. 8

బలవృత్రాసురులను చంపిన యింద్రా! ఇదియును నాకు తగినదే తెమ్ము.
మూడు లోకములకు ప్రభువు నైన నేను మరియొకనికి దాసుడనైతిని.

త్వయి తిష్ఠతి దేవేత న విష్ణుః కారణం మమ,
త్రైలోక్యరాజ రాజ్యం హి త్వయి వాసవ శాశ్వతమ్. 9

దేవరాజా! నీ వుండగా నాకు విష్ణుత్వతో పనియేమి? ఏయన ముల్లోక
ముల నేలావాదా! శాశ్వతమగు రాజ్యము నీయందు గదా నిలిచియున్నది.

మమాపి దక్షస్య సుతా జననీ కశ్యపః పితా,
అహమ ప్యుత్సహే లోకాన్ సమంతా ద్వీధు మంజసా. 10

నా తల్లియు దత్తుని కుతురే. తండ్రి కశ్యపుడే. నా శక్తితో నేనును
లోకముల మోయ నుంకింతును.

అసహ్యం సర్వభూతానాం మమాపి విపులం బలమ్,
మయాఽపి సుమహత్ కర్మ కృతం దైతేయనిగ్రహే. 11

భూతములన్నియు తట్టుకొనలేని గొప్ప బలము నాకును గలదు. దితి
కొడుకుల నణచునాడు నేనును ఘనకార్య మాచరించితిని.

శ్రుతశ్రీః శ్రుతసేనశ్చ వివస్వా త్రోచనాముఖః,
ప్రస్ఫుటః కాలకాక్షశ్చ మయాపి దితిజా హతాః. 12

శ్రుతశ్రీ, శ్రుతసేనుడు, వివస్వంతుడు, రోచనాముఖుడు, ప్రస్ఫుతుడు,
కాలకాక్షుడు అను రక్కసులను నేనును చంపితిని.

యత్తు ద్వజస్థానగతో యత్నాత్ పరిచరామ్యహమ్,
వహామి చైవానుజం తే తేన మా మవమన్యసే. 13

నేను ద్వజముననుండి నీ రమ్మని శ్రద్ధతో సేవించుచున్నాడ ననియు,
వాహనముగా మోయుచున్నాడననియు రచి సన్ను అవమానించుచున్నావేమో!

కోఽన్యో భారసహో హ్యస్తి కోఽన్యోఽస్తి బలవత్తరః,
మయా యోఽహం విశిష్టః సన్ వహామీమం సబాన్ధవమ్. 14

నాకంటె బరువుమోయువాడు, మిక్కిలి బలము కలవాడు మఱియొకడు
కలదా? కావుననే నేను మిచ్చనై యీ నీ రమ్మని బంధువులతో పాటు మోయు
చున్నాను.

అవజ్ఞాయ తు య త్తేఽహం భోజనా ద్వ్యవరోపితః,
తేన మే గౌరవం నష్టం త్వత్ శ్చాస్మాచ్చ వాసవ. 15

నన్ను చరికన చేసి నా నోటిముందు కూడు లాగివైచితివి. దానితో నీ
వలనను నీతమ్మునివలనను నా పరువు పాడై పోయినది.

అదిత్యాం య ఇమే జాతా బలవక్రమశాలినః,

ర్వమేషాం కిల సర్వేషాం బలేన బలవత్తరః 16

అదితికి పుట్టిన పిరందరు బలము, మాత్రము గలిగినవారే. ఈ
యందరకు నీవు బలమున దిక్పపు రావో!.

సోఽహం వక్షైకదేశేన వహామి త్వాం గర్భకము,

విమృశ త్వం శనై స్తాత కో న్యత్ర బలవానితి 17

ఆ నీను అలుపు పొలుపు రెరుగక రక్కలోని ఒక ముక్కలో నిన్ను
మోయుదును. బాబూ! ఇందు బలవంతు దెవచో దుర్లభగా నీవే ఆలోచించు.

కణ్వ ఉవాచ - కణ్వ ఉత్తమం చెప్పెను.

స తస్య వచనం శ్రుత్వా భగ సోఽవర్కదారుణమ్,

అక్షోభ్యం షోభయం స్తార్క మువాచ రథచక్రభృత్. 18

అట్లా పక్షి పరికిన ఉమ్మె త్తముంటివలె దారుణమైన పలుకు విని, ఎందును
క్షోభ నెరుగని ఆ గరుడుని షోభపెట్టడు, చక్రపాణి యగు విష్ణు విట్లు పలికెను.

గరుత్మన్ మన్య సేఽత్మానం బలవన్తం సుదుర్బలమ్,

అల మస్మత్ సమక్షం తే స్తోతు మాత్మాన మణ్డణ. 19

పక్షి! మిక్కిలిగా బలము చచ్చిన నీవు గొప్పబంతున్న వాడవని తలచు
చున్నావా? అందును నా ముందు గొప్పలు చెప్పకొనుచున్నావు. చాలు చాలు.

త్రైలోక్యమపి మే కృత్స్న మశక్తం దేహధారణే,

అహ మేవాత్మనాత్మానం వహామి త్వాం చ ధారయే. 20

'మూడు లోకములు రక్షకట్టుకొని చచ్చినను నా దేహమును మోయ
జాలవు. నన్ను నేనే మోసికొనుచున్నాను. నన్నను మోయుచున్నాను.

ఇమం లావన్యమైరం త్వం బాహుం సవ్యేతరం వహ,

యద్యేనం ధారయస్యేకం సఫలం తే వికత్తికమ్. 21

ఏది! ఈ నా ఎవమచేసే నొక్కదానిని మోయుము. నీనిని మోసికవో
నీవు నిన్ను పొగడుకొనుచు సఫలమగును.

17. ఉదర్కదారుణమ్-ఉమ్మె త్తముల్లుపలె దారుణమైన: తార్కమ్-గరుడుని.

19. మన్య సేఽత్మానమ్-అనుచోప స-థి అర్థము.

తతః స భగవాం స్తస్య స్కన్ధే బాహుం సమాసజత్,
నివపాత స ధారార్తో విహ్వలో నష్టచేతనః. 22

అంత నా భగవంతుడు వాని మెదమిని తన చేతిని నిలిపెను. వాడును
బరువునకు తాళలేక గిరిగిరి లాడుచు ఒడ రెక్కగ నేలగులెను.

యావాన్ హి భారః కృత్స్నాయాః పృథివ్యాః పర్వతైః సహ,
ఏకస్యా దేహశాఖాయా స్తావద్భార మమన్యత. 23

కొందలతో హాయి మొత్తము భూమి బరువంతయు ఆ యొక్క దేహ
భాగమునందే యున్నట్లు వాని కనిపించెను.

న త్యేనం పీడయామాస బలేన బలవత్తరః,
తతో హి తీవితం తస్య న వ్యసీనశ దమ్యతః. 24

నిజమునకు ఆ బలశాలి తన బలమంతయు నుపయోగించి వానిని
నొక్కలేదు. అపథముగా అమృతుడు వాని ప్రాణములు తీయలేదు.

వ్యాతాస్యః స్రస్తకాయశ్చ విచేతా విహ్వలః ఖగః,
ముమోచ పత్రాణి తదా గురుభారప్రపీడితః. 25

ఆ పెనుభారమునకు మిక్కిలి నలిగిన ఆ పక్షి నోరు వెళ్ళబెట్టి క్రుంగి
పోయిన దేహముతో, చేష్ట లుడిగి గిరిగిరి కొట్టుకొనుచు రెక్కలు చాల్చెను.

స విష్ణుం శిరసా పక్షే ప్రణమ్య వినతాసుతః,
విచేతా విహ్వలో దీనః కిఞ్చి ద్వచన మబ్రవీత్. 26

అంత నా వినతకొడును విష్ణుపుత్రుడు తలతో ప్రణమిల్లి, చేష్ట లుడిగి
దీనుడై కొంచెముగా నిట్లు పలికెను.

భగవన్ లోకసారస్య సదృశేన వపుష్మతా,
భుజేన స్వైరముక్తేన నిష్పిష్టోఽస్మి మహీతలే. 27

భగవంతుడా! లోకముల సారమునకు తగిన దేహముగల నీచేయి నాపై
నుంచగా నేంపై బందతో సూరినట్లుయిచిని.

క్షన్తు మర్హసి మే దేవ విహ్వల స్యాల్పచేతనః,
బలదాహవిదగ్ధస్య వక్షిణో ధ్వజవాసినః. 28

బుద్ధి లేనివాడను. బలగర్భము నన్ను కాల్చివైచినది. విద్రవీగిచిని. నీ
పతాకపై నుండు పక్షిని. దేవా! నన్ను మన్నింపవలయును.

న హి జ్ఞాతం బలం దేవ మయా లే పరమం విధో,
తేన మన్యే హ్యహం పీర్య మాత్మనో న సమం వరైః. 29
ప్రభూ! దేవా! నీ గొప్ప బలమెరుగ నైతిని. దానితో నా శక్తి కివరలు
సాటికా రని తలచితిని.

తతశ్చక్రే స భగవాన్ ప్రసాదం వై గరుర్యతః,
మైవం భూయ ఇతి స్నేహో తదా చై నమువాచ హ. 30
అంత నా దేవుడు గరుత్మంతుని మువ్వగ్రహము చూపెను. స్నేహ
ముతో 'మరల నిట్లెన్నడు ప్రవర్తించు'మని పలికెను.

పాదాల్లావ్వైన చిత్తేవ సుముఖం గరుదోరసి,
తతఃప్రభృతి రాజేన్ద్ర సహ సర్వేణ వర్తతే. 31
కాలిబొటనజేలితో ఆ సుముఖుని గరుదుని రామ్ముపై ఎసరెను.
రాజేంద్రా! అదిమొదలు గరుదును దానితో కలసి చిరుగుచుండెను.

ఏవం విష్ణుబలాక్రాంతో గర్వనాశ ముపాగతః,
గరుడో బలవా న్రాజన్ వై నలేయో మహాయశాః. 32
అట్లు మహాకిర్తిగల గరుత్మంతుడే విష్ణుబలమునకు లొంగి గర్వ
భంగము పొందెను.

కణ్వ ఉవాచ-కణ్వడు మరియు నిట్టనెను.
తథా త్వమపి గాన్తారే యావత్పాణుసుతాన్రజే,
నాసాదయసి తాన్ వీరాం స్తావజ్జీవసి పుత్రతః 33
నాయనా! సుయోధనా! నీవును మహావీరులగు పాండుసుతులను యుద్ధ
మున తాకనంతవరకే బ్రదుకుదువు.

భీమః ప్రహరతాం శ్రేష్ఠో వాయుపుత్రో మహాబలః,
ధనంజయ శ్చేన్ద్రసుతో న హన్యాతాం తు కం రజే. 34
గొప్ప బలముగల భీముడు వాయుదేవుని కుమారుడు. యుద్ధపీరులతో
శ్రేష్ఠుడు. అర్జునుడు ఇంద్రుని కుమారుడు. యుద్ధమున వారెవ్వనిని చంపకుండుదు?

విష్ణు ర్ద్యాయుశ్చ శక్రశ్చ ధర్మస్తౌ వాక్యనా వుభౌ.
ఏతే దేవా స్త్వయా కేన హేతునా వీక్షితుం శ్నమాః. 35
విష్ణువు, వాయువు, ఇంద్రుడు, శక్రుడు. అశ్విను విరువురు - ఈ దేవత
లను నీవు ఏమి చూచుకొని చూచిపోయితివి ?

తదలం తే విరోధేన శమం గచ్ఛ స్వపాతృః,
వాసుదేవేన తీర్థేన కులం రక్షితు మర్హసి.

36

కాపున నాయనా! విరోధము చాలింపుము. రాజకూమరా! శాంతి
పొందుము. వాసుదేవుడను తీర్థము నాశ్రయించి కులమును రక్షించుకొనుము.

ప్రత్యక్షదర్శి సర్వస్య నారదోఽయం మహాతపాః,
మాహాత్యుస్య తదా విష్ణోః సోఽయం చక్రగదాధరః.

37

నే నిప్పడు చెప్పిన ఈ విష్ణుమహిమ గురించిన మహాతపస్వి ఈ
నారదుడు స్వయముగా తనులాన మాడెను. చక్రమును, గదను చేపట్టిన విష్ణు
వట్టవాడు.

వై శమ్పాయన ఉవాచ-వై శంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

దుర్యోధనస్తు తచ్చుత్వా నిఃశ్వసన్ భ్రుకుటిముఖః,
రాధేయ మభినంప్రేక్ష్య జహాస స్వనవ త్తదా.

38

దుర్యోధనుడు మాత్రము అదియంతయు విని బునకొట్టుచు బొమలు
ముడిచి కర్డుని వంక చూచి, బిగ్గరగా నవ్వెను.

కదర్థీకృత్య తద్వాక్య మృషేః కణ్వస్య దుర్మతిః,
ఊరం గజకరాకారం తాడయన్నిద మబ్రవీత్.

39

ఆ దుష్టబుద్ధి కణ్వర్థి మాటను చులకనచేసి ఏనుగు తొండమువంటి
తొడ చరచుచు, నిట్లు పలికెను.

యథై వేశ్వరస్సప్తోఽస్మి యద్భావీ యా చ మే గతిః,
తథా మహర్షే వరాహి కిం ప్రలాహః కరిష్యతి.

40

మహర్షీ! నన్నీశ్వరుడు స్మరించినట్లు ప్రపరించును. భవిష్య త్తేమగునో,
నాగతి యేమో యట్లే నడతును. నీ వాగుడు నన్నేమి చేయును?

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి
మాతలివరాన్వేషణే పశ్చాద్ధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున
మాతలివరాన్వేషణకథ గల నూటఐదవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

షడధితతతమోఽధ్యాయః

నూటాతరవ అధ్యాయము

ధర్మరాజకృతా విశ్వామిత్రపరీక్షా, గురుం విశ్వామిత్రం ప్రతి
దక్షిణా మర్థయితుం గాలవన్య హతశ్చ.

యముడు విశ్వామిత్రుని పరీక్షించుట, గాలవుడు గురుదక్షిణ కోరుమని
విశ్వామిత్రుని ఇంచంతము చేయుట.

జనమేజయ ఉవాచ - జనమేజయు డిట్లు పలికెను.

అనర్థే జాతనిర్బంధం పరాధే లోభమోహితమ్,

అనార్యకే వ్యభిరతం మరణే కృతనిశ్చయమ్.

1

జ్ఞాతీనాం దుఃఖకర్తారం బన్ధూనాం శోకవర్ధనమ్,

సుహృదాం క్లేశదాతారం ద్విషతాం హర్షవర్ధనమ్.

2

కథం నైనం విమార్గస్థం వారయన్తీహ బాన్ధవాః,

సోహృదాద్వా సుహృత్ స్నిగ్ధో భగవాన్ వా పితామహః.

3

అనర్థమున మొందవట్టు గంవాడు, ఇతరుం సొమ్మునందు అన్యాయం
ఒక లెదగనివాడు, నీచులయందు ప్రేమ గంవాడు, చావునందు నిశ్చయము

1. పరాధే. ఇతరుల సొమ్మునందు; మరణే కృతనిశ్చయమ్. చావు మూడునని
యిందరు చెప్పించగా యుద్ధమే చేయుదు ననుటచేత చావు మూడిన
వాడని తాత్పర్యము.

3. పితామహః - తాత - ఇచట భీష్ముడు కాదు. వ్యాసుడు. ఏలయున తరు
వాటి శ్లోకమున భీష్ముని విడిగా పేర్కొనుచున్నారు. ఉత్తమ్, ఉత్తమ్
అని పదము రెండుమారులు గ్రహింపబడినది. కావున మొదటిది వ్యాసు
నకు రెండవది భీష్మునకు వర్తించును.

పొందినవాడు, కలమువారికి దుఃఖము, బంధువులకు శోకము, మిత్రులకు క్లేశము, పగవారికి హర్షము పెంపొందించుచున్నవాడు, తప్పుదారిని పట్టినవాడు నగు పీనిని బంధువులు ఏల వారింపరు? వీరిపై మహువగల వ్యాసభగవానుడైనను ప్రేమతో నేల పీనిని చక్కదిద్దడు :

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

ఉక్తం భగవతా వాక్యముక్తం భీష్మేణ యత్ క్షమమ్,
ఉక్తం బహువిధం చైవ నారదేనాపి తద్రుణు.

4

రాజా ! వ్యాసభగవానుడు చెప్పవలసిన దంతయు చెప్పెను. భీష్ముడును తగిన విధమున బోధించెను. నారదుడు ఎన్నో విధముల ఉపదేశించెను. దానిని వినుము.

నారద ఉవాచ - నారదు డిట్లు చెప్పెను.

దుర్లభో వై సుహృచ్ఛ్రీతా దుర్లభ శ్చ హితః సుహృత్,
తిష్ఠతే హీ సుహృద్యత్ర న బన్ధు స్తత్ర తిష్ఠతే.

5

లోకమున సుహృత్తు చెప్పిన మాట వినువాడు దొరకుట కష్టము. మేలు కోరు సుహృత్తును దొరకుట కష్టము. గొప్ప ఆపదల యందు మిత్రము అండగా చెదరక నిలబడునట్లు బంధువు నిలువడు.

శ్రోతవ్య మపి పశ్యామి సుహృదాం కురునన్దన,
న కర్తవ్యశ్చ నిర్భన్తో నిర్భన్తో హి సుదారుణః.

6

5. సుహృత్ శ్రోతా - ఎదుటివాని నుండి తిరిగి ఉపకారమును కోరక మేలు చేయువాడు సుహృత్తు - వాని మాట వినువాడు సుహృత్ శ్రోత. ఈ మూఁడు దుర్యోధనుడు హితము చెప్పినను వినదని భావము. యత్ర - ఏ ఘోరమగు ఆపదయందు, సుహృత్ - మిత్రము; తిష్ఠతే - స్థిరముగా అండగా నిలబడునో; తత్ర - అట్టిదానియందు; బంధుః - చుట్టము; న తిష్ఠతే - నిలబడడు - ఉపకారమునుకోరి మేలు చేయువాడు - కర్షుని వంటివాడు - ఉత్తముడు కాదని తాత్పర్యము. చుట్టరికముకంటె చెలికాని మాట మిక్కిలి మేలు చేయునని భావము.

6. శ్రోతవ్యమ్ - వినవలసినది. నిర్భన్ధః - బాధించుదానియందే వదలని వట్టువల; సుదారుణః - నాశన మొనర్చునది.

సుహృదులు చెప్పిన మాట పెనుటయే తగునని నా భావన ఓయి
కురునస్థనా! మొండిపట్టు పనికిరాదు. అది మహాభయంకరమైనది.

అత్రా పృథ్విహార స్తీమ మితిహాసం పురాతనమ్,
యథా నిర్భన్దతః ప్రాప్తో గాలవేన వరాజయః.

7

ఈ విషయమున మొండిపట్టు పట్టి గాంధుడు చెడిన ప్రాతకాంక్ష ఇతిహాస
మును ఉదాహరింతురు.

విశ్వామిత్రం తపస్యంతం ధర్మో జిజ్ఞాసయా పురా,
అభ్యాగచ్ఛత్ స్వయం భూత్వా వసిష్ఠో భగవా నృషీః.

8

తపస్సు చేయుచున్న విశ్వామిత్రుని దీక్ష ఎట్టిదో చెరుగగోరి మును
పౌకమారు ధర్ముడు వసిష్ఠభగవానుని రూపమును తానై తాన్చి వచ్చెను.

సప్తర్షిణా మన్యతమం వేష మాస్థాయ భారత,
ఋభుషుః శుభితో రాజ న్నాశ్రమం కౌశికస్య తు.

9

ఆ ధర్ముడు సప్తర్షులలో నొకడగు వసిష్ఠుని రూపము ధరించి ఆకలితో
నకనకలాడుచు విశ్వామిత్రుని ఆశ్రమమునకు వచ్చెను.

విశ్వామిత్రోఽథ సంభ్రాంతః శ్రవయామాస వై చరుమ్,
పరమాన్నస్య యత్నేన న చ తం ప్రత్యపాలయత్.

10

విశ్వామిత్రుడు తొందరపడుచు పరమాన్నము వండు ప్రయత్నముతో
ముంతను ప్రొయ్యిమీద పెట్టెను. కాని వసిష్ఠుడు అంతవరకు నిలువలేదు.

అన్నం తేన యదా భుక్త మన్యై ర్గతం తపస్విభిః,
అథ గృహ్యోన్న మత్యుష్ఠం విశ్వామిత్రోఽవ్యుపాగమత్.

11

8. స్వయం వసిష్ఠః భూత్వా - తానై ధర్మరాజగు యముడు వసిష్ఠరూపుడై,
అభ్యాగచ్ఛత్ - వచ్చెను.

10. శ్రవయామాస - వండెను; చరుమ్ - అగ్నిలో వ్రేల్చు వంటకమును -
లేదా వండెడు పాత్రను - పాత్రను ప్రొయ్యి నెక్కించెను. లేదా వండ
నారంభించెను అని భావము. న, ప్రత్యపాలయత్ - వండువరకు ఆగలేదని
భావము.

11. తేన - ఆ వసిష్ఠునిచేత.

అంర నిరరరావసులు పెట్టిన యన్నము నా వసిష్ఠుడు భుజించెను.
అప్పుడు వేడివేడి అన్నమును గైకొని విశ్వామిత్రు దతనికదకు వచ్చెను.

భుక్తం మే తిష్ఠ తావత్త్వ మిత్యుక్త్వా భగవాన్ యయౌ,
విశ్వామిత్ర స్తతో రాజన్ స్థిత ఏవ మహాద్యుతిః. 12

నేను తిండిని. నీవు నిలుపుచుని పలికి ఆ వసిష్ఠభగవానుడు వెదలి
పోయెను గొప్ప రేజస్సు గల విశ్వామిత్రుడట్లు నిలిచియే యుండెను.

భక్తం ప్రగృహ్య మూర్ధ్నా వై బాహుభ్యాం సంశితవ్రతః,
స్థితః స్థాణు రివాభ్యాశే నిశ్చేష్టో మారుతాశనః. 13

అన్నము రలపై నిడుకొని చేతులతో పట్టుకొని చెదని వ్రతము గలవాడై
అశ్రమముకడ చేష్టలాడిగి టిపిరి మాత్రము పీచ్చుకొనుచు మొద్దువలె నిలిచి
యుండెను.

చన్య శుశ్రూషణే యత్న మకరో ధ్గాలవో మునిః,
గౌరవాద్ బహుమానాచ్చ హర్షేన ప్రియకామ్యయా. 14

అవిధముగా సున్న విశ్వామిత్రునియందలి గురుభావమువలనను, గొప్ప
వాడను మన్ననవలనను, ప్రీతిచేతను, ప్రియము చేయవలయునను కోరికచేతను
గాలవుడను ముని అతని సేవించుటకు పూనుకొనెను.

అథ వర్షశతే పూర్ణే ధర్మః పున రుపాగమత్,
వాసిష్ఠం వేష మాస్థాయ కౌశికం భోజనేష్యయా. 15

అంత నూరేండ్లు నింపగా ధర్ముడు మరల భుజించుకోరికతో వసిష్ఠ
చూపము ధరించి విశ్వామిత్రునికడ కరుదెంచెను.

12. మే భుక్తమ్-నా చేత తినబడినది-నేను తిండిని అని చాచుర్వము.

13. మూర్ధ్నా, బాహుభ్యాం చ-తలతో చేతులతో-తలపై నిడుకొని చేతులతో
పట్టుకొని అని భావము. భక్తమ్-అన్నమును; సంశితవ్రతః-పట్టువీడని
వ్రతము గలవాడై.

14. గౌరవాద్-గురువగుటవలన; బహుమానాత్ - లోకపూజ్యుడగుటవలన;
హర్షేన - ప్రీతితో; ప్రియకామ్యయా - ప్రియ మొనరించు కోరికతో.

స దృష్ట్వా శిరసా భక్తం ధీయమాణం మహర్షిణా,
తిష్ఠతా వాయుభక్షణ విశ్వామిత్రేణ ధీమతా. 16

ప్రతిగృహ్య తతో ధర్మ స్తథైవోష్ఠం తథా నవమ్,
భుక్త్వా ప్రీతోఽస్మి విప్రర్షే తముక్త్వా స మునిర్గతః. 17

ఆతడు విశ్వామిత్రమహర్షి గారిని మాత్రము భుజించుచు ధీరుడై తలపై
నిదుకొని యన్నమును మోయుచుండుట గాంచి మునువదివలె వేడిగా క్రొత్తగా
ఉన్న అన్నమును గ్రహించి విప్రర్షీ! ప్రీతినొంది నని పలికి వెదలిపోయెను.

క్షత్రభావా దవగతో బ్రాహ్మణత్వ ముపాగతః,
ధర్మస్య వచనాత్ ప్రీతో విశ్వామిత్ర స్తథాభవత్. 18

అట్లు ధర్మని మాటవలన విశ్వామిత్రుడు క్షత్రియభావమును వదిలి
బ్రాహ్మణత్వము పొంది ప్రీతి నందెను.

విశ్వామిత్రస్తు శిష్యస్య గాలవస్య తవస్వినః,
శుశ్రూషయా చ భక్త్యా చ ప్రీతిమా నిత్యువాచ హ. 19

విశ్వామిత్రుడును శిష్యుడగు గాలవని తనస్వినః,
భక్తికి ప్రీతి నొంది యతనితో నిట్లనెను.

అనుజ్ఞాతో మయా వర్స యథేష్ఠం గచ్ఛ గాలవ,
ఇత్యుక్తః ప్రత్యువాచేదం గాలవో మునిసత్తమమ్ 20

నాయనా! నే ననుమతించితిని. గాలవా! నీ యుచ్చవచ్చిపోతికి పొమ్ము.
అనగా గాలవు దామునివచ్చునితో నిట్లు జదులుపలికెను

ప్రీతో మధురయా వాచా విశ్వామిత్రం మహామృతిమ్,
దక్షిణాః కాః ప్రయచ్ఛామి భవతే గురుకర్మణి. 21

ప్రీతితో తీమని పలుకులతో మహాతేజస్వియగు విశ్వామిత్రునితో నాత
డిట్లు పలికెను; 'బ్రహ్మచర్యవ్రతము ముగించు ఈ సంకల్పమున తమజేమి
దక్షిణల నొసగుదును?

19. శుశ్రూషయా - సేవచేత; భక్త్యా - ఆరాధ్యుడన్న జ్ఞానముచేత;

21. గురుకర్మణి - బ్రహ్మచర్యవ్రతము ముగించునపుడు.

దక్షిణాభి రుపేతం హి కర్మ సిద్ధ్యతి మానద,
దక్షిణానాం హి దాతా వై అపవర్గేణ యుజ్యతే. 22

ఏ సత్కార్యమైనను దక్షిణలతో కూడినదై ఫలవంత మగును. దక్షిణ లొసగువాడు ఫలము పొందువా డగును.

స్వర్గే క్రతుఫలం తద్ది దక్షిణా శాన్తి రుచ్యతే,
కి మాహరామి గుర్వర్థం బ్రవీతు భగవానితి. 23

స్వర్గమున సిద్ధించు యజ్ఞఫల మదియే గదా: దక్షిణను శాంతి యందురు. పూజ్యులగు భగవంతులు తమరు నేనేమి గురుదక్షిణ తేవలయునో సెల వొసగు డురు గాక!

జానాన స్తేన భగవాన్ జితః శశ్రూషణేన వై,
విశ్వామిత్ర సమసక్పద్ గచ్ఛ గచ్ఛే త్యచోదయత్. 24

భగవంతుడగు విశ్వామిత్రుడు సేవచేతనే వశమైతినని భావించుచున్న వాడై యాతనిని పలుమారులు 'పద పద' అని పంపజూచెను.

అసక్పద్గచ్ఛ గచ్ఛేతి విశ్వామిత్రేణ భాషితః,
కిం దదాసీతి బహుశో గాలవః ప్రత్యభాషత. 25

22. 'మానద' అనుటకు బదులు 'మానవమ్' - అని యొక పాఠము. అప్పుడు మానవుని, సిద్ధ్యతి - నెరవేరిన ప్రయోజనము కలవానినిగా చేయును - అని అర్థము. అపవర్గేణ - ఫలము పొందుటతో;

23. క్రతుఫలమ్-యజ్ఞము ఫలమును దక్షిణ నిచ్చినవాడే పొందునని భావము- 'హతో' యజ్ఞ స్వదక్షిణః'- దక్షిణలేని యజ్ఞము పాడయిపోవును. అను స్మృతివలన దక్షిణలేని యజ్ఞము ఫలము నొనగదని తాత్పర్యము. శాన్తిః - ఉపద్రవముల నన్నింటిని పోగొట్టునది.

24. జానానః-తెలిసినవాడై - సేవచేతనే దక్షిణ ఇచ్చినట్లాయెనని ఎరిగినవాడై అని భావము. స జానంస్తేన-అనియు పాఠము. అప్పుడు ఆ గాలవుడు చేసిన సేవచేతనే జితః + అస్మి-చకీకృతుడనైతిని; అని తెలిసినవాడై అని అన్వయము.

విశ్వామిత్రుడు పలుమారులు పోమ్ము, పద అనుచుండగా గాలవుడు పెట్టు సారులు ఏమిమ్మందురు? అని పలుకుచుండెను.

నిర్భన్ధతస్తు బహుశో గాలవస్య తపస్వినః,
కిచ్చి దాగతనంరంభో విశ్వామిత్రోఽబ్రవీ దిదమ్. 26

గాలవముని పలుమారులు పట్టు పట్టగా విశ్వామిత్రునకు కొంచెము కోపము పుట్టెను. ఇట్లు పలికెను:

ఏకతః శ్యామకర్ణానాం హయానాం చన్ద్రవర్చసామ్,
అష్టౌ శతాని మే దేహి గచ్ఛ గాలవ మా చిరమ్. 27

గాలవా! ఒకపైపు అశుపచ్చవన్నెగల చెవులు గలవియు, చంద్రుని వంటి కాంతి గలవియునగు గుఱ్ఱము లెనిమిదివందలు నాకిమ్ము! ఆంసింపక పోమ్ము'.

ఇతి శ్రీ మహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్గ్యానవర్ణణి
గాలవచరితే షడధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్గ్యానవర్ణమున
గాలవచరితమున నూట ఆరవ అధ్యాయము.

— : 0 : —

సప్తాధికశతతమోఽధ్యాయః నూటయేడవ అధ్యాయము

గాలవస్య చింతా, తస్మై గరుడస్యాశ్వాసనమ్.
గాలవుడు చింతించుట, గరుడు దాతని నూరదించుట.

నారద ఉవాచ - నారదు డిట్లు చెప్పెను.

ఏవముక్తస్తదా తేన విశ్వామిత్రేణ ధీమతా,
నాస్తేన శేతేనాహారం కురుతే గాలవస్తదా.

1

ధీమంతుడగు విశ్వామిత్రు డట్లు పలుకగా గాలవుడు చలించిపోయెను.
నిద్ర పోకుండెను. అన్నము తినకుండెను.

త్యగస్థిభూతో హరిణ శ్చిన్తాశోకపరాయణః,
శోచమానోఽతిమాత్రం స దహ్యమానశ్చ మన్యునా.

2

సుయోధనా! చర్మము, ఎముకలుగా మిగిలిపోయెను. పాలిపోయెను. అదే
చింతతో కుమిలి పోవుచుండెను దీనుడై లోలోపల కాలిపోవుచుండెను, దుఃఖముతో
ఏడ్వ దొడగెను.

కుతః పుష్టాని మిత్రాణి కుతోఽర్థాః సంచయః కుతః,
హయానాం చన్ద్రీశుభ్రాణాం శతాన్యష్టౌ కుతో మమ.

3

అయ్యో! నాకు పుష్టిగల మిత్రు లెక్కడ? ధనము లెక్కడ? ముల్లె
యొక్కడివి: చంద్రునివలె తెల్లని గుట్టముం నెనిమిదివందలను నే నెక్కడనుండి
తెత్తును?

కుతో మే భోజనశ్రద్ధా సుఖశ్రద్ధా కుతశ్చ మే,
శ్రద్ధా మే జీవితస్యాపి చిన్నా కిం జీవితేన మే.

4

2. హరిణః-రక్తము లేక పాలిపోయినవాడై : మన్యునా-దైన్యముతో.

నా కిర అన్నముపై చూపేది: సుఖముమీద శ్రద్ధ యెక్కడిది: బ్రదుకుపై శ్రద్ధయే పగిలిపోయినది. ఇక నాకు బ్రదుకుతో పని యేమి:

అహం పారే సముద్రస్య వృథివ్యా వా వరంపరాత్,
గత్వాఽఽత్మానం విముఞ్చామి కిం ఫలం జీవితేన మే. 5

సముద్రము ఒడ్డునకో, భూమి తుడితండులకో సోము దేహమును విడిచెదను. నాకీ బ్రదుకుతో పని యేమి:

అథన స్యాకృతార్థస్య త్యక్తస్య వివిధైః ఫలైః,
ఋణం ధారయమాణస్య కుతః సుఖ మనీహయా. 6

ధనము లేనివానికి, కోరిక నెరవేరనివానికి, ఆ యా ప్రయోజనములు దూరముగా తొలగిపోయినవానికి, అప్పు పడినవానికి ప్రయత్నింపక సుఖ మెట్లు లభించును?

సుహృదాం హి ధనం భుక్త్వా కృత్వా ప్రణయ మీప్సితమ్,
ప్రతికర్తు మశక్తస్య జీవితా న్మరణం వరమ్. 7

మిత్రుల సొమ్ము తిని, కోరిక చిత్తునని నమ్మకము పుట్టింది, తిరిగి ఉపకారము చేయజాలనివానికి బ్రదుకుటకంటె చావు మేలు.

ప్రతిశ్రుత్య కరిష్యేతి కర్తవ్యం తదకుర్వతః,
మిథ్యావచనదగ్ధస్య ఇష్టాపూర్తం ప్రణశ్యతి. 8

5. పారే సముద్రస్య - సముద్రపు ఒడ్డున; వరంపరాత్ - వత్సలకు దత్తులకు - మిక్కిలి దూరమున అని భావము.

6. అనీహయా - ప్రయత్నము లేక;

7. ఈప్సితం ప్రణయం కృత్వా - కోరిక చిత్తునని నమ్మకము పుట్టింది - ప్రణయం ప్రేమ, విప్రసంగే అని విశ్వకోశము. ప్రణయశబ్దమునకు ప్రేమ, నమ్మకము అను సర్థములు కలవు

8. కరిష్యే + ఇతి అనుచోట సంధివలన కరిష్య ఇతి అని కావలయును. 'కరిష్యేతి' అనుసంధి అర్థము. ఇష్ట మనగా యజ్ఞకర్మము. పూర్త మనగా నూతిని. బావిని, చెరువును శ్రద్ధించుట, గుడి గట్టించుట, తోట పెట్టించుట, అన్నము పెట్టుట. అను పుణ్యకార్యము.

‘ఇది చేయుదును’ అని మాట యిచ్చి చేయవలసినదానిని చేయనివాడై; పొల్లుమాటతో కాలిపోయినవాని ఇష్టము, పూర్తము రూపు మాసిపోవును.

న రూప మన్మత స్యాస్తి నాన్మత స్యాస్తి సన్తతిః,
నాన్మత స్యాధివత్యం చ కుత ఏవ గతిః శుభా.

9

అబద్ధము లాడువానికి స్వరూపమే లేదు. బిడ్డలు కలుగరు. ఎందును వానికి ఏలుబడి లభింపదు. ఇక శుభమగు గతి యొక్కదిది.

కుతః కృతఘ్నుస్య యశః కుతః స్థానం కుతః సుఖమ్,
అశ్రద్ధేయః కృతఘ్నో హి కృతఘ్నే నాస్తి నిష్క్రృతిః.

10

కృతఘ్నునకు కీర్తి యొక్కదా? నిలుకడ యొక్కదా? చోటెక్కదా? సుఖ మెక్కదా? వాడెల్లరకు నమ్మదగనివా డగును. కృతఘ్నుని విషయమున పాపము నకు పరిహారము లేదు.

న జీవ త్యధనః పాపః కుతః పాపస్య తన్త్రణమ్,
పాపో ధ్రువ మవాప్నోతి వినాశం నాశయన్ కృతమ్.

11

దరిద్రుడగు పాపాత్మునకు బ్రదుకే లేదు. ఇక వాడు కుటుంబమును పోషించుట యొక్కదా? అట్లా పాప మున్ను చేసిన పుణ్యమును గూడ రూపు మాపి నిశ్చయముగా వినాశము పొందును.

సోఽహం పాపః కృతఘ్నుశ్చ కృపణ శ్చాన్మతోఽపి చ,
గురోర్యః కృతకార్యః సంస్తత్కరోమి న భాషితమ్.

12

అట్టి నేను పాపుడను, కృతఘ్నుడను, దీనుడను, కల్లరిని. గురువువలన పబ్బము గడపుకొని ఆయన మాటను పాటింపకున్నాను.

9. అర్చితస్య - సత్యము పాటింపనివానికి; రూపమ్, న - అస్తి-స్వరూపమే లేదు. అసగా వాడు బ్రతికియు చచ్చినవానితో సమానమని భావము.

11. తన్త్రణమ్ - కుటుంబ పోషణము - మంత్రణమును పాతమున ఇష్టంతో సుఖప్రసంగములు చేయుట అని అర్థము.

సోఽహం ప్రాణాన్ విమోక్ష్యామి కృత్వా యత్న మనుత్తమమ్,
అర్థితా న మయా కాచిత్ కృతపూర్వా దివోకసామ్. 13

గట్టి ప్రయత్నము చేసి ప్రాణములు వదలెదను. మునుపెన్నడు
దేవతలను నేను ఏదియు కోరుటగాని వారు చేయుటగాని మున్నెన్నడును జరుగ
లేదు.

మానయన్తి చ మాం సర్వే త్రిదశా యజ్ఞసంస్తరే,
అహం తు విబుధశ్రేష్ఠం దేవం త్రిభువనేశ్వరమ్,
విష్టం గచ్ఛామ్యహం కృష్టం గతిం గతిమతాం పరమ్. 14

దేవతలందరు యజ్ఞవేదిపై నన్ను మిక్కిలి మన్నింతురు. అయినను
నేను ముల్లోకములకు ప్రభువు, దేవతలలో శ్రేష్ఠుడు, గతిగలవారికి ఉత్తమగతి
విష్టవునగు శ్రీకృష్ణుడేవుని శరణు పొందుదును.

భోగా యస్మాత్ ప్రతిష్ఠనే వ్యావ్య సర్వాన్ సురాసురాన్,
ప్రణతో ద్రష్టు మిచ్ఛామి కృష్టం యోగిన మవ్యయమ్. 15

సర్వభోగ్యవస్తువులను దేవదానవుల నందరను వ్యాపించి వెలువరింప
దైవము, యోగి, అవ్యయుడు నగు శ్రీకృష్ణునకు మ్రొక్కి యాతనిని దర్శింప
గోరుచున్నాడను.

ఏవముక్తే సఖా తస్య గరుడో వినతాత్మజః,
దర్శయామాస తం ప్రాహ సంహృష్టః ప్రియకామ్యయా. 16

13. అనుత్తమమ్ - మంచిది కాని యని నీలకంఠులు. విషము త్రావుట,
ఉరివేసికొనుట మొదలైన; యత్నమ్ - ప్రయత్నమును; కృత్వా - చేసి.
అర్థితా - యాచన.

14. ఈ శ్లోకమున నేను అను అర్థము గల 'అహమ్' శబ్దము దెండు మారు
లుండుట దీనత్వమువలన వచ్చినదగుటచే దోషము కాదని యెరుగ
దగును

15. భోగాః - మానవుని అనుభవమునకు ఏర్పడిన ఆకాశాదిభూతములు;
యస్మాత్ - ఎవనివలన; ప్రతిష్ఠ నే - వెలువరుచున్నచో - విత్తనమునుండి చెల్ల
వలె - అని భావము.

14, 15 శ్లోకములలోని కృష్టశబ్దము పరమాత్మవాచకము.

16. సఖా - గాలవుడును తనవలె విష్ణుభక్తుడు కావున సఖుడు. అంతేకాని
పూర్వము ఉపకారము చేయుట మొదలగు దానివలన సఖుడు కాడు.

ఇట్లాత డనుకొనుచుండగా అతని సఖుడగు వినయకొడుకు గరుడుడు కానవచ్చి ప్రియమొసర్చు కోరికతో ఆ గాలపునితో సిట్లు పలికెను.

సుహృద్భవాన్ మమ మతః సుహృదాం చ మతః సుహృత్,
ఈప్సితే నాభిలాషేణ యోక్తవ్యో విభవే సతి. 17

నీవు నాకు మిక్కిలి ప్రియమైన మిత్రుడవు. మిత్రు లందరకు ఇష్టుడైన చెలికాడవు. నీవు కోరెడు కోరిక, తీర్చగలవాడు, తీర్చవలయును.

విభవశ్చాస్తి మే విప్ర వాసవావరణో ద్విజ,
పూర్వ ముక్త స్త్వదర్థం చ కృతః కామశ్చ తేన మే. 18

విప్రవరేణ్య! నాకా సామర్థ్యము కలదు. మున్నే నీవనిని గూర్చి విష్ణునితో మాటాడి యుంటిని. అతడు నా కోరికను మన్నించియు నుండెను.

స భవా నేతు గచ్ఛావ నయిష్యే త్వాం యథాసుఖమ్,
దేశం పారం పృథివ్యా వా గచ్ఛ గాలవ మా చిరమ్. 19

కావున రా! పోదము! నిన్ను సుఖముగా ఎక్కడితైనను భూమి తుది మందురకైనను తీసికొని పోవుదును. వడ-గలవా! ఆలసింపకుము.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి
గాలవచరితే సప్తాధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున
గాలవచరితమున నూటయేడవ అధ్యాయము

—: 0 :—

18. వాసవ-అవరణః-దేవేంద్రుని తమ్ముడు; కృపవర్ధమ్-నీవనిని గూర్చి; మే-నాచేత; ఉక్తః-ప్రార్థింపబడినవాడు. నేను గాంధునకు సాయము చేయుదు నని విష్ణువును ప్రార్థించియుంటినిని లాత్పర్యము; తేన-ఆ విష్ణునిచేత; మే-నా; కామః-కోరిక; కృతః-చేయబడినది-అనగా అట్లే కానిమ్మని భగవంతుడు అనుమతించెనని భావము;

19. దేశమ్-భూమియందలి భాగము; పృథివ్యాః పారం-భూమి యొక్క ఒడ్డు-అనగా సముద్రమని భావము. నేలలోగాని నీటియందుగాని ఎక్కడితైనను నిన్ను కొనిపోవుదునని లాత్పర్యము.

అష్టాధికశతతమోఽధ్యాయః నూటయెనిమిదవ అధ్యాయము

గరుడేన గాలవం ప్రతి పూర్వదిశాయా వర్జనమ్.
గరుడుడు గాలపునకు చూర్పుదిక్కును గూర్చి వర్ణించి చెప్పుట.

సుపర్ణ ఉవాచ - సుపర్ణ డిట్టు చెప్పెను.

అనుశిష్టోఽస్మి దేవేన గాలవ జ్ఞానయోనినా,
బ్రూహి కామం తు కాం యామి ద్రవ్వుం వ్రథమతో దిశమ్. 1
జ్ఞానయోని యగు పరమేశ్వరుడు నా కానతిచ్చెను. గాలవా! నీవు ముందే
దిక్కు చూతువో చెప్పుము. అందు నిన్ను కొనిపోవుదును.

పూర్వాం వా దక్షిణాం వాఽహ మథవా వశ్చిమాం దిశమ్,
ఉత్తరాం వా ద్విజ్రేష్ణ కుతో గచ్ఛామి గాలవ. 2

చూర్పుదిక్కునకా? లేక దక్షిణమునకా? కాక పడమటి వైపునకా?
లేక ఉత్తరదిక్కునకా? బ్రాహ్మణవరేజ్ఞాః! గాలవా! ఎటు పోదును?

యస్యా ముదయతే పూర్వం సర్వలోకప్రభావనః,
సవితా యత్ర సంధ్యాయాం సాధ్యానాం వర్తతే తపః. 3

1. అనుశిష్టః - అజ్ఞాపింపబడినవాడను గాలవుని కార్యము నిర్వర్తింపు మని విష్ణువు నన్నాదేశించెనని భావము; జ్ఞానయోనినా - సర్వప్రాణుల బుద్ధులను ద్రవర్తింపజేయు వానిచేత; అజ్ఞానయోనినా - అనియు పాఠము - ఆ పక్షమున - అందరకు ఆవియైన వాడని భావము - తెలియని పుట్టుక గలవాడు - అజ్ఞాతః - చూపామట లేని కారణమున తెలియరానివాడు; యోనిః - జగత్తు ఉచ్ఛ్రికి ప్రళయమునకు స్థానమైన వాడు - అగు విష్ణువుచేత; కామమ్ - ఇష్టమును; బ్రూహి - చెప్పుము.
2. సాధ్యానామ్ - సాధ్యులను దేవతలయొక్క; తపః - ఆలోచనము, వర్తతే - సాగుచుండును. సాధ్యు రీప్రదేశమున ధ్యానము చేయుచు సత్యకాము లగుచుండురని భావము.

ఇదిగో ఈ నిర్గు చూడు. ఇందు లోకము లన్నింటికి వెలుగు నిచ్చు సూర్యుడు మొట్టమొదట ఉదయించును. ఇందు సంధ్యాకాలమున సాధ్యుల తపస్సు సాగుచుండును.

యస్యాం పూర్వం మతి ర్భూతా యయా వ్యాప్త మిదం జగత్,
చక్షుషీ యత్ర ధర్మస్య యన్త్రే వై సుప్రతిష్ఠితే. 4

మొట్టమొదట ఈ దిక్కునందే బుద్ధి కదలాడినది. తరువాత అది జగత్తు నంతటినీ వ్యాపించినది. రెండు కన్నులు ఇంచు యజ్ఞము ప్రవర్తించుటకై నెలకొని యున్నవి.

కృతం యతో హుతం హవ్యం సర్పతే సర్వతోదిశమ్,
ఏతద్ధ్వారం ద్విజశ్రేష్ఠ దివసస్య తథాఽధ్వనః. 5

వీని మధ్య సంస్కరించి ప్రేల్చిన హోమపదార్థము అన్ని దిక్కులకు పోవుచున్నది. బ్రాహ్మణవరేణ్యా! ఇది దినమునకు ద్వారము. అట్లే దేవమార్గము, పితృమార్గము అనువానికిని ఇది ద్వారము.

4. మతిః - బుద్ధి - యాతా - లభించినది - ప్రాతఃకాలమున చేయు సంధ్యో పాసనలో సూర్యుని దయవలన తూర్పుదిక్కునుండియే ప్రాణికోటికి బుద్ధి సిద్ధించునని భావము; గాయత్రీమంత్రమున సూర్యుడు బుద్ధి వృత్తులను ప్రబోధన చేయుచున్నట్లు కానవచ్చుచున్నది గదా? చక్షుషీ - అగ్ని సోముడు దేవతలుగా గల ఆజ్యభాగములు; ధర్మస్య - యజ్ఞము యొక్క; యన్త్రే వై - ప్రవృత్తికొరకు. ఇది వైదికరూపము - సుప్రతిష్ఠితే - నెలకొనియున్నది.

5. కృతమ్ - సంస్కరింపబడిన; హవ్యమ్ - హోమ పదార్థము; యతః - ఏరెంటి మధ్య; హుతమ్ - ప్రేల్చబడి, సర్వతోదిశమ్ - అన్నిదిక్కులకు; సర్పతే - వ్యాపించునో; యజ్ఞములలో మంత్రములతో సంస్కారము పొందిన హవ్యము అగ్నిసోము లనెడు ఆజ్యభాగముల నడుమనే వేయవలయునని శ్రుతి. దాని వలననే యజ్ఞము రక్షణ పొందును. వేరు చోటుల వేసినచో అది ధర్మమును నశింపజేయునని భావము. అధ్వనః - దేవయానము, పితృయాణము అని రెండు మార్గములు వానికి; ద్వారమ్ - ద్వారము.

అత్ర పూర్వం ప్రసూతా వై దాక్షాయణ్యః ప్రజాః త్రియః,
యస్యాం దిశి ప్రవృద్ధాశ్చ కశ్యవ స్యాత్మసంభవాః. 6

ఇందు తొల్లి దక్షప్రజాపతి కూతుండు అదితి, దితి, దనువు, కాష్ఠ మొదలగువారు సంతానమును బొందిరి. అట్లే కశ్యపుని కొడుకు లిందే పెరిగి పెద్దవారైరి.

అతో మూలం సురాణాం శ్రీ ర్యత్ర శక్రోఽభ్యషిచ్ఛత,
సురరాజ్యేన విప్రర్షే దేవై శ్చాత్ర తవశ్చితమ్. 7

విప్రర్షీ ! ఇది దేవతల సంపదలకు చుదురు. ఇందే చేపేంద్రుని దేవ రాజ్యమున అభిషేకించిరి. దేవతలును ఇందు రవస్సును కూడవెట్టిరి.

ఏతస్మాత్ కారణాద్ బ్రహ్మన్ పూర్వేత్యేషా దిగుచ్ఛతే,
యస్మాత్ పూర్వతరే కాలే పూర్వమేవావృతా సురైః. 8

చాల ప్రాతకాలము కంటె ముందే ఇవి దేవతలతో నిండియున్నది. ఆ కారణముననే దీనికి 'పూర్వదిక్కు' అను పేరు కలిగినది.

అత ఏవ చ సర్వేషాం పూర్వా మాశాం ప్రవక్షతే,
పూర్వం సర్వాణి కార్యాణి దైవాని సుఖ మీవృతా. 9

కావుననే అన్ని కార్యములకు తూర్పుదిక్కునే శ్రేష్ఠమైనదిగా చెప్పుదురు. సుఖము కోరువాడు దైవసంబంధములగు పనులన్నింటిని తూర్పు దిక్కునందే ఆచరించును.

అత్ర వేదాన్ జగౌ పూర్వం భగవాన్ లోకభావనః,
అత్త్రైవోక్తా సవిత్రాఽసీత్ సావిత్రి బ్రహ్మవాదిభుః. 10

లోకముల సృష్టిని భావించు భగవంతుడు ప్రారంభమున వేదముల నిరూపనే గానము చేసెను. సూర్యభగవాను డిందే సావిత్రిని వేదప్రాతములకు ఉపదేశించెను.

6. దాక్షాయణ్యః - దక్షప్రజాపతి కూతుండ్రు; ప్రజాః - సంతానమును, ప్రసూతాః - ప్రసవించిరి.

9. పూర్వమ్ - ముందు నెలకొనియున్న; సుఖమ్, ఈష్ఠతా - సుఖము మున్నగు వానిని కోరువానిచేత;

అత్ర దత్తాని సూర్యేణ యజ్ఞాంషి ద్విజసత్తమ,
అత్ర లబ్ధవరః సోమః సురైః క్రతుషు పీయతే.

11

ఇందే సూర్యుడు యజుర్వేద మంత్రములను లోకములకు ప్రసాదించెను.
సోమరసము ఇందే వరములు పొంది యజ్ఞములందు దేవతలకు పానీయ
మగుచున్నది.

అత్ర తృప్తా హుతవహాః స్వాం యోని ముపభుజ్యతే,
అత్ర పాతాల మాశ్రిత్య వరుణః శ్రియ మాప చ.

12

ఇందు తృప్తిపడిన అగ్నులు తమ జన్మకారణమును ఇంములను భుజించు
చున్నవి. ఇటనుండియే పాతాళము నాశ్రయించి వరుణుడు సంపద లందెను.

అత్ర పూర్వం వసిష్ఠస్య పౌరాణస్య ద్విజరభ,
సూతిశ్చైవ ప్రతిష్ఠా చ నిధనం చ ప్రకాశతే.

13

ప్రాతకాలము వాచు వసిష్ఠమహర్షి పుట్టుట, ప్రతిష్ఠ నొందుట, తనువు
చాలించుటయు నిందే జరిగెను.

ఓంకార స్వాత్ర జాయనే స్మృతయో దశశీర్షశ,
పిబన్తి మునయో యత్ర హవిర్ధామం స్మ ధూమపాః.

14

ఓంకారమునకు సంబంధించిన పదివేల మార్గము లిందే వెలువడినవి.
ధూమపు లనెడు మునులు హవిస్సుల ధూమము నిందే త్రావుచుండురు.

11. యజ్ఞాంషి దత్తాని - యజ్ఞవల్క్యమహర్షికి యజుర్మంత్రముల నొసగె
నని భావము.

12. స్వాం యోనిమ్ - తమపుట్టుక స్థానమును ఇంమును - సోమరసము,
నెయ్యి, పాలు మున్నగు రూపమున నున్నదానిని.

13. పూర్వమ్ - మునుపు - అనగా తొల్లి మిత్రావరుణులు చేసిన యజ్ఞము
నందు; పౌరాణస్య - పురాణుడైన - పురాణశబ్దమునకు స్వార్థమున
తద్గతప్రత్యయము రాగా 'పౌరాణ' అయినది. సూతిః - కుంభమునందు
పుట్టుట; నిధనమ్ - నిమిశాపమువలన స్థూలదేహమును విడచుట.

14. దశశీః - 'దశశతీ' అను శబ్దమున పృథోదరాది గణమును బట్టి మధ్య
నున్న శకారము లోపింపగా 'దశశీః' అనురూపమేర్పడినది. అనగా వేయి,
అట్టివి దశ - పది - అనగా పదివేలు. స్మృతయః - మార్గములు - శాఖలు
'ఓంకారో వై సర్వా వాక్' ఓంకారమే గదా సమస్తమైన వాక్కు అను

ప్రోక్షితా యత్ర బహవో పరాహుద్యా మ్మగా వనే,

శత్రేణ యజ్ఞభాగార్థే దైవతేషు ప్రకల్పితాః.

15

ఈ దిక్కునందే అడవిలోని పండి మున్నగు మృగములను పెక్కింటిని ఇంద్రుడు మంత్రజలము చర్చి చేవలకొరకు యజ్ఞభాగములుగా ఏర్పరచెను.

అత్రాహితాః కృతఘ్నుశ్చ మానుషా శ్చాసురాశ్చ యే,

ఉదయం స్రాన్ హి సర్వాన్ వై క్రోధార్థని విభావసుః.

16

లోకములకు కీడు చేయుచట్టివారును, ఉపకారము చేసేవారిని హింసించు నట్టివారును అగు మానవులను, రాక్షసులను, ఈ దిక్కున నుపయుచును సూర్యుడు క్రోధముతో పరిమార్చును.

ఏతద్ధ్వారం త్రిలోకస్య స్వర్గస్య చ సుఖస్య చ,

ఏష పూర్వో దిశాం భాగో విశావోఽత్ర యదీచ్ఛసి.

17

మూడు లోకములకు, స్వర్గమునకు, సుఖమునకు ఇవి ద్వారము. దిక్కులలో మొదటి భాగము. నీవు కోరినచో ఇందు ప్రవేశించము.

ప్రియం కార్యం హి మే తస్య యస్యాస్మి వచనే స్థితః,

బ్రూహి గాలవ యాస్యామి శృణు చావ్యపరాం దిశమ్.

18

నే నెవని మాటపై నిలిచియుండునో వాని పని నాకు ప్రియమైవది. గాలవా! చెప్పుము. పోచును. లేదా మరియొక దిక్కును గూర్చి వినుము.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వజి భగవద్గీతాసవర్యః

గాలవచరితే అష్టాధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వమున భగవద్గీతాసవర్యమున

గాలవచరితమున నూటయేనిమిదవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

వేదవాక్యమును బట్టి కాథలు, ఉపకాథలతో కూడిన వేదజాలమంతయు ఈ దిక్కునందే యుచ్ఛవించినవని రాత్పర్యము

16. మానవులలో అహితులను, కృతఘ్నులను, రాక్షసులను సూర్యుడు క్రోధముతో చంపునని భావము - చంపుట అనగా ఆయువును తగ్గించుట;

17. విశావః - ప్రవేశించము.

SMB-17 (11)

నవాధికశతతమోఽధ్యాయః నూటతొమ్మిదవ అధ్యాయము

దక్షిణదిశాపర్జనమ్.

దక్షిణదిక్కు పర్జనము.

సుపర్జ ఉవాచ - గరుత్మంతు డిట్లు చెప్పెను.

ఇమం వివస్వతా పూర్వం శ్రౌతేన విధినా కిల,
గురవే దక్షిణా దత్తా దక్షిణే త్యుచ్యతే చ దిక్.

1

దీనిని మునుపు సూర్యుడు మంత్రపూర్వకముగా గురువునకు దక్షిణగా నిచ్చెను. అందువలన దీనిని దక్షిణదిక్కు అందురు.

అత్ర లోకత్రయ స్యాస్య పితృపక్షః ప్రతిష్ఠితః,
యత్రోష్మపాణాం దేవానాం నివాసః శూయతే ద్విజ.

2

ఈ దిక్కునందు మూడులోకములకు సంబంధించిన పితృదేవతల సముదాయము నెలకొనియున్నది. ఇవి వేడియన్నము తిను దేవతల నివాసభూమియని వినవచ్చుచున్నది.

అత్ర విశ్వే సదా దేవాః పితృభిః సార్థ మాసతే,
ఇజ్యమానాః స్మ లోకేషు సంప్రాప్తా స్తుల్భభాగతామ్.

3

1. శ్రౌతేన-శ్రుతి యనగా వేదము-దానికి సంబంధించినది శ్రౌతము-మంత్రములతో కూడిన విధానముతో నని భావము. ప్రౌవేణ-అనియు పాతము-ప్రౌవమైన విధి యనగా యజ్ఞము-యజ్ఞమునందు, గురవే-తన గురువగు కశ్యపునరు;

2. డిష్మపాణామ్-వేడియన్నము తినునట్టి. 'యావమష్టం భవత్యన్నం పితర స్తావ దశ్నన్తి'-అన్నము వేడిగా నున్నపుడు పితృదేవతలు తిందురని స్మృతి.

3. విశ్వే - విశ్వదేవత అనుచారు పదుముగ్గురు ఒక గణము.

ఇందు విష్ణులను దేవులు పితృదేవతలతో పాటు నిల్వవేసిన కలసియుండుదురు. లోకములందు పితృదేవతల వారాధించువారు వీరిని కూడ పూజించి, చాలితో సమానమగు భాగమును వీరికిని ఒసగుదురు.

ఏతద్విజ్ఞాతీయం వేదస్య ద్వార మాచక్షతే ద్విజ,
త్రుటిశో లవశశ్చాపి గణ్యతే కాలనిశ్చయః.

4

దీనిని వేదమునకు రెండవద్వారమని చెప్పుదురు. ఇందు కాలము లెక్క-
త్రుటి - లవము అను స్వరూపముతో కూడ జరుగును.

అత్ర దేవర్షయో నిత్యం పితృలోకర్షయ స్తథా,
తథా రాజర్షయః సర్వే నివసన్తి గతవ్యథాః.

5

ఇందు దేవర్షులు, పితృలోకర్షులు, రాజర్షులు ఏ దుఃఖమును లేనివారై
ఎల్లప్పుడు నివసించుదురు.

అత్ర ధర్మశ్చ సత్యం చ కర్మ చాత్ర నిగద్యతే,
గతిరేషా ద్విజశ్రేష్ఠ కర్మణా మవసాయినామ్.

6

ద్విజవరా : ఇందు లోకుల ధర్మము, సత్యము, కర్మము అనువానిని
చిత్రగుప్తాదులు వెల్లడించుదురు. మరణించినవారి కర్మముల కిదే గతి.

4. ద్విజీయమ్ - దేవధర్మము మార్గము తూర్పుదిక్కు మొదటిది. దాని
దృష్టితో, పితృదేవతారూపమైన ధర్మమార్గ మిది, రెండవది. 'ప్రాక్'
సంస్థాని దైవాని కర్మాణి దక్షిణసంస్థాని 'పిత్ర్యాణి' - దైవకార్యములు
తూర్పు దిక్కునను, పితృకర్మములు దక్షిణదిక్కునను చేయవలయును
అని స్మృతి. త్రుటిశః - త్రుటి యనునది లెక్కగా, లవశః - లవమను
లెక్కతో, త్రుటి - ఒక లవమగు అక్షరము - 'అ' వంటిదాని నాలుగవ
భాగము సుచ్చరించుటకు పట్టుకాలము - లవ మనగా ఆత్మల్పమైనది.

6. కర్మ - పుణ్యరూపము. పాపరూపము నగు కర్మము; నిగద్యతే - వెల్లడి
చేయుటకును. చిత్రగుప్తము మున్నగువారు జీవుల పుణ్యపాపకర్మములను
వెల్లడి చేయుచురని భావము; అవసాయినామ్ - చనిపోయినవారు, కర్మణామ్ -
పొందవలసిన సుఖ, దుఃఖ అనుభవములకు; ఏషా - ఈ దిక్కు; గతిః - గతి.

ఏషా దిక్ సా ద్విజశ్రేష్ఠ యాం సర్వః ప్రతిపద్యతే,

వృతా త్వనవబోధేన సుఖం తేన న గమ్యతే.

7

మరణించిన యెల్లవారును ఈ దిక్కునే చేరుదురు. చీకటి క్రమ్మిన దీనిని సుఖముగా పొందజాలరు.

నైర్మతానాం సహస్రాణి బహున్యత్ర ద్విజర్షభ,

సృష్టేని ప్రతికూలాని ద్రష్టవ్యా న్యకృతాత్మభిః.

8

ఇందు వేలకొలది రక్కసులు వివరీతమైన నడవడితో సృణింపబడి యున్నారు. వారు పుణ్యము చేయనివారికి కానవత్తురు.

అత్ర మన్దరకుజ్జోష విప్రర్షినదనేషు చ,

గాయన్తి గాథా గన్ధర్వా శ్చిత్తబుద్ధిహారా ద్విజ.

9

ఇందు మందరపర్వతపు పీఠలలో, విప్రర్షుల భవనములలో గంధర్వులు చిత్తమును, బుద్ధిని రూపుమాపుచు గాథలు పాడుదురు.

అత్ర సామాని గాథాభిః శ్రుత్వా గీతాని రైవతః,

గతదారో గతామాత్యో గతరాజ్యో వనం గతః.

10

7. సర్వః - మరణించిన జీవు లందరు; అనవబోధేన - తెలియరాని - చీకటితో, వృతా - కప్పబడినదై - పుణ్యవంతుడుగాని, పాపాత్ముడుగాని మరణ కాలమున ఒడలెరుగనివారు గావున దుఃఖమున మునిగి యిందు ప్రవేశించునని తాత్పర్యము. కృత్వా తు అవరోధేన - అనియు పాఠము. అనవః - పూర్వము ప్రోపుచేసికొన్న కర్మములతో కూడిన, రోధః - మోహము-ఏదియు తెలియరాకుండుట-అట్టిదానితో - కృత్వా - కర్తయై, సర్వః-ఎల్లవాడును. ఇచట 'కృత్వా' అనునది కర్తృత్వకరూపము.

9. చిత్తబుద్ధిహారాః - చిత్తమును, బుద్ధిని హరించువారు యోగుల తత్త్వజ్ఞానమును, ప్రపంచము మిథ్య అను నిశ్చయమును పోగొట్టుదు రని భావము. ఆ గానమహిమ అట్టివారినినూడ మోహపెట్టునని తాత్పర్యము.

10. గాథాః - వర్ణములతో నిండిన మంత్రములు. సామాని గీతాని - సామానేయ సంబంధములగు పాటలు; రైవత డను రాజు వీనిని వినుచు ఎంతకాలము గడచెనో యెరుగక భూలోకమునకు వచ్చి భార్యలు మొదలగువారు సమీపిరని యెరిగి ఆడవికి పోయెనని పురాణగాథ.

ఇందు రైవతుడను రాజు గాథలతో కూడిన సామగ్రితములను విని భార్యను, మంత్రులను, రాజ్యమును పోగొట్టుకొని యశవులు పడెను.

అత్ర సావర్జినా చైవ యవక్రితాత్మజేన చ,
మర్యాదా స్థాపితా బ్రహ్మన్ యాం సూర్యో నాతివర్తతే. 11

ఇందు యవక్రితుని కొడుకు సావర్జి యను మనువు సూర్యుడు కూడ దాటజాలని కట్టడి ఏర్పాటు చేసెను.

అత్ర రాక్షసరాజేన పౌలస్త్యేన మహాత్మనా,
రావణేన తప శ్రీర్వా సురేభ్యోఽమరతా వృతా. 12

పులస్త్యుని మనుమడు, గొప్ప గుండెబలము గలవాడు అగు రాక్షసరాజు రావణు డిందు తప మొనరించి దేవతలవలన అమరత్వమును కోరెను.

అత్ర వృత్తేన వృత్రోఽపి శక్రశత్రుత్వ మ్మివాన్,
అత్ర సర్వాసవః ప్రాప్తాః పునర్గచ్ఛన్తి వశ్చధా. 13

ఇక్కడ ఇరిగిర దానివలననే వృత్రుడు ఇంద్రునితో విరోధము పొందెను. జీవు లన్నింటి ప్రాణములు ఇక్కడకు వచ్చి మరల అయిదు విధములుగానై దేహములకు చేరుచుండును.

అత్ర దుష్కృతకర్మాణో నరాః పచ్యన్తి గాలవ,
అత్ర వైతరణి నామ నదీ వితరణై ర్వృతా. 14

పాపకర్మములు చేసిన నరు లిందు దాని వలము లనుభవించురు. ఇందు వైతరణి యను నది గలదు. దాని దట్టు వైతరణి అను నరకమునకు పోవు జనులు మూగియుండురు.

11. మర్యాదా - సూర్యరథము పోవుచారులు, మోము వాహనములు, దాని దేవతలు అనువాని నియమమును సావర్జినునుపు ఏర్పాటు చేసెనని భార్యము. సూర్యునుమాద ఆ కట్టడిని కావగజాడు.

12. వితరణైః - వైతరణి అను పేరుగల నరకమునకు పోవువారితో.

అత్ర గత్వా సుఖ స్యాంతం దుఃఖస్యాంతం ప్రపద్యతే,
అత్ర వృత్తో దినకరః సురసః క్షరతే పయః. 15

జీవుడు ఇటుకు పోయి సరకమును స్వర్గమును పొందుచుండును. ఇటు
వైపు మరల సూర్యుడు చక్కని రసముగల నీటిని కురిపించును.

కష్టాం చాసాద్య వాసిష్ఠీం హిమ ముత్సృజతే పునః,
మరియు ఉత్తరదిక్కును జేరి మంచు పుట్టించును.

అత్రాహం గాలవ పురా క్షుధార్తః పరిచింతయన్. 16

బివాన్ యుధ్యమానౌ ద్వౌ బృహన్తౌ గజకచ్ఛపౌ.

గాలవా! మున్నొకమారు నేను ఆకలితో నున్నవాడ నైతిరుగుచు పెద్ద
దేహములతో పోరాడు ఏనుగును మొసలిని గాంచితిని.

అత్ర చక్రధను ర్నామ సూర్యాజ్ఞాతో మహాన్మషిః,
విదు ర్యం కపిలం దేవం యేనారాః సగరాత్మజాః. 17

ఈ దిక్కున సూర్యునివలన చక్రధను వను పేరుగల గొప్ప ఋషి
వుద్దెను. ఆయననే కపిలు డందురు. ఆయనచేత సగరుని పుత్రులు నాశనమైరి.

అత్ర సిద్ధాః శివా నామ బ్రాహ్మణా వేదపారగాః,
అధీత్య సకలాన్ వేదాన్ లేభిరే మోక్ష మక్షయమ్. 18

15. సుఖస్య - అంతః - సరకమును; దుఃఖస్య - అంతః - స్వర్గమును -
అత్ర వృత్తః - ఈ నైపునకు తిరిగిన - అనగా దక్షిణాయనమున
ప్రవేశించిన సూర్యుడని తాత్పర్యము. సురసం క్షరతే పయః - సూర్యుడు
కర్కాటక రాశియందు ప్రవేశించిన కాలము పర్వర్తువు ప్రారంభమని
ప్రసిద్ధి.

16 వాసిష్ఠీం కాష్ఠామ్ - వసిష్ఠ సంబంధమైన దిక్కు - ఇచ్చట వసిష్ఠు డనగా
వసిష్ఠుడు మొదలుగా గల సప్తర్షులను గ్రహింపవలయును. వారుగల
దిక్కు - ఉత్తరము. 'వాసిష్ఠీమ్' అనియు పాఠము. ఆ పక్షమున ధన
మధికముగా గలవాడు ధనిష్ఠుడు - కుబేరుడు. అతనికి సంబంధించిన
దిక్కు - దానిష్ఠి. ఉత్సృజతే - వదలును కురియును.

ఇందు వేదములు కడదాక నేర్చినవారు, శివు లనబడు బ్రాహ్మణులు
వేదము లన్నింటి తత్త్వ మెరిగి సిద్ధులై చెదని చగు మోక్షమును పొందిరి.

అత్ర భోగవతీ నామ పురీ వాసుకిపాలితా, 19
తక్షకేణ చ నాగేన తథై వైరావతేన చ.

వాసుకి, తక్షకుడు, ఐరావతుడు అను నాగరాజు లేలెడు భోగవతి యను
పుర మిందు గలదు.

అత్ర నిర్యాణకాలేఽపి తమః సంప్రాప్యతే మహత్, 20
అభేద్యం భాస్కరేణాపి స్వయం వా కృష్ణవర్తనా.

ఇందు మరణకాలమున పెనుచీటి ఆవరించును. దానిని సూర్యుడు గాని
అగ్నిగాని చీల్చివేయలేరు.

ఏష తస్యాపి తే మార్గః పరిచార్యస్య గాలవ, 21
బ్రూహి మే యది గస్తవ్యం ప్రతీచీం శృణు చావరామ్.

గాలవా! యిదిగో నేను సేవించుచున్న నీ మార్గము. పోవలయునా;
చెప్పుము. లేదా వేరు దిక్కును-పడమరను-గూర్చి చెప్పెదను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - ఉద్యోగవర్వణి భగవద్దానవర్వణి
గాలవచరితే నవాధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వమున భగవద్దానవర్వమున
గాలవ చరితమున నూటతొమ్మిదవ అధ్యాయము.

— : 0 : —

20. నిర్యాణకాలే-మరణ కాలమున, తమః-చీకటి-స్పృశితము.

21. తస్య-ఆ నీయొక్క; పరిచార్యస్య-సేపుచుగూడాని-నిపు నాకిప్పుడు స్వామివని
తాత్పర్యము.

దశాధికశతతమోఽధ్యాయః

సూత్రపదియవ అధ్యాయము

పశ్చిమదిశావర్ణనమ్.

పదమబిదిక్కు వర్ణనము

ఇయం దిగ్దయితా రాజ్ఞో వరుణస్య తు గోపతేః,
సదా సలిలరాజస్య ప్రతిష్ఠా చాది రేవ చ.

1

ఇది జలములకు అధిపతి యగు వరుణరాజునకు ఎల్లవేళల ప్రియమైన
దిక్కు. సూర్యునకు మొదటి నెలపు.

అత్ర పశ్చా దహః సూర్యో విసర్జయతి గాః స్వయమ్,
పశ్చిమే త్యభివిఖ్యాతా దిగియం ద్విజనత్తమ.

2

దినము ముగిసిన కాలమున సూర్యుడు తనకు తానై యిందు తన
కిరణములను వదలును. ఆ కిరణమున ఈ దిక్కునకు వెనుకటిది అను నర్థమున
'పశ్చిమ' నామము గలిగినది.

యాదసా మత్ర రాజ్యేన సలిలస్య తు గుప్తయే,
కశ్యపో భగవాన్ దేవో వరుణం స్మాభ్యషేచయత్.

3

ఇది నీటి జంతువుల రాజ్య మగుటచే జలమును కాపాడుటకై భగవంతు
డగు కశ్యపదేవు డిందు వరుణుని అభిషేకించెను.

1. గోపతేః-కిరణములను హరించువాడగు సూర్యునియొక్క; అదిః-మొదటి
ప్రతిష్ఠా-నెలపు.

2. పై విషయమునే ఈ శ్లోకమున వివరించుచున్నారు. అహః-పగటి,
పశ్చాత్-తుదిభాగమున-సాయంకాలమున అని అర్థము; గాః-తన కిరణము-
లను; విసర్జయతి - వదలుచున్నాడు; అంచువలననే-పశ్చిమా - చివరిది.
అను నర్థము గలదిగా; విఖ్యాతా-ప్రసిద్ధి కెక్కినది.

అత్ర పీత్యా సమస్తాన్ వై వరుణస్య రసాంస్తు షట్,
జాయతే తరుణః సోమః శుక్లస్యాదౌ తమిస్త్రహః. 4

మునుపు పరిశుద్ధుడగు వరుణునికి సంబంధించిన ఆరు రసములను మొత్తముగా పీల్చి చంద్రుడు పయసుకాడై చీకటులను చీల్చువాడయ్యెను.

అత్ర వశ్చాత్కృతా దైత్యా వాయుచా సంయతా స్తదా,
నిశ్వసంతో మహావాతై రర్థితాః సుషుప్త ర్ద్విజ. 5

ఇందు వాయువు వెనుకకు తిప్పి కట్టి పవనేయగా పెనుగాలులతో పీడ నొందిన రక్కసులు రోజుకొనుచు నిద్రించిరి.

అత్ర సూర్యం ప్రణయినం ప్రతిగృహ్లాతి వర్వతః,
అస్తో నామ యతః సన్ధ్యా వశ్చిమా వ్రతినర్పతి. 6

ఇందు తనకు ప్రియుడైన సూర్యుని అస్తమను పర్వతము చేతులలోనికి తీసికొనును. పశ్చిమసంధ్య దీనినుండియే సాగివచ్చును.

అతో రాత్రిశ్చ నిద్రా చ నిర్గతా దివసక్షయే,
జాయతే జీవతోకస్య హర్తు మర్థ మివాయుషః. 7

పగలు గడువగా దీనినుండి రాత్రి, నిద్ర యనునవి ప్రాణిలోకము సగము ఆయువును దోచివేయుచు నేర్పడుచున్నవి.

అత్ర దేవీం దిలిం సుప్తా మాత్మప్రసవధారిణీమ్,
విగర్భా మకరో చ్చక్రో యత్ర జాతో మక్షద్గణః. 8

కడుపులో పిండము భరించిన కితి నిద్రించుచుండగా ఇందే యింద్రుడు గర్భము పొడుచేసెను. దానివలననే మరుత్తుల గణము ఏర్పడెను.

అత్ర మూలం హిమవతో మన్దరం యాతి శాశ్వతమ్,
అపి వర్షసహస్రేణ న చాస్మాన్తోఽధిగమ్యతే. 9

5. పశ్చాత్ కృతాః - వెనుకకు త్రిప్పబడినవారై;

సంయతాః - కట్టబడినవారై.

7. రాత్రిపూట నిద్రతో ప్రాణుల ఆయువు సగము వ్యయమై పోవునని భావ్యము.

ఇందు మందరపర్వతము హిమవంతుని శాశ్వతమైన మూలమును చూడబోయెను. వేయేండ్లకును చాని అంతము దానికి దొరకలేదు.

అత్ర కాంచనశైలస్య కాంచనామ్బురుహస్య చ,
ఉదధే స్తీర మాసాద్య సురభిః క్షరతే వయః 10

ఇందు బంగారుకొండ కడ బంగారుపద్మములుగల సముద్రముబిడ్డన నుండి కామధేనువు పాలు కురిపించును

అత్ర మధ్యే సముద్రస్య కబంతః ప్రతిదృశ్యతే,
స్వర్చానోః సూర్యకల్పస్య సోమసూర్యౌ జిహ్వాంసతః. 11

ఇదిగో చూడు ! సముద్రమునడుమ ఒక మొండెము కానివచ్చుచున్నది. ఇది సూర్యసంతటివాడు. చంద్రసూర్యులను మ్రింగిచూచువాడు నగు రాహువు మొండెము.

సువర్ణశిరసోఽవ్యత్ర హరిరోష్ణః ప్రగాయతః,
అదృశ్య స్వాప్రమేయస్య శ్రూయతే విపురో ధ్వనిః. 12

నరయని రోమములు గల సువర్ణశిరస్కుడగు ముని యిందు గలడు. అత డెవ్వనికి గానరాడు. ఇట్టివాడని ఊహించుటకును సాధ్యము కానివాడు. ఆయన పెద్దగా పాడుచుండగా గొప్పనాదము వినవచ్చుచుండును.

9. మందరమ్ - సముద్రమున మునిగిన మందరపర్వతము; దీనివలన సముద్రజలము, హిమవంతుని మూలము ఊహింప నలవికాని ప్రమాణము గలవి యని భావము.
10. కాంచన + అంబురుహస్య - బంగారుపద్మములు గల; ఉదధే - సముద్రము వంటి సరస్సుయొక్క.
12. సువర్ణశిరసః - సువర్ణ శిరస్కుడను పేరు గల మునియొక్క; హరిరోష్ణః - నరయని కేశములు గలవాని; అనగా అతడు ఎల్లవేళల తరుణ వయస్సునందే ఉండునని భావము; అదృశ్యస్య - ఎవ్వరు నాతని చూడ జాలరని భావము.

యత్ర ధ్వజవతీ నామ కుమారీ హరిమేధసః,

ఆకాశే తిష్ఠ తిష్ఠేతి తస్మై సూర్యస్య శాసనాత్.

18

హరిమేధసు డను ముని కూతురు ధ్వజవతి యనునది, సూర్యుడు నిలువు మని శాసించగా ఆకాశమున ఈ దిక్కున నిలిచియుండెను.

అత్ర వాయు స్తథా వహ్ని రావః ఖం చాపి గాలవ,

అహ్నికం చైవ నైశం చ దుఃఖం స్పర్శం విముఞ్చతి.

14

ఇందు వాయువు, అగ్ని, నీరు, ఆకాశము పగడియందును, రాత్రియందును బాధించు స్పర్శను వీడియుండును.

అతఃప్రభృతి సూర్యస్య తిర్య గావర్తతే గతిః,

అత్ర జ్యోతీంషి సర్వాణి విశ న్త్యాదిత్యమణ్డలమ్.

15

18 హరిమేధసః - హరిమేధసుడను మునియొక్క; కుమారీ - పుత్రిక; తిష్ఠ తిష్ఠ-నిలు నిలు అను; సూర్యస్య శాసనాత్-సూర్యుని శాసనమువలన.

14. ఈ దిక్కులందలి గాలి, నిప్పు, నీరు, ఆకాశము అనునవి యెల్లవేళల సుఖస్పర్శ కలిగి యుండును గాని బాధించు స్పర్శ వానికెప్పుడు కల్గదని భావము; దుఃఖమ్ - దుఃఖమును కూర్చెడు; స్పర్శం - స్పర్శను; విముఞ్చన్తి - వదలును.

15. అతఃప్రభృతి...మేరువును చుట్టివచ్చు సూర్యుడుఎప్పుడు అర్థముననే తిరుగు చుండును. కాని లోకముం చూపునకు పై భాగమును, క్రింది భాగము నను తిరుగుచున్నట్లు కానవచ్చును. ఈ పదమబిదిక్కు అంచులో లోకదృష్టి ఉండదు, కనుక అర్థముగా తిరుగుచున్న యుండునని భావము.

'అపిత్యో వా అస్త్రం యన్నగ్ని మనుప్రవిశతి - ఆదిత్యుడు అస్త్ర మించుచు అగ్నిని ప్రవేశించును. అను ప్రతినిబట్టి సూర్యుడు అగ్ని మున్నగు వెలుగులను దేరును. నక్షత్రములు కూడ అట్టి వెలుగులే, అవి యన్నియు కలసి ఆదిత్యమండలము నేర్పరచును. నక్షత్రములు మున్నగునవి కూడ ఇంచుమించులే కావున వానికి స్వయముగా ప్రకాశించు లక్షణము లేదు. సూర్యకాంతి తోడనే రాత్రియందు అవి ప్రకాశించుచుండును. పగలు ఆకాంతి వానియందు ప్రసరించకపోవునవలన ప్రకాశింప కుండును.

ఇది మొదలుగా సూర్యుని గతి అడ్డముగా సాగును. ఇందు నక్షత్రము అన్నియు సూర్యమండలము చేరుకొనుచుండును.

అష్టావింశతిరాత్రం చ చంక్రమ్య సహ భానునా,
నిష్పతన్తి పునః సూర్యాత్ సోమసంయోగయోగతః. 16

ఇరువదియెనిమిది రాత్రులు నక్షత్రములు సూర్యునితోకూడ చంద్రునితో కలిసిన రీతిని కలసి తిరుగుచు మరల సూర్యునివలన వెలికి వచ్చుచున్నవి.

అత్ర నిత్యం స్రవస్తీనాం ప్రభవః సాగరోదయః,
అత్ర లోకత్రయస్యాప స్తిష్ఠన్తి వరుణాలయే. 17

ఇందు ఎల్లవేళల సముద్రముల నింపెడు నదుల పుట్టుక జరుగుచుండును. ఈ వరుణుని అలయుమున మూడు లోకములకు చాలు జలములుండును.

అత్ర వన్నగరాజస్యా వ్యననస్య నివేశనమ్,
అనాదినిధన స్యాత్ర విష్ణోః స్థాన మనుత్తమమ్. 18

పాములరేడగు అనంతుని నివాసము కూడ ఇందే కలదు. పుట్టుక మరణములేని విష్ణువుడైన గొప్పతావు కూడ ఇందే కలదు.

16. ఒక్కొక్క నక్షత్రము ఒక్కొక్క సమయమున చంద్రునితో కూడియుండును. అట్లు ఇరువది యెనిమిది దినములు గడచిన పిదప ఇరువది తొమ్మిదవ దినమునఃనిష్పతతి-చంద్రునినుండి బయటకు వచ్చును. అట్లే ఆ నక్షత్రములు; సోమసంయోగయోగతః - చంద్రునితో కలసిన విధముగా భానునా సహ - సూర్యునితో కూడ; సంక్రమ్య-కలసియుండి, నిష్పతన్తి సూర్యునినుండి బయటకు వచ్చుచుండును. ఇట్లు నక్షత్రములకు చంద్రునితోవలె అన్ని గ్రహములతో సంక్రాంతి సమానమని భావము.

17. స్రవస్తీనామ్-నదులయొక్క; సాగరోదయః - సముద్రమును నింపెడు; ప్రభవః - పుట్టుక - సముద్రములను నింపెడు నదులన్నియు నిందే పుట్టుకని భావము.

అత్రానలసఖ స్యాపి పవనస్య నివేశనమ్,
మహర్షేః కశ్యపస్యాత్ర మారీచస్య నివేశనమ్.

19

అగ్ని చెలిమికాడైన వాయువు నివాసము, మరీచతనయుడగు కశ్యప మహర్షి నివాసమును ఇందే కలవు.

ఏష తే వశ్చిమో మార్గో దిగ్ద్వారేణ ప్రకీర్తితః,
బ్రూహి గాలవ గచ్ఛావో బుద్ధిః య ద్విజనత్రమ.

20

ఈ పడమటి దారిని గూర్చి నీకు చూచాయగా చెప్పిరిని. గాలవా! చెప్పు పోదమా! నీ అభిప్రాయమేమి ?

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానవర్ణణి
గాలవచరితే దశాధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానవర్ణమున
గాలవకథయందు నూటపదియవ అధ్యాయము.

—: ౦ :—

ఏకాదశాధికశతతమోఽధ్యాయః
నూటపదునొకండవ అధ్యాయము

ఉత్తరదిశావర్ణనమ్
ఉత్తరదిక్కు వర్ణనము

సువర్ణ ఉవాచ - సువర్ణ డిట్లు చెప్పెను.

యస్మా దుత్తార్యతే పాపా ద్యస్మాన్నిఃశ్రేయసోఽశ్నుతే,
అస్మా దుత్తారణబలా దుత్తరే త్యుచ్యతే ద్విజ.

1

జీవులు దీనివలన పాపమునుండి దాటుదురు, ముక్తి పొందుదురు. అట్లు
దాటించునది కనుక దీనిని ఉత్తరదిక్కు అందురు.

ఉత్తరస్య హిరణ్యస్య పరివాపశ్చ గాలవః

మార్గః పశ్చిమపూర్వాభ్యాం దిగ్భ్యాం వై మధ్యమః స్మృతః.

2

గాలవా! ఈ దిక్కు గొప్ప బంగారునిధులకును స్థావరము పడమర
తూర్పుదిక్కుల నడిమిమార్గము కనుక మధ్యమ మనియు దీనికి పేరు.

అస్యాం దిశి వరిష్ఠాయా ముత్తరాయాం ద్విజర్షభ,

నాసౌమ్యో నావిధేయాత్మా నాధర్మో వసతే జనః.

3

మిక్కిలి శ్రేష్ఠమగు ఈ ఉత్తరదిక్కునందు మంచితనము, ఇంద్రియ
నిగ్రహము, ధర్మము లేని జనుడు ఉండడు.

-
1. ఉత్తరాయణమున పోవువారికి పాపము నశించి, స్వర్గము - మోక్షము -
సీద్దించును. అను అర్థమును బట్టి ఈ దిక్కు-ఉత్తర - మిక్కిలి గొప్పది
అని భావము.
  2. హిరణ్యస్య-ధనముయొక్క, నవనిధులయొక్క; పరివాహ - స్థానము.
అట్లు నిధిస్థానము కనుక స్వర్గమార్గము; తూర్పుపడమరల దృష్టితో
దీనిని మధ్యమ మనియు అందురు.
  3. అవిధేయ + ఆత్మా-చిత్తముపై అచుపులేనివాడు.

అత్ర నారాయణః కృష్ణో బిష్ణుశ్చైవ నరోత్తమః,
బదర్యా మాశ్రమవదే తథా బ్రహ్మ చ శాశ్వతః.

4

ఇందు నారాయణుడైన కృష్ణుడు, జయశీలుడగు నరవరుడు బదరికాశ్రమములో నివసించును. అట్లే శాశ్వతుడగు బ్రహ్మయు నిందు నివసించును.

అత్ర వై హిమవత్పుష్టే నిత్యమాస్తే మహేశ్వరః,
ప్రకృత్యా పురుషః సార్థం యుగాంతాగ్నిసమప్రభః.

5

ఇందు హిమవత్పుర్యతశిఖరమున పురుషస్వరూపుడగు మహేశ్వరుడు ప్రకృతిస్వరూపిణియగు ఉమతో కూడి ప్రాయకాలమునందలి అగ్నివంటి కాంతితో విరాజిల్లుచు నిత్యము నివసించును.

న స దృశ్యో మునిగణై స్తథా దేవైః సవానవైః,
గన్తర్వయజ్ఞసిద్ధిర్వా నరనారాయణా దృతే.

6

ఆతడు మునులకుఁగాని, ఇంద్రునితోపాటు దేవతలకుఁగాని, గంధర్వులు, యక్షులు, సిద్ధులు మున్నగువారికిఁగాని కానరాడు. నరనారాయణులకు మాత్రము కానవచ్చును.

అత్ర విష్ణుః సహస్రాక్షః సహస్రచరణోఽవ్యయః,
సహస్రశిరసః శ్రీమా నేకః పశ్యతి మాయయా.

7

5. ప్రకృత్యా-ఉమతో.

6. సః-మాయ పైకొన్నవాడయ్యు; న దృష్టః - కానరాదు - చూడరానివాడని భావము; పుర్థజ్ఞానస్వరూపుడై మాయను వదలినచో ఇక చెప్పనేర; అని భావము.

7. సహస్రశిరసః - ఇది అకారాచర శబ్దము; అవ్యయః - హెచ్చుతగ్గులు లేక ఏకాకారముగా నుండువాడు; మాయయా - ప్రకృతిస్వరూపిణియగు మాయతో కూడిన మహేశ్వరుని అని భావము - పరమేశ్వరుడు ప్రస్తుతః అన్ని జీవులలో నిండియుండు ప్రత్యేకాత్మస్వరూపుడు కావున అతని విషయమున చూచువాడు, చూడబడుట మున్నగు లక్షణము లుండవు. కాని మాయతో కూడినపుడు - ఏదో ఒక స్వరూపమును పొంది

వేయి కన్నులు, వేయి హస్తములు, వేయి శిరస్సులు గల నిత్యుడు, శ్రీమంతుడు, అగు విష్ణు వొక్కడు ఈ దిక్కుల మాయతో గూడిన మహేశ్వరుని దర్శనము పొందును.

అత్ర రాజ్యేన విప్రాణాం చంద్రమా శ్చాభిషిచ్యత,
అత్ర గంగా మహాదేవః పతన్తిం గగనా చ్యుతామ్, 8
ప్రతిగృహ్య దదౌ లోకే మానుషే బ్రహ్మవిత్తమ.

తొల్లి ఈ దిక్కునందు చంద్రుడు విప్రుల రాజ్యమునకు చనిపోయి పొందెను. ఆకాశమునుండి జారిపడుచున్న గంగను మహాదేవు డిందే పట్టుకొని మనుష్యలోకమున వదలెను.

అత్ర దేవ్యా తప స్తప్తం మహేశ్వరపరీవృతమ్. 9

ఇందు పార్వతీదేవి పరమేశ్వరుని పతిగా బొందగోరి తప మాచరించెను.

అత్ర కామశ్చ రోషశ్చ కైల శ్చోమా చ సంబధుః.
ఈ దిక్కునందే కామము, రోషము, పర్వతము, ఉమాదేవియు పుట్టిరి.

అత్ర రాక్షసయజ్ఞాణాం గన్ధర్వాణాం చ గాలవ,
ఆధిపత్యేన కైలాసే ధనదోఽవ్యభిషేచితః. 10

ఈ దిక్కున కైలాసమున రాక్షసులు, యక్షులు, గంధర్వులు అనువారిపై ప్రభుత్వము నెరపుటకు కుబేరుని అభిషేకించిరి.

ఉపాధి సహితుడైనపుడు - అతనిని చూడ శక్యమగును. అసగా సగుణ బ్రహ్మభావననుండియే నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానము కలుగునని తాత్పర్యము - "సోపాధి ర్నిరుపాధిశ్చ ద్వేధా బ్రహ్మవి దువ్యతే, సోపాధికః స్వాత్ సర్వాత్మా నిరుపాధోఽనుపాధిః" - అని శాస్త్రములు చెప్పుచున్నవి. బ్రహ్మము నెరిగినవాడు రెండు విధములుగా నుండును. ఒకడు సోపాధికుడు. రెండవవాడు నిరుపాధికుడు. సోపాధికుడు సర్వాత్ము డగును. నిరుపాధికునకు నామరూపాదు లేవియు నుండవు. ఈ అంశ మంతటికి శ్రీ నీలకంఠుం వేదాంతశతకమును గ్రంథమున విస్తృతముగ వివరణ కలదు.

అత్ర చైత్రరథం రమ్య మత్ర వైభానసాశ్రమః. 11

ఇందు అందమగు చైత్రరథమగు ఉద్యానవనము గలదు. మరియు
వైభానసుల ఆశ్రమమును గలదు

అత్ర మన్దాకినీ చైవ మన్దరశృ ద్విజర్షభ,
అత్ర సౌగంధికవనం నైర్భతై రభిరద్యతే. 12

ఇందు మందాకినియు, మందరపర్వరమును గలవు. ఈ దిక్కునందే
సౌగంధికపద్మముల తోటను రాక్షసులు కాపాడుచుండురు.

శాద్యలం కదలీస్కన్ధ మత్ర సంతానకా నగాః.

ఇందు శాద్యలము చదలి యను పతాకకొమ్మయు కల్పవృక్షము మొద
లగు చెట్టును గలవు.

అత్ర సంయమనిత్యానాం సిద్ధానాం స్వైరచారిణామ్,
విమానా న్యనురూపాణి కామభోజ్యాని గాలవ. 13

ఇందు గొప్ప నిగ్రహము, కామగమనము గల సిద్ధుల విమానములు వారి
వారికి తగిన విధముగా కోరిన భోగములను కూర్చుంచుదును.

అత్ర తే ఋషయః సప్త దేవీ చారున్దతీ తథా. 14

ఇందు ప్రసిద్ధులగు సప్తర్షులు ఆరుంధతీదేవియు నివసిండుచుండురు.

అత్ర తిష్ఠతి వై స్వాతి రత్రాస్యా ఉదయః స్మృతః,
అత్ర యజ్ఞం సమాసాద్య ద్రువం స్థాతా పితామహః. 15

13. శాద్యలమ్ - ఇంతాల మను పేరుగల ఒక దేవతాస్వరూపము; కదలీ
స్కన్ధమ్ - వైజయంతి యను పేరుగల పతాక. స్కందమనగా కొమ్మ
వలె పైకి ఎత్తబడిన పతాకయని. భావము - 'అథ కదలీ పతాకా మృగ
భేదయోః' - అని మేదిని నిఘంటువు. కదలి అను శబ్దము పరాక,
ఒక విధమగు మృగము అను నర్థములం దుండును. నగాః - చెట్లు-కల్ప
వృక్షము మొదలగునవి; సంయమనిత్యానామ్ - ధ్యానము, భారణము అను
యోగలక్షణముల నెప్పుడు వదలనివారని భావము.

ఇందు స్వాతంత్ర్యము నెఱుకొని యుండును. అవి ఉదయించు చోటిదియే.
ఇందు బ్రహ్మ యజ్ఞ మాచరించి నిలుకడతో నుండును.

జ్యోతీంషీ చంద్రసూర్యౌ చ పరివర్తంతి నిత్యశః,
అత్ర గంగామహాద్వారం రక్షంతి ద్విజసత్రమ్. 16

నక్షత్రములు, చంద్రుడు, సూర్యుడు ఇం దెల్లవేళల తిరుగుచు గంగ మహా
ద్వారమును రక్షించుచుండురు.

ధామా నామ మహాత్మానో మునయః సత్యవాదినః,
న తేషాం జ్ఞాయతే మూర్తి ర్నాకృతి ర్న తపశ్చితమ్. 17

మహాత్ములు, సత్యమునే పలుకువారు సగు ధాములను పేరు గల మును
లిందుండురు. వారి స్వరూప మెట్టిదో, వారి అవయవముల తీరెట్టిదో వారు సాధిం
చిన తప మెట్టిదో యెవ్వరికిని తెలియరాదు.

పరివర్తః సహస్రాణి కామభోజ్యాని గాలవ.

ఇం చిచ్చవచ్చినట్లు తినదగిన అన్నపరివేషణపాత్రములు వచ్చుచు పోవుచు
నుండును.

యథా యథా ప్రవిశతి తస్మాత్ పరతరం నరః,
తథా తథా ద్విజశ్రేష్ఠ ప్రవిలీయతి గాలవ. 18

ఈ మంచు నిండిన తావునుండి తోనికి పోయిన కొంది నరుడు దానిలో
కరగి పోవును.

నైతత్ కేనచి దన్యేన గతపూర్వం ద్విజర్షభ,
ఋతే నారాయణం దేవం నరం వా జిహ్ను మవ్యయమ్. 19

16. గంగామహాద్వార మనుచోట గాయంతికాద్వార మనియు పాతము గలదు.
అప్పుడు 'గాయంతి' అనునది ఒక గుహ.

17. మూర్తి అనగా స్థూలరూపము; ఆకృతి యనగా అవయవములు తోచు
స్వరూపము.

18. పరివర్తః - వచ్చుచు పోవుచుండుట; సహస్రాణి-వేలకొలది అన్న పాత్ర
ములు; కామభోజ్యాని - ఇచ్చవచ్చినట్లు తినుటకు యోగ్యము లయినవి -
అవి స్థూలదృష్టికట్లు కానవచ్చునని భావము. తస్మాత్ - ఆ మంచుగల
చోటునుండి; పరతరం - మిక్కిలి తోవలికి; ప్రవిలీయతి - మంచుతో
కరగి నశించిపోవునని తాత్పర్యము.

నారాయణదేవుడు, జయశీలి, నామము లేనివాడు. నగు నరుడు కాక మరి యెవ్వరు దీనిని ప్రవేశింపలేడు.

అత్ర కైలాస మిత్త్యుత్తం స్థాన మైలబిలస్య తత్. 20

దీనిని కైలాస మంటారు. ఇది కుబేరునకు నెలపు.

అత్ర విద్యుత్ప్రభా నామ జుష్టిరేఽవ్వరసో దశ,
అత్ర విష్ణుపదం నామ క్రమతా విష్ణునా కృతమ్,
త్రిలోకవిషయే బ్రహ్మ స్ఫుతరాం దిశ మాశ్రితమ్. 21

ఓ బ్రాహ్మణా! ఇవటనే విద్యుత్ప్రభ లను పేరుగల అచ్చరలు పదుగురు పుట్టిరి. విష్ణువు మున్ను (వామనావతారమున) మూడులోకములు ఆక్రమించి నపుడు ఉత్తరదిక్కు నుం దివటనే పాదము మోపుటచే ఈ ప్రదేశము విష్ణుపద మను పేరుతో ప్రసిద్ధమైనది.

అత్ర రాజ్ఞా మరుతైన యజ్ఞేనేష్టం ద్విజోత్తమ,
ఉశీరబీజే విప్రర్షే యత్ర జామ్బూనదం సరః. 22

ఇందు ఉశీరబీజ మనుచోట బంగారు సరస్సు గల తావున మరుత్తుడను రాజు గొప్ప యజ్ఞము చేసెను.

జీమూతస్యాత్ర విప్రర్షే రువతస్థే మహాత్మనః,
సాక్షాద్దేమవతః పుణ్యో విమలః కనకాకరః. 23

బ్రహ్మర్షి యగు జీమూతుడను మహాత్మునకు హిమవత్సర్వతమం దివటనే స్వచ్ఛము, దీప్తమగు బంగారుగని యుగంపడినది.

బ్రాహ్మణేషు చ యత్ కృత్స్నం స్వంతం కృత్వా ధనం మహత్,
వప్రే ధనం మహర్షిః స జైమూతం తద్ధనం తతః. 24

20. బిలబిలస్య-కుబేరునియొక్క.

23. ఉశీరబీజే-ఉశీరబీజ మను పేరుగల స్థానమున; కనకాకరః-బంగారుగని, జీమూతస్య-జీమూతుని, ఉప-సమీపమున, తస్థే-ప్రకాశమును పొందినది. ఇవట 'స్థా' ధాతువు ప్రకాశము పొందుట అను నర్థమున ఆత్మనేపది ప్రత్యయమును పొందినది.

24. వప్రే-బ్రాహ్మణులను ఈ ధనము నాపేరు మీద ప్రసిద్ధిచెందుగాక యని వరము వేదెనని భావము. స్వంతమ్-పవిత్రము.

ఆ బ్రహ్మర్షి ఆ సువర్ణనిధిని సంపూర్ణముగ ద్రాహ్మణుల కొసగి, ఈ ధనము నా పేరుతో ప్రసిద్ధమగుచుట్లు అనుగ్రహించుదని కోరెను. అప్పుడి సుండియు ఆ ధనమునకు జైమూతమను పేరు గలిగెను.

అత్ర నిత్యం దిశాం పాలాః సాయం ప్రాతర్ద్విజర్షభ,

కస్య కార్యం కిమితి వై పరిక్రోశ ని గాలవ.

25

ఇందు ప్రతిదినము చిక్కులకులు సాయంసమయములలో ప్రాతఃకాలము లలో ఇవి యేమి? ఎవరి పని? అని పెద్దగా కేటలు పెట్టుచుందురు.

ఏవ మేషా ద్విజశ్రేష్ఠ గుణై రన్యై ర్దిగుత్తరా,

ఉత్తరేతి పరిభ్యాతా సర్వకర్మసు చోత్తరా.

26

ద్విజశ్రేష్ఠా! ఇట్టి చిక్కు మరియు ఇతరగుణములతో శ్రేష్ఠమైనది. కావుననే 'ఉత్తర' అని పేరొందినది. అన్ని కార్యములకు మేలైనది.

ఏతా విస్తరశ స్తాత తవ సంకీర్తితా దిశః,

చతస్రః క్రమయోగేన కామాశాం గన్తుమిచ్ఛసి?

27

బాబూ! నీకు ఈ నాలుగు చిక్కులను గూర్చి క్రమముగా వివరించి చెప్పితిని. ఏ చిక్కునకు పోవగోరుదువు?

ఉద్యతోఽహం ద్విజశ్రేష్ఠ తవ దర్శయితుం దిశః,

వృథివీం చాఖిలాం బ్రహ్మం సస్మా దారోహ మాం ద్విజ. 28

ద్రాహ్మణవరేణ్యా! నీకు చిక్కు లన్నింటిని, భూమి యంతటిని చూపుటకు సిద్ధముగా నున్నాను. నాపై కూర్చుండుము.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్భానపర్వణి

గాలవచరితే ఏకాదశాధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్భానపర్వమున

గాలవచరితమున నూటపదునొకండవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

25. పరిక్రోశన్నిమి మి కార్యములను చేసిపెట్టుటకు మే మిందున్నాము. ఆదేశించుదని భావము.

26. ఉత్తరా-చిక్కులి శ్రేష్ఠమైనది.

ద్వాదశాధిక శతతమోఽధ్యాయః

సూటపండ్రెండవ అధ్యాయము

గరుడ మారుహ్య పూర్వాం దిశం గచ్ఛత్

గాలవస్య ఏద్యేగేన వ్యాకులత్వమ్.

గరుడు నెక్కి తూర్పుదిక్కున కరుగుచున్న

గాలవు దాతని వేగమునకు చెగడుట.

గాలవ ఉవాచ - గాలవు డిట్లు చెప్పెను.

గరుత్మన్ భుజగేంద్రారే సువర్ణ వినతాత్మజ,

నయ మాం తార్ష్య పూర్వేణ యత్ర ధర్మస్య చక్షుషీ. 1

గరుత్మంతుడా! సర్పరాజుల పగవాడా! సువర్ణా! వినతకుమారుడా!

తార్ష్యుడా! ధర్మపు కన్నులుగల తూర్పుదిక్కునకు నన్ను గొనిపోమ్ము.

పూర్వమేతాం దిశం గచ్ఛ యా పూర్వం వరికీర్తితా,

దేవతానాం హి సాన్నిధ్య మత్ర కీర్తితవా నసి. 2

నీవు ముందు వర్ణించి చెప్పిన తూర్పుదిక్కునకు పద. ఇందు దేవతలు

సన్నిధిచేసి యుండురని కొనియాడితివి గదా!

అత్ర సత్యం చ ధర్మశ్చ త్వయా సమ్యక్ ప్రకీర్తితః,

ఇచ్ఛేయం తు సమాగమం సమస్తై రైవలై రహమ్,

భూయశ్చ తాన్ సురాన్ ద్రష్టు మిచ్ఛేయ మరుణానుజ. 3

ఇందు సత్యము, ధర్మము చక్కగా నున్నవని నీవు కొనియాడితివి. నే

నా దేవత లందరిని కలియుటకు ఇష్టపడుచున్నాను. అనూచుని తమ్ముడా! ఆ
దేవతల నందరిని చూడగోరుదును.

1. పూర్వేణ - తూర్పుదిక్కునందు; చక్షుషీ - కన్నులు - అగ్ని, చంద్రుడు.

నారద ఉవాచ - నారదు డిట్లు చెప్పెను.

తమాహు వినతాసూను రారోహ స్వేతి వై ద్విజమ్,

ఆరురోహథ స ముని ర్గుడం గాలవ స్తదా.

4

అంత వినతకొడుకు ఆ బ్రాహ్మణునితో 'నాపై నెక్కు'మని పలికెను. అంత నా ముని గాలవుడు గరుత్మంతునిపై నెక్కిెను.

గాలవ ఉవాచ - గాలవు డిట్లు వలికెను.

క్రమమాణస్య తే రూపం దృశ్యతే పన్నగాశన,

భాస్కరస్యేవ పూర్వాహ్నే సహస్రాంశో ర్వివస్వతః.

5

ఓయి గరుడా! వేయి కిరణములు గలవాడు, తనకాంతితో సర్వమును కప్పవాడు నగు ఉదయభాస్కరుని రూపమువలె పైకెగురుచున్న నీరూపము గానవచ్చుచున్నది.

పక్షవాతప్రణున్నానాం వృక్షాణా మనుగామినామ్,

ప్రస్థితానా మివ సమం పశ్యామీహ గతిం భగ.

6

నీ రెక్కలగాలికి నుగ్గునుగ్గుయి నీవెంటనంటి వచ్చుచున్న చెట్లు నీతోపాటు బయలుదేరి వచ్చుచున్నట్లు నాకు కానవచ్చుచున్నవి.

స సాగరవనా ముర్వీం సశైలవనకాననామ్,

ఆకర్షన్నివ చాభాసి పక్షవాతేన భేదర.

7

5. సహస్రాంశువు. వివస్వంతుడు అని రెండు విశేషణము లివట సూర్యునకు చెప్పబడినవి. తరువాతి శ్లోకమున గరుత్మంతుని రెక్కల గాలికి లేచిన చెట్లు అతని కిరణములవలె తోచుచున్నవి. అట్లే ఆద్వాదనలేనితనము కూడ చెప్పినట్లుండునది. వః - అనగా కప్పునది-వస్త్రము మొదలగునది. ఆది కలవాడు. వస్వాన్ - ఆద్వాదన కలవాడని భావము. వి-వస్వాన్ - అనగా ఆద్వాదనలేనివాడు - అనగా తాను తన కాంతితో సర్వమును క్రమ్మివైచును గాని తన్ను క్రమ్మివైచునది లేనివాడని భావము. స్వయముగా ప్రకాశించువాడని తాత్పర్యము. ప్రస్తుతము గరుత్మంతు డట్లుండె నని భావము.

గగనదారీ! సముద్రములతో, తోటలతో, పర్వతములతో, అడవులతో కూడిన భూమి సంతటిని నీ రెక్కల గాలితో గుంజుకొని పోవుచున్నట్లు నాకు తోచుచున్నావు.

సమీననాగనక్రం చ ఖమివారోప్యతే జలమ్,

వాయునా చైవ మహతా పక్షవాతేన చానిశమ్.

8

చేపలు, నీటి యేనుగులు, మొసళ్ళు గల సముద్రజల మంతయు రెక్కల పెనుగాలికి రాత్రింబవళ్ళు నింగికి చిమ్మబడినట్లు కానవచ్చుచున్నది.

తుల్యరూపాననా నృత్వాంస్తథా తిమితిమిగ్జ్జలాన్,

నాగాశ్వనరవక్ర్రాంశ్చ వశ్యామ్యున్నృథితా నివ.

9

సమానమగు రూపము మొగములు గల పెనుచేపలు, తిములు, తిమింగిలములు, ఏనుగుల, గుఱ్ఱముల నరుల మొగములవంటి మొగములు గల జల జంతువులు నలిగిపోయినట్లు కానవచ్చుచున్నవి.

మహార్ణవస్య చ రవైః శ్రోత్రే చ బధిరే కృతే,

న శృణోమి న పశ్యామి నాత్మనో వేద్మి కారణమ్.

10

మహాసముద్రము రొదలతో నా చెవులు చెవుడుపడి నట్లయినవి. నా కేదియు వినవచ్చుట లేదు. ఏదియు కానవచ్చుట లేదు నా పని యేమో కూడ తోచుటలేదు.

శనైః స తు భవాన్ యాతు బ్రహ్మవధ్యా మనుస్మరన్,

న దృశ్యతే రవి స్తాత న దిశో న చ ఖం ఖగ.

11

మహానుభావా! కొంచెము మెల్లగా పొమ్ము. లేనిచో నీకు బ్రహ్మహత్యా పాతకము రావచ్చును. సూర్యుడు, చంద్రుడు, ఆకాశము నాకు కారణమున్నవి.

8. ఖమ్, ఇవ, ఆరోప్యతే-ఆకాశమున నిలిపిపెట్టున్నది.

10. రవైః - శబ్దములతో; కారణమ్-చేను ఏ పనిమీద బయలుదేరిరినో ఆ ప్రయోజనము కూడ, న వేడ్కి-తలియకున్నాను.

11. బ్రహ్మవధ్యామ్-బ్రాహ్మణహత్యను; అనుస్మరన్ - తలపోయుచు. నీవు వేగము తగ్గింపకున్నచో నేను చనిపోవుట నిశ్చయ మని భావము.

తమ ఏవ తు పశ్యామి శరీరం తే న లక్షయే,

మణివ జాత్యో పశ్యామి చక్షుషీ తేహ మణ్డజ.

12

అంతయు చీకటి క్రమ్మివైచినది. నీ దేహము కూడ కానరాకున్నది. నీ కన్నులు మాత్రము మంచి జాతికి చెందిన రెండు మణులవలె కన్పట్టుచున్నవి.

శరీరం తు న పశ్యామి తవ చైవాత్మనశ్చ హ,

పదే పదే తు పశ్యామి శరీరా దగ్ని ముత్తితమ్.

13

నాకు నీ దేహమును, నా దేహమును కనబడుటలేదు. అడుగడుగున నీ దేహమునుండి లేచి పడుచున్న నిప్పురవ్వలు మాత్రము కానవచ్చుచున్నవి.

స మే నిర్వాప్య సహసా చక్షుషీ శామ్యతే పునః,

తన్నియచ్చ మహావేగం గమనే వినతాత్మజ.

14

ఆ అగ్ని నాకన్నుల నొక్కమారు మిరుమిట్లు గొలిపి ఆరిపోవుచున్నది. అయ్యో! వినతాకుమారా! నీ మహావేగమును కొంచెము తగ్గింపుము.

న మే ప్రయోజనం కిచ్చి ధ్ధమనే పన్నగాశన,

సంనివర్త మహాభాగ న వేగం విషహామి తే.

15

గరుత్మంతా! ఇంత వేగముగా పోయి నేను సాధించున దేమియు లేదు, మహాభాగా! మరలుము. నీ వేగమును తాళజాలను.

గురవే సంశ్రుతా సీహ శతా న్యష్టౌ హి వాజినామ్,

ఏకతః శ్యామకర్ణానాం శుభ్రాణాం చన్ద్రోవర్చసామ్.

16

చెవి కొకవైపు పచ్చనిరంగు చంద్రుని వన్నెయు గల తెల్లని గుల్లిము లెనిమిదివందలను తెత్తునని గురువునకు మాట యిచ్చితిని.

తేషాం చైవాపవర్గాయ మార్గం పశ్యామి నాణ్డజ,

తతోఽయం జీవితత్యాగే దృష్టో మార్గో మయాఽఽత్మనః.

17

పక్షిరాజా! వాని నిచ్చు దారి కానరాకున్నది. అందువలన ఇదిగో నా బ్రదుకు ముగియువారి మాత్రము కానవచ్చుచున్నది.

నైవ మేఽస్తి ధనం కిచ్చి న్న ధనే నాన్వితః సుహృత్,

న చార్థేనాఽపి మహతా శక్య మేత ద్వ్యపోహితుమ్.

18

12. మణి-రెండు మణులు, వ-వలె. ఇవి 'ఇవ' అను నర్థము గల శబ్దము.

14. నిర్వాప్య - మూసివైచి - కానరాకుండ చేసి అని భావము.

15. సంనివర్త - మరలుము.

నాకు ధనము లేదు. ధనమున్న చెలికాడు లేడు. పెద్దఎత్తున ధనమున్నను ఇది తీర్చుట సాధ్యము కాదు.

నారద ఉవాచ-నారదు డిట్లు చెప్పెను.

ఏవం బహు చ దీనం చ బ్రువాణం గాలవం తదా,

ప్రత్యువాచ ప్రజన్నేవ ప్రహసన్వితాత్మజః.

19

ఇట్లు దీనముగా పలుమాట లాడుచున్న గాంధుని చూచి వినతకొడుకు పోవుచునే నవ్వుచు నిట్లు పలికెను.

నాతిప్రజ్ఞోఽసి విప్రర్షే యోఽఽత్మానం త్యక్తు మిచ్ఛసి,

న చాపి కృత్రిమః కాలః కాలో హి పరమేశ్వరః.

20

విప్రఋషిః సీవు చావగోరుచున్నావు. తెలివితక్కువవాడవువలె నున్నావు. యముడు నీ యిష్టమును ఇట్టి రాడు. కాల దనగా పరమేశ్వరుడే కదా!

కిమహం పూర్వమేవేహ భవతా నాభిచోదితః,

ఉపాయోఽత్ర మహానస్తి యేనైత దువపద్యతే.

21

నన్ను మున్నే ప్రేరణచేసి యుండవలసినది. ఒక గొప్ప ఉపాయము కలదు. దానితో నీ కార్యము నెరవేరును.

తదేష ఋషభో నామ పర్వతః సాగరాన్వికే,

అత్ర విశ్రమ్య భుక్త్వా చ నివర్తిష్యావ గాలవ.

22

ఇదిగో ఋషభ మను పర్వతము సముద్రము వొడ్డున గలదు. ఇందు విశ్రమించి భుజించి మరలుదము.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్గోనపర్వణి

గాలవచరితే ద్వాదశాధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్గోనపర్వమున

గాలవచరితమున నూటపందెండవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

20. యః ఆత్మానమ్ - య ఆత్మానమ్ అని కావయమును యోఽఽత్మానమ్. అను సంధి అర్థము; కృత్రిమః - తన యిచ్చవచ్చినట్లు సాధింపదగినది; కాలః - మృత్యువు.

22. నివర్తిష్యావ - ఇది అర్థప్రయోగము - నివర్తిష్యావహే - అనునది సరియగు రూపము

త్రయోదశాధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటపదుమూడవ అధ్యాయము

ఋషభశిఖరే స్థితయో ర్గరుడగాలవయో స్తపస్విన్యా
శాణ్డిత్యా నహ సాక్షాత్కారః. గురుదక్షిణావిషయే విచారశ్చ.

ఋషభపర్వతము కొమ్మున నున్న గరుడగాలపుట
శాండిలి యను తపస్వినిని గాంచుట. గురుదక్షిణకై విచారించుట.

నారద ఉవాచ-నారదు డిట్లు చెప్పెను.

ఋషభస్య తతః శృంగం నివత్య ద్విజపక్షిణౌ,
శాణ్డిలీం బ్రాహ్మణీం తత్ర దదృశాతే తపోఽన్వితామ్. 1

అంత నా పక్షిరాజును బ్రాహ్మణుడును ఋషభ మను కొండకొమ్ముపై
దిగి అందు శాండిలి యను నొక బ్రాహ్మణునిసంపన్నురాలు తపస్సు చేసికొను
చుండగా గాంచిరి.

అభివాద్య సువర్ణస్తు గాలవ శ్చాభిపూజ్య తామ్,
తయా చ స్వాగతే నోక్తా విష్టరే సన్నిషీదతుః. 2

సువర్ణుడును గాలపుడును ఆమెకు నమస్కరించి, గౌరవించి ఆమె స్వాగత
మని పలుకగా ఆసనమునందు కూర్చుండిరి.

సిద్ధ మన్నం తయా దత్తం బలిమన్తోపబృంహితమ్,
భుక్త్యా తృప్తా పుభౌ భూమా సుప్తౌ తా వనుమోహితౌ. 3

బలిమంత్రములతో శక్తిపొందిన సిద్ధమగు అన్నమును వారి కామె
పెట్టెను. ఆది భుజించి వారిచువురు తృప్తిపడి ఒడ లెరుగనివారై నేలపై
నిద్రించిరి.

ముహూర్తాత్ ప్రతిబుద్ధస్తు సువర్ణో గమనేచ్ఛయా,
అథ భ్రష్టరసూజ్ఞాఙ్గ మాత్మానం దదృశే ఖగః. 4

4. భ్రష్టరసూజ్ఞ + అజ్ఞమ్ - రాలిపోయిన ఈశలుగం దేహముగలవానిని.

ఒక్క ముహూర్తమునకు మేల్కొనిన సుపర్మదు పోవుద మనుకొనుచు
తన దేహమునుండి రాలిన రెక్కలను చూచుకొనెను.

మాంసపిణ్డోపమోఽభూత్ ముఖపాదాన్వితో ఖగః,
గాలవస్తం తథా దృష్ట్వా విమనాః పర్యవృచ్చత. 5

మొగము, కాళ్ళ గల మాంసపు ముద్దయో యన్నట్లున్న ఆ గరుడుని
గాంచి గాలపుడు మనసు చెదరి యిట్టడిగెను.

కిమిదం భవతా ప్రాప్త మిహాగమనజం ఫలమ్,
వాసోఽయ మిహ కాలం తు కియస్తం నౌ భవిష్యతి. 6

ఇక్కడకు వచ్చి నీవు పొందిన ఫల మేమి? మన మిక్కడ ఎంత
కాల ముండవలయునో? యేమో?

కిం ను తే మనసా ధ్యాత మశుభం ధర్మదూషణమ్,
న హ్యయం భవతః స్వల్పో వ్యభిచారో భవిష్యతి. 7

నీ వేదైన ధర్మమును చెరచు పాడుతలపు పెట్టుకొంటివా యేమి? ధర్మము
తప్పిన నీ యీ దోషము చిన్నదై యుండదు.

సువర్ణోఽథాబ్రవీ ద్విప్రం ప్రధ్యాతం వై మయా ద్విజ,
ఇమాం సిద్ధా మితో నేతుం తత్ర యత్ర ప్రజాపతిః. 8

అంత సుపర్మ దిట్లు చెప్పెను. 'అయ్యా! బ్రాహ్మణా! ఈ సిద్ధురాలిని
ప్రజాపతికడకు కొనిపోవలయునని గట్టిగా భావించితిని'.

యత్ర దేవో మహాదేవో యత్ర విష్ణుః సనాతనః,
యత్ర ధర్మశ్చ యజ్ఞశ్చ తత్రేయం నివసేదితి. 9

'మహాదేవుడగు పరమేశ్వరుడు, సనాతనుడగు విష్ణువు, ధర్మము,
యజ్ఞము ఉండుచోట నీమె నివసించవలయునని నేను భావించితిని'.

7. ధర్మదూషణమ్ - ధర్మమును చెరచునట్టి; అశుభమ్ - పాడుతలపు;
ధ్యాతం కిమ్ - ధ్యానము చేయబడినదా యేమి; వ్యభిచారః - ధర్మము
తప్పుట.

సోఽహం భగవతీం యాచే ప్రణతః ప్రియకామ్యయా,
మయైత న్నామ ప్రధ్యాతం మనసా శోచతా కిల. 10

ఈ పూజ్యురాలికి ప్రియము చేయగోరి మొక్కుడు ప్రార్థింతును. ఈమె
పాప మిచట ఎట్లుండునా? అన్న భావనతో లట్లు తలపోసితిని.

తదేవం బహుమానా త్రే మయేహానీప్పితం కృతమ్,
సుకృతం దుష్కృతం వా త్వం మాహాత్మ్యాత్ శ్చన్త మర్హసి, 11
'అమ్మా! నీమీది గౌరవముతో నీ కిష్టముకాని పని చేసితిని. పుణ్యమో
పాపమో నీవు నీ మహిమతో నన్ను మన్నింపవలయును'.

సా తౌ తదాబ్రవీత్తుష్టా పతగేంద్రిద్విజ్జర్హభౌ,
న భేతవ్యం సువర్ణోఽసి సువర్ణ త్యజ సంభ్రమమ్. 12
అంత నామె సంతోషపడి, ఆ గరుడగాలపులతో నిట్లు పలికెను. 'సువర్ణా!
భయపడకుము. దిగులు విడనాడుము. నీవు సువర్ణద్రవ్య గదా!'

నిన్దితాఽస్మి త్వయా వత్స న చ నిన్దాం శ్చమా మ్యహమ్,
లోకేభ్యః సపది భ్రశ్యే ద్యో మాం నిన్దేత పావకృత్. 13
నాయనా! నీవు నన్ను నిందించితివి. నేను నిందను తాళజాలను. నన్ను
నిందించు పాపవర్ముడు ఆక్కడి కక్కడ లోకములనుండి భ్రష్టుడగును.

హీనయాఽలక్షణైః సర్వైః స్తథాఽనిన్దితయా మయా,
ఆచారం ప్రతిగృహ్వాన్య సిద్ధిః ప్రాప్తేయ ముత్తమా. 14
'ఏ పాడులక్షణములు లేని, దోషమెరుగని నేను ఆచారమును పట్టుకొని
ఈ ఉత్తమసిద్ధిని పొందితిని.'

10. శోచతా - ఈమె ఒంటరిగా నిచట ఎట్లు నివసించునా? అని
విచారించుచున్న.

11. మయా + ఇహ + అనీప్పితమ్ - అని పదవిభాగము;

12. సువర్ణోఽసి-చాల గట్టి రెక్కలుగలవాడు. ఇంద్రుని వజ్రమునకు కూడ
చెదరని రెక్కలుగలవాడు-గరుత్మంతుడు.

14. అంశజైః - పాపములచేత.

అచారః ఫలతే ధర్మ మాచారః ఫలతే ధనమ్,

అచారా ద్వియ మాప్నోతి ఆచారో హస్త్యలక్షణమ్. 15

'అచారము ధర్మమును పండించును. ఆచారము ధనమును పండించును. నరుడు ఆచారమువలన సంపదలు పొందును. ఆచారము పాపమును పరిమార్చును.'

తదాయుష్కన్ భగవతే యథేష్టం గమ్యతా మితః,

న చ తే గర్హణీయాఽహం గర్హితవ్యాః శ్రీయః క్వచిత్. 16

'దిరంజీపి! పక్షరాజా! ఇటునుండి నీ యిచ్చవచ్చినదోటికి పొమ్ము. నన్ను నీవు నిందింపరాదు. శ్రీం నెందైన నిందింపవచ్చువా?'

భవితాఽసి యథాపూర్వం బలవీర్యసమన్వితః,

బభూవతు స్రత స్రస్య వజ్రే ద్రవిణవర్తరౌ. 17

'నీవు మునుపటివలె బలము, వీర్యము గలవాడ వగుదువు' అని పలుకగా అంత అరనిరెక్కలు మునుపటికంటె మిక్కిలి బలము గల వాయెను.

అనుజ్ఞాతస్తు శాణ్డిల్యా యథాగత ముపాగమత్,

నై వ చాసాదయామాస తథారూపాం సురర్ణమాన్. 18

కాండిలి అనుమరింపగా, గరుష్మంతుడు తన మునుపటి రూపమును పొందెను. కాని తనకు కావసిన ఆ వన్నెగల గుఱ్ఱములను మాత్రము పొంద లేడు.

విశ్వామిత్రోఽథ తం దృష్ట్వా గాలవం చాధ్వని స్థితః,

ఉవాచ వదతాం శ్రేష్ఠో వైనతేయస్య సన్నిధౌ. 19

అంత మంచిమాట నేర్చుగల విశ్వామిత్రుడు చారిత్రోసున్న గాంధుని గాంచి గరుదుసికడ ఇట్లు వలికెను.

16. గర్హితవ్యాః శ్రీయః క్వచిత్-కామవదేత-శ్రీలు నిందింపరాని వారను నర్థము గ్రహింపవలయును.

17. బలవీర్యసమన్వితః - బల మనగా దేహశక్తి, వీర్యమనగా ఉత్సాహము. వానితోకూడినవాడు; ద్రవిణవర్తరౌ-మిక్కిలి బలము గలవి;

యస్త్వయా స్వయ మేవార్థః ప్రతిజ్ఞాతో మమ ద్విజ,
తస్య కాలోఽవవర్గస్య యథా వా మన్యతే భవాన్. 20

‘జాపడా! నీ అంత నీవు ఆ కోరిన సొమ్మిత్తనని మాట యిచ్చితివి. ఆ
ఫల మందుటకు ఇది తగిన కాలము. నీ వేమనుకొనుచున్నావు?’

ప్రతీక్షిష్యా మ్యహం కాల మేతావంతం తథా పరమ్,
యథా సంసిద్ధ్యతే విప్ర సమార్గ స్తు నిశమ్యతామ్. 21

‘ఇంరకాలము వేచియుంటిని. ఇంకను వేచియుంచును. విప్రుడా! నీ
ప్రయత్నము సిద్ధి పొందు మార్గ మేదో విచారింపుము

సువర్ణోఽథాబ్రవీ ద్దీనం గాలవం భృశదుఃఖితమ్,
ప్రత్యక్షం ఖల్విదాసీం మే విశ్వామిత్రో యదుక్తవాన్. 22

అంత పెద్దగా దుఃఖించుచున్న గాఢపునితో గరుడు డిట్లు పలికెను. ‘నా
యెదుట విశ్వామిత్రుడు ఇప్పు డిట్లు పలికెను.’

తదాగచ్ఛ ద్విజశ్రేష్ఠ మన్త్రయిష్యావ గాలవ,
నాదత్వా గురవే శక్యం కృత్స్న మర్థం త్వయాఽఽసితుమ్. 23

ఓయి బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠా! కావున రమ్ము. అలోచితము. గురువునకు
మొత్తము సొమ్మొసగక నీవు నిలువజాలవు.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్భానవర్వణి
గాలవచరితే త్రయోదశాధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్భానవర్వమున
గాలవచరితమున నూటపదుమూడవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

20. అవవర్గస్య - ఫలము పొందుటకు.

21. నిశమ్యతామ్ - విచారింపబడుగాక

22. అసితుమ్ - నిలుచుటకు

చతుర్థశాధితశతతమోఽధ్యాయః నూటపదునాలుగవ అధ్యాయము

గరుడగాలవాభ్యాం యయాచే ర్భ్రహం గత్వా
గురుదక్షిణార్థం తతః శ్యామకర్ణశ్వానాం యాచనమ్.
గరుడగాలపులు యయాతిథవమున కరిగి గురుదక్షిణతై
ఆతనిని శ్యామకర్ణములగు గుఱ్ఱము లిమ్మని పేడుట.

నారద ఉవాచ - నారదు డిట్లు చెప్పెను.

ఆధాహ గాలవం దీనం సువర్ణః పతతాం వరః,

నిర్మితం వహ్నినా భూమౌ వాయునా శోధితం తథా,

యస్మా ద్ధిరణ్యయం సర్వం హిరణ్యం తేన చోచ్యతే.

1

బెంచేలుపడిన గాలపునితో పక్షిరాజగు గరుడు డిట్లు పలికెను. 'ఇదిగో!
దీనిని భూమితోపల అగ్నిదేవుడు నిర్మించెను. వాయుదేవుడు పుద్ధిచేసెను. నిలు
వెల్ల బంగారమే యగుటచే దీనిని హిరణ్యమందురు.

ధతే ధారయతే చేద మేతస్మాత్ కారణా ద్దనమ్,

తదేత త్త్రిషు లోకేషు దనం తిష్ఠతి శాశ్వతమ్.

2

1. వహ్నినా నిర్మితం భూమౌ - భూగర్భమునందలి మట్టిరేణువులను అగ్ని
గట్టిగా చెదరగొట్టగా ఇది వెలువలికి లోకెనని భావము. వాయునా
శోధితమ్ - అగ్నిని ప్రజ్వలించజేయుచున్న వాయుదేవునితో ఇది పుద్ధి
పొందెనని భావము; 'వాయునా వర్ధిత' మ్మనియు పాతము - వాయువు
దీనిని పెంపొందించెనని అర్థము; సర్వమ్ - సర్వమైన జగత్తు; హిరణ్మ
యమ్ - బంగారముతో నిండినది. ఆవిధముగా భూమియొక్క సార
మగుటవలనను, పుద్ధమైనదగుట వలనను లోకము నంతటిని మోహపెట్టిన
దగుట వలనను 'హిరణ్య'మని దీని నందురని తాత్పర్యము.
2. ధతే - పోషించును, ధారయతే - బ్రదుకునట్లు చేయును.

ఈ బంగారము అన్నింటిని పట్టియుంచును లంకరు దీనితో బ్రదుకుదురు. ఆ కారణమున దీనిని 'ధనము' అందురు. మూడు లోకములయందును ఇది చెరుగని ధనమై నిలిచియున్నది.

నిత్యం ప్రోష్ఠపదాభ్యాం చ శుక్రే ధనపతౌ తథా,
మనుష్యేభ్యః సమాదతే శుక్ర శ్చిత్రార్జితం ధనమ్. 3

పూర్వాభాద్రా, ఉత్తరాభాద్రా నక్షత్రములు కలిగిన శుక్రవారమున కుబేరుని వృద్ధి కొరకు మనస్సుతో సాధించిన ధనమును అగ్నిదేవుడు మానవులకు అనుగ్రహించును.

అజైకపా దహిర్బుధ్నై రక్ష్యతే ధనదేన చ,
ఏవం న శక్యతే లబ్ధు మలబ్ధవ్యం ద్విజర్షభ,
ఋతే చ ధన మశ్వాసాం నావా పి ర్విద్యతే తవ. 4

3. ప్రోష్ఠపదాభ్యామ్ - పూర్వాభాద్రా ఉత్తరాభాద్రా నక్షత్రముల చేత - ఇవట తృతీయకు సప్తమి అర్థము. కావున ఆ నక్షత్రములయందు అని యర్థము; శుక్రే - శుక్రవారమున - 'ఆ నక్షత్రములు కలిసిన శుక్రవారమున' అని తాత్పర్యము. శుక్రః - అగ్నిదేవుడు; ధనపతౌ - కుబేరుని వృద్ధికొరకు - మనుష్యేభ్యః - మనుష్యులకొరకు; ధనమ్ - ధనమును; సమాదతే - ఇచ్చును; చిత్రార్జితమ్ - చిత్రమున సాధించిన దానిని - ఈ మాటనుబట్టి ధనము అగ్నికి రేతస్సువంటి దని తెలియవచ్చును. 'శుక్రః కావ్యేనలే జ్యేష్ఠే' అని విశ్వకోశము. శుక్రశబ్దమునకు శుక్రాచార్యుడు, అగ్ని, జ్యేష్ఠుడు అను నర్థములందు వ్యవహారము. ధనము కోరువాడు పూర్వోత్తరాభాద్రానక్షత్రములన్న శుక్రవారమున అగ్నిదేవుని ప్రార్థింపవలయును. ధనపతౌ - అనుటవలన అట్లు మానవుడు సాధించిన ధనము యజ్ఞములు చేయుటవలననో, భూమితో పాతి పెట్టుటవలననో మరల కుదేనునియొద్దకే చేరునని తాత్పర్యము.

4. అజ ఏకపాత్ - పూర్వాభాద్రానక్షత్ర అధిదేవత; అహిర్బుధ్నైః - ఉత్తరాభాద్రానక్షత్ర దేవత; ధనదేన, చ-అపైని చెప్పిన దేవతలచేతను, కుబేరునిచేతను; ధనము; రక్ష్యతే - రక్షింపబడుచున్నది. కావున నరులు ధనమును బొందజాలరని భావము. వారిని కొలుచువారి కి ధనము లభించును గాని యితరులకు కాదని తాత్పర్యము.

పూర్వాభాద్రాపదత్రయేషు అక్షయీహరు, ఉత్తరాభాద్రాపదత్రయేషు
అహిర్బుధ్నుడు, కుదేరుడును భగమును రక్షించుచుండును. కావున ధనము
అందిరకు పొందరానిది. వారిని బ్రార్థించు నీవు గుణముల ధనము పొందవలయు.

స త్వం యాచాత్ర రాజానం కజ్ఞీ ద్రాజర్షివంశజమ్,
అపీద్య రాజా పౌరాన్ మి యో నౌ కుర్యాత్ కృతార్థినౌ. 5

కావున నీవు జనులను పీడింపు మన కోరిక తీర్చువాడును, గొప్ప రాజర్షి
వంశమున పుట్టినవాడును ఆగు రాజు నొకనిని యాచింపుము.

అస్తి సోమాన్యవాయో మే జాతః కజ్ఞీ స్సృపః సభా,
అభిగచ్ఛావహే తం వై తస్యాస్తి విభవో భువి. 6

చంద్రవంశమున పుట్టిన రాజౌకడు, వాడు మిత్ర మయ్యును. ఆతనికిద
కరుగుదము. ఆతనికి భూమిపై గొప్ప సంపద గలదు.

యయాతి ర్నామ రాజర్షి ర్నామశ్చ సత్యవిక్రమః,
స దాస్యతి మయా చోక్తో భవతా చార్థితః స్వయమ్. 7

ఆ రాజర్షి పేరు యయాతి. సహుషుని కుమారుడు. సత్యమగు పరా
క్రమము గలవాడు. నీను చెప్పగా, నీవై ప్రార్థింపగా వారకు మనకు సొమ్మిచ్చును.

విభవ శ్చాస్య సుమహా నాసీ ధనవతే రివ,
ఏవం గురుధనం విద్యన్ దానేనైవ విశోధయ. 8

ఆ రాజునకు కుదేరునకు వలె దౌర్ధనంపద గలదు. విద్యాంసువా! నీ
గురువు సొమ్మును దానముతోడనే సాధింపుము.

తథా తౌ కథయంతౌ చ చింతయంతౌ చ యతః షమమ్,
ప్రతిష్ఠానే నరపతిం యయాతిం ప్రత్యుపస్థితౌ. 9

5. యః - ఏ రాజు, పౌరాన్ - పురజనులను; అపీద్య - పీడింపక; నౌ -
నునందు; కృతార్థిన్ - నెరవేరిన ప్రయోజనము గలవారినిగా, కుర్యాత్ -
చేయునో, తం - ఆయి; రాజానం - రాజును, యాచ - యాచింపుము.
ప్రజలను పీడించి తెచ్చిన ధనము మనకు పనికిరాదని భావము.

8. గురుధనమ్ - గురువు సొమ్మును, దానేనైవ - దానము పుచ్చుకొనియే,
విశోధయ - తీర్చుకొనుము.

వారట్లు మాటాడుకొనుచు, బేరుపిగిల చానినిగూర్చి ఆలోచించుచు ప్రతిష్ఠాసపురమున యయాతిమహారాజును చేరుకొనిరి.

ప్రతిగృహ్య చ సత్కారై రర్హ్యపాద్యాదికం వరమ్,
పృష్ట శ్చాగమనే హేతు మువాచ వినతానుతః. 10

స్కంధముతో కూడిన అర్హ్యమును, హార్యమును గ్రహించిన వినత కొడుకు గడుచుడు, రాజుగగా వచ్చి తారణమును గూర్చి యిట్లు చెప్పెను.

అయం మే నాహుష సభా గాలవ స్తవసో నిధిః,
విశ్వామిత్రస్య శిష్యోఽహి భూ ద్వర్షా బ్యయుతశో ద్విజః. 11

'సహుషపుత్రా! యయాతీ! ఈడు నాకు సభము, గాలవుడను పేరివాడు. తపస్సునకు నిధి. వేలతోలది యెండ్లు విశ్వామిత్రుని శిష్యుడైన బ్రాహ్మణుడు.

సోఽయం తేనాభ్యనుజ్ఞాత ఉపకారేష్వయా ద్విజః,
రమాహ భగవన్ తాలే దదాని గురుదక్షిణామ్. 12

ఆ మహర్షి యిట్లు పడుగుడు అనుమతింపగా ఈ బాపడు ఆతని కువ తారము చేయగోరి 'మహానుభావా! ఈ సుయమున రమగు నేను గురుదక్షిణ నొసగవలయు' నని పలికెను.

అసకృతేన చోక్తేన కిచ్చిదాగరమన్యునా,
అయముక్తః ప్రయచ్ఛేతి జానతా విభవం లభు. 13

ఈతడు పలుమారు లట్లు పలుకగా, ఆతనికి కొంచెము కోపము వచ్చెను. ఈతనికి ఉన్న సంపద స్వర్ణముని యెరిగియు నాతడు 'తెమ్ము' అని పలికెను.

ఏకతః శ్యామిరద్దానాం తీవ్రాబాం పద్ధజన్మనామ్,
అష్టౌ శతాని మే దేహి హయానాం చన్ద్రవర్చసామ్. 14

'ఒకవైపు నీలవర్ణమునది చెవులు, చంద్రునివంటి వన్నెయు పద్ధమగు జన్మముగల తెల్లని గుడ్డములు ఎనిమిదివందలు, నా కిమ్ము.'

గుర్వర్థో దీయతా మేష యది గాలవ మన్యసే,
ఇత్యేవమాహ సక్రోధో విశ్వామిత్ర స్తపోధనః. 15

'గాంధీ! ఈయవలచినచో ఈ గురుదక్షిణ నొసగుము' - అని క్రోధము గల తపోధనుడు విశ్వామిత్రుడు పలికెను.

సోఽయం శోతేన మహతా రవ్యమానో విజృంభః,

అశక్తః ప్రతిరర్థం తవృషంతో శరణం గతః. 16

అట్టి యీ బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుడు పెనుమఱియైన బాలిదోపుడు ఏమియు చేయజాలక నిన్ను శరణు పొందెను.

ప్రతిగృహ్య నరవ్యాఘ్ర త్వతో భిషాం గతవ్యథః,

కృత్వాఽవవర్గం గురవే చరిష్యతి మహత్తవః. 17

‘రాజవరేభ్యా ! నివలన భిషను స్వీకరించి మనసున నుండును బోగొట్టు కొని గురువు ఋణము రీర్చుకొని గొప్పరహ చాచరించును.’

తవసః సంవిభాగేన భవంత మపి యోష్యతే,

స్వేన రాజ్విరితవసా పూర్ణం త్వాం పూరయిష్యతి. 18

తవస్సు ఫలములో నిన్నుమాత్ర భాగస్వామిని గావించును. నీదైన రాజ్విరితవస్తో నిండిన నిస్సించును నిండువలయు గంవానిని గావించును.

యావన్తి రోమాణి హయే భవన్తీహ నరేశ్వర,

తావన్తో వాణిన్ లోకాన్ ప్రాప్నువన్తి మహీవలే. 19

మహారాజా! గుఱ్ఱమున కెన్ని రోమములు యందునో అన్ని పుణ్యలోకములు నిన్ను పొందును.

పాత్రం ప్రతిగ్రహస్యాయం దాతుం పాత్రం తథా భవాన్,

శజ్ఞే క్షీర మివాసిక్తం భవత్వేర త్తథోపమమ్. 20

ఇరదు పుష్కరములును తగిలవాడు. నీవు ఇచ్చుటను తగిలవాడవు. శంఖములో నిండిన పాంవలె ఇ. యిట్లు చక్కగా అడుగును గాదు:

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి భగవద్భాగవత్సర్వణి

గాలవచరితే చతుర్థశాధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వణమున భగవద్భాగవత్సర్వమున

గాలవచరితమున నూటవదునాలుగవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

పచ్చిదశాధికశతతమోఽధ్యాయః నూటపదునైదవ అధ్యాయము.

యయాతినా గాలవాయ స్వకన్యాయాః సమర్పణమ్,
తమాదాయ గాలవస్యామోధ్యాపతేః సమీపే గమనమ్.
యయాతి గాలవునకు తన కన్య నొసగుట, ఆమెను గ్రహించి
గాలవుడు అమోధ్యాపతి కడ రరుగుట.

నారద ఉవాచ-నారదు డిట్లు చెప్పెను.

ఏవ ముక్తః సువర్ణేన తథ్యం వచన ముత్తమమ్,
విమృశ్యావహితో రాజా నిశ్చిత్త్య చ పునః పునః.

1

సుపర్ణ డిట్లు సత్యము రప్పని మంచిమాట పలుకగా, రాజు శ్రద్ధతో దానిని
మరల మరల విచారించి యొక నిశ్చయమునకు వచ్చెను.

యష్టా క్రతుసహస్రాణాం దాతా దానవతిః ప్రభుః,
యయాతిః సర్వకాశీశ ఇదం వచన మబ్రవీత్.

2

వేంకొలది యజ్ఞములు చేసినవాడు, దార, దానముల తెల్లపాలకుడు, సమ
ర్థుడు, అన్నింటి వెలుగొందు ప్రభువు అగు యయాతి యిట్లు పలికెను.

దృష్ట్వా ప్రియసఖం తార్క్షం గాలవం చ ద్విజర్షభమ్,
నిదర్శనం చ తవసో భిక్షాం క్షామ్యాం చ కీర్తితామ్.

3

అతీత్య చ నృపానన్యా నాదిత్యకులసంభవాన్,
మత్సకాశ మనుప్రాప్తా వేతాం బుద్ధి మవేక్ష్య చ.

4

తన ప్రియసఖుడగు తార్క్షుని, విప్రశ్రేష్ఠుడగు గాలవుని, ఆతని
తపస్సునకు నిరర్కనముగ ప్రశంసకు యోగ్యము, కీర్తి నొసగునది యగు
భిక్షను పరికించి, ఈ మహానుభావులు సూర్యవంశమున పుట్టిన గొప్పరాజు లంద
రను వాడని నాడగ్గరకు వచ్చిరి' అను మన్ననను గుర్తించి - యిట్లు పలికెను.

అద్య మే సఫలం జన్మ తారితం చాద్య మే కులమ్,
అద్యాయం తారితో దేశో మమ తార్ద్య త్వయాఽనఘ. 5

‘పుణ్యాత్మా ! రార్ద్యాః రణాదు నాజన్మము సహమైనది. నీవలన నాపం
మును, నా యీ దేశమును తరించినవి.’

వక్తు మిచ్ఛామి తు సఖే యథా జానాసి మాం పురా,
న తథా విత్తవానస్మి క్షిణం విత్తం చ మే సఖే. 6

సఖుడా! ఒక్కమాట చెప్పగోరుచున్నాను. నే నెట్టివాడనో నీ వెరుగుదువు.
కాని నాకు మునుపటి వలె ధనము లేదు. నా ధనము తరిగిపోయిరది.’

న చ శక్తోఽస్మి తే కర్తుం మోఘ మాగమనం ఖగ,
న చాశా మన్య విప్రర్షే ర్వితథీకర్తు ముత్సహే. 7

‘నీ పని చేయజాలకున్నాను. నీ రాక వ్యర్థమైనది. అయినను విప్రర్షి
అశను భంగము చేయజాలను.’

తత్తు దాస్యామి యత్ కార్య మిదం సంపాదయిష్యతి,
అభిగమ్య హతాశో హి నివృత్తో దహతే కులమ్. 8

‘ఈ పని సాధించు దాన మొకటి చేయుదును. చేర వచ్చి, అశ చచ్చిన
అతిథికులము నంతటిని కాల్చివేయును’.

నాతః పరం వై నతేయ కిచ్చిత్ పాపిష్ఠ ముచ్యతే,
యథాఽఽశానాశనా త్లోకే దేహి నాస్తీతి వా వచః. 9

దాన మిమ్మని వచ్చినవానికి లేదని పలికి అతని అశను వమ్ముచేయుట
కంటె మించిన ఘోరపాపము లోకమున మరియొకటి లేదు.

హతాశో హ్యర్హతార్థః సన్ హతః సంభావితో నరః,
హినస్తి తస్య పుత్రాంశ్చ పౌత్రాం శ్చాకుర్వతో హితమ్. 10

కోరిక నెరవేరక చచ్చిన అశగం నరుడు చంపబడినవాడే యని లోకము
భావించును అట్టివాడు హితము చేకూర్చనివాని కొడుకులను, మనుషులను కూడ
నాశనము చేయును.

8. హతాశః - అతిథి అను పదము కలుపుకొనవలయును. అశ నెరవేరని
అతిథి అని భావము.

తస్మా చ్చతుర్థాం వంశానాం స్థావయిత్రీ సుతా మమ,
ఇయం సుకనుతప్రథ్యా సర్వధర్మోపచాయినీ.

11

సదా దేవమనుష్యాణా మనురాణాం చ గాలవ,
కాజ్జితా రూపతో బాలా సుతా మే ప్రతిగృహ్యతామ్.

12

'అందువలన, నాలుగు వంశములను నిలుపునట్టిది, దేవకన్యవంటిది, అన్ని ధర్మములను కూడబెట్టునదియు, రూపమువలన దేవతలు మనుష్యులు, రాక్షసులును కోరునట్టిదియు నగు నాకన్యను స్వీకరింపుము'

అస్యాః శుల్కం ప్రదాస్యన్తి నృపా రాజ్యమపి ద్రువమ్,
కిం పునః శ్యామకర్ణానాం హయానాం ద్వే చతుశశలే.

13

రాజు లీమెకు శుల్కముగా రాజ్యమునైన ఇత్తురు. ఇది నిక్కము. ఇంక చెవులయందు నీలిమగల గుట్టముల మాట చెప్పనేల?

స భవాన్ ప్రతిగృహ్యతు మమైతాం మాధవీం సుతామ్,
అహం దోహిత్రవాన్ స్యాం వై వర ఏష మమ ప్రభో.

14

'స్వామీ: నాహుతురు మాధవిని కైకొనుము. నేను దోహిత్రులు గలవాడ నగుదును. ఇదియే నాకు గొప్పవరము'.

ప్రతిగృహ్య చ తాం కన్యాం గాలవః సహ పక్షిణా,
పునర్దృష్ట్యావ ఇత్యుక్త్వా ప్రతస్థే సహ కన్యయా.

15

గాలవుడు గరుడునితోపాటు ఆ కన్యను గ్రహించి మరల చూతుమని పనికి కన్యతోపాటు బయలుదేరెను.

ఉవలబ్ధ మిదం ద్వార మశ్వానా మితి చాణ్డజః,
ఉక్త్వా గాలవ మాప్యచ్ఛ్యే జగామ భవనం స్యకమ్.

16

పక్షిరాజు గుడ్డముల కొరదారి ఇదిగో దొరకెనని పనికి గాలవుని వీడ్కొని తన భవనమున కరిగెను.

11. చతుర్థాం వంశానామ్ - చంద్రవంశము, తల్లివంశము, వరునివంశము, ప్రస్తుతము పుచ్చుకొని కన్యాదానము చేయు గాలవుని వంశము - అను నాలుగువంశములను (లేదా వరుని చల్లివంశమును, చంద్రవంశమును)

14. దోహిత్రః - చూతురు కొడుకు;

గతే పతగరాజే తు గాలదః సహ కన్యయా,

చిన్తయానః శ్చమం దానే రాజ్ఞాం వై శుక్రాతోఽగమత్. 17

పక్షిరా జరుగగా గాలపుడు కన్యకు కనిగి శుక్రము నొసగు సమర్థత
గల రాజులనుగూర్చి తలపోయుచు కన్యతోపాటు జనుచుండెను.

సోఽగచ్ఛ నృనసేష్వాకుం హర్యశ్చం రాజసత్తమమ్,

అయోధ్యాయాం మహావీర్యం చతురజ్జబలాన్విరమ్. 18

కోశధాన్యబలోపేతం ప్రియపౌరం ద్విజప్రియమ్,

ప్రజాభీకామం శామ్యంతం కుర్వాణం తవ ఉత్తమమ్. 19

అతని మనసునకు ఇష్టాకురాజు రట్టెను. అతడు రాజులలో శ్రేష్ఠుడు.
గొప్పవీర్యము గలవాడు. చతురంగబలములు గలవాడు. కోశము, ధాన్యము,
బలము సమృద్ధిగా గలవాడు. పురుషులందరియెడ ప్రీతియు, బ్రాహ్మణుల యెడ
ప్రీతి, ప్రజలయందు ప్రేమ గలవాడు. శాంతిలో గొప్ప తపము చేయుచున్న
వాడు. హర్యశ్చ దనువాడు.

తముపాగమ్య విప్రః స హర్యశ్చం గాలవోఽబ్రవీత్,

కన్యేయం మమ రాజేన్ద్ర ప్రసవైః కులవర్ధినీ. 20

ఇయం శుక్లేన భార్యార్థం హర్యశ్చ ప్రరిగృహ్యతామ్,

శుక్రం లే కీర్తయిష్యామి తచ్చుత్వా సంప్రధార్యతామ్. 21

గాలపు డా హర్యశ్చుడుతోరాజుడ యిది విష్ణు పలికెను 'రాజేంద్రా!
ఈమె నానిద్య. కామ్యుతో కులమును వృద్ధిపరచుచు. ఒక శుక్రముతో
నీ భార్యగా స్వీకరింపుము. ఆ శుక్రమునుగూర్చి నీకు చెప్పెనను. అది విని
నిశ్చయమునకు రమ్ము'.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్భాగవతపర్వణి

గాలవచరితే పంచదశాధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్భాగవతపర్వమున

గాలవచరితమున నూటపదునైదవ అధ్యాయము.

షోడశాధికశతతమోఽధ్యాయః :

నూటపదునారవ అధ్యాయము.

దత్తద్విశతశ్యామకద్ధాశ్వేన హర్యశ్వేన యయాతికన్యాయాం
వసుమనస ఉత్పాదనం, కన్యయా నహ గాలవస్యాన్యతః ప్రస్థానం చ.

పచ్చని వన్నెచెవిగల గుఱ్ఱములను రెండువందల నొసగి హర్యశ్వుడు
యయాతికన్యాయందు వసుమనసు డను కుమారుని పొందుట.

గాలవు చా కన్యను గొని మరియొకచోటి కరుగుట.

నారద ఉవాచ - నారదు డిట్లు పలికెను.

హర్యశ్వ స్త్యబ్రవీ ద్రాజా విచిన్త్య బహుధా తతః,

దీర్ఘ ముష్ణం చ నిఃశ్వస్య ప్రజాపేతో ర్న్నుపోత్తమః.

1

అంత హర్యశ్వమహారాజు సంతానమునుగూర్చి పరిపరివిధముల తల
పొసి దీర్ఘముగా వేడిగా నిట్టూర్చి యిట్లు పలికెను.

ఉన్నతే షాన్మతా షట్సు సూక్ష్మా సూక్ష్మేషు సప్తసు,

గమ్భీరా త్రిషు గమ్భీరే వ్యయం రక్తా చ వజ్రసు.

2

2. షట్సు - అరింటియందు - చేతుల వెనుక భాగములు రెండు, పాదముల
పై భాగములు రెండు - స్తనములు రెండు ఈ అరింటి ఎత్తైనది. స్తనములు,
పిరుదులు, కన్నులు ఈ అరింటియందని ప్రాచీనులు చెప్పుదురు. 'వక్షః
కుక్ష్యలకస్కన్ధ కరవక్త్రం షడున్నతమ్' - అని కాశీఖండమున గలదు.
'రొమ్ము, పొట్ట, ముంగురులు, మూపు, చేతులు, ముఖము - అనునవి ఎత్తుగా
నుండవలయునని పై శ్లోకపాదమున కర్థము; సప్తసు - ఏడింటియందు,
సూక్ష్మా - సన్నచైనది - చర్మము, లేశములు, పలువరుస, చేతివ్రేళ్లు,
కాలివ్రేళ్లు, కాలివ్రేళ్ళ, చేతివ్రేళ్ళ కణుపులు - అను వానియందు; త్రిషు -
మూడింటియందు, గంభీరా - లోతు లేక నిండుదనము గలది. కంఠస్వ
రము, దేహపుష్టి. లేదా స్వభావము, బొడ్డు అనువానియందు - వజ్రసు -
అయిదింటియందు - అరచేతులయందు, కంటి తుదలయందు, దౌడ
యందు, నాలుకయందు, క్రింది పెదవియందు, రక్తా - అరుణిమ గలది.

ఈ కన్య ఎత్తుగా నుండవలసిన ఆరింట ఎత్తుగా నున్నది. సన్నగా నుండవలసిన ఏడింట సన్నగా నున్నది. గంభీరముగా నుండవలసిన మూడింట గంభీరత కలది. అయిదింట ఎత్తుదనము కలిగియున్నది.

[* శ్రోత్యో లలాట మూరూ చ ప్రూణం చేతి షడున్నతమ్,
సూక్ష్మాణ్యజ్ఞలిపర్వాణి కేశరోమనఖత్వచః,
స్వరః సత్త్వం చ నాభిశ్చ త్రిగమ్భీరం వ్రచక్షతే,
పాణిపాదతలే రక్తే నేత్రాన్తా చ నఖాని చ.]

పిరుదులు, నుదురు, తొడలు, ముక్కు అను నాదును ఎత్తుగా నుండవలయును. చేళ్ళ కణుపులు, కేశములు, రోమములు, గోళ్ళు, చర్మము అనునవి సన్నగా నుండవలయును. కంఠస్వరము, దేహభుష్టి (మనోభావము), బొడ్డు అను మూడును గంభీరముగా నుండవలయును. అరచేతులు, అరకాళ్ళు, కంటితుదలు, గోళ్ళు ఎర్రగా నుండవలయును.]

బహుదేవాసురాలోకా బహుగన్ధర్వదర్శనా,
బహులక్షణసంపన్నా బహువ్రసవధారిణీ.

3

పెక్కండ్రు దేవతలు, రాక్షసులు ప్రీతితో చూడదగినది. పెక్కు గంధర్వ శాస్త్రములు అభ్యసించినది, పెక్కు మంచి లక్షణములు నిండుగా గలది. ఇట్టి యీ కన్య పెక్కు బిడ్డలకు తల్లి కాగలదు.

సమర్థేయం జనయితుం చక్రవర్తిన మాత్మజమ్,
బ్రూహి శుల్కం ద్విజశ్రేష్ఠ సమీక్ష్య విభవం మమ.

4

* పై కుండలమునందలి శ్లోకములకు అనుగుణముగా రెండవ శ్లోకమున, గీతా ప్రెస్ వారి గ్రంథములో 'సూక్ష్మా సూక్ష్మేషు పఞ్చసు' అను పాఠము కానవచ్చుచున్నది. షడున్నతా - అనుచోట ఆరు ఏని యను విషయమున పైని వివరించిన రీతిగా మూడు పద్ధతులు కానవచ్చుచున్నవి.

3. బహుదేవాసుర - ఆలోకా - పెక్కండ్రు దేవతలకు, రాక్షసులకు ప్రీతితో చూచుటకు యోగ్యమైనది; బహు, గన్ధర్వ, దర్శనా - అనేకములగు గంధర్వుల, దర్శనము లనగా శాస్త్రములు, సంగీతము, నాట్యము మొదలగునవి-వానిలో నైపుణ్యము కలది.

4. శుల్కము - కట్టుము.

ఈమె చక్రవర్తి యగు కొడుకును కనకాలును. బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠా! నా సంపదను పరికించి శుక్ల మేమో చెప్పము.

గాలవ ఉవాచ-గాలవు డిట్లు చెప్పెను.

ఏకతః శ్యామకర్ణానాం శతా న్యష్టౌ ప్రయచ్ఛ మే,

హయానాం చన్ద్రీశుభ్రాణాం దేశజానాం వపుష్మతామ్.

5

రాజా! చెవికి ఒకవైపు పచ్చని వన్నె కలవియు, చంద్రునివలె తెల్లని వియు, మంచిదేశమున పుట్టింపియు, దేహపుష్టిగలవియు నగు ఎనిమిదవందల గుఱ్ఱములను నా కిమ్ము.

తత స్తవ భవిత్రీయం పుత్రాణాం జనసీ శుభా,

అరణీవ హుతాశానాం యోని రాయతలోచనా.

6

అంత నీ వెదదకన్నులు గల శుభాంగి అగ్నులకు అరణివలె నీ కొడుకులకు తల్లి కాగండు.

నారద ఉవాచ-నారదు డిట్లు చెప్పెను.

ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచో రాజా హర్యశ్వః కామమోహితః,

ఉవాచ గాలవం దీనో రాజర్షి రృషీసత్తమమ్.

7

కోరికకు లోబడిన రాజర్షి హర్యశ్వ చా మాట విని దీనుడై ఋషిశ్రేష్ఠ డగు గాలవునితో నిట్లు పలికెను.

ద్వే మే శతే సంనిహితే హయానాం యద్విధా స్తవ,

ఏష్టవ్యాః శతశ స్త్యన్యే చరన్తి మమ వాఙినః.

8

నీవు చెప్పిన లక్షణములుగల గుఱ్ఱములు నారడ రెండువందలు మాత్రమే కలవు. తక్కినవి వందలకొలది కలవు. వానిని నీవు కోరదగును

5. దేశజానామ్ - గుఱ్ఱముల గొప్పరసమునకు ప్రసిద్ధికెక్కిన 'సింధుదేశము' మున్నగు ఛానియందు పుట్టిన, వపుష్మతామ్ - నిగనిగలాడు పుష్టిగల దేహముగల.

6. అరణి - నిప్పు పుట్టించుటకు ఉపయోగపడు కొయ్య.

సోఽహ మేక మపత్యం వై జనయిష్యామి గాలవ,
అస్యా మేతం భవాన్ రామం సంపాదయతు మే వరమ్. 9

గాలవా! అట్టి నేను ఈమెయందు ఒక్కప్పుడుని పొందుచును. ఈ నా కోరికను నీవు తీర్చవలయును.

ఏతచ్ఛ్రుత్వా తు సా కన్యా గాలవం వాక్య మబ్రవీత్,
మమ దత్తో వరః కశ్చిత్ కేనచి ద్భ్రహ్మవాదినా,
ప్రసూత్యస్తే ప్రసూత్యస్తే కన్యైవ త్వం భవిష్యసి. 10

ఈ మాట విన్న ఆ కన్య గాలవనితో ఇట్లు పలికెను; నాకొక వేదవిద్యలో ఆరికేరిన యిది కానుపులైన పిదప నీవు కన్యవే యగుదువని యొక వర మొసగెను.

స త్వం దదస్య మాం రాజ్ఞే ప్రతిగృహ్య హయోత్తమాన్. 11

కావున నీవు గుఱ్ఱములను గైకొని ఈ రాజునకు నన్నిమ్ము.

న్యపేభ్యో హి చతుర్భ్యస్తే పూర్ణా న్యష్టౌ శతాని మే,
భవిష్యన్తి తథా పుత్రా మమ చత్వార ఏవ చ. 12

ఈ విధముగా నావలన నలుగురు రాజులనుండి నీవు ఎనిమిదివందల గుఱ్ఱములను సంపాదించవచ్చును. నాకును నలుగురు కొడుకులు పుట్టుదురు.

క్రియతా ముపసంహారో గుర్వర్థం ద్విజసత్తమ,
ఏషా తావ న్మమ ప్రజ్ఞా యథా వా మన్యసే ద్విజ. 13

బ్రాహ్మణోత్తమా! ఈ విధముగా నీ సురుకార్యమును ముగింపుము. ఇది నాకు తోచిన పద్ధతి. నీ రతి పెట్టివో!

ఏవ ముక్తస్తు స మునిః కన్యయా గాలవ స్తదా,
హర్యశ్వం వృథివీపాల విదం వచన మబ్రవీత్. 14

ఆ కన్య యట్లు పలుకగా గాలవముని హర్యశ్వచరపతితో నిట్లు పలికెను.

ఇయం కన్యా నరశ్రేష్ఠ హర్యశ్వ ప్రతిగృహ్యతామ్,
చతుర్భాగేన శుక్లస్య జనయ స్తైక మాత్మజమ్. 15

రాజా ! హర్యశ్వా ! పల్కము నాలుగవభాగ మిచ్చు నియమముతో ఈ కన్యను గ్రహింపుము. ఒక కొడుకును పొందుము.

ప్రతిగృహ్య స తాం కన్యాం గాలవం ప్రతిసన్ధ్య చ,
సమయే దేశకాలే చ లబ్ధవాన్ సుత మీప్సిత్వమ్. 16

ఆ రాజా కన్యను గ్రహించి గాలవుని కొనియాడి కట్టుబాటునకు లోబడిన యోగ్యమగు సమయమున మంచి ప్రదేశమున కోరిన కొడుకును పొందెను.

తతో వసుమనా నామ వసుభ్యో వసుమత్తరః,
వసుప్రభ్యో నరపతిః స బభూవ వసువ్రదః. 17

ఆ కుమారుడు వసుమనసు డను పేరుగలవా డయ్యెను. వసువులకంటె గొప్పధనము కలవా డయ్యెను. సూర్యునివంటి తేజముకలవాడై యజ్ఞయాగాదు లలో గొప్ప దక్షిణ లిచ్చువాడని. పేరొందెను.

అథ కాలే పునర్దీమాన్ గాలవః ప్రత్యుపస్థితః,
ఉవసన్గమ్య చోవాచ హర్యశ్వం ప్రీతమానసమ్. 18

పిమ్మట కొంతకాలము గడచిన వెనుక బుద్ధిశాలియగు గాలవుడు రాజు కడకు వచ్చి ఉల్లాసముతో నున్న హర్యశ్వనితో నిట్లు పలికెను.

జాతో నృప సుత సేఽయం బాలో భాస్కరసంనిభః,
కాలో గన్తుం నరశ్రేష్ఠ భిక్షార్థ మపరం నృపమ్. 19

రాజా! ఇదిగో నీకు సూర్యునివలె వెలుగొందు పుత్రు డుదయించెను. నేను భిక్షకొరకు మరియొక రాజుకడ కరుగు కాల మానస్సమైది.

హర్యశ్వః సత్యవచనే స్థితః స్థిత్యా చ పౌరుషే,
దుర్లభత్వా ధ్యాయానాం చ ప్రదదౌ మాధవీం పునః. 20

హర్యశ్వడు అడిగనమాటపై నిలబడి, పౌరుషమును పొదించి, అట్టి గుణములు పొందజాలని కారణమున మాధవిని తిరిగి యిచ్చివేసెను.

మాధవీ చ పునర్దీప్తాం పరిత్యజ్య నృపశ్రియమ్,
కుమారీ కామతో భూత్వా గాలవం వృష్ఠతోఽన్వయాత్. 21

మాధవి కన్నులను మిరుమిట్లు గొలుపు రాజసంపదను వదలివైచి తన
యిష్టము ననుసరించి మరల రన్యయై గాలవుని వెనుక అరిగెను.

త్వయ్యేవ తావత్త్విష్ణు హయా ఇత్యుక్తవాన్ ద్విజః,
ప్రయయా కన్యయా సార్థం దివోదాసం ప్రజేశ్వరమ్. 22

'రాజా! గుఱ్ఱములు ప్రస్తుతమునకు నీరడనే యుండనిమ్ము' అని పలికి
గాలవుడు కన్యతోపాటు దివోదాసుడను రాజురకు కరిగెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్భాగవతపర్వణి
గాలవచరితే షోడశాధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్భాగవతపర్వమున
గాలవచరితమున నూటపదునారవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

21. కామతః - ఇష్టానుసారము; యోగబలముచేత; కుమారీ భూత్వా-పుత్రుని
గన్న వనిత యయ్యు రన్యాత్వమును పొంది.

సప్తాధికశతతమోఽధ్యాయః నూటపదునేడవ అధ్యాయము

దివోదాసేన యయాతిరన్యాయాం ప్రతర్దన స్యోత్పాదనమ్.
దివోదాసుడు యయాతిరన్యాయుండు ప్రతర్దనుడను కుమారుని హిందుట

గాలవ ఉవాచ-గాలవు డిట్లు వలికెను.

మహావీర్యో మహీపాలః కాశీనా మీశ్వరః ప్రభుః,

దివోదాస ఇతి థ్యాతో భైమసేని ర్నరాధివః.

1

గొప్పశక్తి గలవాడు, భీమసేనుడను వాని కుమారుడు, కాశిదేశములకు
పాలకుడు, సమర్థుడు నగు దివోదాసను రాజు కలడు.

తత్ర గచ్ఛావహే భద్రే శనై రాగచ్ఛ మా శుచః,

ధార్మికః సంయమే యుక్తః సత్యే చైవ జనేశ్వరః.

2

అమ్మ ! అందు పోదము. మెల్లగా రమ్ము. దుఃఖపడకు. ఆరాజు ధర్మ
మును పాటించువాడు. నిగ్రహముచేయు, సత్యముచేయు నిష్ఠ కలవాడు.

నారద ఉవాచ-నారదు డిట్లు చెప్పెను.

తముపాగమ్య స ముని ర్న్యాయత సేన సత్కృతః,

గాలవః ప్రసవ స్సార్థే తం సృపం వ్రత్యచోదయత్.

3

తన దరిచేరిన ఆ ముని వారాజు విధానము సనుసరించి సత్కరించెను.
గాలవుడు సంరాసమును గూర్చి ఆ రాజును ప్రేరణ చేసెను.

దివోదాస ఉవాచ-దివోదాసు డిట్లు వలికెను.

శ్రుత మేత న్మయా పూర్వం కిముక్త్యా విస్తరం ద్విజ,

కాక్షితో హి మయైషోఽర్థః శ్రుత్వైవ ద్విజసత్తమ.

4

బ్రాహ్మణా ! నేనిది ముందే వినియుంటిని వివరించి చెప్పనేల ? విస్తారం
తనే నా కీ విషయముపై కోరిక కలిగినది.

ఏతచ్చ మే బహుమరం యదుత్సృజ్య నరాధిపమ్,
మామేవ ముపయాతోఽసి భావి చైత దసంకయమ్. 5

ఆ రాజును వదలి నాకడకీ వచ్చితివి. ఇది నాకు మిక్కిలి ప్రియము గూర్చినది. ఇది జనుగును. సంపదము లేదు.

స ఏవ విభవోఽస్మాక మశ్వానా మపి గాలవ,
అహ మప్యేకమేవాస్యాం జనయిష్యామి పార్థివమ్. 6

మాకును గుట్టుముల సంపద అట్టిదే లేదు. నేను నుతామెయం దొక కొడుకునే కందును.

తథేత్యుక్త్వా ద్విజశ్రేష్ఠః ప్రాచారో కన్యాం మహీపరః,
విధిపూర్వాం చ తాం రాజా కన్యాం ప్రతిగృహీతవాన్. 7

బ్రాహ్మణప్రవరు వద్దే యని ఆ కన్య నా రాజున కొనగెను. రాజును శాస్త్రము ప్రకార మా కన్యను భార్యగా స్వీకరించెను.

రేమే స తస్యాం రాజర్షిః ప్రభావత్యాం యథా రవిః,
స్వాహాయాం చ యథా వహ్ని ర్యథా శచ్ఛాం చ వాసవః. 8

ఆ రాజర్షి సూర్యుడు సంజ్ఞాదేవియందును, అగ్ని స్వాహాదేవియందును, ఇంద్రుడు శచీదేవియందును వలె ఆమెయందు రామసుఖము పొందెను.

యథే చంద్రశ్చ రోహిణ్యాం యథా భూమోర్ధయా యమః,
వరుణశ్చ యథా గౌర్యాం యథా చర్ధ్యాం ధనేశ్వరః. 9

చంద్రుడు రోహిణియందు, యముడు భూమోర్ధయందును, వరుణుడు గౌరియందును, కుచేరుడు ఋద్ధియందునువలె నాత రామెయందు దివ్యసుఖములు పొందెను.

యథా నారాయణో లక్ష్మ్యాం జాహ్నువ్యాం చ యథోదధిః,
యథా రుద్రశ్చ రుద్రాణ్యాం యథా వేద్యాం పిరామహః. 10

నారాయణుడు లక్ష్మియందును, సముద్రుడు గంగయందును, రుద్రుడు పార్వతియందును, బ్రహ్మ వేదియందును వలె ఆత రామెయందు సుఖము పొందెను.

9. ఋద్ధిః - కుచేరుని భార్యగా ప్రసిద్ధి చెక్కినది. ఋద్ధి యనగా సంపద.

10. వేద్యామ్ - యజ్ఞవేదికయందు; బ్రాహ్మణ యజ్ఞవేది మిక్కిలి ప్రియమైనదని దీనినిబట్టి సంభావించవచ్చును.

అదృశ్యస్త్యా చ వాసిష్ఠో పసిష్ఠ శ్చాక్షమాలయా,
చ్యవనశ్చ సుకన్యాయాం పులస్త్యః సన్త్యయా యథా. 11

పసిష్ఠుని కొడుకు శక్తి అవృశ్యనితో, పసిష్ఠుడు అక్షమాంతో, చ్యవనుడు
సుకన్యతో, పులస్తుడు సువ్యతో విహరించినట్లార దామెతో విహరించెను.

అగస్త్యశ్చాపి వైదర్భ్యాం సావిత్రిత్యాం సత్యవాన్ యథా,
యథా భృగుః పురోమాయా మదిత్యాం కశ్యపో యథా. 12

అగస్తుడు లోపాముద్రయందును, సత్యవంతుడు సావిత్రియందును,
భృగువు పురోమయందును, కశ్యపుడు అచితియందును వలె నాత దామెయందు
సుఖించెను.

రేణుకాయాం యథార్చీకో హైమవత్యాం చ కౌశికః,
బృహస్పతి శ్చ తారాయాం శుక్రశ్చ శతవర్షణా. 13

ఋచీసుని కొడుకు ఆముదగ్ని రేణుకయందును, విశ్వామిత్రుడు హైమవతి
యందును, బృహస్పతి తారయందును, శుక్రుడు శతవర్షయందును వలె నాత
దామెయందు సుఖము పొందెను.

యథా భూమ్యాం భూమిపతి రుర్వశ్యాం పురూరవాః,
ఋచీకః సత్యవత్యాం చ సరస్వత్యాం యథా మనుః. 14

భూమియందు భూమిపతివలె, ఊర్వశియందు పురూరవునివలె, సత్యవతి
యందు ఋచీకునివలె, సరస్వతియందు మనువువలె నామెయందు దాతడు
రమించెను.

శకుంతలాయాం దుష్యన్తో ధృత్యాం చ ధర్మశ్చ శాశ్వతః,
దమయన్త్యాం నలశ్చైవ సత్యవత్యాం చ నారదః. 15

శకుంతలయందు దుష్యంతుడు, ధృతియందు శాశ్వతమగు ధర్మము,
దమయంతియందు నలుడు, సత్యవతియందు నారదుడు వలె నామెయందు దాతడు
క్రీడించెను.

జరత్కారు ర్జరత్కార్యాం పులస్త్యశ్చ వ్రతీచ్యయా,
మేనకాయాం యథోర్ణాయు స్తుమ్బురుశ్చైవ రమ్యయా. 16

జరత్కారువు జరత్కారువునందును, పులస్తుడు వ్రతీచియందును,
మేనకాయువు మేనకయందును, తుమ్బురుడు రమ్యయందునువలె నాత
దామెయందు సుఖము లనుభవించెను.

వాసుకి శతశీర్షాయాం కుమార్యాం చ ధన్వంతరీ,
వైదేహ్యాం చ యథా రామో రుక్మిణ్యాం చ జనార్దనః. 17

వాసుకి శతశీర్షయందును, ధన్వంతరుడు కుమారి యను వనితయందును,
రాముడు సీతయందును, శ్రీకృష్ణుడు రుక్మిణియందును వలె నాత రామయందు
మన స్తృప్తి పొందెను.

తథా తు రమమాణస్య దివోదాసస్య భూవతేః,
మాధవీ జనయామాస పుత్రమేకం ప్రతర్దనమ్. 18

అట్లు ఆమితో దాంపత్యము మనుభవించు దివోదాసుడు మాధవి
యొక పుత్రుని ప్రతర్దనను కనువానిని కనెను.

అథాజగామ భగవాన్ దివోదాసం స గాలవః,
సమయే సమనుప్రాప్తే వచనం చేద మబ్రవీత్. 19

అనుకొన్న సమయము రాగా గాంధముని దివోదాసునికడకు వచ్చి
యట్లు పలికెను.

నిర్యాతయతు మే కన్యాం భవాం స్తిష్ఠన్తు వాజినః,
యావదన్యత్ర గచ్ఛామి శుల్కాయ వృథివీవలే. 20

రాజా ! నా కన్యను పంపుము. గుడ్డములు నీకదనే యుండుగదా ! నేను
పల్కము కొరకు మరియొక రాజుకడకు పోవుచును.

దివోదాసోఽథ ధర్మాత్మా సమయే గాలవస్య తామే,
కన్యాం నిర్యాతయామాస స్థితః సత్యే మహీపతిః. 21

ధర్మాత్ముడగు దివోదాసుడు మాటపై నిలచి గాంధమునితో ఆ కన్యను
పంపెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి భగవద్భాగవతవర్వణి

గాలవచరితే సప్తదశాధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వణమున భగవద్భాగవతవర్వణమున

గాలవచరితమున నూటవదునేడవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

అష్టాదశాధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటపదునెనిమిదవ అధ్యాయము

ఉశీనరేణ మాధవ్యాం శిదే రుత్పాదనమ్, రన్యయా
సహ గచ్ఛతా గాలవేన మార్గే గరుడస్య దర్శనమ్.

ఉశీనరమహారాజు మాధవీయందు శివిని పొందుట, కన్యతో
నరుగుచున్న గాలపుడు మార్గమున గరుడుని గాంచుట.

నారద ఉవాచ-నారదు డిట్లు చెప్పెను.

తథైవ తాం శ్రియం త్యక్త్వా కన్యా భూత్వా యశస్విని,
మాధవీ గాలవం విప్ర మభ్యయత్ సత్యసజ్జరా. 1

మునుపటివలె అపిరప్పని వ్రతముగం కీర్తిశాలిని మాధవీ కన్య అయి
ఆ సంపద నంతటిని వదలివైచి విప్రునిపింట సరిగెను.

గాలవో విమృశన్నేవ స్వకార్యగతమానసః,
జగామ భోజనగరం ద్రష్టు మాశీనరం నృపమ్. 2

గాలపు డిదె యంతయు విమర్శించుకొనుచునే తన పనియందు తగులు
కొన్న మనస్సుగలవాడై ఉశీనరదేశరాజును గాంచుటకై భోజనగరమున
కరిగెను.

తమువాచాథ గత్వా స నృపతిం సత్యవిక్రమమ్,
ఇయం కన్యా సుతౌ ద్వౌ తే జనయిష్యతి పార్థివౌ. 3

అతడు సత్యమగు వరాక్రమముగల ఆ రాజుకడ కరిగి యిట్లనెను.
“ఈ రన్య నీకిద్దరు రాజులు కాగల పుత్రులను కనును.”

అస్యాం భవా నవాప్తార్థో భవితా ప్రేత్య చేహ చ,
సోమార్కప్రతిసంకాశో జనయిత్వా సుతౌ నృప. 4

రాజా! సూర్యచంద్రులవంటి యిద్దరు పుత్రులను రక్షింపమందు నీవు
పొంది యీ లోకమునను పరలోకమునను కోరిన కోర్కెలను జవయుచువు.

శుక్రం తు సర్వధర్మజ్ఞ హయానాం చన్ద్రవర్చసామ్,
ఏకతః శ్యామకర్ణానాం దేయం మహ్యం చతుఃశతమ్. 5

సర్వధర్మముల నెరిగెను ఓ రాజా! దీనికి శుక్రముగా చంద్రునివంటి
వస్త్రే గలవియు, ఒకవైపు ఆడుపచ్చవన్నెగల చెవులు గలవియు నగు గుడ్డములు
నాలుగువందల నొసగవలయును.

గుర్వర్థోఽయం సమారంభో న హయైః కృత్య మస్తి మే,
యది శక్యం మహారాజ క్రియతా మవిచారితమ్. 6

అయ్యా! ఈ పాటలయందు గురువుపనికొరకు. నాకు గుడ్డములతో నగు
పని యేమియు లేదు. మహారాజా! నీకు శక్యమైనచో ఆలోచింపక ఆ పని
చేయుము.

అనవత్యోఽసి రాజర్షే పుత్రౌ జనయ పార్థివ,
పితౄన్ పుత్రప్లవేన త్వమాత్మానం చైవ తారయ. 7

రాజర్షీ! కొడుకులు లేనివాడవు గదా! పుత్రులను కనుము. కొడుకు లను
తెప్పతో పితృదేవతలను, నిన్ను తరింపజేసికొనుము.

న పుత్రఫలభోక్తా హి రాజర్షే పాత్యతే దివః,
న యాతి నరకం ఘోరం యథా గచ్ఛన్త్యనాత్మజాః. 8

పుత్రరూపమగు ఫల మనుభవించువానిని ఓ రాజర్షీ! స్వర్గమునుండి
త్రోసివేయరు. కొడుకులు లేనివాడు పొందు ఘోరమైన నరకమున కార
దరుగడు.

ఏత చ్చాన్యత్ర వివిధం శ్రుత్వా గాలవభాషితమ్,
ఉశీనరః ప్రతివచో దదౌ తస్య నరాధిపః. 9

ఇట్లు మరియు పలికిన గాలవుని మాటలను విని ఉశీనరరాజు ఆతని కిట్లు
బదులు చెప్పెను.

శ్రుతవానస్మి తే వాక్యం యథా వదసి గాలవ,
విధిస్తు బలవాన్ బ్రహ్మన్ ప్రవణం హి మనో మమ. 10

గాలవా! నీనాడిన మాట వింటిని. కాని బ్రాహ్మణా! విధి బలవంత మయినది. నా మనస్సు కొడుకులకై ఆరాటపడుచున్నది.

శతే ద్వే తు మమాశ్వానా మీదృశానాం ద్విజోత్తమ,
ఇతరేషాం సహస్రాణి సుబహుని చరన్తి మే. 11

కానీ ద్విజవరా! నీవు చెప్పినట్టి గట్టములు నాకడ రెండువందలే కలవు. తక్కినవి వేలకొండిగా నున్నవి.

అహ మప్యేక మేవాస్యాం జనయిష్యామి గాలవ,
పుత్రం ద్విజ గతం మార్గం గమిష్యామి వరై రహమ్. 12

గాలవా! ఈమెయందు నేనును ఒక్క కొడుకునే కందును. ఇతరులు నడచిన మార్గముననే నేనును నడతును.

మూర్ఛేనాపి సమం కుర్యాం తవాహం ద్విజసత్తమ,
పౌరజానవదార్థం తు మమార్థో నాత్మభోగతః. 13

నేనును నీకు వారితో సమానముగ మూల్య మిత్తును. ఇది యంతయు నా యేలుబడిలోని పొరులకొరకు, గ్రామవాసుల కొరకే కాని నా భోగముకొరకు కాదు.

కామతో హి ధనం రాజా పారక్యం యః ప్రయచ్ఛతి,
న స ధర్మేణ ధర్మాత్మన్ యుజ్యతే యశసా న చ. 14

ధర్మార్థా! తన కోర్కె తీరుచుకై పరుల సొమ్మిచ్చు రాజు ధర్మముతో కీర్తితో కలిసియుండడు.

సోఽహం ప్రతిగ్రహిష్యామి దదా త్వేతాం భవాన్ మమ,
కుమారీం దేవగర్భాభా మేకపుత్రభవాయ మే. 15

అట్టి నేను దేవకన్యవంటి యీ తన్యను ఒక్క కొడుకు పుట్టుకకై స్వీకరింతును. నీవు దయతో నా కొనగ్రహు.

తథా తు బహుధా కన్యా ముక్తవన్తం నరాధివమ్,
ఉశీనరం ద్విజశ్రేష్ఠో గాలవః ప్రత్యపూజయతే. 16

14. పారక్యమ్ - పరులకు సంబంధించినది - రాజు ధనము ప్రజలది అని రాత్పర్యము. ధర్మమునుండియు, కీర్తినుండియు భ్రష్టుడగునని భావము.

అట్లు పెక్కుభంగుల పలుకుచున్న ఉశీనరమహారాజును శ్రేష్ఠుడగు గాలపుడు కొనియాడెను.

ఉశీనరం ప్రతిగ్రాహ్య గాలవః ప్రయయౌ వనమ్,
రేమే స తాం సమాసాద్య కృతపుణ్య ఇవ శ్రియమ్. 17

గాలపు డా కన్యను ఉశీనరున కప్పగించి వనమున కరిగెను. అతడును ఆమెను గ్రహించి, పుణ్యము చేసికొనఁడు సంపద ననుభవించిపట్టు, ఆమెతో సుఖమందెను.

కన్దరేషు చ శైలానాం నదీనాం నిర్జరేషు చ,
ఉద్యానేషు విచిత్రేషు వనేషాపవనేషు చ. 18

కొండగుహలలో, నదుల సెలయేళ్లలో, వింతగొలుపు లోటలలో, అడవులలో, చిట్టడపులలో విహరించెను.

హర్మ్యేషు రమణీయేషు ప్రాసాదశిఖరేషు చ,
వాతాయనవిమానేషు తథా గర్భగృహేషు చ. 19

అందమైన మందిరములలో, మేడలపై కిటికీలతో నొప్పు విమానములలో, అంతఃపురభవనములలో విహరించెను.

తతోఽన్య సమయే జ్ఞే పుత్రో బాలరవివ్రభః,
శిబి ర్నామ్నాఽతివిఖ్యాతో యః స పార్థివసత్తమః. 20

అంత కొంత కాలమునకు బాలసూర్యుని వంటి దీప్తి గలవాడు, రాజులలో మిక్కిలి ప్రసిద్ధి నొందినవాడు శిబి యను పేరున కీర్తికెక్కినవాడు నగు పుత్రుడు పుడెను.

ఉపస్థాయ స తం విప్రో గాలవః ప్రతిగృహ్య చ,
కన్యాం ప్రయాత స్తాం రాజన్ దృష్టవాన్ వినతాత్మజమ్. 21

ఆ రాజును వీక్షించి గాలపుడు కన్యను గైకొని దోపుచు, దారిలో గరు త్మంతుని గాంచెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్భాగవతవర్ణణే
గాలవచరితే అష్టాదశాధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్భాగవతవర్ణమున
గాలవచరితమున నూటపదునెనిమిదవ అధ్యాయము.

ఏకోనవింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటపందోమ్మిదవ అధ్యాయము

గాలవేన షడ్వి రశ్వశతైః నహ మాదవ్యా విశ్వామిత్రాయ నమర్చణం,
మునినా తస్యా మష్టక స్తోత్పాదనం, తదను గాలవకర్తృకం
తస్యాః పితృర్గృహే నయనమ్.

గాలపుడు ఆదునూర్ల గుఱ్ఱములతోపాటు మాదవిని విశ్వామిత్రున కర్పించుట,
ముని ఆమెయందు అష్టకు డను పుత్రుని పొందుట,
పితృ గాలపు దామెను తండ్రియింటికి చేర్చుట.

నారద ఉవాచ - నారదు డిట్లు చెప్పెను.

గాలవం వై నతేయోఽథ వ్రహ్మసన్నిద మబ్రవీత్,

ద్విష్ట్యా కృతార్థం వశ్యామి భవంత మిహ వై ద్విజ.

1

వినతకొడుకు గాలపుని చూచి నవ్వుచు 'అదృష్టవశమున కోరిక నెరవేరిన
నిన్ను చూచుచున్నాను' అని పలికెను.

గాలవస్తు వదః శ్రుత్వా వై నతేయేన భాషితమ్,

చతుర్భాగావశిష్టం తదాచఖౌ కార్య మస్య హి.

2

గాలపుడు గరుడు దాడిన మాట విని తనపని యింకను నాణగవవంతు
మిగిలియున్న దని చెప్పెను.

సువర్ణ స్వబ్రహ్మ దేనం గాలవం వదతాం వరః,

ప్రయత్న సేన కర్తవ్యో నైష సంపత్స్యతే తవ.

3

అంత చక్కని పలుకు పొందిక గల గరుత్మంతుడు ఇట్లనెను; ప్రయ
త్నము చేయవలసినదే. కాని సీపని మాత్రము నెరవేరదు.

పురా హి కాన్యకుజ్జే వై గాధేః సత్యవతీం సురామ్,

భార్యార్థే వరయత్ కన్యా మృచీక సేన భాషితః.

4

మునుపు కాన్యకుబ్జసగరమున గాధిదిద్ద సత్యవతిని ఋచీకుడు భార్యగా నిమ్మని అడిగెను. అప్పుడు గాధి యట్లు పలికెను.

ఏకతః శ్యామకర్ణానాం హయానాం చన్ద్రవర్చసామ్,
భగవన్ దీయతాం మహ్యం సహస్ర మితి గాలవ. 5

'అయ్యా! ఒకవైపు ఆరుపచ్చ వన్నెగల చెవిగల చంద్రుని వన్నె గుఱ్ఱములను వేయించిని నా కొనగము'.

ఋచీకుడు తథేత్యుక్త్వా వరుణస్థాలయం గతః,
అశ్వశీర్థే హయాన్ లబ్ధ్వా దత్తవాన్ పార్థివాయ వై. 6

ఋచీకుడు 'అద్దే' అని పలికి వరుణుని భవనమున కరిగి అశ్వశీర్థమున ఆ గుఱ్ఱములను సంపాదించి గాధిరాజున కొనగెను.

ఇష్ట్యా తే పుణ్డరీకేణ దత్తా రాజ్ఞా ద్విజాతిమ్,
తేభ్యో ద్వే ద్వే శతే క్రిత్వా ప్రాప్తే తైః పార్థివై సదా. 7

ఆ రాజు పుండరీకయాగ మొనర్చి ఆ గుఱ్ఱములను బ్రాహ్మణులకు దాన మొనగెను. వారినుండి ఆ రాజులు ముప్పురు రెండేసివందల చొప్పున కొనిరి.

అపరాణ్యపి చత్వారి శతాని ద్విజసత్తమ్,
నీయమానాని సంతారే హృతాన్యాథన్ వితస్తయా. 8

మిగిలిన నాలుగువందల గుఱ్ఱములు రీసికొని వచ్చుచున్నపుడు మార్గమున వితస్తానదిలో కొట్టుకొనిపోయినవి.

ఏవం న శక్యమప్రాప్యం ప్రాప్తం గాలవ కర్హిచిత్,
ఇమా మశ్వశతాభ్యాం వై ద్వాభ్యాం తస్మై నివేదయ. 9

విశ్వామిత్రాయ ధర్మాత్మన్ షడ్భిరశ్వశతైః సహ.

ఇట్లు దొరకని ఆ గుఱ్ఱములను పాధింపశక్యముగాదు. కావున ఉన్న ఆరు వందల గుఱ్ఱములతో పాటు ఆ రెండువందల గుఱ్ఱములకు బదులుగా ఈ మాధవిని విశ్వామిత్రునకు సమర్పించుకొనుము.

తతోఽసి గతసంమోహః కృతకృత్యో ద్విజోత్తమః. 10

అంత గుండెదిగులు దీరి కార్యము నెరవేరినవాడ వగుదువు.

గాలవస్తం తథేత్యుక్త్వా సుపర్ణసహిత స్తతః,
ఆదాయాశ్వాంశ్చ కన్యాం చ విశ్వామిత్ర ముపాగమత్. 11

గాలవు డట్లే యని గరుడునితో కలసి గుఱ్ఱములను, కన్యను గైకొని
విశ్వామిత్రుని కడ కరిగెను.

అశ్వానాం కాంక్షితార్థానాం షడిమాని శతాని వై,
శతద్వయేన కన్యేయం భవతా ప్రతిగృహ్యతామ్. 12

ఇవిగో మీరు కోరిన గుఱ్ఱము లారునూరులు. తక్కిన రెండు నూర్లకు
ఈ కన్యను తమరు గ్రహించవలయును.

అస్యాం రాజర్షిభిః పుత్రా జాతా వై ధార్మికా స్త్రయః,
చతుర్థం జనయ త్యేకం భవానపి నరోత్తమమ్. 13

ఈమెయందు మువ్వరు రాజర్షులు ధార్మికులైన ముగ్గురు కొడుకులను
పొందిరి. నాలుగవ పుత్రుని - నరులలో ఓత్తముని - తమరు పొందుదు.

పూర్ణాన్యేవం శతా న్యష్టౌ తురగాణాం భవన్తు తే,
భవతో హ్యన్యఱో భూత్వా తపః కుర్యాం యథాసుఖమ్. 14

ఇట్లు ఎనిమిదివందల గుఱ్ఱములు పూర్తియగు గార! నేనా విధముగా
అప్పు తీర్చుకొని సుఖముగా తపస్సు చేసికొందును.

విశ్వామిత్రస్తు తం దృష్ట్వా గాలవం సహ వక్షిణా,
కన్యాం చ తాం వరారోహ మిదమిత్యబ్రవీ ద్వచః. 15

విశ్వామిత్రుడును గరుత్మంతునితోపాటు గాలవుని, చక్కని చుక్కయగు
ఆ కన్యను గాంచి యిట్లు పలికెను.

కిమియం పూర్వమేవేహ న దత్తా మమ గాలవ,
పుత్రా మమైవ చ త్వారో భవేయుః కులభావనాః. 16

గాలవా! ఈ కన్యను ముందే నా కేల ఒసగలేదు. నా కులము పండించు
కొడుకులు నలుగురు నాకే పుట్టియుండెడివారు గదా!

ప్రతిగృహ్లాది తే కన్యా మేకపుత్రఫలాయ వై,
అశ్వా శ్చాశ్రమ మాసాద్య చరన్తు మమ సర్వశః. 17

సరే! ఒక్క పుత్రునికొరకే నే నీమెను స్వీకరింతును. గుఱ్ఱములు
నా ఆశ్రమమునకు చేరి తిరుగుచుండుగాక!

స తయా రమమాణోఽథ విశ్వామిత్రో మహాద్యుతిః,
ఆత్మజం జనయామాస మాధవీపుత్ర మష్టకమ్. 18

గొప్ప తేజస్సు గల విశ్వామిత్రుడు ఆమెతో సుఖమందుచుండగా మాధవి
అష్టకుడను పుత్రుని గనెను.

జాతమాత్రం సుతం తం చ విశ్వామిత్రో మహామునిః,
సంయోజ్యార్థై స్తథా ధర్మై రత్వై సైః సమయోజయత్. 19

పుట్టిన వెంటనే, మహాముని యగు విశ్వామిత్రుడు ఆ బాలనకు సంపద
లను, రాజధర్మములను, గుఱ్ఱములను అప్పగించెను.

అథాష్టకః పురం ప్రాయాతదా సోమపురవ్రథమ్,
నిర్యాత్య కన్యాం శిష్యాం కౌశికోఽపి వనం యయా. 20

పిమ్మట అష్టకుడు చంద్రుని పురమువంటి వెలుగుగల తన పురమున
కరిగెను. విశ్వామిత్రుడును తన శిష్యుడగు గౌపునకు కన్య నప్పగించి వనమున
కరిగెను.

గాలవోఽపి సుపర్ణేన సహ నిర్యాత్య దక్షిణామ్,
మనసాఽత్రిప్రతీతేన కన్యా మిద మువాచ హ. 21

గాలపుడును సుపర్ణునితో కలిసి గురుదక్షిణ చెల్లించుకొని పొంగిపొరలు
సంతోషముగల మనస్సుతో ఆ కన్యత కీడ్చు పలికెను.

జాతో దానవతిః పుత్ర స్త్వయా శూర స్తథాఽవరః,
సత్యధర్మరతశ్చాన్యో యజ్ఞా చాపి తథావరః. 22

అమ్మా! నీ కొడు కొకడు దానవతి. మరియొకడు శూరుడు. వేరొకడు సత్యమునందును ధర్మమునందును ప్రీతి గలవాడు. ఇంకొకడు యజ్ఞములు చేయువాడు.

తదాగచ్ఛ వరారోహే తారితస్తే పితా సుతైః,

చత్వారశ్చైవ రాజాన స్తదా చాహం సుమధ్యమే. 23

చక్కని తల్లి! రా! నీ తండ్రిని నీ కొడుకులతో గద్దెక్కించితివి. నలుగురు కొడుకులు రాజులైరి. నన్నును తరింపజేసితివి.

గాలవ స్త్యభ్యనుజ్ఞాయ సుపర్ణం వన్నగాశనమ్,

పితుర్నిర్యాత్య తాం కన్యాం ప్రయయౌ వనమేవ హ. 24

గాలవుడు పాములను భుజించు సుపర్ణునికడ సెలవు గైకొని ఆ కన్యను ఆమె తండ్రి కప్పగించి అడవిదారి నే పట్టి పోయెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి

గాలవచరితే ఏకోనవింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున

గాలవచరితముగల నూటపందొమ్మిదవ అధ్యాయము.

వింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః
సూటయిరువదియవ అధ్యాయము

మాధవ్యా వనే తపశ్చర్యా, స్వర్గసుఖ మనుభూయ
యయాతే ర్మోహా నిస్తేజస్తవమ్.
మాధవి వనమున తప మొనర్చుట, యయాతి స్వర్గసుఖమును
పొంది అజ్ఞానమువలన తేజస్సు కోల్పోవుట.

నారద ఉవాచ - నారదు డిట్లు చెప్పెను.

స తు రాజా పునస్తస్యాః కర్తుకామః స్వయంవరమ్,
ఉపగమ్యాశ్రమపదం గజ్ఞాయమునసజ్జమే. 1
గృహీతమాల్యదామాం తాం రథమారోవ్య మాధవీమ్,
పూరు ర్యదుశ్చ భగినీ మాశ్రమే పర్యధావతామ్. 2

ఆ రాజు తిరిగి ఆమెకు స్వయంవరము చేయగోరి గంగాయమునలు
కలియుచోట నున్న ఆశ్రమమును చేరుకొని పూలమాలలు ధరించిన ఆమెను
రథ మెక్కించుకొని వచ్చెను. ఆశ్రమమునందు పూరుడును యదుడును బెల్లెలికి
వరుని వెదకుచు తిరుగజొచ్చిరి.

నాగయక్షమనుష్యాణాం గన్తర్వమృగవక్షిణామ్,
శైలద్రుమవనౌకానా మాసీత్తత్ర సమాగమః. 3

నాగులు, యక్షులు, నరులు, గంధర్వులు, మృగములు, పక్షులు, కొండలు,
చెట్లు, వానరములు అనువాని సమాగమ మచట ఏర్పడెను.

-
1. స,తు, రాజా - ఆ రాజు; ఆశ్రమపదమ్ - ఆశ్రమస్థానమును; ఉప
గమ్య - చేరి; తస్యాః - ఆ కన్యకు; స్వయంవరమ్-స్వయంవరమును,
కర్తుకామః - చేయగోరినవా డాయెను.
  2. పర్యధావతామ్ - అన్నివైపులను (వరునికొరకు) తిరిగిరి;

నానాపురుషదేశ్యానా మీశ్వరైశ్చ సమాకులమ్,
ఋషిభి ర్బ్రహ్మకలైశ్చ సమన్తాదావృతం వనమ్. 4

చాలమంది భటులు గల ఆ యా దేశముం ప్రభువుతో బ్రహ్మవంటి
ఋషులతో ఆ వనమంతయు నిండియుండెను.

నిర్దిశ్యమానేషు తు సా వరేషు వరవర్జినీ,
వరా నుత్క్రమ్య సర్వాంస్తాన్ వరం వృతవతీ వనమ్. 5

చక్కని దేహసౌందర్యము గల ఆకాంత తనకు చూపబడుచున్న వరుల
నందరను చాటి వనవాసమే మేలైనదని వరించెను.

అవతీర్య రథాత్ కన్యా నమస్కృత్య చ బన్ధుషు,
ఉవగమ్య వనం పుణ్యం తపస్తేపే యయాతిజా. 6

యయాతిబిడ్డ యగు ఆ కన్య రథమును దిగి బంధువు లందరకు
మ్రొక్కి పుణ్యమగు వనమును జేరి తపస్సు చేయసాగెను.

ఉవవాసైశ్చ వివిధై ర్గీషాభి ర్నియమై స్తథా,
ఆత్మనో లఘుతాం కృత్వా బభూవ మృగచారిణీ. 7

పెక్కు తీరులగు ఉపవాసములు - దీక్షలు నియమములు అనువానితో
చిత్తమును తేలికపరచుకొని మృగమువలె తిరుగాడకొచ్చెను.

వైదూర్యాంకురకల్పాని మృదూని హరితాని చ,
చరన్తి శ్లక్షణశ్చాణి తికాని మధురాణి చ. 8

ఆకుపచ్చవన్నె గల రత్నముల మొలకతో యనునట్టివి, మెత్తనివి,
పచ్చగా నున్నవి, ఒగరుగా తీయగా నున్నవి యగు వాడిగానున్న గడ్డిపరకలను
తినసాగెను.

స్రవన్తీనాం చ పుణ్యానాం సురసాని శుచీని చ,
పిబన్తి వారిముఖ్యాని శీతాని విమలాని చ. 9

పుణ్యములగు నదుం సీదీని రుచి, శుచి, చల్లదనము, నిర్మలత్వము
గలవానిని త్రావుచు తప మొనర్చెను.

7. ఆత్మనః - చిత్తముయొక్క; లఘుతామ్ - రాగద్వేషాది మలములు
లేకుండుటవలన సూక్ష్మమగు ఆత్మతత్వమును పరికించు నేర్పును
మృగచారిణీ - మృగమువలె అణ్ణాది వికారములు లేకుండ సంచరించునది.
లేదా మృగమువలె ఆకులు గడ్డిపరకలు తినునది;

- వనేషు మృగరాజీషు వ్యాఘ్రవిప్రోషితేషు చ,
దావాగ్నివిప్రయుక్తేషు హన్యేషు గహనేషు చ. 10
- సింహములు, పులులు ఏడ్చులెడిగా లెడుగునట్టియు, దావాగ్నులు చెలరేగు
నట్టియు, మనుష్యులు లేనట్టియు చారరాజ్యము పరములందు లెరుగజొచ్చెను.
చరస్తి హరిణైః సార్థం మృగీవ వనచారిణి,
చచార విపులం ధర్మం బ్రహ్మచర్యేణ సంవృతమ్. 11
- వనమున లెరుగు ఆడులేడివలె లేళ్ళతో కంసి బ్రదుకుచు బ్రహ్మచర్యము
కాపాడుచున్న ధర్మమును పెద్దగా సాధించెను.
యయాతిరపి పూర్వేషాం రాజ్ఞాం వృత్త మనుష్ఠితః,
బహువర్షసహస్రాయు ర్యుయుజే కాలధర్మణా. 12
- యయాతియు మునుపటి రాజుల నడవడిని నిష్ఠతో నడచి పెక్కు-వేలెండ్ల
ఆయువు గలవాడై తుదికి కాలధర్మము పొందెను.
పూరు ర్యదుశ్చ ద్వౌ వంశే వర్తమానే నరోత్తమా,
తాభ్యాం ప్రతిష్ఠితో లోకే పరలోకే చ నాహుషః. 13
- అతని కొడుకులు పూరుడు, యదువు అను నిద్దరు ఉత్తములై వంశమున
వృద్ధిపొందుచుండిరి. వారివలన యయాతికి ఈ లోకమునను పరలోకమునను
ప్రతిష్ఠ కలిగెను.
మహీపతే నరవతి ర్యయాతిః స్వర్గ మాస్థితః,
మహర్షికల్పో నృపతిః స్వర్గాగ్ర్యఫలభు గ్విభుః. 14
- రాజా! నరవతి, మహర్షివంటి వాడు నగు యయాతి స్వర్గము చేరుకొనెను.
సర్వసమర్థుడై స్వర్గమునందలి శ్రేష్ఠములగు ఫలము ననుభవించువా డాయెను.
బహువర్షసహస్రాయే కాలే బహుగుణే గతే,
రాజరిషు నిష్ఠణ్ణేషు మహీయస్సు మహర్షిషు. 15
- అవమేనే నరాన్ సర్వాన్ దేవా నృషిగణాం స్తథా,
యయాతి యౌధవిజ్ఞానో విస్మయావిష్టచేతనః. 16
- పెక్కు-వేల యేండ్ల కాలము గహువాగా రాజులు, గొప్పవారగు మహర్షులు
కూర్చుండి యుండగా, తెలివికి పొరలు క్రమ్మి గర్వము కైపెక్కిన చిత్తము
గిం యయాతి నరులను, దేవతలను, ఋషుల సముదాయములను అందరను
అవమానించెను.

10. వ్యాఘ్రవిప్రోషితేషు - పులుల సంఘముగం;

12. కాలధర్మణా - మృత్యువుతో; యుయుజే - యోగము పొందెను.

తతస్తం బుబుధే దేవః శక్రో బలనిషాదసః,
తే చ రాజర్షయః సర్వే ధీగితివ మబ్రువన్.

17

అంత దేవేంద్రు వచి యెరిగెను. ఆ రాజర్షు లందరు ఛీ ఛీ యని
నిందించిరి.

విచారశ్చ సముత్పన్నో నిరీక్ష్య నహుషాత్పజమ్,
కో న్వయం కస్య వా రాజ్ఞః కథం వా స్వర్గమాగతః.

18

ఏ దెవ్వడు? ఏరాజు కొడుకు? స్వర్గమున కెట్లు వచ్చెను? అని సహుషుని
కొడుకుని గావించిన వారందరి ఎడలలో విచారణ పుట్టెను.

కర్మణా కేన సిద్ధోఽయం క్వ వాఽనేన తవశ్చితమ్,
కథం వా జ్ఞాయతే స్వర్గే కేన వా జ్ఞాయతేఽప్యత.

19

పీడు ఏ కర్మముతో సిద్ధి పొందెను? ఎట్టి తపము సాధించెను? స్వర్గమున
వీని కెట్లు గుర్తింపు కలిగినది? వీని నెరిగిన వా దెవ్వడు?

ఏవం విచారయన్తసే రాజానం స్వర్గవాసినః,

దృష్ట్వా పప్రచ్ఛ రన్యోన్యం యయాతిం నృపతిం ప్రతి.

20

ఇట్లు తమలో విచారించుకొనుచు స్వర్గవాసు లందరు యయాతిరాజును
గూర్చి తమలో తాము ప్రశ్నించుకొనజొచ్చిరి.

విమానపాలాః శతశః స్వర్గద్వారాభిరక్షిణః,

ప్రప్తా ఆసనపాలాశ్చ న జానీమేత్పథాబ్రువన్.

21

వందలకొందిగా విమానపాలకులను, స్వర్గము దారులను కాపాడువారిని,
ఆసనములను పరిరక్షించువారిని అడుగగా వారు మే మెరుగమనిరి.

సర్వే తే హ్యవృతజ్ఞానా నాభ్యజానన్త తం నృపమ్,

స ముహూర్తా దథ నృపో హతాజాశ్చాభవత్తదా.

22

తెలివికి తెరపడగా వారందరు నతని నెరుగకుండిరి. అంత నొక్క
ముహూర్తముతో ఆ రాజు శక్తియుక్తు లన్నియు ఉడిగిపోయినవా డయ్యెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి

గాలవచరితే యయాతిమోహే వింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున

గాలవచరితమున యయాతిమోహముగల నూటయిరువదవ అధ్యాయము.

ఏకవింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః
నూతయిరువదియొకటవ అధ్యాయము

యయాచేః స్వర్గాద్ భంశః, త్రస్య చౌహిత్రాణాం మహితు
 గ్గాలపస్య చ తస్మై పుణ్యం ప్రదాతు ముద్యమః.
 యయాతి స్వర్గమునుండి భ్రష్టుడగుట, ఆతని మనుమలు, కూతురు,
 గాలవుడు ఆతనికి తమ పుణ్యము నొనగుటకు సిద్ధపడుట.

నారద ఉవాచ - నారదు డిట్లు చెప్పెను.

అథ ప్రచలితః స్థానా దాసనాచ్చ పరిచ్యుతః,
 కమ్పితానేవ మనసా ధర్షితః శోకవహ్నినా. 1
 వ్లానస్రగ్ భ్రష్టవిజ్ఞానః ప్రభ్రష్టముకుటాఙ్గదః,
 విఘూర్ణన్ స్రస్తసర్వాఙ్గః ప్రభ్రష్టాభరణామృరః. 2

అంత యయాతి తనచోట నుండి ఊగులాడెను. అననమునుండి జారి పడెను. వణకిపోవుచున్న గుండెతో శోక మను అగ్నితో బెడరిపోయెను. లాల్చిన పూలమాలలు వాడిపోయెను. తెలివి జారిపోయెను. కిరీటము, అంగదములు ఊడి క్రిందబడెను. పట్టుతప్పిన దేహముతో గుమసుప్పు పడెను. లాల్చిన అభరణములు, వస్త్రములు జారిపోయెను.

అదృశ్యమాన స్రాన్ పశ్యన్నపశ్యంశ్చ పునః పునః,
 శూన్యః శూన్యేన మనసా ప్రవతిష్యన్ మహేతలమ్. 3

ఎంత చూచినను ఆతనికి దేవతలు కానరాకుండిరి. వారి కీతడు కానరాకుండెను. పట్టిపోయిన మనుస్సుతో కట్టెవలెనై భూరలమునకు పడిపోవుచుండెను.

కిం మయా మనసా ధ్యాత మశుభం ధర్మదూషణమ్,
 యేనాహం చలితః స్థానా దిలి రాజా వ్యచిన్తయత్. 4

‘ఇది ఏమి? నేను మరసులో భర్తమును చాచుచేయు పాపమును ధ్యానించితివా? నా తావునందు నిలద్రొమ్మకొనలేరున్నాను’ అని రాజు చింతించెను.

తే తు తత్రైవ రాజానః సిద్ధా శ్చావ్వరస స్తథా,

అవశ్యన్త నిరాలమ్బం తం యయాతిం పరిచ్యుతమ్.

5

అందున్న రాజులు సిద్ధులు, అవ్వరసలు అందరు పట్టు లేక జారిపడి పోవుచున్న యయాతిని చూచిరి.

అధైత్య పురుషః కశ్చిత్ షీణపుణ్యనిపాతకః,

యయాతి మబ్రవీ ద్రాజన్ దేవరాజస్య శాసనాత్.

6

పుణ్యము తరిగిపోయినవారిని క్రిందకు త్రోసివేయు పురుషు చోకడు దేవరాజు ఆజ్ఞమేరకు అక్కవకు వచ్చి యయాతితో ఇట్లు పలికెను.

అతీవ మదమత్త స్త్వం న కజ్ఞి న్నావమన్యసే,

మానేన భ్రష్టః స్వర్గ సే నార్హ స్త్వం పార్థివాత్మజ.

7

రాజకుమారా! నీవు మేర మీరిన పొగరుతో ఒడ లెరుగకున్నావు. నీవు అవమానింపనివా డిదకు నొక్కడును లేడు. ఆ గర్వమువలన నీకు స్వర్గము జారిపోయినది. నీ విం దుండదగవు.

న చ ప్రజ్ఞాయసే గచ్ఛ పతస్వేతి తమబ్రవీత్,

వతేయం సత్స్వీతి వచ త్త్రిరుక్త్వా నహుషాత్మజః,

8

వతిష్యం శ్చిన్తయామాస గతిం గతిమతాం వరః.

‘నన్నెవ్వరు గుర్తింపరు. పో! చదు!’ అని పలికెను. మంచిగతి గంబారిలో శ్రేష్ఠుడగు నహుషునికొడుకు క్రిందికి పడుచు చుంచివారియందు పడుచును గాక! అని ముమ్మారు పలికి తనగతినిగూర్చి చింతింప దొడగెను.

ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు నైమిషే పార్థివర్షణాన్,

చతురోఽవశ్యత నృప స్తేషాం మధ్యే వపాత హ.

9

6. షీణపుణ్యనిపాతకః - తరిగిపోయిన పుణ్యము గలవారిని పదద్రోయువాడు;

8. న ప్రజ్ఞాయసే - ఎవ్వరికిని ఎరుక పడవు. తేజస్సు నశించిన కారణమున అని భావము.

అదే సమయమున నైమిశారణ్యమున నలుగురు రాజశ్రేష్ఠులు గాఁబెను
వారి నడుమ పడెను.

ప్రతర్థనో వసుమతాః శివి రౌశినరోఽష్టకః,
వాజపేయేన యజ్ఞేన తర్పయన్తి సురేశ్వరమ్. 10

ప్రతర్థనడు, వసుమతుడు, ఉశీనరుని కొడుకు శివి, అష్టకడు అచట
వాజపేయయాగముతో దేవేంద్రుని తృప్తిపరచుచుండిరి.

తేషా మధ్వరజం ధూమం స్వర్గద్వార ముపస్థితమ్,
యయాతి రుపజిప్రున్ వై నివపాత మహిం ప్రతి. 11

భూమౌ స్వర్గే చ సంబద్ధాం నదీం ధూమమయీమివ,
గంగాం గామివ గచ్ఛన్తీ మాలమ్యు జగతీవతిః. 12

వారి యజ్ఞమున బుట్టిన పొగ స్వర్గద్వారమువరకు చేరుకొనెను. అది
భూమికి స్వర్గమునకు ముడిగల పొగతో నిండిన నదివలె నుండెను. భూమికి దిగి
వచ్చుచున్న గంగానదివలె నున్న దానిని పట్టుకొని యయాతి వాసన చూచుచు
భూమిపై పడెను.

శ్రీమత్య్వవభృథాగ్ర్యేషు చతుర్షు ప్రతిబద్ధుషు,
మధ్యే నివతితో రాజా లోకపాలోపమేషు సః. 13

దివ్యసంపదతో అంబారుచున్నవారు, యజ్ఞము ముగించి అవత్సత
స్నానము చేసియున్నవారు, తనకు చుట్టములు, లోకపాలవగు సోలియున్నవారు
నగు ఆ నలుగురి నడుమ రాజు పడెను.

చతుర్షు హుతకల్పేషు రాజసింహమహాగ్నిషు,
పపాత మధ్యే రాజ్ని ర్యయాతిః పుణ్యసంక్షయే. 14

10. శివిః రౌశినరః - ఉశీనరుని కొడుకు శివి - ఇతడు నలుగురిలో ఒకడు.

12. ధూమమయీ మివ - ఆ పొగ నింగికి నేలకు ముడిపెట్టికట్టు ఒక నదివలె
నుండెనని భావము - దానిని పట్టుకొని ప్రేరచుచు రాజు క్రిందపడెనని
భావము.

రాజసింహము తనెడు మహాగ్నులయందు పోమము చేయబడినట్లున్న
ఆ నర్వరినడుచు రాజర్షియగు యయాతి పుష్కలము శిలపగా వచ్చి పడెను.

తమాహుః పార్థివాః సర్వే దీప్యమాన మివ శ్రియా,
కో భవాన్ కస్య వా బన్ధ ర్దేశస్య నగరస్య వా. 15

అప్పు డా రాజు లందరు గొప్ప శోభతో నిరాజిల్లుచున్న ఆతనితో ఇట్లు
పలికిరి - “రా మెవ్వరు? ఏ వేళమునను, లేక ఏ నగరమునకు పొందులు?”

యశో వాఽవ్యథవా దేహో గంధర్వో రాక్షసోఽపి వా,
న హి మానుషరూపోఽసి కో వాఽర్థః కాఙ్క్షితే త్వయా. 16

యశుడవా? లేక దేవుడవా? కాక గంధర్వుడవా? రాక్షసుడవా? మనుష్యు
డవు మాత్రము కావు. నీవు కోరెడి విషయ మేమి?

యయాతి రువాచ - యయాతి యిట్లు పలికెను.

యయాతి రస్మి రాజర్షిః క్షీణపుణ్య స్పృతో దివః,
వతేయం సత్స్వితీ ధ్యాయన్ భవత్సు పతిత స్రతః. 17

“నేను యయాతి అను రాజునిని. పుణ్యము తరిగిపోగా స్వర్గమునుండి
జారిపడితిని. మంచివారి సదుప పదవలయునని ధ్యానించుచు మీమధ్య పడితిని.

రాజాన ఊచుః - రాజు లిట్లు పలికిరి.

సత్య మేత ద్భవతు తే కాంక్షితం పురుషక్షథ,
సర్వేషాం నః క్రతుఫలం ధర్మశ్చ ప్రతిగృహ్యతామ్. 18

‘నీ కోరిక సత్యమగుగాక! పురుషవరేణ్య! మాయందలి యజ్ఞము
పంమును, ధర్మమును దయతో గ్రహింపుము’.

యయాతి రువాచ - యయాతి యిట్లు పలికెను.

నాఽహం ప్రతిగ్రహధనో బ్రాహ్మణః క్షత్రియో హ్యహమ్,
న చ మే ప్రవణా బుద్ధిః పరపుణ్యవినాశనే. 19

“నేను ఇతరు లిచ్చిన సొమ్మే భగముగా గం ద్రాహ్మణుకను గాను.
క్షత్రియుడను గదా! ఇతను పుణ్యమును పాడుచేయుటలో ఉద్బాహువకః బుద్ధి
నాకు లేదు”.

నారద ఉవాచ - నారదు డిట్లు చెప్పెను.

ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు మృగచర్యాక్రమాగరామ్,

మాధవీం ప్రేక్ష్య రాజాన స్తేఽభివాద్యేద మబ్రువన్. 20

ఇంతలో మృగమువలె తిరుగుచు అక్కడకు వచ్చిన మాధవిని గాంచి
ఆ రాజులు అభివాదనము చేసి యిట్లు పలికిరి.

కిమాగమనశ్చత్యం తే కిం కుర్మః శాసనం తవ,

ఆజ్ఞాప్యో హి వయం సర్వే తవ పుత్రా స్తపోధనే. 21

“నీవచ్చిన పనియేమి? మేము పాటింపవలసిన నీ ఆజ్ఞ యేమి? తపోధనా!
మే మందరము నీ ఆజ్ఞను పాలింపవలసినవారము. నీ పుత్రులము”.

తేషాం తద్బాషితం శ్రుత్వా మాధవీ పరయా ముదా,

పితరం సముపాగచ్ఛ ద్యయాతిం సా వవన్ద చ. 22

వారి ఆ మాట విని మాధవి పరమానందము నంది రండ్రి యను
యయాతి కడకు వచ్చి నమస్కరించెను.

స్పృష్ట్యా మూర్ధని తాన్ పుత్రాం స్తావసీ వాక్య ముబ్రవీత్,

దోహిత్రా స్తవ రాజేన్ద్ర మమ పుత్రా న తే వరాః. 23

ఆ కొడుకుల శిరస్సులను రాకె ఆ తాపసి యిట్లుకెను. “రాజేంద్రా! మీరు
నీ మనుమలు. నా కుమారులు. నీకు పరులు కారు”.

ఇమే త్వాం తారయిష్యన్తి దృష్ట మేతత్ పురాతనే,

అహం తే దుహితా రాజన్ మాధవీ మృగచారిణీ. 24

“మీరు నిన్ను తరింపజేయుదురు. ఇది వేదమునందే కావలయు విషయము.
రాజా! నేను నీ మాతృకను. మాధవిని. మృగమువలె తిరుగు ప్రతముగ
నున్నదానను”.

24. పురాతనే - ఆది యెరుగరాని కాలమునుండి బయలుదేరిన వేదమునందు.

మయా ప్యుపచితో ధర్మ స్తపోఽర్థం ప్రతిగృహ్యతామ్,
యస్మా ద్రాజ న్నరాః సర్వే అపత్యఫలభాగినః. 25

"నేను కూడ ధర్మమును కొంత చూడజెట్టితిని. అందు సగము స్వీకరింపుము. లోకమున మానవులు సంతానము సాధించిన భంమున భాగము కలవారే కదా!".

తస్మా దిచ్చన్తి దౌహిత్రాన్ యథా త్వం వసుధాధిప.

"అందువలననే, నీవలెనే మానవులు చూతుండ్రతు కొడుకులు పుట్టవలయునని వాంఛించుచు".

తతస్తే పార్థివాః సర్వే శిరిసా జననీం తదా,
అభివాద్య నమస్కృత్య మాలామహ మథాబ్రువన్. 26

అంత నా రాజులందఱు తల్లికి తం వంచి నమస్కరించి ఆమె మాటలను మెచ్చుకొని తాత కీటనిరి.

ఉచ్చై రనువమైః స్నిగ్ధైః స్వరై రాఘోర్య మేదిసీమ్,
మాలామహం నృపతయ సారయన్తో దివశ్చ్యుతమ్. 27

సాజీలేని, నిండైన, పెద్ద స్వరములతో భూమి సంతటిని నింపి ఆ రాజులు స్వర్గమునుండి జారిన లాచను తరింపజేయుచున్నవారైరి.

అథ తస్మా దుపగతో గాలవోఽప్యాహ పార్థివమ్,
తవసో మేఽష్టభాగేన స్వర్గ మారోహతాం భవాన్. 28

అంత ఆ సమయమున కచటకు వచ్చిన గాంధుడు రాజుతో 'నా తపస్సు లో ఎనిమిదవ వంతు గైకొని నీవు స్వర్గము నెక్కము' అని పలికెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్భానవర్వణి
గాలవచరితే యయాతిభ్రంశే ఏకవింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్భానవర్వమున
గాలవచరితమున యయాతి జారిన వృత్తాంతముగల
మాటయిరువదియొకటవ అధ్యాయము.

— 0 —

ద్వావింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః
నూటయిరువదిరెండవ అధ్యాయము

నత్సజ్ఞాద్ దాహిత్రక ర్తృకపుణ్యదానాచ్చ
యయాతేః పునః స్వర్గారోహణమ్.

సజ్జనుల కలయికవలనను మనుమ లొనగిన
పుణ్యమువలనను యయాతి మరల స్వర్గమున కరుగుట.

నారద ఉవాచ - నారదు డిట్లు చెప్పెను.

వ్రత్యభిజ్ఞాతమాత్రోఽథ సద్వి సై ర్నరపుణ్యవః,
సమారురోహ నృపతి రస్పృశన్ వసుధాతలమ్,
యయాతి ర్దివ్యసంస్థానో జభూవ విగతజ్వరః.

1

అట్లు సజ్జనులు తన్ను గుర్తించిన మాత్రమున యయాతి మహారాజు
నేలను తాకకుండ మనస్సు చిగులు చీలి దివ్యమగు దేహము ధరించి స్వర్గ
మెక్క దొడగెను.

దివ్యమాల్యామృతధరో దివ్యాభరణభూషితః,
దివ్యగన్ధగుణోపేతో న పృథ్వీ మస్పృశత్ వదా.

2

దేవలోకపు మాల్యములు, వస్త్రములు ధరించి, అభరణములు తాల్చి
దేవలోకపు వాసనలు గుణములు కలవాడై నేను వానితో రావకుండెను.

తతో వసుమనాః పూర్వ ముచ్చై రుచ్చారయన్ వహః,
ఖ్యాతో దానవతి ర్లోకే వ్యాజహార నృపం తదా.

3

లోకమున దానవతి యని పేరు పడసిన వసుమనుడు పెద్దగా పలుకుచు
రాజుతో ఇట్లనెను.

ప్రాప్తవానస్మి యత్లోకే సర్వవర్ణే శ్వగర్హయా,
తదప్యథ చ దాస్యామి తేన సంయుజ్యతాం భవాన్.

4

“అన్ని పర్వములయందును నిందలేని ప్రశంస లోకమున నే నేది పొందితి నో అదియు నీ కిచ్చును. నీవు ఆ పుణ్యమును నీరో కలుపుకొనుము.”

యత్పలం దానశీలస్య క్షమాశీలస్య యత్పలమ్,
యద్వ మే ఫలమాధానే తేన సంయుజ్యతాం భవాన్. 5

దాన మిచ్చుటయే శీలమైనవాడు, సహనమే శీలమైనవాడు ఏ ఫలమును పొందునో, అగ్నిని నిరంతరము పూజించుటవంటి శ్రుతి చెప్పిన ధర్మము నాచరించుటవలన ఏ ఫలమును నరుదు. పొందునో యది యంతయు నిన్ను చేరును గాక!

తతః ప్రతర్దనోఽప్యాహ వాక్యం క్షత్రియపుజ్యహః,
యథా ధర్మరతి ర్నిత్యం నిత్యం యుద్ధపరాయణః, 6
ప్రాప్తవానస్మి యత్తోకే క్షత్రవంశోద్భవం యశః,
వీరశబ్దఫలం చైవ తేన సంయుజ్యతాం భవాన్. 7

క్షత్రియులలో గొప్పవాడగు ప్రతర్దను డంత ఇట్లు పలికెను. ‘నిత్యము ధర్మమున ప్రీతి గలవాడనై యుద్ధమున శ్రద్ధ గలవాడనై, క్షత్రవంశమున పుట్టి నేను పొందిన కీర్తినంతటిని, వీరుడను శబ్దముయొక్క ఫలమును నీ కిచ్చును. అది నిన్ను చేరుగాక!

శిబి రౌశీనరో ధీమా నువాచ మధురాం గిరమ్,
తథా బాలేషు నారీషు వైహార్యేషు తథైవ చ, 8
సజ్గరేషు నిపాతేషు తథా తద్వ్యసనేషు చ,
అన్యతం నోక్తపూర్వం మే తేన సత్యేన ఖం వ్రజ. 9

అంత ఉశీనరకుమారుడు బుద్ధిమంతుడు శిబి తీయని మాట యిట్లు పలికెను. పిల్లల విషయమునను, స్త్రీల విషయమునను, బంధువులకు సంబంధించిన పరిహాసప్రసంగములయందును, యుద్ధములయందును. ఆపదలయందును, వ్యసనములయందును, నేను అబద్ధమాడి యెరుగను. ఆ సత్యముతో నీవు స్వర్గమున కరుగము.

8. వైహార్యేషు-బంధువులతోడి చేయు పరిహాసప్రసంగములయందు.

9. నిపాతేషు-ఆపదలయందు; వ్యసనేషు-కష్టపీడలయందు లేక ద్యూతము మొదలగువానియందు; సజ్గరేషు-ప్రతిజ్ఞలయందు అనియు అర్థము.

యథా ప్రాణాంశ్చ రాజ్యం చ రాజన్ కామసుఖాని చ,
త్యజేయం న పునః సత్త్వం లేన సత్యేన ఖం ప్రజ. 10

ప్రాణములను, రాజ్యమును, కామసుఖములను గూడ త్రోసివేయగలను
గాని సత్యమును మాత్రము వదలరాదు. నీ వా సత్యముతో స్వర్గమున
కరుగుము.

యథా సత్యేన మే ధర్మో యథా సత్యేన పావకః,
ప్రీతః శతక్రతు క్షైవ లేన సత్యేన ఖం ప్రజ. 11

నా సత్యముతో ధర్మదేవతయు, అగ్నిదేవుడును ప్రీతి నందిన విధమున
దేవేంద్రుడును ప్రీతి నొందెను. ఆ సత్యముతో కూడి స్వర్గమున కేగుము.

అష్టక స్త్యథ రాజర్షిః కౌశికో మాధవీసుతః,
అనేకశతయజ్ఞానం నాహుషం ప్రాప్య ధర్మనిత్. 12

పిమ్మట మాధవికి విశ్వామిత్రునివలన జనించిన అష్టకుడు ధర్మమెరిగిన
వాడు, నూర్లకొలది యజ్ఞములు చేసిన నాహుషుని కొడుకును నమీపించి యిట్లు
పలికెను.

శతశః పుణ్డరీకా మే గోసవాశ్చరితాః ప్రభో,
క్రతవో వాజపేయాశ్చ తేషాం ఫల మవాప్నుహి. 13

‘ప్రభూ! నేను సూర్యుల కొలది పుండరీకయాగములు, గోమేధములు,
వాజపేయములు చేసితిని. వాని ఫలము నీవు పొందుము.’

న మే రత్నాని న ధనం న తథాఽన్యే పరిచ్ఛదాః,
క్రతు వ్యవసయంతాని లేన సత్యేన ఖం ప్రజ. 14

నేను యజ్ఞమున ఉపయోగించని రత్నములు లేవు. ధనము లేదు. అట్లే
తక్కిన వస్తువులు మొదలగువిషయము లేవు. నీ వా సత్యముతో స్వర్గమున
కరుగుము.

యథా యథా హి జ్ఞాన్తి దోహిత్రాస్తం నరాధిపమ్,
తథా తథా వసుమతీం త్యక్త్వా రాజా దివం యయా. 15

10. ఖమ్-స్వర్గమును.

14. పరిచ్ఛదాః - వస్తువులు.

ఆ మనుషులు అట్లు పలుకుచున్న కొలదిని బట్టి ఆ రాజు భూమిని వదలుచు స్వర్గమును చేరుకొనెను.

ఏవం సర్వే సమస్తైశ్చ రాజానః సుకృతైస్తదా,
యయాతిం స్వర్గతో భ్రష్టం తారయామాసు రజ్జసా. 16

ఇట్లా రాజు లందరు తమ పుణ్యము లన్నింటితో స్వర్గమునుండి జారిన యయాతిని వెనువెంటనే తరింపజేసిరి.

దౌహిత్రాః స్వేన ధర్మేణ యజ్ఞదానకృతేన వై,
చతుర్షు రాజవంశేష సంభూతాః కులవర్ధనాః,
మాతామహం మహాప్రాజ్ఞం దివ మారోపయన్త తే. 17

నాలుగు రాజవంశములలో పుట్టిన కులము వృద్ధి పొందించు ఆ కూతు కొడుకులు తమదైన యజ్ఞములతో దానములతో నేర్పడిన పుణ్యముతో గొప్ప బుద్ధివిశేషముగల తాతను స్వర్గమున నిలిపిరి.

రాజాన ఊచుః - రాజు లిట్లు పలికిరి.

రాజధర్మగుణోపేతాః సర్వధర్మగుణాన్వితాః,
దౌహిత్రాస్తే వయం రాజన్ దివ మారోహ పార్థివ. 18

"రాజా! మేము రాజధర్మమునందలి ఉత్తమ గుణములు గలవారము. ధర్మములన్నింటి గుణములు మాయందు గలవు. నీకుమార్తె కొడుకులము. స్వర్గము నదిరోహింపుము."

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్షణి భగవద్భాగవత్వర్షణి గాలవచరితే
యయాతిస్వర్గారోహణే ద్వావింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్షణమున భగవద్భాగవత్వర్షణమున
గాలవచరితమున యయాతి స్వర్గము నెక్కుట యను
నూటయిరువదిరెండవ అధ్యాయము.

త్రయోవింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటయిరువదిమూడవ అధ్యాయము

స్వర్గే యయాతేః స్వాగతం, యయాతినా పృష్టేన
బ్రహ్మణా భిమానమేవ పతనహేతురితి ప్రతిపాదనమ్,
నారదకర్తృకం దుర్యోధనప్రబోధనమ్.

స్వర్గమున యయాతికి స్వాగతము, యయాతి అడుగగా
బ్రహ్మ అభిమానమే పడుటకు కారణమని నిరూపించుట,
నారదుడు దుర్యోధనునకు హితము చెప్పుట.

నారద ఉవాచ - నారదు డిట్లు చెప్పెను.

సద్భిరారోపితః స్వర్గం పార్థివై హృరిదక్షిణైః,
అభ్యనుజ్ఞాయ దౌహిత్రాన్ యయాతి ర్దివ మాస్థితః. 1

గొప్ప దక్షిణ లిచ్చి యజ్ఞములు చేసిన సజ్జనులగు రాజులచేత స్వర్గమును
పొందిన యయాతి మనుమల అనుమతితో స్వర్గమున నెఱకొనెను.

అభివృష్టశ్చ వర్షేణ నానాపుష్పసుగన్ధినా,
పరిష్కృతశ్చ పుణ్యేన వాయునా పుణ్యగన్ధినా. 2

పెక్కుపూవుల తావిగల వాన ఆతనిపై చురిసెను. హాయి గొలుపు
సువాసనగల వాయు వాతనిని నిలువెల్ల నిమిచెను.

అచలం స్థాన మాసాద్య దౌహిత్రఫలనిర్జితమ్,
కర్మభిః స్వై రుపవితో జ్ఞాత్వాల వరయా శ్రియా. 3

కుమారై కొడుకులు సాధించి పెట్టిన చెరని స్థానము పొంది యయాతి
తన పుణ్యకర్మములతో కూడి మహాసంపదతో వెలుగొందెను.

ఉపగీతోపన్యత్రశ్చ గన్ధర్వాపురసాం గణైః,
ప్రిత్యా ప్రతిగృహీతశ్చ స్వర్గే దున్దుభినిఃస్వనైః. 4

గంధర్వులు పాడిరి. అప్పురస లాడిరి. స్వర్గమున దుందుభినాదములతో
ప్రితితో నాతని కెదురువచ్చి కొనిపోయిరి.

అభిష్టుతశ్చ వివిధై ర్దేవరాజర్షిచారణైః,

అర్చిత శ్చోత్తమార్హ్యేణ దైవతై రభినన్దితః.

5

దేవరులు, రాజులు, చారణులు పెక్కువిధముల కొనియాడిరి. ఉత్తమ
పూజాద్రవ్యములతో దేవత లాతనిని కొనియాడుచు పూజించిరి.

ప్రాప్తః స్వర్గఫలం చైవ తమువాచ పితామహః,

నిర్వృతం శాన్తమనసం వచోభి స్తర్పయన్నివ.

6

స్వర్గఫల మతని కందివచ్చెను. అట్లు సుఖముతో శాంతమగు మనస్సుతో
నున్న యయాతని తన పలుకుంతో తృప్తిపరచుచు బ్రహ్మ యిట్లు పలికెను.

చతుష్పాద స్త్వయా ధర్మ శ్చిత్తో లోక్యేన కర్మణా,

అక్షయ స్తవ లోకోఽయం కీర్తి శ్చై వాక్షయా దివి.

7

“నీవు నాలుగు పాదములుగల ధర్మమును లోకమునకు సంబంధించిన
కర్మముతో సాధించితివి. నీ కింక ఈ లోకము చెడదు. నీ కీర్తియు తరుగువోనిదై
స్వర్గమున స్థిరముగా నిలుచును.”

పున స్త్యయేవ రాజర్షే సుకృతేన విఘాతితమ్,

ఆవృతం తమసా చేతః సర్వేషాం స్వర్గవాసిసామ్.

8

“రాజర్షీ! నీవు స్వయముగా నీ పుణ్యమును పాడు జేసికొంటివి. దానివలన
స్వర్గవాసు లందరి చిత్తము చీకటి క్రమియింపడి.”

యేన త్వం నాభిజానన్తి తతోఽజ్ఞాతోఽసి పాతితః,

ప్రిత్యైవ చాసి దౌహిత్రై స్సారిత స్త్వమిహోగతః.

9

7. చతుష్పాదః - తపస్సు, యజ్ఞము, జ్ఞానము, దానము అను నాలుగు
ధర్మము పాదములు - మరియొక విధముగా అహింస, సత్యము దొంగ
తనము లేకుండుట, ఋణము తీర్చుకొనుట అనునవి.

8. సుకృతేన - చక్కగా సాధించిన పుణ్యకర్మముచేత; తమసా - క్రోధము
చేత.

9. న అభిజానన్తి - ఇతడు ఉత్తముడు అని గుర్తింపనివారైరి. ఆ కారణ
మున - అజ్ఞాతః - అపకీర్తితో గుర్తింపబడనివాడు.

“దానితో నీవు గుర్తింపరానివాడవైతివి. దేవతలు నిన్ను గుర్తింపరైరి. క్రింద పడిపోయితివి. నీ కుమార్తె కొడుకులు ప్రీతితో నిన్ను లేవనెత్తిరి. అట్లు నీవిక్కడకు వచ్చితివి.”

స్థానం చ ప్రతివన్నోఽసి కర్మణా స్వేన నిర్జితమ్,
అచలం శాశ్వతం పుణ్య ముత్తమం ద్రువ మవ్యయమ్. 10

‘మరల నీవు స్వయముగా సాధించిన పుణ్యార్థముతో స్థిరము, శాశ్వతము, పుణ్యము, శ్రేష్ఠము, హెచ్చుతగ్గులు లేనిది, కదలిక లేనిది యగు స్థానమును పొందితివి”.

యయాతి రువాచ - యయాతి యిట్లు పలికెను.

భగవన్ సంశయో మేఽస్తి కశ్చిత్తం భేత్తు మర్హసి,
న హ్యన్య మహ మద్ధామి ప్రప్థం లోకపితామహ. 11

లోకములకెల్ల తంద్రివగు మహానుభావా! నాకొక సంశయము కలదు. దానిని తొలగింపుము. నిన్నుకాక మరియొకని నడుగజాలను”.

బహువర్షసహస్రాంతం ప్రజాపాలనవర్జితమ్,
అనేకక్రతుదానౌమై రర్జితం మే మహత్ఫలమ్. 12

“పెక్కువేల యేండ్లు ప్రజలను చక్కగా పాలించి పెంపొందించు కొన్నదియు, పెక్కుయజ్ఞములు, దానములు చేసి సంపాదించినదియు నగు పుణ్యఫలము నాకు పెద్దగా గలదు.”

కథం తదల్పకాలేన క్షీణం యేనాస్మి పాతితః,
భగవన్ వేత్థ లోకాంశ్చ శాశ్వతాన్ మమ నిర్మితాన్, 13
కథం ను మమ తత్సర్వం విప్రజన్తం మహాద్యుతే.

అదియంతయు కొలదిసేవలతో ఎట్లు తరిగిపోయినది? దానివలననే కదా నేను స్వర్గమునుండి జారిపోయితిని? నేను నిర్మించుకొన్న శాశ్వతములగు లోకములు నీవెరుగుదువు. దేవా! అదియంతయు నెట్లు చెడిపోయినది?

పితామహ ఉవాచ - బ్రహ్మ యిట్లు పలికెను.

బహువర్షసహస్రాంతం ప్రజాపాలనవర్జితమ్,
అనేకక్రతుదానౌమై ర్యత్త్వయోపార్జితం ఫలమ్. 14

తదనేనైవ దోషేణ క్షీణం యేనాసి పాతితః,
అభిమానేన రాజేన్యో ధిక్కృతః స్వర్గవాసిభిః.

15

రాజేంద్రా! పెక్కువేలెండ్లు ప్రజలను చక్కగా పాలించి పెంచుకొన్న
పుణ్యము, పెక్కు యజ్ఞములు దానములు చేసి నీవు సాధించిన ఫలము ఈ దోషము
తోడనే నశించినది. దానివలననే నిన్నిచటనుండి త్రోసివైచిరి. నే నింతవాడ
నన్ను అభిమానమే ఆ తప్పు. దానితో స్వర్గవాసులు నిన్ను చీకొట్టిరి.

నాయం మానేన రాజర్షే న బలేన న హింసయా,
న శార్ఙ్గేన న మాయాభి ర్థోకో భవతి శాశ్వతః.

16

“మిడిసిపాటు, బలము, హింస, నమ్మకమును చంపుట, ఇతరులను
ఘోసగించుట అను వానితో శాశ్వతముగ ఈ లోకము సిద్ధింపదు”.

నావమాన్యా స్త్వయా రాజన్నధమోత్కృష్టమధ్యమాః,
న హి మానప్రదగ్ధానాం కశ్చి దస్తి శమః క్వచిత్.

17

“రాజా! నీకంటె తక్కువవారిని గాని, ఎక్కువవారిని గాని, నీతోడి
వారినిగాని నీవెన్నడు అవమానింపరాదు. దురహంకార పీడితుల కెన్నటికిని
ఏ విధముగ శాంతియు లభింపదు”.

వతనారోహణ మిదం కథయిష్యన్తి యే నరాః,
విషమాణ్యపి తే ప్రాప్తా స్తరిష్యన్తి న సంశయః.

18

‘యయాతిపాటు, మరల స్వర్గము చేరుట అను నీకథను చెప్పకొను
నరులు, మహాకష్టములు పొందినవారైనను, వానినుండి బయటపడుదురు.
సందియము లేదు.’

16. మానేన - నేనింతవాడ నను మిడిసిపాటుచేత; శార్ఙ్గేన - నమ్మకమునకు
ద్రోహము చేయుటచేత; మాయాభి - అద్భుతములను చూపి జనుల
నాకట్టుకొని వంచనలు చేయుటచేత.

17. మానప్రదగ్ధానామ్ - తన మిడిసిపాటే తన్ను కాట్టవేయునని భావము.

18. వతనారోహణమ్ - పడుట, ఎక్కుటగల; విషమాణి - మోరపుగు కష్టములు.

నారద ఉవాచ - నారదు డిట్లు చెప్పెను.

ఏష దోషోఽభిమానేన పురా ప్రాప్తో యయాతినా,
నిర్బర్ణతాతిమాత్రం చ గాలవేన మహివతే. 19

రాజా! దుర్యోధనా! నేనింతవాదనని మిడిసిపడి యయాతె అట్టి పాటు పడెను. హద్దుమీరిన మొండిపట్టువలతో గాలపుడు పడరానిపాటు పడెను.

శ్రోతవ్యం హితకామానాం సుహృదాం హిత మిచ్ఛతామ్,
న కర్తవ్యో హి నిర్బన్ధో నిర్బన్ధో హి శయోదయః. 20

తన మేలుకోరు మిత్రుల మాట విసవలయును. పట్టువల పనికిరాదు. అది నాశనమునకు మొదటిపెట్టు.

తస్మాత్త్వమపి గాన్ధారే మానం క్రోధం చ వర్జయ,
సన్తత్యై పాణ్డవై ర్హిర సంరంభం త్యజ పార్థివ. 21

కావున గాంధారికిమారా! నీవును మిడిసిపాటును, క్రోధమును తొలగించుకొనుము. పాండవులతో కలసి బ్రదుకుము. మొండిపట్టు విడనాడుము.

[స భవాన్ సుహృదాం వధ్యం వచో గృహ్లాతు మాన్యతమ్,
సమర్థై ర్విగ్రహం కృత్వా విషమస్థో భవిష్యసి.

అట్టి నీవు మంచిమనసుగలవారి హితమగు మాటనే వట్టుకొనవలయును. ఇచ్చకములను కాదు. సమర్థులతో కయ్యము పెట్టుకొని ప్రమాదముల పాలగుదువు.]

దదాతి యత్ పార్థివ యత్ కరోతి
యద్వా తప సవ్యతి యజ్ఞహోతి,
న తస్య నాశోఽస్తి న చావకర్షో
నాన్య సదశ్నాతి స వివ కర్తా. 22

22. దదాతి... పాపిష్ఠుడవై నీవు చేయు పాపముల ఫలమంతటిని నీవే యనుభవింపవలయును. దానిని పంచుకొనుటకు నీకు ప్రస్తుతము వంతపాట పాదుచున్న తమ్ములు గాని, ఎగత్రోయుచున్న కర్ణాదులు కాని రాదు. కావున బాగుగా ఆలోచించి ఒక నిర్ణయమునకు రమ్మని హెచ్చరిక చేయు దృష్టితో నారదులవా కి శ్లోకము చెప్పుచున్నారు.

రాజా! నరుడు ఏమి యిచ్చునో, ఏమి చేయునో, ఏ తప మూచరించునో, ఏ హామము చేయునో దానికి చాపులేడు. అది తరిగియు పోడు మరియు దాని ఫలమును చేసినవాడే అనుభవించును, కురియును కాదు.

ఇదం మహాభ్యాన మను త్తమం హితం

బహుశ్రుతానాం గతరోషరాగితామ్,

సమీక్ష్య లోకే బహుధా ప్రధారితం

త్రివర్గదృష్టిః పృథివీ ముపాశ్నుతే.

28

ఈ గొప్పకథ మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది. మేలు కూర్చున్నది. గొప్పకావ్యజ్ఞానము వివేకము కలవారికి సంబంధించినది. లోకమునందలి పెక్కుకావ్యప్రమాణములు మున్నగువానితో నిగ్గు తేలినది. దీనితో ధర్మ, ఆర్థ, కామముల స్వరూపమును దర్శించువానికి భూమియంతయు అనుభవమునకు వచ్చును.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి భగవద్భావవర్వణి

గాలవచరితే త్రయోవింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వమున భగవద్భావవర్వమున

గాలవచరితమున నూటయిరువదిమూడవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

28. బహుధా - అనేకకావ్యముల ఉపపత్తుతో; ప్రధారితమ్ - నిశ్చయించబడినది; గతరోషరాగితామ్ - రోషము, రాగము నశించినవారి; బహుశ్రుతానామ్ - పెక్కువిధ్యలు నేర్చినవారి;

చతుర్వింశతిధికశతతమోఽధ్యాయః
నూటయిరువదినాలుగవ అధ్యాయము

ధృతరాష్ట్రానురోధేన భగవతా శ్రీకృష్ణేన దుర్యోధనస్య ప్రవోదనమ్.
ధృతరాష్ట్రాని మాటపై శ్రీకృష్ణభగవానుడు దుర్యోధనునకు వోదచేయుట.

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ-ధృతరాష్ట్ర డిట్లు పలికెను.
భగవన్నేవమేవైత ద్యథా వదసి నారద,
ఇచ్చామి చాహమప్యేవం నర్వీశో భగవన్నహమ్. 1
భగవానుడా! నారదా! నీవు పలికిన దంచయు సత్యము. నేనును దానినే
కోరుదును. కాని నేను సమర్థుడను కాను.

వైశమ్పాయన ఉవాచ-వై శంపాయను డిట్లు చెప్పెను.
ఏవముక్త్యా తతః కృష్ణ మభ్యభాషత కౌరవః,
స్వర్గ్యం లోక్యం చ మామాత్థ ధర్మ్యం న్యాయ్యం చ కేశవ. 2
కురురా జట్లు పలికి పిమ్ము కృష్ణునిరో ఇట్లాడెను. “కేశవా! స్వర్గమును,
లోకమును, ధర్మమును, న్యాయమును సాధించు పలుకు నన్నుగూర్చి పలికితివి.

[న మంస్య నే దురాత్మానః పుత్రా మమ జనార్దన.

జనార్దనా! పాదుముద్దించి నా కొడుకులు నన్ను మన్నింపరు]

న త్యహం స్వవశస్తార క్రియమాణం న మే ప్రియమ్,

అజి దుర్యోధనం కృష్ణ మన్తం శాస్త్రోత్థిగం మమ,

అనునేతుం మహాబాహో యతస్య పురుషోత్తమ.

నేను అదుపులో లేకున్నాను. అనుగుడున్న పనులు నాకు రుచింపవు.
'కృష్ణా! పురుషోత్తమా! మహాబాహూ! ఈ దుర్యోధనుడు తెలివిలేనివాడు.
నా మాటను ధిక్కరించును. పినిని చక్కచిట్టకు నీవు ప్రయత్నింపుము".

న శృణోతి మహాబాహో వచనం సాధుభాషితమ్,

గాన్ధార్యాశ్చ హృషీకేశ విదురస్య చ ధీమతః,

అన్యేషాం చైవ సుహృదాం భీష్మోదీనాం హితైషిణామ్.

“తల్లి గాంధారియు, బుద్ధిమంతుడు ఏడుచుచును, మీలుకోరు మంచిమనసు
గల భీష్ముడు మొదలగువారును చీదించు చక్కని మాటను వీడు వినకున్నాడు.”

స త్వం పాపమతిం క్రూరం పాపచిత్త మచేతనమ్,
అనుశాధి దురాత్మానం స్వయం దుర్యోధనం నృపమ్. 6

“పాపబుద్ధి, క్రూరుడు, కుప్పబోతు, మొండిపట్టుగలవాడు, చెడ్డ తలపులు
గలవాడు, రాజునగు ఈ దుర్యోధనుని నీవే కాసింపుము.

తతోఽభ్యావృత్య వార్జ్యో దుర్యోధన మమర్షణమ్,
అబ్రవీ నృధురాం వాచం సర్వధర్మార్థతత్త్వవిత్. 7

అంత సర్వధర్మముల తత్త్వ మెరిగిన శ్రీకృష్ణుడు సహస మింతయు లేని
దుర్యోధనుని చూచి మరల మరల రీయనివలుకులతో ఇట్లాడెను.

దుర్యోధన విజోధేదం మద్వాక్యం కురుసత్తమ,
శర్మార్థం తే విశేషేణ సానుబంధస్య భారత. 8

దుర్యోధనా! కురుసత్తమా! భారతా! ముఖ్యముగా నీకును నీవారికిని
సుఖము కూర్పు ఈ నా మాటను చక్కగా తెలిసికొనుము.

మహావ్రజ్ఞ కులే జాతః సాధ్యేతత్ కర్తు మర్హసి,
శ్రుతవృత్తోవసంపన్నః సర్వైః సముదితో గుణైః. 9

“గొప్ప తెలివిగలవాడా! గొప్ప కులమున పుట్టితివి. చదువు, నడవడి
నిండుగా గలవాడవు. మంచి గుణము లన్నియు సంపాదించితివి.”

దౌష్కులేయా దురాత్మానో నృశంసా నిరపత్రపాః,
త ఏతదీదృశం కుర్యు ర్యథా త్వం తాత మన్యసే. 10

“పాడుకులమున పుట్టినవారు, దుష్టబుద్ధులు, క్రూరులు, పాడుపనులకు
సిగ్గుపడనివారు నీవు భావించు నిట్టి చెడ్డపనులు చేయుదురు.”

-
7. అభ్యావృత్య - మరల మరల.
10. దౌష్కులేయాః - చెడుకులమున పుట్టినవారు; నిరపత్రపాః - చెడ్డపనులు
చేయుటకు సిగ్గుపడనివారు.

ధర్మార్థయుక్తా లోకేఽస్మిన్ ప్రవృత్తి ర్లక్ష్యతే సదామ్,
అసతాం విపరీతా రు ల్లక్ష్యతే భరతర్షభ.

11

భరణిశ్రేష్ఠతా! ఈ లోకమున సజ్జనులందు భర్తమును, అర్థమును
పండించు సగవటి రానవచ్చుచున్నది. దుష్టులలో దానికి విరుద్ధమును వర్తనము
తోచుచున్నది.

విపరీతా త్వయం వృత్తి రసకృ ల్లక్ష్యతే త్వమ్.

12

ఇట్టి విపరీతభోరణి నీయందు మాటిమాటికి కానవచ్చుచున్నది.

అధర్మ శ్చానుబంధోఽత్ర ఘోరః ప్రాణహరో మహాన్,
అనిష్ట శ్చానిమిత్తశ్చ స చ శత్రవ్యశ్చ భారత.

13

‘ఇట్టి భోరణి నందిపెట్టుకొని మహాఘోరము, ప్రాణములు తీయునది
యగు అధర్మము నీకు సిద్ధించును అది కోరరానిది. భారతము లీనిది. వచ్చిన
పిదప నీవేమియు చేయజూచును.’

తమనర్థం పరిహర న్నాత్మశ్రేయః కరిష్యసి,

భ్రాతృశాణా మథ భృత్యానాం మిత్రాణాం చ పరింతప,
అధర్మ్యా దయశస్యాచ్చ కర్మణ స్త్వం ప్రమోద్యసే.

14

“ఆ కీడు తొలగించుకొని నీకు, నీ తమ్ములకు, నీ బంధులకు మిత్రులకు
మేలు చేయుదువేని, అధర్మమును, అపకీర్తిని చూపు చేష్టలంటి బయట
పడుదువు.”

ప్రాజ్ఞః హరై ర్మహాత్మానామై రాత్మవద్భి ర్మహాశ్రుతైః,

సంధర్ష్య పురుషవ్యాప్రు పాణ్డవై ర్భరతర్షభ.

15

‘పాండుకుమారులు దొడ్డబుద్ధి గలవారు, హనులు, మిన్నముట్టిన ఉత్సా
హము గలవారు, గొప్ప చేపాజులము, మనోబలము గలవారు, చక్కని శాస్త్ర
జ్ఞానము గలవారు. వారితో సంధి చేసికొనుము.

తద్ధితం చ ప్రియం చైవ ధృతరాష్ట్రస్య ధీమతః,

పితామహస్య ద్రోణస్య విదురస్య మహామతే.

16

కృపస్య సోమదత్తస్య బాహ్లికస్య చ భీమతః,
అశ్వత్థామ్నో విరర్హస్య సంజయస్య వివింశతేః. 17

జ్ఞాతీనాం చైవ భూయిష్ఠం చిత్రాణాం చ వరంతవః. 18

అవీ బుద్ధిశాలియును ధృవరాష్ట్రము, రావణుడు, ద్రోణుడు, దౌష్ఠబుద్ధిగం
విదురును, కృపను, సోమదత్తుడు, బాహ్లికుడు, అశ్వత్థాముడు, వికర్ణును,
సంజయుడు, వివింశతి వంశము నీ పుంజువారికి మిత్రులు మేలైనది.
ప్రియమైనది.

శమే శర్మ భవేతాత సర్వస్య జగత స్తథా,
ప్రీమానసి కుల్యే జాతః శ్రుతవా నన్యశంసవాన్,
తిష్ఠ రాత పితుః శాస్త్రే మాతుశ్చ భరతర్షభ. 19

“నాయనా! శాంతి బొందునచో మొత్తము జగత్తునకు సుఖము చేకూరును.
పాడువనులకు సిగ్గు వదవలసివచ్చును. మంచులమున పుట్టినవాడవు. చదువు
కొన్నవాడవు. మిత్రునివాడవు. నాయనా! రతిచంద్రుం శాసనమున నిలుపుము”.

ఏతచ్ఛ్రేయో హి మన్యనే పితా యచ్ఛాస్తి భారత,
ఉత్తమావద్గతః సర్వః పితుః స్మరతి శాసనమ్. 20

“రండ్రీ చెప్పిన దానిని పినుట మేల కూర్చునని లోచలు భావించురు.
పెద్ద ఆపద నొందిన ఎల్లవాడును తండ్రీ శాసనమును స్మరించును”.

రోచతే తే పితృస్తాత పాణ్డవై సహ సజ్జమః,
సామార్యస్య కురుశ్రేష్ఠ తత్తుభ్యం రాత రోచతామ్. 21

బాబూ! మంత్రులకోపాలు మీ నాయకుడు పాండుకుమారులతో సంధి
బొందుట రుచించుచున్నది. కురుశ్రేష్ఠా! అది నీకును రుచించుగాక!

శ్రుత్వా యః సుహృదాం శాస్త్రం మర్త్యో న ప్రతివద్యతే,
విపాకా నే దహత్యేనం కింపాక నివ భక్షితమ్. 22

19. శాస్త్రే - శాసనమునందు;

22. కింపాకమ్ - చేదుదొండ, విపాకా నే -చదువున జీర్ణమైన పిదవ-‘కిన్నూకః
స్యాన్మహాకాః ఓష్ఠీ బిమ్బీ చ తుణ్డికా’ అని హేలాయుధనిఘంటువు.
మహాకాలభయము.

మిత్రులు ఉపదేశించినదానిని నీని పట్టించుకొని నరుని, ఆ శాస్త్రోపదేశమే తిన్న మహారాజులను శీర్షమైన పివవ కాల్చినట్లు కాల్చినాయును.

యస్తు నిఃశ్రేయసం వాక్యం మోహాన్న ప్రతిపద్యతే,
స దీర్ఘసూత్రో హీనార్థః శ్చాత్మాపేన యుజ్యతే. 23

కుదమైర మూట పనియు, అజ్ఞానమువలన దానిని పాటించనివాడు, త్వరగా ఒక నిశ్చయమునకు రాజాలనివాడు ప్రయోజనము చెడినవాడై శ్చాత్మాపము నొందును.

యస్తు నిఃశ్రేయసం శ్రుత్వా ప్రాక్ తదేవాభిపద్యతే,
ఆత్మనో మత ముత్సృజ్య స లోకే సుఖ మేధతే. 24

“కుదమైర మూట పని రస పట్టుకల వడల ముందే దానిని పాటించువాడు లోకమున సుఖమును పెంపొందించుకొనును”.

యోఽర్థకామస్య వచనం ప్రాతికూల్యా న్న మృష్యతే,
శృణోతి వ్రతికూలాని ద్విషలాం వశమేతి సః. 25

“తన పని సాధించువాని మాటను పెనసరితములో సహించక విరుద్ధములను పినువాడు శత్రువులకు వశమై పోవును.

సతాం మత మతిక్రమ్య యోఽనరాం వర్తతే మరే,
శోచ నే వ్యసనే తస్య సుహృదో నచిరాదివ. 26

మంచివారి భావము మన్నింపక చెట్టవారి యిష్టమును బట్టి మెండువాడు, త్వరలోనే ఆపదతో ఓక్కుకొనును. అప్పుడు వాని సఖు లందరు దూఱింతురు.

ముఖ్యా నమాత్యా నుత్సృజ్య యో విహీనా న్ని షేవతే,
స ఘోర మాపదం ప్రాప్య నోత్తార మధిగచ్ఛతి. 27

23. నిఃశ్రేయసమ్ - కుదము కూర్చుదానిని; దీర్ఘసూత్రః - త్వరగా ఒక నిశ్చయమునకు రాజాలక అలోచించుచు నుండువాడు; హీనార్థః - చెడిన ప్రయోజనము కలవాడు.

25. అర్థకామస్య - కఠోరిన పని సాధించువాని ;

26. ఉత్తారమ్ - దాటించు వానిని ;

మున్నులైన దిగ్గర బుధువులను విడచి నీచులను చేపట్టినాడు ఘోరమగు అపదను పొంది బయటపడు చాచి కానడు.

యోజనర్చేపీ వృథాదారికి న శ్రోతా సుహృదాం సతామ్,
వరాన్ వృణీతే స్వాన్ ద్వేష్టి తం గౌస్త్యజితీ భారత. 28

“నీచులను సేవించుచుడు, వ్యర్థమగు వసులు చేయువాడు, మంచిస్వభావము గల పాదుల మూల విసనివాడు, పరులను చరి చేర్చుకొని రసవారిని ద్వేషించువాడు అగు నచుని యాచి త్రోసిపారవేయును.”

స త్వం పిరుధ్య తై ర్విరై రన్యేభ్య స్త్రాణ మిచ్చసి,
అశ్చైభ్యోఽనమర్థేభ్యో మూఢేభ్యో భరతర్షభ. 29

అట్టి నీవు పీరులగు పాండవులతో పగగొని నీచులు, చేతకానివారు, మూఢులు నగు ఇరవులతో రక్షణము పొందగోరుచున్నావు.

కో హి శక్తిసమాన్ జ్ఞాతీ నతిక్రమ్య మహారథాన్,
అన్యేభ్య స్త్రాణ మాశంసే త్వదన్యో భువి మానవః. 30

జాడ్రునికి ఈడైనవాడు, మహారథులు అగు రస కులమువారిని వదలి నీవు కాక మరి యెవ్వడైన మాఁపుడు ఇరవులవలన రక్షణము సంభావించునా ?

జన్మప్రభృతి కౌ నైయా నిత్యం వినికృతా స్త్వయా,
న చ తే జాతు కువ్యన్తి ధర్మాత్మానో హి పాణ్డవాః. 31

పుట్టినది మొదలుకొని ప్రవీదినము నీవు కుంతికొడుకులకు కీడు చేసితివి. అయినను వారు నీచుం దలుగరు. పాండవులు ధర్మార్ములు గదా !

మిథ్యోపచరితా స్తాత జన్మప్రభృతి జాన్తవాః,
త్వయి సమ్య జ్ఞాహాహో వ్రతివన్నా యశస్వినః. 32

“పుట్టినది మొదలు చుట్టములయిన వారిని నీచపు పనులతో మోసగించితివి. అయినను కీర్తికాములగు ఆ పాండవులు నీయందు మంచితనమునే నిలువగోరుచున్నారు”.

త్వయాఽపి ప్రతిపత్తవ్యం తదైవ భరత్సభ,
స్వేషు బన్ధుషు ముఖ్యేషు మా మన్యువశ మన్యగాః. 33

“భరతశ్రేష్ఠా! నీవును అల్లె వారితో సఖ్యము పొందవలయును. వారు
నీవారు, దగ్గర మట్టములు. వారి విషయమున కోపమునకు వశము గాదుము.

త్రివర్గయుక్తః ప్రాజ్ఞానా మారంభో భరత్సభ,
ధర్మార్థా వసురుద్యన్తే త్రివర్గాసంభవే నరాః. 34

చక్కని తెలివిగల వారి ప్రయత్నము ధర్మము, అర్థము, కామము అను
మూడింటి నమూదాయముతో కలసియుండును. ఒకవేళ మూడును వలసిరానిదో
నరులు ధర్మమును, అర్థమును, అయిన అనుసరించురు.

వృథాకృ వినివిష్టానాం ధర్మం ధీరోఽనురుద్యతే,
మధ్యమోఽర్థం కలిం బాలః కామమే వానురుద్యతే. 35

ఆ మూడింటిని వేరువేరుగా గ్రహించువారిలో ధీరుడు ధర్మమును,
మధ్యముడు కయ్యమునకు కారణమైన అర్థమును, బాలుడు కామమును
అనుసరించురు.

ఇన్ద్రియైః ప్రాకృతో లోభా ధర్మం విప్రజహాతి యః,
కామార్థా వసుపాయేన లిప్సమానో వినశ్యతి. 36

ఇంద్రియములకు లోబడిన సంస్కారము లేని మానవుడు లోభమువలన
ధర్మమును వదలివైచి నీచుగు ఉపాయములతో కామమును, అర్థమును పొంద
గోరుచున్నవాడై నశించుచున్నాడు.

కామార్థో లిప్సమానస్తు ధర్మమే వాదిత స్సరేర్,
న హి ధర్మా దప్రైత్యర్థః కామో వాఽపి విదాచన. 37

కామమును, అర్థమును పొందగోరువాడు మొట్టమొదటి ధర్మమునే
సాధింపవలయును అర్థము, కామము ఎన్నటిని ధర్మమును వదలించు
జాలవు.

35. అర్థం కలిమ్ - కంహమునకు కారణ మగు అర్థమును.

36. లిప్సమానః - పొందగోరుచు; అనుపాయేన - నీచుగు ఉపాయముచేత;

ఉపాయం ధర్మమే వాహు శ్రీవర్గస్య విశామ్పతే,
లివ్యమానో హి తేనాశు కక్షేఽగ్ని రివ వర్ధతే.

38

ధర్మార్థకామముల సముదాయమునకు సరియగు ఉపాయము ధర్మమే అని పెద్దలు చెప్పుదురు. అది అంటినవాడు వెనువెంటనే, పొదలో రగుల్కొను అగ్నివలె, వృద్ధిపొందును.

స త్వం తాతానుపాయేన లిప్ససే భరతర్షభ,
అధిరాజ్యం మహాద్వీపం ప్రథితం సర్వరాజసు.

39

నాయనా! గొప్పది, ప్రకాశించుచున్నది, రాజులందరు గొప్పగా చెప్పుకొను నట్టిది యగు సామ్రాజ్యమును నీవు నీచముగు ఉపాయముతో పొందగోరుచున్నావు.

అత్మానం తక్షతి హ్యేష వనం వరశనా యథా,
యః సమ్యక్ వర్తమానేషు మిథ్యా రాజన్ ప్రవర్తతే.

40

వారి మానమున వారు చక్కగా బ్రదుకుచున్న వారియందు మోసముతో ప్రవర్తించువాడు, గొడ్డలి అడవిని సరికిన విధముగా, తన్ను తానే నరకు కొనును.

న తస్య హి మతిం చిన్త్యా ద్యస్య నేచ్ఛేత్ పరాభవమ్,
అవిచ్ఛిన్నమతే రస్య కల్యాణే ధీయతే మతిః.

పరాభవము చేయరానివాని బుద్ధిని పాడు చేయరాదు. ముక్కలుగాని హృదయము గలవాని బుద్ధి భద్రమైన దానియందే నిలిచియుండును.

అత్మవా న్నావమన్యేత త్రిషు లోకేషు భారత,
అవ్యసం ప్రాకృతం కిణ్చిత్ కిము తాన్ పాణ్డవర్షభాన్.

41

బుద్ధిగలవాడు మూడు లోకములందలి మిక్కిలి సాధారణమైన దానిని కూడ తేలికగా చూడరాదు. ఇక శ్రేష్ఠులగు ఆ పాండవులను గూర్చి చెప్పనేల!

40. చిన్త్యాత్ - లోభము మొదలగు నీచ గుణములతో పాడు చేయరాదు.

అమర్తవశ మావన్నో స తిచ్చి ద్దుద్ధతే జనః,
చిద్ధతే హ్యతతం సర్వం ప్రమాణం వశ్య భారత.

42

అనూయకు లోబడిన జనుడు ఏమియు జిలిసికొనడు. అందరు ఎంతో
అదరించిన శాస్త్రాదుల ప్రమాణమును వాడు కొట్టి పారవేయును. చూడు!

శ్రేయస్తే దుర్జనా తాత పాణ్డవైః సహ సజతమ్,
తైర్హి సంప్రీయమాణ స్త్వం సర్వాన్ కామా నవాప్యసి.

43

బాబూ! దుర్జనులను వదలి పాండవులతో కలిసి బ్రతుకుట నీకు మేలైనది.
వారితోకూడి మిక్కిలి తృప్తినందు నీవు కోరిన కోర్కెలను నన్నింటిని పొందుడవు.

పాణ్డవై ర్నిర్మితాం భూమిం భుక్త్వాన్ రాజసత్తమ,
పాణ్డవాన్ పృష్ఠతః కృత్వా బ్రాహ్మణ మాశంససేఽన్యతః.

44

పాండవులు కష్టపడి సంపాదించిన భూమిని అనుభవించుచు, వారిని
వెనుకకు నెట్టి ఇతరులవలన రక్షణ పొందుచున్నావు.

దుశ్శాసనే దుర్విషహే కర్ణే చాపి ససౌజలే,
ఏతే మైశ్వర్య మాధాయ భూతి మిచ్ఛసి భారత.

45

దుశ్శాసనుడు, దుర్విషహుడు, కర్ణుడు, శకుని - వీరియందు నీ సంపద
నంతయు నిలిపి నీవు మేలొందగోరుచున్నావు.

న చైతే తవ పర్యాప్తా జ్ఞానే ధర్మార్థయో స్తథా,
విక్రమే చాప్యపర్యాప్తాః పాణ్డవాన్ ప్రతి భారత.

46

నీకు మంచి చెప్పుటకు గాని, ధర్మమును, ఆర్థమును పొందించుటకు గాని
వీరు సమర్థులు కారు. పాండవుల నెమర్కొని లావు చూపుటకును వీరు చాంరు.

న హిమే సర్వరాజానః పర్యాప్తాః సహితా స్త్రయా,
క్రుద్ధస్య భీమసేనస్య ప్రేక్షితుం ముఖ మాహవే.

47

42. అమర్తమ్ - అమరమైన వ్యాపి భుజి - అమరమైన ముగ్ధులని అర్థం భావము.
ప్రమాణమ్ - లోబడిన వేదమున ప్రసిద్ధమైన జ్ఞానసాధనము; చిద్ధతే -
ముక్కులు చేయబడును. ప్రమాణ చూర్ణమునుండి వాడు సర్వవిధముల వారి
పోవునని భావము.

43. దుర్జనాన్ - నిర్మించియున్న దుర్జనవర్గమును వదలి; పాణ్డవైః - పాండవు
లతో; సంగతమ్ - కూడియుండుట; శ్రేయః - మేలైనది.

44. నిర్మితామ్ - రాజుల సందరను గలిచి వశపరచుకొన్నదానిని.

సీతో కలసివచ్చిన ఈ రాజులందరు యుద్ధమున క్రోధము తాల్చిన భీమసేనుని ముఖమును చూచుటకైన సమర్థులు కారు.

ఇదం సంనిహితం తాత సమగ్రం పార్థివం బలమ్, 48

అయం భీష్మ స్తథా ద్రోణః కర్ణశ్చాయం తథా కృపః,
భూరిశ్రవాః సౌమదత్తి రశ్వత్థామా జయద్రథః. 49

నాయనా! ఇదిగో రాజు లందరి బలము నిండుగా నివటనే కూడియున్నది. ఇదిగో భీష్ముడు. అదిగో ద్రోణుడు. ఈయన కర్ణుడు. ఆయన కృపుడు. అట్లే భూరిశ్రవుడు. బాహ్లికుడు, అశ్వత్థామ, సైంధవుడు - అందరు ఇక్కడనే యున్నారు.

అశక్తాః సర్వ ఏవైతే ప్రతియోధ్యం ధనజ్ఞాయమ్,
అజేయో హ్యర్జునః సంఖ్యే సర్వైరపి సురాసురైః,
మానుషైరపి గన్ధర్వై ర్మా యుద్ధే చేత ఆధిభాః. 50

వీరందరు అర్జును నెదుర్కొనుటకు సమర్థులు కారు. యుద్ధమున, సర్వ దేవతలకు, దానవులకు, మనుష్యులకు, గంధర్వులకు-గెలువరానివాడు. కావున యుద్ధమున మనస్సు నిలువకుము.

దృశ్యతాం వా పుమాన్ కశ్చిత్ సమగ్రే పార్థివే బలే,
యోఽర్జునం సమరే ప్రాప్య స్వస్తిమా నావ్రజేద్ గృహాన్. 51

ఈ నిండైన రాజుల బలములో అర్జునుని యుద్ధమున నెదుర్కొని సుఖముగా ఇంటికి తిరిగి రాగల మగవాని నొక్కని చూపుము.

కిం తే జనశయేజేహ కృతేన భరతరథ,
యస్మిన్జాతే జితం తత్ స్యాత్ పుమానేకః స దృశ్యతామ్. 52

భరతశ్రేష్ఠా! నీవు ఊరక ఇంత జనమును చంపుకొననేల! ఎవనిని గెలిచిన నీకు జయము కలుగునో అట్టి అర్జునుని గెలుచు మగవాని నొక్కనిని చూపు.

52. యస్మిన్-ఏ అర్జునుడు; జితే-గెలువబడగా; తే-నీకు; జితమ్-జయము; స్యాత్-అగునో-సః-అట్లు అర్జునుని గెలుచు; పుమాన్-పురుషుడు; ఏకః-ఒక్కడు; దృశ్యతామ్-కానవచ్చుగాక.

యః స దేవాన్ సగన్ధర్వాన్ సయశ్శాసురపన్నగాన్,

అజయత్ భాణ్డవప్రస్థే కస్తం యధ్యేత మానవః.

53

ఆ అర్జునుడు భాండవము చాచిలో దేవతలను, గంధర్వులను, యక్షులను, రక్షస్సులను, నాగులను అందరను గెలిచెను. వానితో పోరు మానవు డివ్వడు?

తథా విరాటనగరే శ్రూయతే మహాదద్యుతమ్,

ఏకస్య చ బహూనాం చ వర్యావ్రం తన్నిదర్శనమ్.

54

అట్లే విరాటనగరమున ఆ ఒక్కనితో చాలమందికి గొప్ప అచ్యురము జరిగెనని వినవచ్చుచున్నది. ఆ నివర్తనము చాలును.

యుద్ధే యేన మహాదేవః సాశ్వాత్ సంతోషితః శివః,

తమజేయ మనాద్యుష్యం విజేతుం జిప్తు మచ్యుతమ్,

ఆశంససీహ సమరే వీరమర్జున మార్జితమ్.

55

ఎవడు యుద్ధమున సాశ్వాత్తు మహాదేవుడగు శివునే సంతోషపెట్టెనో అట్టి ఎవ్వరికిని గెలువరాని, లొంగదీసికొనరాని జయశీలిని, జారుపాటులేనివానిని మహాబలవంతుని పీరుని అర్జునుని పోరున గెలువ నుంకించుచున్నావు.

మద్దిష్టీయం పునః పార్థం కః ప్రార్థయితు మర్హతి,

యుద్ధే ప్రతీవ మాయాన్త మపి సాశ్వాత్ పురన్దరః.

56

నేను తోడై యుద్ధమున నెవడుగా వచ్చుచున్న అర్జునునితో సాశ్వాత్తు దేవేంద్రుడే అయినను, పోరగోరునా?

భాహుభ్యా ముద్యహే ద్యూమిం చహేత్ క్రుద్ధ ఇమాః ప్రజ్ఞాః,

పాతయే త్త్రిదివా ద్వేవాన్ యోర్జునం సమరే జయేత్.

57

యుద్ధమున అర్జునుని గెలుచువాడు చేతులతో భూమిని పెల్లగించును. కోపించి ప్రజల సంవరను మోచేయును. స్వర్గమునుండి దేవతల నందరను పడద్రోయును.

వశ్య పుత్రాం స్తథా భ్రాతృన్ జ్ఞాతీన్ సంబంధిన స్తథా,

త్వత్కృతే న వినశ్యేయ రిమే భరతసత్తమాః.

58

చూడు. ఇటనున్న వారందరు నీకు కుమారులు, తమ్ములు, దగ్గరచుట్టములు మరియు నీతో ఏదో సంబంధము గలవారు భరతవంశమున పుట్టిన ఈ గొప్ప వారందరు నీకై చావకుండురు గాక!

అస్తు శేషం కౌరవాణాం మా వరాభూ దిదం కులమ్,
కులమ్ను ఇతి నోచ్యేథా నష్టకీర్తి ర్నరాధివ.

59

కౌరవులు మిగిలియుండురు గాక : కులము రూపుమాసి పోకుండుగాక !
నిన్ను కులనాశకుడని అనకుండురు గాక : నీ కీర్తి నశింపకుండురు గాక !

త్వామేవ స్థావయిష్యన్తి యౌవరాజ్యే మహారథాః,
మహారాజ్యేఽపి పితరం ధృతరాష్ట్రం జనేశ్వరమ్.

60

మహారథులైన పాండవులు నిన్నే యువరాజుపదమున నెలకొల్పుదురు.
అట్లే నీ తండ్రియగు ధృతరాష్ట్రునే మహారాజ్యమున ప్రభువుగా నిల్పుదురు.

మా తాత శ్రియ మాయాస్తీ మవమంస్థాః సముద్యతామ్,
అర్థం ప్రదాయ పార్థేభ్యో మహతీం శ్రియ మాప్పుహి.

61

బాబూ ! ప్రితితో లేచి నీవైపు వచ్చుచున్న సిరిని చీడరింపకుము. కుంతి
కొడుకులకు సగము రాజ్య మిమ్ము. నీవు మహాసంపద సనుభవంపుము.

పాణ్డవైః సంశమం కృత్వా కృత్వా చ సుహృదాం వచః,
సంప్రియమాణో మిత్రైశ్చ చిరం భద్రాణ్యవాప్స్యసి.

పాండవులతో కాంచి పొంది, మంచి మనసుగల వారిమాట మన్నించి,
మిత్రులతో సుఖ మనుభవించుచు చిరకాలము భద్రములు పొందగలవు.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి భగవద్వానవర్వణి
భగవద్వాక్యే చతుర్వింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వమున భగవద్వానవర్వమున
భగవద్వాక్యముగల నూటయిరువదినాలుగవ అధ్యాయము.

పల్నాటి వింశత్యధిక శత తమోఽధ్యాయః
నూటయిరువదియైదవ అధ్యాయము

భీష్మద్రోణవిదుర దృతరాష్ట్రకర్తృకం దుర్యోధనప్రబోధనమ్.
 భీష్మద్రోణవిదురదృతరాష్ట్రులు దుర్యోధనునకు చేసిన బోధ.

వైశంపాయన ఉవాచ-వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.
 తతః శాన్తనవో భీష్మో దుర్యోధన మమర్షణమ్,
 కేశవస్య వచః శ్రుత్వా ప్రోవాచ భరతర్షభ. 1

అంత శంతనుకుమారుడు భీష్ముడు శ్రీకృష్ణుని మాట విని చిరాకు పడుచున్న దుర్యోధనునితో ఇట్లు నొక్కి చెప్పెను.
 కృష్ణేన వాక్య ముక్తోఽసి సుహృదాం శమ మిచ్ఛతా,
 అన్యవద్యస్య తత్రాత మా మన్యువశ మన్వగాః. 2

నాయనా! తన నెచ్చెలుల కందరకు ణాంతి కూర్చుగోరి శ్రీకృష్ణుడు నీకు ఉపదేశము చేసెను. కోపింపకుము.
 అకృత్వా వచనం లాత కేశవస్య మహాత్మనః,
 శ్రేయో న జాతు న సుఖం న కల్మాణ మవాప్స్యసి. 3

మహాత్ముడగు కేశవుడు చెప్పినది చేయవేని ఎన్నటికిని శ్రేయమును, సుఖమును, కుభమును పొందజాలవు.
 ధర్మ్య మర్థ్యం మహాబాహు రాహు ల్వాం లాత కేశవః,
 తదర్థ మభివద్యస్య మా రాజ స్మిన్దశః ప్రజాః. 4

ఆ మహాబాహుడు కేశవుడు ధర్మమును, అర్థమును సాధించు మాట నీకు బోధించెను. ఆ విషయమును గ్రహింపుము. ఊరక ప్రజలను చంపుకొనకుము.

జ్వలితాం త్వ మిమాం లక్ష్మీం భారతీం సర్వరాజసు,

జీవతో ధృతరాష్ట్రస్య దౌరాత్యై ద్రుంశయిష్యసి. 5

రాజులందరితో మిక్కిలి వెలుగొంచుచున్న యీ భరతవంశము వారి మహాభాగ్యమును ధృతరాష్ట్రుడు బ్రదికియుంచగనే దుష్టబుద్ధివై పాడుచేయు చున్నావు.

ఆత్మానం చ సహామాత్యం న పుత్రభ్రాతృబాన్ధవమ్,

అహ మిత్యనయా బుద్ధ్యా జీవితా ద్భృంశయిష్యసి. 6

నిన్ను, నీవారిని, నీ కొడుకులను, తమ్ములను, తక్కిన బంధువులను 'నేను మొనగాడ' నను బుద్ధితో జీవితము నుండి తొలగింపబోవుచున్నావు.

అతిక్రామన్ కేశవస్య తథ్యం వచన మర్థవత్,

పితుశ్చ భరతశ్రేష్ఠ విదురస్య చ ధీమతః, 7

మా కులఘ్నః కుపురుషో దుర్మతిః కావథం గమః,

మాతరం పితరం చైవ మా మజ్ఞీః శోకసాగరే. 8

భరత శ్రేష్ఠడా! కేశవుడు ఉన్నదున్నట్లు ప్రయోజనము కలుగునట్లుగా చెప్పిన మాటను, తండ్రిమాటను, బుద్ధిశాలియగు విదురుని పలుకును పాటింపక దుష్టబుద్ధివి నీచుడవునై, కులనాశకుడవు కాము. చెడుత్రోవ పట్టకుము. తల్లిని, తండ్రిని శోకమనెడు సముద్రములో ముంచివేయకుము.

అథ ద్రోణోఽబ్రవీత్తత్ర దుర్యోధన మిదం వచః,

అమర్షవశ మావన్నం నిఃశ్వసంతం పునః పునః. 9

తీవ్రమగు శోకముతో కుతమరలాడిపోవుచు మాటిమాటికి బుసకొట్టు చున్నట్లు నిట్టూర్పులు పుచ్చుచున్న దుర్యోధనునితో ద్రోణాచార్యుడు తమ నిట్లు పలికెను.

ధర్మార్థయుక్తం వచన మాహ త్వాం తాత కేశవః,

తథా భీష్యః శాన్తనవ స్తజ్జుషస్య నరాధిప. 10

8. మా - మా భూః - కావలదు.

10. జుషస్య - సంతోషముతో మన్నింపుము.

రాజా! శ్రీకృష్ణుడు నీకు శత్రువును, ఎత్తుమును మార్చెను మూల చెప్పెను. అట్లే శంకరువువ్రతుడు భీష్ముడును మరెను. దానిని మన్నింపుము.

ప్రాజ్ఞా మేధావినౌ దానా వర్థకామౌ బహుశ్రుతౌ,
ఆహతు స్త్వాం హితం వాక్యం తజ్జుషస్వ నరాధివ. 11

గొప్ప భావులు, ప్రతిభ కలవారు, నిగ్రహాత్మి కలవారు, నీ ప్రయోజనము కోరుచున్నవారు, గొప్ప శాస్త్రజ్ఞానము గలవారు, అట్టి అమరువురు నీకు హితమైన మాట చెప్పిరి. దానిని మన్నింపుము.

అనుతిష్ఠ మహాప్రాజ్ఞ కృష్ణభీష్మౌ యదూచదుః,
మా వదో లఘుబుద్ధీశాం సమాస్థా స్త్వం పరంతప,
మాధవం బుద్ధిమోహేన మానవమంస్తాః పరంతప. 12

కృష్ణభీష్ములు చెప్పినదానిని చేయుము. అల్పబుద్ధులమాటపై నీవు నిలువ వలదు. బుద్ధితక్కువతనముతో మాధవుని అవమానింపకుము.

యే త్యాం ప్రోత్సాహయన్త్యేతే నైతే కృత్యాం కర్త్తిచిత్,
వైరం పరేషాం గ్రీవాయాం ప్రతిమోష్యన్తి సంయుగే. 13

నిన్నిపుడు ఎగసన్న ద్రోయుచున్న వీరందరు ఎల్లదేశం పనికిమాలిన వారు. యుద్ధమున పగరీర్చుకొని మావంటివారి మెదడు చుట్టి తప్పుకొందురు.

మా జీఘనః ప్రజాః సర్వాః పుత్రాన్ భ్రాతృం సతైవ చ,
వాసుదేవార్జునౌ యత్ర విద్యజేయా నలం హి తాన్. 14

ప్రజల నందరను చంపుకొనుచు. అట్లే కొడుకులను, తమ్ములను చంపకుము. వాసుదేవుడు అర్జునుడు గల హిందవులు గెలువరానివారని ఎరుగుము.

ఏతచ్చైవ మతం సర్వం సుహృదోః కృష్ణభీష్మయోః,
యది నాదాస్య సే తాత వశాత్తవ్యసి భారత. 15

13. ఏతే - ఈ కర్ణాదులు; పరేషామ్ - ఇతరులగు మావంటివారి, గ్రీవాయామ్ - మెదయందు; ప్రతిమోష్యన్తే - చుట్టబెట్టుదురు.

14. మా జీఘనః - చంపకుము; యత్ర - ఎందుచో; తాన్ - వారిని; అజేయాన్ - జయించరానివారిని; విద్ధి - ఎరుగుము; అమ్-చాలును.

ఈ పుష్పభీష్ములు నీకు కావలసివచ్చారు. వారు రావలసిన సత్యము. దానిని పట్టించుకొనవేని తుదికి పశ్చాత్తాప పడుదువు.

యథోక్తం జామదగ్న్యేన భూయానేష తతోఽర్జునః,

కృష్ణో హి దేవకీపుత్రో దేవై రపి సుదుఃసహః

కిం తే సుఖప్రియేదేహ ప్రోక్తేన భరతర్షభ.

16

పరశరాముడు చెప్పినట్లు అర్జునుడు చాం గొప్పవాడు. దేవకీపుత్రుడగు శ్రీకృష్ణుని దేవతలందరు హాసించు చాడజాలరు. ఇట్టియైన నీకు హిరము, ప్రియము చెప్పి యేమి లాభము ?

ఏతత్రే సర్వ మాభ్యాతం యథేచ్ఛసి తథా కురు,

న హి త్వా ముత్సహే వక్తుం భూయో భరతసత్తమ.

17

రాజా! నీకు చెప్పవలసిన దంతయు చెప్పిరిని నీ ఇష్టము వచ్చినట్లు చేయుము. తిరిగి నీకు ఉపదేశము చేయవలెను.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డీట్లు చెప్పెను.

తస్మిన్ వాక్యాన్తరే వాక్యం శ్రుత్వాపి విదురోఽబ్రవీత్,

దుర్యోధన మభిప్రేక్ష్య ధార్తరాష్ట్ర మమర్షణమ్.

18

ద్రోణుడు పఠించిన రర్వాన కోపముతో చిరచిరలాడుచున్న ధృతరాష్ట్రుని కొడుకు దుర్యోధనుని గాంచి విదురుడును ఇట్లు పలికెను.

దుర్యోధన న శోచామి త్యామహం భరతర్షభ,

ఇమౌ తు వృద్ధౌ శోచామి గాన్ధారిం పితరం చ తే.

19

దుర్యోధనా! నిన్ను గూర్చి కాదయ్యా. ఈ ముడుసలులు గాంధారిని నీ తండ్రిని గూర్చి ఏడ్చును.

యా వనాథౌ చరిష్యేథే త్వయా నాథేన దుర్మదా,

హతమిత్రౌ హతామాత్యౌ లానపత్యా విచాణ్ణతౌ.

20

18. సుఖప్రియేణ - సుఖము - హిరమును కూర్చుండ; ప్రియమ్ - న్యాయముతో కూడినది కనుక; ప్రేమమైతరి; ఆట్టి ప్రోక్తేన - మాటచేత; తే - మూఢుడవగు నీకు; కిమ్ - ప్రయోజన మేమి; నీవంటివానికి హిరము ప్రియము బోధించుట వ్యర్థమని లాతృర్యము.

వీరిద్దరు దుష్టదవగు నీవు రక్షింపవలసివూచివు కాగా మిత్రులు,
ఆత్మీయులు చావగా రెక్కలు తెగిన పయలవలె విస్మయమాలి రితుగుదురు.

భిక్షుకౌ విచరిష్యేతే శోచన్తౌ వృథావీ మిమామ్.

కులమ్ము మీద్యశం పాపం జనయిత్తా కుహారుషమ్. 21

కులమునకు చిచ్చుపెట్టు నిట్టి పాపెచ్చుని. నీమని కన్న కారణమున
గుండెలు దాదుకొనుచు, చిచ్చుపెట్టుకొనుచు భూమిపై తిరుగుదురు.

అథ దుర్యోధనం రాజా ధృతరాష్ట్రోఽభ్యభాషత,

ఆసీనం భ్రాతృభిః సార్థం రాజభిః పరివారితమ్. 22

పిమ్మట సోదరులతో పాటు భ్రాతృభిః రాజులు చుట్టును కొరిచియున్న
దుర్యోధనునితో ధృతరాష్ట్రు డిట్లు పలికెను.

దుర్యోధన నిబోధేదం శౌరిణోక్తం మహాత్మనా,

ఆదత్స్వ శివమత్యంతం యోగజ్ఞేమవ దవ్యయమ్. 23

దుర్యోధనా! మహాత్ముడగు శౌరి పలికినవానిని హరింపుము. అది
శుభమును కూర్చునది. మనకు యోగజ్ఞేమములను కూర్చునది. కాశ్యపముగా
సుఖమును గూర్చునది.

అనేన హి సహాయేన కృష్ణే నాక్లిష్టకర్మణా,

ఇష్టాన్ సర్వానభిప్రాయాన్ ప్రాప్స్యోమః సర్వరాజసు. 24

సుఖముగా సర్వకార్యములు రిచ్చు శ్రీకృష్ణుడు తోడైయుండగా కోరిన
కోర్కె లన్నింటిని రాజు లందరినుండి పొందగలము.

సుసంహతః కేశవేన తాత గచ్ఛ యుధిష్ఠిరమ్,

చర స్వస్త్వయనం కృత్స్నం భరతానా మనామయమ్. 25

కేశవునితో చక్కగా కలిసి యుధిష్ఠిరుని కడ కరుగుము. భరతవంశము
వారికి జేమము నొసగు సుఖమైన మార్గమున ప్రవర్తింపుము.

వాసుదేవేన తీర్థేన తార గచ్ఛస్వ సంకమము,

కాలప్రాప్త విదం మన్యే మాం త్వం దుర్యోధనాతిగాః. 26

వాసుదేవుడను ఉపాయముతో నాయనా ! తాంటి పొందుము. ఇది యీ
కాలమునకు రగినదని నా భావము. దుర్యోధనా ! దీనిని మీరవలదు.

శమం చేద్యాచమానం త్వం ప్రత్యాభ్యాస్యసి రేశవమ్,

త్వద్ధర్మ మభిజల్పంతం న తవాస్త్యపరాభవః. 27

తాంటిని బుజ్జగించి యడుగుచు నీచై మాటిమాటికి పెక్కుసలుచులా పలుకు
చున్న శ్రీకృష్ణుని కాచిండువేసి నీవు జయ మనుమాట పలుకదు.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి

భీష్మాదివాక్యే పంచవింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున

భీష్మాదులవాక్యము గల నూటయిరువదియైదవ అధ్యాయము.

— : 0 : —

26. తీర్థేన - దాటించు నుపాయముతో.

27. అపరాభవః - జయము.

షష్ఠ్యంశత్యధికతతమోఽధ్యాయః
నూటయిరువదియారవ అధ్యాయము

భీష్మద్రోణాభ్యాం పునర్దుర్యోధనస్య ప్రదోచనమ్.

భీష్మద్రోణులు మఱు దుర్యోధనునకు హితము చెప్పుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ-వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

ధృతరాష్ట్రీవచః శ్రుత్వా భీష్మద్రోణౌ సమవ్యథౌ,
దుర్యోధన మిదం వాక్య మూచతుః శాసనాతిగమ్.

1

ధృతరాష్ట్రుని మాట విని భీష్మద్రోణులు ఒక్కవిధముగా మనసున దుఃఖము పొందుచు మాట వినని దుర్యోధనునితో నిట్లు పలికిరి.

యావత్ కృష్ణావసన్నద్ధౌ యావత్తిష్ఠతి గాఢవేషే,
యావద్దామ్యో న మేధాగ్నౌ బ్రహ్మోలిహ ద్విషదృశమ్.

2

యావన్న ప్రేక్షతే క్రుధః సేనాం తవ యధిష్ఠిరః,
హ్రీనిషేవో మహేష్వాస స్రావ చ్ఛామ్యతు వైశసమ్.

3

కృష్ణులు యుద్ధమునకు సిద్ధము కావమున్నే, గాంధీవము నిలిచియున్న పుడే, ధోమ్ముడు యుద్ధమును అగ్నిలో క్రతువుల సేవను ప్రేక్షించుచే, సహజముగా మెత్తనివాడు గొప్పధనుఃపండితుడు అను యుధిష్ఠిరుడు క్రోధము వహించి నీ సేనను చూడక ముందే యీ వైరము అణగక !

---

2. మేధాగ్నౌ - మేధ మనగా యజ్ఞము ; యుద్ధము పేర్లన్నియు యజ్ఞము నకును వర్తింతునని యాస్కాచార్యులు - 'యాన్యేవ సంగ్రామదాహుని తాని యజ్ఞనామాని' - కావున మేధాగ్ని యనగా యుద్ధమనెను అగ్ని-దానియందు.

3. వైశసమ్ - వైరము.

యావన్న దృశ్యతే పార్థః స్వేదవ్యసీకే వ్యవస్థితః,

భీమసేనో మహేష్వానస్తావచ్ఛామ్యతు వైశసమ్. 4

తనసేనయందే నిలద్రొచ్చుకొని గొప్ప ధనువుగల భీమసేనుడు కాసరాక ముందే ఈ పగ చల్లాయగాక!

యావన్న చరతే మార్గాన్ పృథనా మభిధర్షయన్,

భీమసేనో గదాపాణిస్తావత్ సంశామ్య పాణివైః. 5

మనసేనను తల్లడిల్లజేయుచు గద చేత బట్టిన భీమసేనుడు సేనదారులతో విచ్ఛలవిడిగా తిరుగక ముందే పొండవులతో శాంతి పొందుము.

యావన్న శాతయ త్యాజౌ శిరాంసి గజయోధినామ్,

గదయా వీరఘాతిన్యా ఫలానీవ వనస్పతేః. 6

యుద్ధమున ఏనుగులపైనుండి పోరు యోధుల తలలను వీరులను పరి మార్చు గదతో, పండకాలములతో చక్కగా పండిన చెట్లనుండి వండ్లను వలె, రాలగొట్టకముందే యీ పగ అణగుగాక!

నకులః సహదేవశ్చ ధృష్టద్యుమ్నుశ్చ పార్షతః,

విరాటశ్చ శిఖణ్ణీ చ కైకుపాలిశ్చ దంశితాః. 7

యావన్న ప్రవిశన్యేతే నక్రా ఇవ మహార్థవమ్,

కృతాస్త్రాః క్షిప్ర మస్యన్తస్తావచ్ఛామ్యతు వైశసమ్. 8

అత్రవిద్యలో అరితేరినవా రగు నకులుడు, సహదేవుడు, ధృష్టద్యుమ్నుడు, ద్రుపదుడు, విరాటుడు, శిఖండి, శికుపాలుని కొడుకగు సహదేవుడు చక్కగా అలంకరించుకొని దాణములు రుప్పలు తెప్పలుగా గుప్పించుచు మొసళ్ళు మహా సముద్రమును చొరబారినట్లు మన సేనలోనికి ప్రవేశింపక ముందే యీ పగ అణగుగాక.

యావన్న సుకుమారేషు శరీరేషు మహీక్షితామ్,

గార్ధ్రప్రత్రాః పతన్యుగ్రాస్తావచ్ఛామ్యతు వైశసమ్. 9

రాజుల సుకుమారశరీరములయందు మిక్కిలి వాడిగల గ్రద్దరెక్కల దాణములు పడకమున్నే ఈ పగ తీరును గాక!

నోరస్సు యావ ద్యోధానాం మహేష్వాసై ర్మహేషహః,
కృతాస్త్రైః శ్రిప్ర మన్యద్భి ర్ధూరపాతిభి రాయసాః, 10

అభిలక్ష్యై ర్నిపాత్యనే తావచ్ఛామ్యతు వైశసమ్. 11

గొప్ప ధనువులు గలవారు, అస్త్రవిద్యతో ఆరితేరినవారు, వెంట వెంట
బాణములను విరజిల్లుచున్నవారు, చాలదూరమున నున్న గురిని కూడ
కొట్టగలవారు నగు వీరులు మన యోధుగ రొమ్ములపై ఉక్కుబాణములు
గుప్పింపకముందే యీ పగ చల్లారునుగాక!

అభివాదయమానం త్వాం శిరసా రాజకుజ్జరః,
పాణిభ్యాం ప్రతిగృహ్యోతు ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః. 12

రాజులతో శ్రేష్ఠుడు, ధర్మరాజు అగు యుధిష్ఠిరుడు శిరస్సుతో మ్రొక్కు
చున్న నిన్ను రెండు చేతులతో పట్టి ఎదకు హత్తుకొనుగాక!

ధ్వజాఙ్కూశవతాకాఙ్కం దక్షిణం తే సుదక్షిణః,
స్కన్ధే నిక్షిప్తాం బాహుం శాన్తయే భరతర్షభ. 13

మిక్కిలి సమభావము, సామర్థ్యము గల ఆ ధర్మరాజు వ్యజము,
అంకుశము, పతాక అను రేఖలుగల తన మడిచేతిని, కాంకికారకు నీ భుజముపై
ప్రేమతో నిలుపుగాక!

రత్నావధిసమేతేన రత్నాఙ్గులితలేన చ,
ఉపవిష్టస్య వృష్టం తే పాణినా పరిమార్జతు. 14

ధర్మరాజు రత్నములు పొదిగిన ఉంగరములు గలదియు, రత్నములవలె
ఎర్రని పైభాగము గలదియు అగు చేతితో కూర్చున్న నీపీపు నిమురుగాక!

14. రత్నావధిసమేతేన - రత్నములు పొదిగిన ఓషధి లతలవలె ప్రేళ్ళకు
చుట్టుకొనును గావున రత్నావధి యనగా ఉంగరము. అదిగల, 'రత్నా
వధిసమేతేన' అను పాఠము మేలైనది. "అబ్ధిన్ దృఢబద్ధే స్వాత్
ప్రేమాలంకారయో రపి" అని విశ్వకోశము. అబంధ మనగా అలం
కారము-రత్నాలంకారములు గల, లేక రత్నములతో ప్రేమతో కూడిన
అని అర్థము. రత్నాంగులితలేన - రత్నములవలె ఎఱ్ఱనైన ప్రేళ్ళ
పైభాగములుగల దానిచేత;

శాలస్కన్ధో మహాపాహు స్త్వం స్వజానో వృకోదరః,

సామ్నాఽభివాదతాం చాపి శాస్త్రయే భరతర్షభ. 15

సాంవృక్షమువంటి దేహము, పొదవైన బలముగల చేతులు గల
వృకోదరుడు నిన్ను కౌగిలింతుకొనుచు నీతో ప్రేమవాక్యములు పలుకుగాక!

అర్జునేన యమాధ్యాం చ త్రిభి సై రభివాదితః,

మూర్ఖి తాన్ సముపాస్మ్రాయ ప్రేష్టాభివద పార్థివ. 16

అర్జునుడు, యమాలు నిన్ను వందించుచుండగా వారి తలలను
మూర్ఖుని ప్రేమతో మంచి మాట అనుము.

దృష్ట్వా త్వాం పాణ్డవై శ్రీరై ర్భ్రాతృభిః సహ సంగతమ్,

యావదాసన్దజాత్రూణి ప్రముఖ్యన్తు నరాధిపాః. 17

వీరులు, సోదరులు ఆగు పాండవులతో కలసిపోయిన నిన్ను జూచి రాజు
లందరు ఆనందబాష్పములు చురియుదురు గాక!

ఘుష్యరాం రాజధానీమ సర్వసంపన్నహీషితామ్,

ప్రతివీ బ్రాతృభావేన భుజ్యరాం విజ్వరో భవ. 18

రాజులందరి రాజధానులలో హిందవకొరవల ప్రీతి మోషింపబడుగాక!
అన్నదమ్మల స్నేహముతో ఈ భూమిని మీరు అనుభవించును. నీకు మనోవాఙ్విధి
లేకుండు గాక!

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానవర్వణి

భీష్మద్రోణవాక్యే షడ్వింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానవర్వమున

భీష్మద్రోణవాక్యము గల నూటయిరువదియారవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

15. స్వజానః - కౌగిలింతుకొనుచున్నవాడై.

19. సర్వసంపన్న - ఒకరియం దొకరికి గల ప్రీతి.

సప్తవింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః

సూర్యురువదియేదవ అధ్యాయము

శ్రీకృష్ణం ప్రతి దుర్యోధన స్యోత్తరం, హింజీర్యో రాజ్యం
న దదా మితి నిశ్చయప్రకటనమ్.

శ్రీకృష్ణునకు దుర్యోధనుడు బదులు చెప్పుట, హింజీర్యులకు
రాజ్య మివని చెగవేసి చెప్పుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

శ్రుత్వా దుర్యోధనో వాక్య మప్రియం కరుసంసది,

ప్రత్యువాచ మహాబాహుం వాసుదేవం యశస్వినమ్.

1

కురుసభలో ప్రియముకాని మాట విని దుర్యోధనుడు కీర్తికాలియు,
మహాబాహు నగు శ్రీకృష్ణక పట్టు బదులు పలికెను.

ప్రసమీష్య భవా నేత ద్వక్తు మర్హతి కేశవ,

మామేవ హి విశేషేణ విభాష్య పరిగర్హనే.

2

కేశవా! నీవు అన్నియు దాగుగా పరిశీలించి పరిశీలించును. పెద్దగా
నన్నే చెడ్డమంటు వంటి నిందితునిచ్చావు

భక్తివాదేన పార్థానా మనస్మా న్మధునూచన.

భవాన్ గర్హయతే నిర్భం కం సమీష్య విభాషయమ్.

3

కుంతి కొడుకుల ప్రత్యేకముల పట్టుకొని దాగుముగ్గియే వాచమునందలి
బలాబలములు చూడకయే నిర్భంకులను నిందించును.

భవాన్ శత్రా చ రాజా వాఽప్యాచార్యో వా పితామహః,

మామేవ పరిగర్హనే నాన్యం కచ్చన పార్థివమ్.

4

2. ప్రసమీష్య - విచారించి; విభాష్య - విశీలించుగా పలికి.

నీవు, విదురడు, రాజు, ద్రోణాచార్యుడు, తాత - మీరందరు, మరి యెవ్వరిని పట్టించుకొనక నన్నే తిట్టదురు.

న చాహం లక్షయే కళ్ళో ద్వ్యభిచార మిహాత్మనః,

అథ సర్వే భవంతో మాం విద్విషన్తి సరాజకాః.

6

నేను న్యాయము తప్పిన దేమియు నాయందు నాకు కానవచ్చుట లేదు. కాని మీ రందరురాజులతోపాటు నన్ను కక్కసించుకొనుచున్నారు.

న చాహం కళ్ళో దత్యర్థ మవరాధ మరిన్దమ,

విచిన్తయన్ ప్రవశ్యామి సుసూక్ష్మమపి కేశవ.

6

కేశవా! ఎంత ఆలోచించినను నేను చేసిన తప్పు ఇసుమంతయు నాకు కానరాకున్నది.

ప్రియాభ్యుపగతే ద్యూతే పాణ్డవా మధుసూదన,

జితాః శకునినా రాజ్యం తత్ర కిం మమ దుష్కృతమ్.

7

ప్రితితో కైకొన్న జూదమున పాండవులు శకునితో రాజ్యమును కోల్పోయిరి. అందు నా పాపమేమి?

యత్సున ర్ధ్రవిణం కిళ్ళో తత్రాజీయన్త పాణ్డవాః,

తేభ్య ఏవాభ్యుసంజ్ఞాతం తత్రదా మధుసూదన.

8

ఇక పాండవులనుండి మేము గెలిచిన ధన మంతయు అప్పుడే అక్కడనే వారి కిచ్చివైచితిమి.

అవరాధో న చాస్మాకం యత్రే హ్యత్యైః పరాజితాః,

అజేయా జయతాం శ్రేష్ఠ పార్థాః ప్రవ్రాజితా వనమ్.

9

వారు పాచికలలో ఓడిపోయిరి. అందు మా తప్పేమియు లేదు. జయశీలు రలో శ్రేష్ఠుడవగు కృష్ణా! వారు ఎవ్వరికిని గెలువరానివారు గదా! కావున వనములకు తోలితిమి.

5. వ్యభిచారమ్ - న్యాయము తప్పినదానిని;

7. ప్రియ - అభ్యుపగతే - ప్రితితో ఇష్టపడి గ్రహించిన; ద్యూతే - జూదమున;

తేన వాప్యవవాదేన విరుద్ధ్య స్వరిభిః సహ,

అశక్తాః పాణ్డవాః కృష్ణ ప్రహృష్టాః ప్రత్యమిత్రవత్. 10

ఏదో నెపముతో శక్తిలేని ఆ పాండవులు మావగవారితో గూడి మాతో వైరము పెట్టుకొనుచున్నారు. పగవారివలె పొంగిపోవుచున్నారు.

కి మస్మాభిః కృతం తేషాం కస్మిన్ వా పునరాగసి,

ధార్తరాష్ట్రాన్ జిహంసన్తి పాణ్డవాః సృజ్యయేః సహ. 11

మేము వారికి చేసిన దేమి? ఏ పాపము మాపి పాండవులు సృంజయులతో కలసి ధృతరాష్ట్రాని కొడుకులను చంపగోరుచున్నారు?

న చాపి వయ ముగ్రేణ కర్మణా వచనేన వా,

ప్రభ్రష్టాః ప్రణమా మేహ భయా దపి శతక్రతుమ్. 12

ఏదో ఘోరమగు కార్యముతోడనో, మాటతోడనో మేము నీరుకారి పోయి భయము వలన దేవేంద్రునకైనను మ్రొక్కము.

న చ తం కృష్ణ పశ్యామి క్షత్రధర్మ మనుష్ఠితమ్,

ఉత్సహేత యుధా జేతుం యో నః శత్రునిబర్హణ. 13

మనలో క్షత్రియధర్మమును పాటించువా డెవరైన యుద్ధమున పరులను గెలువ నుత్సహించనివాడు నాకు కానరాడు. నీవును శత్రువులను పరిమార్చు వాడవే గదా!

న హి భీష్మకృపద్రోణాః సకర్ణా మధుసూదన,

దేవైరపి యుధా జేతుం శక్యాః కిముత పాణ్డవైః. 14

భీష్ముడు, ద్రోణుడు, కృష్ణుడు, కర్ణుడు అనువారిని దేవతలు కూడ యుద్ధమున గెలువజాలరు. పాండవులమాట చెప్పనేల!

స్వధర్మ మనువశ్యంతో యది మాధవ సంయుగే,

అస్త్రేణ నిధనం కాలే ప్రాప్స్యామః స్వర్గమేవ తత్. 15

ఒకవేళ మా ధర్మమును పాటించి యుద్ధమున ఆయుధముతో తగు కాలమున మరణమే పొందెన మనుకొనుము. అది స్వర్గమును కూర్చునదియే గదా!

ముఖ్యై శ్చైవైష నో ధర్మః క్షత్రియాణాం జనార్దన,

యచ్ఛయీమహి సంగ్రామే శరతల్పగతా వయమ్. 16

మేము ముద్దమున బాణముం పొన్నుపై నిద్రించుమేని అది క్షత్రియుల
పుగు మాకు ప్రధానమగు ధర్మమేకదా!

తే వయం వీరశయనం ప్రాప్స్యామో యది సంయుగే,
అప్రణమ్యైవ శత్రూణాం న నస్తవ్యస్తి మాధవ. 17

పగవారి కాళ్ళకు మ్రొక్కవ మేము పోరిలో వీరశయనము పొందుదుమేని
మమ్ములను గూర్చి ఎవ్వరును దుఃఖపడరు.

కశ్చ జాతు కులే జాతః క్షత్రధర్మేణ వర్తయన్,
భయాద్ వృత్తిం సమీక్ష్యైవం ప్రణమే దిహ కర్హిచిత్. 18

ఉత్తమకులమున పుట్టి క్షత్రియధర్మమును సాటించుచున్నవా డెవ్వడైన
ఎన్నడైన బ్రతుకుతెరువును చూచుకొని భయము వలన పరునకు ప్రణమిల్లునా;

ఉద్యచ్ఛేదేవ న నమే దుద్యమో హ్యేవ పౌరుషమ్,
అవ్యవర్వణి భజ్యేత న నమేదిహ కర్హిచిత్. 19

"మానవుడు ప్రయత్నము చేయనే వలయును. ఉద్యమమే పౌరుషము.
సందర్భము కాకున్నను తెగత్రెంపులు చేసికొనవలయును. కాని యెన్నడును
పరులకు మ్రొక్కరాదు".

ఇతి మాతల్లవచనం పరీష్పన్తి హితేష్పవః,
ధర్మాయ బైవ ప్రణమేద్ బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ మద్విధః. 20

అను మాతంగముని పరశమును హితము కోరువారు పట్టుదురు. ధర్మము
కొరకైనదో నావంటివాడు బ్రాహ్మణానము గంబారికి మ్రొక్కును

అచిన్తయన్ కఙ్గీ దన్యం యావజ్జీవం తథాచరేత్,
ఏష ధర్మః క్షత్రియాణాం మత మేతచ్ఛ మే సదా. 21

19. ఉద్, యచ్ఛేద్. ఏవ - మానవుడు ప్రయత్నము చేయుచునే యుండవల
యును. పౌరుషమ్ - అచియే మగతనము; అవర్వణి - సందర్భము
కాకున్నను 'పర్వ స్మాదుత్సవే గ్రంథోప్రస్తావే లక్షణాస్తతే' అని విశ్వ
కోశము. పర్వశబ్దము పండుగ, ముడి, సందర్భము, మరియుక లక్ష
ణము అను సర్థములుం గుండును.

20. మాతల్ల - ఒక ముని.

మ్రొక్కుచులో మరియొకని నెవ్వనిని కలవనోరాదు. బ్రదుకంతయు నిజే నదవవలయును. ఇది శక్తియుగ వర్ణము. నాకెల్లప్పుడు ఇదియే యిష్టము.

రాజ్యాంశ శ్చాభ్యనుజ్ఞాతో యో మే పిత్రా పురాభవత్,
న స లభ్యః పునర్దాతు మయి జీవతి కేశవ. 22

మునుపెన్నడో నా శంప్రి వారికి రాజ్యభాగమును అనుమతించెను. నేను బ్రదికి యుండగా అది వారికి నురల లభించదు.

యావద్ధ రాజా ద్రియతే ధృతరాష్ట్రో జనార్దన,
న్యస్తశస్త్రా వయం తే వాఽభ్యుపజీవామ మాధవ.

జనార్దనా! ధృతరాష్ట్రముహారాజు బ్రదికి యుండుననే మేముగాని వారు గాని ఆయుధములు పారవైచి చిచ్చుమెత్తి బ్రదుకుచుమా?

అప్రదేయం పురా దత్తం రాజ్యం వరవతో మమ,
అజ్ఞానాద్వా భయాద్వాపి మయి బాలే జనార్దన,
న తదద్య పునర్లభ్యం పాణ్డవై చ్ఛృష్టినన్దన. 23

మునుపు నేను స్వశంక్రుదను కాని కలములో చిన్నవాడనై యున్న పుడు తెలివితక్కువతనమువలననో, భయమువలననో పొందపుం కొనగరాని రాజ్యము నిచ్చితిమి. మరల నేడది వారికి లభించదు.

ధ్రియమాణే మహాబాహౌ మయి సంప్రతి కేశవ!
యావద్ధి తిక్షయా సూర్యా విధ్యేవగ్రేణ కేశవ!
తావ దవ్యపరిర్యాజ్యం భూమే ర్నః పాణ్డవాన్ వ్రతి. 25

గొప్ప భుజములుగల నేను బ్రదికియుండుగా ఇప్పుడు వాని సూచిమొన కొంచెము లాకినంత మేరయు భూమి సొంతపుంకై వరణము లేదు.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉచ్యోగవర్ణణి భగవద్వానవర్ణణి
దుర్యోధనవాక్యే సప్రమోదత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉచ్యోగవర్ణమున భగవద్వానవర్ణమున
దుర్యోధనవాక్యముగల సూతముచదియేదవ అధ్యాయము.

— : 0 : —

24 న్యస్తశస్త్రాః - శక్తియువర్ణమును వదిలినవారమై ; ఉపజీవామ-చిచ్చు గాండ్రవరి సుఖముగా బొరిక ఆర్జును తిసి బ్రదుకుచుమా?

అష్టావింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః
సూత్రయరువదియెనిమిదవ అధ్యాయము

శ్రీకృష్ణేన దుర్యోధనస్య భర్తృనం, సకోపం సభాత్
నిష్క్రమితు ముద్యతం తం నిగ్రహితుం పరామర్శదానం చ.

శ్రీకృష్ణుడు దుర్యోధనుని గట్టిగా మందలించుట, కోపముతో
సభనుండి బయటకు పోవుచున్న వానిని అదుపులో పెట్టుదని సూచించుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ-వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

తతః ప్రశమ్య దాశార్హః క్రోధవర్యాకులేక్షణః,
దుర్యోధన మిదం వాక్య మబ్రవీత్ కురుసంసది. 1

అంత శ్రీకృష్ణుడు నొచ్చుకొని కోపముతో, కలతనొందిన కన్నులతో
కురుసభలో దుర్యోధనునితో ఇట్లు వలికెను.

లవ్యసే వీరశయనం కామ మేత దవాప్యసి,
స్థిరో భవ సహమాత్యో విమర్షో భవితా మహాన్. 2

వీరశయనము పొందెదవు. నీ యీ కోరిక నెరవేరును. సన్నిహితులతో
పాటు స్థిరముగా నిలుపుము. గొప్పవీరు రానున్నది.

యచ్చైవం మన్యసే మూఢ న మే కశ్చి ద్వ్యతిక్రమః,
పాణ్డవేష్యితి తత్సర్వం నిబోధత నరాధిపాః. 3

తెలివిమాలినవాడా! పాండవుల యెడ నా తప్పేమియు లేదని నీవు తలచు
చున్నావు. రాజులారా! ఆది యంతయు మీరు చక్కగా తెలిసికొనుడు.

క్రియా సంతప్యమానేన పాణ్డవానాం మహాత్మనామ్,
త్వయా దుర్మన్త్రితం ద్యూతం సౌఖ్యలేన చ భారత. 4

మహాత్ములగు పాండవుల సంపదను గాంచి ఉడికిపోయిన నీవు, శకునియు
మాయజూదమును పన్నిరి.

కథం చ జ్ఞాతయ స్తాత శ్రేయాంసః సాధు సంమతాః,

అథాన్యాయ్య ముపస్థాతుం జిహ్మే నాజిహ్మాచారిణః.

5

ఆ పాండవులు నీకు దగ్గరి చుట్టములు. గొప్పవారు. మంచివారికి
మన్నింపదగినవారు. కల్లకపటము లేక బ్రదుకువారు. అట్టి వారిని మోసముతో
లోగొనుట న్యాయము తప్పని విధ మెట్లుగును?

అక్షద్యూతం మహాప్రాజ్ఞ సతాం మతివినాశనమ్,

అసతాం తత్ర జాయన్తే భేదాశ్చ వ్యసనాని చ.

6

పాచికలాట, గొప్పతెలివి గలవాడా! మంచివారికిని బుద్ధిని పాడుజేయును.
దుష్టులకు దానియందు భేదములు, కష్టములు పుట్టును.

తదిదం వ్యసనం ఘోరం త్వయా ద్యూతముఖం కృతమ్,

అసమీక్ష్య సదాచారైః సార్థం పాపానుబంధనైః.

7

సదాచారములను మన్నింపక పాపములనంటి తిరుగువారితోకూడి నీ ఏ
జూదముద్వారమున మహాఘోరమగు ఆపదను కల్పించితివి.

కశ్చాన్యో భ్రాతృభార్యాం వై విప్రకర్తుం తథాఽర్హతి,

అసీయ చ సఖాం వ్యక్తం యథోక్తా ద్రౌపదీ త్వయా.

8

సోదరుల భార్యను నిండుసభలోనికి తెచ్చి బహిరంగముగా నీవు కారులు
కూసినట్లు లోకమున నెవ్వడైన అట్టి నీవపుపని చేయగలడా?

కులీనా శీలసంపన్నా ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీ,

మహిషీ పాణ్డుపుత్రాణాం తథా వినికృతా త్వయా.

9

ఉత్తమ కులమున పుట్టినది. ఉత్తమమగు శీలసంపదతో ఒప్పినది
పాండవుల పట్టపురాణి. వారికామె ప్రాణములకన్న మిన్నయైనది. అట్టి ద్రౌపదిని
నీ వావిధముగా హింసించితివి.

జానన్తి కురవః సర్వే యథోక్తాః కురుసంసది,

దుశ్శాసనేన కౌన్తేయాః ప్రవ్రజన్తః వరంతపాః.

10

కుంతికొడుకులు పరులను కాల్చివేయగలవారయ్యు వనముం కడుగు చుండగా కురుసభలో వారిని దుశ్శాసను డెంత నీచముగా పలికెనో కౌరవు లందఱ రెడుగుదురు.

సమ్యగ్వృత్తే ష్వలుద్దేషు సతతం ధర్మచారిషు,
స్వేషు బన్ధుషు కః సాఘ శ్చరే దేవ మసామృతమ్. 11

చక్కనినవవడి గణవారు, అశాపాశములు లేనివారు, ఎల్లపుడు ధర్మమున ప్రవర్తించువారు, తమ చుట్టములు అయినవారిపట్ల ఇంత కానిభనిని మంచివా డెవ్వడైన చేయునా?

నృశంసానా మనార్యాణాం పురుషాణాం చ భాషణమ్,
కర్ణదుఃశాసనాభ్యాం చ త్వయా చ బహుశః కృతమ్. 12

దయలేని నీచమానవులు పలుకు మాటలు కర్ణదుశ్శాసనులు, నీవును మెండుగా పలికితిరి.

సహ మాత్రా ప్రదగ్ధం తాన్ బాలకాన్ వారణావతే,
ఆస్థితః వరమం యత్నం న సమృద్ధం చ తత్తవ. 13

వారణావతమున పసివారగువారిని తల్లితోపాటు బూడిచేయుటకు గొప్ప ప్రయత్నము చేసితివి. ఆ నీ ప్రయత్నము పండలేదు.

ఊషుశ్చ సుచిరం కాలం వ్రచ్చన్నాః పాణ్డవా స్తదా,
మాత్రా సప్రౌకచక్రాయాం బ్రాహ్మణస్య నివేశనే. 14

అపుడు పాండవులు తల్లితోపాటు నీచప్రభురమున బ్రాహ్మణునింట పెద్దకాలము ఎవ్వరికి తెలియరాకుండ నివసించిరి.

విషేణ సర్పబన్దేశ్చ యతితాః పాణ్డవా స్త్వయా,
సర్వోపాయై ర్విదాశాయ న సమృద్ధం చ తత్తవ. 15

విషము పెట్టుట, పాములతో కరపించుట మున్నగు ఉపాయము లన్నింటితో పాండవులను రూపుమాపుటకు నీవు యత్నము చేసితివి. కాని ఆ నీ పని పంటకు రాలేదు.

ఏవంబుద్ధిః పాణ్డవేషు మిథ్యావృత్తిః సదా భవాన్,
తథం తే నావరాధోఽస్తి పాణ్డవేషు మహాత్ముః. 16

పాండవులయొక ఇద్దఱ హనుబద్ధితో, కరుణ వృత్తితో ఉన్న నీవు మహాత్ముః.
అగు పాండవులకు చేయని అవరాధ మేమి గలదు:

యచ్చైభోః యాదమానేభ్యః పితృ మంశం న దిత్ససి,
తచ్చ పాపప్రదాతాఽసి భ్రష్టైశ్చైర్భ్యో నిపాంతః. 17

ఇప్పుడు మనుకొనుచున్న ఏదికీ తండ్రిని దిగ్గరపు. పాపాత్ముడా!
యద్దమున మీరు నిన్ను హర్షిజేయగా నుపపాదింపబడవచ్చు అప్పు డిట్లు.

కృత్వా బహూ న్యకార్యాణి పాణ్డవేషు నృశంసవత్,
మిథ్యావృత్తి రనార్యః సన్నద్ధ్య విప్రచివద్యసే. 18

పాండవుల యెడ చయలేక పెక్కు పాపములు చేసిన మోసగాదవు.
నీచుడవు. నేడు మిథ్యాచయముచేస్తావు.

మాతాపితృభ్యాం భీష్మేణ ద్రోణేన విదురేణ చ,
శామ్యేతి ముహురుక్తోఽసి న చ శామ్మసి పార్థివ. 19

రత్తి, తండ్రి, భీష్ముడు, ద్రోణుడు, విదురుడు శాంతి పొందుమని మాచి
మాటికి చెప్పుచున్నను శాంతి పొందుచున్నావు.

శమే హి సుమహాన్ లాభ స్తవ పార్థస్య చోభయోః,
న చ రోచయసే రాజన్ కిమన్యచ్ఛ్రద్ధిలాభవత్. 20

శాంతి పొందుచో నీకును, భర్మచాతుర్యము ఇవపురకు దొడ్డ లాభము
సిద్ధింపును. కాని శ్రద్ధిరహితవరమువలన నీ కల మవింపబడి లేదు. ఇంక
చెప్పన దేమి?

న శర్మ ప్రాప్యసే రాజ స్నుత్కృత్య సుహృదాం వదః,
అథర్య మయశస్యం చ క్రియతే పార్థివ త్వయా. 21

18. విప్రచివద్యసే - రత్తి మొరంబువారిలో నే నేమియు వెరుగనని వివాదము
చేయుచున్నావు.

నీమేలు కోరువారిమాటను కొట్టివచ్చి, రాజా : నీవు సుఖమును పొందవు.
ధర్మమును కీర్తిని రూపుమాపు పాడుపని చేయుచున్నావు.

వైశమ్పాయన ఉవాచ-వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

ఏవం బ్రువతి దాశార్హే దుర్యోధన మమర్షణమ్,

దుశ్శాసన ఇదం వాక్య మబ్రవీత్ కురుసంసది.

22

కృష్ణు డిట్లు చిరచిరలాడుచున్న దుర్యోధనుని మందలించుచుండగా కురు
సభలో దుశ్శాసను డిట్లు పలికెను.

న చేత్ సంధాస్య సే రాజన్ స్వేన కామేన పాణ్యవై,

బద్ధ్యా కిల త్వాం దాస్య ని కున్తిపుత్రాయ కౌరవాః.

23

రాజా! నీవు ఉష్ణపూర్వకముగా పొందవులతో సంది చేసికొనవేని,
ఈ కౌరవులు నిన్ను బంధించి ధర్మరాజున కప్పగింతురట.

వైకర్రనం త్వాం చ మాం చ త్రీ నేతాన్ మనుజర్షభ,

పాణ్యవేభ్యః ప్రదాస్య ని భీష్మో ద్రోణః పితా చ తే.

24

కర్ణుని, నిన్ను, నన్ను-ఈ మువ్వరను భీష్ముడు, ద్రోణుడు ఇదిగో
ఈ నీ తండ్రియు పొందవుల కప్పగింతురు.

త్రాతు రేతద్వచః శ్రుత్వా ధార్తరాష్ట్రః సుయోధనః,

క్రుద్ధః ప్రాతిష్ఠ తోత్థాయ మహానాగ ఇవ శ్వసన్.

25

రమ్ముని యీ మాట విని సుయోధనుడు మిక్కిలి కోపము గలవాడై
పెద్దపామువలె బుసకొట్టుచు లేచి పోవ నుంకించెను.

విదురం ధృతరాష్ట్రం చ మహారాజం చ బాష్టకమ్,

కృపం చ సోమదత్తం చ భీష్మం ద్రోణం జనార్దనమ్.

26

సర్వా నేతా ననాదృత్య దుర్మతి ర్నిరపత్రవః,

అశిష్టవ దమర్యాదో మాసీ మాన్యావమానితా.

27

24. తే పితా-ధృతరాష్ట్రుని కొడుకే అయిన దుశ్శాసనుడు 'నీ తండ్రి' అనుట
కోపావేశముతో అధిక్షేపణగా అన్నమాట.

విదురుని, మహారాజగు ధృతరాష్ట్రుని, దాహిదనుని, కృపని, సోమదత్తుని, భీష్ముని, ద్రోణుని, జనార్దనుని వీరందరిని సరకుసేయక దుష్టబుద్ధియు, సిగ్గు మాలినవాడును, నీచునివలె మర్యాదతప్పినవాడును, దురభిమానియు మాన్యుల నవమానము చేయువాడును అగు దుర్యోధనుడు సభనుండి బయటకు పోవ నుంకించెను.

తం ప్రస్థిత మభిప్రేక్ష్య భ్రాతరో మనుజర్షభమ్,
అనుజగ్ముః సహమాత్యా రాజాన్శ్చాపి సర్వశః. 28

అట్లు బయలుదేరిన వాని వెనుక తమ్ములు, మంత్రులు, అతనియెడ ప్రీతి గల దొరలును పోవజొచ్చిరి.

సభాయా ముత్థితం క్రుద్ధం ప్రస్థితం భ్రాతృభిః సహ,
దుర్యోధన మభిప్రేక్ష్య భీష్మః శాన్తనవోఽబ్రవీత్. 29

సభనుండి లేచి కోపముతో తమ్ములతోపాటు బయలుదేరిన దుర్యోధనుని గాంచి భీష్మ డిట్లు పలికెను.

ధర్మార్థా వభిసంత్యజ్య సంరంభం యోఽనుమన్యతే,
హసన్తి వ్యసనే తస్య దుర్హదో నచిరాదివ. 30

ధర్మార్థములను మూలముట్టుగ త్రోసివైచి పట్టుదలనే మన్నించువానికి త్వరలోనే కిడు సూడగా పగవారు వెక్కిరింతురు.

దురాత్మా రాజపుత్రోఽయం ధార్తరాష్ట్రోఽనుపాయకృత్,
మిథ్యాభిమానీ రాజ్యస్య క్రోధలోభవశానుగః. 31

ఈ రాజకుమారుడు ధృతరాష్ట్రానయుడు దుష్టబుద్ధి, ఉపాయ మెరుగని వాడు, రాజ్యమునెడ వెట్టి అభిమానము గలవాడు - క్రోధము, లోభము త్రిప్పి నట్లు తిరుగుచున్నాడు.

కాలవక్త్ర మిదం మన్యే సర్వం క్షత్రం జనార్దన,
సర్వే హ్యనుస్యతా మోహాత్ పార్థివాః సహ మన్త్రిభిః. 32

కృష్ణా! క్షత్రియకుల మంతటికిని కాలము పండిన దని తలతును. ఈ రాజులు, వారి మంత్రులు బుద్ధి లేక వీని వెంటబడి పోవుచున్నారు.

భీష్మస్యాథ వచః శ్రుత్వా దాశార్వః పుష్కరేక్షణః,
భీష్మద్రోణముఖాన్ సర్వా నధ్యభాషత మేర్హవాన్. 33

భీష్ముని మాట వన్నె పుష్కరు పుష్కరు వస్తము; ఇతె వెలుగొందు
చుండగా మహా క్రీసంపన్నుడై భీష్మద్రోణులతో నిట్లు పలికెను.

సర్వేషాం కురువృద్ధానాం మహా నయ మతిక్రమః,
ప్రసహ్య మస్త మైశ్వర్యే న నియచ్ఛత యన్నవమ్. 34

ఈ పెద్ద రహస్య చురువృద్ధు లందరికె సంబంధించినది. బుద్ధితేని ఈ
రాజును బలారాక్షరముగ ప్రభుత్వ ముపయోగించి అమపుతో పెట్టబున్నాడు.

తత్ర కార్య మహం మన్యే కాలప్రాప్త మరిన్దమాః,
క్రియమాణే భవే చ్చేయ స్రల్ సర్వం శృణుతానఘాః. 35

ఈ సమయమునకు తగినదని నాకు తోచిన కార్య మొకటి కలదు. దానిని
చేసినచో మీకందరకు మేలగును. పుణ్యాత్ములారా! దానిని చినుడు. మీరు
శత్రువుల నణవగలవారు.

ప్రత్యక్ష మేత దృవతాం యద్వఙ్మామి హితం పచః,
భవతా మానుకూల్యేన యది రోచేత భారతాః. 36

మీ కొర హితమైన మాట చప్పుడును. మీరు చరిసినదే. అది మీరు
రుచించునేని ఆ మార్గమున ప్రవర్తింపుడు.

భోజరాజస్య వృద్ధస్య దురాచారో హ్యనార్యవాన్,
జీవతః పిరు రైశ్వర్యం హృత్వా మృత్యువశం గతః. 37

ముదుసలియగు భోజరాజు కొడుకు దురాచారుడు, జ్ఞానము లేనివాడు.
తండ్రి బ్రతిక్కియుండగా సంపదను చేటిక్కించుకొని మృత్యువుచేత చిక్కినను.

ఉగ్ర సేనసుతః కంసః పరిత్యక్తః సభాన్దవైః,
జ్ఞాతీనాం హితకామేన మయా శస్త్రో మహామృధే. 38

అట్టి ఉగ్రసేనుని కొడుకు కంసుని బంధువు లందరు వదలివెసిరి.
చుట్టములకు మేలు చేయుటకై నీ నాథునిని పెనుయద్ధమున మట్టుపెట్టితిని.

అహుకః పున రస్మాద్ధి రాతిద్ధి శ్వాపి సత్కృతః,

ఉగ్రసేనః కృతో రాజా భోజరాజన్యవర్తనః. 39

ఆ అహుకుని మరల జ్ఞాతులు, ఇతరబంధువులు సత్కృతించిరి. భోజరాజ కుమారులకు పెంపు కలిగించు ఆ ఉగ్రసేనుని మరల రాజుగా చేసికొనిరి.

కంస మేకం పరిత్యజ్య కులార్థే సర్వయాదవాః,
సంభూయ సుఖ మేధనే భారతాంతవృష్టయః. 40

భారతా! కులమును రక్షించుచున్న యావపు లందఱు, అంభక వృష్టి వలనములవారును కలసి కంసు నొక్కని వారద్రోలి సుఖముగా ఉండియున్నారు.

అపి చావ్యవద ద్రాజన్ పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిః,
వ్యూధే దేవాసురే యుద్ధేఽభ్యుద్యతే హ్యాయుధేషు చ. 41

దేవతలకు దానవులకు యుద్ధము వచ్చినపుడు ఆయుధములు వాగుగా పైకి లేచినపుడు ప్రజాపతి యగు బ్రహ్మ మరల మరల చెప్పెను.

ద్వైధీభూతేషు లోకేషు వినశ్యత్సు చ భారత,
అబ్రవీత్ సృష్టిమాన్ దేవో భగవాన్ లోకభావనః. 42

లోకము లన్నియు రెండు పక్షములుగా నుండు నశించిపోవుచుండగా సృష్టికర్త, లోకములయందు ప్రేమగలవాడు నగు బ్రహ్మదేవు డిట్లు చెప్పెను.

వరాభవిష్య న్యసురా దైతేయా దానవైః సహ,
ఆదిత్యా వనవో రుద్రా భవిష్యన్తి దివౌకసః. 43

"అసురులు, దివి కొడుకులు, దనువు తనయులు కలిసిపోవుదురు. ఆదిత్యులు, వసువులు, సుద్రులు, స్వర్గవాసులు గెలుతురు".

దేవాసురమనుష్యాశ్చ గన్ధర్వోరగరాక్షసాః,
అస్మిన్ యుద్ధే సుసంక్రుద్ధా హవిష్యన్తి పరస్పరమ్. 44

"దేవతలు, అసురులు, మనుష్యులు, గంధర్వులు, నాగులు, రాక్షసులు ఈ యుద్ధమున మహాక్రోధమున చెలరేగి ఒకరి నొకరు చంపుకొందురు".

ఇతి మత్వాబ్రవీ ధర్మం పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిః,
వరుణాయ వ్రయచ్చైతాన్ బద్ధ్వా దైతేయదానవాన్. 45

43. అసురులు, దైతేయులు, దానవులు - సుర - అమృతము లేనివారు, దివి, దనువు అనువారికి వుట్టినవారు అని భేదము; భవిష్యన్తి - గెలుతురు.

ఇట్లు తలచి బ్రహ్మ యమునితో 'ఈ చిహ్నములను పుత్రులను బంధించి వరుణున కర్పింపుము' అని పలికెను.

ఏవ ముక్త స్తతో ధర్మో నియోగాత్ పరమేష్ఠినః,
వరుణాయ దదౌ సర్వాన్ బద్ధ్వా దైతేయదానవాన్. 46

బ్రహ్మ యిట్లు పలుకగా, ధర్మరాజు బ్రహ్మశాసనమువలన దైత్యులను, దానవులను కట్టి పడవైచి వరుణున కప్పగించెను.

తాన్ బద్ధ్వా ధర్మపాశైశ్చ సైశ్చ పాశై ర్జలేశ్వరః,
వరుణః సాగరే యతో నిత్యం రక్షతి దానవాన్. 47

ధర్మని పాశములతోడను, తన పాశములతోడను వారిని కట్టి పడవైచి, జలముల ప్రభువు వరుణుడు సముద్రమున వారిని నిత్యము మెలకువతో రక్షించుచున్నాడు.

తథా దుర్యోధనం కర్ణం శకునిం చాపి సౌబలమ్,
బద్ధ్వా దుశ్శాసనం చాపి పాణ్డవేభ్యః ప్రయచ్ఛథ. 48
మీరును అట్లే దుర్యోధనుని, కర్ణుని, సుబలరాజు శకునిని, దుశ్శాసనుని బంధించి పాండవుల కప్పగింపుడు.

త్యజేత్ కులార్థే పురుషం గ్రామస్యార్థే కులం త్యజేత్,
గ్రామం జనపదస్యార్థే ఆత్మార్థే వృథివీం త్యజేత్. 49
కులమును రక్షించుటకై ఒక పురుషుని విడువదగును. గ్రామమునకై కులమును విడువవలయును. దేశముకొరకు గ్రామమును విడువవలయును. ఆత్మపదార్థము నందుకొనుటకై భూమి నంతటిని వదలవలయును.

రాజన్ దుర్యోధనం బద్ధ్వా తతః సంశామ్య పాణ్డవైః,
త్వత్కృతే న వినశ్యేయః శ్మత్రియాః శ్మత్రియర్షభ. 50
రాజా! ఉత్తమశ్మత్రియుడా! దుర్యోధనుని బంధించి పాండవులతో చెలిమి చేసికొనుము. నీకొరకుగా శ్మత్రియు లందరు సశింపకుందురుగాక!

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి భగవద్వానపర్వణి
కృష్ణవాక్యే అష్టావింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.
ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వణమున భగవద్వానపర్వమున
కృష్ణవాక్యముగల నూటయిరువదియేనిమిదవ ఆధ్యాయము.

ఊరినాట్రాధికశతతమోఽధ్యాయః
నూటయిరువదితొమ్మిదవ అధ్యాయము

ధృతరాష్ట్రేణ గాన్ధార్యా అవాహనం, తయా దుర్యోధనస్య తోధనం చ.
 ధృతరాష్ట్రేణ గాంధారిని పిలుచుట, ఆమె దుర్యోధనునకు
 హితము చెప్పుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.
 కృష్ణస్య తు వచః శ్రుత్వా ధృతరాష్ట్రో జనేశ్వరః,
 విదురం సర్వధర్మజ్ఞం త్వరమాణోఽభ్యభాషత. 1

కృష్ణుని మాట విని ధృతరాష్ట్రమహారాజు సర్వధర్మములు చక్కగా
 ఎరిగిన విదురునితో త్వరపడుచు నిట్లు పలికెను.

గచ్ఛ తాత మహాప్రజ్ఞాం గాన్ధారిం దీర్ఘదర్శినీమ్,
 ఆనయేహ తయా సార్థ మనునేష్యామి దుర్మతిమ్. 2

వెళ్ళు నాయనా! గొప్ప ప్రజ్ఞ కలదియు, చక్కని దూరాలోచన గలదియు
 నగు గాంధారి నిటుకు తెమ్ము. ఆమెతోపాటు ఈ చెడిపెను మందలించును.

యది సాపి దురాత్మానం శమయే ద్ధుష్టచేతసమ్,
 అపి కృష్ణస్య సుహృద స్తిషేమ వచనే వయమ్. 3

ఆమెయైనను ఈ దుష్టబుద్ధిని, చక్కదిద్దగలదేమో! మనకు మేలు గోరు
 కృష్ణుని మాటపై నిలువగలుగుదుమేమో!

అపి లోభాభిభూతస్య వన్ధాన మనుదర్శయేత్,
 దుర్బుద్ధే ర్దుఃసహాయస్య శమార్థం బ్రువతీ వచః. 4

దుష్టమైన బుద్ధియు దుష్టలగు చెలికాండ్రు గల వీనికి, లోభము పైకొన్న
 వీనికి శాంతికొరకు మంచి మాటలు చెప్పి మంచి దారి చూపగందేమో!

అపి నో వ్యసనం ఘోరం దుర్యోధనకృతం మహత్,

శమయే చ్చిరరాత్రాయ యోగక్షేమవ దవ్యయమ్.

5

మనకు దుర్యోధనునివలన వచ్చిపడిన ఈ మహాఘోరమగు కష్టమును అణచి బహుకాలము చెడని యోగక్షేమమును గూర్చగలుగునేమో!

రాజును వచనం శ్రుత్వా విదురో దీర్ఘదర్శినీమ్,

ఆనయామాస గాన్ధారీం ధృతరాష్ట్రస్య శాసనాల్.

6

రాజుమాట విని విదురుడు వచ్చని ఎవేరము, ముందుమాపు గల గాంధారిని, ధృతరాష్ట్రుని మాటపై, తీసికొని వచ్చెను.

ధృతరాష్ట్రు డివాచ - ధృతరాష్ట్రు డిట్లు పలికెను.

ఏష గాన్ధారి పుత్రస్తే దురాత్మా శాసనాతిగః,

ఐశ్వర్యలోభా దైశ్వర్యం జీవితం చ ప్రహాస్యతి.

7

గాంధారీ! ఇదిగో నీ కొడుకు దురాత్ముడు నా మాట ధిక్కరించి ఐశ్వర్యమునందలి లోభముతో సంపదను. బ్రదుకును గూడ పాడుచేసికొనుచున్నాడు.

అశిష్టవ దమర్యాదః పాపైః సహ దురాత్మవాన్,

సభాయా నిర్గతో మూఢో వ్యతిక్రమ్య సుహృద్వచః.

8

అడుపాజ్ఞలు లేని నీచునివంటి ఆ మూఢుడు పాపులతో కలసి దుష్టబుద్ధియై మంచి చెప్పవారి మాటను త్రోసివైచి సభనుండి వెడలిపోయెను.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

సా భర్తృవచనం శ్రుత్వా రాజపుత్రీ యశస్విని,

అన్విచ్ఛస్తీ మహచ్ఛ్రీయో గాన్ధారీ వాక్య మబ్రవీత్.

9

మగనిమాట విని ముదిక్కిరి గల ఆ రాజపుత్రి గాంధారి గొప్ప మేలు సాధింపగోరుచు నిట్లు పలికెను.

5. చిరరాత్రాయ - బహుకాలము; యోగక్షేమవత్ - పూర్వము తనకు లేనిది లభించుట యోగము. లభించినదానిని కాపాడుకొనుట క్షేమము. యోగక్షేమములు కలుగు విధముగా; అవ్యయమ్ - ఏ విధమునను చెడనట్టి.

7. ప్రహాస్యతి - వదలివైచుచున్నాడు.

గాన్ధా ర్యువాచ - గాంధారి యిట్లు వలికెను.

ఆనాయయ సుతం శ్రిప్రం రాజ్యకాముక మాతురమ్,

న హి రాజ్య మశిష్టేన శక్యం ధర్మార్థలోపినా,

అపు మాప్తం తథాపీద మవిసీతేన సర్వథా.

10

కొడుకును త్వరగా పిలిపించు. వానికి రాజ్యలోభ మను రోగము పట్టినది. ధర్మార్థములు కొరవడిన దుష్టుడు. నీతి మాలినవాడు. రాజ్యమును పొందజాలడు. పొందినను సర్వవిధముల నిలుపుకొనజాలడు.

త్వం హ్యేవాత్ర భృశం గర్హ్యో ధృతరాష్ట్ర సుతప్రియః,

యో జానన్ పాపతా మస్య తత్రక్షణ మనువర్తసే.

11

అయినను కొడుకు లన్న పిచ్చిప్రేమ గల ధృతరాష్ట్ర! ఈ విషయమున నినే మిక్కిలిగా నిందింపవలయును. వాని పాపవ్యభావ మెరిగి యెరిగి వాని తెలివివెంట బడి తిరుగుచుండువు.

న ఏష కామమన్యుభ్యాం ప్రబుద్ధో లోభ మాస్థితః,

అశక్యోఽద్య త్వయా రాజ నివినర్తయితుం బలాత్.

12

లోభము తలకెక్కిన పిడు కామక్రోధములతో పట్ట శక్యము గాకున్నాడు. ఈనాడు నీవు బలముతో వానిని మరలించజాలవు.

రాష్ట్రప్రదానే మూఢస్య బాలిశస్య దురాత్మనః,

దుస్సహాయస్య లుబ్ధస్య ధృతరాష్ట్రోఽశ్నుతే ఫలమ్.

13

వానికి తెలియదు. చెప్పినను వినదు. వివేకము లేనివాడు. దుష్టబుద్ధి. చెడుసహవాసములు పట్టినవాడు. 'అశపోతు'. అట్టివానికి రాజ్య మప్పగించి ధృతరాష్ట్రాడు ఫల మనుభవించుచున్నాడు.

కథం హి స్వజనే ఛేద ముపేక్షేత మహిపతిః,

భిన్నం హి స్వజనేన త్వాం ప్రహసిష్య ని శత్రవః.

14

రాజైనవాడు తనవారు చీలిపోవుమందగా ఎట్లు మిన్నకుండును? తనవారితో తెగత్రెంపులు చేసికొన్న నిన్ను చూచి పగవారు పగులబడి నపుడు.

యా హి శక్యా మహారాజ సామ్నా భేదేన వా పునః,

నిస్తర్తు మావదః స్వేషు దణ్డం కస్తత్ర పాతయేత్.

15

మంచిమాటలతోడనో, బెదరించియో చక్కజేయనగు అవదను దాటుటకై
తనవారిపై దండము నెవడు ప్రయోగించును?

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

శాసనాద్ దృతరాష్ట్రస్య దుర్యోధన మమర్షణమ్,

మాతు శ్చ వచనాత్ శ్చతా సభాం ప్రావేశయత్ పునః. 16

దృతరాష్ట్రుని ఆజ్ఞమేరకు తల్లిమాటమీద కోపిష్ఠియైన దుర్యోధనుని
విదురుడు మరల సభలోనికి తెచ్చెను.

స మాతు ర్వచనాకాంక్షీ ప్రవివేశ పునః సభామ్,

అభితామ్రేక్షణః క్రోధా న్నిఃశ్వసన్నివ వన్నగః. 17

ఆ దుర్యోధనుడు తల్లి మాట వినగోరి తిరిగి సభలోనికి ప్రవేశించెను.
క్రోధముతో ఆతని కనులు బాగుగా ఎరుపెక్కియుండెను. ఆతడు బుసకొట్టుచున్న
పామువలె నుండెను.

తం ప్రవిష్ట మభిప్రేక్ష్య పుత్ర ముత్పథ మాస్థితమ్,

విగర్హమాణా గాన్ధారి శమార్థం వాక్య మబ్రవీత్. 18

చెడుదారి బట్టిన కొడుకు సభకు వచ్చిన విషయ మెరిగి గాంధారి వానిని
మందలించుచు శాంతికై యిట్లు పలికెను.

దుర్యోధన నిబోధేదం వచనం మమ పుత్రక,

హితం తే సానుబంధస్య తథాఽఽయత్యాం సుభోదయమ్. 19

కొడుకా! సుయోధనా! నీకు, నీతోడివారికి మేలైనది, భవిష్యత్తున సుఖము
కలిగించునదియు, హితమైనదియు నగు నామాట వినుము.

దుర్యోధన యదాహ త్యాం పితా భరతసత్తమ,

భీష్మో ద్రోణః కృపః శ్చతా సుహృదాం కురు తద్యచః. 20

దుర్యోధనా! నీ తండ్రియూ, భీష్ముడు, ద్రోణుడు, కృపుడు, విదురుడు..నీ
మేలు కోరువారు. వారు చెప్పినట్లు చేయుము.

19. ఆయత్యామ్..చివరకు, భవిష్యత్తునందు, శాము పవ్వమైనపుడు

భీష్మస్య తు పితౄ శ్రైవ మమ చావచితిః కృతా,
భవే ద్ద్రోణముఖానాం చ సుహృదాం శామ్యతా త్వయా. 21

భీష్ముడు, తండ్రి, నేను, ద్రోణుడు మొదలగువారు నీ మేలు కోరి చెప్పిన విధముగా నీవు శాంతి పొందినచో అదియే మాయెవల పూజ యగును.

న హి రాజ్యం మహాప్రాజ్ఞ స్వేన కామేన శక్యతే,
అవాప్తుం రక్షితుం వాలపి భోక్తుం భరతసత్తమ. 22

గొప్ప తెలివిగలవాడా! తన యిష్టమునుబట్టి ప్రవర్తించువానికి రాజ్యము పొందుటకు, దానిని రక్షించుటకు, అనుభవించుటకు సాధ్యము కాదు.

న హ్యవశ్యేన్ద్రియో రాజ్య మశ్నీయా ద్దీర్ఘ మన్తరమ్,
విజితాత్మా తు మేధావీ స రాజ్య మభిపాలయేత్. 23

అదుపు తప్పిన యింద్రియములు గలవాడు పెద్దకాలము రాజ్యము ననుభవింపజాలడు. నిగ్రహము, బుద్ధివిశేషము గలవాడే రాజ్యమును పాలింప వలయును.

కామక్రోధా హి పురుష మర్థేభ్యో వ్యవకర్షతః,
తౌ తు శత్రూ వినిర్జిత్య రాజా విజయతే మహిమ్. 24

కామము, క్రోధము మానవుని సంపదలనుండి లాగిపారవేయును. ఆ శత్రువులను గెలిచిన రాజు భూమిని దక్కించుకొనగలడు.

లోకేశ్వరప్రభుత్వం హి మహా దేత ద్దురాత్మభిః,
రాజ్యం నామేప్పితం స్థానం న శక్య మభిరక్షితుమ్. 25

లోకపాలకుల అధికారము గల గొప్ప రాజ్యమును బుద్ధి చెడినవారును పొందగోరుదురు. కాని దానిని రక్షింపజాలరు.

21. అవచితిః - పూజ.

23. దీర్ఘ మన్తరమ్ - చిరకాలము.

ఇన్ద్రియాణి మహాత్ ప్రేప్సు ర్నియచ్ఛే దర్థధర్మయోః,

ఇన్ద్రియై ర్నియతై ర్బుద్ధి ర్వర్తతేఽగ్నిరివేన్దనైః. 26

రాజ్యమును పొందగోరువాడు అర్థధర్మములయందు ఇంద్రియములను పట్టి యుంచవలయును. అట్లు నిగ్రహము గల ఇంద్రియములతో, కట్టెలతో నిప్పు వలె, బుద్ధి వృద్ధి పొందును.

అవిధేయాని హిమాని వ్యాపాదయితు మవ్యలమ్,

అవిధేయా ఇవాదాంతా హయా ఇవ కుసారథిమ్. 27

తన అదుపులేని పొగరుబోతు గుఱ్ఱములు చేతకాని సారథిని కూలద్రోసి నట్లు, తనకు లొంగని ఇంద్రియములు చంపుటకును సమర్థము లగును.

అవిజిత్యై అత్మాన మమాత్మాన్ విజిగీషతే,

అమిత్రాన్ వాఽజితామాత్యః సోఽవశః పరిహీయతే. 28

తన మనస్సును గెలువక దగ్గరవారిలో శత్రువులలో గెలువగోరువాడు వారిని గెలువలేకపోవుటయే కాదు. పట్టు తప్పి భ్రష్టు డగును.

అత్మాన మేవ ప్రథమం ద్వేష్యరూపేణ యోజయేత్,

తతోఽమాత్మా నమిత్రాంశ్చ న మోఘం విజిగీషతే. 29

మొట్టమొదట తన మనస్నే ద్వేషింపదగినదిగా భావింపవలయును. అటుపై తనవారిని, పగవారిని గెలువగోరినచో అది వ్యర్థము కాదు.

వశ్యేన్ద్రియం జితామాత్యం ధృతదణ్డం వికారిషు,

పరీక్ష్యకారిణం ధీర మత్యర్థం శ్రీ ర్నిషేవతే. 30

26. మహాత్ - రాజ్యమును; 'మహాద్రాజ్యవిశాలయోః' అని విశ్వకోశము. మహాత్ అను శబ్దము రాజ్యము, విశాలమైనది, అను సర్థములందుండును.

27. అవిధేయాని - వశము చేసికోబడనివి; వ్యాపాదయితుమ్ - చంపుటకు; అలమ్ - సమర్థము లైనవి.

28. ద్వేష్యరూపేణ - యోజయేత్. శత్రువుగా భావింపవలయునని తాత్పర్యము. మనస్సుపై అధికారము పొందినవాడే తక్కినవారిని గెలువ గలడని భావము.

ఇంద్రియముల సదుపస పెట్టుకొనినవాడు, తనకడ మెలగువారిపై అది కారము నిలుపుకొనువాడు, తప్పుచేసినవారిని శిక్షింపగలవాడు, చక్కగా ఆలోచించి కార్యములను నిర్వహించువాడు, బుద్ధివిశేషము గలవాడు అగు పురుషుని రాజ్యలక్ష్మి మిక్కిలిగా ఆదరించును.

క్షుద్రాక్షేణేన జాలేన యుషో వపిహితా వృథా,
కామక్రోధో శరీరస్థౌ ప్రజ్ఞానం తౌ విలుమృతః. 31

సన్నని రంధ్రములు గల వలలో కప్పబడిన రెండు చేపలవలె శరీరము నందున్న కామక్రోధములు రెండును వివేకమును జార్చివేయుచుండును.

యాభ్యాం హి దేవాః స్వర్గాతుః స్వర్గస్య పిదధు ర్ముఖమ్,
బిభ్యతోఽనువరాగస్య కామక్రోధో స్మ వర్జితౌ. 32

కామక్రోధము లన్న భయము కలిగి, అనాసక్తుడైన వానిలో కూడ అవి వర్జిల్లును. ఆ కామక్రోధములతో స్వర్గమునకు పోవువాని స్వర్గద్వారమును దేవతలు మూసివేసిరట.

కామం క్రోధం చ లోభం చ దమ్యం దర్పం చ భూమివః,
సమ్యగ్విజేతుం యో వేద స ఘహీ మభిజాయతే. 33

కామము, క్రోధము, అత్యాశ, పరవంచన, గర్వము అనువానిని చక్కగా గెలువనేర్చిన రాజు భూమి నేలును.

సతతం నిగ్రహే యుక్త ఇన్ద్రియాణాం భవేన్నృపః,
ఈష్ణన్నర్థం చ ధర్మం చ ద్విషతాం చ పరాభవమ్. 34

అర్థమును, ధర్మమును, శత్రువుల ఓటమిని కాంక్షించు రాజు ఎల్లవేళల ఇంద్రియములపై అదుపుగలవాడు కావలయును.

31. క్షుద్రాక్షేణ-సన్నని రంధ్రములు గల; జాలేన- వలలో; యుషో-రెండు చేపలు; అపిహితా - కప్పబడినవి.

32. దమ్యః - ఇతరులను మోసగించుట; అభిజాయతే - కాసిండును.

కామాభిభూతః క్రోధా ద్వా యో మిథ్యా ప్రతిపద్యతే,
స్వేషు చాన్యేషు వా తస్య న సహాయా భవన్ముత. 35

కామము, క్రోధము, కపటము పైకొన్న రాజు కోరినదానిని పొందినను,
అట్టి వానికి తనవారిలో గాని పరులలోగాని సహాయులు ఏర్పడరు.

ఏకీభూతై ర్మహాప్రాజ్ఞైః శూరై రరినిబద్ధరజైః,
పాణ్యవైః వృధివీం తాత భోష్యసే సహితః సుఖీ. 36

ఆ పాండవులు గొప్ప జ్ఞానిసంపద కలవారు. శూరులు. పగవారిని పరి
మార్చువారు. నీవు వారితో ఒక్కటిగానై కూడి బ్రదికినచో భూమి నంతటిని
సుఖముగా అనుభవింపగలవు.

యథా భీష్మః శాన్తనవో ద్రోణ శ్చాపి మహారథః,
అహతు స్రాత తత్సత్య మజేయౌ కృష్ణపాణ్డవౌ. 37

శంతనుకుమారుడు భీష్ముడును, మహారథుడగు ద్రోణుడును చెప్పిన
దంతయు సత్యము. కృష్ణార్జునులు గెలువరానివారు.

ప్రపద్యస్య మహాబాహుం కృష్ణ మక్లిష్టకారిణమ్,
ప్రసన్నో హి సుఖాయ స్యా దుభయౌ రేవ కేశవః. 38

సులభముగా సర్వకార్యములు నిర్వహింపగల మహాబాహువు కృష్ణుని
చేపట్టుము. ఆ కేశవుడు ప్రసన్నుడై రెండు పక్షములవారికి సుఖము చేకూర్చును.

సుహృదా మర్థకామానాం యో న తిష్ఠతి శాసనే,
ప్రాజ్ఞానాం కృతవిద్యానాం స నరః శత్రునన్దనః. 39

మన ప్రయోజనము కాంక్షించువారు, మిత్రములు, గొప్పవివేకము కలవారు,
ఆ యా విద్యులలో ఆరితేరినవారు చెప్పెడు మాటపై నిలబడనివాడు పగవారికి
పరమానందము కూర్చువా డగును.

35. కామ - అభిభూతః - కామముచేత తిరస్కరింపబడినవాడు - కామము
ప్రతిప్పినట్లు తిరుగువాడని భావము; క్రోధాత్ - క్రోధము ప్రతిప్పినట్లు
తిరుగువాడు; మిథ్యా - కపటముగా ప్రవర్తించువాడు; ప్రతిపద్యతే -
కోరిన కోర్కెను పొందినను; అట్టివానికి తోడుపడువా రుండరని
తాత్పర్యము.

న యుద్ధే తాత కల్యాణం న ధర్మార్థౌ కుతః సుఖమ్,
న చాపి విజయో నిత్యం మా యుద్ధే చేత ఆధిభాః. 40

కొడుకా! యుద్ధమువలన వచ్చు శుభ మేమియు లేదు. ధర్మమును ఆర్థమును
అది సాధింపదు. ఇక సుఖముమాట చెప్పనేల! అంతేకాదు, విజయముకూడ తప్పక
కలుగునని చెప్పజాలము. అట్టి యుద్ధమునందు మనసు పెట్టకుము.

భీష్మేణ హి మహాప్రాజ్ఞ పిత్రా తే బాహ్లికేన చ,
దత్తోఽంశః పాణ్డుపుత్రాణాం భేదా ద్వీరై రరిందమ. 41

ఓయి తెలివిగలవాడా! శత్రుసంహారకా! భీష్ముడు, నీ రంధ్రీయు, బాహ్లిక
కుడును తమవారిలో చీలికలు వచ్చునని భయపడి పొందుకుమాటలకు రాజ్యభాగ
మొసగిరి.

తస్య చైతత్రదానస్య ఫల మద్యానువశ్యసి,
యద్భుజ్ఞే వృథీవీం కృత్వాంనం శూరై ర్నిహతకణ్ఠామ్. 42

అట్లాసగుటలోని ఫలమును నేడు చూచుచునే యున్నావు కదా. ఆ శూరులు
భూమి నంతటిని శత్రువులు లేనిదిగా చేసిపెట్టిగా నీవు సుఖముగా అనుభవించు
చున్నావు.

ప్రయచ్ఛ పాణ్డుపుత్రాణాం యథోచిత మరిందమ,
యదీచ్ఛసి సహమాత్యో భోక్తృమర్థం ప్రదీయతామ్. 43

నీవు నీ సన్నిహితులలో రాజ్యము ననుభవింపగోరుదువేని పొందవులకు
తగినవిధముగా సగము పాలిమ్ము.

అలమర్థం వృథివ్యాస్తే సహమాత్యస్య జీవితుమ్,
సుహృదాం వచనే తిష్ఠన్ యశః ప్రాప్స్యసి భారత. 44

నీవు, నీదగ్గరి చుట్టములు బ్రదుకుటకు భూమిలో సగము చాలును. మేలు
కోరువారిమాటను పాటించి కీర్తి పొందెదవు.

40. యుద్ధే - యుద్ధమున; చేతః - మనస్సును;

మా ఆధిభాః - నిలువకుము;

41. అంశః - రాజ్యభాగము.

శ్రీమద్భిరాత్మవద్భి సై ర్భుద్భిమద్భి ర్జితేన్ద్రియైః,
పాణ్డవై ర్విగ్రహ సాత భ్రంశయే నృహతః సుఖాత్. 45

పాండవులు గొప్ప పుణ్యసంపద గలవారు. ధైర్యసంపద గలవారు. బుద్ధిసంపద గలవారు. ఇంద్రియములను జయించినవారు. నాయనా! వారితోడి విరోధము గొప్ప సుఖమునుండి నిన్ను త్రోసివేయును.

నిగృహ్య సుహృదాం మన్యుం శాధి రాజ్యం యథోచితమ్,
స్వ మంశం పాణ్డవుత్రేభ్యః ప్రదాయ భరతర్షభ. 46

మేలు కోరువారియెడ కోపము నరికట్టుకొని పాండుకుమారులకు వారి పాలు సమర్పించి రాజ్యమును తగువిధముగా పాలింపుము.

అల మజ్గ నికారోఽయం త్రయోదశ సమాః కృతః,
శమయైసం మహాప్రాజ్ఞ కామక్రోధసమేధితమ్. 47

పదుమూడేండ్లు సాధించిన యీ అపకారము చాలునయ్యా! కామక్రోధ ములతో రగుల్కొనుచున్న దానిని చల్లార్చుము.

న చైష శక్తః పార్థానాం య స్త్యమర్థ మభీష్వసి,
సూతపుత్రో దృఢక్రోధో భ్రాతా దుఃశాసనశ్చ తే. 48

పాండవుల సొమ్మున కానపడుచున్న నీవు గాని, వారియెడ పాతుకొని పోయిన కోపము గల సూతపుత్రుడు కర్ణుడు గాని, నీ తమ్ముడు దుశ్శాసనుడు గాని ఆ పనికి చాలరు.

భీష్మే ద్రోణే కృపే కర్ణే భీమసేనే ధనన్జయే,
దృష్టద్యుమ్నే చ సంక్రుద్ధే న న్యుః సర్వాః ప్రజా ధ్రువమ్. 49

47. నికారః - అపకారము; త్రయోదశ సమాః - పదుమూడు ఏండ్లు; ఏసమ్ - ఈ అపకార మనెడు అగ్నిని.

48. యః, త్వమ్ - ఏ నీవు; పార్థానామ్ - పాండవుల, అర్థమ్ - సొమ్మును; అభీష్వసి - పొందగోరుచున్నావో; సః, త్వమ్ - ఆ నీవును; న శక్తః - వారి సొమ్ము నపహరించుటకు సమర్థుడవు గావని తాత్పర్యము. అట్లే కర్ణుడును.

భీష్ముడు, ద్రోణుడు, కృపకుడు, ఉద్యుడు, భీమసేనుడు, అర్జునుడు
ధృష్టద్యుమ్నుడును తివ్రకోపము రాల్చినచో ప్రజలెవ్వరు మిగులరు. ఇది
నిక్కము.

అమర్షవశ మావన్నో మా కురూం సౌత జీమనః,

ఏషా హి పృథివీ కృత్వా మా గమ త్వత్కృతే వధమ్. 50

ఓర్వలేనితనమునకు లోబడినవాడవై నాయనా! కౌరవుల నందరిని చంపు
కొనకుము, ఈ భూమి యంతయు నీకొరకై నాశము పొందుతుండుగాక !

యచ్చ త్వం మన్యసే మూఢ భీష్మద్రోణకృపాదయః,

యోత్యన్తే సర్వశక్త్యేతి నైత దద్యోపవద్యతే. 51

మూఢా! నీవు భీష్ముడు, ద్రోణుడు, కృపకుడు మున్నగువారు తమ
మొత్తము శక్తిని ధారపోసి పోరుదురని అపోయించున్నావు. నే దది పడురదు.

సమం హి రాజ్యం ప్రీతిశ్చ స్థానం హి విదితాత్మనామ్,

పాణివే వ్యథ యుష్మాసు ధర్మ స్వభ్యధిక సతః. 52

వారం హృదయము లందరకు తెలిసినవే. వారికి పాదపురయందును
మీయందును రాజ్యము ప్రీతి చుట్టరికము సమానములే. అంతకంటె పాదపురలో
ధర్మము మిన్నగా నున్నది.

రాజపిణ్డభయా దేలే యది హాస్యన్తి జీవితమ్,

న హి శత్యన్తి రాజానం యుధిష్ఠిర ముదీక్షితమ్. 53

రాజు పెట్టినకూడు తినుచున్నా మన్న భయముతో వీరు ప్రాణములైన
వదలుదురు గాని యుధిష్ఠిరమహారాజును కన్నెలియు చూడజాలరు.

న లోభా దర్థసంపత్తి ర్నరాణా మిహ దృశ్యతే,

తదలం తాత లోభేన ప్రశామ్య భరతర్షభ. 54

మానవులకు లోభమువలన భనము లభించుట యెందును రానరాదు.
కావున నాయనా! భరతవరేణ్యా! శాంతి పొందుము.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్షణి భగవద్భాగవతర్షణి

గాన్ధారివాక్యే ఊనత్రింశాధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్షణమున భగవద్భాగవతమున

గాంధారి వాక్యము గల నూటయిరువదితొమ్మిదవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

త్రింశదధికశతతమోఽధ్యాయః
నూటముప్పదియవ అధ్యాయము

సాత్యకికర్తృకం దుర్యోధనదుర్మన్త్రజ్ఞాయాః ప్రకాశనం, శ్రీకృష్ణస్య
సింహవద్ గర్జనం, ధృతరాష్ట్రవిదురాభ్యాం పునర్దుర్యోధనస్య వోదనమ్.
సాత్యకి దుర్యోధనదురాలోచనను బయటపెట్టుట, శ్రీకృష్ణుడు సింహము
వలె గర్జించుట, ధృతరాష్ట్రుడు, విదురుడును మరల దుర్యోధనునకు
మంచి మాటలు చెప్పట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ-వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

తత్తు వాక్య మనాదృత్య సోఽర్థవ న్మాతృభాషితమ్,

పునః ప్రతస్థే సంరంభాత్ సకాశ మకృతాత్మనామ్.

1

గొప్ప ప్రయోజనము కూర్చునట్లు తల్లి పలికిన మాటను త్రోసిపుచ్చి
దుర్యోధనుడు చిరచిరలాడుచు మరల నీచబుద్ధు లున్న చోటికి పోయెను.

తతః సభాయా నిర్గమ్య మన్త్రీయామాస కౌరవః,

సౌబలేన మతాక్షేణ రాజ్ఞా శకునినా సహ.

2

కరురాజు సభనుండి వెలికివచ్చి పాచికలలో ప్రవీణుడగు శకునితో
మంతనము లాడజొచ్చెను.

దుర్యోధనస్య కర్ణస్య శకునేః సౌబలస్య చ,

దుఃశాసనచతుర్థానా మిద మాసీ ద్విచేష్టితమ్.

3

దుర్యోధనుడు, కర్ణుడు, శకుని నాలుగవవాడగు దుశ్శాసనుడు ఈ
నలుగురి పిచ్చిచేష్ట యిటు అండెను.

పురాఽయ మస్మాన్ గృహ్లాతి ష్టిప్రకారీ జనార్దనః,

సహితో ధృతరాష్ట్రేణ రాజ్ఞా శాన్తనవేన చ.

4

ఈ కృష్ణుడు తలచిన పని వెంటనే చేసివైచును. రాజైన ధృతరాష్ట్రునితో
భీష్మునితో కలిసి ముందే మసలను పట్టివేయును.

వయ మేవ హృషీకేశం నిగృహీమ బలాదివ,

ప్రసహ్య పురుషవ్యాఘ్ర మిన్దో వైరోచనిం యథా. 5

మనమే బలమంతయు కూడగట్టుకొని ఒక్కపెట్టున గొప్ప మగవాడగు శ్రీకృష్ణుని, ఇంద్రుడు బలిని బంధించినట్లు బంధించము.

శ్రుత్వా గృహీతం వార్షేయం పాణ్డవా హతచేతసః,

నిరుత్సాహో భవిష్యన్తి భగ్నదంష్ట్రా ఇవోరగాః. 6

కృష్ణుని మనము పట్టుకొన్నమాట విన్న పాండవులు గుండెలు జారి, కోరలు విరిగిన పాములవలె, చచ్చబడి పోవుదురు.

అయం హ్యేషాం మహాబాహూః సర్వేషాం శర్మ వర్మ చ,

అస్మిన్ గృహీతే వరదే ఋషభే సర్వసాత్వతామ్, 7

నిరుద్యమా భవిష్యన్తి పాణ్డవాః సోమకైః సహ.

ఈతడు పాండవుల కందరకు సుఖమును గూర్చు కవచము. సాత్వతు లందరిలో గొప్పవాడును, వలసినపుడెల్ల వరము తొనగువాడును అగు ఈతడు పట్టువడినచో పాండవులు సోమకుంతోపాటు చేష్ట బుడిగినవా రగుదురు.

తస్మా ద్వయ మిప్రైవైనం కేశవం ష్ఠివ్రకారిణమ్,

క్రోశతో ధృతరాష్ట్రస్య బద్ధ్వా యోత్యామహే రిహన్. 8

కావున మన మిచ్చటనే వడిగా కార్యములు నిర్వహించు కృష్ణుని, ధృత రాష్ట్రుడు మొత్తుకొనుచుండగా, కట్టి వదలెచి శత్రువులతో పోరుదము.

తేషాం పాప మభిప్రాయం పాపానాం దుష్టచేతసామ్,

ఇజ్జితజ్ఞః కవిః ష్ఠివ్ర మన్వబుధ్యత సాత్వకిః. 9

పాపబుద్ధిగల ఆ పాపుల పాపభావమును బుద్ధికుశలుడు, ఇతరుల భావ ములను గుర్తింపగలవాడు నగు సాత్వకి పసిగట్టెను.

5. వైరోచనిమ్ - విరోచనుని కుమారుడగు బలిని;

9. ఇంగితజ్ఞః - ఇంగిత మనగా మనసులోని భావన - అది ఎరుగగలవాడు; కవిః - మేధావి.

తదర్థ మధినిష్క్రమ్య హర్దిక్యేన సహస్థితః,
అబ్రవీత్ కృతచర్మాణం షీవ్రం యోజయ వాహినీమ్. 10

ఆ పనిమీద వెలుపలికివచ్చి కృతచర్మను కలిసికొని 'త్వరగా సేనను సిద్ధము చేయు'మని పలికెను.

పూర్వాధానీకః సభాద్వార ముపాతిష్ఠస్య దంశితః,
యావదాభ్యా మ్యహం చైతత్ కృష్ణా యాక్లిష్టకర్మణే. 11

చక్కగా అంతయు స్థిరపరచుకొని సేనను తీర్చుకొని సభాద్వారము కడ నిలువుము. ఈ లోపల నేను అన్నిపనులు సుఖముగా నిర్వహించు కృష్ణునకు దీనిని చెప్పుదును.

స ప్రవిశ్య సభాం వీరః సింహో గిరిగుహమివ,
ఆచష్ట తమభిప్రాయం కేశవాయ మహాత్మనే. 12

అంత నా వీరుడు సింహము కొండగుహలో చొరబారినట్లు సభలోనికి ప్రవేశించి వారి ఆ అభిప్రాయమును మహాత్ముడగు శ్రీకృష్ణునకు తెలియజేసెను.

ధృతరాష్ట్రం తతశ్చైవ విదురం చాన్వభాషత,
తేషా మేత మభిప్రాయ మాచచక్షే స్మయన్నివ. 13

పిదప ధృతరాష్ట్రుని, విదురుని పఠకరించెను. సవ్యసాచి దుర్యోధనాడుం అభిప్రాయమును వారి కెరింగించెను.

ధర్మా దర్థాచ్చ కామార్థ కర్మ సాధువిగర్హితమ్,
మన్దాః కర్తు మిహేచ్ఛన్తి న చావాప్య కథంబున. 14

ఎంత చెప్పినను హితమును వట్టిండుకొనక ధర్మమునకు, ఆర్థమునకు, కామమునకు వెలియైనది, సజ్జనులు ఏవగించునదియు నగు పనిని బుద్ధిహీనులు చేయగోరుచున్నారు.

పురా వికుర్వతే మూఢాః పాపాత్మానః సమాగతాః,

ధర్మితాః కామసున్యథ్యాం క్రోధరోభవశానుగాః. 15

మూఢులు పాపాత్ములు నగు పీఠంబరు ఏమై, కామక్రోధములకు
లొంగి, క్రోధరోభముల త్రిప్పులకు రోబడి ముందుగా పాడువని చేయుచున్నారు.

ఇమం హి పుణ్డరీకాక్షం జిహ్వుష్య న్యల్పచేతసః,

వచేనాగ్నిం ప్రజ్వలితం యథా బాలా యథా జడాః. 16

పసివారు, వివేకము లేనివారును చుంచుచున్న నిప్పును బట్టలో పట్టచుంటి
నట్లు ఈ లఘుబుద్ధులు ఈ పుండరీకాక్షుని పట్టగోరుచున్నారు.

సాత్యకే సద్యచః శ్రుత్వా విదురో దీర్ఘదర్శివాన్,

ధృతరాష్ట్రం మహాబాహు మబ్రవీత్ కురుసంసది. 17

సాత్యకే పలికిన ఆ మాట విని ముందుచూపు గిం చెడుదును కురుసభలో
ధృతరాష్ట్రునితో నిట్లు పలికెను.

రాజన్ వరీతకాలాస్తే పుత్రాః సర్వే వరంతప,

అశక్య మయశస్యం చ కర్తుం కర్మ సముద్యతాః. 18

రాజా! కాలము మూడిన నీ కొడుకు లందరు చేతకానిది, ఆపకీర్తిని
పుట్టించునదియు నగు పనిచేయ నుంకించుచున్నారు.

ఇమం హి పుణ్డరీకాక్ష మభిభూయ వ్రసహ్య చ,

నిగ్రహీతుం కితేచ్చన్తి సహితా వాసవానుజమ్. 19

ఉపేంద్రుడగు ఈ పుండరీకాక్షుని లెక్కగొనక బలాత్కారముగా
అందరు కూడి పట్టుకొనగోరుచున్నారు.

15. వికుర్వతే - వికారమగు పనిని - రయ్యమును - చేయుచున్నారు.

18. అశక్యమ్ - చేయశక్యము కానిది.

19. వాసవానుజమ్ - ఇంద్రుని తమ్ముడగు విష్ణువును; త్రిపుత్రముని అని
భావము.

ఇమం పురుషశార్దూల మప్రభృష్యం దురాసదమ్,

ఆసాద్య న భవిష్యన్తి వత్కా ఇవ పావకమ్. 20

మిథుతలు అగ్నిని తాకిన విధమున, ఎవ్వరికిని లొంగనివాడు, సమీపింప
రానివాడు నగు ఈ పురుషసింహము దరి చేరి వీరు బ్రదుకరు.

అయ మిచ్చన్ హి తాన్ సర్వాన్ యుధ్యమానాన్ జనార్దనః,

సింహో నాగానివ క్రుద్ధో గమయే ద్యమసాదనమ్. 21

ఈ జనార్దనుడు తలచుకొన్నచో పోరవచ్చు వీరి నందరిని, కోపించిన
సింహము ఏనుగులను వల, యమలోకమునకు చేర్చును.

న త్వయం నిన్దితం కర్మ కుర్యాత్ పాపం కథంచన,

న చ ధర్మా దపక్రామే దచ్యుతః పురుషోత్తమః. 22

కాని యీతడు జనులు నిండంచు పాపపుపని నెన్నటికిని చేయడు. అచ్యు
తుడు, పురుషోత్తముడు అను శ్రీకృష్ణుడు ధర్మమునుండి తొలగడు గదా !

[యథా వారాజసీ దగ్ధా సాశ్వా సరథకుంజరా,

సానుబన్ధస్థ కృష్ణేన కాశీనా మృషభో హతః.

తథా నాగపురం దగ్ధ్వా శఙ్ఖచక్రగదాధరః,

స్వయం కాలేశ్వరో భూత్వా నాశయిష్యతి కౌరవాన్.

శ్రీకృష్ణుడు మునుపు గుఱ్ఱములతో ఏనుగులతో కాశీనగరమును గాల్చి
వైచెను. కాశీరాజును బంధువులతోపాటు చంపివైచెను. అట్లే శంఖము, చక్రము,
గద చేపట్టిన ఆతడు స్వయముగా రాంపురుషుడై హస్తినాపురమును బూదిచేసి
కౌరవులను రూపుమాపును.

పారిజాతహరం హ్యేన మేకం యదుసుఖావహమ్,

నాభ్యవర్తత సంరభ్తో వృత్రహా వసుభిః సహ.

యాదవుల కానందము కలిగించు నీతడు ఒక్కడై పారిజాతమును పెల్లి
గించుకొని పోవుచుండగా వసువులతోపాటు దేవేంద్రుడు త్రొక్కినలాడుచు
నీతనిని మరలించలేకపోయెను.

ప్రాప్య నిర్మోచనే పాశాన్ షట్సహస్రాం స్తరస్వినః,

హృతాస్తే వాసుదేవేన హ్యువసంక్రమ్య మౌరవాన్.

నిర్మోచన మను ప్రదేశమున మిక్కిలి వసిగఁ జరు పేనుచు పాశును
ఈ వాసుదేవుడు నాశనము చేసెను. అట్లే మౌరవుల నాక్రమించెను.

ద్వార మాసాద్య సౌంధస్య విధూయ గదయా గిరిమ్,
ద్యుమత్యేనః సహమాత్యః కృష్ణేన వినిపాతితః.

ఈ కృష్ణుడు సౌంధకపురము ద్వారము కడ కరిగి గదతో కొండను
పిండిగొట్టి ద్యుమత్యేనుని, వాని మంత్రులను చూడ్రోసెను.

శేషవత్సాల్ కురూణాం రు ధర్మాపేక్షీ తథాచ్యుతః,
క్షమతే పుణ్డరీకాక్షః శక్తః సన్ పాపకర్మణః.

ఈ కౌరవుల కింకను కాలము మిగిలియున్నది. కావునను ఆతడు ధర్మ
మును నిజవదెట్ట గోరుచున్నవాడు కావునను పుండరీకాక్షుడు సమర్థుడయ్యి ఈ
పాపకర్ములను క్షమించుచున్నాడు.

ఏతే హి యది గోవింద మిచ్చన్తి సహ రాజభిః,
అద్యైవాతిథయః సర్వే భవిష్యన్తి యమస్య తే.

ఏరు ఈ గోవిందుని తక్కిన రాజులతో సాటిగా నావించురేని నేడే
వీరందరు యమునికి అతిథులు కాగలరు.

యథా వాయో స్తుణాగ్రాణి వశం యాన్తి బలీయసః,
తథా చక్రభృతః సర్వే వశ మేష్యన్తి కౌరవాః.

మహాలక్ష్మణుల వాయువునకు గడ్డిపరకలు వశమైనట్లు ఈ చక్రధారికి
కౌరవులందరు వశమై పోవుదురు.]

నిదురేజైవ ముక్తే తు కేశవో వాక్య మబ్రవిత్,
ధృతరాష్ట్ర మభిప్రేష్య సుహృదాం శృణ్వతాం విథః. 23

విదురు దిట్లు పలుకగా శ్రీకృష్ణుడు ధృతరాష్ట్రుని చూచి, మిత్రు లందరు
గుమిగూడి వినుచుండగా ఇట్లు పలికెను.

రాజన్నేతే యది క్రుద్ధా మాం నిగృహ్ణీయు రోజసా,
ఏతే వా మా మహం వై తా ననుజానీహ పార్థవ. 24

రాజా! వీరు క్రోధము రాల్చి బంధుతో నన్ను పట్టుకొందురట! నన్ను
వీరో, నేను వీరినో పట్టుట నీవే యెరుగుము.

ఏతాన్ హి సర్వాన్ సంరభాన్నియస్తు మహా ముత్సహే,
న త్వహం నిన్దితం కర్మ కుర్యాం పాపం కథశ్చన. 25

కోపముతో దిగిపోవుచున్న వీరి సందరిని నేను దక్కజేయగలను. కాని
అందరు నిందిండు పాపకర్మమును ఎన్నడికిని చేయజాలను.

పాణ్డవార్థే హి లుభ్యంతః స్వార్థాన్ హాస్యన్తి తే సుతాః,
ఏతే చే దేవ మిచ్చన్తి కృతకార్యో యుధిష్ఠిరః. 26

పాండవుల సొమ్మును కానపడి యీ నీ కొడుకులు తమ ప్రయోజనములనే
వదలివేయుచున్నారు. వారి కోరిక అవియే యైనచో ధర్మరాజు పని నెరవేరినట్లే.

అద్యైవ హ్యహ మేనాంశ్చ యే చైనా నను భారత,
నిగృహ్య రాజన్ పార్థభ్యో దద్యాంకిం దుష్కృతం భవేత్. 27

నేడే నేను వీరిని, వీరి వెంటబడి తిరుగువారిని పట్టుకొని కుంతికొడుకుల
కప్పగింతును. అది యేమి తప్పుచుపని యగునా?

ఇదం తు న ప్రవర్తేయం నిన్దితం కర్మ భారత,
సన్నిధౌ తే మహారాజ క్రోధజం పాపబుద్ధిజమ్. 28

కాని క్రోధమువలన, పాపబుద్ధివలన పుట్టెడు ఆ నిందితమైన కర్మ
మును, మహారాజా! నీ సన్నిధిలో నేను చేయను.

ఏష దుర్యోధనో రాజన్ యథేచ్ఛతి తథాఽస్తు తత్,
అహం తు సర్వాం స్తనయా ననుజానామి తే నృప. 29

రాజా! ఈ దుర్యోధనుడు కోరినట్లే యగుగాక! నేను మాత్రము నీ
కొడుకుల సందరను క్షమించుచున్నాను.

ఏతచ్ఛ్రుత్వా తు విదురం ధృతరాష్ట్రోఽభ్యభాషత,
క్షిప్ర మానయ తం పాపం రాజ్యలుబ్ధం సుయోధనమ్. 30

28. ఇదం కర్మ-ఈ పనిని-చేయుటకు ఆనుదానిని కలాపుకొనవలయును.

ధృతరాష్ట్ర! డా మాట విని విడుదునితో నిట్లు పలికెను. రాజ్యమున పెను
లోభము గల ఆ పాపాత్ముని సుయోధనుని వెంటనే తీసికొనిరమ్ము.

సహమిత్రం సహమాత్యం ససోదర్యం సహానుగమ్,
శక్నుయాం యది వన్ధాన మవతారయితుం పునః. 81

మిత్రులతో, మిత్రులతో, తమ్ములతో, వెంటబడి తిరుగు వారితోపాటు
వానిని సరియగుదారికి తేగఁజేమో మరల ప్రయత్నించెను.

తతో దుర్యోధనం షత్రా పునః ప్రావేశయత్ సభామ్,
అకామం భ్రాతృభిః సార్థం రాజభిః పరివారితమ్. 82

అంత విడుదుడు తమ్ములతో, ఇతరరాజులతో కూడియున్న దుర్యోధనుని
వచ్చుట కిష్టపడనివానిని - మరల సభలోనికి తెచ్చెను.

అథ దుర్యోధనం రాజా ధృతరాష్ట్రోఽభ్యభాషత,
కర్ణదుఃశాసనాభ్యాం చ రాజభి శ్చాపి సంవృతమ్. 83

కర్ణుడు, దుశ్శాసనుడు ఇతరరాజులు చుట్టియున్న దుర్యోధనునితో
ధృతరాష్ట్ర! డిట్లు పలికెను.

న్యశంస పాపభూయిష్ట ఘద్రకర్మసహాయవాన్,
పాపైః సహాయైః సంహత్య పాపం కర్మ చిక్కిరసి. 84

కూర్పుడా! నిలువెల్ల పాపములు నిండినవాడా! నీచపు పనులు చేయు
వారిని పాపులను తోడుగా గొని వారితో కలిసి పాపకర్మము చేయగోరుచున్నావు.

అశక్య మయశస్యం చ సద్విశ్వాపి విగర్హితమ్,
యథా త్వాదృశకో మూఢో వ్యవస్యేత్ కులపాంసనః. 85

చేతకానిది, కీర్తిని చంపునది, సజ్జనులు ఏవగించుకొనుచు యగు పనిని
తంపెట్టితివి, నీవంటి మూఢుడు కులచూషకు డిట్లే ప్రవర్తించును.

త్వమిమం పుణ్డరీకాక్ష మప్రరృష్యం దురాసదమ్,
పాపైః సహాయైః సంహత్య నిగ్రహీతుం కిలేచ్ఛసి. 86

నీవు పాపులగు సహాయులతో కూడుకొని ఎవ్వరినిని లొంగనివాడు,
దరిజేరరానివాడు అగు శ్రీకృష్ణుని పట్ల నెంచుచున్నావట!

81. వన్ధాన మవతారయితుమ్-మందివారికి తెచ్చుటకు.

యో న శక్యో బలాత్కర్తుం దేవైరపి సవాసవైః,

తం త్వం ప్రార్థయసే మన్త జాల శ్చన్ద్రమసం యథా. 37

దేవేంద్రునితోపాటు దేవత లందరు బలాత్కరింపజాలని శ్రీకృష్ణుని బుద్ధి లేని నీవు, పసివాడు చంద్రబింబమును పట్టజూచినట్లు పట్టగోరుచున్నావు.

దేవై ర్మనుష్యై ర్గన్ధర్వై రసురై రురగైశ్చ యః,

న సోధుం సమరే శక్య స్తం న బుద్ధ్యసి కేశవమ్. 38

దేవతలకు, మనుజులకు, గంధర్వులకు, రాక్షసులకు, సర్పములకు యుద్ధమున సహింప నలవిగాని శ్రీకృష్ణుని తెలియజాలకున్నావు.

దుర్గాహ్యః పాణినా వాయు ర్దుస్సర్పః పాణినా శశీ,

దుర్ధరా పృథివీ మూర్ధ్నా దుర్గాహ్యః కేశవో బలాత్. 39

గాలి చేతికి పట్టుపడదు. చంద్రుని చేతితో తాకజాలము. భూమిని నెత్తిపై మోయజాలము. బలముతో శ్రీకృష్ణుని పట్టజాలము.

ఇత్యుక్తే ధృతరాష్ట్రేణ క్షత్తాఽపి విదురోఽబ్రవీత్,

దుర్యోధన మభిప్రేత్య ధార్తరాష్ట్ర మమర్షణమ్. 40

ధృతరాష్ట్రు డిట్లు పలికిన పిదప విదురుడును కోపముతో దురచరలాడు చున్న దుర్యోధనుని చూచి యిట్లు పలికెను.

విదుర ఉవాచ - విదురు డిట్లు పలికెను.

దుర్యోధన నిబోధేదం వచనం మమ సాంప్రతమ్,

సౌభద్యారే వానరేష్టో ద్వివిదో నామ నామతః,

శిలావర్షేణ మహతా ఛాదయామాస కేశవమ్. 41

దుర్యోధనా! ఇప్పటికైనను నామాట విను. సౌభద్యార మనుచోట ద్వివిద దను కోటిరాజు పెద్ద రాంబానతో శ్రీకృష్ణుని కప్పివైచెను.

గ్రహీతుకామో విక్రమ్య సర్వయత్నేన మాధవమ్,

గ్రహీతుం నాశక చైచనం తం త్వం ప్రార్థయసే బలాత్. 42

పరాక్రమముతో వాడు ప్రయత్న మంతయు చేసి మాధవుని పట్టగోరెను. కాని వాని కది చేతకాలేదు. అట్టివానిని నీవు బలముతో పట్టగోరుచున్నావు.

ప్రాగ్జ్యోతిషగతం శౌరిం నరకః సహ దానవైః,
గ్రహీతుం నాశక తత్ర తం త్వం ప్రార్థయసే బలాత్. 43

ప్రాగ్జ్యోతిషమున కరిగిన యీతనిని నరకుడు రాక్షసు లందరితో కలిసి
పట్టగోరెను. పట్టలేకపోయెను. నీవు బలముతో పట్ట నుండుచుచున్నావు.

అనేకయుగవర్షాయు ర్నిహత్య నరకం మృధే,
నీత్యా కన్యాసహస్రాణి ఉపయేమే యథావిధి. 44

పెక్కు యుగముల ఆయువు గల ఈ కృష్ణుడు యుద్ధమున నరకుని
చంపి వేలకొలది కన్యలను తెచ్చి కాశ్రమము చెప్పిన తీరున పెండ్లియాడెను.

నిర్మోచనే షట్సుహస్రాః పాశైర్బద్ధా మహాసురాః,
గ్రహీతుం నాశకం శ్రైనం తం త్వం ప్రార్థయసే బలాత్. 45

నిర్మోచన మను చోట ఆరువేలమంది పెనురక్కసులు - పాశముల
బంధము కలవాలు - ఈతనిని పట్టజాలరైరి. నీ వాతనిని బలముతో లొంగదీయ
నెంచుచున్నావు.

అనేన హి హతా బాల్యే పూతనా శకునీ తథా,
గోవర్ధనో ధారితశ్చ గవారే భరత్సభ. 46

పిన్ననాటినే యీతడు పూతనను షట్సుపెట్టెను. అట్లే బతుకను రాక్షసుని
కూడ చంపెను. గోవులను రక్షించుటకై గోవర్ధనపర్వతము నెత్తిపట్టెను.

ఆరిష్టో ధేనుక శ్రైవ దాణూరశ్చ మహాబలః,
అశ్వరాజశ్చ నిహతః కంస శ్చారిష్ట మాచరన్. 47

అతనికి కీడు చేయగోరుచు అరిష్టాసురుడు, ధేనుకాసురుడు, గొప్ప బలము
గల దాణూసుడు, అశ్వరాజు, కంసుడు చచ్చిరి.

జరాసన్ధశ్చ వక్త్రశ్చ శిశుపాలశ్చ వీర్యవాన్,
బాణశ్చ నిహతః సంఖ్యే రాజానశ్చ నిహతితాః. 48

జరాసంధుడు, చంకవక్త్రుడు, గొప్ప బలముగల శిశుపాలుడు బాణాసురు
డును ఈతనిచేత యుద్ధమున మడిసిరి. మరియు పెక్కుండ్రు రాజుల నీతడు
చంపెను.

వరుణో నిర్జితో రాజా పావక శ్చామితాజసా,
పారిజాతం చ హరతా జితః సాక్షా చృచీవతి. 49

మిరిలేని దేహబలము గల ఈ శ్రీకృష్ణునకు వరుణుడు, అగ్నియు నోడి పోయిరి. పారిజాతమును తెచ్చునపుడు సాక్షాత్తు దేవేంద్రుడే ఓడిపోయెను.

ఏకార్థవే చ స్వపతా నిహతౌ మధుకైటభౌ,

జన్మానర ముపాగమ్య హయగ్రీవ స్రథా హతః.

50

ప్రళయకాలమున అంతయు జలమయ మైనపుడు యోగనిద్రలో నున్న యీతడు మధుకైటభులను సంహరించెను. మరియుక జన్మమున హయగ్రీవు డను రాక్షసుని చంపెను.

అయం కర్తా న క్రియతే కారణం చాపి పౌరుషే,

యద్య దిచ్ఛేదయం శౌరి సత్తత్ కుర్యా దయత్నతః.

51

ఈత డన్నింటికి కర్త. ఈతనికి కర్త లేడు. పౌరుషమున కీతడే కారణము. ఈ శౌరి యేదేది చేయగోరిన దాని నెల్ల ప్రయత్నము లేకయే చేయును.

తం న బుద్ధ్యసి గోవిన్దం ఘోరవిక్రమ మచ్యుతమ్,

ఆశీవిష మివ క్రుద్ధం తేజోరాశి మనిన్దితమ్.

52

గోవిందుడు ఘోరమైన పరాక్రమము కలవాడు. ఎందును చ్యుతి లేనివాడు. కోపించిన త్రాచువంటివాడు. ముద్దకట్టిన తేజస్సు. ఏ దోషము లేనివాడు. అద్భివానిని తెలియకున్నావు.

ప్రథర్థయ నృహాబాహుం కృష్ణ మక్లిష్టకారిణమ్,

పతన్గోఽగ్ని మివాసాద్య సామాత్యో న భవిష్యసి.

53

అట్టి మహాబాహువు, సులభముగా సర్వము నిర్వహించువాడు అగు కృష్ణుని దరి జేరి అగ్నిలో బద్ధ మిడుతవలె నీ మంత్రులతో పాటు నశించిపోవుదువు.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి

విదురవాక్యే త్రింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున

విదురవాక్యము గల నూటముప్పదవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

51. కర్తా - సర్వము సృజించువాడు; న క్రియతే - సృజించబడనివాడు; పౌరుషే కారణమ్ - సర్వకార్యమునకు శక్తి నొసగినవాడు;

ఏకత్రింశదధికశతతమోఽధ్యాయః
నూటముప్పదియొకటవ అధ్యాయము

స్వీయవిశ్వరూపదర్శనం కారయిత్వా శ్రీకృష్ణస్య
కౌరవసభాతః ప్రస్తావమ్.

శ్రీకృష్ణుడు తన విశ్వరూపమును జూపించి
కౌరవసభనుండి బయలుదేరుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

విదురే జైవ ముక్తస్తు కేశవః శత్రుపూగహః,

దుర్యోధనం ధార్తరాష్ట్ర మభ్యుభావత వీర్యవాన్.

1

విదురు డట్లు దుర్యోధనునకు బోధించిన విదవ మహాశక్తి గలవాడు,
శత్రువుల సముదాయములను పరిమార్చువాడు నగు శ్రీకృష్ణుడు దుర్యోధనునితో
నిట్లు పలికెను.

ఏకోఽహ మితి యన్మోహో నృన్యసే మాం సుయోధన,

పరిభూయ సుదుర్బుధే గ్రహీతుం మాం చికిర్షసి.

2

సుయోధనా! సుదుర్బుధీ! నే నొక్కగనే యని అజ్ఞానము వలన భావించి
నన్ను అవమానించి పట్టగోరుచున్నావు.

ఇప్రైవ పాణ్డవాః సర్వే తథైవాన్తకవృష్టయః,

ఇహోదిత్యాశ్చ రుద్రాశ్చ వసవశ్చ మహర్షిభిః.

3

ఇదిగో ఇక్కడనే పాండవులు, అంధకులు, వృష్టివంశమువారు, ఆదిత్యులు,
రుద్రులు, వసువులు, మహర్షులతోపాటు అందరు కలరు.

తస్య సంస్మయతః శౌరే ర్విద్యుద్రూపా మహాత్మనః,

అజ్ఞాప్తమాత్రా శ్రీదశా ముముచుః పావకార్పిషః.

4

అట్లు అట్టహాసము చేయుచున్న మహర్ముదగు శౌరినుండి మెరపులవంటి రూపములతో అగ్నిజ్వాలలు గలవారు బొట్టనవ్రే లంతవారు అగు దేవతలు వెలికి వచ్చిరి.

అన్య బ్రహ్మ లలాటస్థో రుద్రో వక్షసి చాభవత్. 5

అతని నొసట బ్రహ్మయు రొమ్మన రుద్రుడును ఉండిరి.

లోకపాలా భుజేష్వాస న్నగ్ని రాస్యా దజాయత,
ఆదిత్యా శైవ సాధ్యాశ్చ వసవోఽథాశ్వినా వపి. 6

లోకపాలకు లందరు భుజములయందు నిలిచిరి. ముఖమునుండి అగ్ని బయలుదేరెను. ఆదిత్యులు, సాధ్యులు, వసువులు, ఆశ్వినీదేవతలును గానవచ్చిరి.

మరుతశ్చ సహేంద్రేణ విశ్వేదేవా స్తథైవ చ,
బభూవు శైవకరూపాణి యక్షగన్ధర్వరక్షసామ్. 7

దేవేంద్రునితో పాటు దేవతలు, విశ్వేదేవులు, యక్షులు, గంధర్వులు, రక్షసులు - ఒక్కరూపముతో ఆచట తోచిరి.

ప్రాదురాస్తాం తథా దోర్భ్యాం సంకర్షణధనంజయౌ,
దక్షిణోఽథార్జునో ధన్వీ హలీ రామశ్చ సవ్యతః. 8

అతని భుజమునుండి బలరాముడు, అర్జునుడు పుట్టుకొని వచ్చిరి. కుడి భుజమున విల్లు ధరించి అర్జునుడును, ఎడమ భుజమున నాగలిపట్టుకొని బల రాముడును గానవచ్చిరి.

భీమో యుధిష్ఠిరశైవ మాద్రీపుత్రౌ చ వృష్ణతః.
భీముడు, యుధిష్ఠిరుడు, మాద్రీకొడుకులు వెనుకవైపున కానవచ్చిరి.

ఆన్తకా వృష్ణయ శైవ ప్రద్యుమ్నప్రముఖాస్తతః,
అగ్రే బభూవుః కృష్ణస్య సముద్యతమహాయుధాః. 9

అంధకులు, వృష్ణులు, ప్రద్యుమ్నుడు మొదలగువారు ఆయుధము లెత్తి పట్టుకొని కృష్ణుని ముందు నిలిచిరి.

శక్తి-చక్ర-గదా-శక్తి-శార్దూల-నందకాః 10

అదృశ్యస్తోద్యతాన్యేవ సర్వప్రహరణాని చ,
నానాబాహుషు కృష్ణస్య దీప్యమానాని సర్వశః. 11

శంఖము, చక్రము, గద, శక్తి, శార్దూలమును విల్లు, నాగలి, నందకమును
భద్రము, మరియు తక్కిన ఆయుధము లన్నియు శ్రీకృష్ణుని పెక్కు చేతులలో
వెలుగులు చిమ్ముచు పైకి లేచి కానవచ్చినవి.

నేత్రాభ్యాం నస్తత శ్చైవ శ్రోత్రాభ్యాం చ సమస్తతః,
ప్రాదురాసన్ మహారోద్రాః సదూమాః పావకార్చిషః. 12

కన్నులనుండి, ముక్కునుండియు, చెవులనుండియు, మిక్కిలి భయము
గొలుపు, పొగతో కూడిన అగ్నిజ్వాలలు వెలువడినవి.

రోమకూపేషు చ తథా సూర్యస్యేవ మరీచయః.

రోమకూపములనుండి సూర్యుని కిరణములవంటి జ్వాలలు తోచినవి.

తం దృష్ట్వా ఘోర మాత్మానం కేశవస్య మహాత్మనః,
న్యమీలయన్త నేత్రాణి రాజాన శ్రుస్తచేతసః. 13

మహాత్ముడగు కేశవుని ఆ ఘోరరూపమును గాంచి రాజు లందరు గుండె
లదరుచుండగా కనులు మూసికొనిరి.

ఋతే ద్రోణం చ భీష్మం చ విదురం చ మహామతిమ్,
సంజయం చ మహాభాగ మృషీం శ్చైవ తపోదనాన్. 14

ద్రోణుడు, భీష్ముడు, దౌధ్యబుద్ధిగల విదురుడు, పుణ్యాత్ముడగు సంజ
యుడు, తపోధనులగు ఋషులు మాత్రము కన్నులు మూసికొనలేదు.

ప్రాదాతేషాం స భగవాన్ దివ్యం చక్షు ర్జనార్దనః. 15

వారికి భగవంతుడగు జనార్దనుడు దివ్యమగు నేత్రము నొసగెను.

తద్దృష్ట్వా మహదాశ్చర్యం మాధవస్య సభాశలే,
దేవదున్దుభయౌ నేదుః పుష్పవర్షం వపాత చ. 16

మాధవుడు సభాశలమున చూపిన ఆ మహాశ్చర్యమును గాంచి దేవతల
దుందుభులు మొరసినవి. పూలవాన కురిసెను.

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ-ధృతరాష్ట్ర డిట్లు పలికెను.

త్వమేవ పుణ్డరీకాక్ష సర్వస్య జగతో హితః,

తస్మాత్ త్వం యాదవశ్రేష్ఠ ప్రసాదం కర్తు మర్హసి. 17

పుండరీకాక్షా! నీవే జగత్తున కింతటికిని మేలుకూర్పువాడవు. కావున నాయందు అనుగ్రహము చూపుము.

భగవన్ మమ నేత్రాణా మన్తర్ధానం వృజే పునః,

భవన్తం ద్రష్టు మిచ్ఛామి నాన్యం ద్రష్టు మిహోత్సహే. 18

నేను మరల కన్నులు మూతపడుటనే కోరుదును. నిన్ను చూడగోరుచున్నాను. మరి యెవ్వరిని చూడగోరను.

తతోఽబ్రవీ న్మహాబాహు ధృతరాష్ట్రం జనార్దనః,

అదృశ్యమానే నేత్రే ద్వే భవేతాం కురునన్దన. 19

అప్పుడు మహాబాహువగు జనార్దనుడు ధృతరాష్ట్రునితో నీ కన్ను లితరులకు కనబడవని పలికెను.

తత్రాద్భుతం మహారాజ ధృతరాష్ట్రశ్చ చక్షుషీ,

లబ్ధవాన్ వాసుదేవాచ్ఛ విశ్వరూపదిదృక్షయా. 20

మహారాజా! అప్పు డచ్చట అద్భుతముగా ధృతరాష్ట్రుడు విశ్వరూపము చూడగోరుటచేత కన్నులను పొందెను.

లబ్ధచక్షుష మాసీనం ధృతరాష్ట్రం నరాధిపాః,

విస్మితా ఋషిభిః సార్థం తుష్టవు ర్మధుసూదనమ్. 21

అతట రాజులందరు ఋషులతోపాటు కన్నులు పొంది కూర్చున్న ధృతరాష్ట్రుని చూచి అచ్చెరువందిరి. మధుసూదనుని స్తుతించిరి.

చచాల చ మహీ కృత్వాన్న సాగరశ్చాపి చక్షుభే,

విస్మయం పరమం జగ్ముః పార్థివా భరతర్షభ. 22

భూమి యంతయు కదలసాగెను. సముద్రము కళవళపడెను. రాజులందరు పరమాశ్చర్యము పొందిరి.

తతః స పురుషవ్యాఘ్రః సంజహౌర వపుః స్వకమ్,
తాం దివ్యా మద్భుతాం చిత్రా మృద్ధిమత్రా మరిందమః. 23

ఆ పురుషోత్తముడు తనదైన దేహమును పొందెను. దివ్యము, అద్భుతము,
చిత్రము, సంపన్నము నగు తనువును ఉపసంహరించెను.

తతః సాత్యకి మాదాయ పాణౌ హర్తిక్య మేవ చ,
ఋషిభి సై రనుజ్ఞాతో నిర్యయౌ మధుసూదనః. 24

పిదప సాత్యకిని కృతవర్మను చేరుటతో విలాసముగా పట్టుకొని యుప్పుల
కడ అనుమతి గొని మధుసూదనుడు బయలుపెడలెను.

ఋషయోఽన్తర్హితా జగ్ము సతస్తే నారదాదయః,
తస్మిన్ కోలాహలే వృత్తే తదద్భుత మివాభవత్. 25

నారదుడు మొదలగు ఋషులు ఆ గంధరగోళములో కానరాకుండ వెడలి
పోయిరి. అది యంతయు పెద్ద ఆశ్చర్యవిషయ మయ్యెను.

తం వ్రస్థిత మభిప్రేక్ష్య కౌరవాః సహ రాజభిః,
అనుజగ్ము ర్నరవ్యాఘ్రం దేవా ఇవ శతక్రతుమ్. 26

బయలుదేరిన కృష్ణుని గాంచి రాజులతోపాటు కురువంశము వారు,
దేవేంద్రుని వెంటనంటిన దేవరం వలె, వెనుక నడువసాగిరి.

అచింతయ న్నమేయాత్మా సర్వం తద్రాజమణ్డలమ్,
నిశ్చక్రామ తతః శౌరిః సధూమ ఇవ పావకః. 27

మహానుభావుడగు శ్రీకృష్ణుడు ఆ రాజుల సముదాయమును లెక్కచేయక
పొగతో కూడిన అగ్నివలె బయలు వెడలెను.

తతో రథేన శుభ్రేణ మహతా కిఞ్కణీకీనా,
హేమజాలవిచిత్రేణ లఘునా మేఘనాదినా. 28

సూపస్కరేణ ఘ్రజేణ వైయాఘ్రేణ వరూఢినా,
తైబ్యసుగ్రీవయు కైన ప్రత్యదృశ్యత దారుకః. 29

స్వచ్ఛమైనది, గొప్పది, మువ్వలు గలది, బంగారు జొండులతో విచిత్రమైనది, వేగము గలది, ఉరుమువంటి ధ్వని గలది, చక్కని పరికరములు గలది, పులితోలు తొడుగు గలది, తైబ్యము, సుగ్రీవము మున్నగు గుఱ్ఱములు హున్మిది యగు రథముతో దారుకను రావచ్చెను.

తథైవ రథ మాస్థాయ కృతవర్మా మహారథః,
వృష్టినాం సంమతో వీరో హర్దిక్యః సమదృశ్యత. 30

అట్లే రథము గొని మహారథుడు, వృష్టివంశమువారికి ప్రియమైన వీరుడు, హృదికుని కుమారుడు నగు కృతవర్మ జానవచ్చెను.

ఉపస్థితరథం శౌరిం ప్రయాస్యంత మరిన్ద్రమమ్,
ధృతరాష్ట్రో మహారాజః పునరే వాభ్యభాషత. 31

రథ-మెక్కి బయలుదేరుచున్న శ్రీకృష్ణునితో ధృతరాష్ట్రమహారాజు మరల ఇట్లు పలికెను.

యావద్బలం మే పుత్రేషు పశ్యతస్తే జనార్దన,
ప్రత్యక్షం తే న తే కిఞ్చిత్ పరోక్షం శత్రుకర్మన. 32

జనార్దనా! శత్రుసంహారకుడా! కొడుకుల విషయమున నాకున్న బల మెట్టిదో స్వయంబుగా చూచుచున్న నీకు అంతయు ప్రత్యక్షమే. పరోక్షమే కొంచెమును లేదు.

కురూణాం శమ మిచ్ఛంతం యతమానం చ కేశవ,
విది త్వైతా మవస్థాం మే నాభిశఙ్కితు మర్హసి. 33

నేను కౌరవులు శాంతి పొందుటమే కోరుచున్నాను. దానికొరకే ప్రయత్నించుచున్నాను. ఈ నా అవస్థ నెరిగి నన్ను శంకింపవలదు.

29. సు + ఉపస్కరేణ—మంచి పరికరములు గల, వైయాఘ్రేణ—పులితోలు కప్పిన; వరూఢినా—రక్షణగల.

న మే పాపేన స్త్యభిప్రాయః పాణ్డవాన్ వ్రతి కేశవ,
జ్ఞాతమేవ హితం వాక్యం యన్మయోక్తః సుయోధనః. 34

పాండవుల విషయమున నాకు పాపబుద్ధి లేదు. నేను సుయోధనునకు చెప్పిన హితవాక్యము నీ వెరిగినదే.

జానన్తి కురవః సర్వే రాజానశ్చైవ పార్థివాః,
శమే వ్రయతమానం మాం సర్వయత్నేన మాధవ. 35

మాధవా! ఈ రాజులు, ధూమిపాంకులు, కౌరవులు అందరు సమస్తమగు వ్రయత్నముతో శాంతికి వ్రయత్నించుచున్న నన్నెదుగుచురు.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.
తతోబ్రహ్మీ నృహాబాహు ర్ధృతరాష్ట్రం జనార్దనః,
ద్రోణం పితామహం భీష్మం శ్మత్రారం బాహ్లికం కృపమ్. 36

వ్రత్యక్ష మేతద్ భవతాం యద్వృత్తం కురుసంసది,
యథా చాశిష్టవన్మన్తో రోషా దద్య సముత్థితః. 37

అంత మహాబాహువగు శ్రీకృష్ణుడు ధృతరాష్ట్రునితో, ద్రోణుడు, బాత, విదురుడు, బాహ్లికుడు, కృపకుడు మొదలగువారితో ఇట్లు పలికెను. కౌరవుల సభలో ఏమి జరిగెనో మీకు తెలిసినదే. సంస్కారములేనివానివలె బుద్ధిహీనుడగు దుర్యోధనుడు నేను రోషముతో విజృంభించెను.

వద త్యనీశ మాత్మానం ధృతరాష్ట్రో మహీవతిః,
ఆవృచ్చే భవతః సర్వాన్ గమిష్యామి యుధిష్ఠిరమ్. 38

రాజైన ఈ ధృతరాష్ట్రుడు చా ననమర్థదనని పలుకుచున్నాడు! మీ అందరను వీడుకొందును. యుధిష్ఠిరుని కడ కరుగుచును.

ఆమన్యో వ్రస్థితం శౌరిం రథస్థం పురుషర్షభ,
అనుజగ్ము ర్మహేష్వాసాః వ్రవీరా భరతర్షభాః. 39

భీష్మో ద్రోణః కృపః శ్మత్రా ధృతరాష్ట్రోఽథ బాహ్లికః,
అశ్వత్థామా వికర్ణశ్చ యుయుత్సుశ్చ మహారథః. 40

అట్లు అందరను పీడుకొని రథ మెక్కి నులులుదేరిన శ్రీకృష్ణుని వెంట నంటి పెద్ద ధనువులుగల భరతకుంభశ్రేష్ఠులు, భీష్ముడు, ద్రోణుడు, కృపకు, విదురుడు, ధృతరాష్ట్రుడు, బాహ్లికుడు, అశ్వత్థామ, వికర్ణుడు, మహారథుడగు యయుత్సువు నడచిరి.

తతో రథేన శుభ్రేణ మహతా కిష్కిణీకీనా,

కురుణాం పశ్యతాం ద్రష్టుం స్వసారం స పితౄ ర్యయౌ. 41

పిదప స్వచ్ఛమైనది, గొప్పది, చిరుమువ్వలు గలదియగు రథముతో శ్రీకృష్ణుడు, కౌరవులందరు మాచుచుండగా తన మేనత్త కుంతిని చూచుటకై యరిగెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్భాగవత్పర్వణి

విశ్వరూపదర్శనే ఏకత్రింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్భాగవత్పర్వమున

విశ్వరూపదర్శనముగల నూటముప్పదియొకటవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

ద్వాత్రింశదధికశతతమోఽధ్యాయః
నూటముప్పదిరెండవ అధ్యాయము

శ్రీకృష్ణేన పృష్టయా కుస్తీదేవ్యా పాణ్డవాన్ ప్రతి
ప్రేషయితుం స్వనన్దేశస్య కథనమ్.

శ్రీకృష్ణు డడుగగా కుంతి పాండవులకు తెలుపుటకు
తన సందేశమును చెప్పెట.

వై శమ్పాయన ఉవాచ-వై శంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

ప్రవిశ్యాథ గృహం తస్యా శ్చరణా వభివాద్య చ,

ఆచఖ్యా తత్సమాసేన యద్వృత్తం కురుసంసది.

1

అంత కృష్ణుడు కుంతియిట్లు చేరి ఆమె పాదములకు మ్రొక్కి మరుసభలో
ఱరిగినదానిని సంక్షేపముగా చెప్పెను.

వాసుదేవ ఉవాచ-వాసుదేవు డిట్లు చెప్పెను.

ఉ క్తం బహువిధం వాక్యం గ్రహణీయం సహేతుకమ్,

ఋషిభిశ్చైవ చ మయా న చాసౌ తద్గృహీతవాన్.

2

ఋషులును నేను గ్రహింపవగిన మాట లెన్నో కారణములు చూపి చెప్పి
తిమి. ఈతడు దానిని గ్రహింపలేడు.

కాలవక్త్ర మిదం సర్వం సుయోధనవశానుగమ్,

ఆవృచ్చే భవతీం శ్రీఘ్రం ప్రయాస్యే పాణ్డవాన్ ప్రతి.

3

ఱది యంతయు కాలము పండి సుయోధనుని వశమున బోవుచున్నది.
నేను త్వరగా నీకడ సెలవు గైకొని పాండవులకడ కరుగుదును.

కిం వాచ్యాః పాణ్డవేయాస్తే భవత్యా వచనా న్మయా,

తద్ద్రూపి త్వం మహాప్రాణ్ణే సుశ్రూషే వచనం తవ.

4

నీ మాటగా పాండవులకు నే నేమి చెప్పవలయును? నీవు బౌద్ధబుద్ధిగల
దానవు. చెప్పము. నీమాట వినగోరుదును.

కున్యూవాచ-కుంతి యిట్లు వలికెను.

బ్రూయాః కేశవ రాజానం ధర్మాత్మానం యుధిష్ఠిరమ్,
భూయాంస్తే హీయతే ధర్మో మా పుత్రక వృథా కృథాః. 5

కేశవా! రాజైన ధర్మాత్ముడగు యుధిష్ఠిరునితో నిట్లు చెప్పుము. కొడుకా!
నీ ధర్మము మిక్కిలి దొడ్డది. కాని యది యిప్పుడు చెడిపోవుచున్నది. నీవు
దానిని వ్యర్థము చేయుము.

శ్రోత్రియస్యేవ తే రాజన్ మన్దకస్యావివశ్చితః,
అనువాకహతా బుద్ధి ర్ధర్మమేవైక మీక్షతే. 6

రాజా! పండితుడు కార, అర్థజ్ఞానము నెరుగక వేదములు పల్లించు బాపని
బుద్ధి చెడినట్లు ధర్మమునే చూడచున్న నీ బుద్ధి చెడినది.

అజ్ఞావేక్షస్య ధర్మం త్వం యథా సృష్టః స్యయమ్భువా,
బాహుభ్యాం క్షత్రియాః సృష్టా బాహువీర్యోవజీవినః,
క్రూరాయ కర్మణే నిత్యం ప్రజానాం పరిపాలనే. 7

బ్రహ్మ ని నేవేవిధముగా సృష్టించెనో ఆ ధర్మమును పరికింపుము. పరమ
పురుషుని భుజములనుండి సృష్టిన క్షత్రియులు భుజశక్తి నాశ్రయించి బ్రదుక
వలయును. ప్రజలను పాలించుటలో క్రూరకర్మమునకై వారిని పరమాత్మ
సృష్టించెను.

శృణు చాత్రోపమా మేకాం యా వృద్ధేభ్యః శ్రుతా మయా,
ముచుకున్దస్య రాజర్షే రదదత్ వృథివీ మిమామ్.
పురా వై శ్రవణం ప్రీతో న చాసౌ తద్యహీతవాన్. 8

పెద్దలు చెప్పగా విన్న ఒక కథను దీనికి దృష్టాంతముగా చెప్పెదను
వినుము. మునుపు కుబేరుడు ముచుకుండుడను రాజర్షికి ప్రీతుడై యీ భూమి
నంతటిని ఒసగెను. కాని అత డది గ్రహింపలేదు.

5. భూయాన్ - గొప్పది, భూమిని పాలించుటవలన నేర్పడు గొప్పధర్మము.

6. శ్రోత్రియస్య - వేదము చదువుకొన్న, మన్దకస్య-అర్థజ్ఞానము తెలియని,
అవిపశ్చితః-పాండిత్యము లేని; అనువాకహతా-వల్లెవేయుటవలన చెడిన.

బాహువీర్యార్జితం రాజు న్నశ్చీయ మితి కామయే,

తతో వైశ్రవణం ప్రీతో విస్మితః సమవద్యత. 10

'రాజా! నా చేతులు చేవతో సాధించిదానిని అనుభవింపవలయును నా కోరిక' అని ముచుకుండు డనగా కుబేరుడు ప్రీతుడయ్యెను. అచ్చెరువు పొందెను.

ముచుకున్న స్తతో రాజా సోఽన్వళాస ద్వసున్దరామ్,

బాహువీర్యార్జితాం సమ్యక్ ఉత్రధర్మ మనువ్రతః. 11

పిదప ముచుకుందరాజు తన చేతులు చేవతో సాధించిన టామిని, ఉత్రియ ధర్మమునందు కుదురుకొన్న నిష్ఠ కలవాడై పరివారించెను.

యం హి ధర్మం చరన్తిహ ప్రజా రాజ్ఞా సురషితాః,

చతుర్థం తస్య ధర్మస్య రాజా విన్దేత భారత. 12

రాజు చక్కగా రక్షించుచుండగా ప్రజలు సాధించిన ధర్మముతో నాలుగవ భాగమును రాజు పొందును.

రాజా చరతి చేదధర్మం దేవత్యాయైవ కల్పతే,

స చే దధర్మం చరతి నరకాయైవ గచ్ఛతి. 13

రాజు ధర్మమును సాధించెనేని ఆతడు దైవత్వము పొందును. అధర్మము చేసినచో నరకమునకే పోవును.

దణ్డనీతిశ్చ ధర్మేభ్య శ్చాతుర్వర్ణ్యం నియచ్ఛతి,

ప్రయుక్తా స్వామినా సమ్యక్ గధర్మేభ్యశ్చ యచ్ఛతి. 14

ప్రభువు ప్రయోగించు దండనీతి నాలుగువర్ణములవారిని ధర్మముల కొరకు అడుపుతో పెట్టును. అధర్మము లండుచుండ చక్కగా కాపాడును.

దణ్డనీత్యాం యదా రాజా సమ్యక్ కార్త్యేష్యన వర్తతే,

తదా కృతయుగం నామ కాలః శ్రేష్ఠః ప్రవర్తతే. 15

రాజు దండనీతియందు సంపూర్ణముగా చక్కగా ప్రవర్తించినచో కృతయుగ మను శ్రేష్ఠమగు కాలము సాగును.

14. దండనీతిః స్వామినా ప్రయుక్తా - అని అన్వయము; ధర్మేభ్యః-ధర్మముల కొరకు; నియచ్ఛతి - నియమించును.

కాలో వా కారణం రాజ్ఞో రాజా వా కాలకారణమ్,

ఇతి మే సంశయో మా భూద్రాజా కాలస్య కారణమ్. 16

కాలమునుబట్టి రాజు నడచుకొనవలయునా? రాజునుబట్టి కాలము సాగవలయునా? అను సందేహము నాకు కలుగకుండుగాక! రాజే కాలమునకు కారణము.

రాజా కృతయుగస్రష్టా త్రేతాయా ద్వాపరస్య చ,

యుగస్య చ చతుర్థస్య రాజా భవతి కారణమ్. 17

రాజే, కృతయుగమును, త్రేతాయుగమును, ద్వాపరయుగమును, నాలుగవది యగు కలియుగమును సృష్టించును. ఈ నాలుగింటికి రాజే కారణము.

కృతస్య కరణా ద్రాజా స్వర్గ మత్యంత మశ్నుతే,

త్రేతాయాః కరణా ద్రాజా స్వర్గం నాత్యంత మశ్నుతే. 18

కృతయుగమును చేయుటవలన రాజు స్వర్గమును కడదాక అనుభవించును. త్రేతను చేయుటవలన స్వర్గమును కొంతవరకే అనుభవించును.

ప్రవర్తనా ద్ద్వాపరస్య యథాభాగ ముపాశ్నుతే,

కలీః ప్రవర్తనా ద్రాజా పాప మత్యంత మశ్నుతే. 19

రాజు ద్వాపరయుగమును నడపుటచేత పాపపుణ్యములను ఆ యా ప్రమాణములలో అనుభవించును. కలిని ప్రవర్తింపజేసి పుణ్య మావంతయు లేని పాపము ననుభవించును.

తతో వసతి దుష్కర్మా నరకే శాశ్వతీః సమాః,

రాజదోషేణ హి జగత్ స్పృశ్యతే జగతః స చ. 20

16. రాజు ధర్మమునో అధర్మమునో ఆచరించుటవలన కృతత్రేతాద్వాపర కలియుగముల రూపమున కాలమునకు కారణమగుచున్నాడు. ఇట్లు అన్ని కాలములందును ధర్మములోని హెచ్చుతగ్గులవలన కృతాదియుగముల వ్యవహారము కలుగు నని తాత్పర్యము.

20. జగతః - జగత్తు దోషముచేత; సః - ఆతడును - రాజును. చ - స్పృశ్యతే - స్పృశించుచును. రాజదోషము లోకమునకు, ప్రజల దోషము రాజునకును అంటునని తాత్పర్యము.

అంత ఆ పాపకర్ముడు పెక్కిండ్లు నరకమున నివసించును. రాజు తప్పు జగత్తును, జగత్తు దోషము రాజును అంటును.

రాజధర్మా నవేక్షస్వ పితృపైతామహోచితాన్,
నైతద్రాజర్షివృత్తం హి యత్ర త్వం స్థాతు మిచ్ఛసి. 21

తండ్రి తాతల వరుసగా పరిచయములైన రాజధర్మములను పాటించుము.
నీవు నిలువగోరినది రాజర్షుల నడవడి కాదు.

న హి వైక్లవ్యసంసృష్ట ఆన్యశంస్యవ్యవస్థితః,
ప్రజాపాలనసంభూతం ఫలం క్షిప్యన్ లభివాన్. 22

అందోళనతో విలవిలలాడిపోవువాడవు, మేల్తదనమునే అంటి పెట్టుకొని యుండువాడవునై ప్రజలను పాలించుటవలన పుట్టు ఫలమును ఏ కొంచెము పొందజాలకుంటివి.

న హ్యేతా మాశిషం పాణ్డు ర్న చాహం న పితామహః,
ప్రయుక్తవన్తః పూర్వం తే యథా చరసి మేధయా. 23

నీ విట్లు కావలయునని నీ తండ్రి పాండురాజుగాని, నేను గాని, తాత ధీమ్ముడుగాని నిన్ను దీవించియుండలేదు. నీవు నీ తెలివితో ప్రవర్తించుచున్నావు.

యజ్ఞో దానం తపః శౌర్యం ప్రజ్ఞా సంతాన మేవ చ,
మాహాత్మ్యం బల మోజశ్చ నిత్య మాశంసితం మయా. 24

యజ్ఞము, దానము, తపస్సు, పరాక్రమము, ప్రజ్ఞ, మంచి సంతానము, మహిమ, బలము, ఉత్సాహము నీయందు ఎల్లవేళల నిలువవలయునని నేను కోరుకొంటిని.

22. న లభివాన్ - పొందనివాడ వైతివని భావము.

24. ఓజః - మంచి పనులు చేయుటకై ముందుకు దూకు లక్షణము.

నిత్యం స్వాహా స్వధా నిత్యం దద్యు ర్మానుషదేవతాః,
 దీర్ఘ మాయు ర్ధనం పుత్రాన్ సమ్యగారాధితాః కుభాః. 25

మంగళమును కూర్చు మానవులను దేవతలను మనము చక్కగా కొలిచి
 నచో వారు స్వాహా, స్వధా అను సత్కర్మలను, దీర్ఘమైన ఆయువును, ధనమును,
 పుత్రులను అనుగ్రహింతురు.

పుత్రే ష్వాశాసతే నిత్యం పితరో దైవతాని చ,
 దాన మధ్యయనం యజ్ఞః ప్రజానాం పరిపాలనమ్. 26

తలిదండ్రులు, దైవతములను పుత్రులయందు దానము, వేదములను
 అధ్యయనము చేయుట, యజ్ఞము, ప్రజలను పాలించుట అనునవి చెడక యుండ
 వలయునని కోరుదురు.

ఏతద్ధర్మ మధర్మం వా జన్మనై వాభ్యజాయథాః,
 తే తు వైద్యాః కులే జాతా అవృత్త్యా తాత పీడితాః. 27

నాయనా! కృష్ణా! నేను చెప్పనది ధర్మమో అధర్మమో స్వభావమును
 బట్టియే నీ వెరుగుదువు ఆ పాండుతనయు లంతగా విద్యలు నేర్చి, అంత గొప్ప
 కులమున బుట్టి బ్రదుకుతెరువు లేక పాటుపడుచున్నారు.

25 స్వాహా-దేవతల నారాధించుట కీ శబ్దమును వాడుదురు. స్వధా - పితృ
 దేవతల నారాధించుట కీ శబ్దమును వాడుదురు. నిత్యం స్వాహా స్వధా
 యసగా దేవపితృకార్యములు చక్కగా సాగుట - మానుషులు, దేవతలు
 చక్కగా కొలువబడినవారై యీ లోకమున ఆయువు మొదలగువానిని,
 పరలోకమును కూర్చు స్వధా మొదలగు సత్కర్మములను అనుగ్ర
 హింతురని తాత్పర్యము.

27. ఏతత్ - తాను చెప్పెడు ఈమాట; ధర్మమ్ - ధర్మముతో కూడినదో;
 అధర్మం వా-అధర్మముతో కూడినదో; జన్మనా ఏవ - స్వభావము వల
 ననే; అభ్యజాయథాః-చక్కగా నీ వెరుగుదువు. ఇవి కృష్ణుని సంబోధించి
 యన్నమాటగా గ్రహింపవలయును; తౌ తు-ఆ పాండవు లన్ననో; వైద్యాః-
 విద్య కలవారయు; అవృత్త్యా-బ్రదుకుతెరువు లేక; పీడితాః-పీడింపబడు
 చున్నారు.

యత్ర దానపతిం శూరం క్షుధితాః పృథివీచరాః,

ప్రాప్య తుష్టాః ప్రతిష్ఠనే ధర్మః కోఽభ్యధిక స్రతః. 28

ఆకలితో కడుపులు కాలుచున్న జనులు భూరుదగు రాజును పొంది
ర్వప్తితో నిలుపద్రొక్కకొన గలిగినచో అంతకంటె మిన్నయగు ధర్మ
మేముండును?

దానే నాన్యం బలే నాన్యం తథా సూన్యతయా పరమ్,

సర్వతః ప్రతిగృహ్ణీయా ద్రాజ్యం ప్రాప్యేహ ధార్మికః. 29

ధర్మము తప్పని రాజు రాజ్యమును పొంది ఒకనిని, దానముతో మరి
యొకనిని, బలముతో వేరొకనిని ప్రియమైన సత్యవాక్యముతో అన్నివైపుల
నుండి ఆకట్టుకొనవలయును.

బ్రాహ్మణః ప్రచరేద్ బై శ్చం శ్చత్రియః పరిపాలయేత్,

వైశ్యో ధనార్జనం కుర్యా చూద్రః పరిచరేచ్ఛ తాన్. 30

బ్రాహ్మణుడు భిక్షావృత్తిని సదుపవలయును. శ్చత్రియుడు పాలింప
వలయును. వైశ్యుడు ధనమును సంపాదింపవలయును. శూద్రుడు ఆ యా వృత్తు
లతో వారిని సేవింపవలయును.

బై శ్చం విప్రతిషిద్ధం తే కృషి ర్నైవోపపద్యతే,

క్షత్రియోఽసి క్షతాత్తాతా బాహువీర్యోవజీవితా. 31

బిచ్చమెత్తుట నీవు చేయరాని పని. వ్యవసాయము నీకు శగదు. జనులకు
కలుగు కష్టములను పోగొట్టు క్షత్రియుడవు గదా! చేతుం చేవతో బ్రదుకుటయే
నీ కర్తవ్యము.

28. దానపతిమ్ - పాలనాధికారము కలవానిని; 'దేజ్' పాలనే - అను
ధాతువు నుండి యేర్పడిన రూపము.

30. పరిచరేత్ - సేవింపవలయును. సేవింపుట యనగా చాకలి, కమ్మరి,
కుమ్మరి మున్నగు వృత్తులవారా కావలసిన వస్తువులు మొదలగువానిని
సమహర్షుట.

పితృ మంశం మహాబాహో నిమగ్నం పునరుద్ధర,

సామ్నా భేదేన దానేన దణ్డేనాథ నయేన వా.

32

నీతండ్రిపాలు నీట గలిసినది. మహాబాహూ! దానిని మరల పైకి లాగు కొనుము. సామమో, భేదమో, దానమో, దండమో, నీతియో దేనితోనైన దానిని సాధింపుము.

ఇతో దుఃఖతరం కిం ను యదహం దీనబాన్ధవా,

పరపిణ్ణ ముదీక్షే వై త్వాం సూత్వాఽమిత్రకర్షణ.

33

శత్రువులను రూపుమాపెడు ఓ ధర్మరాజా! నిన్ను కని దీనులగు చుట్టములు గల దాననై నేను పరుల కూటికై ఎదురుచూచుచున్నాను. ఇంతకంటె పెద్ద దుఃఖ మేముండును.

యుద్ధ్యస్త్వ రాజధర్మేణ మా నిమజ్జిః పితామహాన్,

మా గమః క్షీణపుణ్యస్త్వం సానుజః పాపికాం గతిమ్.

34

రాజధర్మమును చేపట్టి పోరాడుము. నీ పితృదేవతలను నీట ముందకుము. పుణ్యము చెడిపోగా, తమ్ములతోపాటు పాపగతికి పోకుము.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానవర్వణి

కు నీవాక్యే ద్వాత్రింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతమున ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానవర్వమున

కుంతివాక్యముగల నూటముప్పదిరెండవ అధ్యాయము.

త్రయస్రింశదధికశతతమోఽధ్యాయః నూటముప్పదిమూడవ అధ్యాయము

కున్త్యా విదులోపాఖ్యానస్య రథనం, తత్ర విదులయా రణాత్ పలాయ్య
సమాగతస్య న్యపుత్రస్య శిర్తనపూర్వకం పునర్యుద్ధాయ ప్రోత్సాహనమ్.
కుంతి విదులకథను చెప్పుట, అందు విదుల రణమునుండి పారి వచ్చిన
తన కొడుకును మందలించి మరల యుద్ధమునకు పురికొల్పుట.

కున్త్యువాచ-కుంతి యిట్లు చెప్పెను.

అత్రా ప్యుదాహర నీమ మితిహాసం పురాతనమ్,
విదులాయాశ్చ సంవాదం పుత్రస్య చ పరంతప.

1

ప్రాతకాలమునాటి యీ చరితమును ఇక్కడ ఉదాహరింతురు. అది
విదులకు, ఆమె కొడుకునకు జరిగిన సంవాదము.

తతః శ్రేయశ్చ భూయశ్చ యథావ ద్వక్తు మర్హసి.

నేను చెప్పినదానికంటె ప్రశస్తమైచి, మించినది ఉన్నచో తగు విధ
ముగా నీవు చెప్పనగును.

యశస్విసీ మన్యుమతీ కులే జాతా విభావరీ,
క్షత్రధర్మరతా దాన్తా విదులా దీర్ఘదర్శినీ,

2

2. తతః - దానికంటె - నేను చెప్పిదానికంటె; శ్రేయః - ఎక్కువగా
మేలు గూర్చునది; భూయః - గొప్పది; ఉన్నచో, యథావత్ - తగు
విధముగా; వక్తు మర్హసి - నీవు చెప్పనగును.

2. మన్యుమతీ - దీనభావముతో నున్నది; విభావరీ - కోపించియున్నది;
దాన్తా - మనస్సుపై ఆదుపు గలది; మన్యుమతీ, విభావరీ అను మాటలతో
దీనికి పొసగుదల యెట్లనగా - ధర్మభంగమున దీరత, కోపము - అని
భావింపవలయును.

విశ్రుతా రాజసంసత్సు శ్రుతవాక్యా బహుశ్రుతా.

8

విదుల యను నామె యొకతె ఉండెడిది. ఆమె గొప్పకీర్తి కలది. గొప్ప కులమున పుట్టినది. ఒకమా రామె దీనతతో, కోపముతో ఉండెను. శత్రుయ ధర్మమునందు అనురాగము గలది. నిగ్రహముతో వర్తించెడిది. ముందుచూపు గలది. అనేక తత్త్వవాక్యములు, శాస్త్రములు చక్కగా శ్రవణము చేసినది. రాజసభలలో ప్రసిద్ధి నందినది.

విదులా నామ రాజన్యా జగర్హే పుత్ర మౌరసమ్,

నిర్జితం సిన్ధురాజేన శయానం దీనచేతసమ్.

4

ఆమె పట్టాభిషేకము పొందిన కాంత. తన, కన్నకొడుకు సింధురాజున కోడి దిగులుగుండెతో పడియుండగా వాని నిట్లు తిట్టినది.

విదులోవాచ - విదుల యిట్లు పలికెను.

అనన్తన మయా జాత ద్విషతాం హర్షవర్ధన,

న మయా త్వం న పిత్రా చ జాతః క్వాభ్యాగతో హ్యసి.

5

నాకు చెడబుట్టినవాడా! శత్రువులకు మోదము పెంచువాడా! నీవు నాకును నీ తండ్రికి పుట్టలేదు. ఎటనుండి దాపురించితివిరా!

నిమన్యు శ్చాప్యసంఖ్యేయః పురుషః క్లిబసాధనః,

యావజ్జీవం నిరాశోఽసి కల్యాణాయ ధురం వహ.

6

ఒక పట్టుదల లేదు. ఒక పరిగణన లేదు. మగవాడవై పేడిచేష్టలతో బ్రదుకుచున్నావు. బ్రదుకెల్ల నీవలన నిరాశయే. మంగళము కూర్చు భారము వహింపరాదా?

4. రాజన్యా - మూర్ధాభిషిక్తురాలు - శాస్త్రము ననుసరించి సింహాసనము నందు పాలకురాలుగా అధికారము పొందిన స్త్రీ యని భావము. "మూర్ధాభి షిక్తో రాజన్యః" అని యర్థము.

5. అనన్తన - చెడబుట్టినవాడా! ఇవట 'నజ్' శబ్దము నిందార్థము కలది.

6. నిమన్యుః - కోపము, పట్టుదల లేనివాడు; అసంఖ్యేయః - లెక్కలోనికి రానివాడు; క్లిబసాధనః - మగతనము లేని చేతులు మున్నగు సాధన ములు గలవాడు.

మాఽఽత్మాన మవమాన్యస్య మైన మల్చేన బీభర్షః,
మనః కృత్వా సుకల్యాణం మా భైస్త్వం ప్రతిసంహర. 7

నిన్ను నీవు అవమానించుకొనకు. రాజ్యమును తేలికగా భావించి పాలింపకు. శుభమందు మనసుపెట్టి భయపడకుండుము. భయమును పారద్రోలు.

ఉత్తిష్ఠ హే కాపురుష మా శేష్యైవం పరాజితః,
అమిత్రా న్నన్దయన్ సర్వాన్ నిర్మానో బన్ధుశోకదః. 8

సీమదా! లే, సిగ్గులేనివాడా! చుట్టములకు శోకము కూర్చువాడా! పగవారి నందరిని ఆనందపెట్టుచు ఓడి యీవిధముగా పడియుండకు.

సుపూరా వై కునదికా సుపూరో మూషికాజ్ఞలిః,
సుసంతోషః కాపురుషః స్వల్పకేనైవ తుష్యతి. 9

బాగుగా నిండిన చిన్నవాగు, చక్కగా నిండిన ఎలుక రంధ్రము, వెలిరి బాగుం నీదపురుషుడు మిక్కిలి స్వల్పవస్తువుతోడనే తృప్తిపడును.

అవ్యహే రారుజన్ దంష్ట్రా మాశ్యేవ నిధనం వ్రజ,
అపి వా సంశయం ప్రాప్య జీవితేఽపి పరాక్రమే. 10

పాముకోరలను పెరికి యైనను శీఘ్రముగా చావుము. బ్రదుకునందు సంశయము పొందియు చేవ చూపుము.

అవ్యరేః శ్యేనవ చ్చిద్రం పశ్యేస్త్వం వివరిక్రమన్,
వివదన్ వాథవా తూష్ణిం వ్యోమ్ని వాపరిశక్కితః. 11

-
7. మా బీభర్షః - పాలింపకుము. ప్రతిసంహర - భయమును విడనాడుము.
8. మా శేష్య - పనిపాటలు లేక పడియుండకు అని భావము.
9. కునదికా-చిన్న యేరు; మూషికాంజలిః-ఎలుకరంధ్రమని భావింపదగును.
10. అహేః - సర్పముయొక్క; ఆరుజన్ - విరుచుచు; పరాక్రమే - విజృంభింపుము.
11. వివదన్ - శత్రువులను గెలుచుటకు పలువిధములుగా భావనలు చేయుచు; వా - లేదా; తూష్ణిమ్ - ఊరకుండి, వ్యోమ్ని - ఆకాశమున; శ్యేనః - యథా - డేగవలె; అపరిశక్కితః - శత్రువులు తనకంటె మిన్న యని భయపడకు; చిద్రమ్ - శత్రువు ఎందు వశమగునో ఆ దోషమును; పశ్యేః - (నీవు) చూడవలయును.

అకాశమున జంకుగొంతులు లేక విహరించు దేగవలె పలుభావనలు
చేసియో, ఊరకుండియో పగవాని అనుపానులను నీవు పరికింపవలయును.

త్వ మేవం ప్రేతవ చేృషే కస్మా ద్వజ్రహతో యథా,
ఉత్తిష్ఠ హే కాపురుష మా స్వాప్నీః శత్రునిర్జితః. 12

శవము వలె పడుకొనియున్నావు. నీపై పిడుగుపడెనా యేమి ! నీచుడా
లే ! శత్రువునకు ఓడి నిదురపోకుము.

మాస్తంగమ స్త్వం కృపణో విశ్రూయస్య స్వకర్మణా,
మా మధ్యే మా జఘన్యే త్వం మాఽధోభూ స్తిష్ఠ గర్జితః. 13
దీనుడవై దావకుము. చేతలతో ప్రసిద్ధి కెక్కుము. మధ్యమమునందు,
దాని తరువాతి దానియందు, అధమమునందు నిలువకు. ఉరుముచు నిలబడుము.

అలాతం తిన్దుకస్యేవ ముహూర్తమపి హి జ్వల,
మా తుషాగ్ని రివానర్చి ర్ధూమాయస్య జిజీవిషుః. 14

13. స్వకర్మణా - నీదగు చేతలతో; విశ్రూయస్య - ప్రసిద్ధి కెక్కుము; మధ్యే
- సామభేదఉపాయములు - మధ్యమములు; దానము-అధమము; దండము
ఉత్తమము; కాపున నీవు సామదానభేదము లను ఉపాయములను ప్రయో
గింపవలదు. ఉత్తమమగు దండోపాయమును ప్రయోగింపవలయును అని
భావము. గర్జితః - ధీరతను జంకుగొంతులు లేక ఉరిమినట్లు ప్రకటించి;
తిష్ఠ - నిలువుము.

14. తిన్దుకస్య - తుమ్మికిచెట్టుయొక్క. అలాతమ్ - నిప్పురవ్వ - అవి యెట్లు
పగిలి నిప్పురజములను అన్నివైపులకు విరజిమ్ముచు మండునో అట్లు;
జ్వల - మండుము - పరాక్రమముతో శత్రువులను కాల్చివేయుము అని
భావము; కాని, అనర్చ్యః - ద్వారాలు లేని; తుషాగ్నిః - ఇవ - ఊరనిప్పు
వలె; మా ధూమాయస్య - కుములుచు - ఉండకుము; 'కారం భా
జిజీవిషుః' అని యొక పాఠము. అప్పుడు కార మనగా అగ్నిహోత్రము
లుండు గది - దానిని; మా భాః - అర్పివేయకుము అని అర్థము. 'తై తు
స్సైద్యే ఖదనహంసయోః' అను ధాతువునుండి యేర్పడిన రూపము.
'కాకరంభాః' అనియు పాఠము. అప్పుడు, కాకి వలె పారిపోవువాడు అని
అర్థము. అట్టి వాడవు కాకుము అని భావము. 'రభి గతో' అను ధాతువు
నుండి యేర్పడిన రూపము.

తియ్యకముకొనివల ముహూర్తరాంమైనను మందులు గ్రహ్యము.
బ్రదుకగోరినవాడవై మండని డిలనిప్పుపలె పొగచూతి పోదుము.

ముహూర్తం జ్వలితం శ్రేయో న చ ధూమాయితం చిరమ్,
మా హ స్మ కస్యచి ధేహే జని రాజ్ఞః ఖరో మృదుః. 15

ముహూర్తరాంమైనను మందులు మేలు. పెద్దరాంము పొగతో కుములుట
మంచిది కాదు. ఏమో గృహమునందును చక్కబడె మిత్తని వాడు నై ఎవడును
పుట్టరాదు.

కృత్వా మానుష్యకం కర్మ సృత్వాఽఽజినం యావదుత్తమమ్,
ధర్మస్యాన్యజ్ఞా మాప్నోతి న చాత్మానం విగర్హతే. 16

మానవుడు చేయదగిన పనిని చేసి, ఉత్తమమగు యుద్ధమువెంట పోయి,
ధర్మముఅప్పు తీర్చుకొనువాడగును. అప్పుడు తన్ను రాను నిండించుకొన నక్కర
లేదు.

అలభ్యా యది వా లభ్యా నానుశోచతి వజ్జితః,
ఆనన్తర్యం చారభతే న ప్రాణానాం ధనాయతే. 17

ఫలము లభించినను లభింపకున్నను జ్ఞానము కలవాడు వజ్జించుకొనడు.
బలముతో సాధించుపనులను చేయుచునే యుండును. ధన మానింపడు.

-
15. మా జని-పుట్టరుండుగాక; ఖరో - రతిసస్యభావము గలవాడు; మృదుః-
మెత్తనివాడు-దయగలవాడు; 'ఖరో' అనియు పాఠము-దయలేని స్వభా
వము గలవాడని అర్థము.
16. మానుష్యకం-మానుష్యునకు ఉచితమైన; ఆజిమ్-యుద్ధమును; సృత్వా-
అనుసరించి - ఆన్యజ్ఞమ్ - అప్పు తీర్చుకొనుటకు.
17. ప్రాణానామ్-ప్రాణ మనగా బలము-బలముతో సాధింపవలసిన కార్యము
లను; ఆనన్తర్యమ్-ఆగకుండ-వ్యవధానము లేకుండ; ఆరభతే-మొదలు
పెట్టును. పండితుడు బలముతో సాధించవలసిన పనులను విశ్రాంతి
యెరుగక చేయునని చాత్పర్యము. న ధనాయతే - తనకు ధనము
కావలయునని కోరడు.

ఉద్భావయస్వ వీర్యం వా తాం వా గచ్ఛ ద్రువాం గతిమ్,
ధర్మం పుత్రాగ్రతః కృత్వా కింనిమిత్తం హి జీవసి. 18

పొరుషమునైన గుండెకు బట్టించుకొనుము. లేదా ధర్మమును ముందు పెట్టుకొని చావనైన చావుము. అట్లుగాక బ్రదుకుట యేల?

ఇష్టాపూర్తం హి తే క్లీబ కీర్తిశ్చ సబలా హతా,
విచ్ఛిన్నం భోగమూలం తే కింనిమిత్తం హి జీవసి. 19

నీకు సంబంధించిన ఇష్టము, పూర్తము అనునవి నశించినవి. బలముతో పాటు కీర్తియు చచ్చినది. భోగములకు మూలమైన రాజ్యము, ధనము ముక్కులైనది. ఇంక నీవు బ్రదుక నేల?

శత్రు ర్నిమజ్జతా గ్రాహ్యో జ్ఞాయాం ప్రపతిష్యతా,
వివరిచ్ఛిన్నమూలోఽపి న విషీదేత్ కథచ్ఛన,
ఉద్యమ్య ధుర ముత్కర్షే దాజానేయకృతం సృరన్. 20

మనిగిపోవుచున్నవాడు, పడిపోవుచున్నవాడును శత్రువును పిక్కయందు పట్టుకొనవలయును. అంతేకాని ఎన్నటికిని నూలము బొత్తుగా చెడిపోయినవాడైనను నీరుకారిపోరాడు. మేలుజాతి గుఱ్ఱముల స్వభావమును గుర్తుపెట్టుకొని ప్రయత్నముతో భారమును నిర్వహింపవలయును.

18. ధర్మమ్ - ధర్మమును; అగ్రతః కృత్వా - ముందు పెట్టుకొని - ఇది పక్కిరింతమాట. నీవు ధర్మమును వెనుకకు త్రోసివేసితివని భావము.

19. భోగమూలమ్ - భోగములకు మూలకారణమైన రాజ్యము లేదా ధనము.

20. నిమజ్జతా - మునుగుచున్న; ప్రపతిష్యతా - పడుచున్న; జ్ఞాయామ్ - పిక్కయందు; శత్రుః - శత్రువు; గ్రాహ్యః - పట్టుకొనవలసినవాడు. యద్ధమున సర్వనాశన మగుచున్న సమయములో కూడ శత్రువును వదలరాదని భావము. తాను పడుచు శత్రువును పిక్కపట్టుకొనియైన లాగుకొని పోవలయును గాని దీనరతో చనిపోరాదని భావము.

కురు సత్త్వం చ మానం చ విద్ధి పౌరుష మాత్మనః,
ఉద్భావయ కులం మగ్నం త్వత్కృతే స్వయమేవ హి. 21

బలమును ప్రయోగింపుము. మానమును కాపాడుకొనుము. నీ మగ
తనమును మంట గలువకుము. నీకై దిగజారున నీ వంశప్రతిష్ఠను నీవే
లేవనెత్తుము.

యస్య వృత్తం న జన్యన్తి మానవా మహ దద్భుతమ్,
రాశివర్ధనమాత్రం స నైవ శ్రీ న పునః పుమాన్. 22

ఉత్తమము, అద్భుతము అగు ఎవని నడవడిని మానవులు కొనియాడరో
వాడు కేవలము సంఖ్యను పెంచుట మాత్రమే వనితి వచ్చును. వాడు శ్రీ కాదు.
పురుషుడును కాదు.

దానే తపసి సత్యే చ యస్య నోచ్ఛరితం యశః,
విద్యాయా మర్థలాభే వా మాతు రుచ్ఛార ఏవ సః. 23

దానము, తపస్సు, సత్యము విద్య, భనసంపాదనము వీనియందు
కీర్తిగడింపనివాడు తల్లి వదలిన మలము మాత్రమే యగును.

శ్రుతేన తపసా వాఽపి శ్రియా వా విక్రమేణ వా,
జునాన్ యోఽభిభవత్యన్యాన్ కర్మణా హి స వై పుమాన్. 24

పాండిత్యముతో, తపస్సుతో, సంపదతో, పరాక్రమముతో, ఏదేని దొడ్డ
పనితో తక్కిన మానవులను తిరస్కరింపగలరాదే మగవాడు.

న త్వేవ జాల్మీం కాపాలిం వృత్తి మేషితు మర్హసి,
నృశంస్యా మయశస్యాం చ దుఃఖాం కాపురుషోఽభిరామ్. 25

21. ఉద్యమ్య - ప్రయత్న మొనరించి, భురమ్ - భారమును. అజానేయ
కృతమ్ - జాతి గుఱ్ఱముం పనితీరును (ప్రంగిపోవకుండుట అనుదానిని)
స్మరన్ - తలచుకొనుచు; ఉత్కర్షేత్ - మోచువలయును. విద్ధి - పొందుము.

22. 'త్వత్కృతే మగ్నమ్' - నీకై మునిగిపోయిన దానిని అని అన్వయము.

23. రాశివర్ధనః - సంఖ్యను నింపువాడు, మరియొక ప్రయోజనము లేని
వాడని తాత్పర్యము.

24. మాతుః - తల్లియొక్క; ఉచ్ఛారః ఏవ - మలము మాత్రమే.

25. కాపాలిం వృత్తిమ్ - చిచ్చ మెత్తుకొను వృత్తిని;

నీరులకు తగినది, చిప్ప చేరబట్టినట్టిది, ప్రూరులకు యోగ్యమైనది, సింద్యమైనది, దుఃఖమును కూర్చునది అగు బ్రదుకు తెరువును నీవు కోరరాదు.

య మేన మభినన్దేయు రమిత్రాః పురుషం కృశమ్,

లోకస్య సమవజ్ఞాతం నిహీనాసనవాసనమ్.

26

అహో లాభకరం హీన మల్పజీవన మల్పకమ్,

నేదృశం బన్ధ మాసాద్య బాన్ధవః సుఖ మేధలే.

27

క్రుంగి కృశించిపోయిచవాడు నిలువ నీడయు, చిట్టుగుడ్డయు లేనివాడు, పౌరుషము లేనివాడని లోక మెల్ల ఎరిగినవాడు, ఏ కొంచము దొరికినను పొంగి పోవువాడు, నేడో లేపో చచ్చునట్లున్నవాడు, పగవారికి సంతోషము కలిగించు వాడు, నీరుడు నగు ఇట్టి చుట్టమును పొంది ఏ బంధువును సుఖపడడు.

అవృత్తైవ విపత్స్యామో వయం రాష్ట్రాత్ ప్రవాసితాః,

సర్వకామరసై ర్హీనాః స్థానభ్రష్టా అకింభనాః.

28

మనలను దేశమునుండి వెడలగొట్టివైతురు. ఏ కోరికయు ఏ ప్రీతియు నుండదు. నిలువ నీడలేని చరిత్రలమై బ్రదుకుతెరువు లేక చతుము.

అవల్గకారిణం సత్సు కులవంశస్య నాశనమ్,

కలిం పుత్రప్రవాదేన సజ్జాయ త్వా మజీజనమ్,

29

నిరమర్షం నిరుత్సాహం నిర్విర్య మరినన్దనమ్.

30

26. యమ్, ఏనమ్ బన్ధమ్ ఆసాద్య అని మూడవ శ్లోకముతో సంబంధము.

27. అహోలాభకరమ్ - ఏ కొంచది వస్తువు దొరికినను ఏదో మహా వస్తువు దొరికినట్లుగా పొంగిపోయేడువానిని.

28. అవృత్త్యా - బ్రదుకు తెరువు లేకపోవుటచేత. విపత్స్యామః చచ్చిపోదుము;

29. అవల్గకారిణమ్ - అమంగళము చేయువాడు; అకర్మ - అనియు పాతము.

ఆ పక్షమున ఏపనియు చేయనివాడని అర్థము; కులమనగా - దగ్గరి చుట్టములు - జ్ఞాతులు; వంశ మనగా - చంద్రుడు, సూర్యుడు మొదలగు మొదటి ఉత్పత్తి లావు.

30. సంజయ - ఇది ఆమె కుమారుని పేరు.

ఓరీ సంజయా! నీ పెట్టు గొప్పవారిలో పుట్టి అనుంగళమును పని గావించి
తివి. బండుగును, వంశమును పొందుచేసినవాడ వైతివి. కొడుకన్న పేరుక
పాపివి. పట్టుదల, ఉల్లాసము, సత్తువ వచ్చిన నిన్ను, శత్రువులను సంతోష
పెట్టు నీదుని కంటిని.

మా స్మ సీమన్తిసీ కాచి జ్ఞనయేరే పుత్ర మీద్యశమ్,
మా ధూమాయ జ్వలాత్యన్త మాక్రిమ్య జహి శాత్రవాన్. 31

ఏ పుణ్యస్థాని ఇట్టి కొడుకు పుట్టరాదు. ఊరక లోలోపం కుమలి పోతుము.
ఒక పెట్టున భగ్గున ముడి శత్రువులపై ఒడి వారిని రూపు మాపుము.

జ్వల మూర్త న్యమిత్రాణాం ముహూర్తమపి వా షణమ్,
ఏతావానేవ పురుషో యదమర్షి యదషమీ. 32

భగవారి నడినెత్తిపై ఒక ఒక ముహూర్తమైనను, షణమైనను మండుము.
అట్లు కోపము వెలిగింపువాడే, శత్రువులను షమింపనివాడే మగవాడు.

క్షమావాన్నిరమర్షశ్చ నైవ స్త్రీ న పునః పుమాన్,
సంతోషో వై శ్రియం హన్తి తథానుక్రోశ ఏవ చ. 33

శాంతి శాంతి యనువాడు, ప్రకాశము చూపనివాడు అడవియు కాదు,
మగవాడును కాదు. ఉన్నదానిని చూచి చచ్చి పడుటయు, పనిచేయాలని దయయు
సంపదను చంపివెయును.

అనుత్థానభయే చోభే నిరీహో నాశ్నుతే మహత్,
ఏభ్యో నికృతిపాపేభ్యః ప్రముఞ్చాత్మాన మాత్మనా. 34

33. అనుక్రోశః - జాలి;

34. అనుత్థానభయే - అనుత్థానము, అరగా శత్రువు దండెత్తి వచ్చినపుడు
నిలువలేకపోవుట) భయము ఈ రెండును సంపదను చంపువని పూర్వ
శ్లోకముతో అర్చయము. నిరీహః - కోరికలు చంపుకొని చేష్ట లుడిగి
యుండువాడు. మహత్ - ఉన్నత స్థానమును, నాశ్నుతే - పొందడు.

అట్లే పగవానివిషయమున పట్టువం లేకుండుట, భయము అనునవియు సంపదలను నాశనము చేయును. కోరికలు చచ్చినవాడు గొప్పతనమును పొందడు. ఇట్టి పరాభవము కలిగించు పాపమునుండి నిన్ను నీవు విడిపించు కొనుము.

ఆయనం హృదయం కృత్వా మృగయస్వ పునః స్వకమ్,
పరం విషహతే యస్మాత్ తస్మాత్ పురుష ఉచ్యతే. 85

గుండెను ఉక్కుపిండముగా చేసికొని నీ సొమ్మును నీవు మరల వెదకు కొనుము. పరుని ధాటికి రట్టుకొని నిలువగలవానినే పురుషు డందురు.

తమాహు ర్వ్యర్థనామానం శ్రీవద్ య ఇహ జీవతి.

ఆట్లాక ఆడుదానివలె బ్రదుకువానిని పనికిమాలినపేరు గలవా డందురు.

శూర స్థోర్జితసత్త్వస్య సింహవిక్రాంతచారిణః,

దిష్టభావం గతస్యాపి విషయే మోదతే వ్రజా. 86

శూరుడు, పిక్కటిల్లిన సత్తువ గలవాడు, సింహమువలె పరులపై దూకు వాడు ఒకవేళ పోరున మరణించినను వాని విషయమున సంతానము సంతోషమే పొందును.

య ఆత్మనః ప్రియసుఖే హిత్యా మృగయతే శ్రియమ్, 87

అమాత్యానా మథో హర్ష మాదధా త్యచిరేణ సః. 88

తన ప్రియమును, సుఖమును వదలవైచి సంపదలనే వెదకువాడు తన దగ్గరివారికి అతిశీఘ్రముగా సంతోషమును కూర్చును.

పుత్ర ఉవాచ - కొడు కిట్లు వలికెను.

కిం ను తే మా మవశ్యన్త్యాః వృథివ్యా అపి సర్వయా,
కిమాభరణకృత్యం తే కిం భోగై ర్జీవితేన వా. 89

85. స్వకమ్ - నీదానిని - సొమ్ము మొదలగుదానిని; 'పరం విషహతే' అని నిర్వచనము. అక్షరములు కొంచెము మార్పు చెందగా 'పురుష' అనురూప మేర్పడినదని భావము.

89. మామ్, అపశ్యన్త్యాః - యుద్ధమున నేను చావగా నన్ను చూచుకున్న నీకు భూమి మొదలగు వానితో ఏమి పని? అని భావము.

అమ్మా! నేను కానిదానిదో నీకు ఈ భూమి అంతయు లభించినను ఫలిత
మేమి? ఈ నగలను ధరించుట యేల? ఈ సుఖము లేల? ఈ బ్రదుకే?

మాతోవాద - తల్లి యిట్లు వలికెను.

కిమద్యకానాం యే లోకా ద్విషంత స్రా నవాప్పుయః,

యే త్వాదృతాత్మనాం లోకాః సుహృద స్రాన్ వ్రజన్తు నః. 40

ఏమి తిందును? ఇప్పుడు తొందర ఏమున్నదిలే అనువారి లోకములను
మన పగవారు పొందవలయును. ఆత్మగౌరవము కలవారి లోకములను మన
మిత్రులు పొందుదురు గాక!

భృత్యై ర్విహీయమానానాం పరపిణ్ణోపజీవి నామ్,

కృపణానా మసత్త్వానాం మా వృత్తి మనువర్తిభాః. 41

తాము తిండిపెట్టి పోషింపవలసినవా రందరు జారిపోగా, ఇతరులు పెట్టు
పిండముతో బ్రదుకు వెళ్ళులుచ్చుచు దీనులై, గుండె బంము చచ్చినవారి పద్ధతిని
అనుసరింపకుము.

అను త్వం తాత జీవన్తు బ్రాహ్మణాః సుహృద స్తథా,

వర్జన్య మివ భూతాని దేవా ఇవ శతక్రతుమ్. 42

నాయనా! ప్రాణిలోక మంతయు వానదేవుని, దేవత లందరు దేవేంద్రుని
అశ్రయించి బ్రదుకుచున్నట్లు బ్రాహ్మణానము కలవారు, ప్రియమిత్రములు
ని న్నాశ్రయించి బ్రదుకుదురు గాక!

య మాజీవన్తి పురుషం సర్వభూతాని సజ్జాయ,

వక్త్వం ద్రుమ మివాసాద్య తస్య జీవిత మర్థవత్. 43

40. కిమద్యకానామ్ - కిమ్ అద్యమ్ - రినదగిన దేదీ? అని ఎల్లప్పుడు తిండికై
పరిరపించు దరిద్రులయొక్క; లేదా, అద్య కిమ్ - నేడు ఎందుచులే,
రేపు చూచుకొందము అను స్వభావముగల సోమరులయొక్క; అనాహ
తానామ్ అనియు పాతము - అస్త్రముల దెబ్బలు తిననివారి; అనాదృతా
నామ్ అనియు పాతము - అలసులయొక్క అని అర్థము; నిర్మస్యకా
నామ్ అనియు పాతము - కోపము లేనివారి - అని అర్థము.

సంజయా! సర్వప్రాణులును పండిన చెట్టును వలె ఎవని నాశ్రయించి బ్రదుకునో వాని బ్రదుకే సార్థకము.

యస్య శూరస్య విక్రాంతై రేథస్తే బాన్ధవాః సుఖమ్,

త్రిదశా ఇవ శక్రస్య సాధు తస్యేహ జీవితమ్.

44

చేవేంద్రుని పరాక్రమములతో దేవతలు సుఖపడుచున్నతీరున ఎవని పరాక్రమముంచే బంధువు లందరు సుఖమును పెంపొందించుకొందురో అట్టివారి బ్రదుకు దొడ్డది.

స్వబాహుబల మాశ్రిత్య యోఽభ్యుజ్జీవతి మానవః,

స తోకే లభతే కీర్తిం పరత్ర చ పథాం గతిమ్.

45

తన చేలిచేపను ఆశ్రయించి బ్రదుకు మానవుడు ఈ తోకమున కీర్తిని, పరలోకమున పథమును పొందును.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్భాగవత్పర్వణి

విదులాపుత్రానుశాసనే త్రయస్త్రింశాధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్భాగవత్పర్వమున విదుల పుత్రుని మందలించుట యను నూటముప్పదిమూడవ అధ్యాయము.

చతుస్త్రింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

నూటముప్పదినాలుగవ అధ్యాయము.

విదులయా స్వపుత్రస్య యుద్ధాయ ప్రోత్సాహనమ్.

విదుల తన కొడుకును యుద్ధమునకు పురికొల్పుట.

విదులోవాచ-విదుల యిట్లు పలికెను.

అథైతస్యా మవస్థాయాం పౌరుషం హాతు మిచ్ఛసి,

నిహీనసేవితం మార్గం గమిష్యే స్యచిరా దివ.

1

ఈ దశలో నీవు మగతనమును వదలివేయగోరినచో వెనువెంటనే పరమ
నీచుల దారిలో పయనింతువు.

యో హి తేజో యథాశక్తి న దర్శయతి విక్రమాత్,

క్షత్రియో జీవితాకాక్షీ సేన ఇత్యేవ తం విదుః.

2

శక్తిమేరకు పరాక్రమించి తన ప్రతాపమును చూపక బ్రదుకగోరు
క్షత్రియుని దొంగ యనియే పరిగణింతురు.

అర్థవస్త్రువపన్నాని వాక్యాని గుణవన్తి చ

నైవ సంప్రాప్నువన్తి త్వాం ముమూర్షుమివ భేషజమ్.

3

ప్రయోజనము కూర్చునవి, హేతువుతో కూడినవి, గుణము గలవియు
నగు మాటలు, చావకోపువానికి మందువలె, నీను ఒంటబట్టుట లేదు.

సన్తి వై సిన్ధరాజస్య సన్తుష్టా న తథా జనాః,

దౌర్బల్యా దాసలే మూఢా వ్యసనౌఘవ్రతీక్షిణః.

4

జనులు సింధురాజు నెడ వెనుకటి ప్రీతితో లేరు. ఏమియు చేయజాలక,
ఏమియు తోచక ఆతనికి కష్టము లెప్పుడు వచ్చునా యని యెదురుచూచుచున్నారు.

సహాయోపచితిం కృత్వా వ్యవసాయ్య తత స్తతః,
అనుదుష్టేయు రవరేఽపశ్యంత స్తవ పౌరుషమ్.

5

సహాయసంపద సంపించియు, ఆయా సందర్భములలో పరాక్రమించియు కూడ నీవు పౌరుషము చూపని కారణమున నీవారును (తమ శ్రమ యంతయు వ్యర్థమైన దను భావముతో) శత్రువులవైపు చేరుదురు.

తైః కృత్వా సహసజ్ఞాతం గిరిదుర్గాలయం చర,
కాలే వ్యసనమాకాంక్ష నైవాయ మజరామరః.

6

అట్టి నీవారిని కూడదీసికొని గిరిదుర్గములలో స్థలదుర్గములలో పగవాని కిడు నెదురుచూచుచు, తిరుగుచుండుము. వాడేమి? ముసలితనము, చావులేనివాడు కాదు గదా!

సజ్జాయో నామతశ్చ త్వం న చ పశ్యామి త త్వయి,
అన్వర్థనామా భవ మే పుత్ర మా వ్యర్థనామకః.

7

కొడుకా! నీ పేరు సంజయుడు. ఆ చక్కని జయము నీయందు నాకు కానరాకున్నది. పేరును సార్థకము చేసికొనుము. వ్యర్థము కానీకుము.

సమ్యగ్దృష్టి ర్మహాప్రాజ్ఞో బాలం త్వాం బ్రాహ్మణోఽబ్రవీత్,
అయం ప్రాప్య మహత్ కృత్ర్చం పునర్వృద్ధిం గమిష్యతి.

8

నీ పిన్నవాడు, చక్కని ముందుచూపు, గొప్ప తెలివియుగల బ్రాహ్మణుడు 'వీడొక పెద్ద ఆపదలో చిక్కుకొని మరొక గొప్పస్థితికి వచ్చు'నని పలికెను.

తస్య స్మరన్తీ వదన మాశంసే విజయం తవ,
తస్మాత్ తాత బ్రవీమి త్వాం వజ్యామి చ పునః పునః.

9

5. సహాయ - ఉపచితిమ్ - సహాయసంపదను; కృత్వా - చేసియు, ఆపరే - మిగిలిన నీవారు; పౌరుషమ్ - విజృంభించుటను; అపశ్యంతః - చూడనివారై; వారి ప్రయత్నము ఫలమునకు రాని కారణమున; అనుదుష్టేయుః - ద్రోహము చేయుదురు - శత్రుపక్షమున చేరిపోవుదు రని భావము.

6 స్వీయులను కూర్చుకొను ఉపాయమును చెప్పుచున్నది. తైః - అట్టి నీవారితో; సంఘాతమ్ - ఐక్యమును - అనగా నీవారిని కలుపుకొని అని భావము. వ్యసనమ్ - శత్రువు కిడును; అయం - వీడు - ఈ నీ శత్రువు.

అతని మాటను తలచుకొనుచు నీ గెలుపును కోరుచున్నాను. నాయనా!
అందుకే నీ కింతగా చెప్పుచున్నాను. ఇంకను చూచిమాటికి చెప్పెదను.

యస్య హ్యర్థాభినిర్వృత్తౌ భవన్త్యాప్యాయితాః పరే,
తస్యార్థసిద్ధి ర్నియతా నయేవ్వర్థానుసారిణః.

10

తాను కార్యము సాధించుటలో తనవారు ప్రీతి పొందినచో, నీతిమార్గము
ననుసరించి ప్రయోజనములను సాధించు అట్టివానికి తప్పక కార్యసిద్ధి
యగును.

సమృద్ధి రసమృద్ధిర్వా పూర్వేషాం మమ సజ్జాయ,
ఏవం విద్వాన్ యుద్ధమనా భవ మా ప్రత్యుపాహరః.

11

మునుపటివారికిని, నాకును యుద్ధమున గెలుపే కలుగనిమ్ము. ఓటమియే
కలుగనిమ్ము. ఏదియైన ఓక్కటియే యని యెరిగి యుద్ధమున బుద్ధి పెట్టుము.
వెన్ను చూపకుము.

నాతః పాపీయసీం కాఞ్చి దవస్థాం శమ్భరోబ్రవీత్,
యత్ర నై వాద్య న ప్రాత ర్భోజనం ప్రతిదృశ్యతే.

12

ఈ దినమునకు - కాదు - ఈ పూటకు తిండి కానరాదు. అనుదానికంటె
మిక్కిలి పాపమైన అవస్థను శంఖరుడు పేర్కొనలేదు.

పతిపుత్రవధా దేతత్ వరమం దుఃఖ మబ్రవీత్,
దారిద్ర్య మితి యత్ప్రోక్తం పర్యాయమరణం హి తత్.

13

10. అర్థ - అభినిర్వృత్తౌ - ప్రయోజనము కలిగినప్పుడు; పరే - తన చుట్ట
ములు; ఆప్యాయితాః భవన్తి - రృప్తిపడినవా రగుదురు. తస్య - వానికి-
ఆట్లు బంధువులను రృప్తిపరచువానికి; నయేష - నీతిమార్గములయందు;
అర్థసిద్ధిః - కార్యములు నెరవేరుట; నియతా - తప్పనిసరి.

11. మునుపటివారికైనను, తనకైనను గెలుపో, ఓటమియో ఏదియో ఒకటి
తప్పక కలుగునని యెరిగి యుద్ధమున బుద్ధిపెట్టవలయునని భావము.
మా ప్రత్యుపాహరః - యుద్ధమునుండి తోక ముడవకుము.

12. యుద్ధము చేయనిచో సంపదలు నశించి దారిద్ర్యము సంభవించునను
ఉద్దేశముతో లేమివలన నగు కష్టములను ప్రతిపాదించుచున్నది.

13. పర్యాయమరణమ్ - పేరు వేరుగాని అది చావే అని తాత్పర్యము.

దారిద్ర్యమని దేనినందుకో అవి మగను, కొడుకువంటివారి వధకంటె మించిన దుఃఖమనియు నాతడు చెప్పెను. అవి మరియొక చావుగదా.

అహం మహాకులే జాతా హ్రదా ద్ధృద మివాగతా,

ఈశ్వరీ సర్వకల్యాణీ భర్త్రా వరమపూజితా.

14

నేను గొప్పయింట పుట్టితిని. ఒక మహాసరస్సునుండి వేరొక మహా సరస్సునకు చేరినట్లు మరియొక గొప్పయింటిని మెట్టితిని. ఒక రాజ్యమునకు పాలకురాలను. పొందదగిన కుభము లన్నింటిని పొందితిని. భర్త నన్ను గొప్పగా మన్నించెను.

మహార్థమాల్యాభరణాం సుమృష్టామ్బరవాససమ్,

పురా హృష్టః సుహృద్వర్గో మామవశ్యత్ సుహృద్గతామ్. 15

ఎంతయో విలువగల పూలమాలలు, కూషణములు, తళతళలాడు వస్త్రములు ధరించుచు చెలులతో తిరిగెడు నన్ను చెలులు మునుపు ఆనందముతో చూదిరి.

యదా మాం చైవ భార్యాం చ ద్రష్టాఽసి భృశదుర్బలామ్,

న తదా జీవితేనార్థో భవితా తవ సజ్జయ. 16

ఇప్పుడు అట్టి నేను, నీ భార్యయు చిక్కి శల్యమైన యెడల మమ్ములను చూచి సంజయా! నీకు బ్రదుకుతో పనియేమి?

దాసకర్మకరాన్ భృత్యా నాచార్య ర్ద్విక్పురోహితాన్,

అవృత్త్యాఽస్మాన్ ప్రజహతో దృష్త్వా కిం జీవితేన తే. 17

ఇంట ఆ యా పనులు చేయు పరిచారకులు, ఆచార్యులు, యజ్ఞములు చేయుచు ఋత్విక్కులు, పురోహితులు ఇచట బ్రతుకు లేక మనలను వదలి వెళ్ళి పోవుచుండగా చూచి నీవు బ్రదుకనేల?

యది కృత్యం న వశ్యామి తవాద్యాహం యథా పురా.

శ్లాఘనీయం యశస్యం చ కా శాన్తి ర్హృదయస్య మే. 18

17. అస్మాన్ ప్రజహతః - మనలను వదలి వెళ్ళిపోవుచున్నవారిని.

18. కృత్యమ్ - చేయదగినవనిని - పరాక్రమమును.

నీవు మునుపటి వలె కొనియాడ దగినదియు, కీర్తిని సాధించునదియునగు పనిని చేయుచుండగా నేను చూడకున్నచో నాహృదయమునకు కాంతి యొక్కడిది.

నేతి చే ద్రాహ్మణం బ్రూయాం దీర్యేత హృదయం మమ,
న హ్యహం న చ మే భర్తా నేతి బ్రాహ్మణ ముక్తవాన్. 19

ఇంటికి వచ్చిన బ్రాహ్మణునకు 'లేదు' అని చెప్పవలసి వచ్చినచో నా గుండె బద్ధలయి పోవును. నేనుగాని, నాభర్తగాని బ్రాహ్మణునకు 'లేదు' అని చెప్పలేదు.

వయ మాశ్రయణీయాః స్మ న శ్రోతారః పరస్య చ,
సాఽన్య మాసాద్య తీవనీ పరిత్యజ్యామి తీవితమ్. 20

మన మితరులకు ఆశ్రయ మొసగవలసినవారమే కాని పరుల చెప్పు చేతలతో ఉండవలసినవారము కాము. అట్టి నేను ఒకని నాశ్రయించి బ్రదుక వలసినచో నీ పాడు బ్రదుకును వదలివేయుదును.

అపారే భవ నః పార మప్లవే భవ నః ప్లవః,
కురుష్వ స్థాన మస్థానే మృతాన్ సంజీవయస్వ నః. 21

దరితోచని మమ్ము ఒడ్డును చేర్చుము. తెప్పలేని మాకు తెప్పవగుము. నిలువ నీడలేని మాకు చోటిమ్ము. చచ్చిన మమ్ము బ్రతికింపుము.

సర్వే తే శత్రవః శక్యా న చేజ్జీవితు మర్హసి,
అథ చే దీదృశీం వృత్తిం క్షీణా మభ్యుపవద్యసే. 22

ఆ పగవా రందరిని నీవు గెలువగలవు. అట్లుకాక యిట్టి పేడివృత్తినే త్రైకొందువేని నీవు బ్రదుకుట కర్హదవు కావు.

20. శ్రోతారః - పరుల ఆజ్ఞను వినవలసినవారు, 'శ్రోతార' అనియు పాఠము. ఆశ్రయించినవా రని యర్థము.

22. శక్యాః - శత్రులు - గెలుచుట కని భావము.

నిర్విణ్ణాత్మా హతమనా ముఞ్చైతాం పాపజీవికామ్,
ఏకశత్రువధేనైవ శూరో గచ్ఛతి విశ్రుతిమ్.

23

సంకల్పములు నశించి చిత్తమున వైరాగ్యము కుడురుకొనినచో ఈ
పాపపు బ్రదుకును వదలివెట్టుము. ఒక్క శత్రువును చంపినను శూరునకు పేరు
వచ్చును.

ఇన్ద్రో వృత్రవధేనైవ మహేన్ద్రః సమపద్యత,
మాహేన్ద్రం చ గృహం లేభే లోకానాం చేశ్వరోఽభవత్.

24

వృత్రుని చంపుటవలననే ఇంద్రుడు మహేంద్రు డాయెను. మహేంద్ర
భవనమును సంపాదించెను. లోకము లన్నింటికీ ప్రభు వాయెను.

నామ విశ్రావ్య వై సంఖ్యే శత్రూ నాహూయ దంశితాన్,
సేనాగ్రం చాపి విద్రావ్య హత్వా వా పురుషం శరమ్.

25

యదైవ లభతే వీరః సుయుధేన మహద్యశః,
తదైవ ప్రవ్యధనేనైస్య శత్రవో వినయన్తి చ.

26

తన పేరు గట్టిగా ప్రకటించి, ఆయుధములు వట్టిన శత్రువులను కవ్వించి,
సేనమొనను చెల్లాచెదరు చేసి, కనీసము ఒక్క మహావీరుని చంపి వీరుడు
గొప్ప యుద్ధముతో గొప్పకీర్తి సాధించిననాడు పగవారు కుమిలిపోవుదురు. లొంగి
వత్తురు.

త్యక్తాత్మానం రణే దక్షం శూరం కాపురుషా జనాః,
అవశా సర్పయన్తి స్మ సర్వకామసమృద్ధిభిః.

27

23. నిర్విణ్ణాత్మా - విరక్తి చెందిన చిత్తము గలవాడు; హతమనా - సంక
ల్పములు లేనివాడు; విశ్రుతిమ్ - ప్రసిద్ధిని.

24. గృహమ్ - దీనికి నీలకంఠులు 'గ్రహమ్' అను పాఠమును చూపి సోమ
పాత్రమును సర్థము నొసగిరి. 'ప్రగ్రహమ్' అనియు పాఠము(మాహేన్ద్రం
ప్రగ్రహం లేభే) అప్పుడు నియంతృత్వమును అని యర్థము. 'ప్రగ్ర
హశ్చ తులానూత్రే బన్ధ్యాం నియమనే భుజే' అని విశ్వకోశము. నియ
మన మనగా నియంతరితము.

27. కాపురుషా జనాః - నీచులగు జనులు, అత్మానమ్ - దేహమును; త్యక్తాః,
వదలి; రణే - యుద్ధమున; దక్షమ్ - సమర్థుడగు; శూరమ్ - శూరుని,
సమృద్ధిభిః-సంపదలతో; తర్పయన్తి స్మ-తృప్తిపరతురు అని అన్వయము.

నీచులగు జనులు వశము రప్పినవారై యుద్ధమున దేహమును వదలి
సమర్థుడు, శూరుడు అగువానిని, వాడు కోరిక సంపదల నన్నింటిని అర్పణము
చేసి తృప్తిపడెడుడు.

రాజ్యం చాప్యగ్రవిభ్రంశం సంశయో జీవితస్య వా,
న లబ్ధస్య హి శత్రో ర్వై శేషం కుర్వన్తి సాధవః. 28

సజ్జనులు ఘోరముగా పతనము చెందిన రాజ్యమునైనను చావునైనను
కోరుదురు. అంతేకాని తాము జయించిన శత్రువును ఎంతమాత్రము మిగుల
నీయరు. (లేదా ఏ కొద్ది సంపదతో నైనను శత్రువును మనసీయరు).

స్వర్గద్వారోపమం రాజ్య మథవాఽవ్యమృతోపమమ్,
రుద్ధ మేకాయనం మత్వా పతోల్కుక ఇవారిషు. 29

రాజ్యము స్వర్గద్వారము వంటిది. లేదా అమృతమువంటిది. అది పరులకు
చిక్కినది. ఒక్కదారి నెన్నుకొని కొఱవలె శత్రువులపైకి దూకుము.

జహి శత్రూన్ రణే రాజన్ స్వధర్మ మనుపాలయ.

రాజా! యుద్ధమున పగవారిని పరిమార్చుము. నీధర్మమును చక్కగా
పాలింపుము.

మా త్వా దృశం సుకృపణం శత్రూణాం భయవర్ధనమ్, 30

అస్మదీయైశ్చ శోచద్వి ర్నదద్విశ్చ వరై ర్వృతమ్,

అపి త్వాం నానువశ్యేయం దీనాద్దీన మివాస్థితమ్. 31

28. ఉగ్రవిభ్రంశమ్ - ఘోరముగా పతనము చెందుట; జీవితస్య సంశయః -
మరణము; శత్రో ల్లభ్య - శత్రువునకు దక్కినదాని; శేషమ్ - మిగు
లును. ఏదో కొద్దిపాటి సంపదను నిలుపుటను; న కుర్వన్తి - చేయరు;

29. గెలిచినచో అమృతమువంటి రాజ్యము దక్కును. చచ్చినచో స్వర్గము
దక్కును - అని భావము; రుద్ధం - అట్టి రాజ్యము పరులకు చిక్కెను.
ఏకాయనమ్ - ఒకదారిని - గెలిచి రాజ్యమును సాధించుటయో, చచ్చి
స్వర్గమును సాధించుటయో యను దానిని; మత్వా - నిశ్చయించి; ఉల్కాః
ఇవ - కొఱవలె; అరిషు - శత్రువులయందు; పత - పడుము.

30. శత్రూణామ్ - శత్రువు; భయవర్ధనమ్ - భయమును భేదించువానిని,
త్వా - నిన్ను; మా దృశమ్ - నేను చూడను.

పగవారి భయమును పారద్రోలు పరమిదినుని నిన్ను నేను చూడజాలను.
మనవారు ఏడ్చుచుండగా, పరులు చుట్టుముట్టి పరిహాసములతో అరచుచుండగా
మొగమున కళయు కాంతియు లేని నిన్ను నేను చూడజాలను.

హృష్య సౌపీరకన్యాభిః శ్లాఘస్వార్థైర్మథా పురా,

మా చ సైన్ధవకన్యానా మవసన్నో వశం గమః.

82

సౌపీరకన్యలైన నీ భార్యలతో సుఖ మనుభవింపుము. మునుపటివలె
సౌమ్యులతో వారి నలరింపుము. నీరుగారిపోవుచు శత్రుదేశమువారగు సైంధవ
కన్యలకు లొంగిపోకుము.

యువా రూపేణ సంపన్నో విద్యయాఽభిజనేన చ,

యత్త్వాదృశో వికుర్వీత యశస్వి లోకవిశ్రుతః.

83

యువకుడు, రూపము, విద్య, మంచికులము సమృద్ధిగా గలవాడు, కీర్తి
మంతుడు, లోకమున ప్రసిద్ధి కెక్కినవాడు సగు నీ వందివాడు ఇట్టి వెట్టివని
చేయనగునా?

అధుర్యవచ్చ వోధవ్యే మన్యే మరణమేవ తత్.

భారమంతయు మోయవలసి యుండగా నీవు లొంగని ఎద్దువలె ఇట్టి విప
రీతపు పనిచేయుట చావే యని నా తలపు.

యది త్వా మనువశ్యామి పరస్య ప్రియవాదినమ్,

84

పృష్ఠతోఽనువ్రజంతం వా కా శాని ర్హృదయస్య మే,

నాస్మిన్ జాతు కులే జాతో గచ్ఛేద్యోఽన్యస్య పృష్ఠతః.

85

82. సౌపీరకన్యాభిః - సౌపీరదేశపు కన్యలగు నీ భార్యలతో; సిన్ధవకన్యా
నామ్ - శత్రువగు సింధురాజు కన్యల; అవసన్నః - పొరుషము లేని
వాడవై;

83. వికుర్వీత - యుద్ధమునుండి తొలగునా?

84. అధుర్యవత్ - ధుర మగుగా కాని, దానికి కట్టుటకు యోగ్యమైన ఎద్దు
ధుర్యము, అట్టిది కానిది అధుర్యము - దానివలె; తత్ - ఆ వెట్టివని;

పరుగుడు ప్రియములు పలుకుడు వాని పంటబడి తిరుగుచున్న నిన్ను
చూచినచో నా హృదయమునకు శాంతి యొక్కడిది; ఈ కుంమున పుట్టిన వాడెవ్వ
డును ఒకని వెనుకబడి తిరుగుట యొక్కడు ఆచర్యము.

న త్వం వరస్యానుచర స్తాత జీవిత మర్హసి,
అహం మీ క్షత్రహృదయం వేద యత్ పరిశాశ్వతమ్. 36

బాబూ! నీవు ఒకని వెంటబడి తిరుగుచు బ్రదుకురాదు. నేను ఎట్టి
మార్పును లేని క్షత్రియహృదయము నెరుగుదును.

పూర్వైః పూర్వతరైః ప్రోక్తం పరైః పరతరై రపి,
శాశ్వతం చావ్యయం చైవ ప్రజాపతివినిర్మితమ్. 37

మునుపటివారు, అంతరు ముందువారు, ఇందులను, వారికంటె వేరైన
వారును ఎల్లకాలమునకు సంబంధించియు, ఎట్టిమార్పులు లేనివియు ప్రజాపతి
నిర్మించినదియు నగు క్షత్రియహృదయమును గూర్చి చెప్పియే యున్నారు.

యో వై కశ్చిదహాజాతః క్షత్రియః క్షత్రకర్మవిత్,
భయాద్ వృత్తిసమీక్షో వా న నమేదిహ కన్యచిత్. 38

ఈ కుంమున చక్కగా పుట్టిగా క్షత్రియుడు క్షత్రియధర్మము నెరిగిన
వాడు భయమువలననో, బ్రదుకులేరువును చూచుకొనుచునో ఎవ్వనికిని తల
వంచరాదు.

36. పరిశాశ్వతమ్ - ఎల్లవిధముల ఒకే రూపముతో నుండునది - శీఘంపని
దని తాత్పర్యము - వేద - వేద్య - ఎరుగుదును.

37. పూర్వైః - నీవంశమున పుట్టిన పూర్వులచేత; పూర్వతరైః - వారికంటె
మునుపటివారిచేత; పరైః - ఇతరవంశముల వారిచేత; పరతరైః - వారి
కంటెను చక్కని జ్ఞానము, అనుభవము గల వృద్ధులచేత; ప్రోక్తమ్ -
చెప్పబడినది - క్షత్రహృదయ మను మాట పూర్వశ్లోకమునుండి తెచ్చు
కొనవలయును.

38. ఆజాతః - చక్కగా ధర్మము తప్పకుండ పుట్టినవాడు - సః - వాడు.
భయాత్ - ప్రాణము మున్నగునవి పోవునేమో యను భయమువలన; కన్య
చిత్ - ఎవనికిని; న నమేత్ - తల వంచరాదు; వృత్తిసమీక్షణః - బ్రదుకు
లేరువును చూచుకొనువాడై; న నమేత్ - తల వంచరాదు.

ఉద్యచ్చేదేవ న నమే దుద్యమో హ్యేవ పౌరుషమ్,
అవ్యవర్వణి భజ్యేత న నమేతేహ కస్యచిత్.

39

ప్రయత్నము చేయుచునే యుండవలయును. కాని తల వంచరాదు. ఉద్యమమే గదా పౌరుషము. వ్యర్థముగా విలుగుట (నాశము) నైన పొంద వచ్చును గాని ఎవ్వనికిని మ్రొక్కరాదు.

మాతజ్ఞో మత ఇవ చ పరీయాత్ స మహామనాః,

బ్రాహ్మణేభ్యో నమేన్నిత్యం ధర్మాయైవ చ సజ్జయ.

40

దౌడ్డబుద్ధి గలవాడై ముడించిన ఏనుగువలె తిరుగుచుండవలెను. బ్రహ్మజ్ఞానము గల మహాత్ములకు ధర్మముకొరలై, సంజయా, నిత్యము మ్రొక్కదగును.

నియచ్చ నితరాన్ వర్ణాన్ వినిఘ్నన్ సర్వదుష్కృతః,

ససహాయోఽసహాయో వా యావజ్జీవం తథా భవేత్.

41

తక్కిన వర్ణముల వారిని వారి వారి ధర్మములందు కట్టడి చేయుచు పాపిష్ఠుల నందరను రూపుమాపుచు, తోడున్నను లేకున్నను బ్రదుకంతయు అట్లే ప్రవర్తింపవలయును.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్భానపర్వణి
విదులాపుత్రానుశాసనే చతుశ్చింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్భానపర్వమున విదుల పుత్రుని మందలించుట యను నూటముప్పదినాలుగవ అధ్యాయము.

—; 0 :—

39. ఉద్యచ్చేత్ - ఉద్యమము చేయవలయును; అవర్వణి - అకాండమున; వ్యర్థముగా నైనను; భజ్యేత - చావవలయును - మ్రొక్కవలసి వచ్చినచో అని తాత్పర్యము.

40. పరీయాత్ - తిరుగుచుండవలయును.

41. సర్వదుష్కృతః - పాపిష్ఠుల నందరిని.

పంచత్రింశదధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటముప్పదియైదవ అధ్యాయము

విదులాతత్పుత్రసంవాదః - విదులయా వార్యే సాభల్యాధాయకానాం
శత్రువశీకర్తృహం జయోహాయానాం నిర్దేశః.

విదుల కుమారునితో ప్రసంగము చేయుట, పనిని నెరవేర్చునట్టియు
పగవారిని లోగొనునట్టియు జయోహాయముల నామె వర్కాచించుట.

పుత్ర ఉవాచ - కొడు కిట్లు పలికెను.

కృష్ణాయనస్యేవ చ తే సంహత్య హృదయం కృతమ్,
మమ మాత స్త్యకరుణే వీరప్రజ్ఞే హ్యమర్షణే. 1

రత్తి! దయలేనిదానా! పీరు తెలివకందానా! కోపిష్ఠిదానా! నీగుండె
నల్లని ఉక్కు ముద్దగా చేసి చేసినట్లున్నది.

అహో! క్షత్రసమాచారో యత్ర మా మితరం యథా,
నియోజయసి యుద్ధాయ పరమాతేవ మాం తథా. 2

అహో! క్షత్రియాచారము ఎటువంటిది? దానిని పట్టుకొని ఎవడో కాని
వానిని మరియొకని రత్తి తరిమినట్లు యుద్ధమునకు తోలుచున్నావు.

ఈదృశం వచనం బ్రూయా దృవతీ పుత్ర మేకజమ్,
కిం సు తే మా మపశ్యన్త్యాః పృథివ్యా అపి సర్వయా. 3

ఒక్కొక్క నొక్క రొడుగును నన్ను పట్టుకొని యింతలేసి మాట లను
చున్నావు, నేను గానరానిచో నీ కి భూమి యంతయు ఇభింబినను ఏమి లాభము?

1. కృష్ణాయనస్య - ఉక్కుయొక్క; సంహత్య - ముద్దచేసి.

3. ఏరజమ్ - ఒక్క రొడుగును - పన్నులములు లేని వానిని;

కిమాభరణకృత్యేన కిం భోగై స్త్రివిలేన వా,
మయి వా సజ్జరహతే ప్రియపుత్రే విశేషతః.

4

నీ కెంతో ముద్దులకుమారుడను నేను యుద్ధమున చావగా నీరు అంకారములతో గాని, సుఖములతో గాని, బ్రదుకుతో గాని పనియేమి?

మాతోవాచ - తల్లి యిట్లు వలికెను.

సర్వావస్థా హి విదుషాం తాత ధర్మార్థకారణాత్,
తావే వాభిసమీక్ష్యాహం సజ్జాయ త్వా మచూచదమ్.

5

నాయనా! సంజయ! అన్నియు నెరిగినవారికి ధర్మము, ఆర్థము కారణముగా అన్నిదశలు సిద్ధించుచున్నవి. ఆ రెండినే జాగ్రత్తగా పరికించి నిన్ను పురికొల్పితిని.

స సమీక్ష్యక్రమోపేతో ముఖ్యః కాలోఽయ మాగతః,
అస్మిం శ్చేదాగతే కాలే కార్యం న ప్రతిపద్యసే,
అసంభావితరూపస్త్య మాన్యశంస్యం కరిష్యసి!

6

చక్కగా పరికింపదగిన పరాక్రమమునకు యోగ్యమైన సమయ మిదిగో ఆసన్నమైనది. ఇట్లు వచ్చిన కాలమున నీవు చేయదగిన దానిని చేపట్టక పగవారి యందో నీ దేహమునందో జాలి చలించుటో నీ మొగ మెవ్వరును చూడరు.

తం త్వా మయశసా స్పృష్టం న బ్రూయాం యది సజ్జాయ,
భరీవాత్సల్య మాహుస్త న్నిఃసామర్థ్య మహేతుకమ్.

7

4. సర్వావస్థా-గుహస్థ ధర్మము మొదలగునవి. మానవునకు అన్ని దశలలో ధర్మార్థములే పనికివచ్చునవి తాత్పర్యము; రా ఏవ - ఆ రెండినే - ఆ ధర్మార్థములే; అభిసమీక్ష-అన్నికోణములనుండి పరికించి, అచూచదమ్ - పురికొల్పితిని;
5. సమీక్ష్యక్రమోపేతః - చక్కగా చూడదగిన పరాక్రమముతో కూడిన; కార్యమ్ - చేయదగిన దానిని - యుద్ధమును; స ప్రతిపద్యసే-చేయవేని.
6. ఆన్యశస్యమ్ - శత్రువులయందో, నీదేహమునందో జాలిన, కరిష్యసి చేత్ - చేసినదో; అసంభావితరూపః - మన్నింపరాని స్థితి గలవాడవు;
7. నిఃసామర్థ్యమ్ - సామర్థ్యము లేని - దేనిని సాధింపని; అహేతుకమ్ - కారణములేని, పనికిమాలిన, భరీవాత్సల్యమ్ - గాదిదకు విడ్డమీద ఉన్న

అపకీర్తి అంటు నోరొక నిమ్మ, నంజుమా! నేను మంచులంపుడో
'ఎందును పనికిరాని గాకిర్రపేట ఈ లల్లిదో' అంటారు.

సద్భి ర్విగర్హితం మార్గం త్యజ మూర్ఖనిషేవితమ్. 8

మూర్ఖులు అధిరంతు ట్ట... సజ్జనులు ఏకాట్టుకట్ట... యగు మార్గమును విడనాడుము.

అవిద్యా వై మహర్కస్తి స్తి యా మిమాం సంశ్రితాః వ్రజాః,
తవ స్యాద్యది సద్వృత్తం తేన మే త్వం ప్రియో భవే. 9

ఈ జనులకు పట్టిన అజ్ఞానము చాల గంతు. నీకును అట్టి సో మున్నవో
మందిది. దానితో నాకు ప్రియుర వగును వన్నుచూడ!

ధర్మార్థగుణయు క్తేన నేతరేణ కథంబున,
దైవమానుషయు క్తేన సద్భి రాచరితేన చ. 10

ధర్మార్థముల గుణములతో హరిగడియు, సత్పురుషులు ఆచరించు
నట్టిదియు దైవము, మానుషము లరిసిగట్టిదియు నగు సేవదీని నీవు అలవరచు
కొనుము. ఎన్నటికిని తక్కినదాని పొంత పోవుము.

ప్రేమను, ఆహార - చెప్పుదురు. గాకిర్ర విద్ధపై చూపు ప్రేమ ఇటు ఈ
లోకమునగాని అటు పరలోకమునగాని లేనిని సాధించును. నేనును అట్టి
ప్రేమ చూపినదాన నగుదు నని భావము.

9. అవిద్యా - అవ్యకాసి దేహమున ఆర్మయను బుద్ధి; తవ - దేహము
నశించినచో ఆర్మ నశించునుకొను నీయొక్క; వృత్తమ్ - సీతము; సర్ -
మంచిది. మేలైనది - ఇది వెక్కిరింత; తేన - అట్టి భావముతో; మే -
దేహమువంటి విడిగా అర్మను చూచునట్టి నాకు, ప్రియ - ఇష్టదపు;
భవే - అగుదువు - ఇదియు వెక్కిరింత; దేహము అర్మ ఒక్కడే అను
కొను చెడు కీంముగంచానిని నేను అసహించుకొందునని భావార్థము.

యో హ్యేవ మవినీతేన రమతే పుత్ర సత్ప్రణా,
 అనుతానవతా చాపి దుర్వినీతేన దుర్దియా, 11
 రమతే యస్తు పుత్రేణ మోఘం తస్య ప్రజాఫలమ్.

శ్లో వివరము లేని, ఏ పనికిని ప్రయత్నము చేయని, పాడుబుద్ధిగల మునిమనుషునిగాని కొడుకునుగాని చూచి మురిసిపోవువానికి సంతానము వలని ఫలము లేనట్టిదేగదా!

అకుర్వంతో హి కర్మాణి కుర్వంతో నిన్దితాని చ,
 సుఖం నైవేహ నాముత్ర లభంతే పురుషాధమాః. 12

చేయవలసినవానిని చేయక, లోకము చెదదిట్టు పనులను చేయు పురుషాధములు ఈ లోకమునగాని పరలోకమునగాని సుఖమును ఎన్నటికిని పొందరు.

యుద్ధాయ శ్శత్రీయః సృష్ట్యః సజ్జాయేహ జయాయ చ,
 జయన్ వా వధ్యమానో వా ప్రాప్నో తీన్ద్రసలోకతామ్. 13

సంజయా! శ్శత్రీయుడు యుద్ధము చేయుటకే, జయము పొందుటకే పుట్టెను. గెలుచుచున్నవాడై, లేదా చచ్చుచున్నవాడై యింద్రునితో సమానమగు స్థితిని పొందును.

న శక్రభవనే పుణ్యే దివి తద్విద్యతే సుఖమ్,
 యదమిత్రాన్ వశే కృత్వా శ్శత్రీయః సుఖ మేధతే. 14

పగవారిని లొంగదీసికొని శ్శత్రీయుడు పొందు సుఖమునకు సాటియగు సుఖము పుణ్యమగు స్వర్గమున శంధ్రభవనమునందును లేదు.

మన్యునా దహ్యమానేన పురుషేణ మనస్వినా,
 నికృతేనేహ బహుశః శత్రూన్ ప్రతిజిగీషయా. 15

11. మొదటి పాదము - చేప చచ్చి ఏ ప్రయత్నమునకు సిద్ధపడని వాని వలన వెనుక నాలుగుతరములవారు సంతానఫలము కోల్పోవుదురని భావము.

15. నికృతేన - అపకారము చేయబడిన; శత్రూన్ ప్రతి - శత్రువులపైకి బహులుదేరవలయునని భావము.

అపకారము పొందినా గనుచు కోపము కల్పింపబడుచుండుగా అభిమాన
వంతుడగు పురుషుడు పెక్కుత్రోవలలో శత్రువులను గెలుచుకోరికతో నారిపైకి
దండెత్తవలయును.

ఆత్మానం వా పరిత్యజ్య శత్రుం వా వినిపాత్య చ,
అతోఽన్యేన ప్రకారేణ శాన్తి రస్య తతో భవేత్. 16

క్షత్రియుడు చచ్చియో, శత్రువును చూడ్రోసియో శాంతి పొందును.
మరియొకవిధమున వానికి శాంతి యెక్కడికి?

ఇహ ప్రాజ్ఞో హి పురుషః స్వల్ప మప్రియ మిచ్ఛతి,
యస్య స్వల్పం ప్రియం లోకే ద్రువం తస్యైవ మప్రియమ్. 17

బుద్ధిగలవాడు స్వల్పమైన సంతోషమును అనిష్టముగా భావించును. ఆ కొద్దియే
ప్రియముగా భావించువానికి కీడుగలది అనిష్టముగా భావించును. తప్పక అభిం
చును.

ప్రియాభావాచ్చ పురుషో నైవ ప్రాప్నోతి శోభనమ్,
ద్రువం చాభావ మభ్యేతి గత్వా గణేవ సాగరమ్. 18

ప్రియమైనది లేని పురుషుడు శుభమును పొందనే పొందడు. సముద్ర
ములో కలసిన గంగవలె వాడు తప్పక నాశనము పొందును.

పుత్ర ఉవాచ - పుత్రు డిట్లనెను.

నేయం మతి స్త్యయా వాద్యా మాతః పుత్రే విశిషరః,
కారుణ్య మేవాత్ర పశ్య భూత్వేహ జడమూకవత్. 19

17. స్వల్పమ్ - కొంచెపాటి సంతోషము; అప్రియమే-అనిష్టమైనదిగా; ఇచ్ఛతి -
భావించును; యస్య చ - ఎవనిది; స్వల్పం - కొంచెపాటి సంతోషము;
లోకే - లోకమున; ప్రియమ్ - ప్రియముగా; తస్య - అట్టివానికి;
ద్రువమ్ - నిశ్చయముగా; అప్రియమ్ - అనిష్టమైనదిగా; అనిష్టము -
అనర్థము కూర్చున్నది - అగును - అట్లుగా రాజు అల్పసంతోషుడు కారాదని
భావము.

18. అభావమ్ - నాశనమును; అభ్యేతి - పొందును.

19. కారుణ్యమేవ - దయనే; అత్ర - ఈకొడుకు విషయమున, పశ్య -
మేలైనదిగా చూడుము.

అమ్మా! నీవిట్ట బుద్ధి నూరి పోయరాదు. అందును ప్రత్యేకించి కొడుకునకు చెప్పనే రాదు. జాలి ఓలచుటయే మేలని ముందుచో, మూగియోయన్నట్లు నన్ను చూడుము.

మాతోవాద - తల్లి యిట్లు వలికెను.

అతో మే భూయసీ నన్ది ర్యదేవ మనుపశ్యసి,

చోద్యం మాం చోదయస్యేత ద్భృశం వై చోదయామి తే. 20

నీవు నీదేహమునుగూర్చి జాలిపడుటయే మేలైనదిగా చూచుచున్నావు. ఆ మాటయే నాకు (నిన్ను ప్రేరణ చేయుటకు) మరింత పుష్టి నిచ్చుచున్నది. నీవై నన్ను నీకేది చేయవలయునో సూచించుచున్నావు. నేనుమాత్రము నిన్ను మరింతగా నీవు చేయవలసిన దేదో చెప్పుచున్నాను.

అథ త్వాం పూజయిష్యామి హత్వా వై సర్వసైన్యవాన్,

అహం పశ్యామి విజయం కృచ్ఛభావిత మేవ తే. 21

సింధురాజు సందరను చంపి, కష్టమని నీవు భావించిన నీ విజయమును చూచినప్పుడే నేను నిన్ను మన్నింపగలను.

20. అరః - ఈమాటవలసినే, మే - నాకు, భూయసీ - అధికమైన; నన్దిః - పుష్టి - జాలిపడుచున్న మాటయే నన్ను మరింతగా నీకు బోధించుటకు ప్రేరణ చేయుచున్నదని భావము. యథే, ఏవమ్, అనుపశ్యసి - దేహమున జాలి చూపుటయే మేలని నీవు భావించుటయే నన్ను నీకు బుద్ధి చెప్పుటకు ప్రేరణ చేయుచున్నదని భావము. మామ్ - నన్ను; చోద్యమ్ - నీయేద ప్రవర్తింపవలసిన తీరునుగూర్చి నిజమునకు ప్రవర్తింపరాని దానిని; చోదయసి - ప్రేరణ చేయుచున్నావు. అయినను; నేను వజ్ర హృదయనై నిన్ను నీకర్తవ్యము చేయవలసినదిగా; చోదయామి - ప్రేరణ చేయుచున్నాను.

21. నీవు విజయము సాధించినపుడే నేను నిన్ను మన్నించునని తాత్పర్యము.

పుత్ర ఉవాచ - కొడు కిట్లనెను.

అకోశ స్యాసహాయస్య కుతః సిద్ధి ర్జయో మమ,
ఇత్యవస్థాం విదిత్వైతా మాతృనాఽత్మని దారుణామ్. 22
రాజ్యా ద్భావో నివృత్తో మే త్రిదివా దివ దుష్కృతః.

ధనాగారము వట్టిపోయినది. తోడగువారు లేరు. నాకు జయము, కార్య సిద్ధి కలుగుటెట్లు? అని యీ దారుణమైన అవస్థను నా అంతరి నేను గుర్తించితిని. పాపి స్వర్గమునుండి మరలినట్లు నా హృదయము రాజ్యమునుండి మరలినది.

ఈదృశం భవతీ కళ్ళి దుపాయ మనువశ్యతి, 23
తన్నే పరిణతప్రజ్ఞే సమ్యక్ ప్రబ్రూహి వృచ్ఛతే,
కరిష్యామి హి తత్సర్వం యథావ దనుశాసనమ్. 24

పండిన ప్రజ్ఞగల ఓ తల్లీ! ఏదైన ఉపాయము నీకు తోచినచో, నిన్ను ప్రార్థించుచున్న నాకు బోధింపుము. నీ ఆజ్ఞ నంతటిని ఉన్నదున్నట్లు పాటించును

మాతోవాచ - తల్లి యిట్లు పలికెను.

పుత్ర నాత్మాఽవమ న్నవ్యః పూర్వాభి రసమృద్ధిభిః,
అభూత్వా హి భవన్త్యర్థా భూత్వా నశ్యన్తి చావరే,
అమర్షేణైవ చావ్యర్థా నారబ్ధివ్యాః సుఖాలికైః. 25

నిన్ను నీవు హీనుడవుగా తలచుకొనరాదు. మునుపు లేని సంపదలు సిద్ధించుచుండును. ఉన్నవి పోవుచుండును. బుద్ధి తక్కువవారు తొందరపాటుతో ధర్మాదులను సాధింప దొరకొనరాదు.

22. ఆత్మనా ఆత్మని - స్వయముగా, వివేక్యా - విరిగి.

25. అసమృద్ధిభిః - నశించిన సంపదలను గూర్చి భాధపడును - అని భావము. ఆత్మా - బాను. న అవమ న్నవ్యః - అవమానించుకొనరాదు; సుఖాలికైః - తెలివి ఏ కొంచెమును లేనివానిచేరి; అమర్షేణ ఏవ - తొందరపాటుతో; అర్థాః - ధర్మము మున్నగు ప్రయోజనములు న. ఆరబ్ధివ్యాః - సాధింప మొదలినదరానివి. తెలివిలేనివారు ఊరక కోపము వహించి ధర్మాదులను సాధింప నుంకింపరాదని భావము. పండితులై వివేచకులై సాధింప వలయునని భావము.

సర్వేషాం కర్మణాం తాత ఫలే నిత్య మనిత్యతా,
అనిత్య మితి జానన్తో న భవన్తి భవన్తి చ.

26

బాబూ! ఆ యా కర్మము లన్నింటికి తప్పక ఫలము లభించునని చెప్పజాలము. అట్లు ఫలము అనిత్యమని తెలిసిన పండితులు దానిని పొందక పోవచ్చును. పొందను వచ్చును.

అథ యే నైవ కుర్వన్తి నైవ జాతు భవన్తి తే,
ఐకగుణ్య మసీహాయా మభావః కర్మణాం ఫలమ్,
అథ ద్వైగుణ్య మీహాయాం ఫలం భవతి వా న వా.

27

ఆ యా కార్యములు బొత్తుగా చేయనివారు ఎన్నటికిని ఫల మందజాలరు. పనులపట్ల ఆసక్తి లేనియెడల గుణ మొక్కటియే. అది కర్మముల ఫలము నశించుట. ఆసక్తియున్న యెడల ఫలము సిద్ధించుటయో, సిద్ధింపకుండుటయో అని రెండు గుణములు.

యస్య ప్రాగేవ విదితా సర్వార్థానా మనిత్యతా,
నుదేద్ వృద్ధిసమృద్ధీ స ప్రతికూలే నృపాత్మజ.

28

కార్యము లన్నింటి ఫలములు సిద్ధించుట మన యాప్తమును బట్టి జరుగదని ముందే యెరిగినవాడు. ప్రతిఫలములగు ఆత్మహానిని గాని, పరసమృద్ధిని లెక్క చేయడు.

ఉత్తాతవ్యం జాగృతవ్యం యోక్తవ్యం భూతికర్మసు.

29

26. స భవన్తి - ఒకప్పుడు ఐశ్వర్యము పొందువారు కారు; భవన్తి చ. - పొందువారును అగుదురు.

27. చేతులు నుడుచుకొని కూర్చుండువారిని నిందించుచున్నది. అసీహాయామ్ - కార్యమునకు పూనుకొననిచో, ఐకగుణ్యమ్ - ఒక్కటే గుణము; ఫలమ్ - ఫలము; కర్మణామ్ - కర్మముల; అభావః - నాశము. ఈహాయామ్ తు - కార్యములందు ఆసక్తియున్నయెడల; ద్వైగుణ్యమ్ - రెండు గుణములు; భవతి, వా, న, వా - కార్యము సిద్ధించుటయో, సిద్ధింపకుండుటయో అనునవి. సిద్ధింపదు - అనుటకంటె సిద్ధింపవచ్చు నన్న ప్రవృత్తి మేలైనది కదా! అని భావము.

28. వృద్ధిసమృద్ధీ - వృద్ధి యనగా పీడ - "వృధు హింసాయామ్" అను ధాతుకూప మిది. సమృద్ధి యనగా ఐశ్వర్యము - తనకు పీడయు, పరు

భవిష్యత్తీత్యేవ మనః కృత్వా సతత మవ్యతైః,

మజ్జలాని పురస్కృత్య బ్రాహ్మణాం శ్రేశ్వరైః సహ. 80

మానవులు దైవములను, బ్రహ్మజ్ఞానసంపన్నులను, మంగళములను ముందిడుకొని కార్యము రప్పర నెరవేరునను మనసు పెట్టుకొని, దుఃఖమును దరికి రానీక విల్లవేళల శుభకార్యములయందు నిలువవలయును. మెంతువతో నుండవలయును. వానియందు రగులుకొని యుండవలయును.

ప్రాజ్ఞస్య నృపతే రాశు వృద్ధి ర్భవతి పుత్రక,

అభివర్తతి లక్ష్మీస్తం ప్రాచీమివ దివాకరః. 81

పిల్లవాడా: మంచి ప్రజ్ఞకల రాజునకు, శీఘ్రముగా వృద్ధి కలుగును. సూర్యుడు తూర్పుదిక్కున కెగబ్రాకినట్లు లక్ష్మి వానికదకు చేరుకొనును.

నిదర్శనా న్యుపాయాంశ్చ బహూ న్యుద్ధర్షణాని చ,

అనుదర్శితరూపోఽసి వశ్యామి కురు పౌరుషమ్. 82

లకు ఐశ్వర్యమును సిద్ధించినను అట్టి స్థితిని ఫలముల అనిత్యత నెరిగిన వాడు త్రోసివేయునని భావము. తన కర్తవ్యము లాను చేసితి నను తృప్తియే వాని ప్రవృత్తికి ఫలమని తార్పర్యము. ఉద్ధాతవ్యమ్ - నిలువ వలయును - కార్యమును నిర్వహించుటకు సిద్ధమై యుండవలయునని భావము; శాగ్ధరవ్యమ్ - మెంతువతో నుండవలయును - కార్యము నెరవేరువరకు పొరపాటు రానీయరాదని భావము; యోక్తవ్యమ్ - కూడి యుండవలయును - చేపట్టిన పనిని విడువరాదని భావము.

80. ఈశ్వరైః సహ - దైవములతో పాటు;

82. ఉద్ధర్షణాని - ఉద్సాహము పెంచువానిని, అనుదర్శితరూపః - చక్కగా నిరూపింపబడిన లోకవృత్తాంతము కలవాడవు - ఇవట రూపశబ్దమునకు లోకపు తీరు అని అర్థము.

నిదర్శనములను, ఉపాయములను, ప్రోత్సాహము కలిగించువానిని, లోకపుత్రులను సీరు పెక్కువిధములుగా నిరూపించితిని మగతనము చూపుము. చూతును.

పురుషార్థ మభిప్రేతం సమాహర్తు మిహార్హసి,
క్రుద్ధాన్ లుబ్ధాన్ పరిశ్రీణా నవలిప్తాన్ విమానితాన్, 33
స్పర్ధిన శ్రైవ యే కేచిత్ తాన్యైక ఉపధారయ.

కోరిన పురుషార్థమును సీవు చక్కగా కూడదీసికొనవలయును. నీపై కోపించియున్నవారిని, సంపదలపై అర్యాశ కలవారిని, సంపదలు కోల్పోయి ఉన్నవారిని, మిడిసిపడుచుండువారిని, పరువు కోల్పోయినవారిని, నిన్ను మించ వలయునని యత్నించుచున్నవారిని మెలకువతో కూడగట్టుకొనుము.

ఏతేన త్వం ప్రకారేణ మహతో భేత్యసే గణాన్, 34
మహావేగ ఇవోద్భూతో మాతరిశ్వా వలాహకాన్.

ఈ విధముగా నీవు పెనువేగముగల గాలి విజృంభించి మేఘములను చెల్లాచెదురు చేసినట్లు, పెనుమూకలను చీల్చివేయగలుగుదువు.

తేషా మగ్రప్రదాయా స్యాః కల్పోత్థాయా ప్రియంవదః, 35
తే త్వాం ప్రియం కరిష్యన్తి పురోధాన్యన్తి చ ధ్రువమ్.

అట్టివారికి ముందే తిండి పెట్టుము. వేతనము లిమ్ము. న్యాయమునకు నిలుచువాడవు కమ్ము ప్రేయముగా పలుకరింపుము. అప్పుడు వారు నిన్ను ప్రేమింతురు. గొప్పగా మన్నింతురు. ఇది నిక్కము.

33 పరిశ్రీణాన్ - చెడినవారిని - సంపదలు కోల్పోయినవారి నని భావము;
అవలిప్తాన్ - గర్హముతో మిడిసిపడువారిని, విమానితాన్ - అవమానింపబడినవారిని; స్పర్ధినః - పోటీపడువారిని;

35. తేషామ్ - తనపై కోపించియున్నవారు మొదలగువారికి, అగ్రప్రదాయా - అన్నము వేతనము మున్నగునవి ముందుగనే ఇచ్చువాడవు; స్యాః - కమ్ము. అట్లు కానిచో కోపించియున్నవారందరు తన్ను వదలి పోవుదురని భావము. పురోధాన్యన్తి - గొప్పగా మన్నింతురు.
కల్పోత్థాయా - కల్ప మనగా న్యాయము - దానిపై నిర్ణయముగా నున్న

యదైవ శత్రుత్వానీయాత్ సవత్సం త్యక్తజీవితమ్,

తదైవాస్మా దుద్విజితే సర్వా ద్వేష్మగతా దివ.

36

పగవాడు బ్రదుకుపై ఆశలేనివాడని యెరిగిన వెంటనే శత్రువు ఇంట నున్న పాము వంటి ఆ పగవానివలన భయపడుచుండును.

తం విదిత్వా పరాక్రాంతం వశే న కురుతే యది,

నిర్వాదై ర్నిర్వదే దేన మంత్ర స్తద్భవిష్యతి.

37

ఆ శత్రువు పరాక్రమవంతుడని తెలిసికొని, శక్తిచాలక లొంగదీసి క్రాంతికి పోయినచో మంచి మాటలతో వానిని విజృంభింపకుండ చేయవలయును. ఆ విధముగా చివరకు అతనిని లొంగదీసికొనవచ్చును.

నిర్వాదా దాస్పదం లభ్యా ధనవృద్ధి ర్భవిష్యతి,

ధనవంతం హి మిత్రాణి భజంతే చాశ్రయన్తి చ.

38

వాడని యర్థము చెప్పకొనదగును. Monier Williams నిఘంటువు దీనిని 'కల్పోతాయీ' అను దాని ముద్రణదోషముగా చెప్పుచున్నది. కల్పోతాయీ అనగా వెకువళామున నిద్రలేచువాడని యర్థము. ఆ పక్షమున తగినంత ముందుగా కార్యముల పట్ల దాగరూకుడై యుండువాడను నర్థము సంభావ్యము.

36. త్యక్తజీవితమ్ - యర్థమున జీవితముపై ఆశలేని వానిని, ప్రాణములైన తెగించి పోరువానిని - అని భావము. వేశ్మగతాత్ - ఇందిరో నున్న; సర్వాదివ-పాము వలన వలె; అస్మాత్ - నీనివలన; ఉద్విజితే - భయపడును.

37. పరాక్రాంతమ్ - పరాక్రమము కలవానిని; వశే న కురుతే యది - శక్తిచాలక తన అజ్ఞలో నిబుళుకొన లేకున్నచో; నిర్వాదైః - మంచి మాటలతో, నిర్వదేల్ - చివరి స్థితికి కొనిపోవలయును; అంతః - చివరకు; తత్ - శత్రువు లొంగుట; భవిష్యతి - సిద్ధింపును.

38. నిర్వాదాత్ - మంచిమాటలతో, లేక సామదానములతో; ఆస్పదం కృత్వా - స్థానము సంపాదించినచో - అని అర్థము; శత్రువువలన ఉపద్రవము పొందనివానికి ధనము పెంచుకొనుటకు పింగునని తాత్పర్యము.

ఇట్లు మంచి మాటలతో రగిన స్థానము సంపాదించుకొన్నచో ధనము పెంపొందును. ధనవంతుని కడకు మిత్రులు చేరుదురు. అంటిపెట్టుకొని యుందురు.

స్థలితార్థం పున స్రాని సన్యజన్తి చ బాన్ధవాః,

అవ్యస్మి న్నాశ్వసన్తే చ జుగుప్సన్తే చ తాదృశమ్.

89

ధనము కోలుపడినవాని నన్ననో మిత్రులు, చుట్టములును వదలి వేయుదురు. అంతేగాదు; వానిని నమ్మరు. మరియు అట్టివానిని అసహించుకొందురు.

శత్రుం కృత్వా యః సహాయం విశ్వాస ముపగచ్ఛతి,

అతః సంభావ్య మేవైత ద్యద్రాజ్యం ప్రాప్నుయాదితి.

40

ఎవడు గాని శత్రువును తోడుగా గొని వానిపై నమ్మక ముంచినచో, ఆహా! రాజ్యము దక్కుననుట భావింపదగినదే కదా!

ఇతి మహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి

విదులాపుత్రానుశాసనే పञ్చత్రింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున విదుల కొడుకును మందలించుట యను నూటముప్పదియైదవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

89. స్థలితార్థమ్ - ధనము కోల్పోయినవానిని; న అశ్వసన్తే - నమ్మరు.

40. సంభావ్యమేవ, ఏతత్ - ఇది ఊహింపదగినదే కదా! ఇది వెక్కిరింత మాట - సంభావింపరాదని తాత్పర్యము.

షట్త్రింశదధికశతతమోఽధ్యాయః నూటముప్పదియారవ అధ్యాయము

విదులాయా ఉపదేశేన తస్యాః పుత్రస్య పునర్మృద్ధాయోద్యమః.
విదుల తోద విని ఆమె కొడుకు మరల యుద్ధమునకు సిద్ధపడుట.

మాతోవాచ - తల్లి యిట్లు చెప్పెను.

నైవ రాజ్ఞా దరః కార్యో జాతు కస్యాశ్చ దాపది,
అథ చేదపి దీర్ఘః స్యా న్నైవ వరేత దీర్ఘవత్. 1

రాజైనవాడు ఎన్నటికిని ఎట్టి ఆపదయందును భయపడరాదు. ఒకవేళ
భయపడినను భయపడినవానివలె ప్రవర్తింపరాదు.

దీర్ఘం హి దృష్ట్వా రాజానం సర్వమే వానుదీర్యతే,
రాష్ట్రం బల మమాత్యాశ్చ పృథక్కుర్వన్తి తే మఠీః. 2

భయపడిన రాజును గాంచి రాష్ట్రము, సేన అంతయు నీరుగారిపోవును.
మంత్రులు కూడ బుద్ధి మార్చుకొందురు.

శత్రూనేకే ప్రవద్యన్తే ప్రజహత్యవరే వునః,
అన్యే తు ప్రజిహీర్షన్తి యే పురస్తా ద్విమానితాః. 3

కొందరు శత్రువుల కడకు చేరుకొందురు. మరి కొందరు తన్ను వదలి
పోవుదురు. మునుపు తనవగాన అవమానము పొందిన మరికొందరు దెబ్బ కొట్ట
జాతురు.

1. దరః - భయము; జాతు - ఎన్నడును; దీర్ఘః - భయపడినవాడు.
2. మఠీః - బుద్ధులను - మహిమ్ అనియు పాఠము. అప్పుడు భూమిపై జనులను, పృథక్ కుర్వన్తి - శనకు విరోధులనుగా చేయుదురని భావము.
3. ప్రజిహీర్షన్తి - ప్రహరింపగోరుదురు - దెబ్బతీయుటకు యత్నింతురని భావము.

య ఏవాత్యన్తసుహృద స్త ఏనం వర్చుపాసతే.

మిక్కిలి చెంది కలవారు మాత్రము అట్టివానిని కొలిచియుందురు.

అశక్తయః స్వస్తికామా బద్ధవత్సా ఇలా ఇవ,

4

శోచన్త మనుశోచన్తి పతితానివ బాన్ధవాన్.

శక్తు లుడిగినవారు, సుఖమైన బ్రదుకు కోరువారు కట్టివేయబడిన దూడ లను చూచి దుఃఖించు అపులవలె, చెడిన బంధువులనుగూర్చి ఏడ్చునట్లు, ఏడ్చు వాని వెంటబడి ఏడ్చుచుందురు.

అపి తే పూజితాః పూర్వ మపి తే సుహృదో మతాః,

5

యే రాష్ట్ర మభిమన్యన్తే రాజ్ఞో వ్యసన మీయుషః.

అపద పొందిన రాజు రాజ్యము తమదే అని భావించువారు, మునుపు నీ మన్నన నందినవారు, నీ కిష్టలైన వారు నగు చెలికాండ్రు నీకును గలరు గదా!

మా దీదర స్త్వం సుహృదో మా త్వం దీర్ఘం ప్రహాసిషుః.

6

నీవు బెంటేలు పడకుము. నీ చెలికాండ్రు భయపడిన నిన్ను పదలి పోరాదు.

ప్రభావం పౌరుషం బుద్ధిం జిజ్ఞాసన్త్యా మయా తవ,

విదధత్యా సమాశ్వాసమ్ ముక్తం తేజోవివృద్ధయే.

7

నీ మనీష యెట్టిదో, నీ విజ్ఞాన యెట్టిదో, నీ బుద్ధి యెట్టిదో యెరుగ గోరిన నేను, నీవు ధైర్యము కూర్చుకోరిన నేను నీ పౌరుషమును రెచ్చగొట్టుటకై యిట్లు పలికితిని.

4. ఇలాః - అవులు. 'ఇలా ధేనుః సహవత్సా న ఆగాత్' అను మంత్రము వలన ఈ అర్థమును గ్రహింపవలయును.

5. తే - నీరును, సుహృదః - మిత్రులు కలరు.

6. యే, రాష్ట్ర మభిమన్యన్తే - ఈ రాష్ట్రము మనది, దీనిని మనము రక్షించుకొనవలయును. రాజును కాపాడుకొనవలయును అని యెవరు భావించురో - అట్టి మిత్రులు నీకు కలరని భావము. మా దీదరః - బెంటేలు పడకుము.

7. సమాశ్వాసమ్ - ధైర్యమును; విదధత్యా - కూర్చుచున్న.

యదేతత్ సంవిజానాసి యది సమ్యక్ గృహీమ్యహమ్,
కృత్వాఽసౌమ్య మివాత్మానం జయా యో తిష్ఠ సంజయః. 8

సంజయా! నేను నీకు చక్కగా బోధించుచున్నదానిని నీవు బాగుగా
తెలిసికొన్నచో హృదయమును గట్టి చేసికొని జయమునకై లెమ్ము.

అసి నః కోశనిచయో మహాన్ హ్యవిదిత స్తవ,
తమహం వేద నాన్య స్త ముపసంపాదయామి తే. 9

మనసు, నీకు తెలియని గొప్ప భవరాశి కలదు. అది నాకు మాత్రమే
తెలియును. మఱి యెవ్వడు నెరుగదు. దానిని నీకు చేర్చును.

సన్తి నైకతమా భూయః సుహృద స్తవ సజ్జయః,
సుఖదుఃఖసహా వీర సజ్గామా దనివ ర్తినః. 10

వీరుడా! సంజయా! నీకు పెద్దలెక్కతో చెలికాండ్రును గలరు. వారు
సుఖమును, దుఃఖమును సహించగలవారు. యుద్ధమున విన్ను చూపరు.

తాదృశా హి సహాయా వై పురుషస్య బుభూషతః,
ఇష్టం జిహీర్షతః కిఞ్చ త్సచివాః శత్రుకర్షణ. 11

శత్రుసంహారకా! మేలు పొందగోరు పురుషునకు అట్టి సహాయులు
మంత్రులు ఏ కొంచెము పాటి యిష్టమునుగూడ సాధింపగోరుదురు.

యస్యా స్త్విదృశకం వాక్యం శ్రుత్వాఽపి స్వల్పచేతసః,
తమ స్తప్తపాగమల్ తస్య సుచిత్రార్థవదాశరమ్. 12

మిక్కిలి వివ్రములైన అర్థములు, పదములు, అక్షరములు గల ఆమె
వలికిన యిట్టి వాక్యమును విన్న ఆ అల్పబుద్ధికిని చీకటి తొంగిపోయెను.

-
8. అసౌమ్యమ్ ఇవ - ఏ కొంచెము దమ వారి లేని చచ్చిట్లుగా; ఆత్మా
నమ్ - మనస్సును; కృత్వా - చేసికొని
10. సుఖదుఃఖసహా - సుఖమున పొంగిపోనివాడు, దుఃఖమున క్రుంగి పోని
వారు - అని బావము.
11. జిహీర్షతః - సంపాదించగోరుదురు.
12. స్వల్పచేతసః - గుండెపట్టు లేనివానికిని; తమః - చీకటి, భయము,
అపాగమల్ - తొంగిపోయెను.

పుత్ర ఉవాచ - పుత్రు డిట్లనెను.

ఉదకే భూ రియం ధార్యా మర్తవ్యం ప్రవణే మయా,
యస్య మే భవతీ నేత్రీ భవిష్యద్భూతిదర్శినీ.

13

నా భవిష్యత్సంపదను చూపి నన్ను చక్కదిద్దితివి. అమ్మా! మునిగి పోయిన ఈ భూమిని నేను ఉద్ధరింపవలయును; లేదా యుద్ధ మను పెనులోయలో పడి చావలయును.

అహం హి వచనం త్వత్తః పుత్రాషు రవరాపరమ్,

కిఞ్చిత్ కిఞ్చిత్ ప్రతివదం స్తుష్టి మాసం ముహూర్ముహూః. 14

అమ్మా! నీనుండి ఒక దానిని మించిన మరియొక మాటను వినగోరిన వాడనై మాటి మాటికి కొంచెము కొంచెము ఎదురు మాట పలుకుచు ఊరకుంటిని.

అత్యవ్య న్నమృతస్యైవ కృద్భాల్లబ్ధస్య బాన్ధవాత్,

ఉద్యచ్ఛా మ్యేష శత్రూణాం నియమార్థం జయాయ చ. 15

నా చుట్టమవైన నీనుండి ఎంతో కష్టపడి సాధించిన యీ అమృతము వంటి మాటతో నాకు తృప్తి తీరవన్నది. ఇవెగో శత్రువులను లొంగదీసికొనుటకు జయము సాధించుటకును బయలుదేరుచున్నాను.

కున్యువాచ - కుంతి యిట్లు పలికెను.

సదశ్య ఇవ స ష్టితః ప్రణున్నో వాక్యసాయకైః,

తచ్ఛ్రకార తథా సర్వం యథావదనుశాసనమ్.

16

13. ఉదకే - నీచియందు మునిగిపోవుచున్న; ఇయం, భూః - ఈ భూమి, ధార్యా - పట్టి నిలావదగిసిది - నేను దీని నుద్ధరింపవలయునని భావము; మయా-నాచేత; ప్రవణే- యుద్ధ మనెడు పెద్దలోయలో పడి; మర్తవ్యమ- చావదగును; నేత్రీ - చక్కదిద్దనది.

14. అవరాపరమ్ - పై పై మాటను; ఒకదానికంటె మిన్నయైన మరియొక మాటను అని భావము; పుత్రాషుః - వినగోరినవాడనై; ప్రతివదన్ - ఎదురు చెప్పుచు.

15. బాన్ధవాత్ - బంధువువలన; ఉద్యచ్ఛామి - గట్టి ప్రయత్నము చేయుదును. నియమార్థమ్ - లొంగదీసికొనుటకు; బాన్ధవాన్ అని యొక పాఠము - అపవీతమున బాంధవులను - ఉద్యచ్ఛామి - ఉద్ధరింపును అని అర్థము.

అ పలుకులనెడు ములుపులు దాసగా దాటగా మెక్కిరి నొచ్చుకొన్న
ఆతడు జాతిగుఱ్ఱముపలె విజృంభించి తల్లి చెప్పినట్లుండును చేసెను.

ఇద ముద్గర్షణం భీమం తేజోవర్ధన ముత్తమమ్,
రాజానం శ్రావయే నృన్ద్రి సీదంతం శత్రుపీడితమ్. 17

ఉత్సాహము కలిగించునదియు, భయంకరమైనదియు, పౌరుషమును
రెచ్చగొట్టునదియు, ఉత్తమమైనదియు అగు నీ చరితమును ముత్రివైన కృష్ణా!
శత్రువుల పీడనాంది నీరుగారిపోవుచున్న భర్మరాజునకు వినిపింపుము.

జయో నామేతిహాసోఽయం శ్రోతవ్యో విజిగీషణా,
మహీం విజయతే క్షిప్రం శ్రుత్వా శత్రూంశ్చ మర్ధతి. 18

జయ మను పేరుగల యీ యితిహాసమును జయము కాంక్షించువాడు
వినవలయును. అట్లు విన్నవాడు త్వరలోనే చూచిని గెలుచును. శత్రువులను
మర్దించును.

ఇదం పుంసవనం చైవ వీరాజనన మేవ చ,
అభీష్టం గర్భిణీ శ్రుత్వా ద్రువం వీరం వ్రజాయతే. 19

ఇది కొడుకును ప్రసాదించును. పీరుం పుట్టుకకు కారణమగును. గర్భవతి
పలుమారులు విని పీరుదగు కొడుకును ప్రసవించును. నిష్క్రము.

విద్యాభూరం తపఃభూరం దానభూరం తపస్వినమ్,
బ్రాహ్మ్యో శ్రియా దీవ్యమానం సామవాదే చ సంమతమ్. 20

17. రాజానం, శ్రావయేత్, మన్ద్రి - సంవర్తమునుబట్టి భర్మరాజునకు కృష్ణుడు
వినిపింపవలయునను నర్థమును గ్రహించితిమి. కేవలముగా ముత్రి
రాజునకు వినిపింపవలయునను నర్థమువైనను స్వీకరింపవచ్చును.
19. పుంసవనమ్ - పురుషసంవాసము కలుగజేయునది; వీర + ఆజననమ్
పీరులైన పుత్రుల పుట్టుటకు కారణమైనది.
20. తపఃభూరం - తప స్సంగగా గాఢభావర, ప్రకృతిరహస్యములను, వైదిక
జ్ఞానమును చనిపెట్టుటవంటిది; దానియందు హును, తపస్వినమ్ -
తపస్సునందు నిష్ఠులంబునాని.

విద్యలో, బుద్ధిపూరితలో, దాసులలో పుట్టినవానిని, తపస్సున నిష్ఠ
గలవానిని, బ్రహ్మతేజస్సుతో అలంకరించువానిని, సజ్జనుల ప్రసంగమునకు
యోగ్యుడైనవానిని క్షత్రియవనిత పనును.

అర్చిష్మంతం బలోపేతం మహాభాగం మహారథమ్,

ధృతిమన్త మనాధృష్ట్యం జేతార మవరాజితమ్.

21

అగ్నిపతి తేజస్సుగలవానిని, గొప్పబలశాలిని, మహానుభావుని, మహా
రథుని, దైర్యము గలవానిని, ఎవరికి లొంగనివానిని, జయశాలిని, ఓటమి
యెరుగనివానిని క్షత్రియవనిత పుత్రునిగా బడయును.

నియన్తార మసాధూనాం గోప్తారం ధర్మచారిణామ్,

ఈదృశం క్షత్రియా సూతే వీరం సత్యపరాక్రమమ్.

22

దుష్టుల నణగద్రొక్కువానిని, ధర్మముగా నడుచుకొనువారిని, రక్షించు
వానిని, సత్యమునందు నిష్ఠకలవానిని, మరియు నిద్ది గుణములు గల వీరుని
క్షత్రియవనిత కుమారునిగా పొందును.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్భావనపర్వణి

విదులాపుత్రానుశాసనసమాప్తౌ షట్త్రింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్భావనపర్వమున విదుల

పుత్రునికి చేసిన ఉపదేశము ముగింపుగల సూటమువృద్ధియారవ

అధ్యాయము.

— 0 : —

20. 21, 22 - ఈమూడును కథకు పరిచివేయబడినవి. ఈ కథ విన్న
గర్భవతియగు శ్రీ సర్వోత్తమగుణములుగల పుత్రుని పొందునని ఫల
ప్రతి.

సప్తరింశదధికశతతమోఽధ్యాయః
నూటముప్పదియేడవ అధ్యాయము

కున్తాః పాణ్డవాన్ ప్రతి సందేశః, తతోఽనుజ్ఞా మాదాయ
శ్రీకృష్ణ సోపప్లవ్యనగరే గమనమ్.

కుంతి పాండవులకు సందేశ మొసగుట, ఏమ్యుట అనుజ్ఞ గొని
శ్రీకృష్ణుడు ఉపప్లవ్యనగరమున రరుగుట.

కున్తువాచ - కుంతి యిట్లు వలికెను.

అర్జునం కేశవ బ్రూయా స్త్యయి జాలే స్మ సూతరే,
ఉపోవవిష్టా నారీభి రాశ్రమే వరివారిలా. 1

కేశవా! అర్జునునితో ఇట్లాడుము. నీవు పుట్టినపుడు పురిజివేశ అశ్రమమున
శ్రీలందరు నాకవచేరి చుట్టియుండగా కూర్చుండితిని.

అథా న్తరిజే వాగాసీ ద్వివ్యరూపా మనోరమా,
సహస్రాక్షసమః కున్తి ధవిష్య త్యేష తే సుతః. 2

అప్పు చాకసము నుండి హృదయము నుండియు ఉవ్వమైన వాటి వెలు
వడెను. కుంతీ! ఈ నీ చూచుడు దేహేంద్రునితో సమాను నగును.

ఏష జేష్యులి సంగ్రామే కురూన్ సర్వాన్ సమాగతాన్,
భీమసేనద్వితీయశ్చ లోక ముద్వర్తయిష్యతి. 3

ఈతడు ఎవరు వచ్చిన కొరపుల నెరిగిన యుద్ధమున భీమసేనుని
సాయముతో గెలుచును. శత్రువులను చీల్చి చెండాడును.

పుత్రస్తే వృథివీం జేతా యశ్శాస్య దివం స్పృశేత్,
హర్త్యా కురూంశ్చ సంగ్రామే వాసుదేవసహాయవాన్. 4

3 లోకమ్ - శత్రుజనమును; ఉద్వర్తయిష్యతి - చిందర వందరచేయును.

వాసుదేవుడు తోడుగా యుద్ధమున తోరపుల నందరిని రూపుమాపి భూమిని చేజిక్కించుకొనును. ఏని కిర్తి స్వర్గమును గాతును.

పితృ మంశం ప్రణష్టం చ పునరప్యుద్ధరిష్యతి,
త్రాతృభిః సహితః శ్రీమాం శ్రీన్ మేధా నాహరిష్యతి. 5

తండ్రిదైన రాజ్యభాగము జారిపోగా మరల దానిని సాధించును. సోదరులతో గూడి మూడు మహావృజ్ఞముల నిర్వహించును.

స సత్యసన్తో బీభత్సుః సవ్యసాచీ యథాఽచ్యుత,
తథా త్వమేవ జానాసి బలవన్తం దురాసదమ్. 6

అచ్యుతా! సత్యమునందు నిష్ఠకలవాడా, శత్రువులకు అడలు పుట్టించువాడా, ఎడమచేతితో కూడ బాణములను గుప్పించువాడా నగు అర్జునుడు ఎంత బలవంతుడో, ఎంతగా శత్రువులకు ఆక్రమింపరానివాడో నీవే యెరుగుదువు.

తథా తదస్తు దాశార్హ యథా వాగభ్యభాషత,
ధర్మశ్చేదస్తి వాణ్ణియ తథా సత్యం భవిష్యతి. 7

కృష్ణా! ధర్మమని యొకటి యున్నచో ఆనాటి ఆచార్యు వలికిన రీతిగా అది యట్లే సత్యమగుగాక!

త్వం చాపి తత్రథా కృష్ణ సర్వం సంపాదయిష్యసి,
నాహం తదభ్యసూయామి యథా వాగభ్యభాషత. 8

కృష్ణా! అమూల నిజమగునట్లు నీవే చేయగలవు. నేను దానిని తప్ప వట్టను.

నమో ధర్మాయ మహతే ధర్మో ధారయతి ప్రజాః,
ఏత ధ్ధనగయో వాద్యో నిత్యోద్యుక్తో వృకోదరః. 9

గొప్పది యగు ధర్మమునకు నమస్కారము. ధర్మమే ప్రజలను పట్టి నిలుపును. ధనంజయునకు, విల్లభేశం ప్రయత్నములలో నుండు భీమునకు ఈ విషయము చెప్పము.

5. మేధాన్ - అశ్వమేధయాగములను

6. బీభత్సుః - మంగళహార్యము లాడరించువాడనియు సర్థము.

8. న, అభ్యసూయామి - చాధవడను, శంకింపను.

యదర్థం శ్చక్రియా సూరే తస్య కాలోఽయ మాగరః,
న హి వైరం సమాసాద్య సిదన్తి పునశ్చక్షణాః. 10

శ్చక్రియ వనిత, అర్థ మాదనమునకై సుఖము కనునో దానిని
సాధించు కాలమిదిగో వచ్చినది. దత్తము పురుషులు వగనని వారిచోవరు.

విదితా తే సదా బుద్ధి ర్మమస్య న స శామ్యతి,
యావదన్తం న కురుతే శత్రూణాం శత్రుకర్షణ. 11

శత్రుసంహారక! చ్చక్షే! ఏ కా భీమనిబుద్ధి ప్లవేకం తెలిసినదే. వాడు
శత్రువులను సాంఘికుగా చూపుచును శాంతిచూపు.

సర్వధర్మవిశేషజ్ఞాం స్నుష్టాం పాణ్డో ర్మహాత్మనః,
బ్రూయా మాధవ కల్యాణీం క్షిప్త వృష్టాం యశస్వినీమ్. 12

పృష్టా! మానవా! ధర్మము లన్నిటిని సూక్ష్మము తెలిగినది, మహాత్మురగు
పాండుమహారాజు కోడలు, కల్యాణ, క్షిప్రి తెచ్చినదియగు ద్రౌపదితో నిట్లు పలు
కుము.

యుక్త మేత న్మహాభాగే కులే జాతె యశస్విని,
యన్మే పుత్రేషు సర్వేషు యథావత్ త్వమవర్తితాః. 13

చక్కని కులమున పుట్టి ప్రసిద్ధి తెచ్చిన మహానూనాపూరాలా! వా కొడుకుల
యందు నీవు ధర్మము చక్కని ప్రవర్తించితివి. అని బాగుగా నున్నది.

మాద్రీపుత్రౌ చ వక్తవ్యో శ్చత్రధర్మరతా పుభౌ,
విక్రమే జార్జితాన్ భోగాన్ వృణీతం బిదితానపి. 14

ఏదో బ్రాహ్మణుడు కాదు పరదానిమునతో సంపాదించిన భోగములను కోరు
కొనుదని శ్చక్రియధర్మమున అసక్తుల మాద్రీకొడుకులకు చెప్పుము.

విక్రమాధిగతా హ్మర్థాః శ్చత్రధర్మేణ జీవతః,
మనో మనుష్యస్య సదా ప్రీణన్తి పురుషోత్తమ. 15

పురుషోత్తమా! శ్చక్రియధర్మముతో బ్రాహ్మణువాడు పరాక్రమముతో
సాధించిన ఆర్థములు వాని హృదయమున తెల్లవేళల ఆనందమును కూర్చును.

యచ్చ వః ప్రేషమాణానాం సర్వధర్మోపచాయినామ్,
పాణ్డూలీ వరుషాణ్యుక్తా కో ను తత్ క్షన్తు మర్హతి. 16

ధర్మము లన్నింటిని చక్కగా పెంపొందించు మీరు చూచుచుండగా
పాంచాలనిగూర్చి కారుకూటలు చూసిరి. దాని నెవ్వడైన క్షమించునా?

న రాజ్యహరణం దుఃఖం ద్యూతే చాపి పరాజయః,
ప్రవాజనం సుతానాం వా న మే రద్దుఃఖకారణమ్. 17

రాజ్యమును గుంజుకొనిరి. దానికై లంచగా ఏచువను. మీరు జూదమున
ఓడిపోయిరి. దానికొరకును పెద్దగా దానభదను. కొడుకులు దేశము వదలిపోయిరి.
అదికూడ పెద్దగా దుఃఖమునకు కారణము కాదు.

యత్ర సా బృహతీ శ్యామా సఖాయాం రుదతీ తదా,
అశ్రౌషీత్ పరుషా వాచ స్తస్మే దుఃఖతరం మహత్. 18

కాని నదివయసున నున్న ఈ దొడ్డయిల్లాల నిండుసభలో ఏడ్చుచు కారు
కూతలు వినెను. అది నాగుండెను కోసివేయు దుఃఖము.

శ్రీధర్మిణీ పరారోహ క్షత్రధర్మరతా సదా,
నాధ్యగచ్ఛ తదా నాథం కృష్ణా నాథవతీ సతీ. 19

శ్రీధర్మములను నిష్ఠతో పాటించు ఈ అంబాంబరిబె ఎల్లవేళల క్షత్రియ
ధర్మమును కాపాడుటలో ప్రీతిరచి. అట్టి ఆమె మగలుగిందయి ఆ సమయమున
దిక్కుమాలిన దామెను.

తం వై బ్రూహి మహాబాహో సర్వశత్రుభృతాం వరమ్,
అర్జునం పురుషవ్యాఘ్రం ద్రౌపద్యాః పదపీం చర. 20

ఓయి మహాబాహూ! శత్రుము లన్నియు పట్టిన మగధిరుడు అర్జునునితో
ద్రౌపది దారిలో నడుపుమని చెప్పము.

విదితం హి తవాత్యనం ప్రద్యాపిత యమాంతకౌ,
భీమార్జునౌ నయేతాం హి దేవానపి పరాం గతిమ్. 21

16. సర్వ ధర్మ-ఉపచాయినామ్ - ధర్మము లన్నింటిని చక్కగా పెంపొం
దించు శీలము గలవారి;

18. బృహతీ - దొడ్డయిల్లాల; శ్యామా - నదివయస్సు వనిత.

20. పదపీం చర - మార్గము ననుసరింపుము. ఆమె మాట విని శత్రుసంహ
రము చేయుమని రాత్సర్వము.

నీ వెరుగుదువు. కోపించిన యముడు, మృత్యువువంటి భీమాదునులు
దేవతలను కూడ చంపివేయగలరు.

తయోఽతైత దవజ్ఞానం యత్నా కృష్టా సభాగతా,
దుఃశాసనశ్చ యద్భీషం కటుకా న్యభ్యభాషత. 22

ద్రౌపది యట్లు సభలోనికి వచ్చిన దంగా వారిరువురకు ఇది అవమానము
కాదా? అంటేకాదు. ఆ దుశ్శాసనుడు భీముని సూటిపోటు మాటలనెను.

వశ్యతాం కురువీరాణాం తచ్చ సంస్మారయేః పునః,
పాణ్డవాన్ కుశలం వృచ్చేః సపుత్రాన్ కృష్ణయా సహ. 23

కురువీరు లందరు మాచుచుండగా జరిగిన ఈ మోరము లన్నింటిని
వారికి గుర్తుచేయుము. ఆ మహారాజు పాండుభూపతి కొడుకులను, వారి కొడుకు
లను ద్రౌపదిని నా మాటగా కుశల మడుగుము.

మాం చ కుశలీనిం బ్రూయా స్తేషు భూయో జనార్దన,
అరిష్టం గచ్ఛ వస్తానం పుత్రాన్ మే ప్రతిపాలయ. 24

కృష్ణయ్యా! నేను కుశలముగా నున్నానని వారికి మరల మరల చెప్పుము.
కుభమగు మార్గమున పొమ్ము. నా కొడుకులను కాపాడుము.

అభివాద్యాథ తాం కృష్టః కృత్వా చాపి ప్రదక్షిణమ్,
నిశ్చక్రామ మహాబాహూః సింహభేలగలి స్తతః. 25

విదప కృష్ణుడు అమెకు మ్రొక్కి ప్రదక్షిణము చేసి సింహము విలాస
ముగా నడచు తీరున నడచుచు ఇరులు వెనలేను.

తతో విసర్జయామాస భీష్మాదీన్ కురుపుష్కవాన్,
ఆరోప్యాథ రథే కర్ణం ప్రాయాల్ సాత్యకినా సహ. 26

విదప కురువంశమున పెద్దవగు భీష్ముడు మ్రొంగు వారిని వదలి,
కర్ణుని రథ మెక్కించుకొని సాత్యకితోపాటు ఇరులుదేరిను.

తతః ప్రయాతే దాశార్హే కురవః సంగతా మిథః,
జజల్సు కృహదాశ్చర్యం కేశవే పరమాద్భుతమ్. 27

అట్లు కృష్ణుడు ఇరులుదేరిన విదప కురువంశమువారు తమతో తాము
గుమిహుడి కృష్ణునికి సంబంధించిన పరమాశ్చర్యమును అద్భుతముగా చెప్పుకొన
జొచ్చిరి.

ప్రమూడా పృథివీ సర్వా మృత్యుపాశవశీకృతా,

దుర్యోధనస్య జాలిశ్యా నైతదస్త్రీ చాబ్రువన్.

28

ఈ దుర్యోధనుని పిల్లలనమువలన భూమి యంతయు మృత్యువు పాశము నకు చిక్కి చేష్టలు దక్కి యున్నది. ఇక ఇవి లేనేలేదని పలికిరి.

తతో నిర్ణాయ నగరాత్ ప్రయయౌ పురుషోత్తమః,

మన్త్రయామాస చ తదా కర్ణేన సుచిరం సహ.

29

అంత పురుషోత్తముడు నగరము వెలువడి పయనించెను. కర్ణునితో చాల సేపు మంతనము లాడెను.

విసర్జయిత్వా రాధేయం సర్వయాదవనన్దనః,

తతో జవేన మహతా తూర్ణ మశ్వా నచోదయత్.

30

రాధేయుని పంపించి యాదవు లందరకు ఆనంద మందించు కృష్ణుడు మహావేగముతో గుఱ్ఱములను తోలించెను.

తే పిబన్ ఇవాకాశం దారుకేణ ప్రచోదితాః,

హయా జగ్ము ర్మహావేగా మనోమారుతరంహసః.

31

దారుకుడు తోలుచున్న, మిక్కిలి వడిగల ఆ గుఱ్ఱములు మహావేగముతో వాయువేగముతో నింగిని మ్రింగుచున్నవా యన్నట్లు పోవసాగినవి.

తే వ్యతీత్య మహాధ్వనం క్షిప్రం శ్యేనా ఇవాశుగాః,

ఉచ్చైర్జగ్ము రుపప్లవ్యం శార్ఙ్గధన్వాన మావహన్.

32

అతిశీఘ్రముగా పోవు డేగలో యన్నట్లు ఆ గుఱ్ఱములు కృష్ణుని కైకొని ఎంతో దారిని కదలి ఉపప్లవ్యసగరమున కరిగినవి.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి భగవద్భానవర్వణి

కున్తివాక్యే సప్తత్రింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వమున భగవద్భానవర్వమున

కున్తివాక్యముగల నూటముప్పదియేడవ అధ్యాయము.

— : 0 : —

29. నిర్ణాయ - వెలువడి.

31. మనోమారుతరంహసః - మనస్సుయొక్కయు. వాయువుయొక్కయు వేగమువంటి వేగము గలవి.

అష్టత్రింశదధికశతతమోఽధ్యాయః
నూటముప్పదియెనిమిదవ అధ్యాయము

భీష్మద్రోణాభ్యాం దుర్యోధనస్య ప్రబోధనమ్.

భీష్మద్రోణులు దుర్యోధనునకు బోధ చేయుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

కున్త్యాస్తు వచనం శ్రుత్వా భీష్మద్రోణౌ మహారథౌ,
దుర్యోధన మిదం వాక్య మూచరుః శాసనాతిగమ్.

1

మహారథుంగు భీష్మద్రోణులు కుంతిమాట విని, మాట వినని దుర్యో
ధనునితో నిట్లు పలికిరి.

శ్రుతం తే పురుషవ్యాఘ్ర కున్త్యాః కృష్ణస్య సన్నిధౌ,
వాక్య మర్థవదత్యుగ్ర ముక్తం ధర్మ్య మనుత్తమమ్.

2

ఓయి మహావీరుడా! కృష్ణుని యెదుట ఆ కుంతి ప్రయోజనముగల,
ధర్మము తప్పని బొడ్డమాట ఎంత భయంకరముగా పలికినదో వింటివి గదా!

తల్ కరిష్యంతి కౌన్తేయా వాసుదేవస్య సంమతమ్,
న హి తే జాతు శామ్యేరన్నరే రాజ్యేన కౌరవ.

3

కురురాజా! ఆ కుంతి కొడుకులు వాసుదేవుని కిష్టమైన ఆ పనిని తప్పక
చేయుదురు. నీవు రాజ్య మీదున్నతో ఎన్నవోని వారు ఆరాగియుంచరు.

క్షేణితా హి త్వయా పార్థా ధర్మపాశసితా నదా,
సఖాయాం ద్రౌపదీ చైవ తైశ్చ తన్మర్షితం తవ.

4

నీవు ధర్మపాశమునకు కట్టుపడిన పృథకొడుకులను పెట్టిరాని పాట్లు
పెట్టితివి నిండుసభలో ద్రౌపదిని కష్టపరచితివి. వారు దానిని నైదిరి.

కృతాశ్రమం హృద్భవం ప్రాప్య భీమం చ కృతనిశ్చయమ్,
గాణ్ధీవం చేషుధీ చైవ రథం చ ధ్వజమేవ చ. 5

నకులం సహదేవం చ బలవీర్యసమన్వితౌ,
సహాయం వాసుదేవం చ న శ్శంస్యతి యుధిష్ఠిరః. 6

అర్జునుడు అశ్రువిద్యతో ఆరితేరినవాడు. భీముడు పట్టిన పట్టు వదలని వాడు. గాంధీవము, పట్టిపోని అంపబొడులు, దివ్యచుగు రథము, అట్టిదే ధ్వజము అ అర్జునునకు గలవు. నకులసహదేవులు బలముతో ఉత్సాహముతో కాచుకొని యున్నారు. ఇక తోడన్ననో వాసుదేవుడు. ఇట్టి సంపదగల యుధిష్ఠిరుడు నిన్ను శ్శమింపడు.

ప్రత్యక్షం తే మహాబాహో యథా పార్థేన ధీమతా,
విరాటనగరే పూర్వం సర్వే స్మ యుధి నిర్జితాః. 7

మహాబాహూ! మునుపు విరాటనగరమున ఆబుద్ధికాలి యగు అర్జునుడు మనల నందరను యుద్ధమున ఓడగొట్టె నన్నది నీవు కన్నులార చూచినదియే.

దానవా ఘోరకర్మాణో నివాతకవచా యుధి,
రోద్ర మశ్రుం సమాదాయ దగ్ధా వానరకేతునా. 8

ఘోరములగు వనులు చేయు నివాతకవచును రాక్షసులను రోద్రాశ్రుమును కైకొని అర్జునుడు బూది గావించెను.

కర్ణప్రభృతయ శ్చేమే త్వం చాపి కవచీ రథీ,
మోక్షితో ఘోషయాత్రాయాం పర్యాప్తం తన్నిదర్శనమ్.

ఈ కర్ణుడు మొదలగువారును, గట్టికవచము తొడిగికొని గొప్పరథ మెక్కియున్న నీవును మోషయాత్రనాడు వానివలన ముక్తిపొందుట యను దృష్టాంతము చాలును.

ప్రశామ్య భరతశ్రేష్ఠ భ్రాతృభిః సహ పాణ్డవైః,
రక్షేమాం వృధివీం సర్వాం మృత్యోర్దంష్ట్రాంతరం గతామ్. 9

భరతశ్రేష్ఠా! తోడబుట్టిన పొండవులతో వెలిమి చేయుము. మృత్యువు కోరల నడుమ చిక్కిన యీ యెల్లభూమిని రక్షింపుము.

ర. రోద్రమ్. రుద్రసంబంధుగు అశ్రుము - పాశుపతము.

జ్యేష్ఠో బ్రాతా ధర్మశీలో వత్సలః శ్లేష్ఠవా క్కవీ,
తం గచ్ఛ పురుషవ్యాఘ్రం వ్యవసీయేహ కిల్బిషమ్. 10

అన్న, ధర్మశీలుడు, నీ యందు పుత్ర ప్రేమ కలవాడు, ప్రియముగా పలుకరించువాడు, మేధావియు అయిన పురుషవల్క్యుడగు ధర్మరాజును, ఈ పాపమును రూపుమాపి, ఆశ్రయింపుము.

దృష్టశ్చ త్వం పాణ్డవేన వ్యవసీతశరాసనః. 11

ఆ అర్జునుడు నీ చేతివిల్లు ఎగురగొట్టగా ఆవృడు అందరు నిన్ను చూచిరి గదా!

ప్రతాన్తభ్రుకుటిః శ్రీమాన్ కృతా శాన్తిః కులస్య నః,
త మభ్యేత్య సహమార్కః పరిష్వజ్య నృపాత్మజమ్,
అభివాదయ రాజానం యథాపూర్వ మరిన్దమ. 12

దౌడ్డబుద్ధిగల ఆ రాజిప్పుడు దోషముడి చిట్టించుట లేదు. అది మన కులమునకు శాంతిని సమకూర్చినది. నీవు నీ ముత్రులతోహుడి అతని కదకరిగి ఆ రాజకుమారుని కౌగిలించుకొని మునుపటివలె మన్నింపుము.

అభివాదయమానం త్వాం పాణిభ్యాం భీమపూర్వజః, 13

ప్రతిగృహ్లాతు సౌహార్దాత్ కునీపుత్రో యుధిష్ఠిరః.

భీముని అన్న ధర్మరాజు, మ్రొక్కుచున్న నిన్ను నిండు గుండెతో చేతులతో దగ్గరకు తీసికొనుగాక.

సింహస్కన్ధోరుబాహుస్త్యాం వృత్రాయతమహాభుజః,

పరిష్వజతు బాహుభ్యాం భీమః ప్రహరణాం వరః. 14

సింహము మూపువంటి పెద్ద భుజములు, కంఠం నిండువనముతో మెలి దిరిగిన పొడవైనచేతులు గల యుద్ధపరుడు భీముడు నిన్ను కౌగిలితో బింధించు గాక!

కమ్బుగ్రీవో గుడాకేశ స్తతస్త్యాం పుష్కరేశ్వణః, 15

అభివాదయతాం పార్థః కునీపుత్రో ధనన్తయః. 16

పిదప శంఖమువంటి మెదయు, పచ్చములవంటి కన్నులు కలవాడు,
విలువిద్యలో ఆరితేరినవాడు అగు అర్జునుడు నీకు మ్రొక్కుగాక!

ఆశ్వినేయౌ నరవ్యాఘ్రౌ రూపేణాప్రతిమా భువి,

తౌ చ త్వాం గురువత్ ప్రేక్ష్య పూజయా ప్రత్యుదీయతామ్. 17

ఉత్తములు, రూపమున భూమిలో సాటిలేనివారు అగు ఆశ్వినీదేవతల
పుత్రులు నకులసహదేవులును నిన్ను అన్నవలె, తండ్రివలె ప్రేమతో, మన్ననతో
ఎదుర్కొందురు గాక!

ముఞ్చన్త్యానన్తజాతూణి దాశార్హప్రముఖా నృపాః,

సంగచ్ఛ భ్రాతృభిః సార్థం మానం సంత్యజ్య పార్థివ. 18

కృష్ణుడు మొదలగు రాజులందరు ఆనందబాష్పములు వదలుదురుగాక!
రాజా! పట్టుదల వదలి ఆ సోదరులతో చెలిమి పొందుము.

ప్రశాధి పృథీవీం కృత్వాం తత స్త్వం భ్రాతృభిః సహ,

సమాలింజ్య చ హర్షేణ నృపా యాస్తు పరస్పరమ్. 19

అటుపై నీ సోదరులతో కలిసి భూమినెల్ల యేలుము. వచ్చిన రాజులందరు
ఒకరినొకరు ప్రీతితో కౌగలించుకొనుచు తిరిగిపోవుదురు గాక!

అలం యుద్ధేన రాజేన్ద్ర సుహృదాం శృణు వారణమ్,

ధ్రువం వివాశో యుద్ధే హి శ్చత్రియాణాం ప్రదృశ్యతే. 20

రాజేంద్రా! యుద్ధము వలదు. నీ మేలుకోరువారు 'పల'దన్న మాటను
వినుము. యుద్ధమైనచో శ్చత్రియులందరూ చాపుమూడుట కానవచ్చుచునే
యున్నది.

జ్యోతీంషీ ప్రతికూలాని దారుణా మృగవక్షిణః,

ఉత్పాతా వివిధా పీర దృశ్యన్తే శ్చత్రనాశనాః. 21

17. ఆశ్వినేయౌ-ఆశ్వినీ దేవతల పుత్రులు - నకుల సహదేవులు.

20. వారణమ్-వలదను మాటను.

సక్షత్రములు అనుకూలముగా లేవు. వృక్షములు, పక్షులు భయమును సూచించుచున్నవి. క్షత్రియుని నాశమును సూచించు పెక్కువిధములగు పాడు శకునములు తోచుచున్నవి.

విశేషత ఇహస్మాకం నిమిత్తాని నివేశనే,
ఉల్కాభి ర్హి ప్రదీప్తాభి ర్భాధ్యతే పృతనా తవ. 22

మీదుమిక్కిలిగా మరయుట శకునములు ఎక్కువగా తోచుచున్నవి. నీ సేన మంటలు రేగు ఉల్కలతో బాధ నొందుచున్నవి.

వాహనా న్యవ్రహ్మష్టాని రుదన్తివ విశామృతే,
గృధ్రాస్తే పర్యుపాసన్తే సైన్యాని చ సమన్తతః. 28

నీ గుఱ్ఱములు, ఏనుగులు ఏడ్చుచున్నవో అన్నట్లు వ్రేలుమొగములతో కళయు కాంతియు లేక యున్నవి. నీ సేనల కన్నివైపుల గ్రద్దలు చుట్టుముట్టి తిరుగుచున్నవి.

నగరం న యథాహార్వం తథా రాజనివేశనమ్,
శివా శ్చాశివనిర్హోషా దీప్తాం సేవన్తి వై దిశమ్. 24

నీ నగరము, నీ దివాణము మనుపటివలె లేవు. నక్కలు పాడుకూతలు కూయుచు మంటుచున్న దిక్కున చేరియున్నవి.

కురు వాక్యం పితృర్మాతృ రస్మాకం చ హితైషిణామ్,
త్వయ్యాయత్తో మహాబాహో శమో వ్యాయామ ఏవ చ. 25

నాయనా ! నీ తండ్రియు, అల్లియు, నీ మేలుకోరు మేమును చెప్పెను మాట పాటింపుము. శమమో శ్రమయో నీ చేతిలో ఉన్నది.

న చేత్ కరిష్యసి వచః సుహృదా మదికర్షన,
తవ్యసే వాహినీం దృష్ట్వా పార్థబాణప్రపీడితామ్. 28

24. దీప్తాం దిశమ్ - దిక్కులు మంటుచున్నట్లు కానవచ్చుట ఒక పాడు శకునము.

25. వ్యాయామః - శ్రమ;

నీ మేలుకోరువారి మాటను బట్టి నడమకొనవేని అర్జునుని బాణములు
విరుగబొడిచిన సేనను చూచి కుమిలిపోదువు

భీమస్య చ మహానాదం నదరః శుష్మిణో రణే,
శ్రుత్వా స్మరైసి మే వాక్యం గాఢీవస్య చ నిఃస్వనమ్,
యద్యేత దవసవ్యం తే వచో మమ భవిష్యతి. 27

నేను ఇప్పుడు చెప్పెడు మాట నీకు విపరీతముగా తోచినచో మహాబలశాలి
యగు భీముడు అరచిన అరపును, గాంధీవము ఘోషను విని అప్పుడీ మాటను
స్మరింతువు.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి
భీష్మద్రోణవాక్యే అష్టత్రింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున
భీష్మద్రోణుల వాక్యముగల నూటముప్పదియెనిమిదవ అధ్యాయము.

— : 0 : —

27. శుష్మిణః - గొప్పబలము గల; అవసవ్యమ్ - విపరీతమైనది. తన భావము
నకు వ్యతిరేకమైనది; యద నిర్ధాతసదృశమ్ - అని ఒక పాఠము.
అప్పుడు పిడుగుపాటువంటిదైనను - అని అర్థము.

ఏకోనచత్వారింశదధిశతతమోఽధ్యాయః

నూటముప్పదితొమ్మిదవ అధ్యాయము.

భీష్మేణ సహ సంలప్య ద్రోణేన పునః శమాయ దుర్యోధనస్య ప్రబోధనమ్.

భీష్మనితో సంప్రదించి ద్రోణుడు మరల శాంతికి దుర్యోధనుని
మందలించుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

ఏవముక్తస్తు విమనా స్తిర్మగ్ధుష్టి రథోముఖః,

సంహత్య చ భ్రువోర్మధ్యం న కిచ్చిద్వ్యాజహార హ.

1

వారిట్లు పలుకగా దుర్యోధనుడు అద్దమాపులు చూచుచు, తల వంచుకొని
కనుబొమలు ముడుచుచు ఏమియు పలుకుటెను.

తం వై విమనసం చృష్ట్యా సంప్రేక్ష్యాన్యోన్య మన్తికాత్,

పునరే వోత్తరం వాక్య ముక్తవనౌ నరర్షభౌ.

2

అతడు రాము చెప్పినవానికే పెదవిడిచియై యున్నట్లెరిగి భీష్మద్రోణులు
ఒకరినొకరు పరికించుకొని మరల యిట్లు పలికిరి.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్ము డిట్లు పలికెను.

శుక్రూష మనసూయం చ బ్రహ్మణ్యం సర్వవాదినమ్,

ప్రతియోత్స్నామహే పార్థ మతో దుఃఖతరం ను కిమ్.

3

ఆ అర్జునుడు చక్కగా పెద్దవిచెప్పిన మాట వినుచుండును. వారి మంచి
మాటలయందు తప్పులు పట్టడు. పరస్పరహింత్వము వాగుగా ఎరిగినవాడు.
సత్యమునే పలుకును. అట్టివాని నెదుర్కొని పోర నుండించుచున్నాము. ఇంత
కంటె మిక్కిలి దుఃఖ మేముండును.

ద్రోణ ఉవాచ - ద్రోణు డిట్లు చెప్పెను.

అశ్వత్థాన్ని యథా పుత్రే భూయో మమ ధనశ్చయే,

బహుమానః పరో రాజన్ సంసత్సృ కపేధ్యజే.

4

రాజా! నా కొడుకు అశ్వత్థామనుండు పెంగ మృత్యువయో అర్జునునియందు
అట్టి మహ్నువ నాకు గలడు. అర్జునునివైపు మొగ్గును చూడు.

తం చ పుత్రాత్ ప్రియతమం ప్రతియోజ్యే ధనంజయమ్,
జాత్రం ధర్మ మనుష్ఠాయ ధిగస్తు క్షత్రజీవికామ్. 5

పుత్రుని కంటె మిక్కిలి ప్రీతివముడైన అర్జునునితో, క్షత్రియధర్మ
మున నిలబడి, పోరుదును. ఓ! క్షత్రజీవులై ఏం కష్టమైచది.

యస్య తోకే సమో నాస్తి కశ్చిదన్యో ధనుర్ధరః,
మత్ప్రసాదాత్ స వీభత్సుః శ్రేయా నన్యై ర్ధనుర్ధరైః. 6

ఆ అర్జునునకు మించిన ఎటువారు ప్రపంచమున మరింకుడు లేడు. నా
ప్రసాదము వలన ఆ వీభత్సుడు రక్తికల విలుకాండ్ర గండరిని మిగిలపోయెను.

మిత్రద్రుగ్ దుష్టభావశ్చ నాస్తికోఽథాన్యజ్ఞః శతః,
న సత్సు లభతే పూజాం యజ్ఞే మూర్ధ ఇవాగతః. 7

మిత్రులను వెన్నుపోటు పొడుచువాడు, చెడు తలపులు కలవాడు, పర
తోకము లేదనువాడు, వంచనలు చేయువాడు, మొండి అయినవాడు సజ్జనులున్న
చోట, యజ్ఞమునకు వచ్చిన మూర్ధునివలె మన్నన పొందడు.

వార్యమాణోఽపి పాపేభ్యః పాపాత్మా పాప విచ్ఛతి,
చోద్యమానోఽపి పాపేన కుభాత్మా కుభ విచ్ఛతి. 8

పాపాత్ముడు, పాపములపై పువ్వువలె పాపములు అడ్డుకొనుచున్నను
పాపమునే చేయగోరును. ఉద్యాత్ముడు పాపము లన్ని పురికొల్పు చున్నను
పుణ్యమునే చేయగోరును.

-
7. మిత్రద్రుగ్ - మిత్రులను ద్రోహము చేయువాడు; నాస్తిః - పరతోకము లేదని నమ్మువాడు; అన్యజ్ఞః - కుడిచేయైనము కలవాడు; శతః - మొండి; పూజాం స లభతే - మన్నన పొందడు - ఓ మర్యాదవా! నీవలె - అని భావము.

మిథ్యోపచరితా హ్యేతే వర్తమానా హ్యనుప్రియే,

అహితత్వాయ కల్పనై దోషా భరతసత్తమ.

9

ఈ పాండవులు నీవు వర్తమానా అర్జునుల పాటించితివి. అయినను వారు నీయందు ప్రేమతోడనే వర్తించుచున్నారు. ఇక నీ దోషములన్నవో విరోధమునకే కారణము లగుచున్నవి.

త్వముక్తః కురువృద్ధేన మయా చ విదురేణ చ,

వాసుదేవేన చ తథా శ్రేయో నైవాభిమన్యసే.

10

నీకు మరువృద్ధులగు భీష్మమును, నేనును, విదురును, వధను సౌభాత్రు వాసుదేవును హిరము చెప్పుట తెలిగినది. అయినను నీవు హిరమును తలకెక్కించుకొన కున్నావు.

అస్తి మే బలమిద్యేవ సహసా త్వం రితిర్హసి,

సగ్రాహనక్రమకరం గజాదేగ మివోష్ణగే.

11

‘నాకు బలమున్నది’ అని లొండరిపాటుతో వర్షాకాలమున పొంగి పొరలుచున్నదియు, మొరచ్చు రిమింగిండులు గలదియు నగు గంగవంటి దానిని (పాండవుల సేనను) నీవు దాడుగోరు చున్నావు.

వాసనైవ యథా హి త్వం ప్రావృణ్వానోఽభిమన్యసే,

స్రజం త్యక్తా మివ ప్రావృ లోభా ద్యోధిష్ఠిరీం శ్రియమ్.

12

9. ఏతే - ఈ పాండవులు, మిథ్యోపచరితా - నీ చేత పదములు ప్రయోగింప బడినవారు అయ్యును; అను - రురువార; ప్రియే - ప్రేయమునందు; వర్తమానా - పాటించువాడు; హ్యనుప్రియము; దోషా - నీ దోషము మున్నగు దోషములు; అహితత్వాయ - విరోధమునకే; కల్పనై - కారణము లగుచున్నవి

11. ఉష్ణగే - వేసవి కాలము గడచిన పిమ్మట - వర్షాకాలమున నని యర్థము

12. వాసనా - వరులు పట్టుకొన్న గుడ్డతో; ప్రావృణ్వాన - దేహమును కప్పకొనుడు; అభిమన్యసే - ఇది దాడే యని తలపోయుచున్నావు. వాసనీవ - అనియు పాశము - అప్పుడు పదిల వార ‘గృహమున’ - ప్రావృణ్వాన - తలదాచుకొనుడు అని యర్థము.

ఎవనిదో గుడ్డ చుట్టబెట్టుకొని నాదే యనుకొనుచున్నట్లు, ఇతరుడు పెట్టుకొని పారవేసిన మాంసమంటి ధర్మరాజు సొంతమని చూడగానే దేనిక్కించుకొని 'నాదే' యనుకొనుచున్నావు.

ద్రౌపదీసహితం పార్థం సాయుధై ర్బ్రౌతృభి ర్వౌతమ్,
వనస్థమపి రాజ్యస్థః పాణ్డవం కో విజేష్యతి. 13

రమ్ము లందరు ఆయుధములు పట్టుకొని బ్రౌతరు నిలంపగా ద్రౌపదితో కూడిన ధర్మరాజు అదవియందే యున్నను రాజ్యమున నున్న ఎవ్వడైనను గెలువగలడా ?

నిదేశే యస్య రాజానః సర్వే తిష్ఠన్తి క్విక్కురాః,
త మైలదిల మాసాద్య ధర్మరాజో వ్యరాజత. 14

రాజు లందరు సేవకులవలె అతని అజ్ఞపై నిలండువారు. అట్టి ధర్మరాజు కుట్రచేసి కూడ యుద్ధమున నెదుర్కొని విరాజిల్లెను.

కుటేరసదనం ప్రాప్య తతో రత్నా న్యవాప్య చ,
స్థిత మాక్రమ్య తే రాష్ట్రం రాజ్య మిచ్చన్తి పాణ్డవాః. 15

పొందవులు కుట్రచేసి యిల్లు జొచ్చి అందుండి రత్నములు కొనివచ్చి సమృద్ధితో విలసిల్లుచున్న నీ రాజ్యమును వశపరచుకొందురు.

ద త్తం హుత మధీతం చ బ్రాహ్మణా స్తర్పితా ధన్వైః,
ఆవయో ర్గత మాయుశ్చ కృతకృత్యా చ విద్ధి నా. 16

ఒకరికింత పెట్టితిమి. అన్నిని వ్రేల్చితిమి. వదువులు వేర్చితిమి. ధనము లతో బ్రహ్మజ్ఞానము కలవారిని తృప్తిపరచితిమి ఆయువుహృద చాల భాగము కడచిపోయినది. మేమిరువురము వేరగువలసినపస్నియు చేసితిమి. ఇది యెరుగుము.

త్వం తు హిత్వా సుఖం రాజ్యం మిత్రాణి చ ధనాని చ,
విగ్రహం పాణ్డవైః కృత్వా మహ ద్వ్యసన మావ్యసీ. 17

ఇక నీవో పొందవులతో పగపెట్టుకొని సుఖమును, రాజ్యమును, మిత్రులను, ధనములను కోల్పోయి హిరమైన ఆపదను పొందనున్నావు.

14. బలిదిలమి. ఆసాద్య - కుట్రచేరు నెదుర్కొని;

ద్రోపదీ యస్య చాశాస్తే విజయం సత్యవాదినీ,
తపోఘోరవ్రతా దేవీ కథం జేష్యసి పాణ్డవమ్.

18

ఆ ద్రోపది సత్యమే పలుకుచున్నది. తపములు, ఘోర వ్రతములు చేసి నట్టిది. దివ్య గుణములు నిలది. అది పాండవులను విజయమును పొందించు చుండగా నీవెట్లు గెలుచువు?

మస్త్రీ జనార్దనో యస్య బ్రాతా యస్య ధనజ్ఞయః,
సర్వశస్త్రభృతాం శ్రేష్ఠః కథం జేష్యసి పాణ్డవమ్.

19

ఆ ధర్మరాజునకు మంత్రి జనార్దనుడు. ఆయుధము పట్టిక చారందరిలో మిక్కిలి గొప్పవాడగు ధనింజయుడు తమ్ముడు. వానిని నీవెట్లు గెలువగలవు?

సహాయా బ్రాహ్మణా యస్య ధృతిమత్రో జితేన్ద్రియాః,
తముగ్రతపసం వీరం కథం జేష్యసి పాణ్డవమ్.

20

ఆతనికి గొప్ప ధైర్యము / లవారు, ఇంద్రియములను శిలించివారు నగు బ్రాహ్మణులనుంపన్నులు సహాయులు. అట్టి గొప్ప తపస్సుంపవగల ధర్మరాజును నీవెట్లు గెలువగలవు?

పునరుక్తం చ వజ్రాది యత్కార్యం భూతి విభృతా,
సుహృదా మజ్జమానేషు సుహృత్సు వ్యసన్నాదవే.

21

తనవానికి కుభము కోరిని మిత్రుడు, మహాపక్ష మనెడు సముద్రమున మిత్రులు మునిగిపోవు చుండగా చెప్పినదే అయినను మరల చెప్పవలయును. కావున నీకు చెప్పుడును.

అలం యదేన తై ర్విరైః శామ్య త్వం కరువృద్ధయే,
మా గమః ససుతామాత్యః సదలశ్చ వరాభవమ్

22

అ వీరులతో యుద్ధము వలదు. వీరులనుండు పెండ్లిమిలతో శాంతి పొందుము. కొడుకులతో, మంత్రిలతో, సేనలతో యుద్ధము సర్వనాశనము పొందకుము.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి భగవద్భాగవతవర్వణి
భీష్మద్రోణవాక్యే ఏకోనవత్సారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వణమున భగవద్భాగవతవర్వణమున
భీష్మద్రోణులవాక్యముగల నూటముప్పదియొక్కదవ అధ్యాయము.

చత్వారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటనలుబదియవ అధ్యాయము

శ్రీకృష్ణేన పాణ్డవపక్షం గ్రాహయితుం కర్ణస్య ప్రబోధనమ్.

శ్రీకృష్ణుడు పాండవులవైపు చేరుమని కర్ణునికి బోధించుట.

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ - ధృతరాష్ట్ర దీట్లనెను.

రాజపుత్రైః పరివృత స్తథా భృత్యైశ్చ సంజయ,

ఉపరోష్య రథే కర్ణం నిర్యాతో మధుసూదనః.

1

సంజయా! రాజపుత్రులు, సేవకులు చుట్టిరాగా కృష్ణుడు కర్ణుని రథ
మెక్కించుకొని బయలుదేరినను.

కి మబ్రవీ దమేయాత్మా రాధేయం పరవీరహః,

కాని సాన్త్వాని గోవిన్దః సూతపుత్రే వ్రయు క్తవాన్.

2

ఆ కృష్ణుని హృదయ మూహింపనలవి కానిది. అతడు శత్రువీరులను
రూపుమాపువాడు. అట్టి గోవిందుడు సూతునికొడుకుపై ఏ మెత్తని యుక్తులను
ప్రయోగించెనో?

ఉద్యన్మేఘస్వనః కాలే కృష్ణః కర్ణ మథాబ్రవీత్,

మృదు వా యది వా తీక్షణం తన్మమాచక్ష్య సజ్జయ.

3

ఆ సమయమున కృష్ణుడు ఎంతో ఎత్తున ఉన్న మేఘము ఉరుమువంటి
కంఠధ్వనితో కర్ణునితో మాటాడెను. అది మెత్తనిదో, ఘాతైనదో! సంజయా!
నాకు వివరించి చెప్పుము.

సజ్జయ ఉవాచ - సంజయు దీట్లు చెప్పెను.

ఆనుపూర్వ్యేణ వాక్యాని తీజ్ఞాని చ మృదూని చ,

ప్రియాణి ధర్మయుక్తాని సత్కాని చ హితాని చ.

4

హృదయగ్రహణీయాని రాధేయం మధుసూదనః,

యాన్యబ్రవీ దమేయాత్మా తాని మే శృణు భారత.

6

ఊహించనలవి కాని మహిమగల కృష్ణుడు కర్ణునకు మందలింపు మాటలు, మెత్తనివి, ప్రియమైనవి, ధర్మముతో కూడినవి, సత్యమైనవి, హితమైనవి, హృదయమునకు పట్టించుకొనవలసివచ్చే యగు మాటలు క్రమము ననుసరించి చెప్పెను. వానిని చెప్పెదను వినుము.

వాసుదేవ ఉవాచ - వాసుదేవు డిట్లు పలికెను.

ఉపాసితా సే రాధేయ బ్రాహ్మణా వేదపారగాః,

తత్త్వార్థం పరివృష్టాశ్చ నియతే నానసూయయా.

8

రాధేయా ! నీవు వేదములు కనదాకరించి చూచిన బ్రాహ్మణులను నేపించితివి. నియమము తప్పక, ఆసూయకు లోనుగాక తత్త్వార్థమును గూర్చి వారిని ప్రశ్న చేసితివి.

త్వమేవ కర్ణ జానాసి వేదవాదాన్ సనాతనాన్,

త్వమేవ ధర్మశాస్త్రీషు సూక్ష్మేషు పరినిష్ఠితః.

7

నీ అంతట నీవు సనాతనములగు వేదవాదములను ఎరుగుదువు. తోతైన ధర్మశాస్త్రములందు ఆరితేరితివి.

కాసీనశ్చ సహోధశ్చ కన్యాయాం యశ్చ జాయతే,

వోధారం పితరం తస్య ప్రాహుః శాస్త్రవిదో జనాః.

8

శాస్త్రములను చక్కగా ఎరిగిన వండితులు కన్యకు పుట్టిన వానిని కాసీ నుదనియు, సహోధు దనియు నందురు. అతనికి తల్లి పితరయే తండ్రి యనియు చెప్పుదురు.

8. కన్యకు పుట్టిన వారిలో రెండు విధములు కలవు. పెండ్లి నాదికే పుట్టిన వాడు కాసీనుడు, పెండ్లి నాదికి గర్భవతిగా ఉన్న స్త్రీకి పెండ్లి విధవ పుట్టినవాడు సహోధుడు. ఈ యరువురహితు తల్లి పితరయే తండ్రియని శాస్త్రము నిర్దేశము.

సోఁసి కర్ణ తథా జాతః పాణ్డ్యోః పుత్రోఽసి ధర్మతః,
నిగ్రహా ధర్మశాస్త్రాణా మేహ రాజా భవిష్యసి. 9

రథాః నీవట్లు పుట్టినవాడవు. ధర్మమునుబట్టి పాండురాజు కుమారుడవు.
ధర్మశాస్త్రముల నియమము ననుసరించి నీవు రాజు వగుదువు.

పితృవక్షే చ తే పార్థా మాతృవక్షే చ వృష్ణయః,
ద్వౌ పక్షా వభిజానీహ త్వమేతౌ పురుషర్షభ. 10

పురుషవరేణ్యః కుంతి కొడుకులు నీరు రండ్రివైపు చుట్టములు. వృష్టి
వంశము వారసుగు మేము తల్లివైపు బంధువులము. ఈ రెండు పక్షములను
నీవు అనుమలింపుము.

మయా సార్థ మితో యాత మద్య ల్వాం తాత పాణ్డవాః,
అభిజానన్తు కౌన్తేయం పూర్వజాతం యుధిష్ఠిరాత్. 11

నేడు నాతో సంసివచ్చుచున్న నిన్ను పాండవులు కుంతి కొడుకుగా,
యుధిష్ఠిరునికి అన్నగా నిన్ను గుర్తించుడు గాక!

పాదౌ తవ గ్రహీష్యన్తి భ్రాతరః పక్షా పాణ్డవాః,
ద్రౌపదేయా స్తథా పక్షా సౌభద్ర శ్చావరాజితః. 12

ఆ పాండుకుమారు లయిదుగురు, ద్రౌపది కొడుకు లయిదుగురు, ఎందును
ఓటమి యెరుగని సుభద్రకొడుకు అభిమన్యుడు నీ పాదములు పట్టుకొందురు.

రాజానో రాజపుత్రాశ్చ పాణ్డవార్థే సమాగతాః,
పాదౌ తవ గ్రహీష్యన్తి సర్వే చాన్తకవృష్ణయః. 13

పాండవుల పనికై వచ్చిన రాజులు, రాజపుత్రులు, అంధక వంశమువారు,
వృష్టివంశమువారు నీ పాదములు పట్టుకొందురు.

హిరణ్మయాం శ్చ తే కుమ్భాన్ రాజతాన్ పార్థివాం స్తథా,
ఓషధ్యః సర్వభీజాని సర్వరత్నాని వీరుధః. 14

రాజన్యా రాజకన్యాశ్చా ప్యానయన్త్యాభి షేచనమ్.

రాజకుమారులు, రాజకన్యులును ఓషధులు, అన్ని విత్తనములు, సర్వ
రత్నములు, దిగురుకొమ్మలుగల బంగారు, వెండి మట్టకుండలను గైకొని నీకు
అభిషేక వస్తువులను తెత్తురుగాక.

షష్ఠే త్వాం చ తథా కాలే ద్రౌపద్యుపగమిష్యతి. 15

ఆ అభిషేకకాలమున ద్రౌపది ఆరవవానిగా నిన్ను చేరుకొనును.

అగ్నిం జుహోతు వై ధౌమ్యః సంభితాత్మా ద్విజోత్తమః,
అద్య త్వా మభిషిచ్ఛన్తు చాతుర్యైర్ద్యా ద్విజాతయః. 16

చల్లని మనసు గల బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుడు ధౌమ్యుడు అగ్నిని వ్రేల్చుగాక!
నాలుగు వేదములలో ఆరితేరిన బ్రాహ్మణులు నిన్ను నేను అభిషేకింతురు గాక!

పురోహితః పాణ్డవానాం బ్రహ్మకర్మ ణ్యవస్థితః,
తథైవ భ్రాతరః పశ్చ పాణ్డవాః పురుషర్షభాః. 17

ద్రౌపదేయా స్తథా పశ్చ పశ్చాలాశ్చేదయ స్తథా,
అహం చ త్వాభిషేష్యామి రాజానం పృథివీపతిమ్. 18

వేద కర్మములలో గట్టి వాడగు పాండవుల పురోహితుడును, అట్లే నీ
తమ్ములైన పాండవు లైదుగురును, ద్రౌపదికుమారు లైదుగురును, పంచాలుడు,
చేది రాజులు నేనును భూపరిగా వెలుగొందు నిన్ను అభిషేకింతుము.

యువరాజోఽస్తు తే రాజా ధర్మపుత్రో యుధిష్ఠిరః,
గృహీత్వా వ్యజనం శ్వేతం ధర్మాత్మా సంశితవ్రతః. 19

చక్కని వ్రతములు గల ధర్మాత్ముడు, ధర్మపుత్రుడు యుధిష్ఠిరుడు
నీకై తెల్లని వీవన పట్టుకొని యువరాజుగు గాక!

ఉపాన్వారోహతు రథం మనీషుత్రో యుధిష్ఠిరః,
కుంతి కొడుకు ధర్మరాజు నిద్రనుక రథము నెక్కును.

భత్రం చ తే మహాశ్వేతగ భీమసేనో మహాబలః,
అభిషిక్తస్య కౌనేయో ధారయిష్యతి మూర్ధని. 20

మహాబలము గలవాడు, కుంతి కొడుకు అగు భీమసేనుడు అభిషేకము
పొందిన నీకు శిరస్సుపై తెల్లని గొడుగు పట్టును.

18. చాతుర్యైర్ద్యా - నాలుగు వేదములు చక్కగా అధ్యయనము చేసినవారు.

17. బ్రహ్మకర్మణి - వేదకార్యమున; అవస్థితః - నిష్ఠ గలవాడు.

కిక్కిరిశతనిర్ఘోషం వై యాప్రపరివారణమ్,

రథం శ్వేతహయై ర్యుక్త మర్జునో వాహయిష్యతి.

21

వందల కొలది చిరుగంటల సవ్వడి గలదియు, పులితోలు తొడుగుగలదియు, తెల్లని గుఱ్ఱములు పూన్చినదియు నగు నీ రథమును అర్జునుడు నడపును.

అభిమన్యు శ్చ తే నిత్యం వ్రత్యాసన్నో భవిష్యతి.

22

అభిమన్యుడు ఎల్లవేళల నీదగ్గర మసలుచుండును.

నకులః సహదేవశ్చ ద్రౌపదేయాశ్చ వజ్రా యే,

వజ్రాల్లా శ్చానుయాస్యన్తి శిఖణీ చ మహారథః.

23

నకులుడు, సహదేవుడు, ద్రౌపది కొడుకు లైదుగురు, పంచాలారు మహారథుడగు శిఖండి నీవెంట నడచి వత్తురు.

అహం చ త్యానుయాస్యామి సర్వే చాన్తకవృష్టయః,

దాశార్థాః పరివారాస్తే దాశార్థాశ్చ విశామ్పతే.

24

నేను, అంధకవృష్టి వంశములవారు, దాశార్థులు, దశార్థదేశపు రాజులు - ఈ అందరమును మహారాజా! నీవెనుక నడచి వత్తుము.

భుజ్వి రాజ్యం మహాబాహో భ్రాతృభిః సహ పాణ్డవైః,

జప్తైరోమైశ్చ సంయుక్తో మజ్జితైశ్చ పృథగ్విధైః.

25

మహాబాహూ! నీతోడబుట్టిన పాండవులతో కూడి, జపములతో హోమములతో వేరు వేరు విధములగు మంగళములతో కూడినవాడవై రాజ్యము ననుభవింపుము.

పురోగమాశ్చ తే సన్తు ద్రవిడాః సహ కున్తలైః,

ఆంధ్రా స్తాలచరాశ్చైవ చూచుపా వేణుపాస్తథా.

26

ద్రవిడదేశమువారు. కుంతలదేశమువారు, ఆంధ్రులు, తాలచరులు చూచుపా, వేణువులు - నీరందరు నీముందు నడచురుగాక!

స్తువన్తు త్వాం చ ఐహుభిః స్తుతిభిః సూతమాగధాః,

విజయం వసుషేణస్య ఘోషయన్తు చ పాణ్డవాః.

27

స్తోత్రపాఠకులైన సూతులు మాగధులు పెక్కువిధములగు స్తుతులతో
నిన్ను పొగడుదురుగాక! వసుషేణుని విజయమును పొందవులు చాటింతురు
గాక!

స త్వం వరివృతః పార్థై ర్నక్షత్రైరివ చన్ద్రమాః,

ప్రకాశి రాజ్యం కౌన్తేయ కున్తిం చ వ్రతినన్దయ. 28

అట్టి నీవు సక్షత్రములతో చంద్రునివలె పొందవులతో కూడినవాడవై
రాజ్యము నేలుము. కున్తికుమారా! కుంతిని సంతోషపెట్టుము.

మిత్రాణి తే ప్రహృష్యన్తు వ్యథన్తు రివ వ స్తథా,

సౌభ్రాత్రం చైవ తేఽద్యాన్తు భ్రాతృభిః సహ పాణ్డవైః. 29

నీమిత్రులు పొంగిపోవుదురు గాక! నీ శత్రువులు కుంభి కుంభి యేడ్చుదురు
గాక! తోడబుట్టిన పొందుతనయులతో నీ మంచిసోదరప్రేమ నేడు వెలుగొందు
గాక!

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి భగవద్గీతానందవర్వణి

శ్రీకృష్ణవాక్యే చత్వారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వణమున భగవద్గీతానందవర్వణమున

శ్రీకృష్ణవాక్యము గల నూటనలుబదియవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

ఏకచత్వారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః
నూటనలుబదియొకటవ అధ్యాయము

కర్ణేన దుర్యోధనపక్షమేవ పోషయితుం స్వీయం నిశ్చితం మతం
నివేద్య సంగ్రామస్య యజ్ఞరూపతయా వర్ణనమ్.

కర్ణుడు దుర్యోధనునిపక్షమును పెంపొందించుటకు తన నిర్ణయమును
తెలిపి యుద్ధమును యజ్ఞరూపముగా వర్ణించుట.

కర్ణ ఉవాచ - కర్ణు డిట్లు పలికెను.

అసంశయం సౌహృదా నే వ ప్రణయాచ్ఛాత్య కేశవ,
సఖ్యేన చైవ వార్షేయ శ్రేయస్కామతయైవ చ.

1

కేశవా! నా మీది స్నేహముతో, చనువుతో చెలిమితో, నామేలు కోరు
తలపుతో బెప్పితివి. ఇందు సంశయము లేదు.

సర్వం చైవాభిజానామి పాణ్డోః పుత్రోఽస్మి ధర్మతః,
నిగ్రహో ధర్మశాస్త్రాణాం యథా త్వం కృష్ణ మన్యసే.

2

కృష్ణా! అంతయు నెరుగుదును. ధర్మమును బట్టియు, ధర్మశాస్త్రముల
నిర్ణయమునుబట్టియు నీవు తలచునట్లే, నేను పాండురాజు కుమారుడనే యగుదును.

కన్యాగర్భం సమాధత్త భాస్కరాన్మాం జనార్దన,
ఆదిత్యపదనా చైవ జాతం మాం సా వ్యసర్జయత్.

3

జనార్దనా! భాస్కరునివలన ఉన్మయగు కుంతి నన్ను గర్భమున
ధరించెను. సూర్యుని మాటపై పుట్టిన నన్ను పదలించెను.

సోఽస్మి కృష్ణ తథా జాతః పాణ్డోః పుత్రోఽస్మి ధర్మతః,
కున్త్యా త్వహ మపాక్తిర్ణో యథా న కుశలం తథా.

4

కృష్ణా! ఆపదముగా పుట్టిన నేను ధర్మమును బట్టి పాండుని పుత్రుడనే
యగుదును కాని నాక్షేమ మరయక కుంతి నన్ను పారవైచితి.

సూతో హి మామధిరథో దృష్ట్యై వాభ్యానయద్ గృహన్,

రాధాయా త్చైవ మాం ప్రాదాత్ సౌహార్దా నృదుసూదన. 5

కృష్ణా! అధిరథుడగు సూతుడు నన్ను చూచింతనే ప్రేమగాని యింటికి తెచ్చెను. రాధ కచ్చెను.

మత్స్నేహో చైవ రాధాయాం సద్యః క్షీర మవాతరత్,

సా మే మూత్రం పురీషం చ ప్రతిజగ్రాహ మాధవ. 6

మాధవా! నామీది ప్రేమతో ఆరాధకు ఉన్నట్లుండి దేవు వచ్చెను. ఆమె నా మలమూత్రములను ఏవగింపక బాగుచేసెను.

తస్యాః పిణ్డవ్యవనయం కుర్యా దస్మద్విధః కథమ్,

ధర్మవిద్ ధర్మశాస్త్రాజ్ఞాం శ్రవణే సతతం రతః. 7

ధర్మ మెరిగినవాడు, ధర్మశాస్త్రముల నెల్లవేళల వినుటలో ఆసక్తికల వాడు నగు నావంటివాడు ఆమె పెట్టిన తిండియును మెట్లు తియ్యకొనును?

తథా మామభిజానాతి సూతశ్చాధిరథః సుతమ్,

పితరం చాభిజానామి తమహం సౌహృదాత్ సదా. 8

అట్లే సూతుడగు అధిరథుడు నన్ను కొడుకుగా మన్నించెను. నేనును ఆతనిని ప్రేమవలన ఎల్లవేళల తండ్రిగా మన్నించితిని.

స హి మే జాతకర్మాది కారయామాస మాధవ,

శాస్త్రదృష్టేన విధినా పుత్రప్రీత్యా జనార్దన. 9

పుత్రవాత్సల్యముతో నా కారకు శాస్త్రముచెప్పిన విధానమునుబట్టి భార సాల మున్నగు సంస్కారములు చేయించెను.

నామ వై వసుషేదేతి కారయామాస వై ద్విజైః,

భార్యా శ్చౌధా మమ ప్రాప్తే యావనే తత్పరిగ్రహాత్. 10

నాకు బ్రాహ్మణులతో వసుషేణు వసు పేరు పెట్టించెను. నాకు వయసు వచ్చిన వెంటనే తనవాడనియే భావించి కన్యలతో పెండ్లిండ్లు గావించెను.

7. పిండ వ్యవనయమ్ - పిండ మనగా తిండి; వ్యవనయ మనగా తొలగించుట. తిండి ఋణము తీర్చుచుండుట. తిండిపెట్టిన వారిని పోషింపక వదలుట.

తాను పుత్రాశ్చ పౌత్రాశ్చ మమ జాతా జనార్దన,
తాను మే హృదయం కృష్ణ సంజాతం కామబంధనమ్. 11

వారియందు నాకు కొడుకులు పుట్టిరి. వారివలన మనుమలు గలిగిరి.
వారందరియందు నా హృదయము కామభావనతో తగులువడియున్నది.

న పృథివ్యా సకలయా న సువర్ణస్య రాశిభిః,
హర్షాద్ భయాద్వా గోవిన్ద మిథ్యా కర్తుం తదుత్సహే. 12

గోవిందా! మొత్తము భూమి లభించినను, బంగారుపు రాసులు దొరికినను
సంతోషముతో కాని, భయమువలనగాని వారి ప్రేమను చెరువజాలను.

ధృతరాష్ట్రకులే కృష్ణ దుర్యోధనసమాశ్రయాత్,
మయా త్రయోదశ సమా భుక్తం రాజ్య మకణ్ఠకమ్. 13

కృష్ణా! దుర్యోధనుని ప్రాపువలన ధృతరాష్ట్రుని యింట నేను పదమూ
దేండ్లు ఏ కష్టము నెరుగక రాజ్యము ననుభవించితిని.

ఇష్టం చ బహుభి ర్యజ్ఞైః సహ సూత్రై ర్మయానకృత్,
ఆవాహాశ్చ వివాహాశ్చ సహ సూత్రై ర్మయా కృతాః. 14

సూతులతో కలసి పెక్కుమారులు నేను పెక్కుయజ్ఞములు చేసితిని.
సూతులతో కూడి కులధర్మములను, పెండ్లిండ్లను నిర్వహించితిని.

మాం చ కృష్ణ సమాసాద్య కృతః శత్రుసముద్యమః,
దుర్యోధనేన వార్షేయ విగ్రహశ్చాపి పాణివైః. 15

కృష్ణా! దుర్యోధనుడు నన్ను తనవానిగా చేసికొనియే యుద్ధమున ఉత్సా
హము గలవా డాయెను. పాండవులతో పగనుకూడ నన్ను చూచియే పెట్టుకొనెను.

తస్మాద్ రణే ద్వైరథే మాం వ్రత్యుద్ధాతార మచ్యుత,
వృకవాన్ వరమం కృష్ణ వ్రతీపం సవ్యసాచినః. 16

14. ఆవాహః - కులమున జరుగు వేడుకలు మొదలగునవి. 'ఆవాసాః' అను
పాతమునను ఆదే యర్థము.

15. శత్రుసముద్యమః - 'యుద్ధోత్సాహము'; మామ్-నన్ను; సమాసాద్య -
మిత్రమునుగా పొంది.

16. ద్వైరథే - ఎదురెదురైన యుద్ధమున.

మరియు అర్జునునితో 'ఎదురెదురై' పోరుటకై నన్ను ప్రత్యేకముగా ఎప్పుకొనెను.

వధాద్ బంధాద్ భయాద్వాపి లోభాద్వాపి జనార్దన,
అన్యతం నోత్సహే కర్తుం ధార్తరాష్ట్రస్య ధీమతః. 17

చచ్చినను, బలవంతము వలననో, ఓడుదునను భయము వలననో, లోభము వలననో చివరకు చావవలసి వచ్చినను గాని బుద్ధిమంతుడగు దుర్యోధనుని వెన్నుపోటు పొడవజాలను.

యది హ్యద్య న గచ్ఛేయం ద్వైరతం సవ్యసాచినా,
అక్రీః స్వాద్యక్షీకేశ మమ పార్థస్య చోభయోః. 18

హృషీకేశా! ఈనాడు నేను అర్జునునితో ఎక్కడి కయ్యమును పొందనిచో అది నాకును, అర్జునునకు - ఇరువురకును అపకీర్తి యగును.

అసంశయం హితార్థాయ బ్రూయా స్త్వం మధుసూదన,
సర్వం చ పాణ్డవాః కుర్య స్త్వద్వశిత్వా న్న సంశయః. 19

మధుసూదనా! నీవు మేలుకోరియే చెప్పుచున్నావు. నీ అడుపులో ఉన్న కారణముగా పాండవులు నీవు చెప్పినదంతయు చేయుదురు. సంశయము లేదు.

మన్త్రస్య నియమం కుర్యా స్త్వమత్ర మధుసూదన,
ఏత దత్ర హితం మన్యే సర్వం యాదవనన్దన. 20

17. వధాత్ - చచ్చిననుగాని, బంధాత్ - కుంతిసంబంధమువలన నగు బలవంతమువలనగాని; భయాత్ - ఓడుదునను భయమువలన గాని.

18. ఉభయోః - అపి, అక్రీః - ఇరువురు ఒకరినొకరు చంపునట్లు ప్రతిష్ఠ చేసియున్న కారణమున ప్రతిష్ఠ నెరవేర్చుకొనక పోవుటచే అపకీర్తి కలుగునని భావము.

19. త్వద్వశిత్వాత్ - నీవు వారిని ఆదేశించువాడవు కనుక; బ్రూయాః - పాండవులను గూర్చి చెప్పుచున్నావు.

20. మన్త్రస్య - కర్ణుడు కుంతి కొడుకు అను రహస్యమును; నియమం కుర్యాః - వెలువరింపగుము అని భావము. ధర్మరాజునకు తెలియనీకు మని ప్రార్థన

కృష్ణా! ఈ విషయమున నీకు మన మూలోచించుదానిని రహస్యముగా నుంచవలయును. ఇచట ఇదియే మేలైనదని నా తలపు.

యది జానాతి మాం రాజా ధర్మాత్మా సంయతేన్ద్రియః,
కున్త్యాః ప్రథమజం పుత్రం న స రాజ్యం గ్రహీష్యతి. 21

ధర్మాత్ముడు, ఇంద్రియనిగ్రహము గలవాడు నగు ధర్మరాజు నన్ను కుంతి మొదటి కొడుకుగా నెరిగెనేని రాజ్యమును గ్రహింపడు.

ప్రాప్య చాపి మహాద్రాజ్యం తదహం మధుసూదన,
స్థితం దుర్యోధనాయైవ సంప్రదద్యా మర్హిన్దమ. 22

ఒకవేళ నేను ఈ మహాసామ్రాజ్యమును కైకొన్నను చక్కగా సిరి సంపదంతో కళకళలాడు దానిని దుర్యోధనునికే ఈయవలసి వచ్చును.

స ఏవ రాజా ధర్మాత్మా శాశ్వతోఽస్తు యుధిష్ఠిరః,
నేతా యస్య హృషీకేశో యోద్ధా యస్య ధనన్జయః. 23

ఆ ధర్మాత్ముడగు యుధిష్ఠిరుడే కలకాలము రాజగుగాక! అతనిని నడపు వాడు హృషీకేశుడ వగు నీవు. అతనికై యుద్ధము చేయువాడు ధనంజయుడు.

వృధివీ తస్య రాష్ట్రం చ యస్య భీమో మహారథః,
నకులః సహదేవశ్చ ద్రౌపదేయాశ్చ మాధవ. 24

దృష్టద్యుమ్నశ్చ పాశ్చాల్యః సాత్యకిశ్చ మహారథః,
ఉత్తమౌజా యథామన్యుః సత్యధర్మా చ సౌమకి. 25

చైద్యశ్చ చేకితానశ్చ శిఖిణీ చావరాజితః,
ఇన్ద్రగోపకవర్ణాశ్చ కేకయా భ్రాతర స్తథా,
ఇన్ద్రాయుధసవర్ణశ్చ కున్తిభోజో మహామనాః. 26

21. కానిచో జరుగు నష్టమును వక్కాణించుచున్నాడు.

22. ప్రాప్య చాపి - అధర్మిష్టుడైన దుర్యోధనుడు రాజగుట లోకనాశనము కావించునని తాత్పర్యము.

23. ఇంద్రగోపకవర్ణాః - వానకాలమున కానవచ్చు ఆర్ధ్రపురుగులవంటి వన్నె కలవారు; ఇంద్రాయుధసవర్ణాః - ఇంద్రధనుస్సువంటి వన్నె కలవాడు.

మాతులో భీమసేనస్య శ్యేనజిచ్చ మహారథః,
శబ్జః పుత్రో విరాటస్య నిధిస్త్యం చ జనార్దన. 27

మహానయం కృష్ణ కృతః శత్రస్య సముదానయః,
రాజ్యం ప్రాప్త మిదం దీప్తం వ్రథితం సర్వరాజసు. 28

మహారథుడగు భీముడు, సురులుడు, సహదేవుడు, ద్రౌపది తనయులు
ధృష్టద్యుమ్నుడు, పాండవరాజు ద్రుపదుడు, మహారాథుడగు సావ్యకి, ఉత్తమౌజుడు
యదామన్యువు, సత్యధర్ముడు సౌమకి, చేమరాజు చేరిలనుడు, ద్వివి యెరుగని
శిఖండి, ఆర్ద్రపురువుల వన్నెగల సోదరులు లేయలు, ఇంద్రధనుస్సు వంటి
వన్నెచిన్నెలు గల మహామరి కుంఠిభోజుడు, భీమసేనుని మేనమామ మహా
రథుడు అగు శ్యేనజిత్తు, విరాటుని కొడుకు శంఖుడు, పెన్నిధిని నీవు-ఇట్లు శత్రుయు
లందరు నొక్కచోట చేరిరి. రాజులందరిలో ప్రసిద్ధికెక్కిన ఈ రాజ్యము ఆ
ధర్మరాజుదే యగును.

ధార్తరాష్ట్రస్య వార్షేయ శస్త్రయజ్ఞో భవిష్యతి,
అస్య యజ్ఞస్య వేత్తా త్వం భవిష్యసి జనార్దన. 29

ధృతరాష్ట్రుని కుమారుని కారణముగా ఆయుధముల యజ్ఞము కానున్నది.
ఈ యజ్ఞమునకు నీవే ఉపద్రష్ట వగుదువు.

ఆధ్వర్యవం చ లే కృష్ణ క్రతా వస్మిన్ భవిష్యతి,
హోతా చైవాత్ర బీభత్సుః సన్నద్ధః స కపిధ్వజః. 30

కృష్ణా! ఈ యజ్ఞమున అధ్వర్యుడవలెను నీవే. అన్నియు సమకూర్చు
కొన్న కపిధ్వజుడు బిభత్సుడు హోత.

27. నిధిః ద్యమ్ - పెన్నిధివలె అక్షయముగా కలిసింపను చీర్వువాడవు నీవు

28. సముదానయః - ఒక్కచోటికి చేరినది;

29. అస్య యజ్ఞస్య వేత్తా - ఈ యజ్ఞమునకు ఉపద్రష్ట - యజ్ఞము చక్కగా
జరుగుచును నిర్వహించువాడు.

30. ఆధ్వర్యవం చ - యజ్ఞము నాయకత్వమును - హోతమున ఉపద్రష్టగా,
అధ్వర్యువుగా చేరు వెరు వ్యక్తులుండురు. ఇచ్చినో ఈశ్వరరూపమున
నీవే ఉపద్రష్టవు. బ్రహ్మ - బ్రహ్మన యిర్విష్కరూపమున నీవే సాక్షివి
అని భావము.

గాణ్ధీవం స్రుక్ తథా చాజ్యం వీర్యం పుంసాం భవిష్యతి,
 ఐన్ద్రం పాశువతం బ్రాహ్మం స్థూణాకర్ణం చ మాధవ,
 మత్స్యా సత్ర భవిష్యన్తి ప్రయుక్తాః సవ్యసాచినా. 31

గాంధీవమే స్రుక్కు. మహాపురుషుల పౌరుషమే నెయ్యి. ఐంద్రాత్తము, పాశుపతాత్తము, బ్రహ్మాత్తము, స్థూణాఃర్ణాత్తము అనునవి సవ్యసాచి ప్రయోగించు మంత్రము లగును.

అనుయాత శ్చ పితర మధికో వా పరాక్రమే,
 గీతం స్తోత్రం స సౌభద్రః సమ్యక్ తత్ర భవిష్యతి. 32

పరాక్రమమున తండ్రియడుగుజాడలలో నడచువాడు - ఒకప్పుడు మిన్నయే యనదగువాడు - సుభద్రకొడుకు ఆ యజ్ఞమున ప్రగీతమంత్రముల స్తోత్రమును చేయును.

ఉద్గాతాత్ర పునర్భీమః ప్రస్తోతా సుమహాబలః,
 వినదన్ స నరవ్యాఘ్రే నాగానీకాన్తకృ ద్రణే. 33

మిక్కుటమగు బలముగల భీమసేనుడు ఏనుగుల మందలను రూపుమాపుచు సింహనాదము చేయుచు సామగాములను పాడు ఋత్విక్కు కార్యమును తానును నిర్వహించును.

స చైవ తత్ర ధర్మాత్మా శశ్వద్రాజా యుధిష్ఠిరః,
 జపై ర్హోమైశ్చ సంయుక్తో బ్రహ్మత్వం కారయిష్యతి. 34

ధర్మాత్ముడగు రాజు యుధిష్ఠిరుడు జపములు, హోమములు చేయుచు రానై బ్రహ్మ యను ఋత్విక్కు చేయువనిని నిర్వహించును.

31. స్రుక్కు - హోమసాత్ర

32. పితరమ్ అనుయాతః - తండ్రి యడుగుజాడలలో నడచువాడు - తండ్రికి దీచినవాడని భావము; గీతం స్తోత్రమ్ - ప్రగీతమంత్రములతో చేయు స్తుతిని - సామగానము పాడుట యని యర్థము - ఈపని నిర్వహించు వానిని ఉద్గాత యందురు; తత్ - దానిని; సౌభద్రః - సుభద్రకుమారుడు అభిమన్యుడు; భవిష్యతి - చేయును అని భావము.

34. బ్రహ్మత్వమ్ - బ్రహ్మ యను ఋత్విక్కు చేయువనిని; కారయిష్యతి - స్వార్థమున జేవ్ ప్రచర్యము చేయును.

శబ్దశబ్దాః సమురజా భేర్యశ్చ మధుసూదన,

ఉత్కృష్టసింహనాదశ్చ సుబ్రహ్మణ్యో భవిష్యతి. 85

శంఖముల ధ్వనులు, మద్దెళ్ల మ్రోగులు, భేరుల కొదలు, చెలరేగిన
సింహనాదములు సుబ్రహ్మణ్య స్థానము నలంకరించును.

నకులః సహదేవశ్చ మాద్రీపుత్రౌ యశస్వినౌ,

శామిత్రం తౌ మహావీర్యౌ సమ్యక్ తత్ర భవిష్యతః. 86

ఆ యజ్ఞమున మాత్ర కొడుకులు, గొప్పవీర్తి కలవాడు, మహావీర్తి
సంపన్నులు అగు నరులసహదేవులు యజ్ఞపశువును చంపు కార్యమును నిర్వహింతురు.

కల్మాషదణ్డా గోవింద విమలా రథపక్ష్యయః,

యూపాః సముపకల్పంతా మస్మిన్ యజ్ఞే జనార్దన. 87

చిత్రములైన ధ్వజము గల స్వచ్ఛములైన రథముల బారులు ఈ యజ్ఞ
మున యూపస్తంభము లగుగాక!

కర్ణినాలికనారాచా వత్సదన్తోపబృంహణాః,

తోమరాః సోమకలశాః పవిత్రాణి ధనూంషి చ. 88

85. సుబ్రహ్మణ్యః-భోక్తయగు కాంస్వరూప దైవమును ఆవాహనము చేయు
వాడు. నాదమే అట్టి సుబ్రహ్మణ్య స్వరూపుడని భావము.

86. శామిత్రమ్ - శత్రుయు లనెడు పశువులను చంపువనిని.

87 కల్మాషదణ్డాః - వన్నెవన్నెల ధ్వజములు గల; 88. కర్ణి - మొదలగునవి.
దాణములలో తారులు - కర్ణి - చెడి ఆకారపు అగ్రము గలవి; నారాదః -
ఇనుపదాణము; నాలీకః - ఈచెవంటి దాణము; వత్సదన్తః - దూడ
పల్ల వంటి ఆకారముగల దాణము; ఉపబృంహణాః - యజ్ఞమున సోమ
ముతో హోమము చేయునపుడు రోడ్డును చదుసాధ్యువులు అని
భావము; తోమరాః - చిల్లకోం యను ఆయుధములు; సోమకలశాః - సోమ
రసమును తీసికొనెడు పాత్రములు; ధనూంషి - విండ్లు; పవిత్రాణి -
సోమరసమును చిమ్ముట కుపయోగించు పాత్రలు - విండ్లు దాణములను
విసరుట కుపయోగించిన విదముగా ఇం సోమమును చిమ్ముటకు వనికి
వచ్చునని సామ్యము.

కర్ణి, నాసిము, నారాదము, వర్షచంద్రము అను బాణములు సోమ ద్రవ్యము చల్లునప్పటి పాత్రలగును. తోమరములు సోమరసము నింపిన కలశములు, విండ్లు పవిత్రములు అగును.

అసయోఽత్ర కపాలాని పురోడాశాః శిరాంసి చ,

హవిస్సు రుధిరం కృష్ణ తస్మిన్ యజ్ఞే భవిష్యతి. 39

కృష్ణా ! ఆ యజ్ఞమున కత్తులు కపాలములు, తలలు పురోడాశములు, నెత్తురు హవిస్సు - అగును.

ఇథ్మాః పరిధయశ్చైవ శక్తయో విమలా గదాః,

సదస్యా ద్రోణశిష్యాశ్చ కృపస్య చ శరద్వతః. 40

సమిధలు శక్తులు, పరిధులు గదలు, సదస్యులు ద్రోణుని, కృపుని శిష్యులు.

ఇషవోఽత్ర పరిస్తోమా ముక్తా గాఙ్ధీవధన్వనా,

మహారథప్రయుక్తాశ్చ ద్రోణద్రాణీప్రచోదితాః. 41

గాంధీవము ధనువుగా గల ఆర్జునుడు ఇతర మహారథులు, ద్రోణుడు, అశ్వత్థామ మొదలగువారు వచరింప బాణము లే యజ్ఞమున పరిస్తోమములు.

39. కపాలాని - పురోడాశమును వంటకమును వండు పాత్రలు; హవిః - సోమరసము; య్యు - హల. అను రూపముతో నున్న హోమద్రవ్యము.

40. ఇథ్మాః - అగ్నిని రగుల్కొలుపు కట్టెలు - సమిధ అందురు; యద్ధమున ఉపయోగించు 'శక్తి' అను ఆయుధములు - ఆ సమిధలు; పరిధయః - అగ్నికి నలుపైపుల హోమపదార్థములు చెదరిపోకుండుటకై నిలుపు కట్టెలు - వాని పనిని గదలు చేయునని తాత్పర్యము.

41. పరిస్తోమాః - సోమవసురము మొదలగునవి. ఇవి యజ్ఞము అంగములు చమనము - చతురస్రాకారముగ నుండు యజ్ఞపాత్ర.

ప్రతిప్రాస్థానికం కర్మ సాత్వ్యసిన్ధు కరిష్యతి,
దీక్షితో ధార్తరాష్ట్రోఽత్ర వత్సి దాన్య మహావముః. 42

అధ్యర్థ్యపు అనువాని పెరినుంగి ప్రతిప్రాస్థానికం అను సాత్వ్యమును
చేయువాడు సాత్వ్యకి. యజ్ఞదీక్ష గొన్నవాడు సాత్వ్యుడు. అని కిం వత్సి
మహావసేన.

ఘదోత్క-చోఽత్ర శామిత్రం కరిష్యతి మహాబలః,
అతిరాత్రే మహాబాహో వితతే యజ్ఞకర్మణి. 43

అతిరాత్ర మను పెద్ద యజ్ఞకర్మమునందు గొప్పబలము గల ఘదో
త్క-చుడు పశువధ గావించును.

దక్షిణా త్వస్య యజ్ఞస్య ధృష్టద్యుమ్నః ప్రతాపవాన్,
వైతానికే కర్మముఖే జాతో యత్కృష్ణ పావకాత్. 44

వైతానిక మను శ్రోతయజ్ఞమున కర్మ మను బయలుపెట్టె ద్వారమున
(యజ్ఞకర్మలద్వారా) అగ్నివలన పుట్టిన గొప్ప ప్రతాపముగల ధృష్ట
ద్యుమ్నుడు ఈ యజ్ఞమున దక్షిణ.

42. ప్రతిప్రాస్థాన అని యొక యజ్ఞనిర్వాహకుడు. అతడు 'అధ్యర్థ్యపు'
అను ఋత్విక్కునకు సహాయపడుచుండును - అతడు చేయుచున్న ప్రతి
ప్రాస్థానికము - ఆ పనిని కృష్ణుని రమ్మడు సాత్వ్యి చేయుచున్నాడని భావము.
కృష్ణుడు అధ్యర్థ్యస్థానియును గదా! దీక్షితః - యజ్ఞదీక్ష కైకొన్న
యజమానుడు; వత్సి - యజమానుని ధర్మపత్ని.

43. అతిరాత్రే - అతిరాత్ర మను వ్రతువునందు; త్వేష వలన అర్ధరాత్రము
నందు అనియు అర్థము. ఘదోత్క-చుడు రాక్షసుడు కనుక రాత్రి సమ
యమున బలము పుంజుకొనును.

44. వైతానికే - వితాన మనగా అగ్నివలన పరచుట; అందు ప్రసిద్ధి చెక్కినది
వైతానికము - దానినే శ్రోతయజ్ఞ మనియు నందుచు; కర్మముఖే -
కర్మ ద్వారమున; కర్మమే ముఖము - వెలువడు మార్గముగ గలది,
(యజ్ఞకర్మ) పుట్టుక స్థానము కాదు - పావకాత్ - అగ్నివలన

య దబ్రువ మహం కృష్ణ కటుకాని స్మ పాణ్డవాన్,
ప్రియార్థం ధార్తరాష్ట్రస్య తేన తప్యే హ్యకర్మణా. 45

కృష్ణా! దుర్యోధనుని ప్రితికై పాండవులను గూర్చి ఘాటైన మాటలు పలికితిని. ఆ నీదపు పనికి చింతించుచున్నాను.

యదా ద్రక్ష్యసి మాం కృష్ణ నిహతం సవ్యసాచినా,
పునశ్చిత్తి స్తదా చాస్య యజ్ఞ స్యాథ భవిష్యతి. 46

కృష్ణా! అర్జును చావగొట్టిన నన్ను నీవు చూచిననాడు ఈ యజ్ఞమునకు 'పునశ్చిత్తి' అను కార్యము జరిగినట్లుగును.

దుఃశాసనస్య రుధిరం యదా పాస్యతి పాణ్డవః,
ఆనర్దం నర్దతః సమ్యక్ తదా సూయం భవిష్యతి. 47

మోరముగా ఆర్తనాదము చేయు దుశ్శాసనుని రక్తమును భీముడు త్రావునపుడు 'సూయ' మను కార్యము జరుగును.

యదా ద్రోణం చ భీష్మం చ పాశ్చాత్యో పాతయిష్యతః,
తదా యజ్ఞావసానం తద్ భవిష్యతి జనార్దన. 48

పాంచాలరాజుమారులు ధృష్టద్యుమ్నుడును, శిఖండియు ద్రోణుని, భీష్ముని కూల్చినపుడు జనార్దనా! ఈ యజ్ఞము అవసానము చెందును.

45. ఈ క్లిష్టకార్యమువలన కర్ణుడు పాండవులందు నిగూఢముగా ప్రేమ కలదని తెలియుచున్నది.

46. పునశ్చిత్తిః - యజ్ఞము ముగిసిన పిమ్మట చేయు చయనారంభ మను కార్యము. దీనిని యజ్ఞవిశేషములలో చెప్పదురు.

47. ఆనర్దమ్ నర్దతః - ఆర్తనాదము నెలువడునట్లు అరచుచున్న; సూయమ్- సోమమును త్రావుట. దీని ముందొక పద ముండవలయును. రాజసూయము అన్నట్లు. కాని అట్లుండుట నిత్యము కాదు. లేదా ఇది ఆర్షప్రయోగము. సుత్య మనియు పాతము.

48. యజ్ఞావసానమ్ - యజ్ఞమున మధ్య మధ్య చేయబడు ఆపుదల.

దుర్యోధనం యదా హస్తా భీమసేనో మహాబలః,

తదా సమాప్యతే యజ్ఞో ధార్తరాష్ట్రస్య మాధవ.

49

మహాబలము గల భీముడు దుర్యోధనుని మట్టుపెట్టునపుడు ఈ ధృతరాష్ట్ర కుమారయజ్ఞము పరిసమాప్తి చెందును.

స్నుషాశ్చ ప్రస్నుషాశ్చైవ ధృతరాష్ట్రస్య సన్గతాః,

హతేశ్వరా నష్టపుత్రా హతనాథాశ్చ కేశవ.

50

రుదన్త్యః సహ గాన్ధార్యా శ్వగృధ్రకురరాకులే,

స యజ్ఞేఽస్మి న్నవభృతో భవిష్యతి జనార్దన.

51

దొరలు, కొడుకులు, మగలు చచ్చిన ధృతరాష్ట్రుని కొడుకుల కోదండ్రు-
కోదండ్ర కోదండ్రు ఒక్కచో చేరి గాంధారితో పాటుకుక్కలు, గ్రద్దలు,
గోరువంకలు విచ్చలవిడిగా తిరుగుచోట ఏమియు కన్పిట తడిసిపోవుమరు.
అదియే యీ యజ్ఞమున అవభృథస్నాన మగును.

విద్యావృద్ధా వయోవృద్ధాః శ్శత్రియాః శ్శత్రియర్షభ,

వృథా మృత్యుం న కుర్వీరం స్వత్కృతే మధుసూదన.

52

విద్యలలో అరితేరినవారు, వయసుచే వృద్ధులు ఆగు శ్శత్రియులు, కృష్ణా!

నీవలన వ్యర్థముగు చాపు చావకుండురుగాక!

శస్త్రేణ నిధనం గచ్ఛేద్ సమృద్ధం శ్శత్రుమణ్డలమ్,

కురుక్షేత్రే పుణ్యతమే త్రైలోక్యస్యాపి కేశవ.

53

50. ప్రస్నుషా - కోదండ్ర కోదండ్రు; హత + ఈశ్వరా - హతనాథా - ఈశ్వరులనగా దొరలు - రక్షించువారు; నాథులనగా మగలు. దొరలు, మగలు చచ్చినవారు. నష్టపుత్రాః - కొడుకులను కోల్పోయినవారు.

51. రుదన్త్యః - కన్నీట దోగిన చేహములు గలవారగుదురు; అదియే - అవభృథ - యజ్ఞము ముగిసిన పిదప పవిత్రస్నానము. కురరా - లకుముకిపిట్ట లేక గోరువంక లేక పెద్దపక్షి.

52. యుద్ధము మంచిదే యనుచున్నాడు. వృథా - వ్యర్థముగా - యుద్ధము చేయకుండ; మృత్యుం న కుర్వీరం - మరణము పొందకుండురుగాక; యుద్ధమున చచ్చుటయే శ్శత్రియులకు ఉచితమైన దని భావము; స్వత్కృతే - నీకొరకు - నీవు కాంతిని సాధించినచో అది జరుగదు గదా అని భావము;

కృష్ణా! ముల్లోకమునను మిక్కిలి పుణ్యక్షేత్రమగు కురుక్షేత్రమున పెద్ద సంఖ్యలో ప్రోగుపడిన షట్రియుం సముదాయ మంతయు ఆయుధముతో మరణము పొందుగాక!

తదత్ర పుణ్డరీకాక్ష విధత్స్వ యదభీష్మితమ్,
యథా కార్తేన్నైవ వారేయ ష్టతం స్వర్గ మవాప్నుయాత్. 54

పుండరీకాక్షా! ఈ షట్రియుల సముదాయము మొత్తముగా స్వర్గము పొందు విధానమే కావింపుము. అదియే అంచరి కోరిక.

యావత్ స్థాస్యన్తి గిరయః సరితశ్చ జనార్దన,
తావత్ కీర్తిభవః శబ్దః శాశ్వతోఽయం భవిష్యతి. 55

కొండలు, నదులు, నిలుచునంతకాలము ఈ కీర్తివలన పుట్టిన శబ్దము శాశ్వతముగా నిలుచును.

బ్రాహ్మణాః కథయిష్యన్తి మహాభారత మాహవమ్,
సమాగమేషు వార్తేయ ష్టత్రియాణాం యశోధనమ్. 56

బ్రాహ్మణులు షట్రియులకు కీర్తిధనము కూర్చిన మహాభారతయుద్ధమును గూర్చి పదిమంది కూడినచోట చెప్పుదురు గాక!

సముపానయ కౌన్తేయం యుద్ధాయ మమ కేశవ,
మన్త్రసంవరణం కుర్వన్నిత్యమేవ పరంతప. 57

కేశవా! శత్రుసంహారకా! ఎల్లవేళల ఈ రహస్యమును దాచి యుంచుచు కుంతికొడుకగు అర్జునుని నాతో పోరుటకు తెమ్ము.

ఇతి శ్రీ మహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి
కర్ణోపనివాదే ఏకచత్వారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీ మహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున కర్ణుని అభిప్రాయ నివేదనము గల నూట నలుబది యొకటవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

56. సమాగమేషు - షట్రియులు యుద్ధమునకై మూగిన తావులలో-అనియు నర్థము. యశోధనమ్ - పరాక్రమముతో గెలుచుటయొక చచ్చుటయో అదియే షట్రియులకు ధనమని తాత్పర్యము.

ద్విచత్వారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటనలుబదిరెండవ అధ్యాయము

శ్రీకృష్ణేన కర్ణం ప్రతి పాణ్డవవిజయోఽవశ్యంభావీతి
స్వమతస్య ప్రతిపాదనమ్.

శ్రీకృష్ణుడు కర్ణునితో పాంచపుల గెలుపు తప్పనిసరి యని
తన అభిప్రాయమును నిరూపించుట.

సజ్జయ ఉవాచ-సంజయు డిట్లు చెప్పెను.

కర్ణస్య వచనం శ్రుత్వా కేశవః పరవీరహః,

ఉవాచ ప్రహసన్ వాక్యం స్మితపూర్వ మిదం యథా.

1

కర్ణుని మాట విని పరవీరులను పరిమార్చు కేశవుడు పెద్దగా నవ్వి, నగు
మోముతో ఇట్లు పలికెను.

శ్రీభగవా నువాచ - శ్రీభగవాను డిట్లు పలికెను.

అపి త్వాం న లభేత్ కర్ణ రాజ్యలంభోఽపాదనమ్,

మయా దత్తాం హి వృథివీం న వ్రతాసితు మిచ్ఛసి.

2

కర్ణా! రాజ్యము పొందు ఉపాయము నిన్ను స్పృశింపకున్నది. నేనిచ్చిన
భూమిని నీవేల కోరవు.

ధ్రువో జయః పాణ్డవానా మితీదం

న సంశయః కశ్యప విద్యతేఽత్ర.

జయధ్వజో దృశ్యతే పాణ్డవస్య

సముచ్చితో వానరరాజ ఉగ్రః.

3

-
2. రాజ్య, లంభ-ఉపపాదనమ్ - రాజ్యమును పొందు ఉపాయము; త్వామ్-
నిన్ను; న లభేత్ - తాకజాలకున్నది. రాజ్యమును నీవు నీదని
భావింపకున్నావని భావము.

పాండవులకు జయము నిశ్చయము. ఇందు సంశయ మేదియు లేదు. పాండుకుమారుని భయంకరమగు కపిశేవనము జయమును సూచించు ధ్వజముగా పైకి లేచి కానవచ్చుచున్నది.

దివ్యా మాయా విహితా భౌమనేన

సముచ్చితా ఇన్ద్రకేతుప్రకాశా,

దివ్యాని భూతాని జయావహాని

దృశ్యన్తి చైవాత్ర భయానకాని.

4

విశ్వకర్మ దేవలోకపు మాయతో దేవేంద్రుని జెండావలె వెలుగొందునట్లు దీనిని ఏర్పరచెను. దీనియందు దేవలోకమునకు సంబంధించిన భూతములు వారికి జయమును, వీరికి భయమును కలిగించుచు చూచుచున్నవి.

న సజ్జతే శైలవనస్పతిభ్యః

ఊర్ధ్వం తిర్య గ్యోజనమాత్రరూపః,

శ్రీమాన్ ధ్వజః కర్ణ ధనజ్ఞాయస్య

సముచ్చితః పావకతుల్యరూపః.

5

పైకి లేచినదియు, అగ్నితో సమానమగు రూపము కలదియు, శోభలు గలదియు సగు ఆర్థునుని ధ్వజము పైకిని, అడ్డముగను యోజనము మేర వ్యాపించి నదై కొండలకు, చెట్లకు తగుల్కొనకున్నది.

యదా ద్రక్ష్యసి సజ్జామే శ్వేతాశ్వం కృష్ణసారథిమ్,

ఐన్ద్ర మస్త్రం వికుర్వాణ ముభే చావ్యగ్నిమారుతే.

6

గాఢీవస్య చ నిర్ఘోషం విస్ఫూర్జిత మివాశనేః,

న తదా భవితా త్రేతా న కృతం ద్వాపరం న చ.

7

4. భౌమనేన - విశ్వకర్మచేత; దృశ్యన్తి - చూచుచున్నవి. ఇది కర్మార్థక క్రియారూపము కాదు. స్వార్థమున యక్ ప్రత్యయము చేరగా నేర్పడిన రూపము - కంద్యాదిగణము ఆకృతిగణము కనుక 'దృశ్' ధాతువునకును ఆ ప్రత్యయము చేరుట కవకాశమున్నది.

6. అగ్నిమారుతే - అగ్నేయ, వాయువ్యాస్త్రములు.

7. కృతయుగమున అందరు కృతకృత్యులే - సాధింపదగినది లేనివారే, కావున ధర్మము, అర్థము, కాదుము అని వాని అపేక్ష లేదు. త్రేతాయుగ

యుద్ధమున తెల్లని గుఱ్ఱములు కృష్ణుడను సారథియు గల అర్జునుడు ఇంద్రునికి, అగ్నికి, వాయువునకు సంబంధించిన ఆస్త్రములను గుప్పించుచుండగా పిడుగు మ్రోగినట్లు గాండీవమునుండి భయంకరవాదము వెలువడగా నీవు చూచునప్పుడు ప్రేతయు, పృథమును, ద్వాపరమును కలుగవు.

యదా ద్రక్ష్యసి సంగ్రామే కునీపుత్రం యుద్ధిష్ఠిరమ్,
జపహోమసమాయుక్తం స్వాం రక్షంతం మహావమూమ్. 8
ఆదిత్య మివ దుర్ధర్షం తపంతం శత్రువాహినీమ్,
న తదా భవితా త్రేతా న కృతం ద్వాపరం న చ. 9

కుంతికొడుకు యుద్ధిష్ఠిరుడు యుద్ధభూమిలో జపములు, హోమములు చేయుచు తన గొప్పసేనను కాపాడుచు సూర్యునివలె తేరిపార జూడరానివాడై శత్రువుల సేనను మాడ్చివేయుచుండగా నీవు చూచినప్పుడు కృతము, ప్రేత, ద్వాపరము కలుగవు.

యదా ద్రక్ష్యసి సంగ్రామే భీమసేనం మహాబలమ్,
దుఃశాసనస్య రుధిరం పీత్యా నృత్యంత మాహవే. 10
ప్రభిన్న మివ మాతङ్గం వ్రతిద్విరదఘాతినమ్,
న తదా భవితా త్రేతా న కృతం ద్వాపరం న చ. 11

యుద్ధమున మహాబలుడగు భీమసేనుడు దుశ్శాసనుని నెత్తుచు త్రావి యుద్ధభూమిలో నృత్యము చేయుచు బాగుగా మడించిన ఏనుగు పోరవచ్చిన ఏనుగును చీల్చి చెందానట్లు విజృంభింపగా అప్పుడు కృత ప్రేతా ద్వాపరములు కలుగవు.

మున ధర్మము ప్రధానముగా, అర్థకామములు దానికి సాధనములుగా జనులు కోరుట కందు. ద్వాపరమున అర్థకామములు ప్రధానముగా ధర్మము వాని కంగముగా జనులు కోరుదురు. ఇట్లు 'కృతం న భవితా' - అనుటచేత మోక్షమునుండి జారుపాటు 'న త్రేతా' అనుటవలన ధర్మము నుండి జారుపాటును చెప్పినట్లయినది. ఆ ధర్మద్రష్టత దుర్యోధనాదులందున్నదియే. 'ద్వాపరం న భవితా' అనుటవలన యుద్ధమున దావు తప్పుడు కనుక వారికి అర్థకామములు కూడ సిద్ధింపవు - అని భావము.

యదా ద్రక్ష్యసి సంగ్రామే ద్రోణం శాన్తనవం కృపమ్,
సుయోధనం చ రాజానం సైన్యవం చ జయద్రథమ్. 12

యుద్ధా యావతత స్తూర్థం వారితాన్ సవ్యసాచినా,
న తదా భవితా త్రేతా న కృతం ద్వాపరం న చ. 13

యుద్ధమున ద్రోణుడు, భీష్ముడు, కృపుడు, రాజైన సుయోధనుడు, సింధురాజగు జయద్రథుడు పోరుటకై పైకి వచ్చిపడుచుండగా అర్జునుడు ఒక్క షణములో వారినందరిని నిలువరింపగా నీవు చూచునపుడు కృతత్రేతాద్వాపరములు గలుగవు.

యదా ద్రక్ష్యసి సజ్జామే మాద్రీపుత్రౌ మహాబలా,
వాహినీం ధార్తరాష్ట్రాణాం షోభయన్తౌ గజావివ. 14

విగాఢే శస్త్రసంపాతే వరపీఠరథారుజౌ,
న తదా భవితా త్రేతా న కృతం ద్వాపరం న చ. 15

గొప్ప బలము గల మాద్రీకొడుకులు ధృతరాష్ట్రకుమారుల సేనను ఏనుగుల వలె మట్టగించుచుండగా, మిక్కిలి దట్టముగా బాణములను శ్రుమ్మరించుచు శస్త్రవీరుల రథములను విరుగగొట్టుచుండగా నీవు చూచునపుడు కృతత్రేతాద్వాపరములు కలుగవు.

బ్రూయాః కర్ణ ఇతో గత్వా ద్రోణం శాన్తనవం కృపమ్,
సౌమ్యోఽయం వర్తతే మాసః సుప్రావయవసేన్దనః. 16

సర్వాషధివనస్సీతః ఫలవా నల్పమక్షికః,
నిష్పజ్జో రసవత్త్రోయౌ నాత్యుష్ణశిశిరః సుఖః. 17

కర్ణ! ఇటునుండి వెళ్లి ద్రోణునికి, భీష్మునకు, కృపునకు చెప్పు. ఇదిగో వెన్నెలతో అందమైన మాసము గడచుచున్నది. గడ్డి, కట్టెలు చక్కగా తెచ్చుకొనదగు నెల. ఓషధు లన్నియు వెల్లివిరిసిన అడవులు పుష్పగా నున్నవి. పండ్లు సమృద్ధిగా దొరకు కాలము. ఈగ లంతగా లేవు. బురద లేదు. దుదిగల నీరు లభించు సమయము. ఎక్కువవేడియు చలియు లేని సుఖమైన కాలము.

15. రథ + అరుజౌ - రథములను విరుగగొట్టువారు; విగాఢే - మిక్కిలి దట్టమున; శస్త్రసంపాతే - బాణముల శ్రుమ్మరింపయందు;

16. సౌమ్యః - వెన్నెలతో అందమైనది.

సప్తమా చ్చాపి దివసా దమావాస్యా భవిష్యతి,
సంగ్రామో యుజ్యతాం తస్మాం తా మాహుః శక్రదేవతామ్. 18

నేటి కేడవదినము అమావాస్య. ఆ రోజున యుద్ధమునకు వలసినది
సిద్ధము చేసికొనుదు. ఆ తిథికి ఇంద్రుడు దేవత యందురు.

తథా రాజ్ఞో వదేః సర్వాన్ యే యుద్ధాయాభ్యుపాగతాః,
యద్వో మనీషితం తద్వై సర్వం సమ్పాదయామ్యహమ్. 19

అట్లే యుద్ధమునకై వచ్చిన రాజులందరితో 'మీ మనస్సులోని కోరికను
నేను తీర్చు'నని చెప్పుము.

రాజానో రాజపుత్రాశ్చ దుర్యోధనవశానుగాః,
ప్రాప్య శస్త్రేణ నిధనం ప్రాప్స్యన్తి గతి ముత్తమామ్. 20

దుర్యోధనుని చేతి కిటుబొమ్మలగు రాజులు, రాజపుత్రులు యుద్ధముతో
చావు పొంది ఉత్తమగతి నందుదురు.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి
కర్ణోపనివాదే భగవద్వాక్యే ద్వివత్సారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున
కర్ణునితో మంతనము లాడుటయందు భగవద్వాక్యముగల
నూటనలుబదిరెండవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

18. సంగ్రామః - యుద్ధమునకు కావలసిన సాధనముల సముదాయము;
యుజ్యతామ్ - కూర్చుకొనబడుగాక. సంగ్రామము మొదలగుట మరియొక
నాడే యను విషయమును తరువాత నిరూపించుచున్నారు.

త్రిచత్వారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటనలుబదిమూడవ అధ్యాయము

కర్ణేనాపి పాణ్డవవిజయకౌరవపరాజయసూచకానాం లక్షణానాం,
తాదృశస్యైవ స్వతీయస్వప్నస్య వర్ణనమ్.

కర్ణుడును పాండవవిజయమును, కౌరవుల ఓటమిని సూచించు లక్షణములను,
అట్టిదే యగు తన కలను వర్ణించుట.

సజ్జాయ ఉవాచ-సంజయు డిట్లు చెప్పెను.

కేశవస్య తు తద్వాక్యం కర్ణః శ్రుత్వాఽఽహితః శుభమ్,
అబ్రవీ దభిసంపూజ్య కృష్ణం తం మధుసూదనమ్. 1

తనకు రాజ్యము నాశ చూపగా కర్ణు డా కృష్ణుని మాట విని ఆతనిని
మిక్కిలి గౌరవించి యాతనితో నిట్లు పలికెను.

జానన్ మాం కిం మహాబాహో సంమోహయితు మిచ్ఛసి,
యోఽయం వృథివ్యాః కార్తేన్న్యన వినాశః సముపస్థితః. 2
నిమిత్తం తత్ర శకుని రహం దుఃశాసన స్తథా,
దుర్యోధనశ్చ నృపతి ర్భృతరాష్ట్రసుతోఽభవత్. 3

ఓ మహాబాహూ! ఎరిగి యెరిగి నన్నేల మోహపెద్దెడవు! ఈ నేల
కంతకు మొత్తముగా మూడిన ఈ వినాశమునకు శకుని, నేను, దుశ్శాసనుడు
భృతరాష్ట్రుని కుమారుడును, రాజు నైన దుర్యోధనుడును కారణము.

అసంశయ మిదం కృష్ణ మహా ద్యుద్ధ ముపస్థితమ్,
పాణ్డవానాం కురూణాం చ ఘోరం రుధిరకర్దమమ్. 4

-
1. శుభమ్-రాజ్యము మున్నగు లాభమును; ఆహితః-ప్రవేశ పెట్టబడినవాడు.
ప్రలోభపెట్టబడినవా డని తాత్పర్యము.

కృష్ణ! పాండవులకు కౌరవులకును మోరమైన నెత్తురు బురదగా నగు గొప్ప యుద్ధ మిదిగో వచ్చిపడినది. సంరయము లేదు.

రాజానో రాజపుత్రాశ్చ దుర్యోధనవశానుగాః,

రణే శస్త్రాగ్నినా దగ్ధాః ప్రాప్స్యన్తి యమసాదనమ్. 5

దుర్యోధనుని చేరి కీలుబొమ్మలగు రాజులును, రాజపుత్రులును యుద్ధమున శస్త్రముల అగ్నికి మాడి మసియై యమపురమునకు చేరుకొందురు.

స్వప్నా హి బహవో మోరా దృశ్యన్తే మధుసూదన,

నిమిత్తాని చ మోరాణి తథోత్పాతాః సుదారుణాః. 6

పరమభయంకరములగు పీడకలలు, అశుభశకునములు, ఉత్పాతములు తోచుచున్నవి.

పరాజయం ధార్తరాష్ట్రే విజయం చ యద్ధిష్యే,

శంసంత ఇవ వార్తేయ వివిధా రోమహర్షణాః. 7

దుర్యోధనునకు ఓటమిని, ధర్మరాజునకు విజయమును చెప్పుచున్నవో యన్నట్లు గగుర్పాటు పుట్టించు కలలు పెక్కుతీరుల కానవచ్చుచున్నవి.

ప్రాజాపత్యం హి నక్షత్రం గ్రహ స్థిష్ఠో మహాద్యుతిః,

శనైశ్చరః పీతయతి పీడయన్ ప్రాణినోఽధికమ్. 8

ప్రాజాపత్యనక్షత్రమును గొప్పవెలుగుగల తీక్షణగ్రహము శని ప్రాణులను మిక్కిలిగా పీడించుచు, చాదించుచున్నది.

6. నిమిత్తము లనగా అశుభమును సూచించు పక్షుల జంతువుల ఆరపులు మొదలగునవి. ఉత్పాతము లనగా నక్షత్రములు రాలుట, ఎదురుగాలులు భయంకరముగా వీచుట, దిక్కులు రక్తము క్రక్కినట్లు కానవచ్చుట మొదలగునవి.

8. ప్రాజాపత్యమ్ - ప్రజాపతికి దమనికి సంబంధించిన దగు రోహిణీనక్షత్రమును; లేదా, ప్రజాపతి యనగా రాజైన దుర్యోధనుడు - ఆతని నామ నక్షత్రము - ఉత్తరాభాద్ర-దానిని; శనైశ్చరః - శనిగ్రహము; పీడయతి - పీడించుచున్నది; ప్రాణినః - ప్రాణులు. అధికమ్-మిక్కిలిగా;

కృత్వా చాణ్డారకో వక్రం జ్యేష్ఠాయాం మధుసూదన,
అనూరాధాం ప్రార్థయతే మైత్రం సంగమయన్నివ.

9

అంగారకగ్రహము జ్యేష్ఠయందు వంకరగా నడచుచు, మిత్రుల సముదాయమును పరిమార్చుచు, అనూరాధానక్షత్రమును చేరుకొనుచున్నది.

నూనం మహా ద్భయం కృష్ణ కురూణాం సముపస్థితమ్,
విశేషేణ హి వార్షేయ చిత్రాం పీడయతే గ్రహః.

10

కృష్ణా! కౌరవులకు మహాభయము దాపురించినది. నిక్కము. ఏలయన గ్రహము విశేషముగా చిత్రానక్షత్రమును పీడించుచున్నది.

సోమస్య లక్ష్మ వ్యావృత్తం రాహు రర్క ముపైతి చ,
దివ శోల్కాః వతన్యైతాః సనిర్ఘాతాః సకమ్పనాః.

11

పీడయన్ - పీడించుచు - రాజు పీఠ నొందినచో ప్రజలందరు పీడ నొందుదురని భావము; లేదా, పృథ్వీకూర్మము (?) కడుపులో నున్న రోహిణిని శని పీడించును. దానిచేత మధ్యదేశమున గొప్ప వినాశము సంఘటిల్లును. రాజుకు నష్టమని చెప్పుదురు.

9. కుజుడు జ్యేష్ఠానక్షత్రమును దరిజేరక వక్రగతి కలవాడై సదో జ్యేష్ఠుడగు రాజునకు శత్రువులందరు నశితురని భావము; మైత్రమ్ - మిత్రుల సముదాయమును, సంగమయన్ - నాశనము చేయుచు; “వై వస్వతం సంగమనం జనానామ్” మొదలగు రావుండు ‘సమ్’తో కూడిన ‘గమ్’ ధాతువునకు మారణార్థము కన్పట్టుచున్నది.

10. గ్రహః చిత్రాం పీడయతే - మహాపాతకును ఉత్పాతము జ్యోతిశ్శాస్త్రములలో ప్రసిద్ధము. అందు ‘రా’ అను అక్షరమునకు వేధ యగుటవలన రాజజాతివారికి నాశనము కలుగునని భావము.

11. సోమస్య - చంద్రుని; లక్ష్మ - గురు, వ్యావృత్తమ్ - మరలిపోయినది; షీడించుటవలనను, అమావాస్య దగ్గరగా నుండుట వలనను అని భావము - షీణచంద్రుడు సూర్యునితో కలిసినపుడు, ఆ యిరువురకు శత్రువగు రాహువు సూర్యుని సమీపించినచో అట్టిదానిని కర్తరీయోగ మందురు. అట్టి యోగమునందు సూర్యచంద్రవంశముల రాజులకు అరిష్టము కలుగునని నమ్మకము.

చంద్రుని రేఖయు మరలసోయింది. రాహువు సూర్యుని చరిత్రచున్నాడు. ఆకాశమునుండి ఉల్కలు, ఏనుగులతో భూకంపములు కలుగునట్లు, ఇవిగో, పడుచున్నవి.

నిష్టనన్తి చ మాతస్మా ముచ్చాన్త్యహ్రాజీ వాజినః,
పాసీయం యవసం చాపి నాభినన్తన్తి మాధవ. 12

ఏనుగులు చొచ్చుచుచున్నవి. గుట్టములు కన్నీరు కార్చుచున్నవి. మాధవా! అవి నీరు త్రాగుట లేదు. గడ్డి తినుట లేదు.

ప్రాదుర్భూతేషు చైతేషు భయ మాహు రువస్థిరమ్,
నిమిత్తేషు మహాబాహో దారుణం ప్రాణినాశనమ్. 13

ఇట్టి మహా ఘోరములగు నిమిత్తములు పుట్టినపుడు ప్రాణులను రూపుమాపు భయము దాపురించినదని చెప్పుదురు.

అల్పే భుక్తే పురీషం చ ప్రభూత మిహ దృశ్యతే,
వాజినాం వారణానాం చ మనుష్యాణాం చ కేశవ. 14

గుట్టములకు, ఏనుగులకు, మనుష్యులకును తిండి కొంచెమును, మలము ఎక్కువగను కన్పట్టుచున్నది.

ధారరాష్ట్రస్య సైన్యేషు సర్వేషు మధుసూదన,
పరాభవస్య తల్లిజ మితి ప్రాహు ర్మనీషీణః. 15

ధృతరాష్ట్రునికి సంబంధించిన సైన్యము లన్నింటియందును గోచరించు ఆ లక్షణము ఓటమికి గురైన బుద్ధిమంతులందురు.

ప్రహృష్టం వాహనం కృష్ణ పాణ్డవానాం ప్రవక్షరే,
ప్రదక్షిణా మృగా శ్చైవ తత్రేషాం జయలక్షణమ్. 16

పాండవుల గుట్టములు మొదలగునవి చిత్తాహముతో పొంగిపోవుచున్నవని అనుకొనుచున్నారు. అవట మృగములు ప్రదక్షిణముగా తిరుగుచున్నవి. అది వారికి జయమును సూచించున్నది.

ఆవసవ్యా మృగాః సర్వే ధారరాష్ట్రస్య కేశవ,
వాచ శ్చాప్యశరీరిణ్య స్తత్ పరాభవలక్షణమ్. 17

ధృతరాష్ట్రుని కొడుకు కడ మృగము అన్నియు అప్రపక్షిణముగా తిరుగుచున్నవి. శరీరము లేని మాట లేవో వినవచ్చుచున్నవి. అవి ఓటమికి గుర్తు.

మయూరాః పుణ్యశకునా హంస-సారస-చాతకాః,

జీవంజీవకసంఘాత్సా వ్యనుగచ్ఛన్తి పాణ్డవాన్.

18

నెమళ్లు, పుణ్యలక్షణములు గల హంసలు బెగ్గురుపక్షులు, చాతకములు, వెన్నెలపిట్టల గుంపులు పొంపపుం కడ చక్కగా తిరుగుచున్నవి.

గృధ్రాః కజ్జా బకాః శ్యేనా యాతుధానా స్తథా వృకాః,

మక్షికాణాం చ సజ్ఘాతా అనుధావన్తి కౌరవాన్.

19

గ్రద్దలు, రాబందులు, కొంగలు, డేగలు, రక్కసులు, తోడేళ్లు, ఈగల గుంపులు కౌరవులవైపు పరుగులెత్తి వచ్చుచున్నవి.

ధార్తరాష్ట్రస్య సైన్యేషు భేరిణాం నా స్తి నిఃస్వనః,

అనాహతాః పాణ్డవానాం నదన్తి వటహాః కిల.

20

దుర్యోధనుని సేనలయందు భేరులమ్రోతయే లేదు. పొండపుల తప్పెటలు మ్రోగింపకయే నాదము చేయుచున్నవట!

ఉదపానాశ్చ నర్థన్తి యథా గోవృషభా స్తథా,

ధార్తరాష్ట్రస్య సైన్యేషు తత్ పరాభవలక్షణమ్.

21

దుర్యోధనుని సేనలందు తావులందలి బావులు మొదలగునవి ఆవులు; ఎద్దులు రంకెలు వేయుచున్నప్పటి చప్పుళ్ళను వెలువరించుచున్నవి.

18. పుణ్యశకునాః - శుభలక్షణములుగల పక్షులు; హంసలు మొదలగునవి; పుణ్యశకునము అనగా 'కోళ్లు' అనియు నర్థము; జీవంజీవకసంఘాః - వెన్నెలపులుగుల గుంపులు - ఇవి 'జీవ జీవ' అని అరచుచుండును. 'జీవ' అనగా బ్రదుకుము అని యర్థము.

19. బకాః అనుధానికి బలాః అని పాఠాంతరము-అప్పుడు కాకులని యర్థము,

21. ఉదపానాః - బావులు మొదలగు జలాశయములు;

మాంసశోణితవర్షం చ వృష్టం దేవేన మాధవ,
తథా గన్ధర్వనగరం భానుమత్ సమువస్థితమ్,
సప్రాకారం సపరిభం సవప్రసం చారులోరణమ్. 22

వానదేవుడు మాంసమును రక్తమును గురిసెను. అట్లే సూర్యునిచుట్టు
గుడి యేర్పడినది. అది ప్రాకారముతో, అగచ్ఛతో, కోటతో, అందమైన తోరణము
లతో కూడి కానవచ్చుచున్నది.

కృష్ణశ్చ పరిమ సుత్ర భానుమావృత్య తిష్ఠతి. 23
ఉదయాస్తమనే సన్ధ్యే వేదయన్తి మహద్భయమ్,
శివా చ వాళతే ఘోరం తత్ పరాభవలక్షణమ్. 24

ఆ గుడికి పైని సూర్యునిచుట్టి నల్లని రేఖ యేర్పడినది. ఉదయసాయం
కాలములసంధ్యలు గొప్ప భీతిని సూచించుచున్నవి. నక్క భయంకరముగా
ఊళవేయుచున్నది. అది ఓటమిని సూచించును.

ఏకవక్షాక్షిచరణాః పక్షిణో మధుసూదన,
ఉత్సృజన్తి మహద్ ఘోరం తత్ పరాభవలక్షణమ్. 25

ఒక రెక్క, ఒక కన్ను, ఒక కాలు గల పక్షులు ఏవ గొలుపునట్లుగా
రెట్టలు వేయుచున్నవి. అది ఓటమికి గుర్తు.

కృష్ణగ్రీవాశ్చ శకునా రక్తపాదా భయానకాః,
సన్ధ్యా మభిముఖా యాన్తి తత్ పరాభవలక్షణమ్. 26

నల్లని మెడ, ఎర్రని కాళ్ళ గల భయముగొలుపు పక్షులు సంజ తెదురుగా
పోవుచున్నవి. అది ఓటమికి గుర్తు.

22. గన్ధర్వనగరమ్ - ఆకాశమున మేఘములు పట్టణమువలె కానవచ్చు
దృశ్యము - అది ప్రాకారములతో కానవచ్చుచున్నదని తరువాతి శ్లోకము
మొదటి పాదమును కలుపుకొని చెప్పుకొనవలయును.

23. పరిమః - పరివేషము - గుడి.

24. శివా - అడుక్క, వాళతే - ఊళవేయుచున్నది.

25. ఉత్సృజన్తి - వదలుచున్నవి - మలమూత్రముల నని భావము.

బ్రాహ్మణాన్ ప్రథమం ద్వేష్టి గురూంశ్చ మధుసూదన,
భృత్యాన్ భక్తిమత శ్చాపి తత్ పరాభవలక్షణమ్. 27

సరుడు ముందు బ్రహ్మవేత్తలను ద్వేషించును. అట్లే గురువులను, తన
యెడ భక్తిగల సేవకులను ద్వేషించును. అది ఓటమి చిహ్నము.

పూర్వా దిగ్ లోహితాకారా శస్త్రవర్ణా చ దక్షిణా,
ఆమపాత్రవ్రతీకాశా పశ్చిమా మధుసూదన,
ఉత్తరా శంఖవర్ణాథా దిశాం వర్ణా ఉదాహృతాః. 28

తూర్పు దిక్కు ఎర్రనివన్నె కలది యనియు, దక్షిణదిక్కు ఇనుము
రంగుగలది యనియు, పడమరదిక్కు పచ్చికుండ వంటి రంగుగలది యనియు
ఉత్తరదిక్కు శంఖమువన్నె వంటి వన్నెకలది యనియు దిక్కుల రంగులను
చెప్పుదురు.

ప్రదీప్తాశ్చ దిశః సర్వా ధార్తరాష్ట్రస్య మాధవ,
మహా ద్భయం వేదయన్తి తస్మి న్నుత్పాతదర్శనే. 29

దుర్యోధనుని రాష్ట్రమున దిక్కులన్నియు మండిపోవుచున్నట్లు కాన
వచ్చుచు, ఆ ఉత్పాతము కంటఁబడగా గొప్ప కీడేదో మూడనున్నదని తెలుపు
చున్నవి.

సహస్రపాదం ప్రాసాదం స్వప్నాన్తే స్మ యుద్ధిష్ఠిరః,
అధిరోహ స్మయా దృష్టః సహ భ్రాతృభి రచ్యుత. 30

అన్యుతా ! యుద్ధిష్ఠిరుడు రమ్ములతో పాటు వేయిస్తంభముల ధవనము
నెక్కుచు నాకు కల ముగియుచుండగా కానవచ్చెను.

శ్వేతోష్ణిషాశ్చ దృశ్యన్తే సర్వే వై శుక్లవాససః,
అసనాని చ శుభ్రాణి సర్వేషా మువలక్షయే. 31

27. ద్వేష్టి - పోగాలము దాపురించినవాడు బ్రాహ్మణులను ద్వేషించునని
సామాన్యార్థమును గ్రహింపవచ్చును. లేదా, దుర్యోధనుడు ద్వేషించు
చున్నాడని చెప్పుకొనవచ్చును.

28. శస్త్రమ్ - ఇనుము, ఆమపాత్రమ్ - కల్పానికుండ.

అ పాండవు లందరు తెల్లని కపటాంతరే తెల్లని వస్త్రములు ధరించి
కానవచ్చిరి. వారందరి అనుచులు సప్రభములై ముంగగా చూచిరి.

తవ చాపి మయా కృష్ణ స్వప్నాస్తే రుధిరామిరా,

అస్త్రేణ పృథివీ దృష్టా పరిక్షిప్తా జనార్దన.

32

కృష్ణా ! కలలో నీ శరీరము ధర్మపు మరకలతో ఆయుధములు చుట్టి
యుండగా నాకు కానవచ్చినది.

అస్థిసంచయ మారూఢ శ్చామిలౌజా యుధిష్ఠిరః,

సువర్ణపాత్ర్యాం సంహృష్టో భుక్తవాన్ ఘృతపాయసమ్.

33

గొప్ప ఉత్సాహముగల యుధిష్ఠిరుడు ఎముకలగుట్ట నెక్కి పిక్కటిల్లిన
అనందముతో బంగారు గిన్నెలో నేతి వాయసము తిన్నెను.

యుధిష్ఠిరో మయా దృష్టో గ్రసమానో వసున్ధరామ్,

త్వయా దత్తా మిమాం వ్యక్తం భోక్ష్యతే స వసున్ధరామ్.

34

నీ వాసగిన ముట్టని తినుచు ధర్మరాజు నాకు కానవచ్చెను. అతడు ఈ
భూమి సంతటిని అనుభవించునని యిది తెలియజేయుచున్నది.

ఉచ్చం పర్వత మారూఢో భీమకర్మా వృకోదరః,

గదాపాణి ర్నరవ్యాఘ్రో గ్రసన్నివ మహీ మిమామ్.

35

భయంకరమగు చేష్టలు గల పురుషవర్యుడు భీమసేనుడు గద చేబట్టి
పెద్దకొండ ఎక్కి యీ భూమి సంతటిని మ్రంగివేయుచున్నట్లు కానవచ్చెను.

క్షవయిష్యతి నః సర్వాన్ స సువ్యక్తం మహారణే,

విదితం మే హృషీకేశ యతో ధర్మ స్తతో జయః.

36

32. తవ, పృథివీ - అని అన్వయము - నీ దేహము అని అర్థము. పరిక్షిప్తా -
చుట్టబడినదై;

34. వసున్ధరామ్. గ్రసమానః - మట్టని తినుచు. వ్యక్తమ్ - స్పష్టము; సః -
అతడు; వసున్ధరామ్ - భూమిని; భోక్ష్యతే - అనుభవించగలడు.

అతడు మహాముద్దమున మమ్ముల సంచరను రూపుమాపు నని దీనివలన
చక్కగా తెలియుచున్నది. కృష్ణా! ఎవరి ధర్మమునునో అవని ఇయము కల్లు
నని నే నెరుగుదును.

పాణ్డురం గజ మారూఢో గాణ్ధీవీ స ధనజ్ఞయః,
త్వయా సార్థం హృషీకేశ శ్రియా వరమయా జ్వలన్. 37

గాంధీవము చేతబట్టిన ధనంజయుడు నీతోపాటుగ గొప్పశోభతో వెలు
గొండుచు తెల్లని ఏనుగు నెక్కి కానవచ్చును.

యూయం సర్వే వధిష్యధ్వం తత్ర మే నాస్తి సంశయః,
పార్థివాన్ సమరే కృష్ణ దుర్యోధనపురోగమాన్. 38

కృష్ణా! దుర్యోధనుడు మొదలైన రాజుల సందరిని యుద్ధమున మీరందరు
చంపుదురు. అందు నాకు సంశయము లేదు.

నకులః సహదేవశ్చ సాత్యకిశ్చ మహారథః,
శుక్లకేయూరకంఠత్రాః శుక్లమాల్యాంబరావృతాః. 39

అధిరూఢా నరవ్యాఘ్రా నరవాహన ముత్తమమ్,
త్రయ ఏతే మయా దృష్టాః పాణ్డురచ్చత్రవానసః. 40

నకులుడు, సహదేవుడును, మహారథుడగు సాత్యకియు తెల్లని కేయూర
ములు, కంఠభూషణములు, మాల్యములు, వస్త్రములు ధరించి గొప్ప నరవాహ
నము నెక్కి తెల్లని గొడుగు, వస్త్రములు లాల్చి నాకు కానవచ్చిరి.

శ్వేతోష్ణిషాశ్చ దృశ్యన్తే త్రయ ఏతే జనార్దన.

జనార్దనా! ఈ మువ్వురు తెల్లని రథసాగంతో కానవచ్చుచున్నారు.

ధార్తరాష్ట్రేషు సైన్యేషు తాన్ విజానీహి కేశవ. 41

ఇక దుర్యోధనుని సేనలయందున్నవారిని గూర్చి చెప్పెదను. వినుము.

39. శుక్లకేయూరకంఠత్రాః - శుక్ల - తెల్లని, కేయూర - బాహువురులు,
కంఠత్రాః - కంఠత్రము అను ఆభరణములు కలవారు - తలపై నుండి
భుజములవరకు వ్రేలాడు ఒకవిధముగు ఆభరణమును కంఠత్ర మందురు.

అశ్వత్థామా కృపలైప కృరపర్మా చ సార్వతః,
రక్షోష్టిషాశ్చ దృశ్యన్తే సర్వే మాధవ పార్థివాః. 42
మాధవా! అశ్వత్థామ, కృపలు, కృరపర్వము, రక్షోష్టిలూ అందరును
ఎర్రని తలపాగలతో కానవచ్చుచున్నాడు.

ఉష్మిప్రయుక్త మారూఢో భీష్మద్రోహ మహారథా,
మయా సార్థం మహాబాహో ధార్తరాష్ట్రేణ వా విభో. 43
మహారథులగు భీష్మద్రోహులు నాలోచనో మర్యాదనునితోడనో కంసి
బందెలు పూన్చిన బంధి నక్కి కానవచ్చురి.

అగస్త్యశాస్తాం చ దిశం ప్రయాతాః స్మ జనార్దన,
అదిరేదైవ కాలేన ప్రాప్స్యామో యమసాదనమ్. 44
అగస్త్యుడు శాసింబిచగు దక్షిణదిక్కునను మేమందరము ప్రయాణము
చేయుచుంటిమి. కొలఁదికలములోనే మేమందరము యముని తోరమునకు చేరు
కొందుము.

అహం చాన్యే చ రాజానో యచ్చ తత్ శత్రుమణ్డలమ్,
గాఢీవాగ్నిం ప్రవేత్త్యామ ఇతి మే నాస్తి సంశయః. 45
నేనును, రాజులును, రక్షిం. శత్రుయొక సముదాయ మంతయును
గాండివము మలటలో చొచ్చెనము. ఇందు నాకు సంశయము లేదు.

కృష్ణ ఉవాచ - కృష్ణ డిట్లు పలికెను.
ఉపస్థితవినాశేయం నూన మద్య వసున్తరా,
యథా హి మే వచః కర్ణ నోపైరి హృదయం తవ. 46
కర్ణా! నీ భృగవము దా మూలను గ్రహించుచున్నది. ఈ భూమికి నేడు
ఇదిగో వినాశము దాపురించినది.

సర్వేషాం తాత భూతానాం వినాశే ప్రయ్యవస్థితే,
అనయో నయసంకాశో హృదయా న్నాపసర్పరి. 47
బాబూ! ప్రాణు లన్నింటికి వాపు దాపురించిన సమయమున అపగిరి కూడ
నీలిపతి కన్నట్లుచు గుండెనుండి తొలగిపోవడు.

కర్ణ ఉవాచ - కర్ణ డిట్లు పలికెను.
అపి త్వాం కృష్ణ పశ్యామ జీవన్తోఽస్మా న్మహారణౌ,
సముత్తీర్ణ మహాబాహో వీరశత్రవినాశనాత్. 48

48. హృదయమ్ - ఇది కర్తృపదము; నోపైరి - అంగీకరింపకున్నది.

కృష్ణా! పీఠలకు వ్రతమును రూపుమాపు ఈ మహాయుద్ధమునుండి
బయటపడి నిన్ను మరల చూతుమా?

అథవా సజ్జమః కృష్ణ స్వర్గే నో భవితా ద్రువమ్,
తత్రేదాసిం సమేష్వామః పునః సార్థం త్వయాఽనఘ. 49

లేదా కృష్ణా! స్వర్గమున మనకు తప్పక కలయిక కలుగును. అం దిప్పటి
వరే మరల నిన్ను మేమందరము కలియుదుము.

సజ్జయ ఉవాచ - సంజయు డిట్లు చెప్పెను.
ఇత్యుక్త్యా మాధవం కర్ణః పరిష్కంభ్య చ పీడితమ్,
విసర్జితః కేశవేన రథోపస్థా దవాతరత్. 50

కర్ణు డిట్లు పలికి కృష్ణుని బిగియార కౌగిలించుకొని అతనికిడ సెలవు
గైకొని రథమునుండి దిగెను.

తతః స్వరథ మాస్థాయ జామ్బూనదవిభూషితమ్,
సహస్మాభి ర్నివవృతే రాధేయో దీనమానసః. 51

పిదప రాధేయుడు దిగులు పడిన మనస్సుతో తన బంగారురథ మెక్కి-
మాతోపాటు వెనుదిరిగెను.

తతః శీఘ్రతరం ప్రాయాత్ కేశవః సహ సాత్యకిః,
పున రుచ్చారయన్ వాణీం యాహి యాహీతి సారథిమ్. 52

అంత కేశవుడు పడ పడ అనుచు సారథిని హెచ్చరించుచు సాత్యకితో
పాటు బయలుదేరెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్ద్యానపర్వణి కర్ణోపనివాదే
కృష్ణకర్ణసంవాదే త్రిచత్వారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.
ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్ద్యానపర్వమున కర్ణుని
విదదీయు వ్రయత్నమునందు కృష్ణకర్ణసంవాదము గల
నూటనలువదిమూడవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

50. పీడితం, పరిష్కంభ్య - నొప్పిపుట్టునట్లు కౌగిలించుకొని - గట్టి ప్రేమతో
కౌగిలించుకొని - యని భావము.

చతుశ్చత్వారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటసలుబదినాలుగవ అధ్యాయము

విదురవార్తా మాతర్ద్య భావినా యుద్ధదుష్పరిజామేన వ్యథితాయాః

కున్త్యా శ్చిరం విచార్య కర్ణనమిపే గమనమ్.

విదురునినుండి వార్త విని జరుగబోవు యుద్ధము కీడునకు
కుమిలిపోయిన కుంతి పెద్దయుం బ్రోద్దు చింతించి కర్ణనికడ కరుగుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ-వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

అసిద్ధానునయే కృష్ణే కురుభ్యః పాణ్డవాన్ గతే,

అభిగమ్య వృథాం క్షతా శనైః శోచన్నివాబ్రవీత్.

1

కృష్ణుడు కౌరవులయెడ తన మంచిమాటలు ఫలింపక పొందవులకడ
కరుగగా ఒకనాడు విదురుడు మంతికడకు వచ్చి విచారించుచు మెల్లగా నిట్లనెను.

జానాసి మే జీవపుత్రి భావం నిత్య మవిగ్రహే,

క్రోశతో న చ గృహీతే వచనం మే సుయోధనః.

2

జీవపుత్రి! కుంతీదేవి! యుద్ధము కాకుండ చేయవలయునను నా భావము నీ
వెరుగుదువు. ఆ దుర్యోధనుడు నేనెంత మొత్తుకున్నను నామాట పట్టించుకొన
కున్నాడు.

ఉపవన్నో హ్యసౌ రాజా చేదిపాశ్చాలకేకయైః,

భీమాద్జనాభ్యాం కృష్ణేన యయుధానయమై రపి.

3

ఉపవల్లవ్యే నివిష్టోఽపి ధర్మమేవ యుద్ధిష్ఠిరః,

కాజ్ఞతే జ్ఞాతిసౌహార్దాద్ బలవాన్ దుర్భలో యథా.

4

1. అసిద్ధానునయే-ఫలించని, మంచిమాటలు గలవాడు కాగా;

2. జీవపుత్రి - బ్రదికియున్న కొడుకులు గలది.

ఈ రాజు యుద్ధిష్ఠిరుడు చేడి, పాంచాల, కేకయ రాజులతో, భీమార్జునులతో, కృష్ణునితో, సాత్యకితో, నదుంసహదేవులతో గూడి ఉపప్లవ్యమున బలముగల వాడై యుండియు జ్ఞాతులయందలి స్నేహమువలన, సత్తువలేని వానిపలె ధర్మమునే కాంక్షించుచున్నాడు.

రాజా తు ధృతరాష్ట్రోఽయం వయోవృద్ధో న శామ్యతి,
మత్తః పుత్రమదే నైవ విధర్మే పథి వర్తతే.

5

ఇక ఈ రాజు ధృతరాష్ట్రాదన్ననో వయసు పైబడ్డ ముదుసలియయ్యును, కొడుకులున్న పొంగుతో ఒక లెదుగక, అధర్మమార్గమున బోవుచున్నాడు. శాంతి కోరకున్నాడు.

జయద్రథస్య కర్ణస్య తథా దుఃశాసనస్య చ,
సౌబలస్య చ దుర్బుధ్యా మిథో భేదః ప్రవత్స్యసే.

6

జయద్రథుడు, కర్ణుడు, దుశ్శాసనుడు, శకుని అనువారల పాడుబుద్ధినే పాటిగా బట్టి విడిపోవుటకే సిద్ధపడుచున్నాడు.

అధర్మేణ హి ధర్మిష్ఠం కృతం వైకార్య మీదృశమ్,
యేషాం తేషా మయం ధర్మః సానుబన్ధో భవిష్యతి.

7

అధర్మముతో చేసిన జట్టి పాడుపని వారికి గొప్ప ధర్మముగనే కానవచ్చుచున్నది. వారి ధర్మము తొందరలో ఫలమునకు రాగలదు.

7. యేషామ్ - ఎవరికి; అధర్మేణ - అధర్మముతో కృతమపి - చేయబడిన దయ్య; ఈదృశమ్ - ఇట్టి, వైకార్యమ్ - వికారమును పుట్టించుపని - వైరము; - పడునాణగవయే - మీరు రాజ్యము పొందుదురని చెప్పి యిప్పుడు అట్లు చేయుచుంటు - అనునది; ధర్మిష్ఠమ్ - ధర్మయుక్తము గనే - భాసిండుచున్నదో - తేషామ్ - అట్టివారి, అయం ధర్మః - ఈ ధర్మము; సానుబన్ధః - సహజము, భవిష్యతి - కాగలదు - ధార్తరాష్ట్రీణా అధర్మమును ధర్మముగా తలచుచున్నారు. అట్టి అధర్మవలితముగు వినాశమును కొందికొందులతోనే అనుభవించురని భావము.

క్రియమాణే బలాద్ధర్మే కురుభిః కో న సంజ్వరేత్,
అసామ్నా కేశవే యాలే సముద్యోగ్యస్యన్తి పాణ్డవాః.

8

కౌరవులు బలాత్కారముగా అపర్యమును ధర్మము చేయుదురేని ఎవ్వడు
దుఃఖపడడు? కృష్ణుడు సామము ఫలించక తిరిగిపోయెను. ఇక పాండవులు యుద్ధ
మునకు సిద్ధపడుదురు.

తతః కురూణా మనయో భవితా పీఠనాశనః,

చిన్తయన్తు లభే నిద్రా మహాసు చ నిశాసు చ.

9

అంతట కౌరవులకు పిడులందరు చచ్చు కీడు మూడును. దీనినే తలపోయ
చున్న నాకు రేయింబవళ్ళు నిద్రపట్టుకున్నది.

శ్రుత్వా తు కున్తి తద్వాక్య మర్థకామేన భాషితమ్,

సా నిఃశ్వసన్తి దుఃఖారా మనసా విమమర్శ హ.

10

అందరకు హితము కోరు విడుచు దీట్లు పలుకగా ఆ మాట విని కుంతి
నిట్టూర్పులు పుచ్చుచు, లోలోపల కుమిలిపోవుచు నిట్లాలోపించెను.

ధిగస్త్యర్థం యత్క్రతేఽయం మహాన్ జ్ఞాతివధః కృతః,

వర్త్యతే సుహృదాం చైవ యుద్ధేఽస్మిన్ వై పరాభవః.

11

ఛీ! ధన మెంత నీవమైచి! దీనికొకటే గదా యింతగా బంధువుల వధ
జరుగనున్నది. ఈ యుద్ధమున మేలుకోరువారికిని పరాభవము ఏర్పడును.

పాణ్డవా శ్చేదిపాణ్డాలా యాదవాశ్చ సమాగతాః,

భారతైః సహ యోత్స్యన్తి కిం ను దుఃఖ మతవరమ్.

12

8. క్రియమాణే బలాద్ధర్మే - నీనిని మనుషులు లేనిచారు పదుల భార్యలతో
రమించుచు ఇరువురకు సంకోచము కలుగుచున్నది కావున అట్టిది
ధర్మమే యందురు. కాని అది శాస్త్రము ననుసరించి ధర్మము కాదు.
అట్లే కౌరవులు పాండవులను రాక్షు మీర చెప్పు సాకులన్నియు పైకి
ధర్మములుగా అనిపించినను ధర్మములు కాకావని రావ్యర్యము.

10. అర్థకామేన - హితము కోరునట్టి;

11. కృతః - చేయబడినది - ఇంకను జ్ఞాతివధము జరుగుచున్నను నిశ్చయ
ముగా జరుగును గనుక జరిగినట్లే యని భావము.

పాండవులు, చేదిరాజులు, పాంచాలులు, యాదవులు ఒక్కటియై భరత కులము వారితో పోరుదురు. ఇంకకు మించిన దుఃఖ మేముండును?

పశ్యే దోషం ద్రువం యుద్ధే తథాఽయుద్ధే పరాభవమ్,
అధనస్య మృతం శ్రేయో న హి జ్ఞాతిష్యయో జయః. 13

యుద్ధమున నిక్కముగా దోషము కానవచ్చుచున్నది. అట్లని యుద్ధము వలదన్నచో పరాభవము కలుగును. చరిత్రునకు చావే మేలు. కాని జ్ఞాతులు భావగా నగునది గెలుపు కాదు.

ఇతి మే చింతయన్త్యా వై హృది దుఃఖం ప్రవరతే.

ఇట్లు తలచుకొనుచుండగా నా హృదయమున దుఃఖము నిండిపోవుచున్నది.

పితామహః శాన్తనవ ఆచార్యశ్చ యుధాం పతిః. 14

కర్ణశ్చ ధార్తరాష్ట్రార్థం వర్తయన్తి భయం మమ.

తాతయగు భీష్ముడు యుద్ధములలో నాయకుడగు ద్రోణాచార్యుడు, కర్ణుడు, దుర్యోధనునికై పోరుచు నా భయమును మరింత పెంచుచున్నారు.

నాచార్యః కామవాన్ శిష్యై ర్ద్రోణో యుద్ధేత జ్ఞాతుచిత్, 15

పాణ్డవేషు కథం హార్దం కుర్యా న్న చ పితామహః.

ద్రోణాచార్యుడు ఎన్నటికిని గెలుపొందనే వలయునన్న కోరికతో శిష్యులతో పోరడు. తాత పాండవులయందు మెత్తని మనసు పెట్టక యెట్లుండును?

అయం త్వేకో వృథాదృష్టి ర్ధార్తరాష్ట్రస్య దుర్మతే, 16

మోహనువర్తీ సతతం పాపో ద్వేష్టి చ పాణ్డవాన్.

ఈ కర్ణు డొక్కడు మాత్రము పనికిమాలిన తలపులతో దుష్టబుద్ధి యగు దుర్యోధనుని ఆజ్ఞానము వెంటబడి పోవుచున్నాడు. ఎప్పుడు హావములే చేయును. మరియు పాండవులను ద్వేషించును.

13. పశ్యే - పశ్యామి - అర్థమేపదప్రయోగము అర్థము. అయుద్ధే-యుద్ధము కానిచో.

15. కామవాన్ -(జుండు) కోరికగలవాడై; దుర్యోధనుని ఇచ్చకముసలై ఏదో యుద్ధముచేయును గాని గెలిచితిరవలయునన్న వట్టువలతో పోరడని భావము;

మహాత్యనర్థే నిర్భస్తి బలవాంశ్చ విశేషతః, 17

కర్తః సదా పాణ్డవానాం తస్మే దహతి సంప్రతి.

పాండవులకు గొప్పదీడు కలుగవలయునని పట్టుపట్టి యున్నాడు. మీదు మిక్కిలి బలవంతుడు. అది యిప్పుడు నన్ను కాలివేయుచున్నది.

ఆశంసే త్వద్య కర్ణస్య మనోఽహం పాణ్డవాన్ వ్రతి, 18

ప్రసాదయితు మాసాద్య దర్శయన్తి యథాతథమ్.

నేడు నేను కర్ణుని మనస్సు పాండవుల యెడ ప్రసన్నమగుటకై ఏదో మార్గమున ఆతనికి కానబడి చెప్పుదును.

తోషితో భగవాన్ యత్ర దుర్వాసా మే వరం దదౌ, 19

ఆహ్వానం మన్త్రసంయుక్తం వసన్త్యాః పితృవేశ్మని.

నేను తండ్రి యింట నున్ననాడు సంతోషించిన దుర్వాసుడను భగవానుడు నాకు మంత్రపూర్వకముగా దేవతల నాహ్వానించుట యను వర మొసగెను.

సాఽహ మన్తఃపురే రాజ్ఞః కున్తిభోజపురస్కృతా, 20

చిన్తయన్తి బహువిధం హృదయేన విదూయతా.

కుంతిభోజమహారాజు అంఃపురమున మన్నన లొందుచున్న నేను త్రొక్కిసలాడుచున్న మనస్సుతో పెక్కువిధముల చింతించుచు నుంటిని.

బలాబలం చ మన్తాగ్రణాం బ్రాహ్మణస్య చ వాగ్బలమ్, 21

శ్రీభావా ద్బాలభావాచ్చ చిన్తయన్తి పునః పునః.

శ్రీని అగుటవలనను, పిన్నతనమువలనను మంత్రములకు బలము కలదా? లేదా? బ్రాహ్మణుని వాక్కుబల మెట్టిది? అను వానిని గురించి పలు విధముల చింతించుచుంటిని.

దాత్ర్యా విస్రబ్ధయా గుప్తా సఖీజనవృతా తదా, 22

దోషం పరిహరన్తి చ పితృ శ్చారిత్ర్యరక్షిణీ.

సమృకముగల దాది నన్ను కాపాడినది. సఖులు నన్ను క్రమ్ముకొనిరి. తండ్రి కీర్తిని కాపాడుచు దోషము బయటపడకుండ చూచుకొంటిని.

కథం న సుకృతం మే స్యాన్నాపరాధవతీ కథమ్, 23
 భవేయ మితి సంచిన్త్య బ్రాహ్మణం తం నమస్య చ,
 కౌతూహలాత్తు తం లబ్ధ్యా బాలిశ్యా దాచరం తదా,
 కన్యా సతీ దేవ మర్క మాసాదయ మహం తతః. 24

నాడు పుణ్య మెట్లు కలుగదు? నేను తప్పుచేసినదాన నెట్లు కాకుండును? అని తలపోయుచు ఆ బ్రాహ్మణునిను నమస్కరించి ఏమగునో చూత మని ఆ మంత్రమును పొంది పిల్లచేష్టగా దేవర నాహ్వానించితిని. కన్య నైన నేను దానివలన సూర్యుని రప్పించుకొంటిని.

యోఽసౌ కానీనగర్భో మే పుత్రవత్ పరిరక్షితః,
 కస్మాన్న కుర్యా ద్వచనం వధ్యం బ్రాతృహితం తథా. 25

వాదే కానీనుడుగా నా కడుపున పుట్టిన యీ కడుగు. కొడుకువలెనే యిన్నాళ్ళు చూచుకొనుచుంటిని. అట్టివాడు నేను చెప్పెడు మేలుమాటను, తమ్ములకు హితమైన దానిని ఏల చేయకుండును?

ఇతి కున్తీ వినిశ్చిత్త్య కార్యనిశ్చయ ముత్తమమ్,
 కార్యార్థ మభినిశ్చిత్త్య యయౌ భాగీరథీం వ్రతి. 26

ఇట్లు కుంతి చేయదగిన మంచిపనిని గూర్చి ఆలోచించి, అది తప్పక చేయదగినపనిగా నిర్ణయించి గంగయొద్దన కరిగెను.

ఆత్మజస్య తత స్తస్య ఘృణినః సత్యసంజ్ఞినః,
 గంగాతీరే పృథాఽశ్రావీ ద్వేదాధ్యయననిఃస్వనమ్. 27

దయగలవాడు, ప్రతిజ్ఞ రప్పనివాడు అగు తన కొడుకు గంగయొద్దన వేదము చదువుచున్న నాదమును కుంతి వినెను.

24. ఆచరమ్ - దేవత నాహ్వానించుటను, చేసితిని, ఆసాదయమ్ - పొందితిని;

25. పుత్రవత్ పరిరక్షితః - వాడెక్కడ నున్నను 'కొడుకు' అనెడు మమకారము తోడనే వాని యోగక్షేమములు కాంక్షించితి నని భావము. దీనికి "కామం చ పరివాసితః" అని పాఠాంతరము. అప్పుడు చేతులార వదలుకొంటి నని అర్థము.

ప్రాజ్ఞుఁ డసోర్వణాహోః సా పర్యతిష్ఠత వృష్టతః,
జప్యోవసానం కార్కార్యం ప్రతీక్షన్తి తవస్యిసి.

28

తూర్పునకు మొగముపెట్టి చేతులు పై రెల్లి నిలుచున్న కర్ణుని వెనుక
వైపున నిలచి ఆ దినురాలు జపము ముగించుచు, తనని సెరవేరుటను ఎదురు
చూచుచు ఉండెను.

అతిష్ఠత్ సూర్యతాపారా కర్ణ సోత్తరవాససి,
కౌరవ్యపత్ని వార్జ్యేయా వద్మమాలేవ శువ్యతి.

29

సూర్యుని వేడిమికి కందిపోవుచు ఆ పాండుని పత్ని వృష్టివంశమువారి అడు
పడుచు తామరతీగవలె చాదిపోవుచు కర్ణుని ఉత్తరీయపునీడలో నిలబడియుండెను.

ఆపృష్ఠతాపా జ్వప్యా స పరివృత్య యత్రవరః,
దృష్ట్వా కున్తి ముపాతిష్ఠ దభివాద్య కృతాక్షుః.

30

ప్రతనిష్ఠగల ఆ కర్ణుడు వెన్ను వేడియొక్కవరకు జపముచేసి వెనుదిరిగి
కుంతిని చూచి చేతులు మోక్చి మ్రొక్కి నిలుచుండెను.

యథాన్యాయం మహాతేజా మానీ ధర్మభృతాం వరః,
ఉత్స్మయన్ ప్రణతః ప్రాహ కున్తిం వైకర్తనో వృషః.

31.

గొప్ప తేజస్సు, అభిమానము గలవాడు, ధర్మమును పాటించువారిలో
ఉత్తముడు నగు కర్ణుడు న్యాయము ననుసరించి ఆమెకు నమస్కరించి ఆశ్చర్య
పడుచు నిట్లు పలికెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్దానపర్వణి కున్తికర్ణసమాగమే
చతుశ్చత్వారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్దానపర్వమున
కుంతికర్ణుల కలలుక గల సూటనలుబదినాల్గవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

29. ఉత్తరవాససి - ఉత్తరీయనస్త్రపు సేదనుండు.

30. ఆపృష్ఠతాపాత్ - వెన్నుభాగము వేడి యొక్కవరకు అనగా - సూర్యుడు
వీపు వైపునకు వచ్చువరకు - అపరాహ్ణమువరకు - అని భావము.

31. వైకర్తనః - వికర్తునుని - సూర్యుని - కొడుకు; వృషః - కర్ణుడు;
ఉత్స్మయన్-ఆశ్చర్యపడుచు. వృషు డనునది కర్ణునకు మరియొక పేరు.

పల్లవచత్వారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటనలుబదియైదవ అధ్యాయము

కున్తాః కర్ణం ప్రతి ర్వం మే పుత్రోఽసీతి
నివేద్య పాణ్యవపక్షే నమ్మితి మాగ్రహః.

కుంతి కర్ణునితో నీవు నాకొడుక వని తెలిపి
పాండవులతో కలియుమని నిర్బంధించుట.

కర్ణ ఉవాచ - కర్ణు డిట్లు వలికెను.

రాధేయోఽహ మాధిరథిః కర్ణ స్త్యా మభివాదయే,
ప్రాప్తా కిమర్థం భవతీ బ్రూహి కిం కరవాణి తే.

1

రాధ కొడుకను, అధిరథుని పుత్రుడను కర్ణుడను నీకు మ్రొక్కుచున్నాను.
పూజ్యురాలా! ఏమిపనికై వచ్చితివి? నీకు నేనేమి చేయవలయునో తెలుపుము.
కున్త్యువాచ - కుంతి యిట్లు వలికెను.

కౌన్తేయ స్త్వం న రాధేయో న తవాధిరథః పితా,
నాసి సూతకులే జాతః కర్ణ తద్విద్ధి మే వచః.

2

కర్ణా! నీవు కుంతి కుమారుడవు. రాధకొడుకవు కావు. నీ తండ్రి అధి
రథుడు కాడు. నీవు సూతకులమున పుట్టినవాడవు కావు. నా మాట వినుము.

కాసీన స్త్వం మయా జాతః పూర్వజః కుక్షిణా ధృతః,
కున్తిరాజస్య భవనే పార్థ స్త్వమసి పుత్రక.

3

నాయనా! నేను కన్యగా నున్నప్పుడు నీవు నాకు కుంతిభోజు నింట పుట్టితివి.
నిన్ను కడుపున పెట్టుకొని మోసితిని. నీవు పృథకుమారుడవురా!

1. అధిరథిః - అధిరథుడను వాని కొడుకు; భవతీ - పూజ్యురాలు - నీవు
అని భావము.

ప్రకాశకర్మా తవనో యోఽయం దేవో విరోచనః,
అజీజన త్త్వాం మయ్యేష కర్ణ శస్త్రధృతాం వరమ్. 4

కర్ణా! లోకములకు వెలుగునిచ్చు ఈ సూర్యదేవుడు ఆయుధధారులలో శ్రేష్ఠుడవగు నిన్ను నాయందు కనెను.

కుణ్డలీ బద్ధకవచో దేవగర్భః శ్రియా వృతః,
జాత స్త్యమసి దుర్ధర్ష మయా పుత్ర పితు ర్గృహే. 5

నీవు నా తండ్రియింట కుండలములతో కవచముతో దేవగర్భుడవై మహాశోభతో వెలుగొందుచు నాకు పుట్టితివి.

స త్వం భ్రాతృ నసంబుద్ధ్య మోహో ద్యదుపసేవసే,
ధార్తరాష్ట్రాన్ని తద్యుక్తం త్వయి పుత్ర విశేషతః. 6

అట్టి నీవు నీ తమ్ములను ఎరుగక మోహమువలన ధృతరాష్ట్రుని కుమారులను కొలుచుచున్నావు. కొడుకా! నీకిది బ్రాతృగా రగని పని.

ఏతద్ధర్మఫలం పుత్ర నరాణాం ధర్మనిశ్చయే,
యత్తుష్య స్త్యస్య పితరో మాతా చాప్యేకదర్శినీ. 7

కుమారా! కొడుకుమీదనే ప్రాణములు నిలుపుకొన్న తల్లిని, తండ్రితాతలను సంతోష పెట్టుటయే ధర్మనిర్ణయవిషయమున ధర్మఫలము.

అర్జునే నార్జితాం పూర్వం హృతాం లోభా దసాధుభిః,
ఆచ్ఛిద్య ధార్తరాష్ట్రేభ్యో భుజ్వ యోధిష్ఠిరీం శ్రియమ్. 8

మునుపు అర్జునుడు సంపాదించినది దుష్టులగు ధృతరాష్ట్రకుమారులు పేరాసతో కొల్లగొట్టినది యగు ధర్మరాజు సంపదను మరల సాధించి అనుభవించుము.

అద్య పశ్యన్తి కురవః కర్ణార్జునసమాగమమ్,
సౌభ్రాత్రేణ సమాలష్య సంనమన్తా మసాధవః. 9

5. దేవగర్భః - దేవతాజాతికి చెందిన సూర్యుని వీణమువలన పుట్టినవాడవని తాత్పర్యము.

7. ఏకదర్శినీ - ఒక్కనినే - కొడుకునే - స్నేహముతో చూచినది.

9. సంనమన్తామ్ - క్రుంగిపోదురు గార.

నేడు అన్నదమ్ముల ప్రేమతో కర్ణార్జునులు హింసర కలయికను కౌర
వులు చూచురు. అది గాంచి దుష్టులు క్రుంగిపోవుదురుగాక!

కర్ణార్జునౌ వై భవేతాం యథా రామజనార్దనౌ,
అసాధ్యం కిం ను లోకే స్యా ద్యువయోః సహితాత్మనోః. 10

మనసులు కలిసిక కర్ణార్జునులు మీరిద్దరు చింతరామకృష్ణులవలె పెంపొం
దితిరేని మీకు లోకమున సాధింపరాని దేముందును.

కర్ణ శోభిష్య సే నూనం పచ్చభి ద్రావృభి ర్వృతః,
దేవైః పరివృతో బ్రహ్మ వేద్యా మివ మహాధ్వరే. 11

గొప్ప యజ్ఞమున వేదికపై దేవతలు కౌలిచియున్న బ్రహ్మవలె నీవు
అయిదుగురు తమ్ములతో కూడి, కర్ణ! తప్పక శోభిల్లుదువు.

ఉవవన్నో గుణై స్సర్వై ర్జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠేషు బన్ధుషు,
సూతపుత్రేతి మా శబ్దః పార్థ స్వమసి వీర్యవాన్. 12

మంచి గుణములన్నియు గలవాడవు. మొదటి కుమారుడవు. పేరెన్నిక
గన్న చుట్టములలో నీకు సూతపుత్రుడను పేరు రాకుండు గాక : నీవు పృథ
కుమారుడవు. గొప్పశక్తి గలవాడవు.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి
పచ్చదత్వారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున
కుంతీకర్ణుల సమావేశముగల నూటనలుబదియైదవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

10. భవేరామ్ - పెంపొందితిరేసి; సహితాత్మనోః - మనసులు కలిసికవారై;

12. మా - మా భూత - కలుగకుండుగాక - 'నూతుని కౌదుకు' అనుమాట
లోకమున కలుగకుండుగాక యని భావము.

షట్పుత్వారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటనలుబదియారవ అధ్యాయము

కర్ణస్య కున్తిం ప్రత్యుత్తర మద్దనం విజాయ ఆన్యాం శ్చతురః
పాణ్డవాన్ న హనిష్యామితి ప్రతిజ్ఞా చ.

కర్ణుడు కుంతికి బదులుచెప్పుట, అప్పుడును వార రక్తిని నలుపురు
పాండవులను చంపనని మాటయిచ్చుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ-వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

తతః సూర్యాన్నిశ్చరితాం కర్ణః శుశ్రావ భారతీమ్,
దురత్యయాం ప్రణయినీం పితృవద్భాస్కరేతామ్.

1

అంత సూర్యునినుండి వెలువడినదియు, వాటరానిదియు, ప్రేమతో నిండి
నదియు, రంధ్రివలె బుజ్జగించుచు సూర్యుడు పలికినదియు నగు వాక్యము
కర్ణునకు వినబడెను.

సత్య మాహ పృథా వార్యం కర్ణ మార్జవచః కురు,
శ్రేయ సే స్యా న్నరవ్యాఘ్ర సర్వ మాచరత స్తథా.

2

కర్ణా! పురుషవరా! కుంతి నిజమాచెను. ఇట్టి చెప్పినట్లు చేయుము. ఆమె
చెప్పినట్లు అంతయు చేసికొని నీవు మేలగును.

వైశమ్పాయన ఉవాచ-వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

ఏవ ముక్తస్య మాత్రా న స్వయం పిత్రా చ భానునా,
చచాల నైవ కర్ణస్య మతిః సర్వధృరే స్తథా.

3

ఇట్లు తల్లియు స్వయముగా రంధ్రియైన సూర్యుడును చెప్పినను సత్యమున
పట్టుగల కర్ణుని మది భవించె లేదు.

కర్ణ ఉవాచ-కర్ణు డిట్లు పలికెను.

న చైత్ర చృద్ధధే వాక్యం శ్రిత్రయే భాషితం త్వయా,

ధర్మద్వారం యమైతత్ స్యాన్నియోగకరణం తవ.

4

ఓ శ్రిత్రయకాంతా! నీ వాడిన మాట నేను మనసున పెట్టను. నీవు చెప్పినట్లు చేయుట నాకు ధర్మము జారిపోవు దారి యగును.

అకరో నృయి యత్ పాపం భవతీ సుమహాత్యయమ్,

అపాకిర్ణోఽస్మి యన్మాత స్తద్యశః కీర్తినాశనమ్.

5

హ్యజ్ఞులారా! నీవు నాయందు చేసిన పాపము మిక్కిలి మోరమైనది. తల్లీ! నన్ను దిక్కుమాలినవానిగా చేసివైచితివి. అది యశస్సును కీర్తిని చంపివైచు నట్టిది.

అహం చేత్ శ్రిత్రయో జాతో న ప్రాప్తః శ్రిత్రసత్క్రియామ్,

త్వత్కృతే కిం ను పాపీయః శత్రుః కుర్యా న్మమాహితమ్.

6

నేను శ్రిత్రయుడనై పుట్టియున్నచో నాకు శ్రిత్రయ సంస్కారము జరుగ లేదు కదా! నీవలన కలిగిన యీ కీడుకంటె మించిన దానిని ఏ శత్రువు నాకు చేయజాలును?

4. న శ్రద్ధధే - చేయవలసినపనిగా నేను తలపోయను. ధర్మద్వారమ్ - ధర్మము జారిపోవు దారి; తవ-నీ; నియోగకరణమ్ - అజ్ఞును పాటించుట.

5. సుమహాత్యయమ్-మిక్కిలి గొప్ప వినాశము-జాలి నాశనమగుట యగునది-కలది. నీవు చేసిన పనివలన నాకు శ్రిత్రయజాతిత్వము నశించుట యను మోరకష్టము కలిగినదని భావము; యశః - మహాత్ముడను వ్యాధి; కీర్తిః- అట్టి వ్యాధిని సత్పురుషులు కొనియాడుట; అపాకిర్ణః-వదలిపెట్టబడినవాడు;

6. త్వత్కృతే - నీ సుఖముకొరకు. కన్యకు అయిన గర్భము లోకము తెలియకుండుగాక అను కారణమున నీవు నాకు శ్రిత్రయసంస్కారము కావించక పోతివి. అట్టి నీకంటె మించిన శత్రు వెవరు; దీనికంటె మిగిలిన కీడు నాకెట్టిది; ఇంతకు మించిన పాపము నాకు చేయగలవా డెవడుండును; అని శ్లోకతాత్పర్యము.

క్రియాకాలే త్వనుక్రోశ మకృత్వా త్వమిమం మమ,

హీనసంస్కారసమయ మద్య మాం సమచూచుడః.

7

సంస్కారకాలమున నారంభించుచున్నది దయ రుచివైరివి. హీనులపు
సంస్కారము పొందిన నన్నినాడు నీవనికై ప్రేరణ చేయుచున్నావు.

న వై మమ హితం పూర్వం మాతృవచ్చేష్టితం త్వయా,

సా మాం సంబోధయస్యద్య కేవలాత్మహితైషిణి.

8

నిజముగా నీవాయు రల్లివలె నాయందు హిత మొనరింపలేదు. నేడు
కేవలము నీ మేలు కోరుకొనుచు నాడు బోధ చేయుచున్నావు.

కృష్టేన సహితాలే కోవై న వ్యథేర ధనజ్ఞయాలే,

కోఽద్య భీతం న మాం విద్యాత్ పార్థానాం సమితిం గరమ్.

9

కృష్టనితో చూడిన ధనంజయునివలన వ్యథ నందనివా తెవ్వఁగా; కుంతి
కొడుకులతో పోరవచ్చినచో నేను అటువైపు చేరినచో నన్ను పరికింప దన
కుందురా?

అభ్రాతా విదితః పూర్వం యదృకాలే ప్రకాశితః,

పాణ్డవాన్ యది గచ్ఛామి కిం మాం షత్రం వదిష్యతి.

10

మునుపు నాకు రమ్ములు లేరని లోక మెరుగును. ఇప్పుడు యుద్ధకాలమున
రమ్ము లున్నట్లు వెల్లడి చేసికొని నేను పాండవులతో కలసిరచో నన్ను షత్రియు
డందురా?

సర్వకామైః సంవిభక్తః పూజితశ్చ యథానుభవమ్,

అహం వై ధర్తరాష్ట్రాణాం కుర్యాం తదఫలం కథమ్.

11

ధర్తరాష్ట్రాని కొడుకులు నన్ను నా మనుభవము సుఖము లన్నింటిలో
భాగస్వామిని చేసిరి. నన్ను సుఖము చేదరుండ మన్నించిరి. దాని నెట్లు నిష్ఫల
మొనరును?

7. క్రియాకాలే - షత్రియులకు ఉచితమగు సంస్కారము చేయవలసినవేళ;

అనుక్రోశమ్ - దయను. సమచూచుడః - పనికికై ప్రేరణ చేసిరివి;

SMB-33 (II)

ఉపసహ్య వరై రైవరం యే మాం నిత్య ముపాసతే,
నమస్కుర్వన్తి చ సదా వసవో వాసవం యథా. 12

ఆ ధృతరాష్ట్రసుతులు పరులతో వైరము పెట్టుకొని నన్ను ప్రతిక్షణము
కొలుచుచున్నారు. వసువులు దేవేంద్రునకుపలె ఎల్లవేళం నాకు మ్రొక్కుచున్నారు.

మమ ప్రాణేన యే శత్రూన్ శక్తాః ప్రతిసమాసితుమ్,
మన్యనే తే కథం తేషా మహం చిన్త్యాం మనోరథమ్. 13

నా బలముతో వారు శత్రువులను గెలువగలమని తలపోయుచున్నారు.
అట్టి వారి కోరికను నేనెట్లు త్రుంచివేయగలను ?

మయా వ్లవేన సజ్గామం తిత్తిర్షన్తి దురత్యయమ్,
అపారే పారకామా యే త్యజేయం తానహం కథమ్. 14

నేను తెప్పగా దాటరాని యుద్ధమును దాటగోరుచున్నారు. ఒడ్డు దొరకని
దశలో ఒడ్డుకు చేరగోరు వారిని నేనెట్లు వదలివైతును ?

అయం హి కాలః సంప్రాప్తో ధార్తరాష్ట్రోవజీవినామ్,
నిర్వేష్యవ్యం మయా తత్ర ప్రాణా నవరిక్షతా. 15

దుర్మోధనుని ఉప్పు తిని బ్రదుకువారికి ఇదిగో తగిన సమయ మాసన్న
మైనది. అందు నేను ప్రాణములను కూడ లెక్కచేయక అప్పు తీర్చుకొన
వలయును.

కృతార్థాః సుభృతా యే హి కృత్యకాలే హ్యవస్థితే,
అనవేక్ష్య కృతం పాపా వికుర్వన్త్యనవస్థితాః. 16

12. ఉపసహ్య - కట్టి - గట్టిగా పట్టుకొని యని భావము;

13. ప్రాణేన - బలముతో; ప్రతిసమాసితుమ్ - గెలుచుటకు;

14. దురత్యయమ్ - దాటరాని; పారకామా - ఒడ్డునకు చేరగోరువారు -
నేనిప్పుడు మీ వైపునకు వచ్చినచో వారు నడిసముద్రమున దిక్కులేక
మునిగిపోవుదురని భావము;

15. నిర్వేష్యవ్యం - వారు పెట్టిన అన్నమునకు ఋణము తీర్చుకొనవలయునని
భావము.

రాజకిల్బిషిణాం లేషాం భర్తృపిణ్డాపహారిణామ్,

నైవాయం న పరో లోకో విద్యతే పావకర్మణామ్.

17

రాజులను మేలు పొంది తగిన సమయము వచ్చినపుడు పొందిన మేలు గురింపక యిటు నటు డిగులాడుచు నీచకార్యము లాచరించు పాపులను, రాజ ద్రోహులకు, ప్రభువు కూడు కొల్లగొట్టువారికి, పాపకర్మలను ఈ లోకము గాని పరలోకము గాని లేదు.

ధృతరాష్ట్రస్య పుత్రాణా మర్థే యోత్యామి తే సుతైః,

బలం చ శక్తిం చాస్థాయ న వై త్వయ్యన్యరం వదే.

18

నా బలమును శక్తిని కూడగట్టుకొని ధృతరాష్ట్రుని కొడుకులై నీ కొడుకులతో పోరెదను. నీతో కల్లలాడజాలను.

ఆన్యశంస్య మథో వృతం రక్షన్ సత్పురుషోచితమ్,

అతోఽర్థకర మప్యేత న్న కరోమ్యద్య లే వచః.

19

సత్పురుషులకు తగిన క్రూరము కాని సడవడిని కాపాడుచు, నీవు చెప్పినది నాకు ప్రయోజనమును కూర్చునదైనను, నీ మాటను పాటింపజాలను.

న చ తేఽయం సమారమ్భో మయి మోషో భవిష్యతి,

వధ్యాన్ విషహ్యన్ సక్లామే న హనిష్యామి తే సుతాన్.

20

యుధిష్ఠిరం చ భీమం చ యమౌ చైవార్జునా దృతే,

అర్జునేన సమం యుద్ధ మపి యోధిష్ఠిరే బలే.

21

కాని నా విషయమున నీ యీ ప్రయత్నము వ్యర్థము కారాదు. ధర్మ రాజు, భీముడు, శవలలా యుద్ధమున నాకు చంపదగినవా రయ్యును చంపుటకు దొరకినపుడు వారిని చంపను. అర్జునుని మాత్రము వదలను. ధర్మరాజు సేనలో నాకు దీలైన యుద్ధము అనుష్ఠనితోడిదే.

19. ఆన్యశంస్యమ్ - క్రూరముకానితనము. అర్థకారమ్, అపి - ప్రయోజనము కూర్చునదైనను.

20. వధ్యాన్ - చంపదగినవారిని; విషహ్యన్ - చేతిక్కినపుడు చంపుటకు వీలైనవారిని;

21. యోధిష్ఠిరే - యుధిష్ఠిరునికి సంబంధించిన.

అర్జునం హి నిహత్యాజౌ సంప్రాప్తం స్యాత్ ఫలం మయా,
యశసా చాపి యుజ్యేయం నిహతః సవ్యసాచినా. 22

యుద్ధమున అర్జునుని చంపినచో నాకు ఫలము సిద్ధించినట్లే. కాక సవ్య
సాచిచేత చతునేని కీర్తి దక్కును.

న తే జాతు న శిష్యన్తి పుత్రాః పశ్చ యశస్విని,
నిరర్జునాః సకర్ణా వా సార్జునా వా హతే మయి. 23

యశస్వినీ ! అర్జునుడు చావగా కర్ణునితో పాటు అయిదుగురో, నేను
చావగా అర్జునునితో పాటు అయిదుగురో కొడుకులు మాత్రమే నీకు ఎన్నటికైన
మిగులుదురు.

ఇతి కర్ణవచః శ్రుత్వా కున్తీ దుఃఖాత్ ప్రవేపతి,
ఉవాచ పుత్ర మాశ్విష్య కర్ణం ధైర్యా దకమ్పనమ్. 24

ఆ మాట విని ధైర్యమునుండి సహకున్న కర్ణుని కౌగిలించుకొని దుఃఖ
ముతో ఊగిబోవుచున్న కుంతి యిట్లు పలికెను.

ఏవం వై భావ్య మేతేన క్షయం యాస్యన్తి కౌరవాః,
యథా త్వం భాషసే కర్ణ దైవం తు బలవత్తరమ్. 25

కర్ణా! నీవు పలికినట్లే కానిమ్ము. దీనితో కౌరవులు నశింతురు. దైవము
బలవత్తర మైనది గదా!

త్వయా చతుర్థాం భ్రాతృజ్ఞా మభయం శత్రుకర్శన,
దత్తం తత్ ప్రతిజాసీహి సంగరప్రతిమోధనమ్. 26

యుద్ధమున నీ చేతికి పోరికొడుకు వదలివైతురని నీ నలుగురు తమ్ములకు
అభయ మొసగితివి. దానిని మరువకుము.

అనామయం స్వస్తి చేతి పృథాఽథో కర్ణ మబ్రవీత్,
తాం కర్ణోఽథ తథేత్యుక్త్వా తత స్తౌ జగ్ముతః వృథక్. 27

నీకు సుఖ మగుగాక, స్వస్తి అని కుంతి కర్ణునితో పలికెను. కర్ణుడును
ఆమెతో అట్లే పలికెను. పిదప ఎవరితోవను వారు పోయిరి.

22. న శిష్యన్తి ఇతి న-మిగులరని లేదు. తప్పక మిగులుదురని భావము;

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్భాగవతపర్వణి
 కుంతీకర్ణసమాగమే షట్పత్వారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.
 ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్భాగవతపర్వమున
 కుంతీకర్ణుల కలయిక కల నూటనలువదియారవ అధ్యాయము.

— : 0 : —

---

* ధర్మాధర్మో స త్యజతో ధర్మాధర్మైకసంప్రయో,
 ప్రార్థితా వపి పిత్రాద్యైః కర్ణదుర్యోధనావత.

ధర్మమునో అధర్మమునో - ఒకదానిని అంటిపెట్టుకొన్నవారు
 తండ్రి మొదలగువారు వేడుకొన్నను కర్ణదుర్యోధనులవలె ధర్మమును
 గాని, అధర్మమును గాని వదలిపెట్టరు' - అని యీ కథాభాగము
 మొత్తమునకు లాత్పర్యము.

స ప్రచత్వారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

నూటనలుబదియేడవ అధ్యాయము.

యుధిష్ఠిరేణ పృష్టేన శ్రీకృష్ణేన కౌరవసభాయా ముక్తానాం

భీష్మవచనానాం శ్రవణమ్.

యుధిష్ఠిరు డడుగగా శ్రీకృష్ణుడు కౌరవసభలో పలికిన

భీష్ముని మాటలను వినిపించుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

ఆగమ్య హాస్తిసపురా దువప్లవ్య మరిందమః,

పాణ్డవానాం యథావృత్తం కేశవః సర్వ ముక్తవాన్. 1

హాస్తిసపురమునుండి ఉపప్లవ్యమునకు తిరిగివచ్చి శ్రీకృష్ణుడు పాండవులకు జరిగినదంతయు వివరించెను.

సంభాష్య సుచిరం కాలం మన్త్రయిత్యా పునః పునః,

స్వమేవ భవనం శౌరి ర్విశ్రామార్థం జగామ హ. 2

దాలసేపు ముచ్చటలాది వెళ్ళివత్తునని మరల మరల పలికి అలసత తీర్చుకొనుటకై కృష్ణుడు తన భవనమున కరిగెను.

విసృజ్య సర్వా స్సృపతీన్ విరాటప్రముఖాం స్తదా,

పాణ్డవా బ్రాతరః పణ్చ భానా వస్తంగతే సతి. 3

సన్ధ్యా ముపాస్య ధ్యాయన్త స్తమేవ గతమానసాః,

ఆనాయ్య కృష్ణం దాశార్హం పున ర్మన్త్ర మమన్త్రయన్. 4

విరాటుడు మొదలగు రాజుల సందరను వారి వారి నెలవులకు పంపి పాండుకుమారులైదుగురు సూర్యుడస్తమించుచుండగా సంద్య ముపాసించి కృష్ణునే తంపోయుచు, మనస్సుగా నతని యందే చేర్చి అతనిని పిలిపించి మరల నిట్లు మంతనము లాడకొచ్చిరి.

యుధిష్ఠిర ఉవాచ- యుధిష్ఠిరు డిట్లు పలికెను.

త్వయా నాగపురం గత్వా సఖాయాం ధృతరాష్ట్రజః,
కిముక్తః పుణ్డరీకాక్ష తన్నః శంసితు మర్హసి.

5

పుండరీకాక్షా ! నీవు హస్తినాపురమున కరిగి సభలో దుర్యోధనునితో నేమి పలికితివి. దానిని మాకు చెప్పదగును.

వాసుదేవ ఉవాచ- వాసుదేవు డిట్లు పలికెను.

మయా నాగపురం గత్వా సఖాయాం ధృతరాష్ట్రజః,
తథ్యం పథ్యం హితం చోక్తో న చ గృహ్లాతి దుర్మతిః.

6

నేను హస్తినాపురమున కరిగి నిండుసభలో ఆ దుర్యోధనునకు ఉన్న మాటను, న్యాయము తప్పని దానిని, రెండు వైపులకు మేలైన దానిని పలికితిని. ఆ దుష్టున కది తలకెక్కలేదు.

యుధిష్ఠిర ఉవాచ- ధర్మరా జిట్లనెను.

తస్మిన్సుత్పథ మాపన్నే కురువృద్ధః పితామహః,
కిముక్తవాన్ హృషీకేశ దుర్యోధన మమర్షణమ్.

7

వాడు చెడుదారి బట్టుచుండగా కౌరవులతో పెద్దవాడు, తాత కోపముతో చిరచిరలాడు దుర్యోధనునితో ఏమి పలికెను?

ఆచార్యో వా మహాభాగ భారద్వాజః కిమబ్రవీత్,
పితా వా ధృతరాష్ట్ర స్తం గాన్ధారి వా కి మబ్రవీత్.

8

ద్రోణాచార్యు డేమి పలికెను? చంద్రీ ధృతరాష్ట్ర డేమనెను? తల్లి గాంధారి ఏమి చెప్పెను?

పితా యవీయా నస్మాకం శత్రా ధర్మవిదాం వరః,
పుత్రశోకాభినంతప్తః కి మాహ ధృతరాష్ట్రజమ్.

9

మా పితృచంద్రీ, ధర్మమెరిగిన వారిలో శత్రుడు, కొడుకులను గూర్చిన దుఃఖముతో కుమిలిపోవుచుండువాడు విచరుడు దుర్యోధనున కేమి బోధించెను?

5. నాగపురమ్ - హస్తినాపురమునకు;

6. పథ్యమ్ - న్యాయముతో కూడినది; హితమ్ - రెండువైపుల వారికి మేలు కూర్చునది.

కిం చ సర్వే సృవతయః సఖాయాం యే సమాసతే.

ఉ క్తవన్తో యథాతత్త్వం తద్రూపి త్వం జనార్దన. 10

మరియు సభలో నున్న రాజు లందఱు ఉన్నడున్నట్లు ఏమి పలికిరి;
జనార్దనా! దానిని మాకు చెప్పుము.

ఉ క్తవాన్ హి భవాన్ సర్వం వచనం కురుముఖ్యయోః,

ధార్తరాష్ట్రస్య తేషాం హి పచనం కురుసంసది. 11

కామలోభాభిభూతస్య మన్దస్య ప్రాజ్ఞమానినః,

అప్రియం హృదయే మహ్యం తన్న తివృతి కేశవ. 12

భీష్ముడు, ధృతరాష్ట్రుడు, ఇంకను తక్కిన రాజులు, నీవును నా కొఱకై
కౌరవసభలో పలికిన పలుకెల్ల అప్రియమై కామముతో, లోభముతో కన్ను
గానని బుద్ధిహీనుడు, గొప్పతెలివిగలవాడ నని అనుకొనువాడు అగు దుర్యోధనుని
హృదయమున నిలువడు.

తేషాం వాక్యాని గోవింద శ్రోతు మిచ్ఛామ్యహం విభో,

యథా చ నాభిపద్యేత కాల స్తాత తథా కురు,

భవాన్ హి నో గతిః కృష్ణ భవాన్నాథో భవాన్ గురుః. 13

గోవిందా! ప్రభూ! చారి వాక్యములు వినవలెను. కాలము మీరిపోకుండ
చేయవలసివచ్చి చేయుము. కృష్ణా! నీవే మాకు గతివి. నీవే మారు నాధుడవు. నీవే
మాకు గురువవు.

వాసుదేవ ఉవాచ - వాసుదేవు డిట్లు పలికెను.

శృణు రాజన్ యథావాక్య ముక్తో రాజా సుయోధనః,

మధ్యే కురుణాం రాజేన్ద్ర సథాయాం తన్నిబోధ మే. 14

11. 12 - కురుముఖ్యయోః - భీష్మ ధృతరాష్ట్రం యొక్కయు, తేషాం చ -
ఆ రాజులయొక్కయు, వచనమ్ - పలుకు, యత్ - ఏది; భవాన్ - నీవు;
ఉ క్తవాన్ - పలికిరివో, మహ్యమ్ - నాకొఱకు అమీన; తత్ సర్వమ్ -
అది యంతయు; అప్రియమ్ - ప్రియముకానిదై; ధార్తరాష్ట్రస్య - దుర్యో
ధనుని; హృదయే - హృదయమున; న తివృతి - నిలువను - అని అర్థ
యము.

13. న అభిపద్యేత - మించిపోవడు; నః - మామొక్క;

రాజేంద్రా! కౌరవుల నిండునరలో సుమోధనునకు బోధించిన వాక్య మెట్టిదో వినుము.

మయా విశ్రావితే వాక్యే అహం ధృరరాష్ట్రజః,
అథ భీష్మః సుసంక్రుద్ధ ఇదం వచన మబ్రవీత్. 15

నేను వినిపించిన వాక్యములను విని దుర్యోధనుడు పెద్దగా నవ్వెను. దానితో మిక్కిలి కోపించిన భీష్ము డిట్లు పలికెను.

దుర్యోధన నిబోధేదం కులార్థే యద్భృషీమి తే,
తచ్చుత్వా రాజశార్దూల స్వకులస్య హితం కురు. 16

దుర్యోధనా! రాజశార్దూలా! ఈ కుంమును కాపాడుటకై పలుకుచున్న నా మాట వినుము. విని కుంమునకు మేలైన విధముగా అచరింపుము.

మమ తాత పితా రాజన్ శాన్తను ర్హోకవిశ్రుతః,
తస్యాహ మేక ఏవాసం పుత్రః పుత్రవతాం వరః. 17

నాయనా! మా తండ్రి శంరనుమహారాజు లోకమున ప్రసిద్ధి నొందిన వాడు. ఆయనకు నే నొక్కడనే పుత్రుడనై యుంటిని. పుత్రవంతులు నన్ను శ్రేష్ఠుడని భావించిరి.

తస్య బుద్ధిః సముత్పన్నా ద్వితీయః స్యాత్ కథం సుతః,
ఏకపుత్ర మపుత్రం వై ప్రవదన్తి మనీషిణః. 18

అతనికి మరియొక కొడు కెట్లు కలుగునా. అను ఆలోచన బయలుదేరెను. ఏలయన కాత్రవేత్రలు ఒక్క పుత్రుడుగల తండ్రిని పుత్రులు లేనివాడనియే. యందురట!

న చోచ్చేదం కులం యాయా ద్విస్తీర్యేచ్ఛ కథం యతః,
తస్యాహ మీప్సిరం బుద్ధ్వా కాలీం మాతర మావహమ్. 19

'ఈ కుల మెట్లు రెగిపోతుండును? నా కీర్తి ఎట్లు విస్తరింతును' అని ఆయన చింతించుచుండగా ఆతని కోరిక నెరిగి నేను సత్యవతిని తల్లినిగా తెచ్చితిని.

ప్రతిజ్ఞాం దుష్కరాం కృత్వా పితు రర్థే కులస్య చ,
అరాజా చోర్వరేతాశ్చ యథా సువిదితం తవ.

ప్రతీతో నివసామ్యేష ప్రతిజ్ఞా మనుపాలయన్. 20

తండ్రి కొడుకును, కులము కొరకును నేను చేయకకముకాని ప్రతిజ్ఞను
గావించి సత్యవతిని తెచ్చితిని. రాజ్యమును గ్రహింపక, బ్రహ్మచారినియై యున్న
విషయము నీ వెరిగినదే. ఆ ప్రతిజ్ఞను చక్కగా కాపాడుకొనుచు ఇదిగో తృప్తితో
బ్రదుకుచున్నాను.

తస్యాం జ్ఞజ్ఞే మహాబాహుః శ్రీమాన్ కురుకులోద్వహః,
విచిత్రవీర్యో ధర్మాత్మా కనీయాన్ మమ పార్థివ. 21

రాజా! అమెయందు నా తమ్ముడు విచిత్రవీర్యుడు వుదైనను. అతడు మహా
బాహువు. శ్రీమంతుడు. ధర్మాత్ముడు. కురుకులము నుద్ధరించినవాడు.

స్వర్యాతేఽహం పితరి తం స్వరాజ్యే సన్న్యవేశయమ్,
విచిత్రవీర్యం రాజానం భృత్యో భూత్వా హ్యధశ్చరః. 22

నా తండ్రి స్వర్గస్థుడు కాగా నా తమ్ముని విచిత్రవీర్యుని నా రాజ్యమున
రాజుగా నెలకొల్పితిని. నేను క్రిందనుండి సేవకుడనై సంచరించితిని.

తస్యాహం సదృశాన్ దారాన్ రాజేన్ద్ర సముపాహరమ్,
జిత్వా పార్థివసజ్ఞాత మపి తే బహుశః శ్రుతమ్. 23

రాజేంద్ర! అతనికై నేను పలువురు రాజుల నోడించి తగిన భార్యలను
తెచ్చితిని. ఇది యంతయు నీవు పెక్కుమారులు చినియుండువు.

తతో రామేణ సమరే ద్వన్ద్వయుద్ధ ముపాగమమ్,
స హి రామభయా దేభి ర్నాగరై ర్విప్రవాసితః. 24

అప్పుడు నాకు పరశురామునితో ద్వంద్వయుద్ధము సంఘటించెను. ఆ రాముని
భయమువలన నగరమును లందరు నాతమ్ముని దూరభూమికి తొలగించిరి.

20 ప్రతీతః - తువుడు;

24. విప్రవాసితః - దూరభూమిలో నిలువబడెను. పరశురామునకు భయపడి
స్వయముగా పారిపోవుచు ప్రజలు తన శిబిరమును భూస్య మొసర్చిన
కారణముగా నని భావము.

దారే ష్వవ్యతిసక్తశ్చ యజ్ఞాణం సమవద్యత,
యదా త్వరాజకే రాష్ట్రే న వవర్ష సురేశ్వరః,
తదాభ్యధావ న్మామేవ ప్రజాః క్షుద్ధయపీడితాః. 25

మరియు నాతడు భార్యలయందు మితిమీరి సంచరించి శ్వయరోగము పొందెను. రాజ్యము దిక్కుమాలినది కాగా దేవేంద్రుడు వర్షములేకుండ చేసెను. అంత ప్రజలు ఆకలిదప్పలకు తాళజాలక నాకడకే పరువున వచ్చిరి.

ప్రజా ఊచుః - ప్రజ లిట్లు పలికిరి.

ఉపక్షిణాః ప్రజాః సర్వా రాజా భవ భవాయ నః,
ఈతీః ప్రణుద భద్రం తే శాన్తనోః కులవర్ధన. 26

శంతనుకులవర్ధనా! ప్రజలందరు చెడిపోయిరి. మా మేలుకోరి రాజపు కమ్ము. ఈతిబాధలను తొలగింపుము. నీకు మేలయ్యెడు.

పీడ్యంతే తే ప్రజాః సర్వా వ్యాధిభి ర్భృశదారుణైః,
అల్పావశిష్టా గాఙ్గేయ తాః పరిత్రాతు మర్హసి. 27

గంగాకుమారా! ఈ నీ ప్రజలందరు మక్కిలి మోరములైన వ్యాధులతో బాధపడుచున్నారు. చావగా మిగిలినవారు చాల తక్కువమంది. వీరిని నీవు రక్షింపవలయును.

వ్యాధీన్ ప్రణుద వీర త్వం ప్రజా ధర్మేణ పాలయ,
త్వయి జీవతి మా రాష్ట్రం వినాశ మువగచ్ఛతు. 28

ఓయి వీరా! ఈ రోగములను పరిమార్చుము. ప్రజలను ధర్మముతో పాలింపుము. నీవు బ్రదికియుండగా ఈ రాష్ట్రము నాశనము పొందకుండుగాక!

భీష్మ ఉవాచ - భీష్ము డిట్లు పలికెను.

ప్రజానాం క్రోశతీనాం వై నైవాక్షుభ్యత మే మనః,
ప్రతిజ్ఞాం రక్షమాణస్య సద్వృత్తం స్మరత స్తథా. 29

20. ఈతీః-అతివృష్టి, అనావృష్టి, ఎలుకలు, చిలుకలు, మిడుతలు, చేరువనున్న శత్రురాజులు - అనునవి ఆరు ఈతిబాధలు.

ప్రతిజ్ఞను కాపాడుకొనుచు దక్కని సడవడిని స్మరించుచున్న నా మనస్సు
ప్రజలంతగా మొత్తుకొనుచున్నను షోభ పడనేలేదు.

తతః పౌరా మహారాజ మారా కాలీ చ మే శుభా,

భృత్యాః పురోహితాచార్యా బ్రాహ్మణాశ్చ బహుశ్రుతాః,

మా మాచు ర్భృశసంతప్తా భవ రాజేతి సంతతమ్. 30

మహారాజా! అంతట పురజనులు, పుణ్యాత్మురాలు నాతల్లి సత్యవతియు,
సేవకులు, పురోహితులును, ఆచార్యులు, గొప్ప పాండిత్యముగల బ్రాహ్మ-
ణులును, ఎంతో బాధపడుచు నన్ను రాజు కమ్మని మాచిమాచికి చెప్పజొచ్చిరి.

ప్రతీవరక్షితం రాష్ట్రం త్వాం ప్రాప్య వినశిష్యతి;

స త్వ మస్మద్ధితార్థం వై రాజా భవ మహామతే. 31

మున్నీ రాష్ట్రమును ప్రతీవమహారాజు కాపాడెను. ఇప్పుడు అది నీ కాల-
మున నశించిపోనున్నది. కావున నీవు మా మేలుకోరి ఓ మహామతీ! రాజ-
వగుము.

ఇత్యుక్తః ప్రాజ్ఞలి ర్భూత్వా దుఃఖితో భృశ మాతురః,

తేభ్యో న్యవేదయం తత్ర ప్రతిజ్ఞాం పితృగౌరవాత్. 32

వారిట్లు పలుకగా గుండె కురకుతలాది పోయిన నేను చేతులు మోడ్చి
తండ్రిపైనున్న గౌరవముతో నేను చేసిన ప్రతిజ్ఞను వారికి విన్నవించితిని,

ఊర్ధ్వరేతా హ్యరాజా చ కులస్సార్థే పునః పునః,

విశేషత స్త్వదర్థం చ ధురి మా మాం నియోజయ. 33

నేను బ్రహ్మచారిని, రాజు కారానివాడను. ఈ కులమును ఉద్ధరించు
టకై, ముఖ్యముగా నీ కొరకై యిట్లు ప్రతిజ్ఞ పట్టితిని. అహూ! నన్నీ భారమున
నియోగింపకుము.

తతోఽహం ప్రాజ్ఞలి ర్భూత్వా మాతరం సంప్రసాదయమ్,

నామ్న శాంతనునా జాతః కౌరవం వంశ ముద్వహన్. 34

ప్రతిజ్ఞాం వితథాం కుర్యా మితి రాజన్ పునః పునః

విశేషత స్త్వదర్థం చ ప్రతిజ్ఞాం కృతవా నహమ్. 35

మరల నేను చేతులు బోపించి తల్లి నట్లు ప్రార్థించితిని. అమ్మా ! శంత
నుని కుమారుడను. కరుణంశభారమును నెత్తికెత్తుకొని పట్టిన ప్రతిజ్ఞను
వ్యర్థము చేయజాలను. మరియూ ఆ ప్రతిజ్ఞను హాస నీ కారణే పట్టితిని.

అహం ప్రేష్యశ్చ దాసశ్చ తవాప్య సుతవత్సరే.

నేను నీ బంటును, దాసుడను. తల్లీ ! నాయందు పుత్రప్రేమగలదానా !
నన్ను మన్నింపుమని మరల ఒకరి చేతుకొంటిని.

ఏవం తా మనునీయాహం మారరం జన మేవ చ. 36

అయాచం భ్రాతృదారేషు రదా ద్యాసం మహామునిమ్,
సహ మాత్రా మహారాజ ప్రసాద్య రమ్యషిం రదా. 37

ఇట్లామెను, జనులను బ్రతికూరి మహామునియను చేదవ్యాసుని తల్లితో
పాటు ప్రార్థించి తమ్ముని భార్యలందు సంరాసము పొందుమని వేడుకొంటిని.

అవత్యార్థం మహారాజ ప్రసాదం కృరవాం శ్చ సః,
త్రీన్ స పుత్రా నజనయ తదా భరరసత్తమ్. 38

మహారాజా! నే నట్లు సంతానముకొరకు ప్రార్థించగా ఆ మహర్షి అనుగ్ర
హము చూపెను. మువ్వులు కొడుకులను ప్రసాదించెను.

అన్ధః కరణహీనత్వా న్న వై రాజా పితా తవ,
రాజా తు పాణ్డు రభవ న్మహర్మా లోకవిరురః. 39

నీ తండ్రి గ్రుడ్డివాడు. అతడుకలలోదము వలన రాజు కాలేదు. మహా
త్ముడు, లోకమున ప్రసిద్ధి కెక్కినవాడు నగు పాండురాజు రాజమైన.

స రాజా రస్య తే పుత్రాః పితృ ద్దాయాద్భహారిణః,
మా తార కలహం కార్షీ రాజ్య స్సార్థం ప్రదీయతామ్. 40

అట్లతడు రాజు కాగా అతని పుత్రులు తండ్రి రాజ్యభాగమును పొంద
వలసినవారు. బాబూ! వారితో పోరుచేయకుము. నగము రాజ్యమిమ్ము.

మయి జీవతి రాజ్యం కః సంప్రశాసేత్ పుమా నిహ,
మావమంస్థా వచో మహ్యం శమ మిచ్ఛామి వః సదా. 41

నేను బ్రదికియుండగా నిక్కడ రాజ్యమేలు మగవా డెవ్వడు? నా కొడుకు
నా మాటను ధిక్కరింపకుము. నేను ఎల్లవేళల మీ అందరికి శాంతిని కోరుదును.

న విశేషోఽస్తి మే పుత్ర ర్వయి తేషు చ పార్థివ,
మత మేతత్ పితు స్తుభ్యం గాన్ధార్యా విదురస్య చ. 42

కుమారా! నాకు నీయందును, వారియందును భేద మావంతయు లేదు. ఇది
నీ తండ్రికి, తల్లికి, విదురునకును ఇష్టమైన విషయము.

శ్రోతవ్యం ఖలు వృద్ధానాం నాభిశఙ్గీ ర్వచో మమ,
నాశయిష్యసి మా సర్వ మాత్మానం వృథివీం తథా. 43

నాయనా! పెద్దలమాట వినవలయునుగదా! నామాటను శంకింపకుము
నిన్ను, ఈ భూమిని, సర్వమును నాశనము చేయకుము.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి
భగవద్వాక్యే సప్తచత్వారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున
భగవద్వాక్యముగల నూటనలుబదియేడవఅధ్యాయము.

అష్టచత్వారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః
నూటనలుబదియెనిమిదవ అధ్యాయము

ద్రోణవిదురయోర్గానార్యాశ్చ వచనానాం శ్రీకృష్ణకర్తృకం కథనమ్.
ద్రోణవిదురులయు గాంధారియొక్కయు మాటలను
శ్రీకృష్ణుడు ధర్మరాజునకు చెప్పుట.

వాసుదేవ ఉవాచ-వాసుదేవు డిట్లు చెప్పెను.

భీష్మేణోక్తే తతో ద్రోణో దుర్యోధన మభాషత,
మధ్యే నృపాణాం భద్రం తే వచనం వచనశ్రమః. 1

భీష్ము డిట్లు పలికినపిదప చక్కనిపలుకు పొందికగల ద్రోణుడు రాజు
లందరు నున్నచోట దుర్యోధనునితో నీడు మేలుకూర్చుమాట నిట్లు పలికెను.

ప్రాతీపః శాన్తను స్తాత కులస్యార్థే యథా స్థితః,
యథా దేవవ్రతో భీష్మః కులస్యార్థే స్థితోఽభవత్. 2

నాయనా! ప్రతీపునికుమారుడు శంకను దెట్లు కులము నుద్ధరించుటకై
పూనుకొనెనో యట్లే దేవవ్రతుడగు ఈ భీష్ముడును కులరక్షణకై పూనుకొనెను.

తథా పాణ్డు ర్నరపతిః సత్యసన్తో జితేంద్రియః,
రాజా కురూణాం ధర్మాత్మా సువ్రతః సుసమాహితః. 3

జ్యేష్ఠాయ రాజ్య మదదా ధృతరాష్ట్రాయ ధీమతే,
యవీయసే తథా శత్రే కురూణాం వంశవర్ధనః. 4

అట్లే సత్యము తప్పనివాడు, ఇంద్రియములపై ఆదుపుగలవాడు, ధర్మా
త్ముడు, వ్రతనిష్ఠగలవాడు, అటుబోటులు లేనివాడు, కౌరవులలో గుణసంప
దలతో విరాజిల్లువాడు నగు పాండురాజు బుద్ధిమంతుడు, అన్నయగు ధృతరాష్ట్రు
నకు రాజ్య మొసగెను. కురువంశమును పృథ్వి పొందించుచు తమ్ముడగు విదురు
నకు కూడ రాజ్యభార మప్పగించెను.

తతః సింహాసనే రాజన్ స్థాపయి త్వేన మచ్యుతమ్,
వనం జగామ కౌరవ్యో భార్యాభ్యాం సహితో నృపః.

5

పిమ్మట ఈ ధృతరాష్ట్రుని సింహాసనమునందు జారిపోయింద నిలద్రొక్కుకొనునట్లు చేసి ఆ పాండురాజు భార్యలతో కూడి వనమున కరిగెను.

నీచైః స్థిర్వా తు విదుర ఉపాస్తే స్మ విసీతవత్,
ప్రేష్యవత్ పురుషవ్యాఘ్రో వాలవ్యజన ముత్తివన్.

6

విదురుడు పురుషసింహమున్ను పినయముతో క్రింద నిలబడి బంటువలె వింజామరము వీడచు ఈ ధృతరాష్ట్రుని కొలిచియుండెను.

తతః సర్వాః ప్రజా స్రాత ధృతరాష్ట్రం జనేశ్వరమ్,
అన్యవద్యన్త విధివ ద్యథా పాణ్డుం జనాధిపమ్.

7

అంతట ప్రజలందరు పాండుమహారాజునువలె ధృతరాష్ట్రుని జనపాలకునిగా సమ్మతించి అనుసరించిరి.

విస్సృజ్య ధృతరాష్ట్రాయ రాజ్యం సవిదురాయ చ,
చచార వృథివీం పాణ్డుః సర్వాం పరపురజ్జయః.

8

విదురునితోపాటు ధృతరాష్ట్రునకు రాజ్య మప్పగించి పాండురాజు శత్రుపురములను జయించుచు భూమి సంతటిని తిరుగసాగెను.

కోశసంపన్ననే దానే భృత్యానాం చాన్యవేక్షణే,
భరణే చైవ సర్వస్య విదురః సత్యసజ్గరః.

9

4. జ్యేష్ఠాయ - తనకన్న పెద్దవాడగు ధృతరాష్ట్రుడు గ్రుడ్డివాడు కనుక రాజ్యమున కనర్హుడు - అయినను భక్తితో అతనికి రాజ్యమును సమర్పించెను. వక్షత్రే - విదురుడు దాసిపుత్రుడు కనుక రాజ్యమున కనర్హుడు - అయినను శమ్ముడన్న ప్రేమతో అతనికి రాజ్యము నప్పగించెను. ఇట్లు పాండురాజు రాజ్యము మీది మమకారమును వదిలి వారిరువురికడ వ్యాసముగా నుంచెనని భావము.

9. సంపన్నమ - తన సొమ్ముగా భావించి కాపాడుట.

సత్యము తప్పని వినుడుడు కోశాగారమును పరిరక్షించును. దానములు చేయుట, భృత్యుల నరసికొనుట, సర్వమును భరించుట యను కార్యములు చేయుచుండెను.

సన్నివిగ్రహసంయుక్తో రాజ్ఞాం సంవాహనక్రియాః,
అవైక్షత మహాలేజా భీష్మః పరపురణ్ణయః.

10

సంధివిగ్రహములను నిర్ణయించుట. రాజులనుండి రప్పములు గ్రహించుట మొదలగు పనులను శత్రుమర్దన సామర్థ్యముగల భీష్ముడు చూచుకొనుచుండెను.

సింహాసనస్థో నృపతి ర్భృతరాష్ట్రో మహాబలాః,
అన్వాస్యమానః సతతం విదురేణ మహార్యమా.

11

మహాత్ముడగు విదురుడు ఎల్లవేళల పెండ్లదగిలి కొలుచుచుండగా గొప్ప బలముగల భృతరాష్ట్రుడు రాజై సింహాసన మెక్కియుండెను.

కథం తస్య కులే జాతః కులభేదం వ్యవస్యసి,
సంభూయ భ్రాతృభిః సార్థం భుంక్ష్వ భోగాన్ జనాధిప.

12

అట్టివాని కుంమున బుట్టి నీవెట్లు కులమును ముక్కలు గావించువు? అన్నదమ్ములతో కలసి భోగముల ననుభవింపుము.

బ్రవీన్యహం న కార్పణ్యా న్నార్థహేతోః కథచ్ఛన,
భీష్మేణ దత్త మిచ్ఛామి న ర్వయా రాజసత్తమ.

13

నేను పోరునకు భయపడియో ధన మాళిందయో ఎన్నడికిని పలుకను. భీష్ము డిచ్చిన దానిని ఇష్టపడుదును. నీనుండి ఏమియు ఆశించను.

10. సంవాహనక్రియాః - సంవాహన మనగా సంప్రాపణము - ధనమును, కానుకలను తెచ్చుట - వానికి సంబంధించిన పనులను.

13. కార్పణ్యాత్ - జాలివలన - దీనరవలన - యుద్ధమునకు భయపడి అని భావము.

నాహం త్వత్తోఽభికాక్షిష్యే వృత్త్యుపాయం జనాధిప,
యతో భీష్మ సతో ద్రోణో యద్భీష్మ స్వాహ తత్కురు. 14

రాజా! నీవలన బ్రదుకుతెరువు ఉపాయమును నేను కోరుకొనను. భీష్మ
దెందుడునో ద్రోణు డందుండును. కావున భీష్ముడు చెప్పినట్లు చేయుము.

దీయతాం పాణ్డుపుత్రేభ్యో రాజ్యార్థ మరికర్మన,
సమ మాచార్యకం తాత తవ తేషాం చ మే సదా. 15

పాండుకుమారులకు రాజ్యమున సగభాగ మిమ్ము నీకును, వారికిని నేను
అచార్యుడ నగుట ఎల్లపుడు సమానమే కదా!

అశ్వత్థామా యథా మహ్యం తథా శ్వేతహయో మమ,
బహునా కిం ప్రలాపేన యతో ధర్మ సతో జయః. 16

నాకు అశ్వత్థామ ఎట్టివాడో తెలిగుట్టముం అర్జునుడును అట్టివాడే.
పలుమాట లేల. ధర్మ మేవైపున నుండునో గెలుపు ఆ వైపునకు సిద్ధించును.

వాసుదేవ ఉవాచ - శ్రీకృష్ణు డిట్లు పలికెను.

ఏవ ముక్తే మహారాజ ద్రోణే నామితతేజసా,
వ్యాజహార తతో వాక్యం విదురః సత్యసంగరః,
పితు ర్వదన మస్వీక్య పరివృత్య చ ధర్మవిత్. 17

మహాతేజస్సుగం ద్రోణు డిట్లు పలికిన పిదప సత్యమున నిష్ఠగల ధర్మ
వేత్త విదురుడు తండ్రియగు భీష్ముని మొగము చూచి మరలి యిట్లు పలికెను.
విదుర ఉవాచ - విదురు డిట్లు పలికెను.

దేవప్రత నిబోధేదం వచనం మమ భాషతః,
ప్రణవ్యః కౌరవో వంశ స్త్వయాఽయం పున రుద్భవతః. 18

దేవప్రతా! నేను పలుకుచున్నమాట వినుము. మున్ను కురువంశము
పాడు కాగా నీవు దానిని మరల ఉద్ధరించితివి.

తస్మై విలపమానస్య వచనం సముపేక్షసే,
కోఽయం దుర్యోధనో నామ కులేఽస్మిన్ కులపాంసనః. 19

నేను మొత్తుకొనుచు చెప్పెను నా మాటను నీవు పొడవవు. ఈ మాటను చెడబుట్టిన ఈ దుర్యోధను డెవ్వడు ?

యస్య లోభాభిభూతస్య మతిం సమనుపర్తసే,
అనార్య స్యాకృతజ్ఞస్య లోభేన హతచేరసః. 20

వీడు నీడుడు, చేసిన మేలు గుర్తింపనివాడు. అత్యాశతో పేని హృదయము చచ్చినది. అట్టి వీని బుద్ధిని బట్టి ప్రేలాడుచున్నావు.

అతిక్రామతి యః శాస్త్రం పితు ర్ధర్మార్థదర్శినః,
ఏతే నశ్యంతి కురవో దుర్యోధనకృతేన వై. 21

వీడు ధర్మమును అర్థమును పరికించి తండ్రి వోదించు ఆజ్ఞను పొడవకున్నాడు. ఈ దుర్యోధనుని కారణముగా ఈ కౌరవు లందరు నశించుచు చున్నారు.

యథా తే న ప్రణశ్యేయ్యు ర్మహారాజ తథా కురు,
మాం చైవ ధృతరాష్ట్రం చ పూర్వ మేవ మహామతే. 22
చిత్రకార ఇవాలేఖ్యం కృత్వా స్థాపితవా నసి.

మహారాజా ! ఆ కౌరవులందరు నశింపకుండుతీ రావరింపుము. మహామతీ ! మున్ను నీవే నన్నును ధృతరాష్ట్రుని, చిత్రకారుడు బొమ్మను నిలిపినట్లు, నిలిపితివి.

ప్రజాపతిః ప్రజాః సృష్ట్యా యథా సంహారతే తథా,
నోపేక్షస్య మహాబాహో వశ్యమానః కులక్షయమ్. 23

ప్రజాపతి ప్రజలను సృజించి మరల రూపుమాపినట్లు ప్రవర్తింపకుము. ఓ మహాబాహూ ! కులము నాశనమగుచుండగా చూచుచు ఊరకుండకుము.

అథ తేఽద్య మతి ర్నష్టా వినాశే ప్రత్యుపస్థితే,
వనం గచ్ఛ మయా సార్థం ధృతరాష్ట్రేణ చైవ హ. 24

21. శాస్త్రమ్ - శాసనమును - ఆజ్ఞను, దుర్యోధనకృతేన - దుర్యోధనుడు చేయు పనితో.

22. చిత్రకారః అలేఖ్యమ్, ఇవ - నీ అజ్ఞకు లోబడి నేనును ధృతరాష్ట్రుడును చిత్రరూపులొని బొమ్మలవలె స్వతంత్రింపక మెలగుచున్నా మని భావము.

నేడు నీ బుద్ధి పనిచేయకున్నచో, ఈ కులమునకు వినాశము దాపురించినచో నాతో, ధృతరాష్ట్రునితో కలిసి ఆదవులకు పడ.

బద్ధ్యా వా నికృతిప్రజ్ఞం ధార్తరాష్ట్రం సుదుర్మతిమ్,
శాధీదం రాజ్య మద్యాశు పాణ్డవై రభిరక్షితమ్. 25

లేదా నీచకార్యములయందే ప్రజ్ఞగల ఈ దురాత్ముడు దుర్యోధనుని బంధించి పాండవులు రక్షించెడు ఈ రాజ్యమును పెంటనే పాలింపుము.

ప్రసీద రాజశార్దూల వినాశో దృశ్యతే మహాన్,
పాణ్డవానాం కురూణాం చ రాజ్ఞా మమితతేజసామ్. 26

రాజోత్తమా ! దయచూడుము. పాండుకుమారులకు, కౌరవులకు, గొప్ప తేజస్సుగల రాజులకు గొప్పకీడు కానవచ్చుచున్నది.

విరరా మైవ ముక్త్యా తు విదురో దీనమానసః,
ప్రధ్యాయమానః స తదా నిఃశ్వసంశ్చ పునః పునః. 27

ఇట్లు పలికి విడుదుడు గుండె దిగులుతో ఏదో చింతించుచు మాటిమాటికి నిట్టూర్పులు విడచుచు పలుకకుండెను.

తతోఽథ రాజ్ఞః సుబలస్య పుత్రీ
ధర్మార్థయుక్తం కులనాశభీతా,
దుర్యోధనం పాపమతిం నృశంసం
రాజ్ఞాం సమక్షం సుత మాహ కోపాత్. 28

పిదప సుబలరాజపుత్రి గాంధారి కులము నశించు నను భయముతో పాప బుద్ధియు, క్రూరుడు నగు కొడుకు దుర్యోధనునితో రాజుల యెదుట కోపముతో ధర్మము, అర్థము కూడినమాట నిట్లు పలికెను.

25. వనం గచ్ఛ-అట్లు నీవును నిన్ననుసరించు ద్రోణుడును, తానును, తండ్రియును వదలిపోవగా తగిన బలములేని ఈ దుర్యోధనుడు పాండవులకు వెరచి యుద్ధము మాని చక్కెరుడు నని విడుచుని ఆశయము.

యే పార్థివా రాజసభాం ప్రవిష్టా
 బ్రహ్మర్షయో యే చ సభాసదోఽన్యే,
 శృణ్వన్తు వక్ష్యామి తవాపరాధం
 పాపస్య సామాత్యపరిచ్ఛదస్య.

29

దుర్యోధనా! మంత్రులతో, బంటులతో కూడిన పాపివి నీదగు అపరాధమును చెప్పుచున్నాను. దీనిని ఇచట రాజసభలో ప్రవేశించిన రాజులును, బ్రహ్మర్షులును, మరియు నిరతులగు సభ్యులును విందురు గాక!

రాజ్యం కురూణా మను పూర్వభోజ్యం
 క్రమాగతో నః కులధర్మ ఏషః,
 త్వం పాపబుద్ధేఽతిన్యశంసకర్మన్
 రాజ్యం కురూణా మనయా ద్విహంసి.

30

ఈ రాజ్యమును కురువంశమువారు పెద్దవాని క్రమముగా ఆనుభవించుచు వచ్చిరి. ఇది కులక్రమము ననుసరించి వచ్చుచున్న ధర్మము. ఓరీ పాపబుద్ధి! క్రూరకర్ముడా! నీ వీనాడు నీతిదప్పి కౌరవుల రాజ్యమును రూపుమాపుచున్నావు.

రాజ్యే స్థితో ధృతరాష్ట్రో మనీషీ
 తస్మానుజ్ఞో విదురో దీర్ఘదర్శి,
 ఏతా వతిక్రమ్య కథం నృపత్వం
 దుర్యోధన ప్రార్థయ సేఽద్య మోహత్.

31

బుద్ధిశాలియగు ధృతరాష్ట్రుడు రాజ్యమున నెఱకొనెను. అతని తమ్ముడు విదురుడు ముందుచూపు గలవాడు. వీరిద్దరిని కావని, ఒకరెరుగని తనముతో ఈనాడు నీ వెట్లు రాజత్వమును కోరుదువు ?

రాజా చ క్షత్రా చ మహానుభావౌ
 భీష్మే స్థితే పరవనౌ భవేతామ్,
 అయం తు ధర్మజ్ఞతయా మహాత్మా
 న కామయే ద్యో నృపరో నదీజః.

32

మహానుభావులైన రాజును, విచరుడును పెద్దవాడు భీష్ముడున్నాడు కనుక అతనికి లోబడి ప్రవర్తించుచున్నాడు. ఇక మహాత్ముడు ఈ గంగకొడుకు ధర్మమెరిగినవాడు కావున నేదియు కోరడు.

రాజ్యం తు పాణ్డో రిద మప్రధృష్టం

తస్మాద్య పుత్రాః ప్రభవన్తి నాన్యే,

రాజ్యం తదేతన్నిఖిలం పాణ్డవానాం

ప్రైతామహం పుత్రపౌత్రానుగామి.

83

ఈ రాజ్యమంతయు పాండురాజునకు సంబంధించినది. కాదని యెవ్వరు ననుటకు వీలులేనిది. దానికి ఈ నా దాతని కొడుకులే ఏలికలు కాదగినవారు. ఇతరులు కారు. ఇట్టి రాజ్యమంతయు తండ్రితాతల వరుసను పొందవులకు సంబంధించినది. వారి కొడుకులకు, మనుమలకు చెందవలసినది.

యద్వై బ్రూతే కురుముఖ్యో మహాత్మా

దేవప్రతః సత్యసన్తో మనీషీ,

సర్వం తదస్మాభి రహత్య కార్యం

రాజ్యం స్వధర్మాన్ పరిపాలయద్వీ.

84

కొరపులందరికి పెద్ద, మహాత్ముడు, సత్యమున నిష్ఠగలవాడు, బుద్ధిమంతుడు అగు ఈ దేవప్రతుడు చెప్పినట్లు విని మన మందరము మన ధర్మములను కాపాడుకొనుచు రాజ్యము చెడకుండ చూచుకొనవలయును.

అనుజ్ఞయా చాథ మహావ్రతస్య

బ్రూయా స్సృపోఽయం విదుర స్తథైవ,

కార్యం భవే తత్సృహృద్భి ర్నియోజ్యం

ధర్మం పురస్కృత్య సుదీర్ఘ కాలమ్.

85

ఈ రాజును, ఆ విచరుడును ఏమి పలికినను ఆ మహావ్రతము గల భీష్ముని అనుమతితోడనే పలుకుదురు. మేలు కోరెడు మిత్రములు చెప్పిన దానిని ధర్మమును మున్నిడుకొని కలకాలము మన మూచరింపవలయును.

85. అహత్య - అహత్వా - పాడుచేయక.

న్యాయాగతం రాజ్య మిదం కురూణాం
 యుధిష్ఠిరః శాస్త్ర వై ధర్మపుత్రః,
 ప్రజోధితో ధృతరాష్ట్రేణ రాజ్ఞా
 పురస్కృతః శాస్త్రనవేన చైవ.

38

ధృతరాష్ట్రుడు నడపుచుండగా భీష్ముడు మున్నిడుకొని మన్నించుచుండగా
 ధర్మపుత్రుడగు యుధిష్ఠిరుడు న్యాయమునుబట్టి వచ్చిన ఈ కురురాజ్యము
 నేలుగాక !

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి కృష్ణవాక్యే
 అష్టచత్వారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున
 కృష్ణవాక్యముగల నూటనలుబదియెనిమిదవ అధ్యాయము.

ఏకోనపఞ్చాశదధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటనలుబదియెనిమిదవ అధ్యాయము

ధృతరాష్ట్రస్య దుర్యోధనం ప్రతి వచనమ్ - పాణ్డవేభ్యో

రాజ్యార్థం చాతు మాదేశః

ధృతరాష్ట్రుడు దుర్యోధనునకు చెప్పిన మాటలు - పాండవులకు

నగము రాజ్య మిమ్ముని ఆదేశించుట.

వాసుదేవ ఉవాచ - వాసుదేవు డిట్లు చెప్పెను.

ఏవ ముక్తే తు గాన్ధార్యా ధృతరాష్ట్రో జనేశ్వరః,

దుర్యోధన మువా చేదం రాజమధ్యే జనాధిప.

1

రాజా! గాంధారి యిట్లు పలికిన పిదప ధృతరాష్ట్రమహారాజు రాజు
లందరు సున్నచోట దుర్యోధనునితో నిట్లు పలికెను.

దుర్యోధన నిబోధేదం యత్త్వాం వశ్యామి పుత్రక,

తథా తత్ కురు భద్రం తే యద్యస్తి పితృగౌరవమ్.

2

కొడుకా! దుర్యోధనా! నేను చెప్పమాట వినుము. తండ్రి యను గౌరవము
నీ కున్నచో ఆ విధముగా చేయుము. నీకు మేలయ్యెడు.

సోమః ప్రజాపతిః పూర్వం కురూణాం వంశవర్ధనః,

సోమాద్ బభూవ షష్ఠోఽయం యయాతి ర్నహుషాత్మజః.

3

మొదట ఈ కురువంశమును పెంపొందించినవాడు చంద్రుడను ప్రజాపతి.
ఆ తనినుండి ఆరవతరమువాడు నహుషుని కొడుకు యయాతి.

తస్య పుత్రా బభూవు ర్హి పఞ్చ రాజర్షిసత్తమాః,

తేషాం యదు ర్మహాతేజా జ్యేష్ఠః సమభవత్ ప్రభుః.

4

అతనికి రాజర్షివరులగు కొడుకు లైదుగురుండిరి. వారిలో పెద్దవాడు
తేజస్సుగల యదువు సమర్థుడై యుండెను.

పూరు ర్యపీయాంశ్చ తతో యోఽస్మాకం వంశవర్ధనః,
శర్మిష్ఠయా సంప్రసూతో దుహిత్రా వృషపర్వణః. 5
మన వంశమును కొనసాగించిన పూరువు అందరికంటె చిన్నవాడు.
వృషపర్వముహరాజుబిడ్డ శర్మిష్ఠుడు పుట్టినవాడు.

యదుశ్చ భరతశ్రేష్ఠ దేవయాన్యః సుతోఽభవత్,
దాహిత్ర సాత శుక్రస్య కావ్య స్యామితలేజనః. 6
యదువు దేవయానికొడుకు. మహాలేజస్సుగల శుక్రాచార్యుని కూతుకొడుకు.
యాదవానాం కులకరో బలవాన్ వీర్యసమ్మతః,
అవమేనే స తు శ్చత్రం దర్శపూర్ణః సుమన్దధీః. 7
ఆతడు యాదవవంశమునకు కర్త. బలవంతుడు, పరాక్రమము కలవాడు.
కాని ఆతడు బుద్ధి ఏ మాత్రము లేనివాడై నిందైన గర్వముతో శ్చత్రియజాతిని
అవమానించెను.

న చాతిష్ఠత్ పితుః శాస్త్రే బలదర్శవిమోహితః,
అవమేనే చ పితరం భ్రాతృం శ్చాప్యవరాజితః. 8
ఓటమి యెరుగని ఆ యదువు బలముతో గర్వముతో కన్ను గాననివాడై
తండ్రిమాట వినకుండెను. తండ్రిని, తమ్ములను అవమానించెను.

వృథివ్యాం చతురస్తాయాం యదు రేవాభవద్భరీ,
వశే కృత్వా స నృపతీ స్త్వవస న్నాగసాహ్వయే. 9
నాలుగు సముద్రములు చుట్టిన నేలలో యదువే గొప్పబలము కలిగి
యుండెను. అతడు రాజుల నందరను లోబరచుకొని కరిపురమున నివసించెను.

తం పితా వరమక్రుద్ధో యయాతి ర్నహుషాత్మజః,
శశాప పుత్రం గాన్ధారే రాజ్యా చ్చాపి వ్యరోవయత్. 10
ఆతని తండ్రి, నహుషుని కుమారుడగు యయాతి మిక్కిలి కోపముతో
వానిని శపించెను. రాజ్యమునుండి తొలగించి వైచెను.

యే చైన మన్యవర్తన భ్రాతరో బలదర్పితాః,
శశాప తా నభిక్రుద్ధో యయాతి స్తనయా నథ. 11

బలముతో కన్నుగానక ఆతని వెంటబడి తిరుగు అతని తమ్ములను కూడ యయాతి మహాకోపముతో శపించెను.

యవీయాంసం తతః పూరుం పుత్రం స్వవశవ ర్తినమ్,
రాజ్యే నివేశయామాస. విధేయం నృపనత్రమః. 12

రాజులలో శ్రేష్ఠుడగు యయాతి తనకు లోబడి యున్నవాడు, మాట విను వాడునగు చివరికొడుకు పూరుని రాజ్యమున నెలకొల్పెను.

ఏవం జ్యేష్ఠోఽవ్యథోత్సిక్తో న రాజ్య మభిజాయతే,
యవీయాంసోఽపి జాయతే రాజ్యం వృద్ధోపసేవయా. 13

ఈ విధముగా పెద్దకొడుకే ఆయినను గర్వముతో ఎదురుతిరిగినవాడు రాజ్యమును పొందడు. పెద్దలను మన్నించుటచేత చిన్నవారయ్యును రాజ్యమును పొందుదురు.

తథైవ సర్వధర్మజ్ఞః పితౄ ర్మమ పితామహః,
ప్రతీపః పృథివీపాల త్రిమ లోకేషు విశ్రుతః. 14

అట్లే మా ముత్రాత, సర్వధర్మము తెలిగినవాడు ప్రతీపమహారాజు మూడు లోకములలో పేరు గాంచినవాడు.

తస్య పార్థివసింహస్య రాజ్యం ధర్మేణ శాసతః,
త్రయః ప్రజజ్ఞిరే పుత్రా దేవకల్పా యశస్వినః. 15

రాజసింహుడై ధర్మముతో రాజ్యమేలుచున్న ఆతనికి దేవతుల్యులు, కీర్తి నొందినవారు నగు కొడుకులు మువ్వురు పుట్టిరి.

దేవాపి రథవ ద్ర్యేష్ఠో బాహ్లిక స్తదనంతరమ్,
తృతీయః శాన్తను స్తాత ధృతిమాన్ మే పితామహః. 16

దేవాపి పెద్దవాడు. బాహ్లికుడు అతని తరువాతివాడు. మూడవవాడు నా తాత శాన్తనుడు. అతడు గొప్ప ధైర్యశాలి.

13. ఉత్సిక్తః - గర్వించినవాడు - హద్దు మీరినవాడు; న, అభిజాయతే - పొందడు; జాయతే - పొందుదురు; యవీయాంసః - చిన్న కొడుకులు;

దేవాపి స్తు మహాతేజా స్వగ్తోషీ రాజస త్రయః,
ధార్మికః సత్యవాదీ చ పితృః శుశ్రూషణే రతః.

17

మహాతేజస్సుగల దేవాపి ధార్మికుడు; సత్యవాది; తండ్రికి సేవలు చేయుటలో ప్రీతిగలవాడు. కాని అతనికి చర్మరోగ ముండెడిది.

పౌరజానపదానాం చ సమ్మతః సాధు సత్కృతః,
సర్వేషాం బాలవృద్ధానాం దేవాపి ర్హృదయంగమః.

18

ఆ దేవాపి పురజనులకు, గ్రామవాసులకు ఇష్టమైనవాడు. సజ్జను లాతనిని మిక్కిలిగా మన్నించెడివారు. పసివారికి, పెద్దవారికి అందరకు ఆతడు మిక్కిలి యిష్ట దాయకు.

వదాన్యః సత్యసన్దృశ్చ సర్వభూతహితే రతః,
వర్తమానః పితృః శాస్త్రే బ్రాహ్మణానాం తథైవ చ.

19

ఆ దేవాపి గొప్పదాత. సత్యనిష్ఠ గలవాడు. ప్రాణు లన్నింటికి మేలు చేయు నాసక్తి కలవాడు. తండ్రి అజ్ఞను బ్రహ్మజ్ఞానుల అజ్ఞను పాటించి మెలగువాడు.

బాహ్లికస్య ప్రియో భ్రాతా శాస్త్రనో శ్చ మహాత్మనః,
సోబ్రాత్రం చ వరం తేషాం సహితానాం మహాత్మనామ్.

20

అతడు బాహ్లికునకు, మహాత్ముడగు శాంతనునకును ప్రీయమైన అన్న. ఆ మహాత్ములు గొప్ప సోదరస్నేహముతో కలిసి మెలగెడివారు.

అథ కాలస్య వర్యాయే వృద్ధో నృపతీస త్రయః,
సమ్యురా నభిషేక్తార్థం కారయామాస శాస్త్రతః.

21

అంత కాలము గడువగా వృద్ధుడైన మహారాజు శాస్త్రమున చెప్పిన విధముగా అభిషేకసామగ్రిని ఏర్పాటు చేసెను.

కారయామాస సర్వాణి మజ్జలార్థాని వై విభుః,
తం బ్రాహ్మణా శ్చ వృద్ధాశ్చ పౌరజానపదైః సహ.
సర్వే నివారయామాసు ర్దేవాపే రభిషేచనమ్.

22

అభిషేకమంగళమునకు వలయు వస్తువుల సన్నిధిని రాజు ఏర్పాటు చేసెను. బ్రాహ్మణులు, కులము పెద్దలును, పురణులును, గ్రామ జనులును అందరు కూడి దేవాపి అభిషేకమును నివారించిరి.

స తద్రూపా తు నృపతి రభిషేకనివారణమ్,
అశ్రుకంఠోఽభవ ద్రాజా వర్యశోచత చాత్మజమ్. 28

ఆ రాజు ప్రజలు అభిషేకమును వలదనుట విని కంటతడి వెట్టెను. కుమారునిగూర్చి మిక్కిలి శోకించెను.

ఏవం వదాన్యో ధర్మజ్ఞః సత్యసన్తశ్చ సోఽభవత్,
ప్రియః ప్రజానా మపి సం స్వగ్ధోషేణ ప్రదూషితః. 24

ఇట్లు గొప్పదాత, ధర్మజ్ఞుడు, సత్యమును పాలించువాడు, ప్రజలందరకు ప్రేముడును అయ్యు ఆ దేవాపి చర్యదోషముచేత చెడిపోయెను.

హీనాజ్ఞం వృథివీపాలం నాభినన్దని దేవతాః,
ఇతి కృత్వా నృపశ్రేష్ఠం వ్రత్యషేధన్ ద్విజర్షభాః. 25

బ్రాహ్మణప్రవరులు అంగలోపముకల రాజును దేవతలు మెచ్చరని రాజును నిషేధించిరి.

తతః ప్రవృత్తితాఙ్గోఽసౌ పుత్రశోకసమన్వితః,
నివారితం నృపం దృష్ట్వా దేవాపిః సంశ్రితో వనమ్. 26

అంత నారాజు పుత్రదుఃఖముతో ఒడలెల్ల నలగిపోయెను. అట్లు ప్రజలు నివారించిన రాజును గాంచి దేవాపి అదవులు పట్టెను.

బాహ్లికో మాతులకులం త్యక్త్యా రాజ్యం సమాశ్రితః,
పితృభ్రాతృన్ పరిత్యజ్య ప్రావవాన్ పరమర్థిమత్. 27

బాహ్లికుడు తండ్రిని సోదరులను రాజ్యమును వదలి మేనమామల యిల్లు చేరి గొప్ప సంపదలు గల రాజ్యమును పొందెను.

బాహ్లికేన త్వనుజ్ఞాతః శాన్తను ర్లోకవిశ్రుతః,
పితర్యుపరతే రాజన్ రాజా రాజ్య మకారయత్. 28

29. రాజా - ప్రతిపమహారాజు; అత్మజమ్ - కొడుకైన దేవాపిని గూర్చి;

28. అకారయత్ - ఆకరోత్ - అర్పరూపము,

బాహికు దౌప్యకౌనగా లోకమున ప్రసిద్ధిగం శాంతనుడు తండ్రి మరణించిన పిదప రాజై రాజ్య మేలెను.

తథైవాహం మలిమతా వరివిస్త్యేహ పాణ్డునా,
జ్యేష్ఠః ప్రభంశితో రాజ్యాద్దీనాన్ ఇతి భారత. 29

అట్టి మొదటికుమారుడ నైనను అంగలోపము కలవాడను గనుక పెద్దలు నన్ను కాదని బుద్ధిమంతుడగు పాండుని రాజు గావించిరి.

పాణ్డును రాజ్యం సంప్రాప్తః కనీయా సపి సన్నృపః,
వినాశే తస్య పుత్రాణా మిదం రాజ్య మరిన్దమ. 30

ఆ విధముగా పాండురాజు చిన్నవాడయ్యు రాజ్యము పొందెను. అతని మరణానంతరము ఈ రాజ్య మాతని కుమారుంకు చెందును.

మయ్యభాగిని రాజ్యాయ కథం త్వం రాజ్యమిచ్ఛసి,
అరాజపుత్రో హ్యస్వామీ వరస్వం హర్తు మిచ్ఛసి. 31

నాకు రాజ్యమున భాగము లేకుండగా నీ వెట్లు రాజ్యమును కోరుదువు ? రాజపుత్రుడవు, స్వామిని కాని నీవు పరుల సొమ్మున కానపడుచున్నావు.

యుధిష్ఠిరో రాజపుత్రో మహాత్మా
న్యాయాగతం రాజ్య మిదం చ తస్య,
స కౌరవస్యాస్య కులస్య భర్తా
ప్రశాసితా చైవ మహానుభావః. 32

యుధిష్ఠిరుడు రాజు కొడుకు. మహాత్ముడు. న్యాయమును బట్టి యిది అతని రాజ్యము. అతడే యీ కౌరవకుల మంతరికి ప్రభువు. మహానుభావుడగు అతడే విలిక.

స సత్యసన్తః స తథాప్రమత్తః
శాస్త్రే స్థితో బన్ధుజనస్య సాధుః,
ప్రియః ప్రజానాం సుహృదానుకమ్పి
జితేంద్రియః సాధుజనస్య భర్తా. 33

అతడు సత్యమే పలుకువాడు. ఎల్లవేళల జాగరూకుడై ప్రవర్తించును. చుట్టములు చెప్పినట్లు నడచుకొనును. సత్పురుషుడు. ప్రజల కిష్టమైన వాడు. మిత్రములయందు మక్కిలి దయ గలవాడు. ఇంద్రియములను పట్టి నిలుపువాడు. సాధుజనులను పోషించువాడు.

33. ఆనుకమ్పి - ఆ - అనుకమ్పి - సంపూర్ణమైన దయకలవాడు:

క్షమా తితిశా దమ అర్జవం చ
 సత్యవ్రతత్వం శ్రుత మప్రమాదః,
 భూతానుకమ్పి హ్యనుశాసనం చ
 యుద్ధిష్ఠిరే రాజగుణాః సమస్తాః.

34

ఓర్పు, దుఃఖములకు తాళగలిగియుండుట, ఇంద్రియములపై ఆదుపు, ఋజుత్వము, సత్యవ్రతము, శాస్త్రపాండిత్యము, పొరపదకుండుట, భూతముల యందు దయ, చక్కగా ప్రజలను పాలించుట అను రాజగుణము లన్నియు ధర్మరాజునందు కలవు.

అరాజపుత్ర స్త్వ మనార్యవృత్తో
 లుబ్ధః సదా బన్ధుషు పాపబుద్ధిః,
 క్రమాగతం రాజ్య మిదం పరేషాం
 హర్తుం కథం శక్యసి దుర్విసీత.

35

ఓరీ! అదుపాజ్ఞలు లేనివాడా! నీవు రాజుకుమారుడవు కావు. సజ్జనుల నడవడి నీయందు లేదు. లోభివి. ఎల్లప్పుడు చుట్టములకు చేటు కోరుచుండువు. ఇతరులకు వంశక్రమమును బట్టి వచ్చిన ఈ రాజ్యము నెట్లు చేజిక్కించుకొన గలవు?

ప్రయచ్ఛ రాజ్యార్థ మపేతమోహః
 సవాహనం త్వం సపరిచ్ఛదం చ,
 తతోఽవశేషం తవ జీవితస్య
 సహనుజస్యైవ భవేన్న రేన్ద్ర.

36

రాజా! మోహమును విడనాడి సగము రాజ్యమును వాహనములతో, లాంఛనములతో పొందవుల కొనగము. అప్పుడే నీకును, నీతమ్ములకును ఆయువు మిగిలియుండును.

ఇతి శ్రీ మహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి ధృతరాష్ట్రవాక్యకథనే
 ఏకోనవచ్ఛాశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీ మహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున ధృతరాష్ట్రుని వాక్యములను వివరించుట యను నూటనలుబదితొమ్మిదవ అధ్యాయము.

పశ్చాతాపధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటయేబదియవ అధ్యాయము

శ్రీకృష్ణేన కారవాన్ ప్రతి సామదానభేదానాం విఫలతా ముత్తా
దణ్ణసితే రేవాచిత్యస్య ప్రతిపాదనమ్.

శ్రీకృష్ణుడు కారపులయెడ సామదానభేదములు పనికిరావని చెప్పి
దండసితయే తగినదని నిరూపించుట.

వాసుదేవ ఉవాచ - శ్రీకృష్ణు డిట్లు చెప్పెను.

ఏవ ముక్తే తు భీష్మేణ ద్రోణేన విదురేణ చ,
గాన్ధార్యా దృతరాష్ట్రేణ న వై మన్తోఽన్యబుద్ధ్యత. 1

ఇట్లు భీష్ముడు, ద్రోణుడు, విదురుడు, గాంధారి, దృతరాష్ట్రుడు బోధించి
నను ఆ బుద్ధిహీనుడు తెలియకుండెను.

అవధూ యోధితో మన్తః క్రోధసంరక్తలోచనః,
అన్యద్రవన తం పశ్చా ద్రాజాన స్త్య కజీవితాః. 2

ఆ బుద్ధిహీనుడు కోపముతో నెరుపెక్కిన కనులతో దురువుకొని లేచి
పోయెను. బ్రదుకుపై ఆశలేని రాజులందరు వానివెనుకబడి దురుసుగా వెడలి
పోయిరి.

ఆజ్ఞాపయచ్చ రాజ్ఞ స్రాన్ పార్థివా న్నష్టచేతనః,
ప్రయాధ్వం వై కురుక్షేత్రం పుష్కౌఽద్యౌతి పునః పునః. 3

అంతే కాదు. బుద్ధి బుగ్గి అయిన ఆరాజుల నందరను ఈనాడు పుష్కమి,
కురుక్షేత్రమునకు పదడు పదడు అనియు మరల మరల ఆజ్ఞాపించెను.

8. పుష్కః-పుష్కమీనక్షత్రము. అశ్వినిమొదలుకొని పూర్ణిమ తరువాత ఎనిమి
దవదినమున నగును. ఇంతకు ముందుకూడ ఏడవరోజునకు పైని
అమావాస్య వచ్చును. అప్పుడు యుద్ధమునకు సిద్ధము కండు అని చెప్పి
యున్నారు.

తతస్తే పృథివీపాలాః ప్రయయః సహ సైనికాః,

భీష్మం సేనాపతిం కృత్వా సంహృష్టాః కాలచోదితాః.

4

అంత నారాజు లందరు యముడు తోలుకొని పోవుచుండగా పొంగిపోవుచు భీష్మని సేనానాయకుని గావించుకొని సైనికులతోపాటు బయలుదేరిరి.

అశ్వహిణ్యో దశైకా చ కౌరవాణాం సమాగతాః,

తాసాం ప్రముఖతో భీష్మ స్తాలకేతు ర్వ్యరోచత.

5

కౌరవులసేన పదునొకం డశ్వహిణులు వచ్చిచేరెను. వారిలో కొట్టవచ్చినట్లు తాడిసీదముగల భీష్ముడు విరాజిల్లెను.

యదత్ర యుక్తం ప్రాప్తం చ తద్విధత్స్వ విశాంవతే,

ఉక్తం భీష్మేణ యద్వాక్యం ద్రోణేన విదురేణ చ.

6

గాంధార్యా ధృతరాష్ట్రేణ సమక్షం మమ భారత,

ఏతత్తే కథితం రాజన్ యద్వృత్తం కురుసంసది.

7

రాజా! ఇందు ఏది తగినదో దేనిని చేయగలమో అది చేయుము. భీష్ముడు, విదురుడు, గాంధారి, ధృతరాష్ట్రుడును నా యెదుట చెప్పినదంతయు కురుసభలో జరిగిన దంతయు నీకు చెప్పితిని.

సామ్య మాదౌ ప్రయుక్తం యే రాజన్ సౌభ్రాత్ర మిచ్ఛతా,

అభేదాయాస్య వంశస్య ప్రజానాం చ వివృద్ధయే.

8

మీ అన్నదమ్ముల మంచితనమును కోరి నేను ఈ వంశము ముక్కలు కాకుండుటకై, ప్రజలు పెంపొందుటకై ముందుగా సామవాక్యములు పలికితిని.

పున ర్భేదశ్చ మే యుక్తో యదా సామ న గృహ్యతే,

కర్మానుకీర్తనం చైవ దేవమానుషసంహితమ్.

9

అతనికి సామము తలకెక్కకపోవుటచే భేదమును గూడ ప్రయోగించితిని. దేవతలకు, మనుష్యులకు సంబంధించిన ఆయా కర్మములనుగూడ వక్కాణించితిని.

8. సామ్యమ్-సామముయొక్క భావము-సామోపాయ మని తాత్పర్యము.

9. పున ర్భేదశ్చ - కర్తవ్య విధదీయుటకు చేసిన ప్రయత్నము.

యదా నాద్రియతే పార్థం సామధూర్వం సుయోధనః,
తదా మయా సమానీయ భేదితాః సర్వపార్థివాః. 10

మేతని మాటలను సుయోధనుడు ఆవరించని వేర రాజుల నెరిగిని
పిలిచి వారు చీలిపోవునట్లు చేసితిని.

అద్భుతాని చ హైరాణి దారుణాని చ భారత,
అమానుషాణి కర్మాణి దర్శితాని మయా విభో. 11

రాజా! అద్భుతములు, హైరములు, భయంకరములు, మానవులకు
సాధ్యము కానివి యగు పనులు కూడ చూపించిని.

నిర్భర్త్యుత్వా రాజ్ఞ స్తాం స్త్రయేకృత్వ సుయోధనమ్,
రాధేయం భీష్యుత్వా చ సౌబలం చ పునః పునః. 12

ద్యూతతో ధార్తరాష్ట్రాణాం నిన్దాం కృత్వా తథా పునః,
భేదయిత్వా నృపాన్ సర్వాన్ వాగ్ని ర్మన్త్రేణ చాసత్సత్. 13

పునః సామాభినయం కం సంప్రదాన మథాబ్రువమ్,
అభేదాత్ కురువంశస్య కార్యయోగా త్తథైవ చ. 14

ఆ దుర్యోధనుని గడ్డిపరకగా తీసివైచి, రాజుల నందరిని చివరించి,
కర్ణుని, శకునిని భయపెట్టి, జూచుమాడిన కారణమున ధృతరాష్ట్రసుతులయందు
తప్పు చూపించి, రాజుల నెందరిని మాటలతో మంత్రిములతో చెవరిపోవునట్లు
చేసి మరల సామదానపాత్యములను పలికించి. ఇది యందయు కురువంశము
పాడై పోకుండుటకు, పని నెరవేరుచును చేసితిని.

తే హరా ధృతరాష్ట్రస్య భీష్మస్య విదురస్య చ,
తిష్ఠేయుః పాణ్డవాః సర్వే హిత్వా మాన మధశ్చరాః. 15

హరులగు ఆ పాండవులందరు పట్టుదల విడచి, దిగిపచ్చి భీష్ముని.
విదురుని, ధృతరాష్ట్రుని మాటపై నిలుతురు.

ప్రయచ్ఛన్తు చ తే రాజ్ఞ మనీశా సే భవన్తు చ,
యథాఽఽహ రాజా గాక్షేయో విదురశ్చ హితం తవ. 16

సర్వం భవతు తే రాజ్యం వజ్ర గ్రామాన్ విసర్జయ,
అవశ్యం భరణీయా హి పితు స్తే రాజసత్తమ.

17

“దుర్యోధనా! వారు రాజ్యమును వదలుకొందురుగాక! పాలకులు కాకుండురు గాక! భీష్ముడు, విదురుడు నీకు హితము బోధించిన తీరున వారికి అయిదూకైనను వదలుము. రాజ్య మంతయు నీకే యుండనిమ్ము. నీతండ్రి వారిని తప్పక పోషింపవలయునుగదా!”

ఏవ ముక్తోఽపి దుష్టాత్మా నైవ భాగం వ్యముఞ్చత,
దణ్డం చతుర్థం పశ్యామి తేషు పాపేషు నాన్యథా.

18

ఇట్లు చెప్పినను ఆ దుష్టాత్ముడు భాగము వదలనే వదలదాయెను. ఇక ఆ పాపులయందు నాలుగవదగు దండ మొక్కటియే ఉచితమని నాకు తోచుచున్నది. మరియొక దారి లేదు.

నిర్యాతాశ్చ వినాశాయ కురుక్షేత్రం నరాధిపాః,
ఏతత్తే కథితం రాజన్ యద్వైతం కురుసంసది.

19

చావు మూడి ఆ రాజు లందరు కురుక్షేత్రమునకు బయలుదేరిరి. రాజా! కురుసభలో జరిగిన దంతయు నీకు చెప్పితిని.

న తే రాజ్యం ప్రయచ్ఛన్తి వినా యుద్ధేన పాణ్డవ,
వినాశహేతవః సర్వే ప్రత్యుపస్థితమృత్యవః.

20

పాండుకుమారా! యుద్ధమున కాక వారు నీకు రాజ్య మొసగరు. తోక వినాశమునకు కారకులై వారందరు మృత్యువు దాపురించినవారై యున్నారు.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి భగవద్వానపర్వణి
కృష్ణవాక్యే వజ్రాశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున భగవద్వానపర్వమున
కృష్ణవాక్యముగల నూటయేబదియవ అధ్యాయము.
సమాప్తం భగవద్వానపర్వ-భగవద్వానపర్వము ముగిసెను.

—: 0 :—

17. అయిదుగ్రామములు తీసికొని రాజ్యము మొత్తము వారికే యిచ్చుట అను రూపమున రాస మను ఉపాయమును ప్రయోగించితి నని తాత్పర్యము.

* సైన్య నిర్మాణ పర్వ - ౮

సైన్య నిర్మాణ పర్వము

ఏకపజ్ఞాశదధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటఏబదియొకటవ అధ్యాయము

పాణ్డవపక్షే సేనాపతే ర్నిర్ధారణం, పాణ్డవ-
సేనాయాః కురుక్షేత్రే ప్రవేశశ్చ.

పాండవపక్షమున సేనాపతిని నిర్ణయించుట,
పాండవసేన కురుక్షేత్రమున ప్రవేశించుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

జనార్దనవచః శ్రుత్వా ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః,

క్రాత్రా నువాచ ధర్మాత్మా సమక్షం కేశవస్య హ.

1

జనార్దనుడు పలికిన మాట విని ధర్మముతో విరాజిల్లు యుధిష్ఠిరుడు, కేశ
వుని యెదుట తమ్ములతో నిట్లు పలికెను.

శ్రుతం భవద్భి ర్యద్వృత్తం సభాయాం కురుసంసది,

కేశవస్యాపి యద్వాక్యం తత్సర్వ మవధారితమ్.

2

కురువంశమువా రందరు కూడిన సభలో జరిగిన వృత్తాంత మంతయు
మీరు వింటిరి. కృష్ణుడు పలికిన మాటయు మనకు చక్కగా తెలిసినది.

తస్మాత్ సేనావిభాగం మే కురుధ్వం నరసత్తమాః,

అక్షౌహిణ్యశ్చ సప్తైతాః సమేతా విజయాయ వై.

3

* సేనలు కురుక్షేత్రమునకు తరలిన తీరు వివరించు పర్వము.

మానవశ్రేష్ఠులారా! ఈ సేనా పంపకము ఏర్పాటు చేయుడు. మనకు విజయము సాధించుటకై ఇవిగో ఏడైహిణులు ఇవటకు చేరియున్నవి.

తాసాం యే వతయః సప్త విభాల్లాస్తాన్నిబోధత,
ద్రుపదశ్చ విరాటశ్చ ధృష్టద్యుమ్నశ్శిఖణ్డినౌ. 4

సాత్యకి శ్రేకితానశ్చ భీమసేనశ్చ వీర్యవాన్,
ఏతే సేనావ్రజేతారో వీరాః సర్వే తనుత్యజః. 5

ఆ ఏడు అష్టాహిణులకు ప్రసిద్ధికెక్కిన నాయకు లేడుగురు కలరు. వారిని గూర్చి తెలిసికొనుడు. ద్రుపదుడు, విరాటుడు, ధృష్టద్యుమ్నుడు, శిఖండి, సాత్యకి, శ్రేకితానుడు, మహాశక్తిసంపన్నుడగు భీమసేనుడు అను ఈ వీరు లందరును దేహములు తమవి కావను భావముతో సేనలకు నాయకులై యున్నారు.

సర్వే వేదవిదః శూరాః సర్వే సుచరితప్రరాః,
ప్రీమన్తో నీతిమన్తశ్చ సర్వే యుద్ధవిభారదాః. 6

వీరందరు చక్కగా వేదముల నెరిగినవారు. శూరులు. మంచి నడవడిని ప్రతముగా నడుపుచున్నవారు. పాదుపనులకు సిగ్గుపడువారు, నీతి గలవారు. యుద్ధములలో ఆరితేరినవారు.

ఇష్వత్రుకుళలాః సర్వే తథా సర్వాస్త్రయోధినః.

అట్లే వీరందరు దాణవిద్యలో చక్కని నేర్పుగలవారు. అన్ని విధము లగు అస్త్రములతో బోరగలవారు.

సప్తానామపి యో నేతా సేనానాం ప్రవిభాగవిత్,
యః సహేత రజే భీష్మం శరార్చిః పావకోపమమ్. 7

తం తావత్ సహదేవాత్ర ప్రబ్రూహి కురునన్దన,
స్వమతం పురుషవ్యాఘ్రం కో నః సేనావతిః శ్చమః. 8

సేనల చక్కని విభాగము లన్నియు బాగుగా నెరిగినవాడు, ఏడు అష్టాహిణులను సహపగలవాడు, యుద్ధమున దాణములను జ్ఞానముతో మండు అగ్ని వంటి భీష్ముని తట్టుకొనగలవాడు, మనరు సేనాపతి కాదగినవాడు ఎవ్వడో సహదేవా! నీ అభిప్రాయము నెరిగింపుము.

సహదేవ ఉవాచ - సహదేవు డిట్లు పలికెను.

సంయుక్త ఏకదూభశ్చ పీర్యవాంశ్చ మహీపతిః,
యం సమాశ్రిత్య ధర్మజ్ఞం స్వమంశ మనుయుజ్జ్వాహే. 9
మత్స్యో విరాటో బలవాన్ కృతాస్త్రో యుద్ధదుర్మదః,
ప్రసహీష్యతి సంగ్రామే భీష్మం, చాంశ్చ మహారథాన్. 10

మనకు చుట్టము, మన దుఃఖమే తన దుఃఖ మనుకొనువాడు, పరాక్రమము గల రాజు అగు మత్స్యదేశాధిపతి విరాటుడు బలవంతుడు. ధర్మమెరిగిన అతని నాశ్రయించియే మనము రాజ్యభాగమును పొందగోరుచున్నాము. అతడు యుద్ధమున భీష్ముని, తక్కుంగల మహారథులను తట్టుకొనగలుగును.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

తథోక్తే సహదేవేన వాక్యే వాక్యవిశారద,
నకులోఽనన్తరం తస్మాదిదం వచన మాదదే. 11

సహదేవు డట్లు పలుకగా నకులుచు ఈ విధముగా మాట నందుకొనెను.

వయసా శాస్త్రతో ధైర్యాత్ కులే నాభిజనేన చ,
ప్రీమాన్ బలాన్వితః శ్రీమాన్ సర్వశాస్త్రవిశారదః. 12

ఈ ద్రువదుడు వయస్సుచే, విద్యచే, ధైర్యమున, కులమున, బంధు వర్గముచే పెద్దవాడు. నెమ్మదితనము, బలము, సంపద, అన్ని శాస్త్రములలో ఆరితేరినతనము కలవాడు.

వేదం చాస్త్రం ధరద్వాజా ద్ధుర్వరః సత్యసేఘరః,
యో నిత్యం స్ఫుర్తతే ద్రోణం భీష్మం చైవ మహాబలమ్. 13

ధరద్వాజానివలన వేదమును, ధనుర్వేదమును అత్యసించెను. ఎవ్వరు నీతని కదల్చుకొందు. సర్వనిష్ఠ కలవాడు. మరియు ప్రతిదినము ద్రోణునితో, మహాబలముగల భీష్మునితో పోడిపడుచుండును.

9. సంయుక్త - చుట్టము.

12. కులేన - తన వంశము వారితో;

అభిజనేన - తనకు సంబంధించిన యితరజనుల సమూహముచే.

జ్ఞాప్యః పార్థివవంశస్య ప్రముఖే వాహినీపతిః,
పుత్రపౌత్రైః పరివృతః శతశాఖ ఇవ ద్రుమః.

14

రాజుల సముదాయముతో మెచ్చదగిన సేనాపతి. కొడుకులతో, మను
మలతో కూడి నూరు కొమ్మలు గల వృక్షమువలె విరాజిల్లుచుండును.

య సతావ తపో మోరం సదారః పృథివీపతిః,
రోషా ద్రోణవిनाశాయ వీరః సమితిశోభనః.

15

ఈతడు ద్రోణుని చావు గోరి రోషముతో భార్యతో పాటు మహామోర
మగు తప మొనరించెను. యద్ధమున శోభిల్లు వీరుడు.

పితే వాస్మాన్ సమాధతే యః సదా పార్థివర్షభః,
శ్వశురో ద్రుపదోఽస్మాకం సేనాగ్రం స ప్రకర్షతు.

16

మనల నెల్లవేళల కన్నతండ్రివలె కాపాడు మన మామ ద్రుపదుడు సేన
మొనలో విరాజిల్లు గాక!

స ద్రోణభీష్మా వాయాతౌ సహే దితి మతి ర్మమ,
స హి దివ్యాస్త్రవి ద్రాజా సఖా చాజ్ఞరసో నృపః.

17

ఎదురు వచ్చు ద్రోణభీష్ములను తట్టుకొనగల వీరు డతడని నా భావము.
ఆతడు దివ్యములగు అస్త్రములను నేర్చెను గదా. మఱియు ద్రోణునకు
చెలికాడు.

మాద్రీసుతాభ్యా ముక్తే తు స్వమతే కురునన్దనః,
వాసవి ర్వాసవసమః సవ్యసా చ్యుబ్రవీ ద్వచః.

18

ఇట్లు మాద్రీకొడుకులు తమ అభిప్రాయములను చెప్పిన పిదప దేవేంద్రు
నకు సాటివచ్చు అర్జును డిట్లు పలికెను.

17. అజ్ఞరసః - ద్రోణునియొక్క.

18. వాసవిః - వాసవు డనగా ఇంద్రుడు - అతని కొడుకు.

సవ్యసాచీ - కుడియెడమచేతులతో సమానముగా బాణప్రయోగము చేయు
వాడు.

యోఽయం తపఃప్రభావేణ ఋషిసంతోషణేన చ,

దివ్యః పురుష ఉత్పన్నో జ్వాలావర్ణో మహాభుజః.

19

ఇదిగో ఈతడు జ్వాలలవంటి వన్నెతో విలసిల్లు మహాభుజుడు, తపశ్శక్తితో ఋషి నారాధించుటవలన పుట్టిన దివ్యపురుషుడు.

ధనుష్మాన్ కవచీ ఖడ్గీ రథ మారుహ్య దంశితః,

దివ్యై ర్న్యాయవరై ర్యుక్త మగ్నికుణ్డాత్ సముత్థితః.

20

విండితో, కవచముతో, ఖడ్గముతో, చక్కని అధరణములతో కూడి, దివ్యములగు గుఱ్ఱములు పూన్చిన రథమెక్కి అగ్నికుండము నుండి లేచి వచ్చినవాడు.

గర్జన్నివ మహామేఘో రథఘోషేణ వీర్యవాన్,

సింహసంహననో వీరః సింహతుల్యపరాక్రమః.

21

రథఘోషతో మహామేఘము గర్జించుచున్నట్లుండు శక్తిశాలి. సింహము మేనువంటి దీతని మేను. సింహమును పోలిన పరాక్రమము గలవాడు.

సింహోరస్కః సింహభుజః సింహవత్సా మహాబలః,

సింహప్రగర్జనో వీరః సింహస్కన్ధో మహాద్యుతిః.

22

సింహము రొమ్ము వంటి రొమ్ము, సింహము భుజము వంటి భుజము, సింహమున కెదురొడ్డగల రొమ్ము, సింహగర్జన వంటి గర్జన, సింహము మూపు వంటి మూపుగల మహాబలుడు. గొప్పలేజము గల వీరు దీతడు.

సుభ్రూః సుదంష్ఠ్రః సుహనుః సుబాహుః సుముఖోఽకృశః,

సుజుత్రుః సువిశాలాక్షః సుపాదః సుప్రతిష్ఠితః.

23

చక్కని కనుబొమలు, పలువరుస, బుగ్గలు, బాహువులు, మోము, మెడ పూస, వెడద కన్నులు, పాదములు కలవాడు, మంచి నిలకడ కలవాడు.

22. సింహోరస్కః, సింహవత్సా - అను పదములకు అర్థ మొక్కటియే యైనను ఒకటి వైశాల్యమును, మరియొకటి గర్జితనమును చెప్పుచున్నవని భావింపదగును.

అభేద్యః సర్వశస్త్రాణాం ప్రభిన్న ఇవ వారణః,

జ్ఞే ద్రోణవిసాళాయ సత్యవాదీ జితేంద్రియః.

24

ఏ ఆయుధమును ఆతనిని భేదింపజాలదు. మదించిన ఏనుగువలె కన్ను ట్టును. కేవలము ద్రోణుని చంపుటకే పుట్టెను. సత్యమునే పలుకును. ఇంద్రియ ములపై అదుపు కలవాడు.

ధృష్టద్యుమ్న మహం మన్యే సహేద్ భీష్మస్య సాయకాన్,

వజ్రాశనిసమస్పర్శ్యాన్ దీప్తాస్యా నురగానివ.

25

వజ్రమువలె, పిడుగువలె తాకునట్టివియు, మంటలు గ్రక్క నోళ్ళుగల పాములవంటివియు నగు భీష్ముని బాణములను ఇట్టి ధృష్టద్యుమ్నుడు సహింప గలడు. అట్టివాడు మనకు సేనాపతి కావలయునని నా అభిప్రాయము.

యమదూతసమాన్ వేగే నిపాతే పావకోపమాన్,

రామేణాజౌ విషహితాన్ వజ్రనిష్పేషదారుణాన్.

26

ఆ భీష్ముని బాణములు వేగమున యమదూతలను పోలినట్టివి. పైని బడుటలో అగ్నికి సాదివచ్చునట్టివి. వజ్రమువలె పిండి గొట్టుటలో దారుణమైనవి. వానిని యుద్ధమున పరశరాముడు మాత్రమే తాళగలిగెను.

పురుషం తం న వశ్యామి యః సహేత మహావ్రతమ్,

ధృష్టద్యుమ్న మృతే రాజ న్నితి మే ధీయతే మతిః.

27

అట్టి పురుషుని, మహావ్రతము పాటించువానిని, ధృష్టద్యుమ్నుని కాక మరి యొకనిని నే నెరుగను. రాజా! నా బుద్ధి కిట్లు తోచుచున్నది.

శ్రివహస్త శ్చిత్రయోధీ మతః సేనాపతి ర్మమ,

అభేద్యకవచః శ్రీమాన్ మాతజ్ఞ ఇవ యూథవః.

28

చేతి యొడుపు కలవాడు. చిత్రచిత్రములుగా పోరును. వాని కవచము నెవ్వడు పగులగొట్టలేడు. శోధతో వెలిగి పోవుచుండును. ఏనుగుల మందకు నాయకుడా యన్నట్లుండును.

వైశమ్పాయన ఉవాచ- వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను

అర్జునే నైవ ముక్తే తు భీమో వాక్యం సమాదదే.

అర్జును డిట్లు పలుకగా భీము డిట్లు పలుకు నందుకొనెను.

భీమసేన ఉవాచ - భీమసేను డిట్లు పలికెను.

వధార్థం యః సముత్పన్నః శిఖిణీ ద్రువదార్పణః,

వదన్తి సిద్ధా రాజేన్ద్రో ఋషయశ్చ సమాగతాః.

29

రాజేంద్రా! మనకడకు వచ్చు సిద్ధులును, ఋషులును ద్రువదుని కొడుకు శిఖండి భీష్ముని చంపుటకే పుట్టె నని చెప్పుదురు.

యస్య సజ్జామమధ్యే తు దివ్య మస్త్రం ప్రకర్యతః,

రూపం ద్రక్ష్యన్తి పురుషౌ రామస్యేవ మహాత్మనః.

30

అతడు యుద్ధమధ్యమున ఆస్త్రము ప్రయోగించుచుండగా మానవులకు మహాత్ముడగు రాముని రూపమే కానవచ్చునట.

న తం యుద్ధే ప్రవశ్యామి యో భిష్మాత్తు శిఖిణీనమ్,

శస్త్రేణ సమరే రాజన్ సన్నద్ధం స్యన్నవే స్థితమ్.

31

రాజా! అయుధము చేతఁబడి యుద్ధమునకు సిద్ధపడి రథమెక్కియున్న శిఖండిని దెబ్బకొట్టగలవాడు నాకు కానరాదు.

ద్వైరథే సమరే నాన్యో భీష్మం హన్యా న్మహావ్రతమ్,

శిఖిణీన మృతే వీరం స మే సేనాపతి ర్మతః.

32

ఎదురెదురు పోరున మహావ్రతుడగు భీష్ముని చంపగలవాడు శిఖండి కాక మరొక్కడు లేడు. అతడు సేనాపతి యగుట నా అభిప్రాయము.

యుధిష్ఠిర ఉవాచ - ధర్మరా జిట్లు పలికెను.

సర్వస్య జగత స్తాత సారాసారం బలాబలమ్,

సర్వం జానాతి ధర్మార్మా మత మేషాం చ కేశవః.

33

నాయనా! ధర్మాత్ముడగు ఈ కృష్ణుడు సర్వజగత్తుయొక్క సారము-పొల్లు, బలము - బలహీనత, ఈ అందరి భావము - అంతయును ఎరుగును.

య మాహ కృష్ణో దాశార్థః సోఽస్తు సేనాపతి ర్మమ,

కృతాస్త్రోఽవ్యకృతాస్త్రో వా వృద్ధో వా యది వా యువా.

34

ఈ కృష్ణు డెవ్వనిని చెప్పనో యతడు, ఆస్త్రవిద్యలో నిపుణుడో - కాదో, ముదుసలియో - పడుచువాడో ఎవడైనను నాకు సేనాపతి యగును.

ఏష నో విజయే మూల మేష తాత వివర్యయే,

అత్ర ప్రాణాశ్చ రాజ్యం చ భావాభావౌ సుఖాసుఖౌ. 85

ఈతడే మన విజయమునకు మూలము. ఒకవేళ ఓటమి యైనచో దానికిని అతడే కారణము. మన ప్రాణములు, రాజ్యము, భావములు, అభావములు, సుఖములు, దుఃఖములు అన్నియు అతనియందే కలవు.

ఏష ధాతా విధాతా చ సిద్ధి రత్ర ప్రతిష్ఠితా,

య మాహ కృష్ణో దాశార్హః సోఽస్తు నో వాహినీపతిః. 86

ఇతడే ధాత. ఇతడే విధాత. మన కార్యములు నెరవేరుట యనునది యీతని యందే నెలకొనియున్నది. అత డెవ్వని పేర్కొనునో యతడే మనకు సేనాపతి యగును.

బ్రవీతు వదతాం శ్రేష్ఠో నిశా సమభివర్తతే,

తతః సేనాపతిం కృత్వా కృష్ణస్య వశవర్తినిః, 87

రాత్రేః శేషే వ్యతిక్రాంతే వ్రయాస్యామో రణాజిరమ్,

అధివాసితశస్త్రిశ్చ కృతకౌతుకమృజ్జలాః. 88

చక్కని మాట పొందికగల యీ మహానుభావుడు కృష్ణుడు సేనాపతిని నిర్ణయింపవలయును. రాత్రి గడుచున్నది. సేనాపతిని నిర్ణయించుకొని కృష్ణునకు తోబడి మెలగుచు మిగిలిన రాత్రి కడచిన పిదప ఆయుధములకు పూజలు గావించి రక్షాబంధనములు కట్టుకొని స్వస్తివాచనములు గావించుకొని యుద్ధభూమి కరుగుదము.

85. వివర్యయే - మార్పునందు - గెలుపుకాకపోవుటయందు; భావ-అభావౌ - అభిప్రాయములు తోచుట, తోచకుండుట అనునవి.

88. అధివాసితశస్త్రాః - అధివాసన మనగా కట్టలు కట్టి పూజించుట. శస్త్రములకు ఆ పని కావించినవారమై అని అర్థము.

కృతకౌతుకమృజ్జలాః - కౌతుక మనగా తోరణము (రక్షాబంధనము) మంగళ మనగా స్వస్తివాచనము. అవి కావించు కొన్నవారమై అని అర్థము.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా ధర్మరాజస్య భీమతః,

అబ్రవీత్ పుణ్డరీకాక్షో ధనన్జయు మవేక్ష్య హ.

39

ధీశాలియగు ధర్మరా జాడిన ఆ మాట విని పుండరీకాక్షుడు ధనంజయు నొకమారు చూచి యిట్లు పలికెను.

మమాప్యేతే మహారాజ భవద్భి ర్య ఉదాహృతాః,

నేతార స్తవ సేనాయా మతా విక్రాంతయోధినః.

40

మహారాజా! మీరు మీరు చెప్పిన నాయకులందరు గొప్పపరాక్రమముగల యోధులే. నాకును ఇష్టులే. నీ సేనకు నాయకులు కాదగినవారే.

సర్వ ఏవ సమర్థా హి తవ శత్రుం ప్రబాధితుమ్,

ఇన్ద్రస్యాపి భయం హ్యేతే జనయేయు ర్మహాహవే.

41

వీ తందరు నీ శత్రువును చీల్చి చెండాడుటకు చాలినవారే. మోరముగు యుద్ధమున వీరు ఇంద్రునకైనను భయము పుట్టించరు.

కిం పున ధార్తరాష్ట్రాణాం బుభానాం పావచేతసామ్.

ఇక పాపబుద్ధియు, దురాశయు గల ధృతరాష్ట్రుని కొడుకులమాట చెప్ప నేం ?

మయాఽపి హి మహాబాహో త్వత్ప్రియార్థం మహాహవే,

42

కృతో యతో మహాం స్తత్ర శమః స్యాదితి భారత.

భారతా! మహాబాహూ! ఈ యుద్ధము విషయమున నీకు ప్రయము కూర్చుటకై శాంతి కావలయునని నేనెంతో ప్రయత్నము చేసితిని.

ధర్మస్య గత మాన్యణ్యం న స్మ వాచ్యా వివక్షతామ్.

43

39. ధనంజయు మవేక్ష్య - అనుచుచేత అతడు చెప్పిన సేనాపతి తనకు సరి పడె నన్న సూచన చేసి.

40. ధర్మస్య ఆన్యణ్యం గతమ్ - ఆధర్మముగా ప్రవర్తించుకుండుటయే ధర్మమునకు ఋణపడి యుండకుండుట. శాంతికై మనము న్యాయముగా చేయవలసిన దంతయు చేసితి మని తాత్పర్యము. వివక్షతామ్ - తప్పు నెత్తి చెప్పగోరువారికి. న వాచ్యాః స్మ - నిందింపదగినవారము కాము. మనలో ఈదోష మున్నదని ఎవ్వరును చెప్పుట కవకాశములేదని భావము.

మనము ధర్మమునకు బుణపడి యుండలేదు. మనం నెవ్వరు వ్రేలెత్తి చూపుటకు అవకాశము లేదు.

కృతాశ్రమ మన్యతే బాల ఆత్మాన మవిచక్షణః,
ధార్తరాష్ట్రో బలస్థం చ వశ్య త్యాత్మాన మాతురః. 44

వివేకము లేనివాడు, పిల్లతనము వదలనివాడు నగు దుర్యోధనుడు తాను అశ్రువిద్యలో ఆరితేరినవాడని తలచుచున్నాడు. రోగివంటి ఆతనికి తాను బల వంతుడే యన్నట్లే కనిపించుచున్నది.

యుజ్యతాం వాహినీ సాధు వధసాధ్యా హి మే మతాః,
న ధార్తరాష్ట్రోః శశ్యన్తి స్థాతుం దృష్ట్వా ధనజ్ఞయమ్. 45

చక్కగా సేనను సిద్ధము చేయుడు. వారు చంపుటచేతనే చక్కబడు వారని నా ఆభిప్రాయము. ధనంజయుని చూచి ధృతరాష్ట్రకుమారులు నిలువను జాలరు.

భీమసేనం చ సంక్రుద్ధం యమౌ చాపి యమౌపమా,
యుయుధానద్వితీయం చ ధృష్టద్యుమ్న మమర్షణమ్. 46
అభిమన్యుం ద్రౌపదేయాన్ విరాటద్రుపదా వపి,
అశ్వహిణీపతీం శౌన్యా న్నరేంద్రాన్ భీమవిక్రమాన్. 47

కోపముతో పెల్లరేగిన భీమసేనుని, యమునివంటి కవలలను, సాత్యకిని, తీవ్రకోపముగల ధృష్టద్యుమ్నుని, అభిమన్యుని, ద్రౌపది కొడుకులను, విరాట ద్రుపదులను, భయంకరమగు విజృంభణ గల ఇతర రాజులను, అశ్వహిణీ నాయకులను చూచి కౌరవులు నిలువజాలరు.

సారవద్బల మస్మాకం దుశ్చరద్దం దురాసదమ్,
ధార్తరాష్ట్రబలం సంఖ్యే హనిష్కృతి న సంశయః. 48

గొప్పసారము కలది, ఇతరులకు దెబ్బకొట్టరానిది, ఇతరులకు చొరశక్యము కానిది యగు మన బలము దుర్యోధనుని సేనను యుద్ధమున చావగొట్టును. సంశయము లేదు.

ధృష్టద్యుమ్ను మహం మన్యే సేనాపతి మరిన్దమ.

శత్రుమర్దనా ! నేను మన సేనాపతిగా ధృష్టద్యుమ్నుడే తగినవాడని భావించుచున్నాను.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

ఏవ ముక్తే తు కృష్ణేన సంప్రాహృష్మ న్మరోత్తమాః. 49

కృష్ణ డిట్లు పలుకగా అచటి నరపరు లందరు మిక్కిలి సంతసించిరి.

తేషాం ప్రహృష్టమనసాం నాదః సమభవ న్మహాన్,

యోగ ఇత్యథ సైన్యానాం త్వరతాం సంప్రధావతామ్. 50

ఉత్సాహముతో ఉబ్బొంగు మనస్సులుగల సైనికులు యుద్ధమునకు సిద్ధము కండని తొందరపెట్టుచు పరువులెత్తుచుండగా గొప్ప నాదము చెలరేగెను.

హయవారణశబ్దాశ్చ నేమిఘోషాశ్చ సర్వతః,

శఙ్ఖదున్దభిఘోషాశ్చ తుములాః సర్వతోఽభవన్. 51

ఎటు చూచినను గుర్జుములయు, ఏనుగులయు నాదములు, చక్రముల పట్టల రొదలు, శంఖములయు, దుండుడులయు మ్రోతలు వికట్కట్లెను.

తదుగ్రం సాగరనిభం ఘృణం బలసమాగమమ్,

రథపత్తిగణోదగ్రం మహోర్మిభి రివాకులమ్. 52

ఆ సైనికుల కదలిక, పెనుతరంగములతో అల్లకల్లోలమైన సముద్రము వలె రథములతో, పత్తులతో ఏనుగులతో భయంకరమై కానవచ్చెను.

ధావతా మాహ్వాయానానాం తనుత్రాణి చ బద్నతామ్,

ప్రయాస్యతాం పాణ్ణవానాం ససైన్యానాం సమన్తతః. 53

50. యోగః - యుద్ధమునకు సిద్ధమగుట - 'ద్రవ్యోపాయ సన్నహనేష్వపి యోగః' - అని విశ్వకోశము.

52. పత్తి అనునది ఒక సేనావిభాగము - ఒక రథము, ఒక యేనుగు, మూడు గుత్తములు, ఐదుగురు కాల్పంటలు గలదానిని పత్తి యందురు.

53. తనుత్రాణి-కవచములను.

ఒకరి నొకరు పిలుచుకొనుచు, కవచములు కట్టుకొనుచు సైనికులతో పరువెత్తుకొని పోవుచున్న పాండవులసేన ఎటు చూచినను సముద్రమువలె కాన నయ్యెను.

గట్టెవ పూర్ణా దుర్ధర్షా సమదృశ్యత వాహినీ,
అగ్రానీకే భీమసేనో మాద్రిపుత్రౌ చ దంశితౌ. 54

వరదలో ఉప్పొంగిన గంగవలె ఆ సేన ఎవ్వరికిని లొంగనిదై కాన వచ్చెను. చక్కగా అలంకరించుకొన్న భీమసేనుడు నకులసహదేవులును ఆ సేనకు ముందు నడచిరి.

సౌభద్రో ద్రౌపదేయాశ్చ ధృష్టద్యుమ్నుశ్చ పార్షతః,
వ్రభద్రకాశ్చ వజ్రాల్లా భీమసేనముఖా యయుః. 55

అభిమన్యుడు, ద్రౌపది కొడుకులు, ధృష్టద్యుమ్నుడు, ద్రుపదుడు, ప్రభద్రకులు, పాంచాలురు భీమసేనుని ముందుంచుకొని బయలుదేరిరి.

తతః శబ్దః సమభవత్ సముద్రస్యేవ వర్షణి,
హృష్టానాం సంప్రయాతానాం ఘోషో దివ మివాస్పృశత్. 56

అంత నా శబ్దము పున్నమినాటి సముద్రపు ఘోషవలె ఉవ్వెత్తున లేచెను. సంతోషముతో ఉప్పొంగి నడచుచున్న సైనికుల ఘోష మిన్నముట్టిన ట్లుండెను.

వ్రహ్మష్టా దంశితా యోధాః పరానీకవిదారణాః,
తేషాం మధ్యే యయౌ రాజా కు న్తిపుత్రో యుధిష్ఠిరః. 57

యోధులందరు చక్కగా అలంకరించుకొని ఉత్సాహముతో పొంగిపోవు చుండిరి. శత్రుసేనను చీల్చివేయుశక్తి గలిగి యుండిరి. వారి నడుమ కుంతి కొడుకు యుధిష్ఠిరుడు నడచుచుండెను.

శకటావణవేశాశ్చ యానయుగ్యం చ సర్వశః,
కోశం యన్త్రాయుధం చైవ యే చ వైద్యా శ్చికిత్సకాః. 58

55. సౌభద్రః - సుభద్ర కొడుకు - అభిమన్యుడు.

58. శకటములు - వస్తుసంభారములు కొనివచ్చుట కుపయోగించు బండ్లు; ఆవణములు-ఆ యా వస్తువులను అమ్ముట కుపయోగించు దుకాణములు, వేశాః - వేశ్యాలు మొదలగువా రుండుటకు అనువగు గృహారములు;

బండ్లు, దుకాణములు, భోగము శ్రీల గుడారములు, ప్రయాణమున కనువగు రథములు, భాండాగారము, ఫిరంగులు, ఆ యా రోగములకు చికిత్స చేయు వైద్యులు - ఈ అందరిని తీసికొని బయలుదేరెను.

ఫల్గు యచ్చ బలం కిచ్చి దృచ్చాపి కృశదుర్బలమ్,
తత్సంగృహ్య యయా రాజా యే చాపి పరిచారకాః. 59

ధర్మరాజు సారము లేని దానిని, ఉన్న దానిని, చిక్కి శల్యమైన దానిని కూడ వదలక ఉన్న పరిచారకు లందరను తీసికొని బయలుదేరెను.

ఉపప్లవ్యే తు పాశ్చాలీ ద్రౌపదీ సత్యవాదినీ,
సహ శ్రీభి ర్నివవృతే దాసీదాససమావృతా. 60

సత్యవాదినీ, పాంచాలపుత్రి, ద్రౌపది - రాజశ్రీంతో దాసీజనముతో కూడి ఉపప్లవ్యమున నుండెను.

కృత్వా మూలప్రతీకారం గుర్త్యైః స్థావరజ్జలమైః,
స్కన్ధావారేణ మహతా ప్రయయుః పాణ్డునన్దనాః. 61

స్థావరములు, జంగమములు నైన సైన్యరక్షణముతో మూలద్రవ్యము మున్నగువానికి తగిన రక్షణ లేర్పరచి గొప్పసేనతో పాండుకుమారులు బయలు దేరిరి.

దదతో గాం హిరణ్యం చ బ్రాహ్మజై రభిసంవృతాః,
స్తూయమానా యయా రాజన్ రథై ర్మణివిభూషజైః. 62

యానయగ్యమ్ - మనుజులు మాత్రము ప్రయాణించుటకు అనువైన బండ్లు; కోశమ్ - ధనాగారము; యస్త్రాయుధమ్-యంత్రములతో గుండ్లు విసరు సాధనములు; చికిత్సకాః - శస్త్రచికిత్స చేయువారు; వైద్యాః - సాధారణ రోగములను కుదుర్చువారు.

61. గుర్త్యైః - రక్షణకై న ఏర్పాటులతో; స్థావరజ్జలమైః - స్థావరము లనగా స్థిరముగా నుండు ప్రాకారములు మొదలగునవి. జంగమము లనగా-ఆ యా తావులలో నిలుచు భూరుల సముదాయములు-వీనితో; మూలప్రతీకారమ్-ముఖ్యమైనదానిని; - అంతఃపురము, ధనము అనువాని రక్షణమును; కృత్వా -చేసి; స్కన్ధావారేణ - సేనలతో.

62. గామ్ - గోవును, లేక భూమిని;

గోదానము, సుపర్ణదానము చేయుడు పొండవులు, బ్రాహ్మణులు చుట్టును
చేరి స్తుతించుచుండగా, మణుల అలంకారములు గల రథములతో బయలుదేరిరి.

కేకయా ధృష్టకేతు శ్చ పుత్రః కాశ్యస్య చాబధుః,
శ్రేణిమాన్ వసుదానశ్చ శిఖిణీ చాపరాజితః. 63

హృష్టా స్తుప్తాః కవచినః సశస్త్రాః సమలఙ్కృతాః,
రాజాన మన్వయుః సర్వే పరివార్య యుధిష్ఠిరమ్. 64

కేకయులు, ధృష్టకేతుడు, జమకాలి యగు కాశిరాజుకొడుకును, శ్రేణి
మంతుడు, వసుదానుడు, ఓటమి యెరుగని శిఖండి మొదలగువారు సంతోషముతో,
తృప్తితో కవచములు ధరించి చక్కగా అలంకరించుకొని ధర్మరాజును అన్ని
వైపుల కొలిచి నడువసాగిరి.

జమనాథే విరాటశ్చ యాజ్ఞసేనిశ్చ సౌమకీః,
సుధర్మా కుంతిభోజశ్చ ధృష్టద్యుమ్నుస్య చాత్రజాః. 65

ధర్మజుని వెనుకవైపు విరాటుడు, ధృష్టద్యుమ్నుడు, ద్రుపదుడు,
సుధర్ముడు, కుంతిభోజుడు, ధృష్టద్యుమ్నుని కొడుకులును నడువసాగిరి.

రథాయుతాని చత్వారి హయాః పశ్చాదుగ్రానా స్తథా,
పత్రిసైన్యం దశగుణం గజానా మయుతాని షట్. 66

నలువదివేల రథములు, దాని కైదురెట్లు గుట్టములు, దానికి పదిరెట్లు
కాల్పుంటులు, అరువదివేల ఏనుగులు బయలుదేరెను.

అనాధృష్టి శ్రేణితానో ధృష్టకేతుశ్చ సాత్యకీః,
పరివార్య యయుః సర్వే వాసుదేవధనన్జయౌ. 67

అనాధృష్టి, చేకిరానుడు, ధృష్టకేతువు సాత్యకి అనువారు వాసుదేవ
ధనంజయుల ప్రక్కన నడువసాగిరి.

65. జమనాథే - వెనుకవైపు సగభాగమున;

66. అయుతమ్ - పదివేలు; పత్రిసైన్యమ్ - కాల్పుంటుల సేన.

అసాద్య తు కురుక్షేత్రం ఘృథానీకాః ప్రహారిణః,
పాణ్డవాః సమదృశ్యంత నర్దంతో వృషభా ఇవ. 68

కురుక్షేత్రమును చేరి సేనలను మోహరించుకొని, ఆ యా అయుధములు
ధరించి పొందవులు ఒంటెలు వేయుచున్న ఆబోతుల వలె కానవచ్చిరి.

తేఽవగాహ్య కురుక్షేత్రం శఙ్ఖాన్ దధ్ము రరిన్దమాః,
తథైవ దర్మతుః శఙ్ఖం వాసుదేవధనజ్జయౌ. 69

కురుక్షేత్రమును ప్రవేశించిన ఆ శత్రుసంహారకులందరు శంఖము
లూదిరి. అట్లే వాసుదేవుడును, ధనంజయుడును శంఖములు మొరయించిరి.

పాశ్చజన్యస్య నిర్హోషం విస్ఫుర్జిత మివాశనేః,
నిశమ్య సర్వసైన్యాని సమహృష్యంత సర్వశః. 70

ఆర్జునుని పాంచజన్యము ధ్వని విఘ్నము మ్రోలవలె వెలువడగా సైన్యము
లన్నియు విని రోమాంచము పొందెను.

శఙ్ఖదున్దుభిసంహృష్టః సింహనాద స్తరస్వినామ్,
వృథివీం చాన్తరిక్షం చ సాగరాం శ్చాన్వనాదయత్. 71

శంఖములయు, దుందుభులయు నాదములతో ఉప్పొంగిన బలము గల
సైనికుల సింహనాదము నొగిసి, నేలను, సముద్రములను ప్రతిధ్వనింపజేసెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్షణి సైన్యనిర్యాణపర్వణి,
కురుక్షేత్రప్రవేశ ఏకవచ్ఛాశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్షమున సైన్యనిర్యాణపర్వమున
కురుక్షేత్రప్రవేశ మను నూటఏదియొకటవ అధ్యాయము.

— : 0 : —

68. నర్దంతః - అంటెలు వేయుచున్న.

69. అవగాహ్య - చొచ్చి.

70. సమహృష్యంత - రోమాంచము - గగుర్పాలు - శంఖాలైరి.

ద్విపజ్ఞాశదధికశతతమోఽధ్యాయః నూటయేబదిరెండవ అధ్యాయము

కురుక్షేత్రే పాణ్డవసేనాయా నివేశః, శిబిరనిర్మాణం చ
కురుక్షేత్రమున పాండవసేన విడియుట; శిబిరములు నిర్మించుకొనుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

తతో దేశే సమే స్నిగ్ధే ప్రభూతయవసేన్దనే,
నివేశయామాస తదా సేనాం రాజా యుధిష్ఠిరః.

1

అంత ధర్మరాజు ఎగుడుదిగుళ్ళు లేనిది, రాలు రప్పలు లేనిదియు, మిక్కిట
మగు గడ్డి, కద్దెలు కలదియు నగు ప్రదేశమున సేనను విడియించెను.

పరిహృత్య శ్మశానాని దేవతాయతనాని చ,
అశ్రమాంశ్చ మహర్షీణాం తీర్థాన్యాయతనాని చ.
మధురానూషరే దేశే శుచౌ పుణ్యే మహామతిః,
నివేశం కారయామాస కున్తిపుత్రో యుధిష్ఠిరః.

2

3

వల్లకాడులను, దేవాలయములను, మహర్షుల ఆశ్రమములను, పవిత్రము
లగు తావులను, సత్రములు మొదలగు ప్రదేశములను తప్పించి, మనోహరము,
బీడువడినది, పరిశుద్ధము, పుణ్యము నగు ప్రదేశమున దొడ్డబుద్ధిగల యుధిష్ఠిరుడు
సేనలను విడిది చేయించెను.

తతశ్చ పునరుత్థాయ సుఖీ విశ్రాంతవాహనః,
ప్రయయౌ పృథివీపాలై ర్వృతః శతసహస్రశః.

4

అటుపైని వాహనముల అలసట పోగొట్టి తానును విశ్రాంతి నొంది లేచి
వేలకొలదిగా రాజులు చుట్టి రాగా బయలుదేరెను.

విద్రావ్య శతశో గుల్మాన్ ధార్తరాష్ట్రస్య సైనికాన్,
పర్యక్రామత్ సమనాచ్చ పార్థేన సహ కేశవః

5

మార్గమున దుర్యోధనుని సైనికుల గుంపులను మందలకొండగా పొరద్రోలి
కృష్ణార్జునులు ముందుకు సాగిరి.

శిబిరం మాపయామాస దృష్టద్యుమ్నశ్చ పార్షతః,
సాత్యకిశ్చ రథోదారో యుయుధానశ్చ వీర్యవాన్.

6

దృష్టద్యుమ్నుడు, ద్రుపదుడు, రథిమలలో శ్రేష్ఠుడు, గొప్పశక్తి గలవాడు,
యుద్ధవీరుడు నగు సాత్యకియు శిబిరము వేయించిరి.

ఆసాద్య సరితం పుజ్యాం దురుక్షేత్రే హిరణ్యతీమ్,
సూపతీర్థాం శువిజలాం శర్కరావక్క-వర్ణితామ్,
ఖానయామాస పరిఖాం కేశవ స్తత్ర ఖారత,
గుప్త్యర్థ మపి చాదిశ్య బలం తత్ర న్యవేశయత్.

7

8

కురుక్షేత్రమున అందమైన పరిసరములు గలదియు, గుంకరాలు,
బురదయు లేనిదియు, నిర్మలమైన నీరు గలదియు నగు హిరణ్యతి యను పుజ్య
నదిని చేరుకొని రక్షణకొరకు పరిభ్రమింపి కృష్ణుడు సేనను విడిచి చేయిం
చెను.

విధి ర్యః శిబిర స్సాసీత్ పాణ్డవానాం మహాత్మనామ్,
తద్విధాని నరేంద్రాధిపాం కారయామాస కేశవః.

9

మహాత్ములగు పాండవుల శిబిరముల తీరెట్టిదో అట్టివే యగు శిబిరములను
ఆ యా రాజులకై కృష్ణుడు వేయించెను.

5. గుల్మాన్ - సైనికుల గుంపులను.

7. సూపతీర్థామ్ - అందమైన పరిసరములు గల.

8. పరిఖామ్ - అగడితను.

9. తద్విధాని - అట్టివే యగు శిబిరములను.

ప్రభూతతరకాష్టాని దురాధర్షతరాణి చ,
భక్ష్యభోజ్యాన్నపానాని శతశోఽథ సహస్రశః. 10

శిబిరాణి మహారాణి రాజ్ఞాం తత్ర పృథక్ పృథక్,
విమానానీవ రాజేన్ద్ర నివిష్టాని మహీతలే. 11

మిక్కిలిగట్టివి యగు కట్టెలు కలిగి, ఎవ్వరికి లొంగనివియు, అన్నపానములు సమృద్ధిగా గలవియు, గొప్ప ధనసమృద్ధి కలవియు నగు శిబిరములను ఆ యా రాజులకు వేరువేరుగా నిర్మింపజేసెను. 'అవి యన్నియు భూతలమున నున్న విమానములా యన్నట్లుండెను.

తత్రాసన్ శిల్పినః ప్రాజ్ఞాః శతశో దత్తవేతనాః,
సర్వోపకరణై ర్యుక్తా వైద్యాః శాస్త్రవిశారదాః. 12

అందు గొప్పబుద్ధికులత కలవారును, నుంచిజీతములు కలవారు, కావలసిన పనిముట్లన్నింటితో కూడి విద్యారో శాస్త్రములలో ఆరితేరినవారు నగు శిల్పులు వందలకొలదిగా నుండిరి.

జ్యోధనుర్వర్మశస్త్రాజ్ఞాం తథైవ మధుసర్పిషోః,
ససర్జరసపాంసూనాం రాశయః పర్వతోపమాః. 13

ఆర్ణెత్రాభ్యు, కవచములు, ఆయుధములు, తేనెలు, ధూపముల పొడులు మున్నగువాని కొండలవంటి రాశులు ఆ శిబిరములందు కలవు.

బహుదకం సుయవసం తుష్టాజ్ఞారసమన్వితమ్,
శిబిరే శిబిరే రాజా సజ్చకార యుధిష్ఠిరః. 14

ప్రతి శిబిరమునందును సమృద్ధిగా నీటిని, గడ్డిని, ఊక, బొగ్గులు మొదలగు వానిని ధర్మరాజు సమకూర్చెను.

మహాయస్త్రాణి నారాచా స్తోమరాణి పరశ్వధాః,
ధనూంషి కపవాదీని ఋష్యయ స్త్రాణసంయుతాః. 15

12. వైద్యాః - వైద్యముచేయువారు; లేక విద్యావంతులు.

13. సర్జరసపాంసూనామ్ - యక్షధూప మను సుగంధద్రవ్యము పొడుల యొక్క.

15. ఋష్యయః - ఈదెలు.

పిరంగులు, బాణములు, చిల్లకోలలు, గొడ్డళ్ళు, విండ్లు, కవచములు, ఈటెలు, అంపపొదులు మొదలగునవి అచట నిండుగా గలవు.

గజాః కణ్ణకసన్నాహాః లోహవర్మోత్తరచ్ఛదాః,
దృశ్యనే తత్ర గిర్యాభాః సహస్రశతయోధినః. 16

ముళ్ళుగల కవచములతో, దృఢమైన మైదువులతో వేలకొలది యోధులు గల ఏనుగులు కొండలవలె అందు గానవచ్చుచున్నవి.

నివిష్టాన్ పాణ్ణవాం సత్ర జ్ఞాత్వా మిత్రాణి భారత,
అభిసస్రు ర్యథాదేశం సబలాః సహవాహనాః. 17

పాండవు లందు వచ్చియుండి రని విని వారి మిత్రములందరు సేనలతో, వాహనములతో కూడి వారి మాటమేరకు అచటకు పరువున వచ్చిరి.

చరితబ్రహ్మచర్యా సే సోమపా భూరిదక్షిణాః,
జయాయ పాణ్ణపుత్రాణాం సమాజగ్ము ర్మహీక్షితః. 18

బ్రహ్మచర్యము చక్కగా పాటించువారు, సోమయాగమున సోమరసము త్రావినవారు, గొప్ప దక్షిణలతో యజ్ఞములు చేసినవారు నగు రాజులు పాండు పుత్రులకు జయము కూర్చుటకై ప్రితితో వచ్చిరి.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి సైన్యనిర్మాణపర్వణి
శిబిరాదినిర్మాణే ద్వివజ్ఞాశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున సైన్యనిర్మాణపర్వమున
శిబిరాదినిర్మాణము గల నూటయేబదిరెండవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

-
16. కణ్ణకసన్నాహాః - వెలుపలి భాగములు వాడిముళ్ళున్న కవచములు
గల - అట్టి కవచములు గల ఏనుగులు శత్రువుల ఏనుగుల చర్యము
లను గ్రుచ్చి నొప్పి పుట్టించును.
17. అభిసస్రుః - పరువున వచ్చి చేరిరి.

త్రిపజ్ఞాశదధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటయేబదిమూడవ అధ్యాయము

సాంగ్రామికవ్యవస్థాం శిఖరనిర్మాణం చ కర్తుం
దుర్యోధన స్యాదేశః; సైనికానాం రణయాత్రోద్యమశ్చ.

యుద్ధసంబంధమైన ఏర్పాట్లు, శిఖరనిర్మాణము చేయుటకు
దుర్యోధనుడు ఆదేశించుట, సైనికులు రణయాత్రకై చేయు ప్రయత్నము

జనమేజయ ఉవాచ - జనమేజయు డిట్లు పలికెను.

యుద్ధిష్ఠిరం సహానీక ముపాయాంతం యుయుత్సయా,
సన్నివిష్టం కురుక్షేత్రే వాసుదేవేన పాలితమ్.

1

విరాటద్రుపదాభ్యాం చ సపుత్రాభ్యాం సమన్వితమ్,
కేకయై ర్వౌష్ఠిభి శ్చైవ పార్థివైః శతశో వృతమ్.

2

మహేంద్ర మివ చాదిత్యై రభిగుప్తం మహారథైః,
శ్రుత్వా దుర్యోధనో రాజా కిం కార్యం ప్రత్యవద్యత.

3

ధర్మరాజు యుద్ధము చేయు కోరికతో శ్రీకృష్ణుడు కాపాడుచున్న సేనతో
కూడి కొడుకులతో పాటు, విరాటుడు, ద్రుపదుడు, కేకయులు, వృష్ణులు, అను
వారితో తక్కిన వందల కొలది రాజులతోపాటు దేవతలు రక్షించుచున్న
మహేంద్రునివలె మహారథులు రక్షించుచుండగా కురుక్షేత్రమున నిలిచి
యుండెనని విని దుర్యోధనమహారాజు ఏ పనిని చేపట్టెను.

ఏత దిచ్ఛా మ్యహం శ్రోతుం విస్తరేణ మహామతే,
సంభ్రమే తుములే తస్మిన్ యదాసీత్ కురుజ్ఞాతే.

4

ఓయి మేధావీ! ఆ కురుక్షేత్రమున ఏర్పడిన ఆ గందర గోళమంతయు
విస్తరముగా వినగోరుచున్నాను.

వ్యథయేయు రిమే దేవాన్ సేన్దానిపి సమాగమే,

పాణ్ణవా వాసుదేవశ్చ విరాటద్రుపదౌ తథా.

5

ధృష్టద్యుమ్నుశ్చ పాశ్చాన్యః శిఖణీ చ మహారథః,

యుధామన్యుశ్చ విక్రాంతో దేవై రపి దురాసదః.

6

ఆ పాండుకుమారులు. వాసుదేవుడు, విరాటుడు, ద్రుపదుడు, పాండాలరాజు
కొడుకు ధృష్టద్యుమ్నుడు, మహారథుడగు శిఖండి, గొప్ప పరాక్రమముగల
వాడును, దేవతలకును గెల్వరానివాడును అగు యుధామన్యుడు తలపడినచో
ఇంద్రునితో పాటు దేవతలను కూడ నొప్పించురు.

ఏత దిచ్ఛామ్యహం శ్రోతుం విస్తరేణ తపోధన,

కురూణాం పాణ్ణవానాం చ యద్యదాసీ ద్విచేష్టితమ్.

7

కౌరవులకు పాండవులకు జరిగిన ఆ వికారపు చేష్ట యంతయు విస్తర
ముగా వినగోరుదును.

వైశమ్పాయన ఉపాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

ప్రతియాతే తు దాశార్హరే రాజా దుర్యోధన స్తదా,

కర్ణం దుశ్శాసనం చైవ శకునిం చాబ్రవీ దిదమ్.

8

కృష్ణుడు తిరిగి వెళ్ళిన పిదప దుర్యోధనుడు కర్ణునితో, దుశ్శాసనునితో,
శకునితో ఇట్లు పలికెను.

అకృతేనైవ కార్యేణ గతః పార్థా నధోక్షజః,

స ఏనా న్మన్యునావిష్టో ద్రువం ధశ్యత్యసంశయమ్.

9

కృష్ణుడు వచ్చినపని సాధించుచో పాండవులకద కేగెను. కోపము పెల్లు
రేగిన అతడు వీరిని బాగుగా ఉడికించును. సంశయము లేదు.

ఇష్టో హి వాసుదేవస్య పాణ్ణవై ర్మమ విగ్రహః,

భీమసేనార్జునౌ చైవ దాశార్హస్య మతే స్థితౌ.

10

ఆ వాసుదేవునకు పాండవులతో నేను పగపెట్టుకొనుట యిష్టము.
భీమార్జును లాతని యిష్టము ననుసరించియే ప్రవర్తించురు.

అజాతశత్రు రత్యర్థం భీమ సేనవశానుగః,

నికృతశ్చ మయా పూర్వం సహ సర్వైః సహోదరైః. 11

అజాతశత్రువగు ధర్మరాజు భీమునకు తోబడియుండును. మరియు నేను నా తమ్ములతో కలసి, ఆతనికి ఆతని తమ్ములకును మునుపు కీడు చేసియుంటిని.

విరాటద్రుపదౌ చైవ కృతవైరౌ మయా సహ,

తౌ చ సేనావ్రజేతారౌ వాసుదేవవశానుగౌ. 12

విరాటద్రుపదులును నాతో విరోధము పెట్టుకొనియున్నారు. వారిపుడు సేనలను నడుపుచున్నారు. మరియు వాసుదేవుని వశమున నడచుకొందురు.

భవితా విగ్రహః సోఽయం తుములో రోమహర్షణః,

తస్మాత్ సాంగ్రామికం సర్వం కారయధ్వ మతస్త్రితాః. 13

కావున ఇదిగో ఘోరమయిన విరోధము వచ్చిపడనున్నది. తలచుకొన్నచో ఒడలు గగుర్పొడుచుచున్నది. కావున మీరందరు, మెలకువతో యుద్ధమునకు ఏర్పాటులు చేయవలయును.

శిబిరాణి కురుక్షేత్రే క్రియంతాం వసుధాధిపాః,

స్వవర్యాప్తావకాశాని దురాదేయాని శత్రుభిః. 14

కావున రాజులారా! మీకు తగినంత వెసులుబాటు గలుగునట్లుగా, పగ వారికి చొరశక్యముకాని శిబిరములను ఏర్పాటుచేయుడు.

అసన్నజలకోష్ఠాని శతశోఽథ సహస్రశః,

అచ్ఛేద్యాహరమార్గాణి బన్ధోద్ధ్రయచితాని చ. 15

అందుబాటుతో నీరు సమృద్ధిగా గల గదులను, శత్రువులు చెరువజాలని ఆయా వస్తువులు తెచ్చుకొను మార్గములు గలవానిని, చక్కని కూర్పు గలవానిని నూర్చుకొనిదిగా వేలకొలదిగా కూర్చుడు.

15. అసన్నజలకోష్ఠాని-నీరు దగ్గరగా నున్న గదులు గలదానిని, అచ్ఛేద్య-అహరమార్గాణి - శత్రువులు పొడుచేయజాలని వస్తువులు కొనితెచ్చు మార్గముగలవానిని, బన్ధ-ఉద్ధ్రయ-చితాని - కట్టలు కట్టి ఎత్తుగా పేర్చిన వస్తువుల సముదాయములు కలవానిని.

వివిధాయుధపూర్ణాని పతాకాధ్వజవన్తి చ,
సమాశ్చ తేషాం వస్థానః క్రియంతాం సగరాద్భుషాః. 16

పలువిధములగు ఆయుధములతో నిండినవానిని, జెందాలు, ధ్వజములు
గలవానిని కూర్చుడు. సగరము వెలుపల వాని కవసరమగు బాటలు చక్క-
జేయుడు.

ప్రయాణం ఘుష్యతా మద్య శ్శోభూత ఇతి మా చిరమ్,
తే తథేతి ప్రతిజ్ఞాయ శ్శోభూతే చక్రిరే తథా. 17
హృష్టరూపా మహాత్మానో నివాసాయ మహిషీతామ్.

'రేపి ప్రయాణమని యిప్పుడే చాచింపుడు. జాగుసేయవలదు.' అని
దుర్యోధనుడు చెప్పగా వారణ్ణే యని నొక్కి చెప్పి రాజుల బసకై అన్ని యేర్పా-
టులు ఉల్లాసముతో మరునాడే కావించిరి.

తత సే పార్థివాః సర్వే తద్రుచ్యత్వా రాజశాసనమ్,
ఆసనేభ్యో మహారేభ్యో ఉదతిష్ఠ న్నమర్షితాః,
బాహూన్ పరిఘసంకాశాన్ సంస్పృశన్తః శన్తైః శన్తైః, 19
కాఞ్చనాజ్గదదీప్రాంశ్చ చన్దనాగురుభూషితాన్.

అంత నా రాజు లందరు ప్రభుశాసనము విని ఆవేశముతో పొంగిపోవుచు,
గడియలవంటివియు, బాహుపురులతో తళతళలాడుచున్నవియు, అగురుతో
అలరారుచున్నవియు సగు చేతులను మెల్లమెల్లగా తామరు గొప్పవేంగల ఆసనముల
నుండి ఎగిరిపడుచుండిరి.

ఉష్ణిషాణి నియచ్ఛన్తః పుణ్డరీకనిభైః కరైః,
ఆత్తరీయోత్తరీయాణి భూషణాని చ సర్వశః. 20

పద్మములవంటి చేతులతో తలసాగలను, ధోవతులను, ఉత్తరీయములను
ఆభరణములను చక్కజేసికొనుచుండిరి.

తే రథాన్ రథినః శ్రేష్ఠా హయాంశ్చ హయకోవిదాః,
సజ్జయన్తి స్మ నాగాంశ్చ నాగశిషా స్యనుష్ఠితాః. 21

శ్రేష్ఠులగు రథములవారు రథములను, ఆశ్వవిద్యతో ఆరితేరినవారు
గుట్టములను, ఏనుగుల తీర్పులో నేర్చుగలవారు ఏనుగులను సిద్ధము చేయు-
చుండిరి.

అథ వర్మాణి చిత్రాణి కాంచనాని బహూని చ,
వివిధాని చ శస్త్రాణి చక్రః సర్వాణి సర్వశః. 22

చిత్రచక్రములగు బంగారు కవచములను పెక్కింటిని, పలువిధములగు
ఆయుధము లన్నింటిని అన్నివైపులనుండి సిద్ధము చేయుచుండిరి.

పదాతయశ్చ పురుషాః శస్త్రాణి వివిధాని చ,
ఉపాజప్రహుః శరీరేషు హేమచిత్రాణ్యనేకశః. 23

కాలుబలమునందలి పురుషులు బంగారు వన్నెచిన్నెలు గల పలుతీరుల
ఆయుధములను ఒడలియందు కట్టుకొనుచుండిరి.

తదుత్పవ ఇవోదగ్రం సంప్రహృష్టనరావృతమ్,
నగరం ధార్తరాష్ట్రస్య భారతాసీత్సమాకులమ్. 24

ఉప్పొంగు ఉత్సాహముగల నరులతో నిండిన దుర్యోధనుని నగర
మంతయు పండుగనా డున్నట్లు ఆర్పాటముతో విరాజిల్లెను.

జనౌషసలిలావరో రథనాగాశ్వమీనవాన్,
శఙ్ఖదున్దుభినిష్ఠోషః కోశసంఘాయరత్నవాన్. 25

చిత్రాభరణవర్మిర్మిః శస్త్రనిర్మలఘేనవాన్,
ప్రాసాదమాలాదివృతో రథ్యావణమహాహరదః. 26

యోధచన్ద్రోదయోద్భూతః కురురాజమహారవః,
వ్యధృశ్యత తదా రాజం శ్చన్ద్రోదయ ఇవోదధిః. 27

కురురాజు మహాసేనాసముద్రము చంద్రోదయము నాటి మహాసముద్రము
వలె కన్పట్టెను. అందు మనుజుల గుంపులే సుదులు. రథములు, ఏనుగులు,
గుఱ్ఱములు అనునవియే పెనుచేపలు. శంఖములయు, దుండుభులయు రొదలే
మోష. ధనరాశులే రత్నములు. చిత్రములగు కవచములు భూషణములు
తరంగములు. ఆయుధములే స్వచ్ఛమగు నురుగు. పెద్దపెద్ద భవనముల వరుసలే
కొండలు. బాటలు, వివరిసింతులు జలాశయములు. యోధుల విజృంభణమే
చంద్రోదయము.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణే సైన్యనిర్మాణవర్వణి
దుర్యోధనసైన్యసంజ్ఞకరణే త్రివజ్రాశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వణమున సైన్యనిర్మాణవర్వణమున
దుర్యోధనుని సేన సిద్ధమగుట యను నూటయేబదిమాడవ అధ్యాయము.

చతుఃపభాషదధికరతతమోఽధ్యాయః

నూతయేబదినాలుగవ అధ్యాయము

యుద్ధిష్ఠిరస్య శ్రీకృష్ణం ప్రతి కాలప్రాప్తకర్తవ్యజిజ్ఞాసా, భగవతా
యుద్ధస్యైవ కర్తవ్యతయోపపాదనం, యుద్ధిష్ఠిరనంతాపః,
శ్రీకృష్ణపదనానా మర్హనేన సమర్థనమ్.

యుద్ధిష్ఠిరుడు శ్రీకృష్ణుని తత్కాలమున చేయదగిన దేమి యని యడుగుట,
శ్రీకృష్ణుడు యుద్ధమే కర్తవ్యమని నిరూపించుట, యుద్ధిష్ఠిరుడు మనసున
కష్టపడుట, అర్జునుడు శ్రీకృష్ణుని మాటలను సమర్థించుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

వాసుదేవస్య తద్వాక్య మనుసృత్య యుద్ధిష్ఠిరః,

పునః ప్రప్రచ్ఛ వార్ధేయం కథం మన్తోఽబ్రవీ దిదమ్.

1

వాసుదేవుని పలుకు ననుసరించి ధర్మరాజు కృష్ణుని మరల నిట్లడిగెను.

ఏమీ ! ఆ బుద్ధిహీను డిట్లు పలికెనా ?

అస్మిన్నభ్యాగతే కాలే కించ నః శ్రమ మచ్యుత,

కథం చ వర్తమానా వై స్వధర్మా న్న చ్యవేమహి.

2

అయ్యతా ! కాల మిట్లు వచ్చి పడినది. ఇప్పుడు మనము ఏమి చేయదగును?
ఏమి చేసినచో మనము మన ధర్మమునుండి జారకుండుము ?

దుర్యోధనస్య కర్ణస్య శకునేః సౌఖ్యలస్య చ,

వాసుదేవ మతజ్ఞోఽసి మమ సప్రభాత్మకస్య చ.

3

వాసుదేవా ! నీవు దుర్యోధనుని, కర్ణుని, సుబంధరాజును శకునియొక్కయు
అభిప్రాయము తెలిగినవాడవు. మా తమ్ములతో కూడిన నా అభిప్రాయము కూడ
ఎరుగదువు.

విదురస్యాపి తద్వాక్యం శ్రుతం భీష్మస్య చోభయోః,

కున్త్యాశ్చ విపులప్రజ్ఞ ప్రజ్ఞా కార్తేన్యైన తే శ్రుతా. 4

విదురుడు, భీష్ముడు పలికినమాట వింటివి. గొప్ప ప్రజ్ఞ కలవాడవు. కుంతిభావమును కూడ మొత్తముగా వినియున్నావు.

సర్వ మేత దతిక్రమ్య విచార్య చ పునః పునః,

క్షమం యన్నో మహాబాహో తద్భ్రష్టి హ్యవిచారయన్. 5

కృష్ణా! ఇది యంతయు అటుంచి, నీవు చక్కగా మరల మరల ఆలోచించి, సంకోచము విడనాడి మనకేది తగినదో దానిని చెప్పుము.

శ్రుత్వైతద్ధర్మరాజస్య ధర్మార్థసహితం వచః,

మేఘదున్దుభినిర్హోషః కృష్ణో వాక్య మథాబ్రవీత్. 6

ధర్మమును అర్థమును సాధించుటకై ధర్మరాజు పలికిన మాట విని శ్రీకృష్ణుడు ఉరుమువంటి, దుందుభినాదము వంటి కంఠస్వరముతో నిట్లు పలుకజొచ్చెను.

కృష్ణ ఉవాచ - కృష్ణు డిట్లు పలికెను.

ఉక్తవానస్మి యద్వాక్యం ధర్మార్థసహితం హితమ్,

న తు తన్నికృతిప్రజ్ఞే కౌరవ్యే ప్రతితిష్ఠతి. 7

నేను ధర్మమునకు, అర్థమునకు భంగమురాని మేలైనమాట చెప్పితిని. కాని వంచనలో పండితుడైన ఆదుర్యోధనునియం దది కుదురుకొనదు.

న చ భీష్మస్య దుర్మేధాః శృణోతి విదురస్య వా,

మమ వా భాషితం కిణ్చిత్ సర్వ మేవాతివర్తతే. 8

ఆ పాడుబుద్ధివాడు భీష్ముని మాటగాని నా మాటగాని కొంచెమేని వినడు. చిటరుకొమ్మ యెక్కి కూర్చున్నాడు.

నైష కామయతే ధర్మం నైష కామయతే యశః,

జితం స మన్యతే సర్వం దురాత్మా కర్ష మాశ్రితః. 9

7. నికృతిప్రజ్ఞే - వంచనమందు బుద్ధికుశలతగల వానియందు.

8. సర్వమ్, ఆతివర్తతే ఏవ - ఏ హద్దును లేక ప్రవర్తించునని భావము;

వానికి ధర్మము కాబట్టదు. కీర్తి కాబట్టదు. ఆ దుర్మార్గుడు కర్తుని పట్టి
ప్రేలాడుచు అంతయు గెలిచినట్లే భావించుచున్నాడు.

బంధ మాజ్ఞాపయామాస మమ చాపి సుయోధనః,
న చ తం లబ్ధవాన్ కామం దురాత్మా పాపనిశ్చయః. 10

ఆ దురాత్ముడు, పాపనిర్ణయములు చేయు దుర్మోధనుడు నన్నే కట్టిపడ
వేయ నాజ్ఞ యిచ్చెను. కాని వాని కోరిక తీరలేదు.

న చ భీష్మో న చ ద్రోణో యుక్తం తత్రాహతు ర్వచః,
సర్వే త మనువర్తంతే ఋతే నిదుర మచ్యుత. 11

భీష్ముడు కాని, ద్రోణుడు కాని అవుడు తగిన మంచిమాట పలుకకుండిరి.
ఓక్క విదురుడు మాత్రము వానికి లోబడకున్నాడు.

శకునిః సౌబలశ్చైవ కర్ణదుఃశాసనా వపి,
త్వయ్యయుక్తా న్యభాషంత మూఢా మూఢ మమర్షణమ్. 12

బుద్ధిలేనివారగు శకుని, కర్ణుడు, దుశ్శాసనుడు అసూయాపడుడైన
ఆ మూఢునే యనుసరించుచు నీ విషయమున పనికిమాలిన పలుకులు పలికిరి.

కించ తేన మయో క్తేన యన్యభాషత కౌరవః,
సంక్షేపేణ దురాత్మాఽసౌ న యుక్తం త్వయి వర్తతే. 13

వాడు కూసిన కూరలన్నియు నేను చెప్పనేల? కొంచితో చెప్పవలసినచో
వాడు నిలువెల్ల దుష్టుడు. నీయందు సరిగా మెంగడు.

పార్థివేషు న సర్వేషు య ఇమే తవ సైనికాః,
యత్ పాపం యన్న కల్యాణం సర్వం తస్మిన్ ప్రతిష్ఠితమ్. 14

11. తత్ర - బంధింప వచ్చిన సమయమందు - ఇక్కడ 'యుక్తమ్' అనగా,
ఏదో నీతులు చెప్పుట యని కృష్ణుని తాత్పర్యము కాదు. తగిన దండనీతి
ప్రయోగింప వలయునని భావము.

అచ్యుత - ఇది ధర్మరాజునకు సంబోధన - ధర్మమునుండి జారని
వాదా! అను తాత్పర్యము గ్రహింపదగును.

14. న కల్యాణమ్ - చెడు ధోరణి - నీ వారియందు లేని పాపము, అధర్మ
ధోరణి దుర్మోధనునియందు స్థిరముగా నున్నవని భావము.

నీ వైపు యుద్ధము చేయగోరి వచ్చిన రాజులందరియందు లేని పాపము, లేని అపభ్రమగు తీరు వానియందు గూఢకట్టుకొని కూర్చున్నది.

న చాపి వయ మత్యర్థం పరిత్యాగేన కర్త్తిచిత్,

కౌరవైః శమ విచ్ఛామ స్తత్ర యుద్ధ మనన్తరమ్. 15

మనము ఎన్నటికిని అంతయు వదలుకొని కౌరవులతో శాంతిని కోరము. ఇక యుద్ధమే తరువాయి.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

తద్రుప్యత్వా పార్థివాః సర్వే వాసుదేవస్య భాషితమ్,

అబ్రువన్తో ముఖం రాజ్ఞః సముదైక్షన్త భారత. 16

కృష్ణుని మాట విన్న రాజులందరు ఏమియు పలుకక రాజు మొగము చూచుచుండిరి.

యుధిష్ఠిర స్త్యభిప్రాయ మభిలక్ష్య మహీక్షితామ్,

యోగ మాజ్ఞాపయామాస భీమార్జునయమైః సహ. 17

ధర్మరాజు రాజుల అభిప్రాయము గుర్తించి భీమార్జునులను నకులనహ దేవులతో పాటు యుద్ధప్రయత్నములు చేయ నాజ్ఞాపించెను.

తతః కిలకిలాభూత మనీకం పాణ్డవస్య హ,

ఆజ్ఞాపితే తదా యోగే సహ హృష్యన్త సైనికాః. 18

అంత పాండవసేనతో కిలకిలావావములు చెలరేగెను. యుద్ధప్రయత్న మునకు ఆజ్ఞ వెలువడిన వెంటనే సైనికులు సంతోషముతో పొంగిపోయిరి.

అవధ్యానాం వధం వశ్యన్ ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః,

నిఃశ్వసన్ భీమసేనం చ విజయం చేద మబ్రవీత్. 19

చంపదగని వారిని చంపుచున్నామే యన్న భావముతో యుధిష్ఠిరుడు నిట్టూర్చుచు భీమసేనునితో, అర్జునునితో ఇట్లు పలికెను.

15. పరిత్యాగేన - రాజ్యము నుపేక్షించుటచేత; అనన్తరమ్ - వెంటనే చేయదగిన పని.

17. యోగమ్ - యుద్ధమునకు సంబంధించిన ఉద్యోగమును - ప్రయత్నమును.

యదర్థం వనవాసశ్చ ప్రాప్తం దుఃఖం చ యన్మయా,
సోఽయ మస్మా నుపైత్యేవ పరోఽసర్థః ప్రయత్నతః. 20

ఏది కలుగరాదని ఆడపుం బడి పరమమును మనుభవించెడినో ఆ పెను
కీడు బలాత్కారముగా మనపై ఇదిగో వచ్చిపడినది.

తస్మిన్ యత్నః కృతోఽస్మాభిః స నో హీనః ప్రయత్నతః,
అకృతే తు ప్రయత్నేఽస్మా నుపాచ్ఛత్తః కలిర్మహాన్. 21

అది నిమిత్తముగా మన మెందో ప్రయత్నము చేసి శత్రువధ చేయ
కుంటిమి. ప్రయత్నము చేయకున్నను మనము గొప్పపాపము చుట్టుకొను
చున్నది.

కథం హ్యవధ్యైః సంక్రామః కార్యం సహ భవిష్యతి,
కథం హత్వా గురూన్ వృద్ధాన్ విజయో నో భవిష్యతి. 22

చంపదగని వారితో పోరెట్లు చేయదగును : గురువులను, పెద్దలను చంపి
నచో మన కది జయ మెట్లగును :

తచ్ఛ్రుత్వా ధర్మరాజస్య సవ్యసాచీ పరంరవః,
యదుక్తం వాసుదేవేన శ్రావయామాస తద్వచః. 23

20. యదర్థమ్ - దేనిని తప్పించుటకై;

సోఽయమ్ - కులక్షయరూపమైన ఆ పాపము.

21. తస్మిన్ - ఆ కీడు నిమిత్తము కాగా; యత్నః - అ కులక్షయము కావండు
ఉపాయము - అప్పటి కప్పుడు శత్రువులను రూపుమాపుట అనుభవము
నికీ ఇష్టమైన ఉపాయము, అస్మాభిః - కాంచని కోరెడు మనచేత;
ప్రయత్నతః - ప్రయత్నపూర్వకముగా; హీనః - వ్యర్థమైనదిగా చేయ
బడినది. అకృతే తు ప్రయత్నే - ప్రయత్నము చేయకున్నను; మహాన్ -
గొప్ప; కలిః - పాపము; అస్మాన్ - మనలను; ఉపాచ్ఛత్తః - చుట్టు
కొన్నది - కులక్షయము కారాదని ద్యౌతకాలమున ఎంతో నిగ్రహము
పూని అప్పటి కప్పుడు శత్రువులను చంపుట యను పాపము చేయక
పడరాని పాట్లు పడిలిమి. ఇప్పుడు మనమై యుద్ధప్రయత్నము చేయకు
న్నను ఆ పాపము మనకు చుట్టుకొనుచున్న యుద్ధని భావము.

ధర్మరాజు పలుకు విన్న అర్జునుడు వాసుదేవుడు పలికిన ఆ మాటనే వినిపించెను.

ఉక్తవాన్ దేవకీపుత్రః కున్త్యాశ్చ విదురస్య చ,
వచనం తత్త్వయా రాజన్ నిఖిలేనావధారితమ్. 24

రాజా : కుంతియు, విదురుడు చెప్పిన మాట నీకు కృష్ణుడు తెలిపెను. అది యంతయు నీవు గుండెకు పట్టించుకొంటివి.

న చ తౌ వక్ష్యతోఽధర్మ మితి మే నైష్ఠికి మతిః,
నాపి యుక్తం చ కౌనేయ నిపర్తితు మయుధ్యతః. 25

వారిరువురు అధర్మము నెన్నటికిని చెప్పరని నా తిరుగులేని అభిప్రాయము. మరియు కుంతీకుమారా! నీవు నేడు యుద్ధము చేయక మరలుటయు తగినపని కాదు.

తచ్ఛ్రుత్వా వాసుదేవోఽపి సవ్యసాచివచ స్తదా,
స్మయమానోఽ బ్రవీద్వాక్యం పార్థ మేవ మితి బ్రువన్. 26

అర్జునుని మాట విన్నపిదప కృష్ణుడు చిరునవ్వు నవ్వుచు ధర్మరాజుతో 'అది యట్టిదే' యని పలికెను.

తతస్తే దృఢసంకల్పా యుద్ధాయ సహ సైనికాః,
పాణ్డవేయా మహారాజ తాం రాత్రిం సుఖ మావసన్. 27

మహారాజా! అంత ఆ కుంతీకుమారులు సైనికులతోపాటు చెదరని సంకల్పము కలవారై ఆ రాత్రి సుఖముగా నుండిరి.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి సైన్యనిర్యాణపర్వణి
యుద్ధిష్ఠిరార్జునసంవాదే చతుఃషష్ఠాశ్చదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున సైన్యనిర్యాణపర్వమున
ధర్మరాజార్జునసంవాదముగల నూటయేబదినాలుగవ అధ్యాయము.

— : 0 : —

25. తౌ - ఆ కుంతీవిదురులు; అధర్మమ్ - ధర్మముకానిదానిని; న వక్ష్యతః - పలుకుదురు; ఇతి - అని; మే - నా; నైష్ఠికి - తిరుగులేని; మతిః - అభిప్రాయము. అయుధ్యతః - యుద్ధము చేయక; నిపర్తితుమ్, అపి - మరలుటయు; న యుక్తమ్ - తగదు.

పచ్చపచ్చాశదధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటయేబదిఅయిదవ అధ్యాయము

దుర్యోధనశర్మకం స్వీయసైన్యవిభాజనమ్.

పృథక్పృథగఙ్గహిణీపతినా మఖిషేచనం చ.

దుర్యోధనుడు తనసైన్యమును భాగములుగా చేయుట,

అఙ్గహిణులకు విడివిడిగా సేనావతులను నిర్ణయించి

వారి కఖిషేకము చేయుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

వ్యుష్టాయాం వై రజన్యాం హి రాజా దుర్యోధన స్తతః,

వ్యభజ త్రాన్యనీకాని దశ చైకం చ భారత.

1

ఆ రాత్రి గడచిన పిమ్మట దుర్యోధనుడు తన సేనలను పదునొకండు భాగములుగా చేసెను.

నరహస్తిరభాన్వానాం సారం మధ్యం చ పల్ల చ,

సర్వేష్వేతేష్వనీకేషు సందిదేశ నరాదివః.

2

కొప్పంటలు, ఏనుగులు, రథములు, గుఱ్ఱములు అనువానిలో ముందు, నడుమ, వెనుక ఉండవలసినదానిని సేన లన్నింటియందును ఏర్పరచెను.

---

1. వ్యుష్టాయామ్ - గడువగా; రజన్యామ్ - రాత్రి.

2. సారమ్ - ముందు నడుమనది; మధ్యమ్ - నడుమ ఉండునది. పల్ల - సారము లేనిది - వెనుకవైపున నుండవలసినది.

సానుకరాః సతూచీరాః సవరూథాః సతోమరాః,
సోపాసజ్ఞాః సశక్తీకాః సనిషజ్ఞాః సహరయః.

8

అనుకర్షములు, పెద్ద అంపపొదులు, కవచములు, చిల్లకోలలు, అంప పొదులు, శక్తులు, నిషంగములు, ఈపెలు కలవారు.....

సద్యజ్ఞాః సవతాకాశ్చ సశరాసనతోమరాః,
రజ్జుభిశ్చ విచిత్రాభిః సపాశాః సపరిచ్ఛదాః.

4

ద్యజములు, జెండాగుద్దలు, వింటితో వినరు తోమరములు, విచిత్రములగు త్రాళ్ళుగల పాశములు, పరపులు మొదలగునవి కలవారు.....

సకచగ్రహవిషేషాః సతైలగుడవాలుకాః,
సాశీవిషఘటాః సర్వే ససర్జరసపాంసవః.

5

3. ఈ శ్లోకము మొదలుకొని 10వ శ్లోకమున గల “నానామణివిభూషితాః” అన్నంతవరకు గల విశేషణము లన్నియు “చిత్రానీకాః” - అనుదానికి సంబంధించినవి; - సానుకర్షాః - అనుకర్షములు గలవారు. అనుకర్ష మనగా రథముయొక్క అవయవము ఏదైన పోయినయెడల సరిచేయుట కుపయోగించు కొయ్య. దీనిని రథముక్రింద కట్టి యుందురు. ‘అను కర్షో రథాధ్యస్తదారుణీ’ అని మేదిని. తూణీరము, ఉపాసంగము, నిషంగము - అనునవి అంపపొదులతో భేదములు. తూణీరము చాల పెద్దది; రథములు దీనిని మోయును, ఉపాసంగము - గుట్టములు, ఏనుగులు మోయగల బాణముల పొది; నిషంగము-కాల్పంటులు మోయు పొది. సవరూథాః - రథముపై రక్షణకు వేయు చర్మపు తొడుగును వరూథ మందురు. అది కలవారు; తోమరము లనగా-చేతితో వినరెడు ములుకులు గల కట్టలు, శక్తి లనగా ఇనుపదండము; ఋష్టి యనగా పెద్దబరువు గల కట్ట.

4. శరాసనతోమరాః-వింటితో ప్రయోగించు లావుపాటి బాణములు. పాశము లనగా దగ్గరకు వచ్చిన వారిని మెడకు చుట్టి లాగుటకు వీలైన త్రాళ్ళు; పరిచ్ఛదము లనగా - పలపులు, కంబళ్ళు మొదలగునవి.

5. కచగ్రహవిషేషాః - జుట్టుకు వట్టించి లాగుటకు వీలైన కట్టలు, వీని చివర బిగుచు పదార్థ ముందును. ఆ దండమును వినరగా అది జుట్టునకు

సమష్టఫలరాః సర్వే సాయోగుడజలోపలాః,
సశాలభిద్ధిపాలాశ్చ సమధూచ్ఛిష్టముద్గరాః.

6

ఘంటంతో కూడిన పంకలు, ఇనుము, బెల్లము కరగించిన పాకము, గుండ్లు, శాలములు, భిందీపాలములు, మైనము, రోకలివంటి ఆయుధములు కలవారు.....

సకాణ్డదణ్డకాః సర్వే ససీరవిషతోమరాః,
సహూర్పవిటకాః సర్వే సదాత్రాఙ్కశతోమరాః.

7

అంటుకొని నులదముగా ఊడిరాదు. కరగ్రహ మనియు పాతము-అంటుక మని అర్థము - నూనె, బెల్లము, ఇసుక వీనిని బాగుగా వేడిచేసి శత్రువులపై శ్రుమ్మరింతురు. సాశీవిషమటాః - పెద్ద ఖయంకరములగు పాములున్న కుండలు. వీనిని శత్రువుల మధ్య వదలుదురు; స్వర్ణరసః - ఒకరకమగు పొడి - సాంప్రాణి యననగును. దీనివలన నిప్పు చెలరేగును.

6. సమష్టఫలకాః - ఘంటలుగల పంకలు - ఆయుధముల చివరలు కలవారు-గంటలు గల చర్మము, కత్తులు, పట్టినములు, చురకత్తులు మొదలగునవి కలవారని కొందరు.

గుడజలమ్ - బాగుగా వేడిచేసిన బెల్లము కరగించిన పాకము.

ఉపలాః - యంత్రములతో ప్రయోగించు గుండ్లు;

శాలములు - పెద్దగా ధ్వనిచేయు ఆయుధములు;

భిద్ధిపాలాః - పెద్ద ఇనుప గుడియలు, 'సహూ' అనియు పాతము - అప్పుడు హూము ఆయుధముగా గలవారు.

మధూచ్ఛిష్టమ్ - తేనెవట్టుతో తేనె తీసివేయగా మిగిలిన మైనము - దీనిని కూడ వేడిచేసి శత్రువుల మీద పోయుదురు.

ముద్గరములు - రోకలివంటి ఆయుధములు.

7. సకాణ్డదణ్డకాః - కాండమసగా బాబపు ములికి, దానితో కూడిన దండము కాండదండము - అది కలవారు; ముశ్యన్న కట్టలు అను ఆయుధములు గలవారని భావము;

ముళ్ళకట్టలు, నాగళ్లు, విషతోమరములు, చేటల పెద్దలు, కొడవళ్లు, రేగుముళ్ళవంటి ముళ్లుగల తోమరములు గలవారు.

సకీలకవచాః సర్వే వాసీవృషాదనాన్వితాః,

వ్యాఘ్రచర్మపరీవారా ద్వీపిచర్మావృతాశ్చ తే.

8

బొడిపెలున్న కవచములు కలవారు, కద్దెలలో గుట్టుగా నున్న ఆయుధములు, ఉలులు, పులితోళ్లు, చిరుతపులితోళ్లు కప్పుకొన్నవారు...

సహార్షయః సశృణ్గాశ్చ సప్రాసవివిధాయుధాః,

సకుఠారాః సకుద్దాలాః సత్తైలజ్ఞేమసర్పిషః.

9

సీరమనగా - నాగలి; అట్టి ఆయుధము, విషము పూసిన తోమరములు గలవారు;

సహర్షపీటకాః - బాగుగా కాలిన బెల్లము ముక్కలు మొదలగువానిని విసరుట కుపయోగించు చేటలు, పీటకము లనగా అట్టి చేటలు గల పెద్దలు - ఇవి కలవారు;

దాత్రము - కొడవలి. అంకుశతోమరాః-అంకుశములు కూర్చిన తోమరములు.

8. సకీలకవచాః - బొడిపెలున్న కవచములు గలవారు-ఇట్టివారిని పిడికిటి పొట్లతో నొప్పించుట కష్టము. సకీలక్రకచాః అనియు పాఠము. వాడి పళ్లుగల అంపములు గలవారని యర్థము. వాశీ లేక వాసీ అనగా-లోపల గుట్టుగా ఆయుధములున్న కద్దె. వృషాదనము లనగా - ఉలులు. వ్యాఘ్ర చర్మపరీవారాః - పులితోళ్లు కప్పుకొన్నవారు; ద్వీపి అనగా-చిరుతపులి.

9. సహ + ఋష్టయః - ద్రవిడదేశములో ప్రసిద్ధమగు, చేతితో విసరు వంకరగా నుండు ఆయుధము ఋష్టి - దానితో కూడినవారు; శృంగము లనగా - కొమ్ములు - వీనిని గదల దెబ్బలకు పోయిన రక్తమును వదలిండుటకు ఉపయోగింతురట; లేదా మలమూత్రములను వదలుటకు పయోగింతురు. తైలజ్ఞేమాని - నూనె గుడ్డలు; పీని బూడిదను దెబ్బలు తగిలిన చోట అద్దుదురు. సర్పిః - నెయ్యి - వైద్యముకొర కుపయోగించుదురు.

ఋష్టులు, కొమ్ములు, బల్లెములు, మరియు పెక్కువిధములగు ఆయుధములు, గొడ్డళ్ళు, గునపములు, నూనెగుడ్డలు, నేయి కలవారు.

రుక్మజాలవ్రతిచ్చన్నా నానామణివిభూషితాః,

చిత్రాసీకాః సువపుషో జ్వలితా ఇవ పావకాః.

10

బంగారు టిగలతో అల్లిన కవచములు ధరించినవారు, అనేకములగు మణిభూషణములు కలవారు, మంచి దేహములు కలవారు, అగ్నులవలె వెలుగొందుచున్నవారు నగు చిత్రచిత్రముల దోరణులు గల సైనికులు అందు కలరు.

తథా కవచినః కూరాః శస్త్రేషు కృతనిశ్చయాః,

కులీనా హయయోనిజ్ఞాః సారథ్యే వినివేశితాః.

11

అట్లే గొప్ప కవచములుగల శూరులు, ఆయుధముల ప్రయోగముతో అరితేరినవారు, గొప్ప కులమున పుట్టినవారు, గుఱ్ఱముల జాతుల నెరిగినవారు, రథము నడుపువృత్తిలో నేర్చుకొన్నవారు కలరు.

బద్ధారిష్టా బద్ధకషా బద్ధధ్వజవతాకినః,

బద్ధాభరణనిర్యాహాః బద్ధచర్మాసివదీకాః.

12

తాయెత్తులు మొదలగువానిని, బిరుదములవందీవానిని, ధ్వజములు, పతాకములు, అభరణములు, శిఖరములు, ఒరలు, కత్తులు, పట్టినములను కట్టుకొన్నవారు కలరు.

10. చిత్రాసీకాః - చిత్రములైన సైన్యములు - చిత్ర చిత్రములుగా కానవచ్చు సైనికులని భావము. అనీకశబ్దము పుంలింగమును కలదు. "అనీకోఽశ్రీ రణే సైన్యే" అని మేదిసీనిమంటువు.

12. బద్ధారిష్టాః - అరిష్టము లనగా అపకరణములను పారద్రోలుటకై కట్టుకొను తాయెత్తుల వంటివి. అవి కట్టుకొన్నవారు; బద్ధకషాః - కక్షము లనగా గుఱ్ఱములు మొదలగు వాని తలలపై వుంటులు, మాంటలు, ముత్యములు మొదలగువాని గుత్తులతో కలిపి తమ ప్రతాపాతిశయమును వ్యక్తము చేయుటకు కట్టుకొను బిరుదము. అవి కట్టుకొన్నవారు "కషా స్వాదంతరీయస్య హృద్యాం దక్షిణపల్లవే, స్పృహదదే నా దోర్మూలే" అని మేదిసీనిమంటువు.

బద్ధాభరణనిర్యాహాః - ఆభరణము లనగా నివట బిరుగంటలు, నిర్యాహము లనగా సిగబంటులు, అట్టివి కలవారు.

చతుర్యుజో రథాః సర్వే సర్వే చోత్తమవాజినః,

సప్రాసముష్టికాః సర్వే సర్వే శరశరాసనాః.

13

రథము లన్నియు నలుగురితో కూడియున్నవి. అందరు మేలు జాతి గుఱ్ఱములతో కూడియుండిరి. అందరి చేతులలో ఈటెలు, బల్లెములు కలవు. వందల కొలది విండ్లు పట్టియున్నారు.

ధుర్యయో ర్హయయో రేక స్తథాన్యో పార్థిసారథీ,

తౌ చాపి రథినాం శ్రేష్ఠౌ రథీ చ హయవిత్తథా.

14

రథమున కున్న నలుగు రెవ్వ రనగా-రథములకు కట్టిన రెండు గుఱ్ఱము లను చూచుకొనుట కొకడు, రథికులలో మేలు తరగతికి చెందిన చక్రరక్షకు లిద్దరు, గుఱ్ఱముల తత్వ మెరిగిన రథి యొకడు - ఇట్లు ప్రతిరథమునకు నలుగురు చొప్పున ఉిందురు.

నగరాణీవ గుప్తాని దురాధర్షాణి శత్రుభిః,

ఆసన్ రథసహస్రాణి హేమమాలీని సర్వశః.

15

శత్రువులు ఆక్రమింపజాలనివి, నగరములవలె చక్కని రక్షణ కలవియు, బంగారు మాలలు కలవియు నగు వేలకొలది రథములు అచట నుండెను.

యథా రథా స్తథా నాగా బద్ధకఙ్కాః స్వలక్ష్మ్యతాః,

బభూవుః సప్తపుషౌ రత్నవస్త్ర ఇవాద్రయః.

16

రథములవలెనే ఏనుగులుకూడ బిరుదములు కట్టుకొని చక్కగా అలంకరించుకొని యున్నవి. ఒక్కొక్క ఏనుగునకు ఏడుగురు మనుష్యులు కలరు. అట్లా ఏనుగులు రత్నములు కప్పిన కొండలో యన్నట్లున్నవి.

14. 18 వ శ్లోకములో చెప్పిన నలుగు రెవ్వరో ఈ శ్లోకమున వివరించు చున్నారు. 1. రథి. 2. సారథి. 3, 4 - చక్రరక్షకులు. చక్రరక్షకులు కూడా గొప్ప యోధులు. ధుర్యయోః - ఇరుసుకు దగ్గరగా నున్న; హయయోః - గుఱ్ఱములకు; పార్థిసారథీ - చక్రరక్షకులు - ఇద్దరు.

15. హేమమాలీని - బంగారుమాలలు గలవి.

ద్వావజ్కుశధరౌ తత్ర ద్వా వృత్తమధనుర్ధరౌ,
ద్వౌ వరాసిధరౌ రాజన్నేకః శక్తిపినాకధృక్.

17

ఏనుగులపై నున్న యేడుగురు ఎవ్వరన - అంకుశములు పట్టినవా రిరువురు, మేలుజాలి విండ్లు పట్టినవా రిరువురు, మేలైన శిథిలములు ధరించిన వారిద్దరు, శక్తి త్రిశూలము పట్టినవా డొకడు.

గజై ర్మతైః సమాక్షిర్ణం సవర్మాయుధకోశకైః,
తద్బధూవ బలం రాజన్ కౌరవ్యస్య మహాత్మనః.

18

గొప్ప గుండెనిబ్బరముగల దుర్యోధనుని ఆ సేన మడించిన ఏనుగులతో, కవచములతో, ఆయుధములతో, ఒరలు మొదలగువానితో నిండియుండెను.

అముక్తకవచై ర్యుక్తైః సవతాకైః స్వలజ్కుతైః,
సాదిభి శ్చోపవన్నాస్తు తథా చాయుతశో హయాః.

19

కవచములు దాల్చినవారును, పతాకలతో కూడినవారును, చక్కగా అలంకరించుకొన్నవారును అగు రథికులతో కూడిన గుఱ్ఱములు వేలకొలదిగా నుండెను.

అసంగ్రాహాః సుసంపన్నా హేమభాణ్ణవరిచ్ఛదాః,
అనేకశతసాహస్రాః సర్వే సాదివశే స్థితాః.

20

17. అంకుశమును తాల్చినవారు ఏనుగులను అదుపుతో పెట్టుదురు. విండ్లు పట్టిన యిద్దరు దూరముగా నున్నవారిని కొట్టుట కుపయోగపడుదురు. శక్తి పట్టినవారు చక్కరగా వచ్చిన శత్రువులను కొట్టుదురు, శక్తి, త్రిశూలము ధరించినవారు అల్లంక దూరమున నున్న శత్రువులను కొట్టుదురు. పినాక మనగా త్రిశూలము.

18. సాదిభిః - గుఱ్ఱపుర్రోతులతో.

20. అసంగ్రాహాః-సంగ్రాహ మనగా ముందు రెండుతాళ్ళను పైకెత్తి హేషితము (గుఱ్ఱపు అరపు) చేయుచు గంతులు చేయుట - అట్టివి లేనివి, కనుకనే, సుసంపన్నాః - చక్కని శిక్షణ కలవి; బాండ మనగా అశ్వములకు పెట్టు ఆభరణములు, పరిచ్ఛద మనగా పైని కప్పు వస్త్రములు - అవి కలవి.

సంగ్రహములు లేనివియు, చక్కని శిక్షణ కలవియు, బంగారు తొడవులు గలవియు, రథికుని అడుపుతో నిలుచునవియు నగు లక్షలకొలది గుఱ్ఱములు అందు కలవు.

నానారూపవికారాశ్చ నానాకవచశశ్రీః,
పదాతినో నరా స్తత్ర బభూవుర్వైమమాలినః. 21

పెక్కు రూపవికారములు గలవారు, అనేకవిధములగు కవచములు, ఆయుధములు కలవారు, బంగారు దండగలవారు నగు కాల్పలము మానవులు అందు కలరు.

రథ స్యాసన్ దశ గజా గజస్య దశ వాజినః,
నరా దశ హయ స్యాసన్ పాదరక్షాః సమన్తతః. 22

ఒక రథమునకు పది యేనుగులు, ఒక ఏనుగునకు పది గుఱ్ఱములు, ఒక గుఱ్ఱమునకు పదిమంది నరులు పరివారమై అంతట నిలిచిరి.

రథస్య నాగాః పక్ష్యాశ్చ న్నాగస్యాసన్ శతం హయాః,
హయస్య పురుషాః సప్త భిన్నసన్ధానకారిణః. 23

ఒక రథమునకు ఏబది యేనుగులు, ఒక యేనుగునకు నూరు గుఱ్ఱములు, ఒక గుఱ్ఱమునకు ఏడుగురు నరులు, చెదిరినవారిని ఒకచోటికి తెచ్చుటకై యుండిరి.

21. నానారూపవికారాః - ఎరువు, నలుపు మొదలగు రంగులు, గుఱ్ఱము మొగము వంటి మొగము మొదలగుతీరులు గలవారు.

22. ఈ శ్లోకములో చెప్పిన విభాగము ప్రకారము ఒక రథమునకు పది యేనుగులు, వందగుఱ్ఱములు, వేయిమంది నరులు పరివారముగా నుండురని భావము.

23. పై శ్లోకమున చెప్పిన దొక పద్ధతి - మరియొకపద్ధతి ఈ శ్లోకమున చెప్పుచున్నారు. దీని ప్రకారము ఒక రథమునకు ఏబది ఏనుగులు, అయిదు వేల గుఱ్ఱములు, ముప్పదియైదువేల కాల్పంటులు పరివారముగా నుండురని తాత్పర్యము.

ఇవట రథములలో పరివారమునందలి సంఖ్యాభేదము ప్రధానవ్యక్తులు, అప్రధానవ్యక్తులు అనుదానినిబట్టి పొచ్చుతగ్గులుగా నుండునని తెలియఁ

సేనా పశ్చాతం నాగా రథా స్రావంత ఏవ చ,
దశసేనా చ పృతనా పృతనాదశ వాహినీ.

24

అయిదు వందల ఏనుగులు, అయిదు వందల రథములు గల దానిని సేన యందురు. అట్టి సేన పదిరెట్లయినచో పృతన యగును. పృతన పదిరెట్లయినచో వాహినీ.

సేనా చ వాహినీ చైవ పృతనా ధ్వజినీ చమూః,
అశ్వాహినీతి వర్యాయై ర్నిరుక్తా చ వరూధినీ.

25

సేన, వాహినీ, పృతన, ధ్వజినీ, చమూవు, అశ్వాహినీ అను వేరు వేరు పేర్లతో సేనను నిర్వచింతుము.

24. ఈ ప్రకరణమున ఈ పరివారసంఖ్యలో హెచ్చుతగ్గులు ప్రాధాన్యము. అప్రాధాన్యము అనువాని దృష్టితో చెప్పుట జరిగినది. సాధారణ సంఖ్య ఆదిపర్వమున “ఏకో రథో గజస్థైకో నరాః పశ్చ పదాతయః, త్రయశ్చ తురగా స్తక్షణైః పత్తి రిత్యభిధీయతే” ఒక రథము, ఒక యేనుగు, అయిదుగురు కాల్యంట్లు, మూడు గుట్టములు కలదానిని పత్తి యందురు - మొదలగు శ్లోకములందు వివరించిరి. దాని ననుసరించియే యీ శ్లోకమును చెప్పుచున్నారు. ఇందు రథములకు, ఏనుగులకు సమాన సంఖ్య చెప్పుట - గుట్టములయు, నరులయు సంఖ్యను సూచించును. దానివలన సేనయందు, అయిదు వందల ఏనుగులు, అయిదు వందల రథములతో పాటు పదునైదు వందల గుట్టములు, ఇరువదియైదు వందల మంది నరులుండరని తెలియనగును. పృతనయందు అయిదు వేల ఏనుగులు, అయిదు వేల రథములు, ఇరువదియైదువేల నరులు, పదునైదువేల గుట్టములు నుండును. వాహినీయందు ఏబదివేల ఏనుగులు, ఏబదివేల రథములు, రెండున్నర లక్షల మంది నరులు, లక్షన్నర గుట్టములు ఉండును.

25. ఇట్లు చెప్పినను ఆదిపర్వమున చెప్పిన లెక్క సరిపోవుట లేదు. ఆ శంకకు సమాధానముగా ఈ శ్లోకమును చెప్పుచున్నారు. సేన, పృతన, వాహినీ మొదలగునవి వర్యాయవాచకములే కాని సంఖ్యలోని భేదములను పురస్కరించుకొని భిన్నార్థములు కలవిగా భావింపరాదు. ఎట్లన ఒక్క

ఏవం పూర్వాన్యసీకాని కౌరవేయేణ ధీమతా,
అక్షౌహిణ్యో దత్తై కా చ సజ్ఞాతాః సప్త చైవ హ. 26

తెలివిగల కురురాజు ఇట్లు సేనలను మోహరించెను. ఒక వైపు అక్షౌహిణులు పదునొకండు, మరియుకవైపు ఏడుగా లెక్కకు వచ్చినవి.

అక్షౌహిణ్యస్తు సప్తైవ పాణ్డవానా మభూ ద్భలమ్,
అక్షౌహిణ్యో దత్తై కా చ కౌరవాణా మభూ ద్భలమ్. 27

పాండవుల బలము ఏడు అక్షౌహిణు లాయెను. కౌరవుల బలము పదునొకం డక్షౌహిణు లాయెను.

నరాణాం వజ్ర పశ్చాశ దేషా పత్తి ర్విధీయతే,
సేనాముఖం చ తిస్ర స్తా గుల్మ ఇత్యభిశద్ధితమ్. 28

ఏబదియైదుగురు నరులు గలదానిని పత్తి యందురు. దానికి మూడు రెట్లు సేనాముఖము. అది మూడురెట్లయినచో గుర్తుము.

త్రయో గుల్మా గణ స్త్వాసీద్ గణా స్త్వయుతశోఽభవన్,
దుర్యోధనస్య సేనాసు యోత్యమానాః ప్రహారిణః. 29

మూడు గుల్మము లొక గణము. దుర్యోధనుని సేనలయందు యుద్ధము చేయు ఆయుధధారుల గణములు వేలకొలదిగా గలవు.

తత్ర దుర్యోధనో రాజా శూరాన్ బుద్ధిమతో నరాన్,
ప్రసమీక్ష్య మహాబాహు శృత్రే సేనాపతిం స్తదా. 30

అందు దుర్యోధనమహారాజు బుద్ధిమంతులైన వారిని చక్కగా పరికించి సేనాపతులనుగా నియమించెను.

భీమసేనుని యందే పదివేల ఏనుగుల బల మున్నట్లు చెప్పబడినది. ఇట్లు బల పరిగణనమును బట్టియే పదునొకండు, ఏడు అక్షౌహిణుల లెక్క కాని కేవలము లెక్క ప్రకారము, పాండవుల బలము సంఖ్య కౌరవ బలము సంఖ్య కంటె తక్కువ అయినను, లెక్కింప శక్యము కాని శ్రీకృష్ణుని బలము సహాయముగా నున్నందువలన వారికి జయము కలిగె నని సంభావింపదగును.

29 ఆయురళః - ఆయురత మనగా పదివేల. వేల కొలదిగా ననుటచే లెక్క పెట్టజాలని, సంఖ్యలో కాల్యంతులు కలరను సర్థము వ్యక్తమగుచున్నది.

షట్పంచాశదధికశతతమోఽధ్యాయః నూటయేబదియారవ అధ్యాయము

దుర్యోధనేన భీష్మస్య ప్రధానసేనాపతిపదే అభిషేకః,
కురుక్షేత్రం గత్వా శివీరనిర్మాపణం చ.

దుర్యోధనుడు భీష్ముని ప్రధానసేనాపతిగా అభిషేకించుట,
కురుక్షేత్రమున కరిగి శివీరములను వేయించుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

తతః శాన్తనవం భీష్మం ప్రాజ్వలి ర్ధృతరాష్ట్రజః,
సహ సర్వై ర్మహీపాలై రిదం వచన మబ్రవీత్.

1

పిదప ధృతరాష్ట్రుని కొడుకు రాజులందరితో కూడి చేతులు జోడించి
శంతనుకుమారుడగు భీష్మునితో నిట్లు పలికెను.

ఋతే సేనాప్రణేతారం పృతనా సుమహత్యపి,
దీర్యతే యుద్ధ మాసాద్య పిపీలికపుటం యథా.

2

సేన యెంత పెద్దదియైనను గట్టిసేనానాయకుడు లేనిచో యుద్ధమాడు
నపుడు చీమలగుంపువలె చెల్లాచెదరై పోవును.

న హి జాతు ద్వయో ర్బుద్ధిః సమా భవతి కర్హిచిత్,
శౌర్యం చ బలనేతృజాం స్పర్ధతే చ పరస్పరమ్.

3

ఎన్నటికిని ఇద్దరి బుద్ధి సమానముగా నుండదు. సేనానాయకుల శౌర్యము
కూడ ఒక్కదానితో నొకటి పోటీపడుచుండును.

క్రూయతే చ మహాప్రాజ్ఞ హైహయా నమితోజసః,
అభ్యయు ర్బ్రాహ్మణాః సర్వే సముచ్చితకుశధ్వజాః.

4

మహామేధావీ! ఒక కథ వినవచ్చుచున్నది. గొప్ప దేహబలము గల
హైహయులను, దర్బల ధ్వజము తెత్తుకొని బ్రాహ్మణు లెదుర్కొనిరి.

తా నభ్యయు సదా వైశ్యాః శూద్రా శ్చైవ పితామహ,
ఏకతస్తు త్రయో వర్ణా ఏకతః శ్చత్రియర్షభాః. 5

అట్లే వారికడకు వైశ్యులు, శూద్రులును పోరవచ్చిరి. ఇట్టొకవైపు మూడు
వర్ణములవారును, మఱియొకవైపు శ్చత్రియవర్ణములును ఉంకిరి.

తతో యుద్ధే శ్వభజ్యస్త త్రయో వర్ణాః పునః పునః,
శ్చత్రియాశ్చ జయన్త్యేవ బహులం చైకతో బలమ్. 6

అంత యుద్ధమున మూడువర్ణములవారును మాటిమాటికి ఓడిపోవజొచ్చిరి.
శ్చత్రియులు ఒకవైపున నున్న గొప్పబలమును గెలువనే గెలిచిరి.

తత స్తే శ్చత్రియానేవ వప్రచ్ఛ ద్ద్విజస త్రమాః,
తేభ్యః శశంసు ర్ధర్మజ్ఞా యాథాతథ్యం పితామహ. 7

తాతా! అంత ఆ బ్రాహ్మణప్రవరులు శ్చత్రియులనే గెలు పెట్టు పొందితి
రని ఆడిగిరి. ధర్మ మెరిగిన ఆ శ్చత్రియులును వారి కున్నదున్నట్లు చెప్పిరి.

వయ మేకస్య శృక్వానా మహాబుద్ధిమతో రణే,
భవంతస్తు పృథక్ సర్వే స్వబుద్ధివశవర్తినః. 8

యుద్ధమున మేము దొడ్లబుద్ధిగంవారమై ఒక్కని మాట వినుచుండుము.
మీ రన్ననో ఎవరిబుద్ధికి తోచినట్లు వారు నడచుకొందురు.

తత స్తే బ్రాహ్మణా శ్చక్రకు రేకం సేనాపతిం ద్విజమ్,
నయే సుకుశలం శూర మజయన్ శ్చత్రియాం స్తతః. 9

అంత నా బ్రాహ్మణు లందరు నీతిలో ఆరితేరిన ఒక బ్రాహ్మణహరుని
సేనాపతిగా చేసికొని శ్చత్రియుల నందరిని గెల్చిరి.

ఏవం యే కుశలం శూరం హితేప్పిత మకల్మషమ్,
సేనాపతిం ప్రకుర్వంతి తే జయన్తి రణే రిహూన్. 10

ఇట్లు నేర్పు గలవాడును, మేలు కోరువాడును, హావబుద్ధి లేనివాడును ఆగు
శూరుని సేనాపతిని గావించుకొనువారు యుద్ధమున గెలుచురు.

భవా నుశనసా తుల్యో హితైషీ చ సదా మమ,
అసంహార్యః స్థితో ధర్మే స నః సేనాపతి ర్భవ.

11

నీవు శుక్రాచార్యు నంతటివాడవు ఎల్లవేళల నా మేలు కోరుడువు. నిన్నె
వ్వరు నేమియు చేయజాలరు. ధర్మమున నిష్ఠగలవాడవు. అట్టి నీవు మాకు సేనా
పతివి కావలయును.

రశ్మివరా మివాదిత్యో వీరుధా మివ చంద్రమాః,
కుబేర ఇవ యజ్ఞాణాం దేవానా మివ వాసవః.

12

కిరణములు గంపారికి ఆదిత్యుడు, లతలకు చంద్రుడు, యక్షులకు
కుబేరుడు, దేవతలకు యజ్ఞుడు ఎట్లో మారు నీ వట్టివాడవు.

పర్వతానాం యథా మేరుః సుపర్ణః పక్షిణాం యథా,
కుమార ఇవ దేవానాం వసూనామివ హవ్యవాత్.

13

పర్వతములకు మేరువు, పక్షులకు గరుత్మంతుడు, దేవతలకు కుమార
స్వామి, వసువులకు అగ్ని యెట్టివాడో మాకు నీ వట్టివాడవు.

భవతా హి వయం గుప్తాః శక్రేణేవ దివౌకసః,
అనాధృష్యా భవిష్యామ శ్రీదశానా మపి ద్రువమ్.

14

దేవతలను కాపాడు దేవేంద్రునివలె నీవు మమ్ము కాపాడుచుండగా మేము
దేవతలకును లొంగనివార మగుదుము. ఇది నిశ్చయము.

ప్రయాతు నో భవా నగ్రే దేవానా మివ పావకిః,
వయం త్వా మనుయాస్యామః సౌరభేయా ఇవర్షభమ్.

15

దేవతల మొనగాడైన కుమారస్వామి వలె నీవు మాకు ముందు నడువ
వలయును. మేము ఎట్లువెనుక చను అపులవలె నిన్నునుసరింతుము.

11. ఉశనసా - శుక్రనితో, అసంహార్యః - తండ్రి యిచ్చిన వరమువలన
యముడును నిన్ను చంపజాలడని భావము.

12. కుమారః - కుమారస్వామి, శివకుమారుడు.

13. అగ్నికుమారుడు - కుమారస్వామి.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు పలికెను.

ఏవ మేత నృహాబాహో యథా వదసి ధారత,

యథైవ హి భవంతో మే తథైవ మమ పాణ్డవాః.

16

మహాబాహూ! ధారతా! సిద్ధ పలికినట్లే కానిమ్ము. కాని నాకు మీ రెట్టి వారో పాండవులును అట్టివారే.

అపి చైవ మయా శ్రేయో వాచ్యం లేషాం సరాధివ,

సంయోధవ్యం తవాథాయ యథా మే సమయః కృతః.

17

రాజా! సీతువలె వారికిని నేను మేలైన మాట చెప్పవలయును. నీకొలకు యుద్ధమును చేయవలయును. ఇది మున్ను చేసిన ప్రతిజ్ఞయే కదా!

న తు వశ్యామి యోధార మాత్మనః సదృశం భువి,

ఋతే తస్మా న్నరవ్యాఘ్రాత్ కుస్తీపుత్రా ధన్వజ్ఞయాత్.

18

నరవరుడు, కుంతికొడుకు ధనంజయు డొక్కడు తప్ప నాకు సాటి వచ్చు యుద్ధపీరుడు భూమిలో లేడు.

స హి వేద మహాబుద్ధి ర్దివ్యాన్యస్త్రాణ్యనేకశః,

న తు మాం వివృతో యుద్ధే జాతు యుధ్యేత పాణ్డవః.

19

మహాబుద్ధియగు నాతడు ఎన్నో ఉత్తములగు అత్తము లెరిగెను. అయి నను వాడు నాకెదురుగా నిలిచి యెన్నడు యుద్ధము చేయడు.

అహం చైవ షణ్ణే నైవ నిర్మనుష్య మిదం జగత్,

కుర్యాం శత్రుబలైన్నైవ ససురాసురరాక్షసమ్.

20

నేనును నా ఆయుధముల బలముతోదనే ఒక్కషణములో దేవతలతో అసురులతో రక్కసులతో పాటు ఈ జగము సంరచిని ప్రాణి యన్నది లేకుండ చేయగలను.

నత్వేవోత్పాదనీయా మే పాణ్డోః పుత్రా జనాధివ,

తస్మా ద్యోధాన్ హనిష్యామి ప్రయోగేజాయతం సదా.

21

19. వివృతః - బయటపడి, చక్కగా ఎదురుగా వచ్చి;

21. మే - నాకు, నాచేత, న ఉత్పాదనీయా - చంపదగినవారు కారు; సదా - ప్రతిదినము;

అయినను రాజా! ఆ పాండుపూరులను నేను చంపజాలను. చెట్టు కొక్క-
పదివేల మంది లెక్కగా ఇతరులను ప్రతిదినము చంపగలను.

ఏవ మేషాం కరిష్యామి నిధనం కురునన్దన,
న చేత్రే మాం హనిష్యన్తి పూర్వమేవ సమాగమే. 22

నా కెదురుపడి వారు నన్ను ముందే చంపకున్న యెడల వారి నీవిధముగా
చంపుదును.

సేనాపతి స్వహం రాజన్ సమయే నాపరేణ తే,
భవిష్యామి యథాకామం తన్నే శ్రోతు మిహార్హసి. 23

రాజా! మరియొక కట్టుబాటుపై నీకోరికమేరకు సేనాపతి నగుదును.
దానిని నీవు ఇక్కడనే వినవలయును.

కర్ణో వా యుధ్యతాం పూర్వ మహం వా వృథివీవతే,
స్పర్ధతే హి సదాఽత్యర్థం సూతపుత్రో మయా రణే. 24

రాజా! ఈ కర్ణుడో నేనో ముందు పోరవలయును. ఏలయన ఈ సూత
పుత్రుడు యుద్ధమున నాతో మిక్కిలిగా పోటీ పడుచుండును.

కర్ణ ఉవాచ - కర్ణు డిట్లు పలికెను.

నాహం జీవతి గాణ్ధేయే రాజన్ యోత్యే కథశ్చన,
హతే భీష్మే తు యోత్యామి సహ గాణ్ధీవధన్వనా. 25

రాజా! ఈ గంగకొడుకు బ్రదికియుండగా నే నెన్నటికిని యుద్ధము
చేయను. అతడు చచ్చిన తరువాతనే అర్జునునితో పోరుదును.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు పలికెను.

తతః సేనాపతిం చక్రతే విధివద్యూరిదక్షిణమ్,
ధృతరాష్ట్రాత్పృతో భీష్మం సోఽభిషిక్తో వ్యరోచత. 26

అంత ధృతరాష్ట్రునికొడుకు గొప్ప దక్షిణలతో యజ్ఞములు చేసియున్న
భీష్ముడు మిక్కిలిగా ప్రకాశించెను.

తతో భేరీశ్చ శఙ్ఖాంశ్చ శతశోఽథ సహస్రశః,
వాదయామాసు రవ్యగ్రా వాదకా రాజశాసనాత్. 27

అంత వాద్యములవారు రావాత్మలను చంపకొనిదిగా, వేలకొనిగా
భేరులను, శంఖములను అల పెరుగక వాయించిరి.

సింహనాదాశ్చ వివిధా వాహనానాం చ నిఃస్వనాః,
ప్రాదురాస న్ననశ్రేణి చ వర్షం చుధిరకర్ణమమ్. 28

పలువిధములగు సింహనాదములు, వాహనముల వ్యనులు వెలువడినవి.
రక్తపు బురదగల వాన, మేఘములు లేకయే కురిసెను.

నిర్ఘాతాః పృథివీకమ్నా గజబృంహితనిఃస్వనాః,
ఆసంశ్చ సర్వయోధానాం పాతయన్తో మనాంస్యత. 29

యోధుల గుండెలను మూర్చ నొందించు పిడుగులు పడెను. భూమి
దద్దరిల్లెను. ఏనుగుల ఘోరనాదములు చెలరేగెను.

వాచ శ్చావ్యశరీరణ్యో దివశ్శోల్కాః ప్ర పేదిరే,
శివాశ్చ భయవేదిన్యో నేదు ర్దీప్తతరా భృశమ్. 30

అశరీరవాములు వెలువడినవి. ఆకసమునుండి ఉక్కులు రాలినవి.
రానున్న కీడును తెలుపుచు నక్కలు గొంతెత్తి పెద్దగా అరచినవి.

సైనావత్యే యదా రాజా గాజ్లేయ మభిషిక్తవాన్,
తదైతా న్యుగ్రరూపాణి బభూవుః శతశో నృప. 31

రాజు భీష్ముని సేనాపతి ఆధికారమున అభిషేకము చేసినంతనే యిట్టి
దయము గొలుపు ఉద్యమములు సూర్యకొలది తోచినవి.

తతః సేనాపతిం కృత్వా భీష్మం పరబలార్ధనమ్,
వాచముల్వా ద్విజశ్రేష్ఠాన్ గోభి ర్నిమ్రైశ్చ భూరిశః. 32

పరుల సేనలను నుగ్గు సూచగా గొట్టెడు భీష్ముని సేనాపతిగా నొనరించు
కొని దుర్యోధనుడు బ్రాహ్మణులను గోవులు, బంగారు తానులు, గొప్పగా
చదివించెను.

29. పాతయన్తః - మూర్చ నొందించుచు.

వర్ధమానో జయాశీర్షి ర్నిర్యయా సైనికైర్వృతః,
ఆపగేయం పురస్కృత్య భ్రాతృభిః సహిత స్తదా. 38

జయము పొందు మనుచారి ఆశీస్సులతో పొంగిపోవుచు సైనికులు చుట్టి
రాగా భీష్ముని ముంచిడుకొని తమ్ములతోపాటు బయలుదేరెను.

స్కన్ధావారేణ మహతా కురుక్షేత్రం జగామ హ.

గొప్ప సేనతో కూడి కురుక్షేత్రమున చరిగెను.

పరిక్రమ్య కురుక్షేత్రం కర్ణేన సహ కౌరవః,
శిబిరం మావయామాన సమే దేశే జనాధిప. 35

కురురాజు కురుక్షేత్రమంతయు కర్ణునితోపాటు చుట్టివచ్చి సమమగు
ప్రదేశమున శిబిరము వేయించెను.

మధురానూషరే దేశే ప్రభూతయవసేననే,
యథైవ హాస్తినపురం తద్వచ్చిభిర మాబభౌ. 36

అందమైన బీడుగాని ప్రదేశమున గడ్డి, వంటచెఱకు సమృద్ధిగా నున్న
చోట వెలసిన ఆ శిబిరము హాస్తినాపురమువలెనే విరాజిల్లెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్షణి సైన్యనిర్యాణవర్షణి
భీష్మసైనాపత్యే షట్పట్నాశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్షమున సైన్య నిర్యాణవర్షమున
భీష్ముని సేనాపతిగా చేయుట యను వృత్తాంతము గల
నూటయేబదియారవ అధ్యాయము.

సప్తపత్యశదధికశతతమోఽధ్యాయః నూటయేబది షోడశ అధ్యాయము

యుధిష్ఠిరేణ స్వసేనాపరీనా మభిషేకో, యదుభిః సహ బలరామ
స్యాగమనం పాణ్డవై ర్లద్ధానుజ్ఞస్య తస్య తిర్థయాత్రాయై ప్రస్థానమ్.
యుధిష్ఠిరుడు తన సేనాపతులకు అభిషేకము గావించుట,
యాదవులతోపాటు బలరాముడు వచ్చుట, పాండవుల అనుమతి
గొని ఆతడు తిర్థయాత్రలకు బయలుదేరుట.

జనమేజయ ఉవాచ - జనమేజయు దిట్లు వలికెను.

ఆవగేయం మహాత్మానం భిష్మం శత్రుభృతాం వరమ్, పితామహం ధారతానాం ధ్వజం సర్వమహీషితామ్.	1
బృహస్పతిసమం బుద్ధ్యా శ్శమయా వృధివీసమమ్, సముద్రమివ గామీర్యే హిమవన్తమివ స్థిరమ్.	2
ప్రజాపతి మివోదార్యే తేజసా ఛాస్కరోవమమ్, మహేన్ద్రమివ శత్రూణాం భ్వంసనం శరవృష్టిభిః.	3
రణయజ్ఞే ప్రవితతే సుభిషే తోమహర్షణే, దీక్షితం చిరరాత్రాయ శ్రుత్వా తత్ర యుధిష్ఠిరః,	4
కిమబ్రవీ న్మహాబాహుః సర్వశత్రుభృతాం వరః, భీమసేనార్జునౌ వాఽపి కృష్ణౌ వా ప్రత్యధాక్షత.	5

గంగాతనయుడు మహాత్ముడు. ఆయుధము పట్టినవారిలో మిన్న. భరత
వంశమువారికి రాత. రాజులందరికి ధ్వజస్తంధమువంటివాడు. బుద్ధిలో బృహస్ప
తికి దీక్షింపవాడు. పిచ్చున భూమికి క్షయింపవాడు. గాంభీర్యమున సముద్రము
వంటివాడు. హిమవత్పర్వతమువలె చెదరక నిలుచువాడు. ఔదార్యమున ప్రజాపతి
వంటివాడు. తేజస్సున సూర్యుని పోలువాడు. చేదేంద్రునివలె బాణముల వర్షముతో
శత్రువులను రూపుమాపువాడు. అట్టి భీష్ముడు మిక్కిలి దొడ్డయు, మహాభయం

కరమైనదియు నగు యుద్ధమును యజ్ఞమున పెక్కుదినములై దీక్షబూనె నని
విని అచట ధర్మరా జేమి పలికెను ? భీమాద్వును లేమనిరి ? కృష్ణు డేమనెను ?

వై శమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

ఆపద్ధర్మార్థకుళలో మహాబుద్ధి ర్యుధిష్ఠిరః,
సర్వాన్ భ్రాతృహన్ సమాసీయ వాసుదేవం చ శాశ్వతమ్, 6
ఉవాచ వదతాం శ్రేష్ఠః సాన్త్యపూర్వ మిదం వచః.

ఆపదలయందు హరింపవలసిన ధర్మములు, అర్థములు అనువానియందు
నేర్పరియు, గొప్ప బుద్ధివిశేషము కలవాడును అగు ధర్మరాజు తమ్ములందరను,
నిత్యుడగు వాసుదేవుని రావించి పలుకుల విందికలనము కలవాడై మన్ననతో
ఇట్లు పలికెను.

పర్యాక్రామత సేనాని యత్రా సిష్ఠత దంశితాః. 7

పితామహేన వో యుద్ధం పూర్వమేవ భవిష్యతి,

తస్మాత్ సప్తస్థు సేనాను ప్రణేత్యాన్ మమ వశ్యత. 8

సేనల నన్నింటిని అడుపులో పెట్టుకొనుడు. తగిన ఆయుధములు ధరించి
సిద్ధముగా నిలుపుడు. మీకు ముందుగానే తాతతో యుద్ధము కానున్నది. కావున
మన ఏడుసేనలకు నాయకులను చూడుడు.

కృష్ణ ఉవాచ - కృష్ణు డిట్లు పలికెను.

యథాఽర్హతి భవాన్ వక్తు మస్మిన్ కాలే హ్యుపస్థితే,

తథేద మర్థవ ద్వాక్య ముక్తం తే భరతర్షభ. 9

భరతవరేణ్యా! తగిన కాలమున నీ వే పలుకు పలుకదగునో అట్టిదే యగు
అర్థవంతమగు పలుకు పలికితివి.

రోచతే మే మహాదాహో క్రియతాం యదనన్తరమ్,

నాయకా స్తవ సేనాయాం క్రియంతా మిహ సప్త వై. 10

నీ మాట నాకు నచ్చినది. తరువాతి కార్యమున కుపక్రమింపుము నీ సేన
యం దేడుగురు నాయకులను నిర్ణయింపుము.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

తతో ద్రుపద మానాయ్య విరాటం శినిపుష్కవమ్,
ధృష్టద్యుమ్నం చ పాశ్చాత్యం ధృష్టకేతుం చ పార్థివ. 11

శిఖిణినం చ పాశ్చాత్యం సహదేవం చ మాగధమ్,
ఏతాన్ సప్త మహాభాగాన్ వీరాన్ యుద్ధాభికాక్షిణః. 12

సేనావ్రణేత్యాన్ విధివ దభ్యషిజ్చ ద్యుధిష్ఠిరః,
సర్వసేనావతిం చాత్ర ధృష్టద్యుమ్నం చకార హ. 13

అంత ధర్మరాజు ద్రుపదుని, విరాటుని, సాత్యకిని, పాండారాజు
కొడుకు ధృష్టద్యుమ్నుని, ధృష్టకేతుని, శిఖిడిని, మాగధరాజు సహదేవుని
రావించి దొడ్డవారగు నీ యేవురు వీరులను యుద్ధమునకు ముందుదుముకువారిని,
సేనానాయకులనుగా శాస్త్రము ననుసరించి అభిషేకించెను. సర్వసేనావతిగా
ధృష్టద్యుమ్నుని నియమించెను.

ద్రోణాన్తపేతో రుత్సన్నో య ఇధా జ్ఞాతవేదసః.

ఆ ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణుని మట్టుపెట్టుటకే ప్రజ్వరిల్లుచున్న అగ్ని
నుండి పుడెను.

సర్వేషా మేవ తేషాం తు సమస్తానాం మహాత్మనామ్,
సేనావతివతిం చక్రే గుడాకేశం ధనన్తయమ్. 14

మహాత్ములగు వారందరికి నాయకునిగా గుడాకేశుడు అర్జునుని నియ
మించెను.

అర్జునస్యాపి నేతా చ సంయన్తా చైవ వాణినామ్,
సంక్కర్షణానుజః శ్రీమాన్ మహాబుద్ధి ర్జనార్దనః. 15

అర్జునునకు నాయకుడుగ, అతని గుఱ్ఱములకు సారథిగా బలరాముని
తమ్ముడు, మహాబుద్ధియు, శ్రీమంతుడు నగు జనార్దనుడు ఉండెను.

తద్వష్టోపస్థితం యుద్ధం సమాసన్నం మహాత్యయమ్,
ప్రావిశద్ భవనం రాజన్ పాణ్డవానాం హలాయుధః.

16

అట్లు మహావిశాళము కలిగించుచు దాపురించిన ఘోరయుద్ధమును చూచి
బలరాముడు పొందవుల భవనమున కరుదెంచెను.

సహాకూరప్రభృతిభి ర్గదసాంబోద్ధవాదిభిః,
రొక్కిజేయాహుకసుతై శ్చారుదేష్టపురోగమైః.

17

వృష్టిముఖైః రథిగతై ర్వామైః పురివ బలోత్కటైః,
అభిగుప్తో మహాబాహు ర్మరుద్భిరివ వాసవః.

18

నీలకొశేయవనసః కైలాసశిఖరోపమః,
సింహభేలగతిః శ్రీమాన్ మదరక్తాంతలోచనః.

19

అక్రూరుడు, గడుడు, సాంబుడు, ఉద్ధవుడు, ప్రద్యుమ్నుడు, ఆహుకుని
కుమారులు చారుదేష్టుడు మొదలగువారు - బలముతో పిక్కటిల్లిన పులులవంటి
యీ వృష్టివంశమువా రందరు వచ్చి, దేవతలు దేవేంద్రుని కాపాడినట్లుగా
కాపాడుచుండగా, గొప్పభుజములు కలవాడై నల్లని పట్టువస్త్రము ధరించి కైలాస
శిఖరమును పోలుచు, సింహము విలాసముగా నడచునట్లు నడచుచు, శోభతో
విరాజిల్లుచు, మదముతో ఎఱ్ఱవారిని కంటితుడలు గలవాడై బలరాము డరుదెంచెను.

తం దృష్ట్వా ధర్మరాజశ్చ కేశవశ్చ మహాద్యుతిః,
ఉదతిష్ఠ తతః పార్థో భీమకర్మా వృకోదరః,
గాణ్డివధన్వా యే చాన్యే రాజాన స్తత్ర కేచన.

20

21

ఆతనిని చూచి ధర్మరాజును మహాశేషస్వియగు కేశవుడును లేచి నిలిచిరి.
భీమకర్ముడగు వృకోదరుడును, గాంధీవహారియగు అర్జునుడును, తక్కుంగల
రాజు లందరును లేచి నిలిచిరి.

16. మహాత్యయమ్ - మహాక్షయము కలిగించుదానిని;

18. ఆహుకసుతైః - ఆహుకుడు శ్రీకృష్ణుని ముత్తాత - ఆతని కుమారులతో;
రొక్కిజేయః - రుక్మిణికుమారుడు ప్రద్యుమ్నుడు.

19. నీలకొశేయవనసః - నీలవర్ణముగల పట్టువస్త్రమును తాల్చినవాడు;
బలరాముడు నీలాంబురుడు.

పూజయాంచక్రిరే తే వై సమాయాంతం హలాయుధమ్,
తతస్తం పాణ్డవో రాజా కరే వస్సర్ప పాణినా. 22

అట్లు వచ్చుచున్న హలాయుధువగు బలరాముని వారందరు పూజించిరి.
పిదప పాండునికొడుకు ధర్మరాజు ఆతనిచేతిని చేతితో స్పృశించెను.

వాసుదేవపురోగాస్తం సర్వ ఏవాభ్యవాదయన్,
విరాటద్రుపదౌ వృద్ధా వభివాద్య హలాయుధః. 23

వాసుదేవుని ముందిడుకొని వారందరారనికీ అభివాదనము చేసిరి.
వృద్ధులగు విరాటద్రుపదులకు హలాయుధుడగు బలరాముడు మ్రొక్కి ధర్మ
రాజుతో కూడి ఆసీనుడయ్యెను.

తతస్తేషావవిష్టేషు పార్థివేషు సమంతతః,
వాసుదేవ మభిప్రేక్ష్య రౌహిణేయౌఽభ్యభాషత. 24

అంత నా రాజులందరందఱు కూర్చుండగా బలరాముడు వాసుదేవుని
గాంచి యిట్లు పలికెను.

భవితాఽయం మహారౌద్రో దారుణః పురుషక్షయః,
నిష్ట మేతద్భ్రువం మన్యే న శక్య మతివర్తితుమ్. 25

ఇదిగో మహాభయంకరము, దారుణము అయిన జనవినాశము దాపు
రించినది. ఇది దైవచేష్టితము, తప్పింపరానిదని నేను తలంతును.

తస్మా ద్యుద్ధాత్ సముత్తీర్ణా నపి వః ససుహ్యజ్ఞనాన్,
అరోగా నక్షలై ర్దేవై ర్దృష్టాస్మీతి మతి ర్మమ. 26

మీరందఱు మీ తెలికాంగ్రతోపాటు ఈ యుద్ధమును గండము గడిచి,
ఆరోగ్యముతో చెదని దేహముతో నుండగా చూచరా! అని నా మది కనిపించు
చున్నది.

సమేతం పార్థివం క్షత్రం కాలవక్త్య మసంశయమ్,
విమర్దశ్చ మహాన్ భావీ మాంసశోణితకర్దమః. 27

భూమిపై గల క్షత్రియకులమున కంతటికి కాంము మూడినది. సంశయము లేదు. గొప్ప కొట్టాట కానున్నది. మాంసము, రక్తముల మరద ఏర్పడునున్నది.

ఉక్తో మయా వాసుదేవః పునః పున రుపహ్యరే,
సమృద్ధిమ సమాం వృత్తిం వర్తస్య మధుసూదన. 28

ఒంటరిగా నున్నపుడు నేను పలుమారులు కృష్ణునితో మధుసూదనా! చుట్టములయందు ఒక్కతీరున మెలగుమని చెప్పితిని.

పాణ్డవా హి యథాస్మాకం తథా దుర్యోధనో నృపః,
తస్యోపి క్రియతాం సాహ్యం స వర్యేతి పునః పునః. 29

మనకు పాండవులెట్లో దుర్యోధనమహారాజు కూడ అట్టివాడే. అతడు మనచుట్ట మాటి మాటికి తిరుగుచున్నాడు. ఆతనికిని సాయము చేయుమని బోధించితిని.

తచ్చ మే నాకరో ద్వాక్యం త్వదర్థే మధుసూదనః,
నిర్విష్టః సర్వభావేన ధనజ్ఞయ మవేక్ష్య హ. 30

మధుసూదనుడు నీకొరకై నామాట విసలేడు. ధనంజయుని చూచి మనస్సెల్ల నీ కర్పించి మీతో చేరెను.

ద్రువో జయః పాణ్డవానా మితి మే నిశ్చితా మతిః,
తథా హ్యభినివేశోఽయం వాసుదేవస్య భారత. 31

పాండవులకే జయము. ఇది తప్పదని నా ఊహ. అట్లనియే ఈ వాసుదేవుని పట్టుదల.

న చాహ ముత్సహే కృష్ణ మృతే లోక ముదీక్షితుమ్,
తతోఽహ మనువర్తామి కేశవస్య చిక్కిరితమ్. 32

ఈ కృష్ణుని వదలి ఇతర లోకమును చూచుటకును నాకు మనసొప్పదు. కావున అతడేది చేయగోరిన దానినే అనుసరించి పోవుదును.

ఉభా శిష్యౌ హి మే వీరౌ గదాయుద్ధవిశారదౌ,
తుల్యస్నేహోఽస్మ్యుతో భీమే తథా దుర్యోధనే నృపే. 83

గద పోరున ఆరితేరిన పీరులు వారిరువురు నా శిష్యులే కావున భీముని
యందును, దుర్యోధనమహాబాహునందును నాకు సమమగు నెయ్యము కలదు.

తస్మా ద్యాస్యామి తీర్థాని సరస్వత్యా నిషేవితుమ్,
నహి శఙ్కామి కౌరవ్యా న్నశ్యమానా నుపేక్షితుమ్. 84

కావున వేదశాస్త్రములు అధ్యయనము చేయుచు తీర్థయాత్రలకు బోయే
దను. కురువంశమువారు కొట్టుకొని చచ్చుచుండగా చూడజాలను.

ఏవ ముక్త్యా మహాబాహు రనుజ్ఞాత శ్చ పాణ్డవైః,
తీర్థయాత్రాం యయౌ రామౌ నిర్వర్త్య మధుసూదనమ్. 85

ఆ మహాబాహువగు బలరాముడు ఇట్లు వరికి మధుసూదనుని పీడ్చొని
పొందవుల కద అనుమతి గొని తీర్థయాత్రల కరిగెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి సైన్యనిర్యాణపర్వణి
బలరామ తీర్థయాత్రాగమనే సప్తపంచాశదధిక
శతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున సైన్యనిర్యాణపర్వమున
బలరాముడు తీర్థయాత్రల కరుగుట యను నూటయేబదియేడవ
అధ్యాయము.

అష్టపఞ్చాశదధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటయేబదియెనిమిదవ అధ్యాయము

సాహాయ్యం ప్రదాతుం రుక్మిణ ఆగమనం,
పాణ్డవైః కౌరవైశ్చ తత్సాహాయ్యానన్ధీకరణమ్.

సాయము చేయుటకై రుక్మి వచ్చుట, పాండవులు, కౌరవులు
ఆతని సాయము సంగీకరింపకుండుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు భీష్మకస్య మహాత్మునః,
హిరణ్యరోష్ణో నృపతేః సాక్షా ద్ద్వంద్వసఖస్య వై,

1

ఆ కుంతీనా మధిపతి ర్భౌజస్యాతియశస్వినః,
దాక్షిణాత్యవతేః పుత్రో దిశు రుక్మీతి విశ్రుతః.

2

ఇంద్రుని చెలికాడు, హిరణ్యరోముడు, మహాత్ముడు, దక్షిణ దేశమున గల
భోజదేశమున కధిపతి, గొప్పపేరు గలవాడు నగు భీష్మకుని కుమారుడు, దిక్కు
లందు రుక్మి యని పేరొందినవాడు, సంకల్పములపై అధికారము కలవాడు...

యః కింపురుషసింహస్య గన్ధమాదనవాసినః,

కృత్స్నం శిష్యో ధనుర్వేదం చతుష్పాద మవాప్తవాన్.

3

గంధమాదనపర్వతమున నివసించు కింపురుషశ్రేష్ఠుని శిష్యుడై నాణగు
పాదములుగల ధనుర్వేదము మొత్తము సాధించినవాడు...

యో మాహేన్ద్రం ధనుర్లేభే తుల్యం గాణ్డివలేజసా,

శార్లేణ చ మహాబాహుః సమ్మితం దివ్యలక్షణమ్.

4

గాంధీవము లేజన్సుతో సాటియైరది, శార్దముతో సాటివచ్చునది, దివ్య
లక్షణములు గలదియు నగు మహేంద్రుని ధనుస్సును సంపాదించివాడు...

శ్రీజ్యేష్ఠతాని దివ్యాని ధనూంషి దివిచారిణామ్,
వారుణం గాణీవం తత్ర మాహేన్ద్రం విజయం ధనుః,
శార్దం తు వైష్ణవం ప్రాహు ర్దివ్యం లేజోమయం ధనుః. 5

స్వర్గమున మెలగువారికి సంబంధించిన దివ్యములగు ధనువులు ఈమూడే.
అందు గాంధీవము వరుణదేవునకు సంబంధించినది. విజయ మను ధనుస్సు
మహేంద్రునిది. శార్దము విష్ణువునకు చెందినది. అది లేజన్సుతో నేర్పడిన
ధనువు.

ధారయామాస తత్కృష్ణం పర సేనాభయావహమ్,
గాణీవం పావకా లేఖే భాణవే పాకశాసనిః. 6

పరుల సేనలకు భయము పుట్టించు ఆ శార్దధనువును కృష్ణుడు చేపట్టెను.
భాండవవనమున అర్జునుడు అగ్నిదేవునివలన గాంధీవమును పొందెను.

ద్రుమాద్ రుక్మీ మహాలేజా విజయం ప్రత్యవద్యత,
సంధిద్య మౌరవాన్ పాశాన్నిహత్య మురులేజసా. 7

గొప్ప లేజన్సుగల రుక్మీ తన సత్తువతో ప్రేగు నరములతో నేర్పడిన
త్రాళ్ళను కోసివైచి మురుని చంపి ఒక చెట్టునుండి విజయమను ధనుస్సును
సాధించెను

నిర్జిత్య నరకం భౌమ మాహృత్య మణిమణ్డలే,
షోడశశ్రీసహస్రాణి రత్నాని వివిధాని చ,
ప్రతిపేదే హృషీకేశః శార్దం చ ధనురుత్తమమ్. 8

4. ...అగు రుక్మీ హిందవులదకు వచ్చెనని వాక్యమును పూర్తి చేసికొన
వలయును.

7. మౌరవాన్ - పేగులతో అర్జున పాశములను. అవియే పిదప శార్దమునకు
అల్లెత్రాడుగా నయ్యెను.

భూదేవి కొడుకగు సరకుని గెలిచి సునికుంచలములను, పదునారువేల
కాంతలను, పలువిధములగు రత్నములను, ఉత్తమగు శార్దూలమును
శ్రీకృష్ణుడు వశము చేసికొనెను.

రుక్మీ తు విజయం లభ్యా ధను ర్మేఘనిభస్వనమ్,
విభీషయన్నివ జగత్ పాణ్డవా నభ్యవ ర్తత. 9

రుక్మీయు ఉరుమువంటి నాదముగల విజయధనువును గైకొని లోక
ములను బెదరగొట్టచు పాండవులకడ కరుదెంచెను.

నామృష్యత పురా యోఽసౌ స్వభాహుబలగర్వితః. 10

రుక్మిణ్యాహరణం వీరో వాసుదేవేన ధీమతా,

కృత్వా ప్రతిజ్ఞాం నాహత్వా నివ ర్తిష్యే జనార్దనమ్. 11

మును పీతడు తన భుజబలమువలన ఒడలెరుగని వీరుడై ధీశాలియగు
వాసుదేవుడు రుక్మిణి నెత్తుకొని పోవునపుడు విజృంభించి జనార్దనుని చంపక
వెనుదిరుగు నని ప్రతిజ్ఞ చేసెను.

తతోఽన్వధావ ద్వార్ణేయం సర్వశస్త్రభృతాం వరః,
సేనయా చతుర్జిణ్యా మహత్యా దూరపాతయా. 12

ఆయుధము లన్నింట ఆరితేరిన ఈ వీరుడు గొప్పదియు, బహుదూరము
వచ్చి పడినదియు నగు నాలుగు ఆంశములు గల సేనతో కృష్ణుని వెంటబడెను.

విచిత్రాయుధవర్మిణ్యా గజ్జయేవ ప్రవృద్ధయా,
స సమాసాద్య వార్ణేయం యోగానా మీశ్వరం ప్రభుమ్. 13

వ్యంసితో బ్రీడితో రాజ న్నాజగామ స కుణ్డినమ్.

ఆ సేన విచిత్రములగు ఆయుధములు, కవచములు గలదియై గంగవలె
ఉప్పొంగి పోవుచుండెను. అట్టిసేనతో కూడి యోగముల కీశ్వరుడు, ప్రభువు నగు
శ్రీకృష్ణుని మార్కొనెను. కృష్ణునివలన పరాభవము నంది సిగ్గుపడి కుండిన
నగరమునకు తిరిగివచ్చెను.

12. దూరపాతయా - బహుదూరము వెంటనిండి పోయినదగు.

14. వ్యంసితః - పరాభవించబడిన వాడు; బ్రీడితః - సిగ్గుపడినవాడు.

యత్రైవ కృష్టేన రణే నిర్జితః పరమిరహః,
తత్ర భోజకటం నామ కృతం నగర ముత్తమమ్. 14

శత్రుసంహారపడగు ఆ రుక్మి కృష్ణుడు రన్నోడించిన ప్రదేశమున
భోజకటకమను గొప్పనగరమును నిర్మించెను.

సైన్యేన మహతా తేన ప్రభూతగజవాజినా,
పురం తద్భువి విభ్యాతం నామ్నా భోజకటం నృప. 15

పెక్కు ఏనుగులు గుట్టములు గల ఆ గొప్ప సేనతో ఆ పురము భోజ
కటకమని భూమిలో పేరొందెను.

స భోజరాజః సైన్యేన మహతా పరివారితః,
అక్షాహిణ్యా మహావీర్యః పాణ్డవాన్ ప్రిత్ర మాగమత్. 16

అట్టి గొప్ప పరాక్రమము గల భోజరాజు గొప్పసేన చుట్టిరాగా ఒక
అక్షాహిణసేనతో పొందవుల కదకు పరుపున వచ్చెను.

తతః స కవచీ ధన్వీ తలీ ఖడ్గీ శరాసనీ,
ధ్వజే నాదిత్యవర్ణేన ప్రవివేళ మహాచమూమ్. 17

అంత నాతడు కవచము, విల్లు, ప్రేళ్ళు తోడుగులు, ఖడ్గము, అమ్ముం
పొదులు ధరించి సూర్యునివంటి వన్నెగల ధ్వజముతో మహాసేనతో ప్రవేశించెను.

విదితః పాణ్డవేయానాం వాసుదేవప్రియేష్వయా,
యుధిష్ఠిరస్తు తం రాజా ప్రత్యుద్గ మ్యాభ్యపూజయత్. 18

పొందుకుమారు లాతని రాక నెరిగిరి. ఛర్మరాజు మాత్రము వాసుదేవు
నకు ప్రియ మొనరింపగోరి వాని కెదురేగి మన్ననలు గావించెను.

స పూజితః పాణ్డువుత్త్రై ర్యథాన్యాయం సుసంస్తుతః. 19

ప్రతిగృహ్య తు రాన్ సర్వాన్ విశ్రాంతః సహ సైనికః,
ఉవాచ మధ్యే వీరాణాం కున్తిపుత్రం ధనన్జయమ్. 20

పాండుపుత్రులు మర్యాద ననుసరించి అతనికి అతిథిపూజలు గావించిరి. అతని గుణములను స్తుతించిరి. అతడు వానిని స్వీకరించి సైనికులతో పాటు కొంత తదవు విశ్రమించి వీరులందరి నడుమ కుంచి కొడుకగు ధనంజయునితో నిట్లు పలికెను.

సహాయోఽస్మి స్థితో యుద్ధే యది భీతోఽసి పాణ్డవ,
కరిష్యామి రణే సాహ్య మసహ్యం తవ శత్రుభిః. 21

పాండుకుమారా : నీవు భయపడినచో ఇదిగో నీకు యుద్ధమున సహాయుడనై నిలిచెదను. నీ పగవారు తట్టుకొనజూని సాయము పోరున నీకు గావించెదను.

న హి మే విక్రమే తుల్యః పుమా నస్తీహ కశ్చన,
హనిష్యామి రణే భాగం యన్నే దాస్యసి పాణ్డవ,
అపి ద్రోణకృపౌ వీరౌ భీష్మకర్ణావథో పునః. 22

పరాక్రమమున నాకు సాటి వచ్చు మగవా డిం దొక్కడును లేడు. యుద్ధమున నా పాలుగా ఏర్పరిచిన పగవారి సేనను చంపివై చెదను. వారు ద్రోణుడో, కృపుడో, కర్ణుడో ఎవరైన కానిమ్ము.

అథవా సర్వ ఏవైలే తిష్ఠన్తు వసుధాధిపాః,
నిహత్య సమరే శత్రూం స్రవ దాస్యామి మేదిసీమ్. 23

కాదా, ఈ రాజులందరు నిట్లే యుందురు గాక! శత్రువుల నందరను యుద్ధమున రూపుమాపి నీకు భూమి నొసగెదను.

ఇత్యుక్తో ధర్మరాజస్య కేశవస్య చ సన్నిధౌ,
శృణ్వతాం పార్థివేంద్రాణా మన్యేషాం చైవ సర్వశః,
వాసుదేవ మభిప్రేక్ష్య ధర్మరాజం చ పాణ్డవమ్,
ఉవాచ ధీమాన్ కౌంతేయః వ్రసహ్య సఖిపూర్వకమ్. 25

ధర్మరాజు కేశవుడు ఉన్నచోట రాజులందరు, తక్కువగల యోధులందరు వినుచుండగా రుక్మి తన్నుగూర్చి యిట్లు పలుకగా ధీశాలియగు అర్జునుడు వాసుదేవుని, ధర్మరాజును చక్కగా చూచి చసపుతో నవ్వి యిట్లు పలికెను.

కారవాణాం చలే జాతః హ్యాణోః పుత్రో విశేషతః. 26

ద్రోణం వ్యవధిశన్ శిష్యో వాసుదేవసహాయవాన్,
భీతోఽస్మితి కథం బ్రూయాం దధాన్ గాఢీవం ధనుః. 27

కురువంశమున, అందును పాండూజాతనయుడనై వుట్టి, ద్రోణాచార్యుని
గురువుగా చెప్పకొనుచు, ఆతనికి శిష్యుడనై యుండి, వాసుదేవుని సహాయము
గలవాడనై గాంధీవము చేతబట్టినవాడనై భయపడితి నని యెట్లు పలుకుదును?

యుధ్యమానస్య మే వీర గన్ధర్వైః సుమహాబలైః,
సహాయో ఘోషయాత్రాయాం క స్తదాసీత్ సఖా మమ. 28

ఘోషయాత్రయందు పిక్కబిల్లిన పెనుబలముగల గంధర్వులతో పోరున
పుడు నాకు తోడుపడిన సఖు డెవ్వడు?

తథా ప్రతిభయే తస్మిన్ దేవదానవసంకులే,
ఖాణ్వే యుధ్యమానస్య కః సహాయ స్తదాభవత్. 29

అట్లే దేవదానవులు భయంకరముగా చెరిగెనుపుడు ఖాండవమున పోరిన
వేళ నాకు తోడైనవా డెవ్వడు?

నివాతకవచై ర్యుద్ధే కాలకేయిశ్చ దానవైః,
తత్ర మే యుధ్యమానస్య కః సహాయ స్తదాభవత్. 30

నివాతకవచులు, కాలకేయులు, అను దానవులతో నేను కయ్యమాడినపుడు
నాకు తోడైనవా డెవ్వడు?

తథా విరాటనగరే కురుభిః సహ సన్గరే,
యుధ్యతో బహుభి స్తత్ర కః సహాయోభవ న్మమ. 31

అట్లే విరాటనగరమున పెక్కుండు కురవులతో తలపడిన నాకు అందగా
నిలిచినవా డెవడు?

ఉపజీవ్య రణే రుద్రం శక్రం చైశ్రవణం యమమ్,
వరుణం పావకం చైవ కృపం ద్రోణం చ మాధవమ్. 32

82. ఉపజీవ్య - ఆరాధించి; రణే - యుద్ధము కారణముగా.

27. ద్రోణం వ్యవధిశన్ - ద్రోణుడు నాగురువని చెప్పకొనువాడ నగుదు. .

ధారయన్ గాఢీవం దివ్యం ధనుస్తేజోమయం దృఢమ్,
అక్షయ్యశరసంయుక్తో దివ్యాస్త్రపరిబృంహితః, 83
కథ మస్మద్విధో బ్రాహ్మ్యా ద్భీతోఽస్మీతి యశోహరమ్,
వచనం నరశార్దూల వజ్రాయుధ మపి స్వయమ్. 84

యుద్ధముకొరకై రుద్రుని, దేవేంద్రుని, కుబేరుని, యముని, వరుణుని, అగ్నిని, కృపుని, ద్రోణుని, శ్రీకృష్ణుని ఆరాధించి, తేజస్సుతో నిండిన దివ్యమగు గాంధీవమును ధరించి, తరుగులేని అమ్ములు కలవాడు, దివ్యాస్త్రములతో ఉప్పొంగుచున్నవాడు నగు నావంటివాడు పిడుగువంటి మాటను, కీర్తిని రూపు మాపు దానిని భయపడితనను దాని నెట్లు పలుకును?

నాస్మి భీతో మహాబాహో సహాయార్థశ్చ నాస్తి మే,
యథాకామం యథాయోగం గచ్ఛ వాఽన్యత్ర తిష్ఠ వా. 85

ఓయి మహాబాహూ! నేను భయపడువాచను గాను. నీ సాయముతో నాకు పనిలేదు. నీయిచ్చ వచ్చిన ప్రకారము, నీవు కావలసివచ్చేది కరుగుము. లేదా మరియొక చోట నిలుపుము.

వైశంపాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

(తద్రుచ్చత్వా వచనం తస్య విజయస్య హి ధీమతః)
వినివర్త్య తతో రుక్మీ సేనాం సాగరసంనిభామ్,
దుర్యోధన ముపాగచ్ఛత్ తథైవ భరతర్షభ. 86

భారతశ్రేష్ఠా! (ధీరుడగు అర్జునుని ఆ మాట విని) రుక్మీ సముద్రమువంటి సేనను పురలించుకొని అదేవిధముగా దుర్యోధనుని చేర సరిగను.

తథైవ చాభిగమ్యైన మువాచ వసుధాధిపః,
ప్రత్యాఖ్యాతశ్చ తేనాపి స తదా శూరమానినా. 87

అతని దరిజేరి ఆ రాజు అవిధముగనే చలికెను, పొగరుజోతైన దుర్యోధను దాతనిని తిరస్కరించివైచెను.

ద్వావేవ తు మహారాజ తస్మా ద్యుద్ధావపేయరుః,
రాహితేయశ్చ వారేయో రుక్మీ చ వసుధాధిపః.

38

మహారాజా! అట్లా యుద్ధము నుండి తొలగిపోయి చారుపురే. వృష్టి
పంశమువాడగు బలరాముడు, రాజైన రుక్మీయు.

గతే రామే తిర్థయాత్రాం భీష్మరస్య సుతే తథా,
ఉపావిశన్ పాణ్డవేయా యన్త్రాయ పునరేవ చ.

39

బలరాముడు తిర్థయాత్ర కరిగొడిచిన, రుక్మీ తననాటి కరిగినవెనుక
పాండవులు అతోచనకై మరల మార్చుండిరి.

సమితి ర్ధర్మరాజస్య సా పార్థివసమామలా,
శుశుభే తారక్తే శ్చిత్రా ద్యౌశ్చన్ద్రేణైవ భారత.

40

రాజులతో నిండిన ఆ ధర్మరాజుసేన సజ్జతములతో చంద్రునితో
చిత్రముగ కన్పట్టు గగనమువలె విరాజిల్లెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి సైన్యనిర్యాణపర్వణి
రుక్మీప్రత్యాభ్యానే అష్టవజ్రాశ్చదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున సైన్యనిర్యాణపర్వమున
రుక్మీని తిరస్కరించుట యను నూట యేబది యెనిమిదవ అధ్యాయము.

— : 0 : —

ఊనషష్ఠ్యధికశతతమోఽధ్యాయః
నూటయేబదితొమ్మిదవ అధ్యాయము

ధృతరాష్ట్రసంజయసంవాదః.
ధృతరాష్ట్ర సంజయుల సంవాదము.

జనమేజయ ఉవాచ - జనమేజయు డిట్లు పలికెను.

తథా వ్యూధే ష్వనీకేషు కురుక్షేత్రే ద్విజర్షభ,
కిమకుర్వంశ్చ కురవః కాలే నాభిప్రవోదితాః.

1

ఏప్రవరా! ఆట్లు కురుక్షేత్రమున సేనలు మోహరించియుండగా కాలము వెంటబడి తరుముచుండగా కౌరవు లేమి చేసిరి?

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

తథా వ్యూధే ష్వనీకేషు యత్రేషు భరతర్షభ,
ధృతరాష్ట్రో మహారాజ సజ్జయం వాక్యమబ్రవీత్.

2

ఆట్లు పోరునకు సిద్ధపడి సేన లన్నియు మోహరించియుండగా ధృత రాష్ట్రుడు సంజయునితో నిట్లు పలికెను.

ఏహి సజ్జయ సర్వం మే అచక్ష్యానవశేషతః,
సేనానివేశే యద్వృత్తాం కురుపాణ్డవసేనయోః.

3

సంజయా! రా! కురుపాండవసేనల విడిచులతో జరిగిన దెల్ల నేమియు మిగులనీయక అంతయు నాకు చెప్పు.

దిష్ట మేవ వరం మన్యే పౌరుషం చావ్యనర్థకమ్,
యదహం బుద్ధ్యమానోఽపి యుద్ధదోషాన్ శ్చయోదయాన్.

4

---

4. శ్చయోదయాన్ - శ్చయమునకే అయిన అభ్యుదయము వేనివలన నగునో అట్టివానిని;

తథాపి నికృతిప్రజ్ఞం పుత్రం దుర్భూతదేవినమ్,

న శక్నోమి నియన్తుం వా కర్తుం వా హిత మాత్మనః. 5

దైవమే గొప్పవని తలచును. మానవయత్నము పనికిమాలినది. నాశనమునకే పుట్టు యుద్ధదోషముల నన్నింటిని బాగుగా నెరుగుచున్న వాడనయ్యి కవటమార్గమున ఆరితేరినవాడు, కల్లజూడరి యగు కొడుకును అమపున పెట్ట జాలకున్నాను. నాకు మేలైనదానిని చేయజాలకున్నాను.

భవత్యేవ హి మే సూత బుద్ధి ర్దోషానుదర్శిని,

దుర్యోధనం సమాసాద్య పునః సా పరివర్తతే. 6

సూతా! నా బుద్ధి దోషములను పరికించుచునే యున్నది. కాని దుర్యోధనుని చూచినంత తిరిగి చుది పెనత్రోవ పట్టుచున్నది.

ఏవం గతే హి యద్భావి తదృవిష్యతి సజ్జాయ,

క్షత్రధర్మః కిల రణే తనుత్యాగో హి పూజితః. 7

సంజయా! ఇట్టి యెడ నేది కావలయునో అదియే అగును. యుద్ధమున దేహమును వదలుట యనునది రోములు మన్నించు క్షత్రధర్మము గదా!

సజ్జాయ ఉవాచ - సంజయు డిట్లు వలికెను.

త్వద్యుక్తోఽయ మనుప్రశ్నో మహారాజ యథేచ్ఛసి,

న తు దుర్యోధనే దోష మిమ మాధాతు మర్హసి. 8

మహారాజా! నీవు తెలియగోరెడు ప్రశ్నకు సమాధానము నీయందే యున్నది. ఈ తప్పును దుర్యోధనున కంటగట్టరాదు.

శృణుష్వానవశేషేణ వదతో మమ పార్థివ,

య ఆత్మనో దుశ్చరితా దశధం ప్రాప్నుయాన్నరః,

న స కాలం న వా దేవా నేనసా గన్తు మర్హతి. 9

5. నికృతిప్రజ్ఞమ్ - చుట్టకు సంబంధించిన ప్రజ్ఞ కలవాడు - అతనికి ధర్మవిషయములందు ఏ మాత్రము బుద్ధి తోడ్పడదని రాత్పర్యము.

9. ఏనసా - తప్పుచూపి; కాంక్ష - కాలమునుగాని, దేవాన్ - దేవతలనుగాని, గన్తుమ్ - నిందించుటకు; స అర్హతి - తగదు; దోషము చక్కగా

ఏమియు దాపర చెప్పెదను వినుము. తనవైన పాడుపనులవలన కీడు పొందు మానవుడు కాలమునో, దేవతలనో తప్పుపట్టి నిందింపరాదు.

మహారాజ మనుష్యేషు నిన్ద్యం యః సర్వ మాచరేత్,
స వధ్యః సర్వలోకస్య నిన్దితాని సమాచరన్. 10

మహారాజా! మనుష్యులయందు నిందింపదగినదెల్ల చేయువాడు, పాడు పనులు చేయుచునే యుండును. అట్టివాడు ఎల్లలోకమునకు వధింపదగినవాడగును.

నికారా మనుజుశ్రేష్ఠ పాణ్డవై స్వత్రస్త్రతీక్షయా,
అనుభూతాః సహమాత్యై ర్నికృతై రధి దేవనే. 11

నీవు చూచుచు ఊరకున్న కాలమున (నీలో మార్పు కలుగునని యెదురు చూచుచు) పొందవులు వారి సన్నిహితులతోపాటు పెనుజూదమున పెక్కుపాట్లు అనుభవించిరి.

హయానాం చ గజానాం చ రాజ్ఞాం చామితలేజసామ్,
వైశసం సమరం వృతం యత్రనే శృణు సర్వశః. 12

గుఱ్ఱములకు, ఏనుగులకు, మహాళేజస్సుగల రాజులకు యుద్ధము కారణముగా దావు దాపురించినది. అది యెల్ల చెప్పెదను వినుము.

స్థిరో భూత్వా మహాప్రాజ్ఞ సర్వలోకక్షయోదయమ్,
యథాభూతం మహాయుద్ధే శ్రుత్వా చైకమనా భవ. 13

మహామేధావీ! సర్వలోకము నాశనము కానున్నది. ఈ మహాయుద్ధమున ఉన్నదున్నట్లు చెప్పెదను. స్థిరుడవై విని చునను చెదరక నిలువుము.

కానవచ్చుచుండగా కౌసరాని దానిని ధావించుట అన్యాయము. స్పష్టముగా అపరాధము ఏదో తెలియనియెడల కాలముమీదనో దేవతలమీదనో నేపముపెట్టుట సహజమే కాని తప్పు తనది యని గట్టిగా తెలియుచుండగా కాలమును దేవతలను నిందించుట పనికిరాదని తాత్పర్యము.

11. నికారా - తిరస్కారములు, అపకారములు.

12. వైశసమ్ - యుద్ధము కారణమైన; వైశసమ్ - దావు.

సైన్యనిర్వాణవర్వము

నహ్యేవ కర్తా పురుషః కర్మణోః శుభపాపయోః,
అస్వతంత్రో హి పురుషః కార్యతే దారుయ న్నవత్. 14

మనుజుడు పుణ్యపాపకర్మములకు తనంతరారు కర్త కాదు. కొయ్య
బొమ్మవలె స్వతంత్రత లేక దైవప్రేరణచే ఆ యా పనులు చేయుచున్నాడు.

కేచి దీశ్వరనిర్దిష్టాః కేచిదేవ యదృచ్ఛయా,
పూర్వకర్మభి రవ్యన్యే త్రైధ మేత త్రదృశ్యతే,
తస్మా దనర్థ మాపన్నః స్థిరో భూత్వా నిశామయ. 15

కొందరు ఈశ్వరుని ఆజ్ఞలకు లోబడినవారు. మరికొందరు బుద్ధి వచ్చి
నట్లు ప్రవర్తించురు. ఇంక కొందరు మునుపటి కర్మములు త్రిప్పినట్లు తిరుగు
దురు. ఇట్లు ఇది మూడు విధములుగా కానవచ్చుచున్నది. కావున కీడు మూడిన
సిద్ధు చెదరక చెదరక నేను చెప్పు దానిని వినుము.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి సైన్యనిర్వాణవర్వణి
సంజ్ఞాయవాక్యే ఊనషష్ఠ్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున సైన్యనిర్వాణవర్వమున
సంజ్ఞాయవాక్యముగల నూటయేబదితొమ్మిదవ అధ్యాయము.

సమాప్తం సైన్యనిర్వాణవర్వ.
సైన్యనిర్వాణవర్వము ముగిసెను.

* ఉలూకదూతాగమన పర్వ - ౮

ఉలూకదూతాగమనపర్వము - 8

షష్ఠ్యధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటయరువదియవ అధ్యాయము

దుర్యోధనేన పాణ్డవాన్ ప్రతి నన్దేశం ప్రాపయితు ములూకం
దూత్యాయ ప్రేక్షణం, సందేశనివేదనం చ.

దుర్యోధనుడు పాండవుల కడకు సందేశము పంపుటకై ఉలూకుని
రాయబార మంపుట, సందేశము నివేదించుట.

సంజయ ఉవాచ - సంజయు డిట్లు చెప్పెను.

హిరణ్యత్వాం నివిష్టేషు పాణ్డవేషు మహాత్మను,
న్యవిశ న్న మహారాజ కౌరవేయా యథావిధి.

1

మహాత్ములగు పాండవులు హిరణ్యులియందు విడిది చేసికొనియుండగా
కౌరవులు కార్యములన్నియు చక్కగా చేసికొని కురుక్షేత్రమును ప్రవేశించిరి.

తత్ర దుర్యోధనో రాజా నివేశ్య బల మోజసా,
సంమానయిత్వా నృపతీ స్మృస్య గుల్మాం స్తథైవ చ.

2

ఆరక్షస్య విధిం కృత్వా యోధానాం తత్ర భారత,
కర్ణం దుఃశాసనం చైవ శకునిం చాపి సౌబలమ్.

3

ఆనాయ్య నృపతీ స్తత్ర మన్రీయామాస భారత,
తత్ర దుర్యోధనో రాజా కర్ణేన సహ భారత.

4

* ఉలూకుడు దుర్యోధనుని దూత-ఆతడు పాండవులకడకు వచ్చి సందేశము
వినిపించు వృత్తాంతము గల పర్వము.

2. ఆరక్షస్య - రక్షింపదగినవాని, విధమ్ - రక్షణవిధిని.

దుర్యోధనుడు సేనను విడిచి, రాజుల నందరను మన్నించి సైన్యము
ంకు స్థావరము లేర్పరచి రక్షణకు ఏర్పాటులన్నియు కావించి, యోధులకు
వలయు ఏర్పాటు లొసర్చి కర్ణుని, దుశ్శాసనుని, శకునిని రావించి పదప
కర్ణునితో మంతనము లాడెను.

సంభాషిత్యా చ కర్ణేన బ్రాత్రా దుశ్శాసనేన చ,
సౌభలేన చ రాజేన్ద్ర మన్త్రయిత్యా సరర్షభ.
ఆహూయోపహ్వరే రాజ స్తులూక మిద మబ్రవీత్.

5

కర్ణునితో, తమ్ముడగు దుశ్శాసనునితో, శకునితో సంభాషించి, ఉటా
కుడను వానిని దగ్గరకు పిలిచి యిట్లు పలికెను.

ఉటాక గచ్ఛ కైతవ్యం పాణ్డవాన్ సహసోమకాన్,
గత్వా మమ వచో బ్రూహి వాసుదేవస్య శృణ్వతః.

6

ఉటాకా! సోమకులతో కూడియున్న పాండవులకడకు కపటముగా
పోమ్ము. పోయి వాసుదేవుడు వినుచుండగా నామాట నిట్లు చెప్పుము.

ఇదం తత్ సమనుప్రాప్తం వర్షపూగాభిచిన్రితమ్,
పాణ్డవానాం కురూణాం చ యుద్ధం లోకభయస్కరమ్.

7

ఇదిగో పెక్కెట్లుగా ఎదురుదూచుచున్న కురుపాండవుల యుద్ధము లోక
ముల కెల్ల భయము గొలుపుచు వచ్చిపడినది.

యదేతత్ కత్తనావాక్యం సజ్జయో మహదబ్రవీత్,

8

వాసుదేవసహాయస్య గర్భతః సానుజస్య తే,

మధ్యే కురూణాం కౌన్తేయ తస్య కాలోఽయమాగతః.

9

వాసుదేవుడు తోడుగా నున్న సీవు తమ్ములతో పాటు కౌరవుల నడుమ
నిన్ను సీవు పొగడికొనుచు పలికిన పలుకు సంజయుడు గొప్పగా చెప్పెనే - దానికి
తగిన సమయము దగ్గరకు వచ్చినది.

యథా వః సంప్రతిజ్ఞాతం తత్ సర్వం క్రియతామితి,

జ్యేష్ఠం తథైవ కౌన్తేయం బ్రూయా స్త్వం వచనాన్మమ.

10

8. కత్తనావాక్యమ్ - తన్ను తాను పొగడికొనుమాట.

10. సంప్రతిజ్ఞాతమ్ - దుశ్శాసనుని నెత్తురు త్రాపుట మొదలైనవి.

'మీరు పలికిన ప్రతిసల నన్నింటిని తీర్చుకొనుడు' - అని నామాటగా కుంతి కొడుకులలో పెద్దవానికి చెప్పము.

బ్రాతృభిః సహితః సర్వైః సోమకైశ్చ సకేకయైః,
కథం వా ధార్మికో భూత్వా త్వమధర్మే మనః కృథాః. 11

నీవు ధర్మమూర్తివి కదా! తమ్ములందరితో, సోమకులతో, కేకయులతో కూడి అధర్మమున నెట్లు మనసు పెట్టుదువు ?

య ఇచ్చసి జగత్ సర్వం నశ్యమానం నృశంసవత్,
అభయం సర్వభూతేభ్యో దాతా త్వమితి మే మతిః. 12

నీవు క్రూరునివలె లోకమంతయు నాశనమై పోవుటనే కోరుచున్నావు. నీవేదో సర్వభూతములకు అభయమిచ్చువాడ వని నేను తలచితిని.

క్రూయతే హి పురా గీతః శ్లోకోఽయం భరతర్షభ,
ప్రహ్లాదేనాథ భద్రం తే హతే రాజ్యే తు దైవతైః. 13

మున్ను దేవతలచేత రస రాజ్యము దెబ్బతినగా ప్రహ్లాదుడు చెప్పిన శ్లోక మొకటి వివచించున్నది.

యస్య ధర్మధ్వజో నిత్యం సురా ధ్వజ ఇవోద్భితిః,
ప్రచ్ఛన్నాని చ పాపాని బైదాలం నామ తద్రవతమ్. 14

దేవతలారా! ధర్మముగుర్తు ధ్వజమువలె లోకమున కంతయు వెల్లడియగుచు పాపములు గుట్టగా నుండునట్టి ప్రపమును 'బైదాల' మందురు.

-
11. తమ్ములతో కూడి ఎట్లు అధర్మమున మనసు పెట్టుదువని అన్వయము.
12. అభయం దాతా - సర్వ ప్రాణులకు అభయమిచ్చు వాడవని నా తలపు అనగా యుద్ధము పొంత పోక సన్యాసము స్వీకరించి సమస్తప్రాణులను కాపాడు ప్రవృత్తి నీయందు గలదని నేను భావించితిని - అని బ్రాతృర్యము.

14. సురాః - దేవతలారా; అని సంబోధనము; ధర్మధ్వజః - ధర్మము గుర్తు; ఉద్భితిః - పైకి వెల్లడిచేయుదీపక; పైకి ధర్మమును ప్రకటించుచు లోలోపల పాపములు చేయుట; బైదాంమ్-పిల్లికి సంబంధించిన;

అత్ర తే వర్తయిష్యామి ఆభ్యాస మిద ముత్తమమ్,
కథితం నారదేనేహ పితు ర్మమ నరాభివ.

15

రాజా! నా చంద్రికి నారదుడు చెప్పిన మేలైన యీ కథను నీ కిట అన్వయించును.

మార్జారః కిల దుష్టాత్మా నిశ్చేష్టః సర్వకర్మసు,
ఊర్వబాహుః స్థితో రాజన్ గజ్జాతీరే కదాచన.

16

ఒకప్పుడు గంగయొడ్డున పాడుబుద్ధిగల పిల్లి యొకటి ముంగాళ్ళు పైకెత్తి పనులన్నింటియందు చేష్టలాడిగి యుండినదట.

స వై కృత్వా మనఃకుద్ధిం ప్రత్యయార్థం శరీరిణామ్,
కరోమి ధర్మ మిత్యాహ సర్వానేవ శరీరిణః.

17

అది ప్రాణుల నమ్మికకై హింసను మానివైచి 'ఇదిగో ధర్మ మాచరించుచున్నాను' అని ప్రాణు లన్నింటికి చెప్పజొచ్చెను.

తస్య కాలేన మహతా విశ్రమ్భం జగ్ము రణ్ణజాః,
సమేత్య చ ప్రశంసన్తి మార్జారం తం విశామృతే.

18

పెద్దకాలమునను పడులన్నియు దానియెడ నమ్మకము పెంచుకొనినవి. అన్నియు కలిసి దానిని పొగడజొచ్చినవి.

హుజ్యమానస్తు తైః సర్వైః పక్షిభిః పక్షిభోజనః,
ఆత్మకార్యం కృతం మేనే చర్యాయాశ్చ కృతం ఫలమ్.

19

పక్షులే బోజనముగా గల ఆ పిల్లి ఆ పక్షు లెట్లు తన్ను మన్నించుచుండగా తన పంట పండినట్లే, తన వ్రతము ఫలించినట్లే రుచిపోసెను.

అథ దీర్ఘస్య కాలస్య తం దేశం మూషికా యయుః,
దదృశు స్తం చ తే తత్ర ధార్మికం వ్రతచారిణమ్.

20

కార్యేణ మహతా యుక్తం దమ్పయుక్తేన భారత.

17. మనఃకుద్ధిమ్ - హింసనుండి మరణాటను.

18. విశ్రమ్భమ్ - నమ్మకము.

అంత పెద్దకాలమున కాప్రాంతమునకు ఎలుకలు చేరినవి. పెద్ద పని యేదో పెట్టుకొని ఆర్యాటముగా ధర్మప్రవృత్తితో వ్రతము చేయుచున్న ఆ మార్దాలమును చూచినవి.

తేషాం మతి రియం రాజ న్నాసీ త్తత్ర వినిశ్చయే. 21

బహుమిత్రా వయం సర్వే తేషాం నో మాతులో హ్యయమ్,
రషాం కరోతు సతతం వృద్ధబాలస్య సర్వశః. 22

అవి అన్నియు చక్కగా ఆలోచించి చివరకు ఇట్లు నిశ్చయము చేసికొనెను. మనము పెక్కండ్రు చెలికాండ్రము. ఇది మనకు మామ. మన పెద్దవారిని, పసివారిని ఎల్లవేళల అన్నివైపులనుండి రక్షించును.

ఉపగమ్య తు తే సర్వే బిడాల మిద మబ్రువన్,
భవత్ప్రసాదా దిచ్ఛామ శ్చర్తుం చైవ యథాసుఖమ్. 23

అవి అన్నియు పిల్లికడకు వచ్చి యిట్లు పలికెను. నీ దయతో సుఖముగా తిరుగగోరుచున్నాము.

భవాన్నో గతిరవ్యగ్రా భవాన్నః పరమః సుహృత్,
తే వయం సహితాః సర్వే భవంతం శరణం గతాః. 24

నీవే మాకు దిక్కు. నీవు మాకు గొప్ప చెలికాడవు. మేమందరము కూడి నిన్ను శరణు జొచ్చితిమి.

భవాన్ ధర్మపరో నిత్యం భవాన్ ధర్మో వ్యవస్థితః,
స నో రక్ష మహాప్రాజ్ఞ త్రిదశానివ వజ్రభృత్. 25

నీ వెల్లవేళల ధర్మపరుడవు. ధర్మమున నిలిచియున్నావు. ఓయి మహా మేధావీ! దేవతలను దేవేంద్రునివలె నీవు మమ్ము రక్షింపుము.

ఏవ ముక్తస్తు తైః సర్వై ర్ముషికైః స విశామృతే,
వ్రత్యువాచ తతః సర్వాన్ మూషికాన్ మూషికాన్తకృత్. 26

22. బహుమిత్రాః-పెక్కండ్రు. చెలిమి గలవారము; బహుమిత్రాః-అనియు పాఠము. పెక్కమంది శత్రువులు కలవారమని అర్థము, వృద్ధబాలస్య-వృద్ధులయొక్కయు బాలురయొక్కయు సముదాయముయొక్క;

ఆ ఎలుక లన్నియు నిట్లు పలుకగా ఎలుకలను రూపుమాపు ఆ పిల్లి వాని కిట్లు బదులు పలికెను.

ద్వయో ర్యోగం న వశ్యామి తవసో రక్షణస్య చ,
అవశ్యం తు మయా కార్యం వచనం భవతాం హితమ్. 27

తవస్సు, రక్షణము ఈ రెండికి కలయిక యెట్లో నాకు తోచకున్నది. అయినను మీరు పలికిన మీకు మేలైన పని నాకు తప్పక చేయదగినది.

యష్మాభి రపి కర్తవ్యం వచనం మమ నిత్యశః,
తవసాఽస్మి పరిశ్రాంతో దృఢం నియమ మాస్థితః. 28

మీరును నేను చెప్పిన దానిని ప్రతిదినము చేయవలయును. గట్టి ప్రతిబద్ధమును చేపట్టి తవస్సుతో మిక్కిలి బడలి యున్నాను.

న చాపి గమనే శక్తిం కాఞ్చిత్ వశ్యామి చింతయన్,
సోఽస్మి నేయః సదా తాతా నదీకూల మితఃపరమ్. 29

నాయనారా! ఎంత చింతించినను సడచుటకు శక్తి చాలకున్నది. నన్ను మీరు ఇటుపై నది యొడ్డునకు నిత్యము తీసికొని పోవలయును.

తథేతి తం ప్రతిజ్ఞాయ మూషికా భరతర్షభ,
వృద్ధబాల మథో సర్వం మార్జారాయ న్యవేదయన్. 30

ఎలుకలట్లే యని మాటయిచ్చి పెద్దవారిని, పిల్లలను ఆ పిల్లి కప్పగించెను.

తతః స పాపో దుష్టాత్మా మూషికా నథ భక్షయన్,
పీవరశ్చ సువర్ణశ్చ దృఢబంధశ్చ జాయతే. 31

పిదప ఆ పాదులుద్దిగల పాపిష్టిపిల్లి ఎలుకలను తినుచు తెగబలిసెను. నిగనిగలాడ జూచెను. కిప్పు గట్టిపడిన దాయెను.

మూషికాణాం గణ శ్చాత్ర భృశం సంక్షీయతేఽథ సః,
మార్జారో వర్ధతే చాపి తేజోబలసమన్వితః. 32

ఎలుకల మూక మిక్కిలి సన్నగిల్లెను. పిల్లి వర్ధస్సు, బలము కలిగి బలియదొడగెను.

తతస్తే మూషికా స్సర్వే సమేత్యాన్యోన్య మబ్రువన్,
మాతులో వర్ధతే నిత్యం వయం క్షీయామహే భృశమ్. 83

అంత నా ఎలుకలన్నియు తమలో తామిట్లు పలుకుకొనెను. మామ బలియుచున్నాడు. మనము రోజురోజుకు తరిగి పోవుచున్నాము.

తతః ప్రాజ్ఞతమః కశ్చి ద్దిణ్డికో నామ మూషికః,
అబ్రవీ ద్వచనం రాజన్ మూషికాణాం మహాగణమ్. 84

అంత చక్కని తెలివిగల దిండికమను నెలుక ఆ ఎలుకల మూకతో నిట్లు పలికెను.

గచ్ఛతాం వో నదీతీరం సహితానాం విశేషతః,
వృష్టతోఽహం గమిష్యామి సహైవ మాతులేన తు. 85

మీరందరు ఒక్కటిగా నదియొడ్డునకు మెలకువతో వెనుకవైపు వచ్చు చుండగా నేను మామతోపాటు కలిసి పోయెదను.

సాధు సాధ్వీతి తే సర్వే హుజయాంచక్రిరే తదా,
చక్ర తైచ యథాన్యాయం దిణ్డికస్య వచోఽర్థవత్. 86

మేలు మేని ఆ ఎలుకలన్నియు దానిని కొనియాడెను. అర్థవంతమగు ఆ దిండికము చెప్పినట్లు చేసెను.

అవిజ్ఞానా తతః సోఽథ దిణ్డికం హ్యవభుక్తవాన్,
తతస్తే సహితాః సర్వే మన్త్రయామాసు రజ్ఞసా. 87

ఆ పిల్లి వెనుక వచ్చు నెలుకల సంగతి ఎటుగక దిండికమును తిని వైచెను. అప్పు డవి యన్నియు గూడి ఒక్క-మారుగా కూడబలికికొనెను.

తత్ర వృద్ధతమః కశ్చిత్ కోలికో నామ మూషికః,
అబ్రవీ ద్వచనం రాజన్ జ్ఞాతిమధ్యే యథాతథమ్. 88

అందు అన్నింటికందె పెద్దదియగు కోలికమను ఎలుక తన జాతి వారితో ఉన్నదన్నట్లు పలికెను.

న మానులో ధర్మకాదు శృష్టమాత్రం కృతా శిథా,

న మూలఫలభక్షస్య విష్ణా భవతి లోమశా.

89

ఈ మామ ధర్మమున కాంక్ష కలది కాదు. కష్టముననే యిట్టి రూపము
తాల్చినది. దుంపలు పండ్లు తినుదాని మలము వెంట్రుకంతో నిండినదికాదు గదా!

అస్య గాత్రాణి వర్తన్తే గణశ్చ పరిహీయతే,

అద్య సప్తాష్టదివసాన్ డిణ్ణికోఽపి న దృశ్యతే.

40

దీని అవయవములు బలయుచున్నవి. మన గుంపేమో తరిగిపోవుచున్నది.
నేటికి ఏడెనిమిది దినములుగా కిండికము గూడ కానరాదున్నది.

ఏతద్రుప్త్యా వచః సర్వే మూషికా విప్రవద్రువుః,

బిడాలోఽపి స దుష్టాత్మా జగామైవ యథాగతమ్.

41

ఈ మాట విని ఎలుక లన్నియు పారిపోయినవి. పాడుబుద్ధిగల పిల్లియు
తన దారిని తాను పోయెను.

తథా త్వమపి దుష్టాత్మన్ బైడాలం వ్రత మాస్తితః,

చరసి జ్ఞాతిషు సదా బిడాలో మూషికేష్వప.

42

ఓయి దుష్టాత్ముడా! నీవును పిల్లి పూనిన వ్రతము పూని అది ఎలుకల
యందు మెలగిన తిరున బంధువులయందు మెలగుచున్నావు.

అన్యథా కిల తే వాక్య మన్యథా కర్మ దృశ్యతే,

దమ్భనారాయ లోకస్య వేదా శోచ్యపశమశ్చ తే.

43

నీవు చెప్పెడి దొకవయు చేసెడిది మరొకటియుగా కానవచ్చుచున్నది.
లోకమును వంచించుటకే నీ చదువులు, శాంతియు.

త్యక్త్వా చద్య త్రిదం రాజన్ శత్రధర్మం సమాశ్రితః,

కురు కార్యాణి సర్వాణి ధర్మిష్ఠోఽసి నరర్షభ.

44

89. శిథా - శత్రువునకు కూడ మిత్రభావము ప్రకటించు వైఖరియని తాత్పర్యము.

44. ఇదమ్ - దీనిని ఆజాతశత్రుడన్న భావమును, త్యక్త్వా - వదలి; ధర్మిష్ఠోఽసి - ఇది విక్కిరించ. ధర్మిష్ఠుడవు.

రాజా! ఈ వంచనను పదవివైచి శ్చత్రియధర్మమును చేపట్టి సర్వ
కార్యము లొనరింపుము. అహా! గొప్ప ధర్మిష్ఠుడవు గదా!

బాహువీర్యేణ వృధివీం లబ్ధ్వా భరతసత్తమ,

దేహి దానం ద్విజాతిభ్యః పితృభ్యశ్చ యథోచితమ్. 45

చేతి లావున భూమిని చేజిక్కించుకొని బ్రాహ్మణులకు, పితృదేవతలకు
తగిన తీరున దానమిమ్ము.

క్లిష్టాయా వర్షపూగాంశ్చ మాతు ర్మాతృహితే స్థితః,

ప్రమార్దాశ్చ రణే జిత్యా సమ్మానం వరమావహ. 46

పెక్కిండ్లు నలిగిపోయిన రల్లి కన్నీరు చుడుపుము. తల్లికి మేలు చేయు
టకై సిద్ధపడుము. యుద్ధమున గెలిచి గొప్ప మన్ననకు పాత్రుడవగుము.

వజ్రచ్చ గ్రామా వృతా యత్నా న్నాస్మాభి రపవర్జితాః,

యుధ్యామహే కథం సంఖ్యే కోవయేయ చ పాణ్డవాన్. 47

నీవు కోరిన అయిదువేల మేము ప్రయత్నపడి తొలగ ద్రోసితిమి.
వాని నిచ్చినచో యుద్ధమున పోరుట యెట్లు? పాండవులను కోపింపజేయుట యెట్లు?

త్వత్కృతే దుష్టభావస్య సంత్యాగో విదురస్య చ,

జాతుషే చ గృహం దాహం స్మర తం పురుషో భవ. 48

లక్కయిల్లు కాల్చునాడు నీకై విడుదుడు దుష్టభావము వదలుటయు
జరిగినది. దానిని తలచి మగవాడవై నిలుపుము.

యచ్చ కృష్ణ మవోచ స్త్య మాయానం కురుసంసది,

అయ మస్మి స్థితో రాజన్ శమాయ సమరాయ చ. 49

తస్యాయ మాగతః కాలః సమరస్య నరాధిప,

ఏతదర్థం మయా సర్వం కృత మేత ద్యుధిష్ఠిర. 50

కొరవసభకు వచ్చుచున్న కృష్ణునితో 'మేము శాంతికి, సమరమునకు
సిద్ధముగా నున్నాము' అని పలికితివి. అదిగో ఆ యుద్ధమునకు సమయ మాసన్న
మైనది. యుధిష్ఠిరా! దానికొరకే అన్ని ఏర్పాటులను గావించితివి.

కిం ను యుద్ధాల్ పరం లాభం శ్రియో బహుమన్యతే,

కిం చ త్వం శ్రియకులే జాతః సంప్రథితో భువి. 51

శ్రియుడు యుద్ధముకంటె మించిన లాభమును దేనిని గొప్పగా తలచును? మరియు నీవు శ్రియకులమున బుద్ధితి నని రోకమున పేరొందితి వేం ?

ద్రోణా దస్త్రాణి సంప్రాప్య కృపాద్భు భరత్సభ,

తుల్యయోనౌ సమబలే వాసుదేవం సమాశ్రితః. 52

ద్రోణునివలనను, కృపునివలనను, అస్త్రవిద్యను గడించి మాకు సాటి యగు కులము, బలము కలిగియుండియు వాసుదేవుని పట్టి వ్రేలుచున్నావు.

బ్రూయా స్త్వం వాసుదేవం చ పాణ్డవానాం సమీపతః,

ఆత్మార్థం పాణ్డవార్థం చ యత్రో మాం ప్రతియోధయ. 53

ఉలాకా ! నీవా పాండవులు దగ్గర నుండగా ఆ వాసుదేవునితో నిట్లు పలుకుము. ఓయి! నిన్నును పాండవులను ఉద్ధరించుటకై సిద్ధపడి నాతో పోరుము.

సఖామధ్యే చ యద్రూపం మాయయా కృతవా నసి,

తత్రధైవ పునః కృత్వా సార్థునో మామభిద్రవ. 54

నిండుసభలో మాయతో ఏదో రూపమును కల్పించిరేవే. దాని నట్లే మరల యుద్ధమున కావించి అర్జునునితో కలిసి నన్ను పారద్రోలుము !

ఇన్ద్రజాలం చ మాయా వై కుహకా వాఽపి భీషణా,

ఆత్రశత్రుస్య సజ్గామే వహన్తి ప్రతిగర్హణాః. 55

ఇంద్రజాలము, మాయ, కృత్య, బెదరింపు అనునవి యుద్ధమున శత్రుము పట్టినవానికి పట్టశక్యము కాని కోపము తెప్పించును.

55. మాయా - మోసము; కుహకా - ఘద్రవిద్య - భీషణా - బెదరింపు.

ఇతి - ప్రతిగర్హణాః - మిక్కిలి కోపమును; వహన్తి - తెప్పించును. ఇంద్ర జాలములు అయుధములు పట్టినవానికి తీవ్రకోపమునకు కారణము లగును గాని భయము పుట్టింప వని రాత్పర్యము.

వయ మప్యత్సహేమ ద్యాం ఖం చ గచ్ఛేమ మాయయా,
రసాతలం విశామోఽపి బన్ధం వా పుర మేవ తు. 56

దర్శయేమ చ రూపాణి స్వశరీరే బహూన్యప,
న తు పర్యాయతః సిద్ధి ర్బుద్ధి మాప్నోతి మానుషీమ్. 57

మేమును మాయతో భూమిలోనికి, అకసమునకు పోగలము. పాతాళమును
ఇంద్రుని పురమును చేరుకొనగలము. మా దేహమున పెక్కురూపములు చూప
గలము. కాని యిట్టి పిచ్చిచేష్టలవలన తనకు సిద్ధి కలుగదు. పరులకు మానవ
సహజమైన బుద్ధియు కలుగదు.

మన సైవ హి భూతాని ధాతైవ కురుతే వశే.

బ్రహ్మయే తస సంకల్పముతో భూతము లన్నింటిని తన వశమున నుంచు
కొనును.

యద్భ్రవీషి చ వార్షేయ ధాతరాష్ట్రా నహం రణే. 58

ఘాతయిత్వా ప్రదాస్యామి పార్థేభ్యో రాజ్య ముత్తమమ్,
ఆచచక్షే చ యే సర్వం సజ్జయ స్తవ భాషితమ్. 59

57. పర్యాయతః - ఇదట పర్యాయంచునగా పైచెప్పిన భయపెట్టు ప్రకారము-
దానివలన; సిద్ధిః - తనకు కార్యసిద్ధి - కలుగదు; పరుడును-మానుషీం
బుద్ధిమ్ - మానవసాధారణమైన ధయపడు లక్షణమును; న ప్రాప్నోతి-
పొందదు.

58. పైదానికి కారణము వివరించుచున్నాడు; యతః - ఏలయన; మనసా,
ఏవ-మనస్సుచేతనే; ధాతా-బ్రహ్మ; భూతాని - భూతములను - ప్రాణు
లను; వశే కురుతే - వశము చేసికొనును. మమ్ములను ఈశ్వరుడే
లోకానవలయును గాని, నీవంటివారి బెదరింపులు కాదని భావము.

పూర్వశ్లోకము; 'న తు' అనుదానికి 'నను' అనుపాఠాంతరము కలదు.
ఆ పక్షమున పర్యాయతః - క్రమముగా అని అర్థము. భావ మదియే
అనగా మానవుడు క్రమమునుబట్టి-విధి ఏర్పరచిన క్రమమునుబట్టి సిద్ధి
పొందును గాని బెదరింపులవలన కాదని భావము. 'పర్యాయః ప్రకారే
ఽవసరే క్రమే' అని మేది నీకోశము.

వారేయా! ధృతరాష్ట్రునివార. సంవరను యుద్ధమున చంపి సుంతి
కుమారులకు ఉత్తమును రాజ్యమునగివ నని సెప్ప వలయుచుండువది. ఆ సీమాట
నెల్ల సంజయుడు నారు చెప్పెను.

మద్విత్తియేన పార్థేన వైరం వః సవ్యసాచినా,
స సత్యసజ్గరో భూత్వా పాణ్డవాథే వరాక్రమీ, 60
యుధ్య స్వాద్య రణే యత్తః పశ్యామః పురుషా భవ.

నేను తోడుగా నున్న అర్జునునితో, చుడి మొదలు చేతులతో వాణములు
గుప్పించువానితో మీకు పగ అనియు సంజవట మాటపై నిలబడి పొంద
వులకై పరాక్రమించి నేడు పోరికి సిద్ధపడి రమ్ము. చూరము. మగవాడవు రమ్ము.

యస్తు శత్రు మభిజ్ఞాయ శుద్ధం పౌరుష మాస్థిరః, 61
కరోతి ద్విషతాం శోకం స జీవతి సుజీవితమ్.

శత్రువు బంపరాక్రమములు చక్కగా ఎఱిగి పౌరుషము గట్టి చేసికొని
శత్రువులకు దుఃఖము కలుగజేయువాడు ద్విషికిన బ్రదుకే బ్రదుకు.

అకస్మా చ్చైవ తే కృష్ణ భ్యారం లోకే మహద్యశః, 62
అద్యేదానీం విజానీమః సన్ని షణ్ణాః సశృణ్ణకాః.

కృష్ణా! ఉన్నట్లుండి లోకమున నీకు పెద్దకీర్తి లయులునేరినది. లోకమున
మగవాని గుర్తులు గల పేడివాం క్రుండు రని యిప్పుడు మాకు తెలిసినది.

మద్విధో నాపి నృవతి స్వయి యుక్తః కథన్యన, 63
సన్నాహం సంయుగే కర్తుం కంసభృత్యే విశేషతః.

నావంటి రాజు నీతో - మీమి మిక్కిలి కంసుని సేవకునితో యుద్ధ
ప్రయత్నము చేయుట తగినవని కాదు.

62. సశృణ్ణకాః - శృంగ మనగా పురుష చిహ్నము - గర్భములు మీసములు,
మగగురి మొదలగునది - అవి కలిగిన; షణ్ణాః - పేడివాంక్రు. సన్ని -
ఉండురు. వారియందు నీ భార్యము పేరు గాంచిన దని భావము.

తం చ తూబరకం జాలం బహ్వశిన మవిద్యకమ్, 64
 ఉలూక మద్వచో బ్రూహి అసక్య ద్భీమసేనకమ్.

ఉలూకా! ఆ నీచుడు భీము డున్నాడే పొడుగుకొమ్ముల ఎద్దువంటివాడు, వివేకము లేనివాడు, వట్టి తిండిపోతు, చదువుసంధ్యలు లేనివాడు. వానితో నా మాట నిట్లు పలుమారులు పలుకుము.

విరాటనగరే పార్థ యస్తస్య సూదో హ్యభూః పురా, 65
 వల్లవో నామ విభ్యాత స్తన్మమైవ హి పౌరుషమ్.

కుంతికొడుకా! నీవు మునుపు విరాటనగరమున వల్లపుడను పేరున ప్రసిద్ధి పడసి వంటలవాడ వైతివి. అది నా పౌరుషమువలననే కదా!

ప్రతిజ్ఞాతం సభామధ్యే న తన్మిత్యా త్వయా పురా, 66
 దుశ్శాసనస్య రుధిరం పీయతాం యది శక్యతే.

ఓయి! నిండు సభలో మునుపు ప్రతినలు పలికితివి. అది వట్టిది కాదా? ఏదీ శక్తి యున్నచో దుశ్శాసనుని నెత్తురు త్రావుము.

యద్రుషీషి చ కౌంతేయ ధార్తరాష్ట్రా నహం రణే, 67
 నిహనిష్ఠ్యామి తరసా తస్య కాలోఽయ మాగతః.

భీమా! యుద్ధమున ఛత్రరాష్ట్రమూరుండు ఒక్కపెట్టున చంపుదు ననుచుండువు. ఇదిగో దానికి సమయము వచ్చినది.

64. తూబరకమ్ - పెద్ద కొమ్ములు గల ఎద్దును తూబరక మందురు. భీము డట్టివాడని దుర్భిక్షుడనుని భావము; 'తూపర' అను పాఠమునందును అదియే భావన; తూబరశబ్దమునకు మీసము లేని మగవా డనియు నర్థము. "తూబరోఽశ్మక్రుపురుషే ప్రౌఢశృణ్ణానదుహ్యపి" అని మేదిని. భీమసేను డట్టివాడని ఎగతాళి. 'అశ్వోఽజస్తూపరో గోమృగ ఇతి ప్రాజా పత్యాః' అను వేదవాక్యమునందు ఆశ్వాదుల నడుమ నున్న తూపర శబ్దము వధపునే చెప్పును. కావున ఆ అర్థమే యిట గ్రహించుట సముచితము. అవిద్యకమ్ - చదువు సంధ్యలు లేని మూఢు డని భావము.

త్వం హి భోజ్యే పురస్కార్యో భక్ష్యే పేయే చ భారత, 68
క్వ యుద్ధం క్వ చ భోత్రవ్యం యువ్యస్య పురుషో భస.

నీవు భోజ్యములు, భక్ష్యములు, పానీయములు అనువానియందు ముందు నిలువదగినవాడవు. ఏదీ యుద్ధము చేయుము మగవాడవు కమ్ము.

శయిష్యసే హతో భూమౌ గదా మాలిష్య భారత, 69
తద్వృథా చ సభామధ్యే వల్లితం తే వృకోదర.

దెబ్బకు నేల కూలి గదను తొగిలించుకొని పడియుండువు. వృకోదరా! అట్టి నీవు నిండుసభలో పనికిమాలినవిధముగా గంతులు వైచితివి.

ఉలూక నకులం బ్రూహి వచనా నృమ భారత, 70
యుద్య స్యాద్య స్థిరో భూత్వా వశ్యామ స్తవ పౌరుషమ్.

ఉలూకా! నా మాటగా నకులునితో నిట్లనుము. చక్క నిలిచి పోరాడుము. నీ మగతనము చూచెదము.

యుధిష్ఠిరానురాగం చ ద్వేషం చ మయి భారత,
కృష్ణాయా శ్చ పరిక్లేశం స్మరేదాసీం యథాతథమ్. 71

యుధిష్ఠిరునిపై నీకు గల ప్రేమను, నాయుండలి ద్వేషమును ద్రోపడి పడిన పాటును ఇప్పుడు ఉన్నదిన్నట్లు స్మరింపుము.

బ్రూయా స్త్వం సహదేవం చ రాజమధ్యే వహో మమ,
యుద్వేదాసీం రణే యత్రః క్లేశాన్ స్మర చ పాణ్డవ. 72

నీవు రాజులనడుమ సహదేవునకు నామాట వినిపింపుము. ఓయీ! ఇప్పుడు యుద్ధమునకు సిద్ధపడి పోరుము. పడిన పాట్లు గుర్తు తెచ్చుకొనుము.

విరాటద్రువదౌ చోభౌ బ్రూయా స్త్వం వచనా నృమ,
న దృష్టపూర్వా భర్తారో భృత్యై రపి మహాగుణైః. 73

తథాఽర్థపరిధి ర్బృత్యా యతః సృష్టాః ప్రజా స్తతః,
అజ్ఞాఘ్నోఽయం సరవతి ర్యువయో రితి చాగతమ్. 74

విరాటద్రుపదు లిరువురకు నా మాటగా నిట్లు చెప్పము. గొప్పగుణములు గల సేవకులు మంచిప్రభువులను మునుపు చూడకున్నారు. అట్లే ప్రజలు పుట్టిన నాటినుండియు ప్రభువులకు గొప్ప భృత్యులు దొరకలేదు. ఈ పనికిమాలిన రాజు మీ యిరువురకు దొరకెను. కావున మీ రతనికడకు వచ్చితిరి.

లే యాయం సంహతా భూత్వా తద్వధార్థం మమాపి చ,
అత్మార్థం పాణ్డవార్థం చ ప్రయుధ్యధ్వం మయా సహ. 75

అట్టి మీ రందరు కట్టకట్టుకొని నన్ను చంపుటకును, మిమ్ములను పాండవులను ఉద్ధరించుకొనుటకును నాతో గొప్పగా పోరుడు.

ధృష్టద్యుమ్నం చ పాశ్చాల్పం బ్రూయా స్త్వం వచనా నృమ,
ఏష తే సమయః ప్రాప్తో లబ్ధవ్యశ్చ త్వయాపి సః. 76

పాండాలని కొడుకు ధృష్టద్యుమ్నునితో నా మాట నిట్లు పలుకుము. ఇదిగో సమయము వచ్చినది. నీవు కూడ దానిని పొందవలయును.

ద్రోణ మాసాద్య సమరే జ్ఞాస్యసే హిత ముత్తమమ్,
యుధ్యస్య ససుహృత్ పాపం కురు కర్మ సుదుష్కరమ్. 77

74. అర్థపరిధిః-రాజులతో; యతః ప్రజాః సృష్టాః-ప్రజలు ఎప్పుడు సృజింపబడిరో; తతః - ఆ కాలము మొదలుకొని; సృష్ట్యైరంభమునుండియు - అని భావము; మూఁడులైన మీరు గుణవంతుడ నగు నాయందు తుష్టి నందకున్నారు; మూఁడులైన యుధిష్ఠిరుడు గుణహీనులగు మీయందు తుష్టి నందుచున్నాడు అని భావము.

76. లబ్ధవ్యశ్చ త్వయాఽపి సః - అది = సమయము నీవు పొందవలయును. అనగా నీకు కాలము మూడినదని భావము.

77. పాపం కర్మ కురు - కురువధరూప మైన పాపకర్మము చేయుము; 'స్పార్థమ్' అను పాఠమున 'సుమష్కరమ్' అను పదముచేతనే యాయర్థము సిద్ధించును. 'ససుహృత్సార్థమ్' అని మరియొక పాఠము.

యుద్ధమున ద్రోణునితో తలపడి మేలైన హిత మేదో తెలిసికొందువు.
మిత్రులతో కూడి పోరుము. మిక్కిలి దుష్కరమైన పాపము చేయుము.

శిఖణిన మథో బ్రూహి ఉలూక వచనా నృమ,
శ్రీతి మత్వా మహాబాహు ర్న హనిష్యతి కౌరవః, 78
గాజ్ఞేయో ధన్వినాం శ్రేష్ఠో యుధ్యేదానీం సునిర్భయః,
కురు కర్మ రణే యత్రః పశ్యామః పౌరుషం తవ. 79

పిదప శిఖండికి నా మాటగా నిట్లు చెప్పుము 'ఓరీ! - గొప్ప భుజములు గల
వాడు కురువంశశ్రేష్ఠుడు, ధనుర్విద్యతో ఆరితేరినవాడు నగు గంగకొడుకు
భీష్ముడు ఆడుదాన వని తలచి నిన్ను చంపడులెమ్మ. ఏ కొంచెము భయము
లేక స్థిరముగా నిలిచి పోరుము. నీ పౌరుషము చూతుము.

ఏవ ముక్త్వా తతో రాజా ప్రహ స్యోలూక మబ్రవీత్,
ధనజ్ఞాయం పునర్బ్రూహి వాసుదేవస్య శృణ్వతః. 80

ఇట్లు పలికి రాజు పెద్దగా నవ్వె ఉలూకునితో నిట్లనెను. వాసుదేవుడు
వినుచుండగా ధనంజయునితో మరల ఇట్లు పలుకుము.

అస్మాన్ వా త్వం వరాజిత్య ప్రశాధి వృధివీ మిమామ్,
అథవా నిర్జితోఽస్మాభీ రణే వీర శయిష్యసి. 81

ఓయి! నీవు మమ్ము యుద్ధమున గెలిచి యీ భూమండల మంతయు
పాలింతువు. లేదా మాచేత ఓడి యుద్ధభూమిలో నేల కూలెదవు.

రాష్ట్రాన్నిర్వాసనక్లేశం వనవాసం చ పాణ్డవ,
కృష్ణాయాశ్చ వరిక్లేశం సంస్మరన్ పురుషో భవ. 82

దేశమును వడలిపోయి పడిన పాటు, అడవులలో బ్రదుకు, ద్రౌపది పడిన
పాటును స్మరించుచు పురుషుడవై నిలుపుము.

యదర్థం శ్చ త్రియా సూతే సర్వం తదిద మాగతమ్,
బలం వీర్యం చ శౌర్యం చ వరం చావ్యస్త్రలాఘవమ్, 83
పౌరుషం దర్శయన్ యుద్ధే కోపస్య కురు నిష్క్రమిమ్.

అప్పుడు ఇది క్రియావిశేషము. మిత్రులతో, పాండవులతో కూడి
యుద్ధ మొనర్చు మని భావము. ఇదియే మూలపాఠముగా తోచు
చున్నది.

క్షత్రియకాంత ఎందుకు సంతానము కనునో అది యంతయు ఇదిగో వచ్చిపడినది. బంధు, పరాక్రమము, శౌర్యము, గొప్పది యగు అస్త్రముల ఒడుపు, మగతనము చూపుచు కోపమునకు ప్రతిక్రియ కావింపుము.

పరిక్లిష్టస్య దీనస్య దీర్ఘకాలోషితస్య చ,
హృదయం కస్య న స్ఫోటే దైశ్వర్యా ద్రృంశితస్య చ. 84

కష్టములు పడి దీనుడై బహుకాలము ఎందో బ్రదికి ఐశ్వర్యము కోలు పోయిన యెవ్వని గుండె బ్రద్దలు కాదు ?

కులే జాతస్య శూరస్య వరవిత్రే ష్వగృధ్యతః,
ఆస్థితం రాజ్య మాక్రమ్య కోపం కస్య న దీపయేత్. 85

ఉత్తమకులమున బుట్టి, శూరుడై పరుల ధనముల కాసింపకున్నవానిలో నిలిచియున్న కోపమును రాజ్య మాక్రమించిన నావంటివాడు రగులుకొలువదా?

యత్త దుక్తం మహద్వాక్యం కర్మణా తద్విభావ్యతామ్,
అకర్మణా కత్థితేన సంతః కుపురుషం విదుః. 86

పలికిన పెద్ద పెద్ద మాటలను చేష్టతో నిరూపింపవలయును. చేతులు ముడుచుకొని గొప్పలు చెప్పుకొనినచో సజ్జనులు నీచు డందురు.

అమిత్రాణాం వశే స్థానం రాజ్యం చ పున రుద్ధర,
ద్వా వర్థౌ యుద్ధకామస్య తస్మాత్తత్ కురు పౌరుషమ్. 87

పగవారికి వశమైన స్థితిని, రాజ్యమును తిరిగి ఉద్ధరింపుము. యుద్ధము చేయగోరువానికి ఈ రెండే ప్రయోజనములు. కావున అట్టి మగతనమును ప్రయోగింపుము.

85. రాజ్య మాక్రమ్య - నావంటివాడు రాజ్యమును కొల్లగొట్టి యుండగా-అని యర్థము.

86. అకర్మణా - యుద్ధము చేయక;
కత్థితేన - తన్ను తాను పొగడుకొన్న మాశ్రమమున.

87. స్థానమ్ - స్థితి - తమ బ్రదుకు అని భావము. తత్ - స్థితి నొందుట, రాజ్యమును పొందుట అను తీరు గల, పౌరుషమ్-మగతనమును, కురు-చేయుము, చూపుమని భావము.

పరాజితోఁసి ద్యూతేన కృష్ణా చానాయితా సభామ్,

శక్యోఽమర్షో మనుష్యేణ కర్తుం పురుషమానినా.

88

జూదమున నిన్నోడగొట్టితిమి. కృష్ణును సభలోని కీర్చితిమి. మగతనము గల మనుష్యుడు ఇప్పటికైన కోపము చూపవందా ?

ద్వాదశైవ తు వర్షాణి వనే ధిష్ణ్యా ద్వివాసితః,

సంవత్సరం విరాటస్య దాస్య మాస్థాయ చోషితః.

89

పండ్రెండేండ్లు ఇట్లు వెదలగొట్టి ఆడవులకు పంపితిమి. ఒక్క యేను విరాటునికడ సేవకప్పతిని చేపట్టి నివసించితిరి.

రాష్ట్రాన్నిర్వాసనక్లేశం వనవాసం చ పాణ్డవ,

కృష్ణాయాశ్చ పరిక్లేశం సంస్మరన్ పురుషో భవ.

90

దేశము వదలిపోయి పడినపాటును, ఆడవులలో బ్రదుకవలసిన కష్టమును, ద్రౌపది పడినపాటును గుర్తనకు తెచ్చుకొని పురుషుడ వగుము.

అప్రియాణాం చ వచనం ప్రబ్రువత్సు పునః పునః,

అమర్షం దర్శయన్వ త్వ మమర్షో హ్యేవ పౌరుషమ్.

91

మాటిమాటికి శత్రువు లాడు పలుకునకు కోపము చూపుము. కోపమే కదా పౌరుషము.

క్రోధో బలం తథా వీర్యం జ్ఞానయోగోఽస్త్రలాఘవమ్,

ఇహ తే దృశ్యతాం పార్థ యుద్ధ్యస్య పురుషో భవ.

92

నీలోని క్రోధము, బలము, శక్తి, తెలివి, అస్త్రముం ఒడుపు అనువానిని అర్జునా ! మాకు చూపుము. పోరుము. మగవాడవు కమ్ము.

89. ధిష్ణ్యాత్ - ఇంటినుండి.

91. అప్రియాణామ్ - శత్రువులకు; వచనమ్ - పలుకదగిన 'మీరు పలుకులు, నీ కివట మగలు లేరు, మీరు పేడివారు' - మొదలగుదానిని; ప్రబ్రువత్సు - పెద్దగా పలుకుచున్న చుక్కాననాదులయందు; అమర్షం - కోపమును; దర్శయ - చూపుము.

లోహాభిసారో నిర్వృత్తః కురుక్షేత్ర మకర్దమమ్,

పుష్పాస్తేఽశ్వా భృతా యోధాః శ్వో యుద్ధస్య సకేశవః. 93

అయుధములకు హారతులు వట్టితిమి. కురుక్షేత్రము బురద లేనిదై యున్నది. నీ గుఱ్ఱములు చియ్యబట్టి యున్నవి. యుద్ధపీఠులను పోషించితివి. రేపు కృష్ణునితో కలిసి పో రొనర్చుము.

అసమాగమ్య భీష్మేణ సంయుగే కిం వికత్తసే,

ఆరురుక్షు ర్యథా మన్థః పర్వతం గన్ధమాదనమ్. 94

తెలివి లేనివాడు గంధమాదనపర్వత మెక్క-గోరినట్లు యుద్ధమున భీష్మునితో తలపడకయే పొగరుమాటలు పలుకుదు వేఱ ?

ఏవం కత్థసి కౌన్తేయ అకత్థన్ పురుషో భవ.

కుంతీకుమారా ! ఊరక గొప్పలు చెప్పకొందువు. ప్రజ్ఞ లాడి ప్రయోజనము లేదు. పురుషుడ వగుము.

సూతపుత్రం సుదుర్దర్శం శల్యం చ బలినాం వరమ్, 95

ద్రోణం చ బలినాం శ్రేష్ఠం శచీవతీసమం యుధి,

అజితత్వా సంయుగే పార్థ రాజ్యం కథ మిహేచ్ఛసి. 96

ఎవ్వనికిని లొంగదీయరాని కర్ణుని, బలవంతులలో గొప్పవాడగు శల్యుని, యుద్ధమున దేవేంద్రునికి సాటివచ్చువాడు, సుహృదులు నగు ద్రోణుని రణమున గెలువకయే రాజ్యము నెట్లు పొందగోరుదువు ?

బ్రాహ్మే ధనుషి చాచార్యం వేదయో రన్తగం ద్వయోః,

యుధి ధుర్య మవిక్షోభ్య మనీకచర మచ్యుతమ్, 97

ద్రోణం మహాద్యుతిం పార్థ జేతు మిచ్ఛసి తన్నృషా,

న హి కుశ్రుమ వాతేన మేరు మున్మథితం గిరిమ్. 98

93. లోహాభిసారః - శస్త్రములకు హారతులు వట్టుట; వానియందు దేవతా హ్వయము చేయుట మొదలగు కార్యము. అర్కమమ్ - బురదలేనిది - యుద్ధమునకు యోగ్యముగా నుండెనని చెప్పినట్లయినది.

97. వేదయోః - వేదము, ధనుర్వేదము అనువాని. అంతగమ్ - అంతము ధూచినవానిని.

వేదమునందు ధనువునందును అచార్యుడు, వేదము ధనుర్వేదము అను
రెంటిని కడదాక అధ్యయనము చేసినవాడు, యుద్ధమున ఎంతటి భారమైన తట్టు
కొనగలవాడు, ఎవ్వరికి షోభపెట్టరానివాడు, సేనలలో తిరుగుదు స్థిరముగా
నిలువగలవాడు, గొప్పతేజస్సు గలవాడు నగు ద్రోణుని గెలువగోరుచున్నావు.
అది వట్టిమాట. గాలి మేరుపర్వతమును కలదివైచె నని ఎందును వినము.

అనిలో వా వహే న్మేరుం ద్యౌర్వాపి నిపతే నృహిమ్,
యుగం వా పరివరేత యద్యేవం స్యా ద్యథాత్థ మామ్. 99

నీవు నాతో పలికినట్లే అయినచో గాలి మేరువు నెత్తుకొని పోవును. ఆక
సము నేల గూలును. కాలచక్రము తలక్రిందు లగును.

కోహ్యస్తి జీవితాకాక్షీ ప్రాప్యేమ మరిమద్దనమ్,
పార్థో వా ఇతరో వాఽపి కోఽన్యః స్వస్తి గృహన్ వ్రజేత్. 100

పగవారిని నుగ్గునుగ్గుచేసెడు ద్రోణునితో తలపడి బ్రదుకుపై ఆశయున్నవా
డెవడైనను - వాడు అర్జునుడో మరియొకడో - సుఖముగా ఇట్లు చేరునా?

కథ మాఖ్యా మభిధ్యాతః సంస్పృష్టో దారుణేన వా,
రణే జీవన్ ప్రముచ్యేత పదా భూమి ముపస్పృశన్. 101

ఈ భీష్మద్రోణులు చంపగోరినవా డెవ్వడు గాని వారి భయంకరమగు
అస్త్రము ముట్టగా కాలితో నేలను తాకుచు యుద్ధమున బ్రదికి బయటపడునా?

కిం దర్శరః కూపశయో యథేమాం
న బుధ్యసే రాజచమూం సమేతామ్,
దురాధర్షాం దేవవమూప్రకాశాం

గుప్తం నరేన్ద్రో త్రిదత్తై రివ ద్యామ్. 102

99. యుగమ్ - కాలచక్రము.

101. అఖ్యామ్ - భీష్మద్రోణులచేత; అభిధ్యారః - చంపదగినవాడుగా నిర్ణ
యింపబడినవాడు; దారుణేన - భయంకరమగు అస్త్రముతో, పదా భూమి
ముపస్పృశన్ - కాలితో నేలను తాకుచు - మానవుడై యుండి - అని
భావము.

102. దర్శరః - కప్ప.

ఇచట కూడిన రాజులసేన ఎవ్వరికి నలవికానిది. దేవతల సేనవలె
విరాజిల్లుచున్నది. రాజు లందరు స్వర్గమును దేవతలవలె కాపాడుచున్నట్టిది.
నూతిలో కప్పవలె నీవు దీనిని తెలియకున్నా వేమి?

ప్రాచ్యైః ప్రతీచ్యై రథ దాక్షిణ్యైః
రుదీచ్యకామ్యౌజశక్తైః ఖశైశ్చ,
శాల్యైః సమత్యైః కురుమధ్యదేశ్యైః
మేచ్ఛైః పులిస్తే ధృవిడాన్ధ్రకాశ్యైః.

108

తూర్పు, పడమర, దక్షిణము, ఉత్తరము దిక్కుల రాజులు, కాంబోజులు,
శకులు, భీమలు, శాలువులు, మత్స్యలు, కురుమధ్యదేశములవారు, మేచ్ఛులు,
పులిందులు, ద్రవిడులు, ఆంధ్రులు, కాంచీదేశమువారు నా సేనను కాపాడు
చున్నారు.

నానాజనౌఘం యుధి సంప్రవృద్ధం
గాఙ్గం యథా వేగ మపారణీయమ్,
మాం చ స్థితం నాగబలస్య మధ్యే
యుయుత్ససే మన్ద కిమల్పబుధే.

104

ఈ నా సైన్యము పలురీతుల జనముల సముదాయములతో పెరిగిపోయి
గంగవేగమువలె దాట శక్యముకానిదై యున్నది. అట్టి సేనను, ఏనుగుల బలము
నడుమ నున్న నన్ను మంచుదా! అల్పబుధీ! ఎదుర్కొన చూచుచున్నావా?

అశ్వయ్యా విషుధీ చైవ అగ్నిదత్తం చ తే రథమ్,
జానీమో హి రణే పార్థ కేతుం దివ్యం చ భారత.

105

అర్జునా! నీ తరుగువోని అంపపొడుమ, అగ్ని యిచ్చిన రథమును,
దివ్యమగు ధ్వజమును యుద్ధమున తెలిసికొందుము.

అకత్తమానో యుద్ధ్యస్య కత్తసేఽర్జున కిం బహు,
పర్యాయాత్ సిద్ధి రేతస్య నైతత్సిద్యతి కత్తనాత్. 106

ఉరక దంభములు పలువక పోరికి రమ్ము. పెల్లుగా పొగడుకొందువేల;
యుద్ధమువలననే కార్యసిద్ధి యగును గాని దాబుమాటలవలన కాదు.

యదీదం కత్తనా త్లోకే సిద్ధ్యేత్ కర్మ ధనజ్ఞయ,
సర్వే భవేయుః సిద్ధారాః కత్తనే కో హి దుర్గతః. 107

లోకమున దాబులు పలికిననే పనులు నెరవేరినచో ధనంజయా! అందరు
పనులు నేరవేరినవారే యగుదురు. పొగడికతో ఎవ్వడు తగ్గిపోవును;

జానామి తే వాసుదేవం సహాయం

జానామి తే గాఢీవం తాలమాత్రమ్,

జానామ్యహం త్వాదృశో నా సి యోద్ధా

జానాన సే రాజ్య మేతద్ధరామి. 108

నీకు వాసుదేవుడు తోడని నే నెరుగుదును. నీ గాంధీవము తాటిచెట్టుంతటి
దనియు ఎరుగుదును. నీతో సాటివచ్చు యుద్ధవీరుడు లేదనియు ఎరుగుదును.
తెలిసి తెలిసి యిదిగో నీ రాజ్యమును దక్కించుకొనుచున్నాను.

న తు పర్యాయధర్మేణ సిద్ధిం ప్రాప్నోతి మానవః,

మనసై వానుకూలాని ధాతై వ కురుతే వశే. 109

మానవుడు కపటధర్మముతో గద్దెక్కడు. బ్రహ్మయే మనస్సుతో అను
కూలవిషయములను వశము చేయును.

106. పర్యాయాత్ - క్రమమార్గమువలన - యుద్ధమువలన అని భావము.

109. పర్యాయధర్మేణ - ఉపధర్మముచేత - మాయ మొదలగుదానితో - అని
భావము. పర్యాయధర్మ మనగా క్రమధర్మము. ఈతడు రాజపుత్రుడు.
రాజ్యమున కర్తుడు - అనునట్టిది. దానితో మానవుడు సిద్ధి పొందడు.
శౌర్యముతోడనే సిద్ధిని పొందును - అని కొందరు చెప్పుదురు. మనసా-
సంకల్పముతో; ధాతై వ - బ్రహ్మయే; అనుకూలాని - అనుకూలము
లగువానిని; వశే కురుతే - వశ మొనర్చును. మనుష్యుడు కర్త కాదని
తాత్పర్యము.

త్రయోదశ సమా భుక్తం రాజ్యం విలవత స్తవ,
భూయ శ్రైవ ప్రశాసిష్యే త్వాం నిహత్య సబాన్ధవమ్. 110

నీ వేడ్చుచుండగా పదమూడేండ్లు రాజ్య మనుభవించితిని. నిన్ను నీ బంధువుతోపాటు మట్టుబెట్టి యింకను రాజ్య మేలుదును.

క్వ తదా గాణీవం తేఽభూద్యత్త్వం దాసపజ్జైర్జితః,
క్వ తదా భీమసేనస్య బల మాసీచ్ఛ ఫాల్గున. 111

ఓరి దాసుడా ! నిన్ను పందెములతో గెలిచితిమి. అప్పుడు నీ గాండీవ మెందు బోయెను ? ఆ భీమసేనుని బల మెందుండెను ?

సగదా ద్వీమసేనాద్వా ఫాల్గునా ద్వా సగాణీవాత్,
న వై మోక్ష స్తదా యోఽభూ ద్విना కృష్ణా మనిన్దితామ్. 112

ఆ నాడు గద చేపట్టిన భీమసేనునివలన గాని, గాండీవము ధరించిన ఫాల్గునునివలన గాని మీకు మోక్షము కలుగలేదు. ఏ పాప మెరుగని ద్రౌపది దక్క మీకు దిక్కు లేకపోయినది.

సా వో దాస్యే సమావన్నాన్ మోచయామాస పార్వతీ,
అమానుష్యం సమావన్నాన్ దాసకర్మణ్యవస్థితాన్. 113

ప్రవృత్తవంశమున పుట్టిన ఆ ద్రౌపది ఆనాడు దాస్యమున చిక్కుకొని నీచత్వ మందిన మిమ్ము విడిపించెను.

అవోచం యత్ శణ్డతిలా నహం ప స్తథ్యమేవ తత్,
ధృతా పి వేణీ పార్థేన విరాటనగరే తదా. 114

నేను మిమ్ము పేడులని పలికినమాట నిజమే యయ్యెను. అర్జునుడు విరాటనగరమున ఇద ముడిచెను గదా !

111. దాస - దాసుడా; 'వాసవ' అను పాతమున ఇంద్రపుత్రా అని అర్థము.

112. అమానుష్యమ్ - అచ్యుమనుష్యత్వమును - నీచమానవలక్షణమును 'అలవణా యవాగూః' గండి అరివణము - అనగా ఉప్పు తక్కువగా నున్న గండి అన్నట్లు ఇక్కడ 'నజ్' శబ్దము అల్పార్థకము;

సూదకర్మణి విశ్రాంతం విరాటస్య మహానసే,
భీమసేనేన కౌంతేయ యత్తు తన్మమ పౌరుషమ్.

115

భీమసేనుడు విరాటుని వంటయింట వంటపనియందు పాటుపడెను.
కుంతీకుమారా! ఆదియా నాయందు పౌరుషము చూపుట ?

ఏవ మేవ సదా దణ్డం శ్చత్రియా శ్చత్రియే దధుః,
వేణీం కృత్వా షణ్ణవేషః కన్యాం నర్తితవానసి.

116

శ్చత్రియకులమున పుట్టినవారు శ్చత్రియునియందు ఎల్లవేళల దండమునే
అవలంబించురు. నీవేమో జడచుట్టి పేడివేషము ధరించి కన్యకు ఆట నేర్పితివి.

న భయా ద్వాసుదేవస్య న చాపి తవ ఫాల్గుణ,
రాజ్యం ప్రతిప్రదాస్యామి యుద్ధ్యస్య సహకేశవః.

117

వాసుదేవునకో, నీకో భయపడి నేను రాజ్యము మీ కొనగను. కృష్ణునితో
కూడి యుద్ధ మాడుము.

న మాయాఽహీన్ద్రజాలం వా కుహకా వాఽపి భీషణా,
ఆత్తశత్రుస్య సక్లాగ్రే వహన్తి ప్రతిగర్జనాః.

118

మాయ, ఇంద్రజాలము, వంచన, బెడరింపు అనునవి అయుధము పట్టిన
వానిని యుద్ధమున వెరపింపజాలవు.

116. 'కన్యాం నర్తితవానసి' అనువానికి పిదప "శ్రోద్యాం వేద్యాం చ
కష్యాం చ సంయుగే చ పలాయతే" అను సగము శ్లోకము కానవచ్చు
చున్నది. దాని యర్థ మిది - పిరుదులు, జడ, పార్శ్వములు, - ఇవి
రతిలో మర్దనమునకు అనువగు స్థానములు. వాని విషయమున పేడి
వాడు - శ్రీ వేషము వేసికొన్నను, సంయుగే - స్మరయుద్ధము
వచ్చినపుడు పలాయతే పారిపోవును. శ్రీ అయినచో దీని విషయమున
చక్కగా నిలుచును. వీడు ఆమెకంటె అధము దని భావము - నీవట్టి
వార వని అధిక్షేపము - 'కషాయమ్' అని యుండవలసినచోట 'కష్యామ్'
అనునది ఆర్షప్రయోగమని తెలియదగును.

వాసుదేవసహస్రం వా ఫాల్గునానాం శతాని వా,
అసాద్య మా మమోఘేషం ద్రవిష్యన్తి దిశో దశ. 119

వేయిమంది కృష్ణులైనను, వందఱుది అర్జునులైనను, మొక్కవోని బాణ
ములు గల నన్ను తాకి పదిదిక్కులకు పారిపోవుదురు.

సంయుగం గచ్ఛ భీష్మేణ భిన్తి వా శిరసా గిరిమ్,
తరస్వ వా మహాగాధం బాహుభ్యాం పురుషోదధిమ్. 120

భీష్మునితో పోరికి రమ్ము. లేదా తలను కొండకు కొట్టుకొనుము. కాదా
పెనులోతుగల ఈ జనసముద్రమును చేతులతో దాటుము.

కారద్వితమహామీనం వివింశతిమహోరగమ్,
బృహద్బలమహోద్వేలం సౌమద త్తిమిజ్గిలమ్. 121

భీష్మవేగ మవర్యంతం ద్రోణగ్రాహదురాసదమ్,
కర్ణశల్యర్జుపావర్తం కామ్రోజపదవాముఖమ్. 122

దుశ్శాసనోషం శలశల్యమత్స్యం
సుషేణచిత్రాయుధనాగనక్రమ్,

జయద్రథాద్రిం పురుమిత్రగాధం
దుర్మర్షణోదం శకునిప్రపాతమ్. 123

శస్త్రోప మక్షయ్య మభిప్రవృద్ధం
యదాఽవగాహ్య శ్రమనష్టచేతాః,

భవిష్యసి త్వం హతసర్వభాన్దవ
స్తదా మన సే పరితాప మేష్యతి. 124

120. భీష్మునితో యుద్ధ మనగా కొండకు తల తాచించుట మొదలగువానివలె
తన చావు తాను తెచ్చుకొనుట వంటిదని భావము.

121. ఉద్వేలః - వృద్ధి - పొంగు - పోటు.

122. ఓషః - ప్రవాహము, పురుమిత్రః - దుర్యోధనుని తమ్ముడు. గాధః -
లోతుయొక్క చివర; గాధ మనియు పాతము-అప్పుడు ఆతనివలన చొర
శక్యముకాని దని భావము. దుర్మర్షణోదమ్ - దుర్మర్షణు డను దుర్యోధ
నుని తమ్ము డను నీరుగలది.

కృపు డను పెనుచేప, వివింశతి యను మహానర్పము, బృహచ్చలు డను పోటు, భూరిశ్రపు డను తిమింగిలము, భీష్మ డను వేగము కలదియు, అంతులేని దియు, ద్రోణు డను మొసలివంస చేరరానిదియు, కర్ణుడు శత్యుడు అను చేపలు, సుడులు గలదియు, కాంబోజ డను బడబాగ్ని రలదియు, దుశ్శాసను డను ప్రవాహము, శలుడు శత్యుడు అను చేపలు, సుషేణుడు, చిత్రాయుధుడు అను నీటి యేనుగు, మొసలి సైందపు డను కొండయు, పురుషిశ్రు డను తోతు, దుర్మర్షణు డను నీరు, శకుని యను జలహతము లయుధముల వడియు కలిగి తరుగువోనిదై పెంపొందుచున్న నా సేనాసముద్రమున మునిగి అంతతతో జారిస గుండె గలవాడ వయినపుడు, చుట్టము లందరు చచ్చినవాడ వైనవాడు నీ మనస్సు పరితాపము పొందును.

తదా మనస్తే త్రిదివా దివాభుచే

ర్నివర్తితా పార్థ మహీప్రశాసనాత్,

ప్రశామ్య రాజ్యం హి సుదుర్లభం త్వయా

బుభూషితః స్వర్గ ఇవాతవస్వినా.

125

అప్పుడు నీ మనస్సు అపవిత్రుని మనస్సు స్వర్గమునుండి మరలినట్లు భూమి నేలు కోరికనుండి మరలును. శాంతుడ వగుము. తపస్సు చేయనివానికి స్వర్గము వలె నీకు రాజ్యము సులభము కాదు.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వజే ఉలూకదూతాగమనపర్వణి

దుర్యోధనవాక్యే షష్ట్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వమున ఉలూకదూతాగమనపర్వమున దుర్యోధనవాక్యముగల నూట అరువదియవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

125. నివర్తితా - మరలగలదు - ప్రశామ్య - శాంతుడ వగుము. 'ప్రశామ్య రాజ్యమే' అనియు పాఠము. ఏలవగిన రాజ్య మని యర్థము; బుభూషితః - పొందగోరినది. తపస్సు చేయనివానికి స్వర్గమువలె నీకు రాజ్యము పొందశక్యము కానిదని భావము.

ఏకషష్ఠ్యధికశతతమోఽధ్యాయః
నూట అరువదియొకటవ అధ్యాయము

పాణ్డవశిఖిరం గర్వోల్లాకేన సథాయాం దుర్యోధన
సందేశస్య కథనమ్.

పాణ్డవశిఖిరమున కరిగి ఉలూకుడు సభలో దుర్యోధనుని
సందేశము చెప్పుట.

సంజయ ఉవాచ - సంజయు డిట్లు చెప్పెను.

సేనానివేశం సంప్రాప్తః కైతవ్యః పాణ్డవస్య హ,
సమాగతః పాణ్డవేయై ర్యుధిష్ఠిర మభాషత.

1

ఆ జూదగాడు పొందవుని సేనాశిఖిరములోని కరిగి పొందవులను కలిసి
ధర్మరాజుతో నిట్లు పలికెను.

అభిజ్ఞో దూతవాక్యానాం యథోక్తం బ్రువతో మమ,
దుర్యోధనసమాదేశం శ్రుత్వా న క్రోధ్య మర్హసి.

2

రాజా ! దూతపలుకు తెట్టివో చక్కగా తెలిసినవాడవు. దుర్యోధనుడు ఆదేశించిన దానిని ఆతడు పనికినట్లే నేను చెప్పినచో విని నీవు కోపగింపరాదు.

యుధిష్ఠిర ఉవాచ - యుధిష్ఠిరు డిట్లు పలికెను.

ఉలూక న భయం తేఽస్తి బ్రూహి త్వం విగతజ్వరః,
యన్నతం ధార్తరాష్ట్రస్య లుబ్ధ స్వాదీర్షదర్శినః.

3

ఉలూకా ! నీకు భయము లేదు. జంకుగొంకులు లేక ఆశపోతు, ముందు చూపులేనివాడు నగు దుర్యోధనుని అభిప్రాయమును చెప్పుము.

తతో ద్యుతిమతాం మధ్యే పాణ్డవానాం మహాత్మనామ్,
సృజ్ణయానాం చ మత్స్యానాం కృష్ణస్య చ యశస్వినః.

4

ద్రుపదస్య సపుత్రస్య విరాటస్య చ సన్నిధౌ.

భూమిపానాం చ సర్వేషాం మధ్యే వాక్యం జగోద హ. 5

ఏమ్మట లేజ్కాలుచు, మహాత్ములు నయిర హించవు , స్వంజయులు, మత్స్యలు, కీర్తిశాలి యగు కృష్ణుడు, కొడుకులతోపాటు ద్రుపదుడు, విరాటుడు, తక్కినరాజు లందరు ఉన్నచోట ఉలూకు డిట్లు పలుకబోయెను.

ఉలూక ఉవాచ - ఉలూకు డిట్లు పలికెను.

చదం త్వ మబ్రవీ ద్రాజౌ ధార్తరాష్ట్రౌ మహామనాః,

శృణ్వతాం కురువీరాదాం తన్నిబోధ యుధిష్ఠిర. 6

యుధిష్ఠిరా! కొరవు లందరు వినుచుండగా దొడ్డబుద్ధిగం దుక్కోరను డిట్లు నిన్ను గూర్చి పలికెను. అది వినుము.

పరాజితోఽసి ద్యూతేన కృష్ణౌ చానాయితా సభామ్,

శక్యోఽమర్షో మనుష్యేణ కర్తుం పురుషమానినా. 7

జూదమున నిన్నోడించిరిమి. ద్రౌపదిని సభలోనికి రప్పించిరిమి. మగ వాడ ననుకొను నడదు ఇట్టియెడ కోపము పొందదగును.

ద్వాదశైవ తు వర్షాణి వనే ధిష్ణ్యా ద్వివాసితః,

సంవత్సరం విరాటస్య దాస్య మాస్థాయ చోషితః. 8

పండ్రెండేండ్లు ఇంటినుండి వెనుకొట్టి అవవులను పంపితిమి. ఒక్కయేడు విరాటునికడ దాస్యము చేయుచు నివసించితిరి.

అమర్షం రాజ్యహరణం వనవాసం చ పాణ్డవ,

ద్రౌపద్యాశ్చ పరిక్లేశం సంస్మరన్ పురుషో భవ. 9

పాండుకుమారా! ఇట్లు కరిగిన అవమానమును, రాక్షసులు కొల్లగొట్టుటను, అడవులబడి యుండుటను, ద్రౌపది పడిన పాటులను తలచుకొనుచు మగవాడవు కమ్ము.

అశక్తేన చ యచ్ఛ్రుతం భీమసేనేన పాణ్డవ,

దుశ్శాసనస్య రుధిరం పీయతాం యది శక్యతే. 10

10. శప్రమ్ - ప్రతివ చేయబడెను.

సత్తువలేని భీముడు ప్రతిప పట్టెను. ఏదీ! చేతనైనచో దుశ్శాసనుని రక్తము నాతని త్రాగు మనుము.

లోహాభిసారో నిర్వృత్తః కురుక్షేత్ర మకర్థమమ్,
సమః పన్థా భృతాఽస్తైఃశ్వాః శోఽ యుధ్యస్య సకేశవః. 11

ఆయుధపూజ జరిగినది. కురుక్షేత్రము బురదలేనిదై యున్నది. బాటలు చక్కగా నున్నవి. గుఱ్ఱములను చక్కగా మేపితిమి. కృష్ణునితోపాటు రేపు పోరికి రమ్ము.

అసమాగమ్య భీష్మేణ సంయుగే కిం వికత్థసే,
ఆరుదుక్షు ర్యథా మన్దః పర్వతం గన్ధమాదనమ్. 12

తెలివితక్కువవాడు గంధమాదనపర్వత మెక్కగోరినట్లు భీష్మునితో యుద్ధమున తలపడకయే గొప్పలు పలుకుదు వేల?

ఏవం కత్థసి కౌనేయ అకత్థన్ పురుషో భవ,
సూతపుత్రం సుదుర్ధర్షం శల్యం చ బలినాం వరమ్. 13

ద్రోణం చ బలినాం శ్రేష్ఠం శచీవతీసమం యుధి,
అజితార్వా సంయుగే పార్థ రాజ్యం కథ మిహేచ్ఛసి. 14

కుంతీరసయా! ఊరక పొగడిత లేం? మాటలు చాలించి మగవాడ వగుము. ఎవ్వరికిని అణవజాలని కర్ణుని, బలవంతులతో శ్రేష్ఠుడగు శల్యుని, యుద్ధమున దేవేంద్రునకు సాచివచ్చు మహాబలుడు ద్రోణుని గెలువక రాజ్యము నెట్లు దక్కించు కొనగోరుదువు.

ట్రాహ్మే ధనుషి చాచార్యం వేదయో రన్తగం ద్వయోః,
యుధి ధుర్య మవిషోభ్య మనీకచర మచ్యుతమ్, 15

ద్రోణం మహాద్యుతిం పార్థ జేతు మిచ్ఛసి తన్మృషా,
న హి శుశ్రుమ వాతేన మేరు మున్మథితం గిరిమ్. 16

వేదమునందు, అశ్రుస్వయంశు ఆచార్యుడు. వేదము, ధనుర్వేదము అను వాని అంతము ముద్దినవాడు, యుద్ధమున సర్వభావమును పరిపాడువాడు, ఎందును గుండెదిటవు తప్పనివాడు, సేనలో తిరుగుచు జారుపాటు లేనివాడు, మహాతేజస్వీయు నగు ద్రోణుని గెలువ గోరుచువు అపి వ్యర్థము. గారి కొండను పిండికొట్టెనని యెందును వినము.

అనిలో వా వహే స్మేరుం ద్యౌర్వాఽపి నివలే నృహీమ్,

యుగం వా పరివరేత యద్యేపం స్యాద్యధాత్త మామ్. 17

నీవు నాతో పలికినట్లే అయినచో గారి కొండ నెగురగొట్టును. ఆకసము నేల గూలును కాలచక్రము తలక్రిందు లగును.

కో హ్యస్తి జీవితాకాట్టే ప్రాప్యేమ మరిమర్దనమ్,

గజో వాజీ రథో వాఽపి పునః స్వస్తి గృహాన్ వ్రజేత్. 18

బ్రదుకుపై ఆశగలవా దెవ్వడు గాని, ఏనుగు గాని, గుఱ్ఱము గాని, రథము గాని శత్రువులను నుగ్గురూచగా గొట్టు ద్రోణుని మార్కొని మరల సుఖముగా ఇంటికి చేరగలుగునా ?

కథ మాఖ్యా మభిధ్యాతః సంస్పృష్టో దారుణేన వా,

రణే జీవన్ విముచ్యేత పచా భూమి మువస్సుశన్. 19

కాలితో నేలను తాకుచున్నవాడు, ఈ భీష్మద్రోణులు పదుగడుగుగా నిర్ణయించినవాడు, వారి భయంకరమగు ఆయుధము తాకినవాడు యుద్ధమున బ్రతికి బయటపడునా ?

కిం దర్ధరః కూవశయో యథేమాం

న బుధ్యసే రాజచమూం సమేతాం,

దురాధర్షాం దేవచమూవ్రకాశాం

గుప్తాం నరేన్ద్రై త్రిదశై రివ వ్యామ్. 20

నూతిలో పడియుండు కప్పవలె నీవు ఇవట సమకూడినదియు, ఎవ్వరికి సాధింప నలవికానిదియు దేవసేనవలె వ్రకాశించునదియు, దేవతలు కాపాడుచున్న స్వర్గమువలె రాజులు కాపాడుచున్నట్టిదియు నగు రాజు సేనను ఏం తెలియ కున్నావు ?

ప్రాచ్యైః ప్రతీచ్యై రథ దాక్షిణ్యైః
 రుదీప్యకామౌజశక్తైః ఖశైశ్చ,
 శాల్యైః సమత్యైః కురుముఖ్యదేశ్యైః
 ర్థైః పులిన్దై ర్ధ్రవిదాన్ధౌకాఞ్చ్యైః.

21

నాలుగు దిక్కుల వారు, కాంబోజులు, శకులు, ఖరులు, శాల్వులు, మత్స్యులు, కురుముఖ్యదేశములవారు, మేన్సులు, పుళిందులు, ద్రవిడులు, అంధ్రులు, కాంబీదేశమువారు దీనిని కాపాడుచున్నారు.

నానాజనౌఘం యుధి సంప్రవృద్ధం
 గాఙ్గం యథా వేగ మపారణీయమ్,
 మాం చ స్థితం నాగబలస్య మధ్యే
 యుయుత్ససే మన్ద కిమల్పబుద్ధే.

22

పెక్కింద్రు జనము లనెడు ప్రహహము కలిగి యుద్ధమున పొంగిపోవుచు గంగానది వేగమువలె దాటరానిదగు నా సేనను, ఏనుగుల బలము నడుమనున్న నన్నును బుద్ధిహీనుడా ! మార్కొనగోరుచున్నావు.

ఇత్యేవ ముక్త్యా రాజానం ధర్మపుత్రం యుధిష్ఠిరమ్,
 అధ్యావృత్య పున ర్జిహ్ను ము లూకః ప్రత్యభాషత.

23

ధర్మపుత్రుడు యుధిష్ఠిరుడు సగు రాజుతో ఇట్లు పలికి ఉలూకుడు అర్జునుని వైపు తిరిగి యిట్లు పలికెను.

అకత్థమానో యుధ్యస్య కత్థసేఽర్జున కిం బహు,
 పర్యాయా త్సిద్ధి రేతస్య నైత త్సిధ్యతి కత్థనాత్.

24

అర్జునా! పలు పొగడిక లేం? మాటలు కట్టిపెట్టి పోరుము. ప్రమమార్గమున గెలుపు కలుగును కాని పొగడలవలన కాదు.

యదీదం కత్థనాల్లోకే సిద్ధ్యేత్ కర్మ ధనజ్ఞయ,
 సర్వే భవేయుః సిద్ధార్థాః కత్థనే కో హి దుర్గతః.

25

ధనంజయా : పొగడికోలు వలననే పనులు నెరవేరినచో అందరు ప్రయోజనవంతులే. పొగడికోలునందు సామర్థ్యములేనివా డెవ్వడు ?

జానామి తే వాసుదేవం సహాయం

జానామి తే గాణ్ధీవం తాలమాత్రమ్,

జానామ్యేతత్ త్యాదృశో నా సి యోద్ధా

జానాన స్తే రాజ్య మేత ద్ధరామి.

26

నీకు వాసుదేవుడు తోడనియు, తాచిదెట్టంత గాంధీవము నీకు గలదనియు,
నీకు సాటివచ్చు యోధుడు లేదనియు ఎరిగియు ఇదిగో సీరాజ్యము కొల్లగొట్టుచుము.

న తు పర్యాయధర్మేణ రాజ్యం ప్రాప్నోతి మానుషః,

మనసై వానుకూలాని విధాతా కురుతే వశే.

27

మానుషుడు తప్పదాదులతో రాజ్యము పొందడు. బ్రహ్మ మనస్సంకల్పము
చేతనే కార్యములను అనుకూలపరచును.

త్రయోదశ సమా భుక్తం రాజ్యం విలవత స్తవ,

భూయ శ్చైవ ప్రశాసిష్యే నిహత్య త్వాం సబాన్ధవమ్.

28

నీవు మొదట అని మొత్తుకొనుచుండగా పదుమూడేండ్లు రాజ్య మనుభ
వించితిని. తిరిగియు నిన్ను సీ చుట్టములతోపాటు రావగొట్టి రాజ్య మేలుదును.

క్వ తదా గాణ్ధీవం లేఁ భూద్యత్త్వం దాస వజ్రై ర్రితః,

క్వ తదా భీమసేనస్య బల మాసీద్ధృ ఫాల్గున.

29

నిన్ను పందెములతో ఒడుచుకొనిననాడు నీ గాంధీవ మెందు బోయెను ?
ఆ భీమసేనుని బల మేమాయెను ?

సగదా ద్భీమసేనా ద్వా పార్థాద్వాఽపి సగాణ్ధీవాత్,

న వై మోక్ష స్తదా వోఽభూ ద్వి నా కృష్ణా మనిన్ధితామ్.

30

గిద పట్టిన భీమసేనునివలన గాని, గాంధీవము పట్టిన ఆర్జునునివలన
గాని ఆనాడు మీకు ముక్తి కలుగలేదు. ఆ పనికి పాపము ఏ పాపమెరుగని
ద్రోపది మీకు గతి యాయెను.

సా వో దాస్యే సమావన్నాన్ మోక్షయామాస పార్వతీ,

అమానుష్యం సమావన్నాన్ దాసకర్మణ్యవస్థితాన్.

31

అ ద్రౌపది నాడు దాస్యమున చిక్కుకొని నీచపురుషురైన మిమ్ము
వదలించినది.

అవోచం యత్ షణ్ణతిలా నహం వ స్తథ్య మేవ తత్,
ధృతా హి వేణీ పార్థేన విరాటనగరే తదా. 92

నే నప్పుడు మిమ్ములను పేడివా రంటిని. అది నిజమే కదా ! అర్జునుడు
విరాటనగరమున జడ చుట్టెను.

సూదకర్మణి చ శ్రాంతం విరాటస్య మహానసే,
భీమసేనేన కౌంతేయ యచ్చ తన్మమ పౌరుషమ్. 93

విరాటుని వంటయింట భీమసేనుడు వంటపనులు చేయుచు అలసి
పోయెను. అది గదా నా మగతనము.

ఏవ మేతత్ సదా దణ్డం శ్శత్రియాః శ్శత్రియే దధుః,
వేణీం కృత్వా షణ్ణవేషః కన్యాం సత్రితవానసి. 94

శ్శత్రియులు శ్శత్రియునియెడ నెల్లవేళల దండమునే ప్రయోగింతురు.
అది అట్టిదే. మరి నీవో పేడివేషము తాల్చి జడ లబ్ధుకొని కన్నె కాట నేర్పితివి.

న భయా ద్వాసుదేవస్య న చాపి తవ ప్లాలున,
రాజ్యం ప్రతిప్రదాస్యామి యుద్యస్వ సహకేశవః. 95

వాసుదేవునకో నీకో వెఱచి నేను రాజ్య మొసగను. కృష్ణునితో కూడి
పోరాడుము.

న మాయా హీన్ద్రజాలం వా కుహకా వాఽపి భీషణా,
ఆత్తశత్రుస్య మే యుద్ధే వహన్తి ప్రతిగర్హణాః. 96

నీ మాయలు, ఇంద్రజాలము, వందన, బెదరింపు అనునవి ఆయుధము
చేపట్టిన నాకు మారుగర్హణలు కానోపవు.

వాసుదేవసహస్రం వా ప్లాలునానాం శతాని వా,
ఆసాద్య మామమోఘేషుం ద్రవిష్యన్తి దిశో దశ. 97

వేయిమంది కృష్ణులైనను, వందలకొలది అర్జునులైనను మొక్కవోని
ములుకులు గల నన్ను తాకి వది దిక్కులకు పాడదురు.

సంయుగం గచ్చ భీష్మేణ భిన్ది వా శిరసా గిరిమ్,
తరేమం వా మహాగాధం బాహుభ్యాం పురుషోదధిమ్. 38

భీష్మునితో పోరునకు రమ్ము. కాదా తలతో కొండను దీకొమ్ము. లేదా
లోతెరుగరాని ఈ జనసముద్రమును చేతులతో నీదుము.

శారద్వతమహామీనం వివింశతిమహోరగమ్,
బృహద్బలమహోద్వేలం సౌమదత్తితిమిక్లిలమ్. 39

ఈ జనసాగరము కృపుడను పెనుచేపయు, వివింశతి యను పెనుబాము,
బృహద్బలు డను గొప్ప పొంగు, భూతిశ్రతు డను తిమింగిలము కలచి.

భీష్మవేగ మవర్యన్తం ద్రోణగ్రాహదురాసదమ్,
కర్ణశల్యర్షుషావర్తం కాంబోజవడవాముఖమ్. 40

భీష్ముడను వడికలచి, ద్రోణు డను మొసలిచే చొరరానిది, కర్ణుడు శల్యుడు
అను చేపయు, సుడియు గలది, కాంబోజరా జను బడబాగ్ని గలది.

దుశ్శాసనౌషుం శలశల్యమత్స్యం
సుషేణచిత్రాయుధనాగనక్రమ్,
జయద్రథాద్రిం పురుమిత్రగాధం
దుర్మర్షణోదం శకునివ్రపాతమ్. 41

దుశ్శాసను డను ప్రవాహము. శలుడు, శల్యుడు అను పెనుచేపలు,
సుషేణుడు చిత్రాయుధుడు అను నీటి యేనుగులు మొసళ్ళు, జయద్రథు డను
కొండలు, పురుమిత్రు డను లోతు, దుర్మర్షు డను జలము, శకుని యను జల
పాతము కలచి.

శస్త్రౌషు మక్షయ్య మతివ్రవృద్ధం
యదాఽవగాహ్య శ్రమనష్టచేతాః,
భవిష్యసి త్వం హతసర్వభాన్దవ-
స్తదా మన సే పరితాపమేష్యతి. 42

ఆయుధము లనెడు ప్రవాహము కలిగి, రరుగులేనిదై పెరిగిపోవుచున్న ఆ జనసముద్రమున మునిగి, అసంతో స్పృహ దప్పిన నీవు నీ చుట్టము లంధరు చావగా మనసున పరితాప మందెదవు.

తదా మన సే త్రిదివా దివాళుచే-

ర్నివర్తితా పార్థ మహీప్రళాసనాత్,

ప్రళామ్య రాజ్యం హి సుదుర్లభం త్వయా

బుభూషితః స్వర్గ ఇ వాతపస్వినా.

43

అప్పుడు అపవిత్రుని మది స్వర్గమునుండి మరలిన విధమున రాజ్య మేలు కోరికనుండి నీమనస్సు మరలును. తపస్సు చేయనివాడు స్వర్గము కోరినట్లు రాజ్యము కోరుచున్న నీ కది పొందరానిది. శాంతింపుము.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి ఉలూకదూతాగమనపర్వణి

ఉలూకవాక్యే ఏకషష్ఠ్యైతరశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున ఉలూకదూతాగమనపర్వమున

ఉలూకవాక్యము గల నూట అరువదియొకటవ అధ్యాయము.

ద్విషష్ట్యధికశతతమోఽధ్యాయః నూటయరువది రెండవ అధ్యాయము

పాణ్డవపక్షతో దుర్యోధనాయ ప్రతిపక్షః
పాండవపక్షమునుండి దుర్యోధనునకు ప్రతిపక్షము

సంజయ ఉవాచ - సంజయు డిట్లు పలికెను.

ఉలూక స్వర్జునం భూయో యథోక్తం వాక్య మబ్రవీత్,
అశీవిష మివ క్రుద్ధం తుదన్ వాక్యశలాకయా. 1

కోపించిన త్రాచుపాము పలె నున్న అర్జునుని-పలుకు లను ములుకులతో
నొప్పించుచు దుర్యోధనుడు పలికిన మాటను ఉలూకుడు ఉన్నదున్నట్లు పలికెను.

తస్య తద్వచనం క్రుత్వా రుషితాః పాణ్డవా భృశమ్,
ప్రాగేవ భృశసంక్రద్ధాః కైతవ్యే నాపి ధర్మితాః. 2

ఆసనే ఘాదత్తిష్ఠన్ బాహూం క్రైవ ప్రచిక్షిపుః,
అశీవిషో ఇవ క్రుద్ధా వీజౌచక్రః పరస్పరమ్. 3

మొదలె మహాకోపముతో మండిపడుచున్న పాండవులు ఆ జూదగాని బెడ
రింపు మాటలు విని మరింత తీవ్రకోపము పొందినవారై ఆసనములనుండి ఒక్క
పెట్టున లేచిరి. చేతులు విసురుగా త్రిప్పు చొడగిరి. కోపించిన త్రాచులవలె నొకరి
నొకరు చూడసాగిరి.

అవాక్ శిరా భీమసేనః సముదై శ్చత కేశవమ్,
నేత్రాభ్యాం లోహితాస్తాభ్యా మాశీవిష ఇవ శ్వసన్. 4

భీమసేనుడు త్రాచువలె బుసకొట్టుచు తల మంగించి ఎరుపెక్కిన కంటి
కొనంతో శ్రీకృష్ణుని చూచుచుండెను.

ఆర్తం వాతాత్మజం దృష్ట్వా క్రోధే నాభిహతం భృశమ్,
ఉత్ప్లయ స్త్వివ దాశార్హః కైతవ్యం ప్రత్యభాషత. 5

కోధముతో మిక్కిలిగా దెబ్బ తిని దుఃఖపడుచున్న భీమసేనుని గాంచి నవ్వుచున్నట్లున్న శ్రీకృష్ణుడు ఆ జూదరితో నిట్లు పలికెను.

ప్రయాపి శీఘ్రం కైతవ్య బ్రూయా శ్చైవ సుయోధనమ్,
శ్రుతం వాక్యం గృహీతోఽర్థో మతం యత్రే తథాస్తు తత్. 6

జూదరి! త్వరగా పొమ్ము. సుయోధనునితో 'నీ వాక్యము వింటిమి. దాని యర్థము గ్రహించితిమి. నీ తల పెట్లో అట్లే యగును లే'మ్మని చెప్పము.

ఏవ ముక్త్యా మహాబాహుః కేశవో రాజసత్తమ,
పున రేవ మహాప్రాజ్ఞం యుధిష్ఠిర ముదైక్షత. 7

మహాబాహు వగు కేశవు డిట్లు పలికి, మహామేధావి యగు ధర్మరాజును తిరిగి చూచెను.

సృజ్ఞయానాం చ సర్వేషాం కృష్ణస్య చ యశస్వినః,
ద్రుపదస్య సపుత్రస్య విరాటస్య చ సన్నిధౌ. 8
భూమిపానాం చ సర్వేషాం మధ్యే వాక్యం జగాద హ,
ఉలూకోఽవ్యర్జునం భూయో యథోక్తం వాక్య మబ్రవీత్. 9

స్పృంజయు లందరికడ, కీర్తిశాలియగు కృష్ణుడు, కొడుకులతో కూడిన ద్రుపదుడు, విరాటుడు సమస్తరాజులు ఉన్నచోట ఉలూకుడు మరల అర్జునునితో మున్నున్నమాటలు పలికెను.

ఆశీవిష మివ క్రుద్ధం తుదన్ వాక్యశలాకయా,
కృష్ణాదీం శ్చైవ తాన్ సర్వాన్ యథోక్తం వాక్య మబ్రవీత్. 10

కోపించిన త్రాచువలె నున్న అర్జునుని పలుకు లను ఇనుపకాడతో క్రుశ్క బొడుచుచు దుర్యోధను దాడిన మాటలు చెప్పెను.

ఉలూకస్య తు తద్వాక్యం పావం దారుణ మీరితమ్,
శ్రుత్వా విచుక్షుభే పార్థో లలాటం చావ్యమార్జయత్. 11

ఉలూకు డట్లు పలికిన దారుణముగు పాపవాక్యమును విని ధర్మరాజు హృదయమున కుమిలిపోయెను. నొసలు తుకుచుకొనుచుండెను.

తదవస్థం తదా దృష్ట్యా పార్థం సా సమితి ర్నృవ,

నామృష్యన్త మహారాజ పాణ్డవానాం మహారథాః. 12

అట్టి దశతో నున్న ధర్మరాజును గాంచిన సభలోని మహారథు లందరు కుతకుతలాడిపోయిరి.

అధిషేపేణ కృష్ణస్య పార్థస్య చ మహాత్మనః,

శ్రుత్వా తే పురుషవ్యాఘ్రాః క్రోధా జ్జజ్వలు రచ్యుతాః. 13

కృష్ణుని, మహాత్ముడగు అర్జునుని నిందించిన మాటతో ఆ పురుషవరేణ్యు లందరు క్రోధముతో మండిపడిరి. దృఢముగా నిలిచిరి.

ధృష్టద్యుమ్నః శిఖణ్డీ చ సాత్యకి శ్చ మహారథః,

కేకయా భ్రాతరః పశ్చ రాక్షసశ్చ ఘటోత్కచః. 14

ద్రౌపదేయాభిమన్యు శ్చ ధృష్టకేతుశ్చ పార్థివః,

భీమసేనశ్చ విక్రాన్తో యమజ్ఞా చ మహారథాః. 15

ఉత్పేతు రాసనాత్ సర్వే క్రోధసంర క్తలోచనాః,

భాహూన్ వ్రగ్యహ్య రుచిరాన్ రక్తచన్దనరూషితాన్,

అజ్గదైః పారిహర్యైశ్చ కేయూరైశ్చ విభూషితాన్. 16

ధృష్టద్యుమ్నుడు, శిఖండి, మహారథుడగు సాత్యకి, కేకయసోదరు లైదు గురు, రాక్షసుడగు ఘటోత్కచుడు, ద్రౌపది కుమారులు, అభిమన్యుడు, ధృష్టకేతు మహారాజు, పరాక్రమశాలి యగు భీమసేనుడు, మహారథు లగు కవలలు - ఈ అందరును క్రోధముతో నెరుపెక్కిన చిన్నులతో అసనములనుండి ఒక్క పెట్టున ఈవలకు దుమికిరి. మంచిగందము పూతగలవియు, భాహుపురులతో, కేయూరములతో, అనేకహారములతో అలంకరణ పొందిన చేతులు జూడించు చుండిరి.

12. సమితిః - సభ

15. ద్రౌపదేయాభిమన్యుః - ద్రౌపదికుమారులతో కూడిన అభిమన్యుడు.

16. పారిహర్యైః - అంశట ముత్యాల గుత్తులు గల హారములతో, ముత్యాల జ్వాలరులతో.

దస్తాన్ దస్తేషు నిష్పిష్య సృక్విణీ పరిలేలిహన్,
 తేషా మూకారభావజ్ఞః కుస్తీపుత్రో వృకోదరః,
 ఉదతిష్ఠత్ సవేగేన క్రోధేన ప్రజ్వలన్నివ.

17

పండ్లు పటపట కొరికి, పెదవి అంచులను మిక్కుటముగా నాకుచు కుంతి
 కుమారుడగు భీమసేనుడు వారందరి ఆకారములను, భావములను గుర్తించి
 కోపముతో మండిపడుచు పెనువేగముతో క్రిందికి దుమికెను.

ఉద్యత్య సహసా నేత్రే దస్తాన్ కటకటాయ్య చ,
 హస్తం హస్తేన నిష్పిష్య ఉలూకం వాక్య మబ్రవీత్.

18

కనులు పెద్దగా చేసి పండ్లు కటకటలాడించి చేతిని చేతితో నలుపుచు
 ఉలూకునితో నిట్లు పలికెను.

అశక్తానా మివాస్మాకం ప్రోత్సాహననిమిత్తకమ్,

19

శ్రుతం తే వచనం మూర్ఖ యత్త్వాం దుర్యోధనోఽబ్రవీత్.

మూర్ఖుడా! శక్తిలేనివారికి వలె మాకు ఉత్సాహము పుట్టించుటకై
 దుర్యోధనుడు పలికినమాట నీవలన వింటిమి.

తన్నే కథయతో మన్ద శృణు వాక్యం దురాసదమ్.

20

సర్వక్షత్రస్య మధ్యం త్వం యద్వక్ష్యసి సుయోధనమ్,

శృణ్వతః సూతపుత్రస్య పితు శ్చ త్వం దురాత్మనః.

21

క్షత్రియు లందరినడుమ సూతుని కొడుకును, దురాత్ముడగు నీ నాయనయను
 వినుచుండగా సుయోధనునకు చెప్పవలసిన భరింపరాని మాటను చెప్పుచున్నాను
 వినుము.

అస్మాభిః ప్రీతికామై స్తు బ్రాతు ర్జ్యేష్ఠస్య నిత్యశః,

మర్షితం తే దురాచార తత్త్వం న బహుమన్యసే.

22

అన్నగారి ప్రీతి నెల్లవేళల కోరెడు మేము, దురాచారా! నీవు చేసిన
 దంతయు సహించితిమి. దానిని నీవు నీ గొప్పగా తలపరాదు.

ప్రేషితశ్చ హృషీకేశః శమాకాజ్ఞే కురూన్ ప్రతి,
కులస్య హితకామేన ధర్మరాజేన భీమతా.

28

బుద్ధిమంతుడగు ధర్మరాజు కులము మేలు గోరి శాంతిని కోరెడు శ్రీకృష్ణుని
కురువంశము వారికడకు పంపెను.

త్వం కాలచోదితో నూనం గన్తుకామో యమక్షయమ్,
గచ్ఛస్వాహవ మస్మాభి స్రచ్చ శ్వో భవితా ద్రువమ్.

24

కాలము పురికొల్పుచుండగా యమునింజటి పోగోరుమన్న నీవు మాతో
యుద్ధమునకు రమ్ము. ఇదిగో అది రేపు తప్పక కానున్నది.

మయాఽపి చ ప్రతిజ్ఞాతో వధః సప్రాత్యకస్య తే,
స తథా భవితా పాప నాత్ర కార్యా విచారణా.

25

ఓరీ పాపాత్ముడా! రమ్ములతోపాలు నిన్ను రూపుమాపుడు నని నేను
ప్రతిన పట్టితిని. అది యద్దే యగును. ఇందు విచారణ చేయ బనిలేదు.

వేలా మతిక్రమేత్ సద్యః సాగరో వరుణాలయః,
వర్వతాశ్చ విశీర్యేయ ర్మమోక్షం న మృషా భవేత్.

26

వరుణదేవుని ఆలయమగు సముద్రము చెలియలికట్టను దాటివచ్చుగాక;
కొందలు ముక్కలగుగాక. నామాట మాత్రము అబద్ధము కాదు.

సహాయ స్తే యది యమః కుజేరో రుద్ర ఏవ వా,
యథాప్రతిజ్ఞం దుర్బుధే ప్రకరిష్యమి పౌణ్డ్రవాః.

దుర్బుధీ! నీకు యముడో, కుజేరుడో, రుద్రుడో తోడుగా వచ్చినను
పాండవులు పట్టిన ప్రతినను చేసి తీరుదురు.

దుశ్శాసనస్య రుధిరం పాతా చాస్మి యథేష్వితమ్.

27

యశ్చేహ ప్రతిసంరబ్ధః క్షత్రియో మాఽభియాన్యతి,
అపి భీష్మం పురస్కృత్య తం నేష్యామి యమక్షయమ్.

28

28. దుశ్శాసనుని నెత్తురు త్రావు వేళ; మానన్ను; అభియాన్యతి-ఎదుర్కొనునో;

నా యిచ్చవచ్చినట్లు దుష్కాసనుని నెత్తురు ద్రావుదును. అప్పుడు ఎవడైనా పొగరెక్కి దూకుడుగా భీష్ముని ముందుంచుకొని, నావైపునకు వచ్చేనేని వానిని కూడ యమునింటికి చేర్తును.

యచ్చైత దుక్తం వచనం మయా ఉత్రస్య సంసది,

యథైత దృవితా సత్యం తథైవాత్మాన మాలభే. 29

ఇదిగో ఉత్రియు లున్న నిండుసభలో పలుకుచున్న నా యీమాట సత్యమే యగును. నామీద ఒట్టు వేసికొని పలుకుచున్నాను.

భీమసేనవచః శ్రుత్వా సహదేవోఽవ్యమర్షణః,

క్రోధసంరక్తనయన స్తతో వాక్య మువాచ హ. 30

భీమసేనుని మాట విని కోపముతో ఎరుపెక్కిన కన్నులతో మండిపడుచున్న సహదేవు డిట్లు పలికెను.

శౌటీర! శూరసదృశ మనీకజనసంసది,

శృణు పాప వచో మహ్యం యద్వాచ్యో పితా త్వయా. 31

గరువముగలవానికి, పరాక్రమము కలవానికి తగిన నా యీ మాటను సేనా జనమున్న సభలో పలుకుచున్నదానిని, ఓరీ పాపాత్ముడా! నీ తండ్రికి చెప్పవలసిన దానిని వినుము.

నాస్మాకం భవితా భేదః కదాచిత్ కురుభిః సహ,

ధృతరాష్ట్రస్య సంబంధో యది న స్యా త్వయా సహ. 32

29. అత్మానమ్ అలభే - నామీద ఒట్టు-అని భావము; లేదా గుండెపై చేతి నిడుకొని చెప్పుచున్నాడని భావించి ఈశ్వరునిపై ఒట్టు అను సర్థము గ్రహింపదగును.

31. శౌటీరః - గర్వముతో కూడినవాడు; శూరః - పరాక్రమము కలవాడు. 'శౌట్ట గర్వే' - 'శూర విక్రాంతే' - అని ధాతువులు. అనేకజనః - సేన యందున్న జనము; మహ్యమ్-నా.

32. ధృతరాష్ట్రుడు పిన్ననాడే నిన్ను వెడంగొట్టినచో పాండవులకు కౌరవులకు ఈ విరోధము కలిగెడిది కాదని భావము;

ఓరీ! ధృతరాష్ట్రసకు నీతో చుట్టరికము కలుగనిమొదల మాకు కౌరవు
లతో నెన్నటికిని వైరము కలిగెడిది కాదు.

త్వం తు లోకవినాశాయ ధృతరాష్ట్రకులస్య చ,
ఉత్పన్నో వైరపురుషః స్వకులమ్ను శ్చ పాపకృత్. 32

నీవు లోకవినాశముకే పుట్టితివి. తంపులమారివాడవు. ధృతరాష్ట్రుని
కులమును, నీ కులమును నాశముచేయు పాపిష్ఠుడవు.

జన్మప్రభృతి చాస్మాకం పితా లే పాపపురుషః,
అహితాని నృశంసాని నిత్యశః కర్తు మిచ్ఛతి. 34

ఓరీ ఉయ్యాయా! పాపిష్ఠివాడైన నీరండ్రు పుట్టినది మొదలు మాకు క్రూరము
లగు కిడులు చేయుటకే నిత్యము కోరుచున్నాడు.

తస్య వైరానుషక్లస్య గన్తాన్స్మృత్యంతం సుదుర్గమమ్,
అహ మాదౌ నిపాత్య త్వాం శకునేః సంప్రవశ్యతః. 35

నీరండ్రు శకుని కన్నులార గాంచుచుండగా మొదట నిన్ను చంపి లేలి
కగా పొందజాలని పగ అంతమును చేరుకొందును.

తతోన్మీ శకునిం హన్తా మిషతాం సర్వధన్వినామ్.
గొప్ప విలుకాం ద్రందరు కూడి యుండగా అటుపై శకునిని చంపెదను.

భీమస్య వచనం శ్రుత్వా సహదేవస్య చోభయోః. 36
ఉవాచ ఫాల్గునో వాక్యం భీమసేనం స్మయన్నివ,

భీమసేన న తే సన్తి యేషాః వైరం త్వయా సహ. 37

ఇట్లు భీమసేనుని, సహదేవుని పలుకులు విని అర్జునుడు భీముని చూచి
నవ్వును నిట్లు పలికెను; భీమసేనా! నీతో పగ పెట్టుకొనినవా రెవ్వరు ఇవటలేరు.

-
34. 'తే పితా అస్మాకమ్ అహితాని కర్తుమిచ్ఛతి' అని అన్వయము.
36. 'భీమసేనస్య వచనమ్' అని ప్రాచీనుల పాఠము - అప్పుడు శ్రుత్వా -
విని అను పదమును కలుపుకొనవలయును.
37. న సన్తి - నీ ఎదురుగా లేరని భావము-కావున నీ విపులు విజృంభింప
రాదని తాత్పర్యము;

మన్దా గృహేషు సుఖినో మృత్యుపాశవశం గతాః,
ఉలూక శ్చ న తే వాచ్యః పరుషం పురుషోత్తమమ్.

38

ఆ బుద్ధిహీనులు మృత్యువు పాశమునకు బిక్కి యిందలలో సుఖముగా నున్నారు. పురుషశ్రేష్ఠాః నీవు ఉలూకుని పరుషముగా పలుకరాదు.

దూతాః కి మవరాధ్యస్తే యథోక్త స్యానుభాషిణః.

దూతలు చేయు తప్పేమి? వారు చెప్పిన నూటలు అప్పజెప్పుదురు.

ఏవ ముక్త్యా మహాదాహు ద్భీమం భీమవరాక్రమమ్,
ధృష్టద్యుమ్నముఖాన్ వీరాన్ సుహృదః సమభాషత.

39

భయంకరమగు వరాక్రమము గల భీమునితో నిట్లు పలికి ఆ మహాదాహువు ధృష్టద్యుమ్నుడు మొదలగు వీరమిత్రులతో నిట్లు ముచ్చటించెను.

శ్రుతం వ స్తస్య పాపస్య ధార్తరాష్ట్రస్య భాషితమ్.

40

కుత్సనం వాసుదేవస్య మమ చైవ విశేషతః.

శ్రుత్వా భవన్తః సంరథ్థా అస్మాకం హితకామ్యయా.

41

మీరు పాపియగు దుర్యోధనుని మాటలు - విశేషించి వాసుదేవుని, నన్నును నిందించిన తీరు వింటిరి. విని మా మేలు కోరినవారగుటచే ఉడుకెక్కి యుండితిరి.

ప్రభావా ద్వాసుదేవస్య భవతాం చ ప్రయత్నతః,

సమగ్రం పార్థివం శ్చత్రం సర్వం న గణయా మ్యహమ్.

42

వాసుదేవుని ప్రభావము వలనను, మీ ప్రయత్నము వలనను, రాజలోక మంతయు నొక్కచైనను నేను రెక్కచేయను.

భవద్భిః సమనుజ్ఞాతో వాక్య మస్య యదుత్తరమ్,

ఉలూకే ప్రాపయిష్యామి యద్వత్కృతి సుయోధనమ్.

43

మీ రనుమతించినచో ఇత దాదిన దానికి సమాధానముగా దుర్యోధనునకు చెప్పవలసిన దానిని ఈ ఉలూకుని ద్వారా తెలియజేసెదను.

శ్లోభూలే కథిత స్యాస్య ప్రతివాక్యం చమూముఖే,

గాణ్ధీవే నాభిధాన్యామి క్లేబా హి వచనోత్తరాః.

44

పేని పొగటితోలు పలుకునకు సమాధానము లేవు సేనమొనరి నింది
గాండివముతో చెప్పెదను. చూడఁగో సమాధానములు పనికి ముచ్చట ఏదా !

తత సే పార్థివాః సర్వే ప్రశశంసు ర్థసజ్జయమ్,
తేన వాక్యోపచారేణ విస్మితా రాజసత్తమాః. 45

అంత నా రాజులందఱు భయముని కొనియాడిరి. ఆ రాజశ్రేష్ఠు
లందఱు ఆ వాక్యముల మర్యాదకు అబ్బురపడిరి.

అనునీయ చ రాన్ సర్వాన్ యథామాన్యం యథావయః,
ధర్మరాజం తదా వాక్యం తత్ప్రాప్యం ప్రత్యభాషత. 46

వారి వారి వయసులను బట్టియు, వారి వారిని మన్నింపవలసిన తీరును
బట్టియు వారందరిని శాంతపరచి ధర్మరాజుతో మర్యాదనున కందింపవలసిన
వాక్యమును గూర్చి యట్లు పలికెను.

ఆత్మాన మవమన్వానో న హి స్యాత్ పార్థివోత్తమాః,
తత్రోత్తరం ప్రవక్ష్యామి తవ శుశ్రూషణే రతః. 47

రాజశ్రేష్ఠుడు తన్ను తక్కువ చేసికొనరాదు. కావున మహారాజా! నీ సేనలో
ఆసందము పొందెడు నేను వారికి సమాధానము చెప్పెదను.

ఉలూకం భరతశ్రేష్ఠ సామపూర్వ మథోర్జితమ్,
దుర్యోధనస్య తద్వాక్యం నిశమ్య భరతర్షభః. 48

అతిలోహితనేత్రాధ్యా మాశీవిష ఇవ శ్వసన్,
స్మయమాన ఇవ క్రోధాత్ సృక్ష్విణి పరిసంలిహన్. 49

జనార్దనమభిప్రేష్య ద్రాతృం శైచివేద మబ్రవీత్,
లభ్యభాషత కైతవ్యం ప్రగృహ్య విపులం ఘజమ్. 50

47. ఆత్మానమ్ - తన్ను, అవమన్వానః - తక్కువ చేసికొనువాడు; న స్యాత్ -
కారాదు - మహారాజా తానై సమాధానము చెప్పరాదు. చెప్పినచో తన్ను
తాను తక్కువ చేసికొనుటచేదా - అవలివాడు నిందింపగా తగిన సమా
ధానము చెప్పకపోవుటయు తక్కువ చేసికొనుటయే

అంత అర్జునుడు దుర్యోధను డన్న మాటను స్మరించెను. మిక్కిలి ఎట్టబడిన కన్నులతో, పామువలె బుర్రకొట్టుచుండెను. క్రోధముతో నవ్వుచున్నట్లుండి పెదవుల తుదలు నాలుకతో తాకుచుండెను. శ్రీకృష్ణుని, తన అన్నదమ్ములను ఒక్కమారు చూచి ఉలూకుని విశాలమగు భుజమును వట్టుకొని మెత్తనిది బరువైనది యగు మాట నిట్లు పలికెను.

ఉలూక గచ్చ కైతవ్య బ్రూహి తాత సుయోధనమ్,
కృతఘ్నం వైరపుషం దుర్మతిం కులపాంసనమ్. 51

నాయనా! ఉలూకా! జూదరి కొడుకా! పద. కృతఘ్నుడు పగనే కోరెడువాడు, దుష్టబుద్ధి, కులమున చెడబుట్టినవాడు అగు దుర్యోధనునితో ఇట్లు చెప్పము.

పాణ్డవేషు సదా పాప నిత్యం జిహ్వాం వ్రవర్తతే,
స్వవీర్యాద్యః పరాక్రమ్య పాప ఆహ్వయతే వరాన్,
అభీతః పూరయన్ వాక్య మేష వై క్షత్రియః పుమాన్. 52

ఓరీ! పాపాత్ముడా! పాండవులయందు ఎల్లప్పుడు మోసము కలదా? తన శక్తితో పరాక్రమించి పగవారిని యుద్ధమునకు పిలిచి వెరపులేనివాడై మాట నిలబెట్టుకొన్నవాడే క్షత్రియుడు.

స పాపః క్షత్రియో భూత్వా అస్మా నాహూయ సంయుగే,
మాన్యామాన్యాన్ పురస్కృత్య యుద్ధం మాగాః కులాధమ. 53

కులమున చెడబుట్టినవాడా! నీవు క్షత్రియుడవై యుండి మాన్యులను, మాన్యత లేనివారిని ముందు బెట్టుకొని చుమ్ములను యుద్ధమువైపు కవ్వించి పోరునకు అరుగకుము.

52, 53. స్వశక్తితో పొరుషము చూపి అన్నమాటను నిలబెట్టుకొనువాడే క్షత్రియుడగును గాని నీవలె జాతిమాత్రమున క్షత్రియుడై వారిని వీరిని ఆశ్రయించి జయము పొందగోరుట క్షత్రియధర్మము కాదని తాత్పర్యము.

53. మాన్య, అమాన్యాన్ - మాన్యులు భీష్ముడు మొదలగువారు, అమాన్యులు - కుమారులగు లక్ష్మణుడు మొదలగువారు. బాబురను, వృద్ధులను చంపుకొనకుము - అని హితవు.

అత్తపీర్వం సమాశ్రిత్య భృత్యపీర్వం చ తౌరవ,
అహ్వయస్య రణే పార్థాన్ సర్వథా శ్శత్రియో భవ.

54

నీదైన శక్తిపై, నీ సేవరుల శక్తిపై ఆధారపడి యుద్ధమునకు కుంతి
కుమారులను పిలుపుము. అట్లు సర్వవిధముల శ్శత్రియుడవు కమ్ము.

పరపీర్వం సమాశ్రిత్య యః సమాహ్వయతే వరాన్,
అశక్తః స్వయ మాదాతు మేత దేవ నపుంసకమ్.

55

స్వయముగా జయము గొను శక్తిలేనివాడు, పరుల పరాక్రమముపై ఆధార
పడి శత్రువులను కప్పించుటయే పేషితనము.

స త్వం వరేషాం వీర్యేణ ఆత్మానం బహు మన్యసే,
కథ మేవ మశక్త స్తమస్మాన్ సమభిగర్హసి.

56

అట్టివాడ వగు నీవు భీష్మాదుల బలమును చూచుకొని గొప్పవాడ నైతి నని
తలచుచున్నావు. ఇట్లు శక్తిలేని నీవు మాపై గర్హించు వేల :

కృష్ణ ఉవాచ - కృష్ణ డిట్లు వలికెను.

మద్వచ శ్చాపి భూయ స్తే వక్తవ్యః స సుయోధనః,

శ్వ ఇదానీం ప్రవద్యేథాః పురుషో భవ దుర్మతే.

57

ఉలూకాః నా మాటను గూడ ల దుర్మోధనునకు చెప్పుము. పీఠీ దుర్మతీ!
రేపీపాటికి యుద్ధము పొందనున్నావు. పురుషుడ వనుము.

మన్యసే యచ్చ మూఢ త్వం న యోత్స్యతి జనార్దనః,

సారథ్యేన పృతః పార్తై రితి త్వం న విభేషి చ.

58

తెలివిమాలినవాడా! జనార్దనుని పాండువులు రథము నడపుటకే ఎన్ను
కొనిరి. కావున అతడు యుద్ధము చేయవని తలచుచున్నావు. అందువలన భయ
పడకున్నావు.

54. సర్వథా - అన్ని విధముల - పుట్టిన మాత్రమున శ్శత్రియుడ ననుకొను
చున్నావు. పరాక్రమాదులతో శ్శత్రియుడ వగు మని తాత్పర్యము.

55. నపుంసకమ్ - నపుంసకత్వము

56. పరేషామ్ - కర్ణాదులయొక్క-

జఘన్యకాల మప్యేతన్న భవేత్ సర్వపార్థివాన్,
నిర్దహేయ మహం క్రోధాత్ తృణా నీవ హుతాశనః.

59

కాలమునకు కాలము చెల్లకుండుగాక. నేను కోపము వచ్చినచో అగ్ని గడ్డి
పరకలనువలె రాజు లందరిని మాడ్చివేయుదును.

యుధిష్ఠిరనియోగాత్తు ఫాల్గునస్య మహాత్మనః,
కరిష్యే యుధ్యమానస్య సారథ్యం విజితాత్మనః.

60

యుధిష్ఠిరుని మాటపై మహాత్ముడు, మనోనిగ్రహము కలవాడు అగు
అర్జునుడు పోరాడుచుండగా సారథ్యము చేసెనను.

యద్యుత్పతసి లోకాం శ్రీన్ యద్యావిశసి భూతలమ్,
తత్ర తత్రాద్భుతరథం ప్రభాతే ద్రక్ష్యసే పునః.

61

ధుశ్యోధనా! మూడులోకములకు ఎగిరిపోయినను, భూమి అట్టడుగునకు
చేరుకొన్నను నీవు అందండు అర్జునరథమును రేపు ఉదయమున చూచెదవు.

యచ్ఛాపి భీమసేనస్య మన్యసే మోఘభాషితమ్,
దుఃశాసనస్య రుధిరం పీత మద్యావధారయ.

62

భీముసేనునిది వ్యర్థమైన మాట యని తలచుచున్నావు. దుశ్శాసనుని
నెత్తురు నేడు బ్రాగనే బడినది. ఇది గుర్తించు.

న త్వం సమీక్షతే పార్థో నాపి రాజా యుధిష్ఠిరః,
న భీమసేనో న యమో ప్రతికూలప్రభాషిణమ్.

63

ఇప్పుడు ఎదురుకూతలు కూయుచున్న నిన్ను కుంతీకుమారుడు యుధిష్ఠిర
మహారాజుకాని, భీమసేనుడుగాని సకులసహదేవులుగాని లెక్కగొనడు.

ఇది శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి ఉలూకదూతాభిగమనవర్వణి -

కృష్ణాదివాక్యే ద్విషష్ట్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వణమున ఉలూకదూతాభిగమనవర్వణమున
కృష్ణాదుల వాక్యములు గల నూట అరువది రెండవ అధ్యాయము.

త్రిషష్ఠ్యధికశతతమోఽధ్యాయః
నూట యరువదిమూడవ అధ్యాయము

పాణ్డవ విరాట ద్రుపద శిఖణ్డి ధృష్టద్యుమ్నానాం సందేశ
మాదాయ ఉలూకస్య నివర్తనం, తద్వార్తా మాతర్జ్య దుర్యోధనస్య
స్వకీయసేనాయై యుద్ధా యోధ్యన్తు మాదేశః.

పాండవులు, విరాటుడు, ద్రుపదుడు, శిఖండి, ధృష్టద్యుమ్నుడు
అను వారి సందేశము గొని ఉలూకుడు మరలిపోవుట, ఆ వార్త
విని దుర్యోధనుడు తనసేనకు యుద్ధమునకు రెంచని ఆనతి నొనగుట.

సజ్జాయ ఉవాచ - సంజయు డిట్లు చెప్పెను.

దుర్యోధనస్య తద్వాక్యం నిశమ్య భరతర్షభ,
నేత్రాభ్యా మతితామ్రాభ్యాం కైతవ్యం సముదైక్షత. 1

అర్జునుడు దుర్యోధనుని ఆ పలుకులు విని మిక్కిలిగా రక్తము చిమ్ము
చున్న కన్నులతో శకునికొడుకును గట్టిగా చూచెను.

స కేశవ మభిప్రేక్ష్య గుడాకేశో మహాయశాః,
అభ్యభాషత కైతవ్యం ప్రగృహ్య విపులం భుజమ్. 2

గొప్పకీర్తిగల ఆ అర్జునుడు ఒక్కసారి కేశవుని కనుగొని ఉలూకుని
విశామగు దేయి పట్టకొని యిట్లు పలికెను.

స్వవీర్యం యః సమాశ్రిత్య సమాహ్వయతి వై పవాన్,
అభీతో యుధ్యతే శత్రూన్ స వై పురుష ఉచ్యతే. 3

1. సముదైక్షత - తరువాతి శ్లోకములోని 'గుడాకేశుడు' ఈ ప్రయుక్త వర్త-
అర్జునుడు చూచెనని తాత్పర్యము.

2. పూరణాత్ - పురుషః - నిండైన లక్షణములు గలవాడు పురుషుడు.
సాధారణార్థమున నీవు మగవాడవే కావచ్చును అని భావము.

ఎవడు తన గుండెబలము నూతగా గొని పగవారిని పోరునకు కవ్వించునో, వెరపు లేక శత్రువులతో పోరునో హనినే మగవా డందురు.

పరవీర్యం సమాశ్రిత్య యః సమాహ్వయతే పరాన్,

క్షత్రబంధురశక్త్యా త్లోకే స పురుషాధమః.

4

పరుల బలము నమ్ముకొని పగవారిని కయ్యమునకు పిలుచు సత్తువలేని వాడు కనుక, జాతిమాత్రమున క్షత్రియుడై లోకమున పురుషాధము డగును.

స త్వం పరేషాం వీర్యేణ మన్యసే వీర్య మాత్మనః,

స్వయం కాపురుషో మూఢ పరాంశ్చ జేపు మిచ్చసి.

5

అట్టి నీవు పరుల పరాక్రమమును నీ శక్తియే అనుకొనుచున్నావు. నీవు నీపడవై, మూఢుడా ! ఇతరులను ఆజేపింపగోరుచున్నావు.

యస్త్యం వృద్ధం సర్వరాజ్ఞాం హితబుద్ధిం జితేంద్రియమ్,

మరణాయ మహాప్రాజ్ఞం దీక్షయిత్వా వికత్తసే.

6

పెద్దవాడు, రాజు లందరకు హితము కూర్పవలయు నను బుద్ధి గలవాడు, ఇంద్రియములపై గట్టి అదుపు గలవాడు. మహామేధావి యగు భీష్ముని మరణమునకు దీక్ష యిచ్చి పోటుమాటలు పలుకుచున్నావు.

భావ సే విదితోఽస్మాభి ర్దుర్బుధే కులపాంసన,

న హనిష్యన్తి గాఢేయం పాణ్ణవా మృణయేతి హ.

7

ఓరీ దుర్బుధీ ! కులమునకు చీడపురుగైనవాడా ! నీ భావము మాకు అర్థమైనది. పాండవులు జాలితో భీష్ముని చంపరని గదా నీ ఊహ !

యస్య వీర్యం సమాశ్రిత్య ధార్తరాష్ట్ర వికత్తసే,

హంతాఽస్మి ప్రథమం భీష్మం మిషతాం సర్వధన్వినామ్.

8

4. క్షత్రబంధుః - క్షత్రియకులమున పుట్టినవాడే కాని క్షత్రియయోగ్యమగు కర్మము లాచరించువాడు కాదని భావము.

6. వృద్ధమ్ - భీష్ముని, బాప్లాకుని కూడ.

8. మిషతామ్ - చూచుచుండగా,

దుర్యోధనా ! ఎవరి గుండె బలమును పట్టి పొగడికొనుచున్నావో అ భీష్ముని, విలు కాండ్రందరు చూచుచుండగా మొట్ట మొదట మట్టు పెట్టెదను.

తైతవ్య గత్వా భరతాన్ సమేత్య
సుయోధనం ధార్తరాష్ట్రం వదస్య,
తథే త్యువా దార్జునః సవ్యసాచీ
నిశావ్యపాయే భవితా విమర్దః.

9

ఓరి జూదరికొడుకా! నీవు పోయి భరతవంశమువారి నందరిని సమావేశ పరచి దుర్యోధనునితో ఇట్లు చెప్పుము. సవ్యసాచి యగు అర్జునుడు అట్లే అని పలికెను. తెల్లవారివెంటనే యుద్ధము కాగలదు.

యద్వాబ్రహ్మ ద్వాక్య మదీనసత్త్వం
మధ్యే కురూన్ హర్షయన్ సత్యసన్తః,
అహం హస్తా సృష్టాయానా మనీకం
శాల్యేయకాంశ్చేతి మమైష భారః.

తైతవ్య గత్వా భరతాన్ సమేత్య
సుయోధనం ధార్తరాష్ట్రం వదస్య.

10

కౌరవుల నడుమ వారిని ఉప్పొంగజేయుచు సత్యసంఘు డగు భీష్ముడు నేను సృంజయులయు శాల్యేయకులయు సేసను రూపుమాపుదును. ఈ మాట సుయోధనుని తెలిగించి పిదప పాండవులతో చెప్పుము.

9. సమేత్య - ఒక్కచోటికి తెచ్చి. సమావేశపరచి; నిశావ్యపాయే - రాత్రి గడచినపిమ్మట - మరునాటిప్రోద్ధున అని భావము

10. సత్యసన్తః - సత్యుడు ప్రతిష్ఠ కలవాడు - భీష్ముడు; అహం హస్తా - మొదలుకొని 11వ శ్లోకము పూర్వార్థము దాక భీష్ముని వాక్యము. 'నేను సృంజయాదులను చంపుచును' అను వాక్యమును కౌరవు లందరిముందు దుర్యోధనునితో చెప్పుము; పిదప దానిని, భరతాన్ గత్వా - పాండవుల కడ కరిగి; వదస్య-వలుకుము-అని భావము దానివలన దుర్యోధనునకు సుఖమును, పాండవులకు భయమును కలుగు నని అభిప్రాయము.

హన్యా మహం ద్రోణ మృతేఽపి లోకం
న తే భయం విద్యరే పాణవేభ్యః,
తతో హి తే లబ్ధతమం చ రాజ్య
మాపద్గతాః పాణవా శ్చైతి భావః.

11

ద్రోణుడు లేకున్నను నేను లోక మంతటని నాశనము చేయగలను. నీకు పాండవులవలన భయము లేదు అనియు భీష్ముడు పలికెను. ఆ మాట వినిన నీకు రాజ్యము చిక్కినట్లే భావము కలిగెను. పాండవులు ఆపద నంది రనియే తలపోయుచున్నావు.

స దర్పహారో న సమీక్షసే త్వ
మనర్థ మాత్మన్యపి వర్తమానమ్,
తస్మా దహం తే ప్రథమం సమూహే
హస్తా సమక్షం కురువృద్ధ మేవ.

12

దానితో నిండుగా పొగరెక్కిన నీవు నీయందే ఉన్న కీడు పరికింపజాల కున్నావు. భీష్మ దట్టు పలికిన కారణమున నీ మూకలో ముందుగా ఆ కురు వృద్ధునే నీ ముందే చంపెదను.

సూర్యోదయే యుక్తసేనః ప్రతీక్ష్య
ధ్వజీ రథీ రక్షత సత్యసన్ధమ్,
అహం హి వః వశ్యతాం ద్వీప మేనం
భీష్మం రథాత్ పాతయిష్యామి బాణైః.

13

11. ద్రోణమ్, ఋతే, అపి-ద్రోణుడు లేకున్నను; అహమ్-నేను; లోకమ్-లోకమును; హన్యామ్ - చంపెదను - ఇది దుర్యోధనునితో భీష్మ దన్న మాట. తతః - ఆ భీష్ముని మాటవలన, రాజ్యమ్, లబ్ధతమమ్ ఇతి - గట్టిగా చిక్కినదనియు; పాండవాః - పాండవులు; ఆపద్గతాః - ఆపద నందినవారనియు; తే - నీయొక్క (దుర్యోధనునియొక్క) భావః - ఆభిప్రాయము.

12. కురువృద్ధమ్ - కురువులలో పెద్దవాడగు భీష్ముని; హస్తా - చంపుదును.

13. నీవు సర్వసేనతో భీష్ముని కాపాడుకొనుము అని భావము. ద్వీపమ్ - మునిగిపోవువారికి రక్షణస్థానము - అట్టివాడగు భీష్ముని చంపినదో అందరు చచ్చినట్లే అని భావము.

ప్రొద్దు పొడిచిన వేళకు సేనంను సిద్ధము చేసికొని ధ్వజములను రథము
లను చక్కజేసికొని ఆ సత్యసంధుని రక్షించుకొనుడు. నేను మాత్రము మీరం
దరు చూచుచుండగా మీరు ద్విపమైర ఈ భీష్ముని బాణములతో రథమునుండి
కూలద్రోయుదును.

శ్వోభూతే కత్తనావాక్యం విజ్ఞాస్యతి సుయోధనః,
ఆచితం శరజాలేన మయా దృష్ట్యా పితామహమ్. 14

లేవడిదినమున ఒడరెల్ల నా బాణములు గ్రుచ్చుకొనియున్న భీష్ముని
చూచి దుర్యోధనుడు తన పొగడికోలుమాటల పార మెరుగును

యదు క్తశ్చ సభామధ్యే పురుషో హ్రస్వదర్శనః,
శ్రుద్దేన భీమసేనేన భ్రాతా దుఃశాసన స్తవ. 15

అధర్మణ్ణో నిత్యవైరీ పాపబుద్ధి ర్నృశంసవత్,
సత్యాం వ్రతిజ్ఞా మచిరా ద్దృశ్యసే తాం సుయోధన. 16

ముందుచూపు లేనివాడు, ధర్మ మెరుగనివాడు, వగకు అంతము లేనివాడు,
పాపబుద్ధి యగు నీ తమ్ముడు దుశ్శాసనునిగూర్చి పెనుకోపముతో భీమసేనుడు
అతిక్రూరముగా చేసిన వ్రతిజ్ఞ నిజమగుటను, సుయోధనా ! త్వరలో చూడ
గలవు.

అభిమానస్య దర్శస్య క్రోధపారుష్యయో స్తథా,
నైష్ఠ్యస్య స్యావలేపస్య ఆత్మసంభావనస్య చ, 17

నృశంసతాయా సైవ్యస్య ధర్మవిద్వేషణస్య చ,
అధర్మ స్యాతివాదస్య వృద్ధాతిక్రమణస్య చ. 18

17. అభిమానః - నేను శ్రేష్ఠుడ నను భావము; దర్శః - ఇతరులను మీరగల
సామర్థ్యము కలవాడను అను భావము; క్రోధః - ఎల్లప్పుడు మండిపడు
చుండుట; పారుష్యమ్ - శూంములవంటి మాటలు పలుకుట, నైష్ఠ్యమ్ -
స్నేహము లేకుండుట; అవలేపః - ఇతరులను చుంకిన చేయుట; ఆత్మ
సంభావనమ్ - నేనే సర్వజ్ఞుడను, హుడను అనుకొనుట.

18. నృశంసతా - దయలేనిదనము; సైవ్యమ్ - చిరునుతనము - విషము పెట్టుట
మున్నగు భీతచూకారములు చేయుట; ధర్మవిద్వేషణమ్ - ధర్మమునందు

దర్శనస్య చ చక్రస్య కృత్స్నస్యావనయస్య చ,
ద్రక్ష్యసి త్వం ఫలం తీవ్ర మచిరేణ సుయోధన. 19

అభిమానమునకు, దర్పమునకు, క్రోధమునకు, కటికతనమునకు, నిష్ఠ
రత్వమునకు, పరులను తులనాడుటకు, నిన్ను నీవు గొప్పవాడవని తలచుటకు,
దయలేనితనమునకు, వాడిమికి, ధర్మమును కక్కసించుకొనుటకు, ధర్మము
పాటించకుండుటకు, హద్దు మీరి పలుకుటకు, పెద్దలను మన్నింపకుండుటకు,
అసమర్థులను చూచి జయము కల్గునని నిశ్చయించుకొన్నదానికి, సేన అధికముగా
నుండెనని విజ్ఞప్తిగుటకు. మమ్ములను బొత్తుగా దూరము చేసికొన్నందులకు అగు
తీవ్రమైన ఫలమును, ధుర్యోధనా! నీవు త్వరలోనే చూడగలవు.

వాసుదేవద్విధియే హి మయి శ్రుద్ధే నరాధమ,
ఆశా తే జీవితే మూఢ రాజ్యే వా కేన హేతునా!. 20

మూఢుడా! నరాధముడా! వాసుదేవుడు తోడై యున్న నేను క్రోధము
వహించియుండగా నీకు బ్రదుకునందు గాని, రాజ్యమునందు గాని ఆశ ఏ
కారణమున కలుగును?

శాస్తే భీష్మే తథా ద్రోణే సూతపుత్రే చ పాతితే,
నిరాశో జీవితో రాజ్యే పుత్రేషు చ భవిష్యసి. 21

ద్వేషముండుట; కపటద్యూతము మున్నగునవి చేయుట వంటిది;
అధర్మః - ధర్మమును మన్నింపకుండుట - అన్నమాట ప్రకారము
రాజ్యము నొసగకుండుట; అతివాదః - ధర్మిష్ఠులయందు ధర్మము పాటించి
పనివారు అని ఆరోపించుట - నీవు బైదాలవ్రత మాచరించుచున్నావని
ధర్మరాజును నిందించుట. వృద్ధాతిక్రమణమ్ - విదురుడు మున్నగు
వారిని మన్నింపకుండుట.

19. దర్శనమ్ - కర్ణాదులయందు విజయమును సంభావించుట; చక్రమ్ - సేన
అధికముగా నున్నదని పొంగిపోవుట. అవనయః - మమ్ములను దూర
ముగా పారద్రోలుట - ఈ దుష్కార్యము లన్నింటి ఫలము చూడగల
వని భావము.

భీష్ముడు, ద్రోణుడు చావగా సూతుని కొడుకు కర్ణుని మేము నేం
గూల్చగా అప్పుడు నీవు బ్రదుకునందు, రాజ్యమునందు, కొడుకులయందు ఆశ
చచ్చినవాడ వగుదువు.

బ్రాతృబాం నిధనం శ్రుత్వా పుత్రాణాం చ సుయోధన,
భీమసేనేన నిహతో దుష్కృతాని స్మరిష్యసి. 22

తమ్ములు, కొడుకులు చచ్చిరని వినిన నీవు భీమసేనునిచేత చావుదెబ్బ తిని
చేసిన పాపకార్యము లన్నింటిని స్మరింతువు.

న ద్వితీయాం ప్రతిజ్ఞాం హి ప్రతిజ్ఞానామి కైతవ,
సత్యం బ్రవీమ్యహం హ్యేతత్ సర్వం సత్యం భవిష్యసి. 23

ఓరి జూదరీ! నేను రెండవ ప్రతిజ్ఞ పట్టుట లేదు. సత్యమే చెప్పుచున్నాను.
ఇది యంతయు నిజమగును.

యుధిష్ఠిరోఽపి కైతవ్య ములూక మిద మబ్రవీత్,
ఉలాక మద్వచో బ్రూహి గత్వా తాత సుయోధనమ్. 24

పిదప యుధిష్ఠిరుడును శకుని కొడుకగు ఉలాకునితో నిట్లు పలికెను;
ఉలాకా! ఆ సుయోధనుని కడ కరిగి వానికి నా మాట నిట్లు పలుకుము:

స్వేన వృత్తేన మే వృత్తం నాధిగతుం త్వ మర్హసి,
ఉభయో రన్తరం వేద సూన్యతాన్యతయో రపి. 25

సుయోధనా! నీ నడవడితో నా ప్రవర్తనను మీరజాలవు మన యిరువురకు
సత్యమునకు అసత్యమునకు ఉన్నచరమార మని నే నెరుగుదును.

న చాహం కామయే పాప మపి కీటపిపీలయోః,
కిం పున రాతిషు వధం కామయేయం కథన్యన. 26

నేను పురుగునకు, చీరుకును, కీడు చేయగోరను. అట్టియెడ దగ్గరచుట్టము
లను రూపుమాపుట కెన్నడైనను ఎట్లు కోరుదును:

ఏతదర్థం మయా తాత పశ్య[గ్రామా వృతాః పురా,
కథం తవ సుదుర్బుధే న ప్రేక్ష్యే వ్యసనం మహత్. 27

ఓయి సుదుర్బుధీ! నీకు మూడెను పెనుకీడు ఎట్లును చూడజాలక మునుపు
బాబూ! అయిదూ శ్శిష్టుండిని.

స త్వం కామ పరీతాత్మా మూఢభావాచ్చ కత్తసే,
తథైవ వాసుదేవస్య న గృహ్లాసి హితం వచః. 28

నిలువెల్ల లోభముతో నిండిన నీవు కన్నుగానక గొప్పలు పలుకుచున్నావు.
అట్లే వాసుదేవుడు నీ మేలు కోరి చెప్పిన మాటను గూడ నీవు పట్టించుకొనలేదు.

కిళ్ళోదాసీం బహూ క్తేన యుధ్యస్య సహ బాన్ధవైః,
మమ విప్రియకర్తారం కైతవ్య బ్రూహి కౌరవమ్. 29

ఇంక ఇప్పుడు పలు మాటలాడి ఫలమేమి? చుట్టములతో పోరుము. ఓయి
ఉలూకా! నాకు ప్రియము కాని పని చేయుచున్న ఆ దుర్యోధనునితో మరియు
నిట్లు పలుకుము.

శ్రుతం వాక్యం గృహీతోఽర్థో మతం య తే తథాస్తు తత్.

దుర్యోధనా! నీ మాట వింటిమి. దాని యర్థము గ్రహించితిమి. నీ యిష్ట
మెట్టో యట్లే యగుగాక!

భీమసేన సైతో వాక్యం భూయ ఆహ నృపాత్మజమ్. 30

పిదప భీమసేనుడు రాజకుమారునిగూర్చి మరియు నిట్లు పలికెను.

ఉలూక మద్వచో బ్రూహి దుర్మతిం పాపహరుషమ్,
శతం నైకృతికం పాపం దురాచారం సుయోధనమ్. 31

ఉలూకా! దుష్టబుద్ధి, పాపి, మొండి, అపకారి, దురాచారుడు అగు ఆ
దుర్యోధనునితో నా మాట నిట్లు చెప్పుము.

27. ఓయి సుదుర్బుధీ! నీకు మూడెని గొప్పకీడును - చావును, కథమ్ - కథ
మపి - ఏతీరుగను; న ప్రేక్ష్యే - చూడజాలను అనుకారణమువలన -
అయిదూ శ్శిష్టుండిని నని అన్వయము.

గృధ్రోదరే వా పన్నవ్యం పురే వా నాగసాహ్వయే,
ప్రతిజ్ఞాతం మయా తచ్చ సభామధ్యే సరాధమ. 32
కర్తాఽహం తద్వచః సత్యం సత్యే నైవ శపామి తే,
దుఃశాసనస్య రుధిరం హత్వా పాస్యామ్యహం మృధే. 33

నేను నిండుసభతో ప్రతిప పట్టితిని. సత్యము మీద ఒట్టు. దానిని నిజము
గావెతును. సరాధముదా! వాడు గ్రద్దకడుపుతో చాగుకొన్నను, కరిపురముతో
నివసించియున్నను దుశ్శాసనుని యుద్ధమున చంపి నెత్తురు త్రావుదును.

సక్తిసీ తవ భక్తైర్వైవ హత్వా హి తవ సోదరాన్,
సర్వేషాం ధార్తరాష్ట్రాణా మహం మృత్యుః సుయోధన. 34
సుయోధనా! నీ తోడలు విరుగబొడిచి, నీ కమ్ములను చంపి, నేను
ధృతరాష్ట్రుని కొడుకు లందరికి మృత్యువ నగుదును.

సర్వేషాం రాజపుత్రాణా మభిమన్యు రసంశయమ్,
కర్మణా తోషయిష్యామి భూయ శ్రైవ వచః శృణు. 35
నిలువెల్ల కోపము గల నేను రాజపుత్రులందరికు నా చేష్టతో సంతోషము
కూర్తును. మరియు నామాట వినుము.

హత్వా సుయోధన త్వాం వై సహితం సర్వసోదరైః,
అక్రమిష్యే వదా మూర్ధ్ని ధర్మరాజస్య పశ్యతః. 36
కమ్ము లందరితో పాటు నిన్ను నేలగుల్చి ధర్మరాజు చూచుచుండగా
కాలితో నీ కల తన్నుదును.

నకుల స్తు తతో వాక్య మిద మాహ మహివతే,
ఉలూక బ్రూహి కౌరవ్యం ధార్తరాష్ట్రం సుయోధనమ్. 37

రాజా! అంత నకులు పట్టి పలికెను. ఉలూకా! ఆ కురురాజు ధృతరాష్ట్రుని
కొడుకు దుర్యోధనునితో నిట్లు పలుకుము.

శ్రుతం తే గదతో వాక్యం సర్వ మేవ యథాతథమ్,
తథా కర్తాఽస్మి కౌరవ్య యథా త్వ మనుశాసి మామ్. 38

నీవు పలికిన వాక్యము అంతయు ఉన్నదున్నట్లు వింటిమి. కురురాజా !
నీవు నాకు చెప్పినట్లే యంతయు చేసెదను.

శోచిష్యసే మహారాజ సపుత్రజ్ఞాతిభాన్ధవః,

ఇమం చ క్లేశ మస్మాకం హృష్టో యత్త్వం వికత్థసే. 40

మహారాజా! కొడుకులతో, కులమువారితో, బంధువులతో కూడి నీ వేడ్తువు.
ఏల యన ఈ మా పాటు చూచి పొంగిపోవుచు పొగడికొనుచున్నావు.

విరాటద్రుపదౌ వృద్ధా పులూక మిద మూచతుః,

దాసభావం నియచ్ఛేవ సాధో రితి మతిః సదా.

తౌ చ దాసా వదాసౌ వా పౌరుషం యస్య యాదృశమ్. 41

పెద్దవయసువా రగు విరాటద్రుపదులు ఉలూకునితో నిట్లు పలికిరి. మేము
సత్పురుషునకు దాసభావమును గట్టిగా కోరుకొందుము. ఎల్లప్పుడు మా కడియే
భావన. అట్టి మేము దాసులమో, కామో, యెవని పౌరుష మెట్టిదో రేపు చూచెదము.

శిఖిణీ తు తతో వాక్య ములూక మిద మబ్రవీత్,

వక్తవ్యో భవతా రాజా పాపే వ్యభిరతః సదా. 42

అంత శిఖిండి ఉలూకునితో నిట్లు పలికెను. ఉలూకా ! ఎల్లవేళల పాపము
లన్న పడిదప్పు ఆ దుర్మోధునికి నీ విట్లు చెప్పవలయును.

వశ్య త్వం మాం రణే రాజన్ కుర్వాణం కర్మ దారుణమ్,

యస్య వీర్యం సమాసాద్య మన్యసే విజయం యుధి, 43

త మహం పాతయిష్యామి రథా తవ పితామహమ్.

41. యత్, ఇమం అస్మాకమ్, క్లేశం, దృష్ట్యా వికత్థసే - మేము పొందిన ఈ
పాటును చూచి పొగడికొనుచున్న కారణమున; త్వమ్ - అట్టి - నీవు
దుఃఖింతు వని భావము.

42. నేను మీకు ప్రభువను - అన్న దుర్మోధుని మాటకు విరాటద్రుపదులు
బదులు చెప్పుచున్నారు. సాధోః - సజ్జనునకు; దాసభావమ్ - దాసుల
మగుటను; నియచ్ఛేవ-కోరుకొందుము ఇతి - అని; అవయోః - మా యిరు
వురకు; మతిః - భావన; అస్తి-కలదు; మేము దాసులమో, స్వలంఠ్రు
లమో యెట్టిదో - రేపు చూతము గాక-అని కలుపుకొనవలయును.

రాజా : యద్ధమున దారుణకర్మ మాదరించు నెన్ను చూచుము. ఎవని శక్తిని అందగా గొని యద్ధమున గెలుపును దావించుచున్నావో అట్టి నీ తాతను రథమునుండి కూలద్రోయుదును.

అహం భీష్మవధాత్. సృష్టో నూనం ధాత్రా మహాత్మనా, 44
సోఽహం భీష్మం హనిష్యామి మిషతాం సర్వధన్వినామ్.

దొడ్డబుద్ధి గల బ్రాహ్మ సన్ను భీష్ముని వధించుటకే వుద్దించెను. అట్టి నేను ధనుర్విద్యతో ఆరితేరినవా రందరు చూచుచుండగా భీష్ముని చంపెదను.

ధృష్టద్యుమ్నోఽపి కైతవ్య ములూక మిద మబ్రవీత్. 45
సుయోధనో మమ వచో వక్తవ్యో నృవతేః సుతః.

అంత ధృష్టద్యుమ్నుడు ఉలూకునితో నిట్లు పలికెను. ఆ రాజుకొడుగు సుయోధనునితో నా మాటగా నిట్లు చెప్పము.

అహం ద్రోణం హనిష్యామి సగణం సహ బాన్ధవమ్, 46

అవశ్యం చ మయా కార్యం పూర్వేషాం చరితం మహత్,

కర్తా చాహం తథా కర్మ యథా నాన్యః కరిష్యతి. 47

నేను ద్రోణుని, వాని సైనికులతో, చుట్టములతో పాటు సంహరించెదను. నా పూర్వులకై దొడ్డపని నేను తప్పక చేయవలయును. మరియెవ్వరు చేయజాలని పని నేను చేయుదును.

త మబ్రవీ ధర్మరాజః కారుణ్యార్థం వచో మహత్,
నాహం జ్ఞాతివధం రాజన్ కామయేయం కథిష్యన. 48
తవైవ దోషా ద్దుర్బుధే సర్వ మేతత్తనావృతమ్.

44. భీష్మవధాత్ - భీష్ముని వధ కారణముగా

47. పూర్వేషాం చరితమ్ - పూర్వులకు సంబంధించిన పనిని - ద్రోణునితోడి పగ తీర్చుకొనుట యను దానిని: సర్వేషామ్ అనియు పాఠము - అర్థ ముడియే.

48. అనావృతమ్ - విస్పష్టము

అంత ధర్మరాజు ఏయతో బొద్దమూట వలికెను. రాజా ! నే నెన్నటికిని చుట్టముల చావును కోరను. దుర్బుధ్ధి! ఇది మంత్రము నీ తప్పు మననే యగుచున్నది. ఇది అంద రెరిగిన విషయము.

స గచ్చ మాచిరం తాత ఉలూక యది మన్యసే, 49
ఇహ వా తిష్ఠ భద్రం తే వయం హి తవ జాన్తవాః.

నాయనా! ఉలూకా! జాగు సేయకు. పద. లేదా ఉండదలచినచో నీ విచటనే యుండుము. నీకు మేలయ్యెడు. మేము నీ బంధువులము కదా.

ఉలూక స్తు తతో రాజన్ ధర్మపుత్రం యుధిష్ఠిరమ్, 50
ఆమన్యో ప్రయయౌ తత్ర యత్ర రాజా సుయోధనః.

పదవ ఉలూకుడు ధర్మపుత్రుడైన యుధిష్ఠిరునికడ సెలవు గైకొని సుయోధను డున్నచోటి కరిగెను.

ఉలూక స్తత ఆగమ్య దుర్యోధన మమర్షణమ్, 51
అర్జునస్య సమావేశం యథోక్తం సర్వ మబ్రవీత్.

ఉలూకుడు అటనుండి వచ్చి కోపిష్ఠి యగు దుర్యోధనునిలో ఆర్జునుడు చెప్పినదంతయు యథాతథముగా చెప్పెను.

వాసుదేవస్య భీమస్య ధర్మరాజస్య పౌరుషమ్, 52

నకులస్య విరాటస్య ద్రుపదస్య చ ధారత,

సహదేవస్య చ వచో ధృష్టద్యుమ్నుశిఖణ్డినోః,

కేశవార్జునయో ర్వాక్యం యథోక్తం సర్వ మబ్రవీత్. 53

వాసుదేవుడు, భీముడు, ధర్మరాజు నకులుడు, విరాటుడు, ద్రుపదుడు, సహదేవుడు, ధృష్టద్యుమ్నుడు, శిఖండి, కృష్ణార్జునులు-అనువారి పరాక్రమమును, వారాదిన మాటలను ఉన్నదున్నట్లు అంతయు నివేదించెను.

49. మా చిరమ్ - జాగుసేయకుము.

51. ఆమన్యో - సెలవు గైకొని;

తైతవ్యస్య తు తద్వాక్యం నిశమ్భ్య భవతర్షభః,
దుఃశాసనం చ కర్ణం చ శకునిం చాపి ధారత. 54

అజ్ఞాపయత రాజశ్చ బలం మిత్రబలం తథా,
యథా ప్రాగుదయాత్ సర్వే యుక్తా స్తిష్ఠన్తునీకినః. 55

శకునికొడుకు చూచి విని, ఆ భరతవరేణ్యుడు, దుఃశాసనుని, కర్ణుని, శకునిని, ఇతరరాజులను, తన సేనను, తిరిమిశాంత్రసేనను - తెల్లవారులోపం సేన తెట్లు మోహరింపవలయు ననుదానినిగూర్చి అజ్ఞాపించెను.

తతః కర్ణసమాదిష్ఠా దూతాః సంత్వరితా రిథైః,
ఉష్ణివామీభి రవ్యన్యే సదశ్చై శ్చ మహాఽవైః. 56

తూర్ణం పరియయుః సేనాం కృత్వాన్నం కర్ణస్య శాసనాత్,
అజ్ఞాపయన్తో రాజశ్చ యోగః ప్రాగుదయా దితి. 57

అంత కర్ణ దాదేయింపగా దూతలు వ్యర్థగా రథములతో, ఒంటెలతో, గొప్ప వేగముగల గుఱ్ఱములతో సేన సంతటిని చుట్టివచ్చిరి. తెల్లవారుచ మున్నే సేన అంతయు సిద్ధముగా నుండవలయు నని రాజు లందరికీ కర్ణుని శాసనమును చాటిచెప్పచు తిరిగివచ్చిరి.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి ఉలూకదూతాగమనపర్వణి

ఉలూకాపయానే త్రిషష్ఠ్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున ఉలూకదూతాగమన

పర్వమున ఉలూకుడు తిరిగివచ్చుట యను

నూటఅయవది మూడవ అధ్యాయము.

— : 0 : —

57. ఉదయాత్ - సూర్యోదయమునకు; ప్రాక్ - ముందు; యోగః - సేన సిద్ధముగా నుండవలయునని;

చతుష్టష్ట్యధికశతతమోఽధ్యాయః
నూట ఇరువది నాలుగవ అధ్యాయము

పాణ్డవసేనాయా యుద్ధక్షేత్రే గమనమ్, ధృష్టద్యుమ్నుకర్తృకం
 న్వసైనికానాం కృతే యుద్ధయోగ్యవిపక్షిణా మవధారణమ్.
 పాండవసేన యుద్ధక్షేత్రమున కరుగుట, ధృష్టద్యుమ్నుడు తన
 సైనికులకు పోరదగిన శత్రువులను నిర్ణయించి చెప్పట.

సజ్జయ ఉవాచ - సంజయు దిట్లు చెప్పెను.

ఉలూకస్య వచః శ్రుత్వా కునీపుత్రో యుధిష్ఠిరః,
 సేనాం నిర్యాపయామాస ధృష్టద్యుమ్నుపురోగమమ్.

1

ఉలూకునిమాట విని కుంతికుమారుడు యుధిష్ఠిరుడు ధృష్టద్యుమ్నుడు
 ముందున్న సేనను బయలుదేరదీసెను.

పదాతిసీం నాగవతీం రథిసీ మశ్వవృన్దిసీమ్,
 చతుర్విధజలాం భీమా మకమ్పాం వృథివీ మివ.
 భీమసేనాదిభి ర్గుప్తాం సార్థనైశ్చ మహారథైః,
 ధృష్టద్యుమ్నువశాం దుర్గాం సాగర సైమితోపమామ్.

2

3

ఆ సేన పదాతులతో, ఏనుగులతో, రథములతో, గుఱ్ఱములతో నాలుగు
 తీరుం బలముతో కూడియుండెను. భయంకరముగా నుండెను. భూమివలె నిలువ
 ద్రొక్కికొని యుండెను. భీమసేనుడు, అర్జునుడు మొదలగు మహారథులు దానిని
 కాపాడుచుండిరి. ధృష్టద్యుమ్నుని వశమున నుండెను. పగవారికి తొంగనిదై
 యుండెను. ఎగిరి పడని సముద్రమును పోలియుండెను.

తస్యాస్త్వగ్రే మహేష్వాసః పాణ్డవుల్యో యుద్ధదుర్మదః,
 ద్రోణప్రేప్సు రసీకాని ధృష్టద్యుమ్నో వ్యకర్షత.

4

ఆ మహాసేనుడు ముందు భాగమున పెద్దధనువు గలవాడు, యుష్టమున గొప్ప ఆవేశము గలవాడు నగు పాంచాలరాజు కొడుకు ధృష్టద్యుమ్నుడు నిలిచి ద్రోణుని సాధింపగోరినవాడై సేనలను నడపించుచుండెను.

యథాబలం యథోత్సాహం రథినః సముపాదిశత్.

వారి వారి బలమునకు, ఉత్సాహమునకు తగిన విధముగా రథులను ఏర్పరచెను.

అర్జునం సూతపుత్రాయ భీమం దుర్యోధనాయ చ, 5

ధృష్టకేతుం చ శల్యాయ గౌతమా యోత్రమౌజసమ్.

అశ్వత్థామే చ నకులం శైబ్యం చ కృతవర్మణే, 6

సైన్ధవాయ చ వార్తేయం యుయుధానం సమాదిశత్.

అర్జునుని కర్ణునికొరకు, భీముని దుర్యోధనునికొరకు, ధృష్టకేతుని శల్యునకు, ఉత్తమౌజుని కృపునికి, నకులుని అశ్వత్థామకు, శైబ్యుని కృతవర్మకు వృష్టివంశమువాడగు సాత్యకిని సైన్ధవునకుగా నియమించెను.

శిఖణ్డినం చ భీష్మాయ వ్రముఖే సమకల్పయత్. 7

భీష్మునికొరకు శిఖండిని ముందుభాగమున నేర్పరచెను.

సహదేవం శకునయే చేకితానం శలాయ వై,

ద్రౌపదేయాం సుథా పశ్చాత్రిగరైభ్యః సమాదిశత్. 8

సహదేవుని శకునికి, చేకిరానుని శలనకు, ద్రౌపదికుమారు లైదుగురిని త్రిగర్తరాజులకు నిర్దేశించెను.

వృషసేనాయ సౌభద్రం శషాణాం చ మహీక్షితామ్,

స సమర్థం హి తం మేనే పార్థా దభ్యుధికం రణే. 9

వృషసేనునకు అభిమన్యుని నియమించెను. అట్లే శమలను రాజులకు అతడు చాలునని ధృష్టద్యుమ్నుడు తలపోసెను, అతడు యుద్ధమున అర్జునుని కంటె మిన్న అనియు సంభావించెను.

5. యథాబలమ్ - సముపాదిశత్ - నీవు వీనితో, నీవు వీనితో పోరవలయు నని ఒక్కొక్కరి కొక్కొక్క రథికుని ఏర్పరచెను.

ఏవం విభజ్య యోధాం స్తాన్ వృథక్చ సహ చైవ హ,
జ్ఞాల్వావర్ణో మహేష్వాసో ద్రోణ మంశ మకల్పయత్. 10

ఈ విధముగా యోధులను వేరువేరుగను, సముదాయముగను ఏర్పరచి
అగ్నిజ్వాలలవంటి వన్నెగల ఆమహాధనుష్కుడు ద్రోణుని తనవంతుగా
చేసికొనెను.

ధృష్టద్యుమ్నో మహేష్వాసః సర్వసేనాపతి స్తతః,
విధివద్ వ్యూహ్య మేధావీ యుద్ధాయ ధృతమానసః, 11
యథోద్దిష్టాని సైన్యాని పాణ్డవానా మయోజయత్,
జయాయ పాణ్డుపుత్రాణాం య త స్తస్థౌ రణాజిరే. 12

గొప్పవిల్లు రాల్చినవాడు, సర్వసేనాపతి, మేధావియు సగు ధృష్ట
ద్యుమ్నుడు యుద్ధమునకు నిశ్చయించుకొని, చేయవగిన రీతిగా వ్యూహములను
ఏర్పరచి, పాండవుల సైన్యములను పైని చెప్పిన రీతున నిలాపబెట్టెను. పాండ
వుల జయమునకై సర్వవిధముల సన్నద్ధుడై సేన ముందట రాను నిలిచెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి ఉలూకదూతాగమనవర్వణి
సేనాపతినయోగే చతుఃషష్ఠ్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వమున ఉలూకదూతాగమన
వర్వమున సేనాపతుల నేర్పరచుట యను నూటయరువది
నాలుగవ అధ్యాయము.

సమాప్త ములూకదూతాగమనవర్వ.

ఉలూకదూతాగమనవర్వము ముగిసెను.

—: 0 :—

10. మొదటిశ్లోకమున 'ఉలూకుని మాట విని' అనునది మొదలు ఇంతవరకు
చెప్పినదానికి యోధులసార మెరిగి వారివారికి తగిన యోధులను
కూర్చుట తాత్పర్యార్థము; వృథక్ - ఇంతవరకు చెప్పిన రీతిగా ప్రధాన
వ్యక్తులను, సహ-చైవ - ఇతరులను సముదాయములుగా చేసి;

రథాతిరథసంఖ్యాన పర్వ--౯

రథాతిరథనిర్ణయపర్వము-9

పంచషష్ఠ్యధికశతతమోఽధ్యాయః - ౧౬౫

నూటఅరువదియైదవ అధ్యాయము - 165

దుర్యోధనపృష్ఠేన భీష్మేణ కౌరవపక్షియ రథ్యతిరథినాం పరిచాయనమ్.

దుర్యోధను డడుగగా భీష్ముడు కౌరవపక్షమున నున్న రథులను
అతిరథులను పరిచయము చేయుట.

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ - ధృతరాష్ట్ర డిట్లు పలికెను.

ప్రతిజ్ఞాతే పాలునేన వధే భీష్మస్య సంయుగే,
కిమకుర్వత మే మన్తాః పుత్రా దుర్యోధనాదయః.

1

అర్జునుడు యుద్ధమున భీష్ముని చంపుడు నని ప్రతిజ్ఞ పట్టగా బుద్ధిలేని నా
కొడుకులు దుర్యోధనాదులు ఏమి చేసిరి?

హతమేవ హి వశ్యామి గాఢేయం పితరం రణే,

వాసుదేవ సహాయేన పార్థేన దృఢధన్వనా.

2

గట్టి డిల్లు చేపట్టిన కుంతికొడుకు, శ్రీకృష్ణుడు తోడైనవాడు యుద్ధమున
నా తండ్రి భీష్ముని చంపివేసినట్లే తోచుచున్నది.

స చాపరిమితప్రజ్ఞ స్త్రుప్రుత్వా పార్థభాషితమ్,

కి ముక్తవాన్ మహేష్వాసో భీష్మః ప్రహరతాం వరః.

3

గొప్ప ధనువు గలవాడు, పోటుగాండ్రలో మేలైనవాడు, ఇంతనరాని
ప్రజ్ఞ గలవాడు నగు భీష్ముడు అర్జునుని మాట విని యేమి పలికెను.

సైనావత్యం చ సంప్రాప్య కౌరవాణాం దురంధరః,

కిమచేష్ఠత గాఢేయో మహాబుద్ధివరాక్రమః.

4

గొప్ప తెలివితో కూడిన పరాక్రమము గలవాడు, కౌరవుల బరువుబాధ్యత
లన్నింటిని నెత్తి కెత్తుకొన్నవాడు అగు భీష్ముడు సేనాపతిపదవి పొంది యేమి
చేసెను?

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశమ్పాయను డిట్లు చెప్పెను.

తత స్త త్సంజయ స్తస్మై సర్వమేవ న్యవేదయత్,

యథోక్తం కురువృద్ధేన భీష్మేణామితతేజసా.

5

అంత సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునకు కురువృద్ధుడు, మహాతేజస్సు గల
వాడు నగు భీష్ముడు పలికిన దంతయు విన్నవించెను.

సంజయ ఉవాచ - సంజయు డిట్లు చెప్పెను.

సైనాపత్య మనుప్రాప్య భీష్మః శాన్తనవో నృప,

దుర్యోధన మువాచేదం వచనం హర్షయన్నివ.

6

సేనాపతి పట్టము పొంది శంతనుకుమారు డగు భీష్ముడు దుర్యోధనుని
ఉప్పొంగజేయుచు నిట్లు పలికెను.

నమస్కృత్య కుమారాయ సేనాన్యే శక్తిపాణయే,

అహం సేనాపతి సైన్యద్య భవిష్యామి న సంశయః.

7

శక్తిని చేత ధరించిన సేనాని కుమారస్వామికి మ్రొక్కి యిప్పుడు నీకు
నేను సేనాపతి నగుదును. ఇందు సంశయము లేదు.

సేనాకర్మణ్యభిక్షోఽస్మి వ్యాపేషు వివిధేషు చ,

కర్మ కారయితుం చైవ భృతాన వ్యభృతాం స్తథా.

8

యాత్రాయానే చ యద్ధే చ తథా ప్రశమనేషు చ,

భృశం వేద మహారాజ యథా వేద బృహస్పతిః.

9

8 భృతాన్ - జీత మిచ్చి ఏర్పాటు చేసికొన్న సైనికులను; అభృతాన్ -
నెయ్యముతో వచ్చినవారిని.

9. యాత్రాయానే - యుద్ధమునకు సంబంధించిన ప్రయాణమునందు, ప్రశ
మనేషు - పగవారు ప్రయోగించు ఆస్త్రములకు బదులు చేయుటయందు;
వేద - షరుగుడును; వేద - ఎరుగును;

మహారాజా! పలువిధములగు మొగ్గరములు తీర్చుటయందు, సేనను నిర్వహించుటయందును మంచి జ్ఞానము కలదు. వేతనములవారిని, మైత్రితో వచ్చినవారిని ఆయా పనులయందు చక్కదిద్దగలను. యుద్ధయాత్రలు తీర్చుటయందు, యుద్ధము చేయునపుడు పగవారు ప్రయోగించు అస్త్రములను త్రిప్పికొట్టుటయందును బృహస్పతి కున్నంత తెలివి నాకు మిక్కిలముగా గలదు.

వ్యూహానాం చ సమారంభాన్ దైవగాన్ధర్వమానుషాన్,

తైరహం మోహయిష్యామి పాణ్డవాన్ వ్యేతు తే జ్వరః. 10

దేవతలకు, గంధర్వులకు, నరులకు సంబంధించిన మొగ్గరములను తీర్చుటలో నాకు గొప్ప ప్రజ్ఞ కలదు. వానితో పాండవులను మోహపెట్టుదును. గుండెలో దిగులు పడకుము.

సోఽహం యోత్యామి తత్తేన పాలయంస్తవ వాహినీమ్,

యథావ చ్ఛాస్త్రతో రాజన్ వ్యేతు తే మానసో జ్వరః. 11

అట్లు నేను వంచన లేక నీ సేనను కాపాడుచు క్రమము తప్పకుండ పోరుదును. నీవు దిగులు పడకుము.

దుర్యోధన ఉవాచ - దుర్యోధను దిట్లు పలికెను.

విద్యతే మే న గాఢేయ భయం దేవాసురేష్వరే,

సమస్తేషు మహాబాహో సత్య మేత ద్రుపిమి తే. 12

దేవతల విషయమున గాని, రాక్షసుల విషయమున గాని - ఎందుగాని ఓ మహాబాహూ! గాంగేయా! నాకు భయము లేదు. నిజము చెప్పుచున్నాను.

కిం పున స్త్రయి దుర్ధర్షే సైనాపత్యే వ్యవస్థితే,

ద్రోణే చ పురుషవ్యాఘ్రే స్థితే యుద్ధాభినన్దిని. 13

ఎవ్వరికి సాధింపరానివాడవు నీవు సేనాపతిపదవిలో నెలకొనియుండగా, పోరన్నచో పొంగిపోవు పురుషశ్రేష్ఠుడు ద్రోణుమండగా నా కేమి భయము?

భవద్భ్యాం పురుషాగ్ర్యాభ్యాం స్థితాభ్యాం విజయే మమ,

న దుర్లభం కురుశ్రేష్ఠ దేవరాజ్యమపి ద్రువమ్. 14

నా గెలుపునకై పురుషవరేణ్యులగు మీ యిరువురు నుండగా నా కేమి
కొరతః దేవతల రాజ్యమైనను దుర్లభము కాదు. ఇది నిజము.

రథసంఖ్యాం తు కార్త్యేయన వరేషామాత్మన స్తథా,
తథైవాతిరథానాం చ వేతుమిచ్ఛామి కౌరవ. 15

పగవారిలో, మనలో ఉన్న రథులు, అతిరథులు ఎవ్వ రెట్టివారో సంపూర్ణ
ముగా ఎరుగగోరుచున్నాను.

పితామహో హి కుశలః పరేషా మాత్మన స్తథా,
శ్రోతు మిచ్ఛామ్యహం సర్వైః సప్రాభి ర్వసుధాధిపైః. 16

పరులకు, నాకు సంబంధించినవారి శక్తిసామర్థ్యములను లెక్కగట్టుటలో
తాతకు మంచి నేర్పగలదు. కావున ఈ రాజు లందరితోపాటు నేను దానిని విన
గోరుదును.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు పలికెను.

గాన్ధారే శృణు రాజేన్ద్ర రథసంఖ్యాం స్వకే బలే,
యే రథాః వృథివీపాల తథైవాతిరథాశ్చ యే. 17

రాజేంద్రా! గాంధారీతనయా! మన బలమున రథు లెవ్వరో, అతిరథు
లెవ్వరో - ఆ లెక్క చెప్పెదను. వినుము.

బహూ నీహ సహస్రాణి ప్రయుతా న్యర్బుదాని చ,
రథానాం తవ సేనాయాం యథాముఖ్యం తు మే శృణు. 18

నీ సేనలో రథులు వేలు, పదిలక్షలు, పదికోట్లు - అను లెక్కతో ఉన్నారు.
వారిలో ముఖ్యులను మాత్రము చెప్పదును. అలకింపుము.

15. తు - భయము లేదు కాని: రథసంఖ్యామ్ - యుద్ధమున ఒక ప్రత్యేకముగు
సామర్థ్యము గలవానిని 'రథుడు' అందురు - అట్టివారి పరిగణనను;
కార్త్యేయన - ఏమియు మిగులకుండ - మొత్తముగా;

18. అర్బుదాని - పెద్దసంఖ్యలో అని తాత్పర్యము - అర్బుదమనగా - పది
కోట్లు; ప్రయుతాని - పది లక్షలు;

భవా నగ్రే రథోదారః సహ సర్వైః సహోదరైః,
దుఃశాసనప్రభృతిభి ర్భ్రాతృభిః శతసంమితైః.

19

సీవు గొప్ప రథులలో ముందు చెక్కింపదగినవాడవు. అట్లే నీ తమ్ములు
దుశ్శాసనుడు మొదలగు నూరుమందియు గొప్ప రథులు.

సర్వే కృతప్రహరణా శ్చేదభేదవిశారదాః,
రథోపస్థే గజస్కన్ధే గదాప్రాసాసిచర్మణి.

20

మీరందరు అస్త్రవిద్యలో ఆరితేరినవారు. శత్రుసేనలను చీల్చుటలో,
పగులగొట్టుటలో నేర్పులు. రథమునం దుండియు, ఏనుగులపై నెక్కియు పోరు
నేర్చుగలవారు. గద, బల్లెము, కత్తి యనువానియందు నిపుణులు.

సంయంతారః ప్రహరతారః కృతాస్త్రా భారసాధనాః,
ఇష్టస్త్రై ద్రోణాశిష్యాశ్చ కృపస్య చ శరద్వతః.

21

మీరు పరుల దెబ్బలను తట్టుకొనగలవారు. పరులను దెబ్బకొట్టగలవారు.
అస్త్రవిద్యలో నిపుణులు. బరువైన పనులు సాధింపగలవారు. ఆయుధవిద్యలో
ద్రోణునకు, శరద్వంతుని కుమారుడగు కృపునకు శిష్యులు.

ఏతే హనిష్యంతి రణే పశ్చాలాన్ యుద్ధదుర్మదాన్,
కృతకిల్బిషాః పాణ్డవేయై ర్ధారరాష్ట్రా మనస్వినః.

22

ఈ ధృతరాష్ట్రకుమారు లందరు అహంకారము కలవారు. పాండవులు
ఉడు కెక్కించగా, యుద్ధమున పిచ్చి ఆవేశము గల పాండవాలను రూపు
మాపుదురు.

తథాఽహం భరతశ్రేష్ఠ సర్వసేనావతి స్రవ,
శత్రూన్ విధ్వంసయిష్యామి కదర్థీకృత్య పాణ్డవాన్.

23

20. కృతప్రహరణాః - అస్త్రవిద్యను చక్కగా నేర్చినవారు.

22. కృతకిల్బిషాః - కిల్బిషశబ్దమునకు 'రోగము' అనియు నర్థము కలదు.
పాండవులచేత ఉడుకు పొందినవారై అని తాత్పర్యము. మనస్వినః -
అహంకారము కలవారు;

23. కదర్థీకృత్య - కష్టములపాలు చేసి;

భరతశ్రేష్ఠా! నీ సర్వసేనాపతి నగు నేనును అట్టివాడనే. పాండవులను ముప్పులిప్పులు పెట్టి పగచారిని పరిమార్తును.

న త్వాత్మనో గుణాన్ వక్తు మర్హామి విదితోఽస్మి తే.

నా గుణములు నేను చెప్పకొనరాదు నే నెట్టివాడనో నీ వెరుగుదువు.

కృతవర్మా త్వతిరథో భోజః శస్త్రభృతాం వరః,

అర్థసిద్ధిం తవ రణే కరిష్యతి న సంశయః.

24

భోజవంశమువాడు కృతవర్మ యన్ననో అతిరథుడు. ఆయుధము పట్టిన వారిలో అగ్రేసరుడు. అతడు నీకు యుద్ధమున కార్యసిద్ధి తప్పక కలిగించును.

శస్త్రవిద్భి రనాధృష్ట్యో దూరపాతీ దృఢాయుధః,

హనిష్యతి చమాం తేషాం మహేష్టో దానవానివ.

52

ఆయుధములలో అరితేసినవారికిని ఆతడు లొంగడు. దూరమున నున్న లక్ష్యమును గూడ పడవేయును. గట్టి ఆయుధములు గలవాడు. అట్టి కృతవర్మ మహేంద్రుడు దానవులను వలె వారి సేనను నాశనము చేయును.

మద్రరాజో మహేష్వానః శలోః మేఽతిరథో మతః,

స్ఫురతే వాసుదేవేన నిత్యం యో వై రణే రణే.

26

మద్రరాజు శల్యుడు పెనువిల్లు గలవాడు. అత డతిరథుడని నా భావము. ప్రతియుద్ధమునందు నాత డెల్లవేళల వాసుదేవునితో పోటిపడుచుండును.

భాగినేయాన్నిజాం స్త్యక్త్వా శల్య స్తేఽతిరథో మతః,

ఏష యోత్యుతి సంగ్రామే పాణ్డవాంశ్చ మహారథాన్.

27

సాగకోర్మిసమై ర్పాణైః ప్లావయన్నివ శాత్రవాన్.

అతిరథుడగు ఆ శల్యుడు తన మేనల్లుండ్రను గూడ వదలి నీ క్షుద్రాయెను. అతడు యుద్ధమున సముద్రతరంగముల వంటి బాణముతో శత్రువులను ముంచి యెత్తుచు మహారథులగు పాండవులతో పోరాడును.

భూరిశ్రవాః కృతాస్త్రశ్చ తవ చాపి హితః సుహృత్. 28

సౌమదత్తి ర్మహేష్వాసో రథయాథవయాథవః,
బలక్షయ మమిత్రాణాం సుమహాన్తం కరిష్యతి. 29

ఆస్త్రములు చక్కగా నేర్పిన సౌమదత్తుని కొడుకు భూరిశ్రవుడును నీ
మేలుకోరు చెలికాడు. గొప్ప ధనువు కలవాడు. రథముల వరుసల నాయకుల
గుంపునకు నాయకుడు పగవారి సేనను పెద్ద యెత్తున రూపుమాపును.

సిన్ధురాజో మహారాజ మతో మే ద్విగుణో రథః,
యోత్యతే సమరే రాజన్ విక్రాంతో రథసత్తమః. 30

సింధురాజు ఇద్దరు రథులకు సమానుడు. పరాక్రమముతో పోరగలడు.

ద్రౌపదీహరణే రాజన్ పరిక్లిష్టశ్చ పాణ్డవైః,
సంస్మరం స్తం పరిక్లేశం యోత్యతే పరవీరహః. 31

రాజాః ద్రౌపది నెత్తుకొని పోయినపు డీతడు పాండవులవలన పడరాని
పాట్లు పడెను. ఆ పాటును తలచుకొనుచు పగవారిని పరిమార్చుచు పోరును.

ఏతేన హి తదా రాజంస్తవ ఆస్థాయ దారుణమ్,
సుదుర్లభో వరో లబ్ధః పాణ్డవాన్ యోద్ధు మాహవే. 32

ఈతడు అపుడు సుహృదయంకరమగు తపము చేసి పాండవులతో పోరగల
శక్తికై పొందరాని వరము పొందెను.

స ఏష రథశార్దూల స్తద్వైరం సంస్మరన్ రణే,
యోత్యతే పాణ్డవై స్తాత ప్రాణాం స్వక్త్వా సుదుస్యజాన్. 34

నాయనా ! ఈ రథవరుడు ఆ పగను తలచుచు, వదలుటకు శక్యము
కాని ప్రాణములనైనను వదలుటకు సిద్ధపడి పాండవులతో పోరును.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్ణనీ రథాతిరథసంఖ్యానవర్ణణీ

పంచషష్ఠ్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్ణమున రథాతిరథసంఖ్యానవర్ణమున
నూటయరువదియైదవ ఆధ్యాయము.

షట్ షష్ఠ్యధికశతతమోఽధ్యాయః నూటయరువదియారవ అధ్యాయము

కౌరవరథినాం పరిచయః.

కౌరవరథుల పరిచయము.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు చెప్పెను.

సుదక్షిణస్తు కామ్రోజో రథ ఏకగుణో మతః,

తథార్థసిద్ధి మాకాజ్ఞన్ యోత్స్యతే సమరే వరైః.

1

కాంబోజరాజగు సుదక్షిణుడు రథుడని నా అభిప్రాయము. అతడు కార్య సిద్ధి కావలయునను కోరికతో పగవారితో పోరును.

ఏతస్య రథసింహస్య తవార్థే రాజసత్తమ,

పరాక్రమం యథేంద్రస్య ద్రక్ష్యన్తి కురవో యుధి.

2

రాజవరా! నీ పనికై యింద్రునివలె విజృంభించు ఈ రథికవరేణ్యుని పరాక్రమమును కౌరవులు యుద్ధభూమిలో కాంతురు.

ఏతస్య రథవంశే హి తిగ్మవేగప్రహారిణః,

కామ్రోజానాం మహారాజ శలభానా మివాయతిః.

3

మహారాజా! మిక్కిలి వాడిగల ఆయుధములు గల యీతని రథముల సముదాయముపై కాంబోజుల రాక పథము రాక వంటివి.

నీలో మాహిష్మతీవాసీ నీలవర్మా రథస్తవ,

రథవంశేన కదనం శత్రూణాం వై కరిష్యతి.

4

మాహిష్మతి నివాసి, నల్లని కవచమువాడు, నీలుడు రథికుడు. అతడు నీకై తన రథముల సముదాయముతో కూడి శత్రువులతో కయ్యుమాడును.

4. రథవంశేన - రథముల సముదాయముతో - కూడి అని కలుపుకొన నలయును.

కృతవైరః పురా చైవ సహదేవేన మారిష,
యోత్యతే సతతం రాజం స్రవాణ్ణే కురునన్దన.

5

నాయనా ! మున్నే యితడు సహదేవునితో పగపెట్టుకొని యున్నాడు.
కావున రాజా! నీకై యితడు యుద్ధమాడును.

విన్దానువిన్దా వావన్యై సంమతో రథసత్తమా,
కృతినౌ సమరే తాత దృఢపీర్యవరాక్రమా.

6

అవంతి రాజకుమారులు, యుద్ధమున ఫలసిద్ధి గలవారు, చెదరని శక్తియు,
పరాక్రమము గలవారు, విందానువిందులు రథికవరులుగా ప్రసిద్ధి చెక్కినవారు.

ఏతో తౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ రిపుసైన్యం ప్రథక్ష్యతః,
గదాప్రాసాసినారాచై స్త్రోమరైశ్చ కరమ్యుతైః.

7

పులులవంటి యీ పురుషులు చేరుచు నుండి దూసికొనివచ్చిన గదలతో,
ఈచెలతో, కత్తులతో, జాణములతో, తోమరములతో పగవారి మూకను భస్మము
గావించురు.

యుద్ధాభికామౌ సమరే క్రిడంతా వివ యూథపౌ,
యూథమధ్యే మహారాజ విచరంతౌ కృతాన్తవత్.

8

ఈ రాజకుమారు లిరువురు కోరి కోరి పోరున కరుగుదురు. యుద్ధభూమిలో
వీనుగుమందం నాయకులవలె అటలాడినట్లు పోరుదురు. సేనలనడుమ యములో
అన్నట్లు విచ్చలవిడిగా విహరించురు.

త్రిగర్తా భ్రాతరః పశ్య రథోదారా మతా మమ,
కృతవైరాశ్చ పార్తే సే విరాటనగరే తదా.

9

ఇదిగో యీ త్రిగర్తసోదరు లైదుగురు ఉత్తమరథికులని నా అభి
ప్రాయము. వీ రప్పుడు విరాటనగరమున కుంఠికొడుకులతో పగపెట్టుకొన్నవారు
గాదా.

మకరా ఇవ రాజేన్ద్రౌ సముద్ధతతరణ్ణిజీమ్.

గణ్గాం విక్షోభయిష్యన్తి పార్థానాం యుధి వాహినీమ్.

10

రాజేంద్రా! పొంగి పొరలుచున్న గంగను పెనుమొసళ్ళవలె వీరు పోరున
పాండవులసేనను అతలాకుతలము చేయుదురు.

తే రథాః పశ్య రాజేన్ద్ర యేషాం సత్యరథో ముఖమ్,
ఏతే యోత్యన్తి సజ్గామే సంస్మరంతః పురాకృతమ్. 11

ఆ రథికు లైదుగురు. వారిలో మొదటివాడు సత్యరథుడు. వీరందరు
మునుపటి అవమానమును తలపునకు తెచ్చుకొనుచు యుద్ధ మాడుదురు.

వ్యలీకం పాణివేయేన భీమసేనానుజేన హ,
దిశో విజయతా రాజన్ శ్వేతవాహేన భారత. 12

ఆ పాండుకుమారుడు, భీమసేనుని తమ్ముడు, తెలఁగుజ్జములవాడు,
దిక్కులను జయించునపుడు వీరికి ద్రోహము చేసెను. అది తలచుచు పోరుదురు.

తే హనిష్యన్తి పార్థానాం తానాసాద్య మహారథాన్,
వరాన్ వరాన్ మహేష్వాసాన్ క్షత్రియాణాం ధురన్ధరాన్. 13

వారు పాండవులవారగు మహారథులను క్షత్రియులలో మొనగాండ్రను
గొప్ప విలుకాండ్రను మేలైనవారిని ఏరి ఏరి చంపుదురు.

లక్ష్మణ స్తవ పుత్రశ్చ తథా దుఃశాసనస్య చ,
ఉభౌ లౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ సజ్గామే వ్యవలాయినౌ. 14

నీ కొడుకు లక్ష్మణుడును దుఃశాసనుని కుమారుడును ఇరువురును పురుష
శ్రేష్ఠులు. యుద్ధములలో వెన్ను చూపనివారు.

తరుణౌ సుకుమారౌ చ రాజపుత్రౌ తరస్విनౌ,
యుద్ధానాం చ విశేషజ్ఞౌ ప్రణేతారౌ చ సర్వశః. 15

ఈ రాజపుత్రులు మంచివయసులో ఉన్నవారు. సుకుమారులు, వడి గల
వారు, యుద్ధములలో మెలకువ తెరిగినవారు. సేనలను అన్నివిధముల నడుప
గలవారు.

రథౌ లౌ కురుశార్దూల మతౌ మే రథసత్తమౌ,
క్షత్రధర్మరతౌ వీరౌ మహత్ కర్మ కరిష్యతః. 16

కురువరా! వీ రిరువురు రథివరు లని నా తెక్క. క్షత్రధర్మమున ప్రీతి
గల వీరులు. ఘనకార్యము చేయగలవారు.

దణ్డధారో మహారాజ రథ ఏకో నరర్షభ,
యోత్యుతే తవ సక్లామే స్వేన సైన్యేన పాలితః. 17

రాజా ! ఈ దండధారు దొక రథికుడు. ఈ సైన్యము తన్ను పాలించు
చుండగా యుద్ధమున నీతై పోరును.

బృహద్బల స్తథా రాజా కౌసల్యో రథసత్తమః,
రథో మమ మత స్రాత మహావేగవరాక్రమః. 18

కోసంరాజగు బృహద్బలు దొక రథికుడు. అతనిని తీవ్రమైన పరాక్రమము.

ఏష యోత్యుతి సక్లామే స్వాన్ జస్తాన్ సంప్రహర్షయన్,
ఉగ్రాయుధో మహేష్వాసో ధార్తరాష్ట్రహితే రతః. 19

ఈతడు ధయంకరమైన ఆయుధములను, పెద్ద వింటిని చేపట్టి ధృర
రాష్ట్రాని క్కొడుకుల మేలే తనకు ప్రియకార్యము కాగా తన చుట్టముల నుప్పొంగ
జేయుచు పోరును.

కృపః శారద్వతో రాజన్ రథయాథవయాథవః,
ప్రియాన్ ప్రాణాన్ పరిత్యజ్య ప్రథష్యతి రిహంస్తవ. 20

శరద్వంతుని కొడుకగు కృపుడు రథనాయకుల నాయకుడు. ప్రియమైన
ప్రాణములను కూడ లెక్కచేయక నీ పగవారిని కాల్చి వైచును.

గౌతమస్య మహర్షేర్య ఆచార్యస్య శరద్వతః,
కార్తికేయ ఇవాజేయః శరస్తంత్రా త్పుతోఽభవత్. 21

ఈతడు గౌతమగోత్రమువాడు, మహర్షి, ఆచార్యుడు నగు శరద్వంతు
నకు రెల్లుకాదనుండి కుమారస్వామివలె గెలువరానివాడై పుట్టెను.

ఏష సేనాః సుబహులా వివిధాయుధకార్యుకాః,
అగ్నివత్సమరే తాత చరిష్యతి వినిర్దహన్. 22

పెక్కు విధములగు ఆయుధములను, వివిధము పట్టిన లెక్కలేని సేనలను
ఈతడు అగ్నివలె మాడ్చివేయుచు పీరవిహారము చేయును.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి రథాతిరథసంఖ్యానవర్వణి
షడ్షష్ఠ్యధిక శతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వమున రథాతిరథసంఖ్యానవర్వమున
నూటయరువదియారవ అధ్యాయము.

సప్తషష్ఠ్యధికశతతమోఽధ్యాయః నూటయరువదియేడవ అధ్యాయము

కౌరవపక్షీయ రథిమహారథ్యతిరథినాం వర్ణనమ్.

కౌరవపక్షమువారగు రథులను, మహారథులను, అతిరథులను పర్ణించుట.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు పలికెను.

శకుని ర్మాతుల సేనసౌ రథ ఏకో నరాధివ,

ప్రయుజ్య పాణవై రైర్విరం యోత్స్యతే నాత్ర సంశయః. 1

రాజా ! నీ మేనమామ యీ శకుని ఒక రథుడు. పాండవులతో పగగొని పోరును. ఇందు సందేహము లేదు.

ఏతస్య సేనా దుర్ధర్షా సమరే వ్రతియాయినః,

వికృతాయుధభూయిష్ఠా వాయువేగసమా జవే. 2

పలువిధములగు ఆయుధములతో నిండినదియు, వాయువేగము వంటి వేగము గలదియు నగు ఈతని సేన ఎదురుపీరునకు తొంగదీసికొనరానిది.

ద్రోణపుత్రో మహేష్వాసః సర్వానే వాతిధన్వినః,

సమరే చిత్రయోధీ చ దృఢాస్త్రశ్చ మహారథః. 3

ద్రోణుని కొడుకు అశ్వత్థామ గొప్ప ధనుర్ధరుడు. మహాధానుస్కుల నందరిని మించువాడు. అచ్చెరుపు గొలుపునట్లు పోరువాడు. చెక్కు చెదరని అస్త్రవిద్య కలవాడు. మహారథుడు.

ఏతస్య హి మహారాజ యథా గాఢీవధన్వనః,

శరాసనవినిర్ముక్తాః సంసక్తా యాని సాయకాః. 4

2. వికృత, ఆయుధభూయిష్ఠాః - అనేకవిధములగు ఆయుధములతో నిండి

నది.

గాఢిపము లాల్చి సే అర్చనను బాణముల వలె ఈరని వింటినుండి వెలు
వడెడు బాణములు కూడ ఒకదాని కొకటి తగులుకొని వచ్చిపడుచుండును.

నైష శక్యో మయా వీరః సంఖ్యాతుం రథసత్తమః,
నిర్దహేదపి లోకాంస్త్రీ నిచ్చన్నేష మహారథః.

5

ఈ రథసత్తము దింతవాదని నేను లెక్కచెట్టుటకును జాలను. ఈ మహా
రథుడు సంపత్నించినచో మూడు లోకములను గాల్చివేయును.

క్రోధ స్తేజశ్చ తపసా సంభృతోఽశ్రమవాసినామ్,
ద్రోణే నానుగృహీతశ్చ దివ్యై రస్త్వై రుదారధీః.

6

ఈరడు తపస్సు చేసికొను ఆశ్రమవాసులు క్రోధము, లేజము ముద్ధరణ్ణి
నట్టివాడు. తపస్సంపదలతో సెందినవాడు. దొడ్డబద్ధిరల యీతనికి ద్రోణుడు
దివ్యములగు అస్త్రముల ననుగ్రహించెను.

దోష సస్య మహా నేకో యేనైవ భరతర్షభ,
న మే రథో నాతిరథో మతః పార్థివసత్తమ.

7

రాజసత్తమా! ఈరనితో ఒక్క దోషము కలదు. దానితో ఈరను రథు
దని గాని, అతిరథు దని కాని నేను భావింపజాలను.

జీవితం ప్రేయ మత్యర్థ మాయుష్కామః సదా ద్విజః,
న హ్యస్య సదృశః కశ్చి దుభయోః సేనయోరపి.

8

ఈరనికి బ్రదుకన్న మిక్కిలి ప్రేమము. ఈ బాప జెల్లప్పుడు ఆయువును
కోరుచుండును. (ఈ దోషము లేనిచో) ఈ రెండు సేనలలో ఈరని కీడైన
వాడు లేడు.

6. ఆశ్రమవాసినామ్ - ముఘంయొక్క; క్రోధః, లేజశ్చ - క్రోధము,
లేజము అయినవాడు - మహద్గుర క్రోధము లేజము ముద్ధరణ్ణి యీతని
స్వరూపముగా నయ్యెనని లాత్పర్యము; 'సంభృతో + ఆశ్రమ' అను
చోట పూర్వరూపసంధి అర్థము.

హన్యా దేకరథేనై వ దేవానా మపి వాహినీమ్,
వపుష్కాం స్తలమోషేణ స్ఫోటయే దపి పర్వతాన్. 9

ఒక్క రథముతో నీతడు దేవతల సేననుకూడ రూపుమాపగలడు. పెను దేహముగల యీతడు అరచేతితో చరచి కొండలనుగూడ పిండిచేయగలడు.

అసంఖ్యేయగుణో వీరః ప్రహస్తా దారుణద్యుతిః,
దణ్డపాణి రివాసహ్యః కాలవత్ ప్రచరిష్యతి. 10

ఈ వీరుడు లెక్కపెట్టజాలని గుణములు కలవారు. గొప్ప పోటుగాడు. భయంకరమగు తేజము కలవాడు. దండముచేత ధరించిన యమునివలె సహింపరానివాడై వీరవిహారము చేయును.

యుగాంతాగ్నిసమః క్రోధాత్ సింహగ్రీవో మహాద్యుతిః,
ఏష భారతయుద్ధస్య వృష్ణం సంశమయిష్యతి. 11

సింహమువంటి మెడయు గొప్ప తేజమును గల యీతడు క్రోధము రేగినచో యుగాంతమునందలి అగ్నివంటివా డగును భారతయుద్ధమున నీతడు మిగులు లేకుండ జేయును.

పితా త్వస్య మహాతేజా వృద్ధోఽపి యువభి ర్వరః,
రణే కర్మ మహత్ కర్తా అత్ర మే నాస్తి సంశయః. 12

ఇక నీతని తండ్రయన్నునో మహాతేజస్వి. ముదుసలియే యయ్యు పడుచువారికంటె శ్రేష్ఠుడు. యుద్ధమున రడు దౌడ్డపనులు చేయును. ఇందు నాకు సందియము లేదు.

అస్త్రవేగానిలోద్ధూతః సేనాకశ్చేన్ద్రనోత్థితః,
పాణ్డుపుత్రస్య సైన్యాని ప్రదక్ష్యతి రణే ధృతః. 13

అస్త్రముల వేగమనెడు గాలికి పెల్లు రేగినవాడు, సేన లనెడు ఎండిన అడవికట్టలచేత విజృంభించువాడు నగు ఈతడు నిలువద్రొక్కికొని పాండు కుమారుని సేనలను యుద్ధమున బూదిచేసి వేయును.

11. వృష్ణమ్ - మిగులును; సంశమయిష్యతి—పూర్తిగా అణచి వేయును.

12. యువభిః - యువకులకంటె అని భావము.

13. కషా - ఎండిన యడవి

రథయాథవయాథానాం యూథపోఽయం నరర్షభః,

భారద్వాజాత్మజః కర్తా కర్మ తీవ్రం హితం తవ.

14

ఈ నరశ్రేష్ఠుడు రథముల సముదాయముల నాయకుల నాయకుల నాయకుడు. భారద్వాజగోత్రమువాడు. నీకు మేల్తెనవని యెంత తీవ్రమైనదైనను చేయగలడు.

సర్వమూర్ధాభిషిక్తానా మాచార్యః స్థవిరో గురుః,

గచ్ఛే దంతం సృజ్ఞాయానాం ప్రియస్తస్య ధనజ్ఞయః.

15

ఈ వృద్ధుడు పట్టాభిషేకము పొందిన మహారాజులందరకు ఆచార్యుడు, గురువు. సృంజయుల అంతము చూచును. వాని యీతనికి ధనంజయుడు ప్రియుడు.

నైష జాతు మహేష్వాసః పార్థ మక్లిష్టకారిణమ్,

హన్యా దాచార్యకం దీప్తం సంస్మృత్య గుణనిర్జితమ్.

16

దొడ్డ పిల్లుగల యీ ద్రోణుడు గుణములతో సాధించిన ప్రసిద్ధుడుగు గురుత్వమును గుర్తుంచుకొని, సేవకార్యములు చేయని అర్జునుని ఎన్నడికిని చంపడు.

శ్లాఘతేఽయం సదా వీర పార్థస్య గుణవిస్తరైః,

పుత్రా దభ్యధికం చైనం భారద్వాజోఽనువశ్యతి.

17

అర్జునుని గుణముల విరివికి పొంగిపోవు ఈ ద్రోణుడు ఎల్లవేళలా నాతనిని కొనియాడుచుండును. అంతేకాదు. ఇతనిని కొడుకుకంటె మిన్నగా చూచును.

హన్యా దేకరథేనై వ దేవగన్ధర్వమానుషాన్,

ఏకిభూతా నపి రణే దివ్యై రస్త్రిః ప్రతాపవాన్.

18

గొప్ప ప్రతాపముగల యీతడు ఒక్కరథముతోడనే, దేవతలు, గంధర్వులు, మానవులు కట్టగట్టుకొని వచ్చినను దివ్యములగు అస్త్రములతో యుద్ధమున చంపగలడు.

-
16. ఆచార్యకమ్ - గురుత్వమును; దీప్తమ్ - ప్రసిద్ధుడుగు దానిని; గుణనిర్జితమ్ - గుణములతో సాధించిన దానిని.

పౌరవో రాజశార్దూల స్తవ రాజన్ మహారథః,

మతో మమ రథోదారః వరవీరరథారుజః.

19

రాజా! పౌరవుడను రాజవరేణ్యుడు మహారథుడు. ఉత్తమరథుడని నా అభిప్రాయము. శత్రువీరుల రథములను నుగ్గునూచ చేయును.

స్వేన సైన్యేన మహాలా వ్రతపన్ శత్రువాహినీమ్,

ప్రథక్ష్యతి స వజ్రాల్లాన్ కష మగ్నిగతి ర్యథా.

20

తనదగు పెనుసేనతో శత్రుసేనను మంటవెట్టుచు నీతడు అగ్ని గడ్డిని కాల్చినట్లు పంచాలరను మాడ్చివేయగలడు.

సత్యశ్రవా రథస్త్వేకో రాజపుత్రో బృహద్బలః,

తవ రాజన్ రిపుబలే కాలవత్ ప్రచరిష్యతి.

21

రాజపుత్రుడు నిజమైన కీర్తిగలవాడు అగు బృహద్బలుడు ఒక రథుడు. రాజా! నీ శత్రువుల సేనలో యమునివలె విహరించును.

ఏతస్య యోధా రాజేన్ద్రో విచిత్రకవచాయుధాః,

విచరిష్యన్తి సజ్జామే నిఘ్నంతః శాత్రవాం స్తవ.

22

వీరి యోధులు విచిత్రములగు కవచములను, ఆయుధములను ధరించి నీ పగవారిని పరిమార్చుచు విహరింతురు.

వృషసేనో రథస్తైఽగ్ర్యః కర్ణపుత్రో మహారథః,

ప్రథక్ష్యతి రిపూవాం తే బలం తు బలినాం వరః.

23

ఇదిగో ఈ వృషసేనుడు మన కర్ణుని కుమారుడు మహారథుడు. శ్రేష్ఠుడు. బలవంతులలో ఎప్పుడగినవాడు. నీ శత్రువుల సేనను ఖాదీచేయును.

జలసన్ధో మహాతేజా రాజన్ రథవర స్తవ,

త్యక్ష్యతే సమరే ప్రాణాన్ మాధవః వరవీరహః.

24

మధువంశమువాడు, రథితులలో శ్రేష్ఠుడు, గొప్ప తేజస్సు గలవాడు, పగవారిని రూపుమాపువాడు నగు ఈ జలసంధుడు పోరున ప్రాణములనైన వదలును.

21. సత్యశ్రవాః - సత్యముగు కీర్తి గలవాడు.

ఏష యోత్యుతి సజ్గామే గజస్కన్ధవిశారదః,
రథేన వా మహాబాహూః శ్చవయన్ శత్రువాహినీమ్. 25

ఈత డేనుగునందును రథమంపును ఉండి పోరుటలో డిట్ట. పగవారి బలమును తరుగజేయుచు పోరాడును.

రథ ఏష మహారాజ మతో మే రాజసత్తమ,
త్వదర్థే త్యక్ష్యతే ప్రాణాన్ సహస్రేనో మహారథే. 26
రాజసత్తమా! ఈత తొక రథుడని నా అభిప్రాయము. నీకై తన సైనికులతోపాటు మహాయుద్ధమున ప్రాణములనైన వదలును.

ఏష విక్రాంతయోధీ చ చిత్రయోధీ చ సజ్గరే,
వీతభీ శ్చాపి తే రాజన్ శత్రుభిః సహ యోత్యుతే. 27
ఈతడు సాహసముతో పోరును. చిత్రములగు పద్ధతులతో పోరును. భయ మెరుగక నీ శత్రువులతో కయ్యమాడును.

బాహ్లికోఽతిరథశ్చైవ సమరే చానివర్తనః,
మమ రాజ నృతో యుద్ధే భూరో వైవస్వతోపమః. 28
ఈ బాహ్లికుడు అతిరథుడు. యుద్ధమున వెనుదిరుగడు. మహాభూరుడు. పోరున యమునివంటివాడని నా అభిప్రాయము.

న హ్యేష సమరం ప్రాప్య నివర్తేత కథశ్చన,
యథా సతతగో రాజన్ స హి హన్యాత్ పరాన్ రణే. 29
ఈతడు రణరంగమున చొచ్చి యెన్నటికిని వెనుకకు పరులడు. వాయువు వలె ముందునకే దూసికొని పోవును. రణమున పరులను రాచి రంపాన బెట్టును.

సేనాపతి ర్మహారాజ సత్యవాన్తే మహారథః,
రణే ష్వద్భుతకర్మా చ రథీ వరరథారుజః. 30
ఈ సీ సేనాపతి మాటపై నిలుచు మహారథుడు యుద్ధములలో అబ్బురము గొలుపు వనులు చేయును. పరుల రథములను తునకలు చేయును.

ఏతస్య సమరం దృష్ట్వా న వ్యథాస్తి కథంబున,
ఉత్సూయ న్నుర్చత త్యేష పరాన్ రథపథస్థితాన్. 31

ఈతని యుద్ధము చూచి నీవు ఎన్నటికిని దిగులొందవు. ఉత్సాహపు
బొంగుతో నీతడు రథమార్గమున నిలిచిన వారి తలలపై దుముకును.

ఏష చారిషు విక్రాంతః కర్మ సత్పురుషోచితమ్,
కర్తా విమర్దే సుమహ త్వదర్థే పురుషోత్తమః. 32

ఈతడు శత్రువులపై దుముకుచు సత్పురుషులు చేయు మహాకార్యము
నీకై చేయును. ఈతడు మహాపురుషుడు.

అలమ్బుషో రాక్షసేంద్రః క్రూరకర్మా మహారథః,
హనిష్యతి పరాన్ రాజన్ పూర్వవైర మనుస్మరన్. 33

ఈ రాక్షసరాజు అలంబునుడు మహారథుడు. ఎంతటి క్రూరకర్మము
నైన చేయగలడు. మునుపటి పగను స్మరించుచు నీ శత్రువులను రూపుమాపును.

ఏష రాక్షససైన్యానాం సర్వేషాం రథసత్తమః,
మాయావీ దృఢవైరశ్చ సమరే విచరిష్యతి. 34

ఈతడు రాక్షససేన లన్నింటికి నాయకుడు. మాయ తెరిగినవాడు, గట్టి
పగ గలవాడు. యుద్ధమున నీరవిహారము చేయును.

ప్రాగ్జ్యోతిషాధిపో పీరో భగదత్తః వ్రతాపవాన్,
గజాఙ్కశధరశ్రేష్ఠో రథే చైవ విశారదః. 35

ప్రాగ్జ్యోతిషదేశప్రభువు భగదత్తుడు గొప్ప వ్రతాపముగల వీరుడు.
గజయుద్ధము చేయువారిలో శ్రేష్ఠుడు. రథమునందును ఆరితేరినవాడు.

ఏతేన యుద్ధ మభవత్ పురా గాఢీవధన్వనః,
దివసాన్ సుబహూన్ రాజ న్నుభయో ర్ణయగృద్ధినోః. 36

85. గజ - అఙ్కశ - ధర - శ్రేష్ఠః - ఏనుగుల నదలించు అంకుశములను
పట్టువారిలో శ్రేష్ఠుడు. ఏనుగుపై నిలిచి యుద్ధము చేయువారిలో శ్రేష్ఠు
డని లాత్వర్యము - గజాంకుశరూపము నొందిన నారాయణాస్త్రి విష
యమున నేర్చుగలవా డనియు నర్థము.

మునుపు గాండివికి ఈతనితో యుద్ధమాయెను. జయము కాంక్షించుచు
పీరిరువురు పెక్కు దినములు పోరిరి.

తతః సభాయం గాన్ధారే మానయన్ పాకశాసనమ్,
అకరోత్ సంవిదం తేన పాణ్డవేన మహాత్మనా.

37

కడకు, ఓ దుర్యోధనా ! తన మిత్రమగు దేవేంద్రుని మన్నించి యీతడు
మహాత్ముడగు పాండవునితో చెలిమి చేసికొనెను.

ఏష యోత్యుతి సజ్జామే గజస్కన్ధవిశారదః,
ఐరావతగజో రాజా దేవానామివ వాసవః.

38

దేవరాజగు వాసవు డైరావతగజము నెక్కిన ట్లితడు గజయుద్ధమున
నేర్పుగలవాడై పోరును.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి రథాతిరథసంభ్యానవర్వణి
సప్తషష్ఠ్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వమున రథాతిరథవరిగణనము
గల నూటఅరువదియేడవ అధ్యాయము.

అష్టషష్ఠ్యధిక శతతమోఽధ్యాయః సూటయరువదియెనిమిదవ అధ్యాయము

కౌరవదళియరథినా మతిరథినాం చ వర్ణసమ్, కర్ణభీష్మయోః సరోషసంవాదః,
దుర్యోధనకర్తృకం తయో ర్వివాదస్య నివారణమ్.

కౌరవపక్షములోని రథులను, అతిరథులను వర్ణించుట, కర్ణభీష్ములు
కొఱివేదేకముతో వివాదపడుట, దుర్యోధనుడు వారి వివాదమును నివారించుట.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్ముడు పలికెను.

అచలో వృషకశ్చైవ సహితౌ భ్రాతరా వృథౌ,

రథౌ తవ దురాధర్షౌ శత్రూన్ విధ్వంసయిష్యతః.

1

అచలుడు, వృషకుడు అను అన్నదమ్ము లిరువురు రథులు. పరులకు
లొంగనివారు. నీ శత్రువులను నాశము చేయుదురు.

బలవంతౌ సరవ్యాఘౌ దృఢక్రోధౌ ప్రహారిణౌ,

గాన్ధారముఖౌ తరుణౌ దర్శనీయౌ మహాబలా.

2

వీ రిరువురు, గొప్పబలము కలవారు, చెదరని క్రోధము గలవారు, గొప్ప
ఆయుధములు గలవారు, గాంధారులలో శ్రేష్ఠులు, చిన్నవారు, మాడముచ్చట
అయినవారు.

సఖా తే దయితో నిత్యం య ఏష రణకర్కశః,

ఉత్సాహయతి రాజం స్త్రావం విగ్రహే పాణ్డవైః సహ.

3

పరుషః కృత్తనో నీచః కర్ణో వైకర్తన స్తవ,

మస్మి నేతా చ బన్ధుశ్చ మాసీ చాత్యన్త ముచ్చ్రితః.

4

4. వైకర్తనః - వికర్తను దనగా సూర్యుడు. అతని కొడుకు; ఉచ్చ్రితః -
మిడిసిపడుచుండువాడు;

5. విచేతనః - మూర్ఖుడు.

ఇదిగో నీకు మిక్కిలి ప్రియమైన చెలికాడు - రణములందు క్రూరుడు, నిత్యము పాండవులతోడి పగకు నిన్ను పురికొల్పుచుండును. కరకుమానిసి, తన్ను లా బొగడుకొనుచుండును నీకు మంత్రి, నాయకుడు, చుట్టము, పొగరు బోడు. ఎక్కువగా మిదిసిపడువాడు అగు సూర్యరూపారుడగు కర్ణుడు.

ఏష నైవ రథః కర్ణో న చాప్యతిరథో రణే,

వియుక్తః కవచేనైష సహజేన విచేతనః.

5

ఈతడు రథుడే కాదు. అతిరథుడును కానే కాదు ఏలయన ఈ మూర్ఖుడు సహజమైన కవచమును పోగొట్టుకొనెను.

కుంభలాభ్యాం చ దివ్యాభ్యాం వియుక్తః సతతం ఘృణీ,

అభిశాపాచ్చ రామస్య బ్రాహ్మణస్య చ భాషణాత్.

6

కరణానాం వియోగాచ్చ తేన మేఽర్థరథో మతః,

నైష ఫాల్గున మాసాద్య పునరీవన్ విమోక్ష్యతే.

7

దేవలోకపు కుండలములుకూడ కోల్పోయెను. ఎల్లప్పుడు ఇతరులను తిట్టుచుండును. పరకురాముని శాపము, బ్రాహ్మణుని తిట్టు, సాధనములు కోల్పోవుట అనువానివలన ఈతడు అర్థరథు డయ్యెనని నా అభిప్రాయము. అర్జునునితో తలపడి యీతడు బ్రదికి బయటపడడు.

తతోఽబ్రవిత్ పున ర్ద్రిణః సర్వశస్త్రభృతాం వరః,

ఏవ మేత ద్యథాత్మ త్వం న మిథ్యాస్తి కదాచన.

8

అంత శస్త్రధారు లంచరిలో శ్రేష్ఠుడగు ద్రోణు డందుకొని నీవు పలికినది సత్యమే. ఈ మాట యెన్నటికిని పొల్లుకాదు.

రణే ంణేఽభిమానీ చ విముఖశ్చాపి దృశ్యతే,

ఘృణీ కర్ణః ప్రమాదీ చ తేన మేఽర్థరథో మతః.

9

కయ్య మన్నచో పొంగిపోవును. కాని సమయమునకు మొగము చాటు వేయును. కారులు కూయుచుండును. ప్రమాదపడుచుండును. అందువలన అర్థరథు డనియే నా అభిప్రాయము.

7. కరణానామ్ - మహాసాధనములగు సహజకవచాదుల;

8. ప్రమాదీ - తాను చేయుచున్న విషయమును మరచువాడు.

ఏతచ్చృత్యా తు రాధేయః క్రోధా దుత్పాల్య లోచనే,
ఉవాచ భీష్మం రాధేయ స్తుదన్ వాగ్భిః వ్రతోదవత్. 10

ఇది విని రాధేయుడు క్రోధముతో గ్రుడ్డురిమి చూచి భీష్ముని మాటల
ముని కోరికతో నొప్పించుచు ఇట్లు పలికెను.

పితామహ యథేష్ఠం మాం వాక్పరై రుపకృన్తసి,
అనాగసం సదా ద్వేషా దేవమేవ వదే వదే. 11

తాతా! ఏ పాప మెరుగని నన్ను మాటిమాటికి ద్వేషముతో పలుకుల
ములుకులతో ఇచ్చివచ్చినట్లు గ్రుచ్చుచున్నావు.

మర్షయామి చ తత్ సర్వం దుర్వోధనకృతేన వై,
త్వం తు మాం మన్యసే మన్దం యథా కాపురుషం తథా. 12

దుర్వోధనుని మొగము చూచి నే నది యంతయు సహించుచున్నాను
నీ వేమో నన్నొక బుద్ధిహీనునిగా నీచునిగా లెక్కగట్టుచున్నావు.

భవా నర్థరథో మహ్యాం మతో వై నాత్ర సంశయః,
సర్వస్య జగత త్రైవ గాజ్జేయో న మృషా వదేత్. 13

నన్ను నీ వర్థరథు డంటివి. గంగకొడుకు పలికినది అసత్యము కాదని
లోక మెల్ల నమ్మును.

కురూణా మహితో నిత్యం న చ రాజాఽవబుధ్యతే.

నీ వెల్లవేళల కౌరవులకు ద్రోహమే చేయుచున్నావు. ఈ రా జిది యెరుగ
కున్నాడు.

కో హి నామ సమానేషు రాజసూదారకర్మసు,
తేజోవధ మిమం కుర్యా ద్విభేదయిషు రాహవే,
యథా త్వం గుణవిద్వేషా దవరాగం చిక్రీడ్వసి. 15

13. 'నీవు కర్ణు డర్థరథు డని నా అభిప్రాయ మంటివి. లోక మెల్ల నీమాట
తప్పుక నమ్మును. అట్టి నీమాటను బట్టి అందరు నన్నవమానింతురుగదా!
అని కర్ణుని వేదన.

15. విభేదయిషుః - భేదము పుట్టింపగోరినవాడై; అవరాగమ్ - ద్వేషమును.

గొప్ప వార్యములు చేయుచుట్టి సాటి రాజుల విషయమున నిట్లు పరువు
తీయు పని నెవ్వడు చేయును? యుద్ధసమయమున భేదము పుట్టింపగోరినవాడవై
నీవు గుణములను కక్కుసించుకొనుచు ద్వేషము కూర్చు నెంచుచున్నాడవు.

న హాయనై ర్న పలితై ర్న వితై ర్న చ బన్ధుభిః,
మహారథత్వం సంభ్యాతుం శక్యం శ్మత్రస్య కౌరవ. 16

ఓయి కౌరవా! ఏండ్లు, తెల్లబడిన కేశములు, ధనములు, బంధువులు -
ఏనితో శ్మత్రయుని మహారథత్వమును లెక్కింప నలవి కాదు.

బలజ్యేష్ఠం స్మృతం శ్మత్రం మన్త్రజ్యేష్ఠా ద్విజాతయః,
ధనజ్యేష్ఠాః స్మృతా వై శ్యాః శూద్రాస్తు వయసాధికాః. 17

శ్మత్రజాతిలో పెద్దతనమును బలమునుబట్టి నిర్ణయింతురు. బ్రాహ్మణులు
మంత్రములతో పెద్దలగుదురు. వైశ్యులు ధనమునుబట్టియు, శూద్రులు వయస్సును
బట్టియు పెద్దలుగా భావింపబడుదురు.

యథేచ్ఛకం స్వయం బ్రూయా రథా నతిరథాం స్తథా,
కామద్వేషసమాయుక్తో మోహాత్ ప్రకురుతే భవాన్. 18

కొందరిపై రాగము, మరికొందరిపై ద్వేషము పెట్టుకొని నీ యిచ్చ
వచ్చినట్లు స్వయముగా వీరు రథులు, వీ రతిరథులు అని పలుకుచున్నావు. ఒక
తెరుగక వీరిలో వీరికి తగవు పెట్టుచున్నావు.

దుర్యోధన మహాబాహో సాధు సమ్య గవేక్ష్యతామ్,
త్యజ్యతాం దుష్టభావోఽయం భీష్మః కిల్బిషకృత్ తవ. 19

ఓయి మహాబాహూ! దుర్యోధనా! చక్కగా మేలైనదానిని పరికింపుము.
దుష్టబుద్ధియు నీను ద్రోహము చేయువాడు సగు ఈ భీష్ముని వదలివేయుము.

భిన్నా హి సేనా నృపతే దుఃసంధేయా భవత్యుత,
మౌలా హి పురుషవ్యాఘ్ర కిము నానాసముత్థితాః. 20

18. ప్రకురుతే - ప్రకారమును - భేదమును పుట్టించుచున్నాడు. "ప్రకార
స్తుల్యభేదయోః" అని విశ్వశోకము.

20. మౌలా-తండ్రితాతల తరముగా వచ్చిన మూలబలము; నానాసముత్థితాః-
వేరువేరుగా ఒక పనికై వచ్చి చేరిన సేనలు;

మూలబలముకూడ ముక్కలై నచో అతుకుట కష్టము. ఇక వేర్వేరుతీరుల వారు ఒక పనికై వచ్చి భేదము పొందినచో చెప్పనేల ?

ఏషాం ద్వైధం సముత్పన్నం యోధానాం యుధి భారత,
తేజోవధో నః క్రియతే వ్రత్యజ్ఞేణ విశేషతః. 21

ఇదిగో యీ యోధులలో భేదము పుట్టినది. అందరి యెదుట మా పౌరుషము నీతడు చంపివైచెను.

రథానాం క్వ చ విజ్ఞానం క్వ చ భీష్మోఽల్పచేతనః,
అహ మావారయిష్యామి పాణ్డవానా మనీకినీమ్. 22

రథులను గూర్చి విజ్ఞాన మెక్కడ? ఈ అల్పబుద్ధి యగు భీష్మ డెక్కడ? పాండవసేనను నే నొక్కడనే నిలువరింపగలను.

అసాద్య మా మమోమేషుం గమిష్యన్తి దిశో దశ,
పాణ్డవాః సహ వజ్ఞాల్లాః శార్దూలం వృషభా ఇవ. 23

మొక్కచోని బాణములు గల నన్ను చేరవచ్చి పాండవులు పాంచాలరతో పాటు పులిని గన్న యెద్దలవలె పదిదిక్కులకు పరువు లిడుదురు.

క్వ చ యుద్ధం విమర్దో వా మన్త్రే సువ్యాహృతాని చ,
క్వ చ భీష్మో గతవయా మన్దాత్మా కాలచోదితః. 24

యుద్ధ మెక్కడ? యుద్ధమున రాపిడి యెక్కడ? మంత్రములో మంచి మాట లెక్కడ? వయసు మళ్ళిన భీష్మ డెక్కడ? ఈవడు బుద్ధిహీనుడు, కాలము మూడినవాడు.

ఏకాకి స్ఫుర్దతే నిత్యం సర్వేణ జగతా సహ,
న చాన్యం పురుషం కణ్ఠో నృన్యతే మోషుదర్శనః. 25

ఒంటివాడగు నీతడు మొత్తము జగత్తుతో పోటీపడుచుండును. చెడిన చూపుగల యితనికి మరియొక డెవ్వడు మగవాడుగా తోచడు.

21. ద్వైధమ్ - భేదము - ఒకరి కొకడు పగ వారగుట.

24. యుద్ధవిషయమున వృద్ధుడు, ఆలోచన విషయమున మూర్ఖుడు, శక్తి హీనుడు కనుక బుద్ధిహీనుడు అగు భీష్ముడు ఆయోగ్యుడని కర్ణుని తాత్పర్యము.

శ్రోతవ్యం ఖలు వృద్ధానా మితి శాస్త్రనిదర్శనమ్,
న త్వేవ హ్యతివృద్ధానాం పున రాచలా హి తే మతాః. 26

పెద్దలమఱి వినదగునని శాస్త్రమర్యాద. కాని మిక్కిలి వృద్ధుల మఱి
విననే రాదు. ఏలయన వారు బాలురనియే లోకము భావన.

అహ మేకో హనిష్యామి పాణ్డవానా మనీకీనీమ్,
సుయుద్ధే రాజశార్థూల యశో భీష్మం గమిష్యతి. 27

పాండవసేన సంరచిని నేనొక్కడనే సరియగు యుద్ధమున రూపుమాపు
దును. కాని కీర్తి యీ భీష్మునకు చక్కును.

కృత స్సేనాపతి స్తైష త్వయా ఛిష్యో నరాధిప,
సేనావతౌ యశో గన్తా న తు యోధాన్ రథజ్ఞిన. 28

రాజా ! నీ వీ భీష్ముని సేనాపతిని చేసితివి. కీర్తి సేనాపతికే చక్కును
కాని యోధుల కెన్నటికిని చక్కదు.

నాహం జీవతి గాజ్ఞేయే యోత్యై రాజన్ కథజ్ఞిన,
హతే భీష్మే తు యోద్ధాఽస్మి సర్వై రేవ మహారథైః. 29

ఈ భీష్ముడు బ్రదికియుండగా నేను యుద్ధమాడను. ఈతడు చచ్చిన
వెనుక మహారథు లందరితో పోరుదును.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు పలికెను.

సముద్యతోఽయం భారో మే సుమహాన్ సాగరోపమః,
ధారరాష్ట్రస్య సజ్ఞామే వర్షపూగాభిచిన్తితః. 30

దుర్యోధనుని యుద్ధమునకు సంబంధించి పెక్కేండ్లు చక్కగా ఆలోచిత
మైన గొప్ప బరువు, పెనుసముద్ర మంతటిది, నా నెత్తి కెత్తబడినది.

26. మిక్కిలిగా వయసు మళ్ళినవారు బాలురవంటివారే అని నా అభిప్రాయము.
ఈ భీష్మ దట్టివాడని కర్ణుని అతృప్యము.

28. చంపువాడవు నీవు కాగా యశము భీష్మున కెట్లు చక్కునన్న ప్రశ్నకు
సమాధానముగా ఈ శ్లోకము చెప్పుచున్నారు.

తస్మిన్నభ్యాగతే కాలే ప్రతపే లోమహర్షణే
మిథో భేదో న మే కార్య స్తేన జీవసి సూతజ.

31

దాని కనువగు కాలము కానిపోవుచు, ఒకలు గగుర్పొడుచునట్లు వచ్చి పడినది. ఇప్పుడు నేను ఒకరి కొకరికి పగ కూర్చరాదు. ఓరీ సూతపుత్రా! ఆ కారణమున బ్రదికి పోయితివి.

న హ్యస్య త్వద్య విక్రమ్య స్థవిరోఽపి శిశో స్తవ,
యుద్ధశ్రద్ధా మహం చిన్ద్యాం జీవితస్య చ సూతజ.

32

మడుసలివైనను నేనిప్పుడు విక్రమించి పిల్లవాడవగు నీ యుద్ధాభిమానమును, నీ బ్రదుకును ముక్కలు చేయ గలను. కాని చేయరాదు కనుక చేయకున్నాను.

జామదగ్న్యేన రామేణ మహాస్రాణి విముచ్ఛతా,

న మే వ్యథా కృతా కాచి త్వం తు మే కిం కరిష్యసి.

33

జామదగ్నికొడుకు పరశరాముడు మహాస్రములు గప్పించినప్పుడే నాకు చీమ కుట్టినట్టును లేదు. ఇక నీవు నన్నేమి చేయగలవు?

కామం నై తత్ ప్రశంస ని సంతః స్వబలసంస్తవమ్,

వజ్రామి తు త్వాం సంతప్తో నిహీన కులపాంసన.

34

సజ్జనులు తమ బలమును తాము పొగడుకొనుటను బొత్తుగా మెచ్చరు. కాని నీమదా! కులపాంసనా! ఒకలు మండిపోవుచున్న నేను - నా సంగతి ఎట్టిదో నీకు చెప్పెదను.

సమేతం పార్థివం క్షత్రం కాశిరాజస్వయంవరే,

నిర్జితైకరథేనైవ యాః కన్యా స్తరసా హృతాః.

35

కాశిరా జీర్పరచిన స్వయంవరమందు నేలపైగల రాజు లందరు ఒక్కపెట్టున నాపైకి రాగా ఒక్క రథముతో వారిని గెలిచి యా కన్యకలను వడిగా హరించి తెచ్చితిని.

32. నీ యుద్ధాభిమానమును, నీ బ్రదుకును మడుసలివైన నేను ఇప్పుడే విక్రమించి ముక్కలు చేయగలను. కాని ఇదటి సేన దిక్కులేక ముక్కలై పోవునను భయముతో చేయలేదున్నాను. అని భావము.

శఽదృశానాం సహస్రాణి విశిష్టానామథో పునః,
మయైకేన నిరస్తాని ససైన్యాని రజాజిరే.

36

ఇట్టివారిని, ఇంకను గొప్పవారిని వేలకొలదిగా నే నొక్కడనే రణ
రంగమున పారద్రోలితిని.

త్వాం ప్రాప్య వైరపురుషం కురూణా మనయో మహాన్,
ఉపస్థితో వినాశాయ యతస్య పురుషో భవ.

37

వగయే బ్రతుకుగా గుం నిన్ను పొందిన యీ కౌరవులకు గొప్ప కీడు
మూడినది. ఇది సర్వనాశనమునకే వచ్చి పడినది. అయినను ప్రయత్నింపుము.
మగవాడవు కమ్ము.

యుద్ధస్య సమరే పార్థం యేన విస్ఫుర్తసే సహ,

ద్రక్ష్యామి త్వాం వినిర్ముక్త మస్మా ద్యుద్ధాత్ సుదుర్మతే.

38

ఓరీ దుష్టబుద్ధీ! రణరంగమున అర్జునునితో పోడిపడుచుండువు గదా!
ఈ యుద్ధమున బ్రదికి బయటపడినచో నిన్ను చూచెదను.

తమువాచ తతో రాజా ధార్తరాష్ట్రః ప్రతాపవాన్,

మాం సమీక్షస్య గాజ్ఞేయ కార్యం హి మహా దుద్యతమ్.

39

అంత ధృతరాష్ట్రుని కుమారుడు ప్రతాపవంతుడగు రాజాతనితో నిట్ల
నెను. గంగానందనా! నన్ను పరికింపుము. ముందు దౌడ్డకార్యము కలదు.

చిన్త్యతా మిద మేకాగ్రం మమ నిఃశ్రేయసం వరమ్,

ఉభావపి భవన్తో మే మహత్ కర్మ కరిష్యతః.

40

మీరు నా మేలే చెదరని చృష్టితో ఆలోచింపవలయును. మీ రిరువురు
నాడయిన దౌడ్డపనిని చేయనున్నారు.

ఈ ప్రకరణమున చెప్పిన రథాదిపరిగణనయందలి రాత్వర్య మేమనగా-
భీష్మద్రోణులు సమర్థులయ్యును పాండవులను చంపరు. కర్ణుడును
కుంతికి వరమిచ్చుట చేర భీమానులను చంపగలవాడయ్యు చంపడు.
అర్జును చతనికి గెలువరానివాడు. ఇట్లు పాండవులకే జయ మగును.

భూయశ్చ శ్రోతు మిచ్ఛామి పరేషాం రథసత్తమాన్,
యే చైవారిరథా స్తత్ర యే చైవ రథయూథపాః. 41

పగవారి రథవరులను గూర్చి యింకను వినవలతును. అందు అతిరథులెవ్వరు? రథసముదాయముల నాయచు లెవ్వరు?

బలాబల మమిత్రాణాం శ్రోతు మిచ్ఛామి కౌరవ,
ప్రభాతాయాం రజన్యాం వై ఇదం యుద్ధం భవిష్యతి. 42

శత్రువుల బలాబలములను వినగోరుచున్నాను. తెల్లవారినవెంటనే యుద్ధము కానున్నది.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి రథాతిరథసంఖ్యానపర్వణి
భీష్మకర్ణ సంవాదే అష్టషష్ఠ్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీ మహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున రథాతిరథసంఖ్యాన
పర్వమున భీష్మకర్ణసంవాదము గల నూటయరువది యెనిమిదవ
అధ్యాయము.

చీనస ప్రత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.
నూటయరువదితొమ్మిదవ అధ్యాయము.

పాణ్డవదలీయరథ్యాదీనాం, తేషాం మహర్త్వస్య చ వర్ణనమ్.
పాండవపక్షములోని రథికులయు, వారి మహర్త్వముయొక్కయు వర్ణనము.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు పలికెను.

ఏతే రథా స్రవాభ్యాతా స్రథైవాతిరథా నృప,
యే చావ్యర్థరథా రాజన్ పాణ్డవానా మతః శృణు. 1

రాజా! ఈ రథులను, అతిరథులను, అర్థరథులను నీకు చెప్పితిని. ఇక
పాండవుల వారినిగూర్చి వినుము.

యది కౌతూహలం తేఽద్య పాణ్డవానాం బలే నృప,
రథసంఖ్యాం శృణుష్వ త్వం సమైభి ర్వసుధాధిపైః. 2

నీకు వినవలయునని యుత్కంఠ యున్నచో పాండవులకు సంబంధించిన
రథుల లెక్కను చెప్పెదను. ఈ రాజులతో కూడి వినుము.

స్వయం రాజా రథోదారః పాణ్డవః కున్తినన్దనః,
అగ్నివత్ సమరే తాత చరిష్యతి న సంశయః. 3

పాండుకుమారుడు, మంత్రించుచు ధర్మరాజు స్వయముగా రథులలో
గొప్పవాడు. యుద్ధమున అగ్నివలె వెంటేగును. సంశయము లేదు.

భీమసేనస్తు రాజేన్ద్ర రథోఽష్టగుణసంమితః,
న తస్యాస్తి సమో యుద్ధే గదయా సాయకైరపి. 4

రాజేంద్రా! ఇక భీమసేనుడన్ననో ఎనిమిది మంది రథులపెట్టు. గదతో
గాని బాణములతో గాని యుద్ధమున నారనికి సాటియే లేడు.

నాగాయుతబలో మానీ తేజసా న చ మానుషః.

అతడు పదివేల యేనుగుల బలము గలవాడు. అభిమానము గలవాడు. తేజస్సు చూచినచో మనుష్యజాతియే కాదనిపించును.

మాద్రీపుత్రౌ చ రథినౌ ద్వావేవ పురుషృభౌ, 5
అశ్వినావివ రూపేణ తేజసా చ సమన్వితౌ.

మాద్రీకొడుకు లిరువురు రథులు. పురుషశ్రేష్ఠులు. రూపమున అశ్వనుల వంటివారు. గొప్పతేజస్సు కలవారు.

ఏతే చమూ మువగతాః స్మరన్తః క్లేశ ముత్తమమ్, 6
రుద్రవత్ ప్రచరిష్యన్తి తత్ర మే నాస్తి సంశయః.

వీరు సేనలో చొరబడి తమవడిన పాట్లు తలచుకొని రుద్రులవలె చెలరేగుదురు. ఇందు సంశయము నా కేమాత్రము లేదు.

సర్వ ఏవ మహాత్మానః శాలస్తమ్భా ఇవోద్గతాః, 7.
ప్రాదేశేనాధికాః పుంభి రన్యై సే చ ప్రమాణతః.

వారందరు మహాత్ములు. పొడుచుకొని వచ్చిన సాలస్తంభములవంటివారు. ఏ ఇతరపురుషులకంటెను కొలతలో గూడ జేనెడు ఎక్కువవారు.

సింహసంహననాః సర్వే పాణ్డుపుత్రా మహాబలాః, 8
చరిత్రబ్రహ్మచర్యాశ్చ సర్వే తాత తపస్వినః.

ఆ పాండుపుత్రు లందరు సింహముల వంటి దేహము కలవారు. బ్రహ్మచర్యమును పాటించువారు. నాయనా! వారందరు తపస్వులు.

హ్రీమన్తః పురుషవ్యాఘ్రా వ్యాఘ్రా ఇవ బలోత్కృతాః. 9

పాడుపనులకు సిగ్గుపడువారు. పురుషశ్రేష్ఠులు. పెద్దపులులవలె పిక్కటిల్లిన బలము గలవారు.

-
8. ప్రాదేశిన - చూపుడువ్రేలు బొటనవ్రేలు చూచిన మేరతో సింహసంహననాః - సింహము దేహము వంటి దేహము కలవారు; సంహనన మనగా దేహము;

ఆవే ప్రహరే సంమర్దే సర్వ ఏవాతిమానుషాః,
సర్వై ర్జితా మహిపాలా దిగ్ధయే భరతర్షభ.

10

వేగము, పోటు, రాపిడి అనువాని విషయమున వారు మనుష్యులెక్క-
మించినవారు భూమిలో గల రాజులందరు విగ్నిజయరాలమున వీరి కోడిన
వారే కదా !

న చైషాం పురుషాః కేచి దాయుధాని గదాః శరాన్,
విషహన్తి సదా కర్తు మధిజ్ఞాన్యపి కౌరవ.

11

వీరి యాయుధములను, గదలను, బాణములను ఏ పురుషులను సహింప
జాలరు. వానిని ప్రయోగమునకు సిద్ధపరచుటను జూరు.

ఉద్యతా వా గదా గుర్వీః శరాన్ వా క్షేప్త మాహవే,
జవే లక్ష్మ్యస్య హరణే భోజ్యే పాంసువికర్షణే,
బాలై రపి భవన్త సైః సర్వ ఏవ విశేషితః.

12

పెద్ద గదలను ఎత్తి వైచుట, యుద్ధమున బాణములను విసరుట,
వేగముగా పోవుట, గురిని కొట్టుట, ఆయువుపట్టులను పీడించుట, దుమ్మునందు
బడవైచి లాగుట అను పనులయందును వారు పసివాండ్రుగా నున్నపుడే మిమ్ము
మీరియున్నారు.

ఏతత్ సైన్యం సమాసాద్య సర్వ ఏవ బలోత్కటాః,
విధ్వంసయిష్యన్తి రణే మా స్మ తైః సహ సజ్జమాః.

13

ఇప్పుడీ సైన్యమును దరిజేరి పిక్కచిల్లిన బలముగల వారందరు సర్వ
నాశనము చేయుదురు. వారితో పోరు వలదు.

12. ఉద్యతామ్ - ఉద్గచ్ఛతామ్ - విసరుచున్నవారి యొక్క. 'ఉద్యస్తమ్'
అనియు పాఠాంతరము-విసరుటకు అని అర్థము. భోజ్యే - కొబ్బిలము
నందు - ఇవట కొబ్బిల మనగా ఆయువుపట్టులందు బాధ కల్గించుట.
భుజ కొటిల్యే-అను ధాతువు రూపము. పాంసువికర్షణే - దుమ్మునందు
పడవైచి గుంజుటయందు, ముష్టియుద్ధమున నేలపై బడ లాగుటయందు
అని భావము.

ఏకైకశ సే సంమర్దే హన్యుః సర్వాన్ మహీషిరః, 14
ప్రత్యక్షం తవ రాజేన్ద్ర రాజసూయే యథాభవత్.

వారు ఒక్కొక్కరు కయ్యమున రాజుల నందరను చంపగలరు.
రాజేంద్రా! రాజసూయముగ సందర్పమున నేమి జరిగెనో నీకు ప్రత్యక్షమే
కదా!

ద్రౌపద్యాశ్చ పరిక్లేశం ద్యూతే చ పరుషా గిరః, 15
తే స్మరన్త శ్చ సజ్జామే చరిష్యన్తి చ రుద్రవత్.

ద్రౌపది పడిన పాటు, జూదమునాడు మీరు కూసిన కారుకూతలు తలచు
కొనుచు వారు రుద్రులవలె పోరున చెలరేగుదురు.

లోహితాక్షో గుడాకేశో నారాయణసహాయవాన్, 16
ఉభయోః సేనయో ర్వీరో రథో నాస్తీతి తాదృశః.

ఎరుపెక్కిన కనులు గలిగి, నారాయణుడు తోడై వచ్చు అర్జునునికి సాటి
వచ్చు వీరరథికుడు రెండుసేనలలో లేడు.

న హి దేవేషు వా పూర్వం మనుష్యేషూరగేషు వా, 17
రాక్షసే ష్వథ యజ్ఞేషు నరేషు కుత ఏవ తు.

దేవతలయందు గాని మనుషటి మహావీరులగు మనుష్యులయందు గాని
నాగులయందు గాని రాక్షసులయందు గాని యథులయందు గాని అతనికి దీరైన
వారు లేరు. ఇక నరుల సంగతి చెప్పనేల!

భూతోఽథవా భవిష్యో వా రథః కశ్చిన్మయా శ్రుతః. 18

అట్టి రథికవరుడు మునుపటివానిని, ముందు రాగలవానిని నేను విన
లేదు.

సమాయుక్తో మహారాజ రథః పార్థస్య ధీమతః,
వాసుదేవశ్చ సంయన్తా యోద్ధా చైవ ధనన్జయః. 19

మహారాజా! దొడ్డుబుద్ధి గల అర్జునుని రథము సిద్ధమై యున్నది. దానికి
సారథి వాసుదేవుడు. రథి ధనంజయుడు.

గాణ్ధీవం చ ధను ర్ద్ధివ్యం తే చాశ్వా వాతరంహసః,
అభేద్యం కవచం దివ్య మక్షయ్యో చ మహేషుధీ. 20

విల్లు దివ్యమైన గాంధీవము. గుట్టములు వాయువేగము గలవి. కవచము పగులగొట్టరానిది; దివ్యము. అంబులపొదులు తరుగునోనివి.

అస్త్రగ్రామశ్చ మాహేన్ద్రో రౌద్రః కౌబేర ఏవ చ,
యామ్యశ్చ వారుణశ్చైవ గదా శ్చోగ్రప్రదర్శనాః. 21

అస్త్రముల సముదాయ మన్ననో - మాహేంద్రము, రౌద్రము, కౌబేరము, యామ్యము, వారుణము అనునవి. అట్లే చూచుటకే వెరపుగొలుపు గదలును గలవు.

వజ్రాదీని చ ముఖ్యాని నానావ్రహరణాని చ.

మరియు వజ్రములు మొదలగు అనేకవిధములగు ఆయుధములు వారికి కలవు.

దానవానాం సహస్రాణి హిరణ్యపురవాసినామ్,
హతా న్యేకరథేనాజౌ కస్తస్య సదృశో రథః. 22

అతడు ఒక్క రథముతో హిరణ్యపురవాసులగు రక్కసులను వేల కొలదిగా యుద్ధమున పరిమార్చెను. అతనితో సాటి రాగల రథ డెవ్వడు ?

ఏష హన్యాద్ధి సంరంభీ బలవాన్ సత్యవిక్రమః,
తవ సేనాం మహాబాహుః స్వాం చైవ పరిపాలయన్. 23

గొప్ప బలము, నిజమైన పరాక్రమము గల ఆ అర్జునుడు చెలరేగి తన సేనను కాపాడుకొనుచు నీ సేనను రూపుమాపును.

అహం చైనం ప్రత్యుదియా మాచార్యో వా ధనంజయమ్, 24

న తృతీయోఽస్తి రాజేన్ద్రో సేనయో రుభయోరపి,

య ఏనం శరవర్షాణి వర్షంత ముదియా ద్రథీ. 25

నేనో, ఆచార్యుడు ద్రోణుడో యీ ధనంజయుని ఎదుర్కొనవలయును. బాణముల వర్షము గ్రమ్మరించు ఆ అర్జును నెదుర్కొను మూడవ రథికుడు రెండు సేనలలో లేడు.

జీమూత ఇవ ఘర్మాన్తే మహావాతసమీరితః,
సమాయుక్తస్సు కౌనేయో వాసుదేవసహాయవాన్,
తరుణశ్చ కృతీ చైవ జీర్ణా వావా ముభావపి. 26

వరద్రువున పెనుగాలికి విజృంభించిన మేఘమువలె కుంతికొడుకు వాసుదేవుడు తోడుకాగా సిద్ధమైయున్నాడు. అతడు మంచివయసులో ఉన్నాడు. విద్యలో అరితేరియున్నాడు. మే మిరువురము చిక్కి శల్యమై యున్నవారము.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

ఏతచ్ఛ్రుత్వా తు భీష్మస్య రాజ్ఞాం దధ్వంసిరే తదా,
కాఞ్చనాజ్గదినః పీనా భుజా శ్చన్దనరూషితాః,
మనోభిః సహ సంవేగైః సంస్మృత్య చ పురాతనమ్,
సామర్థ్యం పాణ్డవేయానాం యథా ప్రత్యక్షదర్శనాత్. 28

భీష్మ దాడిన యీ పలుకులు విన్న రాజులకు పొండుకుమారుల మునుపటి పరాక్రమము గుర్తుకు వచ్చినది. అది యిప్పుడు ప్రత్యక్షముగా చూచుచున్నారో యన్నట్లు నిలువని హృదయములతో ఉన్నవారల బంగారు ఆభరణములు కలవియు, బలిసినవియు, గండపు పూతలు గంపెయు నగు భుజములు వ్రేలాడి పోవజొచ్చినవి.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి రథాతిరథసంఖ్యానవర్వణి
పాణ్డవరథాతిరథసంఖ్యాయాం ఊనస వ్రత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వణమున రథాతిరథసంఖ్యానవర్వణమున

పాండవుల రథాతిరథులను నిరూపించుట గల

నూటయరువదితొమ్మిదవ అధ్యాయము.

— : 0 : —

సప్తత్యధికశతతమోఽధ్యాయః
నూటదెబ్బదియవ అధ్యాయము

పాణ్డవదలీయరథిమహారథినాం పర్జనం, విరాటద్రుపదయోః ప్రశంసనం చ.
పాండవులవై పున గల రథిమహారథులను పర్జించుట,
విరాటద్రుపదులను ప్రశంసించుట.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్ముడు వలికెను.

ద్రౌపదేయా మహారాజ సర్వే వజ్ర మహారథాః,
వైరాటి రుత్తర శ్చైవ రథోదారో మతో మమ.

1

మహారాజా! ద్రౌపది కొడుకు లైదుగురును మహారథులు. విరాటుని
కొడుకు ఉత్తరుడు రథిశ్రేష్ఠుడు.

అభిమన్యు ర్మహాబాహూ రథయాథవయాథవః,
సమః పార్థేన సమరే వాసుదేవేన చారిహః.

2

శత్రుసంహారకుడు మహాబాహువు నగు అభిమన్యుడు అనేకరథుల
సముదాయమునకు నాయకుడు. యుద్ధమున అర్జునునకు వాసుదేవునకు దీక్షిం
వాడు.

లభాస్త్ర శ్చిత్రయోధీ చ మనస్వీ చ దృఢవ్రతః,
సంస్మరన్ వై పరిక్లేశం స్వపితౄ ర్విక్రమిష్యతి.

3

ఆత డెన్నో యస్త్రములను సాధించెను. చిత్రచిత్రముగా బోరును. మాన
ధనుడు. చెదరని దీక్ష కలవాడు. తన తండ్రి వడిన పాటును స్మరించుచు బెం
రేగును.

సాత్యకి ర్మాధవః శూరో రథయాథవయాథవః,
ఏష వృష్ణీవవీరాణా మమగ్నీ జితసాధ్వసః.

4

మధువంశమువాడు శూరుడు నగు సాత్యకి మహారథుడు. ఈతడు వృష్టి
వంశమువారిలో మిక్కిలి క్రోధము కలవాడు. భయ మన్నది యెరుగనివాడు.

ఉత్తమౌజా స్తథా రాజన్ రథోదారో మతో మమ,

యుధామన్యుశ్చ విక్రాన్తో రథోదారో మతో మమ.

5

రాజా! ఉత్తమౌజాడు, పరాక్రమవంతు డగు యుధామన్యువు నా లెక్కలో
రథులలో శ్రేష్టులు.

ఏతేషాం బహుసాహస్రా రథా నాగా హయా స్తథా,

యోత్యస్తే తే తనూం స్త్యక్త్వా కునీపుత్రప్రియేష్వయా.

6

వీరికి పెక్కువేల రథములు, ఏనుగులు, గుఱ్ఱములు కలవు. వాని వీర
భటు లందరు ప్రాణములకు తెగించి కుంతికొడుకునకు ప్రియము కూర్చుటకై
యుద్ధమాడుదురు.

పాణ్వైః సహ రాజేన్ద్ర తవ సేనాసు భారత,

అగ్నిమారుతవ ద్రాజ న్నాహ్వయంతః పరస్పరమ్.

7

రాజేంద్రా! వారందరు పాండవులతోపాటు నీ సేనలపై బడుటకై అగ్ని
వలె, వాయువువలె విజృంభించుచు ఒకరి నొకరు పిలిచికొనుచున్నారు.

అజేయౌ సమరే వృద్ధౌ విరాటద్రుపదౌ తథా,

మహారథౌ మహావీర్యౌ మతో మే పురుషర్షభౌ.

8

వృద్ధుగ విరాటద్రుపదులు యుద్ధమున గెలువరానివారు, పురుషశ్రేష్టులు,
గొప్ప గుండెపిటపు గలవారు. వారు మహారథులని నేను సంభావించును.

వయోవృద్ధౌ వపి హి తౌ ష్టత్రధర్మపరాయణౌ,

యతిష్యేతే పరం శక్త్యా స్థితౌ వీరగతే పథి.

9

వారు వయసుచేర వృద్ధులైన ష్టత్రియధర్మమునందు గట్టి పట్టుదం
గలవారు కావున వీరులు పోపు దారిలో గట్టిగా నిలబడి శక్తివంతయు ధారపోసి
(పాండవుల జయమునకై) ప్రయత్నించురు.

సంబన్ధకేన రాజేన్ద్ర తౌ తు వీర్యబలాన్వయాత్,

ఆర్యవృతౌ మహేష్వాసౌ స్నేహవీర్యసితా వుభౌ.

10

8. వీరగతే - వీరు లనుసరించెడు.

10. సితా - కట్టివేయబడినవారు.

పైగా వారికి పొందవులతో చుట్టరికము కలదు. వీర్యము, బలము, గొప్ప
వంశమున పుట్టుకయు కలవారు. అర్హప్రవృత్తి కలవారు. మహాధానుస్కులు.
స్నేహమునకు, వీర్యమునకు కట్టుబడి యుండువారు.

కారణం ప్రాప్య తు నరాః సర్వ ఏవ మహాభుజాః,

శూరా వా కాతరా వాఽపి భవన్తి కురుపుజ్జవ.

11

కురువరా! లోకమున నరులందరు శూరులైనను భీరువులైనను తగిన
కారణమున్నయెడల మహాభుజు లగుదురు.

ఏకాయనగతా వేతౌ పార్థివౌ దృఢధన్వినౌ,

ప్రాణాం స్త్యక్త్వా పరం శక్త్వా ఘట్టితారౌ పరంతవ.

12

శత్రుసంహారకా! గట్టి ధనువులుగల ఈ రాజు లిరువురు మరణమే
శరణముగా భావించియున్నవారు. కావున ప్రాణములను వదిలియైనను శక్తి
నంతను గూడగట్టుకొని శత్రువులను నుగ్గుచేయుదురు.

వృథగజ్ఞాహిణీభ్యాం తావుభౌ సంయతి దారుణౌ,

సంబంధిభావం రక్షన్తౌ మహత్ కర్మ కరిష్యతః.

13

ఒక్కొక్క అశ్వాహిణితో వారిరువురు మహాఘోరమగు యుద్ధమున చుట్ట
రికమును కాపాడుచు ఘనకార్య మాచరింతురు.

లోకవీరా మహేష్వాసౌ త్యక్తాత్మానౌ చ భారత;

ప్రత్యయం పరిరక్షన్తౌ మహత్ కర్మ కరిష్యతః.

14

వారిరువురు లోకమున ప్రసిద్ధికెక్కిన వీరులు. గొప్ప ధనువులు గలవారు.
దేహమునందు వాంఛ లేనివారు. సమ్మరమును వమ్ముచేయక రక్షించువారు.
కావున మహాకార్యమును నిర్వహింతురు.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి రథాతిరథసంఖ్యానపర్వణి

సప్తత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున రథాతిరథసంఖ్యాన

పర్వమున నూటదెబ్బదియవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

12. ఏకాయనగతౌ - ఒకే త్రోవలో నున్నవారు. సందర్భమునుబట్టి మరణమే
శరణముగా గలవారని తాత్పర్యము.

ఏకసప్తత్యధికశతతమోఽధ్యాయః నూటదెబ్బదియొకటవ అధ్యాయము

పాణ్డవపక్షీయరథిమహారథ్యతిరథినాం వర్ణనమ్.

పాండవసేనలోని రథులను మహారథులను అతిరథులను వర్ణించుట.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు పలికెను.

వజ్రాచలరాజస్య సుతో రాజా పరపురజ్ఞయః,

శిఖిణీ రథముభ్యో మే మతః పార్థస్య భారత.

1

పాంచాలరాజు కొడుకు, శత్రుపురములను గెలుచువాడు శిఖిండి ధర్మరాజు పక్షమున రథశ్రేష్ఠుడని నా భావన.

ఏష యోత్య్యతి సజ్గామే నాశయన్ పూర్వసంస్థితమ్,

వరం యశో వివ్రథయం స్రవ సేనాసు భారత.

2

ఈతడు తన పూర్వస్థితిని నాశనము చేయుచు గొప్ప యశమును నీ సేనల యందు వెదజల్లుచు పోరాడును.

ఏతస్య బహులాః సేనాః వజ్రాలాశ్చ ప్రభద్రకాః,

తేనాసౌ రథవంశేన మహత్ కర్మ కరిష్యతి.

3

ఈతనికి పంచాలరు, ప్రభద్రకులు అను పెక్కు సేనలు గలవు. ఆ రథముల సముదాయముతో ఈతడు ఘోరమైన పోరు గావించును.

2. పూర్వసంస్థితమ్ - మునుపటిదగు శ్రీశ్వరూపమును; నాశయన్ - నశింపజేయుచు - కన్నడకుండ జేయుచు, పౌరుషమును ప్రదర్శించుచు; లేదా పూర్వసంస్థితమ్ - మొగ్గరములలో ముందున్న సైనికుల సముదాయమును; నాశయన్ - నశింపజేయుచు; హ్యహములలో ముందు నిలిచిన సైనికులను పారద్రోలుచు - అని భావము.

ధృష్టద్యుమ్నుశ్చ సేనానీః సర్వసేనాసు భారత,
మతో మేఽతిరథో రాజన్ ద్రోణశిష్యో మహారథః.

4

ద్రోణుని శిష్యుడు గొప్ప రథము రథవాడు అగు ధృష్టద్యుమ్నుడు వారి
సేనలన్నింటికి సేనాని. ఆతడు అతిరథు డని నా అభిప్రాయము.

ఏష యోత్యుతి సంక్రామే సూదయన్ వై పరాన్ రణే,
భగవానివ సంక్రుద్ధః పినాకీ యుగసంక్షయే.

5

ప్రళయకాలమున మహాక్రోధము గల పినాకధారి యగు శంకర
భగవానునివలె నీతడు యుద్ధరంగమున పరుల ప్రాణములు తీయుచు పోరు
సల్పును.

ఏతస్య తద్రథానీకం కథయన్తి రణప్రియాః,
బహుత్వాత్ సాగరప్రఖ్యం దేవానామివ సంయుగే.

6

రణప్రియులు ఈతని రథముల సేన దేవతల సేనవలె చాల గొప్పది
యగుటచే నముద్రమువంటి దని పేర్కొందురు.

క్షత్రధర్మా తు రాజేన్ద్ర మతో మేఽర్థరథో నృప,
ధృష్టద్యుమ్నుస్య తనయో బాల్యా న్నాతికృతశ్రమః.

7

ధృష్టద్యుమ్నుని కొడుకు క్షత్రధర్ముడు చిన్నవాడేనుండియు ఎక్కువ
పరిశ్రమ చేయనివా డగుటచే అర్థరథుడని నాలోక.

శిఖపాలసుతో వీర శ్చేదిరాజో మహారథః,
ధృష్టకేతు ర్మహేష్వాసుః సంబన్ధీ పాణ్డవస్య హ.

8

శిఖపాలుని కొడుకు చేది దేశపురాజు, వీరును, గొప్ప విలుకాడు ధృష్ట
కేతువు మహారథుడు. ఆతడు పాండుకుమారునకు చుట్టము గదా!

ఏష చేదివతిః శూరః సహ పుత్రేణ భారత,
మహారథానాం సుకరం మహత్ కర్మ కరిష్యతి.

9

శూరుడగు ఈ చేదిరాజు తన కొడుకులతో పాటు మహారథులు చేయ
దగు దౌడ్డ పనిని సులభముగా చేయును.

క్షత్రధర్మరతో మహ్యం మతః పరపురంజయః,

క్షత్రదేవస్తు రాజేన్ద్రో పాణ్డవేషు రథోత్తమః.

10

క్షత్రియధర్మమునందు ప్రీతి గలవాడు, శత్రుపురములను గెలిచినవాడు
నగు క్షత్రదేవుడు పాండవపక్షమున రథోత్తముడు.

జయన్త శ్చామితౌజాశ్చ సత్యజిచ్చ మహారథః,

మహారథా మహాత్మానః సర్వే పాశ్చాలసత్తమాః.

11

యోత్యస్తే సమరే తాత సంరథ్థా ఇవ కుజ్జారాః.

పాంథాలవీరులగు జయంతుడు, అమితౌజుడు, సత్యజిత్తు, మహారథుడు
అనువారు మహారథులు, మహాత్ములు. యుద్ధమున చెలరేగిన ఏనుగులవలె పోరు
దురు.

అజో భోజశ్చ విక్రాన్తౌ పాండవార్థే మహారథా,

12

యోత్యేతే బలినౌ శూరౌ పరం శక్త్యా క్షయిష్యతః.

అజుడు, భోజుడు అనువారు గొప్ప పరాక్రమము కలవారు. పాండవపక్ష
మున మహారథులు, గొప్ప బలము, శౌర్యము కలిగి శక్తి సంతతిని వినియో
గించి తమ సామర్థ్యము చూపుదురు.

శీఘ్రస్త్రి శ్చిత్రయోద్ధారః కృతినో దృఢవిక్రమాః,

13

కేకయాః పశ్చ రాజేన్ద్రో భ్రాతరో దృఢవిక్రమాః,

సర్వే చైవ రథోదారాః సర్వే లోహితకధ్వజాః.

14

కేకయదేశపు సోదరు లైదుగురు అస్త్రముల ఒడుపు గలవారు. అరితేరిన
వారు. చెదరని పరాక్రమము కలవారు. చిత్రవిద్రపద్ధతులతో పోరువారు.
అందరు రథశ్రేష్ఠులు. అందరు తెంపుల ధ్వజములు కలవారు.

కాశికః సుకుమారశ్చ నీలో యశ్చావరో నృప,

సూర్యదత్తశ్చ శఙ్ఖశ్చ మదిరాశ్వశ్చ నామతః,

15

సర్వ ఏవ రథోదారాః సర్వే చాహవలక్షణాః,

సర్వాస్త్రవిదుషః సర్వే మహాత్మానో మతా ఘమ.

16

18. క్షయిష్యతః - సామర్థ్యమును చూపుదురు. ఈ 'క్షి' ధాతువు ఐశ్వర్యార్థ
కము.

సుకుమారుడైన కాశ్యపుడు, నీలుడు, సూర్యచతుడు, శంఖుడు, మదిరా
శ్వుడు - అను నీ అయ్యదుగురు రథశ్రేష్ఠులు. అందరు యుద్ధముల లక్షణములు
నిండుగా గలవారు. అస్త్రము లన్నింటి అరిరేసినవారు. మహాత్ములు.

వార్ధక్షేమి ర్మహారాజ మతో మమ మహారథః,
చిత్రాయుధశ్చ నృపతి ర్మతో మే రథసత్తమః. 17

మహారాజా! వార్ధక్షేమి మహారథు డని నా అభిప్రాయము. అట్లే చిత్రా
యుధు డను రాజును రథశ్రేష్ఠుడు.

స హి సంగ్రామశోభీ చ భక్తశ్చాపి కిరీటినః.
ఆ చిత్రాయుధుడు యుద్ధమున శోభిల్లుచుండును. కిరీటికి భక్తుడు,
చేకితానః సత్యధృతిః పాణ్డవానాం మహారథౌ,
ద్వా విమౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ రథోదారౌ మతో మమ. 18

చేకితానుడు, సత్యధృతి అను నీ యరువురు పురుషశ్రేష్ఠులు పాండవుల
మహారథులని నా భావన.

వ్యాఘ్రదత్తశ్చ రాజేన్ద్ర చన్ద్రసేనశ్చ భారత.
మతో మమ రథోదారౌ పాణ్డవానాం న సంశయః. 19

వ్యాఘ్రదత్తుడు, చంద్రసేనుడు అను రాజులు పాండవుల పక్షమున రథ
శ్రేష్ఠులు. సంశయింప నక్కరలేదు.

సేనాబిన్దుశ్చ రాజేన్ద్ర క్రోధహన్తా చ నామతః,
యః సమో వాసుదేవేన భీమసేనేన వా విభో. 20

రాజేంద్రా! సేనాబిందు డనువాడు, అరనికి క్రోధహన్త అనియు పేరు.
వాసుదేవునకో భీమసేననకో సాదెయైనవాడు.

స యోశ్శ్యతి హి విక్రమ్య సమరే తవ సైనికైః,
మాం చ ద్రోణం కృపం చైవ యథా సంమన్యతే భవాన్, 21
తథా స సమరశ్లాఘీ మన్తవ్యో రథసత్తమః.

ఆ సేనాబిందుడు నీ సైనికులతో విజృంభించి పోరును. నీవు నన్ను,
ద్రోణుని, కృపుని ఎట్లు మన్ననతో చూచువో అట్లు చూడదగిన రథశ్రేష్ఠుడు.
సమరమును కొనియాడు వీరుడు.

కాశ్యః పరమశీఘ్రాస్త్రః శ్లాఘనీయో నరోత్తమః, 22
రథ ఏకగుణో మహ్యం జ్ఞేయః పరపురణ్ణయః.

కాశీరాజు మంచివడిగల అస్త్రములు గలవాడు. కొనియాడదగినవాడు.
నరులలో ఉత్తముడు. పగవారి పురములు గెలిచినవాడు. అతడు ఒక రథుడు.

అయం చ యుధి విక్రాంతో మన్తవ్యోఽష్టగుణో రథః, 23
సత్యజిత్ సమరజ్ఞాఘ్నే ద్రుపదస్యాత్మజో యువా.

ద్రుపదుని కుమారుడు, యువనుడు, యుద్ధమన్నచో మురిసిపోవువాడు,
పరాక్రమవంతుడు అగు సత్యజిత్తు ఎనిమిదిమంది రథులకు దీక్షెనవాడు.

గతః సోఽతిరథత్వం హి ధృష్టద్యుమ్నేన సంమితః, 24
పాణ్డవానాం యశస్కామః వరం కర్మ కరిష్యతి.

ధృష్టద్యుమ్నునకు సాటివచ్చు నీతడు అతిరథవ్యవహారము పొందిన
వాడు. పాండవులకు కీర్తి కోరువాడై మహాకార్యము లాచరించును.

అనురక్తశ్చ శూరశ్చ రథోఽయ మవరో మహాన్, 25

పాణ్డవరాజో మహావీర్యః పాణ్డవానాం ధురన్తరః, 26
ధృతధన్వా మహేష్వానః పాణ్డవానాం మహారథః.

మరియొక మహాశూరుడు, గొప్పశక్తి కలవాడు, పాండ్యరాజు, పాండవుల
దారిలో మహారథుడు. గట్టిది దొడ్డది యగు పిల్లు కలవాడు, పాండవులపై మిక్కిలి
యనురాగము గలవాడు.

శ్రేణిమాన్ కౌరవశ్రేష్ఠ వసుదానశ్చ పార్థివః, 27
ఉభా వేతా వతిరథౌ మతో పరపురణ్ణయౌ.

కౌరవరాజా! శ్రేణిమంతుడు, వసుదానుడు అను రాజు లిద్దరు శత్రువు
లను గెలిచినవారు. ఈ యిరువురు అతిరథులు.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి రథాతిరథసంఖ్యానవర్వణి
ఏకసప్తత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వమున రథాతిరథసంఖ్యానవర్వమున
నూటదెబ్బదియొకటవ అధ్యాయము.

ద్విసప్తత్యధికశతతమోఽధ్యాయః
నూటదెబ్బదిరెండవ అధ్యాయము.

పాణ్డవదశియాతిరథినో వర్ణయతా భీష్మేదా శిఖిణినః పాణ్డవానాం
చ పథం న శరిష్యామితి నిశ్చయస్య వ్రతాశనమ్.
పాండవపక్షమునందలి అత్రరథులను వర్ణించుచు భీష్ముడు శిఖిణిని,
పాండవులను చంపనను నిశ్చయమును వెల్లడి చేయుట.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు వలికెను.

రోచమానో మహారాజ పాణ్డవానాం మహారథః,
యోత్యుతేఽమరవ త్సంఖ్యే పర సైన్యేషు భారత. 1
మహారాజా! రోచమానుడు పాండవుల వైపు మహారథుడు. శత్రుసేనలపై
దేవజాతివానివలె విజృంభించి యుద్ధము చేయును.

పురుజిత్ కునిభోజశ్చ మహేష్వాసో మహాబలః,
మాతులో భీమసేనస్య స చ మేఽతిరథో మతః. 2
కుంతిభోజరాజు పురుజిత్తు గొప్ప విలుకాడు. మహాబలాడు. భీమసేనుని
మేనమామ. ఆత నతిరథు డని నా అభిప్రాయము.

ఏష వీరో మహేష్వాసః కృతీ చ నిపుణశ్చ హ,
చిత్రయోధీ చ శక్తశ్చ మతో మే రథపుష్కవః. 3
మహాధనుర్మరుడగు ఈ వీరుడు యుద్ధములో ఆరితేరినవాడు. నేర్పరి.
చిత్రముగా పోరును. సమర్థుడు. రథశ్రేష్ఠుడని నా అభిప్రాయము.

స యోత్యుతి హి విక్రమ్య మమవానివ దానవైః,
యోధా యే చాస్య విభ్యాతాః సర్వే యుద్ధవిశారదాః. 4

2. భీమసేనుని మేనమామ యనుటలో ఆతని క్రోధావేశమును వక్కాణించుట
తాత్పర్యము. లేదా భీమసేను నంతటి వాడని చెప్పుటయు తాత్పర్యము.

అతడు చెలరేగి దాసపులతో పోరు దేవేంద్రునివలె యుద్ధ మొనరించును.
ఆతని యోధులుకూడ ప్రసిద్ధులు, యుద్ధములలో ఆరితేరినవారు.

భాగినేయకృతే వీరః స కరిష్యతి సజ్గరే,
సుమహాత్ కర్మ పాణ్డూనాం స్థితః ప్రియహితే రితః. 5

మేనల్లుండ్రకొరకుగా అతడు, వారి ప్రియమును హిరమును ఆసక్తితో
కాపాడుదు యుద్ధమున మహాకార్య ముచరించును.

భైమసేని ర్మహారాజ హైదిమ్నో రాక్షసేశ్వరః,
మతో మే బహుమాయావీ రథయూథవయూథవః. 6

హిడింబాధీమసేనుల కుమారుడు, రాక్షసరాజు ఘటోచ్చుడు పెక్కు
మాయలు కలవాడు. అతడు మహారథులకు మహారథుడు.

యోత్యుతే సమరే తాత మాయావీ సమరప్రియః,
యే చాన్య రాక్షసా వీరాః సచివా వశవర్తినః. 7

యుద్ధమన్నచో పొంగిపోవు ఆ మాయావి యుద్ధమున వీరవిహారము
చేయును. మరియు రాక్షసవీరులు, మంత్రులు ఆతని మాటపై నిలబడి యుద్ధ
మాడుదురు.

ఏతే చాన్యే చ బహవో నానాజనపదేశ్వరాః,
సమేతాః పాణ్డవస్యార్థే వాసుదేవపురోగమాః. 8

వీరును, మరియు చాలమంది జనపదముల ప్రభువులు వాసుదేవుని
ముందిడుకొని పొందవులకై కూడియున్నారు.

ఏతే ప్రాధాన్యతో రాజన్ పాణ్డవస్య మహాత్మనః,
రథాశ్చాతిరథాశ్చైవ యే చాన్యేఽర్ధరథా నృప. 9

నేష్యన్తి సమరే సేనాం భీమాం యోధిష్ఠిరీం నృప,
మహేన్ద్రోణేవ వీరేణ పాల్కమానాం కిరీటినా. 10

రాజా ! ప్రధానముగా చుహాత్ముడగు ధర్మరాజునకు సంబంధించిన
రథులు, అతిరథులు, మహారథులు, అర్ధరథులు వీరు. మహాభయంకరమైన
యుధిష్ఠిరుని సేనను, మహేంద్రునివలె వీరుడైన అర్జునుడు కాపాడుచుండగా, వీరు
నడుపుదురు.

తైరహం సమరే వీర మాయావిద్భి ర్జయేషిభిః,
యోత్యుమి జయ మాకాంక్ష న్నథవా నిధనం రణే. 11

ఏదుదా! మాయాపుత్ర జనుము గోరు ఏరితో నేను జయమునో మరణమునో కోరుచు పోరుదును.

వాసుదేవం చ పార్థం చ చక్రగాణ్డివధారిణౌ,
సన్న్యాగతా వివార్కేన్ద్రా సమేష్మేతే రథోత్తమా. 12

యే చైవ తే రథోదారాః పాణ్డుపుత్రస్య సైనికాః,
సహసైన్యా నహం తాంశ్చ ప్రతీయాం రణమూర్ధని. 13

చక్రము లాల్చిన వాసుదేవుడు, గాంధీవము పట్టిన అర్జునుడు సంధ్యాకాలమునందలి సూర్యవంద్రులవలె ఉత్తమరథముతో పోరాడెదరు. వారిని, మరియు పాండుపుత్రుని రథవరులను, వారి సైనికులతోపాటు రణరంగమున నేను ఎదుర్కొందును.

ఏతే రథాశ్చాతిరథాశ్చ తుభ్యం
యథాప్రధానం నృప కీర్తితా మయా,
తథాఽపరే యేఽర్థరథాశ్చ కేచి
తథైవ తేషామపి కౌరవేన్ద్రౌ. 14

కౌరవరాజా! నీవారిలో ముఖ్యులైన రథులను, అతిరథులను, అర్థరథులను పేర్కొంటిని. అట్లే పాండుపుత్ర వారిని కూడా వివరించితిని.

అర్జునం వాసుదేవం చ యే చాన్యే తత్ర పార్థివాః,
సర్వాం స్తాన్ వారయిష్యామి యావద్దృష్ట్యామి భారత. 15

నా కంటి చూపున్నంతవరకు అర్జునుని, వాసుదేవుని ఇంకను అందున్న రాజుల నందరను నిలువరింపగలను.

పాశ్చాత్యం తు మహాదాహో నాహం హన్యాం శిఖణ్డినమ్,
ఉద్యతేషు మథో దృష్ట్వా ప్రతియుధ్యంత మాహవే. 16

పాంచాలరాజు శిఖండి మూత్రము చాచిమెత్తుకొని ఎదురుగా నిలిచి పోరుట చూచితినేని నేను వానిని చంపను.

12. రథోత్తమా - అగ్ని మొలకైనది, ఉత్తమరథము కంఠారని భావము - ఆహితాగ్ని మొదలగువానిలో చేరుటవలన 'ఉత్తమ' పదము ఉత్తర పదముగా నుండువగును. లేదా రథమునందు - రథయుద్ధమునందు ఉత్తములు అనియు చెప్పవగును.

లోక సుం వేద యదహం పితుః ప్రియచిక్రీరయా,

ప్రాప్తం రాజ్యం పరిత్యజ్య బ్రహ్మచర్యవ్రతే స్థితః. 17

తండ్రికి ప్రియము చేయగోరి చేతికి చిక్కిన రాజ్యమును వదలి బ్రహ్మ
చర్యవ్రతమున నెలకొన్న యీ నన్ను లోక మెరుగును.

చిత్రాంగదం కౌరవాణా మాధిపత్యేభ్యషేచయమ్,

విచిత్రపీఠ్యం చ శిశుం యౌవరాజ్యేభ్యషేచయమ్. 18

చిత్రాంగదుని కౌరవులకు అధిపతిగా అభిషేకించితిని. పసివాడగు విచిత్ర
పీఠ్యుని యువరాజుగా అభిషేకించితిని.

దేవప్రతత్వం విజ్ఞావ్య వృధిపీం సర్వరాజసు,

నైవ హన్యాం స్త్రియం జాతు న స్త్రీపూర్వం కదాచన. 19

భూమిలో గల రాజులకెల్ల దేవప్రతత్వమును ప్రకటించిన నేను స్త్రీని,
ఒకప్పుడు స్త్రీయై యున్నవానిని ఎన్నటికి చంపను.

స హి స్త్రీపూర్వకో రాజన్ శిఖండీ యది తే శ్రుతః,

కన్యా భూత్వా పుమాన్ జాతో న యోత్యే తేన భారత. 20

రాజా! సీపు వనియే యుండువు. ఆ శిఖండి మొదట ఆడుజాతి. కన్యగా
పుట్టి మగవాడయ్యెను. భారతా! ఆ కారణమున నేను వానితో పోరాడను.

సర్వాం స్తన్యాన్ హనిష్యామి పార్థివాన్ భరతర్షభ,

యాన్ సమేష్యామి సమరే న తు కుస్తీసుతా స్నృప. 21

నా కెదురైన తక్కిన రాజుల నందరను యుద్ధమున చంపివైచెదను.
రాజా! కుంతికొడుకులను మాత్రము చంపను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి రథాతిరథసంఖ్యానపర్వణి

ద్విసప్తత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున రథాతిరథసంఖ్యానపర్వమున
నూటదెబ్బదిరెండవ అధ్యాయము.

సమాప్తం రథాతిరథసంఖ్యానపర్వ.

రథాతిరథసంఖ్యానపర్వము ముగిసెను.

—: 0 :—

19. దేవప్రతత్వమ్ - బ్రహ్మచారివ్రతమును పాటించుట. అట్టివాడు స్త్రీ కెదు
రుగా పోవుట యనగా దృష్టిమైకున చును దోషము వాటిల్లును. మొదట
ఆకుదియై యిప్పుడు పురుషుడుగా నున్నవానిని చూచుటయు దోషమే.
వాని స్త్రీభావమును స్మరించుటచేత వికారము కలుగవచ్చును.

అమ్మోపాఖ్యానపర్వ - ౧౦

అంబోపాఖ్యానపర్వము - 10

త్రిసప్తత్యధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటదెబ్బదిమూడవ అధ్యాయము

అమ్మోపాఖ్యానారమ్మః - భీష్మకర్తృకం కాశిరాజకన్యానా మపహరణమ్.
అంబోపాఖ్యానారంభము - భీష్మడు చేసిన కాశిరాజకన్యకల అపహరణము.

దుర్యోధన ఉవాచ - దుర్యోధను డిట్లు పలికెను.

కిమర్థం భరతశ్రేష్ఠ నైవ హన్యాః శిఖిణీనమ్,
ఉద్యతేషు మథో దృష్ట్వా సమరే ష్వాతతాయినమ్.

1

భరతశ్రేష్ఠా! యుద్ధములలో బాణమెత్తుకొని ప్రాణాంతకుడై కానవచ్చు
శిఖిణిని నీవే చంపవు:

పూర్వ ముక్త్యా మహాబాహో వజ్రాల్లాన్ సహ సోమకైః,
హనిష్యామీతి గాఢేయ తన్మే బ్రూహి పితామహ.

2

తాతా! గంగానందనా! మునుపు పాంచాలను, సోమకుంతోపాటు
చంపుదునని పలికితివి గదా! దాని సంగతి నాకు చెప్పుము.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్ము డిట్లు పలికెను.

శృణు దుర్యోధన కథారం సహైభి ర్వసుధాధిపైః,
యదర్థం యుధి సంప్రేక్ష్య నాహం హన్యాం శిఖిణీనమ్.

3

దుర్యోధనా! యుద్ధమున శిఖిణిని గాంచి నే నే చంపనో ఆ కథను
ఈ రాజు లందరితోపాటు ఆలకింపుము.

మహారాజో మమ పితా శాన్తను ర్దోకవిశ్రుతః,

దిష్టాన మావ ధర్మాత్మా సమయే భరతర్షభః

4

లోకములందు ప్రసిద్ధుడు, ధర్మాత్ముడు, నా రంధ్ర శాంతనుడు ఒక కాలమున మరణ మొందెను.

తతోఽహం భరతశ్రేష్ఠ ప్రతిజ్ఞాం పరిపాలయన్,

చిత్రాంగదం భ్రాతరం వై మహారాజ్యేఽభ్యషేచయమ్.

5

అంత నేను చేసిన ప్రతిజ్ఞను పరిపాలించుచు రమ్ముడు చిత్రాంగదుని మహారాజ్యమున అభిషేకించితిని.

తస్మింశ్చ నిధనం ప్రాప్తే సత్యవత్యా మతే స్థితః,

విచిత్రవీర్యం రాజాన మభ్యషిక్ష్వాం యథావిధి.

6

అతడును మరణింపగా సత్యవతియిష్టమునుబట్టి విచిత్రవీర్యుని రాజుగా యథావిధిగా అభిషేకించితిని.

మయాఽభిషిక్తో రాజేన్ద్రో యవీయానపి ధర్మతః,

విచిత్రవీర్యో ధర్మాత్మా మామేవ సముదైక్షత.

7

ధర్మమునుబట్టి నేను చిన్నవానినైనను ఆరనిని అభిషేకింపగా ధర్మాత్ము డగు విచిత్రవీర్యుడు నన్నే పెద్దగా సంభావించెను.

తస్య దారక్రియాం తాత చిక్కిర్షు రహమ ప్యుత,

అనురూపాదివ కులా దిత్యేవ చ మనో దధే.

8

నాయనా! అనురూపమైన కులమునుండియే వానికి ధర్మపత్నిని లేవలయు నని కోరితిని.

తథాఽశ్రౌషం మహాబాహో తిగ్రః కన్యాః స్వయంవరాః,

రూపేణాప్రతిమాః సర్వాః కాశిరాజసుతా స్తదా.

అంబాం చైవాంబికాం చైవ తథైవామ్బాలికామపి.

9

అప్పుడు రూపమున సాటిలేని వారిని అంబ, అంబిక, అంబాలిక అను కాశిరాజ కన్యకలను, స్వయంవరమున ఉన్నవారినిగూర్చి వింటిని.

రాజానశ్చ సమాహూతాః పృథివ్యాం భరతర్షభ.

భరతశ్రేష్ఠాః భూమిపై గల రాజుల సందరిని కాశిరాజు స్వయంవరమున కాహ్వానించెను.

అమ్బ ఙ్గేష్ఠాఽభవ త్తాసామమ్మికా త్వథ మధ్యమా,
అమ్బలికా చ రాజేన్ద్ర రాజకన్యా యవీయసీ.

10

వారిలో అంబ పెద్దది, అంబిక రెండవది. అంబాలిక అను రాజకన్య చిన్నది.

సోఽహ మేకరథేనైవ గతః కాశివతేః పురీమ్,

11

అవశ్యం తా మహాబాహో తిస్రః కన్యాః స్వలంకృతాః,

రాజ్యశ్చైవ సమాహూతాన్ పార్థివాన్ పృథివీపతే.

12

అంత నేను ఒక్క రథముతో కాశివతి పురమున కరిగితిని. చక్కగా అలంకరించుకొన్న ఆ మువ్వలను, ఆహూతులైన రాజుల సందరిని చూచితిని.

తతోఽహం తాన్నృపాన్ సర్వా నాహూయ సమరే స్థితాన్

రథ మారోవయాంచక్రే కన్యా స్తా భరతర్షభ.

13

అంత పోరునకు సిద్ధపడియున్న ఆ రాజుల సందరిని యద్దమునకు పిలిచి ఆ కన్యలను రథ మెక్కించుకొంటిని.

వీర్యకుల్కాశ్చ తా జ్ఞాత్వా సమారోవ్య రథం తదా,

అవోచం పార్థివాన్ సర్వా నహం తత్ర సమాగతాన్.

14

ఆ కన్యలను హక్రమమునకు చక్కువారినిగా నెరిగి రథ మెక్కించు కొని అచట మూగిన రాజు లందరితో నిట్లు పలికితిని.

భీష్మః శాన్తనవః కన్యా హరతితి పునః పునః,

తే యతద్వం పరం శక్త్యా సర్వే మోక్షాయ పార్థివాః,

ప్రసహ్య హి హరామ్యేష మిషతాం వో నరర్షభాః.

15

“ఇదిగో శాంతను కుమారుడు, భీష్ముడు వీరిని దక్కించుకొనుచున్నాడు. విడిపించుటకై రాజు లందరును శక్తిమేరకు ప్రయత్నింపుడు. ఇదిగో మీరందరు కట్టగట్టుకొని వచ్చినను బలాత్కారముగా వీరిని కొనిపోవుచున్నాను”.

తతస్తే పృథివీపాలాః సముత్పేతు రుదాయుధాః,

యోగో యోగ ఇతి క్రుద్ధాః సారథీ నభ్యుచోదయన్. 16

అంత నా రాజు లందరు ఆయుధము లెత్తుకొని రండు కూడుడు అని సారథులను పురికొల్పించు తీవ్రకోపముతో నాపై వచ్చి పడిరి.

తే రథై ర్గజసంకాతై ర్గజైశ్చ గజయోధినః,

పుష్టై శ్చాప్యై ర్మహీపాలాః సముత్పేతు రుదాయుధాః. 17

ఏనుగులవంటి రథములతో రథులు, ఏనుగులతో ఏనుగులవారు, బలిసిన గుట్టములతో ఆక్వికులైన రాజులు ఆయుధము లెత్తిపట్టుకొని నాపై దుమికిరి.

తతస్తే మాం మహీపాలాః సర్వ ఏవ విశాంపతే,

రథవ్రాతేన మహతా సర్వతః పర్యవారయన్. 18

అంత నా రాజు లందరు రథముల గుంపులతో అన్నివైపుల నన్ను చుట్టుముట్టిరి.

తానహం శరవర్షేణ సమస్తాత్ పర్యవారయమ్,

సర్వాన్నపాంశ్చా వ్యజయం దేవరాజేవ దానవాన్. 19

నేనును వారి నందరిని బాణముల వానతో అన్నివైపుల చుట్టు ముట్టితిని. దేవేంద్రుడు దానవులనువలె నే నా రాజుల నందరిని జయించితిని.

ఆపాతయం శరై ర్ద్విపైః ప్రహసన్ భరతర్షభ,

తేషా మాపతతాం చిత్రాన్ ధ్వజాన్ హేమపరిష్కృతాన్. 20

వచ్చి మీద పడుచున్న ఆ రాజుల విచిత్రములగు ధ్వజములను, సువర్ణా భరణములు కలవానిని ముండుచున్న బాణములతో నవ్వుచు నేలఁ గూల్చితిని.

ఏకై కేన హి బాణేన భూమౌ పాతితవా నహమ్,

హయాం స్తేషాం గజాంశ్చైవ సారథీం శ్చావ్యహం రణే. 21

బాణమున కొక్కటిగా వారి గుట్టములను, ఏనుగులను, సారథులను నేను నేల గూలనేసితిని.

తే నివృత్తాశ్చ భగ్నాశ్చ దృష్ట్వా తల్లాఘవం మమ.

ఆ నా చేతి ఒడుపు చూచి వారు విరిగి పారిరి.

[ప్రణిపేతుశ్చ సర్వే వై ప్రశశంసుశ్చ పార్థివాః,
తత ఆదాయ తాః కన్యా నృపతీం శ్చ విస్మయ్య తాన్.]

అథాహం హ స్తినపుర మాయాం జిత్యా మహీషితః. 22

[ఆ రాజు లందరు నాకు ప్రణమిల్లిరి. పొగ ద్రవ్య చేసిరి. అంత నేనా
కన్యలను గైకొని రాజులను వదలి] హ స్తినపురమునకు తిరిగి వచ్చితిని.

తతోఽహం తాశ్చ కన్యా వై భ్రాతు రథాయ భారత,
తచ్చ కర్మ మహాబాహో సత్యవత్కై న్యవేదయమ్. 28

అటుపై నేను సోదరునికై చేసిన ఆ కార్యమును, ఆ కన్యలను సత్యవతి
దేవికి నివేదించితిని.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణీ అంబోపాఖ్యానపర్వణి

కన్యాహరణే త్రిసప్తత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వమున అంబోపాఖ్యానపర్వమున

కన్యలను తెచ్చుట యను నూటడెబ్బదిమూడవ అధ్యాయము.

చతుఃసప్తత్యధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటదెబ్బదినాలుగవ అధ్యాయము

అమృతా శాల్యరాజేనురాగం ప్రకటయ్య తత్సార్వం

గస్తం భీష్మతోఽనుజ్ఞాయాః ప్రార్థనమ్.

అంబ శాల్యరాజునందు అనురాగమును ప్రకటించి అతనికడ

కరుగుటకు భీష్ముని అనుజ్ఞను వేడుట.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు చెప్పెను.

తతోఽహం భరతశ్రేష్ఠ మాతరం వీరమాతరమ్,

అభిగమ్యోపసంగృహ్య దాశేయీ మిద మబ్రువమ్. 1

భరతశ్రేష్ఠా! అంత నేను వీరమాతరయగు తల్లిని సమీపించి పాదములకు
మ్రొక్కి దాశరాజు కూతుతో నిట్లంటిని.

ఇమాః కాశివతేః కన్యా మయా నిర్జిత్య పార్థివాన్,

విచిత్రవీర్యస్య కృతే వీర్యకుల్కా హృతా ఇతి. 2

'నేను రాజులను ఓడించి యీ కాశిరాజు కన్యలను విచిత్రవీర్యునికొరకు
వీర్యకుల్కాలనుగా హరించి తెచ్చితిని' అని చెప్పితిని.

తతో మూర్ధ న్యుపాఘ్రాయ పర్యశ్రునయనా నృప,

ఆహ సత్యవతి హృష్టా దిష్ట్యా పుత్ర జితం త్వయా! 3

అంత సత్యవతి కన్నులలో ఆనందబాష్పములు నిండగా నా శిరసు
మూర్కొని ఆనందించినదై 'కొడుకా! దైవవశమున గలిచితివి' అని పలికెను.

1. ఉపసంగృహ్య - పాదములకు ప్రణమిల్లి.

2. వీర్యకుల్కాః - వీర్యమే మూల్యముగా గలవారు. పరాక్రమముతో

కొనదగిన వారని తాత్పర్యము.

సత్యవత్యా స్తవనుమలే వివాహే సమువస్థితే,
ఉవాచ చాక్యం సస్రీదా జ్యేష్ఠా కాశివతేః సుతా.

4

సత్యవతి ఒప్పుకొన్ని వివాహసమయము వచ్చిన సమయమున కాశిరాజు
పెద్దబిడ్డ సిగ్గుపడుచు నిట్లు పలికెను.

భీష్మ త్వమసి ధర్మజ్ఞః సర్వశాస్త్రవిశారదః,
శ్రుత్వా చ వచనం ధర్మ్యం మహ్యం కర్తు మిహార్హసి.

5

భీష్మా! నీవు ధర్మ మెరిగినవాడవు. సర్వశాస్త్రములలో నింతైన
పాండిత్యము కలవాడవు. నా మాట విని ధర్మము రప్పని పని నాకై చేయదగును.

మయా శాల్యవతిః పూర్వం మనసాఽభివృతో వరః,
తేన చాస్మి వృతా పూర్వం రహ స్యవిదితే పితుః.

6

నేను శాల్యరాజును మున్ను మనసుతో వరించితిని. ఆతడును నన్ను
వరించెను. ఇది మా తండ్రికి తెలియకుండ రహస్యముగా జరిగినది.

కథం మా మన్యకామాం త్వం రాజధర్మ మతీత్య వై,
వాసయేథా గృహే భీష్మ కౌరవః సన్ విశేషతః.

7

రాజధర్మము నతిక్రమించి, విశేషించి, కురువంశమువాడవై ఇతడుని
కామించిన నన్ను ఎట్లు నీ గృహమున నిలుపుకొందువు ?

ఏతద్బుద్ధ్యా వినిశ్చిత్య మనసా భరతర్షభ,
యత్ క్షమం తే మహాబాహో తదిహరణ్మ మర్హసి.

8

దీనిని చక్కగా బుద్ధితో మనసుతో విచారించి యేది యోగ్యమో అది
చేయదగును.

స మాం ప్రతీక్షతే వ్యక్తం శాల్యరాజో విశాంపతే,
తస్మాన్మాం త్వం కురుశ్రేష్ఠ సమనుజ్ఞాతు మర్హసి.

9

ఆ శాల్యరాజు నాకై యెదురు చూచుచుండును. కావున ఓ రాజా! నా
కుసుమతి నొసగవలయును.

కృపాం కురు మహాబాహో మయి ధర్మభృతాం వర,
త్వం హి సత్యవ్రతో వీర పృథివ్యా మితి నః శ్రుతమ్. 10

ఓ మహాబాహూ ! ధర్మపాలకులలో శ్రేష్ఠుడా ! నాయందు కృప
చేయుము. నీవు భూమిపై సత్యవ్రతుడ వని మేము వినియుంటిమి.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి అంబోపాఖ్యానపర్వణి
అమ్బావాక్యే చతుఃసప్తత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున అంబోపాఖ్యానపర్వమున
అంబవాక్యముగల నూటదెబ్బదినాలుగవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

పల్నాస పుత్యధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటదెబ్బదియైదవ అధ్యాయము

శాల్యసమీపం గత్వా తతః పరిత్యజాయా అమృతా స్రావసాశ్రమే
గమనం, శైభావత్యేన నహ తస్యాః సంవాదశ్చ,

శాల్యనికద కరిగి యాతడు తిరస్కరింపగా అంబ కావసాశ్రమమున
కరుగుట. శైభావత్యునితో ఆమె సంవాదము చేయుట.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు పలికెను.

తతోఽహం సమనుజ్ఞావ్య కాలిం గన్ధవతీం తదా,

మన్త్రిణ శ్చర్మిజశ్చైవ తథైవ చ పురోహితాన్.

1

సమనుజ్ఞాసిషం కన్యా మహ్మాం జ్యేష్ఠాం నరాధిప,

అనుజ్ఞాతా యయౌ సా తు కన్యా శాల్యవతేః పురమ్.

2

అంత నేను గంధవతిని, మంత్రులను, ఋత్విక్కులను, పురోహితులను
ఒప్పించి కాశిరాజు పెద్దకూతురు అంబ యను కన్యను శాల్యనికద కరుగుట
కనుమతించితిని. అట్లనుమతి గొన్న యా యమ శాల్యరాజుపురమున కరిగెను.

వృద్ధే ర్ద్విజాతిభి ర్గుప్తా ధాత్ర్యా చానుగతా తదా,

అతీత్య చ తమధ్వాన మాసాద్య నృపతిం తథా.

3

వృద్ధులగు బ్రాహ్మణులు కాపాడుచుండగా దాది వెంటనంటి రాగా ఆమె
దారి కదను ఆ రాజును చేరుకొనెను.

సా తమాసాద్య రాజానం శాల్యం వచన మబ్రవీత్,

ఆగతాఽహం మహాబాహో త్వా ముద్దిశ్య మహామతే.

4

ఆ రాజును చేరుకొని ఆమె అతనితో 'ఓ మహామతీ! మహాబాహూ! నిన్ను
గూర్చి వచ్చిన దానను' అని పలికెను.

[అభినవస్వ మాం రాజన్ సదా ప్రియహితే రతామ్,
ప్రతిపాదయ మాం రాజన్ ధర్మార్థం చైవ ధర్మతః,
త్వం హి మే మనసా ధ్యాత స్వయా చాప్యవమన్రితా.

రాజా! నన్నిష్ట పడుము. ఎల్లవేళల నీ హితప్రియములయందు ఆసక్తితో
నుండును. ధర్మమునుబట్టి నన్ను ధర్మముకొరకు నియోగింపుము. నా మనస్సున
నిన్నే ధ్యానించిని. నీవును నాతో ప్రియముగా పలికియుంటివి.]

తామబ్రవీ చ్చాల్యపతిః స్మయన్నివ విశాంపతే,
త్వయాఽన్యపూర్వయా నాహం భార్యార్థీ వరవర్జిని.

5

శాల్యరాజామెను చూచి నవ్వుచు ఇట్లనెను. నీవు మరియొకరిదానవు. నేను
నిన్ను భార్యగా అభింషింపను.

గచ్ఛ భద్రే పునస్తత్ర సకాశం భీష్మకస్య వై,

నాహమిచ్ఛామి భీష్మేణ గృహీతాం త్వార ప్రసహ్య వై.

6

ఓ కాంతా! నీ వా భీష్మనికడకే తిరిగిపోమ్ము. బలాత్కారముగా
భీష్ముడు పట్టుకొన్న నిన్ను నేను వాంఛింపను.

త్వం హి భీష్మేణ నిర్జిత్య సీతా ప్రీతిమతీ తదా,

పరామృశ్య మహాయుద్ధే నిర్జిత్య పృథివీపతీన్.

7

'భీష్ముడు మహాయుద్ధమున రాజుల నందరిని ఓడించి ప్రీతిగల నిన్ను
రాజికొని పోయెను.'

నాహం త్వయ్యన్యపూర్వాయాం భార్యార్థీ వరవర్జిని.

కథ మస్మద్విధో రాజా పరపూర్వాం ప్రవేశయేత్,

8

నారీం విదితవిజ్ఞానః పరేషాం ధర్మ మాదిశన్,

మునుపు మరియొకడు గొన్న నిన్ను నేను భార్యగా వాంఛింపను. విజ్ఞాన
మైరిగి యితరులకు ధర్మము నుపదేశించు నా వంటి రాజు మరియొకనికి ముందే
అర్పితయైన స్త్రీని ఎట్లు ఇట్లు చొరనెచ్చును?

7. పరామృశ్య - చేతితో పట్టుకొని.

యథేష్టం గమ్యతాం భద్రే మా త్వాం కాలోఽత్యగా దయమ్. 9
ఓ కాంతా! నీ యచ్చ పచ్చన చోది కరుణము. ఇంతను నీకు కాలము
మించి పోలేదు.

అమ్మా తమబ్రహ్మీ ద్రాజ న్ననక్షశరపీడితా,
నైవం వద మహీపాల నైతదేవం కథంచన. 10

అంబ మన్మథుని చాణములను నొచ్చినదై యాతనితో నిట్లు పలికెను.
రాజా! నీ విట్లు పలుకవలదు. ఇది యెప్పటికిని ఇట్లు రాదు.

నాస్మి ప్రీతిమతీ సీతా భీష్మేణామిత్రకర్షన,
బలా స్మీతాస్మి రుదతీ విద్రావ్య వృథివీపతీన్. 11

భీష్ముడు ప్రీతి గలిగిన నన్ను కొనిపోలేదు. రాజుల నందరను పార
ద్రోలి ఏడ్చుచున్న నన్ను బలార్కారముగా లాగుకొనిపోయెను.

భజస్వ మాం శాల్వవతే భక్తాం బాలా మనాగసమ్,
భక్తానాం హి పరిత్యాగో న ధర్మేషు వ్రశస్యతే. 12

ఓ శాల్వరాజా! నీయందు భక్తి గలదానను, చిన్నదానను, ఏ పాపము
ఎరుగనిదానను. నన్ను కైకొనుము. భక్తులను ఎడనాడుటను ధర్మశాస్త్రములు
మెచ్చవు.

సాఽహ మామన్యై గాఙ్గేయం సమరే ష్వనివర్తనమ్,
అనుజ్ఞాతా చ తేనైవ తతోఽహం భృశ మౌగతా. 13

అట్టి నేను పోరులలో రిరుగులేని గంగానందనుని వీడ్కొని, అతడే
అనుమతింపగా తొందరగా నీకడకు వచ్చితిని.

న స భీష్మో మహాబాహు ర్మా మిచ్చతి విశామ్పతే,
భ్రాతృహేతోః సమారమ్భా భీష్మస్యేతి శ్రుతం మయా. 14

రాజా! మహాబాహు వగు భీష్మునకు నాపై కోరికలేదు భీష్ముని ఈ
ఆర్యాదు మంతయు రమ్మునికొరకు అని నేను వింటిని.

భగిన్యో మమ యే నీతే అమ్మికామ్బులికే నృప,
ప్రదా ద్విచిత్రపీఠ్యాయ గాఙ్గేయో హి యవీయసే. 15

గంగాతనయుడు నా చెల్లెండ్రు అంబిక, అంబాలిక అను వారిని తన తమ్ముడు విచిత్రవీర్యున కొనగెను.

యథా శాల్వవతే నాన్యం వరం ధ్యామి కథజ్ఞున,
త్యామృతే పురుషవ్యాఘ్ర తథా మూర్ధాన మాలభే. 16

రాజా! శాల్వపతి! నిన్ను గాక వేరొక వరుని మనసులో కూడా తలప లేదని తల అంది ప్రమాణము చేయుదును

న చాన్యపూర్వా రాజేన్ద్ర త్యా మహం సమువస్థితా,
సత్యం బ్రవీమి శాల్యైతత్ సత్యే నాత్మాన మాలభే. 17

రాజేంద్రా! శాల్వా! నేను పరకియనై నీకడకు రాలేదు. సత్యము పలుకు చున్నాను. సత్యముపై ఒట్టువేసి చెప్పుచున్నాను.

భజస్య మాం విశాలాక్ష స్వయం కన్యా మువస్థితామ్,
అనన్యపూర్వాం రాజేన్ద్ర త్వత్ప్రసాదాభికాఙ్క్షిణీమ్. 18

విశాలాక్షా! కన్యను స్వయముగా వచ్చినదానను, మరియొకపురుషు నెరుగనిదానను, నీ అనుగ్రహము కోరుచున్నదానను అగు నన్ను చేకొనుము.

తా మేవం భాషమాణాం తు శాల్వః కాశివతేః సుతామ్,
అత్యజద్ భరతశ్రేష్ఠ జీర్ణాంత్యచ మివోరగః. 19

ఇట్లు పలుకుచున్న కాశిరాజునుత నా శాల్వడు ఎండిన కుబుసమును పాము వదలినట్లు వదలి వైచెను.

ఏవం బహువిధై ర్వాక్యై ర్వాచ్యమాన స్తయా నృవః,
నాశ్రద్ధధా చ్ఛాల్వవతిః కన్యాయాం భరతర్షభ. 20

భరతర్షభా! ఇట్లు పలుపలుకులతో ఎంతగా వేడికొన్నను ఆ రాజు ఆ కన్యయందు నమ్మకము పెట్టలేదు.

తతః సా మన్యునాఽవిష్టా జ్యేష్ఠా కాశివతేః సుతా,
అబ్రవీత్ సాశ్రునయనా బాష్పవిప్లుతయా గిరా. 21

అంత కాశిరాజు పెద్దబిడ్డ కోపము పైకొనగా కన్నీటితో, దుఃఖముతో చిందర వందరయైన వాక్కుతో ఇట్లు పలికెను.

త్వయా త్యక్తా గమిష్యామి యత్ర తత్ర విశామృతే,
తత్ర మే గతయః సన్తు సన్తః సత్యం యథా ద్రువమ్. 22

రాజా ! నీవు విదనాదగా నేను ఎందు బోయెదనో అందు నాకు సాధు
జనులే సంరక్షకు లగుదురుగాక. సత్యము స్థిరమై నిలుచుగాక !

ఏవం తాం భాషమాణాం తు కన్యాం శాల్యపతి స్తదా,
పరితత్యాజ కౌరవ్య కరుణం పరిదేవతీమ్. 23

ఇట్లు పలుకుచు జాలిగా ఏడ్చుచున్న ఆమెను శాల్యపతి వదలివైచెను.

గచ్ఛ గచ్ఛేతి తాం శాల్యః పునః పున రభాషత,
బిభేమి భీష్మాత్ సుశ్రోణి త్వం చ భీష్మపరిగ్రహః. 24

ఓ యమ్మా ! వెళ్ళు వెళ్ళు. నాకు భీష్ముడన్న భయము. నీ వేమో అతడు
చేపట్టినదానవు అని పెక్కుమారులు పలికెను.

ఏవ ముక్తా తు సా తేన శాల్వే నాదీర్ఘదర్శినా,
నిశ్చక్రామ పురాద్దీనా రుదతీ కురరీ యథా. 25

దూరపుమాపులేని శాల్య డట్లు పలుకగా ఆమె జాలిగా గొట్టెవలె ఏడ్చుచు
ఆ పురము నుండి వెలువడెను.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు పలికెను.

నిష్క్రామ స్తీ తు నగరా చ్ఛింతయామాస దుఃఖితా,
పృథివ్యాం నా స్తి యువతి ర్విషమస్థతరా మయా. 26

అట్లేడ్చుచు నగరమునుండి వెలువడుచున్న ఆమె యిట్లు చింతించెను;
ఇంతటి ఘోరావస్థలో ఉన్న నావంటి యువతి వేరొకతె భూమిపై నుండదు.

22. సన్తః - సాధుజనులు; గతయః - రక్షకులు-సాధుజనులు రక్షకులుగా
నున్నవోటికి అనగా తాపసాశ్రమముల వంటి తావులకు అని యర్థము-
అనగా, సంసారసుఖము లభింపని తావునకు బోవుచున్నదాన నని
సూచన.

23. కరుణం - జాలిగా; పరిదేవతీమ్ - ఏడ్చుచున్నదానిని.

25. అదీర్ఘదర్శినా - చక్కనివిచారము లేని - ధర్మపరుడు కాని అని
తాత్పర్యము.

బన్ధుభి ర్విప్రహీణాఽస్మి శార్వేన చ నిరాకృతా,
 న చ శక్యం పునర్గంతుం మయా వారిణసాహ్వయమ్. 27
 చుట్టములు లేనిదాననైతిని. శాల్వాడేమో నిరాకరించెను. తిరిగి కరిపుర
 మున కరుగజాలను.

అనుజ్ఞాతా తు భీష్మేణ శాల్వా ముద్దిశ్య కారణమ్,
 కిం ను గర్హా మ్యథాల్మాన మథ భీష్మం దురాసదమ్. 28

శాల్వాని కారణముగా పేర్కొని భీష్ముని అనుమతి పొంది వచ్చితిని.
 ఇందు నన్ను నేనే నిందించుకొందునా? మహావీరుడగు భీష్ముని నిందించునా?

అథవా పితరం మూఢం యో మేఽకార్షీత్ స్వయంవరమ్.
 లేక నాకు స్వయంవరము చేసిన తెలివిరహితుల రంధ్రిని నిందించునా?
 మయాఽయం స్వకృతో దోషో యాఽహం భీష్మరథా తదా. 29
 ప్రవృత్తే దారుణే యుద్ధే శాల్వార్థం నావతం పురా.

ఇది యంతయు నేను చేతులార చేసిన రహస్య. ఘోరమగు పోరు జరుగు
 చుండగా అప్పుడే శాల్వానికొరకు భీష్మరథమునుండి దూకనైతిని.

తస్యేయం ఫలనిర్వృత్తి ర్యదాపన్నాస్మి మూఢవత్. 30

దాని కిదిగో ఫలపాకము. మూఢురాలివలె ఘోరమగు ఆపద నందితిని.

దిగ్భీష్మం దిక్చ మే మన్దం పితరం మూఢచేతనమ్.

యేనాహం వీర్యశుల్కేన పణ్యస్త్రీవ ప్రచోదితా. 31

ఛీ! భీష్ము డెంత సీచుడు! ఛీ నా తండ్రి ఎంత తెలివితక్కువ వాడు!
 వీర్యశుల్కము పేర ఆతడు నన్నొక వెలయాలుగా తోలినాడు.

ధిజ్ఞాం దిక్ శాల్వరాజానం ధిగ్ ధాలార మథాపి వా,

యేషాం దుర్బీతభావేన ప్రాప్తాఽస్మాద్యపద ముత్తమామ్. 31

ఛీ! నే నెంత సీచురాను! ఛీ! శాల్వా డెంత దుష్టుడు! ఛీ! బ్రహ్మ
 యెంత కఠినుడు. వీరందరి దుష్టసీతివలన ఘోరమగు ఆపద పొందితిని.

27. వారిణసాహ్వయమ్ - వారిణముతో హస్తితో సమానమగు పేరుగల
 నగరము - హస్తినాపురము.

సర్వథా భాగధేయాని స్వాని ప్రాప్నోతి మానవః,
అనయ స్యాస్య తు ముఖం భీష్మః శాన్తనవో మమ. 33
మానవుడు అన్ని విధముల తన కర్మఫలమును పొందుచుండును. ఈ
నీతిమాలిన పనికి ప్రారంభకుడు శంతనుచుండును భీష్ముడు.

సా భీష్మే ప్రతికర్తవ్య మహం పశ్యామి సాంప్రతమ్,
తవసా వా యుధా వాఽపి దుఃఖహేతుః స మే మతః. 34
ఇప్పుడు నేను భీష్మునిపై పగచీర్చుకొను చాలి చూపవలయును. అది
తపస్సుచేతనో, యుద్ధముచేతనో రావగును. నా దుఃఖములకు కారణ ముతడే
యని నా అభిప్రాయము.

కో ను భీష్మం యుధా జేతు ముత్సహేత మహేవతిః,
ఏవం సా పరినిశ్చిత్య జగామ నగరా ద్భహిః. 35
భీష్ముని యుద్ధమున గెలువ నుంకించు రాజెవ్వడు? ఇట్లామె చింతించి
ఒక నిశ్చయమునకు వచ్చి నగరము వెలువలి కరిగెను.

ఆశ్రమం పుణ్యశీలానాం తావసానాం మహాత్మనామ్,
తతస్తా మవస ద్రాత్రిం తావస్తైః పరిహరితా. 36
పుణ్యశీలురు, మహాత్ములు ఆగు రావసుల ఆశ్రమము చేరుకొని ఆ రాత్రి
తాపసుల నడుమ నివసించెను.

అచ ఛ్యో చ యథావృత్తం సర్వ మాత్మని భారత,
విస్తరేణ మహాబాహో నిఖిలేన శుచిస్మితా. 37
హరణం చ విసర్గం చ శాల్యేన చ విసర్జనమ్.
ఆ శుచిస్మిత వారికి భీష్మ వచహరించుట, కాల్వనిరడ కంపుట, శాల్వడు
పరిత్యజించుట - అను ఆరిగిన వృత్తాంత మంతయు వివరించి చెప్పెను.

తత స్తత్ర మాహా నాసీద్ బ్రాహ్మణః సంభితవ్రతః,
తై భావత్య సప్తోవృద్ధః శాస్త్రే చారణ్యకే గురుః. 38

38. తై భావత్యః - శిభావంతు డనగా వహ్ని (జ్వాలలు కలవాడు). దానితో
సాధింపదగిన శ్రాతస్మార్తకర్మములు తై భావతములు. వానియందు
నిపుణుడు తై భావత్యుడు; ఆరణ్యకే - ఉపనిషత్తునందు; గురుః-బ్రహ్మ
వేద యని యర్థము.

అందు నిష్ఠగా వ్రతములు చేయువాడు, రహస్యు పండినవాడు, శాస్త్రము నందును, ఆరణ్యకమునందును గురువు, శైభావత్యుడను గొప్ప బ్రాహ్మణు డొక డుండెను.

ఆర్రాం తా మాహ స మునిః శైభావత్యో మహాతపాః,

నిఃశ్వసన్తిం సతీం బాలాం దుఃఖశోకపరాయణామ్. 39

దుఃఖముతో దురపిట్టుడున్న ఆ చిన్నదానితో మహారహస్వియగు ఆ శైభా వత్యముని యిట్లు పలికెను.

ఏవం గతే తు కిం భద్రే శత్యం కర్తుం తవస్విభిః,

ఆశ్రమస్థై ర్మహాభాగే తపోయుక్తై ర్మహాత్మభిః. 40

అమ్మా! ఇది యిట్లు కాగా ఆశ్రమవాసులగు తాపసులైన మహాత్ములు చేయగలిగినదేమి గలదు?

సా త్వేన మబ్రవీ ద్రాజన్ క్రియతాం మదనుగ్రహః,

ప్రావ్రాజ్య మహ మిచ్ఛామి తవ స్తప్యామి దుశ్చరమ్. 41

రాజా! అంత నామె అతనితో ఇట్లు పలికెను. అయ్యా! నాయందు అను గ్రహము చూపుము. నేను సన్న్యాసమును కోరుచున్నాను. ఎవరికిని చేయశక్యము కాని తపము చేయుదును.

మయైవ యాని కర్మాణి పూర్వదేహే తు మూఢయా,

కృతాని నూనం పాపాని తేషా మేతత్ ఫలం ద్రువమ్. 42

బుద్ధిహీనురాల నగు నేను పూర్వదేహమున చేసిన పాపకర్మముల ఫలమే యిది. నిక్కము.

నోత్సహే తు పునర్గన్తుం స్వజనం ప్రతి తాపసాః,

ప్రత్యాభ్యాతే నిరానన్దా శాల్యేన చ నిరాకృతా. 43

తాపసులారా! కాణ్యుడు నన్ను నిరాకరించెను. అట్లు అతడు కాదన్న నేను మా బంధువులకడకు తిరిగి పోనిష్టపడను.

41. ప్రావ్రాజ్యమ్ - ప్రవ్రజ్య అనగా సన్న్యాసము-అందు రగిన కర్మము-ప్రావ్రాజ్యము.

ఉవదిష్ట మిహేచ్ఛామి తాపస్యం వీరకల్మషాః,
యుష్మాభి ర్దేవసంకృతైః కృపా భవతు వో ము.

44

పాపరహితులారా! తపస్సు విధానము మీరు నా కుచదేశింపగోరుచున్నాను.
దేవతలవంటి మీరు నాయందు దయచూపవలయును.

స తా మాశ్వాసయత్ కన్యాం దృష్టాంతాగమహేతుభిః,
సా స్త్రయామాస కార్యం చ ప్రతిజ్ఞే ద్వితైః సహ.

45

ఆ చుహర్షి దృష్టాంతములను, లేదా ప్రమాణములను, యుక్తులను చూపి
ఆ కన్యను ఊరడించెను. అచటి ద్రాహ్మణులతో మాది చేయవగిన కార్యమును
గూడ తెలియజేసెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి అంబోపాఖ్యానపర్వణి
శ్రై భావత్యాంబాసంవాదే పంచసప్తతిథికశతతమోఽధ్యాయః.
ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వమున అంబోపాఖ్యానపర్వమున
శ్రై భావత్యుడు అంబయు సంవాదము చేసిన నూటదెబ్బదియయిదవ
అధ్యాయము.

—: 0 :—

-
44. తాపస్యమ్ - తపస్సునకు హితమైనది. ధర్మసముదాయము.
45. దృష్టాంతాగమహేతుభిః - దృష్టాంత మనగా లోకసంబంధమైన ఉదా
హరణము, అగమ మనగా వేదము: హేతు వనగా యుక్తి. వానితో -
ప్రారబ్ధకర్మభోగ మనుభవించు తప్పదని తెలిపి ఊరడింపు మని బోధించె
నని భావము.

షట్సప్తత్యధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటదెబ్బదియారవ అధ్యాయము.

తాపసానా మాశ్రమే రాజన్దే ధోత్రవాహనస్య అకృతప్రణస్య
చాగమనం, తాభ్యాం సహస్పయో వార్తాలాపశ్చ

తాపసాశ్రమమునకు రాజన్ది హోత్రవాహనుడును అకృతప్రణుడును
వచ్చుట, వారితో అంబ సంభాషించుట.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు వలికెను.

తతస్తే తాపసాః సర్వే కార్యవన్తోఽభవం సదా,
తాం కన్యాం చింతయంతస్ते కిం కార్యమితి ధర్మిణః.

1

అంత నా తపస్సు లందరు ధర్మ మెరిగినవారు కావున ఆ కన్మియను
గూర్చి ఆలోచించుచు చేయదగిన దేమి? అని విచారించుచుండిరి.

కేచి దాహుః పితుర్వేళ్మ నీయతా మితి తాపసాః,
కేచి దస్మదుపాలంభే మతిం చక్రన్తి తాపసాః.

2

కొందరు తాపసు లామెను ఆమె తండ్రి యింటికి కొనిపోవలయునని
పలికిరి. మరికొందరు నన్ను నింపింప బూనుకొనిరి.

కేచి చ్చాల్యవతిం గత్వా నియోజ్య మితి మేనిరే,
నేతి కేచి ద్వ్యవస్యన్తి వ్రత్యాభ్యాతా హి తేన సా.

3

కొందరు శాల్యవతికడ కరిగి ఆతనినే ఒప్పింపనగునని తలంచిరి. మరి
కొంద రట్లు కాదు. అత నింతకుముందే యామెను కావనెను గదా యని నిశ్చ
యించిరి.

ఏవం గతే తు కిం శక్యం భద్రే కర్తుం మనీషిభిః,
పున రూచుశ్చ తాం సర్వే తాపసాః సంశితవ్రతాః.

4

చక్కని అనుష్టూపముగల ఆ రావసులు 'అమ్మా! ఎంత బుద్ధిశుకలు
తైనను ఏమి చేయగలరు? అని పలికి మరల ఆమెతో ఇట్లనిరి.

అలం ప్రవ్రజితే నేహ భద్రే శృణు హితం వచః,
ఇతో గచ్ఛస్య భద్రం తే పితరేవ నివేశనమ్.

5

అమ్మా! సన్నాస మింక చాలును. మా హిత వాక్య మాలకింపుము. ఇటు
నుండి నీ తండ్రి యింటికి పోమ్ము.

ప్రతివత్స్యసి రాజా స పితా తే యదన నరమ్,
తత్ర వత్స్యసి కల్యాణి సుఖం సర్వగుణాన్వితా.

6

ఆ రాజు నీ తండ్రియే చేయదగినది నిర్ణయించును. నీవు మేలు గుణము
లతో గూడి అక్కడనే సుఖముగా నివసించగలవు.

న చ తేఽన్యో గతి ర్న్యాయ్యా భవే దృద్రే యథా పితా,
పతిర్వాఽపి గతి ర్నార్యాః పితా వా వరవర్ణిని.

7

నీకు మరియొకగతి న్యాయసమ్మతమైనది లేదు. నీ తండ్రియే నీకు గతి.
స్త్రీకి భర్తయో తండ్రియో మాత్రమే దిక్కు.

గతిః పతిః సమస్థాయా విషమే చ పితా గతిః,
ప్రవ్రజ్యా హి సుదుఃఖేయం సుకుమార్యా విశేషతః.

8

అన్నియు చక్కగా నున్న యింటికి పతియే దిక్కు. స్త్రీకి తప్పినచో
తండ్రియే గతి. ఈ సంన్యాసపద్ధతి చాల దుఃఖకరమైనది. అందును నీవంటి
సుకుమారికి తొత్తిగా సాధ్యము కాదు.

రాజపుత్ర్యాః ప్రకృత్యా చ కుమార్యా స్తవ భామిని,
భద్రే దోషా హి విద్యంతే బహవో వరవర్ణిని,
అశ్రమే వై వసన్త్యాసే న భవేయుః పితర్గుహే.

9

రాజపుత్రికపు. సహజముగా సుకుమారివి. అట్టి నీవు ఆశ్రమములో
నివసించుచుండగా ఎన్నో కీడులు సంభవింపును. తండ్రియింట నట్టివి కలుగవు.

తతస్త్వన్యేఽబ్రువన్ వాక్యం తాపసాస్తాం తపస్వినీమ్, 10

త్వామి హైతాకినీం దృష్ట్వా నిర్జనే గహనే వనే,

ప్రార్థయిష్యన్తి రాజాన స్తస్మాన్మైవం మనః కృథాః. 11

అంత మరికొందరు తాపసులు ఆ తపస్వినితో 'అమ్మా! నీవు ఒంటరి దానవై యీ జనసందారము లేని దట్టమైన అడవిలో ఉండుట గాంచి రాజులు నిన్ను అపేక్షించవచ్చును. కావున నీవు ఈ తపసుపై మనసు నిలుపకుము' అని పలికిరి.

అమౌవాచ - అంజ యిట్లనెను.

న శక్యం కాశినగరం పునర్గతుం పితుర్గృహన్,

అవజ్ఞాతా భవిష్యామి బాన్ధవానాం న సంశయః. 12

నే నిప్పుడు తండ్రి యింటినిగూర్చి కాశికానగరమునకు పోవుట సాధ్యము కాదు. అందు బంధువులందరు నన్ను తప్పక చులకనగా చూతురు.

ఉషితాస్మి తథా బాల్యే పితు ర్వేశ్మని తాపసాః,

నాహం గమిష్యే భద్రం వ స్తత్ర యత్ర పితా మమ.

పసితనమునుండియు తండ్రియింట ఎంతో మన్ననతో ఉన్నదానను. మీకు పుణ్యమాయె. నా తండ్రి యింటికి నేను పోను.

తపస్తపు మభీష్పామి తాపసైః పరిరక్షితా. 13

యథా వరేఽపి మే లోకే న స్యాదేవం మహాత్యయః,

దౌర్భాగ్యం తావసశ్రేష్ఠా స్తస్మా త్తప్స్యోమ్యహం తపః. 14

10. ఆశ్రమములో సన్న్యాసము నవలంబించుటలో ఏ దోషములు కలుగునో అవి తండ్రియింట కలుగవని తాత్పర్యము. అందక తైవు, వయసున నున్నదానవు అగు నిన్ను చూచి మునులు కూడ మోహము పొంద వచ్చును. లేదా నీవే ధర్మమునుండి జూరవచ్చును - అని భావము.

14. మహాత్యయః - మహా మనగా ఉత్సవము-సంతోషము. అత్యయ మనగా దాని నాకము - సుఖము నశించుట.

అంటోపాఖ్యానపర్వము

తాపసులగు మీరందరు తాపాడుచుండగా ఇక్కడనే తపస్సు చేయగోరుదును. తాపసశ్రేష్ఠులారా! ఇట్టి దౌర్భాగ్యము, ఇంత దుఃఖము నాకు పరలోకమునందును కలుగకుండుగాక. దాకై తపము చేయుదును.

భీష్మ డివాచ - భీష్మ డిట్లు చెప్పెను.

ఇత్యేవం తేషు విప్రేషు చింతయత్సు యథాతథమ్,

రాజర్షి సద్వనం ప్రాప్త సప్తస్వి హోత్రవాహనః.

15

ఇట్లు ఆ విప్రులందరు తోచిన విధముగా ఆలోచనలు చేయుచుండగా తాపసియు, రాజర్షియు నగు హోత్రవాహను డా అతనికి వచ్చెను.

తతస్థై తాపసాః సర్వే పూజయన్తి స్మ తం నృపమ్,

పూజాభిః స్వాగతాద్యాభి రాసనే నోదతేన చ.

16

అంత నా తాపసులందరు సత్కారముతో స్వాగతమర్పాదంతో ఆసనముతో, అర్ఘ్యపాద్యములతో ఆ రాజును పూజించిరి.

తస్యోపవిష్టస్య సతో విశ్రాంత స్యోవశృణ్వతః,

పునరేవ కథాం చక్రకుః కన్యాం వ్రతి వనౌకసః.

17

అతడు కొంతతడవు కూర్చుండి, విశ్రాంతి గైకొని, ఆ యామంచి విషయములు వినుచున్న సమయమున ఆ తాపసులు ఆ కన్యనుగూర్చి ప్రసంగము చేసిరి.

అమృతాయా స్తాం కథాం శ్రుత్వా కాశిరాజ్జశ్చ భారత,

రాజర్షిః స మహాతేజా బభూ వోద్విగ్నమానసః.

18

అంబి కథను కాశిరాజు వృత్తాంతమును విన్న మహాతేజస్వి యగు ఆ రాజర్షి మనసుతో కుతకుతలాడెను.

తాం తథా వాదిసిం శ్రుత్వా దృష్ట్వా చ స మహాతపాః,

రాజర్షిః కృపయాఽఽ విష్టో మహాత్మా హోత్రవాహనః.

19

అట్లు చెప్పుచున్న ఆమెనుగూర్చి వినియు, చూచియు, మహాతపస్వి యగు ఆ మహాత్ముడు హోత్రవాహనుడు జాలితో నిండిపోయెను.

స వేపమాన ఉత్థాయ మాతు సస్యాః పిరా తదా,

తాం కన్యా మజ్జ మారోవ్య వర్వశ్వాసయత ప్రభో. 20

ఆ కన్య తల్లికి తండ్రిండు ఆ హోత్రివాహనుడు టిగిపోవుడు లేచి
ఆకన్యను ఒడిలో పెట్టుకొని టిరడించెను.

స తా మప్పచ్చత్ కార్త్యేన వ్యసనోత్పత్తి మాదితః,

సా చ తస్మై యథావృత్తం విస్తరేణ న్యవేదయత్. 21

అత డామెను ఆమెకు వచ్చిన దుఃఖమును మొదటినుండియు మొత్తముగా
చెప్ప మని యడిగెను. ఆమెయు జరిగినదెల్ల వివరములతో తెలియజేసెను.

తతః స రాజర్షి రభూ ద్దుఃఖశోకసమన్వితః,

కార్యం చ ప్రతిపేదే త న్మనసా సుమహాతపాః. 22

అంత రాజర్షి పెనుశోకము పొందెను. మహాతపస్వియగు నతడు చేయ
దగిన దానిని గూర్చి మనసున ఒక నిశ్చయమునకును వచ్చెను.

అబ్రవీ ద్వేపమానశ్చ కన్యా మార్తాం సుదుఃఖితః,

మా గాః పితృర్గృహం భద్రే మాతుస్తే జనకో హ్యహమ్. 23

కుమిలిపోవుచున్న ఆ కన్యను చూచి దుఃఖముతో కంపించిపోవుడు ఆ
రాజర్షి యిట్లు పోలెను. అమ్మా ! నీ రండ్రియింటి కేగవలదు. నేను నీ తల్లి
తండ్రిని.

దుఃఖం చిన్త్యా మహం తే వై మయి వర్తస్య పుత్రికే,

వర్యావం తే మనో వత్సే యదేవం పరిశుష్యసి. 24

చిడ్డా ! నీ దుఃఖమును చీల్చివైచెదను. నాకడ నుండుము. తల్లీ ! నీ
హృదయము పూర్తిగా కుమిలిపోయినది. ఎంత చిక్కితివో చూడు.

గచ్ఛ మర్వచనా ద్రామం జామదగ్న్యం తవస్యినమ్,

రామస్తే సుమహా ద్దుఃఖం శోకం చై వావనేష్యతి. 25

నామామీద జమదగ్ని కుమారుడు, తవస్యియు నగు పరశురామునికడ
కరుగుము. ఆ రాముడు నీ యీ పెనుదుఃఖమును, దీనభావమును తప్పక
తొలగించివేయును.

హనిష్యతి రణే భీష్మం స కరిష్యతి చేద్వచః,

తం గచ్ఛ భార్గవశ్రేష్ఠం కాలాగ్నిసమతేజసమ్.

26

తనమాట పాడింపని యెడల భీష్మని యుద్ధమున చావగొట్టును. కాలాగ్ని వలె మండిపోవు భృగువంశశ్రేష్ఠుడు పరశురాముని కడ కరుగుము.

ప్రతిష్ఠాపయితా స త్వాం సమే పథి మహాతపాః.

ఆ మహాతాపసుడు నిన్ను నే నూహించు మంచి దారిలో నెలకొల్పును.

తతస్తు సుస్వరం బాష్ప ముత్సృజన్తీ పునః పునః,

27

అబ్రవీత్ పితరం మాతుః సా రదా హోత్రవాహనమ్.

అంత నామె పైపైని కన్నీరు విడుచుచు తల్లి తండ్రియగు హోత్రవాహనునితో నిట్లు పలికెను.

అభివాదయిత్వా శిరసా గమిష్యే తవ శాసనాత్.

28

అపి నామాద్య వశ్యేయ మార్గం తం లోకవిశ్రుతమ్.

తలతో మ్రొక్కి నీ యాజ్ఞప్రకారము పరశురామునికడ కరుగుదును. లోకములలో విఖ్యాతి నొందిన ఆ ఆర్యుని నేనిపుడు చూడగలుగుదునా.

కథం చ తీవ్రం దుఃఖం మే నాశయిష్యతి భార్గవః,

ఏత దిచ్ఛా మ్యహం జ్ఞాతుం యథా యాస్యామి తత్ర వై.

ఆ భార్గవుడు నా తీవ్రదుఃఖము నెట్లు రూపుమాపును? అతనికడ కెట్లరుగుదును? ఇది తెలియగోరుచున్నాను.

హోత్రవాహన ఉవాచ - హోత్రవాహను డిట్లు పలికెను.

రామం ద్రక్ష్యసి భద్రే త్వం జామదగ్న్యం మహావనే,

ఉగ్రే తవసి వర్తంతం సత్యసంతం మహాబలమ్.

80

అమ్మా! జమదగ్ని కుమారుడు మిక్కిలి భయంకరమగు తపస్సున ఉన్నవాడు, సత్యసంధుడు, మహాబలుడు అగు ఆ పరశురాముని మహారణ్యమున నీవు చూచెదవు.

మహేన్ద్రం వై గిరిశ్రేష్ఠం రామో నిత్య ముపాస్తి హ,

ఋషయో వేదవిద్వాంసో గన్ధర్వాప్సరస స్తథా.

81

ఆ రాముడు మహేంద్ర మనెడు పర్వతమున నిత్యనివాస మొనర్చును.
ఆతనితోపాటు ఋషులు, వేదవేత్తలు, గంధర్వులు, అప్సరలు అట నుందురు.

తత్ర గచ్ఛస్య భద్రం తే బ్రూయా శ్చైనం వచో మమ,
అభివాద్య చ తం మూర్ధ్నా తపోవృద్ధం దృఢవ్రతమ్. 32

అమ్మా! అట కరుగుము. నా మాటగా తపస్సు పండినవాడు, చెదరని
వ్రతము కలవాడు అగు ఆతనికి తలతో ప్రణమిల్లుము.

బ్రూయా శ్చైనం పునర్భద్రే యతే కార్యం మనీషితమ్,
మయి సంకీర్తితే రామః సర్వం తతే కరిష్యతి. 33

మంచిదానా! అటుపై ఆ మహర్షికి నీ కోరిక యేమో చెప్పుము. నన్ను
గురించి చెప్పినచో ఆ పరశురాముడు నీవు కోరినదెల్ల నెరవేర్చును.

మమ రామః సఖా వత్సే ప్రీతియుక్తః సుహృచ్చ మే,
జమదగ్నిసుతో వీరః సర్వశత్రుభృతాం వరః. 34

బిడ్డా! జమదగ్ని కుమారుడు వీరుడు, ఆయుధధారు లందరిలో మేటి అగు
ఆ రాముడు నాకు ప్రాణతుల్యుడు, నాపై మిక్కిలి మక్కువ గలవాడు, మంచి
హృదయము కలవాడు.

ఏవం బ్రువతి కన్యాం తు పార్థివే హోత్రవాహనే,
అకృతవ్రణః ప్రాదురాసీ ద్రామస్యానుచరః ప్రియః. 35

ఇట్లా హోత్రవాహనమహారాజు ఆ కన్యతో పలుకుచుండగా పరశురాముని
ప్రియశిష్యుడు అకృతవ్రణుడు అచటి కరుదెంచెను.

తతస్తే మునయ స్సర్వే సముత్తస్థః సహస్రశః,
స చ రాజా వయోవృద్ధః సృజ్జాయో హోత్రవాహనః. 36

అంత వేలకొండిగా నున్న అచటి మునులందరు లేచి నిలిచిరి. పెద్ద
వయస్సువాడు స్వంజయవంశమువాడు నగు హోత్రవాహనరాజు కూడ భక్తితో
నిలిచియుండెను.

తతో దృష్ట్వా కృతాతిథ్య మన్యోన్యం తే వనౌకసః,
సహితా భరతశ్రేష్ఠ నిషేధుః పరివార్య తమ్. 37

అంత నా రాజును అకృతవ్రణుడును ఒకరి కొకరు అతిథిమర్యాదలు సల్పుకొనగా చూచిరి. ఋషు లందరు ఆతని చుట్టివచ్చి కూర్చుండిరి.

తతస్తే కథయామాసుః కథా స్తా స్తా మనోరమాః,
ధన్యా దివ్యాశ్చ రాజేష్ఠౌ ప్రీతిహర్షముదాయుతాః. 38

అంత వారందరు హృదయమున కింపైన దివ్యములగు పుణ్యకథలు చెప్పుకొని పరమానందభరితు లైరి.

తతః కథా నే రాజర్షి ర్మహాత్మా హోత్రవాహనః,
రామం శ్రేష్ఠం మహర్షీణా మప్సచ్ఛ దకృతవ్రణమ్. 39

అట్లు ప్రసంగములు ముగిసిన పిదప దౌద్ధబుద్ధిగల హోత్రవాహనుడు మహర్షిశ్రేష్ఠుడగు పరశురామునిగూర్చి ప్రశ్న చేసెను.

క్వ సంప్రతి మహాబాహో జామదగ్న్యః వ్రతాపవాన్,
అకృతవ్రణ శక్యో వై ద్రష్టం వేదవిదాం పర. 40

మహాబాహూ ! అకృతవ్రణా ! మహావ్రతాపము గల పరశురాము డిప్పు డెక్కడ ? ఆతనిని చూడనగునా ?

అకృతవ్రణ ఉవాచ - అకృతవ్రణు డిట్లు పలికెను.

భవ న్తమేవ సతతం రామః కీర్తయతి ప్రభో,
సృజ్ణయో మే ప్రియసఖో రాజ్ఞిరితి పార్థివ. 41

రాజా ! ఆ సృంజయుడు రాజర్షి హోత్రవాహనుడు నా ప్రియసఖుడు అని పరశురాము డెల్ల వేళల నిన్నే చెప్పుచుండును.

ఇహ రామః ప్రభాతే శ్వో భవితేతి మతిర్మమ,
ద్రష్టాస్యేన మిహాయా న్తం తవ దర్శనకాక్షయా. 42

రాము డిటుకు రేపు ఉదయమున రాగలడని నా కనిపించుచున్నది. నిన్ను చూచు కోరికతో ఇటుకు వచ్చు ఆతనిని రేపు నీవు చూడగలవు.

ఇయం చ కన్యా రాజర్షే కిమర్థం వన మాగతా,
కస్య చేయం తవ చ కా భవతీచ్ఛామి వేదితుమ్. 43

రాజర్షి ! ఈ కన్య అదవికి ఏం వచ్చెను ? ఎవ్వరి బిడ్డ ? నీ కేమగును ? తెలియగోరుదును.

హోత్రవాహన ఉవాచ - హోత్రవాహను డిట్లు పలికెను.

దౌహిత్రీయం మమ విభో కాశిరాజసుతా ప్రియా,

జ్యేష్ఠా స్వయంవరే తస్మా భగినీభ్యాం సహానఘ. 44

స్వామీ! ఈమె నా కూతురిబిడ్డ. కాశిరాజు కుమార్తె. నాకు మిక్కిలి యిష్టమైనది. తన చెల్లెండ్రిద్దరితో పెద్దది యగు ఈమె స్వయంవరమున నిలిచినది.

ఇయ మమృతి విభ్యాతా జ్యేష్ఠా కాశివతేః సుతా,

అమ్మికామ్బూలికే కన్యే కసీయస్యో తపోధన. 45

ఈమె కాశిరాజు పెద్దబిడ్డ. అంబ అని పేరు. చెల్లెండ్రిద్దరు అంబిక, అంబాలిక అనువారు.

సమేతం పార్థివం శత్రం కాశిపుర్యాం తతోఽభవత్,

కన్యానిమిత్రం విప్రర్షే తత్రాసీ దుత్సవో మహాన్. 46

నేం నేలు రాజు లందరు కాశిపురములో కూడుకొనిరి. కన్యల నిమిత్తముగా ఓ విప్రర్షి! అట పెద్ద వేడుక జరిగెను.

తతః కిల మహావీర్యో భీష్మః శాన్తనవో నృపాన్,

అధిక్షిప్య మహాతేజా స్త్రిసః కన్యా జహార తాః. 47

అంత మహాపరాక్రమవంతుడు, శాంతనుకుమారుడు భీష్ముడు రాజుల నందరిని తోలివైచి ముగ్గురు కన్యలను అపహరించెనట.

నిర్జిత్య వృథివీపాలా నథ భీష్మో గజాహ్వయమ్,

ఆజగామ విశుద్ధాత్మా కన్యాభిః సహ భారతః. 48

భరతవంశమువాడు, నిర్మలచిత్తుడు నగు ఆ భీష్ముడు రాజుల నందరిని ఓడించి కన్యలతో కూడి కరిపురమునకు వచ్చెను.

సత్యవత్రై నివేద్యాథ వివాహం సమనన్తరమ్,

బ్రాతు ర్విచిత్రపీర్వస్య సమాజ్ఞావయత ప్రభుః. 49

అంత వారిని తల్లి సత్యవతికి అప్పగించి తమ్ముడగు విచిత్రపీర్వునకు ఇచ్చి వివాహము చేయు మని విన్నవించెను.

తం తు వైవాహికం దృష్ట్వా కన్యాయం సముపార్జితమ్,
అబ్రవీత్తత్ర గాజ్ఞేయం మన్త్రిమధ్యే ద్విజర్షభ. 50

బ్రాహ్మణప్రవరా ! పెండ్లికొరకు సిద్ధముగా నుండి తోరపుముడి
మొదలగు సంస్కారములు పొందియున్న విదిత్రపీఠ్యుని గాంచి యీ కన్య
మంత్రులతో కూడియున్న భీష్మునితో నిట్లు పలికెను.

మయా శాల్వపతి ర్వీరో మనసాఽభివృతః పతిః,
న మా మర్హసి ధర్మజ్ఞ దాతుం భ్రాత్రేఽన్యమానసామ్. 51

వీరుడా ! నేను శాల్వపతిని మనఃపూర్వకముగా వరించితిని. ధర్మజ్ఞా!
ఇతరునకు మనసిచ్చిన నన్ను నీరమ్మున కీయదగదు.

తత్రచ్చృత్వా వచనం భీష్మః సంమన్త్య సహ మన్త్రిభిః,
నిశ్చిత్య విసనర్జేమాం సత్యావత్యా మతే స్థితః. 52

ఆ మాట విని భీష్ముడు మంత్రులతో ఆలోచించి ఒక నిశ్చయమునకు
వచ్చి సత్యపతి అనుమతి గొని యీమెను శాల్వుని కడకు పంపి వైచెను.

అనుజ్ఞాతా తు భీష్మేణ శాల్వం సౌభవతిం తతః,
కన్యాయం ముదితా తత్ర కాలే వచన మబ్రవీత్. 53

భీష్ముని అనుమతితో సౌభవతి యగు శాల్వునికడ కరిగి యీ కన్య
ఆనందపడుచు అతనితో ఆ సమయమున నిట్లు పలికెను.

విసర్జితాఽస్మి భీష్మేణ ధర్మం మాం వ్రతిపాదయ,
మనసాభివృతం పూర్వం మయా త్వం పార్థివర్షభ. 54

అయ్యా! భీష్ముడు నన్ను పంపివైచెను. నాకు ధర్మము ననుగ్ర
హింపుము. నేను నిన్ను మున్నే మనసున వరించియుంటిని గదా!

50. తమ్ - ఆ విదిత్రపీఠ్యుని; వైవాహికమ్ - పెండ్లికొరకు సిద్ధముగా
నున్న వానిని; సముపార్జితమ్ - మంగళస్నానము, తోరణము ధరించుట
మున్నగు సంస్కారములను పొందియున్నవానిని చూచి యీ కన్య
భీష్మునితో ఇట్లు పలికెనని వాక్యాన్వయము.

ప్రత్యాచభ్యో చ శార్వోఽస్యాశ్చరిత్ర స్యాభిశక్తిరహః,
సేయం తపోవనం ప్రాప్తా తావస్యేఽభిరతా భృశమ్. 55

ఈమె నడవడిని శంకించిన శాల్వు డీమెను నిరాకరించెను. తపస్సు
నందు మిక్కిలిగా మనసుపెట్టి యీమె తపోవనమున కరుదెంచెను.

మయా చ ప్రత్యభిజ్ఞాతా వంశస్య పరికీర్తనాత్,
అస్య దుఃఖస్య చోత్పత్తిం భీష్మ మేవేహ మన్యతే. 56

వంశమును పేర్కొనుటవలన నేసిమెను గుర్తుపట్టితిని. ఈమె తన దుఃఖ
మునకు భీష్మడే కారణ మని తలచుచున్నది.

అంబోవాచ - అంబ యిట్లు పలికెను.

భగవ న్నేవ మే వేహ యథాఽహ పృథివీపతిః,
శరీరకర్తా మాతుర్మే సృజ్ఞాయో హోత్రవాహనః. 57

భగవానుడా! మా అమ్మకు శరీర మిచ్చిన యీ సృంజయుడు హోత్ర
వాహనుడు పలికినది నిజమే.

న హ్యుత్సహే స్వనగరం ప్రతియాతుం తపోధన,
అపమానభయా చైవ ప్రీడయా చ మహామునే. 58

మహామునీ! రపోధనా! అపమానము కలుగునను భయముచేతను, సిగ్గు
వలనను మాయూరికి తిరిగిపో నిష్పవడను.

యత్తు మాం భగవాన్ రామో వక్ష్యతి ద్విజసత్తమ,
తన్నే కార్యతమం కార్యమితి మే భగవన్మతిః. 59

పరశరామభగవానుడు నా కేది యుపదేశించునో అదియే నేను తప్పక
చేయదగినపని యని నా నిశ్చయము.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి అమ్బోపాఖ్యానపర్వణి
హోత్రవాహనామ్నాసంవాదే షట్సప్తత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున అంబోపాఖ్యానపర్వమున
హోత్రవాహనాంబాసంవాదముగల నూటదెబ్బదియారవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

సప్తసప్తత్యధికశతతమోఽధ్యాయః నూటదెబ్బదియేడవ అధ్యాయము

అకృతవ్రణపరశురామయో రమ్పయా సహ వారౌతాపః.
అకృతవ్రణపరశురాములు అంబలో సంభాషించుట.

అకృతవ్రణ ఉవాచ - అకృతవ్రణు డిట్లు వలికెను.
దుఃఖద్వయ మిదం భద్రే కరరస్య చికిర్షసి,
ప్రతికర్తవ్య మబలే తత్త్వం వత్సే వదస్వ మే. 1

విద్వాః ఈ రెండు దుఃఖములలో దేనికి ప్రతిక్రియ చేయగోరుదువో నాకు నిజముగా తెలుపుము.

యది సౌభవతి ర్భద్రే నియోక్తవ్యో మతస్తవ,
నియోక్త్యతి మహాత్మా స రామ స్త్యధితకామ్యయా. 2

ఒకవేళ సౌభవతిని కట్టినచేయుట నీ కష్టమేని మహాత్ముడగు రాముడు నీమేలుకోరి ఆతనిని దారికి తెచ్చును.

-
1. దుఃఖద్వయమ్ - దుఃఖము కలిగించిన జంట. భీష్ముడు, శాల్వుడు - ఆనువానిని; లేదా - పెనిమిటి లేకపోవుట ఒక దుఃఖము, తాపసులకు నీ శత్రువును నాశనము చేయవలసివచ్చుట అను రెండవ దుఃఖము - అయినను శత్రువు లిద్దరిలో; కమ్ - ఎవనిని; ప్రతికర్తవ్యమ్ - చంప గోరుదువు; లేదా - ఒక్కొక్కనికి గలి లేకుండుట, మరణము అను దుఃఖద్వయము.
  2. నియోక్తవ్యః - లొంగదీసికొనదగినవాడు - నీ పాణిగ్రహణముకొలుకు అనుదానిని సంభాషింపవలయును.

అథావగేయం భీష్మం ర్యం రామేణేచ్ఛసి భీమతా,

రణే వినిర్జితం ద్రష్టుం కుర్యా తదపి భార్గవః. 3

మరియు నదీకుమారుడగు భీష్ముని భీశాలియగు రాముడు రణమున ఓడించుట నీ కభిమతమైనచో భార్గవు దడియైర చేయును.

సృజ్ఞాయస్య వచః శ్రుత్వా రవ చైవ పచిస్మితే,

యదత్ర లే భృశం కార్యం తదద్యైవ విచిన్యతామ్. 4

సృంజయుని మాటను నీ మాటను విని ఆరడు నీకేమి చేయవలయునో అది యిప్పుడే ఆలోచించుకొనుము.

అమౌవాచ - అంబ వలికెను.

అవసీతాఽస్మి భీష్మేణ భగవన్నవజానతా,

నాభిజానాతి మే భీష్మో బ్రహ్మన్ శాల్వగతం మనః. 5

భగవానుడా! భీష్ముడు తెలియక నన్నెత్తుకొనిపోయెను. నా మనస్సు శాల్వునిపై నున్నదని భీష్ము డెరుగడు.

ఏత ద్విచార్య మనసా భవా నేత ద్వినిశ్చయమ్,

విచినోతు యథాన్యాయం విధానం క్రియతాం తథా. 6

ఇది నా మనసులో తమరే చక్కగా విచారించి న్యాయము తప్పని విధానమును నిశ్చయింపవలయును.

భీష్మే వా కురుశార్దూలే శాల్వరాజేఽథవా పునః,

ఉభయోరేవ య బ్రహ్మన్ యుక్తం య తత్ సమాచర. 7

కురుశ్రేష్ఠుడైన భీష్మునియందో, శాల్వరాజునందో లేక యిరువురియందో యేది తగిన ప్రతిక్రియయో అది చేయుడు.

3. భీష్మునియందు ప్రతికారమన్నచో ఊరక ఆతనిని గెలుచుట మాత్రమే సంభవింపవచ్చును. అంతమాత్రముచేత నీ కయ్యెడు మేలేదియు ఉండదు. ఆరడు బ్రహ్మచర్యవిషయమున ప్రతిజ్ఞతప్పనివాడుకదా అను భావముతో చెప్పుచున్నారు.

6. విధానం - ప్రతికారము.

నివేదితం మయా హేళిం ద్యుభిమూలం యథాతథమ్,

విధానం తత్ర భగవన్ తర్హి మర్హసి యుక్తితః 8

నా ద్యుభిమూలం మూలకారమును ఉన్న దుష్టులు స్వామీ! తమ తేరి
గిందిరిని. ప్రతిక్రియను తామి యుక్తితో నిర్ణయించవలయును.

అకృతవ్రణ ఉవాచ - అకృతవ్రణుడు వలికెను.

ఉపవన్న మిదం భద్రే యదేవం వరవర్జిని,

ధర్మం ప్రతి పచో బ్రూయాః శృణు చేదం వచో మమ. 9

అమ్మా! ఉత్తమకారా! నీ వన్నది ఉత్తమము. ధర్మమునకు
సంబంధించిన పలుకు పలుకుచున్నావు. ఈ నామాట కూడ వినుము.

యది త్వా మావగేయో వై న నయే ద్గజసాహ్వయమ్,

శాల్వస్త్యాం శరసా భీరు గృష్ణీయా ద్రామచోదితః. 10

గంగానయమును నిన్ను కరిపురమునకు తొనిపోవనిచో శాల్వకు రాముని
మాటపై నిన్ను తలపై పెట్టుకొని రనరదకు తొనిపోవును.

తేన త్వం నిర్జితా భద్రే యస్మా న్నిరాఽసి భావిని,

సంశయః శాల్వరాజస్య తేన త్వయి సుమధ్యమే. 11

ఆ భీష్ముడు నిన్నొడుచుకొనెను. నిన్ను తన పట్టణమునకు తీసికొని
పోయెను. ఆ కారణముగా శాల్వనకు నియందు సంశయము కలిగెను.

భీష్మః పురుషమానీ చ జిరకాశీ తథైవ చ,

రస్మాత్ ప్రతిక్రియా యుక్తా భీష్మే కారయితుం తవ. 12

భీష్ముడు పౌరుషమునకు వధిమానము నలవాడు. అతడు గొని విజృంభి
చున్నాడు. రావున నీకు అరనియెడల ప్రతికారము చేయించుటయే సరియైనది.

అమృతవాచ - అంబ యిట్లు వలికెను.

మమాప్యేష సదా బ్రహ్మన్ హృది కామోఽభివర్తతే,

ఘాతయేయం యది రజే భీష్మ మిత్యేవ నిత్యదా. 13

మహర్షీ! నాకును యుద్ధమున భీష్ముని చంపింపవలయుననియే దృఢమైన
కోరిక విడువక ఎదలో మెదలుచున్నది.

భీష్మం వా శాల్యరాజం వా యం వా దోషేణ గచ్ఛసి,
ప్రశాధి తం మహాభాహో యత్క్రతేఽహం సుదుఃఖితా. 14

ఓయీ మహాబాహూ! భీష్మనో, శాల్యరాజునో నీదృష్టిలో తప్పెవనియం
దున్నదో - వానిని శాసింపుము. వారివలన నేనింత దుఃఖము పొందితిని.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు వలికెను.

ఏవం కథయతా మేవ తేషాం స దివసో గతః,
రాత్రిశ్చ భరతశ్రేష్ఠ సుఖశీతోష్ణమారుతా. 15

ఇట్లు చెప్పకొనుచుండగా వారి కా పగలెల్ల గడచెను. సుఖ మొసగు చల్ల
దనము వెచ్చదనము కలిసిన గాలిగల రాత్రియు గడచెను.

తతో రామః ప్రాదురాసీత్ ప్రజ్వలన్నివ తేజసా,
శిష్యైః పరివృతో రాజన్ జటాచీరధరో మునిః. 16

అంత తేజస్సుతో వెలుగొందుచు జడలు నారబట్టలు ధరించిన ముని
పరశురాముడు శిష్యులు చుట్టి రాగా అటకు వచ్చెను.

ధనుష్పాణి రదీనాత్మా ఖడ్గం బిభ్రత్ పరశ్వదీ,
విరజా రాజశార్దూల సృజ్జాయం సోఽభ్యయా స్పృహమ్. 17

మొగమున బింకము కలవాడు, వింటిని, ఖడ్గమును, గండ్రగొడ్డలిని
ధరించినవాడు, పరిశుద్ధుడు నగు పరశురాముడు సృంజయరాజును చేరవచ్చెను.

తత స్తం తాపసా దృష్ట్వా స చ రాజా మహాతపాః,
తస్యః ప్రాజ్ఞలయో రాజన్ సా చ కన్యా తపస్విని. 18

అంత నా తాపసులును, గొప్ప తపస్సుగల ఆ రాజును, తపస్విని యగు
ఆ కన్యయును ఆతని గాంచి చేతులు మోడ్చి నిలువబడిరి.

పూజయామాసు రవ్యగ్రా మధువర్కేణ భార్గవమ్,
అర్చితశ్చ యథాన్యాయం నిషసాద సప్తైవ తైః. 19

చెదరని హృదయముతో వారందరు అతనికి మధుసర్కముతో పూజలు సల్పిరి. అట్లు శాస్త్రము ప్రకారము పూజలొందిన అతడు వారందరితో పాటు కూర్చుండెను.

తతః పూర్వవ్యతీతాని కథయంతౌ స్మ తావుభౌ,
ఆసాతాం జామదగ్న్యశ్చ సృష్టాయ శ్చైవ భారత. 20

అంత జమదగ్నికుమారుడును, సృంజయరాజును గడచిన వృత్తాంతము లన్నియు చెప్పుకొనుచు నుండిరి.

తథా కథానే రాజర్షి ర్భృగుశ్రేష్ఠం మహాబలమ్,
ఉవాచ మధురం కాలే రామం వచన మర్థవత్. 21

అట్లు ప్రసంగము ముగిసిన పిదప ఆ రాజర్షి మహాబలముగల రామునితో అదను చూచుకొని ఆర్థవంతమగు పలుకు నిట్లు పలికెను.

రామేయం మమ దౌహిత్రీ కాశిరాజసుతా వ్రభో,
అస్యాః శృణు యథాతత్త్వం కార్యం కార్యవిశారదః 22

రామా! ప్రభూ! కార్యవిశారదా! ఈమె నా కూతురిదీ; కాశిరాజు కొమారి. ఈమె పని యొకటి కలదు. దాని తత్త్వ మెరుగుచు వినుము.

వరమం కథ్యతాం చేతి తాం రామః వ్రత్యభాషత,
తతః సౌభ్యవద ద్రామం జ్వలన్త మివ పావకమ్. 23

నుంచిది, చెప్పుమని రాము డామెతో పలికెను. అంత నామె అగ్నివలె విరాజిల్లుచున్న రామునితో నిట్లు చెప్పదొడగెను.

తతోఽభివాద్య చరణౌ రామస్య శిరసౌ శుభౌ,
స్పృష్ట్యా వద్మదకాభాభ్యాం పాణిభ్యా మగ్రతః స్థితా. 24

28. వరమమ్ - నీవు చెప్పదలచినది తప్పక చెప్పుమను ప్రబోధనను తెలియ జేయుపద మియ్యది.

24. శిరసౌ - శ్రేష్ఠములు - 'శిరః ప్రధానే సేనాగ్రే' అని మేదిని-పుంలింగ ప్రయోగము ఆర్షము.

అమె శ్రేష్ఠములు, మంగళదాయకములు నగు రాముని పాదములను
పద్మపురేకులవంటి చేతులతో స్పృశించి యెదుట నిలిచి యుండెను.

రురోద సా శోకవతీ బాష్పవ్యాకులలోచనా,

ప్రపేదే శరణం చైవ శరణ్యం భృగునన్దనమ్. 25

కన్నీటితో అరికినట్లైన కన్నులు గలదియై లోపల కుమిలిపోవుచున్న ఆ

అంబ పెద్దగా ఏడ్చెను. తనకు రక్షకుడైన భృగునందనుని శరణు వేడెను.

రామ ఉవాచ - రాము డిట్లు వలికెను.

యథా త్వం సృజ్యాయ స్యాస్య తథా త్వం మే నృపాత్మజే,

బ్రూహి యత్రే మనోదుఃఖం కరిష్యే వచనం తవ. 26

రాజకుమారి! నీవు ఈ సృంజయన కెట్టి దానవో నాకును అట్టి దానవే.

నీ గుండెలోపల దుఃఖ మేమో చెప్పము. నీవడిగినవి చేయుదును.

అమోహవాచ - అంబ యిట్లు వలికెను.

భగవన్ శరణం త్వాఽద్య ప్రపన్నాస్మి మహావ్రతమ్,

శోకపక్షార్థవా నృగ్నాం ఘోరా ముద్ధర మాం విభో. 27

గొప్ప వ్రతమున నున్న నిన్ను ఓ ప్రభూ! శరణు చొచ్చితిని. ఘోర
ముగా మునిగిన నన్ను దుఃఖ మనెడు బురదగల సముద్రము నుండి ఉద్ధ
రింపుము.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్ము డిట్లు వలికెను.

తస్యాశ్చ దృష్ట్యా రూపం చ వపు శ్చాభినవం పునః,

సౌకుమార్యం పరం చైవ రామ శ్చిన్తాపరోఽభవత్. 28

అమె రూపమును, క్రొత్తయౌవనము గల దేహమును, అన్నింటిని
మించిన సౌకుమార్యమును గాంచి రాముడు గుండెలో కుమిలిపోయెను.

కిమియం పక్ష్యతిత్యేవం విమమర్శ భృగూద్వహః,

ఇతి దధ్యౌ చిరం రామః కృపయాఽభిపరిష్ఠతః. 29

ఆ భృగువరేణ్యుడు ఈమె యేమి చెప్పనో యని తలచుచుండెను. జాలి
నిలువెల్లి క్రమ్ముకొనగా అదే విషయమున బాలసేపు మనసుంచెను.

కథ్యతా మితి సా భూయో రామేజోక్తా భువిస్మితా,
సర్వమేవ యథాతత్త్వం కథయామాస భార్గవే. 80

మరల ఆమెను చెప్పమని అడిగెను. ఆమె భార్గవునకు జరిగిన దంతయు ఉన్నదున్నట్లు చెప్పెను.

తద్రూప్యా జామదగ్న్యస్తు రాజపుత్ర్యా వచస్తదా,
ఉవాచ తాం వరారోహం నిశ్చిత్వార్థవినిశ్చయమ్. 81

జమదగ్నికుమారుడు ఆ రాజపుత్రి మాట విని చేయదగిన దానిని గూర్చి ఒక నిశ్చయమునకు వచ్చి ఆమెతో నిట్లనెను.

రామ ఉవాచ - రాము డిట్లు పలికెను.

ప్రేషయిష్యామి భీష్మాయ కురుశ్రేష్ఠాయ భావిని,
కరిష్యతి వచో మహ్యం శ్రుత్వా చ స నరాధిపః. 82

అమ్మా ! కురుశ్రేష్ఠుడగు భీష్మునకు కబురంపెదను. ఆ రాజు నేను చెప్పినది విని చేయును.

న చే త్కరిష్యతి వచో మయోక్తం జాహ్నువీసుతః,
ధత్వామ్యహం రణే భద్రే సామాత్యం శత్రుతేజసా. 83

ఆ జాహ్నువి కొడుకు నేను చెప్పినది చేయి, యుద్ధమున శత్రుముల మంటితో మంత్రిలతో పాటు వానిని మాడ్చివేయుదును.

అథవా తే మతి స్తత్ర రాజపుత్రీ న వర్తతే,
యావ చ్చాల్యవతిం వీరం యోజయా మ్యత్ర కర్మణి. 84

అట్లుకాక అందు నీ ఋద్ధి ప్రవర్తింపనిచో ఈ కార్యమునందు వీరుడగు శాల్యరాజును నియోగించును.

అమౌవాచ - అంబ యిట్లనెను.

విసర్జితాఽహం భీష్మేణ శ్రుత్వైవ భృగునన్దన,
శాల్యరాజగతం భావం మమ పూర్వం మనీషితమ్. 85

83. జాహ్నువీసుతః - గంగకొడుకు - భీష్ముడు.

84. అత్ర కర్మణి - ఈ పనియందు - పెండ్లి చేసికొనుటయందు దని భావము.

భార్గవరామా! నాకు మున్నే భావము శాల్యరాజుపై గలదని విన్నంతనే
భీష్ముడు నన్నటకు పంపివైచెను.

సౌభరాజ ముపేత్యాహ మవోచం దుర్వచం వచః,
న చ మాం వ్రత్యగృహ్లాత్ స చారిత్ర్యపరిశఙ్కితః. 36

నేను శాల్యరాజును సమీపించి పలుకశక్యముకాని మాట పలికితిని. అతడు
నా నడవడిని శంకించి నన్ను కైకొనడాయెను!

ఏతత్సర్వం వినిశ్చిత్య స్వబుద్ధ్యా భృగునన్దన,
యదత్రౌపయికం కార్యం తచ్చిన్తయితు మర్హసి. 37

భార్గవమునీ! ఇది యెల్లయు నీ బుద్ధితో చక్కగా ఆలోచించి యిందు
తగినదేమో దానిని నిర్ణయింపదగును.

మమ తు వ్యసన స్యాస్య భీష్మో మూలం మహావ్రతః,
యే నాహం వశమానీతా సముత్థివ్య బలాత్తదా. 38

నాకుమాత్రము నా యీ కష్టమునకు, బ్రహ్మచర్య మను మహావ్రతము
పూనిన భీష్ముడే మూలకారణ మనిపించుచున్నది. నన్నాతడు బలాత్కారముగా
ఎత్తికొనివచ్చి తన వశము చేసికొనెను.

భీష్మం జహి మహాబాహో యత్కృతే దుఃఖ మీదృశమ్,
ప్రాప్తౌఽహం భృగుశార్దూల చరా మ్యప్రియ ముత్తమమ్. 39

ఓ మహాబాహూ! ఎవనివలన నా కింత దుఃఖము కలిగినో ఆ భీష్ముని
వధింపుము. ఇంత ఘోరమైన కీడు పొంది తిరుగుచున్నాను.

స హి బుద్ధశ్చ నీచశ్చ జితకాశీ చ భార్గవ,
తస్మాత్ వ్రతిక్రియా కర్తుం యుక్తా తస్మై త్వయాఽనమః. 40

37. ఔపయికమ్ - యుక్తమైనది.

40. బుద్ధి - లోభి - నన్నపహరించెను కనుక;

నీచః - నీచుడు. ఏలయన తానై నన్ను అంగీకరింపలేదు. కామహంభ
లేనివాడు కన్యను ఎత్తుకొనిపోవుట దోషమని భావము.

అతడు లోభి, నీచుడు, గెలిచి కుట్రచున్నాడు కావున ప్రతిక్రియ నీ వాతనికే చేయుట యుక్తము.

ఏష మే క్రియమాణాయా భారతేన తదా విభోః,
అభవ ద్దృది సంకల్పో ఘాతయేయం మహావ్రతమ్. 41

ఆ భరతవంశరాజు నన్నట్లు హింసించుచుండగా నా మఱిలో ఈ బ్రహ్మ చారివ్రతమువానిని చంపవలయునన్న సంకల్పము పుట్టెను.

తస్మాత్ కామం మమద్వేషం రామ సంపాదయానఘ,
జహి భీష్మం మహాబాహో యథా వృత్రం పురందరః. 42

పుణ్యాత్మా! రామా! కావున నాకోరిక నీడేర్చుము. దేవేంద్రుడు వృత్రుని చంపినట్టో మహాబాహూ! భీష్ముని చంపుము.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి అమౌపాఖ్యానపర్వణి
రామామ్బాసంవాదే సప్తసప్తత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున అంబోపాఖ్యానపర్వమున
రాముడును అంబయు సంభాషించుటయను నూటదెబ్బదియేడవ
అధ్యాయము.

---: 0 :---

42. క్రియమాణాయాః - బలాత్కారముగా కొనివచ్చుచున్నపుడు హింసించ బడినదాన నగు - కూర్చి 'హింసాయామ్' అను ధాతు వియ్యది. స్వాది గణములోనిది.

అష్టన స్తత్యధికశతతమోఽధ్యాయః నూటదెబ్బదియెనిమిదవ ఆధ్యాయము

అమృతపరశురామయోః సంవాదః, అకృతవ్రణస్య సంమతిః,
పరశురామభిష్యయో రోషపూర్ణో వార్తాలాప స్తయోర్యుద్ధాయ
కురుక్షేత్రే గమనం చ.

అంబాపరశురాముల సంవాదము, అకృతవ్రణుడు నమ్మతించుట,
పరశురాముడును భీష్ముడును రోషము నిండిన మాటలు పలికికొనుట,
యుద్ధమునకై కురుక్షేత్రమున కరుగుట.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు చెప్పెను.

ఏవముక్త స్తదా రామో జహి భీష్మమితి వ్రభో,
ఉవాచ రుదతీం కన్యాం చోదయ స్తీం పునః పునః.

1

ఏడ్చుచు రన్ను మాదిమాటికి భీష్ముని చంపుమని పురికొల్పుచున్న ఆ
కన్యను చూచి రాము డిట్లనెను.

కాశ్యే న కాసుం గృహ్లామి శత్రుం వై పరవర్జిని,
ఋతే బ్రహ్మవిదాం హేతోః కిమన్యత్ కరవాణి తే.

2

ఓ కాశిరాజపుత్రీ! బ్రహ్మవేత్తల కారణముగా తప్ప నేను నా ఇచ్చ నను
సరించి ఆయుధము చేపట్టను. మరియొకటి యేదైన నీకు చేయుదునా ?

వాచా భీష్మశ్చ శాల్యశ్చ మమ రాజ్ఞి వశానుగౌ,
భవిష్యతోఽనవద్యాజ్ఞి తత్ కరిష్యామి మా శుచః.

3

భీష్ముడును, శాల్యుడును నామాటను బట్టి పోవువారే; కాబట్టి ఆపని
చేయుదును. శోకింపకుము.

---

2. కాశ్యే - కాశిరాజకన్యక కాశ్య - ఆ శబ్దముపై సంబోధన; కామమ్ -
ఇచ్చ ననుసరించి.

న తు శస్త్రం గ్రహీప్యోమి కథజ్ఞోదపి భావిని,
 ఋతే నియోగా ద్విప్రాణా మేష మే సమయః కృతః. 4
 కాని గొప్ప విద్యార్జితంగా బాహ్యులు అవేశము లేక ఎన్నటికి
 ఆయుధము పట్టనని నేను ప్రతిజ్ఞ చేసితిని. కావున శస్త్రము చేతబట్టను.
 అమౌవాచ - అంబ యిట్లు పలికెను.

మమ దుఃఖం భగవరా వ్యవనేయం యత స్తతః,
 తచ్చ భీష్మప్రసూతం మే తం జహీశ్వర మా చిరమ్. 5
 స్వాములు నా దుఃఖము నెట్లెనను పోగొట్టనే వలయును. అదియు భీష్ముని
 వలన వుట్టినది. ప్రభూ! వానిని చంపుడు. అలసింపకుడు.
 రామ ఉవాచ - రాము డిట్లనెను.

కాశికన్యే పున ద్రూపి భీష్మస్తే చరణా వుభౌ,
 శిరసా వన్ధనార్హోఽపి గ్రహీష్యతి గిరా మమ. 6
 ఓ కాశికరాజమహారీ! మరల వలగుము. భీష్ముడు నీమ్రొక్కలు పొంద
 దగువాడయ్య నామాటపై నీ రెండుకాళ్ళ కంటే పట్టుకొనును.
 అమౌవాచ - అంబ యిట్లు పలికెను.

జహి భీష్మం రణే రామ గర్జన్త మసురం యథా,
 సమాహూతో రణే రామ మమ చేదిచ్చసి ప్రేయమ్,
 ప్రతిశ్రుతం చ యదపి తత్ సత్యం కర్తు మర్హసి. 7
 రామా! నీవు నాప్రియము కోరుదువేని యుద్ధమున నీ వాతనిని ఉసికొల్పి
 వలయును. బొబ్బలిడుచున్న రక్కసుని చంపిర తీరున ఆ భీష్ముని చంప
 వలయును. నాకిచ్చిన మాట యేదైన నున్నచో అని ఆవిధముగా సత్యము చేయ
 వలయును.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్ము డిట్లు చెప్పెను.
 తయోః సంవదతో రేవం రాజన్ రామావ్యయో స్తదా,
 ఋషిః పరమధర్మాత్మా ఇదం వచన మబ్రవీత్. 8

అట్లు రాముడును అంబయు సంవాదిము చేయుచుండగా పరమధర్మాత్ముడైన ఆకృతప్రణమహర్షి యిట్లు పలికెను.

శరణాగతాం మహాబాహూ కన్యాం న త్యక్తు మర్హసి,
యది భీష్మో రణే రామ సమాహూత స్త్వయా మృధే. 9

నిర్జితోఽస్మీతి వా బ్రూయాత్ కుర్యా ద్వా వచనం తవ,
కృత మస్యా భవేత్ కార్యం కన్యాయా భృగునన్దన. 10

ఓ మహాబాహూ! శరణు పొందిన కన్యను నీవు విడిచివేయదగదు.
రామా! నీవు భీష్ముని యుద్ధమునకు పిలిచినచో ఓడితినిని యేని పలుకును. లేదా
నీ మాటను పాటించును. అంత నీమెపని తీరును.

వాక్యం సత్యం చ తే వీర భవిష్యతి కృతం విభో.

ప్రభూ! మహామునీ! వీరా! నీవు పలికిన మాటయు సత్యమగును.

ఇయం చాపి ప్రతిజ్ఞా తే తదా రామ మహామునే,
జిత్వా వై శ్శత్రియాన్ సర్వాన్ బ్రాహ్మణేషు ప్రతిశ్రుతా. 11

రామా! మహామునీ! నీవు శ్శత్రియుల నందరిని గెలిచి బ్రాహ్మణులకు
ఈ ప్రతిజ్ఞ వినిపించితివి గదా!

బ్రాహ్మణః శ్శత్రియో వైశ్యః శూద్రశ్చైవ రణే యది,
బ్రహ్మద్వి డృవితా తం వై హనిష్యామీతి భార్గవ. 12

బ్రాహ్మణుడు గాని, శ్శత్రియుడు గాని, వైశ్యుడు గాని, శూద్రుడు గాని,
బ్రహ్మద్వేషి యైనచో వానిని యుద్ధమున చంపుదు నని ప్రతిజ్ఞ చేసితివి.

శరణార్థే ప్రపన్నానాం భీతానాం శరణార్థినామ్,
న శత్యామి పరిత్యాగం కర్తుం జీవన్ కథశ్చన. 13

శరణము కోరి ఆశ్రయించిన భీతులను బ్రదికియుండగ నెన్నటికిని
విడువజాల ననియు పలికితివి.

యశ్చ కృత్స్నం రణే శ్శత్రం విజేష్యతి సమాగతమ్,
దీప్తాత్మాన మహం తథ చ హనిష్యామీతి భార్గవ. 14

మరియు కూడివచ్చిన క్షత్రియసముదాయము నెవ్వడు పోరున గెలుచునో
యట్టి పొగరుగుండె వానిని కూడ చంపుదు ననియు ప్రతిజ్ఞ చేసితివి.

న ఏవం విజయీ రామ భీష్మః కురుకులోద్వహః,
తేన యుద్ధ్యస్య సజ్గామే సమేత్య భృగునన్దన. 15

రామా ! భృగునందనా ! కురుకులమున శ్రేష్ఠుడగు ఆ భీష్మ డట్లు
విజయము పొందినవాడు. యుద్ధమున వానితో తలవడి పోరుము.

రామ ఉవాచ - రాము డిట్లు పలికెను.

స్మరామ్యహం పూర్వకృతాం ప్రతిజ్ఞా మృషీస త్రమ.
ఋషీస త్రమాః మునుషు చేసిన ప్రతిజ్ఞను స్మరించుచునే యున్నాను.

తథైవ చ చరిష్యామి యథా సామ్రైవ లవ్యతే,
కార్య మేత స్మహ ద్రుహ్మాన్ కాశికన్యామనోగతమ్, 16

గమిష్యామి స్వయం తత్ర కన్యా మాదాయ యత్ర సః. 17

బ్రాహ్మణోత్తమా ! ఈ కాశికన్య మదిలో నున్న మహాకార్యము సామో
పాయముచేతనే సాధ్యమగునట్లు ప్రయత్నించును. ఈ కన్యను తీసికొని యా
భీష్మ డున్నచోటికి స్వయముగా పోవుదును.

యది భీష్మో రణశ్లాఘీ న కరిష్యతి మే వచః,
హనిష్యా మ్యేన ముద్రిత మితి మే నిశ్చితా మతిః. 18

భీష్మడు రణమునే కొనియాడుచు నామాట వినకుండెనో పొగరెక్కిన
యాతనిని చంపివై చెడను. ఇది నా నిశ్చితమగు అభిప్రాయము.

నహి బాణా మయోత్సృష్టాః సజ్జన్తీహ శరీరిణామ్,
కాయేషు విదితం తుభ్యం పురా క్షత్రియ సజ్గరే. 19

19. ఇహ - ఈ లోకమున; శరీరిణామ్ - శరీరము కలవారై యుండగా;
మయా-నాచేర; ఉత్సృష్టాః - వదలబడిన; బాణాః-బాణములు; న సజ్జన్తి
తగులవు - అనగా నా బాణములు తగిలిన తరువాత వారు శరీరము కల
వారగుట అసంభవమని తాత్పర్యము.

నేను వదలిన బాణములు ఈ లోకమున శరీరముగలవారి దేహముల
యందు తగుల్కొనపు మునుపు శ్చక్రములలో నైన పోరునందు నీకిది తెలిసిన
విషయమే.

ఏవముక్త్యా తతో రామః సహ తై ర్రహ్మవాదిభిః,
ప్రయాణాయ మతిం కృత్వా సముత్తస్థౌ మహాతపాః. 20

అంత నా రాముడు వేదవేత్తలగు ఆ ఋషులతో నట్లు పలికి ప్రయాణము
నకు నిర్ణయించి బయలు దేరెను.

తతస్థే తా ముషిత్యా తు రజనీం తత్ర తాపసాః,
హుతాగ్నయో జప్తజప్యాః ప్రతస్థు ర్మజ్జిహంసయా. 21

అంత నా తాపసులందరు ఆ రాత్రి ఆచటనే గడపి అగ్నులను వ్రేల్చి
జపము లొనర్చి నన్ను చంపు కోరికతో బయలుదేరిరి.

అభ్యాగచ్ఛ తతో రామః సహ తై ర్రహ్మవాదిభిః,
కురుక్షేత్రం మహారాజ కన్యయా సహ భారత. 22

అంత పరశరాముడు వేదవేత్తలగు వారితో కూడి, ఆ కన్యతో పాటు
కురుక్షేత్రమునకు వచ్చెను.

న్యవిశంత తతః సర్వే పరిగృహ్య సరస్వతీమ్,
తాపసా స్థే మహాత్మానో భృగుశ్రేష్ఠపురస్కృతాః. 23

అంత నా మహాత్ములగు తాపసు లందరు భృగువంశవరేణ్యుని ముందిడు
కొని సరస్వతి నవి తీరమున బస చేసియుండిరి.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు చెప్పెను.

తతస్తృతీయే దివసే సందిదేశ వ్యవస్థితః,
కురుప్రియం స మే రాజన్ ప్రాప్తోఽస్మీతి మహావ్రతః. 24

అంత మూడవ దినమున చక్కగా కుదురుకొని ఆ మహావ్రతుడు,
రాజా నేను వచ్చితిని, నాకు ప్రియ యొనరింపుము - అని వార్త పెట్టెను.

తమాగత మహం శ్రుత్వా విషయాంతం మహాబలమ్,
అభ్యగచ్ఛం జవే నాకు ప్రిత్యా తేజోనిధిం వ్రభుమ్. 25

అట్లా మహాబలుడు, లేచినిది, ప్రభువు పరమరాముడు నా దేశము పొలి
మేరలలోనికి వచ్చి యుండెనని విని ప్రితితో వెంటనే వశిషడిగా ఎదురేగితిని.

గాం పురస్కృత్య రాజేంద్ర బ్రాహ్మణైః పరివారితః,
ఋత్విగ్ని ర్దేవకల్పైశ్చ తథైవ చ పురోహితైః. 26

రాజేంద్రా ! గోవును ముందుంచుకొని, బ్రాహ్మణులు చుట్టిరాగా, దేవరల
వంటి ఋత్విగులతో పురోహతులతో ఆ మహర్షి కెదురేగితిని.

స మా మభిగరం దృష్ట్వా జామదగ్న్యః ప్రతాపవాన్,
వ్రతిజగ్రాహ రాం పూజాం వచనం చేద మబ్రవీత్. 27

ప్రతాపవంతుడగు ఆ పరమరాముడు అద్దెమరుగా వచ్చిన నన్ను గని
నా పూజను స్వీకరించెను. మరియు నిట్లు పఠెను.

రామ ఉవాచ - రాము డిట్లనెను.

భీష్మ కాం బుద్ధి మాస్థాయ కాశిరాజసుతా రదా,
అకామేన త్వయాఽఽనీతా పునశ్చైవ విసర్జితా. 28

భీష్మ : నీ వానాడు కోరిక లేకయే నీ బుద్ధితో ఈ కాశిరాజకన్యను
తెచ్చితివి ? మరల ఏల వదలి వైచితివి.

విభ్రంశితా త్వయా హేయం ధర్మా దాస్తే యశస్వినీ,
పరామృష్టాం త్వయా హేమాం కో హి గన్తు మిహార్హతి. 29

ఏ పాప మెరుగని యీయమ నీ వలన ధర్మమునుండి భ్రష్టులైనది.
నీవు స్పృశించిన ఈమెను మరి యెవ్వడుగాని స్వీకరింపనగునా?

ప్రత్యాభ్యాతా హి శాల్యేన త్వయాఽఽనీతేతి భారత,
తస్మా దిమాం మన్నియోగాత్ వ్రతిగృష్టిష్వ భారత. 30

నీవు తెచ్చితివని శాల్యు డిమెను త్రోసివై చెను. కావున నామాటపై ఈమెను
నీవే పరిగ్రహింపుము.

స్వధర్మం పురుషవ్యాఘ్రం రాజపుత్రీ లభ త్వియమ్,
న యుక్త మవమానోఽయం రాజ్ఞాం కర్తుం త్వయానమ. 31

పుణ్యార్ముదా! పురుషశ్రేష్ఠుడా! ఈ రాజపుత్రి తన ధర్మమును తాను పొందుగాక! నీవిట్లు రాజులకు అవమానము చేయుట కానివని.

తతస్సం వై విమనస ముదీఞ్ఘాహ మథాబ్రువమ్,
నాహ మేనాం పున ర్ధద్యాం బ్రహ్మన్ భ్రాత్రే కథణ్చన. 32

అంత నేను మనసు సరిగా లేని ఆ మహర్షిని చూచి యిట్లు పలికితిని :
బ్రాహ్మణోర్తమా! మరల నే నీమెను ఎన్నటికిని నా తమ్మున కొనజాలను.

శాల్యస్యాహ మితి ప్రాహ పురా మామేవ భార్గవ,
మయా చైవాభ్యనుజ్ఞాతా గతేయం నగరం వ్రతి. 33

ఈమె మునుపు నేను శాల్వనిదాన నని నాతోడనే యుత్తి పలికెను. నే ననుమతించితిని. ఆమె యాతని నగరమునకు వెళ్ళిపోయెను.

న భయా న్నావ్యనుక్రోశా న్నార్థలోభా న్న కామ్యయా,
ఞ్జాత్రం ధర్మ మహం జహ్యో మితి మే వ్రత మాహితమ్. 34

భయమువలననో, జాలవలననో, ధనతోభయమువలననో, కామదృష్టివలననో
క్షత్రియధర్మమును విడనాడ ననునది నేను పట్టిన వ్రతము.

అథ మా మబ్రవీ ద్రామః క్రోధపర్యాకులేక్షణః,
న కరిష్యసి చేదేత ద్వాక్యం మే నరపుణ్గవ. 35

హనిష్యామి సహమాత్యం త్వా మద్యేతి పునః పునః,
సంరంభా దబ్రవీ ద్రామః క్రోధపర్యాకులేక్షణః. 36

అంత నా రాముడు క్రోధముతో లెరుగుళ్ళు పడుచున్న కనులతో 'ఓయీ!
నా ఈ మాటను పాటించవేని నిన్ను నీ వారితో పాటు ఇప్పుడు చంపివై చెద నని
మరల మరల క్రోధావేశముతో పలికెను.

తమహం గీర్భి రిష్టాభిః పునః పున రరిన్దమ,
అయాచయం భృగుశార్దూలం న చైవ వ్రతశామ సం. 37

భృగువంశ వరేణ్యుడగు నతనిని పలుమారులు ప్రీతిపాత్రములగు మాట
లతో వేడుకొంటిని. ఆతడు శాంతి పొందనే లేడు.

ప్రణమ్య తమహం మూర్ధ్నా భూయో బ్రాహ్మణసత్తమమ్,
అబ్రువం కారణం కిం తద్యత్త్వం యద్ధం మయేచ్ఛసి. 38

మరల ఆ బ్రాహ్మణసత్తమునకు తలతో మ్రొక్కి పలికితిని - స్వామీ!
నాతో యుద్ధమేం కోరుచున్నావో కారణము చెప్పుము.

ఇష్టస్యైవ మమ బాలస్య భవతైవ చతుర్విధమ్,
ఉపదిష్టం మహాబాహో శిష్యోఽస్మి తవ భార్గవ. 39

నేను బాల్యమున నీ వలననే నాల్గు విధముల ధనుర్విద్య నేర్చితిని.
భార్గవా! మహాబాహూ! నేను నీ శిష్యుడను గదా!

తతో మా మబ్రవీ ద్రామః క్రోధసంరక్తరోచనః,
జానీషే మాం గురుం భీష్మ గృహ్లాసీమాం న చైవ హ. 40
సుతాం కాశ్యప్య కౌరవ్య మత్ప్రియార్థం మహామతే.

అంత క్రోధముతో ఎరుపెక్కిన కనులు గల రాముడిట్లు పలికెను:
భీష్మా! నన్ను గురువుగా నెరుగుదువు. కాని నా ప్రేమము కౌరకు కాశిరాజు
కూతురగు ఈమెను, ఓ మహామతీ! గ్రహింపకున్నావు.

న హి తే విద్యతే శాన్తి రన్యథా కురునన్దన. 41
కురుకుమారా! వేరు విధముగా నీకు శాంతిలేదు.

గృహ్లాణేమాం మహాబాహో రక్షస్వ కుల మాత్మనః,
త్వయా విభ్రంశితా హీయం భర్తారం నాధిగచ్ఛతి. 42
మహాబాహూ! ఈమెను గ్రహింపుము. నీ కులమును రక్షించుకొనుము.
నీచే భ్రష్టురాలైన యీమె భర్తను పొందకున్నది.

తథా బ్రువంతం తమహం రామం పరపురజ్ఞాయమ్,
నై తదేవం పునర్నావి బ్రహ్మర్షే కిం శ్రమేణ తే. 43

అట్లు పలుకుచున్న శత్రుసంహారకుడగు ఆ రామునితో నిట్లంటిని
బ్రహ్మర్షీ! ఇది యెన్నటికిని సంభవింపదు. నీకు శ్రమ ఏం?

గురుత్వం త్వయి సంప్రేక్ష్య జామదగ్న్య పురాతనమ్,
ప్రసాదయే ధ్యాం భగవం స్త్యక్తైషా తు పురా మయా. 44

జమగ్నితనయా! ప్రాచీనముగ నీ గురువ్యమును చక్కగా భావించి
నిన్ను బ్రతిమాలుకొనుచున్నాను. ఈమెను నే నెప్పుడో విడచివైచితిని.

కో జాతు పరధావాం తు నారీం వ్యాలీ మివ స్థితామ్,
వాసయేత గృహే జానన్ శ్రీజాం దోషో మహాత్యయః. 45

ఇరరునియందు మనస్సుగల యిదిని, రామసామువంటి దానిని ఎరిగి
ఎవ్వడైన నింట నిలుపుకొనునా! శ్రీం రవ్య ప్రాచీనంకటము కలిగించునట్టిది.

న భయా ద్వాసవ స్యాపి ధర్మం జహ్యం మహావ్రత,
వ్రసీద మా వా యద్వా లే కార్యం తత్కురు మా చిరమ్. 46

ఇందునివలన భయము కలిగినను నేను ధర్మమును విడనాడను. దయ
చూడుము. కాదా! నీవు చేయదలచిన దేమో త్వరగా చేయుము.

అయం చాపి విశుద్ధాత్మన్ పురాణే హ్రూయతే విభో,
మరుతేన మహాబుద్ధే గీతః శ్లోకో మహాత్మనా. 47

మహాత్ముడగు మరుత్తుడు పాడిన శ్లోక మొకటి, ప్రభూ! విశుద్ధాత్ముడా!
మహాబుద్ధీ! పురాణమున వినవచ్చుచున్నది.

“గురోఽర వ్యవలిప్తస్య కార్యకార్య మజానతః,
ఉత్పథం ప్రతిపన్నస్య పరిత్యాగో విధీయతే”. 48

“మడించినవాడు, కార్యమేదో, అకార్య మేదో యెఱుగనివాడు, చెడుదారి
పట్టినవాడు నగు గురువునై నను వదలుట కర్తవ్యము.”

స త్వం గురు రితి ప్రేక్షా మయా సంమానితో భృశమ్,
గురువృత్తిం న జానీషే తస్మా ద్యోత్యామి వై త్వయా. 49

అ నిన్ను గురుడ వని ప్రేమతో ఇరవరకు ఎంతో మన్నించితిని.
గురువు తీరెట్టిదో తెలియకున్నావు. కాన నీతో నింక పోరెదను.

గురుం న హన్యాం సమరే బ్రాహ్మణం చ విశేషతః,
విశేషత స్తపోవృద్ధ మేవం షాన్తం మయా తవ. 50

నేను సమరమున గురువును; అందును బ్రాహ్మణుని, మేమి మిక్కిలి
తపస్సు పండినవానిని చంపను. కావుననే నీ చేష్టితమును ఇంతవరకు ఉపేక్షించితిని.

ఉద్యతేషు మథో దృష్ట్యా బ్రాహ్మణం ఉత్తరబన్ధవత్,
యో హన్మాత్ సమరే క్రుద్ధం యుధ్ధంత మవలంబయమ్, 51
బ్రహ్మహత్యా న తస్య స్యాదితి ధర్మేషు నిశ్చయః.

ఉత్రియునివలె బాణమెత్తి పట్టుకొని పోరుచున్న క్రుద్ధుడు, పారిపోనివాడు
నగు బ్రాహ్మణుని చంపింపవానికి బ్రహ్మహత్య అను పాపము కలుగదని ధర్మ
శాస్త్రముల నిర్ణయము.

ఉత్రియాణాం స్థితో ధర్మే ఉత్రియోఽస్మి తపోధన,
యో యథా వర్తతే యస్మిం సస్మిన్నేవ ప్రవర్తయన్,
నాధర్మం సమవాప్నోతి న చాశ్రేయశ్చ విన్దతి. 53

నేను ఉత్రియుల ధర్మమునందు వెలకొనియున్నవాడను. తపోధనా!
ఉత్రియుడను. ఏ పురుషుడు ఏ పురుషునియందు ఎట్టి భావముతో మెలగునో
ఆ పురుషుడు ఆ నరునియందు అట్టిభావమునే ప్రవర్తింపజేయుచు అధర్మమును,
అశుభమును పొందడు.

అర్థే వా యది వా ధర్మే సమర్థో దేశకాలవిత్,
అర్థసంశయ మావన్నః శ్రేయాన్నిస్సంశయో నరః. 54

53. యః - ఏ మనుజుడు; యస్మిన్ - ఏ నరునియందు; యథా - ఎట్లు -
ప్రీతితోడనో, ద్వేషముతోడనో; వర్తతే - మెలగునో; స నరః - ఆ
నరుడు, తస్మిన్ - ఆ నరునియందు; తలైవ - అట్లే; ప్రవర్తయన్ -
ప్రీతితో, ద్వేషముతో వెలయుచుడు; అధర్మమ్ - అధర్మమును, న
సమవాప్నోతి - పొందడు; అశ్రేయశ్చ - అశుభమును; న విన్దతి -
పొందడు. నీవు నన్ను ద్వేషించుచున్నావు కాన నేను నిన్ను ద్వేషించుట
అధర్మము కాకాదు. దానివలన నేను అశుభమును పొందను అని
భావము.

54. అర్థవిషయమున ఇదియో అదియో అను సంశయము రలిగినపుడు
సంశయము సంశయముగా నున్నను ప్రమాదము లేదు. ధర్మవిషయ
SMB-49 (11)

దేశత త్వమును, కాలత త్వమును ఎరిగిన వివేకవంతునకు అర్థవిషయమున గాని ధర్మవిషయమునగాని సంశయము కలిగినపుడు అర్థవిషయమున మాత్రమే సంశయము పొందినచో ఆతడు నిస్సంశయముగా గొప్పవాడు.

యస్మాత్ సంశయితేఽవ్యర్థేఽయథాన్యాయం ప్రవర్తనే,
తస్మాద్ యోత్యామి సహిత స్త్వయా రామ మహాహవే. 55

సంశయింపదగిన అర్థవిషయమున కూడ నీవు న్యాయము తప్పియే మెలగుచున్నావు. కావున రామా ! మహాయుద్ధమున నీతో పోరే సలుపుదును.

వశ్య మే బాహువీర్యం చ విక్రమం చాతిమానుషమ్,
ఏవం గతేఽపి తు మయా యచ్ఛక్యం భృగునన్దన. 56
తత్కరిష్యే కురుక్షేత్రే యోత్యే విప్ర త్వయా సహ,
ద్వస్త్యే రామ యథేష్టం మే సజ్జీభవ మహాద్యుతే. 57

మున సంశయము కలిగినపుడు నిశ్చయము పొంది ధర్మమే ఆచరించుట కర్తవ్యమని తాత్పర్యము.

నిన్ను అర్థవిషయమున ప్రచోదన చేయుచు నీకు ప్రీతినే కూర్చు చున్నాను గదా! అని అందువేమో ఓ రామా! అది సరికాదు. అని భీష్ము డీ శ్లోకార్థమును తెలుపుచున్నాడు.

ఇటు అర్థ మనగా గురువుమాట విని భార్యను స్వీకరించుట. ధర్మమనగా తండ్రి ప్రీతికై స్వీకరించిన బ్రహ్మచర్యము. ఈ రెండిలో గురువాక్యమును త్రోసిరా జన్నచో పాపమేమో పాపము కాదేమో అని సంశయించుట మంచిది. కాని ధర్మమగు బ్రహ్మచర్యమును విడనాడుట మంచిదా? అని సంశయము పొందరాదు - ధర్మమును విడనాడకుండుటయే మంచిదని భావము. అర్థే సంశయ మాపన్నః - అనగా అర్థమునందు సంశయము పొందినవాడు - అర్థవిషయము నాచరింపని వాడని తాత్పర్యము. శ్రేయాన్ - ఉత్తముడు; పరిశేషన్యాయము ననుసరించి ధర్మమున సంశయము పొందినవాడు నీచుడని భావము.

55. అయథాన్యాయమ్ - అని పదవిభాగము - న్యాయము నతిక్రమించి నన్ను ప్రవర్తింపజేయుచున్నా వని భావము;

నా బాహువుల శక్తిని, మనుష్యులకు సాధారణము కాని పరాక్రమమును చూడుము. భాగవా ! నీ విట్టివాడవు కాగా నేను చేయగలది యేమో యని పురుషోత్తమున జేసెదను. ఓయి పుత్రుడా ! నీతో నీ యిష్టమును బట్టియే ద్వంద్వ యుద్ధమున పోరుదును. ఓ మహాద్యుతి ! సిద్ధము కమ్ము.

తత్ర త్వం నిహతో రామ మయా శరశలార్ధితః,
ప్రాప్స్యసే నిర్జితా న్లోకాన్ శస్త్రపూతో మహారథే. 58

సూర్యకొలిగి వచ్చు నా బాణములకు నొచ్చి నీవందు చత్తవేసి శస్త్రములతో పవిత్రుడవై నీవు సాధించిన ఉత్తమలోకమును పొందవచ్చు.

స గచ్ఛ వినివర్తస్య కురుక్షేత్రం రణప్రియ,
తత్రైష్యామి మహాబాహో యుద్ధాయ త్వాం తపోధన. 59
ఓయి రణప్రియా ! మరలుము. కురుక్షేత్రమునకు పవ. తపోధనా!
మహాబాహూ! పోరునకై నిన్నును కలిసికొందును.

అపి యత్ర పురా రామ కృతం శౌచం పురా పితుః,
తత్రాహమపి హత్వా త్వాం శౌచం కర్తాన్మి భాగవ. 60
రామా! ఎందు మునుపు నీవు నీ రంధ్రానికి శౌచ మాచరించితివో అందే
నిన్ను చంపి నీకు నేను శౌచము నాచరించును.

తత్ర రామ సమాగచ్ఛ త్వరితం యుద్ధదుర్గుద,
వ్యవనేష్యామి తే దర్పం పౌరాణం బ్రాహ్మణబ్రువ. 61
రామా! పేరునకు మాత్రము బ్రాహ్మణుడైనవాడా! కయ్యమునకు చాలా
దుష్టువాడా! త్వరగా రమ్ము! తొట్లించి నీ గర్వమును తొలగించెదను.

60. తండ్రి మరణమునందువలె గురుమరణమునందు కూడ ఆశౌచము -
(మైల) రాగా ఆ తీర్థమునందే నేను కట్టుబట్టుతో స్నాన మాచరించుట
మొదలగు కార్యము లాచరించి పదియవదినమున పుద్దిచేసికొందును.
అని తాత్పర్యము. శౌచ మనగా నెత్తుచితో తర్పణము చేయుట అని ఒక
యిటీవలి వ్యాఖ్యాత వ్రాసెను.

61. పౌరాణమ్ - పూర్వకాలమునకు సంబంధించిన - ప్రాతది యగు.

యచ్చాపి కత్తసే రామ బహుశః పరివత్సరే,
నిర్జితాః శ్మత్రియా లోకే మయైకేనేతి రచ్చుణు. 62

రామా! నీవు పలుమారులు పెక్కెండ్లు నే నొక్కడనై శ్మత్రియుల
నందరిని గెలిచితిని నిన్ను నీవు పొగడుకొనుచుందువు. దాని సంగతి చెప్పె
దను; వినుము.

న తదా జాతవాన్ భీష్మః శ్మత్రియో వాఽపి మద్విధః,
పశ్చా జ్ఞాతాని తేజాంసి తృణేషు జ్వలితం త్వయా. 63

అప్పుడు భీష్ముడు పుట్టియుండలేదు. కాక నావంటి శ్మత్రియుడును లేడు.
గొప్ప వెలుగు లన్నియు తరువాత పుట్టిరవి. నీవు గడ్డిపరచలయందు మండిలివి.

యస్తే యుద్ధమయం దర్పం కామం చ వ్యవనాశయేత్,
సోఽహం జాతో మహాబాహో భీష్మః పరపురజ్ఞయః,
వ్యవనేష్యామి తే దర్పం యుద్ధే రామ న సంశయః. 64

నీ యుద్ధసంబంధమగు గర్వమును కోరికను రూపుమాపగల భీష్ము
డను, శత్రుసంహారకుడను ఇదిగో పుట్టిరిని. రామా! పోరున నీ దర్పమును
తొలగింతును. సంశయము లేదు.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్ము డిట్లు పలికెను.

తతో మా మబ్రవీద్రామః ప్రహసన్నివ భారత,
దిష్ట్యా భీష్మ మయా సార్థం యోద్ధ మిచ్ఛసి సజ్జరే. 65

అంత పరశరాముడు వేదాకోశముగా నవ్వచు నిట్లనెను : భీష్మా!
అదృష్టము నాలో రణరంగమున పోరగోరుచున్నావు.

అయం గచ్ఛామి కౌరవ్య కురుక్షేత్రం త్వయా సహ,
భాషితం తే కరిష్యామి తత్రాగచ్ఛ పరంతప. 66

ఇదిగో నీతో కలిసియే కురుక్షేత్రమునకు కదలుచున్నాను. నీమాట
చెల్లెంతును. శత్రువులను కాల్చివేయవచ్చు; అట్లు శత్రువులను

తత్ర త్యాం నిహతం మాతా మయా శరశతాచితమ్,
జాహ్నువీ పశ్యతాం భీష్మ గృధ్రకజ్జ-బలాశనమ్. 67

నా బాణములు నూర్చకొలది దేహముతో గ్రుచ్చుకొని చచ్చిపడియున్న
నిన్ను, గ్రద్దలు, రాబందులు, కాకులు తినుచున్న నిన్ను మీయమ్మ గంగమ్మ
చూచుగాక!

కృపణం త్వా మభిప్రేక్ష్య సిద్ధచారణసేవితా,
మయా వినిహతం దేవీ రోదతా మద్య పార్థివ. 68

నాచే చచ్చిన దీనుని నిన్ను గని సిద్ధులు, చారణులు సేవించుచున్న ఆ దేవి
నే దేడ్చుగాక!

అతదర్హా మహాభాగా భగీరథసుతాననమా,
యా త్వా మజీజిన నృన్దం యుద్ధకాముక మాచురమ్. 69

పాప మామె కట్టి దుఃఖము రారాదు. ఆ భగీరథుని బిడ్డ, ఏ పాప మెరుగ
నిది, బుద్ధిలేనివాడవు, యుద్ధమునకు సిద్ధపడువాడవు, జాడ్యము పొందినవాడవు
నగు నిన్ను కన్నతల్లి యీరోజు విలపించును.

ఏహి గచ్ఛ మయా భీష్మ యుద్ధకాముక దుర్మద,
గృహాణ సర్వం కౌరవ్య రథాది భరతర్షభ. 70

యుద్ధకాముకుడా! పొగరుపట్టినవాడా! కౌరవ్యా! రా! నాతో రమ్ము!
రథము మొదలగు దానినెల్ల కైకొనుము.

కతి బ్రువాణం తమహం రామం వరపురజ్ఞాయమ్,
ప్రణమ్య శిరసా రామ మేవమస్త్వి త్యథాబ్రువమ్. 71

ఇట్లు పలుకుచున్న ఆ శత్రుహంత యగు రామునికి తలతో ప్రణమిల్లి అది
యట్లే అగుగాక అని పలికితిని.

ఏవ ముక్త్యా యయౌ రామః కురుక్షేత్రం యుయుత్సయా,
ప్రవిశ్య నగరం చాహం సత్యవత్యై న్యవేదయమ్. 72

67. గృధ్ర, కజ్జ, బల, అశనమ్-గ్రద్దలకు, రాబందులకు, బలము లనగా -
కాకులు - వాని కాహారమైన వానిని;

ఇట్లు పలికి రాముడు యుద్ధమాడు కోరికతో కురుక్షేత్రమున కరిగెను.
నేను పురమున ప్రవేశించి సత్యవతి కంతయు నివేదించితిని.

తతః కృతస్వస్త్వయనో మాత్రా చ ప్రతినన్దితః,
ద్విజాతీన్ వాచ్య పుణ్యాహం స్వస్తి చైవ మహాద్యుతే. 73

అంత తల్లి మంగళవాక్యములు పలికి నన్ను కొనియాడెను. బ్రాహ్మణులు
పుణ్యాహవచనమును, స్వస్తిని పలికిరి.

రథ మాస్థాయ రుచిరం రాజతం పాణురై ర్హయైః,
సూపస్కరం స్వధిష్ఠానం వైయాఘ్రపరివారణమ్. 74

ఉపపన్నం మహాశస్త్రిః సర్వోపకరణాన్వితమ్,
తత్కులీనేన వీరేణ హయశాస్త్రవిదా రణే. 75

యత్తం సూతేన శిష్టేన బహుళో దృష్టకర్మణా,
దంశితః పాణురేణాహం కవచేన వపుష్పతా, 76

పాణురం కార్ముకం గృహ్య ప్రాయాం భరతసత్తమ.

చక్కనిది, వెండిది, తెల్లని గుఱ్ఱములు పూన్చినది, చక్కని సంజార
ములు కలది, ఓటవైన చక్రములు గలది, పులితోలు కప్పు కలది, గొప్ప
అయుధముతో సాధనము లన్నింటితో కూడినది, మంచికులమున పుట్టినవాడు,
వీరుడు, అశ్వశాస్త్రమున పండితుడు, యోగ్యుడు పలుయుద్ధములలో నేర్పు
చూపినవాడు నగు సారథిచేత సిద్ధము చేయబడినదియు నగు రథమెక్కి చక్కని
విరివిగల తెల్లని కవచము తొడిగినవాడనై, తెల్లని ధనువు చేతబట్టి బయలు
దేరితిని.

పాణురేణాతవత్రేణ ద్రియమాణేన మూర్ధని, 77

పాణురై శ్చాపి వ్యజనై ర్విజ్ఞమానో నరాధిప.

నా శిరస్సుపై తెల్లనిగొడుగు పట్టబడినది. తెల్లని వింజామరలతో
నాకు వీచుచుండిరి.

74. సు, ఉపపన్నమ్ - చక్కని యుద్ధమునకు వలయు సామగ్రి కలది;
స్వధిష్ఠానమ్ - గట్టి యాధారములు - చక్రములు గలది; వైయాఘ్రమ్ -
పులితోలు, పరివారణమ్ - అచ్చాదనము - పులితోలుతో కప్పబడినది.

శుక్లవాసాః సితోష్ణిషః సర్వశుక్లవిభూషణః, 78

స్తూయమానో జయాశీర్భి ర్నిష్క్రమ్య గజసాహ్వయాత్,
కురుక్షేత్రం రణక్షేత్ర ముపాయాం భరతర్షభ. 79

తెల్లని వస్త్రములు, తెల్లని తలపాగ, తెల్లని భూషణములు ధరించి జయ జయ అను ఆశీస్సులతో కూడిన స్తుతు లంచుకొనుచు కరిపురినుండి వెలువడి రణములావైన కురుక్షేత్రమును చేరుకొంటిని.

తే హయా శ్చోద్ధితా స్తేన సూతేన వరమాహవే,
అవహ న్మాం భృశం రాజన్ మనోమారుతరంహసః. 80

ఆ సూతుడు మహాయుద్ధమున తోలుచున్న ఆ గుఱ్ఱములు మనస్సుతో, మారుతముతో సాటియగు వేగము గలవియై నన్ను గొనిపోయెను.

గత్వాఽహం తత్ కురుక్షేత్రం స చ రామః వ్రతావవాన్,
యుద్ధాయ సహసా రాజన్ పరాక్రాంతౌ వరస్సరమ్. 81

అట్లు నేనును, ప్రతాపవంతుడగు ఆ రాముడును కురుక్షేత్రమున కరిగి యుద్ధమునకు పరాక్రమముతో తలపడితిమి.

తతః సందర్శనేఽతిష్ఠం రామ స్యాతితవస్వినః,
వ్రగృహ్య శఙ్ఖప్రవరం తతః ప్రాధమ ముత్తమమ్. 82

మహాతపస్వి యగు రాముని యెదుట నిలిచి శ్రేష్ఠమగు శంఖమును గైకొని పెద్దగా మొరయించితిని.

తత స్తత్ర ద్విజా రాజం స్తాపసాశ్చ వనౌకసః,
అవశ్యం న రణం దివ్యం దేవాః సేన్ద్రగణా స్తదా. 83

రాజా! అంత నటనున్న బ్రాహ్మణులు, వనమున వసించు తాపనులు, ఇంద్రునితో పాటు దేవతల సముదాయములు ఆ దివ్యరణము చూచుచుండిరి.

తతో దివ్యాని మాల్యాని ప్రాదురాసం స్తత స్తతః,
వాదిత్రాణి చ దివ్యాని మేఘవృన్దాని చైవ హ. 84

అంత దేవలోకపు మాల్యములు, వాద్యములు, మేఘముల సముదాయ ములు ఆ యా తావులనుండి ఆచటకు వచ్చి నిలిచినవి.

తతసే తాపసాః సర్వే భార్గవ స్యానుయాయినః,

ప్రేక్షకాః సమవద్యంత పరివార్య రణాజిరమ్.

85

పరశరాముని వెంట వచ్చిన ఆ తాపసు లందరు యుద్ధభూమిని చుట్టి
వచ్చి ప్రేక్షకులై నిలిచిరి.

తతో మా మబ్రువీ దేవీ సర్వభూతహితైషిణీ,

మాతా స్వరూపిణీ రాజన్ కిమిదం తే చిక్కిరితమ్.

86

అంత నా తల్లి గంగాదేవి ప్రాణు లన్నింటి మేలు కోరునది కావున శ్రీ
స్వరూపముతో వచ్చి నాతో నిట్లనెను - ఏమయ్యా ! నీవు చేయదలచినది ?

గత్వాఽహం జామదగ్న్యం తు ప్రయాచిష్యే కురూద్వహ,

భీష్మేణ సహ మా యోత్సిః శిష్యేణేతి పునః పునః.

87

నే నా జమదగ్ని కొడుకుకడ కరిగి నీ శిష్యుడగు భీష్మునితో పోరవం
దని మరల మరల ప్రార్థించెదను.

మా మైవం పుత్ర నిర్బంతం కురు విప్రేణ పార్థివ,

జామదగ్న్యేన సమరే యోధు మిత్యేవ భర్తృయత్.

88

కొడుకా ! విప్రుడైన జమదగ్ని కొడుకుతో యుద్ధమున తలపడుటకు
పట్టుపట్టము - అని ఆమె మందలించెను.

కిన్న వై శ్శత్రియహణో హరతుల్యపరాక్రమః,

విదితః పుత్ర రామస్తే యతస్తం యోధు మిచ్ఛసి.

89

ఆతడు రుద్రునకు సాటివచ్చు పరాక్రమము గలవాడు. శ్శత్రియుల
నందరను చంపినవాడు కదా ? ఆతని సంగతి నీకు తెలిసినదే గదా ! అయినను
ఆతనితో పోరగోరుచున్నావు - అని పలికెను.

తతోఽహ మబ్రువం దేవీ మభివాద్య కృతాజ్ఞాళిః,

సర్వం తద్భరతశ్రేష్ఠ యథావృత్తం స్వయంవరే.

90

అంత నే నా దేవికి చేతులు జోడించి మ్రొక్కి స్వయంవరమున జరిగిన
దెల్ల జరిగినట్లు వివరించితిని.

యథా చ రామో రాజేన్ద్ర మయా పూర్వం ప్రచోదితః,

కాశిరాజసుతాయాశ్చ యథాకర్మ పురాతనమ్.

91

రాముడు నన్నెట్లు మున్ను (అంటను గ్రహించుటకై) పురికొల్పెనో,
కాశిరాజుకూతురు మున్నేమి చేసెనో యది యంతయు వివరించితిని.

తతః సా రామ మభ్యేత్య జననీ మే మహానదీ,
మదర్థం తమృషిం వీక్ష్య త్సమయామాస భార్గవమ్. 92

అంత నా తల్లి మహానది రామునికడ కరిగి ఆ మహర్షిని భార్గవుని పరి
కించి నాకై బ్రతిమాఁజొచ్చెను.

భీష్మేణ సహ మా యోత్స్యః శిష్యేజేతి వదోఽబ్రవీత్,
స చ తామాహ యాచ న్నిం భీష్మమేవ నివర్తయ,
స చ మే కురుతే కామ మిత్యహం తముపాగమమ్. 93

అయ్యా! నీ శిష్యుడు భీష్మునితో యుద్ధ మాడకు మని పలికెను. అతడును
అట్లు బ్రతిమాలుచున్న ఆమెరో 'భీష్మునే మరలింపుము. అతడు నా కోరిక తీర్చు
కున్నాడనియే కదా నేను వానితో పోరవచ్చితిని' అని పలికెను.

వైశమ్పాయన ఉవాచ-వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

తతో గణ్గా సుతస్నేహా ద్భీష్మం పున రుపాగమత్,
న చాస్యో శ్చాకరో ద్వాక్యం క్రోధపర్యాకులేక్షణః. 94

అంత గంగ కొడుకుమీది ప్రేమతో మరల భీష్మునికడకు వచ్చెను.
అతడును క్రోధముతో లిరుగుచు పశువున్న కనులతో ఆమెమాటను పాడింప
లేదు.

అథాదృశ్యత ధర్మాత్మా భృగుశ్రేష్ఠో మహారపాః,
ఆహ్వయామాస చ రదా యుద్ధాయ ద్విజసత్తమః. 95

పిమ్మట గొప్ప తపస్వియు భృగువరేణ్యుడును ధర్మాత్ముడు నగు రాముడు
కానవచ్చి యుద్ధమునకై కవింపెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి అమౌపాఖ్యానపర్వణి
పరశురామభీష్మయోః కురుక్షేత్రావతరణే
అష్టసప్తత్యుత్తరశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున అంబోపాఖ్యానపర్వమున
పరశురామభీష్ములు కురుక్షేత్రమున వ్రాలుట యను
నూటదెబ్బదియెనిమిదవ అధ్యాయము.

డినాశీత్యధికశతతమోఽధ్యాయః
నూటడెబ్బదితొమ్మిదవ అధ్యాయము

సంకల్పనిర్మితరథ మారూఢేన పరశురామేణ సహ
భీష్మకర్తృకో యుద్ధారమ్భః.
సంకల్పముతో వీర్పరచుకొన్న రథము నెక్కిన పరశురామునితో
భీష్ముడు యుద్ధమునకు తలపడుట.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు పలికెను.

తమహం స్మయన్నివ రణే ప్రత్యభాషం వ్యవస్థితమ్,
భూమిష్ఠ నోత్సహే యోద్ధుం భవంతం రథ మాస్థితః. 1

అంత నేను యుద్ధమునకు సిద్ధమైయున్న అతనితో గర్వము తోచునట్లుగా
నిట్లంటిని. రథముపై నున్నవాడనై నేలపై నున్న సీతో పోర నుంకింపను.

ఆరోహ స్యంతనం వీర కవచం చ మహాభుజ,
బధాన సమరే రామ యది యోద్ధుం మయేచ్ఛసి. 2

వీరా! రామా! నాతో యుద్ధము చేయగోరుదువేని రథ మెక్కుము. కవ
చము తాల్చుము.

తతో మా మబ్రవీ ద్రామః స్మయమానో రణాజిరే,
రథో మే మేదిసి భీష్మ వాహ వేదాః సదశ్వవత్. 3

అంత రాముడు నవ్వుచు నాతో నిట్లనెను. భీష్మా! ఈ నేలయే నా రథము
వేదములే మంచి గుఱ్ఱముల వంటి నా వాహనములు.

సూతశ్చ మాతరిశ్వా వై కవచం వేదమాతరః,
సుసంవీతో రణే తాభి ర్యోత్యేహం కురునన్తన. 4

నా సారథి వాయుదేవుడు. కవచము వేదమాతలు. వారు నన్ను చుట్టి వచ్చి కాపాడుచుండగా నేను యుద్ధ మొనర్తును.

ఏవం బ్రువాణో గాన్ధారే రామో మాం సత్యవిక్రమః,
శరవ్రాతేన మహతా సర్వతః ప్రత్యవారయత్. 5

గాంధారీకుమారా! సత్యమగు పరాక్రమము గల రాము డిట్లు పలుకుచునే గొప్పది యగు బాణముల సముదాయముతో అన్నివైపుల నిరోధించెను.

తతోఽపశ్యం జామదగ్న్యం రథమధ్యే వ్యవస్థితమ్,
సర్వాయుధవరే శ్రీమత్యద్భుతోపమదర్శనే. 6

అంత అన్నివిధములగు ఆయుధములతో ఉత్తమము, శోభతో నిండి నదియు, అచ్చెరువుగొలుపు దర్శనము కలదియు నగు రథము నడుమ నిలిచి యున్న పరశురాముని గాంచితిని.

మనసా విహితే పుణ్యే విస్తీర్ణే నగరోపమే,
దివ్యాశ్వయుజి సన్నద్ధే కాశ్చనేన విభూషితే. 7

మరియు నా రథము నారడు సంకల్పముతోడనే కూర్చుకొనినది. పుణ్యమైనది. మిక్కిలి విస్తీర్ణముగల నగరమును బోలియున్నది. దివ్యములగు గుఱ్ఱములు పూనినది. సువర్ణముతో అలంకరింపబడినది. సిద్ధముగా నున్నది.

కవచేన మహాబాహో సోమార్కకృతలక్ష్మణా,
ధనుర్ధరో బద్ధతూణో బద్ధగోధాఙ్గులిత్రవాన్. 8

చంద్రసూర్యుల గుర్తులు గల కవచము నాతడు ధరించి యుండెను. విల్లు తాల్చియుండెను. అంపబొడులు కట్టుకొని యుండెను వ్రేళ్ళకు తొడుగులు తాల్చి యుండెను.

సారథ్యం కృతవాం స్తత్ర యుయుతోఽరకృతవ్రణః,
సఖా వేదవి దత్త్యంతం దయితో భార్గవస్య హ. 9

5. సత్యవిక్రమః అనుదానికి స వ్యతిక్రమః - అని పాఠాంతరము. ఆ

పాతమునకు క్రమము రప్పినవాడై యని యర్థము.

6. అద్భుతోపమదర్శనే - పోలిక చెప్పరాని దర్శనము గల;

వేదవేత్తయు, భార్గవునకు మిక్కిలి ప్రియసఖుడును అగు అకృత
ప్రణుడు యుద్ధ మాదగోరు రామునకు సారథ్యము చేయుచుండెను.

ఆహ్వయానః స మాం యుద్ధే మనో హర్షయతీవ మే,
పునః పున రభిక్రోశ న్నభియాహీతి భార్గవః. 10

నా మనస్సును, మురిపింపజేయుచు ఆ భార్గవుడు రావోయీ! రా! అని
నన్ను మాచిమాచికి కవ్వించుచు గర్జలిడుచు పిలుచుచుండెను.

త మాదిత్య మివోద్యస్త మనాధృష్ట్యం మహాబలమ్,
క్షత్రియాన్తకరం రామ మేక మేకః సమాసదమ్. 11

పై కెగయుచున్న సూర్యుని వలె ఎవ్వరికిని లొంగనివాడును, మహా
బలుడును, క్షత్రియులను నాశనము చేసినవాడును ఒక్కఁడుగు అగు రాముని
నేను ఒంటరిగా మార్చొంటిని.

తతోఽహం బాణపాతేషు త్రిషు వాహాన్ నిగృహ్య వై,
అవతీర్య ధను ర్న్యస్య వదాతి రృషిన త్తమమ్. 12

అభ్యాగచ్ఛం తదా రామ మర్చిష్యన్ ద్విజస త్తమమ్,
అభివాద్య చైనం విధివ ద్ద్రువం వాక్య ము త్తమమ్. 13

అంత నేను మూడు బాణములు వచ్చిపడగా గుఱ్ఱములను నిలిపి, రథము
దిగి, వింటిని ప్రక్కకు పెట్టి కాలినడకతో ఋషులలో ఉత్తముడు, బ్రాహ్మణు
లలో శ్రేష్ఠుడు నగు రామునికడ కరిగి శాస్త్రమర్యాదతో మ్రొక్కి మేలైన
పలుకు నిట్లు పలికితిని.

యోత్యే త్వయా రణే రామ సదృశేనాధికేన వా,
గురుణా ధర్మశీకేన జయ మాశాన్య మే విభో. 14

రామా! నీవు నాకు సాదీవాడవో నాకంటె గొప్పవాడవో గురుడవు, ధర్మ
శీలడవు. నీతో పోరుచున్నాను. ప్రభూ! నాకు జయమును ఆకాంక్ష చేయుము.
రామ ఉవాచ - రాము డిట్లు పలికెను.

ఏవ మేతత్ కురుశ్రేష్ఠ కర్తవ్యం భూతి మిచ్ఛతా,
ధర్మో హ్యేష మహాబాహో విశిష్టైః సహ యుధ్యతామ్. 15

కురుశ్రేష్ఠా! శుభము కోరువా డిద్దే చేయవలయును. గొప్పవారితో పోరు
వారి కిదియే ధర్మము.

శపేయం త్వాం న చేదేవ మాగచ్ఛేథా విశాంవతే,
యుధ్యస్వ త్వం రణే యతో ధైర్య మాలమ్య్మ్య కౌరవ. 16

రాజా! కురుపతి! నీ విట్లు రాకుండినదో నిన్ను శపించి యుండెడివాడను.
రణమున ధైర్య మవలంబించి స్థిరముగా నిలిచి పోరుము.

న తు తే జయ మాశాసే త్వాం విజేతు మహం స్థితః,
గచ్ఛ యుధ్యస్వ ధర్మేణ ప్రితోఽస్మి చరితేన తే. 17

కాని నేను నీకు జయము కోరను. నిన్ను గెలుచుటకు కదా నేను నిలిచి
నది. పద! ధర్మము తప్పక పోరుము. నీ నడవడికి ప్రీతుడ నైతిని.

తతోఽహం తం నమస్కృత్య రథ మారుహ్య సత్వరః,
ప్రాధ్మావయం రణే శఙ్ఖం పునర్హేమపరిష్కృతమ్. 18

అంత నే నాతనికి మ్రొక్కి వడివడిగా బంగారు తొడవులు గల రథ
మెక్కి శంఖ మూదితిని.

తతో యుద్ధం సమభవ న్మమ తస్య చ భారత,
దివసాన్ సుబహూన్ రాజన్ పరస్పరజిగీషయా. 19

అంత ఒకరినొకరు గెలుచు కోరికతో మా కిరువురకు పెక్కు దినములు
యుద్ధ మాయెను.

స మే తస్మిన్ రణే పూర్వం ప్రాహరత్ కఙ్కపత్రిభిః,
షష్ఠ్యా శత్రైశ్చ నవభిః శరాణాం నతవర్షణామ్. 20

-
17. న తు తే జయ మాశాసే - నేను నీకు జయమును మాత్రము కోరను -
అనుటలో జయము కాంక్షించి నీవు మున్నే నాకు అభివందనము చేసి
తివి కదా! ఇంక నేను ప్రత్యేకముగా కోర నేం? అని భావము. 15వ
శ్లోకములో శుభము కోరువా డిద్దే చేయును అని అభినందించి యున్నందు
వలన ఈ అర్థము ప్రతియమన మగుచున్నది.

అరడు ముందుగా నొక్కులు గం బాణము లరువదించితో, నూటిరో,
తొమ్మిదింటితో నన్ను కొట్టెను.

చత్వారసేన మే వాహః సూతశ్చైవ విశామృతే,
ప్రతిరుద్ధా సుధైవాహం సమరే దంశితః స్థితః. 21

నా నాణగు గుఱ్ఱములు, సూతుడు, కవచము లాల్చి రణరంగమున
నిలిచిన నేనును ఆ దెబ్బకు కదలిక లేనివార మైతిమి.

నమస్కృత్య చ దేవేభ్యో బ్రాహ్మణేభ్యో విశేషతః,
తమహం స్మయన్నివ రణే వ్రత్యభాషం వ్యవస్థితమ్. 22

దేవతలకు, విశేషించి బ్రహ్మజ్ఞానసంపన్నులకు నమస్కరించి విలాస
ముగా నవ్వుచు నేను ధృఢముగా నిలిచియున్న ఆతనితో నిట్లు పలికితిని.

ఆచార్యతా మానితా మే నిర్మర్యాదే హ్యపి త్వయి,
భూయశ్చ శృణు మే బ్రహ్మన్ సంపదం ధర్మసంగ్రహే. 23

బ్రాహ్మణోత్తమా! నీవు మర్యాద పొందింపనివాడ వైనను నేను నీ ఆచార్య
త్వమును మన్నించితిని. నా ధర్మజ్ఞానసంపదను మరల విన్నవించెదను.
వినుము.

యే తే వేదాః శరీరస్థా బ్రహ్మణ్యం యచ్చ తే మహత్,
తవశ్చ తే మహత్తవం న తేభ్యః ప్రహరా మ్యహమ్. 24

నీ శరీరమునందున్న వేదము లేవి కలవో, గొప్పది యగు నీ బ్రహ్మ
జ్ఞానసంపద యేది కలదో, నీవు మిక్కుటముగా సాధించిన శప మేది కలదో
వానిని నేను కొట్టెను.

ప్రహరే శ్చత్రధర్మస్య యం రామ త్వం సమాశ్రితః,
బ్రాహ్మణః శ్చత్రియత్వం హి యాతి శస్త్రసముద్యమాత్. 25

రామా! నీ వాశ్రయించిన శ్చత్రధర్మమును మాత్రము కొట్టెదను.
బ్రాహ్మణుడు ఆయుధము చేత బట్టుకొనుటవలన శ్చత్రియభావమును పొందును
గదా!

పశ్య మే ధనుషో వీర్యం పశ్య బాహో ర్మలం మమ,
ఏష మే కార్ముకం వీర చినద్మి నిశితేషుణా. 26

నా వింటి సత్తువను చూడుము. నా చేతుల లావు కనుగొనుము. ఇదిగో
వీరుడా! వాడి బాణముతో నీ వింటిసి విరుగగొట్టుచున్నాను.

తస్యాహం నిశితం భల్లం చిక్షేవ భరతర్షభ,
తేనాస్య ధనుషః కోటిం చిత్వా భూమా వపాతయమ్. 27

అంత ఆతనిపై వాడి బాణమును లీలగా విసర్జించితిని. దానిచే నాతని
వింటికొప్పు విరచి నేలగుల్చితిని.

తదైవ చ పృషత్కానాం శతాని నతవర్షణామ్,
చిక్షేవ కఙ్క-వత్రాణాం జామదగ్న్యరథం ప్రతి. 28

అట్లే వంగిన కణుపులు, రాబందుతఃకలు గల బాణములను నూర్లకొలదిగా
పరశురాముని రథముపైకి గుప్పించితిని.

కాయే విషక్రాన్తు తదా వాయునా సముదీరితాః,
చేలుః షరన్తో రుధిరం నాగా ఇవ చ తే శరాః. 29

గాలిదీ ఊపందుకొనిన ఆ బాణములు దేహమునందు తాకి పాములవలె
రక్తము క్రక్కుచు కదలసాగినవి.

క్షతజోక్షితసర్వాఙ్గుః షరన్ స రుధిరం రణే,
బభౌ రామ స్తదా రాజన్ మేరు ర్ధారు మివోత్సృజన్. 30

నిలువెల్ల రక్తము మరకలు గల ఆ పరశురాముడు రక్తము స్రవించు
చుండగా ధాతురసములను వెలిగ్రక్కుచున్న మేరుపర్వరము వలె విరాజిల్లెను.

28. చిక్షేవ - ఇది తనకు ప్రత్యక్షము కాని విషయమును చెప్పునపుడు వాడ
వలసిన భూతకాలక్రియ. కాని బాణములు విసరుట యను పని ఎవ్వడో
ఎప్పుడో విలాసముగా నిర్వహించినది వలె జరిగె నను నర్థమును
సూచించుచు నిట ప్రయుక్తమైనది.

హేమనానేఁజోక ఇవ ర క సబకమణ్ణితః,

బభౌ రామ స్తథా రాజన్ ప్రపుల్ల ఇవ కింశుకః.

31

హేమంతమున ఎఱ్ఱని పూగుత్తులు గలిగిన అశోకవృక్షమువలెను,
విరుగఁబూచిన మోడుగచెట్టువలెను ఆ రాముడు రాజిలెను.

తతోఽన్య ధ్ధను రాదాయ రామః క్రోధసమన్వితః,

హేమపుష్పాన్ సునిశితాన్ శరాంస్తాన్ హి వవర్ష సః.

32

అంత రాముడు తీవ్రకోపము గలవాడై మరొక వింటి నందుకొని మిక్కిలి
వాడియైన బంగారు పిడులు గల బాణములను గ్రుమ్మరించెను.

తే సమాసాద్య మాం రౌద్రా బహుధా మర్మభేదినః,

అకమ్పయన్ మహావేగాః సర్వానలవిషోపమాః.

33

ఆయువుపట్టులను చీల్చునట్టి రౌద్రము లగు ఆ బాణములు పాముల వలె,
అగ్నివ్యాళల వలె, విషము వలె మిక్కిలి వేగము కలవియై నన్నుగించి
వైచెను.

తమహం సమవష్టభ్య పున రాత్మాన మాహవే,

శతసంఖ్యైః శరైః క్రుద్ధ స్తదా రామ మవాకిరమ్.

34

అంత తిరిగి నన్ను నేను నిలువద్రొక్కుకొని మిక్కిలి క్రుద్ధుడనై నూర్చ
కొలిచి యగు బాణములను రామునిపై గుప్పించితిని.

స తై రగ్న్యైర్కసంకాశైః శరై రాశీవిషోపమైః,

శితై రభ్యర్ధితో రామో మస్తచేతా ఇవాభవత్.

35

అగ్నిసూర్యులవంటివియు, నాగుపాములవంటివియు పడునైసవియు నగు
నా బాణములతో బాగుగా నుగ్గయిన రాముడు స్పృహ కోల్పోయినట్లాయెను.

తతోఽహం కృపయావిషో విష్టభ్యాత్మాన మాత్మనా,

ధిగ్ధి గిత్యబ్రువం యుద్ధం శత్రధర్మం చ భారత.

36

అంత నేను జాలి పైకొనగా నన్ను నేను నిగ్రహించుకొని చీ! చీ! ఇది
యేమి యుద్ధము! ఈ శత్రధర్మ మెంత నీడమైనది అనుకొంటిని.

అసక్య చ్చాబ్రువం రాజన్ శోకవేగపరిప్లుటః,
అహో! బత కృతం పాపం మయేదం శ్చత్రధర్మణా. 37

గుండె దుఃఖముతో రుమిలిపోవగా పలుమా రెట్లు అనుకొంటని: అయ్యో!
ఛీ! శ్చత్రధర్మము నవలంబించిన నే నీ పాపము చేసిరిని.

గురు ద్విజాతి ర్ధర్మాత్మా యదేవం పీడితః శరైః,
తతో న ప్రాహరం భూయో జామదగ్న్యాయ భారత. 38

గురువు, బ్రాహ్మణుడు, ధర్మాత్ముడు, పాపము నా దాణముల కెంతగా
నొచ్చెనో! అని తలచి మరల పరశరామునిపై దాణములతో కొట్టకుంటిని.

అథావతాప్య పృథివీం పూషా దివససంక్షయే,
జగామాస్తం సహస్రాంశు స్తతో యుద్ధ ముపారమత్. 39

అంత నేలనంతయు నుడుకబెట్టి వేయి కిరణములు గల సూర్యుడు పగలు
చెల్లిన పిమ్మట అస్తమించెను. అప్పుడు యుద్ధ ముగిసిపోయెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి అమౌషాఖ్యానపర్వణి
రామభీష్మయుద్ధే ఊనాశీత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున అంబోపాఖ్యానపర్వమున
రామభీష్మయుద్ధఘట్టమున నూటదెబ్బదితొమ్మిదవ అధ్యాయము.

— : 0 : —

అశీత్యధికశతతమోఽధ్యాయః
నూటయెనుబదియవ అధ్యాయము.

భీష్మపరశురామయో ర్హోరః సంగ్రామః
భీష్మ పరశురాముల ఘోరసంగ్రామము.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు చెప్పెను.

ఆత్మనస్తు తతః సూతో హయానాం చ విశాంవతే,
మమ చాపనయామాస శల్యాన్ కుశలసమ్మతః.

1

అంత నా సారథి గొప్ప నేర్పుకాడై తనయొక్కయు, గుఱ్ఱములయు
నాయొక్కయు, దేహమున గ్రుచ్చుకొన్న జాణపు ములుకులను తొలగించెను.

స్నాతాపవృత్తై స్తురగై ర్లబ్ధతోయై రవిహ్వలైః,
ప్రభాతే చోదితే సూర్యే తతో యుద్ధ మవర్తత.

2

సీరాడి తిరిగి వచ్చినవియు, సీరు త్రావియున్నవియు, నిబ్బరముగా
నున్నవియు నగు గుఱ్ఱములతో కూడియున్న మాకు, తెలవారిన పిదప సూర్యు
డుదయించినంత తిరిగి యుద్ధము జరిగెను.

దృష్ట్వా మాం తూర్ణ మాయా న్తం దంశితం స్యన్తనే స్థితమ్,
అకరో ద్రథ మత్యర్థం రామః సజ్జం ప్రతాపవాన్.

3

కవచము తొడిగికొని, రథమున కుదురుకొని వడివడిగా వచ్చుచున్న
నన్ను జూచి ప్రతాపవంతుడగు రాముడు రథమును వెనువెంటనే సిద్ధము చేసెను.

తతోఽహం రామ మాయా న్తం దృష్ట్వా సమరకాఙ్క్షిణమ్,
ధనుఃశ్రేష్ఠం సముత్సృజ్య సహసాఽవతరం రథాత్.

4

యుద్ధ మాడగోరి వచ్చుచున్న రాముని గాంచి నేను వడివడిగా శ్రేష్ఠమగు
ధనువును వదలి రథమునుండి దిగితిని.

2. స్నార, అపవృత్తైః- స్నానమాడి తిరిగివచ్చినట్టి;

అభివాద్య తథైవాహం రథ మారుహ్య భారత,

యుయుత్సు ర్జామదగ్న్యస్య ప్రముఖే వీరభిః స్థితః.

5

మునుపటివలెనే మ్రొక్కి తిరిగి రథమెక్కి హోరానగోరివాడనై జను
దగ్గి కుమారుని యెట్టయెడుట భయములేక నిలిచితిని.

తతోఽహం శరవర్షేణ మహతా సమవాకిరమ్,

స చ మాం శరవర్షేణ వర్షంతం సమవాకిరత్.

6

అంత నేను పెద్ద బాణవర్షము నాతనిపై గుప్పించితిని. ఆతడును అట్లు
బాణవర్షము కురియుచున్న నాపై బాణములను విరజిమ్మును.

సంక్రుద్ధో జామదగ్న్యస్తు పునరేవ సుతేజితాన్,

సంప్రోక్షీ న్మే శరాన్ ఘోరాన్ దీప్తాస్యా నురగా నివ.

7

కోపము పెల్లురేగిన పరభరాముడు మిక్కిలి పదునుదేరిన ఘోరములగు
బాణములను, మంటలు చిమ్ముచున్న పాములవలె ఉన్నవానిని నాపై ప్రయో
గించెను.

తతోఽహం నిశితై ర్భల్లైః శతశోఽథ సహస్రశః,

అచ్ఛిదం సహసా రాజన్మన్తరిషే పునః పునః.

8

అంత నేను వాడి బల్లెములను సూర్దకొలదిగా ప్రయోగించి ఆతని బాణ
ములను నేల వ్రాలకముందే ముక్కలు గొట్టితిని.

తతస్త్యస్రాణి దివ్యాని జామదగ్న్యః ప్రతాపవాన్,

మయి ప్రయోజయామాస తాన్యహం ప్రత్యషేధయమ్.

9

అంత గొప్ప ప్రతాపముగల పరభరాముడు దివ్యములగు అస్త్రములను
నాపై ప్రయోగించెను. నేను వాని నన్నింటిని త్రప్పికొట్టితిని.

అస్మైరేవ మహాబాహో చిక్లిర్ష న్నధికాం క్రియామ్,

తతో దివి మహాన్నాదః ప్రాదురాసీత్ సమంతతః.

10

మహాకార్యము చేయగోరి అస్త్రములతోడనే నేనును ఆతని యస్త్రము
లను త్రప్పికొట్టితిని. అంత నాకసమును అన్ని వైపుల గొప్పనాదముఉప్పిల్లెను.

7. సుతేజితాన్ - మిక్కిలిగా పదును పెట్టబడినవానిని;

తతోఽహ మత్రం వాయవ్యం జామదగ్న్యే ప్రయుక్తవాన్,

ప్రత్యాజప్తే చ తద్రామో గుహ్యకాస్త్రేణ ధారత. 11

అంత నేను జమదగ్ని కొడుకుపై వాయవ్యాస్త్రమును ప్రయోగించితిని. రాముడు దానిని కౌజేరాస్త్రముతో మరలించెను.

తతోఽహ మత్ర మాగ్నేయ మనుమన్త్యై ప్రయుక్తవాన్,

వారుణే నైవ తద్రామో వారయామాస మే విభుః. 12

అటుపై నేను అగ్నేయాస్త్రమును మంత్రించి ప్రయోగించితిని. దానిని రాముడు వారుణాస్త్రముతో తిప్పికొట్టెను.

ఏవ మస్త్రాణి దివ్యాని రామస్యాహ మవారయమ్,

రామశ్చ మమ తేజస్వీ దివ్యాస్త్రవి దరిన్దమః. 13

ఇట్లు నేను రాముని దివ్యాస్త్రములను మరలించితిని. తేజస్వి, దివ్యాస్త్రములను చక్కగా ఎరిగినవాడు, శత్రుమర్దనడు అగు రాముడు నా అస్త్రములను నివారించెను.

తతో మాం సవ్యతో రాజన్ రామః కుర్వన్ ద్విజోత్తమః,

ఉర స్యవిధ్యత్ సంక్రుద్ధో జామదగ్న్యః ప్రతాపవాన్. 14

అంత ఉత్తమబ్రాహ్మణుడు, ప్రతాపవంతుడు అగు జమదగ్ని కుమారుడైన రాముడు నన్ను ఎడమవైపుగా నుంచుకొని మిక్కిలి కోపముతో రామ్మున కొట్టెను.

తతోఽహం భరతశ్రేష్ఠ సంన్యషీదం రథోత్తమే,

తతో మాం కశ్మలావిష్టం సూత స్తూర్ణ ముదావహత్. 15

భరతవరేణ్యా! అంత నేను గొప్ప రథమున కూలబడితిని. మూర్ఛపోయిన నన్ను సారథి వడిగా ఆవలకు కొనిపోయెను.

గ్ధాయన్తం భరతశ్రేష్ఠ రామబాణప్రపీడితమ్,

తతో మా మవయాన్తం వై భృశం విధృ మచేతనమ్. 16

14. సవ్యతః కుర్వన్ - ఎడమవైపుగా పెట్టుకొని - ఇట్లు చేయుట పరాజయమును సూచించును.

16. సంన్యషీదమ్ - కూలబడితిని; కశ్మలాః - మోహము, మూర్ఛ.

రామస్యానుచరా హృష్టాః సర్వే దృష్ట్యా విచక్రుతుః,
అకృతవ్రణప్రభృతయః కాశికన్యా చ భారత.

17

రాముని బాణములకు మిక్కిలి నొచ్చి వాడి వల్లతైన నన్ను, బాగుగా
దెబ్బతినె, ఒడ తెరుగని నన్ను, లొలగిపోవుచున్న నన్ను గాంచి రాముని అను
చరు లందరు-అకృతవ్రణుడు మొదలగు వారును, కాశికన్య యగు అంబయు -
ఉత్సాహముతో పొంగిపోవుచు పెద్దగా అరవజొచ్చిరి.

తతస్తు లబ్ధసంక్షోఽహం జ్ఞాత్వా సూత మథాబ్రువమ్,
యాపి సూత యతో రామః సక్షోఽహం గతవేదనః.

18

అంత తెలివినొందిన నేను సూతునితో 'సూతా! రాముడున్నచోటికి పద!
నేను వేదన తీరి సిద్ధముగా నున్నాను' అని పలికితిని.

తతో మా మవహత్ సూతో హయైః పరమశోభితైః,
సృత్యద్భి రివ కౌరవ్య మారుతప్రతిమై ర్గతౌ.

19

అపుడు సూతుడు చక్కగా అందములు చిమ్ముచున్న సృత్యము చేయు
చున్నట్లున్న గమనముతో గాలికి దీడైన గుఱ్ఱములతో నన్ను అటకు కొంటోయెను.

తతోఽహం రామ మాసాద్య బాణవర్షే శ్చ కౌరవ,
అవాకిరం సుసంరబ్ధః సంరబ్ధం చ జిగీషయా.

20

నేను మిక్కిలి చెలరేగి అంపవాన కురియుచు తీవ్రకోపముతో నున్న
రాముని సమీపించి గెలిచి తీరవలయునన్న కోరికతో బాణములు గుప్పించితిని

తానాపతత ఏవాసౌ రామో బాణా నజిహ్మాగాన్,
బాణైరే వాచ్చిన త్తుర్ల మేకైకం త్రిభి రాహవే.

21

అట్లు సూచిగా వచ్చి పడుచున్న బాణములు వచ్చుచుండగనే ఒక్కొక్క
బాణమునకు మూడేసి బాణములు ప్రయోగించుచు ఒక్కపెట్టున వానిని ముక్క
లుగా కొట్టెను.

తతస్తే సూదితాః సర్వే మమ బాణాః సుసంశితాః,
రామబాణై ర్ద్విధా చిన్నాః శతశోఽథ సహస్రశః.

22

మిక్కిలి వాడియైన ఆ నా బాణము లన్నియు రామబాణములతో రెండు ముక్కలై వందలుగా పేలుగా పడినవి.

తతః పునః శరం దీప్తం సువ్రభం కాలసమ్మితమ్,

అస్యజం జామదగ్న్యాయ రామాయాహం జిహాంసయా. 23

అంత నేను మంటలు గ్రక్కుచున్న కాంతులు గల యమునివంటి బాణమును రాముని చంపుటకై వదలితిని.

తేన త్వభిహతో గాథం బాణవేగవశం గతః,

ముమోహ సమరే రామో భూమౌ చ నివపాత హ. 24

బాణవేగమునకు తట్టుకొనలేక రాముడు దానితో దెబ్బతిని, రణరంగమున మూర్ఛపోయి నేలఁ గూలెను.

తతో హాహాకృతం సర్వం రామే భూతల మాశ్రితే,

జగద్ భారత సంవిగ్నం యథార్కపతనే భవేత్. 25

అత డట్లు నేల వ్రాలగా సూర్యుడు పడినచో ఎట్లగునో యట్లు జగత్తం తయు హాహాకారములు చేయుచు దుఃఖముతో ఉడికిపోయెను.

తత ఏనం సముద్విగ్నాః సర్వ ఏవాభిదుద్రువుః,

తపోధనా స్తే సహసా కాశ్యా చ కురునన్దన. 26

అంత నా తపోధను లందరు దుఃఖముతో కుమిలిపోవుచు, కాశిపుత్రితో పాటు ఆతనికడకు పరుగున వచ్చిరి.

తత ఏనం పరిష్వజ్య శనై రాశ్వాసయం స్తదా,

పాణిభి ర్జలశీతై శ్చ జయాశీర్షిశ్చ కౌరవ. 27

అంత వారందరు నీటితో చల్లనైన చేతులతో జయము పొందు మని ఆశీర్వాదములతో ఆతని కౌగలించుకొని ఊరదించిరి.

తతః స విహ్వలం వాక్యం రామ ఉత్థాయ చాబ్రవీత్,

తిష్ఠ భీష్మ హతోఽసీతి బాణం సన్ధాయ కార్ముకే. 28

అంత నా రాముడు లేచి తడబడుచున్న మాటలతో 'భీష్మా! నిలుము! చచ్చితివి' అని పలుకుచు ఘెంట బాణమును సంభించెను.

స ముక్తో న్యవత త్పూర్ణం సవ్యే పార్శ్వే మహాహవే,
యేనాహం భృశ ముద్విగ్నో వ్యాఘూర్ణిత ఇవ ద్రుమః. 29

అతడు వదలిన ఆ బాణము ఒక్కపెట్టున వచ్చి నా కుడివైపు తాకెను.
దానితో మిక్కిలిగా చెదరిపోయినవాడనై దొరలిపడిన చెట్టువలె నయితిని.

హత్వా హయాం స్తతో రామః శీఘ్రాస్త్రేణ మహాహవే,
అవాకిరన్ మాం విస్రభ్యో బాణై సై ర్లోమవాహిభిః. 30

అంత రాముడు వడిగల అస్త్రములతో నా గుఱ్ఱములను చంపి గుండె
నిబ్బరముతో ఈకలతో దూసికొనివచ్చు బాణములను నాపై విరజిమ్మెను.

తతోఽహ మపి శీఘ్రాస్త్రం సమరప్రతివారణమ్,
అవాస్పృశం మహాబాహో తేఽస్తరాధిష్ఠితాః శరాః. 31

నేనును వడిగల అస్త్రమును అతని అస్త్రమును నిలువరింపగలదానిని
విసరితిని. ఆ మా యిరువురి బాణములు మా యిరువురి నడుమ నిలిచిపోయినవి.

రామన్య మమ చైవాశు వ్యోమావృత్య సమన్తతః,
న స్మ సూర్యః ప్రతపతి శరజాలసమావృతః. 32

రాముడు నేనును వదలిన బాణములు ఆకసమున అన్నివైపుల వ్యాపించి
యుండెను. బాణముల వెల్లువ కప్పివేయగా సూర్యుడు ప్రకాశింపకుండెను.

మాతరిశ్వా తత స్తస్మిన్ మేఘరుద్ధ ఇవాభవత్,
తతో వాయోః ప్రకమ్పచ్చ సూర్యస్య చ గభస్తిభిః. 33

అభిఘాతప్రభావాచ్చ పావకః సమజాయత.

ఆ బాణముల వెల్లువతో మేఘము ఋద్ధుకొన్నట్లుగా గాలి కదలకుండెను.
ఆ వెనుక శీఘ్రమైన వాయువు చెలరేగుటవలనను, సూర్యుని కిరణములచేతను
బాణముల రాపిడివలనను పెద్దమంట బయలుదేరినను.

తే శరాః న్యసముత్థేన వ్రదీప్తా శ్చిత్రభానునా,
భూమౌ సర్వే తదా రాజన్ భస్మభూతాః ప్రవేదిరే. 34

ఆ బాణములు రమవలన పుట్టిన ఆ అగ్నితో భగ్గున మండి బూడిదయై రాలిపోయెను.

తదా శతసహస్రాణి ప్రయుతా న్యర్బుదాని చ, 35

అయుతా న్యథ ఖర్వాణి నిఖర్వాణి చ కౌరవ,

రామః శరాణాం సంక్రుద్ధో మయి తూర్ణం న్యపాతయత్. 36

అంత రాముడు కోపముతో పెల్లురేగి మిక్కిలి వేగముతో వందల, వేల, పదివేల, కోట్ల, ఖర్వముల, నిఖర్వముల సంఖ్యలో బాణములను నాపై ప్రయోగించెను.

తతోఽహం త్రానపి రణే శరై రాశీవిషోపమైః,

సంభిద్య భూమౌ నృపతే పాతయేయం నగానివ. 37

నేనును త్రాచులవంటి శరములతో వానిని ముక్కలు చేసి నేలపై కొండలవలె ప్రోవులు పెట్టితిని.

ఏవం తదభవద్యుద్ధం తదా భరతసత్తమ,

సన్ధ్యాకాలే వ్యతీతే తు వ్యపాయాత్ స చ మే గురుః. 38

భరతసత్తమా! ఆ యుద్ధ మట్లుగా సాగెను. సంధ్యాకాలము గడువగా ఆ నా గురువు యుద్ధభూమి నుండి తొలగి చనెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి అంబోపాఖ్యానపర్వణి

రామభీష్మయుద్ధే అశీత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున అంబోపాఖ్యానపర్వమున

రామభీష్మల యుద్ధముగల నూటయెనుబదియవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

35. ప్రయుత మనగా పది లక్షల సంఖ్య; అర్బుద మనగా పదికోట్ల సంఖ్య - (కోటి యని కొందరు);

36. అయుత మనగా పదివేలు; ఖర్వము, నిఖర్వము అనునవి సంఖ్యా మూలములలో ఒక ధశలు.

ఏకాశీత్యధికశతతమోఽధ్యాయః
నూటయెనుబది యొకటవ అధ్యాయము.

భీష్మపరశురామయో ర్యుద్ధమ్

భీష్మపరశురాముల యుద్ధము

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు చెప్పెను.

సమాగతస్య రామేణ పునరే వాతిదారుణమ్,
 అన్యేద్యు స్తములం యుద్ధం తదా భరతస త్తమ.

1

మరునాడు రామునితో తలపడిన నాకు మహాభయంకరమగు దొమ్మి
 కయ్యము జరిగెను.

తతో దివ్యాస్త్రవి చూర్చరో దివ్యాన్యస్త్రాః జ్యనేకశః,
 అయోజయత్ స ధర్మాత్మా దివసే దివసే విభుః.

2

దివ్యాస్త్రము తెరిగిన ఆ హరుడు ఆ ధర్మాత్ముడు వోజురోజుకు పెక్కు
 విధములుగా దివ్యాస్త్రములను కూర్చుకొనుచుండెను.

తా న్యహం తత్రప్రతీమాతై రస్త్రై రస్త్రాణి భారత,
 వ్యధమం తుములే యద్ధే ప్రాణాం స్వక్తా సుదు స్వజాన్.

3

సులభముగా వదలరాని ప్రాణములకు కూడ తెగించి నేనా అస్త్రముల
 నన్నింటిని విరుగుదు అస్త్రములతో కూల్చి వైచిరిని.

అస్త్రై రస్త్రేషు బహుభా హతేష్వేవ చ భారత,
 అక్రుద్యత మహాతేజా స్వక్తప్రాణః స సంయుగే.

4

ఇట్లు తన అస్త్రములు నా అస్త్రములతో నశించిపోవుచుండగా ఆ మహా
 తేజస్వి ప్రాణములకు తెగించి తీవ్రకోపము గలవాడై విజృంభించెను.

తతః శక్తిం ప్రాహిణోద్ ఘోరరూపా-

మస్తే రుద్ధే జామదగ్న్యో మహాత్మా,

కాలోత్సృష్టాం ప్రజ్వలితా మివోల్కాం

సందీప్తాగ్రాం తేజసా వ్యావ్య లోకమ్.

5

అంత మహాత్ముడగు జామదగ్న్యుడు తన అస్త్రము నిలిచిపోగా మహా ఘోరమగు శక్తిని నాపై వినరెను. అది సాక్షాత్తు యముడే వినరెనా యన్న ట్లందెను. మంటలు గ్రక్కుచున్న ఉల్కవలె తేజస్సుతో లోకము లన్నింటిని వ్యాపించి నిప్పు లుమియుచున్న అగ్రభాగముతో విరాజిల్లెను.

తతోఽహం తా మిషుభి ర్ద్రివ్యమానాం

సమయా నీ మ న్తకాలార్కదీప్తామ్,

భిత్వా త్రిధా పాతయామాస భూమౌ

తతో వవౌ వవనః పుణ్యగన్ధిః.

6

అట్లు మంట లుమియుచు ప్రళయకాలమునాటి సూర్యునివలె వెలుగొందుచు వచ్చుచున్న ఆ శక్తిని నా బాణములతో మూడు ముక్కలు చేసి నేల గూల్చితిని. అప్పుడు పుణ్యమైన వాసనగల వాయువు వీడెను.

తస్యాం భిన్నాయాం క్రోధదీప్తోఽథ రామః

శక్తి ర్హారాః ప్రాహిణో ద్వాదశాన్యాః,

తాసాం రూపం భారత నోత శక్యం

తేజస్విత్వా ల్లామవా చైవ వక్తుమ్.

7

ఆ శక్తి యట్లు ముక్కలుకాగా క్రోధముతో మంటలు గ్రక్కుచున్న రాముడు అతిఘోరములగు పండ్లెండు శక్తులను నాపై ప్రయోగించెను. మిరు మిట్లు గొలుపు దీప్తివలనను, దూసికొనిపోవు వేగము వలనను వాని రూపమును వక్కాణించుటకు పీట కాకుండెను.

కిం త్వేవాహం విహ్వలః సమ్రుదృశ్య

దిగ్భుః సర్వా స్తా మహోల్కా ఇవాగ్నేః,

నానారూపా సేజసోఽగ్రేణ దీప్తా

యథాఽదిత్యా ద్వాదశ లోకసంక్షయే.

8

ఆ శక్తులు అన్నిదిక్కులనుండియు నిప్పులుమియు ఉల్కలవలె వచ్చి పడుచుండెను. పెక్కురూపములు దాల్చి యుండెను. మహాతేజస్సుతో విరాజిల్లుచుండెను. ప్రళయకాలమునందలి పన్నిద్దరు సూర్యులవలె వెలిగిపోవుచుండెను. అట్టివానిని చూచి నాగుండె కొంచెము చెదరినది.

తతో జాలం బాణముయం వివృతం

సందృశ్య భిత్త్యా శరజాలేన రాజన్,

ద్వాదశేమాన్ ప్రాహిణవం రణేఽహం

తతః శక్తి రవ్యధమం ఘోరరూపాః.

9

అంత బాణములతో ఒక పెద్ద వల విస్తరిల్లి యేర్పడెను. దానిని చూచి నేను శరపరంపరతో దానిని భేదించివైచి పండ్రెండు బాణములను ప్రయోగించి ఆ ఘోరరూపము గల శక్తులను ప్రేల్చివైచితిని.

తతో రాజన్ జామదగ్న్యో మహాత్మా

శక్తి ర్హోరా వ్యాక్షిప ద్ధేమదణ్డాః,

విచిత్రితాః కాఞ్చనపట్టనద్ధా

యథా మహోల్కా జ్వలితా స్తథా తాః.

10

పిదప జామదగ్న్యుడు బంగారు పిడికజ్జలు గల ఘోరములగు శక్తులను విసరెను. అవి చిత్రవిచిత్రములుగా నుండెను. బంగారు తొడుగులు కలిగి యుండెను. ముందుచున్న ఉల్కలవలె నుండెను.

తాశ్చా ప్యుగ్రా శ్చర్మణా వారయిత్వా

ఖడ్గేనాజౌ పాతయిత్వా నరేన్ద్ర,

బాణై ర్దివ్యై ర్జామదగ్న్యస్య సంఖ్యే

దివ్యా నశ్వా నభ్యవర్షం ససూతాన్.

11

ఆ యన్నింటిని చాలుతో వారింది ఖడ్గముతో వధవైచి, దివ్యములగు బాణములతో రణరంగమున పరశురాముని దివ్యములగు గుఱ్ఱములపై సూతునితో పాటు బాణవర్షము ముంచి యెత్తితిని.

నిర్ముక్తానాం పన్నగానాం సరూపా

ధృష్ట్యా శక్తి ర్హైమచిత్రా నికృతాః,

ప్రాదుశ్చక్రే దివ్య మత్రం మహాత్మా

క్రోధావిష్టో హైహయేశవ్రమాథీ.

12

హైహయరాజును చావగొట్టిన ఆ పరశురాముడు కుటుసము వదలిన పాము వలె బంగారుభూషణములు గలిగి ముక్కలై పడియున్న శక్తులను గాంచి క్రోధము పెల్లరేగగా దివ్యాత్ముని నాపై ప్రయోగించెను.

తతః శ్రేణ్యః శలభానా మివోగ్రాః

సమాపేతు ర్విశిఖానాం వ్రదీప్తాః,

సమాచినో చ్చాపి భృశం శరీరం

హయాన్ సూతం సరథం చైవ మహ్యమ్.

13

అంత మిడుతల దండువలె భయంకరములగు, మంటలు గ్రక్కుచున్న బాణముల వరుసలు వచ్చిపడినవి. మరియు నా గుఱ్ఱములను, సూతుని, రథమును నాశరీరమును గ్రుచ్చివైచినవి.

రథః శరై ర్మే నిచితః సర్వతోఽభూ

త్రథా వాహః సారథిశ్చైవ రాజన్,

యుగం రథేషాం చ తథైవ చక్రే

తథైవాక్షః శరకృతోఽథ భగ్నః.

14

నా రథము నిలువెల్ల బాణములు గ్రుచ్చుకొనియుండెను. గుఱ్ఱములను, సారథియు నట్లే యుండెను. బండికాడియు, పోలుకర్రయు, చక్రములను, ఇరుసును బాణములకు చీలుకొనిపోయి విరిగినవి.

తత స్తస్మిన్ బాణవర్షే వ్యతీతే

శరౌఘేణ ప్రత్యవర్షం గురుం తమ్,

12. నికృతాః - విరుగగొట్టబడినవి; హైహయ - ఈశ, వ్రమాథీ - హైహయ రాజు కా రహస్యార్థమును చంపినవాడు.

14. శరకృతః - బాణములకు విరిగినది.

స విక్షతో మార్గజై త్రహ్మరాశి

రేహా దసక్తం ముముచే భూరి రక్తమ్.

15

ఆ బాణవర్షము ముగిసిన పిదప నేను అంపవెల్లువతో ఆ నా గురువును ముంచి యెత్తితిని. నా బాణములతో పెద్ద గాయములు పొందిన ఆ బ్రహ్మరాశి దేహమునుండి పెనురక్తమును ఏమియు పట్టనివానివలె వదలెను.

యథా రామో బాణజాలాభిరప్త -

స్తథైవాహం సుభృశం గాఢవిద్యః,

తతో యుద్ధం వ్యరమ చ్ఛాపరాష్ట్రే

భానావస్తం ప్రతియాలే మహీధ్రమ్.

16

ఆ రాము డెంతగా బాణములకు నొచ్చెనో నేను అట్లే చాల ఎక్కువగా దెబ్బతినియుంటిని. ప్రౌఢవృత్తులచుండగా సూర్యుడు అస్తగిరికి వ్రాలుచుండగా యుద్ధము ఆగిపోయెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి అమృతపాఖ్యానపర్వణి

ఏకాశీత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున అంబోపాఖ్యానపర్వమున

నూటయెనుబదియొకటవ అధ్యాయము.

— : 0 : —

ద్వ్యశీత్యధికశతతమోఽధ్యాయః
నూటయెనుబదిరెండవ అధ్యాయము.

భీష్మపరశురామయో ర్యుద్ధమ్
భీష్మపరశురాముల యుద్ధము

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు చెప్పెను.

తతః ప్రభాతే రాజేన్ద్ర సూర్యే విమలతాం గతే,
భార్గవస్య మయా సార్థం పునర్యుద్ధ మవర్తత. 1

అంత తెలవారిన పిదప సూర్యుడు తెలుపు తేరిన తరువాత భార్గవునకు నాతో మరల యుద్ధము సాగెను.

తతోఽబ్రాతే రథే తిష్ఠన్ రామః ప్రహరతాం వరః,
వవర్ష శరజాలాని మయి మేఘ ఇవాచలే. 2

అంత యుద్ధపీరుడగు పరశురాముడు మేఘమండలముకడ నున్న రథమునం దుండి, మేఘము పర్వతమునందు క్రుమ్మరించునట్లు నాపై బాణముల వెల్లువను క్రుమ్మరించెను.

తతః సూతో మమ సుహృ చ్చరవర్షేణ తాడితః,
అవయాతో రథోపస్థా న్మనో మమ విషాదయన్. 3

అంత నాకు మిక్కిలి చెలికాడైన సారథి అంపవానకు చెబ్బితిని నా హృదయమును నొవ్వజేయుచు రథము నొగలనుండి తొంగి చనెను.

తతః సూతో మమాత్యర్థం కశ్మలం ప్రావిశన్మహత్,
వృథివ్యాం చ శరాఘాతాన్నివపాత ముమోహ చ. 4

అంత నాకు పెద్దగా గుండెదిగులు కలుగజేయుచు సారథి బాణపు దెబ్బరు నొచ్చి నేల గూలెను. మూర్ఛ పోయెను.

తతః సూతోఽజహాత్ ప్రాణాన్ రామబాణప్రపీడితః,
ముహూర్తాదివ రాజేన్ద్ర మాం చ భీ రావిశ తదా. 5

రాముని బాణములకు మిక్కిలి నొచ్చిన సూతుడు ప్రాణములను వదలెను. ఒక్క షణ్ణకాలము నాకును భయము పైకొనెను.

తతః సూతే హతే తస్మిన్ శివర స్రస్య మే శరాన్,
ప్రవృత్తమనసో రామః ప్రాహిణో నృత్యసంయితమ్. 6

ఆ సూతు డట్లు చావగా, ఆ రాము డట్లు నాపై బాణములు విరజిమ్ముచుండగా నేను భయ మొందితిని. మరియు ఒకలెరుగని రాముడు మృత్యువునకు సాటివచ్చు బాణమును నాపై వదలెను.

తతః సూతవ్యసనినం విప్లవం మాం స భార్గవః,
శరేణాభ్యహన ర్గాఢం వికృష్య బలవ ద్ధనుః. 7

సూతుని పాటుతో మనసు చెదరిన నన్నా భార్గవుడు విల్లు గట్టిగా వంచి ఒక బాణముతో దిమ్మదిరుగునట్లు కొట్టెను.

స మే భుజాన్తరే రాజ నివివత్య రుధిరాశనః,
మయైవ సహ రాజేన్ద్ర జగామ వసుధాతలమ్. 8

ఆ బాణము నా భుజములనడుమ రాకీ నెత్తురు త్రావి నాతోపాటు నేల కొరిగెను.

మత్వా తు నిహతం రామ స్తతో మాం భరతర్షభ,
మేఘవ ద్వి ననాదోచ్చైర్దహృషే చ పునః పునః.

నేను చచ్చితిని అనుకొని రాముడు మేఘమువలె బొబ్బలిడ దొడగెను. అనందముతో మరల మరల పొంగిపోయెను.

తథా తు వతీతే రాజన్ మయి రామో ముదా యుతః,
ఉదక్రోశ న్నహానాదం సహ తైరనుయాయుభిః. 9

నేనట్లు కూలిపోగా రాము డానందపడుచు తన వెంటనున్న వారితోపాటు పెద్దగా సింహనాద మొనర్చెను.

మమ తత్రాభవన్ యే తు కురవః పార్శ్వతః స్థితాః,

అగతా అపి యుద్ధం తజ్జనా స్తత్ర దిదృక్షవః,

ఆర్తిం పరమికాం జగ్ము స్తే చదా పతితే మయి. 11

మా ఆ యుద్ధమును జూడగోరి వచ్చి యచట నా ప్రక్కలనున్న కౌరవులు నేనట్లు కూలిపోగా పరమార్తిని పొందిరి.

తతోఽవశ్యం వతితో రాజసింహ

ద్విజా నష్టా సూర్యహుతాశనాభాన్,

తే మాం సమన్తాత్ పరివార్య తస్థుః

స్వభామఖిః పరిధార్యాజిమధ్యే. 12

రాజవరేణ్య! అంత నేనట్లు పడియుండ, నా చుట్టును చేరి తమ చేతులతో పొదివి పట్టుకొనియున్న విప్రుల నెనమండ్రను - సూర్యునిపంటి, ఆగ్నిపంటి తేజస్సుగల వారిని - చూచితిని.

రక్ష్యమాణైశ్చ తై ర్విప్రై ర్నాహం భూమి ముపాస్పృశమ్,

అన్తరిక్షే ధృతో హ్యస్మి తై ర్విప్రై ర్భాన్ధవై రివ. 13

ఆ విప్రులు నన్ను రక్షించుచుండగా నేను నేలకు తాకక యుంటిని. ఆ బ్రాహ్మణులు చుట్టములవలె నన్ను పైనే నిలిపియుంచిరి.

శ్వసన్నివాన్తరిక్షే చ జలబిన్దుభి రుక్షితః,

తతస్తే బ్రాహ్మణా రాజన్నబ్రువన్ పరిగృహ్య మామ్. 14

నా మొగమున నీళ్లు చల్లరి. నేను గగనమునందే ఊపిరి తీసికొనుచున్నట్టుంటిని. అంత నా బ్రాహ్మణులు నన్ను గట్టిగా పట్టుకొని యిట్లు పలికిరి.

మాభై రితి సమం సర్వే స్వస్తి తేఽస్త్వితి చాసక్యత్,

తతస్తేషా మహం వాగ్భి స్తర్పితః సహ సోత్థితః,

మాతరం సరితాం శ్రేష్ఠా మవశ్యం రథ మాస్థితామ్. 15

నాయనా! భయపడకుమని అందరు నొక్కపెట్టున నన్ను రడించిరి. నీకు స్వస్తియగుగాక అని పలుమారులు పలికిరి. ఆ మాటలు నన్ను తృప్తి పరుపగా ఒక్క పెట్టున లేచి నిలిచితిని. రథముపై నున్న నా తల్లిని, నడులలో మిన్నయగు గంగను గాంచితిని.

హయాశ్చ మే సంగృహీతా స్తయాఽఽసన్
 మహానద్భ్యా సంయతి కౌరవేంద్ర,
 పాదౌ జనన్యాః ప్రతిగృహ్య చాహం
 తథా పితృజాం రథ మధ్యరోహమ్.

16

ఆ మహానది యద్ధరంగమున గుట్టములను నిలువరించి యుండెను.
 అంత నేను నారల్లి వాదములు పట్టుకొని, తండ్రులవంటి ఆ బ్రాహ్మణుల పాద
 ములకు మ్రొక్కి మరల రథ మెక్కితిని.

రరక్ష సా మాం సరథం హయాం శ్చౌపస్కరాణి చ,
 తా మహం ప్రాజ్ఞలి ర్భూత్వా పునరేవ వ్యసర్జయమ్.

17

నన్ను, నా రథముతో పాటు గుట్టములను, నా సాధనములను ఆమె
 రక్షించి యుండెను. ఆమెకు నేను దోసిలియైగ్గి నమస్కరించి వీడుకొలిపితిని.

తతోఽహం స్వయ ముద్యమ్య హయాంస్తాన్ వాతరంహసః,
 అయుధ్యం జామదగ్న్యేన నివృత్తేహని ఛారత.

18

అంత నాకు నేనై వాయువేగముగల గుట్టములను నిలువరించుకొనుచు,
 మరునాడు పరశరామునితో పోరాడితిని

తతోఽహం భరతశ్రేష్ఠ వేగవన్తం మహాబలమ్,
 అముఞ్చం సమరే బాణం రామాయ హృదయచ్ఛిదమ్.

19

అటుపై నేను మిక్కిలి వేగము, గొప్పబలము గల గుండెలను చీల్చివైచు
 బాణము నొకదానిని రామునిపై వదలితిని.

తతో జగమ వసుధాం మమ బాణప్రపీడితః,
 జానుభ్యాం ధను రుత్సృజ్య రామో మోహవశం గతః.

20

అంత నా బాణము దెబ్బకు మిగుల నొచ్చి పరశరాముడు వింటి పట్టు
 దక్కి మోకాళ్ళతో నేం తాకుచు కూలిపడి మూర్ఛ నొందెను.

తత స్తస్మిన్నివతితే రామే భూరిసహస్రదే,
ఆవప్త ర్ణలదా వ్యోమ క్షరన్తో రుధిరం బహు. 21

వేలకొలది బంగారు నాణెములు దాన మొసగిన ఆ రాము డట్లు నేల
గూలగా మేనుములు పెల్లుగా నెత్తురులు కరియుచు ఆకసమును క్రమ్మివైచినవి
ఉల్కాశ్చ శతశః పేతుః సనిర్వాతాః సకమ్పనాః,
అర్కం చ సహసా దీప్తం స్వర్భాను రభినంవృణోత్. 22

పిడుగులతో ఉరుములతో కూడిన ఉల్కలు వేలకొలదిగా రాలినవి.
గొప్పగా వెలుగొందుచున్న సూర్యుని రాహువు క్రమ్మివైచెను.

వపుశ్చ వాతాః పరుషా శ్చలితా చ వసున్ధరా,
గృధ్రా బలాశ్చ కజ్జాశ్చ పరిపేతు ర్ముదాయుతాః. 23

తీవ్రములగు గాలులు వీచెను. భూమి కంపించెను. గ్రద్ధలు, కొంగలు,
రాబందులు ఉత్సాహముతో తిరుగాడెను.

దీప్తాయాం దిశి గోమాయ ర్ధారుణం ముహు రున్నదత్,
అనాహతా దున్దభయో వినేదు ర్భృశనిఃస్వనాః. 24

దిక్కులు ఎర్రవడగా నక్కలు ఘోరముగా ఊళలు వైచినవి. మ్రోగిం
పకయే ఘోరరావములతో దుందుభులు మ్రోగజొచ్చినవి.

ఏత దౌత్పాతికం సర్వం ఘోర మాసీ ద్భయంకరమ్,
విసంజ్ఞకల్పే ధరణీం గతే రామే మహాత్మని. 25

మహాత్ముడగు రాముడు చేష్టలు దక్కి నేలగూలి యుండగా నిట్లు దారు
ణము, భయంకరము అగు చెడుశకునములు కానవచ్చెను.

21. భూరిసహస్రదే-బంగారు నాణెములు వేలకొలదిగా దానమొసర్చినవాడగు;
'భూరి' ర్నా వాసుదేవేచ హరే చ పరమేశ్వని, నపుంసకం సువర్ణే చ
ప్రాణ్యే స్వాద్వాచ్యలింగకే' అని మేదినినిఘంటువు. భూరిశబ్దము విష్ణువు,
శివుడు, బ్రహ్మ అను నర్థములందు పుంలింగము. బంగారము అను
నర్థమున నపుంసకలింగము; విశేషణమైనపుడు గొప్పది అని అర్థము.

22. సకమ్పనాః - మెరపులతో కూడిన;

23. ఐలాః - ఐలారలు - ఒక విధమగు కొంగలు.

తతో వై సహసోత్థాయ రామో మా మభ్యవర్తత,

పునర్యుద్ధాయ కౌరవ్య విహ్వలః క్రోధమూర్చితః.

26

అంత రాము డొక్కపెట్టున లేచి, క్రోధముతో టిగిపోవుచు మరల యుద్ధమునకు నావైపునకు మరలెను.

ఆదదానో మహాబాహుః కార్ముకం బలసన్నిభమ్,

తతో మయ్యాదదానం తం రామమేవ న్యవారయన్.

27

మహర్షయః కృపాయక్తాః క్రోధావిష్టోఽథ ధార్మకః,

స మేఽహర దమేయాత్మా శరం కాలానలోపమమ్.

28

గంధకమువంటి వింటి నొకదాని నా మహాబాహువు కైకొనుచు నాపై మహాత్రిప్రమగు బాణమును ప్రయోగింప బోవుచున్న రాముని, జాలి కలిగిన మహర్షులు వారింబిరి. అంత నా మహానుభావుడు పెనుకోపముతో ఒడలెరుగని వాడయ్యి కాలాగ్నివంటి ఆ బాణమును నా విషయమున ఉపసంహరించెను.

తతో రవి ర్మంత్రమరీచిమణ్ణలో

జగమాస్తం పాంసుపుష్ణావగూఢం,

నిశా వ్యగ్రహాత్ సుఖశీతమారుతా

తతో యుద్ధం ప్రత్యవహారయావః.

29

26. విహ్వలః - కలతనొందిన హృదయము గలవాడు; క్రోధవశముననే విజృంభించినా వని భావము.

27. బలసన్నిభమ్ - బల మనగా నిట గంధకరసము, దాని వంటిది; 'బలం గన్ధరసే రూపే' అని మేడినీనిఘంటువు; మయి, ఆదదానమ్ - నా నిమిత్తముగా కైకొనుచున్న 'శరమ్' అని 'రలుపుకొనవలయును.

28. మే - నాయందు; అహరత్ - వెనుకకు తీసికొనెను - 'మునుల బాక్యము వలన' అని భావము.

29. మంత్రమరీచిమండలః - మంత్రమయము లగు కిరణముల సముదాయము గలవాడు - వేదము కూడ "నైషా త్రయ్యేవ విద్యా తపతి" - త్రయీ - వేదరూపమైన ఆ యీ విద్య లావము కలిగించుచున్నది అని చెప్పుచున్నది. ప్రత్యవహారయావః - సమాప్త మొనరించితిమి. 'మేమిరువురము' అని కలుపుకొనవలయును.

అంత మంత్రమయములగు వీరణముల మందలముగల సూర్యుడు,
 ధూళిపూతో కప్పబడినవాడై అస్తమించెను. చల్లని సుఖరమగు గాలిగల రాత్రి
 సమయము వచ్చెను. అంత మేపిరుపురము యుద్ధము విరమించితిమి.

ఏవం రాజ న్నవహారో బభూవ

రతః పున ర్విమలేఽభూత్ సు ఘోరమ్,

కల్యం కల్యం వింశతిం వై దినాని

తథైవ చాన్యాని దినాని త్రీణి.

80

రాజా! ఈవిధముగా ఈ వ్యవహారము ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమున పట్ట
 పగలు మిక్కిలి ఘోరముగా ఇరువది మూడుదినములు జరిగెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి అమౌపాఖ్యానపర్వణి

రామభీష్మయుద్ధే ద్వ్యశీత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున అంబోపాఖ్యానపర్వమున

రామభీష్మయుద్ధము గల నూటయెనుబదిరెండవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

80. అవహారః - జూదము, యుద్ధము మున్నగువానియందు కైకొను విశ్రాంతి,
 కల్యం - కల్యమ్ - ప్రతి ప్రాతఃకాలము; విమలే - దినభాగమున -
 రాత్రులందు మానితి మని భావము.

త్ర్యశీత్యధిక శతతమోఽధ్యాయః
నూటయెనుబదిమూడవ అధ్యాయము

అష్టవసుక్తోః భీష్మస్య ప్రస్వాపనాశ్రుప్రాప్తిః
భీష్ముడు అష్టవసువులనుండి ప్రస్వాపన మను అస్త్రమును దొందుట.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు చెప్పెను.

తతోఽహం నిశి రాజేన్ద్ర ప్రణమ్య శిరసా తదా,
బ్రాహ్మణానాం పితౄణాం చ దేవతానాం చ సర్వశః. 1
న క్తంచరాణాం భూతానాం రాజన్యానాం విశామ్నతే,
శయనం ప్రాప్య రహితే మనసా సమచిన్తయమ్. 2

రాజేంద్రా! అటుపై నేను రాత్రియందు బ్రాహ్మణులకు, పితృదేవతలకు, అన్నివైపుల గల దేవతలకు, రాక్షసులకు, భూతములకు, గొప్పరాజులకు తలతో ప్రణమిల్లి యేకాంతమున శయ్యను చేరి మనసున నిట్లు చింతించితిని.

జామదగ్న్యేన మే యుద్ధ మిదం పరమదారుణమ్,
అహాని చ బహూ న్యద్య వర్తతే సుమహాత్యయమ్. 3

ఇదిగో పరశరామునితో నాకు మిక్కిలి దారుణమగు యుద్ధము ప్రాప్తిం చినది. పెక్కుదినములుగా ఇది మిక్కిలి వినాశకరముగా సాగుచున్నది.

న చ రామం మహావీర్యం శక్నోమి రణమూర్ధని,
విజేతుం సమరే విప్రం జామదగ్న్యం మహాబలమ్. 4

గొప్పశక్తి గల ఆ రాముని యుద్ధభూమితో తట్టుకొనజాలకున్నాను. మహాబలుడు, ఉత్తమజ్ఞానసంపన్నుడు అగు ఆ పరశరాముని సమరమున గెలువజాలకున్నాను.

యది శక్యో మయా జేతుం జామదగ్న్యః ప్రతాపవాన్,
దైవతాని ప్రసన్నాని దర్శయన్తు నిశాం మమ. 5

ఆ ప్రతాపవంతుడగు పరశురాముని నేను గెలువగలుగుదు నేని యీ
రాత్రి నాకు ప్రసన్నులైన దేవతలు సాక్షాత్కరించురుగాక!

తతో నిశి చ రాజేన్ద్ర ప్రసుప్తః శరవిక్షతః,
దక్షిణేనేహ పార్శ్వేన ప్రభాతసమయే తదా. 6

అంత నారాత్రివేళ ములుకుల గాయములతో నిద్రించియుంటిని. అంత
తెల్లవారుసమయమున నాకుడిప్రక్కగా -

తతోఽహం విప్రముఖ్యైస్సై రైరస్మి వతితో రథాత్,
ఉత్థాపితో ధృత శ్చైవ మాభై రితి చ సాన్తితః. 7

నన్ను రథమునుండి వడినపుడు లేవడిసి పట్టుకొని భయపడకు మని
ఊరడించి నిలిపిన విప్రముఖ్యులు నిలిచియుండిరి.

త ఏవ మాం మహారాజ స్వప్నదర్శన మేత్య వై,
పరివార్యాబ్రువన్ వాక్యం తన్నిబోధ కురూద్వహ. 8

వారే నాకు కలలో దర్శన మిప్పించి నలువైపుల నిలిచి యిట్లని పలికిరి.
సుయోధనా! ఆ మాట వినుము.

ఉత్థిష్ఠ మాభై ర్గాజ్ఞేయ న భయం తేఽస్తి కిఞ్చన,
రక్షామహే త్వాం కౌరవ్య స్వశరీరం హి నో భవాన్. 9

గంగాకుమారా! లేమ్ము; భయపడకుము. నీ కిసుమంతయు భయము లేదు.
మేము నిన్ను రక్షింతుము. నీవు మారు మా దేహమే అన్నట్టి వాడవు గదా !

న త్వాం రామో రణే జేతా జామదగ్న్యః కథన్చన,
త్వమేవ సమరే రామం విజేతా భరతర్షభ. 10

జమదగ్నికుమారుడు రాముడు నిన్నెన్నటికిని పోరున గెలువజాలడు.
నీవే రాముని యుద్ధమున గెలుతువు.

5. నిశామ్ - నిశి - రాత్రియందు; దర్శయన్తు - తమ్ముచూపుకొందురుగాక.
నాకు కన్నట్టుదురు గాక!

ఇదమస్త్రం సుదయితం ప్రత్యభిజ్ఞాస్యతే భవాన్,
విదితం హి తవాప్యేరత్ పూర్వస్మిన్ దేహధారణే. 11

ఇదిగో నీకు మిక్కిలి ప్రియమైన ఈ అస్త్రమును నీవు గుర్తుపట్టగలవు.
నీ పూర్వదేహమునాటి దీనిని నీ వెరుగుదువు కదా!

ప్రాజావత్యం విశ్వకృతం ప్రస్వాపం నామ భారత,
న హిదం వేద రామోఽపి వృథివ్యాం వా పుమాన్ క్వచిత్. 12

ఇది ప్రజావతి దేవతగా గలది. విశ్వకర్మ నిర్మించినట్టిది. దీనిని
ప్రస్వాప మందురు. పరశురాముడే కాదు భూమిలో ఏ ఇతర మనుజుడు దీని
నెరుగడు.

తత్ స్మరస్వ మహాబాహో భృశం సంయోజయస్వ చ,
ఉవస్థాస్యతి రాజేన్ద్ర స్వయమేవ తవానఘ. 18

ఓ మహాబాహూ! దానిని స్మరింపుము. దానిని దగ్గరకు తెచ్చుకొనుము.
పుణ్యాత్ముడా! అదియే వచ్చి నీకడ చేరును.

యేన సర్వాన్ మహావీర్యాన్ ప్రళాసిష్యసి కౌరవ,
న చ రామః క్షయం గన్తా తేనాస్త్రేణ నరాధిప. 14

దానితో నీవు గొప్ప దేహబలసంపద గలవారి నందరిని లోగొనగలవు.
అంతే కాదు. ఆ అస్త్రముతో పరశురాముడును నాశనము పొందడు.

ఏనసా న తు సంయోగం ప్రాప్స్యసే జాతు మానద,
స్వప్స్యతే జామదగ్న్యోఽసౌ త్వద్బాణబలపీడితః. 15

మానవంతుడా! నీకు పాపము ఎన్నటికిని చుట్టుకొనదు. ఈ పరశు
రాముడు నీ బాణము బలమునకు నొచ్చి ఊరక నిద్రపోవును.

11. ప్రత్యభిజ్ఞాస్యతే - ప్రత్యభిజ్ఞ యుగగా మునుపటి పరిచయము గుర్తునకు
వచ్చుట - అది పొందెదవు.

15. మానద - గురువు కివలసిన గౌరవము నిచ్చువాడా! అని యిది సందర్భ
మున కనుగుణముగ చెప్పుకొనదగును.

తతో జిత్యా త్వమే వైనం పున రుత్థాపయిష్యసి,
అస్త్రేణ దయితే నాజా భీష్మ సంబోధనేన వై. 16

గలిచిన పిమ్మట నీవే నీ ప్రియమైన అస్త్రముతో ఆతనిని మేలుకొలిపి
లేవదీయుదువు.

ఏవం కురుష్య కౌరవ్య ప్రభాతే రథ మాస్థితః,
ప్రసుప్తం వా మృతం వేతి తుల్యం మన్యామహే వయమ్. 17

రేపు ప్రొద్దుపొడిచిన ఏదవ రథ మెక్కి యిట్లు చేయుము. నిద్రించి
యున్నవానిని మరణించివానిని మేము సమానముగా సంభావించుము.

న చ రామేణ మర్తవ్యం కదాచిదపి పార్థివ,
తతః సముత్పన్న మిదం ప్రస్వాపం యుజ్యతా మితి. 18

ఎట్టి పరిస్థితులలో రాముడు మరణింపరాదు. దానికై యిదిగో ఈ ప్రస్వాప
మను నస్త్రము సమకూడినది. దీని నుపయోగింపుము.

ఇత్యుక్త్వాన్తర్హితా రాజన్ సర్వ ఏవ ద్విజ్ఞోత్తమాః,
అష్టౌ సదృశరూపాస్తే సర్వే భాసురమూర్తయః. 19

రాజా! వెలుగొండు ఆకారములు, సమానమగు రూపములు గల ఆ
బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠులు ఎనమండుగురు ఇట్లు పలికి అంతర్ధానము చెందిరి.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి అమౌపాఖ్యానపర్వణి
భీష్మప్రస్వాపనాస్త్రలాభే త్ర్యశీత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున అంబోపాఖ్యానపర్వమున
భీష్ముడు ప్రస్వాపనాస్త్రలాభ మందుట యను నూటయెనుబదిమూడవ
అధ్యాయము.

చతురశీత్యధికశతతమోఽధ్యాయః
నూటయెనుబదినాలుగవ అధ్యాయము

భీష్మపరశురామయో రన్యోన్యం ప్రతిశక్తిబ్రహ్మత్రయో ప్రయోగః
భీష్మపరశురాము లొకరిపై నొకరు శక్తులను బ్రహ్మత్రయములను
ప్రయోగించుట.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ దీట్లు చెప్పెను.

తతో రాత్రౌ వ్యతీతాయాం ప్రతిబుద్ధోఽస్మి భారత,
తతః సజ్ఞీన్యై వై స్వప్న మవాపం హర్షము త్తమమ్. 1

అంత నా రాత్రి గడువగా మేల్కొంటిని. వచ్చిన కలను తలచుకొని
గొప్ప ఆనందము నందితిని.

తతః సమభవ ద్యుద్ధం మమ తస్య చ భారత,
తుములం సర్వభూతానాం లోమహర్షణ మద్యుతమ్. 2

పిదప మా యిరువురకు మహాఘోరమగు యుద్ధము జరిగెను. సర్వభూత
ములును దానితో పరమాశ్చర్యము పొందెను.

తతో బాణమయం వర్షం వవర్ష మయి భార్గవః,
న్యవారయ మహం తచ్చ శరజాలేన భారత. 3

అంత భార్గవుడు నాపై బాణవర్షము కురిపించెను. నేను వా బాణముల
సముదాయముతో దానిని వారింబిరిని.

తతః పరమసంక్రుద్ధః పునరేవ మహాతపః,
హ్యస్తనేన చ కోపేన శక్తిం వై ప్రాపిషోన్మయి. 4

ఆ మహాతాపముచు వట్టరాని కోపముతో నిర్మటి కోపము తోడుకాగా
నాపై శక్తిని విసరెను.

ఇన్ద్రాశనిసమస్పర్శాం యమదణ్డసమప్రభామ్,
జ్వలన్తీ మగ్నివత్సంఖ్యే లేలిహానాం సమన్తతః.

5

ఆ శక్తి యింద్రుని పిడుగువలె నుండెను. యమదండమువంటి కాంతితో
అలరారెను. అగ్నివలె మండుచుండెను. అన్నివైపులకు నాలుకలు చాచుకొనుచు
విహరించుచుండెను.

తతో భరతశార్దూల. ధిష్ణ్య మాకాశగం యథా,
స మా మభ్యవధీ త్తూర్ణం జుత్రదేశీ కురూర్ద్వహ.

6

భరతశార్దూలా ! అంత నది గగనమునందలి నక్షత్రమువలె అతి
వేగముగా వచ్చి నామెడక్రింద గట్టిగా తాకెను.

అథాన్త్ర మస్రవ ఙ్ఘోర్ం గిరే రైరికధాతువత్,
రామేణ సుమహాబాహో శ్చతస్య శ్చతజ్జేషణః.

7

ఓ మహాబాహూ ! ఎఱుపెక్కిన కనులు గల ఓయి సుయోధనా ! కొండ
నుండి ధాతురసము కారినట్లు రాముడు చేసిన గాయమునుండి నెత్తురు మహా
ఘోరముగా పొడుచుకొని వచ్చెను.

తతోఽహం జామదగ్న్యాయ భృశం క్రోధసమన్వితః,
చిక్షేవ మృత్యుసంకాశం బాణం సర్పవిషోపమమ్.

8

అంత పట్టపగ్గములు లేని కోపముతో నేను నాగుబాము విషమువంటిదియు,
మృత్యువే అనదగినదియు నగు ఒక బాణమును పరశురామునిపై విసరితిని.

స లేనాభిహతో పీరో లలాటే ద్విజసత్తమః,
అశోభత మహారాజ సశృంగ ఇవ వర్వతః.

9

ఆ బాణము సూటిగా నొసటిపై గ్రుచ్చుకొనగా ఆ పీరుడగు బ్రాహ్మణోత్త
ముడు శిఖరముతో కూడిన కొండవలె విరాజిల్లెను.

7. ధిష్ణ్యమ్ - నక్షత్రము - "ధిష్ణ్యం స్థానాగ్ని సద్మను, శత్రావృక్షే చ" అని
మేదిని; జుత్రదేశీ - మూపులయొక్క సంధియొక్క కలున్న ప్రదేశమున;

8. అస్రవమ్ - రక్తము; పాథారమున అస్ఫుక్ అన్నను అదే యర్థము.

స సంరబ్ధః సమావృత్య శరం కాలాంతకోపమమ్,
సన్ద్ధధే బలవత్కృష్య మోరం శత్రునిబర్హణమ్.

10

అతడు తీవ్రకోపముతో నూగిపోవుచు కాలయమునివంటిదియు, శత్రువులను రూపుమాపునట్టిదియు నగు నొక బాణమును బలమంతయు నుపయోగించి లాగి వదలెను.

స వక్షసి పపాతోగ్రః శరో వ్యాల ఇవ శ్వసన్,
మహీం రాజం స్తతశ్చాహ మగమం రుధిరావిలః.

11

రాజా! ఆ బాణము బుసకొట్టుచున్న పాము వలె వచ్చి నా యెదురొమ్మున గట్టిగా తాకెను. అంత నేను నెత్తుటిలో మునిగితేలుచు నేల కూలితిని.

సంప్రాప్య తు పునః సంజ్ఞాం జామదగ్న్యాయ ధీమతే,
ప్రాహిణ్యం విమలాం శక్తిం జ్వలన్తీ మశసీ మివ.

12

కొంతవడికి తెలివి తెచ్చుకొని నేను పరశరామునిపై పిడుగువలె నిప్పులు కురియుచున్న తెల్లనిశక్తిని విసిరితిని.

సా తస్య ద్విజముఖ్యస్య నివపాత భుజాంతరే,
విహ్వల శ్చాభవ ద్రాజన్ వేవథుశ్చైన మావిశత్.

13

ఆ శక్తి ఆ బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుని గుండెపై దూకెను. అతడు తిరుగుపడి పోయెను. అతనికి వణకుపుట్టెను.

తత ఏనం పరివ్యజ్య సఖా విప్రో మహాతపాః,
అకృతవ్రణః కుభై ర్వాక్యై రాశ్వాసయ దనేకధా.

14

మహాతపస్వియు, ప్రాణమిత్రము నగు విప్రుడు అకృతవ్రణుడు అతనిని కౌగిలించుకొని మంచిమాటలతో పెక్కువిధముల నూరడించెను.

నమాశ్వస్త స్తతో రామః క్రోధామర్షసమన్వితః,
ప్రాదుశ్చక్రే తదా బ్రాహ్మం పరమాశ్రుం మహావ్రతః.

15

తెప్పరిల్లిన రాముడు పట్టరానికోపముతో తిరుగు లేని దగు బ్రహ్మాస్త్రమును ప్రయోగించెను.

తత స్రుత్రతిఘాతార్థం బ్రాహ్మమేవాస్త్ర ముత్తమమ్,
మయా ప్రయత్నం జిజ్ఞాసల యుగా న్నమివ దర్శయత్. 16

దానిని త్రిప్పికొట్టుటకై నేనును ఉత్తమమగు బ్రహ్మాస్త్రమునే ప్రయోగించితిని. అది ప్రళయకాలమును చూపుచున్నదో యన్నట్లుండెను.

తయో ద్రుహ్మాస్త్రయో రాసీ దన్తరా వై సమాగమః,
అసంప్రాప్యైవ రామం చ మాం చ భారతసత్తమ. 17

ఆ రెండు బ్రహ్మాస్త్రములును రామునిగాని నన్ను గాని లాకక నడుమనే కలియబడినవి.

తతో వ్యోమ్ని ప్రాదురభూ తేజ ఏవ హి కేవలమ్,
భూతాని చైవ సర్వాణి జగ్ము రా ర్తిం విశామృతే. 18

రాజా! అంత ఆకాశమున కేవల మొక పెద్దవెలుగు పుట్టెను. భూతము లన్నియు ఆ ర్తి పొందినవి.

ఋషయశ్చ సగన్ధర్వా దేవతాశ్చైవ భారత,
సంతాపం పరమం జగ్ము రస్త్రితేజోఽభిషీడితాః. 19

ఆ ఆస్త్రముయొక్క దీప్తికి మిక్కిలి నొచ్చిన ఋషులు, గంధర్వులు, దేవతలును మహాసంతాపము పొందిరి.

ప్రజిజ్ఞాసల నభో రాజన్ ధూమాయనే దిశో దశ,
న స్థాతు మన్తరిక్షే చ శేకు రాకాశగా న్తదా. 20

ఆకాశము మండిపోయెను. దిక్కులు పొగచూరినవి. గగనమున తిరుగు ప్రాణులకు నిలువనీడ లేకపోయెను.

తతో హహక్యతే లోకే సదేవాసురరాక్షసే,
ఇద మన్తర మిత్యేవం మోక్షుకామోఽస్మి భారత.
ప్రస్యావ మస్త్రం త్వరితో వచనా ద్రుహ్మవాదిహమ్. 21

దేవతలలో, అసురులలో, రాక్షసులతో కూడిన లోక మంతయు హాహా
కారములు చేయుచుండగా ఇదియే లగిన సమయమని ఆ వేదవేత్తలు చెప్పిన
ప్రస్థాపనాస్త్రమును పడివడిగా చదవగోరితిని.

విచిత్రం చ తదస్త్రం మే మనసి వ్రత్యథా తదా. 22

విచిత్రముగా ఆ అస్త్రము నా మదిలో మెలలసాగెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి ఆమౌపాఖ్యానపర్వణి
పరస్పరబ్రహ్మాస్త్రప్రయోగే చతురశీత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున అంబోపాఖ్యానపర్వమున
పరస్పరబ్రహ్మాస్త్రప్రయోగము గల నూటయెనుబదినాలుగవ అధ్యాయము.

పశ్చాత్తీత్యధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటయెనుబదియైదవ అధ్యాయము

దేవై ర్నిషిద్దేన భీష్మేణ ప్రస్వాపనాశ్రుస్యాప్రయోగః, పితౄణాం
దేవానాం గణాయాశ్చాగ్రహేణ భీష్మపరశురామయో ర్యుద్ధస్య సమాప్తిః.
దేవతలు వల దనగా భీష్ముడు ప్రస్వాపనాశ్రుమును ప్రయోగింపకుండుట,
పితృదేవతలు, దేవతలు, గంగయు పట్టుపట్టుగా
భీష్మపరశురాములు యుద్ధమును మానుట.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు చెప్పెను.

తతో హలహలాశబ్దో దివి రాజన్ మహా నభూత్,

ప్రస్వాపం భీష్మ మా స్రాక్షీ రితి కౌరవనన్దన.

1

రాజా! అంత అయ్యో అయ్యో అను నాదములు గగనమున పిక్కటిల్లెను.

భీష్మా! ప్రస్వాపమును వదలకు మనియు అరపులు వినవచ్చెను.

అయుజ్ఞ మేవ చైవాహం తదశ్రుం భృగునన్దనే,

ప్రస్వాపం మాం ప్రయుజ్ఞానం నారదో వాక్య మబ్రవీత్.

2

నే నా ఆశ్రమమును భృంగునందనునిపై వడలుటకు సిద్ధముగా నుండిని.
అట్లు ప్రస్వాపమును ప్రయోగింపనున్న నాతో నారదు డిట్లాడెను.

ఏతే వియతి కౌరవ్య దివి దేవగణాః స్థితాః,

తే త్యాం నివారయన్త్యద్య ప్రస్వాపం మా ప్రయోజయ.

3

కురుపుత్రా! ఇదిగో గగనమున దేవతలు గుంపులు గుంపులై నిలబడి
యున్నారు. వారు నిన్ను వలదనుచున్నారు. ప్రస్వాపమును ప్రయోగింపకుము.

రామ స్రవస్వి బ్రహ్మణ్యో బ్రాహ్మణశ్చ గురుశ్చ తే,

తస్యావమానం కౌరవ్య మా స్మ కాక్షీ కథశ్చన.

4

రాముడు తపస్వి; వేదవేత్త, బ్రాహ్మణుడు, మరియు నీ గురువు. అట్టి వాని కెన్నడును నీ వపమానము చేయరాదు.

తతోఽవశ్యం దివిష్టాన్ వై తానష్టౌ బ్రహ్మవాదినః,
తే మాం స్యయన్తో రాజేన్ద్ర శనక్తై రిద మ్బ్రువన్. 5

అంత నేను గగనమున నిలిచియున్న ఆ వేదవేత్తల నెనిమిదిమందిని చూచితిని. వారు చిన్నగా నవ్వుచు మెల్లగా నాతో నిట్లు పలికిరి.

యథాహ భరతశ్రేష్ఠ నారద స్తతథా కురు,
ఏతద్ధి వరమం శ్రేయో లోకానాం భరతర్షభ. 6

భరతశ్రేష్ఠా! నారదుడు చెప్పినట్లు చేయుము. ఇది లోకమునకు గొప్ప మేలు గదా!

తతశ్చ ప్రతిసంహృత్య తదస్త్రం స్వావనం మహత్,
బ్రహ్మస్త్రం దీవయాంచక్రే తస్మిన్ యుధి యథావిధి. 7

అంత నే నా ప్రస్వాపమును వెనుకకు తీసికొంటిని. తగువిధముగా ఆ బ్రహ్మస్త్రమును ప్రజ్వలింపజేసితిని.

తతో రామో హృషితో రాజసింహ
దృష్ట్వా తదస్త్రం వినివర్తితం వై,
జితోఽస్మి భీష్మేణ సుమన్థబుద్ధి
రిత్యేవ వాక్యం సహసా వ్యముఖ్యత్. 8

అంత రాముడు సంతోషము పొందినవాడై మరలింపబడిన ఆ అస్త్రమును చూచి 'తెలివిమాలిన నేను భీష్ముని కోడితిని' అను మాట వెనువెంటనే పలికెను.

తతోఽవశ్యత్ పితరం జామదగ్న్యః
పితృస్తథా పితరం చాస్య మాన్యమ్,
తే తత్ర చైనం పరివార్య తస్మ-
రూచశ్చైనం సాన్త్యపూర్వం తదానీమ్. 9

అంత జమదగ్ని కుమారుడు తన తండ్రిని, తండ్రి తండ్రిని, మాన్య దగ్గు తాతతండ్రిని ఆపట గాంచెను. వారతనికి దగ్గరజేరి నిలిచియుండిరి. అతని ననునయించుచు వారిట్లు పలికిరి.

పితర ఊచుః - పితరు లిట్లు పలికిరి.

మా స్రైవం సాహసం తాత పునః కార్షేః పథశ్చన,

భీష్మేణ సంయుగం గన్తుం శ్శ్రత్రియేణ విశేషతః. 10

నాయనా! మరల నెప్పుడు ఇట్టి సాహసము చేయకుము. అందును ఉత్తమ శ్శ్రత్రియుడగు భీష్మునితో పోరాడనే వండు.

శ్శ్రత్రియస్య తు ధర్మోఽయం యద్యుద్ధం భృగునందన,

స్వాధ్యాయో వ్రతచర్యాథ బ్రాహ్మణానాం పరం ధనమ్. 11

యద్ద మనునది శ్శ్రత్రియుని ధర్మము. వేదము సభ్యయనము చేయుట, బ్రహ్మచర్యము మొదలగు వ్రతములను పాటించుట యనునది బ్రాహ్మణుల గొప్ప సొత్తు.

ఇదం నిమిత్తే కస్మింశ్చి దస్మాభిః ప్రాగుదాహృతమ్,

శస్త్రధారణ మత్యుగ్రం తచ్ఛాకార్యం కృతం త్వయా. 12

ఒకానొక సమయమున మేము ఈ మహాఘోరమగు శస్త్రధారణమును గూర్చి నీకు చెప్పియుంటిమి. అయినను నీ బా కాని పనిని చేసితివి.

వత్స పర్యాప్త మేతావ ద్భీష్మేణ సహ సంయుగే,

విమర్దస్తే మహాబాహో వ్యపయాహ రణాదితః. 13

నాయనా! భీష్మునితో నీ కీమాత్రము త్రొక్కిసలాట చాలును. ఇకపై రణమునుండి మరలము.

పర్యాప్త మేత ద్భద్రం తే తవ కార్ముకధారణమ్,

విసర్జయైత ద్ధర్మక్షం తవ స్తవ్యస్య భార్గవ. 14

భృగుకుమారా! నీకు మేలయ్యెడు. విల్లాపట్టుట నీకింక చాలును. దానిని విడిచివేయుము. ఎవ్వరికి తొంగని దగు రథ మాచరింపుము.

ఏష భీష్మః శాన్తనవో ధేవైః సర్వై ర్నివారితః,

నివర్తస్వ రణా దస్మా దితి చైవ ప్రసాదితః. 15

దేవర లందరు కూడి నాయనా! భీష్మా! ఈ పోరునుండి మరలుమని బ్రతిమాలి శాన్తనుకుమారుడగు భీష్ముని నిలువరించిరి.

రామేణ సహ మా యోశ్చీర్గురుదేతి పునః పునః,

న హి రామో రణే జేతుం త్వయా న్యాయ్యః కురూద్యహా! 16

‘నాయనా! నీవు యుద్ధమున రాముని గెలుచుట న్యాయబద్ధమగు విషయము కాదు నీవు గురువగు రామునితో పోరవూడు’ అని పెద్దమూర్తులు చెప్పిరి.

మానం కురుష్వ గాజ్ఞేయ బ్రాహ్మణస్య రణాజిరే,

వయం తు గురవ స్తుభ్యం తస్మా త్త్వాం వారయామహే. 17

‘గంగాతనయా! రణరంగమున బ్రాహ్మణుని గౌరవము కాపాడుము, మేము నీ గురువులము. కావున నిన్ను వారించుచున్నాము’ అని పలికిరి.

భీష్మో వసూనా మన్యతమో దిష్ట్యా జీవసి పుత్రకః

గాజ్ఞేయః శాన్తనోః పుత్రో వసురేష మహాయశాః. 18

పసివాడా! భీష్ముడు వసువులలో ఒకడు. అదృష్టవశమున బ్రవీకితివి. గంగకు శాంతనునకు పుట్టిన రణకు గొప్పకీర్తి గల వసువు.

కథం శక్య స్త్వయా జేతుం నివర్తస్యేహ భార్గవ,

భార్గవా! నీకు అరసి నెట్లు గెలువగను? ఇదినుండి మరలాము.

అర్జునః పాణ్డవశ్రేష్ఠః పురన్దరసుతో బలీ, 19

నరః ప్రజాపతి ర్వీరః పూర్వదేవః సనాతనః,

సవ్యసాచీతి విఖ్యాత శ్రీమ లోకేషు వీర్యవాన్,

భీష్మమృత్యు ర్యథాకాలం విహితో వై స్వయంభువా. 20

పాండవులలో శ్రేష్ఠుడు, ఇంద్రుని కుమారుడు, గొప్పబలము గలవాడు, నరుడను సనాతనమహర్షి, ప్రజాపతి, అతిప్రాచీనదైవము, మూడులోకములలో సవ్యసాచి అని ప్రసిద్ధి కెక్కినవాడు, వీర్యవంతుడు అగు అర్జునుడు సమయము వచ్చినపుడు భీష్మునకు మృత్యువుగా బ్రహ్మ నిర్దేశించెను.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు చెప్పెను.

ఏవ ముక్తః స పితృభిః పితౄణాం రామోబ్రహ్మ దిదమ్,

నాహం యుధి నివర్తేయ మితి మే వ్రత మాహితమ్. 21

పితృదేవత లిట్లు పలుకగా రాముడు వారితో నిట్లు పలికెను. నేను యుద్ధమున వెనుదిరుగనని వ్రతము పూనితిని.

న నివ ర్తితపూర్వశ్చ కదాచి ద్రణమూర్ధని,
నివ ర్త్యతా మావగేయః కామం యుద్ధాత్ పితామహః. 22

తాతాలారా! మును పెన్నడు నేను యుద్ధమునుండి మరలినది లేదు. కావున భీష్మ నే యుద్ధమునుండి మరలంపుడు.

న త్వహం వినివ ర్తిష్యే యుద్ధా దస్మాత్ కథంచన.
నే నెన్నటికిని ఈ యుద్ధమునుండి మరలనది లేదు.
తతస్థే మునయో రాజ స్సంబీకప్రముఖా స్తదా. 23

నారదేనైవ సహితాః సమాగమ్యేద మబ్రువన్,
నివ ర్తస్య రణా త్తాత మానయస్య ద్విజోత్తమమ్. 24

అంత ఋచీకుడు మొదలగు నా ఋషు లందరు నారదునితో కూడి నాకడ కరుగుదెంచి “నాయనా! పోరు మానుము. బ్రాహ్మణుని చున్నింపుము” అని పలికిరి.

ఇత్యవోచ మహం తాంశ్చ క్షత్రధర్మవ్యపేక్షయా.
నేనును క్షత్రియధర్మమును దృష్టిలో పెట్టుకొని వారితో నిట్లు పలికితిని.
మమ వ్రత మిదం లోకే నాహం యుద్ధాత్ కదాచన. 25
విముఖో వినివ ర్తయం పృషతోఽభ్యాహతః శరైః.

మహర్షులారా! ఇది నావ్రతము. వెనుకనుండి బాణములు వగులుచుండగా నే నెన్నటికి యుద్ధమునకు పెదమొగము పెట్టి మరలను.

నాహం లోభా న్న కార్పణ్యా న్న భయా న్నార్థకారణాత్, 26
త్యజేయం శాశ్వతం ధర్మ మితి మే నిశ్చితా మతిః.

లోభమువలననో, దీనతవలననో, భయమువలననో ధనాశవలననో శాశ్వతమగు ధర్మమును వదలజాలను. ఇది నా చెదరని యిద్ది.

తతస్థే మునయః సర్వే నారదప్రముఖా స్సృవ,
భాగీరథీ చ మే మాతా రణమధ్యం ప్రపేదిరే. 27

అంత నారదుడు మున్నగు మునులందఱును, నా రత్నమును గంగయు
మా యిరువురి నడుమ వచ్చి నిలిచిరి.

తదై వాతశరో ధన్వీ తదై వ దృఢనిశ్చయః,
స్థిరోఽహ మాహవే యోద్ధం రతస్తే రామ మబ్రువన్. 28
సమేత్య సహితా భూయః సమరే భృగునందనమ్.

అట్లే బాణము పట్టి, విల్లు రాల్చి చెవరని నిశ్చయముతో రణరంగమున
దృఢముగా నిలిచియుండిని. అంత నా మునులు అందఱు రలసి పరశరాముని
చుట్టు ముట్టి యట్లు పలికిరి.

నావనీతం హి హృదయం విప్రాణాం శామ్మ భార్గవ. 29

భార్గవా! విప్రుల హృదయము వెన్నముద్ద. శాంతి పొందుము.

రామ రామ నివర్తస్య యుద్ధా దస్మా ద్ద్విజోత్తమ,
అవధ్యో వై త్వయా భీష్మ స్త్వం చ భీష్మస్య భార్గవ. 30

రామా! రామా! ద్విజోత్తమా! ఈ యుద్ధమునుండి మరలుము. నీకు
భీష్ముడును, నీవు భీష్మునకును సంపదగినవారుకారు.

ఏవం బ్రువంత సై సర్వే ప్రతిరుధ్య రణాజిరమ్,
న్యాసయాంచక్రిరే శస్త్రం పితరో భృగునందనమ్. 31

ఇట్లు పలుకుచు వారు యుద్ధభూమిలో అడ్డముగా నిలచి పితృదేవతలు
పరశరామునిచేత ఆయుధమును పడలదేసిరి.

తతోఽహం పునరేవాథ తానష్టే బ్రహ్మవాదినః,
అద్రాక్షం దీవ్యమానాన్ వై గ్రహానష్టా వివోదితాన్. 32

అంత మరల నేను తేజస్సుతో వెలుగొందుచు ఉదయించిన ఎనిమిది
గ్రహములవలె నున్న ఆ బ్రహ్మవాదుల నెనమంత్రను చూచిరిని.

తే మాం సప్రణయం వాక్య మబ్రువన్ సమరే స్థితమ్,
ప్రైహి రామం మహాబాహో గురుం తోకహితం కురు. 33

వారు మెత్తని ప్రేమజాలవారు పలుకుంతో యుద్ధరంగమున నిలిచిన నాతో 'మహాహూ! నీ గురువగు రామునికడ కరుగుము. లోకములకు మేలొన రింపుము' - అని పలికిరి.

దృష్ట్యా నివర్తితం రామం సుహృద్వాక్యేన తేన వై,
లోకానాం చ హితం కుర్వన్నహమ ప్యాదదే వచః. 34

రాముడు వెనుదిరుగుటను చూచిన నేను ఆ మేలుకోరువారి మాటను స్వీకరించితిని.

తతోఽహం రామ మాసాద్య వవన్దే భృశవిషతః,
రామ శ్చాభ్యుత్స్మయన్ ప్రేష్టా మామువాచ మహాతపాః. 35

ఒడలెల్ల గాయములుగల నేను రాముని సమీపించి వందన మొనరించితిని. మహాతపస్వి యగు రాముడును ప్రేమతో నన్ను చూచి చిన్నగా నవ్వుచు నిట్లు పలికెను.

త్వత్సమో నా సి లోకేఽస్మిన్ శ్మత్రియః పృథివీచరః,
గమ్యతాం భీష్మ యుద్ధేఽస్మిం స్తోషితోఽహం భృశం త్వయా. 36

భీష్మ! ఈ లోకమున భూమిపై తిరుగువారిలో నీ కీడైన శ్మత్రియుడు లేడు. ఈ యుద్ధమున నీవలన పరమానందము పొందితిని. నీ వింక నీ స్థానము నకు పొమ్ము.

మమ చైవ సమక్షం తాం కన్యామాహూయ భార్గవః,
ఉక్తవాన్ దీనయా వాచా మధ్యే తేషాం మహాత్మనామ్. 37

నా యెదురుగనే భార్గవు డా కన్యను పిలిచి ఆ మహాత్ముల నడుమ జాలి గొలుపు మాటలతో నిట్లు పలికెను.

ఇతి శ్రీ మహాభారతే ఉద్యోగవర్షణి అమౌపాఖ్యానవర్షణి
యుద్ధనివృత్తౌ వజ్రాశీత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్షమున అంబోపాఖ్యానవర్షమున యుద్ధము ముగియుట యను నూటయెనుబదియైదవ అధ్యాయము.

షడశీత్యధికశతతమోఽధ్యాయః
నూటయెనుబదియారవ అధ్యాయము

అమృతా ఉగ్రరసస్యా.
అంబచేసిన ఘోరతపస్సు.

రామ ఉవాచ - పరశురాము డిట్లనెను.

ప్రత్యక్ష మేత త్లోకానాం సర్వేషా మేవ భావిని,
యథాశక్త్యా మయా యుద్ధం కృతం వై పౌరుషం పరమ్. 1

అమ్మా ! లోకు లందరకు ఇది ప్రత్యక్షమే కదా! నేను శక్తివంధన
చేయకుండ గొప్ప పౌరుషము చూపి పోరు సల్పితిని.

న చైవమపి శక్తోమి భీష్మం శత్రుభృతాం వరం,
విశేషయితు మత్యర్థ ముత్తమాస్రాణి దర్శయన్. 2

అయినను ఆయుధధారులలో శ్రేష్ఠుడగు భీష్ముని, మహావ్రములు చూపియు,
మీరజాలనై తిని.

ఏషా మే పరమా శక్తి రేతస్మై వరమం బలమ్,
యథేష్టం గమ్యతాం భద్రే కిమన్య ద్వా కరోమి తే. 3

ఇదియే నా పరమశక్తి. ఇదియే నా గొప్పబలము. ఇక నీ యిచ్చవచ్చిన
చోటి కరుగుము. లేక నీకు మరేదైన ఉపకారము చేయుదునా?

భీష్మ మేవ ప్రవద్యస్య న తేఽన్యా విద్యతే గతిః,
నిర్జితో హ్యస్మి భీష్మేణ మహాస్రాణి ప్రముఖృతా. 4

నీవు భీష్మునే శరణు పొందుము. మరియొక దారి లేదు. మహావ్రములు
ప్రయోగించెడు అతనికి ఓడితిని గదా!

ఏవ ముక్త్యా తతో రామో వినిఃశ్వస్య మహామనాః,
తూష్ణీ మాసీ త్తతః కన్యా ప్రోవాచ భృగునన్దనమ్. 5

ఇట్లు పలికి దొడ్డుబుద్ధిగల రాముడు నిట్టూర్చి ఊరకుండెను. అంత నా కన్య భృగునందనునితో నిట్లు పలికెను.

భగవ న్నేవ మేవైత ద్యథాఽహం భగవాం స్తథా.

అజేయో యుధి భీష్మోఽయ మపి దేవై రుదారధీః. 6

భగవానుడా! ఇది యిట్టిదే. నే నెట్లో పూజ్యులైన తమరును అట్లే అయిరి. దొడ్డుబుద్ధిగల ఈ భీష్ముడు యుద్ధమున దేవతలకును గెలువజాలని వాడు.

యథాశక్తి యథోత్సాహం మమ కార్యం కృతం త్వయా,

అనివార్యం రణే పీర్య మస్రాణి వివిధాని చ. 7

శక్తిమేరకు, ఉత్సాహమున్నంతవరకు తమరు నాపని చేసి పెట్టితిరి. భీష్ముని శక్తియు, వేర్వేరు అస్త్రములును నివారింప శక్యము కానివాయెను.

న చైవ శక్యతే యద్దే విశేషయితు మన్తతః,

న చాహ మేనం యాస్యామి పునర్భీష్మం కథజ్ఞన. 8

అతని మించుట మొత్తము మీద అసాధ్యమే యాయెను. అయినను నేను ఎన్నటికిని తిరిగి భీష్మునికడకు పోను.

గమిష్యామి తు తత్రాహం యత్ర భీష్మం తపోధన,

సమరే పాతయిష్యామి స్వయమేవ భృగుద్వహ. 9

నాయంత నేను భీష్ముని యుద్ధమున కూల్చగల చోటికి ఆరుగుడును.

ఏవ ముక్త్యా యయౌ కన్యా రోషవ్యాకులలోచనా,

తావస్యే దృతసంకల్పా సా మే చిన్తయతి వధమ్. 10

రోషముతో తిరిగి పోవుచున్న కనులుగల ఆ కన్య అట్లు పలికి, రహస్సున బుద్ధిని గట్టిగా నిలిపి, నావధనే చింతించుచు వెడలిపోయెను.

తతో మహేంద్రం సహితై ర్మునిభి ర్భృగుసన్తమః,

యథాగతం తథా సోఽగా న్మాముపామన్త్యై భారత. 11

అంత నా భృగువంశవరుడు మునులతో కలిసి నన్ను విద్వాని మహేంద్రపర్వతమునకు వచ్చిన తీరున అరిగెను.

తతో రథం సమారుహ్య స్తూయమానో ద్విజాతిభిః,
ప్రవిశ్య నగరం మాత్రే సర్వవల్యై న్యవేదయమ్. 12

అంర రథమెక్కి నేను బ్రాహ్మణులు స్తోత్రపాఠములు చేయుచుండగా
నగరము ప్రవేశించి మాయమ్మ యగు సత్యవతికి విషయమంతయు నివేదించితిని.

యథావృత్తం మహారాజ సా చ మాం ప్రత్యనన్దత,
పురుషాం శ్వాదిశం ప్రాజ్ఞాన్ కన్యావృత్తాన్తకర్మణి. 13

ఆమెయు జరిగినదానిని తెలిసికొని నన్ను కొనియాడెను. ఆ కన్య
వృత్తాంత మెరిగివచ్చుటకై తెలివిగల మనుజులను నియోగించితిని.

దివసే దివసే హ్యస్యా గతిజల్పితచేష్టితమ్,
ప్రత్యాహరంశ్చ మే యుక్తాః స్థితాః ప్రియహితే సదా. 14

నా ఉద్యోగులు నా ప్రియమునందును, హితమునందును ఎల్లవేళల స్థిర
ముగా నిలిచినవారై యేనాటి కానాడు ఆమెగతిని, మాటలను చేష్టలను తెలిసికొని
చెప్పుచుండిరి.

యదైవ హి వనం ప్రాయాత్ సా కన్యా తపసే ధృతా,
తదైవ వ్యథితో దీనో గరచేతా ఇవాభవమ్. 15

ఆమె తపసున మచిని గట్టిగా నిలిపి ఎప్పుడు వెళ్లెనో యప్పుడే నేను
దుఃఖపడితిని. దీనుడనైతిని.

న హి మాం క్షత్రియః కశ్చి ద్వీర్యేణ వ్యజయ ద్యుధి,
ఋతే బ్రహ్మవిద స్రాత తపసా సంశితవ్రతాత్. 16

వేదవేత్తయు, తపస్సునందు తీవ్రనిష్ఠ కలవాడును తప్ప మరియొక
క్షత్రియుడు బలముతో నన్ను యుద్ధమున గెలువడు.

అపి చైత న్మయా రాజన్నారదేఽపి నివేదితమ్,
వ్యాసే చైవ తథా కార్యం తౌ చోభౌ మా మవోచతామ్. 17

నే నీ సంగతి నారదువకు వ్యాసభగవానునికిని నివేదించితిని. వారిరు
వురు నాతో నిట్లు వలికిరి.

న విషాద స్వయా కార్యో భీష్మ కాశిసుతాం ప్రతి,
దైవం పురుషకారేణ కో నివర్తితు ముత్సహేత్. 18

భీష్మా ! కాశిరాజరనయనుగూర్చి నీవు విషాదము పొందవలదు. పురుష
కారముతో దైవమును మరలింప నెవ్వడు చాలును ?

సా కన్యా తు మహారాజ ప్రవిశ్యాశ్రమమణ్డలమ్,
యమునాతీర మాశ్రిత్య తవస్తేపేఽలిమానుషమ్. 19

మహారాజా ! ఆ కన్య ఆశ్రమములోనికి ప్రవేశించి, యమున ఒడ్డును
జేరి మనుష్యులకు చేయశక్యముగాని తపస్సుచేసెను.

నిరాహారా కృశా రుషా జటిలా మలవజ్జీసీ,
షణ్మాసాన్ వాయుభిషా చ స్థాణుభూతా తపోధనా. 20

ఆయమ ఆహారము మానివైచెను. సన్నగిల్లిపోయెను. తీవ్ర స్వభావము
గలది యాయెను. జడలు కట్టిన తల గలదై యుండెను. ఒడలంతయు మట్టి
గొట్టుకొని యుండెను, ఆరు నెలలు గాలి మాశ్రమే భుజించి యుండెను. కదలిక
లేని మొద్దువలె నుండెను. అట్లు తపము చేసెను.

యమునాజల మాశ్రిత్య సంవత్సర మథావరమ్,
ఉదవాసం నిరాహారా పారయామాస ధావినీ. 21

తరువాత ఒక్కయేడు యమున నీటిలో చొరబారి, అన్నము ముట్టక
నీటిలో నిలిచి తప మాచరించుచు గడపెను.

శీర్ణ వర్ణేన చై కేన పారయామాస సా పరమ్,
సంవత్సరం తీవ్రకోపా పాదాఙ్గాష్టాగ్రధిష్ఠితా. 22

ఏవః ఒక్క సంవత్సరకాలము తీవ్రకోపము గల ఆయమ పాదము
బొట్టనవేలిపై నిలిచి రాలిన ఒక్క ఆకు తినుచు గడపెను.

ఏవం ద్వాదశ వర్షాణి తాపయామాస రోదసీ,
నివర్త్యమానాఽపి చ సా జ్ఞాతిభి ర్న చ శక్యతే. 23

ఇట్లాకన్య పండ్రెండేడులు భూమ్యాకాశములను మాడ్చివైచెను. బంధువుల
కామెను మరలించుట సాధ్యము కాలేదు.

తతోఽగమ ద్వత్సభూమిం సిద్ధచారణసేవితామ్,
ఆశ్రమం పుణ్యశీలానాం తాపసానాం మహాత్మనామ్. 24

పిమ్మట ఆయమ పుణ్యశీలరు, మహాయులు అగు తాపసుల ఆశ్రమము, సిద్ధులు, చారణులు నివసించునదియు నగు వత్సభూమి కరిగెను.

తత్ర పుణ్యేషు తీర్థేషు సాఽఽప్లుతాగ్ని దివానిశమ్,
వ్యచరత్ కాశికన్యా సా యథాకామవిచారిణీ. 25

అందు పుణ్యతీర్థములలో రాత్రింబవళ్ళ మునుగుచు ఆ కాశికన్య యిచ్చ వచ్చిన చొప్పున తిరుగాడెను.

నన్దాశ్రమే మహారాజ తథోలూకాశ్రమే శుభే,
చ్యవన స్యాశ్రమే చైవ బ్రహ్మణః స్థాన ఏవ చ, 26

ప్రయాగే దేవయజనే దేవారణ్యేషు చైవ హ,
భోగవత్యాం మహారాజ కౌశిక స్యాశ్రమే తథా. 27

మాణ్డవ్యస్యాశ్రమే రాజన్ దిలీపస్యాశ్రమే తథా,
రామహ్రదే చ కౌరవ్య పైలగర్గస్య చాశ్రమే, 28

ఏతేషు తీర్థేషు తదా కాశికన్యా విశామ్నరే,
ఆప్లావయత గాత్రాణి వ్రత మాస్థాయ దుష్కరమ్. 29

మహారాజా ! నందాశ్రమము, ఉలూకాశ్రమము, చ్యవనాశ్రమము, బ్రహ్మస్థానము, ప్రయాగ, దేవయజనము, దేవారణ్యములు, భోగవతి, కౌశికాశ్రమము, మాండవ్యాశ్రమము, దిలీపాశ్రమము, రామహ్రదము, పైల గర్గని ఆశ్రమము అను నీ తీర్థములందు ఆ కాశికన్య చేయనలవికాని వ్రతము పూని అవయవములను నీటి దోగించెను.

తా మబ్రవిచ్చ కౌరవ్య మమ మాతా జలే స్థితా,
కిమర్థం క్లిశ్య సే భద్రే తథ్యమేవ వదస్వ మే. 30

నీడునున్న నారల్లి గంగ, “ఓయమ్మా! నీవేల ఇట్లు కష్టపడుచున్నావు! నాకు నిజము చెప్పు”మని యడిగెను.

నైనా మథాబ్రవీ ద్రాజన్ కృతాజ్ఞలి రనిన్దితా,
భీష్మేణ సమరే రామో నిర్జిత శ్చారులోచనే.

81

పవిత్రురాలగు ఆయమ ఈయమతో నిట్లు పలికెను : “అమ్మా! పరశు
రాముడు యుద్ధమున భీష్మన కోడెను.”

కోఽన్య స్తముత్సహే జ్ఞేతు ముద్యతేషుం మహీవతిః,
సాఽహం భీష్మవినాశాయ తప స్తప్యే సుదారుణమ్.

82

“బాణమెత్తికొని వచ్చు నాతనిని గెలువగోరు రాజెవ్వడు గలడు? కావున
ఆ నేను భీష్మని వినాశమునకై మహామోరమగు తపస్సు చేయుచున్నాను.”

విచరామి మహీం దేవి యథా హన్యా మహం నృపమ్,
ఏత ద్ర్వృతఫలం దేవి పర మస్మిన్యథా హి మే.

83

దేవీ! ఆ రాజు నెట్లు చంపుదునా యని భూమియంతయు తిరుగుచున్నాను.
ఇట్లు శ్రమపడుటలో నా వ్రతమునకు ఫల మయ్యెడియే.

తతోఽబ్రవీ త్సాగరగా జిహ్మం చరసి భావిని,
నైష కామోఽనవద్యాజ్ఞీ శక్యః ప్రాప్తుం త్వయాఽబలే!

84

అంత ఆ గంగాదేవి ఆమెతో నిట్లనెను: ‘ఓసి బుద్ధిగలదానా! నీవు కుటిల
బుద్ధితో తిరుగుచున్నావు. చక్కని దేహముగల ఓ అబలా! ఈ నీ కోరికను
నీవు పొందజాలవు’.

యది భీష్మవినాశాయ కాశ్యే చరసి వై వ్రతమ్,
వ్రతస్థా చ శరీరం త్వం యది నామ విమోక్ష్యసి.
నదీ భవిష్యసి శుభే కుటిలా వార్షికోదకా,
దు స్థిర్థా న తు విజ్ఞేయా వార్షికి నాష్టమాసికి.

85

86

84. సాగరగా - సముద్రమును జేరునది - నది.

85. వార్షికి - వర్షాకాలమునందు మాత్రమే నీటి ప్రవాహము గలది; అష్ట
మాసికి-ఎనిమిది నెలలు ప్రవాహము గలది.

'కాశిరాజపుత్రీ! నీ విట్లే భీష్ముని వినాశమునకై వ్రతము పూని తిరుగుచు, ఆ వ్రతమున నుండినపుడే శరీరమును వదలుదువేని, ఓసి మంచిదానా! నీవు వంకరటింకరగా నున్న నది వగుదువు. వర్షకాలమునందే నీరు గలదాన వగుదువు. పాడుపడిన తీర్థము వగుదువు నిన్నెవ్వరు గుర్తింపరు. వర్షకాలము నాలుగునెలలే నీయందు నీ రుండును. మిగిలిన యెనిమిదినెలలలో నీరుండదు'.

భీష్మగ్రాహవతీ ఘోరా సర్వభూతభయంకరీ,

ఏవ ముక్త్యా తతో రాజన్ కాశికన్యాం న్యవర్తత.

97

'భయంకరమగు మొసళ్ళు గలదానవై, సమస్తప్రాణులకు భయము కలిగించుదానవై నికృష్టవగుదువు'-అని పలికి గంగ ఆ కాశికన్యను మరలించెను.

మాతా మమ మహాభాగా స్మయమానేవ భావినీ.

దొడ్డుబుద్ధి కుశలత గల నాతల్లి చిన్నగా నవ్వుచు నామెను మరలించెను.

కదాచి దష్టమే మాసి కదాచి ద్దశమే తథా,

న ప్రాశ్నీ తోదకమపి పునః సా వరవర్ధినీ.

88

ఒక్కొక్కప్పుడు ఎనిమిదినెలలు, ఒక్కొక్కప్పుడు పదినెలలు ఆమె నీడినికూడ త్రావలేదు.

సా వత్సభూమిం కౌరవ్య తీర్థలోభా త్తత స్తతః,

పతితా పరిధావన్తి పునః కాశిపతేః సుతా.

89

ఆమె ఆ వత్సభూమితో అందందు తీర్థములను వెదకికొనుచు నేలపై బడి పరువులు తీసెను.

సా నదీ వత్సభూమ్యాం తు వ్రథితామృతేతి భారత,

వార్షికీ గ్రాహబహులా దుస్తిర్థా కుటిలా తథా.

40

ఆమె ఆ వత్సభూమితో 'అంబ' అను పేరొంది నదియై ప్రవహించెను. ఆ నదిలో వర్షకాలముననే నీరుండును. మొసళ్ళు పెద్దసంఖ్యలో నుండును. నీరు దుష్టమైనది. వంకరగా ప్రవహించును.

88. ప్రాశ్నీత - భుజించెను.

89. పతితా - నేలపై బడి నడచినదై.

సా కన్యా తపసా తేన దేహార్థేన వ్యజాయత,
నదీ చ రాజన్ వత్సేషు కన్యా చైవాభవ త్తదా.

41

ఇట్లా కన్య తపోమహిమతో సగము దేహముతో వత్సదేశమునందు నది
యాయెను. మరియు నామె కన్యాస్వరూప ముద్దే యుండెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి అమౌపాఖ్యానపర్వణి
అమృతపస్యాయాం షడశీత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున అంబోపాఖ్యానపర్వమున
అంబతపస్సుగల నూటయెనుబదియారవ అధ్యాయము.

— : 0 : —

సప్తాశీత్యధికశతతమోఽధ్యాయః
నూటయెనుబదియేడవ అధ్యాయము

అమృతా ద్వితియజన్మని పునస్తవస్యా, మహాదేవా
దభిష్టవరప్రాప్తి శ్చితాగ్నౌ ప్రవేశశ్చ.

అంబ మరునదీ జన్మమున మరల తప మొనర్చుట, మహాదేవునివలన
వరము పొందుట, చితాగ్నిలో ప్రవేశించుట.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు చెప్పెను.

తతసే తావసాః సర్వే తవసే ధృతనిశ్చయామ్,
దృష్ట్వా న్యవర్తయం స్తాత కిం కార్యమితి చాబ్రువన్.

1

తపస్సునకు గట్టి పూనిక గల ఆమెను గాంచి తాపసు లందరు మరలించిరి. నీ పని యేమి యని పలికిరి.

తా నువాచ తతః కన్యా తపోవృద్ధా నృషీం స్తదా,
నిరాకృతాఽస్మి భీష్మేణ భ్రంశితా వతిధర్మతః.

2

అంత నా కన్య తపము పండిన పెద్దలగు ఆ ఋషులతో నిట్లు పలికెను:
నన్ను భీష్ముడు నిరాకరించెను. పతిధర్మమునుండి భ్రష్టులాల నయితిని.

వధార్థం తస్య దీక్షా మే న లోకార్థం తపోధనాః,
నిహత్య భీష్మం గచ్ఛేయం శాన్తి మిత్యేవ నిశ్చయః.

3

తపోధనులారా! ఆతనిని చంపుటకే నా యీ దీక్ష. నా కేమియు ఉత్తమ
లోకము లక్కరలేదు. భీష్ముని చంపి శాంతి పొందవలయునని నా నిశ్చయము.

యత్కృతే దుఃఖవసతి మిమాం ప్రాప్తాఽస్మి శాశ్వతీమ్,
పతిలోకా ద్విహీనా చ నైవ స్త్రీ న పుమా నిహ.

4

నాహత్వా యుధి గాజ్ఞేయం నివర్తిష్యే తపోధనాః,
ఏష మే హృది సంకల్పో యదిదం కథితం మయా.

5

ఎవనివలన శాశ్వతమగు ఈ దుఃఖవశను పొందితి నో, మగడన్నవాడు లేనిదాన నైతి నో, ఆడుదానను మగవాదను కాక బ్రుగ్గుచుంటి నో, ఆ భీష్ముని యుద్ధమున రూపు మాపక నేను వెను దిరుగను. ఇది యెడలో చేసికొన్న నిశ్చయము. మునులారా! దీనిని మీకు చెప్పితిని.

శ్రీభావే పరినిర్విణ్ణా పుంస్త్యార్థే కృతనిశ్చయా,

భీష్మే ప్రతిచిక్కిరామి నాస్మి వార్యేతి వై పునః. 6

ఆడుదాననై పరమదుఃఖము నొందితిని. మగతనముకొరకు గట్టి నిశ్చయము చేసికొంటిని. ఆ విధముగా భీష్మునియందు ప్రతీకారము చేయగోరుచున్నాను. నన్ను మీరు మరల వారింపవలదు.

తాం దేవో దర్శయామాస శూలపాణి రుమాపతిః,

మధ్యే తేషాం మహర్షీణాం స్వేన రూపేణ తాపసమ్. 7

అంత నా మహర్షుల నడుమనుండి శూలము చేతదాల్చినవాడు, ఉమాపతి యగు మహాదేవుడు స్వరూపముతో ఆ తాపసికి కానవచ్చెను.

భన్యమానా వరేణాథ సా వప్రే మత్పరాజయమ్,

హనిష్యసీతి తాం దేవః ప్రత్యువాచ మనస్విసీమ్. 8

ఇష్టమైన వరము కోరుకొమ్మని మహాదేవు డడుగగా ఆమె నా పరాజయమును వరించెను. ఆ మానవతితో పరమేశ్వరుడు 'చంపుడు' వని పలికెను.

తతః సా పునరేవాథ కన్యా రుద్ర మువాచ హ,

ఉపవద్యేత్ కథం దేవ స్త్రియా యుధి జయో మమ. 9

అంత నా కన్య మరల రుద్రునితో నిట్లు పలికెను. దేవా! స్త్రీనగు నాకు యుద్ధమున జయ మెట్లు సమకూడును?

శ్రీభావేన చ మే గాఢం మనః శాంత ముమావతే,

ప్రతిశ్రుతశ్చ భూతేశ త్వయా భీష్మపరాజయః. 10

ఉమాపతి! నేను స్త్రీనగుటచే నా మనస్సు మిక్కిలి గట్టిగా శాంతమై యున్నది. నీవేమో భీష్ముని ఓటమిని గూర్చి మాట యిచ్చితిని.

యథా స సత్యో భవతి తథా కురు వృషధ్వజ,
యథా హన్యాం సమాగమ్య భీష్మం శాంతనవం యుధి. 11

వృషధ్వజా! నీ హుట యెట్లు సత్యమగునో. శాంతను కుమారుడగు
భీష్మని నెదుర్కొని నేనెట్లు చంపుదునో యట్లును గ్రహింపుము.

తా మువాచ మహాదేవః కన్యాం కిల వృషధ్వజః,
న మే వాగన్యతం ప్రాహ సత్యం భద్రే భవిష్యతి. 12

అంత మహాదేవు డా కన్యతో నిట్లు పలికెను. అమ్మా! నా వాక్కు-
అన్యతము పలుకదు. అది తప్పక సత్య మగును.

హనిష్యసి రణే భీష్మం పురుషత్వం చ లప్స్యసే,
స్మరిష్యసి చ తత్ సర్వం దేహ మన్యం గతా సతీ. 13

రణమున భీష్మని చంపుదువు. మగతనమును కూడ పొందుదువు.
మరియొక దేహమును పొందియును అది యంచయు స్మరింతువు.

ద్రుపదస్య కులే జాతా భవిష్యసి మహారథః,
శ్రీహస్త్ర శ్చిత్రయోధీ చ భవిష్యసి సుసంమతః. 14

నీవు ద్రుపదుని కుంమున మహారథుడవై పుట్టుదువు. అత్ర ప్రయోగే
ములో చేరియొడుపుకలవాడ వగుదువు. చిత్రచిత్రములుగా పోరెడు వీరుడుగా
నిన్నందరు గుర్తింతురు.

యథోక్తమేవ కల్యాణి సర్వ మేత ద్భవిష్యతి,
భవిష్యసి పుమాన్ వశ్పాత్ కస్మాచ్ఛిత్రాలవర్యయాత్. 15

కల్యాణీ! నేను పలికినట్లే సర్వము జరుగును. కాలము గడిచిన పిదప
నీవు పురుషుడ వగుదువు.

ఏవ ముక్త్యా మహాదేవః కపర్దీ వృషభధ్వజః,
వశ్యతా మేవ విప్రాణాం తత్త్రైవా నరధీయత. 16

కపర్ద మను కేశసంపద కలవాడు, వృషభధ్వజుడు అగు మహాదేవుడు
ఇట్లు పలికి ఆ విప్రులు చూచుచుండగనే అక్కడనే అంతర్ధానము చెందెను.

తతః సా పశ్యతాం తేషాం మహర్షీణా మనిన్దితా,
సమాహృర్య వనాత్తస్మాత్ కాష్ఠాని వరవర్ణిణీ. 17

చితాం కృత్వా సుమహతీం ప్రదాయ చ హుతాశనమ్,
ప్రదీప్తేగ్నో మహారాజ రోషదీప్తేన చేతసా. 18

ఉక్త్వా భీష్మవధాయేతి ప్రవివేశ హుతాశనమ్,
జ్యేష్ఠా కాశిసుతా రాజన్ యమునా మభితో నదీమ్. 19

అంత నా పురాంగి కాశిరాజు పెద్దబిడ్డ ఆ మహర్షులందరు చూచుచుండగా
యమునాద్వీపమున, అడవినుండి కట్టెలను కొనివచ్చి చితిపెర్చుకొని నిప్పుం
టించి అది మండగా రోషముతో మండుచున్న మనస్సుతో 'భీష్ముని వినాశము
కొరకు' అని పలికి అగ్నిలో ప్రవేశించెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి అమౌఘాపాఖ్యానపర్వణి
అమ్బాహుతాశనప్రవేశే సప్తాశీత్యధికశరతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున అంబోపాఖ్యానపర్వమున
అంబ అగ్నిలో ప్రవేశించుట యను నూటయెనుబదియేడవ అధ్యాయము.

—: 0 :—

అష్టాశీత్యధికశతతమోఽధ్యాయః
నూటయెనుబదియెనిమిదవ అధ్యాయము

అమ్మాయా ద్రుపదగృహే కన్యాకూపేణ జన్మ. రాక్షో రాజ్యాశ్చ తస్యాః
పుత్రరూపతయా ప్రభావనం, శిఖణీ ఇతి తదాభ్యాకరణం చ.
అంబ ద్రుపదునింట తన్యగా పుట్టుట, రాజును రావీయు ఆమెను
పుత్రునిగా ప్రకటించుట, శిఖండి యని పేరు పెట్టుట.

దుర్యోధన ఉవాచ - దుర్యోధను దిట్లు వలికెను.

కథం శిఖణీ గాజేయ తన్యా భూత్వా పురా తదా,
పురుషోఽభూ ద్యుధి శ్రేష్ఠ తస్మై బ్రూహి పితామహ. 1

తాతా! గంగాతనయా! శిఖండి మునుపు శ్రీ అయియుండి మగవా డెట్లా
యెను? ఆ విషయము నాకు చెప్పుము.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ దిట్లు చెప్పెను.

భార్యా తు తన్య రాజేన్ద్ర ద్రుపదస్య మహీపతేః,
మహిషీ దయితా హ్యసీ దపుత్రా చ విశామ్నులే. 2

రాజా! ద్రుపదమహారాజు భార్య, పట్టమహిషి, అయినద ప్రేయమైనది
సంతానము లేనిదై యుండెను.

ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు ద్రుపదో వై మహీపతిః,
అవత్యార్థే మహారాజ తోషయామాస శక్రమ్. 3

అదేకాలమున ద్రుపదమహారాజు సంతానముకొరకు శంకరుని సంతోష
పెట్టెను.

అస్మద్వధార్థం నిశ్చిర్య తపో ఘోరం సమాస్థితః,
ఋతే కన్యాం మహాదేవ పుత్రో మే స్యాదితి బ్రువన్. 4

నన్ను వదిండుటను నిశ్చయించి 'మహాదేవా! కన్య వలదు. నాకు పుత్రుడు కావలయును' అని పలుకుచు మోరమగు తపము నాచరించుచుండెను.

భగవన్ పుత్ర మిచ్చామి భీష్మం ప్రతిచిక్షీర్షయా,
ఇత్యుక్తో దేవదేవేన శ్రీపుమాన్తే భవిష్యతి. 5
నివర్తస్వ మహిషాల నైత జ్ఞాత్వన్యథా భవేత్.

'మహాదేవా! భీష్మునిపై కని రీర్ష్యకొనవలయును. నాకు కొడుకు కావలయును'. అని శంకరునితో పలుకగా దేవదేవుడు 'నీకు శ్రీపురుషుడు పుట్టును. రాజా! మరలాము. ఇది ఎన్నటికిని మరియొక విధముగా జరుగదు' అని పలికెను.

స తు గత్వా చ నగరం భార్యామిద మువాచ హ.
అతడు నగరమున కరిగి భార్యతో ఇట్లు చెప్పెను. 6

కృతో యతో మహాదేవ స్తపసాఽఽరాధితో మయా,
కన్యా భూత్వా పుమాన్ భావీ ఇతి చోక్తోఽస్మి శంభునా. 7

'నేను యత్నము చేసితిని. మహాదేవుని గొప్పగా ఆరాధించితిని. ఆ శంభుడు మొదట కన్య పుట్టును. పిదప మగవాడగునని పలికెను'.

పునః పున ర్యాచ్యమానో దిష్టమి త్యబ్రవీ చ్చివః,
న తదన్యచ్ఛ భవితా భవితవ్యం హి తత్రథా. 8

మరల మరల చేడుకొనగా ఇదియే నీ భాగ్యమని శివుడు పలికెను. దీనికి తిరుగు లేదనియు నెనెను. జరుగవలసినది జరుగక మానదు గదా:

తతః సా నియతా భూత్వా ఋతుకాలే మనస్విసీ,
పత్నీ ద్రుపదరాజస్య ద్రుపదం ప్రవివేశ హ. 9

అంత ద్రుపదరాజు పత్ని దౌడ్డమనసు గలదై ఋతుకాలమున మనస్సు కుడుటపరచుకొని ద్రుపదుని చేరుకొనెను.

5. శ్రీపుమాన్ - మొదట శ్రీగా పుట్టి, పిదప మగవాడు అగువాడు; - పూర్వకాలైకసర్వ' - ఇత్యాది సూత్రముతో నమానము.

9. ద్రుపదం ప్రవివేశ హ - ద్రుపదునితో దాంపత్యధర్మమును పొందెనని భావము.

లేభే గర్భం యథాకాలం విధిదృష్టేన కర్మణా,

పార్వతస్య మహిపాల యథా మాం నారదోఽబ్రవీత్. 10

శాస్త్రము విధించిన తీరున ఆమె గర్భాదానమును సంస్కారమును పొంది ద్రుపదునివలన గర్భమును ధరించెను. ఈ విషయమును నాకు నారదు డెరిగించెను.

తతో దధార సా దేవీ గర్భం రాజీవలోచనా,

తాం స రాజా ప్రియాం భార్యాం ద్రుపదః కురునన్దన. 11

పుత్రస్నేహో నృహాబాహూం సుఖం పర్యచర త్తదా,

సర్వా నభిప్రాయకృతాన్ భార్యాలభత కౌరవ, 12

అపుత్రస్య సతో రాజ్ఞో ద్రుపదస్య మహిపతే.

అంత కమలములవంటి కన్నులుగల ఆ దేవి గర్భమును ధరించెను. ఆ ద్రుపదుడు పుత్రునిపై ప్రేమతో ఆమెకు చక్కని సేవలు చేసెను. గర్భవతి యగు ఆమె పుత్రుడు లేని ద్రుపదమహారాజువలన కోరిక కోర్కెల నన్నింటిని తీర్చుకొనెను.

యథాకాలం తు సా దేవీ మహిషీ ద్రుపదస్య హ, 13

కన్యాం ప్రవరరూపాం తు ప్రాజాయత నరాధిప.

రాజా ! ఆ ద్రుపదుని పట్టపురాణి లగు కాలమున చక్కని రూపము గల కన్యను ప్రసవించెను.

అపుత్రస్య తు రాజ్ఞః సా ద్రుపదస్య మనస్వినీ, 14

భ్యావయామాస రాజేన్ద్ర పుత్రో హ్యేష మమేతి వై.

కొడుకులు లేని ఆ ద్రుపదుని యిల్లాల ముచ్చటపడి 'వీడు నా కొమరు' డనియే వెల్లడించెను.

10. విధిదృష్టేన కర్మణా - శాస్త్ర ముపదేశించిన గర్భాదానము అను కర్మముతో; పార్వతస్య - పార్వతుడు నిశ్చేషించిన గర్భమును ధరించెనని ముందుక్తోకముతో అన్వయము.

12. అభిప్రాయకృతాన్ - మనసున పుట్టిన వాంఛలను;

14. ప్రాజాయత - ప్రసవించెను.

తతః స రాజా ద్రుపదః ప్రచ్ఛన్నాయా నరాధివ,
పుత్రవత్ పుత్రకార్యాణి సర్వాణి సమకారయత్. 15

అంత నా ద్రుపదుడు గూఢపు బిడ్డకు కొడుకునకు వలెనే అన్నికార్యములు చేయించెను.

రక్షణం చైవ మన్తస్య మహిషీ ద్రుపదస్య సా,
చకార సర్వయత్నేన బ్రువాణా పుత్ర ఇత్యుత. 16

ద్రుపదుని పట్టపురాణి కొడుకు అని పలుకుచు ఆ రహస్యమును అన్నియత్నములతో కాపాడెను.

న చ తాం వేద నగరే కశ్చి దన్యత్ర పార్షతాత్,
శ్రద్ధధానో హి తద్వాక్యం దేవ స్యాచ్యుతతేజసః,
ఛాదయామాస తాం కన్యాం పుమానితి చ సోఽబ్రవీత్. 17

ద్రుపదుడు కాక మరి యెవ్వడును ఆమె స్త్రీ యని యెరుగకుండెను. ద్రుపదుడును జారుపాటురేని లేజముగల మహాదేవుని ఆ మాటను నమ్మి ఆ కన్యను కప్పిపుచ్చెను, మగవాడని పలుకుచుండెను.

జాతకర్మాణి సర్వాణి కారయామాస పార్థివః,
పుంవద్విధానయుక్తాని శిఖణ్ణీతి చ తాం విదుః. 18

మగవానికి చేయదగిన జాతకర్మ మొదలగు కార్యము లన్నియు రాజు ఆమెకు చేయించెను. జను లందరు ఆమెను 'శిఖండి' యనజొచ్చిరి.

అహ మేకస్తు చారేణ వచనా న్నారదస్య చ,
జ్ఞాతవాన్ దేవవాక్యేన అమృతాయా స్తవసా తథా. 19

నేను మాత్రము ఒక గూఢచారుని వంశను, నారదుని మాటను బట్టియు, అంబయొక్క చవస్సును బట్టియు, దేవవాక్యము చేతను ఈ వృత్తాంతమంతయు నెరిగితిని.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి అమృతపాశ్యానవర్వణి
శిఖణ్ణ్యుత్పత్తౌ అష్టాశీత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీ మహాభారతము ఉద్యోగవర్వణమున అంబోపాశ్యానవర్వణమున
శిఖండి పుట్టుకగల నూటయెనుబదియెనిమిదవ అధ్యాయము.

డికిననవత్యధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటయెనుబదితొమ్మిదవ అధ్యాయము

శిఖిణీనో వివాహః, తస్య శ్రీశ్య మాకర్ష్య శ్వశురస్య
దశార్థరాజస్య మహాన్ కోపః.

శిఖండి పెండిలి; అతడు అడుది యని యెరిగి
మామ దశార్థరాజు మండిపడుట.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు చెప్పెను.

చకార యత్నం ద్రువదః సుతాయాః సర్వకర్మసు,
తతో లేఖ్యాధిషు తథా శిల్పేషు చ వరంతవ.

1

ద్రుపదుడు చిత్రలేఖనము, శిల్పము మున్నగు అన్నికళలయందును
బిడ్డకు నేర్పు కలుగునట్లు కృషి చేసెను.

ఇవ్వస్మై చైవ రాజేన్ద్రో ద్రోణశిష్యో బభూవ హ.

విలువిద్యయందును ఆ శిఖండి ద్రోణశిష్యు డాయెను.

తస్య మాతా మహారాజ రాజానం వరవర్ణిన్, 2
చోదయామాస భార్యార్థం కన్యాయాః పుత్రవత్తదా.

శిఖండి తల్లి రాజును ఆ కన్యకు కొడుకునకు వలెనే భార్యకొరకు
కొందరచేయ మొదలిడెను.

తతస్థాం పార్షతో దృష్ట్వా కన్యాం సంప్రాప్తయౌవనామ్,
శ్రీయం మత్వా తతశ్చింతాం ప్రపేదే సహ భార్యయా.

3

యౌవనము పొందిన ఆ కన్యను చూచి వృషతుని పుత్రుడగు ద్రుపదుడు
భార్యతోపాటు ఈమె అడుదిగదా యని చింత పొందెను.

ద్రుపద ఉవాచ - ద్రుపదు డిట్టనెను.

కన్యా మమేయం సంప్రాప్తా యావనం శోకవర్ధినీ,

మయా వ్రచ్చాదితా చేయం వచనా చూలపాణినః.

4

నా యీ బిడ్డకు యావనము వచ్చినది. ఈమె నాకు దుఃఖమును పెంచుచున్నది. శివునిమాటపై ఈమెను నేను కప్పిపుచ్చితిని.

భార్యోవాచ - భార్య యిట్లు పలికెను.

న తన్మిత్రా మహారాజ భవిష్యతి కథంశ్చన,

తైత్రిలోక్యకర్తా కస్మాద్ధి వృథా వక్తు మిహార్హతి.

5

మహారాజా! ఆ ఈశ్వరుని మాట ఎన్నటికిని పొల్లు పోదు. మూడు లోకములకు కర్తయగు ఆతడు ఊరక వట్టి పలు కేల పలుకును?

యది తే రోచతే రాజన్ వక్ష్యామి శృణు మే వచః,

శ్రుత్వేదాసీం ప్రవద్యేథాః స్వాం మతిం పృషతాత్మజ.

6

రాజా! నీకు రుచించినచో నే నొకమాట చెప్పెదను. వినుడు. విని యటుపై నీ బుద్ధిని బట్టి ప్రవర్తింపుము.

క్రియతా మస్య యత్నేన విధివ ద్ధారసంగ్రహః,

భవితా తద్వచః సత్య మితి మే నిశ్చితా మతిః.

7

విధిప్రకారముగా పీనికి పెండిలి చేయుము. అటుపై ఆ శివునిమాట సత్యమగు నని నా బుద్ధికి నిశ్చయముగా తోచుచున్నది.

తతస్తౌ నిశ్చయం కృత్వా తస్మిన్ కార్యేఽథ దంవతీ,

వరయాంచక్రతుః కన్యాం దశార్ణాధివతేః సుతామ్.

8

అంత నా అలమగలు ఆ పనియందు నిశ్చయము చేసికొని దశార్ణరాజు కూతును వధువుగా ఎన్నుకొనిరి.

4. శూలపాణిః - శూలముతో కూడిన పాణి - శూలపాణి - శూలపాణి కలవాడు శూలపాణి (న్). ఇది మత్స్యర్థమున 'ఇని' ప్రత్యయము చేరిన రూపము.

తతో రాజా ద్రుపదో రాజసింహః

సర్వాన్ రాజ్ఞః కులతః సన్నిశామ్య,
దాశార్ణకస్య నృపతే స్తనూజాం
శిఖణీనే వరయామాస దారాన్.

9

రాజసింహుడగు ద్రుపదు డంత కులమును బట్టి రాజులందరకు ఆ విషయ మెరిగించి దశార్ణరాజు బిడ్డను శిఖండికి భార్యగా వరించెను.

హిరణ్యవర్మేతి నృపౌ యోఽసౌ దాశార్ణకః స్మృతః,
స చ ప్రాదా నృహిపాలః కన్యాం తస్మై శిఖణీనే.

10

హిరణ్యవర్మ అను పేరుగల దశార్ణదేశరాజు ఆ శిఖండికి తన కూతు నిచ్చెను.

స చ రాజా దశార్ణేషు మహానాసీత్ సుదుర్దయః,
హిరణ్యవర్మా దుర్ధర్షో మహాసేనో మహామనాః.

11

ఆ హిరణ్యవర్మ దశార్ణదేశములండు డాం గొప్పవాడు. ఎవ్వరికిని గెలవ శక్యము కానివాడు. గొప్పసేన కలవాడు. గట్టి మనస్సు కలవాడు.

కృతే వివాహే తు తదా సా కన్యా రాజసత్తమ,
యౌవనం సమనుప్రాప్తా సా చ కన్యా శిఖణీనీ.

12

వివాహము చేయగా నంత నా కన్య యౌవనమును పొందెను. అట్లే శిఖండినియు యౌవనమును పొందెను.

కృతదారః శిఖణీ చ కామ్పిల్యం పునరాగమత్,
తతః సా వేద తాం కన్యాం కఙ్గితార్కాలం శ్రీయం కిల.

13

శిఖండి పెండ్లి చేసికొని కాంపిల్యనగరమునకు తిరిగి వచ్చెను. అంత నాకన్య శిఖండి అడుది యని కొంత కాలమునకే యెరిగెను.

హిరణ్యవర్మణః కన్యా జ్ఞాత్వా తాం తు శిఖణీనీమ్,
రాత్రీణాం చ సఖీనాం చ వ్రీడయానా న్యవేదయత్.
కన్యాం పాంచాలరాజస్య సుతాం తాం వై శిఖణీనీమ్.

14

హిరణ్యవర్మ బిడ్డ ఆమె శిఖండిని యని యెరిగి తన దాదులకును చెలులకును సిగ్గుపడుచు పాంచాలరాజకన్య యగు శిఖండిని అడుడి యని యెరిగించెను.

తతస్తా రాజశార్దుల ధాత్ర్యో దాశార్ణికా స్తదా,

జగ్ము రాత్రిం వరాం ప్రేష్యాః ప్రేషయామాసు రేవ చ. 15

అంత దశార్ణదేశమునుండి వచ్చిన ఆ దాదులు ఆ విషయమెరిగి మిక్కిలి దుఃఖము నొందిరి. దాసీజనముతో దశార్ణరాజునకు కబురు పెట్టిరి.

తతో దశార్ణాధిపతేః ప్రేష్యాః సర్వా న్యవేదయన్,

విప్రలమ్భం యథావృత్తం స చ చుక్రోధ పార్థివః. 16

అంత దశార్ణరాజునకు దాసీజనులు జరిగిన మోసము సంతటిని ఎరిగించిరి. ఆ రాజునకును క్రోధము కలిగెను.

శిఖణ్డపి మహారాజ పుంస ద్రాజకులే తదా,

విజహార ముదా యుక్తః శ్రీత్వం నై వాతిరోచయన్. 17

శిఖండియు మగతనము కలవానివలె రాజకులమున పొంగిపోవుచు తిరుగజొచ్చెను. ఆతనికి అడుతనము నచ్చలేదు.

తతః కతివయాహస్య తద్రుచ్చత్వా భరతర్షభ,

హిరణ్యవర్మా రాజేన్ద్రో రోషా దార్తిం జగామ హ. 18

పిదప కొంతకాలమున కామాట విని హిరణ్యవర్మ రోషముతో మిక్కిలిగా ఆర్తి పొందెను.

తతో దశార్ణకో రాజా తీవ్రకోపసమన్వితః,

దూతం ప్రస్థాపయామాస ద్రుపదస్య నివేశనమ్. 19

అటుపై దశార్ణరాజు పట్టరానికోపముతో ద్రుపదు నింటికి ఒక దూతను పంపెను.

15. ధాత్ర్యః - ఆ దాదులు; ప్రేష్యాః - తమ సేవకురాండ్రు; ప్రేషయామాసుః - (దశార్ణదేశమునకు) పంపిరి.

16. విప్రలమ్భమ్ - వంచనను .

తతో ద్రుపద మాసాద్య దూతః కాఞ్చనవర్మణః,
ఏక ఏకాంత ముత్సార్క రహో వచన మబ్రవీత్. 20

హిరణ్యవర్మ దూత ద్రుపదుని సమీపించి ఏకాంతమునకు కొనిపోయి
ఎవ్వరులేని సమయమున నిట్లు పలికెను.

దశార్ణరాజో రాజం స్త్యా మిదం వచన మబ్రవీత్,
అభిషక్తాత్ ప్రకుపితో విప్రలబ్ధ స్వయానఘ. 21

పుణ్యాత్ముడా! మా దశార్ణరాజు నీవు చేసిన వంచనవలన పరాభవము
పొంది మిక్కిలి కోపించినవాడై నీకు ఈమాట చెప్పు మనెను.

అవమన్యసే మాం నృపతే నూనం దుర్మన్త్రితం తవ,
యన్మే కన్యాం స్వకన్యార్థే మోహా ద్యాచితవానసి. 22

రాజా! న న్నవమానించితివి. ఇవి నిక్కముగా నీ దురాలోచన. నాబిడ్డను
నీ బిడ్డకై పిచ్చిప్రేమతో కోరితివి.

తస్యాద్య విప్రలమృన్య ఫలం ప్రాప్నుహి దుర్మతే,
ఏష త్వం స్వజనామాత్య ముద్ధరామి స్థిరో భవ. 23

ఓయి దుర్మతీ! ఆ మోసమునకు తగిన ఫలము ఇప్పు డనుభవింపుము.
ఇదిగో నిన్ను నీ జనులతో, మంత్రులతో పెకలించివైతును. చక్క నిలుపుము.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి అమౌపాఖ్యానపర్వణి
హిరణ్యవర్మదూతాగమనే ఉననవత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున అంబోపాఖ్యానపర్వమున
హిరణ్యవర్మ దూత వచ్చుట యను సూటయెనుబదితొమ్మిదవ అధ్యాయము

—: 0 :—

20. ఉత్సార్క - రావించి;

21. అభిషక్తాత్ - పరాభవమువలన;

23. ఉద్ధరామి - పెకలించి కైచెదను.

నవత్యధికశతతమోఽధ్యాయః నూటతొంబదియవ అధ్యాయము.

హిరణ్యవర్మణ ఆశ్రమణఖియోద్విగ్నచేతసో ద్రుపదస్య
మహారాజ్ఞీం ప్రతి సంకటనివారణోపాయజిజ్ఞాసా.
హిరణ్యవర్మ వచ్చిపడునను భయముతో గుండె చెదిరిన ద్రుపదుడు
మహారాజ్ఞిని అపద గదచు నుపాయము నడుగుట.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్ము డిట్లు వలికెను.

ఏవ ముక్తస్య దూతేన ద్రుపదస్య తదా నృప,
చోరస్యేవ గృహీతస్య న ప్రావర్తత భారతీ.

1

దూత యిట్లు పలుకగా పట్టువడిన దొంగకువలె ద్రుపదునకు నోట మాట పెగలలేదు.

స యత్న మకరో త్త్రివం సంబన్ధి న్యనుమాననే,
దూతై ర్మధురసంభాషైర్నతదస్తీతి సందిశన్.

2

అతడు తీయనిపలుకులు గల దూతలద్వారా కబురంపుచు చుట్టరికమున నందలి అనుమానవిషయమున నట్టిదేమియు లేదని నమ్మించుటకు తీవ్రప్రయత్నము చేసెను.

స రాజా భూయ ఏవాథ జ్ఞాత్వా తత్త్వ మథాగమత్,
కన్యేతి పాశ్చాలసుతాం త్వరమాణో వినిర్వయౌ.

3

కాని ఆ దళార్థరాజు మరల గట్టిగా పాంచాలసుత కన్యయే యని నిశ్చయించుకొని వదివడిగా యుద్ధమునకు బయలుదేరినను.

తతః సంప్రేషయామాస మిత్రాణా మమితౌజసామ్,
దుహితు ర్విప్రబంధం తం ధాత్రీజాం వచనా తదా.

4

పిదప దాదుల మాటలనుబట్టి తన బిడ్డకు జరిగిన వంచనను గొప్ప దేహ శక్తిగల మిత్రములకు తెలియజేసెను.

తతః సముదయం కృత్వా బలానాం రాజసత్తమః,

అభియానే మతిం చక్రే ద్రుపదం ప్రతి భారత.

5

అంత నా రాజవరేణ్యుడు సేనలను కూడగట్టుకొని ద్రుపదునిపై దండెత్తుటకు నిశ్చయించెను.

తతః సంమన్త్రయామాస మన్త్రిభిః స మహివతిః,

హిరణ్యవర్మా రాజేన్ద్ర పాశ్చాల్యం పార్థివం ప్రతి.

6

అంత రాజైన హిరణ్యవర్మ మంత్రులతో పాంచాలరాజును గూర్చి చర్చలు జరిపెను.

తత్ర వై నిశ్చితం తేషా మభూ ద్రాజ్ఞాం మహాత్మనామ్,

తథ్యం భవతి చేదేతత్ కన్యా రాజన్ శిఖిణీ,

7

బద్వా పశ్చాలరాజాన మానయిష్యామహే గృహమ్.

అంత నా దొడ్డరాజు లందరు ఇట్లు తీరుమానము గావించిరి; శిఖిణీ కన్య యను విషయము నిజమైనచో పాంచాలరాజును బంధించి మన యింటకి తెత్తము.

అన్యం రాజాన మాధాయ పశ్చాలేషు నరేశ్వరమ్,

8

ఘాత యిష్యామ నృపతిం పాశ్చాలం సశిఖిణీనమ్.

9

పాంచాలదేశమున మరియొకనిని రాజుగా నేర్పరచి పాంచాలని, శిఖిణీతో పాటు చంపిచెడము.

తత్తదానృత మాజ్ఞాయ పునర్దూతా న్నరాధివః,

ప్రాప్తాపయత్ పార్షతాయ నిహస్మీతి స్థిరో భవ.

10

అంత హిరణ్యవర్మ ద్రుపదుని మాట అబద్ధమని తెలిసికొని మరల నాతనికిదకు 'రాజా! నిన్ను చంపెదను. స్థిరుడ వగుము అని వార్త చెప్పుటకు దూతలను బయలుదేరదీసెను.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు చెప్పెను.

స హి ప్రకృత్యా వై భీతః కిల్బిషీ చ నరాధిపః,

భయం తీవ్ర మనుప్రాప్తో ద్రుపదః పృథివీపతిః. 11

ఆ ద్రుపదమహారాజు సహజముగనే పిరికివాడు, మరియు తప్పచేసి యున్నవాడు. కావున తీవ్రమగు భయము పొందెను.

విస్మయ్య దూతాన్ దాశార్ణే ద్రుపదః శోకమూర్చితః,

సమేత్య భార్యాం రహితే వాక్యమాహ నరాధిపః. 12

దూతలను దశార్ణదేశమునకు పంపి ద్రుపదుడు శోకముచేత వశము తప్పినవాడై భార్యను సమీపించి ఏకాంతమున నామెతో నిట్లనెను.

భయేన మహతాఽఽవిష్టో హృది శోకేన చాహతః,

పాఞ్చాలరాజో దయితాం మాతరం వై శిఖిణీనః. 13

పెనుభయ మావరింపగా దుఃఖము గుండె కెగదట్టగా పాంచాలరాజు శిఖిండిని కన్నతల్లి యగు తన భార్యతో నిట్లు పలికెను.

అభియాస్యతి మాం కోపాత్ సంబన్ధీ సుమహాబలః,

హిరణ్యవర్మా నృపతిః కర్షమాణో వరూధిసీమ్. 14

మన వియ్యము, దొడ్డబలము కలవాడు, హిరణ్యవర్మ పెనుసేనను కూర్చుకొని కోపముతో నామీదికి వచ్చుచున్నాడు.

కిమిదాసీం కరిష్యావో మూఢౌ కన్యామిమాం ప్రతి.

బుద్ధిలేని మన మిప్పుడు ఈ కన్య విషయమున నేమి చేయుదుము;

శిఖిణీ కిల పుత్రస్తే కన్యేతి పరిశక్తితః. 15

ఇతి సజ్చిన్త్య యత్నేన సమిత్రః సఖలానుగః,

వజ్చితోఽస్మితి మన్వానో మాం కిరోద్ధర్తు మిచ్ఛతి. 16

ఈ సీ కొడుకు శిఖిండి కన్య యని గట్టిగా అతడు శంకించెను. తనవారితో విచారించి మిత్రములతో సేవకులతో సైనికులతో కూడి, అహ! నన్ను పంపించెను గదా యని తలచుచు నన్ను రూపుమాపగోరుచున్నాడు.

కిమత్ర తథ్యం సుశ్రోణి మిథ్యా కిం బ్రూహి శ్రోణనే,
శ్రుత్వా త్వత్తః భభం వాక్యం సంవిధాస్యా మ్యహం తథా. 17

ఓ కాంతా! ఇది నిజమా! కల్లయా? పలుకుము. నీనుండి సరియగు మాట
విని చేయవలసినది చేసెదను.

అహం హి సంశయం ప్రాప్తో బాలా చేయం శిఖణ్ణిసీ,
త్వం చ రాజ్ఞి మహల్ కృచ్ఛం సంప్రాప్తా వరవర్ధిని. 18

రాణీ! ఈ శిఖండి చాంయా అని నేనును సంశయము పొందితిని. నీకును
పెను కష్టము వచ్చిపడినది.

సా త్వం సర్వవిమోక్షాయ తత్త్వ మాఖ్యాహి పృచ్ఛతః,
తథా విదధ్యాం సుశ్రోణి కృత్యమాశు శుచిస్మితే. 19

మన మందరము ఈ ఆపదనుండి బయటపడుటకు నిజము చెప్పము.
అడుగుచున్నాను. అటుపై ఏది చేయవలయునో అది వెంటనే చేయుదును.

శిఖణ్ణిని చ మా భై స్త్వం విధాస్యే తత్ర తత్త్వతః,
కృపయాహం వరారోహే వజ్ఞేతః పుత్రధర్మతః. 20

ఓ వనితా! పుత్రధర్మమున నీవు నన్ను వంచించినను శిఖండి విషయమున
నీవు భయపడకుము. కృపతో నేను మీయందు తగు విధముగనే ప్రవర్తించెదను.

20. భార్య దోషము లేనిదని యెరిగియు తప్పు తమ యరువురిదియు నైనను
నలుగురిలో తన దోషిత్వమును కప్పిపుచ్చుకొనుటకై, భార్యదే దోష
మన్నట్లు సమ్మించుటకై యిట్లు పలుకుచున్నాడు. వజ్ఞేతః - నేను
శిఖండి విషయమున నీచేరను, శిఖండిచేరను వంచించబడినవాడ నైనను;
మాభైః - భయపడకుము; శిఖణ్ణిని విధాస్యే - శిఖండి విషయమున
యోగ్యమగు పనినే చేసెదను - అనగా మీ యరువురను హింసించను -
అని భావము - లేదా; శిఖణ్ణిని - ఓ శిఖండినీ; మాభైః - భయపడకుము;
హే వరారోహే - ఓ కాంతా - ఇట్లారా! మా భైః - భయపడకుము -
అని యరువురకు జనులనడుమ ఆభయ మిచ్చి అడుగుచున్నా డనియు
సర్వము;

మయా దాశార్థకో రాజా వజ్చిరః స మహీపతిః,
తదాచక్ష్య మహాభాగే విధాస్యే తత్ర యద్ధితమ్. 21

పాపము నే నా దశార్థరాజును వంచించితిని. కావున నిజము చెప్పుము.
ఇందేది మేలో యది చేయుదును.

జానతా హి నరేన్ద్రేణ భ్యావనార్థం పరస్య వై,
ప్రకాశం చోదితా దేవీ ప్రత్యువాచ మహిపతిమ్. 22

రా జంతయు నెరిగినవాడయ్యు ఇతరులకు తెలియకుండుటకై భార్య
చోదనము చేయగా ఆమె రాజున కిట్లు మారుపల్కెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి అంబోపాఖ్యానపర్వణి
ద్రుపదప్రశ్నే నవత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున అంబోపాఖ్యానపర్వమున
ద్రుపదుని ప్రశ్న మను నూటతొంబదియవ అధ్యాయము.

ఏకనవత్యధికశతతమోఽధ్యాయః
నూటతొంబదియొకటవ అధ్యాయము.

మహారాజ్ఞా ఉత్తరం, ద్రుపదేన నగరరక్షావ్యవస్థాకరణం,
దేవారాధనం, శిఖిణీన్యా వనం గత్వా స్థూణాకర్ణం
ప్రతి స్వదుఃఖనివారణాయ ప్రార్థనమ్.

మహారాజ్ఞి సమాధానము, ద్రుపదుడు నగరరక్ష కేర్పాటు గావించుట,
దేవారాధనము, శిఖిణీని వనమున కరిగి స్థూణాకర్ణుని
తన దుఃఖమును పోగొట్టుమని వేడుకొనుట

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు చెప్పెను.

రతః శిఖిణీనో మాతా యథారత్నం నరాధిప,
ఆచరతే మహాబాహో భర్త్రే కన్యాం శిఖిణీమ్. 1

అంత శిఖిణీతల్లి తన మగనికి శిఖిణీనిని గూర్చిన విషయ మున్న
దున్నట్లు ఇట్లు చెప్పెను.

అపుత్రాయా మయా రాజన్ సవత్సీనాం భయాదిదమ్,
కన్యా శిఖిణీ జాతా పురుషో వై నివేదితా. 2

రాజా! కొడుకులు లేని నేను సవతుం ధయమువలన శిఖిణీని ఆడుదియై
పుట్టగా మగవాడని ప్రకటించితిని.

త్వయా చైవ నరశ్రేష్ఠ రన్యే ప్రీత్యానుమోదిరమ్,
పుత్రకర్మ కృతం చైవ కన్యాయాః పార్థివర్షభ. 3

నరవరా! నీవును దానిని ప్రీతితో ఒప్పుకొంటివి. ఈ కన్యకకు పుత్రు
నకువలె సంస్కారములు గావించితివి.

భార్యా చోఢా త్వయా రాజన్ దశార్ణాధిపతేః సుతా,
మయా చ ప్రత్యభిహితం దేవవాక్యార్థదర్శనాత్,
కన్యా భూత్వా పుమాన్ భావీ త్యేవం చైత దుపేక్షితమ్. 4

సీవే దశార్ణరాజు విద్యను తెచ్చి పెండ్లియు చేసిరివి. దేవవార్యము తప్పనా
అని యెదురుచూచుచు నేనును చాని పెండ్లిరించితిని. కన్య అయినను పురుషుడు
కాకుండునా యని నేను దీనిని ఉపేక్షించితిని.

ఏతచ్ఛ్రుత్వా ద్రుపదో యజ్ఞసేనః

సర్వం తన్నం మన్నవిద్యో నివేద్య,

మన్నం రాజా మన్నయామాస రాజన్

యథాయుక్తం రక్షణే వై ప్రజానామ్.

5

యజ్ఞసేనుడగు ద్రుపదు డామాట విని వ్యవహారము సంతటిని మంత్రు
లకు ఎరిగించి ప్రజల రక్షణకై తగు ఆలోచనలు గావించెను.

సంబంధకం చైవ సమర్థ్య తస్మిన్

దశార్ణకే వై నృపతౌ నరేన్ద్ర,

స్వయం కృత్వా విపలమ్భం యథావ-

న్మన్త్రైకాగ్రో నిశ్చయం వై జగామ.

6

ఆ దశార్ణరాజు విషయమున చేసిన సంబంధమును సమర్థించుకొని,
అప్పటి కేదో తగిన వంచనను గావించి ఆలోచనయందు మనసు నిలిపి ఒక
నిశ్చయమునకు వచ్చెను.

స్వభావగుప్తం నగర మాపత్కాలే తు భారత,

గోపయామాస రాజేన్ద్ర సర్వతః సమలంకృతమ్.

7

అన్నియెడల చక్కని అలంకారములు గలిగి సహజముగనే రక్షణ గల
తన నగరమునకు విశేషముగా రక్షణ కల్పించెను.

ఆర్తిం చ వరమాం రాజా జగామ సహ భార్యయా,

దశార్ణవతినా సార్థం విరోధే భరత్సభ.

8

దశార్ణరాజుతో విరోధము కలిగెనని భార్యతోకూడి దుఃఖించెను.

8. సమృద్ధకం సమర్థ్య మంచితలపుతోదనే నేను చుట్టరికము చేసితిని
కాని వంచనకొరకు కొదవి ప్రతిపాదించి;

కథం సమ్మన్తినా సార్థం స మే స్యా ద్విగ్రహో మహాన్,

ఇతి సజ్చిన్త్య మనసా దేవతా మర్చయత్తదా. 9

చుట్టముతో పెను విరోధ మెట్లు కలుగజుండునా అని గట్టిగా చింతించి,
దేవతను గొలువ నారంభించెను.

తం తు దృష్ట్వా రదా రాజన్ దేవీ దేవవరం తదా,

అర్చాం ప్రయుజ్ఞాన మథో భార్యా వచన మబ్రవీత్. 10

ఆప్పు డాతని దేవి దైవమును గొమ్మి అర్చన చేయుచున్న ఆ రాజుతో
నిట్లు పలికెను.

దేవానాం ప్రతిపత్తిశ్చ సత్యం సాధుమతా సరామ్,

కిము దుఃఖార్థవం ప్రాప్య తస్మా దర్చయతాం గురూన్. 11

శుభపరంపరలు కలవాడు కూడ ఉత్తమదేవతలను ఆరాధన చేయుచునే
యుండును. దుఃఖ మను సముద్రమున బడినవాని సంగతి చెప్ప నేలః కావున
నీవు గురువుల నారాధింపుము.

దైవతాని చ సర్వాణి పూజ్యంతాం భూరిదక్షిణమ్,

అగ్నయ శ్చాపి పూయంతాం దాశార్థప్రతిషేధనే. 12

10. దేవీ - రాణి.

11. సాధుమతా - శుభములు కలవానిచేతను; సరామ్, దేవానామ్ - ఉత్తమ
దేవతలయొక్క; ప్రతిపత్తిః - పూజ; (కర్తవ్య - చేయదగినది).
సత్యమ్ - సత్యము - ఏ ఆపదలు లేనివాడును నిజముగా దేవతలను
పూజ చేయవలయు ననగా; దుఃఖార్థవమ్ - దుఃఖ మను సముద్రమును;
ప్రాప్య - పొంది; కిము - చెప్పనేలః - ఆపదలో ఉన్నవాడు దేవపూజలు
చేయవలయునని దేవుగా చెప్పవలయునా; అని భావము; తస్మాత్ - ఆ
కారణమున; గురూన్ - (దేవతారాధనను గూర్చి బోధించు) గురువులను;
అర్చయతామ్ - పూజింపుము;

12. భూరిదక్షిణమ్ - గొప్ప దక్షిణలు కలుగునట్లుగా; ప్రతిషేధనే - మర
లిండుటకు;

దశార్ణరాజును త్రిప్పికొట్టుటకై పెద్ద దక్షిణంతో దైవరములను పూజింపుము. అగ్నులను వ్రేల్చుము.

అయుద్ధేన నివృత్తిం చ మనసా చింతయ ప్రభో,
దేవతానాం ప్రసాదేన సర్వ మేత ద్భవిష్యతి. 13

ప్రభూ! యుద్ధము కాకుండా నతడు తిరిగిపోవు మార్గమును మనసున తలపోయుము. దేవతల యనుగ్రహముతో ఇది యెల్ల కాగలదు.

మన్త్రిభి ర్మన్త్రితం సార్థం త్వయా వృథులలోచన,
పురస్యస్యవినాశాయ యచ్చ రాజం స్తథా కురు. 14

విశాలదృష్టి గల ఓ రాజా! మంత్రులతో నాలోచించి యీ పురమునకు జేటు మూడని విధానము కావింపుము.

దైవం హి మానుషోపేతం భృశం సిద్ధ్యతి పార్థివ,
పరస్పరవిరోధాద్ధి సిద్ధి రస్తి న చైతయోః. 15

మనుష్యయత్నముతో కూడిన దైవము మిక్కిలిగా సిద్ధి కూర్చును. ఒకరి కొకరు పగగొన్నచో ఇరువురకు సిద్ధియుండదు.

తస్మా ద్విధాయ నగరే విధానం సచివైః సహ,
అర్చయస్వ యథాకామం దైవతాని విశామ్పతే. 16

రాజా! ఆ కారణమున నగరమున చేయదగినదానిని మంత్రులతో కలసి చేసి ఇచ్చవచ్చినట్లు దేవతల నారాధింపుము.

ఏవం సంభాషమాణౌ తు దృష్ట్వా శోకవరాయణౌ,
శిఖిణీనీ తదా కన్యా ప్రీడితేవ తవస్వినీ. 17

ఇట్లు వారిరువురు కుమిలి పోవుచు మాటాడుకొనుచుండగా చూచి అప్పుడు శిఖిండిని యను నాకన్య దీనురాలై సిగ్గుతో దుఃఖపడెను.

రహః సా చింతయామాస మత్క్రతే దుఃఖితా వృథా,
ఇమా వితి తతశ్చక్రే మతిం ప్రాణవినాశనే. 18

నా కొరకుగా వీరిరువురకు దుఃఖము కలిగెనని ఆమె ప్రాణములు తీసి కొన నెంచెను.

ఏవం సా నిశ్చయం కృత్వా భృశం శోకపరాయణా,

నిర్జగామ గృహం త్యక్త్వా గహనం నిర్జనం వనమ్.

19

ఇట్లు నిశ్చయము చేసికొని రోరోపల మిక్కిలిగా మమిలిపోవుచు బట్లు వదలి జననందారము లేని ఘోరారణ్యమునకు పోయెను.

యజ్ఞేణ్దిమరా రాజన్ స్థూణాకర్ణేన పాలితమ్,

తద్భయా దేవ చ జనో విసర్జయతి తద్దవనమ్.

20

స్థూణాకర్ణుడను యచ్చ దా వనమును పాలించుచుండెను. అతని భయము వలననే జనులు ఆ వనము పొంత పోరు.

తత్ర చ స్థూణభవనం సుధామృత్తికలేపనమ్,

లాజోల్లాపికధూమాధ్య ముచ్చప్రాకారతోరణమ్.

21

తత్ ప్రవిశ్య శిఖణీ సా ద్రువదస్యార్కజా నృప,

అనశ్చానా బహుతిథం శరీర ముదశోషయత్.

22

ఆ వనమున సున్నపుపూత కందియు, వట్టివేళ్ళ పరిమళమును సూచించు సువాసనతో ఒప్పారునదియు, ఎత్తైన ప్రాకారములు, రోరణములు కలదియు నగు స్థూణాకర్ణుని భవనము కలదు. ద్రువదని కూతురగు ఆ శిఖండి దానిలో ప్రవేశించి ఆహారము కైకొనక పెక్కుదినములు దేహమును పుష్టింపజేసెను.

దర్శయామాస తాం యక్షః స్థూణో మార్దవసంయుతః,

కిమర్థోఽయం తవారమ్భః కరిష్యే బ్రూహి మా చిరమ్.

23

యక్షుడగు స్థూణు దామెను చూచి మెత్తదనముతో నీ యీ ప్రయత్న మేమిఁ బెప్పుము. నెరవేర్చెదను. అంకింపబడు మని పలికెను.

అశక్య మితి సా యక్షం పునః పునరువాచ హ,

కరిష్యామితి వై క్షిప్రం ప్రత్యువాచాఽథ గుహ్యకః.

24

21, సుధామృత్తిక లేపనమ్ - సుధ యనగా సున్నము. అదే మృత్తిక-వట్టి-దాని పూతకలది. లాజ-ఉల్లాపికధూమాధ్య-లాజము లనగా వట్టివేళ్ళు. ఉల్లాపన మనగా సూచించుట-వట్టివేళ్ళ సువాసనను సూచించు ధూపము లతో మేల్తెనది. "ఉశీరే లాజ ముద్దిష్టమ్" అని పిన్వకోశము.

‘అది సాధ్యము కాదులే’ అని యామె మరల మరల యఘునితో పలుక జొచ్చెను. యఘుడు ‘నేను శీఘ్రముగా చేయుదును’ అని బదులు పలికెను.

ధనేశ్వరస్యానుచరో వరదోఽస్మి నృపాత్మజే,
అదేయ మపి దాస్యామి బ్రూహి య త్రే వివక్షితమ్. 25

ఓ రాజకుమారీ! నేను ధనాధిపతి కుబేరుని సేవకుడను. వరముల నీయగలవాడను. ఈయరాని దానినైనను ఇత్తును. నీవు చెప్పగోరెడి దేమో చెప్పము - అనెను.

తతః శిఖిణీ తత్ సర్వ మఖిలేన న్యవేదయత్,
తస్మై యక్ష ప్రధానాయ స్థూణాకర్ణాయ భారత. 26

అంత నా శిఖిండి ఆ యక్షముఖ్యుడగు స్థూణాకర్ణునకు తన వృత్తాంత మంతయు నెరిగించెను.

శిఖిణ్యు వాచ - శిఖిండి యిట్లు పలికెను.
అపుత్రో మే పితా యక్ష న చిరా న్నాశ మేష్యతి,
అభియాస్యతి సక్రతోధో దశార్ణాధిపతి ర్హితమ్. 27

యఞా! కొడుకులు లేని నా తండ్రి కొలదికాలములో చావనున్నాడు. దశార్ణరాజు పట్టరాని కోపముతో నాతనిపై దండెత్తి రానున్నాడు.

మహాబలి! మహాత్పాహః సహేమకవచో నృపః,
తస్మా ద్రక్షస్య మాం యక్ష మాతరం పితరం చ మే. 28

బంగారుకవచము గల ఆ రాజు గొప్పబలము కలవాడు, గొప్ప ఉత్సాహము కలవాడు. కావున నన్ను, నా తల్లిని, నా తండ్రిని కాపాడుము.

ప్రతిజ్ఞాతో హి భవతా దుఃఖప్రతికమో మమ,
భవేయం పురుషో యక్ష త్వత్ప్రసాదా దనిన్దితః. 29

యఞా! నా దుఃఖమునకు విరుగుడును గూర్చి నీవు మాట యచ్చితివి. నీ దయవలన నేను మగవాడనై నిందలేనివాడ నగుదును.

యావదేవ స రాజా వై నోపయాతి పురం మమ,

తావదేవ మహాయక్ష ప్రసాదం కురు గుహ్యక.

80

ఆ రాజు మా పురమును ముట్టడింపకమున్ను మహాయక్షా! నాపై
అనుగ్రహము చూపుము..

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్ణణి అమౌపాఖ్యానవర్ణణి

సూణాకర్ణసమాగమే ఏకనవత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్ణమున అంబోపాఖ్యానవర్ణమున

సూణాకర్ణుని కలయిక యను నూటతొంబదియొకటవ అధ్యాయము.

ద్వినవత్యధికశతతమోఽధ్యాయః నూటతొంబదిరెండవ అధ్యాయము

భిక్షునః పురుషత్వప్రాప్తిర్ద్రుపదహరణ్యవర్మచోర్హర్షః, స్థూణాకర్షం ప్రతి
కుజేరస్య శాపో భిక్షుస్య 'శిఖిజ్జనం న హనిష్యామి' ఇతి ప్రతిజ్ఞా.

శిఖండికి మగతనము వచ్చుట, ద్రుపదహరణ్యవర్మలు

నంతనించుట, స్థూణాకర్షునికి కుజేరుడు శాపమొనగుట,

భిక్షుడు శిఖండిని చంపనని ప్రతిజ్ఞచేయుట.

భిక్షు ఉవాచ - భిక్షు డిట్లు చెప్పెను.

శిఖిణీవాక్యం శ్రుత్వాఽథ స యక్షో భరతర్షభ,

ప్రోవాచ మనసా చిన్త్య దైవేనోపనిషీడితః.

1

ఆ యక్షుడు శిఖండిమాట విని మనసున చింతించి, దైవము నెత్తిపై
మొత్తుచుండగా, నిట్లు పలికెను.

భవితవ్యం తథా తద్ధి మమ దుఃఖాయ కౌరవ,

భద్రే కామం కరిష్యామి సమయం తు నిబోధ మే.

2

నాయనా! కురుకుమారా! నన్ను దుఃఖపెట్టుటకై జరుగవలసినది యట్లు
న్నది కనుక ఆ యక్షుడు ఆ శిఖండితో ఇట్లు పలికెను. ఓ కాంతా! నీకోరిక
నెరవేర్చెదను. కాని దీనికోక కట్టుబాటున్నది. వినుము.

కిణ్చిత్ కాలాన్తరే దాస్యే పుంలింగం స్వమిదం తవ,

ఆగస్తవ్యం త్వయా కాలే సత్యం చైవ వదస్య మే.

3

నీకు కొంతకాలము అవధిగా నా మగతనము నొసగెదను. ఆ కాలము
ముగిసినపిదప నీవు రావలయును. ఈ సత్యమును పాటించునని చెప్పుము.

ప్రభుః సంకల్పసిద్ధోఽస్మి కామచారి విహజ్జముః,
మత్ప్రసాదాత్ పురం చైవ త్రాహి బన్ధుంశ్చ కేవలమ్. 4

నేను ఏపనికై నను సమర్థుడను, సంకల్ప సిద్ధుడను. కోరినచోటిని పోగల
వాడను. ఆకసమున తిరుగుదును. నా అనుగ్రహముతో నీపురమును బంధువు
లను కాపాడుకొనుము.

శ్రీలింగం ధారయిష్యామి తదేవం పార్థివాత్మజే,
సత్యం తే ప్రతిజ్ఞాసీహి కరిష్యామి ప్రియం తవ. 5

ఓ రాధబిడ్డా! నీ శ్రీలింగమును నేను ధరింతును. సత్యమును నింజెట్టు
కొనుము. నీకు ప్రీయ మొనరింతును.

శిఖిణ్యువాచ - శిఖండి యిట్లనెను.

ప్రతిదాస్యామి భగవన్ పుంలింగం తవ సువ్రత,
కిణ్చిత్కాలాంతరం శ్రీత్వం ధారయస్వ నిశాచర. 6

ఓ భగవానుడా! నీ పుంలింగమును నీకు తిరిగి యిచ్చెదను. కొంచెము
కాలము నా ఆడుదనము నీవు వహింపుము.

ప్రతియాతే దశార్ణే తు పార్థివే హేమవర్మణి,
కన్యైవ హి భవిష్యామి పురుష స్త్వం భవిష్యసి. 7

దశార్ణరాజు! హేమవర్మ మరలిపోయిన వెనుక నేను కన్యనే యగుదును.
నీవు పురుషుడ వగుము.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ డిట్లు చెప్పెను.

ఇత్యుక్త్వా సమయం తత్ర చక్రాతే తావుభౌ నృప.
అన్యోన్య స్యాభిసందేహే తౌ సంక్రామయతాం తతః. 8

4. ఇందలి విశేషము లన్నియు 'నీవు మోసగించినచో తప్పించుకొనలేవు
సుమా!' అను, హేచ్చరికను సూచించుచున్నవి. విహజ్జముః. అకాశమున
సంచరించువాడు.

8. అభిసందేహే - ఇదట సందేహము లనగా లింగములు - రతికాలమున
వృద్ధి పొందునవి అని యర్థము. దిహ ధాతువునకు వృద్ధిపొందుట అర్థము.
'అభిసందేహే' అను పాఠమున "సందుహ్యతే ప్రజా ఆభ్యామ్" - సంతా
నము వీనివలన ఉత్పత్తి యగునను వ్యుత్పత్తితో లింగము లనియే
యర్థము.

ఇట్లు పలికికొని వారిరువురు నియమ మేర్పరచుకొనిరి. పిదప వారిరువురు లింగములను మార్చుకొనిరి.

శ్రీలింగం ధారయామాస స్థూణాయశ్చోఽథ భారత,
యశ్చరూపం చ తద్దీప్తం శిఖిణీ ప్రత్యవద్యత. 9

అంత స్థూణాకర్ణుడు శ్రీలింగమును ధరించెను. ఆతనిదగు దీప్తమైన యశ్చరూపమును శిఖిణీ పొందెను.

తతః శిఖిణీ పాశ్చాల్యః పుంస్త్య మాసాద్య పార్థివ,
వివేశ నగరం హృష్టః పితరం చ సమాసదత్. 10

అంత పాంచాలుని కొడుకు శిఖిణీ మగతనము పొంది పొంగిపోవుచు పురము చేరెను. తండ్రికడ కరిగెను.

యథావృత్తం తు తత్సర్వ మాచఖ్యో ద్రుపదస్య తత్,
ద్రుపద స్తస్య తత్రుచ్ఛత్వా హర్ష మాహరయత్ పరమ్. 11

ద్రుపదున కా విషయమంతయు ఉన్నదున్నట్లు చెప్పెను. ద్రుపదు డది విని పరమసంతోషము పొందెను.

సభార్య స్తచ్చ సస్మార మహేశ్వరవచ స్తదా,
తతః సంప్రేషయామాస దశార్ణాధిపతే ర్నృపః. 12

భార్యతోపాటు మహేశ్వరుని వచనము నప్పుడు తలపునకు తెచ్చుకొనెను. పిదప ఆ రాజు దశార్ణరాజునకు కబురు పెట్టెను.

పురుషోఽయం మమ సుతః శ్రద్ధతాం మే భవానితి,
అథ దాశార్ణకో రాజా సహసాఽభ్యగమ త్తదా. 13

నా కొడుకు మగవాడే. నీవు నిరూపించుకొనవచ్చును అని వార్త పెట్టగా దశార్ణరాజు వడివడిగా అక్కడకు వచ్చెను.

పశ్చాలరాజం ద్రుపదం దుఃఖశోకసమన్వితః,
తతః కామ్పిల్య మాసాద్య దశార్ణాధిపతి స్తతః. 14

దశార్ణరాజు పెనుదుఃఖముతో క్రుంగి పోవుచు కాంపిల్య నగరమునకు వచ్చి ద్రుపదరాజుకడ కరిగెను.

ప్రేషయామాస సత్కృత్య దూతం బ్రహ్మవిదాం వరమ్,
బ్రూహి మద్వచనా ద్దూత పాశ్చాల్యం తం నృపాధమమ్. 15

యన్నే కన్యాం స్వకన్యార్థే వృతవానసి దుర్మతే,
ఫలం తస్యావలేపస్య ద్రక్ష్యస్యద్య న సంశయః. 16

ఆ రాజు వేదవేత్తలతో శ్రేష్ఠుడగు దూతను ద్రువడుని కడకు పంపెను.
'ఓయీ ! రాజాధముడగు ద్రువడునితో - ఓయి దుర్ముద్ధీ ! నా కన్యను నీ కన్య
కొరకు వరించితివి. ఆ దొంగరుబొత్తుతనమునకు ఇప్పుడే ఫల మనుభవించెదవు.
సందియము లేదు' - అని పాంచాలరాజుతో చెప్పి మనెను.

ఏవము కృత్య తేనాసౌ బ్రాహ్మణో రాజసత్తమ,
దూతః ప్రయాతో నగరం దాశార్థస్యవచోదితః. 17

దశార్థరా జిట్లు చెప్పి పంపగా ఆ బ్రాహ్మణుడు పాంచాలరాజు నగరము
నకు బయలుదేరెను.

తత ఆసాదయామాస పురోధా ద్రువదం పురే.
అంత నా పురోహితుడు ద్రువడుని పురమున నాతనిని చేరుకొనెను.

తస్మై పాశ్చాలకో రాజా గామర్ష్యం చ సుసత్కృతమ్, 18
ప్రావయామాస రాజేన్ద్ర సహ తేన శిఖిణీనా.

పాంచాలరాజు శిఖిండితో కలిసి ఆ బ్రాహ్మణునకు మంచి మన్ననగల
ఆవును, పూజాద్రవ్యములను అందించెను.

తాం పూజాం నాభ్యనన్దత్ స వాక్యం చేద మువాచ హ. 19
ఆ బ్రాహ్మణుడు ఆపూజ సంగీకరింపక యిట్లు పలికెను.

యదుక్తం తేన వీరేణ రాజ్ఞా కాశ్చనవర్మణా,
యత్తేహ మధమాచార దుపిత్రాఽస్యభివచ్ఛితః. 20

ఆ రాజు కాంచనవర్మ చెప్పిన దానినే యిట్లు చెప్పెను: ఓయీ! అధమా
చారా! నీకూతుతో నన్ను వంచించితివి.

తస్య పాపస్య కరణాత్ ఫలం ప్రాప్నుహి దుర్మతే,
దేహి యుద్ధం నరపతే మమాద్య రణమూర్ధని. 21

దుర్మతి! ఆపాపము చేసిన దానికి ఫల మనుభవింపుము. నేడు రణ
రంగమున నాతో పోరు సల్పుము.

ఉద్ధరిష్ఠ్యామి తే సద్యః సామాత్యసుతబాన్ధవమ్,
తదుపాలమ్భసంయుక్తం శ్రావితః కిల పార్థివః. 22

దశార్ణవతినా చోక్తో మన్త్రిమధ్యే పురోధసా.

నిన్ను సీమంతులతో కొడుకులతో చుట్టములతో నాశనము చేసి వైచె
దను-అని దశార్ణరాజు నిందతో కూడిన పలుకులను ఆ పురోహితుడు మంత్రుల
నడుమ రాజునకు వినిపించెను.

అభవద్ భరతశ్రేష్ఠ ద్రుపదః ప్రణయానతః. 23

భరతశ్రేష్ఠా! ద్రుపదు డా బ్రాహ్మణునకు మక్కువతో వినయము చూపిన
వాడాయెను.

యదాహ మాం భవాన్ బ్రహ్మన్ సమృద్ధివచనా ద్వచః,
అస్యోత్తరం ప్రతివచో దూతో రాజ్ఞే వదిష్యతి. 24

బ్రాహ్మణా! నా చుట్టము మాటను నీవు నాకు చెప్పితివి. దానికి బదులైన
మేలుమాట నా దూత రాజునకు తెలుపును.

తతః సంప్రేషయామాస ద్రుపదోఽపి మహాత్మనే,
హిరణ్యవర్మణే దూతం బ్రాహ్మణం వేదపారగమ్. 25

పిదప ద్రుపదుడు మహాత్ముడగు హిరణ్యవర్మకడకు వేదములం దారి
తేరిన ఒక బ్రాహ్మణుని దూతగా పంపెను.

త మాగమ్య తు రాజానం దశార్ణాదివతిం తదా,
తద్వాక్య మాదదే రాజన్ యదుక్తం ద్రుపదేన హ. 26

అతడా దశార్ణరాజు కడ కరిగి ద్రుపదుడు చెప్పిన వాక్యమును తెలిపెను.

ఆగమః క్రియతాం వ్యక్తః కుమారోఽయం సుతో మమ,
మిత్రైత దుక్తం కేనాపి తదశ్రద్ధేయ మిత్యుత. 27

అయ్యా! పరీక్ష సేయింపుము. నా కొడుకు స్వచ్ఛముగా మగవాడే. ఎవరో కానిమాట పలికిరి. దానిని నమ్మవలదు. అని చెప్పెను.

తతః స రాజా ద్రుపదస్య శ్రుత్వా
విమర్శయుక్తో యువతీ ర్వరిష్టాః,

సంప్రేషయామాస సుచారురూపాః

శిఖణ్డినం శ్రీ పుమా న్యేతి వేత్తుమ్.

28

అంత నారాజు మెలచువగా ఆలోచించి చక్కని అందచందములు గల మేలుజాతి యువతులను శిఖండి ఆడుదియో మగవాడో నిర్ణయించుటకు ద్రుపదని కడకు పంపెను.

తాః ప్రేషితా సత్త్వభావం విదిత్వా
ప్రీత్యా రాజ్ఞే తచ్ఛశంసు ర్ని సర్వమ్,

శిఖణ్డినం పురుషం కౌరవేన్ద్ర

దాశార్దరాజాయ మహానుభావమ్.

29

అట్లు దశార్దరాజు పంపిన స్త్రీలు నిజము పరికించి శిఖండి మహానుభావు డగు మగవాడని దశార్దరాజునకు తెలియజేసిరి.

తతః కృత్వా తు రాజా స ఆగమం ప్రీతిమానథ,
సమ్మన్ధినా సమాగమ్య హృష్టో వాస మువాస హ.

30

అంత నా రాజు అట్లు పరీక్ష కావించి ప్రీతినొంది వియ్యమువానితో కలిసి సంతోషపడి యవట కొన్ని నాళ్ల నిలిచియుండెను.

శిఖణ్డినే చ ముదిరః ప్రాదా ద్విత్తం జనేశ్వరః,

హస్తిన్-౧౨శ్వాంశ్చ గాత్రైవ దాస్యోఽథ బహులా స్తథా.

31

మరియు నారాజు శిఖండికి గొప్పధనము, ఏనుగులు, గుఱ్ఱము, పాడి బట్టెలు పెల్లుగా నిచ్చెను.

పూజితశ్చ ప్రతియయౌ నిర్భర్త్య తనయాం కిల.

వారిచేత మన్ననలు గొని దశార్హరాజు కూతును కోపపడి తన నగరమున కరిగెను.

వినీతకిల్బిషే ప్రితే హేమవర్మణి పార్థివే, 82
ప్రతియాతే దశార్హే తు హృష్టరూపా శిఖణ్ణినీ.

దశార్హరాజు హేమవర్మ కోపము తీరి తిరిగి పోగా శిఖండి సంతసించెను.

కస్యచిత్త్వథ కాలస్య కుబేరో నరవాహనః,
లోకయాత్రాం ప్రకుర్వాణః స్థూణస్యాగా నివేశనమ్. 83

అట్లు కొంతకాలము గడువగా నరవాహనుడగు కుబేరుడు లోకయాత్ర చేయుచు స్థూణుని నెలవునకు వచ్చెను.

స తద్గృహ స్తోవరి వర్తమాన
ఆలోకయామాస-ధనాధిగోప్తా,

స్థూణస్య యక్షస్య వివేశ వేశ్య
స్వలంకృతం మాల్యగుణై ర్విచిత్రైః. 84

ధనాధిపతి ఆరని ఇంటిపై తిరుగుచు చక్కని పూలమాలలతో విరాజిల్లుచున్న ఆతని భవనమును ప్రవేశించెను.

లాక్ష్యైశ్చ గన్తైశ్చ తథా వితానై

రభ్యర్చితం ధూపనధూపితం చ,

ద్యక్షైః పతాకాభి రలంకృతం చ

భక్ష్యాన్న పేయామిషదన్తహోమమ్. 85

85 లాక్షైః - వట్టి ప్రేళ్లనుండి పుట్టిన; భక్ష్యము లనగా అడ్డుకముల వంటి పదార్థములు. అన్నము లనగా నమిలి మ్రింగదగిన ఓదనములు; పేయము లనగా ద్రవరూపమున నున్న మద్యపదార్థములు; అమిష మనగా మాంసపదార్థములు; నిజమున కివి భక్ష్యములలో చేర్చదగినవే అయినను, వానికంటె వెలగలవి యగుటచే వేరుగా చెప్పుట జరిగినది; దంతహోమము లనగా దంతములతో తినదగిన వను సర్పమున తినుటకు యోగ్యమైన సర్పపదార్థములు - ఇవి యెందు కలవో అది భక్ష్యాన్న పేయామిషదంతహోమము.

అయింటి వట్టివ్రేళ్ల సుగంధముగల ఘోషములు అలరారుచుండెను. ద్వజ
స్తంభములపై పతాకాలు విరాజిల్లు చుండెను. భద్రములు, అన్నములు, పానీయ
ములు, మాంస భోజనములు, మొదలగు దంతపోషములు కానవచ్చుచుండెను.

తత్స్థానం తస్య దృష్ట్వా తు సర్వతః సమలక్ష్మితమ్,
మణిరత్నసువర్ణానాం మాలాభిః పరిపూరితమ్. 36

నానాకుసుమగన్ధాఢ్యం సిక్తసంమృష్టశోభితమ్,
అథాబ్రవీ ద్యక్షవతి స్రాన్ యతా ననుగాం సదా. 37

అట్లు అన్నివైపుల చక్కని అలంకారములు గలవియు మణుల రత్న
ముల సువర్ణముల మాలలతో నిండినవియు, పెక్కు విధములగు పూలవాసనలతో
ఒప్పుచున్నదియు, మేలైన పూతలతో విరాజిల్లునదియు నగు ఆ గృహమును
జూచి యక్షరాజు కుబేరుడు తనవెంట వచ్చిన సేవకులతో నిట్లనెను:

స్వలంకృత మిదం వేశ్మ స్థూణ స్యామితచిక్రమాః,
నోవసర్పతి మాం చైవ కస్మా దద్య స మన్దధీః. 38

మహావీరులారా : స్థూణుని యీ భవనము చక్కని అలంకారముతో
నొప్పుచున్నది. కాని ఆ బుద్ధిహీనుడు ఇటు దే కారణమున నా కడకు రాకున్నాడు?

యస్మా జ్ఞానన్ స మన్దాత్మా మామసౌ నోవసర్పతి,
తస్మా తస్మై మహాదణ్డో ధార్యః స్యాదితి మే మతిః. 39

తెలిసి తెలిసి ఆ బుద్ధి రక్కువవాడు నాకడకు రాకున్నాడు. అందువలన
వానికి పెద్దశిక్ష వేయవలయునని నాకనిపించుచున్నది.

యతా ఊచుః - యక్షు లిట్లు వలికిరి.

ద్రుపదస్య సుతా రాజన్ రాజ్ఞో జాతా శిఖణ్ణినీ,
తస్యా నిమిత్తే కస్మింశ్చిత్ ప్రాదాత్ పురుషంక్షణమ్. 40

రాజా! ద్రుపదునికి శిఖణ్ణిని యను నొక కన్య పుట్టినది. ఒకానొక కారణ
మున నీత ఛామెకు తన మగతన మిచ్చెను.

“అమిష మప్రమేయమ్” అని యొక పాతము - అది అర్థరహిత మగు
ఒకే మూర్ఖకల్పిత మని నిలకంటలు.

అగ్రహీ లక్షణం శ్రీణాం శ్రీభూత సిష్టతే గృహే,

నోవసర్పతి తేనాసౌ సప్రీడః శ్రీసరూపవాన్. 41

ఇతడు ఆడు లక్షణములు గ్రహించెను. అట్లు శ్రీయై సిగ్గుతో ఇంటనే నిలిచి నీకడ కతడు రాకున్నాడు.

ఏతస్మాత్ కారణా ద్రాజన్ స్థూణో న త్వాద్య సర్పతి,

శ్రుత్వా కురు యథాన్యాయం విమాన మిహ తిష్ఠతామ్. 42

రాజా ! ఈ కారణమున స్థూణుడు నీకడకు రాకున్నాడు. ఈ విషయము విని తగినట్లు చేయుము. విమాన మిచట నిలుచునుగాక !

అనీయతాం స్థూణ ఇతి తతో యజ్ఞాధిపోఽబ్రవీత్,

కర్తాస్మి నిగ్రహం తస్య వ్రత్యువాచ పునః పునః. 43

అంత యక్షరాజు కుబేరుడు 'అ స్థూణుని నాకడకు తీసికొని రండు. వానిని శిక్షించెదను— అని మరల మరల పలుకజొచ్చెను.

సోఽభ్యగచ్ఛత యక్షేంద్ర మాహూతః పృథివీవతే,

శ్రీసరూపో మహారాజ తస్మా ప్రీడాసమన్వితః. 44

అంత స్థూణుడు అడంగిరూపముతో సిగ్గు పడుచు కుబేరుని పిలుపుపై ఆతనికిడకు వచ్చెను.

తం శకాపాథ సంక్రుద్ధో ధనదః కురునందన,

ఏవమేవ భవత్త్వద్య శ్రీత్వం పాపస్య గుహ్యకాః. 45

పెల్లరేగిన కోపముతో ధనాధిపతి 'యక్షులారా! ఈ పాపికి ఈ అడుతన మిట్టే యుండుగాక'— అని శపించెను.

తతోఽబ్రవీ ద్యక్షవతి ర్మహాత్మా

యస్మా దదా స్త్వవమన్యేహ యజ్ఞాన్,

శిఖిణీనో లక్షణం పాపబుద్ధేః

శ్రీలక్షణం చాగ్రహీః పాపకర్మన్. 46

41. తిష్టతే గృహే - ఇచటనే రదలుచున్నాడు.

42. త్వాద్య - త్వా - త్వామ్ - నిన్ను;

అంత యక్షరాజు స్థూణునితో ఇట్లు పలికెను. ఓరీ పాపరమ్మడా! నీవు
యక్షులను అవమానించి పాపబుద్ధి యగు ఆ శిఖండికి నీ మగలక్షణ మొసగితివి.
వాని అడులక్షణము కొంటివి.

అప్రవృత్తం సుదుర్బుద్ధే యస్మా దేతత్త్వయా కృతమ్,
తస్మా దద్యవ్రభృత్యేవ శ్రీ త్వం సా పురుషస్తథా. 47

ఓరీ బుద్ధిలేనివాడా ! నీ విట్లు జరుగరాని దానిని చేసితివి కనుక నేటి
నుండి నీవు అడుదానవే యగుము అది పురుషుడే యగును.

తతః ప్రసాదయామాసు ర్యజ్ఞా వైశ్రవణం కిల,
స్థూణ స్సార్థే కరుష్యాంతం శాపస్యేతి పునః పునః. 48

అంత యక్షులు కుచేరుని స్థూణుని విషయమున శాపమునకు అంతము
ననుగ్రహింపుమని మరల మరల బ్రతిమాలిరి.

తతో మహాత్మా యజ్ఞేన్ద్రః ప్రత్యువా చానుగామినః,
సర్వాన్ యక్షగణాం స్తాత శాపస్యాన్తచిక్కిర్యాయా. 49

అంత మహాత్ము డగు యక్షరాజు అటనున్న తన అనుచరులగు యక్షుల
నందరిని చూచి శాపమునకు హద్దు చేయగోరినవాడై యిట్లు పలికెను.

శిఖణిని హతే యజ్ఞః స్వం రూపం ప్రతిపత్యైతే,
స్థూణో యక్షో నిరుద్వేగో భవత్త్వితి మహామనాః. 50

యక్షులారా ! శిఖండి చచ్చినపుడు ఈ స్థూణుడు తన రూపమును తిరిగి
పొందును. వాడు కలత పడవలదు. అని పెద్ద మనసు పెట్టి పలికెను.

ఇత్యుక్త్వా భగవాన్ దేవో యక్షరాజః సుహృజితః,
ప్రయయౌ సహితః సర్వై ర్నిమేషాన్తరచారిభిః. 51

ఇట్లు పలికి యక్షరాజును కుచేరభగవానుడు వారి పూజలు గొని తన
యనుచరులతో కలిసి వెడలిపోయెను.

స్థూణస్తు శాపం సంప్రాప్య తత్రైవ న్యవసత్తదా,
సమయే చాగమ త్తూర్ణం శిఖణీ తం క్షపాచరమ్. 52

ఇటు స్థూణుడు శాపము పొంది అందే నివసించుచుండెను. తగు సమయమున శిఖండియు వడిగా ఆ యక్షుని కడకు వచ్చెను.

సోఽభిగమ్యాబ్రవీ ద్వాక్యం ప్రాప్తోఽస్మి భగవన్నీతి,
తమబ్రవీ తతః స్థూణః ప్రీతోఽస్మీతి పునః పునః. 53

అట్లు వచ్చి పూజ్యుడా! నేను వచ్చితి నని పలికెను. స్థూణుడును ప్రీతుడనైతి నని మరల మరల పలికెను.

ఆర్జవే నాగతం దృష్ట్వా రాజపుత్రం శిఖణీనమ్,
సర్వమేవ యథావృత్త మాచచక్షే శిఖణీనే. 54

మాటకు కట్టుబడి వచ్చిన రాజపుత్రుని శిఖండిని చూచి యక్షుడు అతనికి జరిగినదంతయు చెప్పెను.

యక్ష ఉవాచ : యక్షు డిట్లు పలికెను.

శప్తో వై శ్రవణే నాహం త్వత్కృతే పార్థివాత్మజ,
గచ్ఛేదానీం యథాకామం చర లోకాన్ యథాసుఖమ్. 55

రాజకుమారా! నీవు కారణముగా నేను కుబేరునివలన శాప మొందితిని. ఇప్పుడు నీయిచ్చవచ్చిన చొప్పున నరుగుము. సుఖముగా లోకములందు తిరుగుము.

దిష్ట మేతత్ పురా మన్యే న శక్య మతివర్తితుమ్,
గమనం తవ చేతో హి పౌలస్త్యస్య చ దర్శనమ్. 56

నీ విటనుండి వెడలుట, అటు కుబేరుడు కానవచ్చుట ఇది యంతయు దాటశక్యము కాని భాగధేయ మనుకొందును.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్ము డిట్లు చెప్పెను.

ఏవ ముక్తః శిఖణీ తు స్థూణయక్షేణ భారత,
వ్రత్యాజగామ నగరం హర్షేణ మహతా తవ. 57

స్థూణయక్షుడు శిఖండితో నిట్లు వలకగా ఆతడు గొప్ప ఆనందముతో తన నగరమునకు తిరిగివచ్చెను.

పూజయామాస వివిధై ర్గస్తమాత్రై ర్మహాధనైః,
ద్విజాతీన్ దేవతాశ్చైవ చైత్యానథ చతుష్పథాన్. 58

గంధములతో, మాల్యములతో, గొప్పధనములతో ద్రాహ్మణులను దేవ
తలను, బిక్షువులను, చప్పరము లందలి జనులను పూజించెను.

ద్రుపదః సహస్రత్రేణ సిద్ధార్థేన శిఖణ్డినా,
ముదం చ వరమాం లేభే పాశ్చాల్యః సహ బాన్ధవైః. 59

ద్రుపదుడు కార్యము నెరవేరిన కొడుకులతో బంధువులతో కలసి వరమా
నంద మందెను.

శిష్యార్థం ప్రదదౌ చాథ ద్రోణాయ కురుపుజ్జవ,
శిఖణ్డినం మహారాజ పుత్రం శ్రీహర్షిణం తథా. 60

కుమారుడగు శిఖండి ముందు ఆడుబిగా నున్న బానిని శిష్యునిగా కైకొన
వలసినదిగా కోరి ద్రోణున కప్పగించెను.

ప్రతిపేదే చతుష్పాదం ధనుర్వేదం నృపాత్మజః,
శిఖణ్డి సహ యుష్మాభి ర్ధృష్టద్యుమ్నుశ్చ పార్షతః. 61

ఆ రాజకుమారుడు మీ యందరితోనాట నాలుగుపాదములు గల ధనుర్వేద
మును సాదించెను. అట్లే ద్రుపదుని మరియు కుమారుడు ధృష్టద్యుమ్నుడును
నేర్చెను.

మమ త్వేత చ్చరా స్తాత యథావత్ ప్రత్యవేదయన్,
జడాన్ధబధిరాకారా యే ముక్తా ద్రుపదే మయా. 62

జడులవలె, గ్రుడ్డివారివలె, చెవిటివారివలె రూపములు ధరించిన నా గూఢ
చారులు నేను ద్రుపదపురమునకు పంపగా నీ వృత్తాంత మంతయు ఉన్నదున్నట్లు
నా కెరిగించిరి.

ఏవ మేష మహారాజ శ్రీపుమాన్ ద్రుపదాత్మజః,
స సంభూతః కురుశ్రేష్ఠ శిఖణ్డి రథసత్తమః. 63

61. చతుష్పాదమ్ - విద్యను గ్రహించుట, దానిని హృదయమున జారిపో
కుండ పట్టుకొనుట, ప్రయోగించుట, ఇతరులు ప్రయోగింపగా త్రిప్పి
కొట్టుట అనునవి ధనుర్విద్యలో నాలుగు పాదములు - అవి కలది.

మహారాజా! దుర్యోధనా! ఇట్లు శ్రీ పురుషుడైన ఈ శిఖండి రథికులతో
శ్రేష్ఠుడాయెను.

జ్యేష్ఠా కాశివతేః కన్యా అమ్బా నామేతి విశ్రుతా,
ద్రువదస్య కులే జాతా శిఖణ్డీ భరతర్షభ. 84

ఇట్లు కాశిరాజుకన్య అంబ యను పేరు గలది ద్రువదుని యింట శిఖండిగా
జుడైనను.

నాహమేనం ధనుష్పాణిం యుయుత్సుం సముపస్థితమ్,
ముహూర్త మపి వశ్యేయం ప్రహరేయం న చాప్యత. 85

ఈతడు యుద్ధమాదగోరి విల్లు చేతగాని నా యెదుట నిలిచినచో క్షణమేని
వానిని చూడను. వానిపై బాణము ప్రయోగింపను.

వ్రత మేత న్మమ సదా వృథివ్యామపి విశ్రుతమ్,
శ్రీయా శ్రీహర్షకే చైవ శ్రీనామ్ని శ్రీసరూపిణి. 86
న ముఞ్చేయ మహం బాణ మితి కౌరవనన్దన,
న హన్యామహ మేతేన కారణేన శిఖణ్డినమ్. 87

రాజా! లోకము లెల్ల బాగుగా ఎరిగిన నా వ్రతమును ఇట్టిదియే కదా!
శ్రీయందు, ముందు శ్రీయై పిదప మగవాడైన వానియందు, శ్రీపేరు కలవాని
యందు, శ్రీవంటి రూపము కలవానియందు నేను బాణము వదలను. ఈ కారణము
చేత నేను శిఖండిని చంపను.

ఏతత్తత్త్వ మహం వేద జన్మ తాత శిఖణ్డినః,
తతో నైనం హనిష్యామి సమరే ష్వాతతాయునమ్. 88

ఆ శిఖండి జననమును గూర్చి నేను సత్యమంతయు నెరిగితిని. కావున
నాతడు యుద్ధములలో నెన్ని ఘోరములు చేసినను వానిని చంపను.

యది భీష్మః శ్రీయం హన్యాత్-సన్తః కుర్యు ర్విగర్హణమ్,
నైనం తస్మా ద్దనిష్యామి దృష్ట్యాఽపి సమరే స్థితమ్. 89

భీష్ముడొక ఆడుదానిని చంపినచో సజ్జనులు నిండితురు. కావున యుద్ధమున
నిలిచిన ఆతనిని చూచియు వానిని నేను చంపను.

వైశమ్పాయన ఉవాచ-వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.
 ఏత చ్చత్వర్తా తు కౌరవ్యో రాజా దుర్యోధన స్తదా,
 ముహూర్త మివ స ధ్యాత్వా భీష్మే యుక్త మమన్యత. 70

కురువంశమువా డగు రాజు దుర్యోధను డిది విని ఒక్కక్షణ మాలోచించి
 భీష్ముని విషయమున నది తగినదే యని తలపోసెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి అంబోపాఖ్యానపర్వణి
 శిఖిణీపుంస్త్రప్రప్రాప్తౌ ద్విసవత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.
 ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున అంబోపాఖ్యానపర్వమున
 శిఖండికి మగతనము కలుగుట యను నూటతొంబదిరెండవ
 అధ్యాయము.

—: 0 :—

త్రినవత్యధికశతతమోఽధ్యాయః నూటతొంబదిమూడవ అధ్యాయము

దుర్యోధనేన పృష్టై ర్విష్యవ్రభృతిభిః స్వకక్రినాం వర్ణనమ్.

దుర్యోధను డడుగగా భీష్ముడు మొదలగువారు తమ శక్తులను వివరించుట.

సంజయ ఉవాచ - సంజయు డిట్లు చెప్పెను.

ప్రభాతాయాం తు శర్వర్యాం పునరేవ సుతస్తవ,
మధ్యే సర్వస్య సైన్యస్య పితామహ మప్యచృత.

1

రాత్రి గడచిన పిమ్మట నీ కొడుకు మరల సర్వసైన్యము నడుమ తాత నిట్లడిగెను.

పాణ్డవేయస్య గాజేయ యదేతత్ సైన్య ముద్యతమ్,
ప్రభూతనరనాగాశ్వం మహారథసమాకులమ్.

2

గంగాతనయా! ఇదిగో ఈ పాండవుని సైన్యము యుద్ధమునకు సిద్ధమై యున్నది. పెద్ద సంఖ్యతో సరులు, ఏనుగులు, గుట్టములు కలిగి మహారథులతో నిండియున్నది.

భీమార్జునవ్రభృతిభి ర్మహేష్వాసై ర్మహాబలైః,
లోకపాలసమై ర్గుప్తం ధృష్టద్యుమ్నపురోగమైః.

3

మరియు లోకపాలురవంటి గొప్ప ధానుష్కాలు మహాబలులు ధృష్టద్యుమ్నుని ముండిడుకొనినవారు నగు భీముడు, అర్జునుడు మొదలగువారు దానిని కాపాడుచున్నారు.

అవ్రధృష్ట మనావార్య ముద్ధాత మివ సాగరమ్,
సేనాసాగర మక్షోభ్య మపి దేవై ర్మహాహవే.

4

ఈ సేన యనెడు సముద్రము అల్లకల్లోలముగా విజృంభించిన మహా సముద్రము వలె అజయరానిదై, నిలువరింపరానిదై యున్నది. మహాయుద్ధమున దేవతలకూడ దీనికి ఖోభ కలిగింప జాలరు.

శేన కాలేన గాఙ్గేయ ఉపయేథా మహాద్యుతే,

అచార్యో వా మహేష్వాసః కృపౌ వా సుమహాబలః.

5

మహాశేషస్త్రి! నీవు ఈ సేనను ఎంతకాలములో రూపు మాపగలవు? మహా
దానుష్కుడగు ద్రోణుడు, గొప్ప బలముగల శృపుడు ఎంతకాలములో దీనిని
నాశనము చేయుదురు?

కర్ణో వా సమరశ్లాఘీ ద్రోణీ ర్వా ద్విజనత్రయః,

దివ్యాస్త్రవిదుషః సర్వే భవంతో హి బలే మమ.

6

యుద్ధ మన్నచో పొంగిపోవు కర్ణుడు, బ్రాహ్మణోత్తము డగు అశ్వ
త్థామ, నా సేనయం దున్నవారగు దివ్యాస్త్రము తెరిగిన మీరందరు ఎంత కాల
ములో దీనిని మట్టు పెట్టెదరు?

ఏత దిచ్ఛా మ్యహం జ్ఞాతుం వరం కౌతూహలం హి మే,

హృది నిత్యం మహాబాహో వక్తు మర్హసి తన్నమ.

7

మహాబాహూ! దీని నెరుగుటకు నా హృదయమున బహుకాలమునుండి
కోరిక యున్నది. నీవు చెప్పవలయును.

భీష్మ ఉవాచ - భీష్మ దిట్లు పలికెను.

అనురూపం కురుశ్రేష్ఠ త్వయ్యేతత్ పృథివీపతే,

బలాబల మమిత్రాణాం తేషాం యదిహ వృచ్ఛసి.

8

నాయనా! కురుశ్రేష్ఠా! రాజైన నీ కిది తగియున్నది. పగవారి బలా
బలములను గూర్చి ఇప్పుడు నన్నడుగుచున్నావు.

శృణు రాజన్ మమ రణే యా శక్తిః పరమా భవేత్,

శత్రువీర్యే రణే యచ్చ భుజయోశ్చ మహాభుజ.

9

ఓయి మహాభుజాడా! రాజా! యుద్ధమున నాకు గల పరమశక్తి యెట్టి
దియో, ఆయుధముల లా వెట్టిదియో, భుజముల సత్తువ యెట్టిదియో చెప్పెదను
వినుము.

అర్జవేనైవ యుద్ధేన యోధవ్య ఇతరో జనః,

హూయాయుద్ధేన మాయావీ ఇత్యేత ధర్మనిశ్చయః.

10

మోసములేని యుద్ధమునే అవతలివాడు చేయవలయును. మాయావి
కపట యుద్ధములు చేయును. ఇది ధర్మనిశ్చయము

హన్యా మహం మహాభాగ పాణ్డవానా మసీకినీమ్,
దివసే దివసే కృత్వా భాగం ప్రాగాహ్నికం మమ. 11

యోధానాం దశసాహస్రం కృత్వా భాగం మహాద్యుతే,
సహస్రం రథినా మేక మేష భాగో మతో మమ. 12

ఈ పాండవసేన సంతటిని ప్రతిదినము మధ్యాహ్నమువరకు ఒక భాగ
ముగా చేసికొందును. అట్లే వేయినుంది రథికులు నాకొక భాగ మగుదురు.

అనేనాహం విధానేన సన్నద్ధః సతతోత్థితః,
క్షపయేయం మహత్ సైన్యం కాలేనానేన భారత. 13

ఈ లెక్క చొప్పున ఎల్లవేళల జాగరూకుడనై ఈ మహాసేనను అంత
కాలములో రూపుమాపుదును.

ముఖ్యేయం యది వాఽస్రాణి మహాన్తి సమరే స్థితః,
శతసాహస్రఘాతీని హన్యాం మాసేన భారత. 14

యుద్ధరంగమున నిలిచి లక్షలమందిని చంపివేయు మహాస్త్రములను
ప్రయోగింతునేని ఒక నెలలో ఈ సేనను రూపుమాపెదను.

సజ్జాయ ఉవాచ - సంజయు డిట్లు చెప్పెను.

శ్రుత్వా భీష్మస్య తద్వాక్యం రాజా దుర్యోధన స్తతః,
పర్యవృచ్చత రాజేన్ద్ర ద్రోణ మగ్గిరసాం వరమ్. 15

భీష్మనిమాట విని దుర్యోధనుడు అంగిరసులలో శ్రేష్ఠుడగు ద్రోణుని
అడిగెను.

ఆచార్య కేన కాలేన పాణ్డుపుత్రస్య సైనికాన్,
నిహన్యా ఇతి తం ద్రోణః ప్రత్యువాచ హసన్నివ. 16

అచార్యా! పాండుపుత్రుని సైనికులను నీ వెంతకాలములో చంపుదువు?
అనగా ద్రోణుడు నవ్వుచు నిట్లు బదులు పలికెను.

స్థవిరోఽస్మి మహాబాహో మన్దప్రాణవిచేష్టితః,
శస్త్రాగ్నినా నిర్దహేయం పాణ్డవానా మసీకినీమ్. 17

యథా భీష్మః శాన్తనవో మాసేనేతి మతిర్మమ,
ఏషా మే పరమా శక్తి రేతన్నే పరమం బలమ్.

18

మహాబాహూ! ముదుసరిని. ప్రాణముల శక్తి తగ్గుటవలన దేహమున
వణకు మొదలగు చేష్టలు ఏర్పడినవి. భీష్ముడు భేయుడు నన్నట్లే సేనును నెలలో
చేయుదును. నాకున్న శక్తియంతయు అరమాత్రమే; నాబలమును అట్టిదియే."

ద్వాభ్యామేవ తు మాసాభ్యాం కృపః శారద్యతోఽబ్రవీత్,
ద్రోణిస్తు దశరాత్రేణ ప్రతిజ్ఞజ్ఞే బంక్షయమ్.

19

శరద్యంతుని పుత్రుడు కృపుడు రెండు నెలలలో సేనును నాశనము
చేయుదునని చెప్పెను. అశ్వత్థామ పది దినములలో చేయుదునని పలికెను.

కర్ణస్తు పశ్చరాత్రేణ ప్రతిజ్ఞజ్ఞే మహాస్త్రవిత్.

కర్ణుడు మాత్రము గొప్ప అస్త్రముల నెరిగినవాడు కనుక ఆయిదు
దినములలో శత్రుసంహారము చేయుదునని పలికెను.

తత్రుత్వా సూతపుత్రస్య వాక్యం సాగరగాసుతః,
జహాస సన్వనం హాసం వాక్యం చేద మువాచ హ.

20

సూతపుత్రుని ఆ మాట విని గంగాచనయుడు పెద్దగా నవ్వి యిట్లు పలికెను.

న హి యావద్రణే పార్థం బాణశఙ్ఖధనుర్ధరమ్,
వాసుదేవసమాయుక్తం రథే నాయాంత మాహవే,

21

సమాగచ్ఛసి రాధేయ తేనైవ మభిమన్యసే,

శక్య మేవం చ భూయశ్చ త్వయా పక్తుం యథేష్టతః.

22

రాధేయా! బాణములు, శంఖము, గాండీవము ధరించి వాసుదేవునితోకూడి
రథమెక్కి యుద్ధమునకు వచ్చు అర్హునునితో నీవింకను తలపడలేదు. కావున
ఇట్లు తలపోయుచున్నావు. అంతవరకు నీకిట్లు ఇచ్చవచ్చినట్లు పలుకనగును.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి అమౌపాఖ్యానపర్వణి

భీష్మాదిశక్తికథనే త్రినవత్యధికి శతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున అంబోపాఖ్యానపర్వమున
భీష్మాదులు తమ శక్తిని వక్కాణించుట యను నూటతొంబదిమూడవ
అధ్యాయము.

చతుర్నవత్యధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటతొంబదినాలుగవ అధ్యాయము

అట్లునేన స్వస్య, సహాయనాం యుధిష్ఠిరస్య చ శక్తేః పరిచయదానమ్
అట్లునుడు తనదియు, సహాయకులయు, ధర్మరాజుయొక్కయు
శక్తిని పరిచయము చేయుట

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

ఏతచ్ఛ్రుత్వా తు కౌంతేయః సర్వాన్ భ్రాతృ నుపహ్వరే,
అహాయ భరతశ్రేష్ఠ ఇదం వచన మబ్రవీత్.

1

కుంతీకుమారుడు ధర్మరా జిది విని తమ్ముల నందరిని సమీపమునకు
పిలిచి యిట్లు పలికెను.

యుధిష్ఠిర ఉవాచ - యుధిష్ఠిరు డిట్లనెను.

ధార్తరాష్ట్రస్య సైన్యేషు యే చారపురుషౌ మమ,

తే ప్రవృత్తిం ప్రయచ్ఛన్తి మమేమాం వ్యుషితాం నిశామ్.

2

దుర్యోధనుని సేనలలో నున్న నా గూఢచారులు వేకువజామున వారి
వృత్తాంతము నందజేసిరి.

దుర్యోధనః కిలాప్పచ్ఛ దాపగేయం మహావ్రతమ్,

కేన కాలేన పాణ్డూనాం హన్యాః సైన్య మితి ప్రభో.

3

“ప్రభూ! దుర్యోధనుడు మహావ్రతుడగు భీష్ముని ఎంతకాలములో పాండవ
సేనను రూపుమాపగల వని యడిగెనట.”

మాసేనేతి చ తేనోక్తో ధార్తరాష్ట్రః సుదుర్మతిః,

తావతా దాపి కాలేన ద్రోణోఽపి ప్రతిజ్ఞివాన్.

4

“పరమదుర్బుద్ధి యగు దుర్లోభనున కతడు ఒక్కనెడలో అని చెప్పె నట. ద్రోణుడును అంతకాలములోనే యని మాట యిచ్చెనట.

గౌతమో ద్విగుణం కాల ముక్తవానితి నః శ్రుతమ్,

ద్రోణిస్తు దశరాత్రేణ ప్రతిజ్ఞై మహాస్త్రివిత్.

5

“కృపాచార్యుడు రెట్టింపు కాలమును చెప్పినట్లు మాకు వినవచ్చినది. అశ్వత్థామ మాత్రము పవీదినములలో అని పలికెనట.

తథా దివ్యాస్త్రివిత్ కర్ణః సంపృష్టః కురుసంసది,

వజ్రాభి ర్దివసై ర్హస్తుం ససైన్యం వ్రతిజ్ఞివాన్.

6

“అట్లే దివ్యాస్త్రివేత్తయగు కర్ణుడు సుగుణగా కౌరవులసభలో వాతడు అయిదు దినములలో సేన సంతరిని రూపుమాపుడు నని మాట యిచ్చెనట.”

తస్మా దహ మపీచ్ఛామి శ్రోతు మర్జున తే వచః,

కాలేన కియతా శత్రూన్ శ్శవయే రితి ప్లాలున.

7

కావున అర్జునా! నేను నీ మాట వినగోరుచున్నాను. ఎంతకాలములో నీవు పగవారిని పరిమార్తువు?

ఏవముకో గుడాకేశః పారివేన ధనజ్ఞాయః,

వాసుదేవం సమీక్ష్యేదం వచనం వ్రత్యభాషత.

8

ఇట్లు రా జడుగగా ధనంజయుడు వాసుదేవుని పరికించి బదులు పలికెను.

సర్వ ఏవ మహాత్మానః కృతాస్త్రి శ్శిత్రయోధినః,

అసంశయం మహారాజ హన్యురేవ న సంశయః.

9

మహారాజా! వారందరు మహాత్ములు, అస్త్రవిద్యలో ఆరితేరినవారు, చిత్రముగా పోరగలవారు. తప్పక వారు చెప్పిన సమయములలో చంపగలరు.

అపైతు తే మనస్తాపో యథా సత్యం బ్రవీమ్యహమ్,

హన్యా మేకరథేనైవ వాసుదేవసహాయవాన్.

10

సామరానపి లోకాంక్రీన్ సర్వాన్ స్థావరజజ్జమాన్,

భూతం భవ్యం భవిష్యం చ నిమేషాదితి మే మతిః.

11

11. భూతం, భవ్యమ్, భవిష్యమ్ - చ - భూత మనగా పుట్టియున్నది; భవ్య మనగా - ప్రకృతమున పుట్టుచున్నది; చిత్తనములవంటి ఈ రెండును నశింపగా రానున్నదాని నాశనము.

నీ మనస్తాపము తొలగిపోవుగాక! నేను సత్యము పలుకుచున్నాను. వాసు దేవుడు తోడైయుండగా ఒక్క రథముతో దేవతలతో కూడిన మూడు లోక ములను, స్థావరచంగమములను, భూత వర్తమాన భవిష్యత్తులలో నుండు సర్వులను రెప్పపాటుకాలములో నాశనము చేయుదును.

యత్తద్దోరం పశుంతిః ప్రాదా దస్త్రం మహన్నమ,
కైరాతే ద్దన్వయ్యుద్ధే తు తదిదం మయి పరతే. 12

కిరాతరూపమున ఎక్కటి కయ్యము చేసినపుడు పశువతి నా కనుగ్రహిం చిన మహాస్త్రము పాశుపత మున్నదే అదిగో ఇది నాకడనే యున్నది.

యద్యుగానే పశువతిః సర్వభూతాని సంహరన్,
ప్రయుం కై పురుషవ్యాఘ్ర తదిదం మయి పరతే. 13
ప్రళయకాలమున సర్వభూతములను రూపుమాపుచు ప్రయోగించునే అట్టి అస్త్రము నాకడ కలదు.

తన్నజానాతి గాజ్జేయో న ద్రోణో న చ గౌతమః,
న చ ద్రోణసుతో రాజన్ కుత ఏవ తు సూతజః. 14
భీష్మ దడి యెరుగడు. ద్రోణుడు, కృపుడు, అశ్వత్థామయు ఎరుగరు. ఇక సూతుని కొడుకు సంగతి చెప్పనేల?

న తు యుక్తం రణే హస్తుం దివ్యై రస్త్రైః వృథగ్జనమ్,
ఆర్జవేనైవ యుద్ధేన విజ్ఞేష్యామో వయం పరాన్. 15
కాని యుద్ధమున దివ్యములగు అస్త్రములతో సాధారణజనమును చంపుట తగనిపని. కావున సరియగు యుద్ధముతోడనే మనము పగవారిని పరిహర్తము.

తథేమే పురుషవ్యాఘ్రాః సహాయా స్తత్ర పార్థివ,
సర్వే దివ్యాస్త్రవిద్వాంసః సర్వే యుద్ధాభికాంక్షిణః. 16
మరియు సేకు ఆ యుద్ధమున తోడై వచ్చిన వారందరు గొప్పవారు. అందరు దివ్యాస్త్రములం దారితేరినవారు. అందరు పోరున కుత్సాహముతో నెదురుచూచు చున్నవారు.

వేదాన్తావబృథస్నాతాః సర్వ ఏతేఽవరాజితాః,
నిహన్యుః సమరే సేనాం దేవానా మపి పాణ్డవ. 17

17. వేదాన్తావబృథస్నాతాః - వేదాధ్యయనము ముగిసిన పిదప వివాహ సమ యమున యజ్ఞము చేసి అవబృథస్నానము చేయువారు. అని భావము.

వేదమంతయు గ్రహించి యజ్ఞాంతమున చేయు స్నానము చేసెనవారు.
ఓటమి యొరుగనివారు. రణరంగమున దేవతలనై నను చంపెడువారు.

శిఖణ్డి యుయుధానశ్చ ధృష్టద్యుమ్నుశ్చ పార్షతః,
భీమసేనో యమా చోభౌ యుధామన్యుతమౌజసౌ. 18

విరాటద్రుపదౌ చోభౌ భీష్మద్రోణసమౌ యధి,
శఙ్ఖశైవ మహాబాహు రైడిమృశ్చ మహాబలః. 19

పుత్రోఽస్యాజ్ఞానపర్వా తు మహాబలపరాక్రమః,
తైనేయశ్చ మహాబాహుః సహాయౌ రణకోవిదః, 20

అభిమన్యుశ్చ బలవాన్ ద్రౌపద్యాః పద్మ చార్యజ్ఞాః.

శిఖండి, యుయుధానుడు, ద్రుపదుని కొడుకు ధృష్టద్యుమ్నుడు, భీమ
సేనుడు, కవలలు, యుధామన్యువు, ఉత్తమౌజుడు, భీష్మద్రోణులకు సాచివచ్చు
విరాటద్రుపదులు, మహాబాహువగు శంఖుడు, మహాబలముగల హిడింబ కొడుకు,
మహాబలము, గొప్ప పరాక్రమముగల ఆతని కొడుకు అంజనపద్యుడు, యుద్ధ
విద్యలో పండితుడు, మహాబాహువు సగు సార్యకి, బలవంతుడగు అభిమన్యుడు,
ద్రౌపది అయిదుగురు కొడుకులు నీకు సహాయులు.

స్వయం చాపి సమర్థోఽసి తైలోకోశ్శ్చాపదనేఽపి చ. 21

మూడులోకములను రూపుమాపుటకు నీవును సమర్థుడవే కదా!

క్రోధాద్యం పురుషం వశ్యే స్తథా శక్రసమద్యుతే,
స్వక్షిప్రం న భవే ద్వ్యక్తమితి త్వాం వేద్మి కౌరవ. 22

దేవేంద్రునికి సాచివచ్చు తేజము గల ఓరాజా! నీవు కోపముతో వేనినైన
చూచితివో వాడింక నిశ్చయముగా మిగులదు. నీ వజ్జివాదవని నే నెరుగుదును.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగవర్వణి అంబోపాఖ్యానపర్వణి

అర్జునవాక్యే చతుర్నవత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగవర్వమున అంబోపాఖ్యానపర్వమున
అర్జునవాక్యముగల నూటతొంబదినాలుగవ అధ్యాయము.

పశ్చాన్నవత్యధికశతతమోఽధ్యాయః

నూటతొంబదియైదవ అధ్యాయము

కౌరవసేనాయా రణాయ ప్రస్థానమ్.

కౌరవసేన రణమునకు బయలుదేరుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.

తతః ప్రభాతే విమలే ధార్తరాష్ట్రేణ చోదితాః,
దుర్యోధనేన రాజానః ప్రయయుః పాణ్డవాన్ ప్రతి.

1

అంత తెల్లవారగా ధృతరాష్ట్రుని కుమారుడు దుర్యోధనుడు పురికొల్పగా
రాజు లందరు పాండవులపైకి బయలుదేరిరి.

ఆప్లావ్య శుచయః సర్వే స్రగ్వీణః శుక్లవాససః,
గృహీతశస్త్రాః ధ్వజినః స్వస్తివాచ్య హుతాగ్నయః.

2

అందరు స్నానము చేసి పరిశుద్ధు లైరి. మాలట దరించిరి. తెల్లని వస్త్ర
ములు తాల్చిరి. ఆయుధములు గ్రహించిరి. ధ్వజము లెత్తిరి. స్వస్తివాచనము
లతో అగ్నులను ప్రేల్చినవారైరి.

సర్వే బ్రహ్మవిధః శూరాః సర్వే సుచరిత్రతాః,
సర్వే కామకృతశ్చైవ సర్వే చాహవలక్షణాః.

3

అందరు బ్రహ్మవేత్తలు. అందరు మంచినడవడియందు వ్రతము కలవారు.
అందరు ఇష్టపూర్వకముగా యుద్ధము చేయువారు. అందరు యుద్ధపు చిహ్నములు
కలవారు.

2. ఆప్లావ్య - నీటిలో మునిగి - స్నానము చేసి.

3. కామకృతః - అర్థము. స్పష్టము కాలేదు. వర్మభృతః - అని పాఠాంత
రము - రవచములు తాల్చినవారు - అని యర్థము;

ఆహవేషు పరాన్ లోకాన్ జిగీషస్తో మహాబలాః,

ఏకాగ్రమనసః సర్వే శ్రద్ధధానాః పరస్పరమ్.

4

యుద్ధములో వారందరు గొప్పబలముతో పరలోకములను కూడ గెలువ
గోరు చెదరని మనసు కలవారు. ఒకరియందొకరు చెదని నమ్మకము కలవారు.

విస్తానువిస్తా వావన్యో కేకయా బాహ్లికైః సహ,

ప్రయయుః సర్వ ఏవైతే భారద్వాజపురోగమాః.

5

కేకయరాజులగు విందానువిందులు బాహ్లికులతోపాటు ద్రోణాచార్యుని
ముందిడుకొని బయలుదేరిరి.

అశ్వత్థామా శాన్తనవః సైన్యవోఽథ జయద్రథః,

దాక్షిణాత్యాః ప్రతీచ్యాశ్చ పార్వతీయాశ్చ యే నృపాః.

6

అశ్వత్థామ, భీష్ముడు, సింధురాజగు జయద్రథుడు, దక్షిణదేశపు రాజులు,
పడమటి దేశపురాజులు, కొండరాజులు.

గాంధారరాజుః శకునిః ప్రాచ్యోదీచ్యాశ్చ సర్వశః,

శకాః కిరాతా యవనాః శిబయోఽథ వసాతయః.

7

గాంధారరాజు శకుని, తూర్పు దేశపు రాజులు, ఉత్తరదేశపు రాజులు,
శకులు, యవనులు, శిబులు, వసాతులు-

స్వైః స్వై రసీకైః సహితాః పరివార్య మహారథమ్,

ఏతే మహారథాః సర్వే ద్వితీయే నిర్యయు ర్భులే.

8

ఈ మహారథు లందరు తమ తమ సైనికులతో కూడి రెండవగుంపుగా
బయలుదేరిరి.

కృతవర్మా సహానీక త్రిగర్తశ్చ మహారథః,

దుర్యోధనశ్చ నృపతి ద్రౌపదిః పరివారితః.

9

సేనాసహితుడగు కృతవర్మయు, మహారథుడగు త్రిగర్తుడును, సోదరు
లందరితో కూడియున్న రాజు దుర్యోధనుడును-

శలో భూరిశ్రవాః శల్యః కౌసల్యోఽథ బృహద్రథః,

ఏతే పశ్చా దనుగతా ధార్తరాష్ట్రపురోగమాః.

10

శలుడు, భూరిశ్రవసుడు, శల్యుడు, కోసలరాజు బృహద్రథుడు - అను
వారు దుర్యోధనాదులను ముందిడుకొని వారివెనుక బయలుదేరిరి.

తే సమేత్య యథాన్యాయం ధార్తరాష్ట్రా మహాబలాః,
కురుక్షేత్రస్య పశ్చార్థే వ్యవతిష్ఠన్త దంశితాః. 11

అట్లు మహాబలముగల ధృతరాష్ట్రుని వారందరు తగువిధమున కూడు
కొని చక్కగా కవచములు తొడిగికొని కురుక్షేత్రము పడమటి దిక్కున నిలిచి
యుండిరి.

దుర్యోధనస్తు శిబిరం కారయామాస భారత,
యథైవ హాస్తినపురం ద్వితీయం సమలంకృతమ్. 12
దుర్యోధనుడు రెండవ హాస్తిపురమా యన్నట్లు చక్కగా అలంకరించు
కొన్న శిబిరమును వేయించెను.

న విశేషం విజానన్తి పురస్య శిబిరస్య వా,
కుశలా అపి రాజేన్ద్ర నరా నగరవాసినః. 13
ఎంతటి నేర్పుగలవారును నగరమునం దుండు నరులు పురమునకు శిబిర
మునకు భేదము నెరుగ జాలకుండిరి.

తాదృశాన్యేవ దుర్గాణి రాజ్ఞామపి మహిపతిః,
కారయామాస కౌరవ్యః శతశోఽథ సహస్రశః. 14
కౌరవరాజు సుయోధనుడు అట్టివే యగు శిబిరములను తక్కిన రాజుల
కును సూర్యకొలదిగా వేలకొలదిగా చేయించెను.

పశ్చయోజన ముత్సృజ్య మణ్డలం తద్రణాజిరమ్,
సేనానివేశా సై రాజ న్నవిశజ్జృత సజ్జశః. 15
అయిదు యోజనముల మేర గుండ్రముగా రణభూమిని చక్కగా నిర్మించి
సేనానివేశములు సూర్యకొలదిగా ఏర్పడి నిలిచినవి.

15. ఉత్సృజ్య - గొప్పగా స్పృష్టించి; అయిదు యోజనముల వర్తులాకారపు
పరిధిని చేసి - సేనానివేశాః - సైనికులు, వర్తకులు, కూరులు మొదలగు
వారు.

తత్ర తే పృథివీపాలా యథోత్సాహం యథాబలమ్,
వివిభుః శిధిరా ణ్యత్ర ద్రవ్యవన్తి సహస్రశః. 16

గొప్ప మూల్యము గల వేలకొలదిగా నున్న ఆ శిధిరములను ఆ రాజు
లందరు ఉత్సాహముతో సేనలకు సరిపడునట్లు ఎన్నుకొని ప్రవేశించిరి.

తేషాం దుర్యోధనో రాజా ససైన్యానాం మహాత్మనామ్,
వ్యాదిదేశ సబాహ్యీనాం భష్యభోజ్య మనుత్తమమ్. 17

సైనికులతో, వాహనములతో కూడిన ఆ రాజు లందరకు దుర్యోధనమహా
రాజు మేలుజాతి భోజనములను సమకూర్చెను.

సనాగాశ్వమనుష్యాణాం యే చ శిలోప్రజీవినః,
యే చాన్యోఽనుగతా స్తత్ర సూతమాగధవన్దినః. 18

వణిజో గణికా శ్చారా యే చైవ ప్రేక్షకా జనాః,
సర్వాం స్తాన్ కౌరవో రాజా విధివత్ ప్రత్యవైక్షత. 19

ఏనుగులను, గుఱ్ఱములను, పదాతులను, ఆ యా వృత్తులతో జీవించువారిని,
వారి వారి సేవకులను, సూతులను, మాగధులను, వండులను, వర్తకులను,
బోగమువారిని, చూడవచ్చిన జనులను - అందరను కురురాజు ఏ లోపమును
రాసక అరసికొనుచుండెను.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి అమౌపాఖ్యానపర్వణి

కౌరవసైన్యనిర్యాణే పంచనవత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున అంబోపాఖ్యానపర్వమున
కౌరవసేన కదలివచ్చుట యను నూటతొంబదియైదవ అధ్యాయము.

షణ్ణవత్యధికశతతమోఽధ్యాయః
నూటతొంబదియారవ అధ్యాయము.

పాణ్ణవసేనాయా యుద్ధాయ ప్రస్థానమ్.
పాండవసేన యుద్ధమునకు బయలుదేరుట.

వైశమ్పాయన ఉవాచ - వైశంపాయను డిట్లు చెప్పెను.
తథైవ రాజా కౌనేయో ధర్మపుత్రో యుధిష్ఠిరః,
ధృష్టద్యుమ్నముఖాన్ వీరాం శ్చౌదయామాస భారత. 1

అట్లే కుంతీకుమారుడు, ధర్మతనయుడు నగు యుధిష్ఠిరు డిట ధృష్ట
ద్యుమ్నుడు మొదలగు వీరులను బయలుదేరదీసెను.

చేదికాశకరూషాణాం నేతారం దృఢవిక్రమమ్,
సేనాపతి మమిత్రమ్నం ధృష్టకేతు మథాదిశత్. 2

చేదికాశకరూషదేశముల నాయకుడు, గట్టి పరాక్రమము కలవాడు,
శత్రువులను రూపుమాపువాడు సేనాపతియగు ధృష్టకేతువును ఆజ్ఞాపించెను.

విరాటం ద్రుపదం చైవ యుయుధానం శిఖిణీనమ్,
పాశ్చాత్యౌ చ మహేష్వాసౌ యుధామన్యుత్తమౌజసౌ. 3

విరాటని, ద్రుపదుని యుద్ధమునకు సిద్ధమైన శిఖిండిని, గొప్ప విలు
కాండ్రగు పాంచాలరాజులు యుధామన్యువు ఉత్తమౌజుడు అనువారిని బయలుదేర
దీసెను.

తే వీరా శ్చిత్రవర్మాణ సప్తకుణ్డలధారిణః,
ఆజ్ఞావసిక్తా జ్వలితా ధిష్ఠ్యేష్వివ హుతాశనాః. 4

ఆ వీరులందరు పెక్కువిధములైన కవచములు తొడిగికొని, సువర్ణ
కుండలములను తాల్చి, అగ్నిహోత్రగృహములందు నేతితో తడిసి మంటలు
గ్రక్కుచున్న అగ్నులవలె నుండిరి.

అశోభన్త మహేష్వాసా గ్రహః ప్రజ్వలితా ఇవ.

కాంతులు చిమ్ముచున్న గ్రహములవలె ఆ మహాధానుష్కులందరు విరాజిల్లుచుండిరి.

అథ సైన్యం యథాయోగం పూజయిత్వా నరర్షభః, 5
దిదేశ తాన్యనీకాని ప్రయాణాయ మహీవతిః.

పిమ్మట వారివారికి తగినవిధముగా సైనికులను మన్నించి రాజు సేనలను ప్రయాణమున కాదేశించెను.

తేషాం యుద్ధిష్ఠిరో రాజా ససైన్యానాం మహాత్మనామ్. 6
వ్యాదిదేశ సవాహ్యనాం భక్ష్యభోజ్య మనుత్రమమ్,
సగజాశ్చమనుష్కాణాం యే చ శిలోపజీవినః. 7

యుద్ధిష్ఠిరమహారాజు సేనలతో, వాహనములతో కూడిన ఆ మహాత్ములందరకు మేలుజాతి ఆహారములను సమకూర్చెను. అట్లే ఏనుగులకు, గుఱ్ఱములకు, పదాతులకు, వృత్తులతో జీవించువారికి ఆహారముల నొసగెను.

అభిమన్యుం బృహన్తం చ ద్రౌపదేయాంశ్చ సర్వశః,
ధృష్టద్యుమ్నముఖా నేతాన్ ప్రాహిణోత్ పాణునన్దనః. 8

కొడుకులతో పెద్దవాడగు అభిమన్యుని, ద్రౌపదికొడుకులను, ధృష్టద్యుమ్నుడు మొదలగువారిని ధర్మరాజు యుద్ధభూమికి పంపెను.

భీమం చ యుయుధానం చ పాణ్డవం చ ధనంజయమ్,
ద్వితీయం ప్రేక్షయామాస బలస్కన్ధం యుద్ధిష్ఠిరః. 9

భీముని, యుయుధానుని, పాండుకుమారుడగు ధనంజయుని రెండవ సేనగా చేసి పంపెను.

భ్రాణం సమారోపయతాం చరతాం సంప్రధావతామ్,
హృష్టానాం తత్ర యోధానాం శబ్దో దివ మివాస్పృశత్. 10

9. బలస్కన్ధమ్ - సేనల సముదాయమును;

10. భ్రాణమ్ - యుద్ధముల సాధనసామగ్రిని;

యధసామగ్రిని బండ్లకెత్తువారు, అటు నిటు తిరుగువారు, పరువు లెత్తు
వారు, ఉత్సాహముతో పొంగిపోవుచారు నగు యోధుల నాదము మిన్నముట్టెను.

స్వయమేవ తతః వశ్చా ద్విరాటద్రుపదాన్వితః,
అథాపరై ర్మహీపాలైః సహ ప్రాయా న్మహీపతిః. 11

ఆ వెనుక విరాటద్రుపదులతోడను, తక్కిన రాజులతోడను గూడి రాజు
స్వయముగా బయలుదేరెను.

భీమధన్వాయసీ సేనా ధృష్టద్యుమ్నేన పాలితా,
గణేవ పూర్ణా సిమితా స్యన్దమానా వ్యద్యశ్యత. 12

భయంకరములగు ధనువులు కలవారి కదలికలు గలదియు, ధృష్టద్యు
మ్నుడు రక్షించుచున్నదియు, నిండుగా మెల్లగా కదలుచున్నదియు, నగు నాసేన
గంగవలె కానవచ్చెను.

తతః పున రసీకాని న్యయోజయత బుద్ధిమాన్,
మోహయన్ ధృతరాష్ట్రస్య పుత్రాణాం బుద్ధినిశ్చయమ్. 13

పీదప బుద్ధికాలియగు ధర్మరాజు ధృతరాష్ట్రుని కొడుకుల బుద్ధినిశ్చయ
మును కలవరపెట్టుచు సేనలను మోహరించెను.

ద్రౌపదేయా న్మహేష్వాసా నభిమన్యుం చ పాణ్డవః,
నకులం సహదేవం చ సర్వాం శ్రైవ ప్రభద్రకాన్. 14

గొప్ప విలుకాండ్రగు ద్రౌపది కుమారులను, అభిమన్యుని, నకుల సహదేవు
లను, ప్రభద్రకు లందరిని పొందవుడు నడిపించెను.

దశ చాశ్వసహస్రాణి ద్విసహస్రాణి దన్తినామ్,
ఆయుతం చ వదాతీనాం రథాః పశ్చాతం తథా. 15

పదివేలగుఱ్ఱములు, రెండువేల ఏనుగులు, పదివేపురు కాలుబంటులు,
అయిదువందల రథములు గల-

12. భీమధన్వాయసీ - భయంకరములైన ధనువులు తాల్చిన వీరుల కదలి
కలు గలది;

భీమసేనస్య దుర్ధర్షం ప్రథమం ప్రాదిశ దృలమ్,
మధ్యమే చ విరాటం చ జయత్సేనం చ పాణ్డవః. 16

భీమసేనుని లొంగదీయరాని సేనను ముందు నిలువ నాజ్ఞాపించెను.
నడుమ విరాటుని జయత్సేనుని నిలువఁ బంపెను.

మహారథౌ చ పాళ్ళాల్కౌ యథామన్యుత్తమాజసౌ,
వీర్యవంతౌ మహాత్మానౌ గదాకార్ముకధారిణౌ, 17
అన్వయాతాం తదా మధ్యే వాసుదేవధనజ్ఞయౌ.

మహారథులు, పాంచాలరాజులు నగు యథామన్యువు, ఉత్తమాజుడు
అనువారలు గొప్ప పరాక్రమము గల మహాత్ములు గదలు, విండ్లు తాల్చిన
వారును అగు వాసుదేవుడు, ధనంజయుడును సేననడుమ నడువసాగిరి.

బభూవు రతిసంభ్రాంతాః కృతప్రహరణా నరాః. 18

అనేకయుద్ధములలో ఆరితేరి ఉత్సాహముతో పొంగిపోవు నరులచట
కదలిరి.

తేషాం వింశతిసాహస్రాః హయాః శూరై రధిష్ఠితాః,
పజ్చనాగసహస్రాణి రథవంశాశ్చ సర్వశః. 19

శూరు లెక్కి వచ్చుచున్న వారిగుఱ్ఱము లిరువదివేలు, ఏనుగు లైదువేలు,
రథసముదాయములు కదలినవి.

వదాతయశ్చ యే శూరాః కార్ముకాసిగదాధరాః,
సహస్రశోఽన్వయుః వశ్చా దగ్రతశ్చ సహస్రశః. 20

విండ్లు, ఖడ్గములు, గదలు చేరబట్టిన శూరులు కాలుబంటులు ముందు
వెనుక భాగములందు నడచిరి.

యుధిష్ఠిరో యత్ర సైన్యే స్వయమేవ బలార్ణవే,
తత్ర తే పృథివీపాలా భూయిష్ఠం వర్యవస్థితాః. 21

ఆ సేనయను మహాసముద్రమున ధర్మరాజున్నతావున రాజులు పెద్ద
సంఖ్యతో చుట్టును నిలిచియుండిరి.

తత్ర నాగసహస్రాణి హయానా మయుతాని చ,
తథా రథసహస్రాణి పదాతీనాం చ భారత. 22

మరియు నచట వేంకొలది ఏనుగులు పదివేలసంఖ్యలో గుఱ్ఱములు, వేల
కొలదిగా రథములు, పదాతులు నిలిచియుండెను.

చేకితానః స్వసైన్యేన మహతా పార్థివర్షభ,
ధృష్టకేతుశ్చ చేదీనాం ప్రణేతా పార్థివో యయా. 23

గొప్పసేనతో కూడి చేదిరాజగు ధృష్టకేతుడును చేకితానుడును బయలు
దేరిరి.

సాత్యకిశ్చ మహేష్వాసో వృష్ణీనాం ప్రవరో రథః,
వృతః శతసహస్రేణ రథానాం ప్రణుదన్ బలీ. 24

వృష్ణివంశమున పేరుగన్నవాడు, మహారథుడు, మహాబలుడు, గొప్ప
విలుకాడు నగు సాత్యకి నూరువేల రథములతో కూడి బయలుదేరెను.

క్షత్రదేవబ్రహ్మదేవౌ రథస్థౌ పురుషర్షభౌ,
జునునం పాలయంతౌ చ పృష్ఠతోఽనుప్రజగ్మతుః. 25

క్షత్రదేవుడు బ్రహ్మదేవుడు అనువారు రథము లెక్కి వెనుకభాగమును
రక్షించుచు ధర్మరాజు వెనుక పోవసాగిరి.

శకటాపణవేశాశ్చ యానం యుగ్యం చ సర్వశః,
తత్ర నాగసహస్రాణి హయానా మయుతాని చ,
ఫల్గుసర్వం కలత్రం చ యత్కించీత్ కృశదుర్బలమ్. 26

26. శకట, ఆపణ, వేశాః - శకటములు గల బండ్లు; ఆపణములు - వస్తువుల
విక్రయించుకొలలు; వేశములు - వేశ్యాజనులు, యానమ్ - యుద్ధమునకు
తగిన వాహనములు; యుగ్యమ్ - బరువులు మోయు వాహనములు; ఫల్గు-
స్సారము లేనిది - బాలురు మొదలగునది; కశత్రమ్ - శ్రీ జనము.

కోశసంచయవాహంశ్చ కోష్ఠాగారం తథైవ చ,

గజానీకేన సంగృహ్య శనైః ప్రాయా ద్యుధిష్ఠిరః. 27

యద్దపరికరములు గల బండ్లు, దుకాణములు, వేశ్యాజనము, యద్ద
వాహనములు, ఇతరములగు వాహనములు, వేల యేనుగులు, పదేసివేల గుఱ్ఱ
ములు, బాలురు, స్త్రీలు, సత్తువలేని జనములు, ధనముల సంచలను మోయు
వాహనములు, వస్తుసామగ్రి గల కొట్లు, అనువానిని మోయవలసిన వానిని ఏను
గుల సముదాయములందు కూడబెట్టుకొని యుధిష్ఠిరుడు మెల్లగా బయలుదేరెను.

తమన్వయాత్ సత్యధృతిః సౌచిత్తి ర్యుద్ధదుర్మదః,

శ్రేణిమాన్ వసుదానశ్చ పుత్రః కాశ్యస్య వా విభుః. 28

ఆ ధర్మరాజును సత్యధృతి యుద్ధమున పొగరుచున్న సౌచిత్తి, శ్రేణి
మానుడు, కాశ్యుని కొడుకగు వసుదానుడు అనువారు అనుసరించిరి.

రథా వింశతిసాహస్రా యే తేషా మనుయాయినః,

హయానాం దశకోట్ట్యశ్చ మహతాం కింకిణీకినామ్. 29

గజా వింశతిసాహస్రా ఈషాదంతాః ప్రహారిణః,

కులీనా భిన్నకరటా మేఘా ఇవ విసర్పిణః. 30

షష్ఠి ర్నాగసహస్రాణి దశాన్యాని చ భారత,

యుధిష్ఠిరస్య యాన్యాసన్ యుధి సేనా మహాత్మనః,

క్షరన్త ఇవ జీమూతాః ప్రభిన్నకరటాముఖాః, 31

రాజాన మన్వయుః వశా చ్చలన్త ఇవ పర్వతాః. 32

ఇరువదివేల రథములు, వాని ననుసరించు భటులు, చిరుమువ్వలు గల
గొప్పవి యగు పదికోట్ల గుఱ్ఱములు, నాగటియేటి కోలవంటి దంతములు గల
వియు, యద్దము చేయునవియు, మేలుజాతివియు, మదముతో నిండిన చెక్కిళ్ళు
కలవియు, అటునిటు కదలాడుచున్న మేఘములతో యనదగినవియు నగు ఇరువది
వేల ఏనుగులు, మరియు ఇంకొక గుంపుగా నున్న అరువదివేల ఏనుగులు, మరియు
ఒక పదివేల ఏనుగులు - ఇట్లు ధర్మరాజునకు గల సేనా విభాగములన్నియు
తిలగుచున్న మేఘములవలె మదముకారు చెక్కిళ్ళతో, కదలాడు కొండలవలె
ధర్మరాజు వెనుక నడువసాగెను.

27. కోశమనగా ధనము; కోష్ఠ మనగా ధాన్యాది సామగ్రి.

ఏవం తస్య బలం భీమం కుస్తీపుత్రస్య ధీమతః,
యదాశ్రిత్యాథ యుయుధే ధార్తరాష్ట్రం సుయోధనమ్. 83

బుద్ధిశాలి యగు కుంతీపుత్రుడు దేని నండకొని ధృతరాష్ట్రుని కొడుకు
సుయోధనునితో పోరెనో యట్టి యా బలమంతయు భయంకరముగా నుండెను.

తతోఽన్యే శతశః పశ్చాత్ సహస్రాయుతశో నరాః,
నర్దనః ప్రయయు స్తేషా మనీకాని సహస్రశః. 84

ఆ వెనుక నూర్లకొలదిగా, వేలకొలదిగా, పదివేలకొలదిగా నరబలము
ఉత్సాహముతో అరచుచు వెంటసంటి నడచెను.

తత్ర భేరీసహస్రాణి శఙ్ఖానా మయుతాని చ,
న్యవాదయన్త సంహృష్టాః సహస్రాయుతశో నరాః. 85

ఉత్సాహపు పొంగుగల వేలకొలది నరులు వేలకొలది భేరులను, పదివేల
కొలదిగా శంఖములను మొరయించిరి.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఉద్యోగపర్వణి అంబోపాఖ్యానపర్వణి
పాణ్డవసేనానిర్యాణే షణ్ణవత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఇది శ్రీమహాభారతము ఉద్యోగపర్వమున అంబోపాఖ్యానపర్వమున
పాండవసేనాప్రయాణముగల నూటతొంబదియారవ అధ్యాయము.

సమాప్త ముద్యోగపర్వ.

ఉద్యోగపర్వము ముగిసెను.

పరిశిష్టమ్

పరిశిష్టము

సనత్సుజాలీయపర్వము చివర కొన్నిపుస్తకములలో ఈ క్రింది శ్లోకము కానవచ్చుచున్నది.

విషం భుజ్య సహమాత్యై

ర్విదాశం ప్రాప్నుహి ద్రువమ్,

రాజన్ కేన వినా నాభ్యాం

స్థితం కృష్ణాజినం వరమ్.

రాజన్-ఓ రాజా; స్థితమ్ - పుష్టిగల; వరమ్-శ్రేష్ఠమైన; కృష్ణాజినమ్ - కృష్ణాజినమును; సహమాత్యైః-మంత్రులతోపాటు; భుజ్య-పాలింపుము; ఆ కృష్ణాజిన మెట్టిదనగా; విషమ్ - విగతషకారము కలది - అనగా షకారము లేనిది; కేన వినా-కకారము లేనిది; నాభ్యామ్ వినా-రెండు నకారములు లేనిది.

కే ఋష్ ట్ ఆజ్ ఇన్ అమ్ - అనువానిలో కకార షకార, ణకార నకారములను తొలగించినచో ఋ + ఆజ్ + అమ్ అనునవి మిగులును - సంది కలిపినచో "రాజ్యమ్" అని యేర్పడును-కేవలము రాజ్యమే కాదు, ద్రువమ్ - స్థిరమైన; శమ్ (వినా, శమ్) కల్మాషమును ప్రాప్నుహి - పొందుము అని యీ శ్లోకమునకు గూఢమగు అర్థము.

రాజన్-రాజా! సహమాత్యైః - మంత్రులతో పాటు; విషమ్ - విషమును; భుంక్ష్వ-తినుము; ద్రువమ్ - తప్పక; వినాశమ్ - వినాశమును; ప్రాప్నుహి - పొందుము; తప్పక నీవు పుత్రుల వినాశము చూతువని భావము; ఆత్మ హన సము నిషిద్ధము కావున నట్లు చేయవేని; కేన-సుఖముతో; వినా-లేక-రాజ్యసుఖ

ప్రత్యాశ లేదు కనుక అని రాత్పర్యము; నాభ్యామ్ - ఉత్తమక్షత్రియ కులమునఁ
బుట్టిన నీకు; స్పృతమ్ - నిగనిగలాడు; కృష్ణాజిమ్ - లేడిచర్మము (గ్రహిం
చుట) వరమ్ - వేలైనది; సన్యసింశుటయే మేలు; ఉత్తమకర్తవ్యమని భావము;
సుఖము కోల్పోయిన క్షత్రియునకు సన్యాసమే మిక్కిలి సుఖమైన దను ఆచార్య
వచనమువలన నీకు సంన్యాసమే కర్తవ్యమని భావము - ఇది పైకి కానవచ్చు
అర్థము.

—: 0 :—

